[illegible] 21

Nr 40

DECISIONES AVREAE CASVVM CONSCIENTIÆ,

Quatuor libris distinctæ,

D. IACOBO DE GRAFFIIS A CAPVA,
I. V. D. Pœnitentiario maiore in Ciuitate Neapoli,
Monacho Cassinensi, Authore.

CONFESSARIIS ATQVE POENITENTIBVS maximè vtiles ac pernecessariæ,

Cum Summarijs & Indice locupletissimis.

LVGDVNI,
Ex Officina Iuntarum.

M. D. XCII.

REVERENDIS

Admodum in Christo Patribus

CONGREGATIONIS CASSINENSIS ABBATIBVS,

D. IACOBVS A CAPVA, Eiusdem Congregationis Monachus. S.

INTER *cętera naturæ bona cunctis animatibus à summo totiq; orbis moderatore, Deo Optimo maximo, elargita, duo quidem (grauissimi patres) principem locum obtinere iudicaui, rationem, & orationem, quibusq; veluti fulgentissimis armis cætera animantia superamus, vincimus expugnamus. Nam quis est, qui nesciat hominem à leone viribus superari. Quis ignorat cursus velocitate damas, varia ac distincta pennarum pulchritudine pauones, olfactus canes, oculorum acie lynces, sicq; varijs ornamentis varia animalia hominibus antecellere? iterum his præclarissimis animi dotibus, quibus Deo affines efficimur, quis est tàm mentis expers qui non calleat homines longe illis purisq; creaturis omnibus anteferri? eiusmodi igitur meditatione mens mea aliquantulum diuinis illustrata radijs mecum ipse perpendi, quam arctissimis grati animi vinculis Deo, tantorum munerum auctori astrictus esse deberem, & si mundani homines in numeris negotiorum inuolucris implicati, varijs varij operibus addicti, se gratos tamen Deo pro tantis beneficijs patefaciunt, quid nobis religiosis? Quid mihi cæteris omnibus monachis longe inferiori agendum esset, vbi post longum temporis spatium ex interna contemplatione respirans, oculosq; in me ipsum conuertens, tempus, quo nihil*

hil præclarius, inanè terere videbar, rationem, orationemque meam, quibus Deo inseruire, & vnicum talentum à summo Deo mihi collatum fodere negligere, proximoque ad animarum profectum prodesse, mihique etiam in hoc amplissimo domicilio tot, tantisq; Christianæ religionis irradiato luminibus non nihil spiritalis adiumenti adferre debebam, paulatim cum declinare sentiebam, lentoq; gradu progredi, ne mihi igitur id obijci posset, quod pigris, prauisq; religiosis incutitur in terra Sanctorum iniqua gessit. Eiamemet ipsum arguens, ac tali meditatione igniculus in Deum charitatis penè extinctus, reuiuiscens operam meam ijs studijs nauare institui, quibus tum Deo, tum proximo, mihiq;, & nostris sanctissimis Benedicti Patris institutis quoquomodo satisfacere possem. Quare præter quotidianas orationes, assiduas confessiones, continuas, ac distinctas horarum preces, cæterasq; domesticas occupationes, quidquid temporis superfuit ad arduos conscientiæ casus declarandos traducendum censui. Qua in re vires omnes, & si exiguas ingenij mei figere constitui, quarum lucubrationum, vigiliarumq; mearum, quicunq; fructus extiterint, hilari vultu, quos percipiendos fore arbitratus sum vobis integerrimis Sãctissimi Benedicti Patris sectatoribus dicare volui, tum quia meæ sunt partes id facere, præsertim ob vetus studium omni suauitate plenum, (vt cætera omittam) quò tum erga me perfuncti estis redimentes hominem è maximo discrimine, quando hoc exiguum vitæ meæ curriculum insidijs mundanis captus miserabile, & funes tum traducebam aggregantes me in numerum monachorum vestrorum, tum quia grati olitoris est ex primis hortorum fructibus proprijs dominis cistulam componere. Ex hoc igitur ingenij mei hortulo vobis iam inde à primo in religionem gradu tradito libellum hunc veluti variorum fructuum munusculum concinnaui, at si nunc crudos, maturos vestræ charitatis calore effeceritis, frigidumq; animum meum, ac penè obiectum alacriorem redideritis, ad altiora Deo duce vestrisq; precibus alacrior deuenero. Obsecro igitur, vt magnifici animi munus suscipiatis, & si opus erit etiam tueamini.

Auctor ad Lectorem.

OLIM, amice lector, arguas me stultitiæ, quòd cum totus poenè mundus scateat summis, in eodem genere scribendi meum ingenium experiri voluerim. Conscientiæ nanq; liber adeò implicitus, atque adeò obscurus est, vt si pro eo explicando, atque elucidando singulis diebus mille volumina perscribantur, adhuc tamen scribendum aliquid supersit. Dicam tamen quid me potissimum mouerit, ne me id laboris temere, vel inconsulto suscepisse putes. Cum multa, magnaque essent Dei optimi maximi in me beneficia, præsertim cum me eductum è procelloso pelago huius mundi, & in primis ex ancipiti statu patrocinandi, induxerit in hunc fidum, tranquillumq; religionis sinum, ne ingratitudinis reus essem, illud vnum putabam esse mihi faciendum, vt iugiter in oratione tot, tantorumq; beneficiorum collatori laudis, gratiarumque hostias immolarem, sed longe aliter quàm putabam contigit. Id enim mihi vix ad sacerdotij gradum facere concessum est. Tunc enim insperanti mihi, ac nihil tale cogitanti, audiendarum confessionum onus impositum sensi, quod & si grauius esse intelligerem, quàm vt mei humeri ferre possent, cum tamen intercedat obedientiæ vis, detrectare non licuit. Quando igitur obedientia coactus id muneris susceperam, omnes meos intendi neruos, omnemque operam adhibui, vt eam disciplinam, quæ in diuino, pontificioq; iure interpretanda versatur, addiscerem, ne in examinandis, decidendisq; casibus allucinarer. is namq;, qui ad cófessiones audiendas accedit, ita instructus accedere debet: vt casus à pęnitentibus oblatos ibidem nempe in ipso suo tribunali excutere, atque decidere possit: turpe namque ac molestum est ibi habere bibliothecam, & in singulis quibusque casibus consulere libros. Quare tum ad meam, tum ad aliorum vtilitatem, & commoditatem faciundum putaui, vt hãc breuem summulam compilarem, in qua eo temperamento vsi sumus, vt neq; ob nimiam breuitatem obscuri, neq; ob nimiam verbositatem molesti essemus. Multa omisimus,

quæ

quæ citare potuissemus. Optima quæque ex singulis authoribus decerpentes. Maiorisq; commoditatis, & perspicuitatis gratia conclusiones omissis disputationibus in principio proposuimus, easque vel ratione, vel grauissimorum, peritorumq; testimonio roborauimus, vt quicunque hæc legerit, dictorum nostrorum firmum inueniat firmamentum. Verum quia nemo tantum sibi tribuere debet, vt putet aliquid à se omnibus numeris absolutum emitti posse, rogo te lector amantissime, vt quæ tibi legenda proponimus, attentè legas, & diligenti examine perpendas. Si quid erit quod probes. Deo vnde profectum est tribuas. Si qua offenderis, quæ improbanda, potiusq; probanda iudicaueris, meæ, siue inscitiæ, siue ignauiæ condones rogamus. Ea tu si comiter, humaniterq; (vt bonum virum decet) emendaueris magnam gratiam à nobis inieris, & harum rerum studiosis haud mediocriter commendaueris. Illud pro calce epistolæ appositum voluimus, si hoc in libello quidpiam apparebit, quod cum orthodoxa, catholicaq; doctrina patrum non consentiat, (quod tamen haud credimus) illud irritum, & pro nō dicto haberi volumus. Nos nanq; quicquid sumus, nostraq; scripta omnia sanctæ Romanæ, & Apostolicæ Ecclesiæ iudicio, censuræq; submittimus. Vale meq; sanctis tuis orationibus adiuua. Neapoli ex Cœnobio SS. Seuerini, & Sossij, pridie Nonas Octobris à Christo nato. M. D. XC.

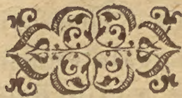

INDEX

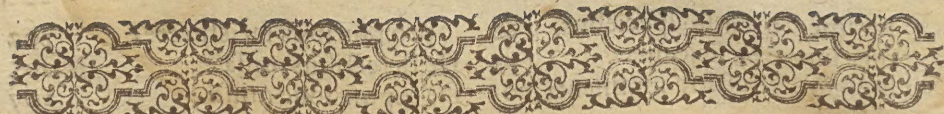

INDEX OMNIVM TITVLORVM.

LIBER SECVNDVS

De præceptis Decalogi.

De

De ira.

IN-

INDEX OMNIVM SENTENTIARVM,

Quæ hisce quatuor Decisionum Libris continentur, locupletissimus atque absolutissimus.

Adolescens

vel

B

C

Com-

Con-

&c in

Dilatio,

E

Excommu-

F

G

I

M

Man-

Nati-

N

O

Officium

P

Psalendi

lia

FINIS.

DECISIONES AVREAE CASVVM CONSCIENTIÆ.

D. IACOBO DE GRAFFIIS A CAPVA, Monacho Cassinensi, Authore.

Liber Primus.

SVMMARIVM.

1 *Pœnitentiæ sacramentum ad quid, & quando institutum; idq; reiterabile. nu seq. & 4.*

3 *Pęnitentia secundæ tabulæ nomẽ sortita.*

5 *Pœnitentiæ sacramenti materia duplex, & quæ eius forma, nu. 6.*

7 *Pœnitenti absoluto, quæ bona conferantur.*

De sacramento pęnitentiæ. Cap. I.

Voniam post lauacrũ regenerationis, quo ab omnilabe peccati, quam propagine contraxeramus protoparentũ, prorsus mundamur; quo in pristinũ innocentiæ statum restituimur; quo denique a filijs iræ, filij Dei vocamur, & sumus: Contigit sæpè sæpius, vt humana carnis imbecillitas miserrimè labatur, nedum propẽsione illa, qua suaptè natura ad malũ potius deflectit: verum etiã aduersantibus crudeliter mundo, carne, & diabolo, nec suis naturaliter viribus surgere de hinc magno suo malo quiuerat, veluti sus in volutabro luti sese volu-
1 tans. Hinc † superna illa clementia, summaq; bonitas calamitati huic opportuno remedio consulere statuens, sacrosanctum pęnitentiæ sacramentum instituit, vt Christi fideles, qui lęthali aliquo crimine sordescunt, mundentur; lapsi resurgant; prostrati erigãtur; ac deinde deperditam gratiam, necnon & vires ad magis strenue pugnandum toties recuperare quæant, quoties rela-
2 buntur. † Ex quo fit, vt iterabile dicatur sacramentum. Quærenti enim Petro, vsquequo pœnitentibus ignoscendum esset, respondit Christus dominus, Matth. 18. Non dico tibi vsque septies, sed vsq; Septuagies
3 septies. † Hoc etiam secundam tabulam, post spirituale naufragium, Sancti Patres aptè nuncuparũt, teste Hieronymo ad Pãmachium, & Oceanum. c. secondo, de pœnit. distin. 7.

4 Institutum † autem est hoc sacramentũ tunc demum, cùm à mortuis Christus Dominus excitatus insufflauit in discipulos suos, inquiens: Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt, vt habetur in Cõc. Trid. sess. 14. c. 1. Quibus verbis huius sacramenti materia, & forma,
5 quæ nam sit apertè exprimitur. † Est autem materia duplex, remota, & propinqua. Remota sunt peccata, ea tamen nõ vt amplectenda, sed vt quam maximè detestanda. Sicut enim ligna materiam esse dicimus ignis, a quo absumuntur: ita peccata, quæ pœnitentiæ sacramento delentur, eius materiam asseueramus: propinqua verò actus sunt pœnitentis: nempe cõtritio, confessio, & satisfactio, qui quidem quoniam in pœniten-

nitente ad sacramenti integritatem, ac ad plenam, perfectamq; peccatorum remissionem ex Dei omnipotentis institutione copulatiuè requiruntur, ob id maximè pęnitentiæ partes dicuntur, iuxta illud Trid. Syno. sess. 14. c. 3. Harum autem partium concursus tunc demum interuenit, cum quis iusto dolore primum concepto de admissis sceleribus, firmoque proposito deinde nedum cauēdi in posterum, verum etiam pro illis per ieiunia, eleemosinas, orationes, aliaq; piæ deuotionis opera satisfaciendi, sacerdoti, Dei ministro, ritè cōfitetur. Quæ quidem confessio his partibus exornata, signum est visibile sacræ rei, id est inuisibilis gratiæ, qua sic confesso peccata dimittūtur.

6 † Forma autem sunt verba ipsa, quæ cōfessarius profert, inquiens: Ego te absoluo, ex verbis Christi collecta, Matth. 18. Quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis.

7 In † pœnitentem sic itaque absolutum hæc spiritualia cōferuntur bona, quòd Dei, a quo se auerterat, in gratiam redit, quodq; conscientiæ serenitatem, & pacem cum ingenti interno gaudio, interdum quam primum assequitur, nec non & alia multa, quæ numerātur in d. c. 3. quę res sunt, & huius sacramenti effectus. Hæc de pœnitentiæ sacramento breuiter dixisse sufficiat. Cætera verò (tractatus progressu diffusus, Deo fauēte, explicabimus. & primum omnium de contritione, quæ est prima pars ipsius pœnitentiæ.

SVMMARIVM.

1 *Pœnitentia sacramēti tres partes integrales.*

2 *Conterere, & atterere quid significēt, differantque inter se.*

3 *Contritionis attritionisq; significatio & differentia.*

4 *Timor seruilis setæ sutoris cōparat.*

5 *Attritio est donum Dei, & impulsus spiritus sancti, quæ duo requirit, vt veniam impetret, & nu. seq.*

7 *Pœnitentes contritionis an attritionis dolore sint affecti, non facile intelligunt.*

Admonitio confessariorum ad plebeios, dolorem ex amore nasci.

8 *Attritio an, & quando fiat contritio & num. 15.*

9 *Contritio tria exigit, & quæ.*

10 *Displicentiæ peccati effectus qui.*

11 *Confessarij officium ad inducendū in confitente dolorem contritionis: & an descendat ad speciales pęnas, vel ipse, vel pænitens.*

12 *Attritio impenitentium, quæ an habilitet ad absolutionem, & an cum ea impleatur præceptum annalis cōfessionis. nu. seq.*

14 *Caiet. sententia à communi reprobata, de pænitentia detestante peccatum cum proposito.*

15 *Confessio quibus casibus reiteranda, & attritio quando transeat in contritionem.*

De cōtritione, & attritione, earumq; speciebus, & differentijs. Cap. II.

1 QVoniam † sacramenti huius pœnitentiæ tres sunt partes integrales, nempe contritio, confessio, & satisfactio: ideo prius videndum est de ipsa contritione, & præcipuè qualiter cōtritio ab attritione differat. Pri-
2 mum igitur videamus, † quid significēt hęc verba, conterere, & atterere. Vbi sciendum est, ꝙ inter contritionem & attritionem in rebus materialibus hoc interest, ꝙ frangi, seu atteri dicitur aliquid quando in magnas partes diuiditur; sed comminui, vel conteri, quādo in partes minimas reducitur hoc, quod in se solidum erat. Sic in spiritualib. homo in sensu suo perseuerans in peccato, dicitur rigidus, & durus: sed quando hic per speciale Dei auxiliū perfectè dolet de peccato, adeo vt nulla affectio maneat ad illud; tunc dicitur contritus: sed quando imperfectè detestatur peccatū, non tanquam Dei offensam, sed propter pœnas inferni; illa detestatio, quia nō sufficit eradicare peccatum, dicitur attritio, D. Th. in 4. sen. di. 17.
3 q. 2. art. 1. ad primam quæst. & ibi Sot. † Habemus

contritione

bemus igitur ex hac nominis significatione ꝙ contritio est dolor perfectus, attritio dolor imperfectus. Item ꝙ contritio est dolor de offensa Dei propter Deũ, dist. 50. c. vt cõstitueretur: attritio verò est, quando dolor concipitur, vel ex gehennæ, & pœnarum metu, iuxta conc. Trid. sess. 14. cap. 4. & Sot. in 4. sen. dist 17. q. 2. art. 5. qualis fuit Iudæ, & Antiochi, c. Iudas, c. sceleratior, de pœn. di. 3. vel ob timorem aliorum incommodorũ temporalium. v. g. infamiæ, quietis, temporalis vtilitatis. Et ex hac sequitur alia differentia, ꝙ attritio oritur ex timore seruili pœnarum. Cõtritio verò ex timore filiali. Plus enim dolere debet de peccato, prout est offensa Dei, quam ꝙ incommodum afferat sibi, vt inquit D. Th. in 4. sen. dist. 17. q. 2. art. 3. q. 1. ad quartum. Hæc tamen attritio
4 non est mala, sed potius laudanda: † quia timor isté seruilis comparatur setæ sutoris, quæ filum introducit, vt refertur de pęn. di. 2. c. sicut seta. Etenim sicut seta non est satis firma, vt posit frusta corij cõsuere, sed est acommoda ad inducẽdum filum, quod intrans foras excludit setam: sic timor seruilis non sufficit per se conglutinare amicitiã inter Deum, & nos, deseruit tamẽ inducendę. ita Sotus in 4. sen. dist. 14. q. 2. art. 5. Hinc cõc.
5 Trid. vbi supra inquit, † hanc attritionem donum Dei esse, & impulsum spiritus sancti non adhuc inhabitantis, sed tantum mouentis, quo pęnitens adiutus viam sibi ad iustitiã parat: modo duo concurrant. Primum ꝙ hic timor excludat voluntatem peccandi. Secundum, vt sit cum spe veniæ, nam tunc adiuncto sacramento pœnitentiæ sufficit ad veniã peccati, & ad validè recipiendam absolutionem. Hoc enim timore vtiliter concussi Niniuitæ ad Ionæ prædicationem plenam terroribus pœnitentiam egerunt, & misericordiam a Domino impetrauerũt. Igitur requiritur primo, vt timor excludat voluntatem peccandi idest non eo animo concipiatur, ꝙ a peccando non cessaret, nisi eiusmodi metus intercederet, qm̃ tunc esset nouum peccatum adiungere, c. si propterea, c. si cui, de pœn. dist. 1. Secundũ, ꝙ doleat quidem, sed cum spe veniæ idest modo putet pœnitens eiusmodi pœnitentiam esse sufficientem, vel saltem, ꝙ non videatur ei non sufficere ad petendam absolutionem, & veniam impetrandam: hoc enim est sub spe veniæ, vt habetur in conc. Trid. Non enim speraret veniam, qui puta-
6 ret se nõ habere sufficientem dolorem. † Et hæc attritio modo censeatur contritio, adiuncto sacramento, sufficit ad veniam peccati, & ad validandam confessionẽ, ne iterari debeat, & fortasse ita intelligere voluit Nau. in Manuali. c. 9. nu. 10. vbi inquit non esse iterandam confessionem ab eo, qui dolet quidẽ, & proponit abstinere, sed nõ ita perfecte, vt perueniat ad sufficientem con-
7 tritionem. † Sotus in 4. sent. dist. 18. q. 3. art. 3. col. mihi. 8. vbi etiam inquit, ꝙ est perquam difficile pœnitentem cognoscere, quando vnum doloré habeat, & quando alium, & dat consilium, ꝙ confessarij nõ debent multum incumbere, vt cum plebeis pœnitentibus discutiant, ex quo fonte eorum dolor nascatur, sed satis est eos admonere, quod nasci debeat ex amore.
8 Alia † attritionis species est, quando saltem concipitur ob amoré Dei, & quia peccatum est eius offensa, cum credulitate, ꝙ habeat sufficientem dolorem, licet re vera illum non habeat, & hæc attritio potest fieri contritio, & nec obstat, ꝙ attritio fieri nequeat contritio secundum Tho. dist. 17. q. 2. ar. 2. Nam respondetur ꝙ duplex est attritio; altera ex obiecto, quæ est dolor non respectu offensæ Dei, sed timore gehennarum, vel ex consideratione iudicij Dei, & hæc dicitur attritio intrinseca: altera extrinseca, quæ habet obiectum Deum, sed non habet dolorem perfectum, & hæc, accedente gratia, vel ꝓposito abstinendi a peccato, potest fieri contritio: nõ autem prima, quãuis ad illã disponat, vt per Conc. Trid. & ita intelligitur Scot. in 4. sent. dist. 14. q. 2. art. 1. Sot. dist. 17. q. 2. ar. 5. col. 7. Nau. c. 1. nu. 41. Deinde attritio est illa, quæ etiã trãsit in contritioné virtute sacramẽti, qñ homo putãs se dolere propter Deum, nõ dolet nisi propter pęnas inferni; hæc. n. attritio cũ sacr̃o sufficit ad gratiam, Sotus, qui supra. col. 5.
9 Insuper † cum contritio tria exigat, displicentiam de peccatis commissis super omne odibile, propositum vitãdi sup omne vitabile, & propositũ confitendi, & satisfaciendi cui displicet pactum, sed non super omne odibile, vel intendit vitare peccatum, sed non super omne vitabile, est at-
10 tritus. Caiet. in sum. in verb. contritio. † Effectus aut displicẽtiæ ipsius peccati est, esse paratum potius mori, quam Deum offendere. Hinc inquit D. Th. quodl. 1. ar. 9. ꝙ qui paratus non est generaliter pati quancunq; pœnam, non dicitur contritus: nam qui est contritus, habet charitatem, qui charitatẽ

 habet

habet, amat Deũ plusquam se, & vult perdere plus se sibi, quam Deum. Vnde cũ per charitatem amittatur Deus, ideo contrarius, qui amat Deum, potius vult quancunque pœnam generaliter pati, ꝙ offendere Deum, Inn. in c. omnis de pœn. & remis.
11 † Non tamen confessarius, vel pœnitens debet descendere ad spãles pœnas: nam sicut delectabilia magis mouent specialiter descendẽdo ad particularitatẽ, quam generaliter considerãdo ita terribilia, vt inquit D. Th. ibi. Quod si confessarius cognouerit illum non hr̃e talem dolorem, inducat eum ad concipiendum tum ex Dei iudicijs in luciferum, & in primos parentes, tũ ex punitione, quæ cuilibet peccato mortali debetur. Eius namq; generis est peccatum, vt hominem & gratia Dei & regno æternæ beatitudinis spoliet, & ex filio Dei faciat seruum diaboli. Ostendat grauitatem peccati ex diluuio, & ciuitatũ inundatione, & tanta strage filiorum Israel in deserto, & maximè ex consideratione diuini iudicij, & damnationis æternæ in ijs, qui sine pœnitẽtia decedunt. Deinde quod supremum est, ostendatur vulneris grauitas ex remedij grauitate, & tormẽtis innumeris, ex quibus medicina confici debuit. Quod si forte ad hoc non possit induci, saltem doleat se non sufficientem dolorem habere, & sibi hoc displiceat; nam tunc sufficiens hic dolor est ad acquirendam absolutionem, secundum Pet. de Plu. vt refert, & sequitur Sylu. in verb. contritio. q. 1. Nau. c. 1. num. 21. & 22. imo secundum Sylu. contritus est, qui vellet potius mori, quam Deum offen-
12 dere. Rursum, † alia est attritio impœnitẽtium, vt illorum, qui non hñt propositum non peccandi, vel habent quandam velleitatẽ non peccandi, sed non firmum propositum, qualis est concubinarius, vel vsurarius, & hæc non sufficit, nec adiuncto sacramento; imo sacrilegus esset confessarius absoluendo, & ipse petẽs absolutionẽ, etiam confitendo hoc peccatum inhabilẽ se reddit, arg. c. peccati venia. de re iu. in 6. & de hac attritione loquitur tex. in c. quod quidam de pœn. & remis. Nau. c. 1. num. 36.
13 & 37. c. 9. nu. 10. † Sed an iste sic confitendo satisfaciat præcepto annalis confessionis, non est præsentis temporis hoc disputare, sed obiter respondeo, ꝙ non: ita Sot. in 4.
14 sent. dist. 18. q. 3. art. 3. † Postremo secundum Caie. in verb. contritio, pœnitentia eorum, qui detestantur peccatũ super omne detestabile, & proponunt vitare super omne vitabile, dicitur contritio informis id est attritio non formata charitate, quousq; dominus Deus ob suam misericordiã gratiam suam illis impartiatur. Sed secundum communem eius sententia reprobatur: quia statim illis habentibus, talem pœnitentiã dominus Deus elargitur gratiã, & subinde nõ inuenitur sine gratia. Nauar. c. 1. nu. 36. & 37.
15 Colligitur † ergo ex ijs confessariũ tunc debere obligare pœnitentem ad iterãdam confessionem, vel quando nulla illi fuisset, vel esset detestatio criminis, etiam quod fictionem illam homo cõfiteatur, vel quando nullum esset propositum mutãdi vitam, vel haberet quandam velleitatem, Sotus di. 18. q. 3. art. 3. Nauar. c. 9. nu. 10. Verum si dolet, & proponit se vitare, licet nõ perfectẽ, si credit se habere sufficiẽtem dolorẽ, tunc si dolor est principaliter propter Deũ, quinimo etiã si ob timorem illa attritio transit in contritionem adiuncto sacramento.

SVMMARIVM.

1 *Contritionis communis diffinitio quæ: & dolor dupliciter dicitur.*
2 *Contritio est causa doloris, & dolor comes pœnitentiæ.*
3 *Contritionis alia diffinitio, & de habitu pœnitentiæ.*
4 *Doloris aßumpti, examinatio.*
5 *Dolor voluntatis de necessitate, sensitiuus de congruitate, requiritur in contritione. & quare. nu seq.*
7 *Intellectus sñiæ Aug. de dolore sensitiuo. in c. quẽ pœnitet. de pœnit. dis. 1.*
8 *Dolor intellectus debet esse maximus æstimatione, non intensione, & quomodo id intelligatur.*
9 *Dolor maximus æstimatiuè qualis sit.*
10 *Versus, & conuersus, quid significet.*
11 *Dolor sensibilis quare moderatus esse debeat.*

De quiditate cõtritionis. C. III.

1 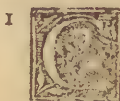Ontritio † vt communiter diffiniunt docto. D. Tho. & Sotus in 4. sent. di. 17. q. 2. art. 1. & per conc. Trid. sess. 14. c. 4. est dolor assumptus de peccatis cum proposito cõfitendi, & sa-

&satisfaciēdi: pro cuius declaratione sciēdū est, qđ dolor dr̄ dupliciter. Alter in volūtate, qui est detestatio peccati. i. ipsius displicētia, in essentia contritionis cōsistit: atque alter in appetitu sensitiuo, qui est quædam afflictio, & tristitia constringens cor, & affligens, prouenies ex læsione ipsius sensus; veluti cum ferro, aut igne plagam acci-
2 pit. Et ita contritio † non est dolor, sed cā doloris, ex qua, & alijs ad id necessarijs nascitur dolor. v.g. ex maximo damno, quod nascitur ex peccato, quatenus est offensa Dei, &c. Hinc Aug. in lib. de vera & falsa pœnitētia inquit, qđ dolor est comes pœnitētiæ, nō inquit, est pœnitētia, sed comes, atq; in eodem sensu. in c. pœnitentia, de pœnit. dist. 3. inquit, ꝙ pœnitentia est quædam dolentis vindicta, id est, quod contritio est causa, ꝙ quis ob dolorem, qui ex ea sequitur, vt ex ea exerceat vindictā de peccatis.
3 † Hinc aliqui diffiniunt quod contritio est dolor voluntarius pro peccato, semper puniēs, quod dolet commisisse. Hinc habitus pœnitentium vbique lugubris depingitur, vt pater in Niniuitis. & Mat. 11. ait Christus, veh tibi Betsaida, quia si in Tyro, & Sydone facta fuissent signa, quæ facta sunt in te, in cinere, & cilicio pœnitentiam egissent. ꝙ Hieronymus in c. mēsuram, de pœni. dist. 1. Apud Deum inquit non tm̄ valet tempo-
4 ris mensura, quam cordis. Dicitur etiā † dolor, ad differentiam pœnitentiæ dolore carentis, qualis est beatorum, qui sine vllo dolore meminerunt peccatorum commissorum & nollent ea admisisse, qualis etiā reperitur in viatore, qui nollet peccasse sine consideratione actuali, quod ipse id perpetrauit, sine quo nō nascitur dolor. Nauar. c. 1. nu. 5. & 6. Dicitur etiam assumptus, id est voluntarius, ad differentiam doloris, qui extrinsecus incutitur; item ob dolorem rerum amissarum aut filiorum. Dicitur præterea sit assumptus, quia à gratia ꝓcessit, & à domino est datus; item ad differentiam pœnitentiæ damnatorum, quę est violenta.
5 Nauar. in c. 1. nu. 4. † Præterea dicitur dolor, qui dolor essentialis contritionis requirit de necessitate; & est sufficiens ad delēdam culpā cū gratia Dei, & ratio est, quia vnūquodq; per quascunq; causas contrahitur, per easdem dissoluitur: sed peccatum mortale committitur per actum voluntatis, c. si cui, de pœni. dist. 1. ergo etiam destrui potest per displicētiam de illo per actum voluntatis deliberatæ.

6 Secundus † verò dolor sensitiuus requirit nō de necessitate, sed de congruitate: ratio est, quia Deus non requirit ab homine, nisi possibile. Sed habere istum dolorem nō est in potestate hominis, etiam pręsupposita gratia. ergo: & ita intelligitur illud Augustini. Non sunt in te viscera charitatis Christianæ, si plangis corpus, à quo recessit anima, & non plangis animam, à quo recessit Deus. Atq; huius exēmpla in Niniuitis habemus, & in Dauide, & Petro amarissimè lacrimantibus. Vnde inquit, Afflictus sum, & humiliatus sum nimis & cæt.
7 † Nec etiam obstat quod inquit August. in c. quem pœnitet de pœnit. dist. 1. Sciat se culpabiliter reum, qui deflet damna amici, vel temporalia, & non peccata. Nam secundū D. Tho. hoc intelligit, quando illud contingeret ex insufficientia, vel paruitate doloris de peccatis; secus si hoc proueniret ex duritia complexionis, vel ex magnitudine doloris, vel quia non vult ab alijs videri, cū flet: tunc enim nō est reus, ita Arch. Flor. 3. par. tit. 14. c. 18. p. 3. Sotus in 4. sent. dist. 17. q. 2.
8 art. 4. Præterea dolor, † qui est in intellectu, debet esse summus, id est maximus, nō quò ad intensionem, sed quò ad æstimationē, id est vt excedat oēs alios dolores. Non enim debet æquari morti Christi, cuius dolor excessit omnem alium dolorem præsentis vitæ, D. Tho. 3. par. quæst. 46. art. 6. Nec doloribus damnatorum, vel eorum, qui sunt in purgatorio, qui excedunt omnē dolorem huius seculi, cap. nullus de pœn. distin. 7. Nec æquari debet dolori inordinato, qualis est desperatorum, veluti ipsius Iudæ, Chain, & Antiochi, c. Iudas, & c. sceleratior, de pœ-
9 nit. dist. 1. † Sed dēt esse maximus ęstimatiuè, id est, vt potius velit pati in genere quodcunq; mortis genus, quā Deum offendere. Inn. in c. omnis. extra de pœni. & remiss. & ratio est, quia sicut Deū diligere debemus toto corde, tota mēte, totisq; viribus, Matt. 22. hoc est, nihil relinquere dilectioni contrarium in corde: ita legitur Iohel. 2. Conuertimini ad me in toto corde vestro. Vbi
10 nota verbū, illud, Conuertimini: † Nam versum dicimus, qui vult relinquere peccatum, conuersum, qui iam totus, & omnino vertitur. d. c. nullus. de pœnit. dist. 7. Rursum, sicut Deus est summum bonum inter diligibilia; nam nullam rem ei præferre debemus, sed ipsum vniuersis, ita peccatum est summo odio habendum, cum per ipsum Deus amittatur, & omnis dolor rei perditę in

in amore illius fundatur.

11 Dolor † aut in contritione sensibilis debet esse moderatus secundum S.Th.3.par.q. 84.art.9. ad 3. & ornatus prudentia. Posset autem homo se tãto dolore, & merore affligere, vt mortem sibi, aut morbum asciſceret, quod esset homicidij genus. Vnde ad Ro. inquit Paulus c. 12. Rationabile sit obsequium. Atq; adeo dum assidua peccatorum meditatio, atq; execratio noxium dolorẽ gignit, cessandum est ab illa, nõ quod ipsa per se sit mala, sed ea ratione qua causa est detrimenti, Sot.dist. 17.q.2.art.4.conclus.4. Igitur dolor iste debet esse moderatus in ieiunijs, & alijs afflictiuis, cap. non mediocriter de conse. dist.5.

SVMMARIVM.

1 *Cõtritionis materia peccata, quæ sunt obiecta actus pænitentiæ.*

2 *Peccatũ originale quare materia propria non sit contritionis.*

3 *Peccatum mortale præteritum, & ex consequenti futurum, materia contritionis.*

4 *Contritionem, habere oportet propositum non amplius peccandi: & cuiusmodi esse debeat ꝓpositũ. nu. seq.*

6 *Peccatum alienum, dolorem, non contritionem parit, quod fit proprium quatuor modis, nu. seq.*

7 *Peccatum alienum, quarum personarum fiat proprium. nu. seq.*

De materia contritionis.

Cap. IIII.

Iximus supra c.1. de sacramento pœnitentiæ materiam illius sacramenti remotam esse pecca-
1 ta, † quæ sunt obiecta actus pœnitentiæ; quę quidẽ actũ hic nomine cõtritionis intelligimus: quare peccata sunt ipsi⁹
2 contritionis materia. † Hinc in definitione ipsius cõtritionis sequitur, ꝙ est dolor assũptus de peccatis; non autẽ de originalibus, quia illa non sunt materia, neq; ꝓpria, neq; principalis: non principalis, quia illa tolluntur per baptismum; neq; propria; nam cum illa non propria voluntate commiserimus, nec potest nos eorum pœnitere, sed bene tędere, & displicere vt hoc, aut illo simus genere, aut ingenio corporis habitu nati.
3 † Igitur peccatum mortale proprium præteritũ, & non futurum, est materia propria, & principalis cõtritionis; propria, quidem, quia illorum nos pœnitere debet, quæ propria volũtate commisimus; est principalis, quia propter mortale tãtum conterere debemus principaliter, cum tantum per illa auertamur à Deo D.Tho.dist.17.ar.2. ad secundam. Sot.dist. 14. q.1.art.2. præteritum, quia propriè contritio respicit peccatum præteritum, ex consequenti futurum, S.Th. eod.art. quæstiunc.4. quatenus debet habere propositum nõ amplius peccandi, Nau.c.1.
4 nu.11. † Nam etsi contritio non extẽdat ad peccata futura, sed tantum perpetrata, non tamen fiet cõtritio, nisi se extendat ad propositum nõ amplius peccandi, c. pœnitentia in fi. de pœnit. dist.3.
5 † Non tñ istud propositum requirit, ꝙ pœnitens credat se nõ peccaturũ mortaliter, quinimo etiam si hõ credat, põt absolui, modo non diffidat se posse de hoc impetrare auxilium à Deo, sic peccatum infidelitatis committeret, sic confessio non valeret. Nau. cap.1. nu.12. &
6 c. 9. nu. 15. De peccato † autem alieno debet quis dolere, non tamen ille dolor est contritio, nisi quatenus illud peccatũ efficeretur propriũ,
7 † qđ fit quatuor modis secundũ D.Tho. Ps.18. Primò per imitationẽ, Eccl.13. q tetigerit picem, inquinabitur ab ea: vel per suasionẽ, vel consensum, Prouer. 1. Fili mi si te lectauerint peccatores, nõ acquiescas eis, quod fit secundum Bedã ibi, vel ad faciẽda mala blanditijs alliciendo, aut facta iam fauoribus, quasi laudabiliter acta, extollendo; vel fit alienum proprium per dissimulationem, Rom. 1. Non solum qui faciunt ea, digni sunt morte, sed
8 etiam qui consentiunt facientibus † & hoc maxime procedit in his, qui non reprehendunt suos subditos, cum debeat ex officio, vt sunt prælati de quibus loquitur tex. in c. sit rector, dist.43. vel patres, sicut peccata filiorum fuerunt imputata Heli, sicut patet 1. Reg.cap.4. vel alij, de quibus Nau. per c.17.
9 nu. 136. † Potest etiam procedere in alijs, qui non debẽt ex officio; sed possunt corrigere pro loco, & tempore, & non faciunt, vt inquit Hugo in d.cap.2. & nos infra cap. 31. in 7. præcepto.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Peccatum in dubio, an sit mortale, materia contritionis.*

2 *Contritio an esse debeat de singulis peccatis, variè sentiunt tum antiqui tū Moderni: & quibus generalis, quibusue specialis placeat, nu. seq. & 4.*

4 *Expositio, vers. Psal. Lauabo per singulas noctes lectum meum.*

5 *Contritio generalis qualis, digna sit remissione.*

6 *Contritio, seu detestatio peccati, duplex, et duplex displicentia actualis vniuersalis.*

7 *Displicentia perfecta, quæ, & an ad remissionem & gratiam obtinendam satis sit.*

8 *Displicentia actualis vniuersalis perfecta, fuit in latrone.*

9 *Displicentia formalis imperfecta quæ sit, & an sufficiat ad remissionem mortalium.*

10 *Displicentia virtualis qualis sit.*

11 *Conclusiones tres: quarum prima, contritionem, requiri per se singulorum mortalium, singularem.*

12 *Sententia expressa diui Thomæ in primam conclusionem.*

13 *Conclusio præcedens quomodo sit intelligenda,*

14 *Conclusio secunda. Contritio generalis in confuso sufficit, si non suppetat tempus nec commoditas detur: quæ contritio perfecta dicitur.*

15 *Deus sitibundus salutis tantum exigit, quantum possumus.*

16 *Contritio generalis momentanea propositum singulorum pœnitendi pro tempore & loco includit.*

17 *Contritio formalis vniuersalis perfecta in latrone fuit, & sæpe in conuertentibus post multa peccata.*

18 *Pœnitudines singulæ pro singulis mortiferis, qn̄, & quare non reqrantur.*

19 *Contritio singularis peccatorum qualis esse debeat.*

20 *Conclusio tertia, quæ naturam singularis contritionis explicat.*

21 *Diui Thomæ sententia de contritione à Soto non approbata.*

22 *Peccata recolendi ratio, vsusq́; pœnitentium in recolendo: & quę sit opinio Soti.*

23 *Peccatorum oblitorum remissio qua detestatione obtineatur.*

24 *Contritio singularis, sub præcepto necessaria in lege euangelica semel in anno, & quibus alijs temporibus.*

Peccatum mortalium, an singularis requiratur contritio. Cap. V.

1 Iximus supra, ꝙ materia propria contritionis est peccatum mortale præteritū, adde etiam, † vel illud quando dubitat pœnitens, an aliquod peccatum sit mortale, vel veniale; nam tunc requiritur contritio cum conditione si & quatenus esset mortale.,
2 Naua. c. 1. nu. 26. † Nunc restat vt subtiliter inuestigemus, an requiratur singularis cōtritio de singulis peccatis mortalibus. Quoniam in quiditate diximus, quod contritio est dolor de peccatis: ideo nunc nobis sese offert præsens quæstio cognitu necessaria propter vsum pœnitentium, & decisione non facilis propter opinionum obscurita-
3 tem. † Est. n. inter antiquos, & modernos maxima discrepantia. Richardus, & Dur. D. Th. in 4. sen. di. 17. quæst. 2. art. 2. ad 6. q. & 3. par. q. 87. ar. 1. quem sequitur Palu. & Syl. in ver. contritio. q. 3. dicunt, ꝙ requiritur contritio specialis singulorum, tum authoritate
4 Ps. 6. lauabo † per singulas noctes lectum meum, Vbi gl. per singula peccata lectum. i. conscientiā; ergo requiritur specialis contritio de singulis. Rursum requiritur singularis cōfessio de singulis. ergo & cōtritio. Præterea diuersorum membrorum diuersæ sunt medicinæ. Non enim inquit Hierony. sanat oculum, quod sanat calcaneum super Matth. c. 9. circa medium; sed contritio est medicina singularis contra vnū tm̄

mortale, ergo non sufficit vna de omnib. Hæc sunt inter cætera, quæ concludunt cōtritionem requiri de singulis. At contrariam opinionem sequitur Card. 1. Xisti super 3. par. ad D. Thom. Caiet. ibi, & in sum. in 6. contritio Sot. dist. 17. q. 2. art. 3. Nau. c. 1. nu. 25. & 40. & c. 22. nu. 3. s. non requiri sin-
5 gularem, sed ꝙ sufficiat vna generalis† quæ saltem virtualiter se extendat ad oĩa peccata mortalia, tā quæ meminit, quàm quæ non meminit, cum vera voluntate se ab omnibus & singulis abstinendi, quæ sufficiens est ad remissionem peccatorum. Et hæc est alia opinio. Verum vt hæc quæstio facilior reddatur, notandum est secundum
6 Caie. 3. par. q. 87. artic. 1. ꝙ cōtritio,† seu detestatio peccati est duplex. Altera quæ vocat formalis. idest actualis & vniuersalis. altera virtualis. Displicentia actualis vniuersalis est duplex: altera perfecta. altera im
7 perfecta. † Perfecta comprehendit omnium peccatorum commissorum detestationem cum vera voluntate ab omnibus & singulis abstinēdi, vt habetur in Conc. Try. sess. 6. c. 6. & sess. 14. Et hæc potest esse in momento; & est sufficiens ad remissionem infinitorum peccatorū mortalium, quia sufficit ad gratiam habendam, quantum est ex parte hominis, iuxta illud Eze. In quacunq; hora ingemuerit peccator, amplius peccatorum suorum nō recordabor. Et ta-
8 lis † displicentia videtur fuisse in latrone, & in his, qui post multa crimina vere con-
9 uertuntur ad Deum,† Alia est displicentia formalis imperfecta, v. g. quando displicent homini omnia, & singula sua peccata, & nollet peccasse, & vellet amplius in ea non incidere, non tamen cōmitatur firmū propositum abstinendi. Et hæc non sufficit ad remissionem peccatorum mortalium. Sot. dist. 15. q. 1. artic. 2. 3. conclus. vers. sed ecce.
10 † Virtualis autem displicentia est, quando quis fertur in dilectionem Dei, itaq; virtus illius dilectionis est tantæ vis, ꝙ sit nata sequi ex ea displicentia peccati, ita ꝙ si tūc occurreret memoria peccati, ex vi illius actus sequeretur formalis displicentia pec-
11 cati. † His sic prælibatis respondeo tribus conclusionibus, quarum prima est.

Contritio per se, & suapte natura requiritur singulorum mortalium singularis, & specialis, non solum in ordine ad confessionem, sed etiam per se ipsam in iure naturæ, quatenus per se ipsam solam ex gratia præcedente remittuntur peccata. In primis
12 hæc est expressa † sententia. D. Thom. 3. parte. quæst. 87. artic. 1. Cuius verba sunt. Exigitur ad remissionem peccati mortalis perfectior pœnitētia, vt scilicet homo peccatum actuale mortale detestetur quātum in ipso est, vt diligentiam adhibeat ad memorandā singula peccata mortalia, vt singula detestetur, id quod de contritione secundum seipsam affirmat sine ordine ad confessionem, & ita intelliguntur contraria sic Sotus intelligit verba D. Thomæ in 4. distinct. 17. quæstio. 2. artic. 3. prima conclus.
13 † Quæ quidem conclusio intelligi debet, quòd contritio requiritur de singulis scilicet, ex se, & ex natura pœnitentiæ dum tempus sufficit.
14 Secunda † conclusio. Quando tempus non suppetit, nec cōmoditas datur, & opportunitas, sufficit contritio generalis in confuso, quatenus sunt offensæ Dei. Et hæc contritio est illa detestatio formalis vniuersalis perfecta, in se continens detestationem peccatorum, & propositum in po-
15 sterū cauēdi. Et ratio est, quoniam † Deus salutis nostræ sitibundus iuxta illud Ezech. 18. & 33. In quacunq; hora &c. nihil à nobis pro quocunque momento exigit, nisi quod tunc est nobis possibile. Cum ergo nobis tam subito peccatorum recordatio non sit possibilis, quocunq; momento peccator digito Dei actus dixerit, Peccaui, sufficit ei. Sed quare illud est? quia illa mo-
16 mentanea † & generalis contritio propositum includit pro tempore, & loco singulorum pœnitendi. Non enim eximit pœnitentem ab obligatione reuocandi in memoriam, & detestādi tempore debito omnia genera, & species illorum, quæ patrauit, enumerando illo numero certo, vel verisimili confessario, Nauar. c. 1. nu. 25.
17 Et talis † displicentia, vt supra diximus, videtur fuisse in Latrone, & crebro accidere solet ijs, qui post multa peccata conuertuntur ad dominum. Ita est conclusio Soti, Caieta. in 3. par. Nauar. d. ca. 1. num. 25. Vbi
18 † inquit ꝙ si eo casu de singulis singulæ pœnitudines concipiendæ essent, cōtingeret casus, in quo quis adhuc viuens priuaretur potentia consequendi vitam æternā, contra tex. in c. 1. de pœn. dist. 7. & c. ponderet dist. 50. & Exe. In quacunq; hora &c. Nam qui mille peccata mortalia admisisset, & solam quartam horæ ægrotaret, aut ad suspendium duceretur, non posset viuens

tiens cõcipere de illis mille peccatis mille penitudines ad id necessarias, quo saluaret.
19 Subsequitur † modo, vt exploremus illa singularis cõtritio peccatorum, qualis esse debeat. Quod enim non debent singulis peccatis singulæ correspondere contritiones, inde apparet, quia non est in potestate hominis, maxime vbi ingens est delictorum aceruus, tot numero habere dolores. Quinimo de rebus lætis neq; possibile apparet, vt homo tot possit intercisas habere lætitias. Quare Caieta. inquit, ꝙ sensus illorum verborum est, ꝙ sicut in confessione dum peccator dicit, Peccaui, millies in fornicatione, iste vnicus confitendi actus terminatur actualiter ad singulas mille fornicationes; ita ꝙ ad actus interiores, dum pœnitenti displicent mille fornicationes, actualiter detestatur illas illo vno, eodem quòd actu.
20 Sit ergo tertia † conclusio. Satis est ad habendam contritionem singulorum peccatorum specialem, dum quis ad cõfessionem accedit, singula peccata per loca, & tempora mẽte explorare, quibus memoriæ oblatis contritionem habere illorum: & hæc est singularis contritio, quãuis si numero posset habere detestationes, melius esset, vt inquit Sotus dist. 17. q. 2. artic. 3. tertia conclu-
21 sio verum D. Thomas † q. 6. inquit ꝙ quãtum ad principium contritionis, dum quis cogitat de peccatis sufficiet dolere eo ordine, quo occurrunt, vt dolores iuxta numerum peccatorum numerentur. Et licet dolores illi non sint prorsus contritiones, sufficit esse attritiones, sed tamen in termino, idest peracta indagine, quando iam contritio est iam formata per gratiam, sufficit vt sit vna cõtritio pro omnibus. Sotus vero inquit hoc non bene posse intelligere, nam inquit ipse, aut qui mente inchoat indaginẽ suorũ peccatorum, in principio veram habuit cõtritionem in genere de offensis Dei, aut non: si habuit, profecto omnes detestationes sigillatim factæ sunt veræ contritiones: si vero neque a principio, neq; per aliquam illorũ specialem verè detestatur peccatum, tanquam offensam Dei, certè illæ detestationes, quas appellat attritiones,
22 non sunt necessariæ, † cum sufficiat, ꝙ homo mente recolat peccata omnia absq; vllius displicentia, modo non habeat complacẽtiam: & peracta indagine hæc omnia vnica contritione detestetur. Hic enim est pœnitentium vsus, vel a principio habere contritionem generalem, quę sufficit ad gratiam, & deinde peccata inuestigare ad confitendum.

Igitur secundum Sotum sufficit in principio habere contritionem generalem, quę sufficit ad gratiam, & deinde peccata inuestigare ad confitendum. Vel omnibus rememoratis postea vnicam detestationem applicare.
23 † Quæ quidem detestatio post diligentem peccatorum inquisitionem dicitur virtualis, & sufficit ad remissionem peccatorum eorum, quorum homo citra culpam oblitus est, vt non possit ad memoriam reuocare, D. Thom. 1. 2. q. 113. arti. 5. ad 3. Sotus dist. 15. q. 2. art. 1. 6. concl. & dist. 17. q. 2. arti. 3. infi. Sylu. in verb. Contritio. q. 3. Verum, quando peccata oblita in memoriam reuocantur, debet homo de illis conteri, sicut etiam dicimus de paupere, qui non potest soluere, quod debet excusatur, & tamen tenetur cum primum potuerit, D. Tho. in 4. sentẽ. dist. 7. q. 2. art. 3. ad secundas
24 q. ad secundũ. Necessaria † tñ est hæc singularis cõtritio sub præcepto in lege euangelica, quando præscriptum est tẽpus confessionis, idest semel in anno, Sotus dis. 17. q. 2. arti. 3. & 6. Nisi in articulo mortis naturalis, vel violẽtæ, vel administrandi, aut suscipiẽdi sacramẽtum aliquod, secũdum oẽs. Imo etiã instãte aliqua populi necessitate grandi, cui absq; orationis feruore reparari nõ possit. Alijs vero temporibus ad eam concipiẽdam non tenemur, licet optimũ esset, quò posset à tam graui morte resurgere, periculumq; mortis, subitæ, æternæq; euadere iuxta illud. Eccl. c. 5. Ne tardas &c. Ita Nauar. c. 1. nu. 31. Nec etiã diebus festis, Sylu. in verb. Dominica. q. 6. ver. quartũ. Sotus, qui supra ar. 6. Naua. c. 13. nu. 17.

SVMMARIVM.

1 *Peccata venialia, an indigeant contritione, & num. 3.*

2 *Venialia multis modis remittuntur, & num. 13.*

4 *Peccatum veniale multis modis dicitur, & quibus.*

5 *Peccati detestatio triplex, & quæ ex eis requiratur ad dimißionem venialium, num. seq.*

7 *Venialium ad remißionem, duo requi-*

runtur

runtur, & ea quæ sint.

8 *Augustini authoritas in c. 8. de vera & falsa pœnitentia, quomodo intelligenda.*

Detestatio venialis implicita est in feruenti motu charitatis.

9 *Propositum in mortalibus, & voluntas abstinendi sufficit in venialibus.*

10 *Aqua benedicta, & id genus cætera, quō intelligātur remittere peccata.*

11 *Aquam non benedictā, credens benedictā, accipiens nō obtinet veniam.*

12 *Charitatis excitatiua tria, quæ venialium remissoria causa esse possunt, & quæ.*

13 *Aqua benedicta virtutē inimici reprimit, si aspersus à mortali sit alienus.*

14 *Confessio generalis, quare in prima, in completorio, & à sacerdote ante altare præmittatur.*

15 *Aqua lustralis, an asperso morienti, statim paret aditum in cœlum.*

Contritio an de venialibus requiratur. Cap. VI.

1 Circa hanc † præsentem quæstionem triplici modo potest impugnari, quòd ad remissionem venialium non sit necessaria contritio. Et primò ꝙ veniale remitti possit absq; cōtritione, patet, quia inquit Aug. Quod facit gutta aquæ in camino ignis, hoc veniale facit in viro iusto. Ergo videtur, quòd remitti possit solo feruore charitatis absque contritione aliqua. Præterea ad rationem veræ contritionis requiritur non solum detestatio, sed & verum propositum cauendi peccata, sed sine tali proposito peccata venialia dimittuntur, cum certū sit, ꝙ homo sine illis præsentem vitam ducere nō possit: ergo venialia possunt remitti sine contritione.

2 Rursum per benedictionem episcopalē, & aquam benedictam, & multa alia, prædicta venialia dimittuntur, vt est glo. sing. in proh. in 6. in verb. Benedictionem. ergo sine contritione.

3 † His tamen non obstantibus contrariū asseueramus, videlicet, cōtritionem necessariam in venialibus virtualem, seu implicitam, vt illa possint remitti: ratio est, quia contraria contrarijs curantur: ergo ad tollendam culpam venialis peccati requiritur dolor ei contrarius.

4 Sed vt hæc quæstio facilior reddatˉ, præsuppono primum quod † peccatum veniale dicitur multis modis, vt habetur per D. Tho. 12. q. 87. art. 2. Vno modo ex euentu, quia est veniam consecutum, & sic omne peccatum per pœnitentiam fit veniale. Alio modo, quia non habet in se, vnde veniam non consequatur, vel in toto, vel in parte. In parte quidem, sicut cum habet in se aliquid diminuens culpam, vt cum fit ex infirmitate, vel ignorātia, & hoc dicitur veniale ex causa. In toto autem ex eo, quod non tollit ordinem ad vltimum finem, vnde nō meretur pœnam æternam, sed temporalē; & de hoc veniali ad præsens intendimus.

5 † Secundò noto quòd triplex reperitur detestatio peccati, actualis & expressa, habitualis, & virtualis. Contritio actualis est illa, vt homo actualiter peccatum mortale commissum detestetur, quātum in ipso est, videlicet, vt diligentiam adhibeat ad memorandum singula, vt singula detestetur. & ista necessaria est ad remissionem mortalium, vt in præcedenti capitulo diximus. Alia est habitualis displicentia, quæ habetur per habitum charitatis, & talis non requiritur ad remissionem venialium: quia si habitus sufficeret, nullus existens in charitate vllum posset habere peccatum veniale, quòd est falsum: non enim repugnat, vt quis feruidè amet Deum, & tamen peccet venialiter. Tertia est displicentia virtualis, vt quando quis eò affectu fertur in Deum, & res diuinas, vt quicq̃d sibi occurreret, quod eum ab hoc motu retardaret, displiceret ei, & doleret se commisisse, etiam si tunc de illo non cogitet, Caiet. 3. par. q. 87. artic. 1. &

6 hæc † virtualis displicentia requiritur ad dimissionem venialium, quæ est actus, vt cuiuscunque tunc memoria haberetur, displicentiam pareret. Quandoq; enim non remittit nisi quædā, & non omnia, Stat enim diligentem Deum magis esse affectum ad vnum genus peccati venialis, videlicet mentiendi iocose, quam ad aliud verbi ociosi ita quod si huius memoria adesset, illud displiceret. Si autē adesset memoria alterius,

7 non displiceret. Igitur † ad remissionem venialium duo requiruntur. Primum vt nulla sit complacentia, aut propositum: nullum enim

enim peccatum veniale remitti potest stante eius complacentia, Sylu. in verb. peccatū. q. 6. Secundum vt præter absentiam cōplacentiæ sit actus contrarius peccato veniali. hoc est, quod ita feratur in Deum; vt si illius peccati cogitatio menti occurreret, displiceret ei, & doleret se commisisse, ita Sotus
8 dist. 15. q. 2. art. 1. ver. igitur. & ita † intelligitur authoritas Augustini de vera, & falsa pœnitentia c. 8. vbi inquit pœnitentiam assiduè peccanti necessariam esse; in multis enim offendimus omnes. Intelligitur de cōtritione virtuali, vel si de formali, intelligitur non esse necessariam, sed salubrem, & vtilem, vt inquit D. Tho. dub. 397. Præterea sic etiam intelligitur illud de gutta aquæ: nam dicimus qđ in illo feruenti motu charitatis est culpæ venialis detestatio implicita, q̃a si cogitaret de eo, detestaret̄ illud, & ideo ꝑ talē motū remittit̄ veniale, D. Tho. dist. 17. li. 4. q. vni. c. 5. ad primū in opusc. Rur-
9 sum, nec illud obstat qđ cum hæc † venialium detestatio non sit ꝑfecta, quia non includit propositum cauēdi in futurum, ergo non requiritur; quia respondetur quod homo in gratia Dei constitutus potest quidē vitare omnia, & singula peccata mortalia, sed non omnia, & singula venialia. Ideo ad remissionem mortalium requiritur propositum vitandi oīa, & singula peccata mortalia; sed tamen ad pœnitentiam venialiū sufficit voluntas abstinendi à singulis, licèt non ab omnibus collectiuè: quia hoc infirmitas huius vitæ non patitur. Nihilominus debet habere propositum se præparādi ad peccata venialia minuenda, alioquin incurreret periculum deficiendi, cum desereret oppositum proficiēdi, seu tollendi impedimenta spiritualis profectus, quæ sunt peccata venialia D. Th. 3. par. q. 87. art. 1. ad pri-
10 mum. Nec obstat, † ꝙ cū venialia remitti possint cum aqua benedicta, ergo non requiritur contritio. Nā respondetur ꝙ ideo ista specialiter dicuntur remittere, non q̃a remittunt per se, sed q̃a sunt excitatiua feruoris, per quem fit remissio, D. Thom. in 4. artic. fin. ad secundū. Sed aduerte, ꝙ responsio D. Tho. ꝙ ideo ista dimittunt venialia, quia excitant feruorem, intelligenda est, nō ꝙ semper requirat̄ illa excitatio, sed ꝙ de se hæc sacramentalia ad hoc sint instituta. Quare illa suscipere tanquam ad illum effectum ab ecclesia accommodata censetur actus pœnitentiæ, & acquirit remissionem venialium, etiam si nullatenus excitetur ad deuotionem, nec memoriā habeat venialium, vel displicentiam, nam si illa requireretur, profectò sacramentalia non essent, cū sola displicentia sufficeret, Sotus dist. 15. q. 2. artic. 1. modo tunc non habeat complacentiam. Exemplum de eo, qui se aqua lustrali aspergit, nam & si nullatenus excitetur ad feruorem, nec memoriā habeat venialium, tamen obtinebit per illam aspersionem eorum veniam: cuius ratio est, quia hæc sacramentalia de se ad excitādum fer-
11 uorē charitatis fuerūt instituta; sed † è cōuerso non obtinebit illorū veniam, q aquā non benedictam accipit, quā putat esse benedictam, quamuis de venialiū cogitet remissione, ita Sotus dist. 15. q. 2. artic. 3. Igitur vt concludamus cum D. Tho. lib. quæst. disp. de peccato veniali, quæst. 7. a. t. 12. illa, q̃ sunt
12 nata excitare † feruorē charitatis, possunt causare remissionem venialium; huiusmodi autem sunt tria primum sacramenta nouæ legis, & præcipuè sacramentum Eucharistiæ, c. cum omne crimen de conse. dist. 2. & extremæ vnctionis, cap. vni. de sacra vnct. cū diuina virtus interius per illa signa exteriora operetur salutem. Nam per sanationem corporalem, quam exterius efficit illud sacramentum, significat, & causat spiritualem, quæ cōsistit in purgatione venialium: cum mortalia sint ante purgata ꝑ cōfessionem, D. Tho. in 4. dist. 23. art. 3. q. 7. Dimittūtur etiam venialia per ea, per quæ impedimenta feruoris, & gratiæ tolluntur, & sunt causæ ad excitandam rationem ad feruorē charitatis. Vt sunt sacramentalia, idest
13 aqua † benedicta, quæ virtutem inimici reprimit cap. aquam, de consec. distin. 3. modo aspergatur ille, qui non sit in mortali, gl. singu. in cap. perfecta, de pœnit. dist. 1. & in proe. libro 6. in verbo benedictionem, in fi. Episcopalis benedictio, eleemosyna, c. medicinam, de pœnit. dist. 1. item tolluntur per exercitium humilitatis ex parte nostra, & in quantum sunt cum aliquo motū detestationis peccatorum; huiusmodi est oratio Dominica, dimitte nobis &c. c. de quotidianis, de pœn. distin. 3.
14 Confessio † generalis, sicut testatur ecclesiastica consuetudo; hac enim de causa dicitur in prima, & in completorio, & à sacerdote sacrum facturo præmittitur ante gradum altaris, D. Tho. distin. 16. q. 2. artic. 2. ad 4. quæst. qui ad secundum inquit, ꝙ omnia ista, quia causant contritionem, ideo dimittunt venialia.

mortale, ergo non sufficit vna de omnib. Hæc sunt inter cætera, quæ concludunt cõtritionem requiri de singulis. At contrariam opinionem sequitur Card. 1. Xisti super 3. par. ad D. Thom. Caiet. ibi, & in sum. in 6. contritio Sot. dist. 17. q. 2. art. 3. Nau. c. 1. nu. 25. & 40. & c. 22. nu. 3. s. non requiri sin-
5 gularem, sed ꝙ sufficiat vna generalis† quæ saltem virtualiter se extendat ad oĩa peccata mortalia, tã quæ meminit, quàm quæ non meminit, cum vera voluntate se ab omnibus & singulis abstinendi, quæ sufficiens est ad remissionem peccatorum. Et hæc est alia opinio. Verum vt hæc quæstio facilior reddatur, notandum est secundum
6 Caie. 3. par. q. 87. artic. 1. ꝙ cõtritio,† seu detestatio peccati est duplex. Altera quæ vocat formalis. idest actualis & vniuersalis. altera virtualis. Displicentia actualis vniuersalis est duplex: altera perfecta. altera im
7 perfecta. † Perfecta comprehendit omnium peccatorum commissorum detestationem cum vera voluntate ab omnibus & singulis abstinẽdi, vt habetur in Conc. Try. sess. 6. c. 6. & sess. 14. Et hæc potest esse in momento; & est sufficiens ad remissionem infinitorum peccatorũ mortalium, quia sufficit ad gratiam habendam, quantum est ex parte hominis, iuxta illud Eze. In quacunq; hora ingemuerit peccator, amplius peccatorum suorum nõ recordabor. Et ta-
8 lis † displicentia videtur fuisse in latrone, & in his, qui post multa crimina vere con-
9 uertuntur ad Deum,† Alia est displicentia formalis imperfecta, v. g. quando displicent homini omnia, & singula sua peccata, & nollet peccasse, & vellet amplius in ea non incidere, non tamen cõmitatur firmũ propositum abstinendi. Et hæc non sufficit ad remissionem peccatorum mortalium. Sot. dist. 15. q. 1. artic. 2. 3. conclus. vers. sed ecce.
10 † Virtualis autem displicentia est, quando quis fertur in dilectionem Dei, itaq; virtus illius dilectionis est tantæ vis, ꝙ sit nata sequi ex ea displicentia peccati, ita ꝙ si tũc occurreret memoria peccati, ex vi illius actus sequeretur formalis displicentia pec-
11 cati. † His sic prælibatis respondeo tribus conclusionibus, quarum prima est.

Contritio per se, & suapte natura requiritur singulorum mortalium singularis, & specialis, non solum in ordine ad confessionem, sed etiam per se ipsam in iure naturæ, quatenus per se ipsam solam ex gratia præcedente remittuntur peccata. In primis
12 hæc est expressa † sententia. D. Thom. 3. parte. quæst. 87. artic. 1. Cuius verba sunt. Exigitur ad remissionem peccati mortalis perfectior pœnitẽtia, vt scilicet homo peccatum actuale mortale detestetur quãtum in ipso est, vt diligentiam adhibeat ad memorandã singula peccata mortalia, vt singula detestetur, id quod de contritione secundum seipsam affirmat sine ordine ad confessionem, & ita intelliguntur contraria sic Sotus intelligit verba D. Thomæ in 4. distinct. 17. quæstio. 2. artic. 3. prima conclus.
13 † Quæ quidem conclusio intelligi debet, quòd contritio requiritur de singulis scilicet, ex se, & ex natura pœnitentiæ dum tempus sufficit.
14 Secunda † conclusio. Quando tempus non suppetit, nec cõmoditas datur, & opportunitas, sufficit contritio generalis in confuso, quatenus sunt offensæ Dei. Et hæc contritio est illa detestatio formalis vniuersalis perfecta, in se continens detestationem peccatorum, & propositum in po-
15 sterũ cauẽdi. Et ratio est, quoniam † Deus salutis nostræ sitibundus iuxta illud Ezech. 18. & 33. In quacunq; hora &c. nihil à nobis pro quocunque momento exigit, nisi quod tunc est nobis possibile. Cum ergo nobis tam subito peccatorum recordatio non sit possibilis, quocunq; momento peccator digito Dei actus dixerit, Peccaui, sufficit ei. Sed quare illud est? quia illa mo-
16 mentanea † & generalis contritio propositum includit pro tempore, & loco singulorum pœnitendi. Non enim eximit pœnitentem ab obligatione reuocandi in memoriam, & detestãdi tempore debito omnia genera, & species illorum, quæ patrauit, enumerando illo numero certo, vel verisimili confessario, Nauar. c. 1. nu. 25.
17 Et talis † displicentia, vt supra diximus, videtur fuisse in Latrone, & crebro accidere solet ijs, qui post multa peccata conuertuntur ad dominum. Ita est conclusio Soti, Caieta. in 3. par. Nauar. d. ca. 1. num. 25. Vbi
18 † inquit ꝙ si eo casu de singulis singulæ pœnitudines concipiendæ essent, cõtingeret casus, in quo quis adhuc viuens priuaretur potentia consequendi vitam æternã, contra tex. in c. 1. de pęn. dist. 7. & c. ponderet dist. 50. & Exe. In quacunq; hora &c. Nam qui mille peccata mortalia admisisset, & solam quartam horæ ægrotaret, aut ad suspendium duceretur, non posset vi-

uens

tiens cōcipere de illis mille peccatis mille pœnitudines ad id necessarias, quo saluaret.
19 Subsequitur † modo, vt exploremus illa singularis cōtritio peccatorum, qualis esse debeat. Quod enim non debent singulis peccatis singulæ correspondere contritiones, inde apparet, quia non est in potestate hominis, maxime vbi ingens est delictorum aceruus, tot numero habere dolores. Quinimo de rebus lætis neq; possibile apparet, vt homo tot possit intercisas habere lætitias. Quare Caieta. inquit, ꝙ sensus illorum verborum est, ꝙ sicut in confessione dum peccator dicit, Peccaui, millies in fornicatione, iste vnicus confitendi actus terminatur actualiter ad singulas mille fornicationes; ita ꝙ ad actus interiores, dum pœnitenti displicent mille fornicationes, actualiter detestatur illas illo vno, eodem quòd actu.
20 Sit ergo tertia† conclusio. Satis est ad habendam contritionem singulorum peccatorum specialem, dum quis ad cōfessionem accedit, singula peccata per loca, & tempora mēte explorare, quibus memoriæ oblatis contritionem habere illorum: & hæc est singularis contritio, quāuis si numero posset habere detestationes, melius esset, vt inquit Sotus dist. 17. q. 2. artic. 3. tertia conclu-
21 sio verum D. Thomas † q. 6. inquit ꝙ quātum ad principium contritionis, dum quis cogitat de peccatis sufficiet dolere eo ordine, quo occurrunt, vt dolores iuxta numerum peccatorum numerentur. Et licet dolores illi non sint prorsus contritiones, sufficit esse attritiones, sed tamen in termino, idest peracta indagine, quando iam contritio est iam formata per gratiam, sufficit vt sit vna cōtritio pro omnibus. Sotus vero inquit hoc non bene posse intelligere, nam inquit ipse, aut qui mente inchoat indaginē suorū peccatorum, in principio veram habuit cōtritionem in genere de offensis Dei, aut non: si habuit, profecto omnes detestationes sigillatim factæ sunt veræ contritiones: si vero neque a principio, neq; per aliquam illorū specialem verè detestatur peccatum, tanquam offensam Dei, certè illæ detestationes, quas appellat attritiones,
22 non sunt necessariæ, † cum sufficiat, ꝙ homo mente recolat peccata omnia absq; vllius displicentia, modo non habeat complacētiam: & peracta indagine hæc omnia vnica contritione detestetur. Hic enim est pœnitentium vsus, vel a principio habere contritionem generalem, quę sufficit ad gratiam, & deinde peccata inuestigare ad confitendum.

Igitur secundum Sotum sufficit in principio habere contritionem generalem, quę sufficit ad gratiam, & deinde peccata inuestigare ad confitendum. Vel omnibus rememoratis postea vnicam detestationem applicare.
23 † Quæ quidem detestatio post diligentem peccatorum inquisitionem dicitur virtualis, & sufficit ad remissionem peccatorum eorum, quorum homo citra culpam oblitus est, vt non possit ad memoriam reuocare, D. Thom. 1. 2. q. 113. arti. 5. ad 3. Sotus dist. 15. q. 2. art. 1. 6. concl. & dist. 17. q. 2. arti. 3. infi. Sylu. in verb. Contritio. q. 3. Verum, quando peccata oblita in memoriam reuocantur, debet homo de illis conteri, sicut etiam dicimus de paupere, qui non potest soluere, quod debet excusatur, & tamen tenetur cum primum potuerit, D. Tho. in 4. sentē. dist. 7. q. 2. art. 3. ad secundas
24 q. ad secundū. Necessaria† tñ est hæc singularis cōtritio sub præcepto in lege euangelica, quando præscriptum est tēpus confessionis, idest semel in anno, Sotus dis. 17. q. 2. arti. 3. & 6. Nisi in articulo mortis naturalis, vel violētæ, vel administrandi, aut suscipiēdi sacramētum aliquod, secūdum oēs. Imo etiā instāte aliqua populi necessitate grandi, cui absq; orationis feruore reparari nō possit. Alijs vero temporibus ad eam concipiēdam non tenemur, licet optimū esset, quò posset à tam graui morte resurgere, periculumq; mortis, subitæ, æternæq; euadere iuxta illud. Eccl. c. 5. Ne tardas &c. Ita Nauar. c. 1. nu. 31. Nec etiā diebus festis, Sylu. in verb. Dominica. q. 6. ver. quartū. Sotus, qui supra ar. 6. Naua. c. 13. nu. 17.

SVMMARIVM.

1 *Peccata venialia, an indigeant contritione, & num. 3.*
2 *Venialia multis modis remittuntur, & num. 13.*
4 *Peccatum veniale multis modis dicitur, & quibus.*
5 *Peccati detestatio triplex, & quæ ex eis requiratur ad dimißionem venialium, num. seq.*
7 *Venialium ad remißionem, duo requi-*

runtur, & ea quæ sint.

8 *Augustini authoritas in c. 8. de vera & falsa pœnitentia, quomodo intelligenda.*

Detestatio venialis implicita est in feruenti motu charitatis.

9 *Propositum in mortalibus, & voluntas abstinendi sufficit in venialibus.*

10 *Aqua benedicta, & id genus cætera, quō intelligātur remittere peccata.*

11 *Aquam non benedictā, credens benedictā, accipiens nō obtinet veniam.*

12 *Charitatis excitatiua tria, quæ venialium remissoria causa esse possunt, & quæ.*

13 *Aqua benedicta virtutē inimici reprimit, si aspersus à mortali sit alienus.*

14 *Confessio generalis, quare in prima, in completorio, & à sacerdote ante altare præmittatur.*

15 *Aqua lustralis, an asperso morienti, statim paret aditum in cœlum.*

Contritio an de venialibus requiratur. Cap. VI.

1 Circa hanc †præsentem quæstionem triplici modo potest impugnari, quòd ad remissionem venialium non sit necessaria contritio. Et primò ꝙ veniale remitti possit absq; cōtritione, patet, quia inquit Aug. Quod facit gutta aquæ in camino ignis, hoc veniale facit in viro iusto. Ergo videtur, quòd remitti possit solo feruore charitatis absque contritione aliqua. Præterea ad rationem veræ contritionis requiritur non solum detestatio, sed & verum propositum cauendi peccata, sed sine tali proposito peccata venialia dimittuntur, cum certū sit, ꝙ homo sine illis præsentem vitam ducere nō possit: ergo venialia possunt remitti sine contritione.

2 Rursum per benedictionem episcopalē, & aquam benedictam, & multa alia, prædicta venialia dimittuntur, vt est glo. sing. in proh. in 6. in verb. Benedictionem. ergo sine contritione.

3 † His tamen non obstantibus contrariū asseueramus, videlicet, cōtritionem necessariam in venialibus virtualem, seu implicitam, vt illa possint remitti: ratio est, quia contraria contrarijs curantur: ergo ad tollendam culpam venialis peccati requiritur dolor ei contrarius.

Sed vt hæc quæstio facilior reddatꝰ, præ-
4 suppono primum quod † peccatum veniale dicitur multis modis, vt habetur per D. Tho. 12. q. 87. art. 2. Vno modo ex euentu, quia est veniam consecutum, & sic omne peccatum per pęnitentiam fit veniale. Alio modo, quia non habet in se, vnde veniam non consequatur, vel in toto, vel in parte. In parte quidem, sicut cum habet in se aliquid diminuens culpam, vt cum fit ex infirmitate, vel ignorātia, & hoc dicitur veniale ex causa. In toto autem ex eo, quod non tollit ordinem ad vltimum finem, vnde nō meretur pœnam æternam, sed temporalē; & de hoc veniali ad præsens intendimus.

5 † Secundò noto quòd triplex reperitur detestatio peccati, actualis & expressa, habitualis, & virtualis. Contritio actualis est illa, vt homo actualiter peccatum mortale commissum detestetur, quātum in ipso est, videlicet, vt diligentiam adhibeat ad memorandum singula, vt singula detestetur. & ista necessaria est ad remissionem mortalium, vt in præcedenti capitulo diximus. Alia est habitualis displicentia, quæ habetur per habitum charitatis, & talis non requiritur ad remissionem venialium: quia si habitus sufficeret, nullus existens in charitate vllum posset habere peccatum veniale, quod est falsum: non enim repugnat, vt quis feruidè amet Deum, & tamen peccet venialiter. Tertia est displicentia virtualis, vt quando quis eo affectu fertur in Deum, & res diuinas, vt quicq̃d sibi occurreret, quod eum ab hoc motu retardaret, displiceret ei, & doleret se commisisse, etiam si tunc de illo non cogitet, Caiet. 3. par. q. 87. artic. 1. &
6 hæc† virtualis displicentia requiritur ad dimissionem venialium, quæ est actus, vt cuiuscunque tunc memoria haberetur, displicentiam pareret. Quandoq; enim non remittit nisi quædā, & non omnia, Stat enim diligentem Deum magis esse affectum ad vnum genus peccati venialis, videlicet mentiendi iocose, quam ad aliud verbi ociosi ita quod si huius memoria adesset, illud displiceret. Si autē adesset memoria alterius,
7 non displiceret. Igitur† ad remissionem venialium duo requiruntur. Primum vt nulla sit complacentia, aut propositum: nullum enim

enim peccatum veniale remitti potest stante eius complacentia, Sylu. in verb. peccatũ. q. 6. Secundum vt præter absentiam cõplacentiæ sit actus contrarius peccato veniali. hoc est, quod ita feratur in Deum; vt si illius peccati cogitatio menti occurreret, displiceret ei, & doleret se commisisse, ita Sotus
8 dist. 15. q. 2. art. 1. ver. igitur. & ita † intelligitur authoritas Augustini de vera, & falsa pœnitentia c. 8. vbi inquit pœnitentiam assiduè peccanti necessariam esse; in multis enim offendimus omnes. Intelligitur de cõtritione virtuali, vel si de formali, intelligitur non esse necessariam, sed salubrem, & vtilem, vt inquit D. Tho. dub. 397. Præterea sic etiam intelligitur illud de gutta aquæ: nam dicimus qđ in illo feruenti motu charitatis est culpæ venialis detestatio implicita, q̃a si cogitaret de eo, detestaret̃ illud, & ideo ꝑ talẽ motũ remittit̃ veniale, D. Tho. dist. 17. li. 4. q. vni. c. 5. ad primũ in opusc. Rur-
9 sum, nec illud obstat qđ cum hæc † venialium detestatio non sit ꝑfecta, quia non includit propositum cauẽdi in futurum, ergo non requiritur; quia respondetur quod homo in gratia Dei constitutus potest quidẽ vitare omnia, & singula peccata mortalia, sed non omnia, & singula venialia. Ideo ad remissionem mortalium requiritur propositum vitandi oĩa, & singula peccata mortalia; sed tamen ad pœnitentiam venialiũ sufficit voluntas abstinendi à singulis, licèt non ab omnibus collectiuè: quia hoc infirmitas huius vitæ non patitur. Nihilominus debet habere propositum se præparãdi ad peccata venialia minuenda, alioquin incurreret periculum deficiendi, cum desereret oppositum proficiẽdi, seu tollendi impedimenta spiritualis profectus, quæ sunt peccata venialia D. Th. 3. par. q. 87. art. 1. ad pri-
10 mum. Nec obstat, † ꝙ cũ venialia remitti possint cum aqua benedicta, ergo non requiritur contritio. Nã respondetur ꝙ ideo ista specialiter dicuntur remittere, non q̃a remittunt per se, sed q̃a sunt excitatiua feruoris, per quem fit remissio, D. Thom. in 4. artic. fin. ad secundũ. Sed aduerte, ꝙ responsio D. Tho. ꝙ ideo ista dimittunt venialia, quia excitant feruorem, intelligenda est, nõ ꝙ semper requirat illa excitatio, sed ꝙ de se hæc sacramentalia ad hoc sint instituta. Quare illa suscipere tanquam ad illum effectum ab ecclesia accommodata censetur actus pœnitentiæ, & acquirit remissionem venialium, etiam si nullatenus excitetur ad deuotionem, nec memoriã habeat venialium, vel displicentiam, nam si illa requireretur, profectò sacramentalia non essent, cũ sola displicentia sufficeret, Sotus dist. 15. q. 2. artic. 1. modo tunc non habeat complacentiam. Exemplum de eo, qui se aqua lustrali aspergit, nam & si nullatenus excitetur ad feruorem, nec memoriã habeat venialium, tamen obtinebit per illam aspersionem eorum veniam: cuius ratio est, quia hæc sacramentalia de se ad excitãdum fer-
11 uorẽ charitatis fuerũt instituta; sed † è cõuerso non obtinebit illorũ veniam, q̃ aquã non benedictam accipit, quã putat esse benedictam, quamuis de venialiũ cogitet remissione, ita Sotus dist. 15. q. 2. artic. 3. Igitur vt concludamus cum D. Tho. lib. quæst. disp. de peccato veniali, quæst. 7. a t. 12. illa, q̃ sunt
12 nata excitare † feruorẽ charitatis, possunt causare remissionem venialium; huiusmodi autem sunt tria primum sacramenta nouæ legis, & præcipuè sacramentum Eucharistiæ, c. cum omne crimen de conse. dist. 2. & extremæ vnctionis, cap. vni. de sacra vnct. cũ diuina virtus interius per illa signa exteriora operetur salutem. Nam per sanationem corporalem, quam exterius efficit illud sacramentum, significat, & causat spiritualem, quæ cõsistit in purgatione venialium: cum mortalia sint ante purgata ꝑ cõfessionem, D. Tho. in 4. dist. 23. art. 3. q. 7. Dimittũtur etiam venialia per ea, per quæ impedimenta feruoris, & gratiæ tolluntur, & sunt causæ ad excitandam rationem ad feruorẽ charitatis. Vt sunt sacramentalia, idest
13 aqua † benedicta, quæ virtutem inimici reprimit cap. aquam, de consec. distin. 3. modo aspergatur ille, qui non sit in mortali, gl. singu. in cap. perfecta, de pœnit. dist. 1. & in proe. libro 6. in verbo benedictionem, in fi. Episcopalis benedictio, eleemosyna, c. medicinam, de pœnit. dist. 1. item tolluntur per exercitium humilitatis ex parte nostra, & in quantum sunt cum aliquo motu detestationis peccatorum; huiusmodi est oratio Dominica, dimitte nobis &c. c. de quotidianis, de pœn. distin. 3.

14 Confessio † generalis, sicut testatur ecclesiastica consuetudo; hac enim de causa dicitur in prima, & in completorio, & à sacerdote sacrum facturo præmittitur ante gradum altaris, D. Tho. distin. 16. q. 2. artic. 2. ad 4. quæst. qui ad secundum inquit, ꝙ omnia ista, quia causant contritionem, ideo dimittunt venialia.

Sed

15 Sed † an ita dimittant venialia, vt sit quo ad culpam, & pœnã, ita vt qui aqua lustrali signatus si statim moreret, euolaret ad cœlum respondet Sotus dist. 15. q. 2. art. 3. ꝙ per quodcunq; istorum sacramẽtalium, remittitur veniale quantũ ad culpam virtute alicuius satisfactionis, aut motus charitatis nõ aut affectionis erga diuina: non autem per quodcũq; remittitur quo ad pœnã, quæ illi debetur, iuxta illud Pauli 1. Cor. 3. Qui superædificat fœnum, & stipulam, idest venialia, saluus erit, sic tamẽ quasi per ignem: quia hac ratione, qui esset prorsus immunis à mortalibus, per solã aspersionẽ aquæ benedictæ, aut per tunsionem pectoris euolaret in cęlum sine transitu per purgatorium. Remittit ergo reatu pœnæ secundum quãtitatem, & proportionem feruoris charitatis, ita etiam inquit D. Tho. lib. quæst. disput. 7. articu. 12. ad 4.

SVMMARIVM.

1 *Peccatum duo amplectitur, quibus & duplex pœna debetur, & quæ.*

2 *Peccatis venialibus quare non debeatur nisi temporalis pœna.*

3 *Pœna sensus restat pluribus modis persoluenda post conuersionem ad Deum.*

4 *Pœnas luere post gratiam Dei adeptã quare non sit inconueniens.*

5 *Contritionis effectus est remissio peccati; & de virtute vehementis contritionis.*

6 *Contritio vera non est, nisi cum proposito confitendi; & quare.*

De effectu contritionis. Cap. VII.

Irca effectum contritionis adnotandum est, quòd cum in pecca-
1 to † sint duo, secundum D. Tho. 1. 2. q. 87. art. 4. videlicet, auersio ab incommutabili bono, & peruersa conuersio ad bonum commutabile. Hinc duplex debetur pœna, pœna damni, idest carentiæ visionis Dei, ex parte auersionis, & hæc est æterna, vt qui contra æternum bonum peccauit, in æternum puniatur: & pœna sensus, ex parte conuersionis ad creaturam, quæ cum nõ sit infinita ex genere suo, talis pœna non est æterna. Ex quo fit, vt si huiusmodi cõuersio nõ esset auersio à Deo non deberetur ei pœna infinita: quare pec-
2 catis † venialibus non debetur nisi temporalis. Hinc colligitur, quòd cum per contritionem homo conuertatur ad Deum, & tollatur auersio, & recuperet amicitiã Dei, tollitur etiam illa æterna pœna damni, c. dixi. c. magna, de pœnit. dist. 1. remanet ta-
3 men pœna † sensus in hoc seculo persoluẽda, vel per pœnas sponte a nobis pro vindicando peccato susceptas, vel sacerdotis arbitrio pro mensura delicti impositas, vel etiam per temporalia flagella à Deo inflicta, & a nobis patienter tolerata, iux. conc.
4 Trid. sess. 14. c. 9. Et nec † est inconueniens vt quamuis per contritionem amicitiã recuperet, tamen pœnas soluat, vel hic spontaneas, vel in purgatorio inflictas: nam etiã hoc in seculari vsu comprobatur; qui enim alteri iniuriam intulit, licet de iniuria veniã petat, amicitiam reconciliet, tamen remanet damni debitor rõne iustitiæ. Et de hoc in veteri testamento apertissimum testimonium est. 2. Reg. 12. Vbi cum Dauid pœnitentia ductus dixisset ad Nathan. peccaui domino. Respõdit Propheta. Dominus quoque transtulit peccatum tuum, veruntamen filius, qui natus est tibi, morte morietur, idest in pęnã flagitij. Sic nu. 14. oranti Moysi, vt dimitteret populo idolatriæ scelus, respondit dominus. Dimisi iuxta verbum tuũ: attamen omnes, qui tentauerunt me, non videbunt terram, pro qua iuraui patribus eorum. Igitur concludendum ex his, quòd
5 effectus † contritionis est remissio peccati quo ad totam culpam, quinimo potest esse conuersio mentis in Deum, & in detestationem peccati tam vehemens, quòd perfectè remissionem peccati homo cõsequatur, non solum quantum ad purgationem culpæ, sed etiam quantum ad remissionem totius pœnæ, ita D. Tho. lib. 4. contra genti. c. 72. & in 4. sent. dist. 17. q. 2. art. 3. ad secundam. quæstio. glo. in c. mensuram, de pœnit. dist. 1. in c. Deus qui de pœn. & remis. in extrau. 1. de pœnit. Verum & si habuerit ho-
6 mo tam perfectam contritionem † tenetur tamen confiteri, tum quia contritio vera non est, nisi propositum confitendi habeat annexum; tum propter incertitudinẽ, tum etiam, vt adimpleat præceptum de confes-

fione

sione datum, D. Thom. in 4. vbi supra ad primum. Si tamen non confitetur, nõ redeunt peccata commissa, D. Thom. in 4. sent. lib. 4. dist. 14. artic. 4.

SVMMARIVM.

1 *Confeßio qualis in lege naturæ, tum in lege scripta; et tandẽ in lege noua.*
2 *Confessio necessaria est ex institutione Christi.*
3 *Confessorem peccatorum naturã callere oportet.*
4 *Præcepta ecclesiæ quomodo diuina dicãtur, & lex diuina propriè quæ.*
5 *Papa quo ad substantialia confessionis, vel sacramenta, & articulos fidei non dispensat, & nu. 7.*
6 *Papa an destruere posit statuta concilij, vel Apostolorum.*
8 *Papa dispensatione impropria dispensat circa articulos & sacramenta.*
9 *Papa ius diuinũ declarat nõ dispẽsat.*
10 *Necessarium duplex, absolutè, & ex suppositione.*
11 *Dispositio ca. omnis, de pœn. & remis. de mortali peccato intelligenda.*
12 *Aetas doli capax est ad confitendum idonea, & an sit ad communicandũ.*
13 *Votum simplex vel matrimoniũ, quæ vouentis ætas firmet, & quæ votum solemne.*
14 *Subdiaconatus, Diaconatus, & presbyteratus quam requirant ætatem.*
15 *Pubertas in matrimonio, & annus 25. in administratione bonorum requiritur.*
16 *Sacramentum pœnitentiæ quare ad infideles non pertineat.*
17 *Conclusio de necessitate cõfessionis; idq; semel in anno; ad quæ an teneatur Papa.*
18 *Princeps leges obseruare qua ratione teneatur, & quare dicatur legibus solutus. nu. 20.*
19 *Papa quomodo & quare posit cum causa dispensare in confessione.*
21 *Hermaphroditus an & quare confiteri teneatur.*
22 *Constitutio pœnalis quo casu extendatur, non obstante regula.*
23 *Aetas discretionis ad confitendum obligata, quę; & an puer posit peccare.*
24 *Fidelis vnusquisq; tenetur confiteri.*

De necessitate confessionis. Cap. VIII.

IVxta Aristotelis doctrinã 2. poster. 20. prius quærendum est, an res sit, quàm quid sit. Et quia in moralibus idem est rem esse necessariam, vel commodam, alioquin superflua esset. Ideo primo quærit̃ de necessitate confessionis, quàm de eius quiditate. Et qa quæstio hæc, an omnes teneantur ad confessionem, pẽdet ex altera. Quo scilicet iure introducta sit. Ideo pro maiori eius intelligentia notanda sunt hæc. Et primo, ꝙ
1 cõfessio † aliter erat necessaria in lege naturæ, aliter in lege Moysi, aliter in lege noua. In lege enim naturæ confessio erat tantum necessaria mẽtalis apud Deum, & hæc consistebat in peccati cognitione: sufficiebat enim apud Deũ interior cognitio peccati. Vnde de hoc Adam vituperatur, quia peccatum suum coram domino non recognouit. In lege vero scripta, q̃ vmbra erat, & figura legis nouæ, cępit exterior cõfessio quodammodo esse, non quidem vocalis, & distincta: quia tunc nõ tenebant̃ homines ad cõfessionem specialem, & distinctam, sed tãtum ad generalem, & indistinctam, dum pro diuersis peccatis diuersa offerebantur sacrificia, propter quæ significabatur illa peccata quotidie committi à populo, pro quorum expiatione preces a sacerdote effundebant̃. Sed in noua lege explicitè facienda est singulorum confessio specialis, & distincta, ita tradit D. Tho. in 4. sent. dist 17. q. 3. arti. 1. q. 2. ad 1. & 2. Sotus distinct. 18. q. 1. art. 2. ad. 1.
2 Secundo noto † quòd quamuis gloss. in sum. de pœnit. dist. 5. quam secutus est Panorm. in c. omnis. nu. 18. extra de pœni. & remis. asserat confessionem sacramentalẽ, quæ sacerdotibus fit, iure humano institu-

tam

tam esse, tamen catholica conclusio est, atque ita definitum extat aduersus hæreticos in Conci. constant, atque in Trid. sess. 6. c. 14. confessionem exteriorẽ, quæ omniũ mortalium peccatorum secretè sacerdoti, nenessariam esse ex Christi institutione, D. Thom. in 3. part. sum. q. 84. art. 5. & q. 65. art. 4. Nauar. in prin. de pœnit. dist. 5. Hæc probantur. Ioan. c. 20. accipite spiritum sanctũ, quorum remiseritis peccata, remittũtur eis, & quorum retinueritis. retẽta sunt, & Matt. cap. 16. Tibi dabo claues regni cœlorum, & quodcunque solueris super terram, erit
3 solutum & in cœlis. Etenim † si à Christo receperunt potestatem remittendi peccata, ab eo sunt constituti, iudices ad ea remittenda consequitur lumine quodam naturali nõ posse hoc exercitium exerceri per eos absque cognitione peccatorum. Ignorabit sanè sacerdos debeat ne remittere peccata, an retinere, nisi eadem ei fuerint manifesta. Ita hanc conclusionem probat D. Thom. lib. contra gent. c. 72. Sotus in 4. sent. dist. 18. q. 1. art. 1. Conc. Trid. sess. 14. c. 5. præterea conclusio hæc probatur per text. in c. omnis extra de pœn. & remiss. vbi verbum illud, confiteri teneatur, quemadmodum notat Sotus præceptorium est. Etenim in illo ecclesiastico statuto duo sunt consideranda, præceptum confitendi, & hoc est de iure diuino, & determinatio temporis semel in anno, & hoc est de iure humano.
4 Quod † siquis arguat nullum esse discrimẽ inter diuinum, & ecclesiasticum præceptũ: Nam cum ecclesia nulla præcepta faciat nisi per potestatem sibi diuinitus concessam, sua etiam præcepta diuina sunt, iuxta illud Luc. 10. Qui vos audit, me audit: Nam negatur consequentia. Deus enim pariter & regibus dedit potestatem condendi leges. Prou. 8. per me reges regnant, & legum cõgitores iusta decernunt, & nihilominus regiæ leges humanæ sunt. Lex autem diuina est per quam Deus per se immediate condidit. Sotus, qui supra. quarta conc.
5 Hinc † infertur quod ecclesia, Papa, aut concilium super substantiam præcepti confessionis, vt quisquam nunquam, Confiteri teneatur, dispensare neutiquam potest: tum quia præceptum confessionis est diuinum, & inferior super leges superioris dispensare nequit: tum, quia non est vtcumque de iure diuino, sed pertinens ad sacramentum. Etiam in iure diuino quo ad articulos fidei, & sacramenta Papa dispensare nequit, D. Thom. in 4. sent. dist. 27. quæst. 3. art. 3. ad 2. & in quodl. 4. art. 13. & in dubio 519. est etiã tex. & gl. in c. sicut dist. 15.
6 Vbi † non potest Papa destruere statuta cõcilij, quod intellige circa articulos fidei; alias posset glo. in c. vbi periculum, in verb. concilio, de elect. lib. 6. Ad idem tex. in cap. sunt quidam 25. q. 1. Vbi non potest Roma. Pontifex contra statuta apostolorum, & multo magis domini sancire; quod intellige de dispẽsatione propriè sumpta, & quatenus illa statuta ius naturale, vel diuinum referunt. Ad idem tex. in c. literas, versic. dispensare de restitu. spol. glo. in c. proposuit, ver. supra ius de conc. præb. vbi glo. ponit casus, in quibus Papa potest, vel nõ potest di-
7 spensare: Non enim † potest dispensare, ne aliquis sine baptismo, vel confessione saluetur, ita Fely. in c. 1. num. 33. de constit. Sotus dist. 18. q. 1. arti. 5. Imo tenere contrarium esset hæresis, vt notat Caiet. super D. Tho. lib. contra Genti. cap. 72. ver. aduertendum.
8 Potest † tamen dispensare dispensatione impropriè sumpta pro interpretatione. cũ solus ipse possit circa articulos fidei interpretari, & sacramenta. 24. q. 1. c. quoties, extra de baptis. c. maiores. c. per venerabilem, qui filij sunt legit. & ita intelligitur dictum canonistarum, dum dicunt posse Papam dispensare cum causa in iure diuino, Abb. in
9 c. non est, extra de voto. Habet † enim potestatem declarandi ius diuinum, dispẽsandi vero nulla ei competit facultas, nec aliqua causa id pati potest, D. Thom. in quodl. 4 arti. 13. Couar. de pact. 2. c. 9. nu. 4. Sed modo non est præsentis temporis hoc disputare, suus proprius locus est in materia voti.
10 Tertio noto, ꝙ necessarium † Secũdum D. Tho. 3. par. q. 84. art. 5. dicitur dupliciter. Primo modo absolutè, secundo modo ex suppositione. Absolutè quidem necessariũ est ad salutem illud, sine quo nullus salutem consequi potest, sicut sacramentum baptismi, per quod aliquis in Christo renascitur, & cibus, sine quo vita humana sustentari non potest, D. Tho. 3. par. q. 65. art. 4. ex suppositione autem de iure diuino est necessarium sacramentum pœnitentiæ non omnibus, sed peccato mortali subiacentibus. est
11 † etiam text. in c. omnis, dè pœni. & remis. vers. omnia, quod de venialibus intelligi nõ potest: quia nullus venialia omnia confiteri potest; ergo necessario decretalis illa est intelligenda de mortalibus, quamuis etiam si mortalia quis non haberet, tenetur tamẽ

ad præceptum ecclesiæ implendum, vt se sacerdoti repræsentet, & se ostendat absq; conscientia peccati mortalis esse, & hoc ei pro confessione æstimatur, ita D.Tho.in 4. sent.dist.17.q.3.art.1.ad 3.q.ad 3.

12 Quarto † cum necessitas confessionis sit eo tempore, quando quis ad annos discretionis peruenerit, iuxta text. in d. ca.omnis. Ideo videndum est, quòd annus, siue ætas discretionis, secundum Hostien. habet tres gradus. Primus quo ad confessionem, & dicitur quando est doli capax, glo.in d.c.omnis, quod quidem communiter contingit in septimo anno, not.glo. in c.1. de deli. puer. Sed aduerte quòd respectu confessionis bene obseruatur hæc opinio; sed non respectu communionis, vt notat ibi Panor.in d.cap. omnis. nu.9. & bene dicit, quia non quælibet discretio, quæ sufficiens est ad confitendum, est sufficiens ad communicandum, sed exigitur discretio deuota, & reuerentialis, quæ terminari debet ex parentum iudicio, quòd si dubitarent, debent consulere confessorem pueri, ita Caieta.in summ.in verb. communio. Non tamen est expectādā ætas quatuordecim annorum, ita Caiet. in sum. 3.par.q.80. arti. 9. vbi ait id puellis vt plurimum contingere in decimo anno. Sicut ēt refert Ioseph in Flor. sent.tom.1.q. 2. de suscipien. Euchar.art.8.

13 Secundus † est quo ad votum, vel matrimonium impuberis, & tunc non solum debet habere vsum rationis, qui regulariter est in septimo anno, sed etiam debet habere ætatem, quæ est propè pubertatem, vt valeat votum personale simplex, Sylu.in verb. religio.2. q.15. quæ quidem ætas propè pubertatem in masculo est in anno decimo cum dimidio, & in fœmina in anno nono cum dimidio, secundum glo. not.in l.1.ff.de noua. Francus in c.si pater, num.17.de testa. lib.6.quamuis posit à parentibus, aut tutoribus irritari v que ad annos pubertatis, Sotus de iu.iuran. lib.7 q. 3. art.2. Quo autem ad votum solemne, de quo loquitur text. in c.vnic.de vot.lib.6.quod fit per professionē expressam, vel tacitam factam alicui de religionibus per sedem Apostolicam approbatis requiritur ætas annorum 16.expletorum; sicut habetur per Conc. Trid. sess. 23.
14 cap.15. Si vero † votum sit solemne per sacri ordinis susceptionem, tunc nullus debet ordinari ante annum 22.ad subdiaconatū, ad Diaconatum ante annum 23.ad presbyteratum ante 25.ætatis suæ annum, vt habetur in Concil.Trid.sess.23.c. 12. & si ꝓmoti fuerint, sunt ipso iure suspensi, & si susceptū ordinem exercuerint, irregularitatem contrahunt à solo sum. Pontifice dispensandi, iuxta Pij secundi constitutionem vsu receptam quæ incipit. Cum ex sacrorum ita habetur in constit.Neapo. de sacram. ordi.ca. 19.si vero non exercuerint, possunt in foro conscientiæ dispensari si tamen interim legitimam ætatem attigerint; quamuis quo ad religiosos possunt prælati circa tales dispensare, & hoc vigore suorum priuilegiorum, & præcipuè Sixti 4. & aliorum Roma. Pontificum. si tamen prius (vt dixi) legitimam ætatem attigerint. Ita cate. Neap. in lib.4.c.11. 12. Quo vero ad matrimonium
15 † requiritur etiam pubertas, c.tuæ de spons. Tertius est gradus quo ad administranda bona, & tunc annus discretionis requiritur in anno vigesimoquinto, ita Do. Anto. de Butr.num.3.& Abb.num.9.in cap.omnis de pœnit.& remiss.

16 Quinto præmitto, † quod cum nemo sit particeps sacramentorum, nisi sit Christo incorporatus, quæ quidem incorporatio fit per baptismum, iux. tex.in c.veniens ext. de presby.Bapti. Hinc sequitur quod sacramentum pœnitentiæ non pertinet ad infideles. d. c. omnis in princip. His sic stantibus respondebimus vnica conclusione ad quæstionem de necessitate confessionis sacramentalis, videlicet.

17 Omnis † vtriusq; sexus fidelis, postquam ad annos discretionis prouenerit, ad confessionem tenet̄ iure diuino, supposito peccato mortali post baptismum, sed ex præcepto iuris positiui semel in anno, etiam si in peccatum mortale non inciderit. Hæc conclusio probatur per D. Tho. lib. 4.sent. di. 18. art. 1. in opusc.& in 3. par.q.84.art.5. Nam qui omne dicit, nihil excludit. Hinc dicimus sum: Pontificem teneri ad confessionem omnibus illis casibus, in quibus ea iure diuino est instituta, & ꝓcepta: tametsi minime teneatur semel in anno confiteri iuxta præceptum humanæ constitutionis, in d.c.omnis, ex vi inquā coactiua: quippe qui non cogitur confiteri, sed bene tenetur tēpore statuto in d.c.decretali, ex vi ipsius canonis directiua, probatur in l. digna vox
18 de legi.c. iustum di. 19. Ratio † enim naturalis dictat principem debere seruare legē, quam ipse tulerit, c.cum omnes de consti. & ita intelligitur, quod dicitur principē solutum esse legibus, quia nullus in ipsum po-

test

test iudicium condemnationis ferre, si contra legem agat, sed quo ad vim directiuam, & ex quadam æquitate princeps subijcitur legi propria voluntate, secundum dictũ sapientis. Patere legem, quam ipse tuleris. Improperãtur enim à Domino, qui dicunt, & non faciunt, & qui alijs imponũt onera importabilia, & ipsi nec digito volunt mouere. Matth. 23. Vnde quo ad Dei iudicium nõ est solutus Rom. Pontifex legibus cõfessionis quo ad vim directiuam, & peccat non confitendo Feli. in c. 1. nu. 31. de constit. nisi
19 † rationabilis subesset causa: tunc enim sicut dispensare posset in tempore cũ aliqua singulari persona, ita etiam cũ se ipso. Ponit exemplum Sotus di. 18. q. 1. art. 5. Vt si eremita esset, ab humano consortio longe semotus sanctitate clarus, posset dispensare sum. Pontifex, vt non nisi in biennio, vel triennio semel confiteretur: & ratio est, quia temporis determinatio est de iure positiuo ecclesiastico: quare aduertãt animarum curam habentes, vt ijs legibus vtantur, quas subditis denunciant. Vt secundũ Ambrosium actio congruat nomini, & nomen actioni, ne sit nomen inane, & crimen immane, honor sublimis, & vita decliuis. Nã teste Bernardo monstruosa res est gradus summus, & infimus animus, sedes prima, & vita ima, lingua magniloqua, & manus o-
20 ciosa, sermo multus, & fructus nullus. † Est etiam Princeps solutus legibus, quia potest ex causa legem cõmutare, vel in ea dispensare pro loco, & tempore, ita D. Tho. 1. 2. q. 96. art. 1. Dec. in c. sane lo secondo, de offic. deleg. nu. 30. Couar. in ca. alma mater par. 1. nu. 50. de sent. excom. lib. 6.

Secundo infertur, ꝙ etiam hermaphro-
21 ditus † tenetur cõfiteri, qui non est masculus, neq; fœmina tex. in d. c. omnis. D. Ant. de But. ibi: nam & si communiter in materia pœnali, vt est hæc, (quia transgrediens hoc præceptum viuens arceri debet ab ecclesiæ ingressu, & moriens priuari ecclesiastica sepultura) non comprehendantur sub simplicib. mixta, vt no. in l. 2. & ibi Bar. ff. de verb. obli. tamen hoc fallit cum odium pœnæ sit rationabile, instigans ad finẽ animæ, vt est ibi in d. c. omnis; nam per confessionem fit reconciliatio cum Deo, quam interdum in viris pijs, & cum deuotione hoc sacramentum sumentibus conscientię pax, ac serenitas cum vehementi spiritus consolatione consequi solet, vt habetur p Conc. Trid. sess. 24. c. 3. Igitur q̃a fauorabilis est omnino animæ finis, est pręferendus cuiq; corporali pœnæ, c. cũ infirmitas extra de pœn. & remiss. ita Do. Ant. de But. in d. ca. omnis, nu. 19. hinc Abbas singulariter notat in ca. ex tenore, qui filij sint legi. nu. 6. & inquit nõ
22 tradas obliuioni, ꝙ constitutio † pœnalis, & si debeat restringi. c. odia, de reg. iur. lib. 6. tamen quando per illa euitantur animarum pericula, debet extendi, & largo modo interpretari, in simili no. gl. in c. sciant cuncti, de elect. lib. 6. in verbo alios.

Tertio infertur, ꝙ omnis, qui est in ætate discreta, tenetur ad confessionem: discre-
23 tionem † autem videtur habere puer ille, qui inter bonum, & malum discernit, scit enim malum esse innocentem interficere aliena inuadere bonum verò esurienti panem porrigere, ecclesiam adire, ita Nauar. c. 21. in manua. nu. 33. & hoc communiter videtur esse in anno 7. vt no. gl. in c. 1. de delic. puer. quia etiam & ante possent peccare, vt recte notat Syl. in ver. confessio. 2. q. 5. & in verbo religio. 2. q. 5. vt legitur de puero illo quinque annorum blasphemante, sicut habetur in Spec. exempl. dist. 1. c. 55. Verum quo ad censuras, neminem cogit ecclesia ad confitendum, nisi habeat annum, 12. vel 14. Sotus dist. 18. q. 1. art. 3. in fi.

24 Quarto, quisquis fidelis † est, tenetur cõfiteri: quia iuxta dictum Apost. de his, qui foris sunt, nihil ad nos. Qui autem suscipit sacramenta; fidelis præsumitur, Do. Ant. de But. in d. c. omnis.

SVMMARIVM.

1 *Confeßionis sacramentalis descriptio.*

2 *Confiteri per interpretem poßumus sacerdoti, qui vel ordinarius est vel delegatus.*

3 *Confeßionis & communionis præceptum ex diuino, temporis determinatio est, ex humano iure.*

4 *Confeßio anni tempus habet, communio arctata in paschate.*

5 *Confitendi mos in tempore quadragesimæ fructuosus & salutaris.*

Confeßioni triennium constitutum à Fabiano Papa, est subsidiarium.

6 *Confeßio alia in voto, alia in re, & qñ teneantur ad confeßionem ex voto.*

Contri-

7 *Contritionis maior necessitas, quàm confessionis.*
8 *Baptismus quare in adulto differatur.*
9 *Religiosi & ad ea quæ cæteri, & ad ea, quæ habent ex voto obligantur: & præterea ad confitendum & communicandum, vt in cle. ne in agro. §. sanè.*
10 *Religiosi simplices quoties, quaq; parte anni, celebrare ex officio saltem debeant.*
11 *Monachis nigris ex regula diui Benedicti indicta est confessio semel in hebdomoda, & quare, & an sub peccato, nu. 12. & 17.*
13 *Peccatum ad constituendum duo requiruntur, & quæ.*
14 *Pœnæ graues quæ; & comestio panis, & aquæ non est grauis.*
15 *Pœnam tripliciter considerari secundum Caiet.*
16 *Clausula, ipso facto, non excludit sententiam declaratoriam.*

De confessionis diffinitione, & quando ad eam quis teneatur. Cap. IX.

1 Onfessio sacramẽtalis variè à varijs describitur, sed communiter sic describi solet. Cõfessio † sacramentalis est secreta delinquentis accusatio suorum commissorũ delictorum coram sacerdote iurisdictionem in eum habente spe veniæ consequendæ: & dicitur confessio sacramentalis ea, quæ fit in foro animæ secreto; & dicitur secreta ad excludendam confessionem generalẽ, quæ fit in publico. Hæc enim non est sacramentalis, licet in ea sic confitens consequi possit remissionem venialium peccatorũ. Dicitur accusatio contra excusantes, vel laudantes se exemplo pharisei. Dicitur suorum peccatorum: quia non debet esse accusatio alienorum. Dicitur coram sacerdote: quia non per nuncium, vel epistolam, sed in pręsentia sacerdotis fieri debet. Per interpretẽ

2 † autẽ potest quis cõfiteri, quando habuerit confessorem ignorantem linguam suam. Dicitur iurisdictionem in eum habente: q̃a oportet confiteri sacerdoti, & nõ nisi proprio: qui duplex est, vel ex iurisdictione ordinaria, vt parochialis sacerdos, Episcopus, vel Papa, vel ex iurisdictione delegata ab aliquo istorum trium. Dicitur spe veniæ: quia si alio fine fit ad consultandum, vel ad leuitatem, aut lasciuiam non est illa confessio, nec illud peccatum dictum est in confessione, vt inquit Sylu. in verb. confessio. 1. nu. 1. Hęc autem confessio; quo tempore sit necessaria, sciendum est pro intelligentia huius q. primũ q̀ in c. omnis extra de pœn. & remis. vbi ab Innocen. ponitur q̀ confi-
3 teri † quis tenetur nisi semel in anno. Ibi in illa decretali non est nisi determinatio tẽporis, & interpretatio diuini præcepti, nam cum in euangelio nõ sit determinatum expressum tempus confessionis, illa determinatio est commissa ecclesiæ. Igitur præceptum confessionis est de iure diuino, sed determinatio temporis est de iure humano; sic sacramẽtum Eucharistiæ est de iure diuino; nisi manducaueritis, &c. sed tempus communicandi semel in paschate est de iure humano; sic sabbatha sanctifices est de iure diuino, sed colere festum sanctorum Petri, & Pauli est de iure humano, Sotus in 4. sen. di. 17. q. 1. art. 1. in 4. conci.

Rursum notandum est, q̀ etsi Innocentius tertius in d. c. omnis limitasse videatur
4 præceptum † communionis ad paschale tempus, non tamen præceptum confessionis ad id tempus restrinxit, sed tantum confiteri semel in anno. Quo circa quocunque die totius anni homo confiteatur, præceptũ implet, vnde qui cõfitetur mense Iunij, vsq; ad alterum annum eodem die amplius nõ tenetur confiteri: modo tempore sumendæ Eucharistiæ, si quod mortale crimen commiserit post confessionem, illud confiteatur. Sed præceptum communionis omnino adimpleri debet tempore paschatis, quod intelligitur à domiuica palmarum vsq; ad octauam dominicæ resurrectionis, nisi iustam ob causam, & de consilio sacerdotis id in aliud tẽpus differre oportuerit, vt habetur in syno. Neap. c. 15. de sacram. Euch. Igitur duo præcepta separatim continentur in c. omnis, præceptum de semel in anno confitendo, ad nullum certum tempus restrictum, præceptum communionis ad tempuus certum limitatum. Couar. in c. al-

ma mater. 1. par. §. 1. nu. 7. de sent. excom. lib.
5 6. Quamuis † iam in vniuersa ecclesia cum ingenti animarum fructu obseruatur mos ille salutaris confitendi sacro illo, & maximè acceptabili tẽpore quadragesimæ: quẽ morem sancta syno. Triden. sess. 14. c 5. in fi. maximè probat, & amplectitur tanquam pium, & meritò retinendum. Præterea premittendum est, ꝙ licet laudabile sit, vt qui sæpius cadit, sæpius confiteatur, c. septies, & c. seq. de poen. dist. 3. & periculosum sit confessionem differre, quare Fabianus Papa, de consecr. dist. 2. c. & si non frequentius, instituit saltem confessionem ter in anno; si tamen illam non facit, arbitrata est synodus Lateran. non peccare: & illam debere saltẽ facere semel in anno, & sic, vt notat D. Anto. de But. ibi illud tempus appositum à d. c. est subsidiarium. Nouissimè sciendum
6 est duplicem esse confessionem. † Alia est in voto idest proposito confitendi, & alia in re idest actualis, quam actualem potest quis ex præcepto ecclesiæ vsque ad annum per se loquendo differre, licet per accidens illicitum sit, vt per D. Thom. quodl. 1. artic. 11. quod tamen quando sit, infra patebit. His sic stantibus quo tempore quis confiteri teneatur ita respondetur, & primo circa votum confitendi.

Cum votum, & propositum confitendi sit annexum contritioni, tunc aliquis tenetur ad hoc propositum, quando ad contrionem tenetur; ad contritionem verò tenetur semel in anno idest quando est præscriptum tempus confessionis, nisi in articulo mortis naturalis, vel violentæ, aut administrandi, vel suscipiendi sacramentum aliquod, secundum omnes, Sylu. in verb. confessio. 1. q. 2. versi. primus. Sotus dist. 18. q. 1. art. 4. versi. ergo quarta conclusio. Nauar. c. 1. nu. 31. sed circa confessionem actualem, non cum homo primum peccat, confiteri tenetur, nisi semel in anno, ita tex. in c. omnis, de poeni. & remiss. D. Thom. dist. 17. q. 3. art. 1. q. 4. Probatur hæc conclusio, primo
7 quia maior † est necessitas contritionis, quam confessionis, magisque periculum ex eius negligentia imminet: Nam sine cõfessione dum non est copia, potest quis ꝑ solam contritionẽ saluari, & tũ confessio sine contritione vera, vel æstimata nihil prodest, ad cõtritionem autem nemo tenetur, nisi quando est præscriptum tempus cõfessionis idest semel in anno; nisi singularis necessitas vrgeat: ergo multo magis hoc procedit in confessione. Baptismus præterea
8 † maioris est necessitatis, quam hoc sacramentum, & tamen non tenetur homo statim baptizari, si adultus est, sed differre eũ oportet, tum ad ecclesiæ cautelam, nam vt Ioan. 14. legitur, non est omni spiritui credendum, tum vt instruatur de fide, quam professus est: tum etiã differre pertinet ad reuerentiam sacramenti, vt statutis temporibus nempe paschatis, & pentecostes, deuotius, & reuerentius sacramentum suscipiatur, Sotus in 4. sent. dist. 5. q. vni. art. 3. Secunda conclusio, quæ conclusio. Est vt nullus ad confessionem teneatur, nisi semel in
9 anno, ampliatur etiam in † sacerdote, aut religioso, contra D. Bonauẽ. dist. 17. q. 2. artic. 2. qui asserebat religiosos statim teneri ad confitẽdum: quia totum tempus eis debet esse poenitentiæ: sed hoc nihil est, non enim tenentur religiosi ad alia, quam alij homines, nisi ad ea, quæ se voto obligauerunt, sic D. Tho. in 4. sent. dist. 17. q. 3. artic. 1. ad 4. Sylu. in verbo confessio. 1. q. 2. & hoc intellige stando iuri diuino, vel communi ecclesiastico. Nam Clemens V. particulari iure astrinxit monachos saltem ad confitẽdum singulis mensibus tam in monasterio, quam extra, vt habetur in cle. ne in agro. §. sane, de stat. monach. quæ quidem clemen. extenditur etiam ad alios religiosos, atque moniales, ita Zab. in d. clem. q. 2. & in §. sane q. 3. cuius ratio est, quia tenentur religiosi propter religionis perfectionem aliquid ad pensum sanctæ institutionis adiicere. c. deniq; dist. 4. glo. in d. §. sane. Quinimo tenentur religiosi non solum saltem semel in mẽse confiteri, sed etiam communicare, d. §. sane. Conc. Triden. sess. 25. c. 10. de regular.
10 Nauar. c. 21. nu. 59. Non † tamen tenentur celebrare, sed satisfaciunt (modo nullam habeant curam, & nec ex obedientia ad id teneantur) si celebrent saltem ter, aut quater in anno in diebus, in quibus laici communiter consueuerunt, vt per D. Tho. 3. par. q. 82. art. 10. qui quidem dies secundum Sotum, distinct. 13. q. 1. art. 10. intelliguntur de festo Natiuitatis, paschatis, & pentecostes. c. & si non frequentius de consecr. distin. 2. etiam si non habeant curam animarũ. Nam tunc tam crebro debent celebrare, vt muneri suo satisfaciant sed, de hoc infra in tertio præcepto decalog. c. 6. Imo cum teneã-
11 tur † monachi nigri suis particularibus cõstitutionibus confiteri semel in hebdomada, vt habetur in declaratorio regulæ sanctissimi

ctissimi Patris nostri Benedicti,cap.46.Vbi habetur quod contra facientes comedant in terra in pane,& aqua,dicētes suam culpā in capit. videtur etiam teneri ipsi religiosi sacerdotes singulis saltem diebus dominicis communicare: tum quia tenentur aliq.d præter alios seculares sacerdotes ad pensum adiicere,glo.in d.§.sane.tum etiam authoritate Concilij Trid.sess.23.c.14.Nam si ibi iubet episcopis,vt curent suos sacerdotes celebrare saltem diebus dominicis, ergo multo magis præciperet prælatis regularibus; animaduertant igitur prælati subditorum negligentias; patet etiam quia tempore sāctissimi Patris nostri Benedicti hoc seruabatur;fiebat enim communio, & per consequens confessio singulis dominicis. Quapropter summopere laudarem si communio fieret singulis dominicis diebus, & solemnibus, cum altari monachi ministrauerint,iuxta Conc.Trid.sess.23.c.13. Sed du-
12 bia restant explicanda;& primum. An† teneantur nostri monachi confiteri singulis hebdomadis sub peccato mortali. Præterea an contra facientes teneantur pœnas impositas, & taxatas ab ipsis patribus sponte subire. Rursum, an teneantur sub peccato mortali confiteri de venialibus. Circa primum breuiter dicimus, ꝙ non:nam quamuis religiosi suis particularibus statutis authoritate Papæ confirmatis ad singulares ceremonias possint obligari etiā sub mortali,vt inquit Sot.dist.18.q.1. arti.3.versi.de
13 monachis, tamen cum duo † requirunt ad constituendum peccatum mortale, pœna grauis, & verba præceptiua, vt inquit Couar.in reg.peccatum par.2,§.5.num. 3. & 4. & colligitur ex verbis Sylu. in verbo præceptum,cir.si cum neutrū horum sit in præsenti quæstione; ergo non erit peccatum
14 mortale.Non primum:quia comestio† panis, & acquæ non numeratur inter pœnas graues,illæ enim sunt,pœna mortis,vel mutilationis,vel amissionis omnium bonorū, verberum,vel carceris.Sylu. in verb.præceptum. & in verb relig.8.q.14.itē sub virtute sanctæ obedientiæ sub obtestatione diuini iudicij, sub pœna excommunicationis, sicut late examinabimus infra in 1.præcepto decal.de hæret.c.3.& in 4.præcep. c. 4. Nec etiam secundum adest, cum verba, quibus præcipitur confessio, non sint præceptiua, sed communia, vt est hoc verbum statuo, Panor. in c.nam concupiscentiam, de constitu.Circa secundum,Caiet.22.q.186.art.
15 inquit† ꝙ tripliciter pœna considerari potest. Quandoque non taxata,sed taxanda, ac imponenda à prælato, & ad talem non obligantur contrauenientes, nisi realiter imponatur.Quandoq; vero pœna est taxata,sed imponēda à prælato,& ad huiusmodi etiam nō tenentur,nisi imposita sit. Qn̄que verò pœna taxata inuenitur, & imposita,v.g. qui semel nō confessus fuerit in hebdomada,comedat in pane, & aqua,vel qui fregerit silentium,luat eandem pœnam, & tunc vult Caiet. ꝙ ad huiusmodi pœnitentias teneantur cōtrauenientes,etiam si nullus prælatus imponat. Sed salua pace tanti viri contrariū videtur verius,vt inquit Sylu. in verb. hæresis. 1. q. 8. vers. & hæc valent.
16 Vbi † asserit, ꝙ ēt si imponat̄ clausula ipso facto, tamen requiritur sentētia declaratoria,per quam declaretur fuisse commissum id, propter quod veniebat imponenda illa pœna, alias pœna illa effectum, & executionem non habet,ita Alex.in l.si q̄s maior C.de transa.per tex.in c.cum secundum, de hæret.lib.6.c.1.de homic.lib.6.vbi Francus.nu.6.& c.felicis. §. nullus de pœnis eod.
17 lib. † igitur cum in casu nostro ordinationes nostræ velint, ꝙ dicat suam culpam in cap.colligitur etiam dictā pœnam esse taxatam,sed imponendam, & per consequēs ad illam non obligari nisi imponatur. Restat modo tertium dubium, propter quod explicandum constituamus aliud capitulum.

SVMMARIVM.

1 *Religiosi neq; etiam laici,quibus rationibus venialia confiteri nō teneantur,amplia 3.modis nu.3.*

2 *Canonem communem non mutat, sed tēmpus abbreuiat. §. sanè de stat. mona.*

4 *Mentiendo in venialibus an & quādo peccetur.& num seq.*

6 *Religiosus venialia confiteri singulis mensibus minimè tenetur,sed sacerdoti se præsentare.*

7 *Confessio venialium multa bona parit.*

8 *Venialia confitendi casus necessarius qui.*

Religiosi an teneantur confiteri venialia. Cap. X.

1 Communis est opinio, q religiosi † non tenentur confiteri venialia, secundum glo. in c. omnis, de poeni. & remis. tum quia sacramentũ pœnitentiæ est secunda tabula post naufragium, de poeni. dist. 1. cap. 2. peccatũ veniale non est naufragium: nõ enim frangit innocẽtiæ nauim, & per consequens nõ separat à Deo. ergo ad illa fideles nõ tenẽtur. Rursum per d. c. omnis, non obligantur nisi illi, qui habent peccata mortalia, quod patet ex hoc, quia dicit quod confiteantur omnia peccata, quod de venialibus intelligi non potest: quia nullus omnia confiteri potest D. Tho. in 4. sent. distinct. 17. quæst. 3. ad tertiam q. ver. ad 3. Præterea patet pęna subiuncta, quæ est ingressu ecclesiæ, & morientes ecclesiastica sepultura arcere: esset enim implicatissimum vinculum explorandi omnia venialia, idq; sub tam acri censura. Item, cum ecclesia instituerit multa alia ad id remedia, vt aquam lustralem, episcopi benedictionem &c. indicium est quod neminem voluerit ad venialium confessionem coerceri. Præterea neq; obligañt particulari iuri ipsius clementinæ. Nam decre-
2 tum † illud. §. sane de statu monac. nullatenus communem canonem mutat, sed solum tempus abbreuiat, vt quomodo omnes teneantur fideles singulis annis confiteri, si habent peccata mortalia, ita monachi teneãtur singulis mensibus. Ita interpretatur tex. illum Sotus in 4. sent. di. 18. q. 1. ar. 3. sic etiam tenet Sylu. in verb. confessio. 1. q. 13. Nauar. in manuali c. 11. nu. 34. In summa determinatio est Augustini in cap. de quotidianis, de poen. dist. 3. quod pro venialibus sufficit quotidiana oratio fidelium. Concluditur ergo ex his nullatenus personas laicas, siue ecclesiasticas teneri ad cõfiten-
3 dum venialia. Quæ conclusio † ampliatur primo, etiam si peccata venialia mixta essent mortalibus, iuxta glosam receptã in c. omnis ext. de pęni. & remiss. Põt eñ vel illa tacere, vel quędã ꝯfiteri quędã tacere. scđo ampliatur etiam si sacerdos interroget venialia: nam cum non teneatur respondere, si mentiatur, tamen non peccat mortaliter, & per consequens illa confiteri non teneť ita Sotus de ratione tegen. membro. 2. q. 7. siue ꝑposuisset illa confiteri, siue non. Nauar. c. 21. num. 37. quicquid dicat Caie. 22. q. 69. art. 1. vbi dicebat, q quando quis venia-
4 lia † facit materiam confessionis, quod est, quando homo proponit illa confiteri, tunc mentiendo peccat mortaliter, siue neget se non fecisse quod fecit, siue affirmet se fecisse quod non fecit, quod id etiam in summa in verbo, cõfessio, concl. 4. explicauit. Nam respondetur q non facit illam materiam grauem, & necessariam, sed leuem, & spontaneam, tum etiam quia cum homo negat veniale, quod fecit, iam subtrahit illud, ne sit materia confessionis, Sotus in 4. sen. dist. 18. q. 2. art. 4. versi. quare nũc. Tertio ampliatur & si pœnitens affirmet se fecisse, quod non fecit: nam cum non grauiter decipiat sacerdotem, vt iudicium valde diuersum de pœnitente concipiat: sequitur illum peccare venialiter: cum regulariter modicũ excesset à mortali, ita Sotus, qui supra: quod qui-
5 dem † intelligo verum, quando quis in cõfessione venialia falsa cum veris misceret: quia si cõfiteretur peccata solummodo venialia falsa, secus esset: nõ quidem ea ratione, quia est mendacium, sed quia irreuerentiam sacramento facit, arg. tex. in c. ostenditur de conse. di. 4. non subijciendo materiã ad illud exercitium sufficientem, qualis non est peccatum falsum, sed peccatum verum, sic Nauar. c. 21. nu. 37. Concludendũ est igi-
6 tur † religiosum non habentem mortalia non teneri sub peccato singulis mẽsibus ad confitendum venialia, sed bene tenetur ad præceptum ecclesiæ obseruandum, vt se sacerdoti representet, seque ostendat absque peccati mortalis macula, & illud pro confessione ei æstimabitur, D. Tho. di. 17. q. 3. art. 1. art. 1. ad 3. q. Vtile tamen esset carenti mortalibus sæpe venialia confiteri, & præcipuè si essent inueterata, & in consuetudinem redacta; ad hoc, de pęn. dist. 1. cap. tres sunt autem: hinc dicitur vitasti grandia, caueq; ne obruaris arena. nec interest an nauis cõflictu cooperiatur aqua, an paulatim ea subintrante submergatur. (Nam vt dicit Augustinus) quod facit fluctus irruens, hoc
7 facit sentina neglecta. Rursum † per confessionem illorum augeť gratia, pœna purgatorij minuitur, propositum non peccandi mortaliter renouatur, & habitus minuiť peccandi mortaliter, ita Sylu. in verb. confessio. 1. q. 13. Nauar. c. 21. nu. 34. Sotus in 4. sent. di. 18. q. 1. ar. 3. hinc est (inqt ibi Sotus) q viri religiosi vidẽtes, quã sit salutare ꝯfiteri venialia, hæc sũt q̃ quotidie ꝯfiteri solẽt.

Est

7 Est tamen † casus præter illum, de quo supra, quando quis confitetur solummodo venialia falsa, vbi illa non ꝯfiteri esset peccatum mortale, videlicet quãdo dubitatur à pœnitente, an venialia sint, an mortalia, & dubietas deponi non posset. arg. tex. in c. si quis, de pœni. distin. 7. facit tex in cap. per tuas el 2. de simo.

SVMMARIVM.

1 *Communicaturo si succurrat peccatũ, & proponat confiteri, statim id debet post communionem: non idem in confesso semel in anno. nu. seq.*

3 *Peccatũ mortale obliuisci, non est peccatum; sed sufficit velle recordari.*

4 *Confessio per annum omissa quamprimum implenda: & quare duret obligatio; cum anni terminus transierit.*

5 *Confeßionis omißionem si secuta est excõmunicatio, non absoluitur confitens ab excommunicatione.*

6 *Confeßio in articulo mortis est necessaria; & partes medici curantis ægrotum quæ.*

7 *Mortis articulus quando dicatur ratione confeßionis.*

8 *Confessio, cui defuturus est confessor, necessaria.*

9 *Confeßio, dictante conscientia, voto impellẽte, & in susceptione Eucharistiæ, necessaria.*

10 *Caiet. & Panorm. opinio de semel confeßione facienda periculosa.*

De casibus, in quibus quis non expectato anno confiteri tenetur. Cap. XI.

PLures casus diuersis in locis assignantur à doctoribus, in quibus quis statim tenet confiteri: quorum primus est de eo, qui † iam
1 accinctus ad communicandũ, & priusquã communicet, recordatur alicuius peccati, nondum confessi, & ne alijs sit scandalo, aut impedimento, & quia non habet copiã confessoris, communicat proponens id statim à communione confiteri: nam etsi secundum rigorem iuris antiqui, si propositũ illud confitendi non peruenit ad votũ, posset absq; peccato confessionem differre: tñ hodie per Conc. Trid. sess. 13. c. 7. quatenus præcipit vt qui non habens copiam confessarij sacrum fecerit absq; præuia confessione, quàm citissime possit, postea cõfiteatur, videtur ꝙ si concilium interrogatum fuisset de laicis, idem de illis diffinisset, iux. glo. sing. in l. tale pactum §. fi. ff. de pact. Nauar.
2 c. 2. num. 9. Quod † secus esset de eo, qui semel in anno cõfessus, oblitus fuerit alicuius peccati mortalis sine culpa sua in cõfessione. Nam nõ tenetur habita memoria illius peccati statim confiteri, sed suo tempore, & hoc est contra aliquos asserentes statim teneri ad confitendum, & ꝙ nec possit expectare futuram quadragesimam, quia exponeret se periculo obliuiscendi denuo: sed
3 hoc nihil est; quia † obliuisci peccatũ mortale, non est peccatum mortale, vnde iste non se exponit periculo peccati mortalis, nec tenetur laborare ne obliuiscatur, alioquin secundum Sylu. semper tenetur deferre instrumenta scribendi peccata, quod est stolidũ dicere. Sed sufficit, ꝙ velit recordari, & ꝙ proponat confiteri, quando alia vice tenebitur. Sylu. in verb. confessio 1. q. 2. in fin. Sotus. dist. 18. q. 1. art. 4. 7. conclu. vers. ex
4 his. Secundus casus est de eo, qui omisit cõfessionem toto vno anno contra præceptũ Ecclesiæ. nam tenetur confiteri, & sic supplere omissam confessionem transacto anno quàm primum commodè potest, & nõ expectare ad finem alterius anni: & ratio est, quia annus ab Ecclesia præfixus fuit, nõ ad finiendam obligationem, quemadmodũ dicitur præfixus ab Ecclesia in ieiunijs, vel singulis diebus ad recitandas horas canonicas: nam qui non ieiunauit in quadragesima, vel singulis diebus nõ recitauit horas canonicas, non tenetur iterum ieiunare, vel recitare: & ratio est, quia illa ieiunia, & horas Ecclesia præcepit tanquam onus illis diebus annexum, sed tempus ab Ecclesia confitendi non tam ad finiendam obligationem, quam ad dilatandam prræfixum fuit: vnde non finitur per lapsum ipsius; veluti qui debitor est pecuniæ præfixo tempore paschatis, illo tempore elapso nihilominus manet debitor, quousque persoluat. Sic qui non potest cõparere certa die præfixa,

fixa, tenetur nihilominus, quāto citius post illum comparere, l. Celsus, ff. de arbitr. Praeterea praeceptum confessionis sic est affirmatiuum, vt tñ negationem excludat. Est enim praecepti illius finis, vt vltra annum nemo in inimicitia Dei permaneat; quare qui per annum remedium confessionis non adhibet, semper manet obligatus reus, quousq; legem impleat. Concluditur ergo quòd qui neq; in quadragesima, neque illo anno confessus est, semper manet omissionis reus: non ꝙ quotidie nouum peccatum committat, sed ꝙ semper maneat in pri-
5 mo, quousq; cōfiteatur. Imo si † adiūcta esset excommunicationis censura, citra dubium homo ille negligens nec potest ab excōicatione donec confiteatur absolui. & ita vniuersalis habet Ecclesiae vsus. Sot in 4. sen. di. 18. q. 1. ar. 4. circa finem. Nau. c. 21. nu. 45. Fr. Bar. tholo. à Medina libr. de instruc. confessarij, in declaratione tertij praecepti Ecclesiae. Franc. à Victor. q. 147. Tertius ca-
6 sus est in articulo † mortis: nam tenetur iure diuino ad mortaliū confessionem in tali articulo, haec est communis omniū Theologorū sententia in dis. 17. q. 3. art. 1. q. 4. vbi D. Thom. Sylu. in ver. confessio. 1. q. 2. optimus text. in ca. cum infirmitas extra de pęnit. & remis. vbi praecipit medicis, vt vocati ab infirmis efficaciter faciant, vt prius aduocent medici spirituales. Qui text. ita cōmuniter receptus est, qñ constat morbum esse mortiferum, & periculosum. Imo si tūc medicus moneret parochum, vel eos, qui de infirmo curā habēt, vt infirmo sacramēto praebeant, & ipse omitteret dicere, non quia nō vult dicere, sed quia putat infirmo nociturum, nō peccat, Caiet. in verbo medicus. Et quāuis infirmus nolit confiteri, nō propterea à medico est relinquendus. Na-
7 uar. c. 25. nu. 61. vers. 3. Verum † oportet considerare qñ dicatur articulus mortis ad hūc effectum, & ideo dicendū est, tunc vere dici, quoties frequenter solet mors contingere, & probabili suspicione timetur, quod arbitrio viri prudentis committendum est, Couar. in c. alma mater, par. 1. §. 1. nume. 7. Huius modi videtur esse tempus praesentaneum, & instans periculum mortis, vt probabile naufragium, imminens periculum, grauis, & acuta febris, tempus item pariendi quo ad mulierem, quae nunquam peperit, vel experta est partus difficiles, Sotus dist. 18. q. 1. articu. 4. quinta conclu. Nauar. c. 2. num. 8. Quod intellige, modo sit copia confessarij, D. Tho. dist. 9. 4. dist. 17. q. 3. ar. 1.
8 Quartus casus † est de illo, q ꝓbabiliter videt illo anno copiā idonei confessoris habere non posse, Sylu. in verbo confessio 1. q. 2. Nam tunc iure diuino tenetur ad confessionem mortalium ratione periculi carendi confessore, quem nunc habet, nō habiturus tempore necessario. Haec itidem est omnium recepta sententia consensu in 4. senten. dist. 17. vt refert Couar. in d. ca. alma mater. 1. par. §. 1. quinta concl.
9 Quintus casus † est, quando conscientia dictat ad id se teneri. arg. c. fi. de ꝑscrip. nisi illam deponat, si fuerit erronea, argum. cap. inquisitioni, de sent. excommun.

Sextus est de illo, qui pluries vouit confiteri, argu. cap. magnae, extra de voto.

Septimus est de illo, qui suscepturus esset eucharistiam, vel esset sacrum facturus, hęc est omnium Theologorum sñia, & D. Tho. di. 17. q. 3. ar. 1. q. 4. Gabr. de cano. missę lect. 7. gl. in ca. de homine extra de celebr. miss. Sylu. in verb. confessio. 7. q. 2. & in verb. Eucharistia. 3. par. 14. Et si Caietanus in sum. in verbo communio. & in 3. par. q. 80. artic. 4. & ad Cor. 1. cap. 11. asseueret non obligari quemquam ad confessionem sacramentalem, nisi semel in anno, & nō eo tempore, quo vult sumere eucharistiae sacramentū, modo contritus accedat. Idemq; vult Pan.
10 in c. de homine, de cele. mis. quorū† opinio periculosa est valde, maximè post Concil. Trid. cuius extat de hac re. c. 7. ses. 13. & eo. ses. can. 11. de sac. Euchar. in hoc verbo, si quis dixerit solam fidem esse sufficientem praeparationem ad sumendum sanctissimae Eucharistiae sacramentum anathema sit, & ne tantum sacramentum indignè, atq; ideo in morte sumatur, statuit, & declarat sācta Synodus illos, quos conscientia peccati mortalis grauat, quamtumcunque etiam si se contritos existiment, habita copia cōfessoris necessariò praemittendam esse sacramentalem confessionem; si quis autem contrarium docere, vel pertinaciter asserere, seu publicè disputando defendere praesumpserit, eo ipso excōmunicatus existat Couar. in c. alma mater 1. par. §. 1. nu. 7. de senten. excom. lib. 6.

SVMMARIVM.

1 *Confeßio praecedat, oportet, sumptionem eucharistiae.*

Con-

2 Confessio & contritio ordinaria remedia expurgandi peccata.
3 Confessario deficiente, & necessitate vrgente, sine confessione ad eucharistiam acceditur.
4 Necessitas vrgens quæ sit, & sub hoc nomine quid intelligatur.
5 Plebano rustico non habenti sacerdotem an absque confessione liceat sacrafacere.
6 Infirmo non volenti vllo modo exprimere peccata an liceat cõmunicare.
7 Intellectus capit. is qui vigesimasexta quæst. 6.
8 Sacerdoti recordanti de mortali in introitu missæ quid agendum; quid de eo, qui non celebrasset, si antea meminisset.
9 Sacerdotem, recolentem se excommunicatum post vel ante consecrationem quid deceat.
10 Necessitate temporis vrgente, confessarium non habenti contrito licet communicare cum proposito: quid de sacerdote iter faciente.
11 Pœnitenti cum casibus reseruatis cõfessorem non habenti an communicare liceat.
12 Pœnitenti & casum reseruatum habenti, sine copia prælati, quæ seruanda, vt communicet.
13 Casus reseruatus cum excommunicatione, an sacramenta facere impediat absque absolutione. & numero sequen. & 15.
16 Excommunicatis communionem dari, prohibitum de iure naturali, & diuino.
17 Iusta causa existente non confitendi proprio sacerdoti, nolenti requisito facultatem alteri dare, an poßit pœnitens sine confessione communicare.
18 Pœnitens habens peccata aliqua ex pluribus non committenda proprio sacerdoti, recusanti licentiam, quid agat.
19 Contritio in cæteris sacramentis satis est, etiam in administrante: & quid de Diacono, & Subdiacono.

De casibus, in quibus ante cõfessionem Eucharistia sumi potest. Cap. XII.

Diximus supra, illamq; semper doctorũ sentẽtiam firmauimus con-
1 tra Panor. & Caiet. secundum † ꝙ accedenti ad sacramentum Eucharistiæ; modo conscius sit peccati mortalis, nõ satis est priuatim suam discussisse conscientiam, quemadmodum in cæteris sacramentis, sed insuper necessariò requiritur, vt sacramentalis confessio præcedat, vt apertè cantat Conc. Trid. Probatur etiam authoritate Pauli; Probet autem seipsum homo.
2 Nam cũ duo sint † ordinaria remedia expurgandi peccata, contritio, & confessio; nomine probationis pari ratione vtrumq; Apostolus comprehendit: cum in hoc Eucharistiæ sacramento contineatur non sòlum gratia, sed & fons, & author gratiæ suscipiatur Christus. Probatur præterea per tex. in cap. omnis, de pœnit. & remiss. Ait quippe. Confiteatur proprio sacerdoti. & c. suscipiens reuerenter ad minus in Pascha Eucharistiæ sacrum. Vbi insinuatur ad Eucharistiæ reuerentiam confessionem pertinere. Sed quia hæc est communis omnium opinio, & contrarium velle asserere post Synod. Trid. esset hæresis. Ideo videamus, sint ne aliqui casus, in quibus ante cõfessionem sumi possit Eucharistia, & profectò quos reperio, ij sunt.

3 Et primus, quem excipit Concil. Tridẽ. sess. 13. can. 11. & cap. 7. est, ꝙ licet accedere ad sacramentum Eucharistiæ absque confessione, modo haberi non possit legitimus confessarius, & sit in vrgẽti necessitate. igitur duo copulatiuè requiruntur secundum Conc. Trid. quod desit copia confessarij, & sit vrgens necessitas. Copiam vero confessarij, dicitur non habere, quoad effectũ, vt possit absque confessione communicare, qui sine scandalo cõfiteri nequit, vt qui in altari inchoata iã missa recordat̃ peccati non confessi, vel aliàs non põt decenter, & absq;

& absq; sui nota tunc cōmunicando abstinere, quia sufficit, & debet cōteri cum proposito quam primum confitendi, iure nouo Conc. Trid. sess. 13. c. 11. Sotus dist. 12. q. 1. ar. 4. in fi, Nauar. cap. 21. nu. 49.

4 Necessitas † vero, quænam sit, quæ in absentia prælati, aut legitimi confessarij licitam faciat communionem absq; legitima confessione; vtrum sola deuotio volentis sacramētum sumere aut celebrare sufficiat; Respondetur secundum Sotum in 4. dist. 12. quæst. 1. art. 4. nequaquā sufficere, sed vrgentem requiri necessitatem, vt expressis verbis concilij admonetur. Loquitur vbi sunt peccata mortalia, nam venialia non sunt necessaria confessionis materia, Sylu. verò in verb, Eucharistia. 2. q. 7. versi. ergo autem intelligit sub nomine vrgentis necessitatis omne excusans ab irreuerentia sacramenti, vt si est obligatus ad celebrandum, vel si nō celebrando generaret sibi infamiam, vel admirationem, vel nuper decessit anima indigens sacrificio probabiliter. Aut si imminet solemnitas magna, in qua sit valde vtile celebrare. Aut si tantus sit deuotionis feruor in eo, qui peccauit, quòd inde ex sacrificio speret magnum iuuamen contra peccatum. Et ita limitatur dictum Soti, quòd sola deuotio non sufficit. Secundus casus est necessitas, quæ ex officio pendet,

5 vt rusticus † plebanus, qui non habet sacerdotem, nisi longè distantem, nam non tenetur ire quotidie ad quærendum confessarium. Potest ergo cum contritione, maximè si esset festum, idq; vno, aut forte duobus diebus, sacra facere absque confessione; non tamen pluries: sed tamen cauendum à consuetudine; & fraude: Qui enim in concubinatu, aut alio peccato persistit, potius debet saluti animæ consulere, quam temporali vitæ, vel honori, & à sacris abstinere, quamdiu peccandi occasiones non amouet. Tertius casus, quando licet com-

6 municare absq; confessione, est de † infirmo, qui nec voce, nec signo, nec nutu potest in articulo mortis quodcunq; peccatū, quantūcunq; veniale, exprimere, hic absolui sacramentaliter non debet, licèt antequā obmutesceret, petierit confiteri, & signa

7 contritionis ostenderit, quamuis † tex. in c. is qui 26. q. 6. contrarium videatur asserere, qui intelligendus est nō de absolutione sacramentali, sed de absolutione excommunicationis, vt sentit glos. in capit. à nobis. el 2. de senten. excom. ita Sotus in 4. senten. dist. 18. q. 2. art. 5. Nauar. c. 26. num. 28. Potest tamen dari viaticum, si aliquod signum cōtritionis ostenderit, nisi timeretur de vomitu, & à fortiori sacramentū extremæ vnctionis, & absolutio à quibuslibet censuris vt colligitur ex Conc. Trid. ses. 14. cap. 7. in articulo mortis, si & quatenus illas incurrerit, d, cap. à nobis, Nauar. qui supra nu. 27. & cap. 27. nu. 270. versi. 2.

8 Quartus casus est de † sacerdote, qui est in culpa mortali, nam etiā si est in introitu missæ, quando est in altari, si sit memor illius culpæ, satis est, vt habeat contritionem, & propositum confitendi, vt possit inceptū perficere D. Thom. 3, par. quæst. 83. art. 6. ad secundum, sed si sine scandalo posset, deberet illam ante secretam confiteri, quod videtur posse procedere in missa maiori, & illa vidi apud nos hoc exerceri. Sed quid si ita culpa adeo illi cordi inhæreat, vt pœnitere nequeat, cuius certe si memor fuisset antea, non celebrasset, tunc omnino abstinere debet, si summum afferret scandalū. Sotus dist. 13. quæst. 2. arti. 6. versi. secundus

9 effectus † sacerdos vero si post cōsecrationem recolit se esse excommunicatum, potest peragere diuina mysteria cum proposito tamen humiliter absolutionem petendi: nam tunc per inuisibilem Iesum Christū absolutionem consequitur quantū ad hunc actū, quod peragat diuina mysteria: & hoc ea ratione, ne sacrificium maneat imperfectum, 7. q. 1. nihil, vnde celebrando, cum sit quo ad illum actum absolutus, non efficitur irregularis. Sylu. in verb. eucharistia, 2. q. 7. Quod secus dicendum ante consecrationē, nisi graue scandalum timeret, D. Thom. qui supra ad secundum, & ratio est, quia quando difficultas occurrit in celebrando, minus periculum est subeundum, maximū autem periculum est, quod sacramentum imperfectum maneat, d. c. nihil, & ideo si post consecrationem recolit se esse excommunicatum, vel non ieiunum, satis est vt conterat, D. Tho. qui supra Sotus dist. 13. quæst. 2. articu. 6. 3. col.

Quintus casus est necessitas ecclesiastici

10 præcepti, vt necessitas † communicandi in die paschatis, & tunc aut pœnitens non habet casus reseruatos, aut habet. In primo casu, quando casus reseruatos non habet; vt si quis in die paschatis inuenit se, vbi non habet proprij sacerdotis copiam, qui eum possit absoluere, potest per solam contritionē absq; confessione suscipere Eucharistiam, glo.

glo.in c.de homine,extra de celeb. mis.modo: propositum habeat peracta cō munione,vel sacro,quam primum confiteri, alias si non confiteret, peccaret mortaliter per Conc.Trid.sess.13.c.7. Pariter sacerdos iter faciens die festo,quo est præceptum audiendi sacrum, poterit ipse solus contritus celebrare.

11 Aut vero pœnitens† habet casus reseruatos,in quibus non est annexa excōicatio, & tunc si non habet copiā confessoris, aut non communicare, pōt fieri citra scandalum, aut cum scandalo. In primo casu potest à communione cessare; satius.n. est abstinere à communione, etiam occurrente tempore præcepti,quàm ɔmunicare. Nam tunc si non potest facile haberi copia prælati,vt q.a est absens, vel faciliter haberi nō potest,nullum erit peccatum non communicare, vel si potest haberi,forsā minus peccatum erit transgressio præcepti audiendi missam die festo,vel communicandi in pascha te, quàm ad sacramentum accedere cū tali peccato, maximè quia plerunque non est legitima contritio illa, quæ citra sacramentum habetur.

12 † Sed si communio fieret ad euitandum graue scandalum à religioso,vel illo, qui habet casum reseruatum episcopo,vel prælato,& episcopus, vel prælatus esset absens, vel non ita de facili adiri posset, regulariter Eucharistiam sumere potest cum timore, & tremore, cum proposito quàm primum festinandi ad superiorem: modo hæc regula prudentissimis moderaminibus sit perstricta. Et primum omnium requiritur legitima contritio, vt homo sit certus non esse in peccato, quam probabiliter ille se habere credere potest, qui ex animo detestatur peccatum super omne detestabile,& proponit vitare super omne vitabile, cum proposito confitendi; Nauar. cap.21. num. 47.in fin.Secundo præmissa integra confessione apud inferiorem sacerdote: sic enim est vsus ecclesiæ, idemque ab omnibus obseruandus, cuius consilio vtatur, pollicitus illico bona fide superioris absolutionem procurare: hoc verò non nisi semel permittendum;nam si cui semel Eucharistia sine absolutione superioris concessa est, id iterum permitteretur,offerretur ei ansa nūquam absolutionem procurandi, Sotus distin.11.quæstio.1. articu. quartò, pen.colu. & dist.18.q.2.artic.5.col.17.

13 Verum si † casus haberet annexam excommunicationem dubitatur, an quis possit sacramenta facere absque absolutione (v.g.) Est sacerdos, qui occultissimè occidit aliquem,& probabiliter est certum creditum,& infamatum iri eum illud fecisse nisi celebret; vel est excommunicatus occultissime in eodem periculo infamiæ positus se fecisse aliquod delictum sub tali censura vetitum,si non celebraret, vel est monialis, quæ occultissimè incidit in aliquam censuram Papalem: an ante moram petendi absolutionem possit communicare, quando aliæ ad id tenentur, & interesse choro, & alijs,à quibus si abstineret, fama eius,& monasterij periclitaretur.

14 † Breuiter respōdeo taliter excommunicatis nullo modo licere sacrum facere, aut communicare antequā absoluantur,etiam si confiterentur inferiori:quia inferior neque à tunc non reseruatis absoluere posset:cum excommunicatus nō sit particeps sacramentorum, quamuis faciant ad cauendum graue scandalum, & proditionem ipsorum;vnde qui irretiti sunt culpa Pontifici reseruata: quia omnes huiusmodi annexam habent excommunicationem, caueant, antequam absoluantur, communicare,vel celebrare, ita Sotus dist. 12 q.1.artic.4.col.penu.quamuis sit sibi contrarius in dist.18.quæst.2. artic.5. colum.17. Couar.in c.Alma mater, prima part.part.2. col.penu.& in fin.de sent. excom.lib.6. Nec

15 obstat dictum † Nauar.c.27. num.239.asserentis in huiusmodi casibus licere sacrum facere,vt in primo & secundo casu, vel cōmunicare,vt in tertio. Cuius ratio est: quia lex naturalis, & diuina de defendenda sua fama præstat legi humanæ de abstinendo à sacro in irregularitate, quæ quidem est de iure positiuo, vt concludit Couar. in clem. si furiosus.nu.3. de homic. nam eius dictum procedit tantum in primo casu in eo, qui post debitam contritionem, & confessionem, sed ante dispensationem ab irregularitate contracta respectu homicidij, iuxta. tex.in cap.si quis viduam.50.dist.sacrum fecit,ea ratione per eum supra allegata, quia

16 lex naturalis, &c. † Non tamen quo ad sumendam communionem, quæ excommunicatis est prohibita dari iure naturali, & diuino. Naturali inquam, quia de iure naturæ est vitare criminosos, & illos, qui ab Ecclesiæ catholicæ mystico corpore sunt separati. Diuino vero iuxta illud. Matth.8 Nolite sanctum dare canibus, ita Couar.qui supra:sensit Adri. in quarto sent.in tractatu de clauibus, quæstio.tertia,

quapro-

quapropter neq; ad euitandum quodcunq; scandalum auderé id cuiq; consulere: maximè cum posset potum sumere, vel excusando dicere se non bene habere, intelligédo intra se de infirmitate animæ, & sic se non posse communicare.

17 Sextus casus est, qñ aliqua iusta † causa existeret non confitendi proprio sacerdoti ea ratione, quia versatur periculum animæ, vitæ, aut famæ ipsius pęnitentis, vtpote si timeretur sigillum confessionis à confessario fractum iri, vel animæ: quia probabiliter timeret pœnitens confessionem in animæ præiudiciũ cessuram, vt si puella timeret nequam sacerdotem irritare, à quo postea de turpitudine sollicitaretur. Quocirca si sacerdos ille curatus præsens sit, petenda est ab illo instanter facultas alteri confitendi per se, vel per interpositam personam, quam ipse iuxta tenorem canonis, omnis, de pœn. & remis. tenetur concedere. Neq; in hoc debẽt esse difficiles ordinarij, nisi eis bona fide constiterit parochianos nequiter talem facultatem petere, vt occasionem accipiāt persistendi in delictis. Qđ si eandem facultatem concedere renuerit, recurrendum est ad superiorem, vt ait D. Tho. dist. 17. quæst. 3. art. 4. q. 4. ad quintum argu. & quãdo superior adiri non potest, in simili euentu subditus ille nemini debet confiteri, sed perinde censere, ac si nullam haberet copiam confessoris. Quare tali casu potest subditus absq; confessione, putans se esse contritum, Eucharistiam suscipere quandoquidem non habet sacerdotem, cui possit confiteri: & ratio est, quia adeo est iurisdictio ad absoluendum necessaria, vt si sacerdos absoluat eum, qui non est sibi subditus absq; licentia proprij confessoris, iux. d. cap. omnis, nihil fiat. Caiet. in verb. absolutio. Sotus in 4. dist. 18. quæst 4. art. 2. col. antep. qui tribus rationibus probat hãc conclusionem contra Host. Palud. Adr. & Sylu. in verb. confessore 1. par. 6. dicentes posse alteri confiteri absq; licentia proprij sacerdotis. Sed dubium est, vtrum dum pę-
18 nitens † habet plura peccata, & solùm aliqua sunt, quæ periculosum est cõfiteri prælato, qui facultatem concedere renuit confitendi alteri, nec accessus ad superiorẽ patet, quid debeat tunc facere pœnitens? Respondeo quòd tunc debet differre confessionem, quousque commodè fieri posset integra: Caiet. in verb. confessio conclu. 10. At quando nulla expectatur commoditas commodè fieri posse integram, tunc potest illa cõfiteri, quæ sine periculo potest; quandoquidem per ipsum non stat, quo minus omnia cõfiteatur, vnde ita glosandus est D. Th. dist. 17. q. 3. art. 3. ad quintum argum. ꝙ de illis peccatis, quę confiteri non tenet, iudicandum est ac si non esset copia sacerdotis: quæ quidem peccata non confessa nõ potest in alterum annũ differre, sed statim sublato impedimento tenetur, habita opportunitate, cõfiteri, Sotus dist. 18. q. 2. ar. 5. cir-
19 ca tertium arg. Sed an id † quod diximus de sumenda Eucharistia extendi debeat ad susceptionem cuiuslibet sacramenti? dic ꝙ in alijs sufficit contritio, præterquam si suscepturus esset ordinem sacrum, non propter dignitatem illius sacramenti, sed propter Eucharistiam, quam illic ordinati ex more ecclesiastico suscipiunt. Sed vtrum etiam hoc extendatur ad eũ, qui sacramenta alijs administrat, vel actum solemnem exercet in Ecclesia: veritas est, quod in talibus sufficit contritio, Sylu. in verb. confessio 1. quæst. 2. versi. primus. vsq; secundus. Sotus vero in 4. sen. dist. 1. q. 5. ar. 6. col. 6. de sacerdote indubitatè tenet, de Diacono verò, vel Subdiacono vbi soléniter administrant lubentius (inquit ipse) dicerem non esse mortale, ratione per eum allegata: quamuis prædictam Syluestri opinionem nõ reprobet. Cantare vero epistolam in Ecclesia etiam publicè ei, qui non est Subdiaconus, nullum est peccatum: mos enim est sacristarum. Sotus ibi.

SVMMARIVM.

1 *Ordinis sacerdotalis potestas duplex, consecrationis, & administrationis.*

2 *Potestates ordinis sacerdotalis, nõ eædem, nec eodem tempore institutæ, neq; idem respiciunt.*

3 *Potestas clauium metaphoricè dicitur, quæ triplex est: & ibi de vnaquaque.*

4 *Clauis ministerialis quid differat à potestate iurisdictionis.*

5 *Papæ iurisdictio triplex secundũ Doctores.*

6 *Pallij vsus perpetuus in summo Pontifice, quid significet, in solemnijs missarum.*

Papa

De potestate confessarij. Cap. XIII.

Deinceps agendum nobis est de potestate confessarij; cum sit illi maxime necessaria. Pro cuius intelligentia sciendũ est primo, quod † duplex est potestas ordinis sacerdotalis, Scilicet potestas consecrationis, qua quilibet sacerdos rite ordinatus conficere potest corpus, & sanguinem domini nostri Iesu Christi; quam potestatem contulit dominus in vltima cęna, cũ dixit Luc. 22. Hoc facite in meam commẽmorationem. Altera potestas administrationis sacramentorum, quæ est potestas spiritualis iurisdictionis in foro pœnitentiæ, diciturque potestas clauium, quibus sacerdotes possunt aperire dignis cœlum, & indignis claudere. Et hæc fuit collata in die dominicæ resurrectionis Apostolis: Dum eis apparens in

in conclaui,insufflauit,& dixit,Io.20. Accipite Spiritum sanctũ,quorũ remiseritis pec-
2 cata, remissa sunt &c. Hæ duæ † potestates consecrationis & clauium dicuntur ordinis sacerdotalis,neq; eædẽ sunt,neq; simul tempore collatæ Apostolis; quarũ vna respicit consecrationem corporis Christi veri;altera corpus Christi mysticum:quia habẽs eã, potest soluere,& ligare peccatorem.Prima collata est Apostolis in cœna ante Christi passionem, altera post passionem. Primam confert Episcopus ordinando;cum tradens ei Calicem cum vino, & aqua,pane supraposito dicit. Accipite potestatem offerendi & conficiendi pro viuis,& mortuis.Secundam vero tradit aliquibus interpositis, ponens manum super caput eius, & dicẽs. Accipite Spiritum sanctum,quorum remiseritis peccata,&c.& de hac secunda loqui in-
3 tendimus. Hæc ergo dicitur potestas† clauium per metaphoram;nam sicut illud,quo aufertur obstaculum introitus in domum, dicitur esse clauis in tẽporalibus, sic in spiritualibus potestas,qua aufertur peccatum, quod est obstaculum introitus in regnum cœlorum,dicitur esse clauis, Sotus dist. 20. arti. 1. q. 1.Hæc autem potestas triplex est, quædam authoritatis,quædam excellentiæ quædam ministerij,seu ministerialis.Prima est in solo Deo;ipse enim solus est,cui conuenit peccata dimittere,iuxta illud Esa.43. Ego sum ipse,qui deleo iniquitates propter me. Vnde Luc.5. Quis potest dimittere peccata,nisi solus Deus? Potestas vero excellentiæ est in solo Christo, qui pecatum remittit per meritum passionis. Est & altera clauis in omnibus sacerdotibus, tãquam in eius ministris, qui eius sacramenta ministrant, quæ de eius latere pendentis in cruce promanarunt, & hæc dicitur clauis mi-
4 nisterialis. Præterea † notandum est,ꝙ hæc clauis ministerialis datur cum ordine, & æqualiter est in omnibus sacerdotibus, & quantum est ex se ad omnes, & ad omnia peccata absoluenda se extendit. gl. in extr. com.1.de sepult.vers.à iure. Sed potestas,& vsus iurisdictionis non est æqualiter in omnibus sacerdotibus,sed in Petro, & successoribus eius est in omnes fideles. Vnde quia hic loquimur de potestate, & iurisdictione summi Pontificis, sciendum est, ꝙ triplex
5 † secundum Doctores est iurisdictio Papæ. Vna generalis,& alia specialis,& alia maxime generalis, siue vt ita dicam generalissima.Generalis est, quã habet in omnes prælatos mundi, & eorum subditos; de foro cõpet.cap.fi.de priuil.c.antiqua.Et per hanc potestatem cognoscit de causis prædictorum etiam per simplicem querelam. 9. q.3. c.antiquis.c.aliorum,c. cuncta, etiam ex officio,vt Ecclesiast.benef.sine dimin.confert. c.vni.vers.& ideo.Et secundũ hanc præeminet cæteris dignitate, officio, & potestate, d. c. Antiquis, & c. seq. & secundum hanc cæteri prælati vocati sunt in partem solicitudinis,c. ad honorem de vsu pallij.Et hinc
6 † est vt dicit ibi tex.ꝙ solus Romanus Pontifex in Missarum solemnijs pallio semper vtitur, & vbique. Alij vero Pontifices non semper: quoniam illi vocati sunt in solicitudinis partem,& non in plenitudinem potestatis,quæ per pallium significatur.Secun
7 da † iurisdictio, quæ est specialis, est multiplex, vna, quam habet Papa in exemptos, de priuil.lib.6.si Papa. Alia, quam habet in eos,qui sequuntur curiã,de foro compe. ca. fi.de præb.in 6.c.præsenti:alia est, quam hẽt in eos,qui non recognoscunt superiorẽ, qđ ẽt procedit in laicis,c.per venerabilem, qui filij sint legit. Habet etiam scđm Io. de Lig. Papa potestatem ẽt generalissimam, q̃ fuit transfusa à Christo in Petrum, & successores 21.dist.in nouo.de transla.c.1. At in alijs hæc potestas,& vsus iurisdionis est secundũ limitationem eis à Pontifice mediate, vel
8 immediatè datam,& hæc dr̃ clauis † ministerialis,vnde vsus talis potestatis extẽdi nõ põt,nisi in eum, in quem sacerdos hẽt potestatem iurisdictionis, per quam is, in quẽ vsus iurisdictionis exercetur,efficitur subiectus absoluenti, extra de paroch. c. nullus, de iudic. at si clerici, de pœnit. & remiss.c. omnis. §. si quis,& ideo Papa omnem pœnitentem à peccato potest absoluere: quia iu omnem christianum iurisdictionem habet.Alius autem sacerdos illos dũtaxat potest absoluere, qui suæ iurisdictioni cõmissione Pontificis sunt subiecti,arg.11.dist.q̃s nesciat.12.di.c.1.& 11.dist.19.ita Dominus. Rursum secundum S.Tho.& Sotum, distin. 20.q.1.art.1.sciendum est,ꝙ non vna tantũ,
9 sed duæ † sunt huiusmodi claues idest potestatis, & scientiæ. Clauis vero potestatis est authoritas ligandi, vel soluendi. Clauis vero scientiæ nõ dr̃ habitus ille acquisitus, vel infusus,sed authoritas cognoscendi:igit̃ facultas illa,& potestas,quam habet sacerdos cogendi penitentem, vt sua ei peccata referat,vt eius statum,& conditionẽ agnoscat,dr̃ clauis scientiæ,& illa,per quam pœnitentem

nitentem, vel absoluit, vel ad aliquam pœnitentiam obligat, vel prorsus repellit, dr clauis potestatis, siue iurisdictionis, q̃ quidẽ
10 iurisdictio, † vel est ordinaria, vel delegata; ordinaria est ea, quam habent episcopus religiosorum prælatus, curatus; & omnium maximè summus Pontifex, qui quidẽ omnes dicuntur proprij sacerdotes. Delegata vero, quam habent religiosi omnes ab episcopo approbati cum consensu prælati, tex. & glo. in cap. adijcimus, 16. quæstio. 1. hinc fit, vt non omnes sacerdotes, eo quòd sacerdotes sunt, ad id idonei reputantur; quoniam licèt per sacerdotalem characterem potestatem, & habitualem iurisdictionem accipiant ad absoluendum, actualem tamen, id est ordinariam; vel delegatam ad id necessariam non accipiunt, Nauar. in
11 Manua. cap. 4. nume. 1. hanc autem † potestatem absoluendi quisquis in animarum regimine constitutus est, delegare potest, modo non sit à iure prohibitus, veluti summus Pontifex, episcopus, prælati religiosorum, & parochiarum prefecti. Verum
12 delegatus † à Papa indistinctè potest alteri subdelegare, si ei iurisdictio commissa fuerit, & non certum ministerium: nam quando committitur certum ministerium, vt prædicare crucem, excommunicare, vel absoluere aliquos, dispensare cum irregularibus, vel iniungere pœnitentias, non licèt, (nisi salua legatorum sedis Apostolicæ authoritate) alteri demandare: quia hoc casu non sibi iurisdictio, sed certum ministerium potius committitur, c. fi. §. fin. de offic. deleg. notat Inno. in cap. pastoralis,
13 eod. titu. hinc † infertur, quòd prælati religiosorum habentes per priuilegium, quòd in aliquo casu possint absoluere subditos, aut cum eis dispensare, nõ possunt hæc alij subdelegare, si ista concessa sint in nnmero circa determinatos subditos. Puta absoluatur ille, vel iste: secus vbi hoc concederetur respectu subditorum in genere, tam respectu culparum præteritarũ, quę futurarum, & prælatis præsentibus, atque futuris: quia in primo casu commissum est nudum ministerium, & electa est industria personæ, quod aliter dicendum est in secundo casu: cum industria personæ sit incognita, & ita consuetudo, quæ legem interpretatur obseruat, vt inquit Sylu. in verbo delegatus, qoæstio. 8. Et hæc circa delegationem à
14 Papa. † Industriam vero hominis electam esse, ex his cognosci potest, & primo, quando aliquid ratione confidentiæ alteri committitur, vt per Butr. consi. 48. in fine, probat text. in capit. vlti. §. penulti. de offic. delegat. Baldus consil. 128. secundo, quando alicuius conscientia oneratur ita Alexan. in l. à iudice, nume. 4. & ibi Iason, colum. penultima, versicul. quinto, limita. C. de iudi. tertio, quando præstatio consilij requiritur in certo actu ad certum tempus, vnde tunc habens præstare consilium, non posset alteri committere, quasi tunc videatur electa industria personæ, per not. in capitu. secundo, de testamen. in sexto, quod intelligit lapus, in capitulo primo. §. vbi ne sede vacan. libro 6. quando statutum, priuilegium, vel consuetudo hoc disponit. Sotus vero si requisitio consilij esset perpetua, vt si esset commissa episcopo sub nomine dignitatis, d. §. vbi. Quarto tunc dicitur electa industria personæ cum negotium non determinatum mandatur. ita Felyn. in capitu. fin. §. vlti. de offic. delegat. secundo not. Quinto, quando expressio proprij nominis esset facta à parte, tunc enim dicta expressio operatur, vt videatur electa industria personæ, ita not. in capitu. religiosus. §. sane, de testamen. libro sexto, quod etiam extenditur, quando expressio esset facta per circumlocutionem, ad hoc, quod not. in capitu. licet, ex quadam de testi. & in capitu. tua, de consang. & affinit. Sexto, cum grauia, & ardua mandantur, ita Iason in l. more, numero sexagesimoquinto, versicu. quinto, limita de iurisdiction. omn. iudi. Dec. in l. prima, nume. vigesimooctauo, de offic. eius, vbi Alexan. numero sexto. Septimo, quando de controuersijs diffiniendis agitur, quæ ingenium, ac hominis peritiam respiciunt, l. inter artifices de soluti. In his igitur casibus in qnibus electa dicitur industria personæ, non potest delegatus alteri subdelegare,
15 sed quid dicendum de † delegato non à Papa, sed ab inferiore veluti ab episcopo, an possit subdelegare si forte infirmitate, vel alia causa esset impeditus, resp. quod non, arg. tex. in l. prætor §. si post ff. de var. muner. Quod intellige, nisi id fuerit expressum in sua delegatione, vt alteri possit subdelegare, Ioan. Andr. per c. is cui. de offic. deleg. lib. 6. Archid. eod. titu. c. quamuis. Cyn. in l. à iudice C. de iudic. Bar. in l. & quia ff. de iurisd. omni. iudi. Zabar. in clem. 1. q. 12. de offic. delega. Quare vicarij episcoporũ nisi habeant expressam facultatem subdelegandi,

delegandi, id non possunt, neq; vicecurati. Attamen quando substituuntur curatorum loco per episcopos, fit eis potestas subdele-
16 gandi. Et eandem † facultatem pœnitentiarij pontificis habent annexā, vt inquit Sot. in 4. sent. dist. 18. q. 4. art. 3. col. 9. & ratio est, quia quamuis eorum iurisdictio sit delegata, quia tamen est ad vniuersitatem causarum, comparatur ordinariæ, vt notat gl. in c. cum causam, de appell. Hinc eorum officium non expirat per obitum summi Pontificis, ita gl. in clem. 2. §. eo tamen, de elect. quorum autem officium in eo consistit, vt possint absoluere in casibus pœnitentialib. etiam arduis, & reseruatis Papæ, sed pœnitentiarij minores possunt absoluere à casibus reseruatis episcopis, qui notant per gl. in c. 2. de pœn. lib. 6. quinimo etiam possunt absoluere à sententijs ordinariorum, si latæ sunt per modum statuti, ita Zabar. in d. cle. 2. §. eo tamen tempore. q. 5. & 6. Subdelega-
17 re † etiam potest delegatus ab inferiore in vno articulo tantum, non autem quo ad totam causam sibi commissam: cum solus delegatus principis hoc possit, vt in cap. super quæstionum. §. si vero, de offic. delega. & in c. cũ causam, de appella. Et ratio, quare delegatus in vno articulo possit subdelegare, est quia comparatur proconsuli, ita glo. in verbo, proconsulibus, in c. legatos, de offic. deleg. sed delegatus à proconsule hoc potest, vt not. in l. à iudice. C. de iudic. ergo Nauar. 1. 27. num. 45. animaduertat igitur vnusquisque, potestas sibi commissa quousq; se extendat, & an etiam ad casus reseruatos. Quærere autem quis potest, qui à peccatis à quibus nõ potest absoluit, an præter mortale incurrat aliquam censuram, vel irregularitatem; & quid tali casu facere debeat confessarius. Sed de hoc infra titu. de confess. iter. ex defectu iurisd. c. Verum religiosus
18 † qui vinculo excommunicationis à canone, vel à sententijs promulgatis per statuta prouincialia, vel synodalia innodatos absoluere præsumit, est ipso facto excommunicatus, eiusque absolutio summo Pontifici reseruata. Secus autem si absolueret à sententia hominis, quia si conditor hoc voluisset, expressisset illud, argumen. cap. ad audientiam, de deci. ita glo. in clemẽ. religiosi, de priuileg. hinc infertur per Guilel. de monte Laud in d. clemen. quòd si religiosus absolueret excommunicatos per sententiã Papæ, non esset excommunicationis sententia innodatus.

19 Item nec excommunicatus esset, si hoc faceret ignoranter, quia verbum præsumit, denotat dolum, & temeritatem absoluentis, facit textus in cap. 1. de vita, & honesta. cleri. Nam licet ignorantia iuris non excuset, tamen quando ex probabilibus coniecturis perpenditur, quòd quis ignorauit, excusatur, secundum not. in cap. 2. de constitu. Item sicut miles armatæ militiæ excusatur ab ignorantia iuris. C. de iur. & fact. ignoran. l. 1. ita & miles cœlestis militiæ in foro pœnitentiali, in quo credendum est asserenti se hoc ignorasse: quia non est verisimile, vt cum mendacio veniat ad confessionem, prima quæstio. 7. c. Sancimus, glo. in c.
20 placuit. de pœnit. dist. 6. item † nec excommunicationem, nec peccatum incurreret religiosus, qui ab illis excommunicationibus absolueret, quæ sunt à iure expressæ, vt posit absoluere, vt in c. monachi, & in cap. cum illorum, de senten. excomm. vel fuerint concessæ ex gratia sedis Apostolicæ: habẽt enim multi religiosi priuilegium ab Apostolica sede super absolutionibus diuersorũ
21 canonum. Si autem secularis † presbyter à dictis excommunicationum sententijs, puta à canone, vel à statutis prouincialib. vel synodalibus absolueret, ijs exceptis, quæ in bulla cęnæ domini continentur, non esset vinculo excommunicationis innodatus, verum absolutio nulla esset, & peccaret mortaliter, tenereturq; pœnitenti notum facere iuxta illud, quod dicitur in clemen. religiosi, de priuil. Archid. Flor. in summ. de authori. confess. cap. 12. part. 1. & eo casu sufficeret pœnitenti illa solum peccata reconfiteri habenti authoritatẽ, à quibus ille alius absoluere nõ potuit, Sylu. in verbo confes-
22 sor. 3. col. 2. Episcopus † vero hodie ab omnibus excommunicationibus, atq; ab omnibus casibus Sedi Apostolicæ reseruatis occultis tantum, siue per se, vel per vicariũ ad id specialiter deputandum absoluere potest in foro conscientiæ, imposita tamẽ pœnitentia salutari, delinquentes tãtum quoscunq; sibi subditos in sua diœcesi, vt patet ex Conc. Tridẽ. sess. 24. c. 6. de refor. à casibus autem in bulla cęnæ non potest absoluere, nisi tanquam principalis in officio sanctæ religionis in sua diocesi, & hoc propter magnas obstantias, & derogationes contentas in dicta bulla, vt Pius V. & Grego. XIII. & Syxtus V. in excommunicatione 20. vers. cæterum, ibi cuiusuis concilij decreta, vnde quod in fine capituli 6. sess. 24. dicitur ꝙ

episcopis in hæresis crimine possint per seipsos, non autem per vicarios absoluere, nõ habet amplius locum propter dictam bul-
23 lam: & ratio est, quia bulla † in cęna Domini non solum est pagina excommunicationis, & extensionis, sed etiam reuocationis, & innouationis; prout ibi in calce dicit Papa, ita annotauit Cathe. Neap. lib. 1. c. 25. nu. 9. & lib. 4. cap. 1. hinc Nau. in Man. c. 27. num.
24 272. verſ. 15. credit nec virtute Iubilei † cõcedentis generaliter licentiam absoluendi à casibus sedi Apostolicæ reseruatis, etiam in bulla cęnæ contentis, posse aliquem absoluere ab hæresi etiam occulta; nisi id specialiter concedatur: quia commissio generalis absoluendi minimè comprehendit illam excommunicationem, cuius absolutio verisimili coniectura minimè in specie cõmisisset, cap. in generali, de reg. iur. lib. 6. ca. fi. de offic vicar. eod. lib. Couar. de senté. excom. lib. 6. in c. Alma mater. §. 1. nu. 14. quãuis, hodie aliud in praxi obseruetur: hinc eadem ratione infert Cathechesis Neap. lib.
25 3. c. 2. ꝙ regulares, † qui per sua priuilegia, vt Sixti IIII. & Iulij II. obtinuerunt se posse absolui à suis superioribus ab omnibus casibus etiam contentis in bulla cęnæ Domini, & hoc perpetuo, exceptis quatuor, aut quinque casibus. & item, ꝙ per dictam bullam nunquam intelligatur reuocatum tale priuilegium, ꝙ hodie non possint absolui à casibus in bulla contentis. Inquit enim ipse, si priuilegium concessum episcopis, seſſ. 14. c. liceat, quantum ad id, quod concernit bullam, reuocatum est per eandem bullam: ergo multo magis præfatum priuilegium reuocatum dicitur, quod nos negamus, tum quia in priuilegio episcopis concesso, seſſ. 24. non est specificatum ꝙ per dictam bullam nunquam intelligatur reuocatum, sicut in illa regularium, tum etiam, quia dictum priuilegium regularium est in fauorem religionis, vt religiosis vagandi materia subtrahatur, iux. tex. in c. cum illorum de senté. excom. quæ religiosis periculosa potiſsimè existit, extra, ne clet. vel mona. c. vt periculosa. de præben. cum singula lib. 6. de offic. ordin. quãto. 16. q. 1. cap. monachi. & c. quidam. l. generaliter. C. de episc. & cle. Cum ex debito teneantur esse in claustro. saltẽ administrationem non habentes, figuranturque sine illo viuere non posse, sicut piscis si-
26 ne aqua. 16. q. 1. c. placuit. Absoluere † etiam potest episcopus à quacunq; excommunicatione reseruata summo Pontifici quoscunque iusto impedimento detentos, de quibus loquitur tex. in c. quamuis. de senten. excõ. quod quidem impedimentum determinabitur iudicio boni viri, idest ipsius absoluẽtis, quominus adeat Papam, vel legatum à latere, qui etiam potest absoluere, c. ad eminentiam. de senten. excom. c. pen. de off. leg. Fely. in c. mulieres, de senten. excom. Sylu. in verbo, absolutio. 4. n. 4. ver. 4. prædicti enim Doctores asserunt nõ solum episcopos absoluere posse percussores clericorum enormiter, qui non possunt adire summum Pontificem, vel Legatum à latere, sed etiam si alia ex causa excommunicati essent, cõtra Inno. Anchar. & Panor. qui hoc tãtum admittunt in excommunicatis ob percusſionem: modo pro viribus satisfaciant, & iurent se præsentaturos sedi Apostolicæ sub pœna reincidentiæ, iux. tex. in c. eos, de senten. excom. lib. 6. prius tamen debet episcopus Papam consulere, & iuxta eius responsum exequi curare: nisi fuerit probabile periculum mortis: quia tunc absoluendi sunt, sic Nau. c. 27. num. 89. Sed de hoc infra eo.
27 c. Nõ potest autem episcopus † hodie post Conc. Trid. seſſ. 14. c. 7. dispensare cum homicida voluntario ad aliquos ordines, nec ad beneficia etiam simplicia, quamuis cum alio posſit quo ad ordines minores, & beneficia simplicia obtinenda, ac etiam ad curata iam obtenta retinenda, ita Decius, in c. at si clerici, num. 16. de iudic. concordat opiniones contrarias, vt refert Nau. c. 27. nu. 240. in fi. Vnde ex ijs colligitur posse epi-
28 scopum † præter homicidium voluntariũ, dispẽsare in irregularitatibus occultis prouenientibus ex delicto, non autem in irregularitatibus, quæ aliunde contrahuntur, & ratio est, quia facilius deletur irregularitas proueniens ex crimine, purgatur enim per pœnitentiam, nõ sic in irregularitate proueniente ex defectu. 26. dist. Deinde, vel maior est irregularitas proueniens ex origine, quam ex crimine: quia prima ex natura, secunda ex incidenti, sed naturalia immutari non possunt, 6. dist. §. vlt. ita glosa notab. in c. 1. verſi. sedis de filij presbyt. lib. 6. Rursum
29 sciendum est, ꝙ si quis potestatem † habet absoluendi à casibus, non potest à censuris absoluere: quia censura non est casus, sed pœna eius, nisi hanc facultatem haberet à summo Pontifice: quia nullus est casus ipsi summo Pontifici reseruatus, quin habeat censuram annexam, cuius appellatione cõtinetur suspensio, interdictum, & excommunica-

municatio, c. quærenti. de verb. sig. Inde fit,
30 vt bulla, † quæ absoluendi facultatem cōcesserit à casibus Papalibus, videtur concedere facultatem etiam à censuris Papæ reseruatis, Nau. d. c. 27. nu. 254. Hinc notandū est, q cum per Conc. Trid. ses. 24. c. 6. detur
31 facultas episcopis † absoluendi à qbuscunque casibus occultis, etiam sedi Apostolicæ reseruatis; per cōsequens absoluere possunt ab excommunicatione lata à canone, si qs suadente diabolo, 17. q. 4 etiam si læsio esset
32 enormis, modo sit occulta: occultam † dico id, quod processit in actu, prout opponitur probabili idest cuius non sunt legitimi testes, etiam si ab aliquibus scitur: non autem, vt opponitur publico, vel vt opponitur notorio: nam id, quod opponitur publico, est quod ab Ecclesia toleratur. Quod autem aliqua tergiuersatione celari potest, licet laboret infamia, dicitur occultum, qđ opponit̃ notorio. Sot. de ratione reg. mēb. 2. Si tamen læsio enormis esset occulta tali pacto, quia effectus esset publicus, sed nescitur percutiens, etiam delictum dicitur occultum, Sylu. in verb. correctio. q. 8. & episcopi absoluere possunt.

33 Vtrum vero confessarij † expositi ad audiendas confessiones ab episcopo duntaxat per examē, seu aliàs quomodolibet approbati, siue seculares, siue regulares posśint absq; licentia parochi subditos suos audire: Respondeo quod sic, modo subditi sint episcopi, imo illos potest audire etiam extra diœcesim. Quinimo hoc extenditur etiam ad monachos approbatos à suo prælato ad audiendas confessiones monachorum. Exemplum. Religiosus, qui facultatē habet à suo prælato audiendi confessiones religiosorum, quemcunque subditum sui conuentus potest vbicunq; terrarum absoluere perinde, ac prior ipse. Nec Sot. in 4. dist. 18. quæst. 4. art. 3. col. 8. versi. aliud. per clemen. dudum de pœni. vbi cle. pares facit religiosos, & plebanos, quare sicut plebanus suū parochianum, ita religiosus potest sibi subditum vbicunq; absoluere, contra Sylu. in verbo confessor, 1. §. 14. Quinimo prædicti sacerdotes seculares, siue regulares si voluerint, possunt audire confessiones omniū ad se venientium, etiam alterius diœcesis, non tamen extra loca; pro quibus sunt præsentati, vel admisśi, Nauar. cap. 27. num. 265.
34 Sed quæritur, an cōfessarius † posśit absoluere non subditum, in loco tamen vbi fuit præsentatus, de aliquo peccato reseruato à suo episcopo, quod tamen vbi confitetur, non est reseruatum, (verbi gratia,) episcopus Nolanus reseruauit, sibi adulterium, qđ Neap. vbi adulter vult confiteri, non est reseruatum. An confessarius expositus ab Archiepiscopo Neapolitano posśit illum absoluere? Respondeo, quod aut ille mutauit domicilium, aut non, in primo casu potest absolui, (exempli gratia) est vagabundus, qui vbi deliquit, casus erat reseruatus, vbi confitetur nō, tunc cum nullibi habeat domicilium, nō tenetur nisi legibus episcopi loci, vbi est; Sotus in 4. senten. distinct. 18. quæst. 4. arti. secundo, colum. 10. Si vero domicilium non mutauerit, vt sunt peregrini, & tunc non potest absolui: & ratio est, quia ex quo ratione domicilij, & habitationis, quis subditus dicitur, glo. celebris in clemē. vnica, de foro competen. versic. subditos, ideo non videtur exemptus à subiectione sui episcopi, qui peccatum reseruauit, & per consequens non est absoluendus: præsumitur enim tunc illum facere fraudulenter in præiudicium animæ propriæ. Puta fugiendo censurā proprij sacerdotis volentis amputare occasiones peccatorum, Sotus in 4. senten. distinct. 18. quæst. 4. artic. 2. col. 9. in fine: Hinc infertur quæstio notabilis, an re-
35 ligiosus, † qui commisit aliquod crimen reseruatum in suo monasterio, quod vbi confitetur, non est reseruatum, an posśit absolui à confessario non habente potestatem super casus reseruatos? Respondetur, quod si fuerit exemptus à iurisdictione illius abbatis, qui crimen reseruauit, quod dicitur, qñ à monasterio est mutatus, potest absolui, aliàs secus. Quod si quis obijciat, quod nec quando quis mutauerit domicilium, posśit absolui ab alio alterius diœcesis per regulam illam, quod ratione delicti quis forum sortitur. l. prima. cap. vbi de crim. agi opor. cap. 1. vbi glo. & omnes de rapto. l. solent. ff. de custo. reo. cum simil. Respondetur, regulam illam nō procedere in animæ iudicio, glo. in c. placuit. lo 1. 16. quæst. 1. Abb. in cap. 1. de rapt. idem In cap. fin. num. 7. & cap. cum contingat, nu. 29. & in c. si quis contra, num. 50. de foro compet. in repetitione.

36 Rursum † quid de eo, qui facultatem habet absoluendi à reseruatis suo episcopo, an posśit absoluere subditos alterius Episcopi ab ei reseruatis in sua diœcesi? Respondetur quod sic; nam sicut confessarius potest absoluere pœnitentem à peccatis vbicunq; commisśis, vt inquit Arch. Flor. cap. 1. de autho.

tho. confess. ita episcopi videntur velle tacitè debere, vt idem sit de peccatis ei reseruatis, ita etiam videtur se habere consuetudo, quæ est optima legum interpres. ff. de legi. l. si de interpretatione, quia videmus peccatorem peccata, quæ toto terrarum orbe commisit, vni sacerdoti confiteri, & eos nunquam remitti ad sacerdotes locorum, in quibus deliquerũt pro absolutione, nisi ratione excõmunicationis, vel nisi peccatum esset notorium, quo casu remittũtur aliqñ causa satisfactionis, & scandali emẽdandi, & non ratione absolutionis. Sylu. in verbo confessor. 1. nu. 6. & q. 13. Nauar. c. 27. nu. 255. Quæritur præterea, an confessarij
37 † expositi ad audiendas confessiones per episcopum, ipso mortuo, vel amoto, possint adhuc confessiones audire, an teneantur iterum præsentari. Sotus in 4. sent. distin. 18. q. 4. ar. 3. col. 7. inquit sat esse si semel habeant vnius episcopi facultatem, & licentiam, vt non teneantur amplius eidem episcopo, vel alteri præsentari. Facit extrau. Bened. 11. inter cunctas, de priuile. quæ in hac parte non est reuocata. Præterea facit tex. in cap. si cui. de præb. lib. 6. & c. si super
38 gratia, de offic. dele. eo. lib. vbi gratia † non expirat per mortem concedentis, quod intellige, modo simpliciter fuerit facta, secus si ad certum tempus concessa sit, pro hoc, de commod. cap. vnico, vel si concessio fuerit facta ad beneplacitum, vel voluntatem cõcedẽtis, vt p Inn. c. si gratiose, & ibi Francus num. 1. de rescrip. lib. 6. Quid autem sit
39 † licentia dic, quòd est gratia concessa alicui, per quam sibi licet, quod prius non licebat, & dicitur à liceo lices. Pro hoc, 14. q. 1. §. 1. in fine. omnia mihi licent, vnde debet tanquam gratia ampliari, de reg. iur. odia lib. 6. Sed an ad validitatem, & essentiam ipsius gratiæ, & concessionis scriptura sit necessaria, Dic quòd non, glo. in clem. dudum. §. nos etenim. de sepult. cap. institutionis 25. quæst. 2. nisi tantum in casibus, qui numerantur per glosam. in cap. 1. de censi. lib. 6. Sed bene necessaria est ad probationẽ, Bal. in c. constitutus, col. pen. in fi. de rescrip. Abb. in
40 c. nosti. in vlt. not. de elect. vbi † inquit quod hodie non sufficeret probare per testes, quod Papa pronunciauit aliquem episcopum, ad hoc, vt in ecclesia recipiatur tanquam episcopus, sed oportet, quòd probetur per literas Papæ. Idem Abb. in capitu. qualiter. in princ. de elect. sed tamen quòd gratia probari possit per testes, affirmat Decius in rubr. de consti. nu. 43. & 44. & ita tenendum. Item quæri potest, vtrum reli-
41 giosus, † qui potestatem habet à sede Apostolica impetrata absoluendi à quibusuis casibus, & censuris, si episcopus ciuitatis illius particulari constitutione reseruat sibi vnũ, vel plures casus Papales, imponitq; censuram absoluenti, an poterit religiosus prædictus ab illo, vel illis casibus, absoluere. Respondeo quòd non, vt est declaratum per Gregor. XIII. quemadmodum refertur per Cathe. Neap. libro quarto incipi. cum sacra. cap. 19.

Præterea aliud oritur dubium: si in quo-
42 dam Iubileo † concessa fuerit facultas omnibus confessarijs absoluendi à quibuscunque casibus, & censuris, licet sedi Apostolicæ reseruatis: num possint absoluere à casibus, quos sibi episcopus particulari constitutione reseruauit. Respondeo secundum Nau. in Manu. in noua ęditione, c. 27. nu. 263. ꝙ sic, qui inquit, ꝙ confratres sanctissimæ Trinitatis, & alij Christi fideles possunt absolui à casibus reseruatis episcopis, eis incõsultis, authoritate cuiusdam bullæ eis concessæ à S. D. N. Gregor. XIII. per quam eis concedit facultatem eligendi certis temporibus & diebus quoscunq; idoneos confessores ab ordinarijs approbatos, à quibus absolui valeant toties, quoties à quibuscunq; peccatis, & criminibus etiam sedi Apostolicæ reseruatis, exceptis contẽtis in bulla cænæ domini, à quibus absolui nihilominus possint etiã semel in vita, & in mortis articulo. Et hanc opinionẽ probat multis argumentis contra quendam virum, qui contra scripsit in tractatu de casibus sedi Apostolicæ reseruatis.

Sed an hoc extẽdatur ad regulares ascriptos in dicta confraternitate, vt possint absolui à casib. papalib. res est dubia, arbitrio prudentis iudicanda. Quærere etiam quis
43 potest, quid si cõfessarius † qui potestatem absoluendi à quibusuis casib. & censuris ex priuilegio habet, an possit absoluere ab excommunicatione lata ab episcopo per modum sñiæ generalis, videlicet, quicunq; furtum fecerit, sit excõicatus, respondet Imo. in c. graue, de præb. ꝙ sic, vbi inquit excommunicationem latã per viam sententiæ generalis non censeri reseruatam: ratio est, q̃a dicta sñia cum generalis sit, in plurib. ęquipollet canoni, & videtur lata per canonem à qua nulli dubium est in eo casu confessarium posse absoluere. Naua. in cita quorundam

dam in glo.fi.nu. 31. de Iudæ. hæc nota pro confessarijs habentibus excõicationes papales:nam possunt absoluere ab excõmunicationibus ab episcopo latis,monitionibus tribus præmissis:modo sit lata in genere,& satisfactum sit damnũ.Quæ quidẽ excõica-
44 tio † nunquàm fieri deberet nisi in causis arduis,vt contra insignes criminosos hæreticos,schismaticos,clericorum percussores, & ecclesiarum violatores. Sed heu hodie adeò creuit excõicationũ frequẽtia,vt quo quò te vertas, excõicationis laqueos paratos offendas. emittitur enim excommunicatio pro damnis non solum merè temporalibus,verum & pro minimis causis, & cũ sit pœna spiritualis, quæ non nisi alijs multis remedijs tẽtatis, & pœnis deberet adhiberi iuxta Concil.Triden.ses.25. cap.quamuis,hodie nihil aliud prorsus ꝑcipere sciũt, nisi sub pœna excommunicationis.Postre-
45 mo adnotandum est, ꝙ si summus † Pontifex super aliquo incidenti excommunicationem ferat, & super eodem episcopus alia excõmunicatione subsequatur, si summus Põtifex suam abstulerit legitima causa superueniẽte,non cẽsetur de iure episcopalis sublata: quia qñ sunt duo impedimenta, vno sublato;alterum non tollitur: arg. c ex tuarum,de vsu,& author.pall.l. si domus. ff. de ser.vrban.præd. Vnde non poterit de iure quilibet simplex sacerdos proprius absoluere, licet contrarium sit in consuetudine;Nau.c.27.num.255.

Quibus absolutis consideret cõfessarius, quantum cõducat animaduertere,quousq; se extẽdat sibi commissa potestas. Hinc se-
46 quitur, quod si † episcopus alicui concesserit casus suos omnes reseruatos,non censetur concessisse cẽsuras sibi reseruatas, quoniam à diuersis non fit illatio.l. Papin. exuli.ff.de minori.nec etiam cõcedendo idem casus omnes, & censuras sibi reseruatas,videtur concessisse dispensationem,vel absolutionem votorum, aut irregularitatum, à quib. poterit episcopus idest ex delicto occulto prouenientib.non autem ab illis, quæ sunt in iudicium deductæ, neq; ab irregularitate, quæ aliunde contrahitur quàm ex delicto. Nau.c.27.num.255.Infertur etiam,
47 ꝙ † si prælatus,seu episcopus alicui omnimodam suam potestatem in confessionib. audiendis concesserat non censeatur commisisse casus sibi iure communi, aut particulari, vel consuetudine generali,seu speciali,reseruatos, quos ponit, & refert glos. in clem.dudum,in verbo concessa,de sepul. & glo.in ca.2.de pœ.& remis.lib. 6. & Nau.
48 c.27.nu.256. Huiusmodi casus † de iure reseruati episcopo sunt incendium ex proposito factum, & cõsilium,& auxilium ad id, præstitum,23.q.8.c.pessimam.peccatum,ob quod pœnitentia solemnis imponenda est, di.l.c.in capite.26.quæst.6.cap.1.quæ ob solum notorium peccatum, & scandalosum grauis imponitur, quæ tamen non est in vsu. De consuetudine autem generali sunt reseruati sequentes homicidium voluntarium,realis membri abscisio,23.q. vlt. cap. si quis membrorum cum capitu.sequen.non autem mentalis, etiam si veniat ad percussionem. Falsitas admissa in scripturis, aut in dando testimonio, vel tacenda veritate coram iudice, iuxta not. per Panor. in cap.1.de crim.fals.& ostensio scripturarum facta ab aduocatis, procuratoribus, & notarijs parti aduersæ iuxta l.1. §. deposita. ff. de fals.violatio libertatis, aut immunitatis ecclesiæ,per quàm iniustè personis, vel reb. ecclesiasticis infertur, licet hodie sæpe habeant annẽxam excõmunicationem. Sylu. in verbo casus q. 4. Igitur ab his, & similibus casibus non possunt confessarij absoluere eo prætextu; quia Episcopus concesserit in confessionibus audiendis omnimo-
49 dam suam potestatem:Ratio † ponitur per Philip.Franc.in c.2.nu.10.de pœn.& remis. in 6.q.a in reseruatis Episcopo sacerdos non dicitur habere ordinis exequutionem, arg. tex.in c.adijcimus.§.ecce.16.q.1.Quod quidem adeò procedit, ꝙ ẽt si Episcopus cõcederet licentiam generalem,adiecta clausula speciali, vt omnia confessarius facere posit, quæ specialem cõmisionẽ requirerẽt.arg.tex.in c.q. ad agendũ,de ꝓcura.in 6.
50 Nisi † quando Episcopus concederet vnũ casum reseruatum adiectâ deinde generali licentia, vt habeat omnimodam suam potestatem: nam tunc extenditur potestas etiam ad similes casus reseruatos nõ expressos,arg. tex. in d.c.qui ad agendum.§.1.glo. fi.in c.1.de offi.vica. lib. 6. pari ratione, qui concedit omnem suam facultatem aliquo casu reseruato,duntaxat excepto:nam tunc poterit etiam à cæteris reseruatis absoluere;nam exceptio debet esse de regula, vt no.in rub.de regu. iur. in 6. & ipsa exceptio habet firmare regulam in omnibus alijs casibus non exceptuatis.32. q. 7.c.dñs,Franc.
51 in d. c. qui ad agendum.§.1.sic etiam † hoc procederet,quando in delegatione diceret

episcopus, concedo omnes casus meos, q. a iuxta communem vsum loquendi, per suos casus, peccata illi reseruata dicuntur, eodẽ modo hoc idem dicimus, quando in foro conscientiæ constaret episcopi animum fuisse concedere etiam sibi casus reseruatos, c. humanæ aures, 22. quæst. 5. Nau. c. 27. nu. 255. vel quando episcopus sibi aliquem in confessarium eligeret, quo casu posset illum absoluere ab omni peccato, & excommunicationis vinculo, mutare vota, & dispensare, relaxare iuramenta, & omnia tandẽ, quæ posset episcopus in ipsum, Arch. Flor. in summula, capitu. 2. de auth. confess.

52 Rursum † quando concederet episcopus presbytero parochiali licentiam generalẽ audiendi confessiones omnium suorũ parochianorum; nam tunc vt talis licentia aliquid operetur, intelligitur etiam in casibus reseruatis, alias talis licentia nihil concederet, quod esse non debet, vt in c. si Papa de priuil. lib. 6. l. si quando de lega. 1. ita Franc. in d. c. 2. de pœn. nu. 11.

53 Notandum etiam est, † quod quando confessarius beneficium absolutionis pœnitenti casibus reseruatis absoluto impendere nequit, audita prius omnium peccatorum etiam reseruatorum cõfessione, potest ipsum absoluere à nõ reseruatis, modò non sit excommuicatus, quia tunc mortale sacrilegium committeret, & deinde mittere ad superiorem, vt eum absoluat à reseruatis, & vt dicat superiori peccata reseruata in confessione, vel si simplex esset adeò pœnitens, vt nesciret ita exprimere casum suum, tali pacto confessarius scribere poterit episcopo, latorem præsentium pro homicidio, vel incestu in tali gradu videlicet commisso absoluendum vestræ paternitati transmitto, vt absolutionis beneficium impendendo, & ei salutarem pœnitentiam iniungẽdo, ipsum sanctę ecclesiæ sic reconcilietis, Arch. for. in sum. in 3. par. interrog. de absol. & pœnitentia iniung. cap. 16. Quòd si episcopus remittit pœnitentem ad confessarium ad absoluendum, quàm primũ absoluat, vel ipsemet confessarius superiorem adeat absoluendi potestatem accepturus, vt pœnitentis erubescentiæ obuiet, & demum absoluat, & hæc videtur obseruatissima in omnibus consuetudo, Nau. cap. 26. nume. 6.

54 & seq. Quòd autem † episcopo sibi casus reseruare liceat, patet per tex. iuncta glo. in cap. 2. de pœnit. in 6. & in extrauag. & si dominici la prima, & qui oppositum hodie teneret, hæreticus esset, vt definiṫ per Concil. Triden. relatum à Nau. c. 27. num. 254. & ita extat ecclesiæ mos vniuersalis, quæ quidem reseruatio intelligitur de actibus exterioribus cum effectu, non autem de interioribus (v. g.) si quis concupiuit occidere, vel adulterare: nam dictum homicidium vel adulterium non est de casibus episcopo reseruatis, Sot. dist. 18. quæst. 2. artic. 5. col. 10. rursum nec intelligitur de actu exteriori, qui non habuit effectum, ex quo infertur secundum Panormit. in c. cum in cunctis, §. clerici, de elect. q̃ pœna imposita à iure p̃ aliquod delictum, non procedit, nisi delictum fuerit consumatum, vt no. Ioan. And. in reg. odia, de reg. iur. in 6. Item facit tex. in in clem. 1. vers. contrahere, de spons. quæ dicit q̃ pœna imposita contrahentibus matrimonium non habet locum in sponsalibus, & constitutio episcopalis contra fures intelligitur de furtis perfectis secũdum Bal. in l. si quis seruo. C. de furt. Bal. in l. si quis nõ dicam, C. de episc. & cler.

Præterea intelligitur reseruatio de mortalibus, non autem de venialibus.

Rursum vt inquit Petr. de Palu. in 4. dist.

55 34. q. 2. art. 1. incestus, † qui committitur à pueris non habentibus vsum rationis, non est de reseruatis Episcopo, quia neq; p̃ hoc tolliṫ virginitas, nec causaṫ affinitas, Arch. Floren. de auth. confess. cap. 11. in fin. Quando autem petit facultatem confessarius à superiore absoluendi ab aliquo casu reseruato, is in huiusmodi condenda facultate facilis esse debet, vt communi bono prospiciat, neve confessionem detestabilẽ reddat, atque grauissimam. Penset etiam superior peccatum illud sibi commissum sub sigillo seruare, ne quoquomodo per eius verba, aut nutus inurat aliquẽ infamiæ nota. Eodemque sigillo tenetur, qui facultatem petijt, nec obtinuit: quia hæc omnia ad sacramentum pertinent, Sot. in 4. sent. dist. 18. quæst. 2. art. 5. ibi secundum argumentum, ver. igitur.

Aduertendum tamen est, quod nõ licet

56 prælato † pro voto sibi casus reseruare, q. a sic esset ponere laqueum in viam salutis: sed tantum cum rationabili causa, alias sine ea reseruatio fieret cum peccato. 6. q. 1. peruenit. de offic. ordin. cap. cum ab ecclesiarum, licet valida esset, & absolutio contra talem reseruationem facta non teneret, & multo magis si cõtra reseruationem factam ex causa. i. quæ ad vtilitatem communem

ﬅunem expediret, absolutio impensa fuis-
57 set: nisi in tribus † casibus, primo quando sacerdos videret in aliquo particulari non expedire saluti illius pęnitentis, sed obesse, si remitteretur: quod intellige, quando esset casus, quo ille ad superiorem remitti non pōt, veluti quia superior agit in remotis, & periculum esset in mora; alias non liceret inferiori iudicare, expediat ne remissio, nec ne, c. inferior, dis. 21. non. n. est inferioris hoc iudicare, sed remittere ouem ad suum pastorem, & ita intelligi debent dicta Panormit. in c. quod dilectio, de consang. & affini.
58 c. At si clerici de iudic. In† remotis vero esse superiorem, dicunt quidam tūc dici, quādo esset citra, & vltra montes, per tex. in c. nihil de elect. sed hoc est falsum secundum glo. in c. 3. vers. remotis, de tempo. ordin. lib. 6. quod solum talis locus dicatur remotus: quia aliud est dicere valde remoti: vt ibi, & aliud remoti: sicut aliud est dicere cautio: quia tunc intelligitur nuda cautio, vt C. de verbo. signifi. l. sancimus. & aliud sufficiens cautio: nam tunc intelliguntur pignora, vel fideiussores. vt ff. mand. l. si mandato §. vlti. vnde alij dicunt quod remoti dicantur extra prouinciam, vt C. de præscrip. 10. vel 20. anno. l. vl. vel vltra duas dietas, de rescrip. c. nōnulli, vel vltra vnam, vt eod. ti. statutum: sed veritas est vt sit in arbitrio iudicis, qui locus debeat dici remotus, vt per glo. in d. c. 3. de temp. ordin. lib. 6. vide etiam Rom. cōs. 376. glo. in c. religiosus. §. sane de testam. lib. 6. glo. in cle. causam, ver. ex remotis de elect. Et hæc nota, quia primò faciunt, quando Prior propter absentiam prælati potest dare licentiam alicui pro casibus reseruatis, scilicet quando esset in remotis, & facilis recursus ad prælatum haberi non posset: se-
59 cūdo pro dispensationibus † quæ fiunt per episcopum super incestu, quæ tunc debent fieri, quando ad Papam non potest de facili haberi recursus; vnde hoc casu arbitrarer esse in remotis superiorem, qui est citra, vel vltra montes, sic etiam dicerem esse intelligendum id, quod dicitur posse episcopum dispensare in eo, qui post votum simplex matrimonium consumauit, Romam non potest adire, quia tūc episcopus potest dispensare: quia non est verisimile quod velit Papa tales animas manere in laqueo, scilicet vt non possit exigere debitum, iuxta dictum Sylu. in verb. dispensatio q. 9. tamen eius dictum infra in secundo præcepto Decalo. c. 4. de voto relig. & castit. num. 11. consutauimus. Pari ratione potest haberi decisio illius quæstionis videlicet, quod impeditus ire Romam pro absolutione à summo pontifice ex causa enormis percussionis factæ clerico, possit absolui per episcopum, quia debet intelligi, quando Papa esset in remotis, vnde non intelligerem esse in remotis, si esset intra prouinciam: eo maximè, quia hodie potest impetrari absolutio ab excommunicatione ēt per procuratorem, vt inquit Caiet. in sum. in verb. excommunicatio. c. 69. Sed vt reuertamur ad rem, vnde paulisper digressi sumus: post primum casum, quando absolutio impensa contra reseruationem casuum factam à prælato ex
60 causa valeat, secūdus est, quādo euenit † inopinatus casus, de quo probabiliter præsumitur de tali casu superiorem non cogitasse, ita Panor. in c. quod dilectio de consan. & affi. & in c. At si clerici de Iudic. Tertius quoties sit pœnitens in articulo mortis: quo casu si proprij sacerdotis copia haberi non potest, tunc ne discedat absq; confessione ægrotus, confessio fieri potest cuilibet catholico sacerdoti, qui tali casu dicitur proprius sacerdos, qui quidem catholicus sacerdos nempe in articulo mortis absoluendi à iure potestatem habet nedū à peccatis quibuscunq;, licet enormibus & reseruatis, verum ēt à quibuscunq; censuris, vt patet in c. pastoralis §. præterea de offic. deleg. c. fi. de sepult. c. fures de furt. c. non dubium de sent.
61 excom. c. eos qui eo. tit. lib. 6. Articulus† autem mortis dicitur, quando mors proxime instat per causam vel naturalem, vel violentam; puta, cum in ægroto graui morbo laborante potius mortis, quā vitæ signa appareant: per violentam vero, cum q̃s iustitiæ ministerio plectendus est iam capite; qui si vere pœnitens sit, etiam si atrocissima perpetrauerit delicta, audiendus est, & absoluēdus, c. 2. de furt. c. super eo de hæret. lib. 6. cle. cum secundum, & ibi no. Zabar. q. 11. de pęnit. & remis. in quo etiam textu habetur, q̃ officiales ecclesiastica censura cogēdi sunt vt hoc permittant. Imo gl. in d. cle. cum secundum, idem esse censet de sacramento Eucharistiæ, quod probatur in d. cap. super eo de hæret. lib. 6. & c. 2. de furt. de rapto. c. 2. etiam tempore interdicti secundum Cal. in d. clem. cum secundum.

62 Vsu † tamen communi obtentum est, ne ijs, qui proximè sunt pœna mortis puniēdi, Eucharistiæ sacramentum detur, sicut nec eis iure datur extrema vnctio: cum ea tantū sit

sit exhibenda ijs, qui corporis ægritudine laborant, & ob eam in mortis articulo sunt constituti, quemadmodum docet D. Tho. in 4.sent.dist.13.artic.2.q.2.Archidiac. disti. 95.c.presbyteros.§.oleo, Francus in c.super eo num.1.de hæret.lib.6.Couar.lib.2. varia. resol.c.1.num. 11.

63 Verum periculum † mortis (ne quis decipiatur) longe distat ab articulo. Si quidē in articulo mortis constitutis mors imminet, vel nobis inuitis: secus autem in periculo est, cui sponte, & nullo cogente nos exponimus, puta, cum mare, vel prælium ingredimur. Quia igitur periculū mortis nostro consilio, nostraque culpa accidit, inde
64 fit, vt in periculo mortis constituti † non gaudeant priuilegio, quo gaudent ij, qui in mortis articulo constituti sunt. patet per canones, si diligenter discutiantur. Et priuilegium in re tam periculosa non est ampliandum: quia absolutio sine iurisdictione, seu iurisdictionis vsu, est ipso iure nulla, & facultatem huiusmodi ecclesia non tribuit, nisi quando copia proprij confessoris haberi minime potest, huius sententiæ est Sotus in 4.senten.distin.18.quæst.4. articu. 4. versicu. quæris autem, quæ quidem differentia procedit quo ad periculum à principio ingressus prælij, aut maris, secus autem si post ingressum, & sic ex post facto periculum immineret: nam tunc periculum mortis in articulum transiret. Vnde merito priuilegio gaudebit cōfitendi cuicunq; sacerdoti. Hic
65 autem quiuis sacerdos † intelligitur siue sit excōmunicatus, & denunciatus, siue suspensus, irregularis, & degradatus, modo non precisus, neque hæreticus, iuxta text. in cap. ad hoc versicu. per manus.32. distin. neque schismaticus, qui ecclesiam suspicatur alibi esse, quàm penes Petri successorem, ita Sotus distinct.18.quæst.4. articu. 4. & habetur in Concil.Triden.sess 14.c.7. Cuius quidem rei hæc est ratio; quia licet per huiusmodi censuras nempe excommunicationis, suspēsionis, & interdicti tollatur, vel certè suspēdatur iurisdictio, sine qua absolutio consistere nequit, probabiliter tamen credēdum erit piam matrem ecclesiam iurisdictionē illis non auferre in tam graui mortis articulo ita Nauar.c.27.num.271. vers. 7. Quamuis immemor prædicti concilij contrariam opinionem secutus fuerit in cap.laboret, de pœn.distin.6.& in summ.c.26.num.26. Am-
66 pliatur † vt non solum procedat hæc conclusio in quolibet seculari sacerdote, sed in religioso, qui etiam sine sui superioris licētia validè, & licite posset in huiusmodi articulo absolutionem impendere: tunc enim ab ipso Papa potestatem saltem tacitam habet. Præter tamen hunc casum nec à peccatis mortalibus rite confessis, vel venialibus absoluere valet: licet bene valeat absolutio: nisi à suo prælato ad audiendas confessiones tanquam idoneus esset expositus: licet pœnitens alias ex priuilegio summi Pontificis valeat quemcunque sacerdotē, siue sæcularem, siue religiosum eligere: si quidem religiosus nec velle habet, nec nolle, cap.si religiosus, c. quorundam, de elect. lib.6.12.q.1.c.non dicatis; & ideo qui incōsulto prælato talem confessionem audiret, posset ab eo tanquàm inobediens puniri: nihilominus sacramentum, & absolutio teneret, quia per electionem pœnitentis religiosus à Papa iurisdictionem acquirit. Sotus in 4.senten.distinct.18.q.4. artic.3.col. antepenul.versi.ad glo.autem. Verum posset religiosus absque peccato inconsulto prælato id facere, quando Papa nominatim religiosum exprimeret, vt vult Sylu. in verb. cōfessor.1.q.5. quod secus est in alio quouis sacerdote seculari, qui peccata mortalia rite cōfessa, aut venialia audire posset, quamuis à suo ordinario minimè expositus esset, & approbatus, Caiet.in sum.in verbo, cōfessio & Nauar.in c.placuit, nu.22.de pœn. dist.5.

67 Sed quæritur, nū mere laico † valeat quis in dicto art.mortis sua peccata confiteri, respondetur, ꝙ cum clauib.ecclesiæ pœnitus careat, ei confiteri ad sacramentalem absolutionem obtinendam non posse apertissimum est: licet possit duntaxat audire confessiones, absque tamen absolutione, vt inquit Aug.in c.quem pœnitet, de pœn. dist. 1. & pœnitens fit venia dignus; neque etiā potest laicus à vinculo excommunicationis absoluere; ita enim extat ritus ecclesiæ, vt nec in illo mortis articulo vllus valeat ab excōmunicatione absoluere nisi sacerdos, ita glo.in c.pastoralis.§.prętereа, de of. ord.& ratio est, quia tunc potest excōmunicato subueniri post mortem, cum constet de contritione per aliqua signa, de sen. exc. c.à nobis ita D.Ant.de But.in d.§.præterea,
68 nu. 16. Qui † tamen in huiusmodi articulo constitutus absoluitur à casibus reseruatis, & demum ab illa infirmitate recōualescit, non est obnoxius superiorem adire, & iterum reconfiteri: nisi casus illi reseruati annexam haberent excommunicationem; tunc enim

enim si incolumis effectus se superiori non præsentet, in eandem incidit excommunicationem, optimus tex. in c. eos qui, de sent. excom. lib. 6. quod tamen intellige secundũ D. Ant. dè But. in c. de cætero, nu. 6. de sent. excom. modo cessauerit impedimentum. i. ꝙ sanus effectus fuerit, & insuper habuerit aliquod modicum tempus, quo valeat sibi de cæteris prouideri, ad hoc ff. ex ꝗbus causis maior. l. ab hostibus. §. fin. pro quo fecit textus ibi opportunitate. Quod Ioan. Andreas remittit ad arbitrium iudicis, an fuerit morosus, vel non. Caiet. in verb. excommunicatio. c. 69. Nam quo ad forum conscientiæ ipsemet absoluens poterit esse iudex ad determinandum tempus, quo commode poterit, glo. not. in cle. 1. §. nec super
69 de pœnis. Iustum † autem impedimentum est habere curam animarum. & iuste timere eas ob suam absentiam notabile damnũ accepturas: nisi posset constitui idoneus vicarius; sic etiam huiusmodi est non valens ire, nisi relinquendo in necessitate extrema, aut valde magna vxorem, & filios, sed ad-
70 uerte quòd taliter impeditus † ire Romã, non potest absolui à simplici sacerdote; nisi in articulo mortis, quia tunc simplex sacerdos fit quo ad hoc summus Pontifex, argu. tex. in c si quis suadente, 17. q. 4. c. non dubiũ de sent. excom. nam cessante articulo mortis nec potest absolui ab episcopo, qui licet Romam ire nequeat, potest tamen adire legatum à latere, vel alium, qui potest absoluere ex priuilegio, & nec potest absolui a simplici sacerdote, si episcopus, vel nuncius absoluere recuset; igitur tantum simplex sacerdos absoluere potest in articulo mortis, ita Nauar. in c. 27. nu. 89. vers. ad primum. sed notandum, quòd & si tex. in d. c. eos qui, de sent. excom. lib. 6. dicat quod absolutus incolumis effectus si superiori se non præsentet, quòd in eandem incidat excommunicationem, tamẽ istiusmodi excommunicatio altera est, & nouo iure lata, propter ipsius contemptum, non autem, quòd antecedens à qua fuerat iam absolutus, reuixerit, Abb. in c. de cætero, de sent. excom. Quapropter
71 cessante † impedimenti causa quãto citius opportunitatem habuerit absolutus Romanum adeat Pontificem, mandatum apostolicum suscepturus, & si non posset personaliter apostolico aspectui se præsentare, id faciat per procuratores idoneos, Caietan. in verb. excommunicatio. contra Abb. in d. c. de cætero; & hoc procedit in omnibus extra communicationibus Papalibus, text. est in d. c. eos, qui. Inno. & Anto. de But. in d. c. de cætero, de senten. excom. & multo magis in censuris Bullæ cœnæ domini, in quib. præter ea, quæ necessaria sunt in excommunicationibus papalibus de quibus loquitur text. in c. à nobis el 2. de sentent. excom. debet fieri absolutio cum moderamine de stãdo S. R. E. mandato, si superuixerit, sicut elicitur ex ipsa bulla. Vbi sic ait summus Pontifex Greg. XIII. à quibus sententijs vsq; specialibus, alias qui aduersus illius bullæ tenorem etiam in mortis articulo absolutionem impendere præsumpserit, excommunicationis sententia innodaretur, sed hæc infra in 4. parte de censuris. c. 15. in fi. magis di-
72 lucidabuntur. Vnde ex verbo illo. † Præsumpserit, non comprehenditur confessarius, qui obliuione, atq; ignorantia, sed tantũ qui ex certa scientia, & temeritate aliquem absoluerit. Ita dicit se consuluisse Zabar. in cle. 1. de priuil. q. 38. quia verbum præsumitur arguit dolum, & temeritatem contrafacientis, facit tex. in c. 1. c. monasteria, de vi. & ho. cle. in c. fi. ne præl. vices su. in c. fin. de excess. præl. auth. statuimus. C. de episc. aud. cum si. & in isto casu licet pęna excommunicationis euitetur per ignorantiam, facit glo. in l.
73 rem. §. 1. de rei vend. Actus † tamen non valet, vt inquit à simili Dec. in repetitione ca. decernimus. nu. 48. de iudic. quod intellige, quando pœnitens fuerit de hoc certior factus; nam interim stante ignorantia suo merito non fraudaretur secundum Ionno. Syl. in verbo confessio. 1. q. 3. vers. 4. eo tamen ca-
74 su, quo quis † inciderit in excommunicationem papalem ob id, quod præsumpserit absoluere à censuris in Bulla cœnæ domini, potest absolui per ordinarium: & ratio est quia ex quo Papæ non est reseruata, ergo ordinarius absoluere poterit, ita glo. not. in cap. vbi periculum. § nulli etiam versic. incurrat, de elect. lib. 6. Hodie autem per bullam Sixti V. anno 1587. circa finem absolutio Papæ est reseruata; quamuis prius etiam reseruata erat per extrau. Sixti IIII. & si dominici, de pœnit. & remiss.

75 Tertia dicitur potestas † quo ad vsum, quo vtitur confessarius, si excommunicationis, suspensionis, vel irregularitatis sentẽtia non esset irretitus. De quibus singulis cẽsuris, suus locus erit in nouissima parte huius tractatus.

SVMMARIVM.

1 *Potestas iudiciaria sciētiam postulat.*
2 *Peccata ex genere mortalia quæ.*
3 *Mortalia per accidens quæ.*
4 *Mortalia ex se dupliciter abeūt in venialia.*
5 *Peccatum mortale, non nisi integro iudicio perficitur; & res minima excusat à mortali.*
6 *Leuitas rei regulariter à mortali excusat, an à mendacio coram iudice, & in confessione.*
7 *Periurium neq; rei leuitas, neq; finis optimus neque iocus excusat.*
8 *Legem consilij cōtemptus in præceptū adducit: & qn̄ contemptus existat.*
9 *Dispensatio iusta, & legis transgressio rationabilis à mortali vindicant.*
10 *Legis transgressio exitio tum communi tum priuato imminente permittitur.*
11 *Regula de permissa, vel non transgressione legis.*
12 *Causa pro iusta falsò habita, an excuset.*

De scientia confessarij. Cap. XIIII.

Vperest vt explicato à nobis, quæ sit potestas confessarij in præcedenti capitulo, subnectamus de altera claui quam debet habere: quæ quidem est clauis scientiæ, & authoritas cognoscendi.

Nam cum iudex ipse sit spiritualis, ideo
1 iudiciaria † potestas hoc postulat, vt quod debet iudicare discernat, c. 1. §. caueat, de pœnit. dist. 6. ne peccata forte confundat, & mortalia in communi, idest quæ ab omnibus communiter sciuntur esse mortalia, vel ex genere à venialibus minime secernat, quod quidē ei vitio magno ascriberet.

2 Sunt autem peccata † ex genere, (ne id silentio prætereatur) illa, quæ ex sui natura maximè impugnant charitati, qua Deo vnimur, siue sint contra dilectionem Dei, sicuti blasphemia, periurium, & similia, D. Tho. 1.2 q.88. articu. 2. vers. respondeo; siue contra dilectionem proximi, veluti homicidiū, adulterium, & huiusmodi. Hæc autem peccata ex genere, idest ex sui natura quæ sint, facilius comprehendemus, si considerabimus, quæ admittuntur cōtra præcepta Dei, ecclesiæ, legis naturalis, aut humanæ iustæ promulgatæ, & receptæ, & non abrogatæ, obligantis ad mortale, iuxta text. in c. 2. de maio. & obe. vel contra votum, c. magnæ, extra de voto; aut conscientiam particulariter dictantem, vel dubitantem esse mortale, c. per tuas, lo secondo, extra de simo. c. literas, de restit. spoliato. c. omnes. 28. quæst. 1. vel contra diuinum consilium ex contemptu, Abb. in c. 1. de const. nu. 4.

3 Sunt † autem alia rursum peccata, quæ haud sui natura, sed prauo tantum agentis animo mortem irrogant perpetranti, atq; mortalia à casu, siue per accidens appellantur, veluti cum quis circa rem labitur, charitati non repugnantem, sed ei vltimo, vtpotè fini acquiescit, vel id genus peccata ad aliquod ordinat, quod suo genere est mortale, vt (exempli gratia) si quis libidinis causa explendæ, vel prouocādæ, ociosa verba proferat, D. Thom. 1.2. quæst. 88. arti. 2. & 4. versi. respondeo.

Aduertendum tamē est omnia peccata,
4 † quæ ex genere suo mortalia sunt, fieri venialia, quando suam perfectionem non cōsequuntur, idest, qn̄ non consumantur in cōsensu rationis, D. Tho. 1.2. q.88. art. 5. ad 1. & art. 6. vers. respondeo. Idem 22. q.35. art. 3. qđ dupliciter contingere potest; modo ex parte personæ, modo ex parte rei. Ex parte personæ, quando à solius sensualitatis motu ad quodcunq; læthale crimen, vel adulterium, vel homicidium se propēse intelligit irritari, reluctante tñ rōne: nam tunc veniale tm̄ erit peccatum: sic etiam quando semidormientes, vel semiebrij quiduis patrauerint, cum paruitate iudicij apertè laborent, à læthali culpa redduntur immunes: quia
5 ad constituendum† peccatum mortale integrum iudiciū requiri debet c. 1. de delict. puero. Ex parte rei quantitas ipsius summopere estimanda est cum minima, seu parua in sui natura adeo esse possit, vt nihil faciēda sit, D. Tho. 12. q.88. art. 5. & 6. & 22. q.35. arti. 3. & q.59. arti. 4. ad 2. & q.66. art. 6. Hinc alienam surripere rem, quamuis capitale sit crimen ex suo genere: tum quia est cōtra iustitiam, & omne tale est mortale, secundū

D. Tho.

D.Tho.2.2.q.59.art.4.ver.Respondeo.Tum, quia est contra diuinum præceptum, vt habetur exod.20. & c. pęnale 14. q.5.32.q.4.c. meretrices.tamen si minimi erit pretij, vel momenti,vt racemus vuæ de vinea ablatus aliena, nemo q. vel mediocriter iudicio valeat, mortalem esse culpam affirmabit, ex D.Tho.in lib.q.disput.q.12.de ira.art.3.vers. Respondeo:& ratio est,quia præsumitur nō esse omnino contra voluntatem eius, qui hoc patitur, facit etiam tex. in c. & si quæstiones,de simo.Vbi non committitur simonia in modico.l. & eleganter §. multi ff. de dol.malo. Vbi non debet dari actio de dolo,nisi ex magna,& euidenti calliditate: sic licet mendacium mortale sit crimen ex suo genere,ex D.Tho.22.q.70.art.4.nonnunquā tamen veniale esse potest, maximè si in re leui contingat. In omni si quidem materia rei leuitas à mortali regulariter excusat, ca. vnum orarium 25.dist.ad finem.qua ratione aduersus Caiet.22.q.69.ar.1.circa finem. censeo etiam in iudicio mendacium circa rem ad id pertinentem leuissimam tamen contingens,non esse mortale crimē, quod nostra ætate Caietani sententiam improbantes ostendunt Domin. à Soto in 4. senten.dist.18.quæst.2.artic.4.4.colum.& de ratione tegendi,quæst.7.secunda conclu.Couar.lib.1.var.resolu. cap.1. nu.2. Nauar.in c. vltim.de pœn.distin.5.§.vnico, vbi hoc dictum etiam ampliat Sotus, si contingeret mendacium de re leui in actu confessionis, sic etiam Sylu.in verbo,confessio.1.q. octaua.Verum id, quod de quantitate rei tradi-
7 dimus,& in periurio † assertorio, atq; contemptu coarctatur. Namq; omne assertorium periurium, quod dr̄ rei præsentis, vel præteritæ est peccatum mortale.Omne(inquam)in quacunque materia, quocunq; fine: modo sit actio deliberata. Dixerim in quacunque materia, siue magna, siue parua, falso enim iurans (exempli gratia)non fricasse barbam,mortali crimine grauatur, id in causa est, quia præcelsæ Deo obsistit charitati, & veritati in testem falso inuocatæ maxima irrogatur iniuria, quinimo si quocunque fine, alias sanctissimo; eodem sacramento rem publicam, vniuersamque ciuitatem ab incendio, ac proditione liberaret, innoxij mortem caueret, ab æterna morte proximi animam erueret, & alia id genus, læthalis proculdubio sceleris reus erit,vt videre est apud Sotum,de iust.& iur. lib.octauo.quæstio secunda, colum. secunda,versicu.etiam vt articulo septimo, innixus dictis D.Thomæ 22. quæstio.98. articu. 3.Imo si iocandi causa id dictum iureiurando fuerit, magis peccatum augebit, D. Thom. ibidem ad 2. De hoc tamen iuramento latius in secunda parte secundi præcepti de iuramento.

Contemptus etiam contemptorem eo-
8 dem modo illaqueat, & ideo lex † consilij propter contemptum lex præcepti efficitur glo.in cap. quis autem distinct.10. not.in c. nam concupiscentiam,de const. facit quod notat Ioan. And. in cap. sacris, quod met. cau.Bal.in l.nullus. C.de malef. & mathem. & peccatum veniale ex contemptu mortale efficitur secundum glo.25. distin.c. vnum oratorium.in verbo,plus accipit.Sed quando dicatur contemnere, nota distinctionē. Nam aut quis rem minimam transgreditur, vt præcipientis voluntatem eludat,aut certe irrideat, non obseruans rem esse minimam,nec ea ex causa ad id induxit propriū animum, & tunc æternæ se mortis laqueis sciat esse compeditum. Aut à superioris pręcepto aberrat,sedulo intelligens rem esse leuem,& propterea quòd leuia iubet, & præcipit, hoc tamen respectu contemnit, veniale profectò peccatum committit,vt Caieta. docet in sum. in verbo.contemptus & D.Thom.22.quæst.107.articu.3.vers.respondeo,& quæst.186. artic. 9. ad 3. & ibid.Caieta.vbi inquit, frangere silētium ob aliquā particularem causam peccatum est veniale. Verum si frangeret religiosus, quoniam non vult subiici legi,præcepto, vel regulæ, peccatum est ex contemptu, & ideo mortale sequitur.Couar.in c. alma mater.1. par.2. vol.§.9.nu.3.ver. Est vero.

9 Dispensatio † etiam si iusta est, omnino à peccato excusat, cap. de multa,de præbē. sed quia proprius locus est in materia voti, ideo ibi me remitto,scilicet in secunda par. præcepti secundi de voto, c.12.

Transgressio etiam legis ex rationabili causa facta à mortali excusat, iuxta mētem D.Thom.12.quæs.96.artic.6. Verum illa videtur iusta causa, quam ipsemet legislator admitteret, si adesset. Exemplum ponit D. Thom.vbi supra in ciuitatis obsidione:nam & si salutiferum sit lege caueri,ne portæ ciuitatis aperiātur, nihilominus si tunc ciues, quorum vita saluti Reipublicæ conducit, hostes fugientes, qui in vrbem se volunt recipere,cōtra legis verba potest ianitor absque peccato illis valuas aperire: cuius ratio est,

est, quia quamuis lex in communi lata casibus pluribus vtilis sit, tamen si quo casu noscitur, aduersari communi saluti, non est obseruanda.

10 Quod † quidem procedit non tantum quando legis obseruatio in exitium vergeret communis salutis, sed etiam quando vergeret in priuatam pernitiem. Etenim cui palam est obseruationem legis esse sibi lætalem, constaretque ex natura legis non esse eius mentem in tantum periculum adigere subditos, neutiquàm tenetur legem custodire, sed potest illam propria authoritate interpretari. Exempla sumito tam iuris naturalis, quàm positiui. Lex namque illa naturæ, non occides, per humanas leges ita explicatur, vt constet per eam homicidium ad defensionem minime prohiberi. l. vt vim. ff. de iusti. & iur. Naturalis enim ratio dictat defensionem omnibus permissam esse.

Sic etiam lex illa, furtum non facies; sic intelligenda est, vt furtum committere non dicatur, qui fame coactus victus gratia alienum assumit, capitu. si quis propter, de furt. cap. discipulos, de consecr. distinctio. 5.

Circa vero ius positiuum, si mihi cōstaret hostes in via parasse insidias, nō teneor die festo ire ad sacrum, imo etiam inconsulto prælato, si subditus est certus, quamuis nullum sit in mora periculum, potest agere contra legem. Cui enim in die ieiunij nullus alius suppetit cibus, quàm carnium, absque vlla superioris consultatione potest, ne fame pereat, illas comedere etiam si citra periculum posset ipsum adire, argumen. text. in capit. licet, de pœnit. & remiss.

Sed quo hæc lucidiora fiant hæc regula
11 † firmiter constituenda est.

Si subdito palam liquet occurrenti casu non esse legis mentem, vt seruetur, & tunc siue subitum sit periculum, siue tempus suppetat adeundi legislatorem, absque illius prorsus consilio licet facere contra legem sine peccato, vt in casibus proximis à nobis citatis patet. Aut huiusmodi subditus in dubio est vtri parti assensum præbeat, liceat ne facere contra legem, nec ne? Et tunc si vacat ad superiorem recurrere, recurrendum est. Si vero repentinum periculum id non permittit, ad literā seruanda est lex: & ratio est, quia subdito tali casu legem interpretari non licet. Si vero medio modo se habeat, ita vt nec certus omnino sit, neque prorsus ambiguus, sed in illam partem pendeat, qua potest facere contra legem, tunc si mora datur, qua potest magistratum consulere, id facere tenetur. Si vero per subitaneum periculum id non licet, tunc tuto potest facere contra legem, Caietan. ad D. Thom. 1. 2. quæstio. 96. articu. 6. Sotus libro 1. de iusti. & iure, quæstio. 6. art. 8.

12 Sed si aliquis determinat facere contra legem ex causa, quæ est iniusta, quæ tamen bona fide ab ipso pro iusta habetur & nisi talem is iudicaret, contra legem non faceret, à mortali excusatur, licet non à veniali; secundum Petrum de Palud. (Exempli gratia) frangit quis ieiunium ex rationabili causa secundum suam æstimationem absque fraude: nam iudicio suo adeo sibi debilis videtur, vt non comprehendatur sub obligatis ad ieiunium, & si non sit in eo tanta debilitas ad eximendum se à vinculo ieiunij, excusatur tamen à lætali culpa, non autem à veniali: cum absque pastoris indulto negligenter vires suas examinans violauerit ieiunium. Caietan. 22. quæstio. 147. articulo 3. versicu. ad huius euidentiam circa finem. Et hæc circa peccata mortalia, & venialia. Verum qua scientia cōfessarij præditi esse debeant subsequens capitulum docebit.

SVMMARIVM.

1 *Scientia triplex, & quæ vnaquæque.*
2 *Confessarius modò maiore, modò minore scientia excellat, tū ratione confitentium, tum gradus.*
3 *Papa scientia abundare, & debet, & præsumitur.*
4 *Scientia, quænam in episcopo, presbytero, monaco, abbateque requiratur. num. 5. & 6.*
7 *Obedientia illiteratum confessorem an excuset; cum peccet confeßionem acceptans; ligat tamen & soluit.*
8 *Confessarius imperitus quibus in casibus excusetur.*
9 *Superior indignum eligens ad confeßionem peccat.*
10 *Dignos quando liceat munus confessionis*

sionis appetere vel etiam petere.
11 *Dignus recusans dignitatem peccat tribus in casibus.*
12 *Religiosum quare recusare, nedũ ambire, deceat prælationem.*
13 *Ambitio in spiritualibus quare sanè execrabilis.*
14 *Ambitionis vitio mẽdicantes potissimè laborant.*
15 *Prælationes non petentibus, nõ autem ambientibus, debentur.*
16 *Ars artium animarum regimen.*
17 *Confessarius, qui sponte accedit, an peritior, quam qui ex obedientia, esse debeat.*
18 *Confessarium qua scientia quave prudentia præditum oporteat esse.*
19 *Confessor in re difficili, vel differat, vel remittat: tempore non permittente, pœnitentem ad omnia paratum absoluat, & seq. 21.*
22 *Confessor si cum communi opin. affirmet mortale, idque neget pœnitens quid agat.*
23 *Regula, non tenetur confeßionem audire & c. an in delegato locum habeat.*
24 *Pars tutior in dubio eligenda.*
25 *Confessor circunstãtias mutantes speciem callere debet.*

Qualis scientia in confessarijs exigatur. Cap. XV.

AD declarationem huius capituli prænotandum est, ꝙ Docto. in
1 cap. cum in cunctis, de elect. triplicem † scientiã in effectu concludunt inueniri: nempe eminentẽ, mediocrem, & sufficientẽ: eminens scientia dr̃ illa; per quam quis subtiles quæstiones, & difficillimas discutere, & diffinire nouit, & in promptu sine deliberatione respondet. 36. dist. c. qui ecclesiasticis, & ibi glo. in verbo satisfactionem: mediocris vero dicitur, per quam quis cum deliberatione, & reuolutione librorum veritatem scit inuenire: sufficiens autem scientia est legitima requisita secundum qualitatem officij, vel beneficij. Vnde dicitur quis habere scientiam sufficientem, quando sufficienter potest explere ea, quæ necessario incumbunt officio
2 suo. Hinc confessarius † tunc dicitur habere sufficientem scientiam, quando scit distinguere inter peccatum, & non peccatũ, mortale, & veniale ex genere: quia alia pœnitentia est iniungenda pro veniali, & alia pro mortali, & pro mortalibus alia, & alia scd̃m grauitatem eorũ. Præterea, vt in perplexis quæstionibus non procedat sine peritorum consilio, & vt sciat ad quæ sua potestas se extendat, vt inquit Card. a Turrecre. in c. qui autem. ver. Ad primum, de pœ. dist. 6. Tandem hæc sufficientia reducenda est ad arbitrium boni viri secundũ Innoc. in d. c. cum in cunctis, qui potissimum qualitatem loci, vbi homo viuit, & conuersatur, & qualitatem officij considerare dẽt. c. in causis. §. fi. de elect. hinc infertur minorem requiri scientiam ab audiente confessionẽ in vico, quàm in ciuitate. Et rursum, maiori scientia pollere debent, qui operã dant audiendis confessionibus eorum, qui mercimonijs, vel alijs negotijs arduis implicati sunt, quàm eorum, qui curam habẽt popularem, vel rusticorum; sic Abb. in d. cap. cum in cunctis, nu. 4. Sotus in 4. senten. distin. 18. quæst. 4. artic. 3. col. antepen. Præterea tanto eminentiorem scientiã requiri in confessario oportet, quanto in gradu est sublimiori: quia talis ad maiora tenetur, vt episcopus, Archiepiscopus &c.

3 Vnde Papa † debet habere longe maiorem scientiam alijs, cum sit præpositus curiæ toti Christianæ Reipublicæ, secundum Abb. in d. cap. cum in cunctis, de elect. Pro eo tamen sufficit præsumptio iuris, quod Papa præsumitur habere omnia in scrinio pectoris, cap. 1. de constitu. in 6. & ibi glo. in verbo habere in fine. Quod verum est per interpretationem: quia omnia iura interpretari potest, glo. fina. in cap. præterea, distin. 23. licet de facto quandoque possit contingere contrarium: cum memoria hominis sit labilis. l. peregrè. ff. de acquiren. posses. Francus in cap. 1. de constitu.
4 in 6. Episcopus † vero debet habere scientiam veteris, & noui testamenti. c. qui ecclesiasticis. 36. distin. in prin. quia iudex est, & pastor animarum, & omni petenti tenẽ reddere rationem c. qui episcopus, 23. dist. bonus tex. in c. omnes psallentes. 38. distin.

Item

Item secundum Host. debet habere scientiā iuris canonici, cum secundum illam debeat iudicare, & præsertim in causa matrimoniali; c. 1. de consang. & affin.

5 Presbyter † vero debet habere sciētiam canonum pœnitentialium, & eorum, quæ continentur in capitu. quæ ipsis, distinct. 38. religiosi, & eremitæ magis indigent contemplatione, quàm scientiā, & ideo potest monachus esse illiteratus, vt not. per gloss. 16. quæstio. 1. cap. legi. versicu. instructio. Et hoc intelligitur de monachis non clericis, iuxta not. in c. generaliter, 16. quæstio. 1. Si enim essent clerici dicendum esset sicut de clericis. Et omnes communiter monachi sunt clerici Abb. in c. cum illorum super gl. 1. ver. promoueri, de senten. excom.

6 Abbas † vero cum debeat esse presbyter, debet illam habere scientiā, quàm presbyteri habent, & cum habeat curam animarum respectu monachorum, debet habere scientiam pro officio, quod sibi incūbit: verum non tantam, sicut prælati seculares habentes iurisdictionem. Et hæc scientiā, quæ requiritur, debet esse à principio, & non sufficit, quòd postea superueniat, argumen. tex. in capitu. si eo tempore, de rescrip. libro sexto. de elect. dudum el primo, notat Abbas in capitu. qualiter, in sexto not. num. 3. de electio. Decius in dicto capitu. cum in cunctis, nume. 40. ex prædictis igitur in-

7 fertur quòd illiterati † admitti non debent ad audiendas confessiones, vt probatur in capitu. 1. §. caueat, de pœnit. lib. 6. si tamen admitterentur, possent quidem ligare, & soluere, verum peccarent confessionem acceptando; nam conclusio est Innoc. quam sequuntur Domin. Anto. de But. in dicto capitu. cum in cunctis, num. 12. & Dec. nume. 43. quòd peccat ille, qui recipit officiū, & non habet scientiam, quæ requiritur in eo, bonus text. in capitu. non est putanda, versicu. quisquis prima, quæstio. prima, quod procedit etiam si ex obedientia id faceret, secus autem si dubitaret, argumen. text. in capitu. quid culpatur. 23. quæst. prima, & eorum quæ tradit D. Thom. 22. quæstio. 104. articu. 5. Adde tu, modo virtute obediētiæ illam dubitationem prius ex animo pellat, & licitum sibi esse credat, eo quòd pro sufficienti à superiore habetur, argum. eorum, quæ de exigente tributa quæ dubitat esse illicita iussu superioris tradit Naua.

8 capitu. 17. num. 201. Excusari † aūt posset, huiusmodi imperitus confessarius in pluribus casibus: & primus est, quando confitēs est valde sibi ipsi sufficiens ad exponendam confessario grauitatem, & reputatur habere bonam conscientiam.

Secundus, quando pœnitens est persona spiritualis crebro ad confessionem accedens; & subinde communiter non habet nisi venialia.

Tertius, quando est in articulo mortis, neque est alius, qui possit audire. Et eadem ratione idem dicendum est de confessario existente apud infideles, apud quos non est fidelibus ibi existentibus copia confessoris eruditioris, argum. c. fin. §. fi. ne sede vac. lib. 6. Nauar. c. 4. num. 5.

9 Superior † autem peccat, qui munus hoc audiendi confessiones confert indigno, argum. text. in c. nihil, de elect. Cardin. in clemen. 1. de æta. & quali. cum contra conscientiam agat, & per consequens sibi ædificat ad gehennam, extra de restitutio. spoliato. literas: nisi illum iudicaret idoneum confessionib. quibus eum præficit audiendis, argu. tex. in c. Apostolice, de cler. excom. ministr. & c. innotuit, de elect.

10 Si autem sit † dignus, necessitatis tempore potest hoc munus desiderare, argumen. eorum, quæ dicuntur per summist. & præcipuè per Syl. in verbo dignitas q. 2. & in verbo, Episcopus q. 3. & in verb. Electio, prima quæstio. 19. Vbi & si nunquam liceat prælaturam quærere, tamen necessitatis tempore, idest quando non videt quis, vnde competenter de bono pastore prouideatur, licitum est hanc appetere, non absolutè, sed secundum quid velleitate quadam à Deo, non ut quis præsit, sed vt prosit, & licitum est hoc desiderium, vellem quod me Deus dignum iudicaret, & faceret vt aliis prodesse possem: quia velle prodesse est laudabile, & velle promoueri per Deum non est præsumptuosum, cum ipse non promoueat nisi dignos: imo si dignus est, non solum potest appetere, sed etiam petere, gl. in cle. 2. in vers. honorem, de magi. & ratio est, q a per hoc petit opportunitatē cōicandi, quod habet, quod & laudabile est, & ad charitatē pertinens, ibi gl. in d. clem. Quinimo quod plus est, peccat mortaliter, qui dignitatem suscipere recusat, vt not. Dec. in d. c. cum in cunctis, nu. 45. de elect.

Quod in tribus casibus secundum Richa. potest procedere. Primus est quando probabiliter credit se idoneum, vel saltem dubitat, & ad suscipiendum astringitur præce-

præcepto superioris, cap. nisi cum pridem, de renunc.& ibi Dom.Anton. de But. num. 4. quia in dubijs tenetur subditus obedire, dicto cap.quid culpatur. Secundus, quando non astringitur præcepto, sed concilio, & probabiliter credat, quòd per alium æquè bonum prouideri non potest,& nisi assentiat, videt probabiliter Ecclesiæ notabile imminere periculum, & dispendium, cap. in scripturis. 8.quæstio.prima. cap.olim ead. cau & quæstio.

Tertius, quando per viam illicitam refugit, puta abscondendo se, capitu. sicut is 1.qoæst.6.nisi id faciat ex speciali instinctu spiritus sancti.

12 Si autem nec per obedientiam cogitur, nec imminet probabile periculum ecclesiæ, & propter humilitatem refugit, reputans se indignum, meretur, D.Thom. quodl. 3.articu. 23. Sed quia religiosus debet se insufficientem cognoscere, ideo ex humilitate debet semper officium prælationis recusare; non tamen pertinaciter, cum superna voluntas cognoscitur, ita Turrecre. in cap. in scripturis. 8. quæstio. 1. nunquàm tamen colloquium de dignitate curam animarum habente, vel beneficio curato aliquis, etiam si dignus est, habere debet, vel precibus sollicitare, vt ad dictam dignitatem admittatur, iuxta tex.in capit.per inquisitionem, de electio. quia tunc tanquam honoris ambitiosus eijciendus est, c. nullus itaque. 1.q. 1.

13 Quæ quidem ambitio † multum excecare solet oculos religiosorũ, vt inquit tex. in c.quorundam, de elect.lib. 6.& clem.fin.eo. tit.Et est multum execrabilis cum circa spiritualia versetur.l.si quanquàm, C.de episco. & cler. Ex hac enim producuntur discordiæ,& schisma,& vagatio,& dissolutio, de rescri. lib. 6.quia per ambitionem, vnde dicit Lau. quòd hæc est illa, per quam titulus de simonia,& apostasia; & ne cler.vel monа. & de vsur. & plures alij sunt sepulti, & ab hoc vitio tanquàm à fonte alia procedunt, de constit.nam cõcupiscentiam. Dicit

14 etiam quòd in † mẽdicantibus potissimum locum habet, qui tamen magis cogitant de rebus temporalibus, quibus videntes se destitutos, magis sine maturitate appetunt, ad instar senum, in quibus licèt cætera consenescant, iuuenescit auaritia, vt notatur, de præsump.cum in iuuentute.Zabar.in clemẽ. cum iam dudum, de elect. Quare cum sit maxime perniciosa, fugienda est, & præci-

15 puè in assequendis † prælationibus, & beneficijs, quæ dari debent non petentibus, 40 distin.ante omnia. 8. q. 1. in scripturis,& hoc maximè in religiosis, d.c. quorundam, de elect. lib. 6. Potest tamen aliquis preces exhibere pro obtinendo beneficio simplici, vel in genere, si sit pauper, Syluan.in verbo, simonia, q.16.ver.3. vbi late.

Habes igitur mi lector, ꝙ cum confessarius suscipiat regimen animarum, quod est

16 † ars artium, vt inquit Turrecre.in cap. 1.de pœn. distin. 6. versi. ad primum si probabiliter idoneus est; potest appetere, & petere, non tamen procurare.

Sed vtrum, qui dignus est, si sua sponte

17 † se offert ad audiendas confessiones, eminentiorem scientiam habere debeat, quàm qui ex obedientia,& charitate tale onus assumit, & videtur quòd sic: nam ille secundũ communem opinionem tenetur de omnibus sibi à pœnitente propositis iudicare, An illud sit mortale, necne, an habeat annexam excommunicationem, vel restitutionem, an contractus sit licitus, vel illicitus, an impediat communionem, & huiusmodi talia.

Iste autẽ qui nõ sponte se offert, non obligatur ad amplius, quàm vt saltem sciat dubitare in ijs, quæ alij mediocriter eruditi probè intelligunt, vt nouerit consulere peritos, sed hæc differentia non videtur secundum Nauar.ca.4.num. 3. valde iuri consona, vt ille, qui sua sponte ad id faciendum sese offert, instructiorem scientiam habere debeat: quia si vera esset, pauci; aut nulli ex cõfessarijs secularibus salui fierent, tum etiam quia confessarij principalius, aut æquè principalius onus confessionis audiendæ sibi imponũt in gratiam pœnitentis, quàm propter se, & consequenter ad id, quod communiter nauantes eidem officio euitare solent.

18 Vnde commmuniter qua scientia † præditus esse debeat confessarius, sic responderi potest. Et primo; quòd non debet sacerdos, vbi pœnitens dubius est de aliquo, asserere illud esse mortale: si certus non est, ne eum in futurum propter conscientiam illaqueet. Secundo nec tenetur semper audito quolibet peccato iudicare, vtrum sit mortale: quia vix reperiretur in toto terrarum orbe vnus confessor idoneus; sed sufficit iudicare de claris. De alijs aũt difficilibus. vt de ijs, de quibus sunt opiniones variæ, vel pœnitens nescit exprimere mentem

tem suam circa assensum, vel moram peccati, potest suspendere iudicium: modo opportunum remedium apponat ne iteretur, si dubitat, an sint mortalia: sed si tempus hoc non patitur, absoluat pœnitentem, quantum sua se extendit authoritas, imponens ei vt super re dubia consulat talem, vel talem peritum, vel viros in genere idonea scientia, & conscientia præditos, & pareat eis: sicut medicus imperitus ægrum ad peritiorem remittere debet, argumen. text. in cap. qui vult, de pœniten. dist. 6.

20 Quod si hoc † neque potest, exigat à pœnitente num sit paratus facere omnia, quæ tenetur, & consulat ei quod tutius est, & quærat quantum potest veritatem, & in dubio non deneget absolutionem, & hoc sufficit: quia si iste est paratus hoc facere, est contritus, & nihil habet absolitioni repugnans.

21 Sed si in actu † confessionis casus eueniat, qui diligentiorem indaginem requirat, & iurisperitos disertissimos altercari, variasq; opiniones insignes, atque æquales videri, an peccatum mortale sit, necne: tunc siue confessarius ordinarius sit, siue delegatus, suadeat primo pœnitenti, quod tutius est, capit. iuuenis, de sponsal. & si nolit acquiescere; etiam absoluat, onerando tunc temporis conscientiam eius.

22 Quod idem † facere debet, quando pœnitens non vult ab aliquo desistere, quod sacerdos credit esse mortale, pœnitens vero non vult illud peccatũ pro mortali agnoscere, & ita communiter æstimatur: & ratio est, quia confessarius non suum, sed commune iudicium ecclesiæ sequi debet: nisi eius conscientia sibi dictaret, ꝙ peccaret mortaliter, sic absoluendo: quo casu procedere potest dictũ Archi. Flor. 3. par. 2. parte tract. 1. de scien. confes. cap. 3. & Sylu. in verbo, confessor 3. quæst. 7.

Deberet tamen omnino conscientiam deponere, & absoluere. Est namque falla-
23 cissima regula † hæc circa delegatum: Non tenetur confessionem audire, ergo postquàm confessionem audiuit, nec tenetur absoluere: nam eo ipso, quòd conditionem acceptauit, audiendo confessionem, perstrinxit se ad absoluẽdum casu, quo pœnitens esset dispositus. Accedit etiam quòd postquàm pœnitens confessus est sua peccata grauissimo onere premeretur, si ob absolutionem, à sacerdote, suspensam, iterum confiteri teneretur; ita Sotus, distin. 18. quæst. 2. articu. 5. colum. penult. Nauar. cap. 26. num. 4. ver. 6.

Considerandum quoque est, quòd si du-
24 bium † vertitur, an aliquod sit mortale, nec ne, securiorem partem tam pœnitens, quàm confessarius eligere debent, quod idẽ est dicendum si dubitatur, an inciderit in censuras, vel in irregularitatem, glos. sing. in cap. 1. de scruti. in ordi. faci. Panor. in cap. ad audientiam, de homic. Sylu. in verbo, dubium, quæst. 4. sed cum dubitatur, an pœnitens facere, aut dare, vel pati debeat, benigniorem partem cõfessarius eligere debet, facit textus in l. 1. §. quod si Ephesi. ff. de eo quod cer. loco. c. fi. de transac.

25 Nosse etiam debet † circunstantias mutantes speciem actus in infinitum, peccata quæ mortalia, quæ reseruata vel excommunicatione innodata, quęque expostulent restitutionem, ac & si auditurus est clericos, casus, in quibus suspensio, interdictum, vel irregularitas cõtrahatur. Debet etiam sollicite inquirere casus, qui sint episcopales, & qui papales, & si quid in cœna domini, vel in alio tempore de huiusmodi publicatur, debet etiam mediocriter scientiam habere sacrorum canonum, vel iurium, vt difficultatem sibi oblatam ad munus suum recte obeundum saltem sciat enodare, libros suæ professionis adeundo, teste Innocent. in cap. cum in cunctis, de electi. Hæc vera sciẽtia requirit studium, exercitium vero studij communiter haberi non potest sine vsu librorum c. exijt, de verbo. significat. lib. 6.

SVMMARIVM.

1 *Confeßionis iteratio quibus casibus necessaria.*
2 *Dolor sine proposito relinquendi peccatum non sufficit.*
3 *Confessio venialium facta sine proposito an iteranda.*
4 *Dictum F. Bartholomæi à Medina procedit in venialibus confessis cum proposito illa iterum committendi; non procedit, vt nu. 5. & 6.*
7 *Virtualis detestatio sufficit ĩ venialib.*
8 *Confessio integra, duplicẽ hẽt sensum.*
9 *Confessio oĩum, omnium veniã cõcedit.*
10 *Confessio dimidiata: vel per se, vel per accidens quæ dicatur.*

Con-

11 Confessio generalis pluribus diebus, diuersisq; sacerdotibus, fieri potest, & quando, nu. seq.

13 Pœnitentibus admonitio pulchra, post confessiones generales.

14 Confessio, per se dimidiata, quãdo fiat; & quomodo iteranda.

15 Ignorãtia peccati mortalis omissi, an, & qñ excuset ab iteranda confes.

16 Confessio facta confessori excommunicato vi adducto, cur inualida, cũ valeat absolutio.

17 Confessio ex ignorantia facta excommunicato, an valeat: distingue, vt ibi: quæ quæstio cum antiqua, tum difficilis. num. seq.

Excommunicatus denunciatus potestatis expers.

19 Sacramenta quando liceat, vel non à preciso suscipere. nu. seq. 21. 23. & 24. & ibi, an peccet petens.

22 Intellectus canon. si qui sunt. dist. 81.

25 Sacramentum indignè administraturum inducens, an peccet.

26 Inducere ad malum non dicitur; adducere non dignum ministrum ad sacramentum ministrandum.

27 Excommunicato maiori excommunicatione, tolerato confitens sciens, an & quando peccet.

28 Cõfessio proprio sacerdoti nominatim excommunicato, non ignorato, facta, an valeat: amplia, & limita, vt num. seq.

Cõfessio quibus casibus iteranda, & primo ex defectu contritionis. Cap. XVI.

Voniam vero plerumque accidit, vt confessio manca, & inutilis sit, modò culpa pœnitentis, modò cõfessarij, vt eam iterari oporteat,

Ideo nunc sequitur, vt doceamus quos quidem casus omnino scire debet confessarius, præterquam si suum munus pigrè, & oscitanter exercere statuat.

Multifariè igitur contingere potest, vt
1 † necessaria sit confessionis iteratio. Primo ex parte contritionis imperfectæ, quãdo nullum dolorem habuit de mortalibus confessis, vel habuit quidem, sed sine proposito vitandi ea in futurum, aut restituendi, aut relinquendi officium, vel concubinam, nam si hoc ipse simul cum alijs peccatis confitetur, scilicet non habere animũ, eo ipso se inhabilẽ absolutionis & incapacem efficit, & declarat. Et si hoc non confitetur, redditur confessio inualida etiam ex parte confessionis non integræ, argum. tex. in cap. peccati venia, de regu. iur. libro 6. cap. illud 95. distin. Idque verum est tametsi
2 quale quale † desiderium habuerit vitandi: qualis est confessio illius, quẽ pœnitet se vsurpasse, vel se fornicatum fuisse, non tamen habet animum restituendi, vel relinquendi concubinam, secus tamen si tã dolet de præteritis, quàm propositum vitandi futura, vel relinquendi odium, vel ꝯcubinam nõ erant ita perfecta, & sufficiẽtia, vt peruenirent ad debitam contritionem, & remissionem, neque ad eam attritionem, quæ adiuncto sacramento in contritionem transeat: quia tunc non tenebitur confessionem iterare, Sotus in 4. senten. distin. 18. quæstio. 3. artic. 3. 4. & 5. concl. Nauar. cap. 9. num. 10. & cap. 10. num. 4. Nam alioquin nemo sciret se esse recte confessum, si quidem nulli constare potest se esse in statu gratiæ, iuxta illud eccl. 9. Nemo scit an dignus sit odio, vel amore, & per consequens nemo scit se esse contritũ.
3 Iteranda † est etiam confessio, quando quis confitetur venialia absq; proposito emendandi: nam tunc peccat mortaliter, & confessio est inualida; quia regula est vniuersalis, quod si forma sacramenti applicetur vbi non est vera materia, est sacrilegium, peccatumq; mortale. Vnde cum substãtialis materia pœnitentiæ sit dolor de peccatis cum proposito emendandi, vbi deficit, hoc propositũ, non est vera pœnitentia, & committitur peccatum mortale, sic F. Barthol. à Medina lib. 1. c. 12. §. 2. Quod quidẽ dictũ circa venialia (salua eius pace) non approbo: Solum. n. dictum suum procedit in peccatis mortalibus, in quibus requirit perfecta detestatio cũ ꝓposito euitãdi omnia,

nia, & singula, vt habetur in conc. Trid. c. 6. sess. 6. & sess. 14. & D. Tho. 3. par. q. 87. art. 1.
4 vel etiam in † venialibus, quando quis solummodo cõfitetur venialia cum complacentia, & proposito iterum illa committendi: Nam tunc fieret iniuria sacramento, & esset sacrilegium: secus quando quis confiteretur venialia, quamuis in futurum non haberet animum vitandi collectiuè: nã modò habeat animum abstinendi a singulis, licet non ab omnibus collectiuè, illa voluntas sufficit. quod secus est in mortalibus: Nã cũ homo possit oĩa, & singula peccata mortalia vitare, ad remissionem illorum requiritur propositum vitãdi omnia, & singula. D. Tho. 3. par. q. 87. art. 1. ad 1.
5 Præterea † nec Medinæ dictũ (meo quidem iudicio) procedit qñ cum peccatis venialibus absq; proposito vitandi illa in specie, v. g. si verbum ociosum, confiteretur pœnitens alia peccata venialia cum proposito abstinendi ab illis: Nam tunc cum pœnitentiæ sacramentum habeat materiã sufficientem idest venialia cum proposito cauendi ab illis, quamuis non ab omnib. nõ fit tunc iniuria sacramento: quia tunc fieret, quando omnino materia ipsius pœni-
6 tentiæ esset insufficiens. Sic † etiam nec illius dictũ procedit, qñ quis sine cogitatione, an habeat propositum cauendi, vel ne, accedit ad confessionem, & confitetur venialia; nam tunc cum simus in dubio, videtur illum accessisse cum voluntate illa cauendi, sicut à simili, quis attentè tenet persoluere diuinum pensum, tamen dictam attentionem dicitur quis habere, quando petit, aut accipit breuiarium, causa eundi ad ecclesiam, vt illud persoluat, Nau. ca. 25.
7 num. 106. Non enim in venialibus † requiritur actualis detestatio, sed virtualis idest Dolor se illa commisisse, si recordaretur, etiam si de illis tunc non cogitet. Caiet. 3. par. quæstio. 87. artic. 1. & nos supra de contritione cap. 5. Rursum iteranda est confessio ex capite non integræ confessionis.
8 Integra confessio † duplicem habet sensum. Primum, vt omnium peccata quisque confiteatur cum suis circunstantijs, siue sint publica, siue occultissima: & secundum, quòd omnia confiteatur eidem sacerdoti. Confessio enim quæ partim fit vni sacerdoti, partim alteri sine legitima causa dicitur dimidiata, sed quæ priori modo fit, id est, non integra, dicitur ficta, & hæc est iteranda, arg. tex. in c. omnis, extra de pœnit. & remis. verb. omnia: nam qui omne dicit, nihil excludit, ita tex. in c. non potest, de pœnit. dist. 1. non potest quis (inquit) iustificari à peccato, nisi confessus fuerit antea peccatum, vbi nulla fit exceptio publici, aut secreti, sed generalis est sentẽtia. Præterea est tex. in c. sunt plures, de pœnit. dist. 3. vbi impium est à Deo dimidiam sperare
9 veniam. Omnium † autem peccatorum virtute clauium nemo veniam obtinere potest, nisi omnia confiteatur, ergo de necessitate confessionis est, vt confessio sit integra: non integra autem tunc dicitur, quando est dimidiata per se, secus is p accidens.
10 Dimidiata † dicĩ per se, quando confitens ex intentione eam dimidit: tunc enim confessio vitiosa est, & sacrilega, ac proinde iteranda. Dimidiata vero dicitur per accidens, quando id fit legitima causa, (v. g.) quando in confessione circunstantia exprimi non posset absq; detectione, & infamia tertiæ personæ, vel quando probabile damnum animæ corporis, vel famæ talis detectio proximo afferret, vel quando pœnitens probabiliter crederet inde magnum scandalum, vel grandem occasionem peccandi mortaliter confessariũ accepturum, vel quando peccatũ illud non potest absq; reuelatione confessionis ab alio sibi factæ, confiteri, sicut infra de cirunstantijs pecca-
11 torum, cap. 21. manifestabitur, vel † etiam quando quis vellet confessionem generalem omnium suorum peccatorum facere: quia tunc posset quædam hodie confiteri, & cras alia, & deinde alia, & sic per hebdomadam: & nunquam dimidiat confessionẽ: quia fertur intentio ad vnam absolutionem faciendam. eodem iure, quando intendit generalem omnium peccatorum cõfessionem facere; potest hodie partem confiteri, & absolui ab illis, & cras aliam partem, & tunc absolui, & sic per hebdoma-
12 dam. Quin † etiam si diuersis sacerdotibus confiteretur, non esset per se dimidiatio: quamuis esse forsan posset genus hypocrisis non se tam peccatorem vni ostendere, quàm fuerit, ita Sotus dist. 18. q. 2. artic. 5. 4. concl. Adnotandum etiã est circa istas confessionum generalium repetitiones, ꝙ non sunt pro libito repetendæ, sed tunc tantum, quando grauis causa interuenit, videlicet si forte se offerat grauis confessarius, & doctus, cui homo vult detegere vitam suam, vel in mortis articulo, vel in aliquo magno festo, & iubileo: idque non quotannis

sed rarissimè, & debent postea pœnitentes
13 † facta prædicta confessione, & absoluti quiescere iuxta iudicium docti confessarij, & credere se cōfessos fuisse illa, quæ postea occurrunt, quæ nesciunt an fuerint confessi, vel non: quia ob hoc nulli se periculo exponunt, submittendo se iudicio sui sacerdotis, & hoc contra quosdam, quibus non sufficit iterata confessio secundo, & tertio, atque sæpius, ex qua postea scrupuli cum periculo desipiendi ob nimiam de re tristi cogitationem, oriuntur, aut cum scandalo notabili confessarij, aut notabili infamia tertij, vt dixit Nauar. in c. inter verba. 11. quæstio. 3. num. 729. & in cap. fin. de pœni. distinct. 5. & in Manuali, cap. 21. num. 42. versi. 10. Et hæc breuiter sufficiant circa confessionem, quæ dimidiatur per accidens. Itaque (quòd du-
14 dum attigimus) confessio † per se dimidiata cum non sit integra, sed sacrilega, & vitiosa, est iteranda, & primo, cum ex proposito aliquod læthale, vel quod probabiliter creditur, vel dubitatur esse tale, vel circunstantia illa, quæ speciem mutat actus, & creditur, vel dubitatur esse talis, sunt omissa in confessione: quod quidem accidit ex malitia, ex verecundia, aut ex pusillanimitate. Verum si pœnitens confiteretur cui prius confessus fuerat, & confessarius peccatorū suorum recordaretur, vel pœnitentiæ iniunctæ, vel ipsius saltem status in confuso, sufficeret pœnitenti solummodo peccatū confiteri occultatū, atq; fictionem illā, reliqua vero prius non rite confessa in generali ita inquiens. Dico meam culpam de ijs, quæ tibi prius fueram confessus. Syl. in verbo, confessio. 1. q. 3. ver. 1. Nauar. c. 9. nu. 16.

15 At † vero si pœnitens in confessione peccatum omiserit nesciens illud esse mortiferum, non tenetur cōfessionem iterare: hinc fit, vt pueri, & adolescentes grandiores effecti non teneantur cōfessionem iterare; propterea quod peccatum omiserint ignorantes tunc temporis illud esse mortale, Nauar. in c. fratres, nu. 82. de pœnit. dist. 5. & Syl. qui supra. Verum ignorantia hæc excusat, quando est iusta, secus autem si iniusta (pura) cōtra legem Dei, vel naturæ, tunc enim non excusat à peccato, licet ad id excuset, vt nō peccet illud non confitendo, ne confessionem iterare teneatur. (v.g.) si quispiā nesciret vsuram, vel fornicationem esse mortale crimen. Syl. & Nauar. loco proximè citato.

16 Tenetur etiam pœnitens † ex eodem capite non integræ confessionis illam iterare, qui absq; vlla necessitate, vel debito, quo confessarius ratione publici officij ad id obnoxius esset, inducit ipsum excommunicatūm ad eius confessionem audiendā, sciens illum tali vinculo irretitum, & se non posse absque metu læthalis culpæ confiteri, idque aduertens peccatum huiusmodi non confitetur; non ex eo, quòd confessio fieret excommunicato, vel quia absolutio impenderetur à tali: quoniam post extrauagantem Martini V. omnes actus exerciti ab excommunicato ratione publici officij in fauorē illius, qui eiusdem excommunicationis operam exposcit, sunt validi: nisi sit denunciatus, vel notoriè clerici percussor, sed ex capite non integræ confessionis: quippe aduertens pœnitens illum non posse absoluere absque peccato, confitendo, hoc peccatum non exprimit. Imo etiam si hoc exprimeret inualida esset absolutio ex defectu contritionis, perseuerando in petitione absolutionis ab eo, quam de iure dare non potest,
17 Nauar. c. 9. nu. 4. in fin. Absolutionem † vero illi impensam, qui ignoranter confessus est sacerdoti vinculo excommunicationis, suspensionis, interdicti irretito, qui non est notoriè talis, sed solum ita innodatus est per sententiam, vel à iure, vel ab homine latam validam esse dicimus, per extrau. Martini V. quæ incipit. Ad euitandam. Sylu. in verb. confessor. 1. quæstio. 19, versic. ex his concluditur, quod secus dicimus, si fuerit præstita ab excommunicato per sententiam denunciato: nam erit confessio repetenda, cum huius excommunicationis pœnitens scientiam habuerit; cum iurisdictionis potestas, quæ ad absolutionem impendendam necessaria est, per Ecclesiam auferatur excommunicato denunciato. cap. ad probandum, de re iudic. Couar. in cap. Alma mater, prima part. §. 6. de senten. excomm. lib. 6. septi-
18 ma conclusio. Sed quia quæstio † hæc, an q à præcisis ab Ecclesia vt sunt publici peccatores, excommunicati, suspensi, & irregulares, &c. sacramentum absolutionis susceperint, peccent mortaliter, & per consequens teneantur iterare confessionem, ita difficilis est, vt multas perplexitates inter doctores habeat, & vix inde certi quippiam venari possimus, tractatur enim hęc quæstio per Sylu. in verb. clericus, 2. quæstio. 3. & in verb. confessor. 1. quæstio 20. latissime per Sotum. in 4. sent. dist. 1. quæst. 5 art. 5. Couar. in cap. Alma mater, 1. par. §. 6. quinta conclus. Nauar. capit. 9. num. 7. ideo per aliquas con-

clusiones breuiter explicabimus. Sed ante-
19 quam † ad illarum elucidationem acceda
mus notandum est, quòd dupliciter contin
git ministrum esse malum scilicet, aut dum
toleratur ab Ecclesia c.vestra, de cohab. cle
ric. vel mulie. aut dum non toleratur, sed est
ab Ecclesia præcisus, videlicet, quia degra-
datus est, vel suspensus, & excommunicatus
duæ igitur constituuntur propositiones,
prior, si minister ille nequam toleratur ab
Ecclesia, tunc licet ab illo sacramenta susci
pere, neque vllum delictum est: & ratio est,
quia cum permittente Ecclesia suo quisq;
iure vtatur, non censetur tunc homo cõmu
nicare scelesto illi ministro, in quantũ delin
quens est, atq; adeo neque eius sceleri, sed
functioni Ecclesiæ, cuius minister existit.

20 Posterior vero † conclusio. Si autem ab
Ecclesia non toleret, sed sit, vel degradatus,
vel suspensus, vel excommunicatus, non li-
cet ab eo sacramentum suscipere, imo hoc
est peccatum: quia tunc suscipiens ab eo fa-
cit contra obedientiam Ecclesiæ. Vtraq; ta
men istarum conclusionum nõ nihil affert
difficultatis; prior, quia si iam generaliter in
telligitur, sequeretur quòd liceret etiã pec-
catorem non præcisum inducere ad confe
rendum sacramentum, & pariter si secunda
tam strictim esset intelligenda, sequeretur
quòd nec in extrema necessitate ius esset à
præciso sacraméta expetere: quorum vtrũ-
que consequens videtur rationi dissonum,
igitur vt ab argumentis abstineamus, per
aliquas cõclusiones breuiter explicabimus
21 quarum prior hæc est. Licet † vnicuique si-
ne peccato confiteri ministro non præciso,
sed tolerato ab Ecclesia; modo sacramen-
tum ministrare paratus sit, idest, inter alios
sedeat ad audiendas confessiones, vel ex
officio, vt prælatus, vel ex priuilegio tanquã
delegatus, siue ex necessitate, vel extra: cu-
ius ratio est, quia qui sic suscipit sacramen-
tum, nullo modo cooperatur peccato alte-
rius: solum ille dicitur cooperari peccato al
terius, qui eius causa existit, in hoc auté ca-
su cum conferens sit paratus, & pœnitens
eum non moueat, fit vt non sit eius coope-
rator, cum eius causa peccati non existat;
eo magis quia non postulat, vt alter pec-
cet, sed vt sacramentum det, quod potest re
sipiscendo facere, de hoc est tex. expressus.
in c. sciscitantibus. 15. quæst. 8. vbi Nicolaus
Papa decernit, vt à quocũq; sacerdote adul-
tero, siue sinistra fama resperso, communio
possit percipi, quousque ab Ecclesia tolere-
22 tur, & † nec obstat canon. si qui sunt, distin.
81. vbi Gregorius cohibet cunctos, ne inter
sint officijs presbyterorum, qui sunt in pu-
blico concubinatu: nam illud intelligitur
de notoriè concubinarijs, qui olim suspensi
erant, cap. nullus, cap. præter. dist. 32. verum
23 est tamen, quòd † non licet ab eo, qui est
paratus sacramentum suscipere sine causa
rationabili, quando posset alteri confiteri;
Sylu. in verb. clericus, 2. q. 3. nunquam tamé
erit mortalis culpa; nisi forsan tam esset pu-
blicus peccator, vt illius confessio scanda-
lum afferret populo. Sotus in 4. sent. dist. 1. q.
5. vers. prima, itaque.

24 Secunda, nemini licet eiusmodi † impro-
bum ministrum non paratum, neque offe-
rentem sacramentum ad id inducere: nisi
vel petentem necessitas cogat, vel exhiben-
tem officium obliget; probatur, quia quem-
piam in peccatum inducere peccatum est,
eo quòd sit causam dare peccandi: q enim
causam culpæ dat, culpam dedisse videtur:
quod si arguas, qui sacramentum pœniten-
tiæ petit, non inducit alium, vt peccatũ fa-
ciat, sed vt sacramentum conferat, quod re
sipiscens ipse iustè potest exhibere. Respon-
detur quòd si ille, qui inducit scit, aut cre-
dit, alium non esse conuertendum, licet nõ
concurrat formaliter ad eius peccatum, cõ-
currit tamen materialiter ad illud opus, qd
scit in illo fore peccatum, vt si quis delecta
tionis causa non vt faciat malum, succende-
ret ignem, quo scit arsuras ædes, neutiquam
à culpa eximeretur: secus, quando ille est pa
ratus: quia tunc petens neque mouet ad cri-
men neque formaliter, neque materialiter.
25 Tertia qui † inducit eiusmodi ministrum
non præcisum, & quem scit indignè admi-
nistraturum sacramentum, vel ex causa ne-
cessitatis, quamuis non sit suus prælatus, vel
parochus, vel quia exhibentem officiũ ob-
liget etiam extra necessitatem, puta, quia
est suus prælatus, non peccat: & ratio est, cir
ca necessitatem, quia cum quis subest neces
sitati, vnusquisq; ei, si potest, tenetur opem
ferre, atque adeò id petens habet ius quem-
libet inducendi ad administrandum sacra-
26 mentum, & nec propterea † inducit ad ma-
lum, sed ad id, quod ius est petentis.

Quod si arguas. Inducere ad malum de
se est malum: ergo nullo modo licet: Rñde-
tur hoc non esse proprie inducere ad malũ,
sed inducere ad id, quod ius est petenti. Qđ
quidem alter facere tenetur; atque adeo be
nefacere, quare si non vult se in gratiã Dei
recipe-

recipere, quod id faciat, sua erit culpa. Eodem modo, quando induco meum prælatum, vtor iure meo: tenetur enim ipse sacramentum ministrare: qui autem vtitur iure suo, vt in c. cum ecclesia vulterana, de elect. & l. iniuriarum ff. de iniur. nemini facit iniuriam, ergo licitum est petere, Sotus ibi dist. 1. q. 5. ar. 6. in 3. & 4. ꝓpositione. Nau. c. 9. n 7.

27 Quarta, qui † sacerdoti maiori excommunicatione ligato, eo casu, quo necessario vitandus non est, vt quia ab ecclesia toleratur, scienter confitetur, mortaliter peccat, & confessionem iterare tenetur: qđ intellige, modo sit extra casum necessitatis. Syl. in verb. confessor. 1. q. 20. in fine, vel debiti, vt sit suus proprius sacerdos, quo etiam casu valida erit confessio; etiam si proprius sacerdos sit excommunicatus generali tamen excommunicatione, cuius scientiam pœnitens habet: modo non fuerit denūciatus. Quinimo valida † erit confessio, etiā si absolutio præstita fuerit à sacerdote proprio nominatim excōmunicato, cuius excommunicationis ipse pœnitens ignorās nō est, Couar. in d. §. 6. 5. concl. ver. 1. & 2. qui in octaua conclusione videtur tenere contra Sylu. & forte eius dictum procedit, quando absque vlla necessitate, vel debito confessio facta fuerit scienter sacerdoti etiā proprio excommunicato tamen, quem vitare tenemur, videlicet si sit excommunicatus nominatus, & denunciatus, vel ꝓpter notoriam percussionem clerici, quod nulla posset tergiuersatione cælari, inualida quidem est, & omnino iteranda, grauissimoq; cum peccato fit: Hæc est omnium concors sententia, vt refert. Couar. d. §. 6. concl. 6. Sotus ibidem, ver. 8. Nauar. c. 9. nu. 7.

28 (marginal number beside "tus. Quinimo")

29 Quæ conclusio ampliatur † & si sacerdos proprius sit, etiam si sit paratus dare, & multo magis si pœnitens illū induxerit ad præstādam absolutionem: hoc paret: quia esset contra ecclesiæ obedientiam. Vnde censendum est de illo, quantum ad hoc, ac si non esset sacramentorum minister, Sotus conclu. 8. & Couar. in mortis tamen articulo secundum communem opini. licitè quis posset ab excommunicato denunciato absolutionis beneficium suscipere. non enim ecclesia catholica eo in casu extremæ necessitatis videtur abstulisse iurisdictionem excommunicato, quam quilibet sacerdos hodie ne dum proprius curam exercens animarum habet, vt supra diximus c. 6. ver. hic autem quiuis sacerdos.

SVMMARIVM.

1 *Pœnitentiæ sacramentum ordine, & iurisdictione concurrentibus perficitur: in cæteris ordo sufficit.*

2 *Iurisdictio duplex, ordinaria, & delegata.*

3 *Ratihabitione de futuro quare non validetur absolutio, & an tacita probabili de præsenti, & nu. seq.*

5 *Episcopis coniecturare licet ex verbis canonis, de voluntate Pontificis.*

6 *Confessio non iteranda in venialibus ex defectu iurisdictionis, neque in articulo mortis: tunc enim quilibet à quocunque casu absoluit.*

7 *Absolutio de mortalibus ritè confessis à quocunque sacerdote facta, an valeat.*

8 *Religiosus etiam ex priuilegio confitētis administrans sine licētia cur peccet, & de quo religioso.*

9 *Absoluens extra limitatam potestatem peccat; & quatenus valeat cōfessio: & quid agat pœnitens re intellecta.*

10 *Confessoris officium cum excommunicato illicite absoluto quale; & an incidat in irregularitatem absoluens.*

11 *Absolutio ex defectu intentionis confessarij an, & quando subsistat.*

Confessio, quæ confessoris ignorantia fiat reiterabilis, idq; duobus modis cognoscet confessor.

De confessione iteranda ex defectu iurisdictionis. Cap. XVII.

Iteranda est etiam confessio ex defectu confessarij; hoc autē cōtingere potest, quando liquido constat confessarium iurisdictione caruisse ordinaria, vel delegata: nam tūc cōfessio nulla est, cum de necessitate huius

1 sacramenti sit non solum, vt minister † habeat ordinem sacerdotalem, vt in cæteris sacramentis, verum & iurisdictionem, qua vt potest nos absoluere, ita & ligare, hac ergo ratione clarescit, cur ad reliqua sacramenta conficienda non sit necessaria iurisdictio: potest enim sacerdos quicunque sacramentum conficere, & quamuis sit excõmunicatus, & degradatus, peccauit quidem sacramentum tamen erit verum, & quamuis solemniter baptismum, aut extremam vnctionem contra iustitiam in aliena parochia alienam iurisdictionem vsurpãdo administret, nihilominus sacraméta erunt valida. At si quempiam sine iurisdictione absoluat, non solum peccabit mortaliter, imo sacramentũ nullum erit, perinde ac si à laico fieret absolutio. Est† etenim iurisdictio,
2 vel ordinaria, vel delegata de essentia ad absoluendum, sicut character sacerdotalis, vnde in Conc. Floren. minister huius sacramenti declaratur esse sacerdos habens, vel ordinariam, vel delegatam potestatem, Sotus, in 4. sent. dist. 18. quæst. 4. art. 2. col. 3. & 4. quod idem testatur Conc. Trid. sess. 14. cap. 7. facit tex. in c. 2. de constit. lib. 6. l. fi. ff. de iu. om. iud. Iurisdictionem vero ordinariam ille dicitur habere, cui ex proprio officio cura incumbit animarum, & iudex est in foro pœnitentiæ, vt est proprius sacerdos, id est Roma. Põtifex, qui est vniuersalis totius Ecclesiæ, & episcopus in suo episcopatu, & parochus in sua parochia, delegatam vero habet is, qui ex commissione proprij sacer-
3 dotis absoluit. Quærere † autem quispiam hic posset, vtrum sufficiat ratihabitio de futuro, vt absolutio sit valida. De hoc autem nulla est controuersia. si enim ratihabitio sit de futuro, vt si sacerdos absque iurisdictione absoluat alienum parochianum, credens quod cum episcopus eius, vel plebanus sciuerit, ratum habebit, manifestum est nullum esse sacramentum: quoniam cũ sacramentum tunc conferat gratiam, quando applicatur absolutio, nequit vllo pacto ex futuro pendere; sed tunc debent concurrere omnia, quæ sunt de essentia sacramenti, atque adeo iurisdictio sacerdotis: quare si tunc illam non habet, nihil ratihabitio futura confert: non enim potest ratihabitio confirmare sacramentum, quod ab initio non fuit, iuxta dictum Palud. in 3. sent. dist. 17. quæst. 3. in fi. & absolutio non debet esse
4 conditionata. Si vero † confessio fieret extraneo, accedente probabiliter ratihabitio ne ad præsens. (v.g.) quod id proprio sacerdoti est gratum de præsenti, illa videtur sufficere, vt docuit Sylu. in verb. confessor. 1. q. 6. vers. octauo. Huius rei exemplum est huiusmodi, sunt duo sacerdotes, quorum alter est meus parochus, alter vero parocho satis, vel fama, vel consuetudine cognitus, & ita illi affectus, vt tãtum, vel plus ei placeat saltem tacitè, vt illi alieno confiteatur, quã sibi, si igitur ego tali confessus fuero, valida erit confessio, non propter ratificationem futuram, sed præsentem, vel propter licentiam parochi mei non expressam, sed tacitam. Quæ licentia ex prædictis coniecturis rationabiliter colligi potest. Sic etiã
5 † doctores concludunt episcopos, vel alios in aliquo casu posse, vel non posse absoluere, vel ligare, secundum quod ex aliquibus verbis, vel coniecturis circa aliquem canonem coniectant de summi Pontificis intentione, vel volũtate expressa, vel tacita, quod est notandum. Sylu. in verb. confessor. 1. q. 6. in fine. Quod autem diximus, quod valida est confessio sacerdoti nullam habenti iurisdictionem de licentia parochi saltem tacita, locum obtinebat ante Conc. Trid. hodie tamen & est nouum, atque singulare, videns sancta Synodus sess. 23. c. 15. quod parochi plurimi suæ conscientiæ prodigi ad audientiam confessionum animarum, & ouium sibi commissarum multos ignaros admittebant; idcirco temperauit, c. omnis, extra de pœnit. & remiss. & decreuit neminem parochorum posse quempiam ad audientiam confessionum suarum animarum eligere: nisi talis sacerdos siue secularis, siue regularis fuerit ab ordinario approbatus, nempe aut per collationem Ecclesiæ parochialis, aut alias ꝑ examen idoneus iudicet.
6 Illud autẽ, quod diximus ex defectu† iurisdictionis iterũ confiteri debere, nõ procedit in mortis articulo: imo quilibet sacerdos etiam religiosus absque alia licentia sui superioris potest licitè, & validè absoluere à quibusuis casibus, & censuris, etiam sedi Apostolicæ reseruatis: quoniam ab ipso Papa potestatem saltem tacitam habet, cum admonitione tamen, vel cautione, & modo. de quibus per Nauar. capitu. 26. num. 27. & capitu. 27. num. 46. & seq. Rursum nec locum habet in pœnitente non habente nisi venialia peccata: quia ad id sacerdotes nulla habent opus iurisdictione. Iurisdictio. n. nulla est, vbi nulla inuenitur cogendi vis, & ad confessionem venialium nullus cogi

gi potest, neque dum illa tãtum confitetur, cogitur omnia dicere, neque vllam acceptare pœnitentiam: quare absolutio illa licèt sacramentalis sit, non tamen iurisdictio
7 ne indiget. Dubium tamen est de † mortalibus rite confessis, an absolutio à quocunq; sacerdote fieri possit, & quamuis Sotus in 4. sent. dist. 18. quæst. 4. art. 2. col. 11. asserat in risdictionem requiri, quare absolutionem non censet posse à simplici sacerdote fieri, tamen Nauar. c. 4. nu. 1. arbitratur posse fieri absolutionem de mortalibus rite confessis à quocunque sacerdote: nisi sit religiosus, qui absoluit quidem validè, sed non lici
8 tè. Sed quid si † pœnitens alias ex priuilegio summi Pontificis possit quemcunque sacerdotem siue secularem, siue regularem eligere, an tunc religiosus ab eo electus possit confessionem audire? Respon. quòd non: nisi à suo prælato fuerit ad hoc tanquã idoneus exposcitus: & ratio est, quia cum religiosus non habeat nec velle, nec nolle absque consensu prælati, non debet sine eius licentia eiusmodi priuilegiatorum confessiones audire: & ideo qui inconsulto prælato talem confessionem audiret, posset ab eo tanquam inobediens puniri: quamuis absolutio, & sacramentum teneret, ita Sotus distin. 18. quæst. 4. art. 3. col. pen. quod tamen secundum Nauar. sententiam de illo religioso debet intelligi, cui aliquo statuto suæ religionis, vel imperio superioris esset denegata facultas audiendi confessiones; non autem de alijs. Hæc Nauar. ex cap. 4. nu. 1. 2. & cap. 9. num. 5. & c. 27. nu. 25. præterea etiã fallit ex defectu iurisdictionis: Absoluere
9 † enim non potest licitè, nec validè absque peccato mortali ab omnibus peccatis, qui limitatam habet potestatem absoluendi à quibusdam, valet tamen absolutio pro illis peccatis, pro quibus poterat, & sic pœnitẽs cum id ei constiterit, illa tantum peccata tenebitur iterum confiteri, pro quibus non valuit absolutio, Sylu in verb. confessio. 1. q. 3. versicu. 4. Nauar. c. 9. num. 6. versicu. 4. vbi est
10 commun. opinio. Quinimo † confessarius, qui absolutionem impenderit à casibus vel censuris ei reseruatis, siue id fecerit sciens, siue ignarus per ignorantiam crassam, tenetur monere sic absolutum, si commodè, & sine scandalo potest, non tamen propter hoc incurrit irregularitatem, aut censuram aliquam, nisi absolutionem impendere præsumpserit à censuris bullæ cęnæ domini, Nauar. c. 27. nu. 54. & nos supra d' potestate cõ-

11 fess. Reliquum † est tñ videri quid dicẽdum de confessario, qui licèt iurisdictione, ac potestate polleat, nihilominus tamen deficit in intentione, qñ formam absolutionis profert, an absolutio suũ sortiatur effectum? Respondetur absolutionem nullius esse roboris: neminem tamẽ hæc sollicitudo moueat ac perturbet: qm̃ debet sibi certo pœnitens persuadere beneficium absolutionis percepisse; nisi liquidò constaret confessariũ intẽtionem in verbis absolutionis minimè ap-
12 plicasse. Sotus. Rursum, ex defectu † ignorãtiæ ipsius confessarij confessionis iteratio necessario fieri debet, quod est quando qua forma vsurus sit ad absoluendum, vel quousq; potestas sibi attributa se extendat, non intelligit: quod quidem sequens prudens cõfessarius duobus modis cognoscere valet, quo pęnitẽti sibi oblato, eiusq; animæ consulere possit, si iteranda sit, nec ne confessio. Primo si confessarium, eiusque omnimodam inscitiam pęnitens iam inde antea nouerat. Secundo si ex discursu ipsius pœnitentis in confessione percipit ipsum grauiora peccata, quæ vtique omnes sciũt, paruipendere non tanquam peccata, veluti fornicationem simplicem, non communicare die paschatis, non confiteri semel in anno, & id genus similia. Nauar. c. 9. nu. 9.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicatus passiuè actiueq; à sacramentis arcetur; accedensque graue cõmittit sacrilegium: & quare, & num. seq.*

2 *Sacramenta vel primam gratiam, vel eius augmentum afferunt.*

3 *Excommunicatus, verè conficit sacramenta, peccat tamẽ, ideoq; incapax dicitur.*

4 *Absolutionem scienter exhibere, vel eandem recipere in casu excommunicationis sacrilegium est.*

5 *Absolutio collata excommunicato regulariter valet: fallit; si is nouit se talem, & id esse peccatum.*

6 *Excommunicationis, et maioris, ignorantia iusta excusat ab iteranda cõfessione; & accedente scientia ab excom-*

excommunicatione tantum fit liberatio, nu. seq.

8 *Confessio non iteratur, si pœnitēs errore iusto putet absolutionē à peccatis fieri posse prius, quam ab excommunicatione.*

9 *Excommunicatus iniustè iustè absolui tur: idem si sit nulla excōicatio.*

10 *Confeßio ob pęnitentiam etiā ex quacunq; causa non impletam, non iteranda, & quare: fallit. nu seq.*

De confessione iteranda ex defectu pęnitētis. Cap. XVIII.

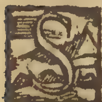

SVperest postremo hic agere, quādo inualida sit confessio, & per consequens iteranda ex defectu pœnitentis, vt pote quia est excommunicatus, quam quæstionē iam olim tractauerūt viri equidem doctissimi, & præ cæteris Nauar. c. vlt. num. 38. & c. 1. §. caueat, num. 23. de pœnit. dist. 3. & Couar. in capit. Alma mater. par. 1. §. 6. num. 6. vers. superest, de senten. excom. lib. 6. Cuius assertiones, vt propositæ materiæ subseruiant, breuiter ad modum paucis additis exponam. Hoc in primis præsupposito, quòd iura, quæ probāt
1 excommunicatum † priuatum esse actiua, & passiua sacramentorum participatione, ita ab omnibus communiter recipiuntur in hanc sententiam, scilicet quòd male faciat, & illicite percipiat excommunicatus sacramenta ecclesiæ, ea percipiēs in eo statu, quo iustè ab ecclesiæ communione est segregatus, idcirco qui ita hac censura affectus percipit sacramenta, graue sacrilegium cōmittit in ipsum Deum, & ecclesiam. Quòd probatur ea ratione, sacramenta non esse percipienda, nec danda ab eo, qui se existimat mortalis culpæ esse reum. tex. celebris in recipiente. in cap. illud. 95. distin. vbi non pœnitentibus sacramentum extremæ vnctionis fundi non potest: quia genus est sacra-
2 menti: cum etiam, quia † sacramenta instituta sunt à Christo Iesu, vt per illa gratiam primam, vel eius argumentum consequamur. Is ergo, q̄ credit se esse in eo statu, qui gratiæ consequendæ repugnat, scire debet se frustra sacramentum recipere. Igitur irreuerentiæ crimen contra sacramentum cōmittit, & omne id, quod ad irreuerentiam rerum sacrarum pertinet, ad iniuriam Dei pertinet, & sacrilegium est, D. Thom. 22. q. 99. artic. tertio. De dante, & percipiente sacramentum Eucharistiæ est tex. 1. Corinth. vndecimo. Probet autē seipsum homo, vsque edat subsequitur postea de recipiente. Et qui indignè sumpserit, iudicium sibi, & cætera. De sacramento baptismi probatur, in capitu. firmissime, decimaquinta quæsti. 1. De confirmatione, in capitu. vt ieiuni. de consecrat. distin. 5. Quod si ita certum est,
3 igitur quando dicitur, † quod excommunicatus est incapax sacramentorum, intelligitur, quod excommunicatus grauissime peccat ministrando, vel suscipiendo sacramenta, sed ipsa sacramenta verè conferri; & adsumi, quod in baptismo manifestè probatur. Verè enim confertur ab eo, qui est extra charitatem, cap. tunc valere de consecr. dist. 4. sic qui excommunicatus vere fuerit confirmatus, verè confirmationis sacramētum suscipiet. Sic de sacramento Eucharistiæ excommunicatus verè consecrat, argu. eorum, quæ notantur in capitu. De homine de celeb. miss. capitu. intra, 1. quæstio. 1. quāuis, celebrans sit irregularis, cap. primo, de senten. excomm. lib. sexto. Sic de sacramento matrimonij, & ordinis, excommunicatus ordinatus verè recipit characterem, licèt non ordinis executionem, cap. præter. §. verum, dist. 32. tex. in cap. 1. vers. irritas, & in cap. 2. de schism. c cum illorum, de sentent. excomm. glo. not. in c. si celebrent. vers. non curent, de cler. excom. minist. nisi subsequatur dispensatio. Igitur hoc præiacto fundamento sit prima conclusio. Sacrilegiū est,
4 † vel sacramentalem absolutionem sciēter exhibere excommunicato, vel ipsum excōmunicatum eam recipere. Hoc probatur, quia excommunicatus maiori excommunicatione priuatus est sacramentorū perceptione, tex. optimus, in c. si celebrat, de cler. excom. minist. cap. Apostolicæ, eo. tit. & est communis opinio, vt fatetur Couar. in d. c. Alma mater, §. 6.

5 Secunda, absolutio † à peccatis data excommunicato, priusquam absoluatur ab ex communicatione, regulariter valet, siue sit excommunicatio maior, siue minor, siue iusta, siue iniusta. Inualida tamen erit absolutio, & sacrilegium committit pœnitens, quando non solum intelligit se esse excommunicatum, sed etiam nouit esse peccatum mor-

mortale eam recipere, vel procurare: non quia data est absolutio excōmunicato sciēti se esse excommunicatum, sed potius, quia confessio non est integra, dum hoc sacrilegium non confitetur, & quamuis integra esset confessio, esset nihilominus inualida ex defectu debitæ contritionis, vel attritionis: quia peccat mortaliter, dum facit, aut permittit se absolui, Nauar. capitu. nono, num. tertio, & quarto, & capitu. vigesimosexto, num. septimo, contra Palud. & Sylu. qui simpliciter tenent absolutionem excommunicato impensam non valere, & per consequens iterandam.

6 Tertia excommunicatus † maiori excōmunicatione affectus, eius tamen iustè gnarus, si à peccatis fuerit absolutus, non tenetur ad iterandam eam confessionem: huius conclusionis probatio deducitur à capitu. Apostolicæ, de cler. excom. minist. & eam veram censet Caiet. in sum. in verbo absolutionis impedimentum, versi. vtrum. & verbo, confessionis iteratio. Cuius ratio est, quia iam rite confessus est. Sacramentum enim gratiam confert omni adulto offerenti se non ponenti obicem: nam propter ignorantiam probabilem excusatur à sacrilegio, quod excommunicatus sacramentum suscipiens incurrit, & propterea quāuis teneatur iste quærere, & obtinere absolutionem, nec possit interim se miscere diuinis, non tenetur tamen ad hoc propter efficaciam suscepti sacramenti: nam iteratio sacramenti non nisi propter effectum fieri debet, Caiet. in verbo, absolutionis impedimenta. Igitur

7 † solum à vinculo excommunicationis per beneficium absolutionis se liberare debet, quando peruenerit ad eius scientiam, & ita in conscientia tutus erit, quod quidem accidere potest ijs, qui ignorantes se propter percussionem clerici in minoribus constituti, vel prima tonsura initiati excommunicationem incurrisse, vel non considerantes excommunicationem latam contra surripientes arborum fructus, vel aliud huiusmodi beneficium absolutionis à peccatis tutè impetrant. Nauar. c. 9. nu. 3. in fi.

8 Quarta, excōmmunicatus † maiori excommunicatione, qui scit, aut fatetur se esse excommunicatum, putans iusto quodam iuris, vel facti errore, attenta eius qualitate se posse prius à peccatis, quàm ab excommunicatione absolui, non tenebitur confessionem iterare, si fuerit à peccatis tātum absolutus. Eadem ferè hæc conclusio probatur ac præcedens. Eamq; Caieta. & Nauar. expressim tenent, quamuis Palud. in 4. senten. distinct. vigesimasecunda, quæsti. 3. & Sylu. in verbo, confessio. 1. quæstio. 3. versicu. 4. probare velint confessionem iterandam esse, quorum quidem opinio falsa est, vt affirmat. Couar. de sent. excom. lib. 6. in c. alma mater. par. 1. §. 6. concl. 3.

9 Quinta iuste † à peccatis absoluitur, & per consequens confessionem iterare non tenetur is, qui est excommunicatus excommunicatione iniusta: quia in foro conscientiæ, & coram Deo, qui veritatem intuetur, non censetur excommunicatus, bonus tex. iuncta glo. in c. manet cum sequen. 24. quæstio. 1. Quod multo magis procederet, quādo excommunicatio esset nulla, communi omnium consensu argum. text. in c. solet, de senten. excommun. lib. 6.

Tenetur tamen, quando est iniusta excōmunicatio excommunicatus à diuinis sibi interdictis abstinere, aliaque vitare. Et si cōtra fecerit, diuinis se immiscendo, irregularitatem incurreret: nisi occultè, & absq; vllo periculi scandalo fieret, vt inferius dicemus in materia excommunicationis.

10 Postremo circa † pœnitentiam non adimpletam, an sit iteranda confessio: hæc cōclusio firmiter stabilienda est.

Ex parte satisfactionis non adimpletæ in statu gratiæ, aut nullatenus neque in bono, neque in malo statu, siue per obliuionem, siue per negligentem, siue etiam per contemptam non est confessio de necessitate iteranda, & hoc contra aliquos, & præcipuè Sylu. in verb. confessio. prima quæstio. tertia, & quæstio. vigesimaquinta, in fin. Cuius ratio est, quia nullus tenetur confiteri peccata, quæ rite confessus est, & à quibus est absolutus, sed solum pœnitentiam sibi iniūctam exoluere. Et si illius est oblitus absque eius culpa, liber erit à præcepto, si vero culpa sua, illam solam fateri necesse est. Sed damnum, quod vtroque casu, hoc est, quando culpa sua, vel non sua culpa incurrit, est quòd pœnitentiam oblitam in purgatorio exoluere tenebitur, Sotus in 4. senten. distinct. 20. quæst. 2. articu. 2. ibi ad ter-

11 tium. Sylu. Verum † fallit quod supra diximus, quando ante absolutionem iniungitur ei pœnitentia, & dum iniungitur, ipse contemnit, aut iustam curam non adhibet quo postea eius recordari posit: quia tunc confessio non valet etiam si postea pęnitentiā implet. Et hoc non propterea, quia eam nō

exequitur, sed quia quando iniungebatur peccauit, & de tali peccato non se accusauit. Nauar. c. 14.

SVMMARIVM.

1 *Confessarium circunstantias peccatorum scire oportet, & de duplici earum consideratione.*
2 *Circunstantiæ nominis significatio, & quot numero sint.*
3 *Personæ nomen, cuius opera peccatur; tacendum in confessione.*
4 *Admonitio vtilis de circunstantia temporis.*

De circunstantijs peccatorum. Cap. XIX.

1 Oportet † etiam confessarium scire circũstantias peccatorum, vt sic considerando qualitatem criminis in loco in tempore, in perseuerantia, in varietate personarum, iuxta tex. in cap. sicut dignum, el primo, de homi. & cap. consideret, de pœn. dist. quinta, sciat præbere consilium, & adhibere remedium. De circunstantijs igitur duplex est consideratio, vna de quidditate earum, & num. Atque altera de earum confessione, & quia D. Thom. prima, secunda, quæstio. 7. artic. 3. satis de priore disseruit, ideo sufficit, vt breuiter
2 explicemus quid hoc nomen † circunstantia significet, & quot sunt num. Circunstãtia igitur, quam latini appendicé vocãt, est accidens actioni adiacens, quod eius qualitatem in genere variat augendo. Scilicet aut diminuendo. Et sunt nume. septem. Quis. Quid. Vbi. Quibus auxilijs, vel per quos. Cur. Quomodo. Quando. Dicitur ergo. Quis, id est, quæ persona, vtrum Ecclesiastica, an sęcularis sit quæ peccauit, solutus, vel coniugatus, senex, vel iuuenis, Rex, miles, vel Imperator, secundum tex. in cap. homo, distinct. 40. Quid, id est quod crimẽ, furtum ne, an sacrilegium, adulterium, an quamcunq; aliam fornicationem, homicidium ne, an rapinam, &c. Vbi, id est quo loco sacro, vel profano. Quibus auxilijs, vel per quos traxit alios ad peccandũ, aut quos posuit mediatores ad malum perpetrandũ, vel cum quibus, pro quibus, vel cõtra quos.
3 Nunquam † tamen debet nominari persona, sed id, quod sufficit ad cognoscendũ mutationem speciei, vel numerum tantum peccatorum. Cur, id est qua intentione fecerit, an ex infirmitate, ex occasione, aut electione, vel quali vsus fuerit intentione: qa mortalia trahunt speciem ex fine: hinc qui furatur vt męchetur, potius est męchus, quàm fur. Quando in sacro tempore, vt diebus festis; vel ieiuniorum, an alio tempore, & quantum in tali perseuerauerit: hæc tamen circunstantia secundum Thomistas dicitur
4 aggrauans, & propterea † semper bonum erit in fine confessionis sic dicere. Ex his peccatis meis mortalibus plura, aut aliqua commisi diebus festis. Quomodo vtrum fraude, per insidias, an aperto Marte occiderit. Præterea crimen cõmisit naturali, vel innaturali modo, agendo, vel patiendo.

SVMMARIVM.

1 *Circunstantiarum confessio est de præcepto, & de eo iure, quo confessio.*
2 *Circunstantiæ necessariò confitendæ, quę & de quadruplici earum differentia.*
3 *Circunstantiæ alleuiantes quibus casibus confitendæ, etiam necessario. nume. sequen.*
5 *Circunstantiæ temporis festiui an, & quando confitendæ.*
6 *Gradum exprimere oportet in incestu, & qua ratione.*
7 *Circunstantia, ex qua peccatum fit reseruatum confitenda: vel quæ annexam habet excommunicationem. nume. seq.*
9 *Circunstantiarum cognitio in confessore, quàm sit necessaria, palam fit.*
10 *Circunstantia numeri, non circunstantia sed multiplicatio est peccati.*
11 *Peccata interna auget diuturnitas tẽporis in eis consumpti, & est confitenda, & nu. 13.*
12 *Circunstantiæ parantes aditum ad delictum, non confitendæ, & quæ sint.*
13 *Voluntas continuata per totum diem*

actibus

actibus medijs adhibitis ad alliciẽdum mulierem semel peccat; secus interrupta & 15.

14 *Peierare multoties eodem tempore, vnum, non plura sunt peccata: & de alijs similibus vide.*

16 *Peccata tot sũt, quot interruptiones & reuersiones fuerunt ad malum.*

17 *Numerus peccatorũ quomodo explicatur, si certus minimè dici potest.*

18 *Peccatorum vices subticere ex causa iniusta scelus est; & obliuio peccati ex lata culpa confeßionem inualidat.*

19 *Sæpe sæpius peccaui; an hæc verba satis sint ad explicandũ numerum.*

20 *Pœnitens adhibita diligentia, si nõ recolat numerum; quid agendum confessori; vt vtiq; sit consultum.*

21 *Diuturnitas, propensio, & animus, explicantur in peccatis diuturnis loco numeri.*

22 *Peccatum speciale in memoriam reuocatum post confeßionem non adhuc eget confeßione.*

23 *Confeßarij officiũ in absoluẽdis assuetis in diuturnis peccatis, quale sit.*

24 *Circunstantiæ, quæ aliam in speciem peccatum cõmutant necessario confitendæ.*

25 *Sacrilegium quibus in casibus committatur: vide.*

26 *Sacrilegium sola mente perficitur, perpetraturq́ue.*

27 *Sacrilegium non committitur in loco quartæ speciei rerum sacrarum.*

28 *Circunstãtia personæ aliquando auget peccatum, & an, & quando confitenda.*

29 *Circunstantia virginitatis confitẽda, item & voti, nu. seq.*

31 *Circunstantiæ peccatorum carnalium mentalium confitendæ, quæ sint.*

32 *Circunstãtia, si sine explicatione personæ, compeccatricis explicari non potest, quid agendum pœnitenti. & numero 35.*

33 *Legibus duobus contrarijs in eodem casu concurrentibus maior præfert.*

34 *Sacerdoti proprio non confitens ex iusta causa quid agere debeat, licentia non impetrata.*

35 *Confessor nequaquam pati debet pœnitentem, criminis consortes manifestare.*

36 *Socium criminis, ex necessitate, quãdo liceat manifestare. & seq. & 38.*

39 *Confessor reuelata in confessione, ne pœnitente quidem permittente, reuelare potest: & quid de persona non socia delicti. nu. seq.*

40 *Circunstantia finis quæ; & eius præteritio obligat ad iterandam confessionem.*

41 *Circunstantiam neceßariam oblitam reminiscens quomodo confiteri debeat.*

De circunstantijs necessario cõfitendis. Cap. XX.

1 Oc enim in loco animaduertẽdum est de † de circunstantiarũ cõfessione esse præceptum. Q đ si qs obijciat nullibi id esse expressum, s. nec diuino, nec humano iure. Respondetur esse iuris vtriusque illius, scilicet quo tenemur confiteri; nam quo iure tenemur confiteri; tenemur confiteri integrè, atque omnia cũ suis circunstantijs. Accedit canon. Consideret de pœniten. distinctio. 5. vbi habetur, consideret pœnitens qualitatem criminis in loco, in tempore, &c. tex. in cap. omnis, extra de pœnit. & remiss. versi. omnia, expresse habetur in Conc. Trid. sess. 14. & cap. 5. & can. 7. At vero quia nõ omnes circunstantiæ sunt in confessione necessariæ, inuestigandum

2 est, quæ istarum sint necessario † confitendæ, vbi adnotandum est, quatuor esse earũ differentias. Quædã enim sunt impertinentes, hoc est nullius ponderis; quippe quæ neque

neq; aggrauant, neq; alleuiant, veluti dextera furari, vel sinistra, ante prandium, vel à prandio occidere, quas confiteri nedum est superfluum, sed est contra simplicitatẽ confessionis. Quædam vero sunt alleuiantes, (puta) malum committere bono fine, ignorantia, & metu, cap. significauit, de peniten. & remis. cap. sicut dignum, de homic. has confiteri imperfectioni est ascribendum, c. consideret, vers. tentatione de penit. dist. 5. locus enim ille accusationi, & non excusationi deputatus est.

3 Huiusmodi † ergo circunstantiæ aptius tacentur, præterquam si confessarius de eis interroget, vel ob scandalum vitandum, vt quando ex earum occultatione occasionẽ alicuius mali idem confessarius apprehenderet, argum. tex. in cap. nihil, de præscript. Vel nisi deformitatem valde minuerent, (verbi gratia.) Si mulier graui inopia pressa, vel metu mortis territa, vt suæ vitæ consuleret, sui copiam fecerit, poterit hæc omnia cõfessario patefacere: quia eius famam aliquo modo defendunt: quamuis sint circunstantiæ alleuiantes: vel si quispiam existimet fas esse furari, vt pauperibus eroget, quod tamen fieri non debet, cap. non est putanda, 1. quæst. 1. At vero si huiusmodi
4 circunstantiæ † proximè consideratæ adeò peccatum leuarent, vt culpæ nomen prorsus tollerent, vel de lætali facerent veniale, essent necessariò confitendæ. Puta si quis hominem ex ignorantia inuincibili in incertum iaculando transfigeret, vel cum tutamine inculpatæ tutelæ sese tuendo occideret, hic si in confessione simpliciter diceret, homicidium perpetraui, confiteretur tanquam graue peccatum, quod non esset tale, atq; ideo peccaret mortaliter. Et similiter si quis extrema necessitate ductus panem alienum surriperet, iuxta tex. in cap. discipulos, de consecr. dist. 5. & glo. in cap. si quis propter, de furt. non dicat simpliciter, furatus sum, sed addat necessitatem, qua compulsus est, ne videatur esse culpa, vbi culpa non est, vel si necessitate non compellẽte obolum duntaxat furatus sum. Sed quantitatem illam exprimat, ne confessarius iudicet mortale, quod est veniale: furtum namque simpliciter prolatum genere suo notat mortale. Sotus in 4. sent. dist. 18. q. 2. art. 4. vers. sit ergo, 4. concl. Nauar. cap. 6.
5 vers. 7. circa fi. Rursum † plene: ꝙ dicuntur aggrauantes, veluti peccare diebus festis, quæ secundum communem nec etiam sunt necessario confitendæ: nisi ratione cõtemptus, vt si intentione, & proposito violandi festum, læthale crimen admittitur, vt si eo fine peccatum committitur, vt fieret aliquod opus prohibitum illis sacris diebus, Sylu. in verb. circunstantia quæst. 5. in fi. Nauar. c. 6. nu. 9. ver. nono asserimus, vel etiã nisi quadam notabili, ac omnibus euidenti grauitate peccatum augeret, vt in incestu cum
6 matre, vel filia; quia & si incestus † dicatur, non sufficit dicere cognoui vnam de ascendentibus, vel descendentibus, nisi gradum exprimat, Sotus dist. 18. quæst. 2. artic. 4. vers. colligamus, ergo, & versi. septimo incestus. Nauar. c. 7. num. 4. in fi. idq; ratione notabi-
7 lis deformitatis actus. Nec † etiam procedit in ea circunstantia, quę sic auget peccatum, vt ratione ipsius fiat reseruatum saltem ex vi constitutionum synodalium, quę solent aliquando furta aliqua, & damna certæ cuiusdam quantitatis episcopo reseruare. Nauar. qui supra num. 7. in fine. vers. videtur tamen. Præterea nec locum communis
8 opinio † habet in ea circunstantia, quæ habet annexam excommunicationem, vel efficit, vt ea sit Papalis, quemadmodum grauis percussio clerici, cap. si quis suadente. 17. quæst. 4. vel episcopalis, si leuis est, c. peruenit. de senten. excom. has enim circũstantias in quarto, & quinto loco positas, quia
9 eis ignoratis sacerdos † scire non posset q̃d esset acturus, omnino scire debet, hinc si iniuria illata fuerit in clericum; quia hic res agitur de iurisdictione, debet interrogare pœnitentem iniuria fuerit ne enormis, an leuis, aliter enim iudicabit de vna, aliter de altera, sic si tractatur de damno dato ex causa furti oportet interrogare de quantitate, vt videat sit ne ibi excommunicatio synodalis, vel vt sciat modum imponẽdæ restitutionis, Sylu. in verb. confessio, 1. quæst. 9. & vt legitimum sumat indicium de pœnitente an læthale peccatum admiserit necne. Hinc ei, qui furatus est, quantitatem notabilem, quæ facit peccatum mortale, nõ sufficit confiteri furtum simpliciter, sed oportet saltem exprimere illud, quod erat quantitatis iustæ ad efficiendum mortale. Nauar. prælud. 9. nu. 6. versi. facit item. imo totam quantitatem exprimere necesse est pœnitentem, aliter enim de illo iudicabit ꝯfessarius, qui mille furatus est, aliter de eo qui decem millia, aliaq; satisfactio iniungenda vni, alia alteri, Sotus dist. 18. quæst. 2. artic. 4. col. 9. in fine.

Nume-

10 Numerus † autẽ peccatorum, id est quoties, non est circunstantia, sed peccati ad peccatum additio, atq; multiplicatio, Caie. 1. 2. quæst. 7. artic. 1. qui quidem numerus toties augetur, quoties peccatum ipsum, vel voluntas peccandi, quæ fuerat intercisa renouatur, & hoc in peccatis internis, quæ solo animo consumantur, vt odium, hæresis, secus in ijs, quæ opere exteriori perficiuntur, vt homicidium, fornicatio, furtum: nam illa non multiplicantur, nisi per intercisionem, & interruptionem, aut cõsummationem operum exteriorum, & non per solã voluntatem, & cogitationem intercisam alijs cogitationibus durante tamen opere exteriori, immo neq; per interruptionẽ actuũ exteriorũ, qui sunt velut quædã via ad vnicum actum perpetrandum, aut veluti quædam partes ipsius præambule, & immediatè, nisi accidat interruptio, & mutetur propositum illud consumãdi, quod postea ite-
11 rum cõsumatur. Diuturnitas † tamen temporis ijs consumpti auget peccatum, & explicanda esset, & ideo maior contritio est necessaria, Nauar. c. 6. num. 16. cum duobus seq. & cap. 16. num. 9. circa medium, ex quibus infertur, q̃ peccator non tenetur, vt as-
12 serit communis, confiteri † mala verba, signa, & gestus, quæ antecedunt homicidiũ. Sufficit enim dicere, interfeci, neq; colloquia, oscula, & amplexus, quæ præcedunt fornicationem, sed tãtum dicere. Fornicatus sum, neq; cogitationes, & volũtates apparatuum ad furandum, sed satisfacit vltimum actum confitendo, Nauar. qui supra num. 7. versi. octauo, & ratio est, quia hæc omnia sunt via, & præambulum ad delictũ. Exempli gratia, ligna, lapides, & columnæ, & si multa sint secundum se sumpta, tamẽ omnia simul considerata tanquam partes vnius domus non amplius, quàm vnam domum constituunt, l. eum qui, de vsuca. l. qui
13 vniuersas. ff. de acq. poss. Sic † pari ratione qui diem integrum, vel noctem insumeret musicis, & cantilenis, quo mulierem alliceret, vel oportunitati captandæ, qua ipsam alloqueretur, vel alijs officijs, quibus in illũ finem pessimum inflecteret, quandiu talis voluntas, & opera exterior non interrumpitur, vnum tantum peccatum erit, licèt tan-
14 to grauius, quanto diuturnius. Sic † si eodẽ tempore quis multoties peierauit, ratione continuationis temporis vnum peccatum dicitur, & si pluries committatur, ita tex. in c. cum haberet, de eo qui dux. in matrimo. pro quo glosa notabilis, in l. pen. ff. de act. & oblig. Pariter si alicui eodem tempore dicantur plura verba iniuriosa, non tot iniuriæ, quot sunt verba iniuriosa, sed vna tantum erit, ita Bar. in l. item apud. §. 1. ff. de iniur. Sic qui sæpius rem contrectat, non plura, sed vnum furtum committit. l. ei qui, ff. de furt. ita qui pluries clericum verberat continuato tamen tempore, non incidit nisi in vnam sententiam excommunicationis, licèt verbera fuerint plura, tex. not. in ca. cum pro causa de senten. excom. vide in cap. 1. & ibi per glosam de pœnit. per Bartol. in l.
15 inficiendo. §. infans. de furt. Sic † in casu nostro, qui diem integrum insumeret musicis vt mulierem alliceret ad prauum opus, vnũ peccatum erit: nisi mala illa voluntas peccandi esset interrupta, cessando ab impendenda illa opera exteriore, & iterum postea illam continuaret, vel si opera illa exteriore finita, puta fornicatione, iterũ coiret: nam tunc duo essent peccata, vel si illa expleta vacaret alijs negocijs, quæ non essent via, neq; præludia ad prædictum opus, & iterum postea rediret ad eandem malam
16 voluntatem: nam † tunc peccatũ aliud cõmitteret, & tot subinde peccata teneretur confiteri, quot interruptiones, aut renouationes. Veluti si pergens ad homicidiũ perpetrandum, vel fornicationem, in via furaretur, aut blasphemaret, nam tunc tot peccata committeret, quot essent in se actus mali, Nauar. cap. 6. num. 17. in fine. Igitur ne-
17 cesse † est peccatorem exprimere certum numerum si recolit: sin minus rationem secum ponat quoties in die, vel hebdomada, aut mẽse, plus, minusue peccatum illud admiserit, & numerum confiteatur certiorẽ, vel verisimiliorem.

18 Peccaret enim † mortaliter qui ex causa iniusta, puta erubescentia, vel hypocrisi vices aliquas subticeret peccatorum, quorum iam meminit; quia etiam si lata culpa sua fieret quo minus recordaretur, nihil scilicet sese colligendo, cum id efficere iam potuisset, confessio est penitus inualida. Sylu. in verb. confessio. 1. num. 12. Nau. cap. 6. num.
19 14. nec etiam satisfacit dicẽs, † peccaui sæpe sępius in hm̃õdi peccati genere: cum verbum illud sæpe ita verificetur binario, seu denario, sicut in centenario, iuxta glo. in c. monasteria, versi. frequentare de vit. & ho-
20 nesta. cleric. At si adhibita † omni diligentia, & præparatione ad recolendum peccata, quæ consueuit facere humana fragilitas,

quæ

quæ secũdum Scotum est, quando quis tantam adhibuit ad memorandum, quantum quis apponeret in re ardua, & quę sibi multum esset cordi, certum numerum exprimere nequiuerit, tunc nisi ex circũstantijs verborum pœnitentis confessarius æquè poterit noscere numerum, vt peccator, q̃a tunc numerus esset cõfessus implicite, vt p Sylu. in verb. confessio, 1. q. 11. in fi. debet supplere pœnitentis conditionem, interrogando statum sufficienter, & quandiu in illo permanserit, & ita in conscientia ambo tuti erunt. Veluti si meretrix publica, quæ per decennium parata esset ad sui copiã faciendam ne dum vulgaribus hominibus, sed & in sacris constitutis cælibem vitam agentibus, & matrimonio iunctis, conteratur: quoniam satis erit si confessario panderit tempus, quo sic in prostribulo permanserit omnibus exposita. Sic concubinarius qui perinde ac maritus concubinam in domo, ac in lecto habet, aut qui peruersa consuetudine ducti peccant semper blasphemando, peierando, atq; semper prauis cogitationibus consensum præbendo, non nume-
21 rum, † sed diuturnitatem, frequentiã, propensionem, & animum peccandi manifestet, vt inquit Sotus, in 4. sent. dist. 18. quæst. 2. artic. 4. colum. 4. Nauar. cap. 6. nu. 15. hinc enim spiritualis iudex melius coijciet, quæ adhibere debet remedia, quàm ex importuna calculatione. Quod si rogas, vtrum
22 dũ quispiam sic tempus explicando † confessus est, quod postea in particulari cuiuspiam recordatur peccati, an teneatur illud confiteri. Respondetur, quòd non: quia satis illud confessus est, cum dixit quotidie similia perpetrasse, Sotus, qui supra versic. at qui.

23 Hos etiam ita † malo seu peccato assuetos confessarius non statim absoluat, sed in mense plus, vel minus secundum ipsius prudentiam absolutionem differat, audita tamen singulis hebdomadis ipsorum confessione, & hoc modo per salutaria monita, & oportuna remedia ad ipsam absolutionem impetrandam disponat, scd'm tex. in cap. quod quidam de pœnit. & remiss.

24 Aliæ sunt præterea † circunstantiæ, quæ aggrauant, & mutant in aliam speciem & in infinitum, videlicet quæ specialem habẽt repugnãtiam ad aliquod præceptorum diuinæ legis, vel ecclesiasticæ. Eiusmodi sunt furtum, & fornicatio, quæ simpliciter repugnant præceptis legis. Non furtum facies. Non fornicaberis: nam vtrumq; horum factum in loco sacro dicitur sacrilegium, ca. quisquis. 17. quæst. 4. D. Thom. 22. quæst. 99. artic. 3. ad tertium, quæ circũstantia illa sola necessario confitenda est iuxta Concil. Trid. ses. 14. cap. 5. quæ ad sacrilegij speciem trahit, quod est quãdo opus ipsum peccati, sanctitati, vel immunitati eiusdem loci
25 directe contrariatur, quod cõtingere † potest in multis casibus. Et primus est, si inde extrahatur, qui illic vitæ suæ tuendæ gratia confugerit, Caiet. 1. 2. quæst. 7. artic. 1. & in verb. sacrilegium. Secundus casus est, si in eo loco furtum committatur, quinimo nõ solum est sacrilegium, sed etiam excommunicatio, si interuenit cũ furto effractio Ecclesiæ. cap. conquestus de sent. excom. tertius est, si in eodem loco fornicetur, procedit etiam si dicta circunstantia addat actui bono, repugnante tamen ratione; vt si vir vxori debitum in Ecclesia reddat, Sylu. in verb. circunstantia. q. 4. Nauar. cap. 6. num. 9. versi. 11. Quartus est, si ibi fundatur sanguis humanus, cap. proposuisti extra de consecr. eccl. vel alt. c. ecclesijs de consecra. distin. 1.
26 Et hæc † intelligo non solum si perueniatur ad actum, sed etiam si mentaliter desideret aliquis in loco sacro aliquid horum perpetrare: nam tunc eandem per se grauitatem habent, & ad eandem speciem sacrilegij pertinent, Sylu. in verbo, confessor. 1. q. 10. Hæc enim idest fornicatio, & sanguis in ecclesia fusus impediunt exhibendũ ibidem diuinum cultum, ad quem directe sanctificatur locus.

27 Locus † autem sacer quo ad hoc non dicitur monasterium, aut dormitorium, vel cameræ ecclesiæ adhærentes, aut campanilia, & multo minus prædia religiosorum: quia sunt quartæ speciei rerum sacrarum, D. Thom. 22. quæst. 99. articu. 3. Nauar. qui supra contra Sotum. Et hæc quo ad circunstantiam loci.

28 Propriæ personæ † circunstantia aliquãdo peccatũ auget: quia cæteris paribus plus peccat in dignitate constitutus, quàm priuatus, & prælatus, plusquam subditus tex. est cum glo. in cap. homo dist. 40. Et propterea quamuis optimum sit hanc circunstantiam exprimi, communiter tamen non est necessarium: nisi cum mortale vnius speciei fieret mortale alterius. Hinc qui cum coniugata rem habuit, vel cum religiosa, aut cõsanguinea, non satisfit confitendo se cum fœmina concubuisse, sed debet exprimere

cam

eam fuisse coniugatam, religiosam, vel cõsanguineam: nam in primo casu est adulteriũ, in secundo sacrilegium, in tertio incestus, & per consequens quod erat vnius speciei efficitur alterius. Nauar. cap. 6. num. 5. in 4. illatione. Vbi etiam inquit hoc esse necesse confiteri ex parte cõfitentis, nempe vir-
29 ginitatis † circunstantiam, si ipse sit virgo, vel coniugatus, non solum quando opere consumauit, sed etiam si mente. Ibi nume. 7. contra Sotum: quod tamen intellige, nisi pœnitens notus esset confessario; tunc enim non oportet dicere. Rem veneream habui cum coniugata, cum sim coniugatus, vel religiosus, Sotus dist. 18. quæst. 2. artic. 4. col. 11. versi. accidit.

30 Sic circunstantia voti † exprimi necesse est à pœnitente, cum agit contra votũ, vel contra statum voto firmatum, vt cum religiosus, seu alius cultui diuino mancipatus fornicatur: quia fornicationis crimen transit in sacrilegium.

31 Quod idem procedit in peccatis † carnalibus mentalibus, nam iuxta varias circunstantias variarum personarum variantur etiam species multorum desideriorum. Quare quæ sunt erga cõiugatas, sunt adulteria, quæ erga cognatas incestus. Quæ erga virgines stuprum: & ideo sunt necessario confitendæ cum numero illarum concupiscentiarum, Nauar. capitu. 16. num. 9. versic. 5. qui habet. At si religiosus blasphemauerit, aut peierauerit, tunc solius blasphemiæ reus erit. Caiet. 1. 2. quæst. 7. articu. 1. Nau. c. 6. nu. 10. & 11.

32 Quando autem in confessione † circũstãtia exprimi nequit, nisi persona cum qua peccauit, prodatur, tunc pœnitens diligenter quærere debet eum confessarium, cui illa persona sit incognita, ne quo modo per confessionem eam prodat. Quod si necessario facienda sit confessio ei, qui eã agnoscat, & ex manifestatione personæ, sibi, vel alteri immineat periculum notabilis infamiæ, seu personæ, tunc omissa circunstantia confiteatur cum proposito tamen illam confitendi, cum primum à prædicto impedimento illa tertia persona, vel ipse liber erit, iuxta sententiam; D. Thom. in 4. senten. distinct. 17. quæstio. 3. articu. 4. ad quartam quæstio. versicu. ad quintum. Et ita intelligendum illud Caietan. in verbo, confessio conditione. 3. Exemplum; accessit quis ad sororem vnicam, vel ad matrem, & confitetur proprio fratri; qui improperio id dabit matri, vel sorori, reuelando secretum, vel flagitium vlciscetur in illis, vel in pœnitente, tunc prætereundam esse circunstantiam nemo est profecto qui non fateatur. Et hæc opinio est amplectẽda, quamuis cõtraria sit magis communis.

33 ratio autem † est, quia quando duæ leges contrariæ in aliquo casu cõcurrunt, in quo alterius obseruatio in aliquo casu est omittenda, tunc illa, quæ maior est debet anteferri, atq; illi cedere, arg. tex. in c. si Dominus, & c. Iulianus. 11. q. 3. Atque iniustè aliquem nota infamiæ inurere, eiusque peccata ea ignoranti patefacere peccatum est lege diuina naturali prohibitum, Nauar. in c. inter verba 11. quæst. 3. Confessionem vero sacramentalem non integram facere peccatum est lege diuina positiua Christi Redemptoris nostri prohibitum, vt in gl. sum. de pœni. dist. 5. Igitur hæc tanquam inferior illi cedere debet, Innoc. in ca. omnis, & ibi Host. num. 4. de pœni. & remiss. Naua. cap. 7. num. 2. Quæ quidem multo magis obti-
34 nent locum, quando † aliqua iusta causa existeret non confitendi proprio sacerdoti ea ratione, quia versatur periculum animæ, aut vitæ, aut famæ ipsius pœnitentis: Nam tunc si causa illa manat, ex culpa sacerdotis, puta, quia est valde imperitus, aut solitus reuelare confessionem, vel solicitator ad malum, aut qua causa, tunc oportet quidẽ, sed sufficit licentiam petere, quam si impetrare non valet, & accessus ad superiorem non patet, tunc debet confessionem differe, quousque commode fieri posset integra. Caietan. in verb. confessio. conditione decima. At quando nulla expectatur commoditas commodè posse fieri integrã, tunc debet peccato illo, vel circunstantia illa omissa, reliqua confiteri, & postea cõmunicare, cum proposito illud, vel illam confitendi, quàm primum dictum impedimentum cessauerit, non differendo in alterum annum. Sotus distin. 18. quæstio. 2. artic. 5. circa 3. argumentum. Si vero iusta causa manat aliunde, tunc oportet petere, & obtinere, & multo magis si non est iusta, quæ est illa quando timeret à proprio sacerdote sollicitiorem curam de se, aut minus bonã opinionẽ habendã in posterũ, aut pp solũ pudorẽ, aut erubescentiã, secũdũ Sylu. in verb. confessor. 1. §. 6. nisi adeo magna esset, vt pœnitẽtẽ cõstitueret in periculo tacẽdi aliqđ peccatũ, vel circunstantiã necessario ɔfitẽdã, Nau. i c. placuit n. 146. cũ

quatuor

quatuor sequ.de pœnit. dist. 6. & cap.7. in manuali num. 9.in fine.

Sed redeundo modo ad circunstantiam
35 personæ,cum qua peccauit † pœnitens aduertendum erit quod si confessarius præcognouerit pœnitentem patefacturum delicti consortes, vel à quibus fuerit ad peccandum inductus, occurrat quàm primum, ipsumq; admoneat ne reuelet,ne contrafaciendo, peccato illius videatur consentire, vt inquit D.Bonauent.in 4.sent.dist. 11. q.3. Nauar.c.7.nu.2.Quod proculdubio verum est,quando poterat pœnitens suum peccatum, vel circunstantiam mortalem exprimere absq; reuelatione tertię personę,alias secus,secundum com.opinionem; quam tamen Nauar.c.7.nu.3.valde impugnat, & reprobat dicens potius alteri cõfitendum cũ licentia,vel si impetrare non potest, potius debet circunstantiam tacere, quàm proximum diffamare, quãdo alterum de duobus fieri oportet.

36 At quando † per manifestationem socij criminis in confessionem nulla timetur famæ ipsius iactura; nempe quando creditur fore vt confessarius prædictum sociũ omnino celet,tametsi deinceps non tanti æstimabit illum, sicut & prius, nihilominus tamen detegendus erit,Sotus in 4.sent.dist.18. quæst.2.art.5.ad 4 argum.D.Thom. dist. 16. quæst.3.art.2.q.5.ad tertium.

37 Potest † etiam tuta conscientia pœnitẽs criminis socium in confessione manifestare, quotiescunq; bono animo, non ex curiositate cõfessarius id scire desiderat,Sylu. in verbo confessio idest ibi vigesimoquinto. Nunquàm tamen debet pœnitentem ad id compellere. Rursum, quando proprius confessarius huiusmodi est,vt probabile sit eum profuturum,& nullatenus obfuturum, si circunstantia, qua alterius crimen reueletur ei confiteatur potest, & debet pœnitẽs illam ei confiteri,argum.tex.in cap. hoc videtur, 22. q. 5. Hoc enim non est infamare: quia nihil contrarius reuelatur, cum iure ei,quem credimus profuturum, possit alterius crimen deferri: modò prius eum per se corripiat,vel quando nulla ei spes sit emẽdationis per suam correctionem,Nauar.ca. 7.num.8. Imo addit Bonauen dist. 21. in 2.
38 par.quæstionis art.1. ꝙ † non solum ad explicandam circunstantiam peccati proprij, verum etiam ad prouidendum sibi remedium potest pœnitens reuelare aliam personam. Vt si puella ab aliquo molestè in turpitudinem sollicitetur, detegere illã personam potest in confessione.Imo etiam extra confessionem non solum ei,qui prodesse potest,sed etiam ei, qui potest obesse, nã qui iniuriam alteri intentat, saltem quandiu in illa perdurat, ius perdidit suæ famæ ac perinde alter habet ius defendendi se, postquàm remedia alia adhibuerit cũ detrimento famæ alterius.

39 At vero † quando reuelatio fit in confessione cauere debet confessarius omnino ne etiam de licentia pœnitentis extra confessionem eius negotium tractet, aut reuelet.faceret enim cõfessionem exosam,quod secus est, si extra confessionem. Sotus in 4. sent.dist.18.q.2.art.5. col.21.

40 Quando vero alia persona † est explicanda, non quia fuit socia delicti, sed alia de causa; tunc multo maior est adhibenda cautela: vt si quis confiteatur se infamasse patrem,aut prælatum de tali crimine,tamẽ dicendo verum, vbi aperit crimen patris, aut matris, tunc inquam maxima cũ cumspectione vtendum,vt primum bene examinetur,an sit circunstantia necessaria confessionis,qualis fateor esse potest infamatio parentũ de re grauissima,& ideo confitenda non solum,quando fuit mendacium: nã hoc notissimum est, verum etiam quando crimen parentum fuit verum, si fuit infamatio præter ordinem iuris. Ibidem Sotus est etiam & alia circunstãtia, quæ vocatur circunstantia finis, idest cur quæ sicut dupliciter superuenit veniali ex genere faciẽdo de veniali mortale. Ita dupliciter variat speciem proportionalitate seruata. Verbum namque iocosum dupliciter ex fine fit mortale.

Primo ex parte agentis,puta si cõstituatur in eo finis.

Secundo ex parte obiecti,vt si ordinetur ad adulterium,Caiet.1.2.quæst. 88. artic. 5. in fi.Et in ijs casibus talis circunstãtia adeò est necessario confitenda, ꝙ si quis illam omitteret, iterare confessionem deberet. Hinc facile infertur, quàm sint in orbe terrarum fideles,vt inquit Nauar.in cap. consideret,de pœn.distin. 5.qui iterationis vinculo sunt adstricti:nam qui ieiunium frangit,quo ad libidinem potentior fit, qui furatur,vt mechetur. Qui missam non audit, quo mulierculæ placeat, cũ confitetur hæc admisisse; debet addere quo fine ea admiserit,alias iteranda est illi confessio,sed heu albo coruo rarior est,qui faciat.

Postre-

41 Postremo † sciendũ erit, ꝙ quando circunstantiam omnino in confessione necessariam est oblitus, potest illam, cum primũ recordatur cõfiteri. Exemplum quidam iuramento firmauit nunquam percussurum clericum, demum in illum manus inijcit violentas, confitetur nõ tamen recordatur iusiurandi appositi huic sufficit postquàm illud in memoriam reduxerit, dicere. Confiteor me iuramentum semel, aut pluries fuisse transgressum, absq; eo quòd reconfiteatur peccata. Nauar. in prælu. 9. num. 4. & in cap. 6. nume. 20.

SVMMARIVM.

1 *Confessarium alienissimum à peccatis oportet esse: & in peccato administrans peccat.*

2 *Probitas & charitas fraterna præcipua ornamenta in confessario.*

3 *Confessarium exterius quanta morum grauitate esse oporteat, vt dignam personam gerat.*

4 *Confessarij interna ornamẽta quæ sint.*

De probitate confessarij. Cap. XXI.

1 Onfessarius quippe, cuius pedibus peccator se humiliter prouoluitur, exponens illi suos langores, talem † se exhibere debet, vt in nullo eorum iudicandus sit, ne dum alios iudicare audet, seipsum condemnet. Omni itaq; crimine careat oportet, q. alios iudicare paratus est. Cognoscat igitur se, & purget, & si quid damnandum in alijs reperit, à se proijciat. Animaduertat quod dicitur. Qui sine peccato est vestrum, prius in illam lapidem mittat, vt inquit Aug. in cap. 1. § sacerdos, de pœnit. dist. 6. Nam qui peccato mortali tenetur, & confessiones audit, lætalis culpæ reatũ incurrit toties, quoties huismodi actum facit. Etenim omnis, qui sacramentum recipit, vel administrat in peccato mortali, mortaliter peccat, cap. illud distin. 95. Licet eius absolutio valeat, vt habetur in Conc. Triden. sess. 14. cap. 10. Non tamen semper de necessitate requiritur confessio, nisi in eucharistia, sed sufficit contritio. Sylu. in verbo, confessor. 3. nu. 4. versi. quantum vero. Studeat igitur eum
2 saltem † probitatem callere, vt sit, vel saltem credat se esse extra statum mortalis culpæ. At quo melius, & quo in omnibus virtutibus, & præcipuè in charitate fraterna, & zelo animarum eminentior fuerit, eo aptius instrumentum erit diuinæ bonitatis vt exageratius pœnitentem admonitũ curare possit, quanti refert vitam secundum diuinam voluntatem emendare.

3 Præter hæc ad † probum confessarium pertinet, vt exterius, interiusq; sit compositus. Exterius quippe in incessu debet confessarius esse ornatus, vt grauitate itineris mentis maturitatem ostendat. Incompositio enim corporis inæqualitatem indicat mentis. Vnde historiographus ille cum eius mutabilitatem describeret, cuius conscientia curis excitata mentem vastabat. Inter cætera hoc etiam notabile indicauit, dicens. Incessus eius modo citus, modo tardus ita tex. in c. fi. dist. 41. Igitur ad confessarium spectat, vt exterius in eius vultu, & gestibus, & motibus corporis, aut etiã in eius habitu, vel voce nihil agnoscatur quod nõ deceat virum probum, & maturum. & eum, qui Dei locum tenet.

4 Interius † vero, vt cuius gerat vicem secum reputans, cum reuerentia, & timore suum munus obeat, atq; humiliter de se sentiens pœnitentes sibi præferat Ad eius etiã bonitatem pertinet, vt multis sanctis meditationibus imbutus sit: tum vero maximè ijs, quæ versantur in considerandis beneficijs à Deo sibi collatis, & vt diuina charitate sit ignitus. Cum ad id peruenerit, quòd homines lucretur, Regnum Dei per pœnitentiæ sacramentum augeat, ditet sanctam ecclesiam, diaboli tyrannidẽ eradicet, Christi animas sanguine redemptas ducat ad vitam æternam.

SVMMARIVM.

1 *Probitas sine prudentia potius est stoliditas dicenda.*

2 *Prudentiæ confessoris est, constitutum habere pœnitentem à latere, & quare.*

3 *Prudentiæ item est, minus sæpe confitentes prius audire, & alios vt ibi.*

4 *Prudentiæ quid sit, audito in initio cõ-* *fessionis*

fessionis casu reseruato.

5 *Confessoris imprudentia confessio aliquando odiosa redditur, & damnosa pœnitenti.*

6 *Confessor summa humanitate accipiat infirmos, & idiotas cauteq; turpia interroget.*

7 *Pœnitens turpibus deditus, vel in fine quadragesimæ confitens non statim ad communionem admittendus.*

8 *Confessor dubia differat, nec in dubio statim ad pœnã obliget pœnitẽtem.*

9 *Animæ in foro pars tutior licet durior eligenda, in dubia irregularitate: idẽ in foro quasi pœnitentiali, nu. seq. vide casum. nu. 12.*

11 *Pœna ampliatur causa euitandi animæ periculum.*

De confessarij prudentia. Cap. XXII.

Ed non satis est confessarium esse probum, nisi sit prudens: probi-
1 tas † enim si prudentia careat transit in vitium, veriusq; stolidi-
tas dicenda est, quàm probitas. Inde dominus prudentiã cum simplicitate, hoc est cũ probitate coniunxit, Cum dixit. Estote prudentes sicut serpẽtes, & simplices sicut co-
2 lumbæ. Prudentia † vero confessarij in hoc posita est, vt pœnitentem ita sibi à latere constituat, vt alter alterius vultum intueri nequeat: ne pœnitens pudore detentus erubescat. Et si nihil fuerit intermedium, quod aspectum prohibeat, aurem ei præbeat, vt manu ab eodem latere maxillæ apposita faciei aspectus excludi possit.

3 Prudentia † etiam vtatur, vt cum omnes audiri nequeant, eos libentius, & prius audiat, qui rarius confitẽtur, vel quia sunt extranei, aut in maiori dignitate, vel quorum confessione spiritualis profectus redundat ad maiorem Dei gloriam, & cõe bonum.

4 Sciant ẽt confessarij, † ꝙ maxima prudentia vti debent, qñ aliquem casum reseruatum initio sacramentalis cõfessionis audierint: nã tunc audire dẽnt totã confessionẽ, & nullã mẽtionẽ d̃ reseruatis facere, nisi in fine. Et postea more periti medici infundere vinum, & oleum vulneribus sauciati, pro ut Christus Luc. 10. eos docuit, remittendo pœnitentem, aut seruando seruanda, prout sup ra late diximus. c. 6.

5 Quod est contra nonnullos † confessarios, q. adeo à virtute prudentiæ alieni sunt, vt cũ primũ aliquẽ casum reseruatũ in principio confessionis audierint, illico pœnitẽtes ad pœnitentiarios destinant, aut transmittũt; qua de re fit subinde, vt eundẽ bis, aut tertio & eo amplius necesse sit remitti. Sæpe namq; contingit pœnitentes alijs reseruatis cri minibus etiam atrocioribus reperiri inuolutos, & ita confessariorũ imprudentiæ duntaxat causa, sacra confessio aut redditur odiosa, aut saltem onerosa.

Ex eadem quoq; imprudentia accidit q̃d sæpè grauissimi etiam peccatores omnibus peccatis euomitis ante Deũ ante pedes confessarijs multum dispositionis, ac prouenientis gratiæ diuinę acquirerent: nisi statim audito casu reseruato repellerentur. Est etiam
6 † prudentiæ vt non paruã diligentiam apponat cũ infirmis, & ignorantib. quo eorũ aperiat conscientias: necesse est. n. bonum confessariũ teste Inno. in c. oĩs, de poe. & remis. tanquã discretũ, & cautũ affabiliter, & humanè inquirere, ne pęnitentes ex austeritate confessarij impediantur in confessione sua, & diligenter, ne peccata celent ex verecundia, vel ignorãtia. Vnde vulneribus sauciatis super infundat vinũ, & oleũ, hoc faciet, si animabit diffidentes oleo mansuetudinis, & arrogantes vino iustitiæ, tępidos calefaciat, cęcos illuminet, sibi, & pœnitẽti prouideat, vt cautè interroget circa ea, quæ possint, vel sibi, vel pœnitẽtibus laqueos inijcere: ideo in venereis vtat̃ verbis, quàm fieri potest honestis, ijsdem pœnitẽtem vti doceat: Satis. n. est intelligi, q̃d dr̃.

7 Et si quem † repererit turpibus vitijs deditum, vel eum, qui vsq; ad quadragesimæ finem confiteri differat, non statim ad cõmunionem admittat, sed prohibeat per aliquas hebdomadas. Ille tamen interim confiteatur, vt magis purificatus accedat. Tanquam etiam medicus prudentia vtatur, vt cauendis in posterum peccatis remedium adhibere sciat iuxta personarum, locorum, & temporum qualitates.

8 Prudentiæ † rursum est eorum resolutionẽs, de quibus dubitat confessarius differre vt supra diximus. cap. 15. Præterea ad prudentiam spectat non subito pœnitentem obligare

obligare ad restitutionem, vel vt pœnā patiatur, aut aliquid agat, qñ est in dubio: qa forte vult se ponere in tuto: nam in ijs benignior pars est eligenda pro pœnitēte, facit tex. in c. in pœnis, & in c. odia, de reg. iur. li. 6. Exēpli gratia, si pœnitēs esset in dubio, an ex aliquo actu inciderit in pœnam excommunicationis, vel irregularitatis, tunc quamuis agitur de pœna excōicationis, vt puta an valeat collatio beneficij medio tēpore facta, vel an in pœnam incurrat, qui eam non seruauerit. Vel agit̄ an quis incurrerit in aliquā irregularitatē, tunc in dubio in foro exteriori mitior pars est tenenda, ꝙ non sit excōicatus, vel irregularis. Verum
9 si agitur in foro † animæ de imponenda pœnitentia, & tunc in dubio dēt potius reputari irregularis, & excōicatus: quia in tali foro tutior pars est eligenda, licet videatur durior: quia hoc casu nullum periculum est in hac parte, cum possit petere absolutionē sine difficultate; & in alio posset periculum imminere, quia forte hac interpretatione tutus nunquàm peteret absolutionē, ergo accipienda est pars tutior, vt fuerit excommunicatus, vt videtur de hoc casus in c. illud, de cler. excom. mini. vide bonam glo. in cap. vnic. de scruti. in ordi. faci.
10 Idem † est, vbi agitur in foro quasi pœnitentiali, vt puta quia non agitur propriè ad pœnam, sed vt ab altaris ministerio abstineat, vel vt abstineat à cōtractu matrimonij, vel ab alio actu exercendo, in quo esset peccatum exercendo, tunc dēt confessarius interpretari in partem securiorem; licet illa sit durior, optimus tex. in c. ad audientiā, de homic. & ibi not. Abb. nu. 2. & in cap. cum
11 tu, de testi. Hinc quamuis pœnæ † sint restringendæ, tamen illa est amplianda, quando emanat vt euitentur pericula animarū, facit optimus tex. in c. ex tenore, & ibi Abb.
12 nume. 6. qui fil. sint leg. Hinc fuit † à nobis decisum quandam ciuitatem habentem facultatem imponendi gabellas incurrisse in excōmunicationem bullæ vendendo scienter quandam exactionem extractam à pane, non nomine gabellæ, sed nomine panis, quia illa erat indirecta gabella. Do. Ant. de But. in cap. super quibusdam, in fi. de verb. signific. & ideo hæc constitutio pœnalis est extendenda; cū per dilatationem euitentur animarum pericula, & homines retrahantur à contractibus illicitis, facit etiam quod no. Ant. de But. in ca. omnis. de pœni. & remiss. de hermaphrodito.

SVMMARIVM.

1 *Sigillum confeßionis arctissimum; reserans peccat, fit sacrilegus, & quæ pœna indicta.*

2 *Sacerdos nulla cuiusquam nulla causa confessionem detegere debet, & se nescire affirmare potest, & iurare, & quare nu. 4.*

3 *Confessor etiam non finita confessione, vel non secuta absolutione, audita non reuelat.*

5 *Mors certißima, etiam reuelatione euitanda, non reuelatur, neq; hæresis, neq; coniuratio: & quid agat confeßor his in casibus. nu. seq.*

7 *Prælatus monasterij, imminente periculo, ex grauitate peccatorum monasterij, quomodo admonendus.*

8 *Crimen in Remp. committēdum sub sigillo confessionis tenendum.*

9 *Confeßionis sigillum ex licentia pœnitentis aperitur, & qua ratione: idq; nō paßim, & quo casu, nu. seq. & 12.*

13 *Reuelatio vtilis pœnitenti fit etiam ex tacita ipsius licentia, quæ in dubio præsumitur, nu. seq.*

15 *Præsumptio licentiæ onus probandi transfert in agentem, & qd si pœnitēs sit accusator sacerdotis, nu. seq.*

17 *Peccatum sub spe veniæ non accusatum imo & confeßio in malum finē, & ficta, non cœlatur.*

18 *Peccatum mentale de homicidio perpetrando: proposito etiam firmo nō accedente, cœlandum.*

19 *Confessarius consilij gratia, modo cœletur persona, de peccato audito cōsulit etiam sine licentia: renuēte tamen pœnitente non, nu. seq.*

21 *Peccata amico manifestata sub sigillo confessionis poterit amicus vt testis reuelare; secus de amico aßumpto loco sacerdotis.*

22 *Confessori cōmunicata sub cōfessione*

non tamen confessa, etiam obstante iuramento iudici reuelantur.

23 *Confessor interest, an planè reuelasse neget, & an dicet se per confessionē illud non habere.*

24 *Peccata nota sacerdoti, quæ non cadant sub sigillum confessionis, vide exempla.*

25 *Peccata, quæ licet reuelare; nunquam dicendum; ea in confessione audita.*

26 *Pænitens quæ dixit in confessione, se nemini dixisse, affirmare & iurare potest, & quare.*

27 *Confessionis sub sigillum cadunt mortalia, venialia circunstantia, & quæ vel detegunt vel infamant pænitentem.*

28 *Sigillum confessionis post mortem durat.*

29 *Circunstantia indicans omnino peccatorem omittitur in confessione, cum proposito illam confitendi, & num. sequen.*

31 *Confessione aliquorum audita, an detegatur per hæc verba, hic mortale non habet: hęc est virgo; & id quando liceat, nu. seq.*

33 *Peccatore non absoluto, & interrogatus confessor an absoluerit, quomodo cautè respondeat.*

34 *Verba tex. caueat, ne quouis modo prodat peccatorem, quid importēt.*

35 *Prædicatori an concionādo liceat peccatum reuelare, & asserere se scire in confessione: prohibetur omnino paucos subditos habenti.*

36 *Confessionis reuelatio, an dicatͬ, interrogare complicem de crimine audito in confessione alterius complicis.*

37 *Confessionis sigilli participatione qui teneantur præter confessarios, audita cælare, & qua pæna.*

38 *Confessoris facies erga pænitentē semper eadem.*

De fidelitate, seu sigillo confessarij. Cap. XXIII.

ET si multi sint fidelitatis gradus eum tamen, qui sacramentali confessioni debetur, summum esse omniū, nemo qui bene sentiat diffitebitur: Quamobrem Christi fide-
1 libus exploratissimum esse debet † secretū, quod in tribunali pœnitentiæ in confessarij, hoc est iudicis auriculas depositum fuerit, nulla ratione neq; verbo, neq; signo ab eo reuelari posse, tex. est in cap. omnis, extra de pœniten. & remis. Vbi hæc sunt verba. Caueat igitur sacerdos, ne verbo, aut signo, vel quouis modo prodat aliquatenus peccatorem; quisquis enim confessionis signum reserauerit, siue de peccatis mortalibus vel venialibus, præter pœnam mortalis culpæ secundum Sot. de ratione tegen. membr. 3. q. 4. 3. concl. sacrilegus, hoc est, sacræ rei violator reputabitur, huiusq; criminis reus ad agendam pœnitentiam in arctum monasterium detrudi debet. vt videre est in d. c. omnis. Est tamen adnotandum quod quamuis ista pœna ipso iure incurratur, nemo tamen eam subire tenetur, quousq; fuerit iuridicè condemnatus, Sot. lib. 1. de iust. & iu. q. 6. art. 6

2 Ex quo † fit, quod neq; si præciperetur sub quacunq; anathematis comminatione, vel iuramento a quocunq; prælato etiam summo Pontifice, tenetur sacerdos illud, quod in confessione sciuit detegere, glo. in c. sacerdos de pœni. dist. 6. quam commendat Fel. in c. intimauit nu. 6. de testi. Abb. & Doct. in c. Dilectus num. 4. de excess. præla. Nam vere respondere potest se nescire, & quia nescit tanquam homo vel homini subiectus, idem D. Tho. in 4. sent. distin. 21. q. 3.
3 art. 1. Quinimo † idem dicendum, quando fit confessio, licet aliqua de causa con finiatur, vel ex defectu contritionis, quia licet confiteatur, non tamē firmiter statuit omnino à peccatis abstinere, sed confitetur secundum tenorem c. Quædam de pœnit. vel quia casus sunt reseruati, & hinc suspenditur absolutio, vel quia aliquis pro bono animę, vel pro bono corporis, quod non repugnat bono animæ peccatum suum sacerdoti in confessione reuelat, etiam si ab eo nollet absolui, sed sibi consulere. Sylu. in verb. con-
4 fessio 3. q. 4. Hoc autem adeo verum † est, quod etiam si aliquod magnum malū non reue-

reuelando immineret, vt occisio hominis, vel etiam Regis, seu Papæ, vel propria ipsius sacerdotis vt si tyrannis gladio ad iugulum apposito conaretẽ extorquere à sacerdote sigillũ confessionis, Aut si concerneret vtilitatem animæ ipsius pœnitentis vel ad seruandã salutẽ totius Reipublicę, nõ potest sacerdos sigillum confessionis aperire. Nã quocunq; casu, aut cã rumperetur, cõfessio in suspicionẽ veniret qđ posset reuelari, & inde homines ab illius religione arcerentur; & sic deficeret sacramentum
5 tantopere ecclesiæ necessariũ. Hinc † fit, qđ si confessarius certissimus esset liberare hominem nobilem à morte, detegendo quod in confessione audiuit à vero malefactore nempe illum nobilem, vt pote insontem falso esse inquisitum, & iniustè affligi, non debet etiam si is, qui rapitur esset ipsemet sacerdos, seu confessor, qui illa se posset via protegere.

Et quamuis per confessionem, nefandissimam quis intelligat hæresim, vel coniurationem aliquam inserpere, neq; illi malo fas est per reuelationem cõfessionis occurrere, ita vt per confessionem persona innotescat, siue fuerit pœnitens, vel alius ille, qui prodatur. D. Tho. in 4. sent. di. 21. q. 3. ar. 1.
6 ad primum. In ijs † igitur casibus prudentis sacerdotis est admonere pœnitentem quã vrgentissime potest, vt reuelet, quod si obtinere nequiuerit, non absoluat, & generalibus verbis eos admoneat quibus periculum imminet, vt sibi prospiciant, atq; pericula caueant quæ accidere solent.
7 Similiter sciens confessarius † in monasterio grandia esse peccata, ex quibus illi grande periculum immineat, dicat prælato illius monasterij vt inuigilet super gregem suum. Caueat autem ne particularia quædã explicet, puta, ne facultatem libenter præbeat suis monachis de monasterio egrediẽdi, vel quidpiam aliud simile, vnde possit colligi, quibus ita se facilem præbuit, & ita ad illorum notitiam peruenire: quia tunc sacrilegiũ esset, maximũq; crimẽ, ex hoc. n. facile cognoscit quibus ita se facilem præbuit, & ad illorum perueniret notitiam.
8 Quod idem facere debet † confessarius. i. claudere sub sigillo confessionis crimen committendum in Reipublicæ damnũ, detectũ tamen in confessione verè sacramentali ab eo, qui illud crimen committere cogitauit, & adhuc cogitat; & sic incontritus confitetur. Nauar. in cap. sacerdos, nume. 116. de peniten. distin. 6. Satis enim est confessionem esse accusationem ad effectum claudendi peccata sub sigillo confessionis, quamuis incontritus accedat cum proposito non abstinendi. Vnde tali casu faciat confessarius generalem admonitionem, vt supra diximus. Quod si illa non sufficit, nullatenus licet sacerdoti prodito confitentis nomine cuique detegere, Sotus in relectione de secreto membro. 3. quæst. 4. 2. conclu. versic. quod si Couar. lib. 4. decret. de sponsal. 2. par. c. 8. num. 10.

In summa ob nullum, qui fingi possit euentum confessionis sigillum licet aperire: nisi in ijs casibus. Et primo, si pœnitens
9 † super hoc licentiam tribuat, optimus tex. in cap. officij, extra de pœnit. & remiss. vbi constat sacerdotem consuluisse Papam de quodam peccato, quod mulier sibi confessa fuerat. Ad idem tex. in c. significasti, vbi Abb. & Docto. frequenter notant, de adulte. glo. not. in cap. 1. in versic, Innocentes, in fine, de exce. vbi Decius num. 26 intelligit, quòd sacerdos dixerit, de consensu pœnitentis, nam tunc in qualibet re, & materia sacerdos ex licentia pœnitentis potest palam promere quæ ei in sacramentali confessione fuerunt dicta: & ratio est, quia ipse pœnitens sigillum illud secreti ex proprio consensu dissoluit, atq; remittit, Fely. no. in cap. Matthæus; de simon. dicens hanc opinionem esse communem. Idem tenet Decius in c. 1. nu. 30. de excep. D. Tho. in 4. sent. distin. 21. quæst. 3. art. 2.
10 Quod † quidẽ non est passim admittendum, sed tunc demum, quando hic expressus pœnitentis consensus ad suam, vel alterius non paruam vtilitatem temporalem, vel spiritualem præstatur.

Et sacerdos vult capere consilium in re, quam ipse ex se definire non valet, idque si fieri potest absque reuelatione personæ: quamquàm si aliter fieri nequeat, & ipse confitens de eiusdem licentia nominari potest, ita docet, & admonet Sotus in d. relect. de secreto quęst. fi. conclu. 5. artic. 4. Nauar. in d. capitu. sacerdos, num. 151. Verum
11 † hæc opinio communis nequaquam probatur in d. capitu. officij, quia illic generaliter consulitur Pontifex de quodam peccato, quod mulier sibi cõfessa fuerat absq; confessionis reuelatione. Nec Rom. Pontifex in d. cap. significasti, (quod præter alia capitula, quæ ad id citantur; magis vrget) approbat prædictam reuelationem huius

secreti: nec ibi constat illud fuisse confessionis sacramentalis, arcanum, vt ostendit Nauar. in d. cap. sacerdos, num. 217. & Couar. in tracta. de sponsal. par. 2. capit. 8. nume. 11. qui opinionem Thomæ, & sequacium frequenti calculo veriorē esse iudicat. Sci-
12 licet confessionis † secretum ex consensu expresso pœnitentis reuelandum esse, quādo reuelatio vergat ad ipsius pœnitentis salutare cōsilium, & maximam vtilitatem. Secus, si in eius damnum reuelatio fieret, (verbi gratia) si tyrannus iudex cogat reū, vt licētiā concedat sacerdoti dicendi peccatum; tunc quantumcunq; illi cōcedat, nefas est sacerdoti sigillum aperire, quia vergeret in caput pœnitentis.

Constat igitur tunc tantum confessionē reuelari posse de licentia pœnitentis, quā-
13 do cedit in eius vtilitatem; imo hoc † procedit etiam si non expressa, sed tacita fuerit concessa facultas reuelandi.

Hinc confessarius iustè reuelare potest hæredibus, cuius ipse cōfessionem audiuit, sibiq; mandauit, vt post eius obitum diceret eis vt illud restituerent, qđ ipse alijs debebat: cum per tale mandatum saltem tacita potestas reuelandi iusta de causa concedatur argum. c. præterea, de offi. delega. Nauar. in manua. cap. 12. nu. 23.

Sed quid dicendum quando sumus in dubio: non enim constat sacerdotem dixisse de consensu pœnitentis. Respondetur secū-
14 dum Dec. in c. 1. nu. 27. de excep. ꝙ in † dubio præsumitur ꝙ licentia peccatoris reuelatum sit, vt notat Lapus alleg. 94. Quidā
15 presbyter. Quæ quidem præsumptio † in tantum operatur, ꝙ transferat onus probādi in agentem: quia is debet probare cōtra quam facit præsumptio, vt eccl. benef. cap. vnico, præsertim cū non accuset peccator, sed tertius: tunc enim ipsi tertio incumbit probatio, quod facere potuit probando, ꝙ sacerdos ipse coram pluribus cōfessus fuerit se reuelasse, & non adiecit de dicta licentia, vel coram pluribus simpliciter reuelauit, nihil addens de licentia. Si autem
16 ipse esset † peccator, qui accusaret sacerdotem de reuelatione suæ confessionis, tunc fortè secus esset per ea, quæ scribit Host. in c. omnis, de pœn. & remiss. Sed tunc puniēdus esset aliqua pœna extraordinaria, facit de exces. plat. c. quā sit: quia quoad pœnā c. omnis oportet probari per peccatorē, ꝙ p confessionē sciuit, ita Host. vbi supra quem refert Lapus alleg. 94. & Dec. in d. c. 1. de ex-
17 cep. Secundo peccatum, † quod non dicitur sub spe veniæ, & quo se accusent, sacerdos illud cœlare non tenetur, Sylu. in verb. confessio. 3. quæst. 3 versi. 4. & quæst. 5. Hinc sunt, qui simulant se accedere ad confessionem, & tamen nō veniunt, quò se accusent, & remedium postulent animæ suæ, sed vt confessarium forte peruertant: aut fauoré, & auxiliū petant perpetrandis flagitijs, huiusmodi peccata non modo non celanda sunt, sed statim denuncianda, quod plurimū timendum est in crimine hæresis, Sotus de ratione tegen. memb. tertia quæst. 4. concl. 2. versic. veruntamen.

Quod nota contra subditos ficte confitentes, qui non spe veniæ, sed vt metum incutiant suis superioribus, dicūt se velle confiteri, & postea confitentur. Si me multum molestes, ego te interficiam, & ita intelligitur dictum Panormita. in cap. omnis, & ibidem Dom. Anton. de But. num. 46. extra de pœniten. & remiss. quòd peccatum non commissum, sed committendum non est dictum in pœnitentia, idest quando quis fictè confitetur.

18 Verum † quādo quis confiteretur se velle committere aliquod homicidium, & in confessione pœniteret eum de voluntate præterita: quia tunc est commissum respectu voluntatis, illud esset celandum: vel qñ non adesset firmum propositum nō committendi (v. g.) quia confitetur aliquando consentire, & aliquando dissentire, tunc in ijs duobus casibus creditur peccatum esse dictum in confessione ad effectum se accusandi. Sylu. in verb. confessio. 3. quæstio. 5. D. Thom. in 4. dist. 21. quæst. 3. artic. 1. ad 1.

19 Tertio si sacerdos † indigens consilio circa peccatum auditum, consulit virum doctum: nam tunc absq; licentia pœnitentis potest petere: modo persona in notitiā venire nequeat. tex. est in c. officij, extra de peniten. & remiss. vbi non reprehenditur legatus petens consilium de peccato, quod asserit se in confessione habuisse in vniuersali, Sylu. in versi. confessio. 3. quæstio. 5. Hinc Nauar. infert non posse cōfessarium circa detectæ confessionis crimen confessione pœnitentis audita statim consulere virum doctum præsentem, a quo quid agēdum sit in aliquo casu quærit, & accepto consilio illico reddit vt eum absoluat, vnde tali casu potius differat absolutionem: cum fortior sit tunc obligatio sigilli, quàm confessionis faciendæ.

Neq;

20 Neque † etiam potest sacerdos consiliũ petere, quando pœnitens renuerit in genere illud capere, quia tunc non potest vltra procedere; sed tali casu absq; absolutione dimittat pœnitentem: quamobrem quando pœnitens intelligit se in aliquibus negotijs impeditum, quæ sine scientia, & sapientia extricari nequeunt; tunc sapientem debet quærere sacerdotem, qui per se absq; huiusmodi consiliorum turbis de illis valeat iudicare. Sotus in 4. sent. dist. 18. quæst. 4. articu. 6. 3. col. circa fi.

21 Quarto nec † sub sigillo confessionis cadunt peccata, quæ amicus dicit amico, dicens se illa dicere in pœnitentia, quia dicendo illa, non dicitur reuelare confessionem, tum quia ille nõ est sacerdos: tũ quia illa non dicebat tanq̃ ministro Dei, cum absolutionẽ non petebat, sed reuelabat tãquã amico, quare si talis amicus, cui reuelatum est secretũ, cogatẽ testificari tenetur.

Si vero talis assumatur loco sacerdotis in necessitate, & si fiat ei vera confessio tanquàm sacerdoti, iuxta text. in cap. quem pœnitet, de pœniten. distin. 1. & cap. sanctum, de consecra. distin. 4. tunc eo casu tenetur celare, ac si esset sacerdos. Et si vt testis interrogetur, debet tacere, & dicere etiam cum iuramento se nihil scire: quia quasi eadem est ratio, quæ in sacerdote secundum Inno. & Dom. Ant. de But. nu. 48. quem etiam sequitur Panor. in c. omnis, extra de pœnit. & remiss.

22 Quinto quæ † in confessione dicuntur sacerdoti, etiã si genibus flexis, signum crucis, & Confiteor præmittatur, & tamen in nullo confitentur se peccasse, sed communicant tantum quæ sunt dicturi, tunc si acceptatio audientis sine qua nihil fit, interuenit, non magis obligant, quam iuramentum de tenendo secretum, Caiet. 22. q 70. art. 1. In responsione ad tertium. Et propterea tenentur ea reuelare si super eis denunciandis fertur excommunicatio, & est etiã aliqua indicia, vel semiplena probatio vt diximus in ca. 8. de sent. excom. vel vt testis coram iudice sistant; vel vrgentur necessitate denunciandi tanquam Reipublicæ pestifera, vel ꝓximo perniciosa circa animã, vel corpus, aut honorem, vel rem familiarem, Caiet. qui supra. Sotus lib. 5. de iu. & iu. q. 7. ar. ad primum Nauar. c. 8. nu. 2. Imo non obstante iuramento de ijs seruandis potest iudici reuelari Abb. in c. dilectus, de excess. præla. quamuis illa recipiendo sub iuramento, mortale peccatum sit. Arch. Flor. 2. par. Inter. c. 2. de pecca. auari. extra tamen hos casus modo nominatos in re dubia potius inclinandum est ad seruãdum secretũ proximi, quam ad prodendum, Tum ad euitãdum scandalum, Tum etiam ad euitandum onus probandi, se illud extra confessionem

23 audisse: Nam † si quis dicat sacerdotem reuelasse confessionem, & sacerdos dicat aliquid dixisse, sed negat quidem illud per cõfessionem habere, inquit Panor. in d. c. omnis, in fine quod præsumptio est contra eũ & ideo ipsi incumbit probatio: secus tamẽ si omnino negaret se nihil dixisse quia tũc sacerdos esset absoluendus: cum non sit minus illi credendum quam alteri, Sylu. in verb. confessio 3. vers. nono.

24 Sexto, ea etiam, quæ † sacerdos in confessione detecta habet per aliam viam, siue ante, siue post, non cadunt sub sigillo. Alias lata aperiretẽ fraudibus via, vt si prædo coram sacerdote furtum faceret in ecclesia, posset statim in aures sacerdotis susurrare, vt os illi obstrueret, D. Thom. distinct. 21. quæstio. 3. articu. 3. versicũ. Respondeo Sotus in 4. distinctio. 18. quæstio. 4. articu. 6. Nauar. in cap. sacerdos nu. 160. de pœniten. distin. 6. Vnde secundum communem opinionem illa dicere potest: propter scandalum tamen illa dicere non debet, nisi pro necessitate, vel vtilitate, vel nisi iuridicè interrogatus fuisset secundũ Inno. in d. c. omnis, & Panormit. in d. cap. dilectus.

25 Nunquàm † tamen secundum S. Tho. debet dicere se illa in confessione habuisse: quia secundum Scotum peccaret mortaliter, quod idem dicendum esset, si sciat extra confessionem semiplene, & postea diceret plenè, vt in confessione nouit, vel si extra habet dubie, & reuelat certe, quia tunc peccaret mortaliter, Sylu. in verb. confessio. 3. versi. quinto, Nauar. cap. 8. nu. 15.

Considerandũ hic etiam animaduertendum est, quòd qua ratione sacerdos quæ per confessionem audiuit, celare tenetur: quia neq; scit, neq; audit vt homo, sed sicut

26 Deus. Ità nec † pœnitens quicquam dicit vt homini, sed vt Deo, & ideo dum pœnitens ipse interrogatur vtrum hoc, vel illud alicui dixerit, optime iurare potest se nemini dixisse, si non dixerit, nisi in confessione: quia intelligitur nemini hominum dixisse tanquam homini. Quo circa si sacerdos dicat. Mihi dixisti, respondere audaciter potest, & iurare, nihil tibi dixi. Sot. in 4. sent. q. 18. art.

18.artic.5.quæst.4.col.antepen. Quod nota pro pœnitentibus contra suos superiores, qui aliquando bono zelo ducti q̄runt scire extra confessionem, quæ subditi in confessione dixerunt: quia nullatenus licet sacerdoti de culpis extra confessionem cũ pœnitente ipso sermonem vllum inire, quod imprudentissimi quidam sacerdotes non satis animaduertunt. Est.n. hoc genus quoddam reuelationis sigilli, & exprobationis peccatorum, quæ peccator pudefactus negare iure potest et cũ iuraméto quicquam ei dixisse, Sotus qui supra artic. 6. colum.4.

27 At sub confessionis † sigillo cadunt non solum peccata mortalia, verum etiam venialia, & eorum circunstantiæ, siue necessario confitendæ, siue non, quin etiã omnia, quæ & si peccata non sunt, tamen eis detectis directè, vel indirectè colligere posset auditor eum, qui confessus erat certũ aliquod peccatũ admisisse, ibidem D. Tho. in 4 dist.21.q.3.artic.1. ad secundam quæst.

Item omnia, quæ ingenerare possunt infamiam, vt si sacerdos per confessionem intelligeret pœnitentem esse sordidissimis parentibus natum, aut aliam eius labem infamem. Insuper omnia illa, quæ & si non sint peccata, tamé ex eorum notitia possent venire in notitiã peccati, vel pec-

28 catoris; quod quidem † sigillum etiã post mortem durat, Sylu. in verb. confessio.3.q. 2. Hinc fere est omnium com. sententia Scoti, Palud. & Adriani, quòd debet taceri

29 circunstantia, quando ex eius † confessione posset confessarius venire in cognitionem peccatoris: ratio est, quia strictius est vinculum secreti confessionis, quàm integræ confessionis faciendæ: (Exempli gratia) sacerdos accessit ad sororẽ, vincibili ignorantia, & probabili ignorans esse sororem, & postea ipsa confitetur fratri se esse illam, ad quam accesserat, & sacerdos nõ potest confiteri alteri, nisi illi, qui scit vnicam esse sororem, tunc potest confiteri, omissa circunstantia incestus cum proposito illã con fitendi, quando nullum imminet præiudicium effractionis sigilli confessionis. Idem

30 est † dicendum de sacerdote, qui inter audiendam confessionem, claue errante peccauit absoluendo. v.g. sacerdotem alterũ à peccato, cui erat annexa excommunicatio, & irregularitas, ob cuius errorem alter excommunicatus celebrat, tunc si non est nisi tertius sacerdos, cui iste confiteatur, & manifestum esset periculum q͞ audiens intelligeret, quis nam sit ille sacerdos male absolutus, posset confiteri, omittendo circunstantiam illam, Nauar. cap.7.nu.4. & c. 8.nu. 6. His autem, & similib. causis manifestum est quidem celanda esse omnia, ex quorum notitia veniri posset in cognitioné peccati vel peccatoris, q͞ ét procedit in ijs, q̄ in vna cõfessione audiuntur. Nam nullatenus licet in alia explicare taliter vt venire queat sacerdos in notitiam personæ; & reuelatio si fieret, esset mortalis. Sotus, dist.18.art.5. col.

31 pen. Quamuis † grauior sit illa reuelatio, quæ fit per confessarios extra confessioné, siue directè, siue indirectè (v. g.) Qui duorum, aut trium confessionibus auditis de vno sic dicat. Hic nullum peccatum mortale habuit, vel si sint mulieres. Hæc est virgo. confessionem detegit: quoniam directè videt significare alios duos mortalia fuisse confessos, Nauar. cap. 8.num.9. Hic tamen casus mea quidem sententia indiget distinctione. Potest enim interdum fieri, vt vnus trium dicatur carere mortali citra confes-

32 sionis detectionem; Puta, † cum fit sermo singulariter de vno, nulla habita ratione cæterorum. Exemplum. Iter facturus quæro mihi comitem itineris, inclinat animus in Petrum vnum ex tribus, adeo confessarium, eiq; aperio consilium meum de itinere faciendo; & addo cupere me nancisci comitem fidelem, & ita sermonem texo vt confessarius intelligat animum meum inclinare in Petrũ, Opinor in hoc casu absq; periculo detectionis confessarium posse testari Petrum esse virum probum, fidelem, nulliusq; mortalis criminis reum. Ad eundem modum, si modo confessæ sint alicui sacerdoti Liuia, Iulia, & Catherina, quarũ Liuiam in vxorem ducere constituam, si de ea loquar cum confessario vel statim, vel post earum confessioné, nihil scire cupiens de alijs duobus, opinor cõfessariũ citra crimen confessionis detectæ posse eam mihi probare ac testari eam esse virginé honestã, & cuiusuis viri nobilis coniugio dignã. At si sermo respectiuè & cõiter haberetur, nempe cum sermo ita texitur vt mixtim de omnibus illis fieri videatur, tũc non potest probari vnus absq; aliorum iniuria & ita procedere potest Nauar. cæterorumq; opinio. secus tamen si sermo fiat singulariter, & absolute de vno tantũ, potest.n. ille vnus probari citra detectionis periculum. Sed

33 † quid faciet sacerdos, quando peccatore nõ absoluto interrogetur an eũ absoluerit? tunc

tunc magnam cautelam adhibere debet in respondendo, ne quo modo suum pœnitentem prodat. Nam si respondeat eum nõ esse absolutum, continuo in mente interrogantis opinio vehemens orietur, ideo eum non esse absolutum, quia esset impœnitens, & sic fieret absolutionis non impensæ, & peccati reuelatio. Respondeat igitur in tali casu. Ipse confessus est mihi, & ego feci quod debui nisi forsan ipse pœnitens se proderet, Sotus, qui supra art. 5. 3. conc. circa finem. Sed ne plus nimio rem exageremus, si peccatum ita in genere detegeretur ut nullatenus ad notitiam personæ referri posset, non esset confessionis reuelatio, ita contra Panor. in d. c. omnis tenet Sotus in
34 4. dist. 18. q. 4. art. 6. 3. concl. q a p illa † verba text. scilicet caueat ne quouis modo prodat peccatorem, insinuatur eatenus esse celandum peccatum, vt nullatenus prodatur peccator. Quare in publicis concionibus, quibus ratione iniuncti ministerij incumbit onus salutis publicæ, cuius rei gratia in-
35 uehi debent in omnia crimina, licet † ipsis peccata reprehendere siue illa audierint, siue non audierint in confessionibus: etiam si illa dicãt scire in confessione: quamuis hoc sit periculosum, & plerunq; scandalosum, vt recte contra Panor. inquit Sylu. in verb. confessio. 3. quæst. 5. Sed in illis sacerdotibus qui paucos habent subditos, & interdum apud illos sermonẽ habent exhortationis causa: vt consueuerunt Abbates, & magistri nouitiorum in cœnobijs, hi enim dum huiusmodi sermonem habent, cauere debent ne inuehantur in ea crimina, quibus ex confessione sibi facta cognouerint aliquos illorum esse fœdatos: posset enim fieri, quinimo facillime cõtingeret vt illis suis criminibus auditis rubore, vel pallore vultus seipsos proderent: Difficile enim est (vt ait Sulmonensis poeta) crimen non prodere
36 vultu. Sic quis † ex Petri confessione intelligeret Ioannem fuisse illius complicem in delicto, si postea Ioannem de illo crimine interrogat non dicitur confessionem reuelare; dummodo non exprimat, q rem à Petro acceperit, scd'm Ang. in verb. confessio. 4. §. 9. Imo neq; in particulari etiã interrogans sigillum aperit, qñ Ioannes verisimiliter suspicari non potest illud expressisse Petrum in sua confessione: quia nimirum peccatum illud huiusmodi erat, vt circa illud confessarij soleant interrogare, Nauar. c. 8. nu. 17. vers. 22. caueat tamen tunc de Petro suscitari. Sylu. qui supra §. 16.

Sed quamuis confessarius propriè obligetur seruare vinculũ sigilli: cum ipse solus claue sciẽtiæ polleat ad cognoscendũ pec-
37 catum, tñ sunt alij, q. eiusdẽ † sigilli aliquid participãt, & ideo arctiori vinculo tenenť cõfessionẽ illã celare, quàm si sub alia quacunq; secreti fide extra confessionẽ illa noscent. Hmõi sunt oẽs, qui confessionẽ sacramẽtalẽ audierũt licitè, vel illicitè, mediate, siue immediate, siue sint clerici, siue laici viri, vel fœminæ, siue sit interpres, qui pœnitentis linguã ignorantis partes agit, siue is, cui cã consilij petendi ab eo, vel detrahẽdi reuelať: qm̃ res cum suo onere transeunt. c. ex literis, de pignor. c. pastoralis, de decim. Nauar. c. 8. nu. 7. Similiter qui casu, vel dolosè alicuius confessionẽ audit, Nauar. in c. sacerdos, de pœn. dist. 6. nu. 42. Qui si violatores sunt, pœnæ arbitrariæ subduntur, cũ non sint sacerdotes, de offic. deleg. de causis secundum Doctores, & tex. in d. cap. omnis loquitur de sacerdote: ergo pœna est restringenda. de reg. iur. lib. 6. c. in pœnis. Ca-
38 ueat † postremo sacerdos, ne per vllũ peccati genus minus benignam faciem quàm priùs ostendat pœnitenti.

SVMMARIVM.

1 *Confessoris præparatio antequã ad audiendas cõfessiones accedat qualis.*
2 *Pœnitentem quomodo constitutũ esse oporteat ante confessorem, & quæ ei præmittenda.*
3 *Signi crucis actuum declaratio, & mysteria quot, quantaque.*
4 *Confessoris mutandi causa quærenda à pœnitente in initio; & eius conditio intelligenda. nu. seq.*
6 *Pœnitentis ars qualis & tẽpus vltimæ confessionis sciscitandum, & quare.*
7 *Aetas admittenda ad cõionem; quæ.*
8 *Pœnitens interrogari debet initio, an aliquod mortale tacuerit in confessionibus malitiosè, an ex ignorantia crassa & an pœnitentiã impleuerit.*
9 *Pœnitẽtia nõ impleta mortale generat.*
10 *Pœnitentia non impleta ob impotentiã pœnitentis, an & qñ mutari possit.*

11 Confessoris adhortatio erga pœnitentem in casu iterandæ confessionis.

12 Pœnitens an conscientiam discusserit interrogandus.

13 Conscientiæ discussione adhibita, peccata oblita non nocent, modò proponas confiteri, q̃ postea memineris.

14 Peccata scribendi cura anlaudanda; & ore confiteri non legere oportet peccata.

15 Diligentia non eadem omnibus adhibenda in recolendis peccatis.

16 Peccatis in recolendis modus adhibendus.

17 Peccata non vt oportebat in mentem reuocata esse, verba hæc dupliciter intelligi.

18 Confessor si coniectet pœnitentem non adhibita necessariæ diligentia, vel nihil præmeditatū, quæ eius partes.

19 Pœnitens an excommunicationem incurrerit an verè & propter Deum doleat, interrogandus.

20 Contritionem ab attritione distinguit obiectum amoris & timoris.

21 Attritio ex timore pœnæ, vel simili, an sufficiat.

22 Diligentia adhibita propter oblita nō peccatur, sed postea reuocata sunt confitenda.

23 Confessoris boni officium erga pœnitētes aliquo peccato irretitos qua.

24 Cautela in dimittendo pœnitentem non absolutum, vt absolutus videatur.

25 Pœnitens non satisfacit præcepto annalis cōfessionis si adeat, & sua causa non absoluatur.

26 Pœnitentiam quam intelligat tex. in c. omnis.

Bona facta in peccato ad quid valeant.

27 Symbolum, pater noster, & confiteor, ignorans illiteratus in graui veniali versatur.

28 Pœnitens paratus omnia reserare, licet malit interrogari, admittendum; secus non existente proposito.

29 Confessio cur per interpretem valeat, per internuncium non item.

De præparatorijs ad cōfessionem. Cap. XXIIII.

1 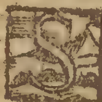Acerdos † dum se ad audienda confessiones parat: Non enim eas audire debet imparatus, prius se colligat secumq; statuat illud muneris saluandarum animarū zelo, & capiditate diuini amoris obire. Deinde breui oratione postulet à Deo pœnitentibus quidem gratiam, vt ad eum per puram ac veram confessionem redeuntes sacramenti finem consequantur. Sibi vero vt rectè, & dignè suo munere fungatur, ne culpa ministri impediat efficaciā sanguinis Christi, & influxum diuinæ liberalitatis in pœnitentes; quin potius suppleat summa illius tum bonitas, tum potentia tam vilis instrumenti defectus.

His rectè constitutis cum hilari grauitate in suum tribunal ascendat, animaduer-
2 tatque an † pœnitens (quem sibi subditum agnoscat oportet) decèter se habeat, nempe an vtrunque genuflectat, an caput aperiat, an ita se componat, vt non sacerdoti faciem, sed crucifixi imaginem intueri velle videatur, quæ omnia si viderit cum sua sponte facere, laudet Deum, sin autem monere debet, vt faciat, vtque secum reputet se non coram homine peccatore, sed corā altissimo esse constitutum, à quo humiliter, & cum summa reuerentia suorum peccatorum veniam postulare debet. Tum si adeò rudis est, vt nesciat; doceat eum munire signo crucis. In nomine patris, & filij, & spiritus sancti amen Et cōfessionem generalem vsq; ad illa verba, mea culpa, mea maxima culpa, cum illo dicat.

3 Doceatque signum crucis † tribus digitis exprimendum esse, ad significandū Sanctissimæ Trinitatis mysterium. Ducitur autem primus à vertice capitis, siue fronti vsque ad vmbilicum, vt indicet à summo cœlo egressum, in viscera matris descendisse Dei filium, atque ex purissimis illius sanguinibus carnem nostram assumpsisse. Deinde a sinistro brachio ad dextrum, vbi causa simul incarnationis exprimitur; nam propte-

propterea descendit de cœlo in terram, vt nos, qui eramus à sinistris inter hædos collocandi, transferret ad dexterã inter oues suas, vbi vocem illam desideratam audire liceret nobis. Venite benedicti. Ecce quanta nobis fidei nostræ mysteria vnica firmandæ crucis ratione mater ecclesia docuit, vt si nihil præter ea sciret rudis homo, vel hoc solum ad salutem illi sufficere queat. Hic incarnatio. Hic Christi passio. Hic passionis causa. Hic simul extremum iudicium illud, & spes nostræ vocationis. Hic mysterium Trinitatis, per quam redempti sumus, vnica crucis signatione exprimitur.

4 Post hæc in primis † quæret, quare suum proprium confessarium non adeat, & si erubescentia ductus dixerit se non posse, illum ad id admoneat: cum non sit vtile, sicut nec infirmo medicos mutare. Verum si viderit pœnitentem nullo pacto ad id induci posse forte ob erubescentiam, audiat suam cõfessionem: valida enim est, si totaliter, & integrè confiteatur. Attamen tenetur ratione recidiui non solum confiteri peccata cõmissa, sed etiam generaliter præterita, vt sciatur, quæ satisfactio congruè possit iniũgi. Vt si ex aliqua occasione frequenter lapsum carnis passus est, illa per satisfactionẽ præcidatur, & sit de cæteris peccatis.

5 Præterea si confitentis † statum, conditionem, & officium nesciat, ab eo breuiter quærat, vt communiter interrogare valeat. Refert enim intelligere, cõiugatus ne an in sacris. Cuius fuerit artis, vel officij, vt ex hoc cognoscat sit ne in tali statu, arte, vel officio, vt possit absolui, an nõ quemadmodũ esset vsurarius, fur, proditor hominum &c.

6 Interroget † etiam habet ne artem mixtam, quæ exerceri potest ad bonum, vel malum, de qua per Sylu. in verbo, ars qualis est taxillorum, fucorum, vel alearum, & c. vel tantum ad malum.

Sciscitetur etiam quam pridem confessus sit: quia saltem semel in anno proprio sacerdoti confiteri debuit, iuxta tex. in cap. omnis, de pœniten. & remiss. qui tamen si confessus fuerit religiosis ex priuilegio illis indulto, vt hodie sunt omnes, nullatenus cõfiteri tenetur eadem peccata proprio sacerdoti. Quod id ipsum de communione dicẽdum, quæ semel in anno Paschæ tempore à catholicis sumenda est, tex. in d. c. omnis.

7 Sed †, quando ad eam quis admittendus sit, nulla certior regula est, quam dum iudicio parentum, & maximè confessarij apparet puer ita sensatus, vt possit secum discernere inter bonum, & malum, atque adeo inter hunc cibũ, & alios seculares; quæ discernendi facultas accidit, vt plurimum secundum D. Tho. à decimo vsq; ad duodecimũ annum, vel plus, vel minus, secundum q malitia suppleat ætatẽ, sic Palu. Caie. & ceteri.

8 Interrogent etiã (si hominem non nouit) an malitiosè tacuerit aliquod peccatũ mortale, vel quod probabiliter dubitabat, vel eius circunstantiam necessariam, ex verecundia, vel alia iniusta causa. Videlicet ne prælatus diligentiorem curam de eo haberet, vel esset ei de cætero suspectus, vel non ita bonus censeretur: quia sic iteranda esset confessio, Si autem tacuisset ex iusta causa, ex qua sequi potuisset malum animæ, famę, aut corporis, vt quia sacerdos sollicitator esset ad malum, vel reuelator confessionis, secus esset, Sylu. in verbo confessio. prima quæst. 3. Sotus distinct. 18. q. 2. artic. 5. ibi circa tertium argumentum.

Interrogetur etiam tacuerit ne ex ignorantia crassa, vel ex propria culpa, vtpote quia noluit de peccatis suis cogitare, satisfe-

9 cerit ne pœnitentiæ: nam † si eam adimplere potuit, & non adimpleuit, peccauit mortaliter, non tamen tenetur iterare confessionem, sed faciat si recordetur, alias confessarius consideret quæ nam potuisset imponi,

10 & illam imponat, sed si † recordatur, & dicit eam adimplere nõ potuisse, neq; modo posse, poterit mutari pœnitentia; facta tamen confessione peccatorum illorum, pro quibus saltem fuerit verisimiliter imposita, vt ex hoc videat confessarius, an iniuncta fuerit pro crimine, à quo poterat ipse absoluere: nam si peccatum esset superiori reseruatum, tunc non posset pœnitentiam mutare: nisi necessitas vrgeat, vel suadeat vtilitas in quib. casibus pium est interpretari, quod superior facultatem commutandi concesserat, vt per Sylu. in verb. confessio. 1. q. 27.

11 In † ijs tamen casibus, in quib. sacerdos viderit iterandam esse confessionem, hortetur eum, quàm diligentissime potest vt se paret. Sibi tempus idoneum quidem, sed certum ad eam rem perficiendam sumat, si suis hortatibus obtemperauit, det gloriam Deo, cuius benignitate factum est, vt errabunda ouicula pastoris officium non contemneret: sin minus, culpa non sapienti confessario, sed peruicaci, & impatienti peccatori dabit. Quod si de morte timeatur, curet vt pęnitẽs replicet, q̃ in alijs cõfessionib.

dixerit:

dixerit: suppleat autem confessarius suis interrogationibus si quid omissum ei videbi-
32 tur. Interroget † etiam an suam conscientiam discusserit ad confessionem faciẽdam discurrendo per tempora, & loca, & personas, & per negotia, in quib. est versatus, ut ea in memoriam reuocet quæ confiteri tenetur, qua diligentia facta, etiam si lubricitate, ac debilitate memoriæ laboret, nõ tenetur postea memoriæ scribere ne obliuioni tradantur. Enimuero facta diligentia secundum qualitatem personæ, & negotiorũ pericula, in quibus versatur, potest confite-
33 ri; & quæ † in memoriam non venerint, nullam causam afferunt, licet per obliuionem prætermittatur eorum confessio: cùm propositum habeat confitendi si quorum oblitus est, postmodum in memoriam venerint, nam vt Sotus distinct. 18. q. 2. artic. 4. col. fin. inquit finis confessionis non est tantum diligentissima inquisitio ad memorandum omnia, quantum firmissimum propo-
34 situm omnia relinquendi. Quapropter † solers illorum cura, qui peccata scribunt ne obliuioni tradantur, sicut non est vituperanda, ita neque est consulenda: haud enim ad discretam, secretamque confessionis rationem pertinere videtur, maxime si peccata sint infamia, & quæ possent hominem in periculum conijcere: multa enim inde mala succrescere solent: qui tamen in memoriæ subsidium scribit, non debet merũ legendi officium præstare; minueret enim verecundiam confessioni germanam. Sed postquam inspexit papyrum, debet ore cõfiteri. Igitur si dicat se discussisse, & adhibuisse illam diligentiam, quam bona fide putat sufficientem esse; & mediocrem pro sua fragilitate, etiam audiat, sed correptum prius, & admonitum, vt deinceps diligentius curet salutem animæ suæ. Nouerit autẽ
35 sagax † confessarius non eandem diligentiam æquè ab omnibus exigendam esse in discussione facienda. Differt enim quis crebro, an raro confiteatur, paruis, ne an magnis, paucis, an multis negotijs sit implicitus, literatus, ne sit, an idiota. Doceatq; suos pœnitentes quandoque peccari posse, si hu-
36 ius rei maior † cura adhibeatur, quã oporteat; propterea diligenter eos moneat ne hac in re sint nimium scrupulosi, & nimiũ anxij, sed vt omnia moderate faciant, memores præclaræ, atque aureæ illius sententiæ. Ne quid nimis. At si dicat se non vt de-
37 bebat † ad memoriam sua reduxisse peccata, quod à plurimis videmus fieri, si confessarius coniectat id à pœnitente dici, non ꝙ credat se non adhibuisse illam, quam integritas confessionis necessario exigit diligentiam, sed quia bonarum mẽtium est ibi timere culpam, vbi culpa non est, capi. ad eius distin. 5. vel quòd ideo ait insufficientem, quòd per eam omnia vel maiora peccata venialia in mentem non reduxit, quod non est necessarium, in tali casu sine scrupulo audiat, & absoluat.

18 Si vero coniectat † illum vere non adhibuisse quam necessario adhibere tenebatur diligentiam peccatis memorandis, in hoc casu habenda est ratio temporis: nam si necessitas vrgeat, nempe morbus, aut naufragium, vel si instet communio, quæ sine scandalo differri nequeat audiendus est, & absoluendus verum circa communionem tũc demum audiendus, & absoluendus est, quãdo perpendit confessarius, quòd ea qualis, diligentia cum interrogationibus a se factis tanta sit, vt saltem mediocrem constituat diligentiam, præmissis tamen quæ necessariæ videbũtur interrogationibus. Qđ si fortè eum viderit vel instante communione, vel etiam si nulla vrgeret vtilitas, nolle interrogari, vel si velit, adeo tamen nihil præmeditatum venisse, vt etiam cum interrogationibus, & suis responsionibus confessio non sit integra: quia interrogatus nesciat respondere, fecerit ita, vel ne, non audiatur, sed blandis verbis eum admoneat, horteturque, vt priusquam confiteatur, pro sua fragilitate præmeditetur saltem tãtum, quantum ad integram confessionem cũ interrogationibus oportunis sufficiat.

19 Quærat † insuper, an incurrerit in excõmunicationem, quia prius ab illa si potest absoluat, vel si non potest, remittat ad superiorem, vel ipse ab eo facultatem absoluendi obtinendam curet, vt supra diximus de potestate confess. c.... interroget etiam an vere doleat de peccatis, vel saltem an doleat non dolere, quia sic esset contritus: qui etiam mallet mori quam Deum offendere mortaliter contritus est, Sylu. in verb. contritio, nu. 3. Consideret præterea an peccata detestetur ratione offensæ Dei: quia sic esset contritio, alias si doleret de peccatis ob pœnas æternas, non esset nisi attritio.
20 Obiectum † enim amoris, vel timoris facit differre contritionem ab attritione. Sed pęnitenti, quam difficile est dignoscere hunc ne, an illum dolorem habeat, & ideo confessarij

fessarij non debent ita multum incumbere vt cum plebeis pœnitentibus discutiant ex quo fonte eorum dolor oriatur, sed satis est eos admonere, quòd oriri debet ex amo
21 re. Si quis tamen haberet solam † attritionem, puta dolorem de peccatis ex timore pœnarum, inferni, honoris, aut infamiæ, aut mortis, aut iacturæ bonorum, illa attritio modo æstimetur contritio adiuncto sacramento, probabilius fortasse dici potest sufficere. Sotus in 4. senten. distinct. 18. artic. 3. col. 8. & 9. quæstio. 3. Interroget etiam pœnitentem, an doleat de obliuione peccatorũ, quæ ex negligentia prouenerunt. Sed qui ad
22 hibuit † diligentiam solertem ad arbitriũ prudentis, si illa, quorum non recordatur minimè confitetur, haud peccat: licèt teneatur postea dum in memoriam venerint, eodem suo tempore confiteri etiam si non eidem, sed alteri confiteatur, vt per Sotum, distin. 18. q. 2. artic. 5. col. 4. Quæret etiam an irretitus sit aliquo peccato, quod non sit paratus relinquere, qualis est vsura, concubinatus, odium, vel alia huiusmodi, & à clericis, an habeant incompatibilia, & cum qua cõ
23 scientia, & titulo, & si adhibita † persuasione non sunt parati à peccato recedere: modo occupationes aliorum non vrgeant, piũ esset hos audire, & salubribus monitis pœnitentiam indicere, vt ieiunent singulis diebus, missas audiant, in manibus pauperum eleemosinas concludant, crebro confiteãtur, & sacerdotis discreti monitis, & consilijs acquiescant, vt per hæc paulatim ad cõtritionem inducantur per Dei, & sacerdotis auxilium, & sic ad veram pœnitentiam deueniant, atque denuncient, quòd non sunt absoluti, tex. est, vbi D. Ant. de But. not. 4. & nu. 6. in c. quod quidam extra de pœnit. & remiss.
24 Sed ne hoc † alijs innotescat, debet confessarius eis dicere, quod propter circunstantes cum eleuatione manus dicet super eos aliquam orationem sine absolutione. vt ita etiam pœnitentes non recedant confusi, sed consolati. ita per Chat. Neap. lib. 1. capit. 25. num. 30. Quod idem obseruet confessarius, quando absoluere nequit super casus reseruatos, ibidem lib. 5. c. 36. versicu. an autem subiaceat. Sciant quoque pœnitentes,
25 † quòd per supradictam cõfessionem, iuxta text. in d. cap. quod quidam, non satisfaciunt præcepto annualis confessionis faciẽdæ, vt non nulli existimant. Quoties enim absolutio differtur, non satisfacit quis præcepto, quousque ex consilio sacerdotis peccandi occasiones non auferat, & tandem absoluatur Sotus dist. 18. quæst. 3. art. 3. vers. Decretum vero Canonis, per tex. in d. c. omnis, & c. quod quidam. Cuius verba hæc sũt eorum confessionem non valentium abstinere recipere debes, & eis de criminibus cõsilium adhibere: quia licet non sit vera huiusmodi pœnitentia, admittenda tamen est eorum confessio, & crebris, & salubribus monitis pœnitentia iudicenda. Intelligit er
26 go † tex. illam non esse pœnitentiam, quæ fieri debet secundum præceptum Ecclesiæ, sed esse humilem, tum propter humilitatẽ, & verecundiam, & obedientiam, tum etiã vt homo inducatur ad legitimam faciendã confessionem, quam secundum ritum Ecclesiæ tenetur facere. Etenim bona illa, quæ in peccato mortali fiunt, & si ad vitam non prosint æternam, cap. si quis autem, de pœnit. dist. 3. valent tamen ad multa, vt est glo. not. in d. c. quod quidam, & ibi Do. Ant. de Butr. num. 8. & c. quærat. §. quod autem, de pœnit. dist. 3. Et inter cætera, vt omnipotẽs Deus corda illorum illustret ad pœnitentiam, cap. falsas, de pœnit. distinct. 5. exemplum de Cornelio Centurione. c. Denique, disti. 26. Interroget etiam an sciat Symbo-
27 lum. † Pater noster, Confiteor. Hæc enim tria tenentur scire, qui literas nesciunt, cap. Deus qui de pœnit. & remiss. alias qui non adiscit, & memoriæ mandat Symbolum & Orationem Dominicam latina, vel alia lingua, saltem facit graue veniale peccatum, per c. vos. de consec. dist. 4. His ergo præmissis, vt iudicabit oportere confessarius, dicat pœnitenti, vt iam tandem, quæ secum recogitauerit, prout memoria suggesserit, suis
28 verbis exprimat. Et quamuis † ille malit interrogari, quam solus eadem referre, modo propositum habeat ad omnia peccata mortalia referanda, tametsi de illis non interrogetur, non esset ea causa condemnandus, sed potius adiuuandus, si tamen deliberaret aliquod mortale non confiteri, nisi de illo interrogetur, peccaret mortaliter, & tunc confessarius hoc intelligens ad detestandũ hoc peccatum, debet ipsum excitare, atque instigare, vt rectificet conscientiam suam, & ore proprio confiteatur, quæ meminit. Sylu. in verb. confessio, 1. quæst. 7. Nauar. ca. 10. nu. 6. iuuat enim licet inordinatè, & imperfectè faciat: nam ex illius relatione discet confessarius quas partes debet interrogando attingere: si vero exprimere vocem non poterit, puta quia mutus, tunc meliori modo,

modo, quo potest nutibus confiteatur. D. Thom. in 4. dist. 17. quæst. 3. articu. 4. ad ter-
29 tiam quæst. Quod si † pœnitens nactus sit sacerdotem ignarum suæ linguæ, confiteri potest per interpretem: valida enim est hęc confessio, licet secus sit de confessione facta per inter nuncium: cuius quidem diuersitatis ratio est in promptu. Nam qui per interpretem confitetur, præsens est, & vere atque coram agit cum sacerdote. Qui vero per inter nuncium, non sacerdoti sua peccata narrat, sed nuncio, qui referat sacerdoti, & hic non sacerdoti confitetur, sed nũcio. Vnde cum confessio actus debeat esse personalis, hic autem personalis actus non est; quia persona agens non præsens est, sed absens. ergo merito dicendum est inualidam esse confessionem. Thō. loco citato.

SVMMARIVM.

1 *Pœnitentem sua sponte dicentem quãdo liceat interpellare.*
2 *Confessor quãdo debeat, vel non interrogare, audito pœnitente: & seq. nu.*
3 *Interrogatio quo casu imprudẽter fiat.*
4 *Iudicis quare partes sint reum interrogare, & confessoris audire.*
5 *Confessionalia quędam referta interrogatiunculis, & circa eas studium quorundam non laudandũ. & nu. 7.*
6 *Confessoris munus, quod sit; & finis cõfessionis qui.*
8 *Interrogatione vbi abstinendum confessori.*
9 *Pœnitentem quibus admoneri oporteat à confessore, si sit interrogandus.*
10 *Verba, paulo pluribus, vel paucioribus vicibus, quem habeant intellectum.*
11 *Confessori quidnam sequendũ, & quæ ratio tenenda in interrogando.*
12 *Interrogatione inepta, neue imprudẽs, neue eadem omnibus fiat videndum confessori, & nu. seq.*
13 *Confessionis contaminatores non confessores, qui sint.*
14 *Pollutiones breuiter explicandæ, & quomodo vide, & admonendus pœnitens de modo si opus sit. nu. seq.*
16 *Peccatorum numerus quomodo inuestigandus, & quomodo pœnitentis conscientia adiuuanda.*
17 *Clausula confessionis generalis addẽda in fine confessionis, quæ sit.*
18 *Confessio generalis valet ad remissionem mortalium oblitorum, & venialium in attrito.*
19 *Confessio generalis, quæ dicitur in missa ad quid valeat.*
20 *Peccata omnia commisisse, qui dicit in cõfessione generali, quare falsum non dicat.*

De interrogatione, qua suppletur discussio insufficiens pœnitentis. Cap. XXV.

1 QVandiu † quisque dixerit, quod meminerit, & eo ordine, quo meminerit, attentè, & sine interruptione audiendus est: nisi fortè videretur admonendus obiter, ne nominet personam aliquam; ne superflua dicat, vel alia huiusmodi; vel si aliqua non intellexit præcipuè de mortalibus, replicãda cu-
2 ret, vt melius intelligat. Postquam vero † dixit, si sibi non videtur omnia dixisse, tenetur ipse interrogare sub pœna peccati mortalis quoties credit pœnitentem taciturum nisi interroget, quod necessario confitendum sit, argum. tex. in l. vbicunque. ff. de interro. acti. Quando vero credit bona fide nihil de necessarijs à pœnitente omissum; siue quod omnes peccatorum locos ordine suo attigerit, siue quod paruo ante tempore confessus fuerit; siue quòd eum sciat vita esse rectissima, parumque, aut raro à Dei vita deflectere, non tenetur interrogare. Imo
3 † nonnunquam id faciendo imprudenter ageret, Nauar. c. 1. §. diligens de pœnit. dist. 6. (v. g.) si virum se multo eruditiorẽ, multoque meliorem magna cum diligentia sua peccata confitentem interrogaret, præsertim, quando qui confitetur eruditus esset, & versatus in sacris, qui crebro celebraret, & crebo confiteretur: nam vt inquit Sotus

in 4.

in 4.senten.dist.18.quæst.2.art.4.col.14.officium per se confessarij non est interrogare,sed audire pœnitentem. In † foro namque criminali,quod proceditur ad punitionem debet iudex interrogationibus reum examinare:sed in foro pœnitentiario,quod non proceditur per vim coactiuam ad extorquendam confessionem, sed per spontaneam voluntatem confitentis,quantum est de se,satis est simplicem confessionem audire,& secundũ illam iudicare. Vnde in canone,consideret,de pœn.dis. 5. non admonetur confessarius inquirere, sed pœnitens sua peccata,& qualitates considerare. Sola ergo pœnitentis ignorantia,vel erubescentia secundum Syl.in verb.confessio.1.quæst. 17.est in causa, vt canon omnis extra, de pœnit.& remiss.discretum sacerdotem admoneat,vt diligenter peccatoris circunstãtias,& peccata inquirat,pœnitentisq; adeo conscientiam aliquibus interrogationibus perscrutetur. Hoc aduersus ista confessiona
5 lia,† quæ vulgo circũferũtur,admonuerim, in quibus tantus est interrogationum aceruus, vt pœnitentibus salubrius esset illarum multas ignorare: præsertim cum nonnulli sacerdotes, vt earum se peritos ostendant, nullam prætermittant. Cum tamen confes-
6 sarij † munus sit potius totis neruis incumbere,vt pœnitentem firmissimo proposito confirmet, vt in futurum caueat:finis enim confessionis est pœnitentis salus, quæ præuia diuina ope in illo proposito, & cautela consistit, vt summam det operam nũquam amplius recidendi. Et tamen videas, quàm
7 plurimos tam confitentes,†quàm confessarios, qui putant totum negotium consistere in hoc, quod nihil inconfessum ꝑtereat. Cæterum de terrore, & persuasione in futurum,nec verbum vllum. Qui quidem mihi videntur,vt est in Euangelio, Matt. 12. domum scopis mundare, vt spiritus immũdus cum suis septem sattellitibus reuersus illam
8 mundatam inueniat. Igitur prudentia † sacerdotis sit,vbi pœnitens prudens apparet, neq; tanta sit sarcina peccatorũ onustus,dicitq; se diligentiam fecisse pro virili, & iudicio suo nullius esse oblitum delicti, nihil amplius interrogare. Vbi autem pœnitens non apparet tãta prudẽtia esse ꝑditum, nec tantam suæ conscientiæ curam gerere, sed
9 eius notę esse, vt sit † oĩno interrogandus, tunc ꝓposita benignè spe misericordię Dei sacerdos eum animare curet,vt verè,liberè atque integrè ad interrogata respondeat, (quod cum pueris, ac puellis maximè est necessarium) ne aliquod per verecundiam taceant,quod eo maximè fiet,si se beneuolum exhibuerit,affabilem,& humanum.Curet etiam,vt certa pro certis, dubia pro du-
10 bijs dicant,(v.g.)toties hoc feci paulo†pluribus,aut paucioribus vicibus. Et si postea occurrit memoriæ se fecisse errorem notabilẽ in numero,vt si dixit decies paulo pluries,& postea memor sit, ꝙ commiserit vicies iterum confiteatur excessum. Si autem non sit notabilis, vt si comperit se peccasse duodecies, non est necessarium,quia iã sub dubio dicens paulo pluries, vices illas confessus est,Sotus distinct. 18. quæstio.2. artic.
11 4.colum.3.Discurrat † demum interrogando per præcepta,prout infra in secunda parte in interrogatorio patebit per septem vitia capitalia,& circunstantias eorum,& articulos fidei,& Ecclesiæ sacramenta, atque pietatis opera,& sensuum abusum, iuxta Sylu.in verb.cõfessor 3.q.14. Diligenter igitur inquirat, & subtiliter inuestiget, & callidè extorqueat de ore pœnitentis peccata,quæ forsitan ignorat, vel verecundia videt velle tacere,Sylu.in verb.confessio,prima quæst. 17.Procedat autem ordinate:nisi mors, vel freneſis, vel linguæ impedimentum timeatur,sicut in c.seq.examinabimus.

12 Interrogationes † autem formentur non quidem in omnibus, ne molestetur pœnitens,sed conuenientes sint statui,officio, & conditioni pœnitentis. nempe de illis peccatis, quæ in illo statu frequenter fieri consueuerunt.Non enim interrogandi sunt milites de peccatis clericorum,nec econuerso in venereis multiplex cautio adhibẽda est, ne pœnitens discat à confessarijs quod nescit.Primum igitur vtantur verbis honestis, & à longe sumant interrogationis initium, gradatim à communioribus descendant ad particularia,quæ si pœnitens non agnoscit, non est de speciebus interrogandus, vt qui de contactu aliquo inhonesto interrogatus negat, non de hoc, vel illo modo, vel specie cõtactus debet interrogari,sicut quidam faciunt, quos Angelus in summa non
13 † confessores, sed potius confessionis contaminatores appellat,qui ait eosdem sæpissime peccare huiusmodi se interrogationibus oblectantes, ob id ꝙ ea facientes. Demum in interrogationib. præstat sobrium esse,q̃ nimiũ, ne si sacerdos rẽ minutius, q̃ necesse est inuestigare conet̃, sibi,& pęnitenti tentationem excitet. Habita ergo specie

peccati

peccati in talibus progredi non expedit ad alias circunstantias. Dicant ipsi si volunt.
24 † Nec permittat † confessarius pœnitentē longius explicare illas pollutiones, sed moneat, vt secum cogitet verisimilem numerum, vtputa, non dicat. feci hanc fornicationem, postea hanc secundum, &c. sed satis est eas vno verbo comprehendere. Dicens. Decies, aut vicies fornicatus sum, aut falso iuraui, nisi aliquam horum circunstantiam habuerit mortaliter aggrauantem. Sic qui cum fœmina osculo, tactu, & pollutione extra vas naturale peccauit, debet tacere illas partes, in quibus tam fœdam turpitudinem commisit. Sufficit enim dicere. Peccaui extra vas naturale, & si dicere incipiat. Obuiet illi confessarius, & eum doceat non esse necessariū, neque vtile exprimere mo-
25 dum, quo se fœdauit. Sed forte † dicat quis pœnitentem putaturum se non satisfecisse, nisi omnia singulariter, minutatimque expresserit, & ideo mestum, ac sine consolatione vacuum rediturum: quoniam si confessarius eum docuerit sufficere, si peccatorum species exprimatur, neq; oportere modos illos peccandi obscenos aperire, abibit ab eo ignorantia, vnde nascebatur, desolatio, & pro ea suauissima succedet consola-
26 tio. De numero † peccatorum oportet etiā interrogare, sed non adeo subtiliter, vt fastidium generet penitenti, sed satis est, vt plus, & minus secundum æstimationem suā quisque dicat quoties peccauit. Et vt magis iuuari possit pœnitentis conscientia, interrogare oportet, num præueniat tentationes, an resistat, iuxta tex. in c. consideret, de pœni. dist. 5. tum de bonis inspirationibus num
27 resistat, an obediat. Et vt † in fine confessionis addat clausulam generalem, id est de cunctis meis peccatis mortalibus, & venialib. oblitis, confessis, occultis, & alienis, atque diebus festis commissis dico meam culpam, & precor. &c. vsque in finem confes-
28 sionis. Quæ quidem confessio † generalis, qua quis post specialem omnium occurrentium memoriæ dicit suam culpam de omnibus alijs commissis, cogitatione, locutione, &c. valet ad remissionem mortaliū oblitorum secundum doctores, etiam si non esset contritus, sed attritus solum: quia secū dum S. Thomam, & alios theologos in confessione fit quis de attrito contritus virtute clauium, & multo magis valet ad remissionem venialium ex quatuor secundum S. Thom. id est ex contritione confitentis, humilitate confessionis, oratione sacerdotis, vt est publica persona, & clauium potestate: sed intellige, modo quis sit de eis saltem virtualiter contritus, vel attritus, alioquin stante voluntate ad illa in hac vita remitti non possunt: quia esset causa sine effectu, id est voluntas peccandi sine peccato, Sylu. in
29 verbo. confessio, id est nu. 1. Verum † reperitur alia confessio generalis, sed non sacramentalis facta contra peccatum in Missa, Prima, & in Completorio, & hæc secundū D. Thomam efficax est ad remissionem venialium ex toto, vel in parte, & hoc ex contritione confitentis, & humilitate confessionis, & oratione sacerdotis. Imo & cuiuslibet dicentis, Misereatur. Non autem clauium potestate, & secundum Petr. ad remissionem pœnæ debitæ pro mortalibus, remissa prius culpa. Nunquam tamen per hāc remittitur culpa mortalis, & oblita sine cōtritione, secundum Archid. quia ibi virtus clauium non facit de attrito contritū, imo
20 nec venialis eadem ratione. Qui † autem in hac dicit se omnia peccata commisisse, falsum non dicit: quia loquitur in persona omnium fidelium, vel secundum August. in vno peccato possunt multa notari: cū enim quis peccat mortaliter, committit homicidium, occidendo animam suam; committit furtum, quia se subtrahit Deo. Adulterium: quia recedit à Deo, & fornicatur cum diabolo. Periurium; quia fidem promissam in baptismo non seruat, ita glo. in c. cum humilitatis, 22. q. 2.

SVMMARIVM.

1 *Periculum mortis, quando dicatur in infirmo.*

2 *Presbytero cuicunque catholico sine iurisdictione potest infirmus confiteri in articulo mortis, non sic de preciso; & quid de excommunicato denunciato nu. seq.*

4 *Confessionis ordo in articulo mortis cū pœnitente, qui.*

5 *Infirmo licet perficere confessionē nutu, in articulo mortis, & est absoluendus.*

6 *Infirmus in extremis, si cœpta confessione, & ictu doloris, tactus, roget*

confes-

Qualiter se gerere debeat cõfessarius erga infirmos. Cap. XXVI.

Sed vt separatim aliquid de infirmis dicamus, sciendum est, quòd aliter confessarius se gerere debet circa infirmos, q sunt in mortis periculo, aliter circa eos, qui ab hoc periculo

1 riculo longe absunt.† Periculum autē mortis dicimus non solum, quando infirmus laborat in extremis,& medici de illius obitu indubitanter pronunciant,sed etiam,quando contingit probabiliter mori ex illa infirmitate,& medici dubitant.In primo igi-
2 do † infirmus est in mortis articulo, & periculum est in mora, veluti quando mors, vel linguæ impedimentum in pœnitente timeretur, tunc confiteri potest cuicunque presbytero catholico, quamuis presbyter ille non haberet iurisdictionem actualem ordinariam;vel delegatam, quæ ad peccata sibi confessa extendatur, argum. c. quod de his,de senten.excommun.c. pastoralis,§. præterea,de offic.ordin,cap. si quis suadente,14.q.7. Si tamen esset præcisus ab Ecclesia,quia hæreticus,vel schismaticus,nō posset illi confiteri,quamuis alius non reperiatur,ita glosa commu.approbata in cap. præter hoc,§.porro,versi. per manus distin. 32. Panor.in cap.non est nobis,de spons.qui improbat glosam in d.c.non est nobis, tenentem contrariam opinionem,& nos late supra c.....de potest.confess.probauimus. Ve-
3 rum † an excommunicatus publice denunciatus, quique per Ecclesiæ constitutiones vitandus est,possit sacramentalem absolutionem etiam existenti in articulo mortis ministrare? Respondetur quod communis omnium sententia est, ꝙ non:& ratio est ob defectum iurisdictionis,quæ cum sit necessaria;per excommunicationem, eiusque denunciationem est omnino extincta: tamen Melchior existimat non esse ambigendum posse licitè suscipi sacramentum pęnitentiæ in casu necessitatis ab excommunicato nominatim denunciato. Quasi Ecclesia catholica eo in casu non abstulerit excommunicato iurisdictionem, quam quilibet sacerdos iure diuino habet in articulo mortis,non tantum proprius curam animarum habens, & hæc opinio defendi potest, vt per Couar. in c. Alma mater, de senten. excommu.1.par.§.6.octaua conclusio. Igitur debet sacerdos in tali casu,quando periculum est in mora in interrogationibus illum seruare ordinem, quem discretio dicta-
4 uerit. Ordo † autem (ni fallor) hic erit vt reiectis,& prætermissis culpis leuioribus de ijs primū interroget,quæ grauiores,& principaliores sunt, tum demum de minutioribus;videlicet si temporis angustia, & morbi grauitas patietur & si fortè infirmus per-
5 fectè † confiteri non potest, sufficit vt voce, vel nutu aliquod mortale explicet, siue saltem veniale in particulari,vt possit sacramentaliter absolui, quamuis non perficiat confessionem:& ratio est, quia illa est confessio in particulari,neq; vitium habet dimidiationis:nā si qua est causa diuidendæ confessionis,nulla maior esse pōt,quàm impossibilitas,quæ à natura procedit,nec satis esset respondere,quòd tunc contritio illi sufficiet apud Deum:nā euenire posset vt ille esset solum attritus,qui per sacramentū fieret contritus:nec tamen illi in promptu subueniri posset per Eucharistiam:& cum ille ius habeat ad absolutionem, iniuriosum sacrilegium esset eam illi denegare, eo præsertim tempore, quo in re dubia in eam partem inclinandum est, vt ecclesiasticis subsidijs exeunti ab hac vita succurratur. Hinc duo inferuntur. Primum quòd si laborans
6 † in extremis vocaret confessorem, & aliqua peccata confiteri inciperet, sed dolore tactus nō posset terminare absolutionem, & precaretur sacerdotem quod confessionem differret,quod ipse amplius loqui non posset,tunc confessarius debet illum absoluere,sufficit enim quod pęnitens dicat. Cōfiteor de ijs,quæ dixi,atque multis alijs,quę confiteri nequeo, de quibus peto veniam; etiam non obstante quod confessio non sit integra,ea ratione,qua supra:casus iste accidit cuidam cōfessario perito,sed minus experto,qui differens absolutionem,postea rediens inuenit pœnitentem mortuum. Secū-
7 dum. Laborans † in extremis confitetur,sed eo imbecillitatis, ac debilitatis venit, vt iā iam spiraturus videatur, tunc confessarius id metuens ne inter confitendum exhalet animam, potest eum absoluere dum confitetur,etiam absque vllius pœnitentiæ impositione expressa,Nauar.c.26.nu.21. & 28. & ratio est,quia iam habet materiam, de qua iudicare potest. Quando tamen infirmus in particulari explicat aliquod peccatum, reseruatum, vel annexam habens excōmunicationem sacerdoti, qui facultatem non haberet absoluendi, tunc debet talis sacerdos in casu, quo superior adiri non potest, absolutionem impendere, cum tali admonitione vt si à morte liberetur, non teneat se præsentari superiori pro casu reseruato non habente annexam excommunicationem,sed pro habente sic. Adeo quod si sublata infirmitate quam cito commodè pōt, non se præsentet, recidet in eandem excōmunicationem,c.eos qui,de sen.excō. lib.6.

Debet

Debet etiam ab aliquo casu bullæ cenæ Domini absoluere cũ moderatione, de qua infra tit. de excõmunicatione tit. 12. Alias absoluens esset excõicatus excommunicatione papali. Syl. in verb. Absolutio 1. nu. 8. & 9.

8 Sic etiam si infirmus† esset vsurarius publicus non posset talis admitti ad confessionem, & communionem: nisi facta prius cautione de restitutione vsurarum, vel promissione ab hæredibus de huiusmodi secundũ formam iuris, quæ habetur in capit. quamquam, de vsur. lib. 6.

9 His peractis non est † pœnitentia infirmo iniungenda, cum eam facere non possit, sed tantum innotescenda, & hoc magis per modum consolationis, ostendẽdo ei benignitatem Dei remittentis, quam per modum horroris, ostendendo seueritatem iustitiæ punientis, vt habetur in c. ab infirmis. 26. q. 7. Declarando sic. Talem tibi præciperem pœnitentiam, si esses sanus, sed quia infirmus es, non tibi iniungo, si tamen decesseris, facies talem eleemosynam, vel iniungas tuis hæredibus pro te faciendam ꝓ hac pœnitentia: si autem conualueris, facies pœnitentiam, quæ tibi iniuncta fuerit, vel talẽ, determinando sibi, & tunc absoluat ab omnibus peccatis, si est contritus.

10 Debet ẽt sacerdos consulere † morienti, vt quærat si est aliquis amicus, vel cõsanguineus, qui voluntariè sit paratus pro eo facere pœnitentiam, quia si inuenit, & ille acceptat pœnitentiã, & adimplet in statu gratię valebit illi ad satisfactionẽ in purgatorio, D. Ant. 3. par. sum. tit. 10. de statu morien. & in summula. 3. par. interrog. cap. 17. de infir. Sylu. in verb. satisfactio. q. 4.

11 Super omnia autem monendus est † infirmus diligenter, vt si alicui debet ratione delicti, vel contractus, aut depositi, vel testamenti, statim si commode potest, restituat, & faciat confessarius eum verè pœnitere, quoties in vita potuit restituere, & non restituerit. Si autem commode restituere nõ potest, prouideat, vt quã citissime post mortem eius restituatur, arg. tex. in c. peccatum, de reg. iur. lib. 6. Ne discedens cum alieno ab hoc sæculo in æternum damnetur. Quod si noluerit sufficienter disponere de restitutione facienda, non est absoluẽdus. De hac materia vide aliquos casus, de restitutione par. 2. c. 36. de tempore restit.

12 Caueatque ne† aliena hæredibus, aut ecclesijs relinquat: sed certa pro certis, incerta pauperibus, qui sunt eorum hæredes, cap. cum tu de vsur. & de restitutione, & legatis ad pias causas pro anima sua ita disponat,

13 quòd cito cogantur exequutores † expedire, & non differre, sicut quotidie faciũt: qui hæredes si differunt, & præcipuè per multum tempus, peccant mortaliter tam ipsi, quàm executores: & nec excusantur, quia sine magna in commoditate hæredes hoc facere non possunt. Nec executores, ne displiceant, vel damnum inferant hæredibus, & si ipsi non possunt, debent denunciare episcopo, qui eos cogere possunt, extra de testamen. capitu. Ioannes, & quod peccent mortaliter tales executores, & hęredes multum differentes, probatur per tex. in cap. qui oblationes. 13. quæst. 2. vbi nullus debet excommunicari nisi pro peccato mortali. 11. quæstio. 3. cap. nemo, c. nullus, c. certum, sed illi per illum textum mandantur excommunicari: imo quandoque hoc fit per constitutiones synodales. ergo. Præterea notabile nocumentum inferunt animabus proximo-

14 rum, vnde † ibi dicuntur necatores animarum, nempe subtrahendo suffragium illud eis. Sed an mortuus aliquod detrimentum

15 sentiat ex hoc, quòd eleemosynæ, quas† mãdauit dari, retardentur. Respondet D. Tho. quodlib. 6. artic. 13. quòd hic opus est distinctione. Considerandum enim est duplex detrimentum, vnum, quod pertinet ad totalitatem pœnæ, iuxta illud, primo Corinth. 13. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, aliud, quod pertinet ad subtractionem remedij. Rursum distinguendum est ex parte eleemosynæ, & effectus eius. Quantum enim ad meritum eleemosynæ nullum detrimentum patitur defunctus ex ipsa tarditate, maximè si quantum in ipso fuit, curam adhibuit, vt ipsæ eleemosynæ cito darẽtur: quia meritum principaliter ex intentione, & voluntate depẽdet. Sed quo ad effectum eleemosynæ patitur detrimentum, non quidem vt pro huiusmodi tarditate puniatur, sed quia remedium ei non adhibetur, dum suffragia differuntur, ex quibus plurimum

16 iuuaretur. Hinc † infert B. Turpinus in sua historia expeditionis Hispaniæ, capit. septimo, de quodam milite, qui morti proximus cuidam suo consanguineo præcepit vt equũ quem infirmus habebat vẽderet, preciumque clericis egenis erogaret. Qui mortuo equum 100. solidis vendidit, preciumque cibis, potibus, & vestibus velociter expendit. Transactis triginta diebus apparuit ei mortuus in extasi dicens, quoniam res meas pro

animæ meæ commendatione in eleemosynas tibi commendaui ad dandum, scias omnia mea crimina Deum mihi dimisisse, sed quia iniustè eleemosynam meam retinuisti per triginta dies in tartareis pœnis moras me intelligas fecisse. Te autem in eodem loco infernali, vnde egressus sum, die crastina scias ponendum, & me in Paradiso sessurũ, sequenti die à dæmonibus captus fuit, vt ibi
17 late per eum. sed an † peccet hæres, siue executor si satisfacit defuncto præcipienti vt distribuantur eleemosynæ pauperibus. Sed tardat distributionem eleemosynarum, vt res defuncti melius vendātur. Resp. D. Tho. quodlib. 6. art. 14. quod si executor per modicum tempus eleemosynam dare differat, vt rebus defuncti melius venditis, ampliores eleemosynas dare possit, laudabiliter facit. at si per multum tēpus differat eleemosynas distribuere, non vt multo ampliores faciat, non videtur esse absq; culpa: quia forte defunctus à purgatorio liberaretur, in quo existenti remedium suffragiorum maximè necessarium erat. Hoc autem requirit prudentis executoris examen, vt considera tis dilatione temporis, & conditione personæ, quæ creditur citius, vel tardius liberanda, & etiam quantitate agumenti eleemosynarum faciat, quod videbitur expedire defuncto. Sequitur Arch. Flor. in tertia parte,
18 sum. titu. decimo, cap. 3. par. 12. Ex† ijs igitur patet, quòd si executor distributionem eleemosynarum differt, vt hęredi prosit, vt res melius vendantur, non vt ampliores faciat, vt animæ defuncti ꝓficiat, nō est tutus quo ad Deum, quod tene menti. Rursum quæ-
19 ritur, an possit tuta conscientia † executor alicuius testatoris datus ad distribuendum in pias causas erogare pro supplemēto cōgruę dotis, vt possit puella condecenter secundum suam conditionem maritari: Respondeo quod sic, quia tunc censetur pia causa, vt matrimonia condigna contrahantur: nam non dicitur posse nubere, quando honestè nubere nō potest secundum suam conditionem. l. nepos proculo, ff. de verbo. signific. facit tex. in l. plenum. §. equitij, ff. de vsu, & habit. ita Bal. not. in suo tractatu de dote 4. col. in fin. Ad cuius etiam confirmationem facit, quod notanter voluit Bald. in l. si quis ad declinandum, tertia col. versi. circa tertium. C. de episc. & cler. vbi voluit, ꝙ
20 si aliquis est † notabilis, qui habet alimenta, sed suam dignitatem conseruare nō potest, poterit episcopus, vel executor testamenti, qui habet bona testatoris distribuere in pauperes, aliquid ipsi nobili erogare in subsidium vitæ, vel dotium, quia licet nō sit omnino mendicans, tamen secundũ statum natalium suorum aliqua sustentatione eget, & ideo inter pauperes numerat. Quare amplia dictum Baldi non solum proce-
21 dere, quando † testator mandauit bona sua distribui in pias causas, quia tunc potest distribui pro puellis maritandis, vt etiam inquit Bald. in l. post mortem, colum. penult. C. de fideicom. sed etiam si iussit illa distribui in pauperes. Adde etiam tex. in cap. considerando 86. distinct. vbi dicitur, quod præcipuè subueniendum est nobilibus paupertatem incurrentibus, qui mendicare erubescunt. Amplia etiam secundo quòd potest
22 executor distribuere † bona testatoris, vel etiam male ablata filijs eius, si sint pauperes siue partem, & fortè etiam totum, ita Ray. de pēnna forti in secundo libro sui operis, sub titulo de forma restitutionum, quam refert, & sequitur Bald. in pace tenen. inter subd. lib. feud. capi. primo, §. iniuria. Quinimo vt uoluit Bald. in consi. 95. potest etiam distribuere filijs ipsius testatoris, etiā si sint spurij: cuius ratio est, quia pater saltem de æquitate canonica tenetur eos alere, capit. cum haberet, de eo, qui dux. in matri. sed vt ad rem, à qua paulisper digressi sumus, reuer
23 tamur. Si infirmus† est in tali statu, & articulo mortis, vbi periculum est in mora, & haberi non potest copia sacerdotis, potest laico confiteri, capit. quem pœnitet, de pœniten. distinct. prima, qui quidem non potest à peccatis absoluere: cum non habeat claues ecclesiæ, glosa sing. recepta in capit. pastoralis. §. præterea, de offic. ordi. & Concil. Trid. sess. 14. capit. 6. sed neque laicus absoluere poterit ab excommunicatione, vt inquit glo. ibi, comprobata ab omnibus in d. §. præterea. & Imola, in l. 1. colum. 3. ff. de publi. iudi. contra Panor. in capit. à nobis, de senten. excomm. & ideo si confessio fiat laico, tenetur si euadat, iterum de omnibus il-
24 lis peccatis confiteri. Qui vero † nec voce, nec nutu aliquod peccatum in genere exprimere posset, etiam si contritionis signa ostenderet, vel sacerdoti innueret, vt ipsum absoluat, vel in genere peccatorem se ostēderet, non debet illi confessarius absolutionis sacramentum impendere. Igitur tali casu attentus sit sacerdos, vt semotis arbitris solus manens cum infirmo, satagat vt infirmus interrogatus de illis, quæ verisimile est

com-

commisisse, vel gestu, vel nutu aliquod exprimat peccatum, vt ei sacerdotalem absolutionem exhibeat, alioquin id certe neutiquam licet, Sotus in 4. sen. dist. 18. quæst. 2. arti. 5. Nau. c. 26. nu. 28. & subdit quod sacerdos sic absoluēdo peccat mortaliter. Idē sentit D. Tho. in 4. sen. dist. 17. q. 3. art. 4. & in resp. ad 3. q. & nec obstat tex. in c. his qui, 26. q. 5. quia non de absolutione sacramētali, sed de absolutione excommunicationis intelligit, vt sentit glosa, quæ allegat tex. in c. à nobis, el
24 secundo, de sent. excom. Quapropter † tali casu manifestum est in articulo mortis constitutum, quamuis signa contritionis ostenderit, si non est confessus saltem aliquod peccatum, non posse sacramentaliter à peccatis absolui, sed bene à censuris, vt colligitur ex Conc. Trid. sess. 14. c. 7. in articulo mortis. Nauar. c. 26. nu. 27. sic etiam porrigi posse sacramentum eucharistiæ, nisi timeret de vomitu: & multo magis, quando infirmus cōfiteri non potest, & ostendit signa cōtritionis, potest dari sacramentum extremæ vn-
25 ctionis. Imo potest † infirmus ligari, & sibi violenter dari, quando propter phrenesim non permitteret se vngi, Arch. Flor. in summula de infirmis 3. par. interrog. c. 17. vnde licet à sacerdote antequam vngatur infirmus, impendatur absolutio, illa tamen non est sacramentalis, sed deprecatiua, videlicet Dominus noster Iesus Christus, &c. Quæ quidem absolutio intelligitur fieri à censuris, insuper & ab omni pęnarum reatu, si culpæ fuerint, vel antea per confessionem, vel tunc per contritionem remissæ, Sot. in 4. sen. dist. 18. q. 2. art. 5. col. 8. Nau. c. 26. nu. 27.
26 ver. 19. vbi inquit quod sacramentum † eucharistiæ ministrari pōt infirmo à iudicio mentis per phrenesim, vel alias alienato, qui antea signa contritionis ostendit, tundendo pectus, dicendo. Miserere mei: vel Deus propicius esto mihi peccatori, aut id genus similia; etiam si non petijsset sacramenta, & obstinatus multo tempore in peccato mortali permansisset, nec per multos annos cōfessus fuisset: quia censendus est contritus, & in sacramenta deuotus, c. his qui, 26. q. 6. & à fortiori extremæ vnctionis sacramentum & absolutio à quibuslibet censuris, si, & quatenus eas incurrerit, c. à nobis, el 2. de senté.
27 excom. Syl. in verb. vnctio, q. 5. Si aūt † non est diu cōfessus, vt per totū annum à cōfessione postrema, vel quia notorius peccator subito amentiā incurrendo absq; signis contritionis nec antea, nec postea, morietur, huic etiam præter denegationem sacramētorum deneganda esset ecclesiastica sepultura, c. quib. 13. q. 2. Nau. qui supra, nu. 33. ver. 25. ex quib. quippe verbis, quando infirmus confiteri non pōt, & ostendit signa contritionis circa extremam vnctionē obiter di-
28 cere existimaui, quod ad hoc sacramentū † exhibendum non est expectandus articulus, quo infirmus sensu prorsus careat, aut ille, quo omnino eius sit desperata salus, secundo, quod amentib. & furiosis non est sacramentum hoc cōcedendum, nisi aliquib. peteret lucidis interuallis, quib. possent deuotione erga ipsum adducti illud petere, tertio, quod neq; pueris hoc sacrm̄ administrari potest: tum quia deuotionē & effectū erga ipsum administrare non possunt: tum quia non est institutū nisi contra reliquias peccatorum actualiū, quæ ipsi ante vsum rationis cōmittere nequeunt, vel cōtra reliquias originalisq;, quatenus per actualia sunt confirmatæ.
29 Peccatorū † vero reliquiæ sunt habitudines, puta pronitas, & procliuitas ad malū, & ineptitudo, torpor, lāgor, & debilitas ad operandum bonū. Quod si quæras, qn̄ pueri
30 † possunt hoc vti sacro. Respondetur quod ab illo tēpore, quo illis viaticum porrigitur, nā hoc illi succedit. Sot. in 4. dis. 23. q. 2. art. 2. Cōsti. Neap. Syno. c. 28. Sed post ministratū sa-
31 cramentum tam † Sacerdos, q̄ consanguinei ægroti infirmū salutarib. monitis, ac verbis consolatione plenis adiuuare laborent, quare assistere ægrotanti sacerdos debet, & monere, vt constans sit in fide catholica, & vt tentatus à dæmone quid credit, rn̄deat, quod S. Mr̄ ecclesia credit, & iterū tentatus quid illa credit rn̄deat, quod ego. Tentatus item qūo sit spossibilis talis, ac talis articulus. Respondeat id ad gubernatorem Ecclesiæ spectare, & nō ad me. hoc saltē tempore, quod satis est mihi simpliciter credere quod tot apostoli, tot millia martyrum, confessorū, & virginum crediderunt. Tentatus, quo ausu tantus peccator, quantum ipse est, speret adire locū, quem tot sancti habitāt. Respondeat difficilius mihi ex meritis meis, quatenus mea sunt; confisus aūt meritis Domini nostri Iesu Christi, & suæ gloriosissimę Ma-
32 tris. Curent etiam confessarius, † vt erigat cogitationem infirmi non ad vxorē, filios, amicos, & tēporalia, sed ad cœlestia, cū sit transiturus ad domum æternitatis. Quapropter colloquat̄ cū eo de morte, de Paradisi gaudijs, & inhibeat cognatis, vxori, & filijs, vt q̄ fieri pōt, nō circunstent ęgrotum. Et vt

voluntariè acceptet illam mortem: nam se-
33 cundũ Scotum in 4.dist. 21. licet † mors sit necessaria, tamen si acceptet voluntariè, est sufficiẽs pœna ꝓ peccatis venialibus, & forte ꝓ magna parte mortaliũ, & consequenter multo magis violenta, ẽt si pro peccatis inferatur, quāuis D.Tho. in 4.dist.20.q.1.arti. 3.ad tertiam consentiat quo ad violentam, non autẽ quo ad naturalẽ, vide Syl. in verb. mors, q. 2. Et hæc de existente in periculo
34 mortis. Cæterum si † infirmus est in articulo nõ tali, quod laboret in extremis, sed in eo, quod medici dubitant de eo, & frequenter contingit homines mori ex illa infirmitate, tunc si haberi põt copia proprij cõfessoris, non debet confessarius absoluere à reseruatis, & multo minus ab excommunicatione, Nauar.c.26.nu.27. Quod eo magis intelligendum est, quando nullum esset periculum mortis: nam tunc si haberet peccata episcopo reseruata, vel habentia excommunicationem, tunc debet cõfessor ire, vel mittere ad superiorem, si põt pro authoritate huiusmodi, eo modo, quo non prodat peccatorem; nisi prius ille dederit facultatẽ no-
35 minandi eum. Si autẽ † infirmus habet indulgentiam in articulo mortis à Papa, tunc appropinquãte morte qualiter confessarius eā impẽdere debeat, vide Archi.Flo. in summa, de infirmis.c.17.Nauar.c.26.nu.30.

SVMMARIVM.

1 *Confessorem facilem potius, quàm seuerum oportet esse.*

2 *Confessarius, an vere contritus sit pœnitens, animaduertere debet.*

3 *Pœnitens non contritus quibus rationibus adducatur ad contritionem.*

4 *Pœnitens ex gratia amissa, ex scandalo, & tristitia oblata proximo dolere debet.*

5 *Reprehensio modò dura, modo blanda esse debet, & quare.*

De diligentia cõfessarij in iuuando pœnitentem ad contritionem. Cap. XXVII.

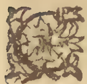

Vm multa alia, tum illud in primis studere debet solers confessarius, vt pœnitens nihil retineat, sed omnia, quæ admisit, sua sponte, seu interroga-
1 tus libere depromat. Propterea, † quòd sunt nonnulla peccata. quæ aut timore, aut verecundia facile retinentur, præsertim si confessarius nimiam seueritatem præseferat, ea aggrauãdo, vel pœnitentem, nimijs reprehensionibus deterrendo. Propterea solers, ac dexter esse debet, vt potius benignitate alliciat, atque animet pœnitentem, vt cum fiducia sincerè dicat omnia, quam quadam austeritate deterreat. Et ne pœnitens errore ductus album dicat esse nigrum, & nigrũ album, si viderit eum hic errasse, doceat ipsum multa putasse mortalia, cum sint venialia; & contra, multaq; etiam putasse peccata, quæ non sunt. Simulq; doceat quot, quibusq; modis incurratur in censuras ecclesiasticas, si fortè hic eum errantem viderit.

2 Post hæc diligenter † inspiciat, an pœnitens habeat cõtritionem, id est super omne odibile displicentiam de peccatis maximã, quo ad æstimationem, hoc est, ꝙ malit tolerasse, atque tolerare omnia mala mundi, quàm committere peccatum mortale, iuxta tex. in cap. ita ne 32. quęst. quinta, non metu pœnæ, aut infamiæ, sed zelo Dei. Et an paratus sit omnem potius substinere pœnam in generali, atq; potius mori, quàm Deum offendere: alioquin qualiter habebit ꝓpositum vitandi qui non est sollicitus quærere oportuna remedia? Qui cũ nouerit facile se lapsum, non cogitat q̃bus remedijs tãto periculo obuiandum sit. Deniq, quo pacto curari poterit, quibus aggrauatus est morbis, qui non suscipit à medico remedia oportu-
3 na sibi imposita? Et † quando aduertit non veram contritionem in pœnitente, omnib. modis eum hortari debet ad eã habẽdam, docens alia ratione nõ posse eũ absq; graui peccato eum absoluere. Habeat igitur præclara q̃dam dicta, & exempla recondita in memoriam, q̃bus possit efficaciter ad verã compunctionẽ peccatorũ mouere peccatorẽ. Habet Chrysostomus nõn paucas homelias de pœnitẽtia. Methodus ẽt confessionis, ex quibus multa in hunc vsum sumi possunt. Quã etiam graue sit peccatũ mortale, ostendat tum ex Dei iudicijs in luciferũ, & in primos parentes, tum ex punitione, quæ cuilibet peccato mortali debetur. Eius namq; generis est, vt hominẽ & gratia Dei, & regno æternæ beatitudinis spoliet, & ex Filio Dei faciat filiũ diaboli. Ostendat etiã grauitatẽ peccati ex diluuio, & ciuitatum inundatione, & tanta strage filiorum Israel

in

in deserto,& maximè ex consideratione diuini iudicij,& dãnationis æternæ in ijs, qui sine pœnitentia decedunt.Deniq; quod supremum est, ostẽdatur vulneris grauitas ex remedij grauitate,nempe ex Christi sanguine,& tormentis, ex quibus medicina ad id
4 sanandum confici debuit.Inde† colligat pęnitentem dolorem debere concipere non solum,quia peccauit,sed etiam, quia se virtute, & gratia priuauit, & insuper aliorum vitam suo malo exemplo corrupit. Dolere etiam debet de tristitia, quam intulit bonis peccando,& de lætitia, quam eis non intulit abstinendo,iuxta tex.in c.consideret, de pęn.dist.5.si qui sunt ad amorem faciliores, ex beneficijs,& Dei benignitate, & sua ingratitudine magis cõpungi poterunt.Deinde exageret aliqua grauiora ex ijs, quæ dicta sunt,& ad q̃ magis vident procliues. Et vt ea magis detestentur, incutiat etiam aliquando terrorem diuinæ vindictæ, nisi ab-
5 stineant.Reprehensio † cũ ingenijs agrestioribus fit durior.Cũ mitioribus, & in dignitate cõstitutis blãda,& vrbana adhibeatur, & cũ dexteritate.Sic ẽt expedit habẽtes maximum dolorem,vel nimiũ deiectos ex grauitate peccatorum suorum cõsolari,& animare,inducendo exemplũ Dauid, Magdalenæ,Petri,Pauli,& Latronis. Seipsos autẽ excusantes eorum aggrauare peccata, exẽplo Adæ,Saulis,& Iudæ.Deniq; quotiescunque habebit cõfessarius ante oculos zelum gloriæ Dei,atque animarum salutẽ, discretionem vnctio superna docebit.

SVMMARIVM.

1 *Confessor ante absolutionẽ omnino excitet in pœnitente propositum non peccandi.*
Peccandi occasiones studiosè euitãdę.
2 *Occasiones propinquæ,non remotæ,pœnitenti fugiendæ omnino.*
3 *Occasiones nisi proponat relinquere pęnitens, regulariter non absoluitur. fallit vt ibi.*
4 *Occasio propinqua,quæ sit.*
5 *Vtilia quæ ad nihil esse possunt prӕterquam ad peccandum, nisi abijciantur,impediunt absolutionem.*
6 *Cohabitationem rationabiliter suspectam nisi relinquat clericus, nõ absoluitur.*
7 *Cohabitantes consanguineæ,quæ scandalum non pariunt,quæ sint.*
8 *Laici nisi cohabitationem,quę causam dedit,datq́; peccato,relinquant, nõ absoluendi.limita,vt nu.seq.*
10 *Periculum recidiui non satis est, quod cesset,nisi tollatur, & scandalũ per adolescentes.*
11 *Ancillis abutentes non absoluendi, nisi eas dimittant.*
12 *Adolescenti quo casu liceat cohabitare cum qua,assueuit; & sic absoluendus.*
17 *Cohabitãte muliere, qui bis terue vsus est,quare non cogendus ad eam expellendam;nisi in casu,vt nu seq.*
19 *Concubinam in agone mortis visitandi voluntatem habens, non absoluitur.*
20 *Conuersatio, quæ omnino pœnitentem proijcit in mortale, relinquenda,*
21 *Adolescens emendo vendendo cõuersans etiam lasciue cum mulieribus absoluendus monendus tamen.*
22 *Absoluendus an sit, qui esu calidarũ rerum in pollutiones sæpe incidit.*
23 *Hospita,quæ cum aliquo, quoties eum hospitatur,rem habet,an absoluẽda.*
24 *Cognatis, & ancillæ quibus assueuerũt consanguinei,& hæri,an,& quare absoluendi.*
25 *Absoluendus etiam ratione scandali rem habens cum muliere seorsum habitante.*
26 *Exercitium licitum in quo multũ peccatur non relinquendum modo adsit propositum.*
27 *Taxillos,chartas lusorias,fucos,vendentes an absoluendi.*
28 *Ludos facientes cum peciculo vitæ,nisi desistant,non absoluendi.*
29 *Confessarius vltimo loco,quę sequẽda, quæue fugienda proponat pęnitenti.*

De diligentia cõfessarij in extirpandis occasionibus peccatorum. Cap. XXVIII.

1 Confessarius † audita confessione, & oĩbus examinatis, priusquam ad pœnitentiæ iniunctionem,& sacramentalem absolutionẽ perueniat omnino studere debet, vt suus pœnitens firmiter proponat non recidere, ne sit sicut canis reuersus ad suum vomitum, & sus lota in volutabro luti, quod assequitur, si peccati occasiones fugerit imitatus mulierem illam chananæam, quæ cupida salutis filiæ suæ egressa est à finibus tyri,& sydonis; per quos iuxta sensum moralẽ aptè intelliguntur occasiones peccati, è quibus omnino egredi debemus, si nostram filiam nempe animam saluam fieri cupimus. Quis nam pœnitens adeo tardus est, vt non intelligat, modo suam salutem non oscitanter quærat vnde peccatum, vnde scandalum, vnde periculum sibi oriri possit? Illas igitur personas, vnde viderit hæc mala posse sibi accidere vitet cane peius, & angue, sic peccati occasiones vitasse dicitur.

2 Sed aduertendum est † pœnitentem nõ teneri statuere se abstenturum à peccati occasionibus remotis: cum quicquid fere in mundo est, possit esse occasio peccãdi, iuxta tex. in c. de occidendis circa finem, 23. q. 5. sed tantum ab occasionibus propinquis quare confessarius regulariter absoluere
3 † non potest pœnitentem, qui firmiter non proponit, & statuit peccati mortalis occasiones propinquas euitare. Dixi, ꝙ regulariter absoluere non debet quia bene poterit concurrentib. quatuor circunstantijs prima ꝙ sit vera pœnitudo ꝑteritorum. Secunda, verum ꝓpositum nunquam redeundi ad illa. Tertia, propositum semper cauendi adiuuante Deo nec peccet ob eam, cum in ea se inuenerit. Quarta, ꝙ subsit aliqua notabilis causa non se abstinendi ab ea. Sed quænã
4 sit † huiusmodi occasio propinqua, quę euitari debet, rectè explicatur per Naua. in c. 3. nu. 5. L. D. Inquiẽs, quod est sola illa, quæ in se est peccatum mortale, aut talis occasio peculiaris, qua credit, vel credere debet confessarius, vel pœnitens nunquam, aut raro se vsurũ sine peccato mortali, bene perpensis eius circunstantijs. ex qua definitione deciduntur quam plures quotidianæ, & grauissimæ q̃stiones, quarũ prima hæc est.

5 Cõfessarius † non debet absoluere illos, qui firmiter non proponunt se abstinere ab officio necromantiæ, aliarumq; superstitionum, vsuris, cambijs vsurarijs, contractib. illicitis, odio mortali, concubina, & alijs similibus: quæ ad nullum vsum sunt vtilia, nisi ad peccandum, facit optimus tex. in l. quod sæpe de contr. empt. Vbi ponitur talis regula, quod flagitiosæ rei, quæ nullo modo per aditionem alterius potest esse vsui humano vtilis, nec emptio, nec mãdatum, nec societas esse potest: quia conuenit prima pars definitionis, q̃d in se est peccatum mortale.

6 Secunda. Cohabitantes † cum concubinis, ancillis, vel masculis quibuscunq; suspectis de incontinentia, si sunt clerici, non debent à confessarijs absolui, nisi expellant nẽdum concubinas suas, sed alias quascunque mulieres verisimiliter de incontinentia suspectas à cohabitatione, vt probatur in ca. Interdixit 32. dist. & in c. cum omnibus, ca. quidam: c. seq. 81. dist. & c. 1. & c. à nobis de cohab. cler. vel muli. l. eum qui. C. de episc. & cler. & ratio est, quia tales clerici peccant mortaliter cohabitantes cum mulieribus, de quibus potest esse rationabilis suspitio, etiam si sint consanguineæ, vel affines. Ad quod facit tex in c. 1. de cohab. cler. vel muli. & d. c. Interdixit. Illi autem, † quibus nul-
7 lum potest esse scandalum, quod nascitur ex suspitione, vel periculum perpetrãdæ iniquitatis licitè cohabitare possunt: Huiusmodi sunt consanguineæ, (v.g.) mater clerici, Soror, filia, amita idest soror patris, & matertera idest soror matris. c. à nobis de cohab. cler. vel muli. c. cum in iuuẽtute de præsumpt. modo tales non sint suspectæ. vnde matri alias suspectæ licitè nõ cohabitat clericus, d. c. 1. de cohab. cler. vel muli. & modo consanguineæ non habeant pedissequas. Anto. de Butr. in d. c. 1.

8 Tertia † circa Laicos. Vbicunq; iuuenis masculus, vel fœmina cuiuscunque nominis & conditionis cohabitant cum alijs iuuenibus masculis, vel fœminis, scholaribus, dominis, ancillis, vel similibus, & ex commoditate cohabitationis copulantur sæpe, non possunt absolui; nisi separent cohabitationem propter periculum recidiui: nã semel malus semper præsumitur malus in eodem genere mali, durante priori causa mali, idest cohabitationis commoditate, vt in reg. Malus de reg. iur. lib. 6. Et eadem ratione dicendum est in scholaribus contubernalibus idest

idest eodem domicilio vtentibus, vel cum doctoribus simul cohabitantibus, aut cum magistris puerorum. Etenim quandiu adest periculum recidiui, absolui non possunt. q. non sunt contriti, 24. quæst. 2. legantur. vera enim pœnitētia non est sine excisione causarum peccandi, de pœnit. distin. 3. satisfactio quod nota.

9 Limitanda † tamen videntur hæc prædicta. primo, quando cessaret in futurum periculum recidiui; vt quia causa peccati veteris cessat, vel quia formosa iuuenis facta est deformis. vel ægrota ægritudine durabili, vel quia fornicator contraxit cum alia matrimonium: nam tunc quia verisimiliter cessat periculum recidiui, sola cohabitatiō nō arguit malum statum in pęnitentem, ꝑ tex. in c. audite ad fi. 34. dist. c. pen. de cohab. cle.

10 & mulie. Sed aduerte † ꝙ in iuuenibus tenentibus concubinas, non solū requiritur ꝙ cesset periculum recidiui, quod sacerdotis arbitrio pēsabitur vt possint absolui, sed ēt vt tollatur scādalum: Hinc si factum est notorium, absolui non possunt, nisi abijciant eam, ad tollendum scandalum populi: Imo etiam si non esset notorium, sed occultum, vt quia sciretur ab aliquibus puta vno, vel duobus, absolui non possent, Sylu. in verb. Concubinarius q. 2. qualium numero sunt

11 ēt † laici, qui propter cohabitationem abuterentur sæpe, & fere cōtinuatis diebus ancillis: licet tpe contritionis viderentur contriti. quia in effectu tales ancillæ sunt cōcubinæ: Est. n. idē periculum in talibus ancillis, sicut in concubinis. Canones. n. nō sunt impositi verbis, sed rebus, c. commissa §. porro de elect. in 6. Nā non dicēdi sunt verè pęnitere, qui non abscindunt talem occasionem propinquam, sicuti est hæc cohabitatio: tū quia non possunt sine grandi periculo Cohabitare, quin saltem alteruter, vel vterque eorum opere, verbis, voluntate, aut delectatione peccet, Nauar. c. 16. nu. 20.

12 Limito † secundo, quando pœnitens nequit expellere cohabitantem; quia sui iuris non est, vt quia est filiusfamilias, tunc non esset condecens quod in scandalum. & in graue damnum filius teneretur vel expellere ancillam, vel aliā de domo patris; vel ipse exire, maxime qñ artem non haberet, cū qua posset viuere seorsum. ꝑterea si filius ꝓbaret delictū, esset infamare mulierem vel filios cohabitātes, & prodere seipsum: Vnde tali casu sufficit confessario, vt penitens promittat se nunquam solū cum solā cōuersaturum, & dicturū constanti animo ancillæ, se peccati cōmissi pœnitere, & cōfessum esse, & rogaret eā, vt idē faceret. vt infra nu.

13 6. & 8 in fi Limito tertio † notabiliter prædictā conclusionem, qñ frequenter, & sæpe de præterito tales cohabitantes peccassent, sed si raro, bis, ter, vel quater in anno repentina libidine non continuata intētione corrupta copulassent, & post pœnituissent, & tempore confessionis eos pœniteret, tunc essent absoluendi, licet ad expulsionē hortādi de consilio, ratio est, quia ex tam raro actu non vr̄ radicata hæc mala cōsuetudo libidinis, vt in futurum arguatur euidens periculum recidiui per ea, q̄ habentur in l. 1. §. hoc interdicto. ff. de iti. actuq; priua. nam si esset deneganda absolutio, rarissimi essent iuuenes, & scholares, qui aliqñ peccantes cū iuuenibus, ancillis, possent absolui: & leges non ad ea, quæ raro, sed ad ea, quæ frequen-

14 ter aptantur. l. nam ad ea. ff. de legi. At † si tales ēt raro copulantes vno anno promisissent abstinere, & sequenti anno peccarēt, & iterum ꝓmitterent, & tertio, & vltra perseuerarent, tunc si adhuc habitarent, ꝑsumeretur bene periculū recidiui, & ex præteritis possent isti tales argui de incontinentia, argu. tex. in c. in iuuentute, de præsump. quare non essent absoluendi stante cohabitatione: nisi cessante causa peccati, vt supra diximus in 1. fallē. Quarta ꝯclusio. Absolui † nō

15 potest habens voluntatem visitandi cōcubinarium in agone mortis, si sciebatur esse cōcubina: quia est occasio, quæ in se est peccatum mortale, ob scandalum, quod datur. neque si nesciebatur, nisi concurrant quatuor circunstantiæ prædictæ, Nauar. d. c. 3. L. G. versi. sexta.

16 Sic nec confessarius † illum absoluere potest, qui cōuersando cum aliqua, videtur ei, ꝙ non vitabit ob suam fragilitatem peccatum mortale. Exēpli gratia. Est quidam, qui de more assistit mensæ alicuius Principis, in qua mensa est mulier, quam cum videt, vel cum ea loquitur, non solum sermone delectatur, & cogitationibus fętidis, sed ēt turpi se pollutione fędat, iste non est absoluendus: nisi firmiter statuat nunquam se in posterū versaturū cum ea: ēt si hoc faciat animo ducēdi eam in vxorē quia illa occasio in se est peccatū mortale, & per consequēs euitanda ob primā partē definitionis. Qđ idē dicēdū de adolescētib. tāgētib. puellas, dum choreæ fiunt, si credunt ob suā fragilitatem semper peccaturos mortaliter.

21 Quinta Confessarius † rectè absoluere potest adolescētes, qui versantur inter mulieres, emendo, laborando, cōuersando, absque tamen illarum cohabitatione in eadē domo: licet non statuant ab occasione peccati se abstinere, quā id ipsis præbēt: quamuis sæpius peccent voluntate, verbis, aut tactibus impudicis, & ēt copula: qa ea occasio ex se nō est peccatum mortale, neq; huiusmodi, vt ferè semper faciat peccare mortaliter, qui ea vtuntur: tenentur tamē ij proponere nūquam se ope diuina amplius peccaturos mortaliter.

22 Pari † ratione absolui pōt, qui ob esum calidarū rerum incidit in adeo graues tentationes, q̄ impulerunt ad consentiendū pollutioni, vel fornicationi, sine proposito nunquàm in posterum sic edendi: & ratio est, qa hæc occasio non est propinqua; si quidē non est in se peccatum mortale; neq; facit quasi semper peccare mortaliter eos, q ea vtunt: quod intelligendū est de eo, q nō comedit ad malū finē: qa si comederet in hūc finem, esset peccatum mortale, ratione huius circunstantiæ finis, vt inquit. Caieta. 1.2. q.88. artic.5. in fi. & per consequens esset necesse statuere nunquàm se vsurum.

23 Sexta. Absoluere † etiam potest confessarius hospitam, quæ quoties certum quendā excipit, occultè rem habet cum illo: modo proponat nunquàm se in posterum receptu rum eum in hospitio. Imo concurrentibus quatuor circunstantijs, de quibus supra potest sine eiusmodi proposito eam absoluere, quando absq; magno scandalo non posset eum ab hospicio prohibere: modo promittat se solam cum eo solo in aliquo cubiculo separato non versaturā, quin dicturam se ex forti animo pœnituisse, & confessum fuisse. Nauar. ibi. l. H. c. 3.

24 Hinc † eadem ratione existente, scilicet quòd sine magno scandalo fieri aliquid nō possit, absolui possunt sine separatione cognatæ, ancillę, famulæ, quæ rem habuerunt cum suis consanguineis, & hæris, etiam si iterum sine separatione reciderint: dum tamen aliqua emēdatio, vel eius inchoatio extitisset. Nauar. l. T.

25 Pari ratione absolui † posset ille, qui occultè rem, aut impudicos actus habet cum aliqua consanguinea, aut alia sibi amica in alio domo degente, etiā sine proposito nūquàm in eā domum ingrediendi; modo proponeret se nūquam solum cum sola sine maxima causa versaturum, & admoneret eam se pœnituisse peccati commissi, & confessum esse, & rogaret eam, vt idem faceret.

26 Septima confessarius † non debet cōsulere alicui pœnitenti, q deserat officium aliquod licitum, in quo multū ipse peccat; quādo est periculū incidendi in aliquē statum, in quo plus peccet (v.g.) Si mercatori multū peccāti decipiēdo, consuleret relinquere mercaturā, qd futura sit ei magna occasio furandi, vel peiora faciēdi: sufficit. n. firmum ꝓpositū se nunquàm decepturū, & aliena restituturū, ita Nauar. in c. qualitas, de pęn. di. 5. & ratio est, quia non est occasio, quæ ex se sit peccatum mortale.

Octaua, Ex ea particula, quæ est in definitione peculiaris. Concluditur confessariū

27 posse absoluere † artifices taxillorum, chartarum, latrunculorum, vel vt vulgo dicitur scacchorum: & ratio est, quia frequenter homines ementes non vtuntur eis ad peccatū mortale, sed ad subleuationem tædij, & laboris. Quod idem dicendum de venditoribus fucorum, & ornamentorū; cum mulieres frequenter se possent ornare absq; peccato mortali, vt conseruent suam decentiā, vel vt maritis placeant. Isti enim non peccant mortaliter vendentes: nisi ratione corruptæ intentionis, vt si venderent ijs, quos sciunt, vel probabiliter credunt se vsuros ad lasciuiam; tunc non essent absoluendi: Hoc tamen non debent de facili credere vēdentes, nisi appareāt signa manifesta, vt in meretricibus, Syl. in verbo, ars. q. 3. 4. & 5.

28 Nona. Cōfessarius † non debet absoluere facientes ex persona sua ludū cum periculo vitæ: vt qui gradiuntur per cordas in sublimi. & huiusmodi: cū in pluribus tales artifices moriantur, & sic cōuenit vltima pars definitionis huius; nisi firmiter proponant dictos ludos, deserere. Syl. in verb. ars. q. 8.

29 Quibus † sic absolutis studeat omnino confessarius, vt pœnitens deserat societatem, amicitiam, consuetudinem, qua constat experientia induci hominem ad peccādum denique occasiones, colloquia, congressus, & reliqua omnia; quæ meritò is, qui salutis suæ curam gerit, timere potest, ac debet vt sint causa recidiui. Consulat pęnitenti, vt se exerceat in pijs exercitijs, quibus animus verè ad pietatem excitari possit, atque proficere. Det Christus spiritum suum, vt doceat pœnitentes præteritorum grauitatem, & remedia præbeat præseruatiua à recidiuo. Amen.

SVMMARIVM.

1 *Remedia sex contra recidiuum secundum Ioan. Gers. & ea quæ.*

2 *Peccato aliquo irretitũ, vt inde exeat, qbus remedijs vti doceat confeßor.*

De remedijs cõtra recidiuũ. Cap. XXIX.

1 IOan. † Gerson ponit sex remedia ꝯ recidiuũ. primum, vt reiteranti peccatum mortale statim die sequenti iniungatur ieiuniũ in pane & acqua. Scd'm vt certum numerũ psalmorum dicat. Tertiũ vt reiterans infra triduum confiteatur, & interim manu pectori admota doleat de lapsu, quod fieri potest assistentibus, alijs, & non aduertentibus,

Quartum vt aliquid sibi peculiare, & gratum det.

Quintũ, vt faciat cõsciẽtiæ examẽ, & videat an ab extremo examine ad hodiernũ aliqua successerit emendatio, q; si nulla peniteat. Et mane meridie, atq; vespere nouã vitã agere cõstituat. Hæc aũt remedia studeat cõfessarius persuadere pœnitentibus:
2 cogere.n.nec põt, nec dẽt. Moneat † ẽt si illaqueatũ eũ viderit aliquo vitio, vt firmiter, & interdũ voueat se illã, aut illã pęnitentiã subiturũ, si recidat in illud. Non aũt vt voueat se nunquam id admissurũ, arg. tex. in c. clericos, de cohab. cler. nec si reciderit religionem ingressurum. Nauar. c. 26. nu. 25. in fi.

SVMMARIVM.

1 *Documenta per confessorẽ proponenda pœnitenti ad augmẽtum gratiæ quæ.*

2 *Confeßor non temere debet pœnitẽtem excitare ad perfectiorem vitam, & qua ratione ad id vtatur, vide.*

Quomodo iuuetur pœnitens à confessario ad gratiæ augmentum. Cap. XXX.

1 PRimo instruat † pœnitentem vt sollicitè tueatur omnino: de puritatem insistendo bonis operibus, in lectione, auditione verbi Dei, meditatione, oratione mentali, & vsu sacramentorũ confessionis & cõmunionis. Gratum ẽt se exhibeat bonorũ omniũ authori, per memoriam beneficiorũ, & gratiarum actionem, & laudẽ. Habeat rectam intentionem, & in cunctis operibus suis semper gloriam Dei, & salutem animarũ quærat. Sit humilis, semper qđ sibi deest intuendo, sibi omnino diffidendo, & omnem propriũ amorẽ abnegãdo. Excitet suã deuotionẽ in Angelos, & pcipuè ad matrem misericordiæ Mariam frequentissimè intueatur, vt virtutum exemplar crucifixum, vt ipsum imitetur, Et tandem prudens confessarius videat quæ alicui sunt proportionata ad gratiæ augmentum atq; moneat.

2 Expedit † & non statim pœnitentes ad statum consiliorum, qui professionis dicit, vocare. ideo cum dexteritate quadã de inspirationibus Dei interrogare debet circa perfectiorem statum vitæ assumendum, & si sentiat in se aliquas, ne tardi sint, & surdi ad vocationem Dei. Si vero non admoneat, vt paratos se offerant Deo ad omnia, quæ ei gratissima sunt. Atque si commode fieri posset, ad exercitia spiritualia essent inducendi. Si tamen animaduertat pœnitentem sic dispositum, vt expedire iudicet ad consiliorum viam inducere, non sinat occasionem elabi de manibus suis, sed tunc vel ad colloquium extra confessionem inuitet.

SVMMARIVM.

1 *Confeßor pœnitenti, vt sibi imposita perficiat, enũciabit firmari ea iuramento, vel obligationem speciali, nõ exiget. nisi vt nu. seq.*

3 *Absolutionem quæ præcedere debeãt, & qui ordo confessionis.*

4 *Confessori in iniungẽda pœnitẽtia, peccati, & contritionis quantitas, & personæ qualitas spectanda, nu. seq.*

5 *Pœnitentia in præiudicium tertij non iniungenda, nec pro peccato occulto manifesta.*

6 *Pœnitentiæ ineptæ impositio vitanda confessori: qui curet contraria contrarijs imponere. numero sequen. & numero 27.*

Pœni-

8 Pœnitentia neq; grauis omnino, neque leuis pœnitus esse debet: & quid si pœnitens impositam posse facere neget. vide nu. seq.

10 Pœnitentia iam iniuncta, ab eodem; & etiam ab alio inferiori ex causa mutari potest, & nu. 12.

11 Intellectus gl. fina. in c. cum P. de accu. & gl. 2. c. 2. de sorti.

13 Pœnitētiam iniunctam à superiori inferior non mutat: fallit duobus modis, vt ibi.

14 Inferior quo casu superiori sit superior.

15 Pœnitens recusans pœnitentiam acceptare, an & quando absoluendus.

16 Pœnitentiæ hodie omnes arbitrariæ; & certa imposita à canone potest mitigari: quod limitatur secundum gl. vt num. seq.

18 Confeßori sine causa recedere à canonibus pœnitentialibus non licet.

19 Pœnitentiæ sine causa à canonibus recedentes, quare falsæ vocentur à Gregorio in c. falsas.

20 Pœnitentiæ statim peragendæ, & per modum declaratæ obligationis iniunctæ, quæ.

21 Pœnitentiæ non satisfacit, qui eā agit in re, ad quam iam erat obligatus.

22 Pœnitentia facta extra charitatem nō satisfacit, nec etiam fit meritoria ea subinde accedente, num. seq. tamen vtilis est, vt nu. 26.

24 Satisfactionem sacramentalem extra charitatem, eundem effectum ac si in charitate, ea accedente, censent habere Caiet. & Nau. reprobantur, ut num. seq.

28 Confeßori duobus in casibus licet pecuniam pro pœnitentia impositam recipere.

29 Exercitia spiritualia proponenda pœnitentibus, quæ.

Qualiter se confessarius gerat in iniungenda pœnitentia. Cap. XXXI.

1 His diligenter exactis, si qua † restitutione damni, famæ, rei, vel bonorum animæ opus sit; denunciet pœnitenti. Et si dixerit se velle restituere, vel facere quod debet, & probabiliter timeret confessarius non expleturum absoluat primo prima vice, protestando tamen, q̀ si non restituat, vel restitutionem nimis differat, in peccatū mortale recasurū, & gratiā, quam per confessionem, & absolutionē adeptus est, amissurū, vt inquit Nauar. c. 26. nu. 5. promissio vero
2 † specialis, vel iuramentum exigi non debet: nisi in casibus à iure notatis. v. g. in excōmunicato notoriè absoluēdo. c. ex parte lo 1. de verb. sig. c. solet, de sent. excom. lib. 6. & in incendiario. c. pessimā. 23. q. 8 & in mutilatore, c. si quis mēbrorum ead. causa, & q. & manifesto raptore, aut ecclesiæ violatore, c. super eo de raptor. & in vsurario publico, c. quanquàm, de vsur. lib. 6. vers. nullus, & in publicè iniuriante personas ecclesiasticas. cap. quisquis inuentus fuerit, 17. quest. 4. Iniungatur postea ante absolutionem sacramentalis pœnitentia, iuxta glos. in clemen. dudum. §. statuimus, versic. audire, de
3 sepult. Vt primo audiat † confessio secundo imponatur pœnitentia, tertio sequatur absolutio, vt sic absolutionem præcedat cordis contritio, oris confessio, & operis satisfactio [illegible] in proposito. Vel etiam vt est text. in cap. fina. de cens. libro 6. & in margine. post absolutionem iniungi potest dicta pœnitentia.

Circa quam æstimandam prouidus confessarius multa circumspicere, & considerare debet.

4 Et primū † peccati & contritionis quantitatem; nam tanta posset esse contritio, vt ea sola totam pœnam remitteret iuxta gl. solemnem in cap. mensuram. in verbo, doloris, de pœniten. distinct. 1. & in cap. si is qui. 23. quæstio. 4.

Hinc inquit glo. in extr. Ioan. in cap. vnico, versi. vultus, de concess. præben. q̀ episcopus confessionis tempore in confitentes sibi, debet inspicere, vt discernat quāto rubore, seu tremore, vel erubescentia quis peccata confiteatur, vt secundum hoc pœniten-

nitentiam moderetur. argum.ad hoc. ff. de quæst.de minore.§.tormenta,cautela est tñ adhibenda, ne ex aspectu concupiscentia inhonesta possit subsequi, puta ex aspectu faciei mulieris, super quo vide quod plene notat Hosti.in sum. de pœniten. §. qualiter sacerdos.

5 Deinde † considerare debet sacerdos in iniungenda pœnitentia qualitatem personæ: Alia enim pœnitentia iniungenda est robusto, alia debili, alia iuueni, alia seni, alia diuiti, alia pauperi, alia non assueto ad peccandum,alia assueto, & iteranti peccatum:quia huic grauior est imponenda quẽadmodũ vulnus iteratũ si incitatur, graue est ad sanandum,alia demum dispositio ad faciendam maiorem,alia infirmis, qui probabiliter non videntur expleturi,sicut plurimum sunt rei maiorum criminum, quos non debet confessarius ieiunijs onerare,ac disciplinis. Dum magnopere sint in bonis operibus debiles,& ita de facili caderent;si eis grauia imponerentur onera. Sed secundum August. consilium in principio cum mansuetudine suscipere debet,quousq; trahantur ad Deum, & faciat eos sæpius confiteri, atq; sic paulatim exercere in pœnitentias maiores.

6 Demum pœnitentiam non iniugat, quæ sit in præiudiciũ tertij, qualis quæ imponit vxori,filio, seruo in notabile impedimentũ dominorum. Nec pro occulto peccato detur manifesta pœnitentia,ex qua in peccati suspicionem veniri possit, iuxta mentem Arch.Flor.3.par.tit.17.c.20.§.1.

Illud tandem curet confessarius ne pœnitẽtia imposita ineptè imposita videatur, quod esset,si imponeretur eleemosina magna pauperi, ieiunium perpetuo laboranti, austeritas magna delicato, & nobili in altiori loco posito, peregrinatio mulieribus panis., & aquæ, ac solitudinis melanchonico,ac scrupuloso,& aliæ similes, quæ imponuntur per Sotum dist.20.q.2.artic.3.col. 3.in fi.Nau.c.26.nu.18.ver. 6.

7 Præterea † laborare plurimũ debet confessarius,vt pœnitentibus contrariam peccatis medicinam imponat. puta luxurioso continentiam, & pro ea retinenenda vetet transitus per aliqua loca inhonesta. Imponat ieiunia,aut disciplinas, aut alias carnis, macerationes. Auaris iniungat eleemosinas.Superbis opera humilitatis,tandem curet vt satisfactio imponẽda potius sit remedium præseruatiuum à recidiuo, quàm expiatio preteritorũ delictorum,vt docet D. Tho.Pet.de Palu.Ricar.& alij theologhi.

Rursum attendat confessarius,vt semper eas pęnitentias imponat quas verisimiliter credat pœnitens debere implere: ne ipsas violando deterius ei contingat.Quare cõmonendi sunt pœnitentes ne has, aut illas pœnitentias acceptent:nisi eas firmiter pro viribus se impleturos proponãt,& insinuetur eis, ꝙ illa pœnitentia, quæ imponitur, non est sufficiens pro expiandis pœnis pręcedentium delictorum, & quòd grauissime in purgatorio soluent omnia:nisi in hac vita plenè per seipsos diuinæ iustitiæ satisfaciant.

8 Demum † secum sacerdos circunspiciat, secumq; diligenter consideret in extimanda pœnitentia,ne adeò leuem imponat, vt eam contemnat,& pœnitentiæ leuitate allectus restabatur,neq; adeò grauem,vt eam pœnitens dimittat,sed ita grauitatem cum leuitate temperet,vt neq; nimis rigida,neq; nimis dissoluta, aut facilis videatur. Sed qñ

9 † viderit confessarius, pœnitentem dicere se non posse facere pœnitentiam, quã meretur iudicio confessoris mediocrem, sed tñ velle facere paruã, debet ei morẽ facere & ea vti prudentia,quam vti solet medicus, qui non semper rigore medicaminum vtiť, quæ morbus exigit,sed ad ægri debilitatem attendit: qui si rigorem illum ferre nequit, remissius cum eo agit.Ita sacerdos licet admonere debeat pęnitentẽ,quantam peccata sua exigant satisfactionem, eumq; hortari,vt satisfaciat. Nihilominus si pœnitens ei suam imbecillitatem exponit, præsumiturq; aut propter debilitatem corporis,aut ꝑꝑ animi,spiritusq; langorem, & teporem non esse condignã pœnitentiam completurum, debet illi morem gerere, & iniungere ei illam,quam libenter suscipit, vt inquit Sotus,in 4.dist.20.q.2.arti.3. col. 3. Et si gaudere non põt de omnimoda eius purgatione, saltem gaudeat, ꝙ liberatum à gehenna ad purgatorium transmittat.

Quod quidem adeò verum est,vt proce-
10 dat etiam in pœnitẽtia † iniuncta,& acceptata à pœnitente: quæ quidem mutari potest, ac diminui à confessore hac de causa quia bona fide existimat pœnitentẽ adimplere non posse,aut nõ sine difficultate, aut non sine periculo salutis animæ, & corporis. quia tunc non solum is, qui eam imposuit,sed ẽt alius, (si is facile adiri nõ posset) qñuis eo inferior mutare potest.i. Episcopus

pus impositam à Papa, scd̃m gl. singulariter receptam in c. tempora 26. q. 7. quam pro singulari Romanus adducit sing. 360. & ad idem est gl. 2. in c. accedens, dist. 50. & in ca. latorem. 33. q. 2. in verb. conuersionem.

11 Et † quamuis glo. fi. in c. cum P. de accusa. & idem gl. 2. in c. 2. de sortil. teneat partem negatiuam, tamen illæ glosæ procedunt, qñ episcopus vellet, vel parochus minuere pęnitentiam iniunctam à Papa, vel episcopo absq; causa, secus si cum causa, sic concordat Dec. in c. At si clerici. §. de adulterijs. nu.

12 30. de iudic. Igitur † & inferior mutare poterit pœnitentiam cũ causa: modo ab inferiore examinetur causa, ob quam iniuncta fuerit. Ideo requiri videtur confessio peccatorum, pro quibus principaliter iniuncta est: etiam si peccata pro quibus imposita fuerit pœnitentia, sint superiori reseruata: quia pium est in casibus, in quibus necessitas vrget, vel suadet vtilitas, interpretari, ꝙ superior licentiam commutandi, vel relaxandi' concessisset. Sylu. in verb. cõfessio. 1. §. 27. Quamuis stricto iure consonantius ageret, qui eius implementum differret, quousque posset qui illam imposuit adire, si spes breui adeundi foret, Nauar. c. 26. num. 22. Con-

13 cluditur † igitur ꝙ licet pœnitentia iniuncta à superiore non possit mutari per inferiorem. c. cum inferior, de maio. & obed. inferior enim non habet potestatem in inferiorem. c inferior. 21. dist. c. veniens, de iureiur. tenet Bal. in auth. sed nouo iure. C. de seru. fugit. vbi dicit, quòd statuta inferiorũ non limitant iurisdictionem superioris, fallit tamen, quando ex causa. d. c. tempora. & arg. tex. in l. hominem. ff. mand. Vbi procurator potest mandare contrarium eius, qđ dominus mandauit. Limitatur secundo, nisi maior se minori subijciat, 21. q. 1. peruenit. l. ille à quo. §. tempestiue ad Trebel. l. est re-

14 ceptum. ff. de iurisdict. om. iud. Vnde si † superior quamuis Papa se submittat simplici sacerdoti in confessione peccatorum pœnitentiali, non potest de pęnitentia sibi iniuncta minuere sine consensu sacerdotis, qui eo casu censetur superior: cum Papa se ei subdiderit, secũdum Spec. de pœn. & remis. vers. pe. sed requiritur consensus ipsius sacerdotis. Vnde quando videt sacerdos

15 † pœnitentem nolle acceptare pęnitentiã, quia forte videtur ei ꝙ non possit adimplere; non dimittat eum absque absolutione, sed potius imponat illi vnum pater noster, vel aliud leue exemplo domini nostri Iesu Christi, & alia bona, quæ fecit; quàm permittere pœnitentem à se recedere desperatum, arg. tex 26. q. 6. c. si presbyter. Quod sane intelligendum est, quando pœnitens dolet, & paratus est facere quod tenet, sed dicit onus pœnitentiæ ferre non posse: quia tunc nunquam est sine absolutiooe dimittendus, ne desperet, esset tñ (nisi nimia deiectio, aut diffidentia pœnitentis timeretur) indicanda ipsi pœnitentia, quanto grauiorem mereretur, nempe septennis pro quolibet mortali, sicut habetur in canonibus pœnitentialib. 22. q. 1. & in gl. c. Hoc ipsum, & cap. admonere. 33. q. 2. Et si Nauar. cap. 26. nu. 17. dicat dictos canones pertinere quidem ad forum exterius, sed non debere latere confessarios. c. quæ ipsis dist. 28. Proinde faciendum putauimus, vt eos in fine huius primæ partis subnecteremus. Sed quo-

16 modocunq; sint, hodie † secundum communem doctorum opinionem in cap. Deus qui, extra de pœn. & remiss. omnes pœnitentiæ sunt arbitrariæ, secũdum gl. in c. tempora. 26. q. 7. in d. c. Deus qui. & ibi Abbas, & gl. fi. in c. fi. 9. q. 2. & in c. sunt plures in verbo mille, de pę. dist. 3. & in c. hoc ipsum ver. excellẽtia. 33. q. 2. Quod etiam procedit, si canon imponat certam pœnitentiam Illã. n. potest et sacerdos mitigare, vide bonã glo. in d. c. mẽsurã, & in c. de his, dist. 50. optimus tex. in c. quẽ pęnitet, de pęnit. dist. 1. dũ dicit. Ipsi enim sacerdotes plus possunt proficere, vel pœnitentib. parcere. Abb. in cap. At si clerici. §. de adulterijs, num. 1. de iudic. Sed

17 † aduertendum est, ꝙ gl. in d. c. mensuram, & c. de his videntur hoc limitare, quando fit ex causa: quia sunt complures canones pœnitentiales, à quibus non debet sacerdos sine causa recedere, vt ipse Abbas concludit in c. Deus, qui extra, de pœ. & remis. & idem Abb. in c. fi. circa fi. eod. ti. & in c. accepisti, de sponsa. duo. in vers. vlt. nota, & ita se habet cõsuetudo ecclesiæ generalis. alias

18 si sacerdos recederet † à canonibus pœnitentialibus, & ad libitum suum absq; alia consideratione pœnitẽtias imponeret peccaret, vt inquit insignis ille theologus Abulensis super Matth. c. 18. q. 49. circa fi. col. 3. pro hoc facit tex. in c. si is 23. q. 4. Vbi sic dicitur. Ea vero, quæ in Deum commissa sunt, cum magna discretione, nec sine pœnitentia possumus relaxare. Et si relaxentur absq;

19 causa, † Gregorius in c. falsas, de pœni. dist. 5. eas vocat falsas dolosas, & temerarias, nõ quidẽ, ꝙ cõfessio facta, & absolutio deinde

secuta

secuta non fuerit rata, & valida, sed qa deceptionis occasio ipsi pœnitenti esse possunt, vt putet se ad ampliorem satisfactionem in alia vita præter illam sibi impositā non teneri. prout optimè Nauar. c. 26. declarat: ac etiam, quia facilius recidunt ipsi peccatores in eadem crimina, quod quidē confessarij ne id accidat, magnopere aduertere debent, Cha. Neap. lib. 1. de scientia confess. c. 2. ver. Imo alias pœnitentias.

Hoc igit modo se gerat confessarius circa penitētiā, vel satisfactionē sacramētalē,

20 Verū si esset antiqua satisfactio †, pximo exibenda, vt illa, q̄ cōcernit restitutionē damnorum datorum male acquisitorum, vel iniuria irrogatorum, tunc hęc omnino est facienda lęsis, si reperiantur, quia sacerdos de his restitutionibus gratiam facere nō posset: ita glo. in c. cum tu, de vsur. Imo tales restitutiones deberent, si possibile esset, præcedere absolutionem. sic ēt satisfactio ad exeundum à peccato necessaria, vel contra recidiuum, vt odij mortalis depositio, vel vt obijciat ancillam, sine qua esse nequit absq; periculo recidiui, necessario imponenda est, quam si nolit pœnitens acceptare, absoluendus non est, Ita Do. Ant. de But. in c. omnis, nu. 54. de pę. & remiss. Nauar. ca. 26. nu. 20. Sylu. in verb. confessio. 1. q. 25. qui hanc satisfactionem nominat illud, quod iniungitur per modū declaratæ obligationis, vt est illud, quod cōmunicet in pascha. Concedat etiam iniungendo pœnitentiā Ieiuniorū, vt illa redimi possint eleemosinis, & si die præscripta ieiunia nō fiant obliuione, vel ignorantia, vt possint fieri alio.

21 Sed aduertat † confessarius pœnitentem, quod quando ille imponit pœnitentiā ieiuniorum, aut aliquarum precum, non censetur in casu dubij ieiunia illorum dierum, aut aliquarum precum recitationē, ad quæ pœnitens tenebatur. Vnde sequitur quod non satisfaceret pœnitent æ, si is, cui dierū quatuor ieiunium impositum fuerit, ieiunaret in diebus quatuor temporum, aut in vigilijs, ad quas tenebatur secundum omnes, Nauar. c. 26. num. 24.

Quædam etiam pœnitentis relinquat arbitrio, vt hoc, vel illud faciat.

22 Nouissimè † hortetur pœnitentem, vt in gratia Dei pœnitentiam agere curet: quia sic satisfacit ecclesiæ, & Deo, pro pœna, vel quo ad totum, si æquiualēs à sacerdote fuerit impositum; aut quo ad dimidiū, vel aliā partem, si quod impositum fuerit, non est æquiualens, si vero extra charitatem sacramentalem satisfactionem expleuerit illud constitutissimum est illam de rigore iustitiæ minime satisfacere pro temporali pœna debita, ita Nauar. hanc communem fatetur opinionem in c. 1. nū. 45. de pœni. dist. 6. quamuis omisso rigore iustitiæ possint valere, ea referendo ad liberalitatem diuinæ Maiestatis, vt refert Couar. in c. Alma mater prima par. §. 4. de sent. excom. lib. 6. Et

23 hæc † adeò vera sunt, vt subinde censeamus etiam charitate accedente non effici meritoria, sicut receptum est apud Theologos, & tradit Tho. 3. par. q. 89. art. 6. ergo nec satisfactoria, sicut extendit Sotus in 4. sent. dist. 19. q. 1. art. 5. & est communis theologorum opinio, quod virtus satisfaciendi de rigore iustitiæ non aliunde tribuitur, quam ex virtute passionis Christi, à qua secludimur, si extra charitatem sumus. Caietanus

24 † tñ in q. 2. de satisfactione, quem sequitur Nauar. in c. 1. nu. 49. de pœn. dist. 6. existimat opera facta charitatē iniuncta tñ in sacramentalem satisfactionē accedente charitate eūdem effectū habere; quem habuissent, si facta fuissent in charitate. Idq; ob virtutem sacramenti, quæ operatur recedente fictione, c. tunc valere, de consecr. dist. 4. sicut

25 in baptismo. Hanc tamen † Caietani, & Nauarri opinionem Couar. doctissimis rationibus refutat, vt contrariam communi theologorum consensui. Primum quia licet setisfactio sit iniuncta in sacramento penitentiæ, est tamen opus hominis, igitur eius valor cōsideratur ex opere operantis, vnde cum sint extra charitatem, omnino mortua sunt, etiam accedēte charitate: quāuis essent opera, ex quibus maneret effectus etiā post ipsius operis transitum, vt in ieiunio, vbi remanet debilitatio corporis, & eleemosina, vbi remanet diminutio rei familiaris: quia cum opera facta extra charitatem sint mortua, dubio procul mortua sunt cum effectibus suis, vt tenet Ioan. à Medi. quem sequitur Couar. vbi supra nume. 7. & Sotus, qui supra contra Palud. & Turrecre. in cap. sceleratior. §. his authoritatibus. artic. 3. de pœ. distin. 3. Caietanus autem loquitur de sacramentis, quæ cū sint opera solius Dei, valorem habent à meritis Christi, nō à meritis operātis. Et ideo si fiant extra charitatem, non amittunt valorem propriū, licet nō prosint operanti, & cessante fictione se-

26 quentur effectū. Qđ si † forte pœnitens sacramentalem pœnitentiā à sacerdote sibi iniun-

iniunctam exequutioni tradiderit existens in peccato mortali, & contra charitatem, tametsi non omnino satisfaciat, cũ adhuc maneat obligatus, vel ad illam pœnitentiã à sacerdote sibi iniunctã, vel ad aliam iustã & legitimã, puta eleemosinam, vel etiam ad patienter substinendum flagella Dei, vel in hoc seculo, vel in futuro, idest in purgatorio, tamen duplicẽ vtilitatem consequet, ꝙ satisfaciet præcepto sacerdotis, & obligationi pœnitentiam implendi sub nouæ culpæ reatu. Vnde colligitur non esse necessarium, vt iterum à confessario satisfactio sacramentalis iniungatur, nec ea repetẽda erit ad effectum implendi præceptum ecclesiæ, vel confessarij, gl. in c. fi. in verb. vtilis, de pœnit. dist. 3. ratio est, quia licet teneatur facere pœnitentiam sub noui reatus pena, non tamen tenetur exequi in gratia, & hęc quoad pœnitentiam non in gratia expletã.

27 Feratur etiam † intẽtio pœnitentiã imponentis (vt supra etiam diximus) ad extirpationem vitiorum, vt ieiunium contra luxuriam, contra negligentiã audire sacras conciones; & verbũ Dei, orationes ad gratias agendas, septem Pater noster ad septẽ dona, & virtutes cõtra septem vitia quinq; ad reformationem quinq; sensuum: tres ad reformationes trium potentiarũ, vt custodiat Cor, os, & opera; eleemosinas contra auaritiam,

28 † vel pecuniam pro missis dicẽdis, quam etiam ipse sacerdos recipere posset duob. concurrentibus primo, si modo nullũ inde scandalum, vel admiratio sequeretur: alias secus, quia species mali est, de vita, & honest. cle. c. cũ ab oĩ. Scđo si spõte a pęnitẽte dicta pecunia sacerdoti offerretur, ita Sylu. in verbo, Decima, nu. 6. versi. quartũ. aliàs si confessarius exigeret dictam pecuniam, vel peteret, præter peccatum absolui non posset Neapoli nisi ab episcopo, vt hr̃ in casibus sibi reseruatis casu 14. Statuat ẽt

29 † pœnitenti quædam loca, ad quæ confugiat, quib. locis, & diebus sese in pijs meditationibus exerceat modò in consideratione suorum peccatorum, modò in meditandis pœnis inferri pro suis peccatis sibi debitis, modò in diuini iudicij animaduersione, modò in morte, modò in ingratitudine Deo exhibita, modò in passione, prout has meditationes inferius Deo Duce subijciemus. Minus verò excitatis imponat, vt legant, aut audiant verbũ Dei. Deniq; q peccato sunt assueti non per vnam, sed per plures etiam hebdomodas, his teneantur exercitijs. Qui minus minorib. atq; breuiorib. Det ei Christus spiritum suum, qualiter ei iniungere valeat pœnitentiam.

SVMMARIVM.

1 *Absolutio sub conditione de futuro nõ valet secus de præterito, vel præsenti, & quare.*

2 *Absolutionis de præsenti casus duo, in praxi à Barth. à Medina positi.*

3 *Absolutio datur etiam sub modo, etiã eo non seruato.*

4 *Forma in breui reconciliatione, quę, & quæ in pleniore confessione, & quatenus se extendat, nu seq.*

6 *Absolutionis plenioris forma eius est efficaciæ, vt à peccatis reseruatis postea in memoriam reuocatis confessor etiam sine facultate absoluat.*

7 *Absolutionem ab omnibus excõmunicationibus, & peccatis oblitis, impetrantium consilium optimum.*

8 *Peccata reseruata, oblita, dimißa absolutione pleniore, reseruatorum naturam exuunt.*

9 *Absolutionis verba essentialia quæ.*

10 *Absolutio & peccata cõtrita, & quæ apparent contrita, comprehendit.*

11 *Absolutio per multos dies differri põt*

12 *Absolutionis forma in casu irregularitatis certæ, vel dubitatæ.*

13 *Potestas absoluendi à censuris nõ extenditur ad irregularitates.*

14 *Pœnitens, iuramento, sibi imposita nõ tenetur promittere se facturum, nisi sit aliquid præceptum à lege.*

15 *Pœnitens obligatus aliquid restituere, si minus potest, cauere debet, & quando dicatur non posse.*

16 *Iuramentum solet peti à pœnitente in magnis criminibus, de eis non committendis.*

De absolutione. Cap. XXXII.

1 Bsolutio † à peccatis, siue à censuris sub conditione de futuro, puta si illud, aut illud feceris, dari non dēt, nec potest sine peccato: ratio, quia absolutio non debet esse in suspenso, licet adimpleta post modū cōditione sortiatur effectum, sub cōditione, aūt de præterito, vel præsenti dari pōt, & valet veluti dicendo, si fecisti, aut præstitisti talē rem ego absoluo: & ratio est, quia conditio de præterito, vel de præsenti non est, pprie conditio, nec suspendit actum, vt in l. cum ad præsens ff. si cer. pet. sed conditio de futuro dicitur in proprie conditio, & suspendit actum, & irritat maxime in sacramētis, quæ simpliciter, & pure sunt conferenda 1. q. 3. quam pro Do. Ant. de But. in c. 2. de baptismo. His igitur sic stantibus frater † Bartholomeus de Medina in sua summa 2. par.
2 c. 13. ponit duos casus in praxi, quando pōt dari absolutio sub conditione de præsenti. & primus quando puer confitetur, dubitat confessarius an vsum habeat rationis, vel phreneticus an in actu confessionis sit sanæ mentis, tunc potest dicere sic. Absoluo te, si vsum habes rationis. secundus casus est, qn̄ is, qui confitetur, vir iustus esse creditur, & virtutibus ornatus, ita vt sacerdos nequeat internoscere quæ ille confitetur, sint peccata venialia, nec ne, tunc dicat Ego te absoluo, si hæc, quæ confiteris peccata sint. At eo casu melius est ita dicere vt pœnitens minime intelligat. Ego autem in hoc secūdo casu, vt eum absoluere possem, aliqua dexteritate ab eo extorquerem aliquod peccatum antea in superioribus confessionibus detectum.

3 Absolutio † vero sub modo dari potest, & valet tunc ēt nō seruato modo, licet pęnitens, qui illum non seruat, peccet mortaliter. veluti si superior absens inferiori facultatem dederit, vt à sibi reseruatis absoluat, sub eo modo, & pœnitens iterum sibi illa confiteatur: nā acceptans modum, ēt si postea illum non impleat, peccat quidē mortaliter, veruntn̄ valet absolutio, Cōfessarius tamen debet pœnitenti modum declarare, & illum non acceptantem, non debet audire, vel absoluere, Nau. c. 26. nu. 12.

4 In † reconciliationibus autem breuibus satis est dicere. Si teneris aliquo vinculo excommunicationis, suspēsionis, & interdicti, à quo possim te absoluere, ego te absoluo in nomine Patris, & filij, & spiritus sancti Amen. Dn̄s noster Iesus Christus te absoluat, & ego authoritate ipsius, qua fungor absoluo te ab oībus peccatis tuis. In nomine &c. in confessionibus plenioribus dicat sacerdos, qn̄ certus est pœnitentem incurrisse in aliquam excōicationem, & ipse facultatem absoluendi habet. Absoluo te à vinculo excōicationis, quam incurristi propter talem causam. Deinde si teneris aliquo vinculo &c. vt supra Misereatur. Indulgentiam. Deinde manum super caput pœnitentis imponēs dicat. Passio domini nostri Iesu Christi, & merita Beatæ Mariæ semper Virginis, & omnium sanctorū, & quicquid boni feceris, aut mali substinueris sint tibi in remissionem peccatorum, in augmentū gratiæ, & præmium vitæ æternæ. Amen.

5 Hęc † absolutio sic facta cū reliquis clausulis suis pœnitentibus ignorantibus se esse excommunicatos per illa verba. Si teneris aliquo vinculo &c. adeò valet, vt etiam intelligatur facta ab omnibus excommunicationibus maioribus, & minoribus suspēsionibus, & interdictis, quatenus potestas confessarij se extendat: modo pœnitens eo animo sit, vt faciat illud, qđ tenebatur. v. g. satisfactionem, si meminit se esse excōmunicatum ex causa damni, & faciat cum primum meminerit. Nauar. c. 27. nu. 273. versi. eodem die. Præterea hæc absolutio ita impensa si & quatenus poterit confessarius, adeò efficax est, vt pœnitens intelligatū absolutus ab omni excōicatione, vel peccato reseruato, quod ex obliuione confiteri prętermiserat: modo illa confessio facta sit habenti facultatem absoluēdi ab illa excommunicatione, vel peccato reseruato. Vnde
6 quamuis postea factus † memor confiteatū illa, vt tenetur, alteri, qui facultatem nō habet, ab illis possit absolui: qa desierunt esse reseruata, & habere excōicationem adiunctam, quippe quæ per superiorem absolutionem sublata fuerunt, & peccata remanserunt solubilia à quocunq; sacerdote, ita Nauar. in c. 1. §. cautus, de pœn. dist. 5. & in manua. c. 26. nu. 13. & hæc nota, quia faciūt
7 ad multa, & primo † quod bene facit is, qui absoluitur à Papa, vel legato, si faciat se absolui ab excōicationibus, & peccatis oblitis, & dispēsari secū super irregularitatibus, quia si deinde recordatur, non tenetur tales adire, licet cōfiteri teneatū. Scđo faciunt pro eligentibus sibi confessorem authoritate apo-

apostolica, vt faciant se absolui, quantũ extenditur eorum potestas. Faciunt tertio pro religiosis, qui in visitationibus, & capitulis à suis prælatis absoluuntur à censuris, quia cum prædicta venerint ad memoriam, vel notitiam, iam confiteri non tenentur, nisi quo ad peccata; si quæ interfuere, quæ tamen
8 iã non sunt reseruata. Faciunt † tamen pro eisdem quo ad casus reseruatos, quia si super ijs dant licentiam confitendi alteri, iã nunquam sunt eis reseruati si postea in memoriam venerint, nisi alia peccata reseruata committantur: quia si cedit eorum authoritas alteri per absolutionem, etiã quantum ad obligata, à fortiori per licentiam maxime quantum ad scita in generali saltẽ ita Sylu. in verb. confessio. 1. q. 4. Vnde cum sit tam salubris hæc absolutio, semper confessarij hac forma vti debẽt, si teneris, &c.
9 Alia autem † verba nõ sunt omnino nẽcessaria: quia essentialia tantum, & necessaria sunt illa solum. Absoluo te. vt colligitur ex D. Tho. 3. par. sum. q. 84. art. 3. Quæ autem præcedunt sunt preces, & quæ sequũtur pertinent ad iniunctionem pœnitentiæ generalis, quæ imposita in sacramento pœnitẽtiæ efficacior est ad meritum ob virtutem clauium, quàm si voluntariè fiant, D. Thom. quodli. 3. art. 28. Huiusmodi sunt pœnæ spõte à nobis pro vindicando peccato susceptæ. aut temporalia flagella à Deo inflicta, & à nobis patienter tolerata, c. sunt plures in fi. de pœnit. dist. 3. habetur in Conc. Trid. sess. 14. c. 9. Alia multa adiũguntur, quæ nõ sunt superflua solum, sed etiam periculosa, e quib. sunt illa, de quib. contritus, &c. Tum
10 quia absolutio non solum † comprehendit peccata contrita; sed etiam quæ apparent contrita, ad effectum, ne iterum pœnitens confiteri teneatur. Tum quia multos scrupulos gignere posset: superflua autem sunt verba illa à peccatis tuis mortalibus, & venialibus, & circunstantijs eorum, quia sub generalitate verborum illorum ab omnibus peccatis intelligũtur omnia. Põt etiam
11 differri † absolutio per multos dies, etiam si ipse confessarius oblitus fuerit pœnitentiæ; duntamen ei prius pœnitentia innotuerit: quia si non taxasset pœnitentiã, tunc oporteret ad memoriã reducere vt moderaretur iustè. Potest etiam vna die fieri pars confessionis, & in altera die alia, vel in vna die confessio adiri, & in alia impendi absolutio, & iniungi pęnitentia peccatorũ, quia pœnitentia non requirit tantam continuitatẽ agendorum, & dicendorum, sicut alia sacramẽta, ita Arch. Flor de scien. cõfes. c. 4.
12 Quod † si quis in irregularitatem incidit, aut incidisse dubitat, & confessarius authoritatem hẽt in specie dispẽsandi, tunc dicat. Absoluo te ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis, & interdicti, in quantum ego possum, & tu indiges, & dispenso tecum super irregularitate, si quam incurristi propter hoc, vel illud, & habilito te ad legitimos actus. Deinde absoluo te ab omnibus peccatis tuis. In nomine Patris &c.
13 An † autem intelligatur concessa hæc facultas dispensandi confessario, qui potestatem habuit absoluendi à quibuscunq; censuris, etiã sedi Apostolicæ reseruatis. Resp. quod non: cum irregularitas non sit censura, sed de hoc infra de sentent. excommunicatio. cap. 15. versi. sexto, Quinta pars. Quis potest ab excommunicatione absoluere.
14 Postremo † illud adnotandum est quod absoluendus astringi non debet voto, vel iuramento, vel alia promissione, quæ nouũ vinculum adijciat, ad faciendum aliquid, vel non amplius committendum tale peccatum, antequam absoluatur; sufficit enim firmiter proponere, nisi cum ius aliud præcipit, veluti quod excommunicatus ob notoriam offensam prius satisfaciat, quod incendiarius, vel eius fautores prius ẽt satisfaciãt, vt poterunt, & iurent amplius id non facere. Quod mutilator, manifestus raptor, aut ecclesiæ violator vsurarius manifestus, publicè iniuriantes personis ecclesiasticis
15 satisfaciant. & tunc † istis non debet absolutio dari, nisi parti realiter satisfaciant, vel si nequeunt, dent cautionem sufficientem idest fideiussoriam, vel pignoratitiã, si præstare illam possunt, vel saltem iurẽt se cumprimum poterunt satisfacturos. Et tunc intelligitur non posse satisfacere, quando cõmodè non possunt, vt puta si oporteret vilius vendere bona sua: dummodo talis dilatio non sit cum magno damno alieno, Nauar. cap. 26. nume. 2. & capitu. 27. nume. 47. 48. 73.
16 Peti † & in istis magnis criminib. solet iuramentum de non committendis ijs, per quæ incurrerunt excommunicationem, & de stãdo mandatis ecclesiæ. Sed ab excommunicatione lata à iudice quis in foro animæ, & quis in foro exteriori possit absoluere, infra de sent. excommu. parte quinta dicemus, capitu. 15.

Cano-

Canones pœnitentiales, quorum notitia Confessarijs est valde necessaria: sunt enim quædam regulæ directiuæ ad pœnitentias iniungendas, & quamuis non semper imitandi, sæpè tamen pœnitentibus insinuandi. Cap. XXXIII.

1 *Sacerdos fornicarius.*

Acerdos, qui fornicatur, pœnitentiam agat annis decem. cap. presbyter dist.82. quo in capitulo præscribitur pœnitentiæ modus.

2 *Cum sponsa aliena de præsenti contrahens.*

Qui sponsam alienam de præsenti accipit, in pœnitentia sit annis 7.& in dieb.40.in pane, & aqua c.2. de spons. duo.

3 *Monialis fornicans.*

Monialis, quæ fornicatur, matrimoniumve contrahit, & qui eam cognoscit, vel contrahit cum ea, pœnitens sit annis 10.c.deuotam.27.q.1.

4 *Sacerdos celebrans non cōmunicans.*

Sacerdos celebrans absq; sumptione sacramenti per annum pœnitentiam agat, & interim à communione abstineat, c.relatum, de consecr.dist.2.

5 *Sacerdos, vel Diaconus pallis altaris mortuum inuoluens.*

Sacerdos, qui pannis altaris mortuum inuoluit, pœnitens sit annis 10.& mensibus 5.Diaconus autem tribus annis, & mensibus sex.c.nemo, de consec.dist.1.

6 *Incestus duarum sororum vel coitus cum matre patre, & filio.*

Qui scienter contrahit, vel coierit cum duabus sororibus, vel commatribus, aut sorore, vel cum matre, & filia, vel coierit cum patre, & filio, vel duobus fratribus, pœnitentia eis constituatur annis octo 30. q. 4.c.si pater. 32.q.7. cap.si quis viduam.

7 *Mulier supponens partum.*

Mulieri, quæ partum supponit, quæ de alio viro concepit, pœnitentiæ, & satisfactionis modus præscribitur arbitrio confessarij.c.officij, de pœn..& remis.

8 *Sacrilegus chrysma, vel sacrum polluens vel calicem.*

Sacrilegus chrysma, calicem, vel sacrum polluens, pœnitens sit annis. 7. & in singulas hebdomadas ieiunet, tribus mensibus à carne, & vino abstineat, c. de viro. 12.q.2. quo in c.quædam alia ita peccanti constituuntur.

9 *Occultans coitum cum muliere contrahente cum eius fratre.*

Celans se cognouisse mulierem, quæ contraxit cum fratre eius pœnitens sit annis 7.capitu. si homo fornicatus, 35.quæstio.3.

10 *Solemniter pœnitens recidiuans.*

Solemniter pœnitens recidiuans sit in pœnitentia annis 10.c.si quis vero, de pœnit.dist.5.

11 *Contrahens cum adulteria.*

Contrahens cum adultera pœnitens sit annis quinque c.si qua, el 2.3.q.1.

12 *Cognoscens vxorem adulteram ante pœnitentiam.*

Cognoscens vxorem adulteram ante pęnitētiā peractā, pœnitens sit annis duobus.c.si quis 32.q.1.

13 *Sponsalia filiorum dirimentes.*

Sponsalia filiorum parentes dirimentes, & filij si consenserint, ac post rursum dissenserint, communione priuantur annis tribus, c. vnico 31. q.3.

14 *Sacerdos qui interest clandestinis desponsationibus.*

Sacerdos qui interest clandestinis desponsationibus, per triennium ab officij sui administratione amouetur, capitu. fina.de clandestina desponsatione.

15 *Latro confessus, in cæmiterio sepeliatur.*

Latro confessus in cęmeterio sepeliatur, oretur pro eo, & detur communio.c.quæsitum.13.q.2.

16 *Clericus ab vsu Metropolitanæ ec-*

Clericus in præstandis horarum officijs à Metropolita-

50 *Rapiens, vel furans clericus, vel laicus.* Qui rapuerit, vel furatus fuerit aliquid, quadruplum reddat ecclesiæ duplum, & annis 7. pœniteat in pane, & aqua, c. si quis furtum 17. q. 1.

51 *Clerici furantis, & laici pœnitentia.* Clerico furi annorum 7. laico quinq; pœnitentia constituatur. sin autem res vilis est, pane, & aqua pęnitentia detur, c. si quis clericus 17. q. 4.

52 *Manum iniiciens in episcopum vel presbyterum.* Qui in presbyterum, vel episcopum manũ inijcit, vel ecclesiam vastat, vel impugnat, in monasterio inclusus perpetuo pœnitens sit, c. quisquis.

Notanda circa prædictos canones.

CVm omnes pœnitentiæ sint arbitrariæ, nihil erat cur nos pœnitentias à canonibus præscriptas recenseremus, recensuimus tamen, non vt confessarius eas imponat, pœnitenti, sed vt insinuet: sunt enim ei saltem insinuãdæ, præterquam si omnino deiectus videatur, vt intelligatur quam graui pœnitentia dignus sit vtque id intelligens, liberiori animo amplectatur pœnitentiam sibi impositam, eamque diligenter impleat, detque operam, ne in eadem peccata recidat, quando intelligit abolenda esse tam graui pœnitentia. Vbi vero secundum canones imponebatur pęnitentia aliquot annorum, puta septem, aut trium quadragesimarum, nec additur quomodo debeat pœnitere, relinquitur arbitrio presbyteri, perspecta pœnitentis qualitate, ac dispositione. Ieiunia vero trium quadragesimarũ ea significant, quæ ante Natale Domini, & Pascha resurrectionis, & quæ per dies tredecim ante festum sancti Ioan. Baptistæ olim celebrabantur.

DECI-

DECISIONES AVREAE CASVVM CONSCIENTIÆ.

D. IACOBO DE GRAFFIIS A CAPVA, Monacho Cassinensi, Authore.

Liber Secundus.

SVMMARIVM.

1 *Mala prius eruẽda, & bona deinde inducenda, exemplo agricolæ, q̃ prius terram spinis & tribulis enudat.*

2 *Præceptum: Nõ habebis Deos alienos coram me; forma negatiuum, virtute affirmatiuum: sub illa idolatria prohibetur sub hac latria iubetur.*

3 *Fides in decalogo potius supponitur quam præcipiatur & credentes monendi sunt quo pacto Deum colant. Latria quid sit.*

4 *Religionis actus vnus, eius violatio tamen pluribus modis fit; & quibus; & de diuersis hominum religionibus in colendis Deis.*

5 *Præceptum: Nõ habebis Deos alienos, &c. quare sub trinæ negationis forma propositum: & peccantes in hoc præceptum: qui, & nu. seq.*

De Primo Præcepto Decalogi. Cap. I.

1 Ndustrij, † peritiq; agricolæ cum terram nouã colere incipiunt, priusquã semina mittant, euulsis tribulis, & spinis, quæ impedimento esse possunt, eam fetui aptam reddere consueuerũt: quam colendæ terræ rationem respicere vĩ Propheta regius, cum prius præcipit, vt declinemus à malo, tum etiam, vt faciamus bonum: ea.n. est natura boni, vt vna cũ malo stare nequeat sicut lux cum tenebris esse non potest. Haud aliter summus ille agricola facere dignatus est, cum enim vineam suam dilectam de Ægypto, hoc est de loco horroris, & vastæ solitudinis eduxisset, & si ab initio sæpiuit eam angelorum præsidio tamen non prius torcular, & turrim in medio eius erexit, quàm elegerit ex ea lapides, nempe idola, omniaque, quæ verum Dei cultum poterant impedire. Primum

2 † ergo præcepit. Non habebis Deos alienos coram me. Quibus quidem verbis duplex continetur præceptum: quorum alterum vim iubendi habet, alterum prohibendi. Nam quod dicitur. Non habebis Deos alienos coram me, eam habet sententiam secum coniunctam. Me verum Deum coles, alienis dijs cultum non adhibebis. Itaque hoc præceptum; vt forma negatiuum, ita & virtute affirmatiuum est, teste Bonau. lib. 3. senten. distinct. 37. Si affirmatiuus sensus his verbis inclusus attenditur, latria iubetur. Si negatiua verborũ forma consideratur, idolatria prohibetur: fi-

3 des enim † in Decalogo præsupponitur, potius quàm præcipitur, vt docet D. Tho. 22. quæst. 16. artic. 1. Præcepta enim non nisi subditis dantur: At qui in Deum non credunt, qui ei subesse nolunt, ipsumq; præcipientẽ audire recusant, idolatræ sunt, q̃ vero & credũt, & præcipientẽ auscultãt ei parere parati, monẽdi sunt primũ quo pacto

Deum ipsum colere debeant, hæc latria vo-
4 catur. Porrò † licet vnus sit religionis actus: eius tamen violatio non vno, sed pluribus fiebat modis, illis præcipuè tēporibus, quibus erat hoc præceptum in orbe frequentissimum. Quidam enim creaturas deorum loco sola mente colebant, horū error euellitur: cum præcipit. Non habebis Deos alienos coram me. Quidam vero suis dijs imagines ponebant, & quasi in ipsis idolis diuinitas aliqua, vel virtus inesset, & thura ferebant, & adorabant, & spem suam in ipsis collocabant. Istorum insania exulare à sancto Dei populo iubetur: cum subiungitur: Non facies tibi sculptile, neque adorabis ea: ex quibus elicitur aliqua causa. Præceptū
5 † hoc quare sub trinæ negationis forma fuerit propositum, D. Thom. 22. quæst. 122.
6 artic. 2. ad secundum. Peccant † ergo in hoc præceptum, qui vere Deo latriæ cultum nō exhibet. Qui idola venerantur, qui damnatis diuinationibus, ac superstitionibus fidē adhibent. Qui sortes detestatas in dubijs contingentibus consulunt. Qui cum demonibus consortium ineunt. Qui in hæresim labuntur. De quibus omnibus deinceps suo ordine disseremus.

SVMMARIVM.

1 *Latriæ definitio; & quomodo ea attribuatur tum Deo; tum creaturis; & cui dulia, hiperduliaq; conueniat.*

2 *Humanitas Christi duplici modo adoratur, ibi vide.*

3 *Imaginibus, quæ reuerentia debeatur, & qualis.*

4 *Theoremata. 15. spectantia ad præceptum latriæ: quæ extenduntur ad finem capituli.*

De latria. Cap. II.

1 Atria † (prout virtutem theologicam significat,) est cultus soli Deo ratione summæ potētiæ, & bonitatis debitus in confessione verę fidei, in munere laudis, & oblatione consistens. Hæc soli Deo quidē pp eius excellentiā, creaturis autē secūdum participationem aliquam tantummodo, communicatam attribuenda est, D. Tho. 22. q. 84. arti. 1. ad primū. Sanctis vero, & electis Dei, quibus partem aliquā suæ excellentię dignatus est cōicare, dulia præstanda est. Illis autem qui specialem habēt huius excellentiæ aliquam cōicationem, atq; cū Deo sunt particulari quadam affinitate coniuncti, vti est sacra Virgo Maria, hiperdulia conuenit, D. Tho. 22. q. 103. arti. 3. in secundo argumento.
2 At † Christi humanitas dupliciter intelligi potest, vno modo, vt res adorata, idest vt adoretur caro Christi non propter seipsam, sed propter vnitum ei secundum Hypostasim verbum Dei, & secūdum hoc adoratio humanitatis Christi est adoratio latriæ: sicut à simili, adorare vestem regis, est adorare regē vestitum. Alio modo humanitas Christi, vt rō adorandi est, adoranda ratione Duliæ. Hoc est persona Christi honoranda est Dulia, ratione humanitatis perfectæ omni munere gratiarum, D. Tho. & Caiet.
3 in 3. part. q. 25. artic. 2. Porro † imagines sacræ, si vt res quædam considerantur, nulla illis tribuenda est reuerentia, sed in illis imago ipsius, cuius sunt, attenditur, non materia, ex qua formatæ fuerunt. Vnde quæ reuerentia illi, cuius est imago debetur, eadem & imagini iure impartitur, cap. prælatum, cap. venerabiles, de consecr. dist. 3. D. Thom. 3. par. q. 25. artic. 3. Hæc omnia in
4 latriæ præcepto noscere debemus. † Huc ergo spectat primo.

1 Vt in eo solo dñium, potestatis plenitudo, gubernatio creaturarū oīum, & quidem immediatè quantum ad rationem, licet non immediatè quantum ad omnium executionem, firmiter credatur.

2 Vt Deus solus, verum, ac summum bonum, ac per essentiam; cætera vero non nisi per participationem bona existimentur, D. Thom. in opusc. 63. de beatitudine, c. 3. versi. tertium principale.

3 Vt ita in Deum spes nostras figentes in die tribulationis ad ipsum confugiamus, supplices numen eius poscentes.

4 Vt in Dei misericordia confisi bonis nostris operibus diuinæ ipsius gratiæ auxilio factis intercedentibus, beatitudinem æternam nos consecuturos speremus.

5 Vt in istius interioris latriæ protestatione exteriora signa, qñq; sumamus, ac illa præcipuè, quæ maioris sunt reuerentiæ indicia; inter quæ adoratio locū obtinet præcipuum, D. Thō. & Caiet. 22. quæst. 84. art. 1. ad secundum.

6 Vt omnes superstitiones expellantur. Quic-

Quicquid aut ab hominibus ad idola colẽda pertinẽs, vel ad venerandam, sicut Deũ, creaturam, institutum nouimus, superstitionem appellamus, c. illud. 26. q. 2.

7 Vt superfluus Dei cultus omittatur cuiusmodi sunt omnes ceremoniæ, quæ neque ad Dei gloriam, neq; ad subigendam carnẽ spiritui quicquam conferunt, c. quisquis, dist. 41. ceremoniæ nãq; exteriores ad hoc prȩcipuè sunt institutæ, vt homines Deum in reuerentia habeant, D. Tho. 12. quæst. 102. artic. 4. versi. Respondeo.

8 Vt perniciosus Dei cultus penitus effugatur, perniciosus vero cultus dicitur, qui ceremonijs falsis falsitatemq; alia præseferentib. Deo redditur. Tales sunt Hebionitæ, qui hoc tempore gratiæ iudaicis ceremonijs Deo seruitutis pensum reddere non verentur, D. Tho. 22. q. 93. ar. 1.

9 Vt sanctos vnà cum Christo regnantes orationes suas Deo ꝓ nobis offerre cõpertum habentes, ad illorum opem, auxiliumq; ob beneficia à Deo per filium eius impetranda confugere bonum esse credamus. Conc. Trid. sess. 25. in principio.

10 Vt sanctorum reliquias, per quas multa nobis à Deo præstantur beneficia, veneratione dignas non ambigamus nouasq; vero reliquias non esse venerandas absq; authoritate Papæ asseueramus, vt notatur in cap. 2. de reliq. & vener. sanct. ibidem Conc. Trid. at nouas dicimus, omnino nouas: nã antiquas de nouo venientes venerari licet, ita Do. Ant. de Butr. in d. c. 2. nu. 5.

11 Vt reliquias sanctorũ cum decenti veneratione secum ad collũ deferre, absque aliarum vanitatũ superstitione, puta quod vas esset quadrangulum, sed si portentur ex deuotione religiosum esse asseueramus, D. Thom. 22. quæst. 96. artic. fi. ad tertium Sylu. in verb. Reliquiæ. quæst. 4.

12 Vt sanctorum reliquiæ passim omnibus ostendi non debeant: sed raro: tum quia ex reliquiarum ostensione datur detractoribus occasio eas vilipendendi: videntes enim ossa nuda, dicunt fraudem, siue dolum esse, quasi consumptus non esset, nisi sanctus esset. cum tamen de omnibus scriptum sit. Gen. 3. Cinis es, & in cinerem reuerteris. Excipiuntur tamen aliqui sicut Christus, & Gloriosa Domina, & Beatus Io. Euangelista, & alij quidam hoc speciali priuilegio decorati, de quibus Psal. 15. Non dabis sanctum tuũ videre corruptionẽ. Tũ quia detractores redarguunt auaritiam clericorũ: q̃a qñq; extra sinum reliquias trahunt, vt plures oblationes recipiant. Do. Anto. de Butr. Abb. in cã. 2. de reliq. & vener. sanct. num. 4.

13 Vt sanctorum reliquiæ nullo pacto furtim subtrahantur etiam si ex deuotione fiat: vt honorabilius collocentur: esset enim sacrilegium, quia aufertur sacrum de sacro, 17. q. 4. quisquis Arch. Flor. 3. par. tit. 12. de reliq. ca. 8. Sylu. in verbo reliquiæ. quæst. 2.

14 Vt sacris imaginibus debitum honorem, venerationem, ac reuerentiam tribuamus; non quasi credentes in ipsis imaginibus aliquid inesse diuinitatis, sed quasi ipsos venerantes, quorum sunt imagines, honor enim qui eis exhibetur, ad protypa refertur. Conc. Trid. sess. 25. c. 2. incip. mandat.

15 Vt vnamquamq; imaginem eodem cultu, quo ille, cuius imago est veneremur. idest vt imagini Dei, vel Christi, vel etiam crucis signo, prout dominicam passionem ad mentem reuocat, latriam impartiamur. Ac sacræ virginis imaginem Hyperduliæ, aliorum vero sanctorum duliæ adoratione adoremus, D. Tho. in opusc. lib. 3. de erudit. princ. c. 5. Gabr. de Cano. miss. lect. 49.

16 Vt signum crucis in silice, aut marmore humi positum sculpere non liceat. l. vnica, C. nemi. licere signum saluatoris: & videtur esse præceptum: quia vult hoc puniri pœna grauissima, vbi glosa, forte mortis, ex quo patet quantum reprehensibiles sint, qui sepulturis in humo positis imprimunt cruces, vt inquit Sylu. in verb. imagines in fi.

SVMMARIVM.

1 *Audacißimum hominum genus illud est, qui malis artibus, diaboli imitatione cognitionem futurorum aucupantur.*

2 *Superstitio quid sit, cuius quatuor annumerantur species.*

3 *Diuinatio tertia superstitionis species quid, & futura duplici modo cognoscuntur, & quibus.*

4 *Astrologi potius ex causis effectus aperire, quam diuinare dicuntur.*

5 *Diuinatio quæ propriè dicat & qd sit.*

6 *Diuinatio propriè dicta tres in partes diuiditur; quarum prima inuocatione diaboli fit.*

7 *Diuinationis secunda species quę sit, & quando prohibita, quando vero minime sit, nu. seq.*
9 *Augurium, omen, Chyromantia, spatulamantia prohibita.*
10 *Astrologi scientia ab ecclesia permissa ad quæ se extendat, ad quæ non.*
11 *Sidera cœlestia quatenus consideräda sunt astrologis.*
12 *Astrologia indiciaria à Sisto V. omnino prohibita.*
13 *Diuinare an liceat ex somnijs.*
14 *Dæmones superstitionibus vanis & illicis se immiscent.*
15 *Vanum est ex impreßione corporum cœlestium mysteria fidei, vel pendentia ex libero arbitrio aucupari.*

De superstitionibus, diuinationibus, ac sortibus.

Cap. III.

1 INter cætera, † quæ sacri Theologi soli Deo tribuunt, est cognitio futurorū. Scriptū est.n. annūciate, quę futura sunt in futurum, & sciemus q.a dij estis vos, Esa.41. Nunc tñ eo creuit audacissima superbia hominū, vt imitata diabolū, qui Dei sublimitatem affectauit, futurā notitiā assequi laboret modo superstitionib. ac magijs, modo sortilegijs, alijsq; diuinationū modis ab ecclesia damnatis, de quibus omnibus simul asserendum duxi. Tanta.n. affinitate connectuntur, vt de ipsis separatim disserenti, eadem, terq;, quaterq; repetere sit necessarium. Horū † omnium genus est superstitio, quæ vitium est veræ religioni oppositum. Huius quatuor sunt species præcipuæ; vt docet Aug. lib.2.c. 20. de Doctr. Christi. Harum prima est superfluus, pernitiosusq; Dei cultus. Secunda est idolatria. Tertia huic proxima, est diuinatio, qua cultus diuinus creaturæ ad aliquid indagandum impartitur. Quarta vero, & vltima est ligaturarū, pręcātationum, aliorumq; medicamentorum ad effectus, quos nequeunt naturaliter producere, vana quædam obseruatio, atq; traditio. De ijs superiori capitulo aliqua, loco illi, necessaria libauimus. De duobus reliquis erit in præsenti disserendum, ac primo, † de tertia superstitionis specie, quæ diuinatio dicit. Hęc genere sumpta definitur, φ est futurorum prænunciatio. Sed cum ea, quæ futura sint, dupliciter cognosci possint. Primo modo in suis causis. Alio aūt modo in seipsis. Quæ causas habent necessarias, oīno futuras cognoscere possumus, ac etiam prænunciare. Sic astrologi prænunciant eclipses futuras. Item quæ cōtingentes tm̄modo causas sortita sunt, futura esse potius conijcere ex talibus causis possumus, quàm affirmare. Hęc qui † faciunt, diuinare propriè nō dicuntur, sed potius ex causis effectus cognoscere, & annunciare: quemadmodum astrologi ex stellarum aspectibus quædam prænoscere, & prænunciare possunt de pluuijs, atq; siccitatibus; sic medici de sanitate, & morte. At si de illis loquimur effectibus, † qui nullam habent necessariā causam, qualia sunt ea, quæ ex nostro pendent arbitrio, de illis inquam, qui prænunciare audeant sint necne, cū ex causis eorū nil certi possit colligi: oportet vt futura hæc, put in ipsis sunt, consideret, qđ vbi assecutus, & alijs notū fecerit vere diuinasse dr̄. Et hæc diuinatio proprie dr̄, & definitur, φ sit superstitiosa præscientiæ inuestigatio: horū peccatum inde cognoscitur, φ vsurpat sibi quod proprium est Dei, qui solus futura in seipsis quasi pręsentia intuetur. Vnde hi diuinos se esse, appellari desiderant, quasi diuinitate plenos, c.igitur, 26.q.3. D.Tho.22.q.95.ar.1.vers. Respondeo. Porrò † hæc quæ propriè diuinatio dicitur, in tres partes diuiditur, quarum prima est, cum dæmones manifestè inuocantur ad hoc, vt futura reuelent, quod facere solent siue in vigilia præstigiosis quibusdam apparitionibus siue per aliquorum ex mortuis fictam apparitionem, siue per ipsos homines viuos, vt in arreptitijs patet, siue etiam per aliquot signa in rebus inanimatis, puta terra, vel igne, vel aqua, vel etiā in ipsis animalium viscerib. impressa. Hic diuinandi modus est semper prohibitus, nec vnquam potest absq; læthali crimine exerceri. Imo qñq; hæresim sapit, non quidē eo tm̄, φ isti tales dęmonib. thura ferre, hostias sacrificare, in terrā prostrati adorare aliaq; huiusmodi scelera perpetrare soleant, sed eo præcipuè quòd ipsum dæmonem, à quo hæc percontantur futura, prout in seipsis sunt, cognoscere existimant, quod est à catholica fide alienum. D. Thom. prima

par.

par. quæst. 57. artic. 3. Sylu. in verb. hæresis. 2. q. 3. versi. 4. & num. 5. vbi inquit quod contra tales inquisitores hæreticæ prauitatis se intromittere possunt.

7 Secunda † diuinationis species est, cum dæmones quidem expresse non inuocantur; sed alicuius rei dispositio, vel motus attenditur, vt ex ipso futura colligantur. Et quidẽ si tale quid sit, quod causari ex illa re, quæ at tendi possit, aut soleat, prohibitum non reputatur. Imo nec etiam diuinatio propriè dicitur, vt supra tetigimus. Sic solent astrologi Lunæ, Solisq; labores, aut defectus certo certius futuros predicere. Considerāt.n. cœlorum motum, qui tanto temporis spacio hoc necessario causabiť, sic etiam medici salutem, aut mortem infirmo prænunciāt licet non tanta cum certitudine. Morborũ enim causas, ac naturas speculantur, quæ solent tales effectus, vt plurimum producere. Naturaliter namque scientiæ opiniones, & coniecturæ adeò non sunt prohibitæ, vt à Deo nobis in perfectionem, adminiculumque nostri intellectus largitæ sint.

8 At si † an tales effectus futuri sint per talium rerum inquisitionem, ad nostram peruenire notitiam non sit possibile, vt si quis ex astrorum motu ea, quæ à libero pẽdent arbitrio velit prædicere, talis inquisitio vana, falsa, ac temeraria reputatur. Ideoq; ex sua temeritate meretur vt demum quandoque vera, quandoq; falsa prout à Deo iuste permittitur, ipsi dænuncient, vt probat D.
9 Thom. & Caiet. 22. q. 95. art. 5. Ideoque † est semper damnata hæc species diuinationis, siue ex auium volatu talis quæratur cognitio, quod qui faciunt, dicuntur augures, seu auspices siue ex inconsiderata hominis alicuius verborum prolatione, quod omen appellatur, siue ex lineamentis in manu, aut in spatula apparentibus; quod chiromātia, seu spatulamantia vocatur, siue etiam ex astrorum motu hoc accipere tentetur, quod qui
10 faciunt, astrologi solent † appellari, quorũ quidem scientiam ad futuras eclipses, imo etiam siccitates, & pluuias, cæteraque, quæ ex ipsis corporibus fiunt, indaganda, ecclesia amplectitur. Dum vero ad futura quoq; causalia, & quæ à libero pendent arbitrio præcognoscenda assurgere tentat, & damnat & à Christianorum finibus pellendam
11 censet, si tamen ipsa † cælestia sydera quantum in corpora, ac sensitiuas vires imprimunt, consideret astrologus, ex quo naturales tantummodo inclinationes deducat ad nostras electiones, quæ naturæ facultatem non excedant, nec damnatum reputabitur, nec malum: dũmodo certitudo omnis expellatur: nulla enim ex ijs inclinationibus libero arbitrio imponitur necessitas, vtpote qui ratione præditus cōtra illas potest operari, sed solent hæc nonnunquam mentem turbare, & ad sui nimiam credulitatem adducere, ideoque in desuetudinem abierunt.

12 Et post hæc † Sixtus Papa V. contra exercẽtes astrologiæ iudiciariæ artem id omnino prohibuit. His adde humanam ignorātiam, adde etiam quod nec ipsi negant astrologi impossibile esse instrumenta habere, quibus ortus, & occasus syderũ possit adamussim percipi, & dubio procul cognoscens vanũ esse his superfluitatibus implicari. Sic temperanda videntur multa, quæ satis intricatè in hac materia proferuntur à Decio, & Nauarro in c. nouit, num. 15. & 19. de iudic. Turecrem. in c. illos 26. quæstio. 2. D. Thom. & Caieta. 22. q. 95. art. 3. & 5.

Quod vero de astrorum consideratione
13 diximus, idem de somniorum † obseruatione dicendum erit. Licet enim ex somniorũ qualitate deducere, quæ nam sit corporalis interior dispositio. (Exemplum,) qui aquā, aut niuem in somnis mente reuoluit, solet ex medicorum iudicio frigidis humoribus abundare. Hæc non est insipiens coniectura. At ex somnijs futura casualia velle præcognoscere, hoc est absque dubio illicitum. Cum enim natura somniorum causari ista non valeant, aut dicendum erit fieri expressa dæmonum inuocatione, aut saltem non negandam tacitam interuenire. Ipsi enim dæmones huic inquisitioni, eo quòd vana superstitio sit, & illicita, se immiscent, D. Thom. 22 quæst. 95. arti. 6. Idem pari ratione dicimus de obseruantibus auium volatus, vel aliarum rerum situm, vel motum. Cum enim hoc futurorum contingentium causæ esse non possunt fatuum est, & vanum ex ijs talia velle præcognoscere. Ideoque vt dixi-
14 mus, † tali vanæ, ac superstitiosæ inquisitioni immiscent se dæmones. Si vero pluuias, vel grandines futuras ex quorũdam auium volatu, vel cantu quis pronunciet, vanum
15 non erit: ex impressione † enim cœlestium corporum cognitionem quandam, atq; naturalem instinctum ad aliqua eorum vitæ necessaria consequuntur. Vnde futuras pluuias, aut ventos cito cognoscunt, & annunciant. Sed ex illis velle mysteria fidei, aut ea, quę ex libero causantur arbitrio deducere,

est

est omninò vanum,& superstitiosum,ideoque damnatum.Hæc de secunda diuinationis specie, cuius prolixiorem discursum breuitate sequenti compensabimus.

SVMMARIVM.

1 *Diuinatio, quæ sortibus vtitur, an penitus damnata ab ecclesia, & nume.sequen.*

3 *Sortium directio à syderibus si absolute effectū expectat superstitiosa est, & quid si à fortuna,nu.seq.*

5 *Sortes diuinatoriæ prohibitæ;diuisoriæ minimè, & quid de consultorijs,nume.sequen.*

7 *Sors quid sit;& quibus in rebus, quiq; modus sit adhibendus.*

8 *Sortes,ad quæ verba scripturæ adhibētur,rejciendæ.*

9 *Sorte adhibita in ecclesiæ rectoribus eligendis,iniuria fit spiritui sancto.*

10 *Signa & sortes ab apostolis, quando finem habuerint.*

De sortilegijs. Cap. IIII.

1 Tertia demum † diuinationis species est,quæ sortibus vtitur, siue quibuscunque rebus ad cognitionem occultorum assequendam serio factis.Hæc etiam damnata ab ecclesia dicitur,quod cum quodam temperamento accipiendum est.Nam quamuis semper sortes ad hoc assumantur,vt ipsis mediantibus occulta innotescant: non tamen semper ab eodem expectatur ista reuelatio. Sed quandoque à dæmone,quandoque à stellis,quandoque à fortuna,seu casu, quandoque ab ipso Deo.(Exemplum) si plumbum, aut cera liquefacta proijcitur, vt per considerationem figurarum ex ipsis prouenientem occulti cognitio colligatur,vel etiam si festūcæ inæquales,aut puncta,aut scriptæ, vel nō scriptæ schedulæ loco occulto commendētur inde à puero extrahēdæ, siue aliud quid huius generis fiat, ex quo occulti expectetur reuelatio; cū sit meridiana luce clarius plumbum,seu ceram,aut festucas, vel puncta, imo etiam & puerum ipsum res, quas noscere cupimus, abditas pœnitus ignorare,& per consequens nobis,quæ nesciunt de-
2 clarare non posse,non sit ambiguum,† reliquum erit,vt qui talia agunt,credant & expectent ab aliquo plumbum, aut ceram dirigendam,& quidem si à dæmone, non est dubium, quod hoc attentare sit prohibitū.
3 Si vero † à syderibus cœli potius expectatur sortium directio, quasi actus humani ad sortium consultationem, & exercitium necessarij, secundum stellarum dispositionem absolutè effectum sortiantur, superstitiosa erit hæc, & falsa inquisitio iudicanda. Imo quæ etiam,suæ temeritatis ratione,mereatur,vt dæmones seipsos immisceant,vnde omnino prohibita, omnino fugienda.
4 Quod si † à fortuna, aut casu ista desideratur sortium directio,vanum potius hoc credimus,quàm superstitiosum, aut damnatū. At vbi à Deo vero,& viuo hoc petitur, & expectatur, licitum quidem erit, si debitus
5 adhibeatur ordo,& modus. Quod vt † intelligatur, sciendum, quanquam nos sortibus futurum quid nam sit inquirere;quę sortes diuinatoriæ semper solent appellari, & hæ sunt ab ecclesia detestatæ, cap.sortes,26. quæst.5.Quādoque vero quæritur quid cuilibet sit præbendum,vbi transitoriæ res aliquæ inter plures sunt diuidendæ, & hæ diuisoriæ dicuntur,& licitè quidem si à Deo ipsarum speratur directio: scriptum est enim contradictiones comprimit sors. Prou.18. Si vero à fortuna dirigendæ sperantur, vanum quidem reputabitur, sed non superstitiosum,ideoque nec mortale peccatum, D. Thom.& Caiet.probant,22.quæstio.95.art.
6 8. Quod † si vbi tanta in rebus agendis occurrerit ambiguitas, vt quid agendum sit, pœnitus ignoretur,si ad sortes recurratur,illæ sortes consultoriç, nuncupabuntur, & quidem si à dæmone, aut stellis, vel etiam à fortuna ipsarum speratur directio, absque dubio erit illicitum.Huc spectat illa D. Augustini definitio sortis. Dum inquit Psal.
7 30.Conc.2. Sors † est res in humana dubitatione diuinam indicans voluntatem, sed vt diximus,debitus est adhibendus modus,qui erit,vt debitis ad Deum præmissis precibus cum debita erga illum reuerētia in illis tantummodo ambiguitatibus, in quibus humana ratio quid eligere debeat, pœnitus ignoret,sortes accipiatur; & illæ quidem sortes, in quibus exercendis nil indeuotum, nil indecorū intermiscetur,nil occultum, & characte-

racteribus signatum. Sic etiam illæ reijci de-
8 bent † sortes, in quibus sacra verba scripturæ ad decisionem temporalium negotiorũ assumuntur. Sic denique in ecclesiasticis electionibus prorsus cuiuscunque generis sortes reijci debent: sunt enim hæ spiritus sancti inspiratione celebrandæ, cap. fi. de sortil. & nec illud obstat de Mattia, qui à sacratissimo Apostolorum collegio ad tantum ministerij gradũ sortibus est electus. Est enim notũ omnibus hoc fecisse Apostolos, priusquam spiritu sancto repleti essent, at vbi imbuti die Pentecostes virtute ex alto, necessitas ordinandi diaconos se obtulit, nõ amplius ad sortium remedium confugiendum
9 duxerunt, † suo nos exemplo docentes iniuriam spiritui sancto facere qui sortibus in ordinandis ecclesiæ rectorib. vtatur, ipse.n. est, qui ecclesiæ suæ de idoneis prouidet pastoribus vt docet D. Thom. ad Ephes. c. 1. lecti. 4. His adde sortes ista, sunt ex patris Augustini definitione supra relata colligitur, signum quoddam esse diuinam indicans voluntatem. Signa vero debent durare, quandiu lex Mosaica, quæ vmbra futurorũ erat, ligandi vim obtinuisset, inde antiquis illis temporibus, in quibus omnia in figurã contingebãt, tam frequens sortium vsus erat.
10 At † qui veritate iam manifesta, palamque facta in ipsius publicatione ab Apostolis spiritu sancto in die Pentecostes repletis simul ceremoniæ, signa, ac sortes finem habuerunt, vt docet Ales. de ales, in §. his itaque. 26. quæstio. 2.

SVMMARIVM.

1 *Diuinationis quarta species, quæ tota consistit in rebus vanis, quæ sit, & an licita.*

2 *Exempla quartæ speciei diuinationis, tum licitæ, tum illicitæ. num. sequen. & num. 5. 6.*

4 *Characteres imaginibus inscripti pactionem tacitè initam cum diabolo indicant.*

7 *Circunstantiæ. 4. quæres id genus illicitas licitas efficiunt.*

8 *Innocatio dæmonum ad futura præscienda, quo casu sapiat, vel non, hæresim.*

8 *Dæmones inuocantium exploranda intentio, vt an sint hæretici iudicari poßint.*

9 *Dæmonum inuocatio, quando expresse fiat, & quando tacita.*

10 *Confeßarius in tacitis dæmonum inuocationibus pœnitentis intentionem cognoscere debet, & quare.*

12 *Baptizantes imagines, vel pueros rebaptizãtes, quare hæretici iudicãdi.*

13 *Diuinatores, q hæretici habeantur; cõtra quos inquisitores cognoscunt.*

14 *Fabricantes imagines, annulum, & huiusmodi magicè ad ibi dæmones illigandos, & id docentes, excommunicati.*

15 *Strigæ hæreticæ sunt, & quare; quæ etiam à fide apostatare dicuntur.*

16 *Astrologi, si eclipses, & huiusmodi pro certo affirment an damnandi, & quid Sistus V. circa diuinationes statuerit.*

17 *Augures, Mathematici, Magi, Astrologi, Onomantici, & id genus cæteri, sunt prohibiti.*

18 *Interrogans Chyromantem, an, & quãdo peccet.*

19 *Prohibita exercens, vel sciẽtiam quærens à dæmone, vel aliud prohibitũ præcepto, est in statu damnationis.*

20 *Sortibus vti ad inquirenda furta, mortale est: & clericus priuatur etiam officio, & beneficio. nu. seq.*

22 *Pœna sortilegijs imponenda pro qualitate, & quantitate delicti imponi debet.*

23 *Laicus sortilegijs vtens quomodo puniendus.*

24 *Clerici eligentes per sortem peccant, & electio est nulla.*

25 *Laici possunt per sortes diuidentes, eligere: & admittitur sors etiam in iudicijs, & quando.*

26 *Sors licita est inter clericos, quo ad tẽporalia.*

Ponentes

27 *Ponentes spem in certis nominibus in characteribus scriptis, aut similibus collo alligatis, peccant, nec absoluendi.*

28 *Præcantationibus vtens ad fugiendã egritudinem, peccat, nec absoluendus, nisi desistat.*

29 *Colligens herbas, vel aliquid simile faciens in die S. Ioannis Baptistæ; credens eas maiore virtute esse, peccat.*

30 *Superstitiosè timens, si à muribus vestis corrosa est, & alind huiusmodi peccat.*

De superstitiosis obseruationibus. Cap. V.

1 Hucusque de tertia superstitionis specie, quæ diuinatio dicitur dixisse sufficiat. Nunc ad † quartã quàm breuissimè expediendam accedamus. Hæc in vanis obseruationibus, (vt supra tetigimus,) tota consistit, an autẽ licita sit, hac non minus breui, quàm certa regula dignosci poterit. Si talis res assumatur, quæ possit naturaliter effectum, quẽ desiderauimus producere, seu causari, erit absque dubio licita, si vero non possit, reliquũ erit, vt non tanquam causa adhibeatur, sed potius tanquam signum pactionum, quasi si non ipsi, qui seruant, saltem ij, qui seruandas tradiderunt, cum dæmonibus iniere. Ideoq; erit illicita exemplis hoc melius declarabitur ex qualibet obseruationum spe-
2 cie descriptis. Ecce † si quis febribus æstuat, vel capitis, aut stomachi dolore torquetur, si ad morbum expellendum succis rosarũ, reobarbaro mixtis, aut non mixtis vti velit, vel alia aromatariorum arte composita medicina, est absque scrupulo licitum. Apte sunt res istæ tales effectus producere. Si vero potius ligaturas quasdam pro sua curatione faciat, aut characteres in lino, aut alibi signatos, vel aliqua verba, seu etiam herbas superstitione aliqua collectas, quæ ad hoc naturaliter non proficiunt, erit omni-
3 no illicitum. c. non liceat, 26. quæst. 5. Sic † vti imaginibus astronomicis est læthale crimẽ cum in illis imagines exceptione artificis procedant; vnde nihil aliud in ipsis reperitur, quàm compositio, ordo, & figura, quæ natura sua efficaciam non habent causandi sanitatem, aut scientiam: aut occultorũ cognitionem aliquam: vnde sequitur, quòd ex dæmonum operatione sortiantur effectum, vt probat Aug. lib. 10. de ciuit. Dei cap. 9. &
4 11. Quod ex eo † colligi poterit, quòd necessario dicunt illis inscribere characteres aliquos, qui cum naturaliter nihil operentur, signum sunt euidentissimum pactionis, saltem tacitè, cum dæmonibus initæ. Item, qui inspectione aliquarum imaginum, aut prolatione aliquorum ignotorum quærit scientiam aliquam addiscere, quæ ad artem notoriam pertinet, manifestissimè errare ex supradicta regula conuincitur. Non enim sunt ista ad scientiam causandam in sui natura idonea: erunt ergo signa tantummodò ad pacta quædã inita cum dæmonibus per-
5 tinentia. Pari † quoque passu, qui an aliquid prosperè processurum sit, ex aliquo oculorum, aut aurium spõtaneo motu, aut etiam ex sternutamento, aut ex fortuito canum latratu, aut transitu, aut ex aliqua re, quæ eis fiat obuia, velint præcognoscere, ab eadem regula condemnabuntur. Non enim quasi causas ista attendunt, cum non sit ambiguum, non posse hæc talia causare, vnde reliquum erit, vt solummodo quasi signa considerentur ex vanitate humana, cooperante dæmonum malitia introducta, vnde fit manifestum esse superstitiosum, & illicitum, vt probat August. lib. 2. de doctr. Chri.
6 capit. 2. Sic † denique, qui verba aliqua collo appensa secum ferunt spem suam in illis figentes, quasi dum illa secum habeant, sint ab hostium insidijs securi, peccato superstitionis, aut vanæ obseruantiæ ex eadem regula peccare conuincuntur. Ratio est in promptu; ista enim non habent ex se istos
7 producere effectus. Porro † si cum debitis hoc fieret circunstantijs, non iudicaretur illicitum. Harum prima est, si in illa pagina, quæ collo, aut manibus ligata circunfertur, non nisi sacra, & cognita nomina sint descripta. Secunda vero, si character nullus ibi depingatur, nisi fortè crucis venerabile signum. Tertia, si spes in modo scribendi, aut ligandi, aut in charta, in qua scribuntur, nulla collocetur. Quarta & vltima, si nullum ibi vanum, aut superstitiosum, aut ad tacitam, vel expressam dæmonum inuocationem spectans, vel etiam quod ad laudem Dei, aut naturalem effectum non pertineat, contineant, 25. quæstio. 5. capitu. non liceat.

liceat.c.illud.26.q.2.Turrecrem.in c.quia sine 26.quæst. 2. Sed ex his nonnullorum dubiorum solutiones deducamus.

Prima. Qui dæmones quouis modo inuocant tacitè, vel expresse, vt sibi occulta reuelent, aut futura prædicent, mortaliter peccant.Probat hoc pulchrè Turrecrem.in
8 sum.28.quæst.5.imo talis † inuocatio dęmonum cum manifestè fiat ad exercendũ opera eius naturaliter impossibilia,puta ad sciẽdum futura,vel occulta cordis,quod est solius Dei,sapit manifestè hæresim, & contra tales posset hæreticæ prauitatis inquisitor procedere. Secus autẽ si talis inuocatio fieret ad id,quod est dæmonis naturæ, puta vt tentaret mulierem ad concupiscendã cum aliquo:nam tunc licet sit malum hoc facere,non tamen est hæreticus, & ratio est,q̃a inuocatur dæmon ad id, quod est propriũ ipsius scilicet tentare,& hoc non sapit hæresim.At in primo casu,quia talis inuocatio dæmonum fit ad sciendum occulta, & credunt eos posse facere id, ad quod inuocant ex eorum potestate actiua, ideo merito inquisitores procedere possunt; quia hoc sapit hæresim,scilicet creaturæ attribuere,qđ est Dei facit 26.q.5.episcopi.ita Oldra.cons. 208.Gemini.in c.accusatus.§.sane, de hæret.
9 in 6.vbi Franc.num.1.& 2.&† ideo quando confitentur ij, debet per cõfessarium explorari illorum intentio, quare dæmonem inuocauerint;& ita iudicari nec ne possint hęretici.Sed restat modo vt inquiramus,quãdo expresè dæmonum inuocatio fiat. Qua
10 propter † sciendum est,quòd tunc expresè dæmonem dicimus inuocari,quando apertè inuocatur dæmon, vel aliquid fit, quod creditur opere ipsius dæmonis fore perficiendum,secundum mentem,D.Tho.quam Caiet.22.quæst.95.articu.3. in principio,expressit.Nam priori modo verbo, posteriori autem modo opere auxilium dæmonis imploratur. At tacita dæmonis inuocatio toties fit, quoties aliquis enititur efficere aliquid per causas, quæ nec virtute sua naturali,neque ex diuina,aut ecclesiastica dispositione possunt illud efficere: exempla posuit Caiet. in verb. incantatio,(verbi gratia,) vti verbis sacris hac conditione,vt sint scripta in illa,vel illa materia,vel tali tempore, & hora; vel si quis adiungeret causis naturalibus aliquos characteres vim habentes significandi,& essent nomina ignota, vel vteretur causis naturalibus ad effectum supernaturalem ad cognoscendas hominum arcanas cogitationes, vel vteretur verbis sacris ad inanem effectum, puta ad mouendum annulum, quem quidem non verba sacra,sed diabolus mouet,vt illis verbis ho-
11 norem sibi faciat exhiberi.Ex † quibus verbis colligitur, quod in casibus in quibus tacitè inuocatur dæmon, confessarius debet explorare à pœnitente,an putabat opera ipsius dæmonis illud maleficium fore perficiendum: quia tunc est expressa dæmonum inuocatio opere, & regulariter casus iste solet ab episcopis reseruari. Aut hoc non cogitabat, sed tantum suum optabat adimplere votum, & eo casu dicitur tacita dæmonum inuocatio.

12 Secunda.Qui baptizãt imagines, vel puerum rebaptizant,sunt iudicandi hæretici:cũ manifestè sapiant hæresim: quoniam ex sui natura præseferunt aliquid, q̃ manifestè est hæresis. Sicut baptizare imaginem præsefert,quòd illa sit capax huius sacramenti,& rebaptizare puerum,præsefert,quòd bis cõferri possit baptismus Sylu. in verb.Hæresis. 2.q.3.versi.quod quantum.

13 Tertia.Diuinatores, † qui circa aras idolorum nefarias preces emittunt, sacrificia offerunt dæmones consulunt, eorumque responsa suscipiunt, vel si associant sibi propter sordes exercendas hæreticos, vel prædicta faciunt cũ corpore,& sanguine Christi,vel in frontibus, vt possint à dæmonibus habere responsa,iudicandi sunt hæretici: nã hæc manifestam sapiunt hæresim, & propterea possunt de his cognoscere inquisitores,capitu.accusatus.§.sane. vbi glo. de hæret.libro sexto.

14 Quarta.Fabricantes, vel fabricari facientes,vel procurantes imagines,annulum, speculum,phialam,ampullam, vel rem quamcunque aliam magicè ad dæmones inibi alligandos. Docentes, vel addiscentes huiusmodi artem,& demum habentes,tenentes, studentes, & non comburentes libros huiusmodi, sunt excommunicati. Estque episcopalis absolutio, nisi respectu eius, quod aliquando continetur in bulla cœnæ Domini.Chat.Neap.lib.3.de excomm.reser. Papæ,cap.12.num.11.

15 Quinta.Strigæ, quæ vulgo Ianaræ dicuntur, quia diabolum scienter inuocant: credũt.n. spiritũ apparentẽ eis esse diabolũ inimicũ Dei,licet ex desperatione se illi subiiciãnt,vel ex voluptate:credũt.n. se vere noctu versari cũ diabolo voluptosè:& q̃a fidẽ negãtes cõculcãt sacra,puta crucẽ,& sacramenta

menta hæreticæ præsumuntur: quia ei, quem diabolum credunt, exhibent diuinum honorem, & quia fidem negant, dicuntur, apostatare à fide, & ideo meritò de ijs inquisitores cognoscunt. Sylu. in verb. Hæresis. 3. q. 8. iuncta quæst. 1. & 4.

16 Sexta. Astrologi, eclypses futuras certo certius confirmantes minime peccant, salua tamen diuina omnipotentia, quæ non est dubium, quod impedire posset. Item si pluuias, aut ventos futuros prædicunt, non sunt damnandi, si hoc tanta cum certitudine non prædicũt. Sed si ea, quæ à libero pendent arbitrio exactius velint cognoscere, sunt omnino damnandi, D. Thom. & Caiet. 22. quæstio. 95. artic. 5. Nisi inclinationes tãtummodo corporales ex ipsis cœli syderibus velint deducere, quibus solet, licet non cogatur voluntas libera quandoque assentiri: sed hodie etiam si protestentur, & asseuerent id se non certo affirmare, tamẽ omnia genera diuinationũ sunt prohibita per Papam Sixtum V. Anno primo sui Pontificatus 1583. Præterquam circa agriculturam, nauigationem, & rem medicam.

17 Septima. Augures, qui ex auium volatu cognitionem futurorum quærunt Mathematici, qui euentus nascentium prædicere conantur, quem effectum habeat vitæ, qui nascitur, & quali fuerit signo natus. Magi idest stellarum interpretes. Astrologi, qui in astris augurantur, incantatores, qui artẽ verbis peragunt, Onomantici, qui ex lineamentis in manu, aut in spatula apparẽtibus futura prædicere conantur. Hydromantici, qui aqua vtuntur, & in aquarum inspectione vmbras dæmonum euocant, & ibi magineas ludificationes eorum videre, & verba audire perhibentur. Negromantici, quorum præcantationibus videntur mortui resuscitare, diuinare, & ad interrogata respondere. Diuini, qui diuinitate pleni se esse simultantes astutia quadam fraudulenta hominibus futura coniectant, & omnes alij huius generis, qui solum ex diuersitate rei, quam ad diuinandum adhibent, inter se distinguntur, & nomen sortiuntur, de quibus. 26. quæstio. 2. cap. illud. & ead. cau. quæst. 3. c. igitur, & 26. q. 5. c. nec mirum, sunt prohibiti per dictam constitutionem Papæ Sixti V. Quæ incipit. Etiam si id se non affirmasse asserant, aut protestentur, & contrauenientes possunt puniri per dictam constitutionem ab inquisitoribus hæreticæ prauitatis.

18 Octaua. Interrogantes aliquem chiromãtem, vel astrologum, aut alium huiusmodi de futuris contingentibus, & à libero arbitrio pendentibus, si ei parati sunt fidem adhibere, mortaliter peccant, secus vero si iocandi causa: nisi persona talis esset conditionis, vt ex illa interrogatione alij grauiter offenderentur: tunc enim ratione scandali grauius esset peccatum, capitu. 2. de no. oper. nuncia.

19 Nona. Qui propter cognitionem nanciscendam prohibita exercet, puta diuinationes, aut prohibita exercet, puta tactus impudicos, vel scientiam quærit à dæmonibus, vel ab alijs, à quibus prohibetur sub præcepto, sunt in statu damnationis, 26. quæstio. 2. capitu. illud. Sylu. in verbo curiositas. quæst. 3. versicu. 3. & 6.

20 Decima. Sortibus vti ad requirenda furta siue in codicibus, sicut faciunt pleriq; dicentes versus aliquos psalterij, & faciunt illud voluere, siue in tabulis: quia ibi faciunt puncta, sicut faciunt nigromantici, peccatum est mortale, tex. est in cap. 1. de sortil. quo in capitulo taxatur pœnitentia danda à sacerdote pœnitenti, scilicet 40. dierum. In quibus diebus debet sortilegus secũdum quosdam ieiunare, & à communione cessare, vt refert Sylu. in verb. pœnitentia, q. 5.

21 Quamuis † in foro exteriori si clericus est, potest episcopus eum officio, & beneficio priuare, ita glo. fin. in d. c. 1. quod intellige, quando ex proposito sortibus vsus fuerit, vel sortilegos consuluit, vtrum si ex bono zelo, & ex simplicitate pro furto facto ecclesiæ consuluit sortilegos, & diuinatores ad requirendum dictum furtum, tunc & si peccet mortaliter, cũ omnia occulta noscat solus Deus 32. dist. erubescant, tamẽ eo in casu tantum debet suspẽdi ad tempus ab altaris ministerio, ita tex. in cap. 2. de sortil.

22 ex † quo tex. iuncta glosa colligitur vnum valde notandum, quod in pœna imponenda istis sortilegis, vel eos consulentibus, debet animaduerti ad qualitatem, & quantitatem delicti, & ad animum delinquentis, & secundum hoc pœnam imponere, quandoque acerrimam, quandoque grauem, quandoque leuem, facit quod notatur, in l. hodie, & in l. aut facta. ff. de pœnis. & l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. de his, qui not. infa. facit tex. in c. non afferamus. 23. q. 1.

23 Si vero laicus† est, potest episcopus illum dehonestare, (verbi gratia,) ponendo mitram in capite, vt fit in quibusdam locis, vide Ludo. Rom. sing. 260. vel ponendo ad locum

cum eminentiorem cum vituperio, & eijce te eos extra diœcesim. vide bonum tex.26. quæst.5.cap.episcopi,& quod not.32.quæst. 1.de benedicto.

24 Vndecima.Sortibus vtendo clerici in electione peccant mortaliter, & electio est ipso iure nulla,D.Thom.ad Eph. cap.1.lect. 4.& 22.quæst.95.art.8.latissimè Turrecrem. 26.q.2.in sum.canonistæ,in capit.fi. de sortileg. tum quia posset indignus præfici, cum sors possit super eum cadere, tum & diabolus in talibus posset se immiscere: tum quia per sortem tentatur Deus, ad hoc de purg. vulga.cap.fin.quia volunt faciendo sortem, quòd Deus inuisibiliter reuelet meliorem, nam debent ipsi ex quo possunt, eligere meliorem,& non tentare Deum, eligendo, & & promouendo. Quinimo dicunt Doctores hoc verum, etiam si duo essent discorditer electi in quibus vtrobique parilitas:quia non valet electio per sortem alterius, ita Dom.Anto.de Butr.in d.cap. fin. Verum in-

25 telligo † hoc procedere circa electionem quo ad officia ecclesiastica; secus autem inter laicos, quando se submittunt fortunæ, (verbi gratia,) habentes rem communem indiuisibilem, volunt ponere sortem super illam,cuius debeat esse,certè ista de sui natura non est mala;ita Abb.in c.1. num.1. de sortil.item nec prohibita est sors in electione dignitatum laicarum: sic in multis locis faciunt laici eligentes officiales per ballotas,seu taxillos,vel breuia ad fortunam.Ad-

26 mitti etiam potest † sors in iudicijs, ad vitandas contentiones,ff. de iudic. l. si ambo. C.famil.erci.l.si quæ sunt. Inter clericos etiā licita est sors quo ad temporalia,argum.21. distin.clericos,de præb.capit. cum secūdum Concluditur ergo electionem per sortem esse illicitam in spiritualibus,quia per illam posset indignus præfici, & est quodammodo Deum tentare. Verum quia hæ rationes etiam militant in electione officialium sæcularium, ideo melius puto abstinendū, vt etiam inquit Panor.in d.c.fi.[de sortil.

27 Duodecima.Qui in quibusdam nominibus descriptis, (quod ad quartam superstitionis speciem spectat, quæ vana obseruatio dicitur) in characteribus, aut similibus rebus collo alligatis spem suam ponunt,credentes se illis mediantibus ab omni periculo liberandos, mortaliter peccant, nec absoluendi sunt nisi illa reijciant.

28 Tertiadecima.Qui ad fugandam ægritudinem præcantationes adhibuit, mortaliter peccauit: nisi simplicitas excusationem adhibuisset:sed non est absoluendus, si nollet desistere, Arch.Flor. in summu. defecerunt.§.de incantationibus.De 1.mandato.

29 Decimaquarta.Qui diem S. Ioan. Baptistæ,aut alium in herbis colligendis, vt alijs huiusmodi seruauerit, credens eas maiori virtute pollere, quam si in alio die colligerentur, mortaliter peccauit, iuxta Martinū de Aries in tract. de superstitionibus num. 8.fallit tamen si simplicitas, vel ignorantia causam aliquam excusationis præbuisset, Naua.c.11.nu.36.

30 Decimaquinta, † qui cum vestis à muricibus roditur,vel etiam vbi puer,vel canis simul deambulantes diuiserint, superstitiosè aliquid timent,vel couiectantur,mortaliter peccant,nec absoluendi,si ab illis volunt discedere superstitionibus,c.illud,26.q.2.c.nō obseruetis,26. quæst.7.

SVMMARIVM.

1 *Magus,quis propriè sit, & quid differat à maleficio.*

Magia tres amplectitur artes; & apex est naturalis philosophiæ.

2 *Magi nomen in scripturis sacris interdum in malum sonat; & pro maleficio accipitur.*

3 *Magia in duas partes diuiditur; prima laudabilis,secunda execrabilis.*

4 *Magiæ pars versans in inquisitione futurorum, & occultorum damnata ab ecclesia.*

5 *Hydromantici an, & quando hæretici sint iudicandi, & quare: & de eorum superstitionibus.*

6 *Magia damnata non scientia, sed superstitio;eam exercentes non absoluendi.*

7 *Baptismatis aquam, vel oleum sanctū ad magias adhibētes grauissimè peccant; & quid de obseruatoribus somniorum,nu.seq.*

9 *Constellationem pertinaciter credens cogere ad mala,vel ad mala,hæreticè peccat.*

Malefi-

10 *Maleficium maleficio dissoluere per maleficos, vel per dæmones, peccatum est: & quo casu id liceat per maleficium. nu seq.*

De magijs. Cap. VI.

1 Magus † si propriam, ac genuinã vocis significationem inspiciamus, non dicitur maleficus, sed is, qui naturalis philosophiæ culmen attigerit. Magia enim teste plinio tres complectitur artes nempe Phisicam, Methaphisicã, & Astrologiam. Inde fit vt Magia propriè Philosophiæ sit naturalis apex. Quod autẽ Magus differat à malefico, colligitur ex scripturis: nam apud Danielẽ, apud quem frequenter Magorum nomen legitur, Magi distinguuntur à maleficis. Ait enim, cap. 2. Præcepit rex, vt conuocarẽtur Arioli, Magi & malefici, & in Euãgelio Magi ab Oriente profecti adorant Christum in presepio, quos ecclesia non pro maleficis, sed
2 pro sapientibus habet. Verum † quoniam interdum in scripturis hoc nomen in malũ sonat, vt in Leuit. c. 49. Nõ declinetis ad malos, neq; ab Ariolis aliquid sciscitemini, & rursum ibidem c. 20. Anima, quæ declinauerit ad magos, vel ariolos, ponam faciem meam contra eam, & in actis Apostolorũ Simon quidam & Elimas appellantur magi, vbi proculdubio magus pro malefico
3 accipitur. Factum † est vt Magia diuideretur in duas partes quarum altera cum sit totius Philosophiæ naturalis apex, tãtum abest, vt in se habeat crimen, vt maximã mereatur laudem. Altera vero, quæ incantationibus, atq; carminibus nefariæ curiositatis arte compositis, immundorumq; spirituum commercijs delectatur; immunda, & infamis est, omnium bonorum calculis explosa. Vt priorẽ igitur illam Magiæ artẽ, (cum nihil ad nos attineat) relinquamus intactã, de posteriori nobis tantum erit sermo.
4 Si quis igitur † exerceat hanc Magiæ partem, quæ versatur, in inquisitione futurorũ, & in cognitione occultorum, & in perpetratione rerum mirabilium, idque inuocato auxilio dæmonum, quibus quandoq; sacrificare, & alios religionis actus exhibere iubet; vnde ab ipsis dæmonibus inuenta dicitur, Turrecre. per illum tex. in c. qui sine. artic. 6. 26. q. 2. ideoq; quasi deceptoria, & dæmonum vtens cõtubernio, damnata est ab Ecclesia, Turrecre. in c. Petrus. 1. q. 2. sunt autem huius artis exercendæ, quam plures ministri, qui diuersa habent nomina, quæ ab illa re deducuntur, quam ipsi ad suam nequitiam explendam solent assumere. Hinc qui
5 aqua † vtuntur, Hydromantici sic appellantur in c. præcedenti, nu. 7. de quibus nominibus habetur in c. igitur. 26. q. 3. & in c. nec mirum, eo. q. 5. Sed hi hæretici non iudicantur, nisi prauum aliquod de fide sentiant, vbi dæmones consulunt, & adorant, vt supra etiam diximus c. præcedenti. Ideo censuris contra hæreticos promulgatis non ligantur, nec etiam illis in processu curiæ hodie contentis, licet olim secus esset, vt asserit Nauar. c. 27. nu. 55. vers. Declaratio prima. Quamuis hi sæpe sæpius in hæresim labantur. Ideoq; illis censuris ligantur, ex eo ꝙ vere credunt se noctis tempore per aera volare, ac ad quædam amenissima loca deuenire, vbi cum Diana, aut Herodiade corporaliter choreas ducere, atque confabulari se existimant. Item etiam posse dęmones Dei creaturas verè in aliam speciem transformare, toto, (vt aiunt) cœlo errantes, cũ ista in spiritu potius, quàm in corpore patiãtur: ideoq; opiniones illas quasi hæreticas, in c. episcopi. 26. q. 5. damnatas legimus: Nõ quidem eo quod non fit possibile dæmoni Dei permissu de loco ad locum transferre, sed eo ꝙ cum Diana loqui, aut ludere se dicunt, quẽ deam ipsorum esse affirmant, cui sicut Dominę obediunt, hoc autem est à catholica fide alienum, quæ vnum iubet Deũ & credere, & adorare, probat hæc Turrecr. in d. c. episcopi: & latissimè in c. nec mirum, 26. q. 5. Si vero nil tale crediderint, sed solũ lasciuia quadã operati fuerint, hæretici nunquam iudicabuntur, licet mortaliter peccauerint, Turrecre. in d. c. nec mirum. Sed modo ad dubiorum decisiones, quæ ex iis solent euenire descendamus.

6 Prima. Qui magicas † artes discere cupiunt, aut docere, aut libros de ipsa tractantes secum retinere ausi fuerint, sunt in statu damnationis: cum tales artes non sint scientiæ, sed potius superstitiones l. culpa. C. de Malef. & Mat. Quod si libros huiusce facultatis habent, & nolunt eos comburere, non sunt absoluendi, secundum Angel. in verb. curiositas. §. 10.

7 Secunda. † Vti aqua baptismatis, vel oleo sancto in his magiis perficiendis grauissimum peccatum est, Arch. Flor. in sum. Defecerunt

cerunt in primo mandato.§.2.de superstit.

8 Tertia.† Qui somnia obseruant, dicẽtes somnum quod habui,denotat mihi hoc malum, quapropter omittunt aliquid facere, quod de præcepto facere debebant,vel aliquid faciunt,quod inclinat ad malum, Do. Thom ad Rom.capit.decimotertio, lect.3. circa finem Caiet.in summu. in verb. somniorum obseruatio.

9 Quarta.Qui credunt,† ꝙ ex constellatione quis cogatur ad bonum,vel malũ, (v.g.) Petrus natus est sub tali planeta,ergo impossibile est q̃n sit fur, mortaliter peccat,& hæreticus est,si adest pertinacia, vide D. Tho. quæst.95.artic.5.

10 Quinta.Qui maleficium † maleficio dissoluere tentant, siue maleficos adeundo,siue cum dæmonibus ipsis tractantes, mortaliter peccant: non. n.nostris peccatis aliorũ sceleribus est obuiandũ,vt probat P.Augu. lib.1. contra mendacium.Imo nec erit licitum magum aliquem ad dissoluendum maleficium,etiam si ad id paratus esset,inducere:namq; ea quę sine peccato fieri nequeũt, neq; à paratis scelus illud cõmittere sunt expetenda: licet exploratum sit illũ à quo petunt iustæ petitiones,aliquod, quod peccatum sit additurum, quod petens maius malum euitare cupiens patiat, potius quàm desideret:probat hæc pulcre.D.Tho. & Caiet. 22.q.78.art.4.& q.100.art.4.At in proposito cum maleficium hoc,quo aliud dissoluetur, non posset sine peccato exerceri, reliquum erit vt nec peti possit, nec etiam ad hoc paratum inducere;Sotus in 4.dist.34.q.1.artic. 3.Secunda.concl.Couar.lib.2. de pactis.§.1.

11 nu.10.Nauar.c.11.nu.29. si vero † rumpendo aliquod signũ fœderis, quod quis habet cum diabolo,v.g. imaginem aliquam magicam,dissolueretur maleficium, posset absq; scrupulo magus ad istud induci:cum hoc facere non sit peccatum.Sylu.in verb. maleficium.q.8.ver.his præmissis.

SVMMARIVM.

1 *Colloquium cum dæmonib.ineũtes semper peccãt mortaliter,fallit. nu. seq.*

3 *Agere cum dæmone, vel etiam quo ab humano corpore discedat,quãdo vel liceat,vel non.*

4 *Exorcizantes longa colloquia habere, & leuia inquirere non possunt sine peccato,à dæmonibus.*

5 *Sortilegis, & diuinatorib. quæ pœnæ sint statutę,tum clericis,tum laicis.*

6 *Somniorũ obseruatio ꝓhibita, & qua pęna Manasses ob id fuerit affectus.*

7 *Constellationibus credentib.obstat Ptolomei dictum, & id est de libero arbitrio pessime sentire.*

De ijs,qui cũ dæmonib. ineũt consortium. Cap.VII.

Vperest vt explicemus vltimum ex ijs,quæ supra ad istius vltimi præcepti dilucidationẽ proposuimus;multa alia,quæ dici possunt,breuitatis studio prætermittentes.Hoc

1 †autem est illorum peccatum discutere,qui cum dæmonibus ineunt detestabile consortium; hi enim semper peccant mortaliter, est enim dæmon ille ab ecclesia præcisus, est Christi domini inimicus,est mendax,est pater mendacij,omni dolo, ac fallacia plenus, neminem nisi in ipsius malum diligẽs. Ideoq; qui ab eo consilium, aut auxilium,siue in reb.naturalibus,siue in supernaturalibus siue in quibuscunq; petierit, graue cri-

2 men contrahit:nisi † talis, ac tantus sit, qui non pacto aliquo cũ ijs inito,aut obsequio ꝓstito,sed diuina virtute dęmonib. imperat sibiq; eos obedire cõpelleret: qđ sanctos fecisse legimus: ꝓbat hæc latissimè Turrecre. in sum.& in c.nec mirũ. ꝑcipuè arti.3.26.q. 5.Sed modo reliquum est vt ex ijs,quæ deduci possint ostendamus.& primo.

3 Qui dæmonem† deprecantur vt aliquid faciat,vel ipsum obsequio,aut sacrificio placare tentant,vt consilium, vel auxiliũ præbeat,vel ẽt vt ab humano corpore discedat mortaliter peccant.At q̧ virtute diuini nominis confisi dæmonem adiurando prohibent,vt fit ꝑ exorcismos, ne cui corporaliter,aut spiritualiter noceat, vel q̧ eundẽ cogunt,vt ab aliquo corpore, aut loco discẽdat,nihil peccat,mõ debitis,& congruentibus vtant exorcismis sm̃ potestatẽ illis traditam à Christo domino. Luc.10. dedi vobis potestatem super serpentes, & scorpiones & super omnem virtutem &c. D.Tho. 22.quæst10.90. articu.2. Sotus, de iu. & iur. lib.8.q.3. art.2.

4 Secundo. Exorcizantibus longa inire colloquia cum energumenis à dæmonibus obsessis, illicitum est, & graui se periculo

subiiciunt. Sæpe enim dæmones ipsos decipiunt, vera falsis miscendo: vt interim omittamus, hoc ad familiaritatem quandam dæmoniacam pertinere. Verum si exorcizatores imperant dæmonibus, vt curiosa dicant, & nil ad expulsioné facientia, nó quod illi credant, sed quadam leuitate, & curiositate ducti, grauiter peccant, licet non mortaliter, Sotus, qui supra q.3.art.2.

5 Quam † detestabiles sint, & horrendæ superstitiones hæ, facile conspici potest ex pena, quæ talibus sortilegis, & diuinatoribus debebatur, nam primo hi secundum legem diuinam debebát lapidari. Vnde leui.20. habetur, anima, quæ declinauerit ad magos, & ariolos, & fornicata fuerit in eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiá eam de medio populi mei. Item ibid. Vir, seu mulier, in quibus phytonicus spiritus fuerit, moriatur, lapidibus obruent eos, sanguis eorú sit super eos: rursum secundum canones eucharistia denegatur, de consecr. dist. 2. pro dilectione. Si clericus est deponendus, atq; beneficio priuandus, c. non oportet, 26.q.5. c.1.& 2. extra de sortileg. vna cum glo. Si laicus, est infamis, & ad accusationem non est admittendus, 2.q 8. cap. quisquis. Sed contra

6 † somnia obseruantes, præcipuè scribitur leuit.19. Non augurabimini, neq; obseruabis somnia. Rursum Manasses rex Israel deiectus est à regno suo, & captus ab exercitu regis Assiriorum, & vinctus cathenis, atque compedibus, ductus est in Babilonem. quia obseruabat somnia, sectabatur auguria, & maleficis artibus inseruiebat, 2.paral.33. Vñ Augu. de confli. vitiorú & sup Diabolus in somnis frequenter vera pnunciat, vt ad falsitatem protrahat. Hoc idé inquit Bern. ad sororem in sermone incipiente. Honestissi-

7 ma foror. Sed † contra credentes Constellationibus, inqt sapientissimus astrologus Ptolomeus. Vir sapiens dominabit astris. Sequeretur præterea, quod nostrum liberum arbitrium flecti posset ad bonum, vel malum, quod est erroneum dicere: nam si sic esset, nó esset liberum, sed ligatum, & coactum.

SVMMARIVM.

1 *Hereticus vt quis verè sit, que requirantur.*

2 *Factum sine errore intellectus, hæresim non sapit.*

3 *Paruuli baptizati ab infidelibus capti, & deinde redempti, quare nec hæretici, nec excommunicati habédi: & qd de adultis infidelibus baptizatis.*

4 *Error qualis esse debeat vt hæresim pariat, hæreticumq; constituat.*

Pertinax quis dicatur; & quis sit hæreticus. nu. seq.

7 *Dubitatio duplex, & quæ nam inducat vel non, hæresim.*

8 *Firmus in fide motibus contrarijs resistens meretur, sicuti etiam pollutus inuitè.*

9 *Dubius in fide, hæreticus vt sit, quæ requirantur; & ibi de dubitante, an conceptio virginis fuerit in peccato originali.*

10 *Articulos tenentur clerici scire explicitè; laici vero implicitè, & quid sit, explicitè & implicitè scire.*

11 *Simplices pertinacia, non ignorantia condemnat.*

12 *Christiani quæ scire explicite omnes teneantur.*

13 *Ignorantia, ecclesiæ se remittens, non præuenta à iudice, pœnam hæreticorum non meretur.*

14 *Hæreticus vt quis dicatur, an eum desciscere à fide aliqua in parte sufficiat.*

15 *Fidelitatis species quot, secundum D. Tho. & sub nomine hæreticorú qui contineantur.*

16 *Hæretici definitio: & hæresis vñ dicta.*

17 *Christianis cum hæreticis commerciú omnino prohibitum; secus cum infidelibus.*

18 *Fidelem mentem gerens & actum infidelitatis committens non est hæreticus, nec schismaticus.*

19 *Hæreticus non est opinionem fouens cótrariam rebus non spectantibus ad fidem vel ad bonos mores, vel etiam in non decisis.*

20 *Corrigi paratus non dicitur, qui scit decisionem ecclesiæ, & oppugnat.*

Negans

21 *Negans ore, sed mente intactam fidē seruans non est hæreticus, quod contigit Marcellino Papæ. & nu. 25.*
22 *Perfectus vir mortem eligere potiusq̄ veniale peccatum committere dēt.*
23 *Mors potius eligenda quàm peccatum mortale admittere.*
24 *Confitens in tormentis, quod verū non est, mortaliter peccat.*
25 *Hereticus quis proprie vereq; dicatur.*
26 *Opinio hæretica non facit eum hæreticum, qui paratus est amplecti censuram ecclesiasticam.*
27 *Simplices aliqua credendo naturali ratione moti, excusantur; secus est de prælatis vel prædicatoribus, nu. seq.*
29 *Intentio pœnitentis diligenter inuestiganda in casu hæresis, cū ea efficiat, vt quis sit, vel non hæreticus.*

De hæreticis. Cap. VIII.

Acillimè quæ dicenda sunt percipientur, si methodum breuē præmiserimus, qua quis vere sit hæreticus cēsendus, dignosci possit.

1 Primum ergo vt quis sit hæreticus, † necessarium est, vt fidem catholicam quãdoq; professus sit, alias infidelis potius appellabitur: qui impropriè etiam dicitur hæreticus ex eo, q̃a non tenet articulos fidei, vt no. D. Anto. de But. in c. firmissime, de hæret.

Deinde exigitur, vt pòst fidem susceptam in ijs, quæ sunt fidei errauerit, vel etiam determinationem ecclesiæ falsam putauerit, c. hæc est. 24. q. 1 D. Thom. 22. q. 11. artic. 2. in corp. & ad tertium. At non sufficit hoc ore protulisse, si non ex intimo cordis processerit. Denique oportet vt habeat errorem fidei contrarium in mente, vel intentione: q̃a error in intentione, vel ratione facit quem hæreticum, idest vt in animo, & corde suo credat esse verum, quod est falsum, & esse

2 falsum, quod est verum. Nam † factum sine errore nunquàm facit hominem hæreticū, vt puta, si q̃s fornicatur, aut mœchatur, licet agat contra veritatem, quæ dicit, Non mœchaberis, ex hoc non est hæreticus, nisi credat, vel opinetur mechari esse licitum. Hinc baptizare imagines, adorare dęmones, puerum rebaptizare, dæmonibus thurificare, dæmones consulere, & eorum responsa suscipere, conculcare corpus Christi in luto, & omnia huiusmodi, quę sunt valde horrenda peccata, nisi sit error in intellectu, nō faciunt hominem hæreticum. Ita Arch. Flo. 3. part. sum. tit. 12. cap. 3. in princ. & latius c. 5. post Petr. de Palu. 4. sent. dist. 13. D. Thom. 1. sent. distinct. 33. articu. 5. in corpo. Infertur

3 † etiam quòd paruuli baptizati, & capti ab infidelib. & inter eos sine vlla Christianæ fidei notitia educati, redempti postea à Christianis, & inter eos reducti, nec hęretici, nec excommunicati sunt, cum nunquàm vnquā habuerint errorem in intellectu. Ita Alphō. de cast. lib. 1. de iusta hæret. punit. c. 8. secunda dubitatio. Vbi idem censet de Iudæis, & sarracenis, alijsq; infidelibus, qui adulta ætate baptisma suscipiunt, nam isti non sunt statim dicendi hæretici, si post baptisma susceptum, & antequā fuerint de fide plenè edocti, in hæresim aliquā lapsi fuerint: quia non ex animo, sed ex ignorantia errauerunt.

4 Sed† non solum sufficit vt sit error in intellectu, sed oportet vt sit pertinax, igit̄ non omnis error est hæresis, sed ille solus, qui est fidei orthodoxæ contrarius, adiuncta pertinacia, idest obstinatione, q̄ velit persistere in errore, taliter illi adhærendo, q̄ nullo modo velit desistere ab eo, ita tex. in c. dixit, & c. qui in ecclesia, 24. q. 3. Vbi Augustinus ibi inquit. Qui in ecclesia Dei morbidū aliquid, prauumque sapiunt, s̄ correpti, vt sanum, rectumq; sapiant, resistunt contumaciter, suaq; pestifera, & mortifera dogmata emendare nolunt, sed defendere persistunt, hæretici sunt. D. Thom. 22. q. 11. art. 2. ad istā est etiam clem. vnica, §. porro, de sum. Trin. glo. in extrau. Ioan. 22. incip. cum inter nonnullos. vers. pertinaciter: quæ tradit septem

5 modos, quando quis dicitur pertinax.† vbi inquit q̄ pertinax dicitur durus, indocibilis, irreuocabilis, obstinatus qui non est paratus corrigi ad mandatum superioris, vel inquisitoris, vel iurisperiti, tex. valde sing. cum glo. in l. tutor. §. tutores, de suspect. tut. Zaba. in clem. 1. de sum. Trin. in prin. & in capit. 2.

6 eod. tit. Quinimo etiam † hæreticus est is, qui dubius est in fide cum pertinacia, idest si ea, quæ proponit ecclesia credenda, an vera sint, ambigit. tex. est in c. 1. de hær. ex quo tex. videtur posse colligi, quod quilibet homo sit hæreticus, quia nullus est, quin aliquādo ex carnis stimulo, & scrupulo conscientiæ non dubitet in fide, & de resurrectione

mortuorum, & de creatione mundi, & similibus. Ideo respondendum videtur ad illũ text. quòd duplex est dubitatio.

7 Quædam † enim est dubitatio, quæ habet animi pertinaciam, & deliberationem, & firmitatem, vt quia perseuerat dubitãdo in ijs, quæ sunt de fide scienter, & aduertenter. v. g. an sit vita æterna contra articulum illum. Credo vitam æternam. An in hostia consecrata adsit realiter corpus Christi, & tunc hæc dubitatio inducit hæresim: q̃a est contra articulos fidei. Alia dubitatio est, q̃ procedit à scrupulo conscientiæ, & ex primis motibus, quibus non assistit, sed resistit confirmando se fidei ecclesiæ, & hæc dubitatio nõ inducit hæresim, sed potius est pęna, quàm culpa, cum contra voluntatem ac

8 cidat. Imo † ille, qui se bene firmat in fide, & talibus motib. resistit, meret̃, sicut is, qui inuitus polluitur prauis cogitationibus. dist. 6. c. sed pensandum, & c. testamentum. Ad hoc 18. di. dictis. Ita Io. And. & Doc. in d. c. 1.

Ex quorum dictis breuiter videt̃ esse colligendum hoc necessario requiri, vt dubius

9 † in fide sit hæreticus. Primum vt scienter, & pertinaciter dubitet de decisis à fide catholica. Secus si ignoranter, vel ex primis motibus paratus corrigi, vel si esset dubitatio circa non decisa, sed tolerata, & vtrinq; extant opiniones. Exemplũ, si dubitaret q̃s, An Beata Virgo fuisset concepta in peccato originali, non esset hæreticus, D. Thom. 22. q. 1. artic. 3. Sed dubium vertitur, cũ hæreticus dicatur is, qui animo pertinaci aliquid affirmat contra articulos fidei, an om-

10 nes † Christiani teneantur illos scire explicitè, vt sciant quid credere debeãt. Resp. negatiuè. Non. n. omnes tenent̃ Christiani scire explicite articulos fidei, sed tñ implicite. explicite scire est explicare, distinguere, & defendere. Implicite vero est credere scd̃m quod ecclesia credit. Vnde nõ omnis Christianus tenetur illos scire explicitè, sed tantum clerici. Laici vero implicitè. Ita glo. in rub. de summa Trinita. & fide cathol. Quare inquit D. Thom. 3. sent. distin. 25. in solut.

11 1. arg. ad 3. q. art. 1. quòd non † condemnantur simplices pro hæreticis, quia nesciunt articulos, sed quia pertinaciter defendunt ea, quæ sunt contraria articulis, quod non facerent, nisi pro hæresi fidem corruptam haberent: quia licet necessarium sit alicui credere articulos fidei, quantum sufficit ad dirigẽdum in vltimum finem, secundum eundem Thom. vbi supra q. 1. arti. 1. Satis tamen erit laico maximè idiotę credere articulos fidei implicitè, idest secundum quod ecclesia credit, vt tradit Innocen. quem omnes sequuntur in capitu. firmiter, de sum. Trinita. Abb. & alij in rub. eod. tit.

12 Sunt † autem aliqua in fide, ad quæ explicitè cognoscenda omnis homo tenetur, vtpote articulos fidei, secundum D. Tho. 22. q. 1. artic. 5. vel saltem eos, q̃ communiter in ecclesia docentur, & prædicantur secundũ Scot. 3. sent. dist. 25. de quo plenius disserit episcopus Malacensis in suo eleganti opere de religione Christiana par. 2. c. 2. Vbi secũdum magis, & minus Christianos ad hanc explicitam fidem teneri dicit secundũ personarum qualitatem. Sed aduertendũ quod licet ad incurrendum peccatum fiat distinctio personarum, & quod plus vnus scire te

13 neatur, quam alter, tamen si † actu detur ignorantia, dumtamen asserens determinet se ad credulitatem ecclesiæ redire, cum fuerit instructus, non censetur hæreticus. 27. quæstio. 3. si quis sententiam, & 24. quæst. 3. qui ecclesia. & neque est damnandus vt hæreticus si vult reuerti, secundum glo. c. nunc autem distinct. 21. quam intelligo modo errans quærat se cærtificari, & certificatus statim reuertatur, non præuentus à iudice, nã tunc non est hæreticus, nec aliquam pœnã meretur. si autem patitur se perueniri, & delictum est occultum, & statim absque alia resistentia paratus est redire, adhuc non est puniendus, vt hæreticus. Si autem notoriũ, & patitur se damnari, & postea vult redire, adhuc recipitur, sed patitur pœnam, de hæret. c. penul. quia ad perpetuam pœnitentiã detruditur ad carcerem. ita D. Anto. de But. in Rubr. de sum. Trin. nu. 11.

14 Rursum, vt † hæreticus quis dicatur, requiritur secundum quorundam opinionem, & præcipue Sylu. in verb. Hæresis 1. num. 4. vt non totam fidem Catholicam deserat: sed solum aliquam ipsius partem. Sed ex aduerso stat ille non minus doctrina, quam religione insignis Alfonsus de Castr. in capit. 9. lib. 1. aduers. hæres. & de iust. punit. hęret. lib. 1. capitu. 7. versi. Tertium, cuius sententiam libenter sequor. Mouet me exemplum de fure. Nam si fur dicitur, qui vnam rem alterius inuito domino contrectauerit, quanto verius fur appellabitur, qui nõ vnam, aut duas eius res furatus fuerit, sed omnes. Si quidem inter hos duos fures ea differentia est, quæ est inter paruum, & magnum, itaquę alter horum paruus, alter autem magnus,

gnus, quin potius maximus fur cēsendus est. Ad hūc modum, si hæreticum appellamus eum, qui ex articulis fidei, quos iam recepe rat, & confessus fuerat, negat vnum, quanto iustius, ac verius appellabimus hæreticum eū, qui negat oēs. hunc non modo hæreticū sed (si per latinitatem liceat) hæreticissimū appellabimus. Huic sententiæ fauet D. Tho.
15 in 22. q. 9. arti. 5. qui† dicit solas tres esse species infidelitatis, videlicet paganos, Iudęos & hæreticos: & sub nomine hæreticorū cōtineri censet quotquot à fide catholica, quā semel susceperunt, quomolibet recedunt. Eidem etiam sententiæ subscribit Gulielmus Ocham prima parte Dialogorum lib. 4. ca. 12. Ex his igitur omnibus, quæ diximus esse necessario requisita, vt quis hæreticus sit cēsendus, talem colligo hæretici definitionē.
16 Hæreticus est, † qui postquam verum baptismum suscepit, & fuit in fide catholica sufficienter instructus pertinaciter errat contra id, quod scit ab ecclesia catholica pro fide teneri, siue oppositum veritatis asserēs siue de ipsa veritate dubitans. Et dicitur hæresis ab electione erroris, quòd scilicet eā vnusquisque sibi eligat disciplinam, quam putat esse meliorem, capitu. hæresis. 24. q. 5. vel ab erro erras, vel hæreo hæres quia nimium adhæret suæ opinioni, vel ab erisco, quod idem est, quòd diuido: sicut dicimus familiæ ercisc undæ, idest diuidēdæ. Sed modo ex ijs nonnullorum casuum, qui vtinam sæpe sæpius non euenirent, resolutio deducitur videlicet.

17 Qui infidelis † est, (cum hæreticus vere non sit) & si extra vterum ecclesiæ sit, non est tamen à fidelium consortio ita segregatus, vt cum ipso & loqui, & cibum sumere non liceat. vndecima q. 3. capitu. ad mensuram vigesimatertia, quæstio. quarta, capitu. infideles. Decius in capitu. nouit quarto no. de iudic. Quod intellige vbi nullum fidei sit periculum, quod cum hæretico omnino est interdictum, Abb. in d. capit. nouit, D. Tho. 22. quæstio. 10. articu. 9. in corp. Turrecrem. in d. cap. ad mensam.

18 Fidelis † si fidem mente teneat, & aliquē actum infidelitatis faciat, puta, si reuerentiā idolis exhibeat propter amorem mulierū, sicut fecit Salomon dijs suarum vxorum, vt habetur, 3. Reg. 11. & 22. q. 3. cap. Salomon, non est propter hoc apostata, aut hæreticus iudicandus. Sicut si aliquis ob alicuius commodi temporalis consecutionem, vel periculi euitationem resistat præceptis Papæ, & non obediat, talis & si grauiter peccet, non tamen dicitur schismaticus, ita Arch. Flor. 3. par. tit. 23. c. 4. §. 11.

19 Qui † in ijs, quæ ad fidem, vel ad bonos mores non spectant, errauerit, (vt ad secundum requisitum accedamus) aut etiam in non decisis quęstionibus opinionem aliquā falsam quasi veram amplexus fuerit, hæreticus non iudicabitur, D. Thom. 22. quæst. 11. artic. secundo in corp. & ad 3. At si error sit in ijs, quæ quandoque ab ecclesia decisa fuęrint, quamuis se paratum corrigi asserat, nō tamen hæresis crimen, & nomen effugiet, si determinationem illam ecclesiæ nō igno
20 rat, quando enim † verum erit, vt illam corrigentem sit auditurus, quam sponte sciens, & prudens oppugnat? Hoc in effectu idem est, ac verbis se correctioni paratum ostendere, & factis negare, quapropter qui ecclesiam definisse audit, obtemperare debet, qꝫ si repugnat, pertinax meritò censet, atque ideo hæreticus, ita Alfons. de Cast. lib. 1. aduers. hæret. c. 9. Caiet. 22. q. 11. art. 4.

21 Qui catholicam † fidem ore negāt; (Qđ ad tertium spectat requisitum) timore, aut cupiditate victi, si mente veram credunt, non sunt inter hæreticos connumerandi, c. sicut satius, 32. q. 4. c. potest, & ibi Turrecre. de pœnit. distinct. 1. glos. in capitu. non solum. 11. quæstio. 3. Caiet. 22. q. 12. arti. 1. Hinc beatissimum Papam Marcellinum, cū idolis timore victus sacrificasset, peccasse quidem, sed non peccato hæresis fortissimis argumentis sustinet Turrecrem. in d. capitu. potest. & capitu. nunc autem 21. distin. peccat igitur tantum mortaliter, quamuis sit metus cadens in constantem virum; & ratio est quia potius quis debet conseruare vitam animæ, quàm corporis, sed committēdo peccatum mortale, moritur anima; sustinendo vero gladium, moritur corpus. Qui-
22 nimo† vir perfectus potius debet pati mortem corporalem, q̄ peccatum veniale committere: quia peccatum veniale opponitur feruori charitatis, vt traditur per gl. in ꝓœ. lib. 6. Vir autem perfectus magis debet eligere corporis interitum caduci, & mortalis, q̄ feruorem charitatis perdere, quā habet in Deum; bene facit quod no. per glo. in c. quæritur, & c. ne quis. 22. q. 2. ita Abb. per illum tex. in c. sacris, de his quæ vi. Hinc infer-
23 tur † qꝫ si habens vxorē de adulterio suspectā, ꝓciperet seruo, vel familiari, vt eam interficiat, alias minatur mortē, seruus nō debet parere, & si paret, peccat mortaliter, ita

Abb.in d.c.sacris,col.2.gl. in c. non solũ 11.
24 q.3.Hinc est ẽt,q̃ si accusatus, † vel inquisitus de delicto,positus in torm̃etis metu tormentorum confitetur delictum, quod non commisit,& ex dicta cã decapitat: nisi hoc in extremo saltem vitæ reuocauerit, vr̃ in peccato mortali decedere, ita mirabiliter decidit Abbas in c.ex par.2.de sepul.& in c. 1.post prin. de testi.cog.cuius dictum an verum sit, remitto me ad præceptum octauũ. c.6.Ita ergo † conclud̃edum est in casu nostro, q̃ si quis timore victus fid̃e ore negat peccat quidem mortaliter,non tñ est hæreticus.Sicut à simili fideles facientes id,quod alij infideles, vt adorantes idola, vel sepulchrum Machometi,si nõ faciunt spõte à reipsa delectati,sed timore,vel alia iusta causa,nõ sunt hæretici,nec excõicati, sed tantũ peccant mortaliter:ita Sylu in verb. apostasia.q.1.& in ver.hæresis.1.q.6.Imo nec erunt his dissimiles iudicandi,vbi infideles à fidelib.signo aliquo exteriori discernunt̃ ij, qui fortassis timore victi tali signo se signauerunt,qđ est quasi factis se infideles asserere, si fid̃e saltẽ corde retineant,Caieta.in verb. habitus omissio. At si nec infidelium signũ assumpserint, sed tantummodo solitã fidelium vestem deposuerint, vt infidelium furorem declinarẽt,nec læthaliter quid̃e peccauerint.idem Caiet. 22.q.3.art.2.

25 Qui † pertinaci animo(vt tandem ad vltimum,& potissimũ, requisitũ accedamus) seu obdurata mente damnatam ab ecclesia sententiam amplectitur, ita vt & monitus recedere recuset,nulli dubium quin verè sit hæreticus,cap.qui in ecclesia. 24.quæst. tertia,Imo etiam in non decisis adhuc ab ecclesia quæstionibus, si sententiam aliquam elegerit,eâq; adeo enixè tueatur, ac faueat, vt ecclesiam contrarium docentem nõ audire paratus sit, hæreticus appellandus erit. Tanti enim est pertinacia, vt vel ipsa sola hæreticum faciat.Castr.aduers.hære.c.9.

26 At contra † qui verè ecclesiasticam censuram parati sunt semper amplecti,quicquid illa determinauerit saltẽ implicitè credentes,mortem potius subire non dubitantes,quàm ab ipsa transuersum(quod aiunt) digitum deuiare, hi inquam licet hæreticã, licet damnatam ab ecclesia opinion̄e audientes, quasi verã susceperint, non tamen
27 sunt hæretici,c.dixit 14.q.3.Hinc † illi excusantur qui naturali forsitan ratione moti,relegata tamen omni pertinacia patrem filio maiorem autumant,aut etiam senior̄e. Vel etiam animas,aut Angelos cogitant infantibus similes, si alæ addantur, aliave huius generis credunt.

Qui si rustici sint,aut ex illis,quibus fidei articulos implicitè credere sufficit, idest in confuso quicquid ecclesia credit,nec in addiscendis animæ saluti necessariis adeò segnes fuerint,nec mortaliter quidem peccare existimantur,Innocent. quem sequuntur omnes in rubri.de summa Trinita.& fide catho.quod quidem multum rationi consonum est, cum simplicibus, & ignorantibus parcendum sit,cap.super literis, de rescrip. c.inter corporalia, de transla. præla. prope finem,c.tanta.86.distinct.in fin. c. scriptura, de consecr.dist.2. cum simil.

28 At si ex † illorũ sunt numero, quos ignorantia non excusat,vt sunt prælati,& prædicatores,qui explicitè scire debent, idest explicare,distinguere,& def̃edere, sicut ipsos peccare concedimus, ita ob hoc hæreticos esse,si pertinacia non accesserit,negamus. Exemplum patet de Abbate Ioachino, qui etiam fuit clericus,& literatus,qui non iudicatur hæreticus, licet errando aliqua dixerit,ex quo illa submisit ecclesiæ,capit.damnamus,de sum.Trinita. Dom.Anto.de Butr. nu.2.in rubr.Castr.quis supra, nu.9.

29 Explorare † igitur confessarij debent intentionem pœnitentium, an ita damnatã ab ecclesia sententiam amplexi fuerint, vel de ea dubitauerint, quòd fuerint parati ab ea recedere, si contrarium sciuerint, quod determinauerit ecclesia,& tunc possunt absolui:quia cum pertinacia defuerit,non c̃esentur hæretici, & consequenter nec excõmunicati,alias secus, quod nota, quia sæpè vsu venit.Sylu.in verb.hæreticis.1.num. primo,versic. similiter.

SVMMARIVM.

1 *Hæreticus damnatus reuertens ad ecclesiam,qua pœna puniatur, & qua pertinax.*

2 *Excommunicatio papalis & bonorũ publicatio hæreticis indicuntur.*

3 *Hæreticus mentalis non incidit in censuram;secus si verbo scripto,alioue signo expresserit, nu.seq.*

5 *Hæreticus qui hæresim mente conceptam signo expresserit secreto potest absolui*

absolui ab excõmunicatione, secus de manifesto, nu. seq.

Theodosius publicè egit pœnitentiam.

7 *Hæreticorum receptatores & fautores quando pari pœna puniantur.*

8 *Hæreticis cibum præstantes in censuram non incidunt.*

Receptatores hæreticorum qui dicantur & quare puniantur, nu. 10.

9 *Hæreticos dimittentes; accepta mercede, vel eos laudantes, aut excusantes bullæ cœnæ domini alligantur.*

De pœnis hęreticorum, & fautorum. Cap. IX.

EX his quæ hactenus dicta sunt facile colligi potest qui vere sint hæretici; consequens nunc est vt de hæreticorum, atque fautorum pœnis aliqua subnectamus.

Et licet pœnæ hæreticorum sint plures.
1 Nam † si aliquis patitur se damnari ob crimen hæresis, & postea vult redire, si ecclesia recipit, tamen debet detrudi in carcerẽ ad perpetuam pnĩam c. pen. de hær. si vero non vult redire. tunc pœna est ignis cõcrematio. Ioan. 15. si quis in me non manserit, mittetꝰ foras sicut palmes, & arescet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet.

Lex etiam humana imponit vltimũ supplicium, vt l. Arriani. c. de hæret. quod alia lex vltimũ supplicũ interpretatꝰ pœnam capitis
2 ff. de pœn. l. capitaliũ. Tamen duæ† sunt aliæ præcipuæ pœnæ hæreticorum, quarũ altera est excommunicatio Papalis latæ sententię in antiquis Canonibus olim contenta in c. Achatius, c. audiuimus. 24. q. 1. ac tandem in bulla cęnæ Domini redacta vt in eius principio patet. Altera autem est bonorũ omnium, officiorum, dignitatum ipso iure cõfiscatio, c. vergentibus, de hære. c. cum secũ-
3 dum eo. tit. lib. 6. At non omnes † hæretici has dant pœnas. Qui. n. sola mente hęreticę opinioni assentit, licet verus sit, & perfectus hæreticus, ẽt si nunquã vllo pacto sui cordis arcanum reserauerit, Caiet. 22. q. 11. artic. 3. Cum hæresis in intellectu consistat, Turrecrem. in c. Dixit 24. q. 1. non tamen iste, qui mentalis hæreticus vulgo dr̃, in aliq̃ censuram incidit: Hoc aũt est in causa, quia pęnæ istæ à lege humana inflictæ sunt, quæ licet de sui natura de occultis nõ iudicat, c. à nobis, lo 2. de sen. excõ. facit tex. in c. erubescãt 32. dist. c. sicut tuis, de simo. Arch. Flo. 3. par. ti. 25. c. 4. Alf. de Cast. lib. 2. de iusta hær. pun. c. 18. Sotus in 4. sen. dist. 22. q. 2. ar. 3. Coua. 3. in reg. peccatũ, in primo nu. 7. 2. par. Ita nec etiam punit. cum pœna non infligatur nisi pro illis, de quibus habet Legislator iudicare, D. Tho. 12. q. 100. ar. 9. Syl. in verb. Hære-
4 sis 1. nu. 5. Porrò, qui hæresim† mente cõceptam verbo, seu scripto, aliove quouis signo expsserit, quãuis nullus forte adsit, q legat, vel intelligat, excõicatione Papali, etiã illa, quæ est in bulla cœnæ Domini illico ligatur: Est. n. istius peccatum iam non sui natura, sed solum per accidẽs occultum, de quo lex humana & iudicandi & pœnas infligendi vim habet, c. cogitationis cum ibidẽ not. de pœnit. dist. 1. glo. in clem. 1. vers. eo ipso, de hæret. Caiet. 22. q. 11. art. 3. Couar. qui supra nu. 8. Non solum autem excommunicationis sententia ipso iure innodatur, sed etiã bonis omnibus ipso iure priuatur, quantumuis occultus sit, vt probat Abb. in c. fi. de hæret. 22. q. 62. art. 3. Sed cũ hæc sit propriè pęna, an ante sententiam iudicis sit cogendus boną sua fisco tradere, explicabimus titu. sequen. 11.

5 Sed ab excõicatione † iste, qui hæresim mente cõceptã aliquo signo expresserit, absolui poterit, si inquisitori crimen suũ secreto confessus fuerit, ac corã eo secretã suæ hęresis abiurationẽ fecerit, ita Ioã. Lupi. in tract. de hæret. q. 2. Concessit etenim Papa inquisitoribus potestatem impendendi istis beneficium absolutionis. testatur Frãcus in c. vt officium, de hæret. lib. 6.

6 Si † vero manifestus hæreticus esset, multosq; scandalizasset, publice hæresim profitendo, tunc omnino cogendus esset publicè hæresim abiurare: quoniam pro manifestis criminibus publicè iniungenda esset pęnitẽtia. c. veritas de pœnit. dist. 1. Hinc Theodosius postquam per furorem iussit multos interfici, publicè coram populo pęnitentiam egit. c. cũ apud 11. q. 3. His ergo pœnis hæretici puniunꝰ, sed cũ agentes, & cõsentientes par pœna soleat constringere; Receptato-
7 res † eorũ, & fautores, seu defensores eadẽ ligari cẽsura nemo poterit ambigere, si vnquã bullę legerit cęnę domini caput primũ. Qđ verũ erit, si semel ẽt secreto auxiliũ ferre psumpserit, Syl. in verb. hæresis. 4. ver. fautores, & verb. receptatores. Porrò si solas

 per-

psonas fraterna fortasse victi charitate tueãtur, eorũ sñias, & errores detestãtes, nec eis quasi hæreticis, sed quasi ꝓximis auxiliũ pbentes, cẽsura aliqua nõ ligant, licet possint in foro fori puniri, Alfon. de Castr. lib. 1. aduer. hær. c. 9. Nauar. in manua. c. 27. n. 56. Qui nimo nec in censurã incidũt, qui hæreticis
8 cibũ darent, & potũ. Cũ † receptatores dicant, qui hæreticos abscondunt scientes eos esse tales, & eos occultant, & cęlant, vt non inueniant ab inquisitoribus, & e manib. iustitiæ euadãt. l. 1. & 2. ff. de recep. l. congruit. §. 1. ff. de offi. præsi. c. excõicamus, de hæret. Alfons. de Cast. de iusta hære. punit. lib. 2. c. 16. Nõ autem alimoniã pstantes. l. 1. §. quod aũt. ff. de seruo cor. & ibi Bar. l. qui vas. §. qui
9 furẽ. ff. de furt. Inciderent † & in pœnas, qui recepta mercede hęreticos dimitterẽt, quos capere potuissent, facit l. 4. in fi. & ibi Doct. ff. de recep. At si in cõuenticulis, nec ioco quidẽ, sed serio hæreticos laudare, aut excusare, aut eorum sñias cõmendare ausi fuerint quasi fautores, bulla cęnæ domini absq; dubio ligant, Syl. in verb. hæresis. 1. ver. fauto-
10 res. Verum † quare puniant isti hæreticorũ receptatores, & fautores rñdeo, quia sine eis diu nõ possunt manere hæretici. ff. de offi. psi. l. cõgruit, & ideo sunt puniẽdi; quia ẽt grauius delinquũt, quia aliorũ errores defendunt. 23. q. 3. q. aliorũ. Ideo simili pœna cũ hæreticis puniunt. arg. 27. q. 1. de filia. Sed qui sint receptatores, defensores, fautores hęreticorũ, quia ꝓprius locus nõ est hic, ideo me remitto infra ad explicationẽ bullæ cœnæ dñi. c. 1.

SVMMARIVM.

1 *Lex humana obligat in foro consciẽtię, & quare, amplia. nu. 5. & nu. 8. limita, vt n. 10. 11. 13. 14. 20. 23. 25. 27.*

3 *Vendentes vltra pretium præfixum à magistratibus, & peccant, & restituere debent: & quid de vendente pretio aliquãtulò maiori iusto. nu. se.*

6 *Vsus quilibet an conuertatur in consuetudinem.*

7 *Clerici congregationis Caßinensis sub mortali vi consuetudinis obligãtur ad dicendum officium mortuorum.*

8 *Lex obligat in foro conscientiæ, etiam si imponat pœnam temporalem, idq; si sit materia grauis.*

9 *Statutum pœnam imponens pro uulnere, non habet locum in leui vulnere.*

10 *Lex obligat ad mortale si sit præceptiua uel prohibitiua; & quid de cõsultoria, & si sit materia grauis, n. seq.*

12 *Soti sententia, an lex obliget ad mortale, quæ sit.*

Prodigalitas est peccatum ueniale.

14 *Gabella iniusta fraudari potest, & quo modo an talis sit, cognoscatur.*

Prælato, uel etiam Papæ quibus in casibus parendum non sit, uide.

16 *Superioris præcepto iniusto non statim parere officialis, sed supersedere uel rescribere debet, & nu. 19.*

17 *Rescripti Principis duriorem pœnam imponentis ab executione abstinendum iudici, non executori. nu. seq.*

21 *Intellectus glo. in c. deniq; dist. 5.*

22 *Lex recipiẽtes obligat ex multis, & à maiori parte recepta, minor pars obligatur.*

24 *Ieiuniũ frangere, an, & quñ liceat Christiano, mortẽ interminante tyranno.*

25 *Præceptũ iudicis, an, & quñ liget animam ad peccatum, & nu. seq.*

28 *Filiusfamilias quo casu restituẽdo nõ peccet, licet agat contra senatuscõs. Macedon.*

29 *Forum conscientiæ veritatẽ & contẽtiosum præsumptionem in confeßione, sub spe numeratiõis factæ spectat*

30 *Hæres sciens vires hæreditatis, nõ conficiens inuentarium tenetur etiã in foro conscientiæ alias secus.*

31 *Pœnæ quis obnoxius non fit ante condemnationem in foro conscientiæ.*

Vtrum lex liget in foro conscientiæ. Cap. X.

Vperest vt pro cõplemẽto huius præcedentis capituli agamus dè lege humana, an illa in foro conscientiæ liget; ita vt contrauenientes peccent mortaliter. Secundo, an pœna

pœna in foro conscientię debeatur ante iudicis condemnationem. Circa primam quæstionem stabilienda est hęc conclusio.
1 Lex humana, † siue ecclesiastica, siue secularis, si iusta sit, non nutriens peccatum, promulgata, & vsu recepta obligat in conscientia subditorum animas, ita vt contrauenietes peccent mortaliter: & ratio est, quia edita videtur authoritate Dei ꝑ suos ministros, scd̄m illud prouer. 8. per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Hæc est vera, & communis omnium opinio. in c. 1. de const. vbi Fel. nu. 47. idem in c. nam cōcupiscentiam eo. tit. nu. 1. Abb. in proę. decr. in verb. Rex pacificus. nu. 4. tex. est in c. 2. de maio. & obe. c. qui resistit. 11. q. 3. glo. in c. quæ in ecclesiarum, de const. D. Tho. 1. 2. q. 96. art. 8. Arch. Flor. in 1. par. tit. 18. c. vni. Sylu. in verb. lex, q. 9. Alfon. de Cast. de pe. lib. 1. c. 5. Sotus lib. 1. de iust. & iur. q. 6. art.
2 4. concl. 1. Quæ † conclusio primo ampliat ēt si sit statutum municipale, cōstitutio vel pragmatica, vel edicta, seu banna, nam sunt leges, & obligant in cōscientia, Isern. & Afflict. in proe. const. regni in prin. sentit glo. 3. in c. 2. de const. lib. 6. Fel. in d. c. nam concu-
3 piscentia. nu. 1. Vnde † præter restitutionem peccant mortaliter vēdentes vltra pretium à magistratib. taxatum. i. vltra assiriam, Sot. in 4. dist. 25. q. 2. ar. 4. cōcl. Nauar. c. 23. nu. 88. vers. 32. qui addit verbum, qñ venditur res, notabiliter iusto pretio, Sot. de iust. & iu. li. 6. q. 2. art. 3. Sed obiter adnotandum esse du-
4 xi, An † peccet mortaliter, qui vendit rem plus iusto pretio, sed super exiguo diuersis an multiplicatio illius super exigui, quod exigitur à diuersis, faciat peccatum mortale. Veritas est cōtra Sotum ꝙ peccet venialiter, Nauar. c. 17. num. 140. licet teneatur ad
5 restitutionem. Ampliatur † secūdo in consuetudine rationabili, quæ habet vim legis, quod est, qñ cōi hominum iudicio, vt arbitratur peccatum esset facere contra illam
6 Vtrum aūt † quicunq; vsus in consuetudinē versus obligatoriam legem constituat, ambigere quisq; posset. Solet. n. vsus venire, vt homines, vel diem festū colere, vel ieiuniū seruare non quidē tanq̄ de præcepto, sed ex deuotione incipiant. Vt si in aliqua prouincia inciperēt feria 4. à carnib. abstinere, vtrū postea præceptū esset. Respōdetur perpendendum esse, qño talis religio fuerit seruata. Si. n. tm̄ ex deuotione libera, nunq̄ illud vertitur in pręceptū, nisi postea religio cre-
7 bescere incipit tanq̄ præceptū. Hinc † opinor ꝙ cum apud clericos non sacerdotes, congregationis Cassinensis sit consuetudo, vt dicat officiū mortuorū, ꝙ talis ꝯsuetudo obliget ad mortale: cū religio adeò inualuit, vt vix iā sit, qui audeat negare pceptū, Sot. lib. 1. q. 7. art. 2. Sylu. in verb. hora q. 6. in fi.
8 Ampliatur tertio etiam si lex † ponat pęnam temporalem. Franc. in c. perpetuæ. & c. commissa, §. porro, de elect. lib. 6. Fel. in d. c. Nam cōcupiscentiam. num. 7. Et licet Ang. in verb. pedagium, Mattesi. in not. 77. & Decius in d. c. Nam concupiscentiam in secunda lectura, quē sequitur ēt Nauar. c. 23. nu. 53. dixerint contrarium, tamen verior opinio est, & communis contra eos, scilicet ꝙ nulla est lex pœnalis, quæ non obliget ad culpam, concl. est D. Thomæ. 22. q. 108. arti. 4. Sylu. in verb. inobedientia, in fi. vbi dicit ꝙ indistinctè quando lex est iusta, siue pœnalis sit, vel ne, obligat ad culpam, idem late approbat Sotus lib. 1. q. 6. artic. 5. de iust. & iure Alfons. à Cast. lib. 1. de lege pęn. cap. 5. 8. & 10. Quod intellige modo materia sit grauis, secus si leuis, tum quia modicum regulariter excusat à mortali, D. Thom. 22. q. 59. artic. 4. ad 2. & q. 66. art. 6. tum, quia modicum non habetur in consideratione in
9 materia, & statuto pęnali. Hinc † statutum quod imponit pœnam pro vulnere; nō habet locum in leui vulnusculo, vt no. Bart. in l. si prædium, C. de ædil. edic. gl. in auth. minoris debitor. C. qui dare tu. vel cur. poss. Alex. consi. 103. incip. quod statutum, in fi. lib. 1. vbi inquit ꝙ statutum in falsificante monetam non habet locum in minima moneta. Quando autem minimum in consideratione habeatur materia brocardica est, ideo me remitto ad Decium in c. de appellationibus, num. 5. vsque 36. de appel. & in cap. maioribus, de præben. & nos infra in 7. præcep. cap. 2. num. 15.
10 Limitatur † primo prædicta conclusio vt intelligatur procedere in lege præceptiua, vel prohibitiua capitu. 2. de maior. & obedien. cap. fina. §. quod pręcipitur. 14. quæst. 1. cap. in his de verb. signi. distin. 19. cap. nulli fas. cap. violatores. 25. quæst. 1. Secus autem si lex esset consultoris, glo. in c. 1. de const. Abb. in d. cap. Nam concupiscentiam: nisi quis se astrinxerit consilijs, vt sunt profitentes castitatem, paupertatem, & obedientiā, q̄ post ꝓfessionē, obligant nō ex vi canonis ꝯsulētis, sed ex vi voti, vel obligationis, extra de voto. c. scripturæ. At qñ lex dicatur præceptiua, vel ne, hr̄ per Abb. in d. ca. Nam

concu-

cõcupiscentiam, de const. & ibi Doc. & latè reassumit Sylu. in verb. præceptum, & nos infra cap. 4. de quarto præcepto. Limitatur
11 † secundo vt prædicta conclusio intelligatur de lege preceptiua, & ꝙ materia sit grauis: tunc enim obligat ad mortale, secus vero si leuis, & non tanti momenti, quia tunc tantum ad veniale obligaret: nisi esset contemptus, vt docet D. Thom. 22. quæst 107. art. 3. Caiet. in verb. contemptus. Vnde dicit Fel. in d. cap. Nam concupiscentiam. num. 2. ꝙ cognoscitur lex præcepti tam ex materia subiecta, quàm etiam ex verbis, ex quo quicquid dicat Nauar. c. 23. num. 55. in manuali volens leges seculares etiam præceptiuas non obligare ad mortale, dicendum
12 est cum † Soto, qui in dicto lib. 1. q. 6. artic. 4. in versi. omnis, optimè concludit ꝙ omnis lex, quæ absolutè fertur, hoc est, quæ contrarium non explicat, obligat ad culpā venialem, vel mortalem secundum preciũ operis. Et sic inquit ꝙ an transgressio, vel omissio mortalem culpam trāsgressori impingat, ex rerum natura, & operis grauitate examinandum est. Ponit exemplum in statuto, tempore famis, vel belli edito, ne exportetur frumentum, vel arma, vtique ad mortale obligat: quia magni refert contrauenire. Si vero præcipit non indui sericis, vel non ferre talia arma, quia parui referunt, eius inobedientia erit tantum venialis. Circa quod obiter aduertendum est, ꝙ quia prodigalitas est peccatum veniale, nisi in præiudicium tertij vergat. D. Thom. 22. q. 119. Vnde si talis delatio vestium, vel armorum vergat in exemplum publicum, v. g. quia quisque ita quoque sua bona prodigat, tunc est mortale.

13 Limitatur tertio, † quādo seculares principes siue ecclesiastici, qui legem ferunt, explicarent ꝙ non intēdunt obligare ad culpam, sicut explicatum est in constitutionibus dominicanis, sed tantum ad pœnam, nisi propter præceptum, vel contemptum, Sotus de iusti. & iu. lib. 1 q. 6. art. 4.

14 Limitatur † quarto, quando esset iniustũ præceptum legis, nam tunc non ligat in foro conscientiæ: hinc Panormi. in proœ. decre. Rex pacificus, infert ꝙ gabella iniusta licite fraudari potest. Hæc autem iniustitia cognosci potest, & primo vel ratione finis, vt quia non ad communem vtilitatem, sed ad propriam, princeps legem edidit, vel etiam si semel instituta sit ad bonum commune, sed iam ad illud non militat: puta, q a instituta est gabella ad securitatem viarũ, & postea viæ non custodiuntur. Secundo redditur iniusta lex ratione formæ, vt quia non æquè distribuit onera subditis. Tertio ratione causæ efficientis, vt si excederet facultatem statuentis, vt patet in statuto episcopi, quod non ligat delinquentes extra suam diœcesim etiam suos subditos. c. 2. de const. lib. 6. Quarto ratione materię, vt quia præceptum est contra legem Dei, vel naturæ, vel iuris canonici: nam tunc magis obediendum est Deo, quàm hominibus, dist. 8. c. quæ contra in fi. 11. q. 3. cap. si dominus. Et
15 † ideo non semper prælato obediendum est, vt dicitur in c. non semper, & c. si is, qui præest. 11. q. 3. Vnde si prælatus præcipiat sacerdoti existenti in peccato mortali, quòd celebret, non tenetur obedire secus si esset in peccato veniali: quia illud purgatur per generalem confessionem sacerdotis, vt inquit Sylu. in verb. confessio in fi. & confessio. 1. q. 1. Imo nec præcepto Papæ est obediendum, quando illud esset iniustum, vt q a contineret peccatum, vt per Inno. in c. inquisitioni, de senten. excom. quem sequitur Abb. qui infert ad quæstionem, an parendũ sit Papæ, qui scribit pro notoriè indigno, vt illi certum beneficium conferatur. Quini-
16 mo hoc † ampliatur etiam si præceptum superioris prima facie deuiaret ab honestate, & iustitia, nam tunc non tenetur officialis immediatè parere, sed supersedere potest, & rescribere; vt probatur in c. si quando, de rescrip. & per glo. fi. in cap. 2. de fil. presbyt. facit glo. notab. quam Bal. & Imo. in d. c si quādo, adducunt in auth. de mand. princ. §. deinde competens, in verb. nunciās, quæ arguit prælatos, qui non audent cōtra literas Papæ reclamare, quod facere non
17 debent. His † etiam adde tex. no. in l. si vendicari de pœnis. vbi Angelus dicit non esse parendum rescripto Principis, quando duriorem pęnam contulit, quàm delictum videatur postulare, sed debet 30. diebus supersedere; quare fuit facta lex illa à Theodosio ad instantiam D. Ambrosij: ita probatur in text. in cap. cum apud Thessanoniam. 11. q. 3. Verum in his qualitas negotij debet considerari diligēter, quia licet prima facie videatur mandatum iniustum, tamen interius bene cogitando forte apparebit iustum, & tunc mādatum debet impleri, ita probatur in tex. in cap. si quando, de rescri. Vbi ponitur alternatiua illa, ꝙ adimpleat, vel rescribat. Aut finaliter diligenter considerando manda-

mandatum, si videtur iniustum,& tunc debet rescribere.Et hęc quidem conclusio fir-
18 mata in d. c. si quando † videtur procedere in iudice qui causæ cognitionem adhibere debet,secus videtur in executore,qui sentētiam iniustam exequi debet, cap.pastoralis. §.quia vero, de offic. deleg. cap. si quando, eodem tit.nisi causa esset criminalis corporis afflictiua,vt no.Abbas post Innocent. in
19 d.§. quia vero. Et maximè hoc † procedit quando constat de innocentia, quo casu omnino supersedendum esset l.1.§.fina. vbi Barto.ff.de quæst.Aliàs si dubitaret,obedire debet; quia excusatur propter obedientiæ bonum,23.q.1.Quid culpatur ipse enim discutere non debet superioris sententiam. Sylu.in verb.iudex 11.q.6.

20 Limitatur † quinto, quando legi præceptiuæ esset derogatum à consuetudine:quia tunc contrafaciens prohibitioni excusatur à peccato ratione consuetudinis,facit glo. in cap.venerabilis in glo.1. in fi. & ibi Abb. de consuet.& quod not.Bar.in l.quod sit fugitiuus. §. apud Labeonem. ff. de ædil. edi.
21 Sylu. in verb. lex, q. 6. in fi. Et † nec obstat glo.in cap.denique dist.4.quæ vult quod licet consuetudo excuset à temporali pęna, non tamen à gehennali,& sic à peccato: q̃a glos. illa videtur procedere in consuetudine illa, quæ esset contra præceptum iuris diuini, vel naturalis. facit text.in capitu. non satis,de simo. & capitu. inter dilectos, de excess. prælat. nam contraueniens non vr̃ excusari rōne cōsuetudinis à peccato, & ita illam glosam declarat Do. Abbas in c. venerabilibus, de consuet. secus videtur in alio præcepto,de quo loquitur Io. Andreas in c.fi.de cogna.spiri.lib.6. quia in tali præcepto contrauenientes excusantur à peccato ratione consuetudinis: nisi à principio consensissent, nam tunc ratio consuetudinis cessaret,vt not.Abb.in c.1.de treu.& pace.Et ita intelligitur theorica illa generalis, quam facit Sylu.in verb.Lex q.6.in fi.secun-
22 dum quod vbicunq; † lex generalis accipitur in vsu à certo genere personarũ, ab alio vero non:Non recipientes non peccant saltem post longa tempora,dist.4.c.Leges, ergo à principio sic;secus si in eodem genere personarum maior pars reciperet; quia minor non excusatur,ibi Sylu.

23 Sexto limitatur, † quando quis ex iusta causa præcepto superioris non obtemperauit,vt not.Abb.in c.Licet ex quadam col. 2.num.4.de testi.in c.eam te in 5. not. de rescrip.Hinc infert Abb.in rubr.de obseru. ieiuni.quod transgrediens solemne Ieiunium non solum peccat mortaliter, si transgrediatur ex contemptu, vel inobedientia, quod est,si nolit se subijcere præcepto superioris, qui contemptus clare apparere non potest, nisi post monitionem, sed etiam si quis transgreditur ex ira, concupiscentia, vel negligentia,secus esset,si ex licita causa præcepto superioris non obtemperauerit, vt quia forte erat debilis, nec curauit ire ad
24 superiorem. Sic autem si † tyrannus mortem alicui minaretur,nisi ieiunium frangeret, tūc nulla culpa esset ieiunium frangere, nisi dum tyrannus in contemptũ legis ad id cogeret: tunc enim teneretur Christianus potius mori:& ratio est, quia q̃ metu mortis contra legem facit, videtur habere iustā causam credendi, ꝙ lex illum obligare nolit cũ tanta cogendi vehementia,nisi quando vel contemptus legis interueniret, vel iniuria fidei,Caieta.1.2.quæst.96.arti.4. Sotus libro 1.quæst.6.artic.4.circa fi.qui interpretatur tex.in c.sacris de his quæ vi,qui videbatur cōtrariari, & nos late infra de senten.excommun.c.12.

25 Septima fallit † in præcepto iudicis secularis: non enim videtur habere potestatem ligandi animam ad peccatum: cum anima tanquàm spiritualis subijciatur ecclesiastico, Imo.in c. 2. de maio. & obed.quinimo idem videtur dicendum in iudice ecclesiastico:nisi pręceptum esset secundum ius diuinum,vel canonicum:quia tunc contraueniens incurrit peccatum virtute legis diuinæ, vel canonicæ, & non propter præceptum, quod factum videtur. Nam si præceptum emanauit in tali materia, in qua alias contraueniens non incideret in peccatum, & tunc contraueniens non peccat, sed alia extraordinaria pœna puniendus est, vt no. Ioan.de Imo.in c. cum contingat in 10. car.
26 de iureiuran.Solum † ergo conclusio procedit, quando quis ex contemptu faceret contra præceptum superioris,vel quando à iudice ecclesiastico pœna peccati expresè coniungeretur,vt no.Dec.in cap.Nam concupiscentiam in 1.lect.dę constit. Quod secus.est de principibus secularibus: nam qui ipsis non obedit incurrit peccatum propter constitutionem ecclesiæ, qua asserit obediendum esse principibus secularibus, cap. 2.c.solitæ.in prin. ibi siue regi, de maior. & obed.11.q.3.qui resistit,& c.Iulianus.

27 Octauo fallit, † quando lex positiua fundat

dat se super præsumptione, & non super veritate: quia in foro conscientiæ attendimus ad veritatem, vt credamus confitenti de omnibus. cap. significasti, de homic. Vnde si veritas sit contra præsumptionem, non seruabitur, no. Inno. & Docto. in cap. quia plerique, de immu. eccle. Dec. in cap. 1. num. 68. de constitu. Sylu. in verb. lex quæstio. 9. versicu. 2.

28 Hinc † licet senatusconsultum Macedonianum prohibeat, vt mutuum acceptum à filiofamilias non restituatur; fuit enim facta lex illa propter bonum publicum, vt vitentur mortes, & expectationes mortis parentum l. 1. ff. ad senatusconsf. Macedon. tamē si constaret, quod quis filio mutuasset propter eius necessitatem, & charitatem, tunc æquitas, faciens legem illam positiuam, cessaret, & filius veniens contra legem idest restituendo non peccaret. Quare in tali casu deberet confessarius explorare consciētiam filij, qui mutuo recepit, an constet ꝙ in veritate dedit in necem paternam, & filius ita accepit, & tunc cum turpitudo sit ex parte vtriusq; deberet illud dari pauperibus. Sed si constat, ꝙ non in necem, sed in charitatem, & necessitatem filij, tunc restituere debet, quia æquitas fouens legem positiuam, obuia legi naturæ cessat. Imo hoc procederet etiam si dubium esset, an mutuum fuerit in necem, vel in charitatē: quia lex conscientiæ tutius eliget ꝙ in charitatē, & sic ꝙ restituet, ita Do. Anto. de But. in d. c quia plerique nu. 7. & 8.

29 Præterea † licet lex positiua arceat ad restituendum eum, qui confessus est se dare centum sub spe numerationis elapso biennio, si tamen in veritate non habuerit, licet iste arctari possit ad soluendum in foro cōtentioso: quia non potest se tueri exceptione. l. ex contractu. C. de non nume. pecu. tamen in foro conscientiæ, quod innititur veritati, c. à nobis el 2. de sent. excom. licitè tenet, nec reddere tenetur: quia lex illa fundata est in præsumptione.

30 Ex his etiam patet † quid dicendum de hærede non conficiente inuentarium, qui obligatur vltra vires hæreditarias secundū legem positiuam, & tamen in conscientia non tenebitur, nisi in quantum hæreditas se extendit, vt no. per Doct. & præcipuè Francum in c quanquàm de vsur. lib. 6. Couar. in cap. 1. de testam. nu. 15. 2. par. Et hoc est verum quia in quantum plus tenetur est pœna, ad pœnam † autem in foro conscien-
31 tiæ quis nō tenetur, nisi post condemnationem iudicis, 12. quæstio. 2. cap. fraternitatis. Quod intellige secundum Francum in d. c. quanquam num. 9. nisi hæres sciens vires hæreditarias nō sufficere ad hæreditatem, cū tunc videatur quasi contrahere cum creditoribus, & velle se illis obligare, vt l. apud Labeonem. §. fina. ff. ex quibus caus. in pos. Vnde etiam in foro conscientiæ teneretur: quia sic præsumeretur fuisse eius voluntas, ex quo scienter adiuit. Et hæc circa præsens capitulum.

SVMMARIVM.

1 *Pœna in foro conscientiæ non debetur ante condemnationem: & an idem sit in pœna amissionis bonorum. vide num. sequen.*

3 *Lex pœnalis licet dicat, ipso iure, vel facto, non obligat ad pœnam ante sententiam.*

4 *Hæretico licet lex imponat pœnā confiscationis bonorum, tamen requiritur declaratoria,*

6 *Iura imponentia pœnam ipso iure, intelligunt secuta sententia; vide exemplum in assaßinio nu. seq. & in læsa maiestate. nu. 10.*

8 *l. Manichæos & l. cognouimus authen. de Nestorianis. & c. de hæret. correcta fuerunt per cap. vergentis extra de hæret.*

9 *Filius hæretici licet catholicus priuatur legitima: furtim vel dolo eam subtrahens non tenetur in foro conscientiæ.*

11 *Bonorum appellatione comprehendun tur etiam commoditates.*

12 *Hæreticus amittit omnia, quæ sunt iuris ciuilis, vt est patria potestas.*

13 *Hæreticorum filij efficiuntur infames; & priuantur dignitatibus.*

14 *Intellectus glo. in cap. satis peruersum. distin. 56.*

15 *Statuta religionum imponentia pœnā ipso facto, declaratoria indigent.*

Instru-

16 Instrumenta tabellionis officio à lege priuati, valent ante declaratoriam.
17 Clausula, ipso iure, vel facto, tria operatur, & quæ.
18 Emptor bonorum delinquẽtis post delictum, quo casu pretium, & quo bona non amittat.
19 Delinquens post delictum bona ipso iure fisco applicata alienans, peccat, quod intellige, vt ibi.
20 Clausula ipso iure liberat fiscum à soluendis debitis contractis post delictum, & operatur restitutionem fructuum, num. seq.
Fructus à die commissi criminis debentur fisco, nu. 22.
23 Clausula, ipso iure, operatur; ut pœna transeat in hæresi contra hæredes etiam filios, & id qua ratione, num. sequen.
24 Hæretici uxor non afficitur pœna mariti.
25 Socius & frater ex delicto per eos cõmisso pœnam ex proprio soluere debent.
26 Declaratoria requiritur etiam in notorijs, licet adsit clausula, ipso iure.
27 Principes & ẽt priuati habẽtes secum in ecclesiis & alibi hæreticos non declaratos excusantur. & num. seq.
29 Principis apostatæ declaratio requiritur, ne ei obediatur.
30 Reus in foro conscientiæ an teneatur post sententiam ad solutionem pœnæ,
31 Declaratoria requiritur, etiam si lex dicat; quod nulla requiratur declaratio.
32 Declaratoria etiam requiritur in pœna conuentionali.
Pœna conuentionalis debita in foro cõscientiæ, si petatur.
33 Declaratio iudicis in debitore moroso requiritur.
34 Legem pœnalem non esse in animæ iudicio seruandam, id quomodo intelligatur, & quo casu locum habeat. num. seq.
36 Spurius non potest hæreditatem patris habere in foro consciẽtiæ, & quare.
37 Sacerdos peccat committendo fidei amici bona restituenda spurio; & an bona sint per amicum spurio tradenda; & quid de eis agendum nume sequen.
39 Donatio facta per clericum alicui, ut bona donata, det spurio non ualet.
40 Pœnam non deberi in foro conscientiæ ante executionem, de quibus pœnis intelligatur.
41 Pœnæ quæ in foro conscientiæ effectum sortiuntur, absq; actu iudicis, quæ: & id cuius respectu sit uerũ, nu. seq.
43 Sententia nulla requiritur, ubi certum tempus à canone est appositum.
44 Legatum tuta conscientia retineri nõ potest, non adimpleta conditione.
45 Vxor usufructum restituere tenetur si minus castè uixerit; priuatur etiam hæreditate & legato.
46 Canonicas horas non recitãtes, in ecclesia non recedentes, ad sacerdotiũ non promouentes, obtenta possessione ecclesiæ, tenẽtur ad restitutionẽ.
47 Beneficia ecclesiastica sub hac uel illa conditione conferri intelliguntur.
48 Sententia super delicto, in quo pœna ipso facto indicta est, non super pœna, est ferenda.

Pœna ipso facto an obliget in conscientia ante sententiam. Cap. XI.

Ractauimus in præcedenti capitulo, an leges humanæ obligent in conscientia, ita vt contrauenietes peccent mortaliter. Et diximus ꝙ sic ampliando, etiam si alia pœna temporalis constituta fuerit.

Restat modo, vt subtiliter explicemus
1 glosam † in cap. fraternitatis. 12. q. 2. quæ insigniter

signiter asserit pœnam in foro conscientiæ non deberi ante sententiam condemnationis, quam doctores omnes commendát in c.1.de const.D.Thom.22.q.62.art.3.& ibi Caiet. & est communis opinio, vt ibi per Dec.in 1.lect.nu.72.& per Couar. de spons. 2.par.c.6.nu.10.ver.1.

2 Vtrum etiam † procedat in pœna amissionis bonorum ipso iure vel facto à lege inducta, ita vt nulla sententia expectata, ipse delinquens illa bona teneatur fisco restituere, nec tutè possit illa retinere an vero possit ipse delinquens tuta conscientia illa bona retinere, quousq; fuerit à iudice condemnatus. Quæstio hæc est valde in vsu, & ideo subtiliter est rimanda. Et quamuis sit opinio Abbatis in cap.1.num. 11. de consti. quam sequitur Fel. num. 44. quòd non potest tuta conscientia illa retinere, sed debet statim restituere. Tamen contra eos hæc stabilitur conclusio.

3 Lex † pœnalis ob id, quod dicit ipso iure, aut ipso facto, aut quid simile, non obligat ad pœnam ante sententiam à iudice latam, sic vt reus teneatur in conscientia bona sua statim commissa culpa à se ab alienare, hoc probatur in l. fin. §. si vero. C. de iure delibe.& in l.si quis in tantam. C. vnde vi, quibus legibus imponitur pœna ipso iure. Et tamen communiter Doctores asserunt illarum legũ pœnas in foro conscientiæ non deberi.

4 Coadiuuatur † præterea hæc sententia per tex.in cap. cum secundum, de hæret.lib. 6. Vbi licet in crimine hæresis ipso iure imponatur pœna confiscationis, tamen bene requiritur sententia declaratoria iudicis super crimine hæresis, antequàm executio fiat, qua declaratione facta, statim fieri potest executio per iudices seculares, qui bona hæreticorum capere possunt absque alio processu, imo etiam sine alio iussu iudicis ecclesiastici, Francus in d. cap. cum secundum vlt.not.

Ad idem tex.in l.eum qui delatorem. vbi

5 Bar.ff.de iure fisci. Hinc † dominus Alexander in l.si q̃s maior.C.de trãsact. facit theoricam generalem valentem ad multa, quòd omnia iura mundi, quæ dicunt pœnam imponi ipso iure vel facto, debẽt intelligi; modo sit secuta sententia declaratoria, per quam declaratum sit, fuisse commissum id, per quod pœna illa veniebat imponenda; alias illa pœna effectum, & executionem

6 non sortietur. Facit † etiam tex.in cap.1.de homic. lib. 6. vbi Franc.num.6.infert, quòd & si diffidati, & banniti à populo Christiano possint occidi, etiam si diffidati sint clerici; cum censeantur degradati; tamen requiritur sententia declaratoria illos fuisse assassinos, vt succedat pœna à iure imposita, vt possint licitè occidi. Facit etiam text. in cap.fœlicis.§.nullus, de pœnit. lib. 6. Vbi

7 etiam si † in crimine læsæ maiestatis, & similibus, quibus bona confiscantur, dominium ipsorum bonorum amittatur, & acquiratur fisco ipso iure sine sententia, erit postea tamen necessaria sententia, saltem in genere, quæ declaret illum fuisse criminosum, antequàm fiat aliqua executio etiã in bonis qua declaratione facta illum commisisse crimen læsæ maiestatis, siue diuinæ, siue humanæ, possunt iudices facere executionem in bonis criminosi, etiam si catholicos habeat filios, cap. vergentis extra de hæret.no.per glo.in sum.23.quęst.5.quisquis,

8 C.ad l.Iul.maiest.Et † nec obstant iura in l. Manichæos.l.cognouimus, Auth. de Nestorianis.C.de hæret.quia illa iura fuerunt correpta per rationem assignatam in d. c. ver-

9 gentis. Quinimo veniunt † priuandi ipsi filij catholici etiam legitima, ita notatur per Genzelinum in clem.2. §. cæterum, de sent. & re iudic. quem sequitur Zabarella in d. cle.q.7.& ratio est, quia legitima est quota bonorum, quæ pater habebat tẽpore mortis, sed pater eo in tẽpore nihil habet, quando bona sunt confiscata, ff. de interd.& releg.l. 2. ergo. Præterea legitima tolli potest per contractum: debetur enim ære alieno deducto, ff. de inoffi. testa. l. Papinianus.§. quoniam autem quarta. Hinc si pater vẽdit omnia bona sua, non potest filius reuocare pro sua legitima. sic ergo cũ bona sint confiscata, quia nihil est in bonis, nihil etiam est in legitima. Et nec obstat quod legitima debetur iure naturæ, ergo per positiuũ tolli non potest, arg.in d.clem.2.§.cæterum.

10 Hinc † Guilel.de monte Laud.in d. §. cæterũ dicebat, qđ si filij audita ꝯdemnatione patris furtim, vel vi, vel dolo suam legitimã subtrahunt, non tenentur saltem in foro animæ ad restitutionem aliquam faciendã: quia possunt illam tenere de iure. Nam respondetur quod legitima non debetur de iure naturæ, sed de iure ciuili, licet instinctu naturali, & ideo per ius positiuum tolli potest, vt notat Dynus in regula, indultum, lib. 6. Præterea ex quo potest tolli per contractum, ergo & per delictum, quia in delictis

quasi

quasi contrahitur, & per quasi contractum se obligat delinquendo ad pœnam, ff. de iure fisci. l. Imperatores, not. glo. de postul. l. 1. §. bestias. Concluditur ergo quod si aliquis sit declaratus hæreticus, statim potest fieri executio in bonis eius, exclusis filijs et
11 de legitima. Imo hic † appellatione bonorum comprehenduntur etiam commoditates, quas hæretici habent in bonis. Vnde confiscatis bonis, confiscantur etiam commoditates bonorum restitutioni subiectorum in vita hæreticorum, ita Abb. in c. cum venisset col. 3. de instit. vers. Aduerte. Host. in c. veniens, de transact. est tex. in ter. in l. statius §. Cornel. fœlici. ff. de iure fisci.

12 Rursum † non solū hæretici veniunt plectendi hac pœna, sed etiam amittunt omnia, q̃ iuris ciuilis sunt, vt l. amicissime ff. de capit. dimin. Hinc perdunt patriam potestatem, quia non habent filios in potestate, ita Bal. in l. nam & ciuium ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. possunt etiam impunè occidi. l. 3. in fine ff. ad l. Corn. de sic. l. proditoris ff. de adult. Vbi q. pōt occidere adulterū, multo magis pōt eum iniuria afficere, facit glo. sing. in capitu. fœlicis. verbo, disponant, de pœnis, libro sexto.

13 Sunt † preterea filij eorum infames; quia infamia paterna eos semper comitatur, & consequēter dignitatum incapaces, l. quisq; C. ad l. Iul. maiest. c. si quis cum militibus 6. quęst. 1. imo priuantur dignitatibus adeptis. vt beneficio ecclesiastico. ita gl. in c. fęlicis. §. qđ si quis, verbo. pontificalē de pęnis li. 6.

14 Et † nec obstat glosa in c. satis peruersum dist. 56. quia illa glo. loquitur quando crimen læsæ Maiestatis cōmittitur in principem secularem, secus autem si in ecclesiasticum. ita glo. in d. §. quod si quis. vbi Francus. Colligitur ergo hucusq; quod & si pęna imponatur ipso iure, vel facto, semper tamen requiritur sententia declaratoria, fuisse commissum delictum, alias illa pœna effectum non habet. Hinc inferuntur multa,
15 Et primò † circa intelligentiam statutorū in religionibus, quibus cauetur vt qui tale quid fecerit ipso facto suis officijs sit priuatus: quia expedit vt per iudicem declaretur
16 antequàm executio fiat. Secundo, si † tabellio per sententiam legis est tabellionatu priuatus, & non sit declaratum per sententiam iudicis, semper valebunt eius instrumenta, donec declaretur, glo. in §. pen. in authen. de tabell. Sylu. in verb. hæresis; 1. quæst. 8. versic. 11. in fi. & non obstat ratio Felini, qui in d. cap. 1. de constit. num. 44. defendendo Abbatem, inquit, q; si requiratur sententia declaratoria, nulla esset differētia, an ipso iure imponatur pœna, vel ne. & nihil noceret priuatio dominij, quæ ipso iure fit; ex quo non valet ante sententiam. Nam
17 respondetur, † quod talis clausula ipso iure, vel facto, tria operatur, & primo perditionem dominij ipsius rei, probatur in l. cōmissa. ff. de public. & vectig. & per Ioan. Andream in cap. cum secundum de hære. lib. 6. Quo fit vt res quęlibet per delinquentem alienata à fisco vendicari possit à die commissi criminis, precio ipsi emptori minimè soluto: nam si dominium in fiscum minime transferatur, & fiscus agit rei vendicatione, sequitur non debere fiscum precium emptori soluere: si quidem agens rei vendicatione ad precium non tenetur l. inciuilem. C. de furt. Hoc ipsum in specie notat Barto. in l. post contractum. C. de donat. colum. 4.
18 si tamen † precium datum ab emptore reperiretur inter bona ipsius delinquentis, teneretur filius bona illa capiens illud emptori reddere: quod etiam procederet, quādo precium illud conuersum esset in vtilitatem bonorum delinquentis, atq; illa vtilitas ad fiscum cum bonis fuisset delata; qđ Bart. notat, in l. 3. ff. de his, quæ in fra. credi. per l. emptor. ff. de rei vendic. Verum si alienatio fuisset facta à delinquente ex causa necessaria, puta pro alimentis alienatio licita videtur, nec possent alienata per fiscū vendicari, Sylu. in verb. hæresis 1. quæst. 8.

19 Ex his † considerandum est delinquentē non esse à peccato immunem, si prædicto casu, quo fisco sunt ipso iure bona delata, rem aliquam alienauerit, ipsum emptorem hoc ignorantem decipiēs, Sylu. in verb. hæresis, 1. q. 8. nu. 14. Cum ipsi emptori immineat periculum ex culpa venditoris amittendi rem, & precium: quod intellige, nisi emptori reuelauerit conditionem rei ita esse; & hoc si tale delictum, propter quod sunt fisco applicata, potest probari: aliàs si esset improbabile, posset alienare, siue titulo lucratiuo, siue oneroso, vt ibi Sylu. Exemplum de hæresi omnino occulta: quia tunc non incurritur pœna, sicut supra diximus capitulo præced.

20 Rursum † cū hæc clausula, ipso iure operetur perditionem ipsius rei, hinc sequitur fiscum non teneri ad soluendum debita ab ipso delinquente contracta post commissum delictum; illa vero, quæ tempore criminis

nis ipse delinquens contraxerat, soluere tenetur, fiscus, l. 1. §. an bona, vbi Bar. ff. de iur. fisci. Couar. tit. de spons. 2. par. c. 6. nu. 9.

21 Secundò dicta † clausula operatur restitutionem fructuum medij temporis, tex. est in l. eum qui, in princ. ff. de his quibus vt indig. glo. not. in auth. de incest. nup. §. 1. versi. imminere. & glosa in extr. 1. Ioã. 22. in vers. disponant, de pœnis. Francus in d. c. Felicis. §. nullus, de pœnis, lib. 6. nam à die cõmissi criminis nõ facit fructus suos, sed statim debentur fisco, Fel. in c. Rodulphus, de rescrip.

22 Tertiò † operatur, vt dicta pœna transeat contra hæredes etiam filios: nam licet aliàs morte delinquentis delicta extinguantur, l. 1. C. si reus vel accus. mor. fue. c. admonere, 33. q. 2. cum similibus: cum scriptum sit in lege diuina. Non portabit iniquitatẽ patris filius, nec econtra 1. quæst. 4. cap. 1. & 2. Item lege humana, canonica, & ciuili, scriptum est, peccata suos autores, nõ alienos, debere tenere, C. de pœn. l. sancimus, extra de ijs, quæ fiunt à maio. par. c. quæsiuit. Item expressum videtur, ꝙ crimen paternum, vel pœna paterna nullã maculam filio infligit, ff. de pœn. l. crimen. tamen quando a lege, vel canone pęna amissionis bonorum propter crimen læsæ maiestatis diuinæ, seu humanæ inducitur ipso iure, etiam mortuo delinquente, crimen illud tractari potest contra hæredes etiam filios, ad effectum, vt fiscus illa bona consequatur, glo. est in l. 3. § quod autem, ff. quod quisque iur. quam doctores communiter ibi approbant, probat etiam tex. insignis. in cap. accusatus. §. pen. vbi Franc. iuncto tex. in c. cum secundũ, de hæret. lib. 6.

23 Et ratio † est ob atrocitatem delicti, quæ aliquando pœnam facit infligi ob delicta parentum, vt c. felicis, de pœn. lib. 6. vel quia ideo filij puniuntur, quia in eis paterni criminis exempla metuuntur. l. quisquis. C. ad l. Iul. maie. Sed ista ratio non videtur concludens, nam sic sequeretur, quod ex quocunq; publico crimine pęna paterna deberet filium afficere, quod tamen non est verum. Iō vera rō vr̃ esse, ꝙ hoc cõtingit, nõ vt principaliter puniat̃ filius ꝑ crimen patris, cum sit innocens; sed cum pater terreatur ob affectum paternum in pœna filij, magis quàm in sua, vel quàm ipse filius ff. quod met. cau. l. isti quidem, ad plus puniendum patrem, ne dum in seipso, sed & in filio in certis criminibus, (vt est istud) sic statuitur: licèt occasionaliter filius puniatur; vt & pater arceatur à talibus criminibus committendis, cogitans de pœna, ne dum sibi, sed & suis filijs infligenda.

24 Sed an † ista pœna, quæ afficit hæredes hæretici, afficiat etiã hęretici vxorem. Resp. ꝙ non, quia haud potest fiscus capere bona vxoris hæretici quocunq; modo acquisita, imo potest vxor res proprias quocunque titulo acquisitas, veluti manu iniecta mox vendicare, tex. in ter. in l. si quis post hac in prin. ff. de bon. damna. Andr. Siculus, in cap. ex literis, de pigno. in princ. & quamuis inter ipsos coniuges tacita videatur cõtracta quædam societas, propter quam lucra acquisita constante matrimonio veniunt diuidenda, sicut & damna, l. si merces. §. vis maior. ff. loca. tamen illud intelligitur, quando delictum descenderet ex contractu, secus si ex delicto, quia vxor non debet pro marito puniri, C. ne vxor pro marito, in rubro, & nigro. Ad idem facit tex. in l. cũ duo-

25 bus. §. fi. ff. pro socio. vbi si vnus † ex socijs commisit delictum, de quo fuit condemnatus, ista condemnatio de communi solui non debet, sed solum de bonis ipsius delinquentis, tex. cum glo. in l. quisquis. ff. de reg. iur. Idem si vnus ex fratribus, qui viuunt in communi, fuit condemnatus propter delictum à se commissum, illud debet soluere ex suo proprio, non autem ex communi, vt est glos. not. in l. cum duobus. §. Papinianus, in versic. non redigetur, quam ad hoc multum commendat Ioan. de Imola, in l. cum filiusfamilias. 3. colum. de verb. oblig. Ex his igitur patet, quòd licet pœna confiscationis bonorum transeat ad hæredes, nõ tamen transit ad bona vxoris. Verum conclusio principalis, ꝙ semper requiritur sententia declaratoria, quamuis dicatur ipso iure, vel facto ampliatur.

26 Primo, † quotiescunq; pœna aliqua ipso iure, vel facto infligeretur pro aliquo crimine, quod ita est notorium, quod nullam excusationem habeat, nec aliqua posset tergiuersatione celari: ita tex. in cap. porro, de diuort. glo. in cap. ad nostram, el tertio, de iureiur. 2. quæst. 1. in primis glo. in extr. const. 1. versic. non obstantibus, de dol. & cont. in quibus iuribus habetur, quòd etiam in notorijs requiratur sententia: non enim potest vir vxorem dimittere sine sententia iudicis, etiam si impedimentum esset notorium, & sic Do. Antonius de Butrio notat in d. cap. porro, num. 8. quòd etiam in notorijs est ordo seruandus quo ad sententiam, licet

licet non quo ad citationem, & alia; & ratio est, quia separatio matrimonij est pęna, & non est inferenda nisi per iudicem. Qua-
27 re † ex hoc capite excusari videntur à peccato quidam Monarchæ, & alij Principes, & homines priuati etiam ecclesiastici, qui permittunt legatos, aliosq; manifestos hæreticos ingredi secum in ecclesia, & eis pręsentibus orant, missas audiunt, &c. licet notoriè hæretici sint, & per consequens excōicati, c. excommunicamus, de hæret. cū
28 simil. Sic etiā † excusantur omnes Catholici Galliæ, & Franciæ, qui Lutheranis manifestis, imo palam confitentibus se, palam pronunciant. Ratio est, quia in notorijs requiritur denunciatio; vt per Conc. Trid. quod communis vsus recipit. Nauar. in c. 22. nu. 1. de hor. cano. vbi inquit quod requiritur vt sit denunciatus, & declaratus hæreticus. sic etiam dicit Caiet. in 22. q. 12. artic. fi.
29 quod licet † Principi propter apostasiam à fide subditi obedire non teneantur, ipso facto, tamen requiritur declaratio criminis, etiam si factum esset notorium, contra Panor. in cap. cum non ab homine de iudic. & Fel. in cap. 1. num. 44. de constit. & in c. Rodulphus de rescrip. & ratio, quā ponit Caie. est, quia quandiu notorium facti toleratur à iudice, tolerandum etiam videtur à priuatis hominibus: nam peruersus esset ordo, si priuati, tenerentur facere, quod superior timet attētare: quod eueniret si Principe existente notorie hæretico, ecclesia tacens vellet subditos illi nō obtemperare, & ita praxis se habet, vide etiam Sylu. in verb. Assas-
30 sinus in fine. Secundo ampliatur † quod etiam lata sententia condemnatoria, vel declaratoria non tenetur reus ad solutionem pœnæ in foro conscientiæ, non enim tenetur contra se sententiā executioni mandare, neq; fisco bona ipsa offerre, ita Couar. titu. de spons. 2. par. cap. 6. num. 10. versi. secundo infertur. quamuis Fel. in capitu. 1. de consti. & Bald. in l. id quod pauperibus. C. de episco. & cler. contrariū affirmauit. Posset tamen eorum opinio procedere, qn̄ iudex reum condemnaret ad soluendum, vel aliquid faciendum, quod non pertineret ad corporalem læsionem, vt peregrinari, in exilium secedere, in carcere perpetuo manere, has enim in conscientiæ foro cogendum esse reum peragere manifestum est; secus autem si pœna esset corporis afflictiua, vt mortis, vel corporalis læsionis: nam illas tantum tenetur pati, ita Caiet. 22. q. 69. articu. 3. Sotus, de iusti. & iur. lib. 1. quæst. 6. artic. 6. conclus. 5.

31 Tertio † ampliatur, etiam si adderet lex, quòd nulla requiratur declaratio etiam super facto, sicut fecit Paulus secundus, in extrau. ambitiose: quia adhuc erit iudicis executio necessaria: ratio est, quia si lata sñia condemnatoria non debetur pœna in conscientiæ foro, nec etiam debetur casu, quo nulla requiritur sententia, ita Couar. in d. cap. 6. vers. tertio infertur, qui tenet cōtra Sylu. in verb. Emphyteusis, & in verbo assassinus, cuius opinio procedere potest, vt inquit Couar. in foro exteriori, vel quando lex adderet pœnam, quam infert soluendam in iudicio animæ.

32 Quarto † ampliat̄, vt non solū procedat in pœna legali, sed ēt conuentionali: nō sicut iudicis executio in legali pœna est necessaria, ita in conentionali petitio creditoris expectanda est; cū is, qui pęnam promisit, iusta conscientia præsumat alterū nolle pœnam recipere, si eam non petierit. Vnde Decius, qui in c. 1. in 1. lect. nu. 73. de constit. asserit pęnam conuentionalem in forò conscientiæ deberi, est intelligendus, si ab illo, cui soluenda est, petatur. Is vero, qui ex cōuentione, aut lege pœnam exigit, vel extorquet, nullum peccatum incurrit Couar. qui supra num. 11. in 1. par.

33 Quinto ampliatur † in mora, quæ ex re committitur, idest, cum lex introducit, efficitq; aliquem esse morosum absq; hominis facto, & interpellatione: quia is debitor ipso iure factus morosus dicitur, & tñ requiritur declaratio iudicis ipsum talem esse. Ita Barbat. consi. 51. col. 16. 17. lib. 1. Decius in auth. cassa, nu. 14. C. de sacrosan. eccl. Soc. consi. 68. nu. 59. & ratio est, quia hæc moræ commissio non trahit secum executionem, & ideo iudicis factum requiritur, Gemin. in c. Felicis, de pœnis. lib. 6. Qui tamen sint casus in quibus mora ipsa re cōtrahatur, vide Iacob Menoch. de arb. iud. lib. 2. casu 220. vbi ponit modos 14.

34 Verum quod de lege † pœnali dicitur, eamque in animæ iudicio seruandam non esse: ita accipiendum est, vt pœnalis lex, quæ in pœnam criminis sanxit priuationem dominij quarundam rerum, postquam res illæ, acquisitæ priuatis fuerint, & in eorum dominium transierint, minimè in animæ iudicio deberi, recipienda est in hunc sensum, vt delinquens non teneatur bona illi dimittere, & fisco reddere,

donec per iudicẽ eadem bona, vt per legis exequutorem auferantur.

35 Ea vero lex, † (& sic limitatur primo,) quæ ob aliam causam impedit alicuius rei priuatam acquisitionem, eiusdemq; dominij translationem in eum, qui antea nullum ius priuatim ad eã habuit, profecto in conscientiæ iudicio seruanda est, nec hac lege constituta poterit priuatus eandem rem retinere, quippe qui nullum dominium, nec ius in ea habeat lege impediente eius acquisitionem, quæ quidem lex, & si pœnalis est, nullam requirit hominis executionẽ quo ad pœnam ipsam: cum lege ipsa fiat

36 plena, & integra executio. Hinc † filius spurius qui à lege humana, eademq; iustissima, incapax ipso iure constituitur paternæ hæreditatis, non potest bona post ipsius obitum obtinere in animæ iudicio; nõ alia ratione profectò, quàm quod lex humana constituens, & efficiens aliquem ipso iure incapacem alicuius rei, eiusque acquisitionem impediens, siue id statuerit ad pęnam, siue ob aliam causam in foro conscientiæ vim, & obligationem habet; ita Couar. in reg. peccatum. 2. par. §. 8. num. 6. Sed dubium venit intricatius disputandum, & in praxi

37 consuetissimum. Quid † si sacerdos aut clericus in sacris, vel religiosus bona sua fidei amici dederit, vt daret filio suo spurio, an sacerdos peccet. Respondetur quòd fortasse mortaliter; cum lex humana iusta obliget in foro conscientiæ; eiusmodi vero est odium æquum in clericorum sobolem, ergo. Secundo censuerim illum fideicommissarium nullatenus teneri eadem bona filio clerici adiudicare, nam fidem contra ius ciuile lex naturæ seruare non cogit. Quæ-

38 ritur ergo † quo ad restitutionem quid de illis bonis agendum sit? Respondetur quòd si clericus amico dat non sub cõditione, vt reddat filio, sed absolutè, neque alter sub illa conditione recipiat loco filij, sed tanquam sua etiã si clericus certam fiduciam cõcepit, quòd amicus esset traditurus filio, & aliàs non illi relinqueret, nihilominus ille amicus põt tuto bona illa in conscientia possidere tanquam sua: & ratio est, quia & si lex filium inhabilem fecerit ad suscipiẽdum ea, quæ nondum possidebat, priuare tamen clericum suis bonis non potest, nisi in pœnam, quæ ante iudicis condemnationem non obligat, & ideo donatio factã amico tenet, quousque per condemnationem priuetur. Imo nec per fiscum condemnari ille potest, nisi probetur præsumptio, quòd recepit, vt redderet filiò clerici. Quod si tunc amicus tanquam propria bona vult donare eidem filio clerici, etiam

39 tenebit donatio. Si vero † clericus dedit amico hac conditione, vt daret filio, & amicus hac conditione suscepit, tunc donatio non tenet; quare amicus restituere bona non potest, neque ipse dare filio clerici, facit tex. in l. eum qui, ff. de his, quib. vt indig. arbitror ergo de illis bonis antequam condemnatio fiat, in conscientia censendũ esse, ac si ab intestato relinquerentur, & ideo si clericus legitimũ hæredem habet, sua sunt.

40 Secundo id † quod dicitur, pœnam exteriorem non esse considerandam in animæ iudicio, donec executio fiet, verum est in pęnis exigentibus iudicis executionem, Fel. in c. Rodulphus, nu. 38. 4. limitatione de re-

41 scr. Non autem in pœnis, † quæ non requirunt actum aliquem iudicis, sicut pœnæ illę, quibus quis incapax efficit alicuius actus, nam tunc tenetur ab actu illo abstinere, sicut filius incapax bonorum paternorum tenetur à possessione bonorum illorum recedere, vt sup. diximus. Caiet. 22. quæst. 62. arti. 3. Sylu. in verb. pœna. q. 28. Huc etiam spectant pęnæ, & cẽsuræ à canonib. indictæ. Itẽ pœna irregularitatis, ac etiam quæuis aliæ, quibus propter crimen aliquis efficitur indignus, atque incapax alicuius rei, vel vt sit infamis, aut intestabilis: quia istæ pœnæ in foro consciẽtiæ effectum habent, nam nullum actum iudicis exigunt. Franc. in c. fœlicis. §. nullus, de pœni. lib. 6. Sylu. in verbo, pœna. Couar. in reg. peccatum. 2. par. §. 8. nu.

42 6. Hæc tamen intellige, † respectu incurrẽtium has censuras, nam respectu ipsius infamiæ statim quis efficitur infamis. Respectu verò aliorum, vt repellantur tanquam infames requiritur sententia declaratoria, facit glo. in clem. 1. vers. donec de deci. sic etiam respectu ipsius excõmunicati statim ipsa excommunicatio absque alia sententia declaratoria affl git, & inhabilitat ipsum quo ad omnes suas potentias, ita vt repellatur à communione, celebratione, cæterisq; actibus excommunicato vetitis. Sed vt ab alijs debeat tractari, & repelli, vt excommunicatus, requiritur sententia declaratoria, ita Ioan. And. in cap. 2. de rescr. lib. 6. Fel. in c. Rodulphus, nu. 39. de rescrip.

43 Tertio nec † procedit in canone imponente pœnam ipso iure ex facto negatiuo: nam tunc nulla monitio, vel sententia requiritur,

quiritur, vbi certum tempus apponitur. Sylu.in verb. clericus. 3. num. 5. Hinc notat Gem.in c. 1. de vita, & honesta.cler. quod clericus ipso iure priuatur priuilegio clericali absque alia monitione, vel sententia: quia ibi est pœna ex facto negatiuo, vt si nō desistant bufones clerici intra annum, qui annus debet esse continuus, Sylu. in verb. excommunicatio.7.nu.57.

44 Quartò fallit, quando † pœna non imponitur propriè vt pęna, sed vt quædā conditio, vel modus rei traditæ. Vt cū testator reliquit aliquid faciendum, vel alias illud amittat, secundum Pan. commu. receptum in c. Raynaldus super glo. vers. adijciens, de testamen. tunc enim non adimpleta conditione, vel modo non potest tuta conscientia legatum retineri, Nauar. de hor. cano. c.
45 21. nu. 48. Hinc infertur † fœminam, quæ ex mariti testamento vsufructuaria relicta est in bonis ipsius mariti hac lege, vt castè viuat, omnino teneri vsumfructum restituere mariti hæredibus in animæ iudicio, ex quo castitatem non seruiuit, sic tradit Couar. ti. de spons. par. secunda, cap. 6. num. 17. vers. 11. Nauar. in manuali. cap. 23. nu. 62. vbi ait secus esse si mente tantum, vel verbo, vel actu citra copulam fornicata fuerit. Imo concludit Salycet. in l. fideicommissum. C. de fideicom. quòd vxor venit hæreditate priuanda, vel legato, vt indigna, licet maritus non adiecerit clausulam, si castè vixerit quia tenet̄ seruare castitatem ēt post mortem mariti, quia intelligitur durare in ma-
46 trimonio. Hinc etiam qui horas † canonicas non recitauit, vel qui non facit residentiam in sua ecclesia parochiali, qui itē post obtemptam ecclesiam parochialem, & habitam illius pacificam possessionem non promoueatur ad sacerdotium intra annū, & eo elapsō illam retinet, & in multis alijs casibus tenentur omnes in foro consciētiæ etiam ante iudicis sentētiam restituere fructus tanquā iniustè perceptos. Iuxta Conc. Later. vltimum, ses. 9. & Pij V. statutum, & Conc. Trid. sess. 23. cap. 1. de refor. §. si quis, & c. licet canon, de elect. lib. 6. Cōstat enim ex stylo curiæ mentem Pontificum esse, vel fuisse, vt illo, vel illo casu non possint fructus retineri & ad ratam teneri ad restitu-
47 tionem. Vel † item ipso iure beneficium vacare: nam beneficia ecclesiastica sub hoc, vel illo modo, vel conditione tacitè, vel expressè conferri intelliguntur, vt etiam adnotauit Nauar. in ca. non liceat. 12. quæst. 2. & in cap. fraternitatis, ead. quæst. & causa. Vnde tales pro viribus suis non restituētes neutiquam sunt absoluendi, ita Cathe. Neap. lib. 4. de recit. hor. cap. 14. & in ijs casibus posset opinio Abbatis, & Felyni in d. c. 1. de constit. defendi, qui quidem Felynus, in cap. nam concupiscentiam eod. titu. multas alias tradit limitationes.

48 Postremò † pro complemento huius capituli considerandum est breuiter, quod quando ipso facto pœnam lex decernit, tūc sententia iudicis non est necessaria, vt feratur super pœnam; est enim iam decursa, sed super crimen ad hoc, vt bona possint apprehendi per fiscum, cui non constat de delicto incurso. Satis inquam est, vt hæreticus condemnetur de crimine hæresis, ex qua condemnatione sine alia noua expressione pœnæ oritur ex natura rei cōdemnatio ad pœnam iuris, ita probatur in cap. cum secundum. §. 1. & ibi Francus, in princ. de hæret. lib. 6. & clarius in c. 1. num. 6. de homic. lib. 6. Sotus de iusti. & iu. lib. 1. quæst. 6. artic. 6. tertia conclusio.

SVMMARIVM.

1 *Præceptum secundum decalogi cur separatim traditum, quidque comprehendat.*
2 *Deum in testimoniū vocari non debere, qui id semper prohibitum existimant, falluntur: & quare liceat id.*
3 *Præceptum. 2. decalogi quibus casibus modisq; violetur.*

De secundo Præcepto Decalogi. Cap. XII.

Præceptorum ordo exigebat vt prius ea, quæ ad diuinū cultum pertinerent, fidelibus proponerent: hoc in primo decalogi pręcepto erat quidem perfectissimè adimpletū, vbi vt supra tetigimus, dū idolatria prohibetur, latria præcipitur, in quo quamuis implicitè præceptum videatur, ne sanctum Dei nomen siue blasphemando, siue in va-
1 num iurando dehonestaret; Deus † tñ pro rei magnitudine separatim hoc pcipere dignatus est, dicens non assumes nomen Dei tui in vanum. Quo quidem præcepto oīa illa, quibus Deus ipse, quantum in nobis est, inho-

inhonoratur, prohibita intelligimus. Sicut in priori illo, omnia illa ad eius cultum spectantia iussa non dubitamus. Hinc † illorũ
2 error confunditur, qui diuinum nomen in veritatis testimonium afferre semper existimant prohibitum. Cum sit potius religionis actus Deum testem debitis circũstãtijs vocare. Scriptum est enim Deut. 6. Deũ tuum timebis, ac per illius nomen iurabis. Ratio vero est in promptu, quia diuini testimonij adhibitio fidei quidem est protestatio, qua Deus omnium conditor, omniũ prouisor nil inultum relinquens, omnium habens notitiam, sicut recognoscitur, ita
3 & prædicatur. Igitur illi † tantummodo hoc præceptum violant, qui nulla præuia deliberatione ad iusiurandum confugiunt. Qui quando necessarium non est, nempe vbi absque iuramento fidem sibi adhiberi credunt, iurare tamen non desistunt. Qui in minimis etiam iurare non dubitãt. Qui iocando, aut ridendo sacrum Dei nomen, aut sacra Dei verba assumunt, qui Deum mendacij sui testẽ vocare tentãt. Qui Deũ, aut sanctos blasphemare audent. Qui vota, quæ Domino vouerint, reddere nolunt, de quibus omnibus suo ordine tractabimus.

SVMMARIVM.

1 *Iuramenti definitio quæ.*
2 *Iuramentum duplex, assertorium, & promissorium, & vtrunque tres comites habet, & quos.*
3 *Iuramentum aliud incautum, aliud dolosum.*

De iuramento, eiusq; speciebus. Cap. XIII.

1 IVramentum † est assertio, vel negatio de aliquo, sacræ rei attestatione firmata. Non enim solũ ille iurare creditur, qui Deũ testem inuocat, sed etiam qui per sacra euangelia, aut per venerabile crucis signũm, aut per martyrum reliquias iurauerit. Diuiditur
2 † aũt in duas species: nam quoddam dicitur assertorium, quoddam vero promissorium, assertorium dicitur, vbi de re præsenti, vel preterita aliquid asseritur, vel negatur. Promissorium vero, vbi in futurum quid faciendum, vel non faciendũ promittitur. Vtrumq; autem horum habere debet semper tres comites, iudicium, iustitiam, & veritatem, si deest iustitia, iniquum dicitur, si iudicium, temerarium, si veritas, falsum. cap. 2. 22. q. 2.) Quæ periuria prohibita intelligimus, vbi à Domino præcipitur: non assumes nomen Dei tui in vanum. Si enim vanum dicitur, quod frustra fit, suoque caret fine; profecto falsum iuramentum in primo gradu est vanitatis: caret enim veritate, quæ medulla dicitur sacramenti: & pari ratione temerarium ex eo iudicatur vanum, quia necessitate caret. Et iniquum vanum quoq; censetur ex eo, quod iustitiæ
3 ornamento spoliatum est. Est † autem & aliud iuramentum, quod incautum dicitur, aliud vero, quod dolosum, quæ quandoque seruanda sunt, quandoq; vero non, sed hæc iam particularius sunt explicanda.

SVMMARIVM.

1 *Iurare per creaturas, an & quando sit licitum.*
2 *Iurans per vitam propriam, quid intendat, & iuramentum execratorium dicitur.*
3 *Iurans per creaturas quo casu, tum periurus, tum idolatra sit,*
4 *Periurus non est, qui iocando per lapidem iurauit, non adimplens promissum.*
5 *Iuramentum per creatorem maius, quã illud per creaturas, & quo casu econtra.*
6 *Formulæ huiusmodi, in mea conscientia, per meam fidem, an sint iuramẽtum, & nu. seq.*
8 *Iurans per euangelia, Deo honorem latriæ debet exhibere.*
9 *Mos quorundam reuerentiæ plurimum hominibus, parum Deo exhibentiũ, corrigendus, secundum Host.*
10 *Iurare per inhonesta membra Christi, vel virginis, an sit mortale: & quid de iurante per membra Dei, nu. seq.*
12 *Iuramentũ est, ita dicere; Hoc ita verũ, sicut verus est Deus; sicut vera*

euange-

euangelica,& huiusmodi.& quare.
13 *Iurantis, per vitam Dei, mens spectā da, qui tùm cohibendus, tum grauiter puniendus.*

Per quæ iurare sit licitum. Cap. XIIII.

Legimus in Deuter.c.6.Dominum Deum tuum timebis, illi soli seruies, ac per nomen eius iurabis, Vbi expresse permissum cognouimus, quando iurandum erit, licitum fore
1 p̄ sanctū Dei nomen iurare. Per † creaturas vero non: sed ita tantummodo licitum iudicamus, si in Deum & ipsæ referantur, quatenus in ipsis scilicet diuina refulget veritas, ideoq; vbi per euangelia iuratur, idem erit, ac si per diuinam veritatem, quæ per euangelium nobis innotescit, iuratum esset, cap. & si Christus, de iureiur. Posset tamen aliter habere sensum, nec quidem detestandum, qui per creaturas iurat; nempe si quod in iuramento nominat; diuino intendat supponere iudicio, si aliter quam ipse asse-
2 rit, se habeat. Sic qui † per vitam suam iurat, videtur dicere. Deus mihi vitā adimat si quod iuraui, verum non existit, quod quidem iuramentum dicitur execratorium, si vero per creaturam iurando, diuinam illi intendit exhibere reuerentiam, erit omnino illicitum, ac blasphemia detestanda, ca. clericus, cap. si quis per capillum cum ibi notatis. 22. quæst. 1. Porro si quod per creatu-
3 ram adimplere iurauit, facere recuset, † periurus existimabitur, nisi iocandi animo, potiusquā iurādi, illa verba protulerit. (Exemplum,) si quis centum dare promittit, & omnino adimplere per lapidem iurat. Hoc casu est ipsius intentio prius exploranda, si enim authori lapidis reuerentiam exhibere intendebat, dum per lapidem iurabat, nō equidem male iurauit, sed si non adimplet, dicetur periurus, si vero lapidi ipsi reuerētiam, & venerationem exhibere volebat, idolatriæ peccato tunc peccauit, & tunc periurus dicitur, si adimplere recusat. Sed
4 si † iocandi animo, potiusquam iurandi dixisset, per lapidē hunc dare promitto, si nō adimpleret, non esset periurus: cauendus tamen semper erit hic iurandi modus, Turrecre. per illum tex. in c. ecce, 22. q. 5. verum
5 enim vero semper maius † illud reputabitur iuramentum, quod per creatorem fit, quam quod per creaturam, ideoq; maius peccatum existimatur illud iuramentum, quàm istud non seruare: ratio est, quia quāto id, quod iuratur maius sanctum est, tanto maiori poena dignum est periurium, capit. mouet, in fi. cum ibi not. 22. quæstio. 1. Solemnitas tamē maior, & deliberatio maior in iuramento per creaturam cum debita ad Deum relatione adhibita causari potest, vt hoc violare maius sit peccatum quam illud per creatorem simplici verbo factum, glo. & alij, in cap. si aliqua. 22. quæstio. 1. Sed hic
6 aduertendum † quasdā reperiri in ore multorum frequentissimas oratiunculas, quæ iuramenti formam præseferunt: cum tamen vera iuramenta non sint, quod præcipuè ex intentione cognosci poterit. Complures enim sunt, qui interrogati semper respondere solent, ita est in veritate, ita est in fide mea, in mea conscientia, qui vere iurasse iudicandi sunt, nisi alia sit eorum intentio: non enim dicentes Deum in testimonium adducunt, sed potius verè ita esse asserunt seipsos fidem suam in testem afferentes, sicut communiter Principes vti solent, idemque dicendum probat Caiet. 22. quæst. 89. arti. 6. de illo, qui dixisset, per fidem meam. Sed de hoc dubitat Sotus lib. 8. quæst. 1. ar-
7 tic. 1. col. 2. in fi. vbi inquit, † quòd quando additur per meam fidem, &cet. videtur ibi species conflari iuramenti: nam per accusatiuum, videtur formam testis inducere: cuius quidem pia dubitatio ante factum de consilio amplectenda est, vt etiam ab ijs, quæ speciem mali habent, abstineamus. Post vero factum non est necessario ei inhærendum: nam siue dicant per, siue in, nihil iurant. Nauar. in Manu. c. 12. nu. 2. vers. 4. nisi (quod & ipse sentire videtur) rem aliquàm sacram in testimonium adduxisset, fortasse dicens. Per sacra euangelia, aut per sanctam crucē. Sed ex his more solito multorum deducamus dubiorum solutiones.
8 Prima. Qui per sacra † euangelia, aut reliquias iurat, velle debet saltem habitualiter, si nō actualiter Deo illum latriç honorem iurando exhibere, non autem creaturæ, chp. & si Christus, de iureiu. quia species idolatriæ esset, si honorificentia creatoris trāsferretur ad creaturam. Hinc arguit Ho-
9 stien. † in d. cap. contra illos, qui plus homines, quàm Deum honorant, qui coram altari transeuntes nullam inclinationis reuerentiam exhibent, & quando coram

Domino veniunt:quasi idolū ipsum colunt, iungendo manus, genuflectendo, nō solum pileum,sed ēt zona,& clamydem remouēdo contra illud,qđ dr̄ Io.Apoc. 19. vbi Angelus dixit Ioanni cadere volenti ad pedes eius. Vide ne feceris,cōseruus tuus ego sum. Et licet reuerentia sit maioribus exhibenda, de maior. & obed. super his, & capit. is qui. & ipsi debeant illam recipere, ne contemni videant̄,ff.de offic. præsi. l. obseruandum,tñ esset hæc idolatria secundum eum corrigenda,& quæ recipitur & exhibet̄,ita refert Do.Ant.de But. in d. c. Et si Christus

10 Secunda.Qui ꝑ † Christi inhonesta mēbra iurat, si contemptus desit, & scandalū, venialiter tantummodo peccare credēdus est,vt not.Sylu.in verb.iuramentum 2.4.vlt. aliàs mortaliter peccasse iudicandus est. Hinc Carolus Cæsar lege lata in Toletano conuentu pœnas statutas contra blasphemos sanxit infligendas esse contra iurantes per membra Christi,& Virginis Gloriosissimæ,& ita intelligitur tex.in c. si quis ꝑ capillum.22.q.1.& in auth.vt non luxur. cont. nat. & ratio est, quia licet membra illa in Christo,cum verus homo sit,vere existant, qui tamen nominare audent,videntur quodammodo ipsum contemnere;quasi sit etiā in ipso aliquid contemptibile, ideoq; quasi blasphemi puniuntur,Nauar.cap. 12. nume. 84. versicu. 2.

11 Tertia.Per Dei membra iurare,quasi credendo Deum corporeum,nobisq; similem grauissimum est peccatum.22.q.1.ca. si quis per capillum.

Quarta Qui sub tali verborum conce-
12 ptione proferunt iuramentum, † hoc verū est,sicut Deus verus est, vel sicut euangelia vera sunt,vel sicut verum est,Christum esse Virginis filiū, acerrimè reprehēdendi sunt, & habendi sunt tanquam blasphemi, imo etiam si affirmatio illa veritate nitatur, adhuc tamen qui hisce verbis vtuntur, non effugiunt blasphemiæ crimen, & culpā; ratio est in promptu, quia nostrarum veritatum nulla est cum diuinis comparatio: est quædā non infima blasphemiæ species, quæ vel à nostra superbia ꝓcedit, vel nostra inflammatur iracundia, dum nobis tantam fidem præstari affectamus, qui & decipi, & decipere solemus, quanta debetur veritati diuinæ. Sotus de iusti.& iu.lib.8. q. 2. art.3. col.4.in princ.

13 Quinta.Qui iurando dicunt.Per † vitam Dei interrogandi sunt qua mente id dicāt: si enim intelligunt Dei vitam in testem adducere,cohibendi sunt ab hac indeuota, & irreligiosa iuramenti formula, sed nō quasi pro blasphemia puniendi.Si vero id dicunt, quasi Dei vitā iudicio alterius subijcere volētes,si falsum dicūt eo modo, quo vt supra diximus,qui per vitam suam iurant,Dei iudicio, ac punitioni eam submittunt. Si falsum iurant, grauissimas cogendi sunt dare pœnas: est enim hoc hæreticum credere, vel Deum superiorem habere,vel eum mortalem esse, & eius vitam terminum posse accipere,vt inquit Cou.in rubr.de pact.par. 1.§.7.versi.sexto,hinc.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentū summæ maiestatis religionisque esse, & apud ethnicos fuisse. Clymiæ religio in iurando.*
2 *Requisita in iuramento quæ.*
3 *Iurantes se quædam leuia facturos,quę sunt indifferentia peccāt; quæ vide.*
4 *Iuramenti occasio & necessaria,& iusta esse debet.*
Iurans rem iniustam, nec eam præstare debet,nec vlla eget dispensatione.
5 *Iurantes in re leuißima,vt emētes vendentesq;,quando venialiter,mortaliterue peccent.*
6 *Iurātes supererogationis opus aliquod se non facturos venialiter peccant.*
7 *Iurans aliquid indifferens, an seruare teneatur.vide remißiuè.*

De Iudicio, ac Iustitia iuramenti comitibus. Cap. XV.

1 TAntæ † maiestatis,tātęq; religionis est iuramentum,vt si ad illud inconsideratè recurratur, iam iam virtus non existimetur, sed vitium. Quin apud antiquos ethnicos tātæ religionis fuit iuramentum, vt teste Basilio in sermone ad adolescentes, Clymias vnus ex familiaribus Pythagoræ cum per iusiurāndum trium talentorum mulctam posset effugere,exoluere maluerit,quàm iurare,tametsi recto iuramento vsurus esset. Quod si iuramentum apud eos,qui ambulabant in tene-

tenebris,tãtę venerationis erat, quantę esse debet apud nos, qui versamur in media luce euangelica?saltem illud studeamus, vt quæ in eo requirunt attendamus.Requirun-
2 tur autem plura, & primo quidem iudiciũ, & discretio, hoc autem adhibuisse ille credendus est, qui ad iuramẽtum non nisi maxima necessitate, cum veritas in facti quæstione dignosci non possit, recurrendum duxerit.Nec etiam in omni facti quęstione, sed in illa tantummodo, quæ per aliam viam, quàm per iuramentum innotescere nequeat.In qua rei magnitudo,ac pietas, vt Deus in testimonium vocetur,dignum esse suadent: nam contemnere potius creditur, qui vbi nec honestum quidem hominem ad ferendum testimonium vocare dignum duceret, ibi Deum testem dare vellet,Sotus,de iust.& iu.lib.8. quæstio.2.artic.
3 3. Hinc † etiam errare illi cognoscuntur, qui minima quædam, & indifferentia, hoc est,quæ neque peccata sunt,neq; virtutes,facere,aut non facere iurant.Ecce enim iurat ille lapidem frangere, ad quem fortasse pedem,aut tibiam offenderat. Alter vero iurat nunquam in terram aquam mittere, aut alia huiusmodi,isti ita iurando peccant,q absq; iudicio iuramenti comite iurasse noscuntur,cap. 2. 22. quæst. 2. Non quia verè periurij crimen committunt, sed quia incaute iurant,& periurij grauissimo crimini se exponunt.Sed cum ad iuramẽtum recurrimus,non satis est hoc solum considerare,
4 an † iuramentum necessarium sit: nã oportet etiam inquirere an iustum sit:quantumuis enim res sit magna, ac mente reuoluta, si iniusta sit,non est facienda, ita nec etiam iuramenti vinculo permittenda:deest enim iuramento huic iustitia, quæ ipsius comes debet esse indiuiduus,vnde qui homicidiũ, aut furtum, vel quid simile iurant, se perpetraturos, peccare quidẽ dum iurant cõprobantur,non tñ adimplere cogunt, imo nec erit aliqua dispensatio necessaria,Sot.lib.8. q.1.ar.7.Hæc dixisse sufficiat,nũc ad particulares decisiones more solito descendamus.
5 Prima. Qui in re leuissima, atque inani iurant,siue etiam frequenter, & absque necessaria causa, sicut ementes, & vendentes sæpe facere nouimus, peccant quidem, eo q iudicium in iurando non adhibent, sed venialiter tantum, si veritas non defuerit, Sotus lib.8. quæst.2.art.3.col.7. Si tamen esset contemptus,vel notabili periculo peierandi se exponerent, peccarent mortaliter, Sylu.in verb.iuramentum.2.quæstio.8.
6 Secunda. Qui † monachalem habitum non assumere iurat, siue elemosinam non dare, vel aliud supererogationis opus non facere, venialiter tantummodo peccat:non enim ad hoc tenetur, at si in necessitatis articulo, vbi ex præcepto etiam obligaretur, non facere iurasset, mortaliter peccasse iudicandus erit,Sotus lib. 8. q. 2.artic.3.versi. quinta conclusio.
7 Qui iurat † aliquid indifferens, vt in terram non spuere,vel per locum aliquem nõ transire,an seruare teneatur,vel ne.in ca.7. examinabimus.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum triplex solemnizatum, deliberatum, & inconsideratum: unde triplex oritur periurium. num. sequen.*

3 *Iuramentum carens ueritate mortale esse, quando id locum habeat etiam in minima re.*

4 *Iuramentum promissorium tum mortale, tum ueniale, pro intentione iurantis.*

5 *Periurium assertorium nulla causa excusatur.*

6 *Discretionis annos qui attigit peierãs mortaliter peccat.*

7 *Iurare turbato animo falsum, modo ueniale;modo mortale est peccatum.*

8 *Falsum pro uero habitum, iuramento firmare, non est peccatum.*

9 *Iuramentum in re falsa, etiam iocando mortale.*

10 *Personæ publicæ à falsum iuraturo iuramentum exigere licet, priuatę uero an, & quando.*

11 *Iuramentum deferre suspecto de trãsgreßione mortale est.*

11 *Iurare in re, quam scit iurans se tempore pręstituto non præstaturum, mortale est.*

13 *Iurans falso leue aliquid non fecisse, peccat mortaliter,& quare.*

14 *Iuramentum promissorium in re leui*

si fit animo non implendi, læthale est, & num. 17.

15 *Iuramentum de re mala non tenet, peccatum tamen parit.*

16 *Mulieres iurantes iratæ, verberaque aut similia minantes pueris, peccant venialiter.*

De veritate, præcipuè iuramenti comite. Cap. XVI.

EXigitur quidem iustitia, & iudiciũ in iurando, sed multo magis veritas. Ideoq; sciendũ est secundum Turrecrem. in c. habemus,
1 num. 3. 22. q. 1. ꝙ iuramentum † triplex est quoddam deliberatum, & solemnizatum, sicut qñ testes iurant super sancta euangelia in præsentia iudicis. Quoddam est deliberatum, sed non solemnizatum; vt quando quis in occulto iurat aliquid cum deliberatione, intendens illud per diuinæ veritatis testimonium confirmare. Quoddam vero est nec deliberatum, nec solemnizatum, sicut quando quis iurat in communi sermone, non attendẽs quem inuocat, & ad quid, sed ex quadam consuetudine, & secundum
2 hoc † periurium tripliciter potest committi. Et si committatur in iuramento deliberato, & solemnizato, mortale peccatũ est, & enorme, reddens etiam personam infamem. Si vero committatur in iuramento nec deliberato, nec solemnizato, tunc non est peccatum mortale, sed veniale, per hoc, ꝙ in lingua in lubrico posita est, verũ si cõmittat̃ in iuro deliberato, sed nõ solemnizato, & tunc aut deliberat de delicto tñ sed non de iuro super addito, i. non attendit ad iuramentum, & quasi non percipit se iurare, sed ex lapsu linguæ in iuramentũ prolabitur, & quia tunc quasi nesciens iurat, non peccat mortaliter, sed tantum venialiter, quia nescire non reputatur voluntarius modo perniciosum nõ sit mendaciũ, concordat, D.Th. in 3. sen. si vero deliberat de dicto, & iure, tunc talis regula proponit.
3 Vnumquodq; † iurm, qđ veritate caret, esse mortale peccatũ, nec aliqua vtilitatis cã, aut necessitatis excusari: magna. n. culpa est testẽ falsi Deũ adducere, qđ adeo verũ est, vt ẽt si minimum, qđ verũ esse iurat̃, & tñ falsum est, mortale peccatum esse credatur. (Exemplũ,) si quis iurat palpebras non mouisse, mortaliter peccat; nã ẽt hic in falsæ rei testimoniũ Deũ vocare audet: sed hoc in assertorio iuro tm̃modo locũ obtinet. In
4 promissorio † vero distinctione indiget: nã si quis calamũ dare promittat, si promissionis tempore verè quod promisit adimplere cogitat, licet postea non adimpleat, venialiter tantummodo peccat, prauitas. n. rei à peccato mortali excusat. Si vero nec etiam qñ iurauit, adimplere promissum cogitabat mortaliter peccasse existimandus est: quia testem falsi Deum adduxit: nam qui dare promisit centum, tenetur habere propositum saltem tpe promissionis illud adimplere suo tempore, hoc si falsum est, iã Deum in falsi testimonium adduxit, ideoque mortaliter peccauit, Sotus lib. 8. quæst. 1. artic. 7. col. 2. & 3. sed ad dubiorum decisiones ex his eliciendas accedamus.

5 Prima. Periuriũ † assertorium, quod est falso Deum iurare circa materiã, quæ est de præsenti, vel præterita, mortale peccatum esse manifestissimum est, siue fiat ad cauendum sibi mortem, vel ad tuendam innocentis, aut Regis vitam, vel ad liberandam ab incendio, vel proditione totam Rempublicam, aut ad eripiendam ab æterna morte proximi animam, ita Couar. in rub. de pact. par. 1. §. 1. ve. s. sexto.

6 Secunda. Qui † postquam annos discretionis attigerit iuxta tex. in c. 1. de deli. puer. deierat, mortaliter peccat, siue hoc fecerit vtilitatis proprie, siue alienæ causa, gratia iocandi, aut excusandi, aut metu, ita Nau. in c. 12. nu. 5. qui reprobat opinionem glosæ in c. veniens extra de iureiu. asserentis non esse amplius, quàm veniale, iurare falsum iocandi causa, quia communiter reprobatur.

7 Tertia. Et si † inconsideratè, turbatoque animo iurare falsum, non aduertens an illud sit falsum, peccatum sit veniale secundũ D.Th. 22. q. 89. ar. 3. tñ qui inconsideratè, turbatoq; animo falsum iurat, si cum aduertit, paratus non sit desistere, à mortali non excusatur, secundum Caiet. d. art. 3. Si vero cõtrarium haberet animum. s. cum aduertit non falso iurare venialiter tantũmodo peccaret. Sylu. in verb. iuramentum, 2. num. 6.

8 Quarta. Qui † qđ falsum est, verũ putans iureiurando asserit, peccasse nõ iudicat̃: nisi diligentia, q̃ in illo cognoscendo adhibere tenebat̃, sua culpa nõ adhibuit, quo casu ex quantitate culpæ quantitas peccati existimatur, Sot. lib. 8. q. 2. ar. 1. de iust. & iu.

Quinta.

9 Quinta. Qui † falsum credens quod falsum est cum iuro affirmat, etiam si iocandi causa id fecerit, mortaliter peccat, Turrecr. in sum. 22. q. 2. tex. in c. homines, 22. q. 2.
10 Sexta. Qui † inducit, seu exigit iurm ab eo, quem scit falsum iuraturū, nō peccat: mō do exigat publico fungens officio, & mune re, iuxta ordinē iuris, c. quāuis. 22. q. 1. Coua. tit. de pact. par. 1. §. 6. nu. 2. in fi. verum si hoc faciat, vt persona priuata, mortaliter pecca ret, vincit enim is homicidā. 22. q. 5. c. si quis conuictus. & c. seq. Card. in cle. vni. de iureiu. nisi is, quem scit falso iuraturum, esset iam paratus iurare, puta quia se offerret, & esset aliqua rationabilis causa ad recipiendum tale iurm, nam tunc recipiens non pec caret mortaliter, sed tantum de ea priuata persona intelligitur, quæ ad iurandum indu cit, vel disponit, quem scit, vel probabiliter credit periuraturū, pulchre Turrecrem. in c.
11 quāuis. 22. q. 1. Hinc † infert Pan. in c. clericos, de cohabit. cler. & muli. ꝙ nunquam est deferendum iurm illi, contra quem est vehemens suspitio de transgressione eius, & deferēs peccat mortaliter, c. ille. 22. q. 5. Qđ nota contra nonnullos cōfessarios recipiētes à pœnitentib. iurā de abstinendo ab aliquo peccato, sed potius pœnā statuant.
12 Septima. Qui † qđ adimplere posse non credit, cum iuramento promittit, mortaliter peccat, veluti si iurat se ad certum tempus persoluturum debita, probabiliter credens non futuram sibi facultatem id eo tēpore faciendi, Sylu. in verb. iuramentum. 4. quæstio. tertia, versic. circa hoc. & quæstio. 18. & 25. Si vero implere posse existimat, & postea impeditus aliqua necessitate implere non poterit, à periurio excusatur, c. querelam, de iureiuran. modo cum ad meliorē fortunam peruenerit, quanto citius adimplere non desistat, argum. tex. in capitu. delicti, de dolo, & contu.
13 Octaua. Qui † in terram non spuisse, aut alia huiusmodi, quæ minima sunt, se non fecisse iurat, cum verè fecerit, mortaliter pec cat: cum Deum citare in testem falsi, charitati eius contrarium sit: etenim si mendacium simplex, vtcunq; in re leuissima cōtingit, non potest dici citra peccatum saltem veniale, c. 1. 22. q. 2. mendacium ergo non simplex, sed cum testimonio diuini nominis contingens dubio procul absq; mortali culpa dici non potest. Couar. in rub. de pac. par. 1. §. 1. vers. sexto.
14 Nona. Qui † calamum dare cum iuramēto promisit, aut aliud minimum, si dādi animum, cum iurabat, habuit, excusari poterit à mortali, si postea non dedit, si vero cōtrarium etiam tunc facere deliberabat, mortaliter peccauit, Sot. de iust. & iu. lib. 8. quæst. 2. artic. 1. sic qui vnum Pater noster, aut Auē Maria, vel quid simile minimum iurat, non tenetur sub pœna mortalis culpę, sed tātum venialis adimplere: modo adimplendi animum cum iurabat, habuerit: alias secus, si iu
15 ramentum esset magni momenti. Hinc † infertur, quòd qui absque animo adimplendi, malum aliquid, puta homicidium, aut furtum facere, iurat, mortaliter peccat, nec ad implere tenetur, Nauar. cap. 12. nu. 12. si vero esset hoc minimum, mortale peccatum
16 non iudicaretur. Hinc mulieres, † quæ irato animo filios verberare iurant, venialiter tantummodo peccant non adimplendo: minimum enim hoc est malum, quod facere minatæ sunt, vt interim omittamus eas animum iurandi non habere, ideoque nec iuramento ligari, Sotus lib. 8. quæstio. 1. art. 7. ad quartum argum.
17 Decima. Qui † amicum habet obuium in via angusta, cedensque inuitat eum, vt prior transeat, iurando affirmans se non trāsiturum, antequam ille transierit, peccat venialiter non adimplendo, si adest intentio faciendi id, quod iurat: quia minimum est. Sotus, qui supra, col. 3.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum dolosum, quare sic dicat.*
2 *Iurare dolosè quis quadrupliciter dicitur, & de prima specie. nu. seq.*
4 *Iurare lingua, & mentem iniuratam gerere, licet coacto in re iniusta.*
5 *Iurans sine intentione iurandi, an ad promissa teneatur; & quid de iurante sine intentione non se obligandi. ibid. & nu. seq.*
7 *Iurans, interrogatus, non vidisse, quod vidit, non excusatur, si aliud mente re voluebat, & id ipse intelligebat.*
Iuris ordo, quando seruari dicatur in iuramento.
8 *Verba quando secundum iurantis, vel deferentis, intentionem sint intelligenda.*

Iuramento

9 Iuramento decipere interrogantẽ quādo liceat.

10 Iurans animo non iurandi, ratione scādali tenetur seruare iuramentum.

11 Promissum seruandum, puellæ de ea ducenda in uxorem, iuramento firmatum.

12 Iurans necessitate & ui adductus, si iurandi animum non habet, uel si aliud mente spectet, an peccet.

13 Metu extortum restituendum est, fallit si dans fuit causa metus.

De iuramento doloso. Cap. XVII.

1 IVramentum † dolosum ab effectu dicitur, eo, quod cum dolo, & fallendi animo fiat. Falsitas autem eius in eo cōsistit, quòd verba menti non consonāt. Verba enim in hac iuramenti specie apertam iuramenti figuram præseferunt, sed mens aliud intelligit.
2 Quod euenire † quadrupliciter potest. Primo, si aliud iurare intendat, quàm ille, cui iuratur, credit. Secundo, si iurandi intentionem non habet. Tertio, si iurare quidem cō sentit, sed non se obligare. Quarto si iurare & obligare se volens proponat etiam illo tempore, quo erat promissum non adim-
3 plere. In primo † casu optima proponitur illa Turrecrem. distinctio, quam posuit in c. hoc videtur. §. queritur. 22. q. 5. quæ est, quod si aliquis illorum fraudem non adhibuit, secundum mentem illius iurantis est interpretandum iuramentum. Si vero vterque fraudare voluit, tunc arbitrio boni viri est intelligendum, & declarandum eo modo, quo communiter verba illa solent accipi. Si tamen plures habeat intellectus, & vterque in fraude fuerit, secundum iurantis intentionem accipiatur, at si vterque rectam habuit intentionem tunc secundum vtriusque mentem verba accipiantur, quod si generalia fuerint, casum illum non comprehēdit, de quo verisimiliter, qui iurat, non cogitauerit. Hæc infra exemplis sufficientissimè declarabuntur. Illud autem hic admonentes
4 hanc iuramenti † speciem dolosam ꝓpriè conuenire iuramento promissorio, quod se cum affert obligationem aliquid faciendi, vel non faciendi; & hac iuramenti specie tunc vti licet nobis, cum iniustè ab aliquo iurare cogimur, sed vbi coactio non interfuerit, vel qui cogit, non potest iure cogere, nullo pacto licet, cap. humanæ aures, cum ibi not. 22. quæstio. quinta, D. Thom. 22. q. 98. articu. 7. ad quartum.
5 Secundo vero † casu, vbi quis iurandi nō habet intentionem, & profert verba iuramentum significantia, dicendum est, quod quamuis absque dubio peccet, non tamen iuramenti vinculo promissa seruare astringitur, Sotus lib. 8. quæstio. 1. artic. 7. ver. quartum argum. Est enim iuramentum actus humanus, ideoque secundum regulas generales vbi nulla est intentio, nullum est iuramentum, vnde nulla erit obligatio. Sed in tertio casu, quando consentit iurare, sed nō se obligare, quamuis dissensio sit inter doctores, verius tamen est dicendum, ꝙ promissa seruare teneatur: iuramentum enim ex sui natura necessitatem promissa seruandi producit, ideoque vbi intentio fuit iurandi, & verba sunt prolata iuramenti figuram habentia, statim producta, est adimplendi, quod promissum est, obligatio, quæ ab intentione se non obligandi impediri nō poterit. Sotus lib. 8. de iust. & iu. quæstio. 1. arti.
6 7. ad quartum arg. Sed † in vltimo casu absque contradictione erit dicendum necessarium esse seruare iuramentum, & si illicita intentio non adimplendi, peccatū sit proculdubio, quæ iuramenti obligationem tollere, sicut ex post facto superueniēs nō posset, ita nec etiam à principio, sed tandem ad particulares decisiones accedamus.
7 Prima. Qui interrogatus † Titium an noctu viderit, quem verè viderat, & cognouerat, respondit se nunquam vidisse, secū mente reuoluens montem aureum, aut quid simile. Si hac intentione Titium se non vidisse iureiurando affirmat, periurus dicitur, & mortaliter peccat, si iurare non cogebatur, vel ipse sponte se obtulit, vel iudex sit competens, vel etiam iuris ordine seruato iustè iurare coactus fuit, D. Thom. 22 quæstio 89. arti. 7. ad quartum; iuris autem ordinē tunc seruari dicimus, quando de eo, quod quis interrogatur, habetur semiplena probatio, vel eius infamia præcesserit, vel indicia approbata intercederent, Nau. in Manu. c. 12. nu. 18. ver. ex quo. & c. 18. nu. 57.
8 Secunda. Iurantis † verba sunt intelligenda secundum intentionem, & mentem iurantis,

rantis,c.humanæ aures,c.qui peierare. §. ex his.22.q.5.c.1.de iureiur.li.6.in fi.verbis.modo iurans nulla fuerit vsus arte, calliditate, versutia, dolo in verborum conceptione, quod si is, qui iurauit, vsus fuerit in conceptione verborum dolo,arte, aut calliditate ad decipiendum eum,cui iuratur, tunc etiã in foro animæ iuramentum intelligendum est secuudum sensum, & mentem eius, cui iuramentum fuit præstitum,d.c.qui peierare.§.ex his.c.quacunque arte 22.q.5.D.Tho. 22.quæst.89.artic.7. ad quartum.vbi optimè Caietanus.

9 Tertia.Qui à iudice, † vel ab alio interrogatur de ijs, de quibus testimonium ferre non cogitur,& iurare compellitur,poterit secum aliud dum iurat,cogitare,& ita illum decipere, vel etiam dicere se nescire, quò illi manifestare teneatur,per capit.vtilem,22.quæstio.2.Nauar.cap.12. nu.18.Mentiri autem simpliciter non potest absq; peccato,D.Thom.22.q.69. artic.1. & 2. Couar. lib.1.variar.resol.cap.2. nu.2.

10 Quarta. Qui † iurat animo non iurandi, etiam si iuramentum seruare in animæ iudicio minimè obligetur ratione iuramenti, quia animum iurandi non habuit, tenetur tamen seruare ratione scandali vitandi,qđ vere oriretur, si iuramentum non seruaret, (v.g.) fictè qui iurauit in re alicuius momẽti si aliter persuaderi non potest se non vere iurasse,tenetur iuramentum seruare, ne habeatur in aliorum opinione periurus, & hoc sub reatu peccati mortalis,Couar. titu. de pact.1.par.§.5. num.2. pro quo facit sententia Bal.in l.ei qui seruo.C. quod cum eo. scribentes,ei,qui promisit alteri centum aureos absque animo promittendi, non teneri absolute ex promissione, sed ex alia æquitate cogendum fore promissa seruare. Rursum † quando quis vt puella frueretur fictè illi iurauit eam,si consensum præstiterit, ducere in vxorem, tunc tenetur seruare promissum, quippe qui pernitioso vtitur mendacio,Sot.lib.8.q.1. art.7.

11 (margin, beside "sum † quando")

12 Quinta. Qui in nemore † captus à latronibus, vel in alia necessitate positus aliquid dare,aut facere promittit, & verba iuratoria profert, si iurandi animum non habet, mortaliter peccat,Caiet.22.quæstio.89.art. 7.& ante absolutionem tenetur hoc iuramentum seruare: quia ecclesia quo ad exterius iudicium potius præsumit iurandi animum,ne præsumat mortale peccatum,c.veniens,de iureiu.Couar.tit.de pact.1.par.§.5. num.3.Verum si iste aliud mente cogitauerit,(v.g.) promitto dare, aut facere si à iudice coactus fuero, vel si cœlum ruat, vel quid simile,tunc à peccato erit immunis,& iuramentum seruare non esset compellendus,Sylu.in verb.iuramentum 4.num.7.Naua.c.12.in Man.nu.14.

13 Sexta.Vtrum autem is, qui † extorsit aliquid per metum,teneatur restituere, respõdeo breuiter, ꝙ restituere tenetur non solum habita per talem metum, sed etiã omnia,quæ amisit ille, cui talis fuit illatus metus. l. si cum exceptione. §. pedius.ff. quod met.cau. Quod tamen fallit, si dans fuit in causa sui metus,(v.g.) minatur quis accusationem de crimine veraciter perpetrato,licet talis, qui minatur, turpiter accipiat aliquid,vt ab accusando desistat,tamen necessario restituere non tenetur, si alius potuit donare.Si vero incutit timor iniustè.(Exẽplum) pater comminatur interficere adulterum cum filia, quod de iure ciuili licet, tali timore extortum tenere non poterit in conscientia; nisi in recompensationem sui interesse puta famæ læsæ. & huiusmodi, facit tex.cum glo.in c.inter hæc.32.q.2.Syl. in verb.metus.q.fin.& 6.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum uergens in deteriorem exitum non seruandum, & quot modis uergat.*

2 *Iuramentum uergens in exitium salutis æternæ,periurium est potius; nec seruandum num. 9.*

3 *Res minima, uel indifferens, impossibilitas, & magna difficultas, in iuramento non seruato excusant à mortali.*

4 *Necessitas licet excuset à periurio, nõ excusat à foro.*

5 *Iuramentum, ubi licet cogentem deludere,non seruatur.*

6 *Iuramentũ defuncti seruare non cogitur hæres.*

7 *Iurans per se,& suos hæredes,non obligat in spiritualibus hæredes; secus in temporalibus, ut nu.seq.*

9 *Iurans,quod ex se malum est, propria auctori-*

auctoritate, & sine absolutione potest contrauenire.
10 *Iuramentum de non loquendo cum aliqua persona, quando egeat, vel non, dispensatione.*
11 *Iurans de non faciẽdo aliqđ melius bonum, vel de non mutuando, aut fide iubendo, quo casu venialiter, & quo mortaliter peccet, & an obligetur.*
12 *Vir iurans se non acturum rerum amotarum, seruare non tenetur.*
13 *Iuramentum de non denunciando non tenet; præsertim in crimine committendo, secus in commisso.*
14 *Pecunia data, quo non denuncietur crimen, restituenda.*
15 *Iuramentum famuli de denunciando domino furantes eius bona, an seruandum sit: & quid de testibus synodalibus, vide ibi.*
16 *Iuramentum in re, quæ vitæ interitum afferat, non implẽdum; neque etiam votum.*
17 *Iuramentum non contemnit, qui animi causa, & de modico ludit.*
18 *Iuramentum prælati de non alienãdis bonis ecclesiæ, quam vim habeat.*
19 *Promittens dare aliquid nomine pœnæ si ludat, valet promißio.*
Mulier à marito pœnam quo casu possit stipulari.
20 *Iuramento de re parui momenti nõ seruato, læthale non admittitur crimẽ.*
21 *Iuramentum in re indifferenti propria auctoritate iufringitur.*
22 *Impossibilitas quo casu liberet iurantem à periurio, & quo non.*
23 *Iuratæ rei in aliam commutatio, quando fieri poßit sine peccato, & quando secus.*
24 *Iuramentum non ligat iurãtem nimio furore turbatum.*
25 *Iurans redire ad carceres, an adimplere teneatur; & quando etiam redeũdo peccet.*
26 *Iuramento non obstante, ex causa rationabili licet euulgare secretum.*
27 *Votum de non iurando non frangitur in teste iurante.*
28 *Testis non tenetur cælare secretum; fallit tamen duobus in casibus.*
29 *Iurans iniustè coactus, si animo sub aliqua conditione promittat, ea adueniente, tenetur.*
30 *Iurans coactus se pecuniam latronibus daturum, tenetur adimplere.*
31 *Pecunia iuramento promissa latronib. an recipiat compensationem, vide.*
32 *Filius iurans non recedere, vocatus à patre recedens, non est periurus.*
Superior propriè intelligitur summus Pontifex.
33 *Iuramentum sine præiudicio superioris intelligitur, vbi agitur de iure superioris. limitatur ut nu. 36.*
34 *Iurans non exire domum, exiens citatus à iudice, non est periurus.*
35 *Superioris auctoritas semper in uotis excepta intelligitur.*
37 *Præceptum iudicis ex iusta causa liberat debitorem non soluentem à periurio.*
38 *Filius scholaris debitum contrahens ratione studij, uidetur se obligasse de consensu patris.*
39 *Conditio si res in eodem statu permanserit, subintelligitur in iuramento, & uide exempla.*
40 *Iuramentum de non offendendo inimicum, intelligi, nisi lege permittente, uel de inimicitia præcedenti. nu. 43.*
41 *Periurus non est, non seruans iuramentũ socio sibi promissum nõ seruãte.*
42 *Iurans stare mandatis intelligit de moderatis.*
44 *Iurati sibi inuicem, mutuo consensu à iuramento liberãtur: idem de eo qui iurauit, ut & alter illud ipsum seruaret, num. seq.*

Quibus

Quibus causis liceat iuramẽtum non seruare. Cap. XVIII.

Reliquũ est pro absolutione eorũ, quæ ad nostram materiam iuramenti spectant, vt declaremus quib. ex causis iuramentum non seruare liceat. Quod quibusdam regulis di-
1 gnosci poterit. Quarum † prima sit, vbi vergit in deteriorem exitum: vergere autem in deteriorem exitum est, quando peius est ipsum implere, quàm infringere, Sot. lib. 8. q. 1. artic. 7. colum. 4. Quod quidẽ contingere potest multipliciter.

Primo, quando vergit in interitum salutis spiritualis, idest in damnum animæ: quia videlicet est mortale, aut veniale. Hinc infert Arch. ꝙ iurans facere aliquid, quod est veniale peccatũ, illud iurm̃ non debet seruari, ꝑ quo optimè facit tex. in c. 2. de pac. lib. 6. & ibi Io. And. & ratio est, nam cum veniale peccatum opponitur feruori charitatis, consequitur ex hoc, nullam posse etiã præstito iuramento constitui obligationem ad id agendum, Abb. & Fel. in c. si vero, de iure iur. Zab. in cle. 1. de vsur. Secundo si vergit in pręiudicium salutis corporalis directè, vt quia esset aliquid mortale corpori suo, vel proximi. Vel tertio si vergit in dispendiũ salutis æternę, quod idem incidit cum primo. Vt si quis iurauit sanctimonialẽ corrumpere, vel patrẽ suũ interficere, vel esset iuramẽtum fauens vsuris. & tunc propria authoritate pōt contrauenire, c. 2. 23. q. 4. notat Inno. de elect. venerabilem. tale n. iuramentũ nullo pacto seruandum est, c. non est obligatoriũ, de reg. iur. lib. 6. d. c. si vero. & c. cum quidã §. vlt. c. sicut, de iureiu. c. in malis cum
2 simil. 22. q. 4. & † potius dicitur tale iuramẽtum periurium, c. 1. de iureiu. lib. 6.

3 Secunda regula est. Vbi minimũ † est qđ promittitur: tunc nō obseruare, non erit saltem mortale peccatũ, qñ iurando mens verbo concordat. Idem qñ id, quod iurat, est indifferẽs, vt no. D. Ant. de But. in c. si vero, de iureiu. Tertia, vbi superuenit impossibilitas, vel necessitas, aut magna difficultas. c. que-
4 relam, de iureiu. Sed aduerte ꝙ licet† necessitas excuset à periurio, non tñ excusat à foro. Vnde cum rōne iuri quilibet efficiatur de foro ecclesiæ, vt est tex. not. in c. 3. de foro compe. in 6. poterit aliquis ratione iuramenti, non obstante necessitate, qua iurm̃ adimpleri non possit, conueniri corã iudice ecclesiastico, ita dixit Io. And. in d. c. 3.

5 Quarta vbi licuit † iniuste iuramentũ extorquentem deludere, si calliditate aliqua verborum vsus fuerit ad inducendum ad iusiurandum, vt superius diximus c. 6. num. 2. nam tunc secundum mentem proferentis iuramentum intelligitur.

6 Quinta ratione † hæredis, qui non compellitur obseruaré iuramẽtum defuncti, ita Ioan. And. in c. 3. de foro comp. lib. 6. & de sepult. c. fina. Et ratio est, quia iuramentum ex parte iurantis est personale, vt in c. veritatis, ꝑ Inno. & Io. And. de iureiu. inde est, ꝙ hæres non incidit in piurium, licet veniat contra iurm̃ defuncti. Et non obstat illud, quod dr̃, ꝙ persona hæredis, & defuncti eadem censeatur, vt in auth. de iureiurã. à mo. præsti. post prin. & ꝙ hæres representet personam defuncti, l. cum à matre. C. de rei vẽdi. & l. mortuo. ff. de fideius. quia ꝓdicta procedunt in temporalibus, secus in iuramẽto,
7 & quo ad periurium. Vnde licet † quis iuraret per se, & suos hæredes, tamen spiritualiter non potest obligare hæredem, licet honestum sit, vt in spiritualibus obligationibus filius sequatur voluntatem patris, tamen non est necessarium, vt not. in capit. 1. de despons. impub. & in c. ex literis, el secondo, & cap. veniens, de sponsal. Vnde licet ratione iuramenti obligatio quo ad temporalia transeat ad hæredem, vt per glo. not. in cap. ex literis el secondo, tamen secus in spiritualibus, in quibus cum ligetur anima, sine proprio consensu, & spirituali mandato ligari non potest, facit cap. Vt circa, de ele-
8 ctio. lib. 6. Quare † & si quo ad validitatem contractus iuramentum defuncti obliget hæredem, vt dixit glos. nota. in capitu. 2. in fin. de pact. lib. 6. & sequitur Bald. in authen. sacramenta. C. si aduer. vend. non tamen filius vel hæres dicitur periurium, si non sequitur factum defuncti. Et quamuis quandoque hæres possit compelli per iudicem ad satisfaciendum animæ ipsius defuncti, tamen illud non est ratione iuramenti, sed ratione causæ, quæ talis est, vt teneatur hæres satisfacere animæ defuncti. Stet igitur regula firma, quòd hæres non teneatur sequi iuramentum defuncti. Sexta, & vltima est, propter multas conditiones, quæ in iuramento subintelliguntur, iuramentum nō est seruandum. Sylu. in verb. iuramentum. 3. quæst. 1. sed hæc exempli modo declarabimus,

mus, & explicabimus & primo. Qui iurat
9 id, quod secundum † se malum est, vt perpetrare homicidium, vel parentes non honorare, cum ipsis non loqui iurando peccat mortaliter, & propria authoritate sine absolutione à iuramento potest venire cõtra illud, videtur probari in c. illud vbi Franc. de iureiur. lib. 6. D. Anto. de But. in c. venerabile, in fin. de elect. Sotus, de iusti. & iur. lib. 8. quæst. 1. artic. 7. col. 4. Couar. tit. de pact. §. 6. num. 5. 1. par. qui ampliat, siue iurans habuerit animum agendi, quod iuramẽto promiserat, siue non: quia nomen Dei in vanũ assumpsit, ipsum in testem assumens falsæ promissionis, quod idem notat Syl. in verb. iuramentum. 4. quæst. 1.

10 Sed aduertendum † est, circa iuramentum non loquendi cum parentibus vel extraneis, aut alijs consanguineis, quod si illud non loqui est ex indignatione, vel quia non velit præbere officium charitatis, tunc tale iuramentum non indiget absolutione: quia militat contra charitatem. Sed si non loqui cum consanguineis, vel extraneis iuramentum præstaretur ex aliqua iusta causa, vt q̃a sermones illius essent corruptibiles, tũc iuramentum indigeret dispensatione, & stãte illa causa iuramentum esset seruãdum D. Anto. de But. in c. cum quidam, de iureiu.

11 Secundo, qui iurat † se non facturum aliquod melius bonum, quod tamen facere nõ tenetur, peccat quidem venialiter iurando quatenus obicem ponit spiritui sancto, qui est boni propositi inspirator, non tamẽ peccat iuramentum seruando; sed multo melius facit, si non seruet, D. Thom. quodlib. 3. articu. 14. Abb. in cap. si vero, el 3. de iureiuran. colligitur ex Gratiani resolutione in c. fin. §. fi. 22. quæst. 4. Vnde si quis iureiurando promittat non mutuare pecunias non fideiubere, certe in casibus, quibus id officium impendere tenetur, sub mortalis, aut venialis culpæ reatu dubio procul peccabit: si iuramentum seruet, & peccabit iterum iurando, Dom. Anto. de But. in cap. cum quidam, num. 9. de iureiuran. & ratio est, quia tale iuramentum non obligat, vbicunque proximus vt reus indiget fideiussore: quia ex præcepto tenemur diligere proximum, de pœnit. distin. 2. proximos. ergo per iuramẽtum non possumus nos subtrahere ab hac pietate ex necessitate facienda, vt in cap. diligenti, de foro competen. Et eodem modo dicendum est de iuramento de non mutuanda pecunia: quia nõ obligat quo minus possit, & debeat fieri mutuum indigentib. per notata per Ioan. Andr. in capitu. 2. de solut. Extra tamen casum necessitatis, & si poterit tale iuramentum seruare, tamen melius faciet venire contra iuramentum. Siue proximus sit in extrema necessitate constitutus, siue non. Couar. in rubr. de pact. par. 1. §. 6. num. 7. versicu. sexto.

12 Tertio vir, † qui iurat nõ agere cõtra vxorem rerum amotarum, obseruare iuramentum non tenetur. quia huiusmodi obseruatio occasionem præberet mulieribus furandi. l. conuenire ff. de pact. dotal.

13 Sic qui iurauit † aliquem non denunciare, non tenetur illud iuramentum adimplere, vide glo. in cap. ad nostram el secondo, de iureiuran. quia est contra bonum animæ delinquentis, & charitatis. 2. quæstio. 1. cap. si peccauerit, de iudic. c. nouit. Quod tamen procedit, quando denunciatio principaliter esset propter bonum publicum, licet secundario propter priuatum. Sylu. in verb. iuramentum 4. q. 11. Adnotandum tamen est, quod secundum Panormi. in capit. quemadmodum §. 1. num. 14. de iureiur. hoc procedit quoad crimen committendum; quia præstat materiam peccandi, ff. de pactis l. si vnus §. illud. & §. pacta. secus respectu criminis iam commissi, ita text. iuncta glo. in d. c. quemadmodum: quia tunc cessat causa peccandi.

14 Si tamen quis † pecuniam acciperet, turpiter acciperet, & de consilio esset restituẽda: quia moueri debet ad non accusandum ex charitate sperans correctionem, & non ex cupiditate: Sed qui pecuniam acciperet de non accusando respectu criminis perpetrandi, teneretur ex præcepto ad restitutionem Syl. in verb. Accusatio q. 6.

15 Quarto nec etiam † famulus, qui Domino iurauit denunciaturum si quem sciuerit eius bona subripuisse, seruare iuramentum tenetur; si dominus esset truculentus, sed si mansuetus esset, & probabiliter crederetur rationabiliter ꝓcessurus, si res sublata erat sub eius custodia, reuelare tenetur. Idem si non esset sub eius custodia modo probare possit; si vero non potest probare, reuelare non tenetur, 2. q. 7. c. quia plerique. nisi in casu, cui possit prodesse, & non obesse, facit tex. in c. hoc videtur 22. q. 5. Et si aliter iurauit, iuramentum non fuit licitum, vnde nec obligatorium. Idem dicit Hugo de testibus Synodalibus, quod non teneantur denunciare episcopo, licet iurauerint, nisi crimina,

quæ

quæ probare possunt, 23.q.4.c. quisquis, alias esset proditor criminis 2.q.1.c.si peccauerit: nisi hoc faciet secretò episcopo, vel alij, qui potest corrigere paternè, arg.tex.in d.capit. Hoc videtur.Syl. in verb.familia.q.8.

16 Quinto. Qui † aliquid iurat quod vergit in interitum salutis corporalis, illud adimplere non tenetur: Quod procedit, siue iuramentum tendat in mortem alterius, c.2. 22.q.4.siue in propriam.Hinc Panor.in c. si vero num.2.de iureiur. inuehitur cõtra Carthusienses, quod non obstante regula, & voto, debent carnes comedere, quod non aliter possent mortem euadere, quam propter esum carnium: quia sicut iuramentum, ita & votum, nõ ligat propter periculum mortis, cum paribus passibus ambulent, quod verum est, quando ex aliquibus circunstantijs medici affirmarent infirmum moriturum absque prædicto esu carnium.

Sic etiam, qui iuraret Romę moraturum mense Augusto si à medicis iudicaret moriturus ex tali mora, illud iuramentum non esset obseruandum, D.Anto.in d.capi. si vero num.4. de iureiuran.

17 Sexto, Qui non ludere iurauit, si animi causa de modica quantitate pecuniæ quandoque luserit, iuramentum contemnere nõ creditur: quod in ludo magnæ quantitatis, ac vitioso intelligitur Nauar.c.12.nu.11. vbi inquit iustam non esse causam in hoc casu dispensandi magnum ludendi superueniens desiderium in iurante.

18 Sic in iuramento † prælati de non alienando inconsulto Papa, non comprehenditur res modica, vel paruæ vtilitatis, Panor. in c.vt super, de rebus eccle.non alie.qui facit singularem theoricam, quòd iuramentũ simpliciter præstitum, de rebus eccle. non alienandis restringitur ad alienationem illicitam, vt in cap.fina. in glo. in ver.assensu, de eccles.ædif.

Imo nec etiam in casu vtilitatis: quia necessitas, & vtilitas æquiparantur in iure, vt notatur in summa.12.q.2.

19 Sed vtrum † si aliquis ludat multum, & faciat instrumentum amico suo, non ludere, & si ludat, promittit sibi dare tantum nomine pœnæ, an valeat instrumentum, & stipulatio.Resp.quòd sic; facit quod not.in l.fi. C.de aleato.& per hoc sumitur cautela, per quam quis retrahitur à ludo, facit etiã quod notant Doctores Barto. Bald. & Franc. de Aret.in l.ex parte.§ mulier.ff.de verbo.obliga.vbi est tex.literis aureis scribendus, quòd potest vxor à marito stipulari pœnam, si redierit ad concubinam, vel si concubinam acceperit, & hoc, vt cõiuges honeste, & pudicè viuant, & tollatur occasio adulterãdi.

20 Septimo pari † ratione manifestum est iuramentum, quod licitum est in se, vel alteri vtile, si nullius est, vel minimi momenti, vt verberare filium, vel dare aliquid paruũ, vt pomum, & huiusmodi, non obseruando, non esse peccatum mortale, quamuis iurãs intenderet seruare.Sylu.in verb.iuramentũ. 4.q.1.vers. circa hoc.

21 Octauo, qui † indifferens aliquid iurat, vt ire ad villam, nõ esse militem, vel negociatorem, vel non recipere fundum à tali domino, dato casu, quo quis viuere nequeat, nisi veniat contra iuramentum, illud seruare non tenetur, & propria authoritate contra uenire potest: quia si à principio fuisset iste casus, iuramentum fuisset temerarium, vnde contrauenire potest propria authoritate.Do.Anto.de Butr.in c.si vero, de iureiur. Sylu.qui supra q.1.versi.3.

22 Nono, qui iurat † aliquid se daturum Titio tali tempore, si superuenerit postea impossibilitas, vel necessitas, vel magna difficultas, illud adimplere non cogitur. Nam de impossibilitate dicitur, impossibiliũ nulla est obligatio.l.impossibilium. ff. de regu. iur.De necessitate.vero, vel magna difficultate dicit Abb.in cap. querelam primo not. & in c.breui, de iureiur.quòd excusat à periurio: ratio est, quia Deus respicit animum, & non manum.c.si quid inuenisti.14.quæst. 5.Verum circa impossibilitatem, si tempore iuramenti quis probabiliter credebat se non posse implere, tunc iurando peccauit mortaliter, quia defuit vel veritas, vel iudicium, & sic dicitur periurus: esset tamen iusta causa petendi dispensationem, vel commutationem, vt id fiat quod fieri potest: secus si probabiliter credit se posse facere: tũc enim periurus non dicitur, Sotus de iust. & iu.lib.8.q.1.articu.7. col.3.

23 Decimo, qui † rem iuratam commutat in euidẽns melius, nullum peccatum committit, iuramentum non seruando, c.peruenit, el secondo, de iureiuran.facit tex.in cap. scripturæ, de voto, & propria authoritate contra illud venire potest. At si bonum iuratum non esset impeditiuum maioris boni, sed vtrunq; fieri posset, non posset cõtraueniri iuramento absq; authoritate superioris, & similiter, si esset dubium. Nã in vtroq; casu necessaria est authoritas episcopi.

Vnde-

Præterea, quando iuramentum non cõcerneret vtilitatem alterius; quia si cõcerneret, etiam si vnum sit totaliter impeditiuũ alterius, non posset quis cõtrauenire: nã debitor, qui iurauit dare vnã rem, nõ põt dare aliam meliorem pro illa, inuito creditore, Syl. in verb. iuramentum. 2. q. 20.

24 Vndecima, qui † animo turbatus aliquid facere iurat, etiam si licitum sit, minime adimplere cogitur; si turbatio tanta sit, quæ iurãti iudicium adimat ex nimio furore Nauar. c. 12. nu. 8. verf. decimo. Syl. qui supra q. 9. qui asserit in materia iuramenti deliberationem dupliciter sumi.

25 Duodecimo, q † iurat redire ad carcerẽ, potest, absq; periurij, & mendacij labe non redire ad carcerẽ, si carcer esset iniuriosus. i. contra iura, c. 1. quod met. caus. quasi esset alicuius latronis, vel tyranni, secundum gl. com. approbatam in cle. pastoralis vers. per violentiam, de sent. & re iud. Syl. in ver. iuramentum. 4. q. 26. aut iudex ille sit incõpetẽs, vel etiam si competens, sed iuris ordine nõ seruato, Nau. c. 12. nu. 18. Quinimo, qui iurat redire ad carcerẽ, in quo iniquissimè retinebatur, si cũ probabilib. coniecturis mortem timet, si redierit, peccat, & grauiter quidem redeundo: quia facit id, ex quo seqtur mors, ergo suiipsius est homicida, Couar. lib. 1. var. reso. c. 2. nu. 7. qui disputat ad partẽ: tamen quod redire non teneatur cõcludit. Verum si carcer non esset iniuriosus, seruare cogitur, etiam si mortem sibi inferẽdam certo certius credat. Caiet. 22. q. 89. art. 7. ad 4. an vero liceat capto fugere à carcerib. & an liceat cum damno custodis, nos infra in 8. præcepto. c. 3.

26 Tertiodecimo, qui † secretũ apud se quicquam seruare iurauit, si pandit sine vrgenti, & rationabili causa, peccat mortaliter: cum sit contra ius naturale, sed ex causa rationabili, & vrgenti, puta si immineat rationabile nocumẽtum corporale, vel spirituale rei publicæ, vel particularis personæ, vt cũ aliquis quæritur, vt occidatur, debet manifestare non obstante quacunq; promissione, vel iuramento, c. non est obligatorium, de reg. iur. lib. 6. Nec tenetur seruare ordinem fraternæ correctionis, nisi certus esset de emẽdatione per secretam admonitionem, Syl. in verb. nec etiã peccat, si pandit ijs, qui possunt prodesse, & non obesse. c. hoc vt 22. q. 5. vel si producatur in testem, tex. est iuncta glo. in c. nerui, ver. à transgressionis dist. 13. Inn. in c. qualiter, de accu. el 1. nam interpretatur iuramẽtum hoc, nisi fuerit productus in testẽ. imo † ẽt si vouisset quis nunq̃ iurare, tñ tenetur dicere veritatem cum iuro, & non frangit ex hoc votum, arg. c. venientes, de iureiu. secundum Io. And. vt refert Inno. in c. quia pleriq; de of ord. lib. 6. Verũ quod

27

28 diximus, ꝙ non teneẽ celare † secretũ quãdo producitur quis in testẽ, fallit qñ qui exigeret iurm, esset homo sæuus, de quo verisimiliter præsumereẽ ꝙ procederet iuris ordine non seruato, Syl. in verb. iuramentum. 1. q. 15. vel etiam, quãdo commissa in secreto essent talia, ꝙ nulli præiudicarent: nã tũc tali casu etiam si quis esset requisitus in testem, non tenetur illa prodere, etiã ex præcepto superioris: quia seruare fidem est de iure naturali, cõtra quod nihil potest homini præcipi, Sylu. in verb. confessio. 3. quæsti. fi. in fin. & in verb. testis. quæst. 8. vers. secundum. Si tamen superiori iustè præcipienti obtemperaret, non peccaret, Abb. in capit. dilectus, de excess. præla.

29 Decimoquarto, qui † iniustè coactus aliquid cũ iuratoria cautione, ꝓmitteret, periculũ euitare cupiẽs, promittit quidẽ, sed secum ait. Ita demũ promitto, si nauis ex asia venerit, aut q d simile, licet hoc non exprimat, tamen seruare non cogitur, nisi nauis ex asia venerit. c. humanæ aures. 22. q. 5.

30 Decimoquinto, qui † à latronib. coactus aliquid dare, cum iuro promittat, aut facere, seruare cogitur, nec vis excusat, quamuis potuisset latrones calliditate decipere, Caiet. 22. q. 89. art. 7. Couar. in rub. de pac. §. 1. nu. 3. quicquid teneat Panor. in c. si vero. in fi. de iureiu. vnde si latrones calliditate non deceperit, tenetur pecuniã promissam soluere, quam tamen ab ipsis potest repetere, & ipsi latrones tenentur in foro consciẽtiæ eam restituere, cũ nullo pacto fuerit in eos translatum dominium, glo. in c. 2. 15. q. 6. D. Tho. 22. q. 89. art. 7. ad 3.

31 Sed an † promittens pecunias latronib. possit de ipsis admittere compensationem, forte si aliquis ex eis, vel etiam omnes aliquid ei deberent. Respondet Sot. lib. 8. q. 1. arti. 7. ver. tertio deniq;, quod non, & si ex dispensatione posset fieri dicta compensatio, c. verum, de iureiu. c. 1. c. Abbas, de his, quæ vi aut met. ca. Sylu. tamen in verb. iuramentum 4. q. 27. inquit quod si ideo ego latroni soluere non possum, quia ipse mihi non soluit quod debet, vel etiam cum possem soluere, tamen nõ soluendo in conscientia nõ sum periurus: modo velim cõpensare quod latro

latro mihi debet,& debita sint liquida, nisi iurans intendisse se obligare ad dandam pecuniam formaliter,vel ad dādam , etiam si latro non soluisset.

32 Decimosexto. Filius,† qui de licentia patris fuit in studio,sed non ꝑ necessitate studij,sed pro lasciuia,debitum cōtraxit,& iurauit creditori non recedere ante debiti solutionem,si reuocatus à patre,recessit, non est periurus:quia in omni iuramento excipitur authoritas superioris,tex.celeb.in c.constitutus, de rescript.vbi glo. in c. quæ cōtra mores dist.8.facit tex. in c.venientes de iureiu.de prohib. feudi.alien. l. imperialem.§. vlt.gl.in verb.Iuramento in extra . Ioan.22. suscepti,de elect. Doctores reassumunt in l. fi.ff. qui satisd. cogan. In proprijs terminis Feder.consi. 176. alias 191. vbi inquit quod si clericus, vel scholaris filius familias iurauerit de non discedendo à studio absque licentia creditoris , quod si reuocatur per patrem , aut episcopum sine procuratione eius,quod non est periurus, petita licentia , & non obtenta,si recedat: quia nedum Papæ , sed etiam alterius superioris censet ius exceptum,d.c.venientes , sed aduertendum est, quod dum dicitur,semper excepta intelligitur authoritas superioris,intelligitur ius superioris exceptum, & pro superiore proprie capitur summus pōtifex. Hinc dicimus citatum à Papa non excusari à personali cōparitione prætextu iuramenti fidelitatis Imperatori, vel Regi præstita ita Quint. Mendosij additio ad alleg.Lapi.15.vers. superioris.Rursum , licet monachus in monasterio remanere debeat , in quo professus est , tamen illud verum est,nisi à suo superiore, & maximè à Papa licentiam habeat ad aliud se transferendi: quia authoritas superioris semper intelligitur excepta,de iureiuran.venientes,glo. in cap. pro illorum in verb. recepisse de præb.

33 Igitur vbi agitur † de iure superioris,concludendum est quod iuramentum sine eius præiudicio intelligit̄,d. c.venientes,vbi agebatur de appellatione,quæ impediri nō poterat, quominus ad pœnam deferretur , est etiam tex.in l.fi.ff.ad municip.d. c. constitutus cū simil. Quæ conclusio ampliat̄ nō solū in Pontifice,sed ēt in alio superiore . d.l.

34 fi. Vnde † iurans non exire domū si citatus à iudice,vt cōpareat, cōparendo non efficitur ꝑiurus,vt per Io. And.in c.cum parati,de appel.& per Arch. in c. authoritatem. 15.q. 6.notatur in c.si eum,de præb.lib.6. per Docto.in c.quia pleriq;,de offi.ord.lib.6.

Ampliatur secundo,vt multo magis hoc procedat in voto.Inde est , ꝙ Papa facit de monacho clericum secularem, vt in c.quorundam.74 dist.& quia † in votis semper in

35 telligitur excepta authoritas superioris , vt in d.c.venientes,& c.non est,de voto, vnde si Papa absoluit à iuramento,per quod ipse iurans Deo,& homini obligatur; vt in c.authoritatem.15.q.6.& not.in cap.quanto, de iureiuran.& tenuit glo. in cap.proposuit,de concess.præben.fortius à voto,per quod obligatur soli Deo.

36 Limitatur † vero hæc conclusio , vt procedat,quando agitur de interesse superioris secus si non agatur de interesse superioris , sed priuatorum : quia iuramentum præcisè obligat, nec per superiorem remitti potest, vt per Abb.in d.c. constitutus . Hinc iurans reo soluere,tenetur soluere , & non soluendo est periurus, non obstante præcepto iudicis,quod non soluat. notatur in c. significauit de censi.quia plus est timendus Deus, quam iudex,quod met. causa sacris.

37 Quod † intellige , nisi iudex ideo præciperet debitori ne soluat,q̄a bona creditoris essent confiscata ob aliquod delictum,quia tūc præceptū habet iustam causam, & ideo est obediendum.ff. ad l. Iul. maiesta.l.fin.C. de bonis dam.l. fi.ff.d̄ iure fisci.l.in fraudem. Sic Doctor, qui obligatus est ad legendum in aliquo studio forensi,non potest à patria reuocari:& ratio est, quia Doctor potuit se obligare , nec in tali obligatione tangitur ius superioris , vt not. Dec.in d. c. constitutus,num.24.qui in d.c.,& in c.significasti , in secunda lectu.num.45. late explicat dictam quæstionem .

Sic etiam ex hoc dubitabilis redditur decisio Feder.de Senis de filio scholari , & de clerico,qui iurauit creditori non recedere: nisi dicamus quòd iuramētum fuerit illicitum,vt no.Dom.Anto.de Butr. in c.constitutus,de rescr.nu.17.& ibi Dec.quo casu excepta videtur authoritas superioris.

38 Limitaré vero † ꝑdictam cōclusionē primo,q̄n cōtraxisset rōne studij : quia tunc vr̄ se obligare de consensu patris: q̄a vno concesso conceduntur omnia,sine quibus illud non habet effectum,c.præterea.de offi. delega.Secundo,si debitum in parua quantitate contraxisset : quia verisimiliter dicendū est patrem habere ratum , per ea,quæ dicit Sotus à simili lib.4.de iust.& iu.q.3. arti.2.colu. 3.Nauar.cap.19. nu.12.

39 Decimoseptimo, qui † iurauit accipere Bertam in vxorem, non tenetur illud adimplere, si ea fuerit fornicata, vel leprosa, aut irremediabiliter infirma: quia in iuramento subintelligitur conditio, si res in eodem statu permanserit. Hinc qui iurat reddere gladium, non tenetur illud obseruare, si repetatur in furia.

40 Et qui paciscitur † cum inimico, & iurauit eum non offendere, si ex forma statuti potest impune occidere, tanquam exulantem occidendo non venit contra iuramentum: quia illa promissio non occidendi intelligitur, nisi lege permittente. l. quæro. §. inter locatorem. ff. loca. Bart. in l. qui seruũ. ff. de verb. obliga. Sylu. in verb. iuramentum 3. quæst. 1. versic. 4.

41 Decimooctauo, qui † iurauit non diuidere societatem, non tenetur illud seruare, si promissum ei non fuit seruatum: quia cum iuramento intelligitur conditio, si seruetur mihi fides. c. peruenit el secondo, de iureiur. vel nisi socius sit rixosus, & molestus, Sylu. qui supra vers. & quarto.

42 Decimonono, qui † iurat stare mandatis alicuius, intelligitur, nisi quid immoderatũ ab eo præcipiatur, D. Th. 22. q. 98. ar. 2. ad 3.

43 Vigesimo, qui † facta pace cum Titio, iurauit non offendere, non est periurus, si eũ offenderit ob inimicitiã ex post facto superuenientem: quia iur̃m restringitur tantũ ad inimicitiam præcedentem, Syl. in verb. iuramentum. 3. ver. & decimosexto.

44 Vigesimoprimo, qui † sibi inuicem aliqd cum iuramento promittunt, possunt sibi inuicem illud relaxare: quia in iuramento intelligitur conditio: nisi ex mutuo consensu sibi inuicem absoluant. Quod tamen intellige, quando iuramentum concernit vtilitatem iurantium tantum, probatur expresse per Abbatem in c. 1. num. 4. de iureiu. & in c. 2. de sponsa. D. Thom. 22. q. 89. artic. 9. ad 2. Secus si concerneret principaliter cultum Dei, vel religionem, aut pietatem. v. g. quia iurauerunt ingredi religionem, vel dicere psalterium pro inuicem, nam tunc non possent iuramentum relaxare, D. Tho. ibi ad se-
45 cundum. Similiter non † tenetur iuramentum adimplere ille, qui iurando aliquid facere, vel non facere, intendebat quod ille, cui iuratur, similiter faceret, quia si ille non seruat, nec iste tenetur. (exemplũ) si appositum esset iuramentum, vt aliquas orationes peculiares sibi dicerent: quod eo maximè hoc procederet, quando per ambas partes esset remissum hoc iur̃m, cum dicta promissio sit principaliter facta ipsis, & non Deo D. Tho. 22. q. 89. art. 9. ad 2.

Hortatio ad non iurandum, nisi ex causa graui, atq; circunspecta.

Ræter ea, quæ diximus supra c. 4. adde, quod cum per iuramentũ inuocetur Deus vt testis, magna præfecto irrogatur iniuria eum assumendo in testimonium falsitatis, cum sit summa veritas, vel cum super omnia excelsus, inuocando eum pro leui causa, & existens summè bonus, vocando eum in re illicita, ideo nunquam est iurandum, nisi iuramentũ comites habeat, iudiciũ, iustitiam, & veritatem. Quare vtendum nobis est iuramento, tanquam medicina, quæ non nisi in necessitate accipitur. Apostolus nunquam iurare perhibetur nisi scribendo, vbi consideratio cautior non habet linguam præcipitem. Iurationi (inquit scriptura) non assuescat cor tuum, multi. n. casus sunt in illa, qui peierat, Deo iniuriam facit, sibi ipsi, atque omnibus hominibus. Etenim qui falsum iurat, aut credit Deum nescire verum, quod est contra eius sapientiam: cum illi omnia sint nuda; aut diligere mendacium, qđ maximè odit. Cum ipsa veritas dicat. Perdes omnes, qui loquuntur mendacium. aut derogat potentiæ, quasi non possit de eo punire. Iniuriatur etiam sibiipsi: Nam dicere per Deum ita est, ac si dicat. Deus puniat me, si non ita est: præterea omnibus hominibus, quia nulla societas esse inter homines potest, nisi sibi inuicem credant, quod fit iuramentum. Iniuriatur ergo Deo, crudelis est sibi ipsi, & noxius alijs.

SVMMARIVM.

Blasphe-

4 *Blasphemia cordis, & exterior blasphemia, quæ.*
5 *Iustitiã, prouidentiam, aut potentiam Deo auferẽtes an hæresim pferãt.*
Potta di Dio, ò della uergine Maria, quod genus blasphemiæ sit.
6 *Blasphemus est maledicens Deum vel sanctos, vel etiam aliquid vt creaturam dei.*
7 *Blasphemus aliqua paßione turbatus, quando dicatur, peccare mortaliter uel venialiter.*
Subreptio in blasphemiam dupliciter contingit.
8 *Blasphemus est proferens hæc: Questo sara al dispetto di Dio. Non ha poter Iddio. Renego Iddio: Rincresca Iddio.*
9 *Abnegans fidem vel aliquod sacramẽtum, blasphemus est.*
10 *Blasphemus quando dicatur, dicens; Ita est per vitam Dei.*
11 *Blasphemus est, ita falsò dicens: Hoc verum sicut euangelium, aut sicut Christus, &c.*
12 *Blasphemo notorio de iure, vel de facto, vel publice paßim scandalizanti grauis pœnitentia iniungenda.*
13 *Blasphemantem quilibet tenetur acerrime corrigere, sine periculo tamen vitæ.*

De blasphemia. Cap. XIX.

1 Blasphemiæ † nomen apud theologos non idem significat, quod apud canonistas. Illi enim hoc verbo comprehensam intelligũt quamcunq; falsitatis affirmationem, aut veritatis negationem de Deo prolatam. Hi autem maledictionem Dei, aut sanctorũ eius propriè blasphemiam appellant. c. 2. de maled. cui canonistarũ interpretationi consentit ẽt vsus vulgi. Igiẽ qui Deum asserit iniustũ, improuidum, aut crudelẽ, quæ sunt absque dubio falsissima, blasphemus à theologis appellaẽ, nõ tñ hæreticus: nisi qđ ore profert; mente credat. Aliud est. n. credere, aliud dicere. Et hæresis in credendo, & blasphemia in dicendo consistit, vti probat Caiet.
2 22. q. 13. art. 1. Qui vero † conuitium, contumeliam, maledictionem in Deum, aut sanctos, aut Virginẽ matrẽ, pfert, blasfehemus à canonistis iudicabiẽ. Cui simile etiam ille creditur; qui Deo vel sanctis eius aliqđ verum, sed tamen inhonestum cum irreuerentia magna attribuit, sicut faciunt puersi homines iurantes per culum Dei, aut vas fęmineum sanctarum.
3 At † qui Deo attribueret, vel sanctis aliquod verũ, & honestum, sed tamen irreuerenter, & cũ despectu magno, vt iurãdo per corpus, & sanguinem, aut caput Dei, & huiusmodi, præter peccatum mortale esset etiam blasphemus, quando in huiusmodi haberetur sensus erroneus (puta) q̃ Deus ex sua natura corpus, aut caput, vel capillos haberet. Verũ si talia iuramenta licita, fierent cum iustitia, veritate, & iudicio, neq; peccatum vllum esset, vel veniale, si irreuerentia pa ua interueniret. Sylu. in verb.
4 blasphemia. q. 2. & 3. Porrò † si maledictio, de qua supra sola mẽte concipiẽ, cordis blasphemia appellabiẽ, si verò actũ exteriorẽ habet, exterior blasphemia censeẽ, D. Tho. 22. q. 13. art. 1. Hæc in genere dixisse sufficiat nunc ad particulares decisiones descendamus, ex q̃b. q̃ hucusq; attigimus, elucescant.
5 Prima, qui† dicere audet Deum esse iniustum, aut inmisericordem, vel personarum acceptatorem, aut non videre quæ in mundo geruntur, non posse hæc, vel illud facere, aut quid simile, mortale peccatum committere iudicandus est, imo hæc hæresim sapiunt, & si hæreticus non censeatur, si dum hæc ore profert, mente non credat vera, D. Tho. & Caiet. 22. q. 13. art. 1. Boer. q. 301. col. 1. qui idem ait, cum dicitur. Potta de Dio, ò della Vergine Maria. Quod intellige, dummodo aduertat eiusmodi verba importare blasphemiam, alias secus.
6 Secunda, qui † dicit maledictus ille, aut ille sanctus, aut Deus, blasphemus est: quia videtur per hæc verba dicere, q̃ Deus sit creatura sẽsibilis hisce precationib. subdita. Syl. in verb. Blasphemia. q. 2. in fi. Similiter blasphemia erit, si dixerit aliq̃s. Maledicta terra, aut maledictũ lignũ, modo rem illam in eo, q̃ creatura Dei sit, blasphemauerit. Si vero simpliciter absq; alia consideratione eã maledixerit, veniale peccatum reputabitur, Nauar. in Manua. c. 12. nu. 86.
7 Tertia, qui † passione aliqua commotus

 linguam

linguā in verbo blasphemiæ relaxauerit, blasphemandi animū non habēs, venialiter tātummodo peccasse credit, vbi tanta turbatio fuerit, vt quod diceret non aduerteret, etiam si rei illicitæ, puta ludo tunc operam daret, quamuis ex deprauata quadā consuetudine, Sylu. in verb. blasphemia. q. 4. Secus si aduerteret, quantumcunq; repentino furore blasphemauerit: quia tunc mortaliter peccaret. D. Tho. 22. q. 13. art. 2. ad fi. Naua. c. 12. nu. 84. licet statim pœniteret, secundum eundem Doctorem, & in c. 23. num. 117. in prin. Ex quibus verbis colligitur dupliciter subreptionem in blasphemia posse contingere. Vno modo, cum quis subito ex passione prorumperet in verba contumeliosa, nō considerans illa importare blasphemiam, & veniale peccatum est. Alio modo, quādo aduertit esse blasphemiā, & tunc mortale.

8 Quarta. qui dicere ausus fuerit. Questo sarà al dispetto de Dio. blasphemus est. Nā cum Deus sit omnipotens, & vita, & mors in ipsius manu posita sit, Deuter. 30. sequitur quod si reluctāte eo aliquid velimus, ipsius potestati detrahimus, & ob id blasphemia est, ita Imola in l. his verbis §. 1. de hære. instit. Soc. sen. consi. 102. lib. 1. Boe. q. 301. nu. 1. sic etiam blasphemia dicitur. Non ha poter Iddio, ita Didacus in c. quāuis par. 1. §. 7. nu. 9. versi. quarto de pact. lib. 6. quia potestati Dei aduersatur. Est etiam blasphemia dicēdo. Renego Iddio. Didacus qui supra sic qui diceret. Rincresca Iddio, Didacus d. §. 7. nu. 9. vers. quinto, quod latius probat Tho. Grā. decis. 50. vbi inquit sic fuisse decisum in rota Neapolitana.

9 Is etiam † qui diceret. Abnego fidem, vel chrisma, aut aliud sacramētum blasphemus esset procul dubio, non tamen hæreticus, nisi hoc mente crederet. Socyn. seni. consi. 119. lib. 4.

10 Quinta. Qui † quod enuntiauerat iuramento confirmare tentans dixit. Ita est per vitam Dei, aut quid simile. blasphemasse nō creditur, vbi solummodo Dei vitam in testem adducere cogitauit. Si vero quasi Dei vitam vl ioni alterius subdere volens, si falsum esset quod affirmabat, huiusmodi verba protulisset eo modo, quo qui iurant per vitam patris, aut filiorum, Dei vultioni illā videtur subdere, si falsum dixerint. esset absque dubio nefandissima blasphemia, cū nec Deus superiorem habeat, qui ab illo possit pœnas accipere, nec eius vita terminū possit habere, Didacus in c. quamuis par. 1. §. 7. nu. 9. vers. 6. de pact. lib. 6. Sotus de iust. & iu. lib. 8. quæstio. 2. artic. 3. colum. 4. Couar. in rub. de pact. parte 1. §. 7. versicu. sexto.

11 Sexta. Qui † sic ait. Hoc verum est, sicut euangelium, aut sicut Christus natus est de Virgine, aut sicut Deus trinus est, & vnus, aut aliud quid huiusmodi. si falsum erat qđ affirmabat, erit absq; dubio fedissimū periuriū, atq; blasphemia. Verum si verum esset, indigeret etiam quam maxima reprehēsione. Diuinæ enim veritates (vt ita dicam) ipsissimi sunt veritatum fontes, ideoq; cū nostris veritatibus illas conferre maxima est superbia, imo etiam non infirma blasphemiæ species. Sotus qui supra.

12 Septima. Qui † publicè blasphemauerit, ita vt sit notoriū de iure, vt cōuictus, vel in iudicio cōfessus, aut cōdēnatus, vel sit notoriū de facto; vt q̄a blasphemauerit in platea, seu in cubiculo multis audientib. & epicopo audientib. Ad hoc de excess. prælat. c. inter dilectos, & c. q̄ sit graue. de verb. sign. l. palā. vel q̄a est vulgatissimū, & ex hoc pecto multos scandalizat. 26. c. fi. tūc si illa blasphemia sapit hæresim. Neap. est casus reseruatus. Si vero hæresim nō saperet, aduertāt cōfessarij iniūgere graue pœnitentiā maxime recidiuātib. At qn̄ q̄d dicat publicū notat Panor. cōs. 99. nu. 1. & 3. Syl. in V. Blasphemia. Doct. in c. 2. extra de Maledic.

13 Septima. Qui † blasphemantem audit, etiam si correctionem non speret, tenetur acerrimè corrigere, vbi potest absque periculo adimplere. Conc. Later. sess. 9. Ad abolendam. Nauar. c. 12. nu. 83.

SVMMARIVM.

1 *Peccatum in spiritum sanctum tribus modis accipitur, & quibus.*

2 *Peccatum contra attributum spiritui sancto sex habet species.*

3 *Peccati in spiritum sanctum prima species; quæ.*

4 *Desperans de diuina misericordia ob peccata commissa peccat in spiritū sāctū, & de alijs desperationib. uide*

5 *Proponēs inhærere peccato fornicationis, vel furti; & mærens ob pœnitentiam peccatoris, vel ampliationem fidei, pec. in spi. san. nu. seq.*

7 *Vsurā licitā esse affirmās, & ptinaciter nō obtēperās superiori, peccat. n. se.*

Blasphe-

De blasphemia, seu peccato in spiritum sanctum. Cap. XX.

1 PEccatum † in spiritum sanctum tribus modis solet accipi. Qñque enim blasphemiam significat contra super sanctissimã Trinitatem, aut etiam contra spiritus sancti personam prolatam. Quandoq; finalem in pœnitentiam comprehendit tantummodo. Quandoq; vero peccata illa, quæ contra attributum spiritui sancto, quod est bonitas, committuntur, amplecti intelligitur.

2 Hoc † autem vltimo modo scriptum sex habet species quarũ prima, est desperatio. Secunda, præsumptio. Tertia, obstinatio, Quarta, impœnitentia. Quinta, inuidia, fraternæ gratiæ. Sexta, & vltima impugnatio veritatis agnitæ. glo. & Turrecre. c. importuna. §. quod autem. de pœn. dist. 1. D. Tho. 22. q. 14. arti. 2. Hæ vero species quam plurima complectuntur indiuidua, vti ex sequentib. particularium quæstionũ decisionibus colligi poterit, quarum prima.

3 Qui crimen † aliquod patrare intendẽs, cogitationes sanctas suo cordi aduenietes, timoremque diuini iudicij expellit, veniam absque pœnitentia sibi promittens, peccato in spiritum sanctum peccat, D. Tho. 22. quæstio. 14. artic. 2. Si vero veniam speraret peccando, eo quod & à peccato desistere, & dignam pœnitentiam quandoque cogitaret, aut proponeret, in spiritum sanctum peccare non est iudicandus. Imo potius peccatum minueret, D. Thom. 22. quæst. 21. art. secundo ad 3.

4 Secunda, qui sua † peccata considerans, diuinamq; iustitiam, de misericordia despe rat, in spiritum sanctũ peccatũ dicit. D. Tho. 22. q. 14. art. 2. verũ qui in desperationẽ salutis veniret, aut in contemptum beneficiorũ Dei: quia forte nollet esse natus, aut vellet esse bestia, aut mori, hic non peccare in spiritum sanctum, sed tantum mortaliter, credendus est, Syl. in verb. accidia. §. 2.

5 Tertia, qui † fornicationem, aut furtum committens, secum statuit inhærere peccato, & in hoc suum statuit mentis propositũ, in spiritum sanctũ peccauit. Turrecre. in c. importuna. §. quod autem, de pœn. dist. 1.

6 Quarta, qui † fratrem suũ in Dei seruitio proficere videns, aut peccatores agere pœnitentiã, aut etiã euangelij prædicationẽ dilatari, & numerũ fideliũ crescere intelligens dolore afficit, peccat in spiritum sanctum.

7 Quinta, qui † vsuram, peccatum esse nõ dubitans licitam esse prædicat, vt libentius ipse, & alij hoc peccato peccent, idem scelus committit. c. consuetudo. dist. 8.

8 Sexta, qui † superiorib. obtemperare nolle firmiter secum statuit, in spiritum sanctũ peccare iudicatur, quia hic obstinatus dicitur. c. damnationis. 24. q. 2. D. Thom. 22. quæstio. 14. artic. secundo.

Detestatio blasphemiæ.

QVam sit atrox, atq; immane hoc scelus, inde maximè colligitur, ꝙ sacræ literæ si de blasphemia, sermo incidat ob malæ, & impiæ vocis horrorẽ benedictio-
9 nis nomine vtunt. Et cum ex † loquela cognoscatur qualis quisq; sit, manifestum est blasphemantem esse de familia diaboli, cũ id faciat, quod dæmones, & damnati in inferno. Hoc etiam peccatum longe maius est, quam homicidium, blasphemia enim in Deum, & in eius honorem tendit, homicidium autem in proximum, habet etiam grauitatem infidelitatis: quia si blasphemãs non sentit verum esse quod dicit, ita tamen dicendo innuit personam dicentis sic esse, & ideo maxima dignus est pœnitentia. Nã si quis regem blasphemat, omni opprobrio, & supplicio, & quidem merito dignus habetur, qui in regem regum cõtume

lias proscindit, quæ supplicia substinere di-
10 gnus erit? Ob † hãc blasphemãdi impieta-
tem sæuire solet sæpè numero Deus in ge-
nus humanum, nunc scilicet vrbium incen-
dijs, nunc fame, nũc bellis, & submersionib.
atq; alijs portentis suum vindicans sanctis-
simum nomen, & honorem, vt habet in au
then. vt non luxur. cont. natu. Quare videat
11 Confessarius † pęnitentibus persuadere, vt
ab huiusmodi genere blasphemiæ abstineãt
quod facilè persuaderi potest hoc argumẽ-
to. Nam cum alia peccata habeãt aliquem
prætextum, quo vtcunq; videntur excusari
posse; sola blasphemia caret excusatione.
Peccata enim carnalia habent pro prætex-
tu voluptatem, furta apparentem vtilitatẽ,
si non veram, homicidium iniuriæ vltionẽ,
vsura lucrum. At in blasphemia nihil aliud
est, qđ eã quoquo modo excuset. Illæ namq;
iræ, atq; indignationis spiritus sedari posset
prolatione aliorum verborum eque; ac se-
datur prolatione blasphemiæ. Quapropter
studeat confessarius omnino tale detestabi
le crimen blasphemiæ à pœnitentibus extir
pare. Aperiendo eis, qualiter olim lege vete
ri tale vitium puniebatur, qui pœna mortis
puniebatur sicut habetur Leuit. 24. Qui bla
sphemauerit nomen domini, morte moria-
tur, lapidibus obruet omnis multitudo, &
propter blasphemiam, vt habetur. 4. Regu.
19. Angelus domini vna nocte totum exer-
citum percussit Senecharibus ipseque à fi-
lijs postea interfectus est.
12 Præterea † iure pontificio per c. secundũ,
extra de maled. talis imponebatur pœnitẽ-
tia etiam de blasphemia non notoria, mo-
do probari potuisset, vt septem dominicis
staret præ forib. ecclesiæ, dum agebant mis-
sarum solemnia, & vltimo die sine pallio,
& calceamentis, & ligatus corrigia in col-
lo, & septem ferijs præfatarum dominica-
rum ieiunaret in pane, & aqua, & non intra
ret in ecclesiam, & in quolibet præfatorum
dierum tres si poterit, duos, vel vnum refice
ret pauperem, vt inquit Sylu. in verbo. bla-
sphemia. quæstio. 7.

Et hodie in synodo Neapolitano c. 9. sta-
tuta est pœna clericis, vt qui palam maledi-
cta, conuitia, aut obscena verba in Deum,
ac dominum nostrum Iesum Christum, vel
in eius Beatissimam Genitricem, vel in ali-
quẽ sanctorum plena veneno pestifero lin-
gua protulerit, is si clericus fuerit, ad ordi-
narij arbitrium, ad fructuum ecclesiastico-
rum priuationem, & beneficij depositionẽ
vsque plectatur, iuxta Cõcil. Lateranen. sub
Leone 10. sess. nona.

Quod autem ad laicos attinet, sciant se
non impunè habituros, sed sub pœnis à ca-
nonibus statutis mulctandos esse.
13 Iure † aũt ciuili blasphemantes olim pœ
na mortis puniebantur, vt in auth. vt nõ lu-
xur. contra nat. §. præterea. alias vero pęnas
aduersus blasphemos statutas iuxta varias
puinciarũ leges refert Nico. Boerius. q. 301.
vbi ẽt tractat de his, q. nõ lingua, sed mani-
bus offendũt diuinã maiestatẽ; eius imagi-
nes, aut Virginis Mariæ, aut sanctorũ læden
tes. Et vt alias prætermittã, quas refert Co-
uar. tit. de pact. 1. par. §. 7. num. 2. Blasphemus
iure Neapolitani regni abscissione linguæ
punitur tametsi ea pœna per vsum commu
tata sit in linguæ perforationem, quæ clauo
publicè fit secundum Gram. decis. 50. Qua-
re cum tam detestabile sit crimen blasphe-
miæ, seuerissima pœnitentia maximè in
recidiuantes à confessarijs imponenda est,
& præcipuè eradicanda est occasio, vt si ex
14 ludo accidat, non ludat, & † confessarius,
qui huiusmodi perditos homines blasphe-
mare solitos audierit, si nulla de confessio-
nibus elapsis secuta est emẽdatio, debet per
aliquos dies differre absolutionẽ, qui si po-
stea emendatos viderit, absoluat, alias mini
me. & ratio est, quia qui sæpius in hoc erra-
uerunt, & in præteritis confessionibus non
fuerunt correcti, credi potest quòd nec in
futurũ iam firmiter proponant vitam suam
corrigere, quod idem faciendum in periu-
rijs alijsq; vitijs carnalibus, sed si semel, aut
bis ceciderint, absoluat.

SVMMARIVM.

1 *Voti definitio quæ, & quid votum diffe rat à promissione, & sponsione.*

2 *Vouentis ex parte tria in voto requirũtur, & quæ ea sint.*

Testes & verba ad votum non necessaria.

3 *Voto nõ astringitur, qui rationis vsum ad votum ob animi perturbationem non adhibuit, nu. 10. probatur id cõsuetudine, vt nu. seq.*

5 *Propositum, si deest animus se obligandi, vel tacita promißio, non obligat.*

6 *Votum de re Deo aduersa, vana impossibili,*

sibili, & necessaria fieri non debet.
7 *Voti est apta materia id, quod maius bonum est.*
8 *Votum diuiditur in solemne, & priuatum, ex quo variæ species emanant.*
9 *Voti diuisio ratione tum subiectæ materiæ, tum personæ vouentis.*
11 *Rationis vsus impediri multum vel parum quando dicatur.*
12 *Vouisse non dicitur secum deliberans, corde non promittens.*
13 *Vouens homicidium, peccat, nec tenet votum.*
14 *Vouens opera præceptorum, duplex violat præceptum, & vtrunque confitendum.*
15 *Vouens non fideiubere, vel mutuare, non obligatur.*
16 *Votum de contrahendo matrimonio, an obliget.*
17 *Vouens bonum, quo malo inseruiat, nõ astringitur obseruare.*
18 *Votum de venialibus inualidũ, de mortalib. valet, sed abstinere tutius est.*
19 *Votum de non vouendo nisi in scriptis ualet, & aliter uouens peccat, obligatur tamen.*
20 *Votum de re inutili animæ saluti uel corporis, non tenet.*
21 *Votum de re indifferenti & infructuosa, an sine dispẽsatione infringi possit.*
22 *Votum de non loquendo cum tali, uel de non transeundo per aliquem locũ quo casu liget.*

De voto. Cap. XXI.

1 NVnc voti materia se discutiẽdam offert. Est aũt † votũ, (vt interim quamplurimas omittamus definitiones à Turrecrem. relatas in sum. 17. q. 1. promissio q̃dam facta Deo, aut sanctis eius de ijs, q̃ Dei sunt. Hinc quo nam pacto à sponsione, pollicitatione, & ꝓmissione differat, facillimè colligitur. Hæc. n. hominib. fiũt; at votũ soli Deo. Ideoq; vouisse non creditur, q. Titio, aut Sempronio ieiunaturum se, aut oraturum promisit, Sotus in 4. sen. dist. 38. q. 2. art. 1. ver. ad solutionem quæstionis in fi. Naua. c. 12. nu. 25.

2 Tria † vero ad votum, si vouentis tantũmodo personam consideras, ex necessitate requiruntur. Videlicet rationis deliberatio, propositum voluntatis, & promissio, in qua demum voti ratio perficitur. Hæc autẽ tria neque longa, neque multa deliberatione indigent: nam subito fieri possunt, Syl. in verb. iuramentum. 4. num. 9. At verba votum ipsum exprimentia; ac testes, qui illa auscultent, sicut non sunt ad voti soliditatem necessaria, ita vbi affuerint, maiorem quãdam obligatiuam vim voto præstare existimantur. Ita D. Ant. de But. in c. 3. extra de voto. igitur vt ad rationis deliberationem accedamus,
3 q † timore, aut aliqua passione vsum rationis, dum vouet, minimè habet, voto non astringitur: quia primum deficit requisitum: secus autem si haberet quidem, sed passione aliquantisper impeditam: nam sicut passio à mortali non excusat, nisi vbi tãta fuerit, quæ in totũ aufert rationis discursum, D. Thom. 12. q. 77. arti. 4. in corp. & ad 3. ita etiam nec à voti obligatione liberare poterit: illud enim rationis iudicium, quod ad obligandum nos diabolo est sufficiẽs, ad obligandum ẽt Deo non debet insufficiens reputari, vt dixit gl. no. in c. mulier. 32. q. 2.

4 Comprobatur † hoc consuetudine prætorij sacræ pęnitentiariæ, vbi vota illa, quæ ex passione iudicium, ac rationem vouẽtis pœnitus non absorbente processerũt, dum facile dispensantur, (quod etiam inconsultus calor exposcere videtur) obligãdi vim cum fierent, habuisse tacitè declarantur, c. 1. de voto, quod etiam Caiet. 22. q. 88. arti. 1. probat. Sed sola deliberatio obligationem non parit. Quid enim si post quam deliberationem adhibuit, adimplere non proponitur, aut etiam quid si proponit quidem, sed non promittit, certe minimè obligatus remanebit. Est enim communi calculo re-
5 certum † propositum orandi, aut ieiunandi, seu quid simile adimplendi, si aut animus se obligandi, aut promissio saltẽ tacita defuerit, contrauenientes ad nullum obligare peccatum quicquid glo. in c. qui bona 17. q. 1. videatur asserere. Naua. c. 12. nu. 26. Hæc ex persona vouentis sunt necessaria. Ex par-
6 te vero materiæ primo requiritur † q. non fiat votum de re Deo aduersa, vnde peccata ipsa voti materia esse non possunt. Secũ-

do, quod vanum nō sit, quod Deo promittitur, propter quod indifferentia excludunt. Tertio, quod impossibilia non voueantur, nec etiā necessaria. Vti si quis digito cœlum tangere, aut mortem nō subire vellet vouere, Sotus de iust. & iur. lib. 7. q. 1. art. 3. vers. secunda
7 conclusio. Illud ergo † quod maius bonum est, voti tātummodo est apta materia, siue præceptū hoc sit, siue consilium. Vnde qui nunquā blasphemare, aut adulterari vouet, ita voto astringit, ac si ieiunare, aut orare vouisset: quare si qđ promisit, nō seruet, duplici pœna puniēdus erit: nā & voti trāsgressor fuit, & pcepti. Arch. Flor. 2. par. tit. 11. c. 12. §. 1. verum opera hæc operū præceptorum nemini consulenda sunt, non enim solent bene succedere, vti experientia rerum magistra docuit, Sotus, qui supra ad 2.
8 Diuiditur autem votum † in plures species: aliud enim solemne est, aliud priuatū. Solemne est, quod per susceptionem sacri ordinis, aut professionem approbatæ regulæ solemnizatur. c. 1. de voto, lib. 6. priuatum vero aut tacitum est, aut expressum: tacitū, quod sola mēte Deo fit. expressum, vbi verba, aut scriptura accesserit, Sot. in 4. sen. dis. 38. q. 2. art. 1. ver ad solutionem. Item, aliud purum est, aliud conditionale, purum, cum quis sine conditione aliqua votum emittit. Cōditionale, vbi sub aliqua cōditione promittitur. Et hoc, si cessauerit conditio, obligationem non parit. Si quis ergo peregrinationem, aut ieiunium Deo vouisset, si filius eius instantis mortis periculum euaderet, si tunc moriatur, quod promiserat, quasi cessante conditione, seruare non cogitur. Turrecrem. in summa 17. quæst. 1. Distinguūtur
9 † præterea vota ratione subiectæ materiæ: nam alia sunt castitatis vota, alia religionis, alia super re minima emissa. Demum ratione personæ variantur. Alia enim sunt vota à filijsfamilias, alia à monachis, alia vero ab his, qui sunt sui iuris. item alia metu, alia sponte facta, de quibus in sequētibus latius differemus: nūc autem ex ijs, quæ dicta sunt, more solito particularium dubitationū solutiones elicere intendimus.
10 Prima, qui † ira commotus, aut mortis metu turbatus amplius non ludere, aut religionis habitum suscipere vouet, si turbatio saltem illo tempore, quando votum emisit, in totum vsum rationis abstulerat, seruare quod promiserat non cogitur: secus autem si aliquantisper solummodo impedisset. Im
11 pedire † autem vsum rationis est, quando quis verba, quæ profert, non aduertit, & nō cogitat. Aliquantisper autem vsum rationis impedire, est quando quis hoc agit, sciens quod vouit, & tunc tale votum procedens ex animi facilitate ratione minus plenę deliberationis ligat, licet facilitas præstat causam dispensandi, & commutandi, Abb. in c. 2. de voto, Syl. in verb. votum. 2. q. 13.
12 Secunda, qui † habita secum deliberatione religionis habitum suscipere, aut castitatem seruare proponit, vouisse non censetur nisi etiam hoc Deo saltem corde promisisset, D. Thom. 22. quæstio. 88. artic. 1. D. Anto. de Butr. in c. 2. de voto.
13 Tertia, qui † homicidium committere aut ociosum verbum dicere voto promittit, peccat quidem dum vouet, sed votū adimplere minime cogitur. Sotus de iust. & iure lib. 7. q. 1. artic. 3. col. 3. ver. 4.
14 Quarta, qui † opera præceptorum, veluti fornicationem non committere vouet, si fornicetur, duo præcepta violasse censetur, alterum non fornicandi, alterum voti adimplendi. Vnde non sufficeret tali transgressori culpam sine huiusmodi circunstantia cōfiteri, vt rectè adnotauit Arch. Flo. 2. par. tit. 2. c. 2. §. 1. & melius Caiet. 22. quæstio. 88. articu. 1. non tamen vota hæc à confessarijs consulenda sunt, quia neque hæc crebro solent bene succedere, nisi pœnitens sit persona prudens, & constans, ad peccatum aliqđ procliuis, quod occasio est illi mali grauissimi, aut scandali, Sotus lib. 7. de iust. & iu. q. 1. art. 3. col. 4. in prin. ver. & quamuis.
15 Quinta, qui † mutuo nunquam dare vouet, aut nunquām fideiubere, voto hæc adimplere non astringitur: quando illa facere esset consilij. Sotus d. art. 3. col. 5.
16 Sexta, qui † vouet contrahere matrimonium, voto non obligatur. Hoc enim religiosi habitus susceptioni, quod procul dubio maius bonum est, impedimentum præbet: si vero videns se concubinarum amplexibus sordidatum, vt tanto peccato obuiaret, matrimonium contrahere Deo promitteret, votum seruare cogeretur. Naua. c. 12. num. 43. contra Sotum.
17 Septima, qui † maius aliquod bonum vouet, sed ad malum finem, vti religionis habitum suscipere, vt aliquos decipiat, vel ire ad talem ecclesiam, veluti ad solicitandā puellam, votum seruare non cogitur, Caiet. 22. q. 88. art. 2. & vouendo peccat. Sylu. in verb. votum. 2. q. 2. ver. 3. in fi.
18 Octaua, votum † se nunquam peccaturum

tum venialiter inualidum; est enim hoc hominib. absq; speciali dono gratię impossibile. Sot. lib. 7. q. 1. ar. 3. col. 4. versi. vtrum vero. At votum se nunquam peccaturum mortaliter validũ esset, etenim hoc per Dei gratiam est possibile. Non tñ hoc a confessarijs consulendũ, aut permittendum est: cũ res sit per difficilis tum factu, tũ ét præsertim cognitu, potissimũ de peccatis cordiũ, si pstiterit consensum. Sot. qui supra. de iust. & iu.

19 Nona, qui † emittit votum de non vouẽdo nisi in scriptis, aut in manu talis, voto obligat: q̃a non simpliciter prohibet̃ emissio voti, sed cauetur pcipitatio, qui autem contrauenerit, vouendo non in scriptis, vel sine tali circunstantia, peccat mortaliter, & nihilominus tenetur votum seruare, Sylu. in ver. votum. 2. q. 7. qui affert rationem.

20 Decima, qui † aliquid vouet, quod est inutile saluti animæ, vel corporis, votũ adimplere non cogitur, imo voto contrauenire põt. v. g. vouet q̃s non petere dispensationẽ à votis, si in casu probabiliter timet de voti transgressione, tunc eam petere potest. Sic vouens non comedere carnes, eo casu potest carnibus vti, non obstante voto. Hugo. 22. q. 1. non solum. Sylu. qui supra quæst. 14.

21 Vndecima, qui † vngues non rescindere vouet, voto non astringitur; est. n. hoc indifferens, & infructuosum: quinimo qui hæc vota indifferentia, atq; infructuosa emittit posset absque dispensatione contra facere, licet tutius sit saltem à confessario licentiã petere, seu deliberationem. Sylu. in verb. votum. 1. q. 4. ver. 3. in fi. At si dubitaret, an dicta vota vtilitatis aliquid afferant, timorati tunc animi esset dispensationem pcurare, Sotus lib. 7. q. 1. art. 3. Imo si dubiũ non esset probabile, si ante dispositionẽ conscientiæ erroneæ contrafaceret, peccaret mortaliter per tex. in c. per tuas, lo 2. de simo.

22 Duodecima, qui † cum illo, aut illo sermonem non habere vouet, aut per aliquem locum non transire, haud ligamine voti tenetur astrictus; nisi hæc quandoq; peccandi occasionem præbuissent, atq; præberent: quo casu cessante illo periculo, ac peccandi occasione, liber erit à vinculo voti, Sotus d. art. 3. Nauar. cap. 12. nu. 28. vers. 9.

SVMMARIVM.

1 Vota sub mortali sunt seruanda, & quamprimum etiã implenda nu. seq.

2 Votum ieiunandi duobus in casibus nõ ligat.

3 Vouens eleemosinam sine præfinitione temporis, tenetur quanto citius; & tribus in casibus peccat statim non implens, quos uide,

4 Vouens certa die ieiunare, si tali die nõ impleuit, an teneatur die sequenti vel altero, & nu. seq.

6 Ieiunij dies si inciderit in diem dominicã, sabbatho satisfieri potest voto.

7 Voto non liberatur, inuenta difficultate in implendo, quam si sciuisset non vouisset.

8 Votum toties parit peccatum, quoties frangitur.

9 Votũ violare qui metu mortis coactus est, an peccet mortaliter.

10 Vota defuncti perinde persoluẽda, atq; debita; & quo casu filius priuetur hæreditate & legitima non soluens.

De obseruatione votorum. Cap. XXII.

SI quæ hominibus implere pmisimus, tanta diligentia tãtoq; studio seruare conamur; quæ Deo, ac dño nostro vouimus, proculdubio longe maiore debemus fidelitate cu stodire, atq; oĩ superata difficultate, persoluere. Scriptũ est. n. vouete, & reddite; quorũ primum consilij est, scd̃m vero præcepti, nã ad iustitiam pertinet. Vnde inquit sapiens

1 displicet Deo stulta promissio. Ex † quo q̃ mortale peccatũ sit vota non seruare, facillime deducitur: cũ nemini sit ambiguũ ea, quæ contra Dei charitatem fiunt, esse suo genere mortalia, D. Thom. 1. 2. q. 88. artic. 1. & 2. probat hoc in proprijs terminis Sotus, de iusti. & iure lib. 7. q. 2. artic. 1. D. Tho. & Caiet. 23. quæst. 88. art. 3. imo non solum seruanda sunt vota, sed etiam nisi aliud expressum fuerit, quanto citius adimplenda. Qui enim cito dat, bis dare creditur. Contra vero, qui tarde reddit, minus dedisse reputatur. l. si cui ex empto ff. de verbo. signif. Sed ex his multarum elicitur decisio quæstionum. quarum prima.

2 Qui † Deo, aut sanctis eius ieiunare vouet, aut orare, mortaliter peccat, si nō adimplet, Sotus lib. 7. q. 2. art. 1. attñ à particulari trāsgressione voti a quolibet sacerdote absolui poterit, sed non à voti vinculo liberari Sylu. in verb. votum 4. §. 3. vers. decimo. In duobus autē casibus tale votū non ligat; primus propter impotentiam implendi; vnde si q̄s vouet ieiunare, & sine magno corporis detrimento id facere non potest, si deest facultas adeundi superiorem, potest propria authoritate contrauenire, facit tex. in c. licet de pœnit. & remiss. c. venerabilem, de elect. verum postea, quam citius potest debet habere recursum ad superiorem, facit in c. ea noscitur de sent. exc. Do. Ant. de Butr. in d. cap. licet. secundus propter authoritatē dispensantis legitimam, Sylu. in verb. votū 2. q. 1. circa finem.

3 Secunda. Qui † absque temporis definitione eleemosinam dare vouet, quanto citius adimplere cogitur: scriptum est enim Deut. Cum votum voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus Deus tuus, & si moratus fueris reputabitur tibi in peccatum. Imo non solum imputatur ei ad peccatum, si statim quam primum commodè poterit votū nō adimpleat, hoc est, quando suggerit ei conscientia sua tempus iam esse elapsum, Nauar. c. 52. nu. 41. Sed etiam erit peccatū mortale in tribus casibus. Primus, quando differtur vltra tempus, ad quod quis se obligare intendebat explicitè, vel etiam implicitè (puta) quia si cogitasset, tantum tempus sibi statuisset. Secundus, quando tempus nō determinauit, & potest commode adimplere votum, & procrastinat ex negligentia notabili arbitrio boni viri: nam hoc casu potest à confessario definiri tempus, intra quod adimpleat, quod si non fecerit ex notabili negligentia, peccat mortaliter, secus vero videtur, si procrastinat ex spe maioris commoditatis, vel quia sine magna negligentia est oblitus ex multitudine occupationum, vel ex rei paruitate. Tertius, quādo tempus non determinauit, sed probabiliter timet occurrere impedimentum perpetuū, Sylu. in verb. votum. 2. q. 3.

4 Tertia, qui ad diem † certā, puta die veneris, aut sabbathi ieiunare vouet, & cū illo die nō ieiunasset, dubitat an die sequēti, vel altero ieiunare sit astrictus, cōsulat primus voluntatem suam: si. n. tempus non respexit, sed potius ad ieiunium mentis oculos conuertit, & quod Deo sit carum, & acceptū, obligatus erit altero die ieiunare. sic enim qui centum die veneris, aut sabbathi promittit creditori soluere, si illo die non soluat, non tamen ab obligatione liber remanet, sed sequenti die soluere cogitur. l. Celsus, ff. de arbi. c. cum dilectus de dolo & contum. sic ēt qui iniunctā à cōfessario pœnitentiā statuto die nō adimpleuit, sequenti, aut altero die absq; dubio adimplere cogitur: solent. n. cōfessarij cū pęnitentias imponunt, non ad tēpus tm̄modo, sed ad opera pia, quæ p̄cipiunt, mentis oculos habere.

5 Si † vero tps principaliter respexisset, dum votū emisit; considerans. n. Christū pro nobis die veneris in cruce passum; vouet illo die carnē ieiunādo affligere, si illo die non ieiunauit, altero ieiunare non cogit. sed de voti transgressione tm̄modò pœnitere. Sic ēt dicimus de ieiunijs ab ecclesia p̄ceptis, q̄ cū potius tēpus, q̄ opus respiciat, dum talia præcipit, si debito & præfixo tempore non adimpleant, erit dubio procul mortale peccatum, sed alio tempore adimplere non cogitur, Sylu. in verb. votum. 2. nu. 4. Sotus lib. 7. de iust. & iu. quæst. 2. artic. 1. in solutione ad 4. Nau. cap. 12. num. 41.

6 Quarta. Qui † in vigilia sancti ieiunare voto promisit, si vigilia die dominico celebrabitur; sabbatho ieiunare poterit: sic enim in præceptis ab ecclesia ieiunijs obseruare solemus. Sylu. in verb. votum. 2 q. 16. Ioan. de Neap. in quolib.

7 Quinta Qui votū emittit, & postea difficultatem in adimplendo patitur, quam si antea considerasset, minimè vouisset, à voto non liberat̄. Si vero absq; culpa sua, qđ antea vouerat, & adimplere poterat, iam ei fiat impossibile, nō adimplendo nō peccat. Imo ēt si culpa sua id ei contigerit, tenetur tm̄modo de peccato pœnitentiam agere, & pro parte, qua poterit adimplere, c. quidā, de conuers. cōiug. per illud axioma. Qđ q̄cquid faciendū votū impediret, adueniēs post votum eiusdem obligationem tollit, tenetur tñ voluntatem nunquam dimittendi habere, si ad meliorem fortunam peruenerit, D. Tho. in 4. sent. 38. q. 1. art. 2. & 22. q. 189. & ibi Caiet. art. 4. Nauar. cap. 12. nu. 39.

8 Sexta. Qui aduertenter † frangit votum, peccat mortaliter toties, quoties fregerit, c. licet, c. magnæ, de voto, nisi interuenerit, vel ex obliuione notabili, vel ægritudine, Angel. in verb. votum 3.

9 Septima. Qui metu † mortis cogitur ad

voti

voti violationem, mortaliter peccare non creditur, si talis sit metus, qui vel in constantem virũ cadere potuisset: nisi in contemptum ecclesiæ ad voti transgressionem cogeretur, c. sacris, de ijs, quæ vi. Sotus lib. 7. de iust. & iu. quæst. 2. art. 1. col. mihi 4.

10 Octaua. Qui defuncto † hæres extitit, siue filius sit, siue extraneus vota defuncti realia, non secus ac alia ipsius debita cogitur persoluere, c. fi. de sepul. Do. Ant. & Abb. in cap. licet, extra de voto. In quo textu habetur, ꝙ non persoluendo priuatur omnimoda hæreditate paterna, et legitima, 2. q. 2. Syluester, quod intellige quando hæreditas esset indiuidua, vt est successio in regno, quod si diuideretur, cito destrueretur, secus si esset hæreditas diuidua, q̃a tunc non veniret hæres priuandus legitima. & ita intelligi potest tex. in auth. hoc amplius. C. de fideicom. posset etiam hæres excommunicari. c. fi. de sepul. an tñ cogatur filius adimplere quod pater, vel mater filium facturum vouit, dic ꝙ non, vnde si mater vouit filium fore monachum, non cogitur filius adimplere, Abb. in c. cap. olim, nu. 4. de rest. spol.

SUMMARIUM.

1 *Modicum à mortali semper excusat.*

2 *Mortale non admittit, qui pater noster de rosario dicendo ex voto, emisit. Vouere sub reatu mortali, stultum est votum.*

3 *Vouens obolum dare pauperi, vel dicere pater noster, uenialiter non implens peccat.*

4 *Vouens quotidie dare pauperi denarium, iam non censetur votum de re modica.*

5 *Votum abstinendi à ueniali non implẽs duplex ueniale committit.*

De votis minimarum rerum. Cap. XXIII.

1 Modicum à mortali semper excusare probat latissimè Nauar. in sum. in prælu. 9. Ideoq; si in modico quis votum trãsgrediatur, aut etiam modicæ rei quis votum non seruet, mortale peccatum non reputabitur: cũ enim votum cuiusdam particularis legis rationem habeat, aliter obligare non creditur, quàm ipsæ leges ecclesiasticæ: probat hæc latissimè Sotus lib. 7. quæst. 1. articu. 2. colum. 1. Nauar. cap. 12. num. 40. hinc multa deciduntur.

2 Primo. Qui vouit † quotidie rosarium dicere, si vnum, aut alterum, Pater noster omiserit: peccasse mortaliter non censetur: lex enim ecclesiastica non obligat ad horarũ recitationem tãto cum rigore, vt ex vnius, aut alterius versiculi transgressione ad mortale peccatum velit astringere, sed quid si diceret, voueo sub reatu mortali dare calamum alicui, an tunc transgrediendo peccaret mortaliter. Respondet de iust. & iu. lib. 8. q. 1. artic. 7. col. 2. ꝙ non: esset enim votum stultum, & per consequens ad mortale non obligatorium, quin vero si esset res vana, non obligaret ibi Sotus.

3 Secundo. Qui † vnum paruum denarium pauperi dare voto promisit, aut vnum recitare, pater noster, si votum non implet, venialiter tantummodo peccat: minimũ. n. est.

4 Si vero votũ fecerit quotidie dare † denarium pauperibus, siue recitãdi Pater noster, aut Aue Maria, tunc demum peccasse mortaliter iudicatur, si continuatis multis diebus votum seruare omiserit, ita ꝙ boni viri arbitrio iam modicũ non existimetur, Sot. lib. 7. q. 2. art. 1. col. 2. contrarium tamen asseuerauimus, scilicet peccare venialiter infra in septimo præcep. de furto, nume. 15.

5 Tertio. Qui † à singulari, vel aliquo verbo ocioso se abstinere voto promisit, si cõtraueniat, mortaliter peccare non cẽsetur, sed tantummodo venialiter: creditur enim secundum legis consuetudinem obligandi se voluntatem habuisse ad veniale. Erit tamen illius actus duplex veniale peccatum: cum præter communem legem agat, & votum non seruet, Sotus, qui supra. in prin. & libro 8. quæstio. 1. articulo septimo. col. 2.

SUMMARIUM.

1 *Voti materia propria sunt opera super erogationis, & uota religionis ceteris antecellunt.*

2 *Vouens ingredi religionem expresso nomine, uel loco religionis, uel nõ expresso, an, & quando liber sit à voto,*

voto si non admittatur.

3 *Vouens ingredi religionem an etiam profiteri teneatur ingrediens; distingue vt ibi.*

4 *Dispositio loquens de ingreßu monasterij de valido ingreßu intelligitur.*

5 *Profeßio & ingressus monasterij distinguuntur: & an propriè quis dicatur ingressus ante profeßionem.*

6 *Vouens uitam monachalē animo profitendi ad chorum, nō admissus, non tenetur conuersus fieri.*

7 *Monachus, uel religiosus qui simpliciter fieri uouit, an de perfecta religione intelligatur uouisse.*

8 *Monachus, uel religiosus quis dicatur, & fratrum appellatione, qui ueniant.*

9 *Monachorum appellatione, qui dicantur, & qui sint conuersi.*

10 *Impedimento, quod si uouens nouisset, non uouisset, non liberatur à uoto.*

11 *Incorrigibilis e monasterio expulsus; si frugi effectus reuertēs non admittatur, an sit à uoto liber.*

12 *Religionem qui uouit profiteri, si uxorem duxerit, an exigere, & reddere debitum poßit: tenetur tamen animum ingrediendi habere, numero sequen.*

14 *Vouens unam, & alteram religionem ingrediens, quare in ea licitè poßit eße.*

15 *Vouens religionem, & etiam seruare castitatem non admissus castè uiuere debet in seculo.*

16 *Virginitatem, qui uouit, si uotum fregerit, tamen postea seruare cogitur, & quid si uxorem duxerit. & num. sequen.*

17 *Peccare paratum debet confessarius quantum potest reuocare à peccato in casu.*

De voto Religionis, & castitatis. Cap. XXIIII.

1 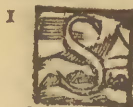
Vpererogatiōis † opera voti sūt propria materia, vt ex prædictis colligitur. Inter quæ cum regularis vita primū obtineat locum, iam sequitur votum illud, quod religionis dicit, omnia alia antecellere, huic proximum est virginitatis, aut castitatis votum. Eo quòd virginitas ipsa cætera omnia supererogationis opera facile superat: habent autem hæc vota propter sui excellentiam quamplurima in eorum obseruatione specialia, ideo de ijs erit more solito specialius differendum.

2 Primo. Qui vouit † habitum religionis in cęnobio D. Seuerini de Neap. suscipere, si repulsam à patribus illius monasterij patitur, non cogitur alibi regularem vitam ducere, D. Tho. 22. q. 88. art. 3. ad secundum. Si vero in religione aliqua, (puta) Benedictina vouet regularem ducere vitā, non ei sufficiet, si ab vno, vel altero monasterio reijciatur, nec tamen omnes illius domos tenetur perquirere, sed satis ei, si aliqua tantum modo arbitrio boni viri cęnobia perlustrans, & suam voluntatem exponens nō recipiatur, Nauar. cap. 12. num. 46. At si regularem habitum vouit suscipere, nec locum, nec religionem aliquam particularem expressit, ita demum poterit secura conscientia remanere in seculo, si saltem omnes, aut pœnè omnes conuentus in religione propria existentes circuisset, & ab omnib. repulsus fuisset Sotus lib. 7. de iust. & iu. quæst. 2. art. 1. ad tertium argu. Quod verum erit, vbi saltem tacitè de monasterijs suæ regionis, dum vouebat cogitasset, vel etiam, quam tunc habuisset intentionem, dubitaret: cum in dubio votum ita sit interpretandum, vt vouens liber maneat, Sotus lib. 7. q. 3. art. 2. col. 3.

3 Secundo. † Qui ingredi vouet religionem, an obligatus sit non solum ingredi, sed etiam profiteri, dicit D. Thomas, quem sequitur Caiet. 22. quæstio. 189. articu. 4. quòd cum votum debeat esse voluntariū, capitu. licet, de regul. & eatenus fertur obligatio voti, quatenus se extendit intentio vouentis, quòd exploranda est intentio eius, scilicet, quando votum emisit, an intendebat se obligare non solum ad ingressum religionis, sed etiam ad profitēdum, &

tunc

tunc tenentur perpetuo remanere, si autem intendebat se obligare ad ingressum religionis causa experiendi, & tunc manifestũ est, quòd remanere non tenetur. Sed in dubio quando aliud non cogitauit, aut expressit, profiteri non cogitur, sed ad seculum remeare poterit, si regularis vitæ onera ferre dubitabat, secus autem si profiteri vouisset, Sylu. in verb. religio, 2. q. 19. Couar. tit. de pac. 1. par. §. 3. num. 12. versi. quod si quis. Et
4 † nec obstat quòd dispositio, quæ loquitur de ingressu monasterij, de valido ingressu intelligitur, l. 4. §. cōdemnatum. ff. de re iud. l. & ibi Bal. C. de eunuch. cum vulg. & expressa conditio apposita in aliqua dispensatione si ingrediatur monasterium, non impletur, nisi pars persistat in monasterio, vt tradunt Bald. & Moder. in l. si quis hæredé, C. de instit. & substi. nam ante professioné
5 † non dicitur propriè quis ingressus, optimus tex. in cap. religio, §. 1. de senten. excom. lib. 6. quia illa procedunt inspecta méte disponentis, qui cogitare videtur de ingressu monasterij cum effectu, idest cum professione, aliàs ingressus monasterij, & professio distinguuntur, cap. pen. de regul. lib. 6. & ita est in voto. Nec etiam obstat authoritas D. Thom. 22. quæst. 189. articu. 3. ad secundum, vbi inquit, quòd qui se voto obligauit ad religionis ingressum, si nō recipitur in vna, tenetur ire ad aliam, quia diuersus est casus, & ex diuersis non fit illatio. l. Papinianus exul. ff. de minor. ibi enim intelligitur de eo, qui nō est ingressus, hic aūt de eo, qui fuit receptus. Et si diceres quod discrimē est inter hunc, & illum, qui absq; voto ingreditur. Respondet Caiet. qui supra, esse maximum: nā vt omittamus interim ꝙ iste religionis habitū cogebatur suscipere, ille vero minimè, iste si sine rationabili cā in religione non perseuerauerit mortaliter peccabit, ille vero, qui absq; voto ingressus fuerit monasterium, venialiter tantummodo peccare creditur, etiam vbi sine rationabili causa recesserit.

6 Tertio. Qui † monachalem vitam vouit ea mente, vt profiteatur ad chorum, & assumat sacros ordines, si repulsus fuerit, nō cogitur conuersorum habitum suscipere, aut ad munera laica profiteri; imo nec etiam grammaticam tenetur addiscere, si vellent eum recipere, quando grammaticam calleret, si ignorauit ipse gtrammaticam monacho profitendi ad chorum necessariā, Sot. de iust. & iu. lib. 7. q. 2 ar. 1. col. 5. in fi.

7 Quarto. Qui † vouit se monachum fieri, aut religiosum simpliciter, non cogitans de libertate [illegible]tus, nec de professione intelligitur votum istud in anno quidem probationis, non tamen de perfecta, & perpetua religione. Quod idem dicendum de eo, qui vouerit se esse religiosum, ea tamen intentione, & mente, vt velit gaudere anno probationis: nam poterit intra annũ ante professionem exire, ita vtrunq; docere conatur Caiet. 22. q. 189. artic. 4. Quod secus est, si simpliciter votum fecisset se esse religiosum. Couar. titu. de pact. prima par. §. 3. num. 3. circa finem.

8 Quis autem † dicatur monachus, vel religiosus, dico secundum Decium in ca. causam quæ, num. 6. & 7. de iudic. quod propriè loquendo omnes religiosi, & monachi fratres dicuntur, secus est de communi vsu loquendi: quia tantum illi, qui sunt de ordine sancti Benedicti dicuntur monachi, alij autem religiosi mendicantes fratres dicuntur & in materia odiosa apellatione fratrum non veniunt monachi: quia communis vsus loquendi attenditur, vt notatur in ca. ex literis 1. de sponsā. facit tex. in c. quam 2. q. 7. notat Abb. in c. sane, in fine, de foro compe.
9 & contra, † appellatione monachorũ non veniunt fratres, vt in d. c. causam quæ. Conuersi vero dicuntur, qui se, & sua obtulerunt monasterio habitu non mutato, vt tradit Abb. in c. nō est, in 2. no. de regul. & in c. tuis. in 1. not. de testi. Hoc tamen variatur scđm diuersos mores religiosorũ, vt notat Dec. in c. in præsentia, nu. 23. de probat. Qđ nota pro illis, qui vouent se fieri oblatos, vel cōuersos, & nesciunt explorare suā voluntaté.

10 Quinto, Qui † regularem vitam ducere vouit, si postea impedimentum aliquod experiatur, quod si antea cognouisset, votum minimè emisisset, tamen quod promisit seruare cogitur, D. Tho. in 4. sent. dist. 38. artic. 2. quæst. 1. & 22. q. 189. art. 4. vbi Caiet.

11 Sexto. Qui à † monasterio postquam religionis solemne votum emiserat, tanquam incorrigibilis expulsus, mutatus in virum alterum, mutatisq; moribus in melius ad cænobium rediens, vt quod recipiatur humillimè exposcens si non admittitur à patribus, poterit tuta cōscientia in seculo remanere, à voto paupertatis, & obediétiæ liber, sed voto continentiæ astrictus, atq; horas canonicas recitare obligatus, etiam si nullũ vnquam ordinem suscepisset, Sotus lib. 7. q. 2. art. 1. col. pen. versi. superest hic.

Septimo.

12 Septimo. Qui † vouit religionis habitum suscipere, & in ea profiteri, si vxorem duxerit, voti quidem transgressor erit, at nō impeditur ab emisso voto, quin possit, & exigere, & reddere debitum, ita Io. And. in cap. Rursum qui cler. vel vouent. verum fatetur, quòd sit necessaria dispensatio episcopi. Petrus tamen de Anchar. in c. 1. de voto, lib. 6. videtur velle, quòd non sit necessaria dispensatio, & ita refert D. Thomam tenere in 4. sent. dist. 38. ar. 4. & ita est veritas, cuius ratio est: nam quemadmodum, qui Deo promisit intra annum sacros ordines suscipere, si eo tempore non suscipiat, peccati quidem reus erit, sed non erit astrictus horas recitare, atq; castitatem seruare. Sic qui
13 † vouit religionem ingredi, & in ea permanere, si postea duxit vxorē, tenetur quidem ratione huius peccati non exiguam agere pœnitenciam, & etiam voluntatem retinere adimplendi votum, si aliquādo potuerit idest mortua vxore, ita Io. And. in c. 1. de voto, lib. 6. At quandiu matrimonij vinculum durat, non tenebit castitatem seruare, Sot. lib. 7. quæstio. 2. artic. 1. colum. antepen. Nauar. c. 12. num. 47.

14 Octauo. Qui † post votū à se de certę religionis ingressu emissum religionem aliā laxiorem ingreditur, & profitetur in ipsa, potest licite manere in illa, vbi professionē emisit: quia voto priori simplici derogatur per hoc secundum solemne. Pro voto tamē non completo erit eidem pœnitentia imponēda, tex. est in c. qui post votum, de reg. lib. 6. Sylu. in verb. Religio. 2. q. 18.

15 Nono. Qui † vouit religionem eo animo, vt si ad illam non admittatur, castitatem in seculo custodiat, non seruando, peccat mortaliter, etiam si repulsam à monachorum patribus patiatur ita Ioan. And. in cap. 1. de voto. libro 6.

16 Decimo. Qui † virginitatem vouit, si illam amiserit culpa sua, siue et absq; sua culpa, tenetur in futurū castitatē seruare, adeo φ si vxorem duxerit, atq; matrimoniū consummauerit, debitum quidem reddere poterit, sed non exigere; imo animum seruandi tenetur habere, atque executioni mandare, quando sibi licebit, puta vxore mortua, D. Thom. 22. quæst. 79. ad secundum, & 88. art. 3. ad secundum, Nauar. cap. 12. num. 41. secus autem est de illo, qui religionem vouit, vt diximus supra nu. 7.

17 Vndecimo. Qui † virginitatem vouit, aut castitatem, contrahendo matrimonium, non solùm peccat mortaliter, verum etiam tenetur ingredi religionem, & in ea profiteri, si matrimonium non consummauit ita Sylu. in verbo matrimonium. 7. quæstio 5. & ratio est, quia tenetur votum iuxta vires proprias seruare, & effugere periculum violandi illud, quod esset si cum vxore cohabitasset. Verum si consummasset matrimonium, illud profectò teneret, capitu. rursum, qui cler. vel vouen. sed debitum non posset exigere absque iusta dispensatione, Nauar. cap. 12. num. 76.

18 Duodecimo. Confessarius, † & si non peccet mortaliter respondendo habēti votum castitatis simplex, quòd si matrimonium contraxerit, quòd illud est validum, sed mortaliter peccat contrahendo, tamen debet talem habentem simplex votum castitatis inquirentem an possit matrimonium contrahere, prudenter deludere: quia secundum Host. non solum quis non debet peccati occasionem dare, sed etiam debet ab eo, quantum potest abuertere peccare paratum, Sylu. In verb. matrimonium 7. quæst. 5. versi. nonum.

SVMMARIVM.

1 *Vota metu facta an obligationem habeant.*
2 *Metus ab intrinseco, & ab extrinseco, qui, & qui metus ad vouendum directè cogat, vel non, nu. 7.*
3 *Minor metus cadit in fœminam, & puerum, & qui cadat in uirum constantem.*
4 *Personæ minantis conditio consideranda, ut iudicetur qualis sit metus, & idem de blanditijs, & etiam cui minę inferuntur. nu. 6.*
5 *Rogatio superioris habet uim præcepti.*
8 *Coactus à parte uerbis, & uerberibus uoto non ligatur. & quid de uouente in periculo mortis.*
9 *Matrimonium contractum ab existente in periculo mortis an teneat.*
10 *Castitatem, qui uouit coactus directè ad uouendum si contraueniat; an peccet.*

De

De votis ob metum emissis. Cap. XXV.

Oti obligatio (vt supra tetigimus) ex nuda, puraq; promittētis voluntate pendet, ideoq; vbi aliquid obijcitur, quod voluntatem tollat, obligatio nulla nascitur, metus autem, quia volūtatem solet tollere, ideo obligationem impedire consueuit. Vnde
1 † vulgo dicitur, ꝙ vota metu facta obligādi vim non habent, sed hoc non semper verum est: multa enim vota metu facta tenēt, & vt multas omittamus scribentium ambages, regulam certam constituamus, qua poterunt dubia omnia fugari, quæ huiusmodi est. Quotiescunque cogitur aliquis vi, aut metu directè ad votum aliquod emittendum, voto non astringitur, vbi vero directè ad vouendum non cogit, sed aut in carcere retinetur etiam iniustissimè, aut aliàs opprimeretur, & ille vt patrocinium mereatur diuinum, votum emiserit, obligatus remanebit. Primum solent nostri metum ab intrinseco, secundum vero ab extrinseco appellare, licet non ita perfectè declarent, sed hoc iam non sufficit: nā † non om-
2 nis metus etiam ad vouendum directè cogens excusabit, sed ille tantummodo qui in constātem virum cadere potuisset. Hic autē quis nam sit, non est adhuc compertum, vnde boni viri arbitrio remittendum, quod notat gl. in l. interpositas. in ver. cruciatum. C. de transac. tex. in l. metus autem causa. ff. ex quib. cau. ma. Abb. in c. cum virum, nu. 8. de regul. Dec. in c. 1. nu. 1. & nu. 8. de appell. glo. in cap. cum dilectus, de his, quæ vi aut met. vbi Abb. dicit eum singularem, qui hoc ex qualitate obiecti agentis, & etiam patientis poterit determinare: nā minor metus cadit in fœminam, quàm in virum, glo. in cap. quod locum, de sponsa. Paris. in cōsi.
3 26. nu. 64. lib. 3. sic minor † metus cadit in puerum, quàm in virum, sic si leuis offensa, aut modicæ pecuniæ amissio, aut aliud quid simile comminatum fuerit, metus cadens in constantem virum non existimabitur. l. vani timoris. ff. quod met. causa, at si mors naturalis, atrox craciatus, diuturnus carcer, & iniuriosus, amissio bonorum, vel maioris partis, aut virginitatis, aut quid simile comminatum fuerit, metus cadens in constantem virum reputabitur: quia ad fortitudinem ēt spectat ibi timere, vbi est timendum, c. cū dilectus, quod met. cau. l. isti quidem. l. nec timorem, l. qui in carcere. ff. eod. tit. Quod verum erit si persona, quæ minas infert, talis sit, quæ quod ore minatur, opere possit adimplere: finge enim puerum, aut imbecillem mulierculam iuueni mortem, aut atrocem cruciatum, nisi religionis votū emiserit, comminantem quotus quisq; reperiretur, qui hunc iustum metum existi-
4 met. Consideranda † igitur est persona, quæ minas infert, vt sit malæ conditionis, secundum Bal. in l. interpositas, C. de transact. vel quòd minans fuerit consuetus illas exequi, Bald. in l. fin. ff. de hæred. instit. Inde est, quòd si minæ proferantur per eum, qui id potest exequi, quod minatus est, timendæ sunt. l. quæsitum. ff. ad Turpill. l. nisi. §. si legatarius. ff. si cui plusquam, per l. Falcid. & quod dicitur de minis, intellige etiam de blanditijs importunis precibus domini, & superioris, nam huiusmodi blanditiæ inducunt iustum metum, glos. in l. 1. C. si rect. prouinc. & in l. 1. ff. quod iussū. Et roga-
5 tio † domini, & superioris, habet vim præcepti, Bald. in l. si mandator, C. quod cum eo. Alex. consi. 124. ad quod facit quod inquit Barbat. in cap. quoniam Abbas, colum. 25. de offic. deleg. vbi infert, quòd si subditus superiori pro modico remittat vsuras, non tenet talis promissio: quia præsumitur facta per metum, ita notat Ioan. Andr. in addit. Specul. in titu. de vsur. §. 1. in prima additione magna. Sequitur Paris de Pute. in suo tracta. de syndic. titu. 14. in princip. Hippol. Marsil. sing. 645. incipiens, aduertant
6 Principes. Sic etiam † personæ illius, cui vis infertur, qualitas est consideranda: quia metus, qui excusaret mulierem, aut senem calore sanguinis iam destitutum, iuuenem minimè excusatum reddere posset, vt inquit Sotus lib. 7. quæstio. 2. artic. 1. col. 4. Nec
7 etiam semper vera † est altera nostrę regulæ pars, quæ dicit metum non excusare, vbi quis directè ad aliud potius cogitur, quàm ad vouendum: nam si tantus sit metus, vt in totum auferat rationis discursum, excusabit quidē, secus verò si non tantus fuisset, Arch. in c. sunt qui opes, vbi etiam glo. 17. q. 4. gl. in c. non est 15. q. 1. Hæc ex specialium casuum decisione faciliora reddentur.

8 Prima. Qui à † patre, aut alio cogitur, vt votum religionis, aut castitatis emittat, & verbera verbis admiscentur, si vouerit, voto non ligatur, cap. 1. de his, quæ vi. Directè enim cogebatur ad vouendum. Si vero

vero dum febribus æstuaret, & mortis periculum timeret. vel etiam si dum detineretur ab hostibus in iniurioso carcere, aut in medio pelago à ventis agitaretur, votũ vouit, obligatus erit: non enim ad vouendum cogebatur, imo nec instigabatur quidẽ, sed vt diuinum imploraret auxilium, ad votum confugit, tex. est, & ibi Abb. in cap. 2. de renunc. c. sicut, lo 2. de regular. Abb. in c. 2. de his, quæ vi, Sylu. in verb. metus nu. 8. nisi tantus esset metus, vt rationis vsum pro illo saltem tempore, quo votum emittitur, auferret in totum, Sylu. in verb. votum 2. par. 12.

9 Sic † matrimonium contractum ab existẽte in artic. mortis, naufragij, prælij, ęgritudinisue causa, cum concubina, non ex eo nullum erit, quod timore periculi sit contractum, quod alias minimè contraheretur: is enim metus ad illum actum nõ fuit illatus, Couar. de pact. par. 1. c. 3. nu. 16.

10 Secunda. Qui † castitatem vouit, coactus directè ad vouendum, si contraueniat etiã propria authoritate non peccat: nam ipso iure non tenetur, tex. in terminis, in c. 1. de his, quæ vi. Hæc autem vera sunt, vbi ad vouendum cogitur, nisi ad voti violationem metu mortis astringeretur, quia non esset tunc voti violatio mortale peccatum, nisi hoc in ecclesiæ contemptum preciperetur, per c. sacris, de his, quæ vi. Sotus lib. 7. quæst. 2. artic. primo, colum. 4.

SVMMARIVM.

1 *Vota puerorum, & filiorumfamilias an vouentem obligent.*

2 *Pubertas, & ætas prope pubertatem quo anno in masculo, & quo in fœmina & an ualeat uotũ in hac ætate: nume. sequen.*

4 *Votum filijfamilias maioris. 14. ann. pater uel tutor non infringit, secus de existente prope pubertatem.*

5 *Filius existens sub patria potestate uouens siue maior siue minor, uoto ligatur, uotum tamen pater usque ad annum, 25. irritare potest, & nume. sequen.*

7 *Filius uotum reale patris, salua legitima, implere cogitur, personale non item.*

De votis filiorumfamilias. Cap. XXVI.

1 Vota, † quæ à pueris, aut filijs familias emittuntur, non eundem habent robur, nec eandem pariunt obligationem, tum propter paruitatem iudicij, tum etiam, quia cum nihil habent saltem quantum ad administrationem, promissione minimè ligantur. Igitur si propter minorem ætatem rationis vsum non sunt adepti, voto nullo ligantur, cap. 1. de delict. puer. si vero habent quidem rationis vsum, quod in puero quantum ad vouere est solum prope pubertatem, Sylu.

2 in verbo, religio. 2. q. 15. & prope † pubertas in masculo est decem annis cum dimidio, & in fœmina nouem cum dimidio, secundum glos. not. in l. 1. ff. de nouat. Francus in cap. si pater. num. 17. de testam. lib. 6. tunc si votũ personale emiserint, hoc est rem aliquam ad personam propriam pertinẽtem, vti esset oratio, & ieiunium, aut etiam regularis vita, valebit quidem votum, sed à parentibus, aut tutoribus irritari poterit, si adhuc vouentes infra pubertatis annos sint

3 constituti. Si vero † iam puberes facti, quod in masculis in quarto decimo anno, in fœminis vero duodecimo solet anno contingere, votum aliquod personale emiserint, adeò firmum illud erit, quod nec à parentibus, nec à tutoribus infringi poterit, aut irritari. At si reale votum, quod vouerint. idest, si aliquid ad res ipsas pertinens, & in cuius adimpletione sumptus sunt necessarij, voto promiserint, absq; dubio ligantur, sed à parẽtibus, aut curatoribus, etiam si maiores fuissent, quando votum emiserunt, irritari poterit, Sotus, de iustitia, & iure, lib. 7. quæstio. 3. articu. 2. Hinc multa deducuntur, & primo.

4 Si filiusfamilias † maior quatuordecim annis vouit regularem deducere vitam inuitis parentibus, aut tutoribus, adimplere cogitur, nec poterit ab ipsis irritari, Sylu. in verb. votum, 3. quæst. 6. Nauar. cap. 12. nu. 70. Si vero infra annos pubertatis existens vouit qualibet sexta feria ieiunare, aut etiam habitum religionis suscipere, licet voti vinculo ligetur, quod intellige si fuerit prope pubertatem quo ad votum, quæ in masculis in decimo anno cum dimidio, & in fœminis vero nouem cum dimidio solet anno contingere, quamuis quo ad peccare posse

prope

prope pubertas sit post annum septimum, tunc in tali casu poterit pater votum irritare, quod si non irritauerit, tenetur filius adimplere, D.Thom. opusc. 17. capitu. 12. verum quia tales sunt inexperti propter fragilitatem ætatis cum ipsis facilius dispensatur, vt no. extra de voto, capitu. veniens, Do. Ant. de Butr. in c. scripturæ, nu. 3. eo. tit.

5 Secundo, qui † eleemosinam dare vouit, dum esset in patria potestate, siue maior sit, siue minor, voto ligatus remanet, sed vsq; ad vigintiquinque annum poterit pater tale votum irritare, nisi iste castrense, vel quasi castrense haberet peculium, in quo pater familias reputatur, D. Thom. 22. quæst. 88. art. 8. & in quarto senten. distin. 38. q. 1. artic. 1. q. 3. ad secundum.

6 Tertio, qui † dum esset puer, votum personale emisit, quod nunquam fuit à parentibus, aut tutoribus irritatum, maior factus tenetur adimplere, si compertum habet ꝙ tunc dum vouebat, vsum rationis habuerit, quod est, si fuerit doli capax, vt supra diximus. Si vero dubitat credendum est potius, quòd illo tempore dictum vsum nō habuerit, vt à voti vinculo liber remaneat, ratio est, quia semper melior est conditio possidentis; & hominē manere à voti vinculo liberū, censetur manere in sua professione. Sot. lib. 7. q. 3. art. 2. col. 2. vers. Sed est hic.

7 Quarto. filij, vota à parentibus facta, si realia sint, & ipsi hæredes extiterint, adimplere astringūtur, quatenus vires hæreditariæ patiuntur. Verum si pro huiusmodi votis filij legitima priuarentur, causam haberent impetrandi dispensationem. Sylu. in verb. votum, 2. q. 11. versi. quartum. Nauar. cap. 12. nu. 56. vide quæ supra diximus, cap. 11. nu. 8. Si vero personalia sint, minime tenentur, siue talia sint, quæ à filijs essent perficienda, nisi se spōte obligauerint, Sylu. qui supra versi. tertium. Vnde sicut non cogitur filius die veneris ieiunare, in quo ieiunaturum se pater voto ꝓmiserat, ita nec ēt habitum religionis suscipere, si pater, vel mater filium monachum futurum vouissent, Abb. in cap. olim, num. 4. de restit. spolia.

SVMMARIVM.

1 *Monachi strictius subdūtur Abbati, quàm seruus Domino.*

2 *Monachus, cui monasterium egredi nō licet, non impetrata exeundi licentia ob votum adimplendum, tutus est à peccato.*

3 *Monacho votum orandi per horam, vel se virgis cedendi implere tenetur, debet etiam vxor vota abstinentiæ exequi.*

4 *Prælatus assensum in voto, monacho præstitum, ex causa reuocare potest.*

5 *Monachi votum irritum factū à prælato, non reuiuiscit obligatio, monacho liberato à potestate.*

De votis a Religioso emissis. Cap. XXVII.

I subiectio, & obediētia alij debita, (quemadmodum superiori capitulo diximus) voto impedimentum afferre solet, ne obligatiōne producat, monachi qui † magis Abbati subduntur, quam seruus domino, aut vxor viro, aut filius patri, cap. noluit iuncta glo. 33. quæst. 5. absq; dubio non ligantur dum vouent, sed tamen est in hac aliquis adhibendus modus, vt enim dixit Caiet. 22. quæstio. 88. articu. 8. Quædam in religione monachis, vel in genere, vel in specie prohibita sunt, & hæc vouentes adimplere non coguntur, sed Abbati tantūmodo suggerere, & ipsius impetrare assensum. Quedam vero sunt permissa, & hęc vouentes adimplere alligantur, nisi à prælatis irrita facta fuerint. Hæc ex particularium casuum decisione magis elucescent.

2 Prima. Qui † in religione aliqua constitutus vbi non licet absq; particulari Abbatis licentia e monasterio egredi, vouit piū aliquem locum visitare, tutus non erit, si à prælato votum ignorāti ei generaliter, aut etiam specialiter clausura præcipiatur, sed oportet vt prælato votum suggerat, & assensum exposcat, quod si præstare noluerit, tunc poterit tuta conscientia in claustro permanere; Sotus libro 7. de iust. & iu. q. 3. artic. 4. col. 3. versi. at vero.

3 Secunda. Qui † orare per horæ spaciū, aut virga corpus castigare vouit, adimplere obligatur: non enim hæc in religionibus prohiberi solēt illis saltem horis, quibus cōmunibus obedientiæ officijs non derogatur. Si tamen prælato libuerit, poterit

voti in hoc reuocare, & ipse amplius adimplere non cogitur, cap. mo nacho. 20. quæst. 4. Caiet. 22. quæst. 88. artic. 8. Sic etiam posset vxor vota aliqua abstinentiæ facere, & obseruare præter voluntatem mariti, quæ scilicet pōt adimplere sine scādalo viri quæ non tenetur frangere, sed adimplere, vt si vouit de suo dare pauperibus, vel dicere tot pater noster, vel vnum psalmum. Turrecre. in c. manifestum, 33. quæst. 5. num. 3.

4 Tertia. Prælatus,† qui vouenti monacho assensum præbuit, poterit nihilominus ex causa iusta, & assensum reuocare, & votum irritare. Quo casu ille adimplere non cogitur, si tamen sine rationabili causa assensum semel pręstitūm Abbas reuocaret; à peccato nō esset immunis, c. noluit, cap. manifestum, iunctis glosis, 33. quæstio 5.

5 Quarta. Qui votū † emisit, quod postea à prælato fuit irritum factum, si ab eius potestate liberabitur, prior obligatio non reuiuiscit: obligatio enim semel extincta nunquam reuiuiscit, l. cum ex causa. C. de remiss. pign. cap. quidam, & capit. placet, de conu. coniug. Sotus libro 7. de iust. & iu. quæst. 3. artic. 1. col. pen.

SVMMARIVM.

1 *Votum penale quale sit, & presbyter & sacerdos idem sunt.*

2 *Vouens clericum fieri, sufficit, si aliquē ex ordinibus suscipiat.*

3 *Votum religionis conditionale à quo dispensari possit, vel ante, vel post euentum conditionis: in quo vouentis verba consideranda, num. seq.*

De voto pęnali. Cap. XXVIII.

1 Est & aliud voti † genus, quod à pœnæ adiectione pœnale dicit, vt si quis in lapsum carnis incidens, quod postea maximè odit factum, votum voueat dicens. Si amplius in lapsum carnis incidero, religionis voueo habitum suscipere; vel presbyter fieri; hic si in carnis lapsum inciderit, voto quasi adueniente conditione ligatur. teneturq; habitū religionis suscipere. sic etiam tenetur ad sacerdotij ordinem promoueri. Cum presbyter idem sit, quòd sacerdos, capitu. cleros, distinct. 21.

2 Quod † secus dicendum esset, si vouisset clericum se fieri: sufficeret enim se aliquem de septem ordinibus suscepisse: non autem si primam tonsuram, cum tonsura propriè non sit ordo nec aliquem faciat clericum. Richar. dist. 22. artic. 1. q. 1. lib. 4.

3 Quæri † tamen solet à quo possit dispensationis beneficium sic vouens impetrare, & quidem verior est opinio, & resolutio, vt dicamus, quòd ante conditionis euentum semper possit episcopus dispēsare, post quam vero conditio adimpleta fuerit, ita demum dispensare poterit; si quod vouit, sit alias eius dispensationi commissum. Quamuis non desint, qui credant etiam impleta cōditione in voto religionis, aut alio huiusmodi, cuius esset aliàs dispensatio Papalis, vbi sub hac forma conceptum fuerit, licitum esse episcopo dispensare, Sotus de iust. & iu. lib. 7. quæst. 4. arti. 3. Couar. in rub. de pact. parte 1. §. 3. in fine, Nauarrus vero

4 in Manuali, capitu. 12. nume. 43. verba † vouentis dicit consideranda. Si enim dixit Religionem vouero, aut aliud, quod ad Papalem dispensationem pertineat, si amplius lusero, & hoc casu siue non adueniente, siue adueniente conditione solus Papa dispensabit. Si vero dixisset. Voueo amplius non ludere, sub pęna seruandi perpetuā castitatem, aut aliud huiusmodi, & tunc etiam episcopus dispensare poterit, licet si simpliciter vouisset, Papalis fuisset dispēsatio. Cum ergo tantus sit opinionum conflictus, poterit confessarius benigniorē opinionem eligere, per notata in c. fi. de cōstit.

SVMMARIVM.

1 *Voti uinculum pluribus modis tollitur; & quibus.*

2 *Irritare uotum quid sit: & uotum irritatur ex defectu conditionis, uel generalis, uel specialis, uel subintellectæ, uide exempla.*

3 *Vota irrita fieri possunt ab ijs, & qui uouentes habent in potestate: & qui sint ij.*

4 *Vota quæ irritari possunt ab habentibus uouentes in potestate etiam post ætatem legitimam.*

5 *Vota puberum semel irritata, semper irrita manent.*

Vota

6 *Vota eorum, qui sunt ætate legitima quænam irritari possint à patre, matre, uel curatore.*
7 *Prælatus uota omnia professorum irritare potest.*
8 *Vouere coniugati non possunt ea, quæ alteri præiudicant, & quo casu possint etiam cum præiudicio.*
9 *Superior non potest uotum eius, quem habet in potestate, infringere sine peccato, si consenserat.*

Quibus modis votũ tolli possit. Cap. XXIX.

SVperius ostendimus, quæ requirãtur in emittendis votis. Sæpe nãque votum non est, quod videtur esse votum. Egimusque de votorum generibus, simulque attulimus in quolibet genere complurium casuum
1 decisiones. Reliquum † est de modis, quibus voti vinculum tollitur, disseramus. Ne quis pusillus, & imbecillis putans votum nunquam fieri irritum posse, animum despondeat. Varijs igitur modis voti vinculum tolli potest, videlicet irritatione, commutatione, vel redemptione, dispensatione, interpretatione, & denique cessatione, de quibus sigillatim differendum est, & primo
2 de irritatione. Irritare † votum, est ipsum cassare, & infringere, ita vt amplius ligandi vim non habeat: hoc autem irritare potest is, qui illud emisit propria authoritate: & primo, ex defectu conditionis generalis, vel specialis in voto appositæ, vel subintellectæ. exemplum de generali; vt voueo ire ad sanctum Iacobum, si vixero, vel si potero: si Deo placuerit faciam hoc, vel aliud: hæ sunt cõditiones generales, quæ in quolibet actu intelliguntur. 16. quæstio. 1. in parochia. & vigesimasecunda, quæst. 2. beatus Paulus. Et de multis huiusmodi conditionibus habetur de iureiuran. cap. quemadmodum. Item si sit conditio specialis: vt si filius meus liberabitur, offeram pallium, ibo ad sanctum Iacobum, tunc hæ sunt speciales, quæ non intelliguntur, nisi exprimantur. ff. de verbo. oblig. l. ubi autem & l. si repetendi. C. de condit. ob caus. & tunc ex defectu harum conditionum mutatur votum, quia nõ arctatur quis ad votum implendum, nisi tales conditiones extiterint, iõ si filius nõ liberabitur, non tenetur implere, 36. quæstio. 2. cap. fin. & de restit. spol. cap. olim. Rursum,
3 † irritare votũ pñt, in quorũ potestate sunt vouentes, veluti pater, & eo deficiente, mater, si est tutrix filiorum, & ipsi tutores, vel curatores, maritus, dñs, Abbas, vel alius prælatus religiosorum in ijs, quibus vouentes eis subijciantur. arg. tex. in cap. puella, cap. illud. 20. quæst. 2. cap. manifestum, & c. noluit. 33. quæst. 5. Sed non omnes æqualiter: nam pater, & eo deficiente, mater, vel tutor, & prælati religiosorum omnia vota tam realia, quam personalia, quę fiunt ab ijs, qui pro ætatis defectu non possent matrimonium contrahere, irritare possunt, adeo vt quę semel irritarunt, nunquam postea conualescant, etiam si irritantes, denuò consentiãt: nisi vouentes eadem vota iterum ratificent.
4 Irritare † autem ea possunt, etiam postquã ad legitimam ætatem peruenerint, dummodo qui vouerunt illa prius non ratificauerint, Caiet. 22. quæst. 189. artic. 8. nisi in voto solemni, quod irritare quidem possunt ante legitimam ætatem, non autem postea, cap. puella, & ibi Card. S. Sixti. 20. quæst. 2. licet non valuerit tale votum solemne in pueritia factum, etiam si malitia suppleat ætatem, sicut valet simplex, Nauar. cap. 12. num. 65. ante finem. & num. 65. Vota
5 † autem puberum legitimè irritata semper irrita manent, nec incipiunt obligare postquam illi liberantur à subiectione irritãtium: quia obligatio semel extincta nunquam reuiuiscit, quod procedit etiam si puberes vouerint pro eo tempore, quo liberi à tali subiectione fuerint; ita Sylu. dicit communem in verb. religio. 2. q. 15. versi. sed si impubes. & in verb. votum. 4. quæstio. 2. vers.
6 quintum. At vota facta † ab ijs, qui ad iustam peruenerunt ætatem, in qua matrimonium contrahere possent, tunc pater, aut mater, aut curator, non possunt irritare, nisi vota realia ad rem familiarem pertinẽtia, non autem purè personalia, veluti continentiæ, religionis, ieiunij, dicendi aliquas orationes, vel accessoriè realia, vt est religionis, quod quidem ex consequenti bona profitentis transferuntur ad monasterium cum ipsa persona, cap. in præsentia, de probat. nisi iuri illorum parentum, vel curatoris præiudicent: nec etiam tunc, si facta fuissent in subsidium terræ sanctæ, vel de rebus castrensibus, vel quasi, vel cum expresso,

vel tacito consensu parentum, vt optimè colligit Sylu.in verb. votum 3.quæstio. 6. at
7 prælati † omnia eorum vota, qui iam professi sunt irritare possunt, quamuis sint de non peccando tali, vel tali peccato mortali, vel veniali, Sot.de iust.& iu.lib.7.quæst.3. artic.1.Nauar.cap.12.num.65.& 70. contra Caiet.22.quæst.86. articu. 8. in fine.irritata autem non intelliguntur, eò quòd superior inhibuerit: nisi certior factus de voto illud omnino irritauerit: quamuis absq; hoc inferiore votum implere non teneantur, sicut sentit Innocen. commu.receptus in ca. scripturæ, de voto. verum an sit simpliciter verum hoc dictum, vide quæ supra diximus.
8 Maritus † autem, & vxor non possunt alter alterius vota irritare, nisi inquantum sibi præiudicium faciant, cap. noluit, cap.manifestum, 32. quæstio. 5. quo etiam casu non possent, quando alter coniugum notoriam fornicationem siue carnalem, siue spiritualem admiserit; tunc enim adulter non posset irritare votum innocentis, licet præiudiciale sibi, secundum Panor.in
9 cap. fin. de conuers. coniug. irritare † vero votum subiecti, in quod prius consenserat superior aliquis ex prædictis, non potest absque mortali peccato, si id facit sine rationabili causa, ex mera malitia, vel proprio affectu impulsus, vel fingens illud in maximum vergere præiudicium, cum non ita sit; licet in mera ipsius voluntate positum erat, antequam approbaret, illud irritum facere, quoniam in hoc suo iure vtitur, d.c.puella, & cap.illud.20. quæst.2. cap. noluit. 32. quæstio. 5. subiecti autem non peccant, si non adimpleant vota, quæ fuerunt ita perperam irrita facta, Caiet. 22. quæstio.88.articu. 8.Sylu.in verb. votum, 4. quæst.2.versi.sextum.

SVMMARIVM.

1 *Votum commutare quid sit, & commutatio in melius propria auctoritate fieri potest, nu. 3. & quid si in equalem rem num. 4.*

2 *Vota simplicia, facta per secularem, eo religionem ingrediente extinguntur.*

4 *Ieiunanti in pane, & aqua, licet vti leguminibus, & piscibus ex causa necessitatis.*

5 *Fragilitas magna an iusta causa sit commutandi votum castitatis.*

6 *Confessarius in commutandis votis ex vi iubilei, vel priuilegij, quidnam obseruet, & num. 8.*

7 *Vota, iubilei priuilegio gaudent, quæ ante iubilei concessionem, sunt contracta.*

9 *Vota intuitu certæ personæ, vel loci, an commutari possint propria auctoritate in melius, & an in rē equalem, nume. sequen.*

11 *Dispensationis diffinitio.*

12 *Papa an possit circa ius diuinum, humanum, & naturale dispensare, & de amplissima eius potestate, vide. & num. 17. 18. & 23.*

13 *Imperator quomodo intelligatur esse dominus mundi.*

14 *Papæ potestas in beneficialibus quæ.*

15 *Papa, & expectatiuā, & vt quis habeat plura bñficia curata cōcedit.*

16 *Papa in omnibus casibus à iure non expressè prohibitis dispensat.*

18 *Tria continentur in lege naturali, & quæ ea sint.*

19 *Dispensatio propriè, & impropriè dicitur; & quid in stricta, & in larga significatione significet.*

20 *Papa præcepta iuris naturalis quo ad prima principia nec dispensare, nec interpretari potest:*

21 *Papa interpretari potest ea, quæ necessario deducuntur ex primis principijs iuris naturalis.*

22 *Homicidium ad defensionem permittitur à lege, sicut & furtum, ne quis fame pereat.*

24 *Papam posse ius naturale mutare, secundum canonistas, quomodo intelligatur.*

25 *Papa quo ad articulos fidei, & sacramenta non dispensat.*

26 *Papa potest circa articulos fidei, & sacramenta interpretari.*

Papa

27 *Papa circa tradita ab apostolis, & etiam contra sanctiones Concilij uniuersalis dispensat.*

Lucius Papa dispensauit cum Panormitano bigamo.

28 *Papa circa vota dispensat licet sint de iure diuino, & quomodo iuris diuini esse dicantur.*

29 *Papa potest dispensare monachum, & à tribus votis ita eximere, vt etiam vxorem ducat.*

Cælestinus Pontifex dispensauit cum Remigio monacho.

Constantia filia Rogerij regis. 5. monialis ex dispensatione nupsit.

30 *Dispensatio in materia voti quid sit.*

31 *Episcopus in omnibus casibus non expressè prohibitis dispensat, & qui sint casus ei prohibiti.*

32 *Pontifex in uoto solemni per professionem facto ex causa grauissima dispensat.*

33 *Votũ castitatis, & paupertatis, ita esse connexa, ut sum. Põtifex dispensare non posit, quomodo intelligendum.*

34 *Papa an possit monacho licentiam testandi concedere de bonis ad monasterium allatis.*

35 *Papa an contra substantialia regulæ dispenset, & an habeat dominium rerum ecclesiæ. & nu. seq.*

37 *Papa quo casu secundum Innoc. licentiam testandi monacho dare liceat.*

38 *Causam ueram, & legitimã esse oportet in uotis, & etiam in absolutione iuramenti.*

39 *Monachi testamentũ testandi licentiã habentis si non ualet iure testamenti, non ualebit iure codicillorũ.*

40 *Episcopus uotum simplex castitatis, quando ad tempus & imperpetuum commutare possit,*

41 *Vouens non contrahere, fornicando non facit contra uotum.*

42 *Dispensatio non solum spirituale potestatẽ requirit, ne sit nulla, sed etiam iustam causam.*

43 *Dispensandi causæ multæ, & quæ.*

44 *Dispensandi iustæ causæ in materia uoti quæ sint, & nu. seq.*

De cõmutatione. Cap. XXX.

1 Commutare † vota, quæ sunt voluntatis, nã vota necessitatis commutari non possunt, (non enim baptizatus votum fidei, qđ emisit, commutare potest) est opus aliquod supererogationis voto promissum in aliud mutare, vt si ieiunium vouenti orationes loco ipsius præcipiantur. Si vero in pecuniam, vel in aliud pecunia æstimabile commutaretur, redemptio propriè esset, vt si ieiunij aut peregrinationis votum in eleemosinas commutaretur, de hoc loquitur tex. & ibi Abb. extra de vot. Hæc commutatio si in melius fiat, authoritate propria fieri poterit. Non enim propositum aut promissum infringere creditur, qui illud in melius commutat, de iureiur. c. peruenit. Caiet. 22. q. 88. artic. 12. contra Sylu. in verb. votum. 4. §. 7.

2 Hinc vota † simplicia in seculo facta quæcunq; sint, siue personalia, siue realia extingui cẽsentur religionis ingressu. c. scripturæ. extra de voto, D. Tho. 22. q. 88. artic. 12. Qđ procedit, vt etiam intra annum probationis contingat liberatio à votis non solum personalibus, videlicet ieiunij, & orationis, sed etiam a realibus, nẽpe à soluenda eleemosina, ita aduersus Sylu. tenet Couar. de pact. par. 1. §. 3. nu. 4. vers. 6.

3 Quod si commutatio † non fiat in ingressum religionis, sed in aliud, tunc si is, qui votũ emiserit, certus sit absq; dubio illã fieri, in melius, nulla erit plati authoritas necessaria, huius opinionis auctor est Caieta. 22. quæst. 88. articu. 12. Item in verb. voti commutatio, text. optimus in d. capitu. peruenit, lo secondo. Sotus libro 7. de iusti. & iur. quæstio. 4. articu. 3. Sic & in materia tex. in capitu. licet extra de pœniten. & remiss.

4 licitum † est promittenti ieiunare confessario dies aliquot in pane & aqua, ex causa necessitatis, modo certa sit vti leguminibus, & piscibus absq; prælati authoritate ita etiã tenet Couar. qui supra. vers. Ego vero.

Si vero in æquale opus facienda sit commutatio, oportet fieri ex aliqua causa rationabili cum superioris authoritate,

secundum Caiet. d. articu. 12. ita probatur, in capitu. 1. de voto: quia dum agitur de æqualitate, alienum debet requiri iudicium. Quod etiam dicendum erit, vbi opus æquale ne, an melius sit, ambigitur, Sotus, lib. 7. quæst. 4. articu. 3.

5 Sed an † iusta causa commutandi votum castitatis sit magna fragilitas, quam vouens in semetipso experitur ad illud obseruandũ, & ob quam credit nõ adimpleturum quod vouit. Nauar. cap. 12. nu. 78. respondet, quod sic, At si voti commutandi facultas in iubileo aliquo, aut priuilegio conceditur, tunc magis pia commutatio fieri poterit: semper enim ita priuilegium interpretandum est, vt non sit superfluum. capitu. 1. cum ibi not. de rescrip.

Et absq; dubio in melius opus commutatio de iure communi licita fuisset. In qua
6 quidem † commutatione confessarius debet illius tenorem obseruare, & in illorum vtilitatem cõmutare, quibus illæ bullæ mãdant: vt puta si in fauorem cruciatæ, vel alicuius ecclesiæ dentur, non possunt in ieiunia, vel orationes, vel eleemosinas alijs locis erogandas commutare, Nauar. c. 12. nu. 81. ver. Monemus confessarios.

7 Aduertendum † tamen hæc priuilegia, illa tantummodo vota ante Iubilei, aut priuilegij concessionem emissa cõprehendere, ad vota vero post ipsorum concessionem facta non extendi, Sotus libro 7. quæst. 4. art. 3. col. 4. qui aliter dicit in facultate cõcessa absoluendi ampla à quibuscunq; peccatis, nam illa extendit etiam ad peccata, quæ quisque post bullam commiserit. Cau-
8 tus tamen † semper sit voti commutator vt locum, tempus, laborem, sumptus in itinere faciendos, præter illos, quos domi suæ fecisset, corporis afflictionem, & omnia alia bene perpendat, vt in æquiualens possit commutare. Sic peregrinationis votum consideratis sumptibus pro itinere poterit in aliud quid piũ cõmutare, (verbi gratia,) in tantam quantitatem pecuniæ puellæ nupturæ tradendam conuertere. Ita votum peregrinationis considerato labore poterit commutare in aliud opus, in quo persona exerceat, & fatigetur, vt in vigilijs, orationibus, & ieiunijs, ita Do. Ant. de Butr. in cap. magnæ, nu. 6. de voto. sic etiam religionis votum in perpetuas orationes, & in alia pœnitentiæ opera perpetua religionis commutari debet, ad eum finem, vt ea adimplens meminisse semper debeat voti religionis, quo astringebatur: debet etiã commutari in frequentiam sacramentalis confessionis peccatorum singulis saltem mensibus, vide Sotum lib. 7. de iust. & iu. quæst. 4. articu. 3. & ita est in praxi Romæ in officio pœnitentiariæ. Sicut mihi pluries cõmissum
9 fuit. Quæri autem potest, an votum factum intuitu certæ personæ, vel loci, puta de dando aliquid pauperi, vel tali ecclesiæ, commutari possit à vouente propria authoritate, vel ab episcopo: & dicimus, quod cum tali loco, vel personæ non sit acquisitum ius, quasi res deuota sit sua: quia nec eis, nec aliquibus pro eis acceptantibus est facta pollicitatio, sed Deo, ideo si Deo satisfiat per commutationem in melius, (verbi gratia,) per ingressum religionis, vbi totum vitæ tempus impẽditur obedientiæ sui conditoris, de pœniten. distin. 1. §. his authoritatibus, & in continua pœnitentia, & exercitio, in quo semper debent esse monachi, 17. quæstio. 1. vos autem, tunc liberatus est ab omnibus votis; d. capitu. peruenit, & capitu.
10 scripturæ. Si vero Deo satisfit per commutationem in æquale, & tunc requiritur authoritas episcopi, absque consensu illius personæ, vel ecclesiæ, Nauar. capitu. 12. num. 78. modo causa subsit ex parte vouentis, puta, quia persona est malæ vitæ, vel ecclesia male officiata, vel destructa, verum donec res commutetur, iam habet ius agendi is, ad quem ventura erat res deuota apud episcopum, vel alium superiorem, vt compellat vouentem reddere, & ita intelligitur tex. in l. illud, C. de sacrosan. eccles. Sylu. in verb. votum, 4. quæst. 7. versi. quar-
11 tum. Dispensatio † est relaxatio iuris communis facta cum causæ cognitione ab eo, qui ius habet dispensandi secundum glo. solemnem. in cap. nisi rigor, 1. quæstio. 7. & argumen. text. in capi. sicut. §. ex his, 1. quæstio. 1. glos. singul. in capitulo requiritis, 1. quæstio. 1. vbi agitur per glosam tota penè materia dispensationis. Vnde ille propriè dispensat circa ius, qui data legis obligatione ab ea priuatim aliquem eximit. Huius rei exemplum est. in capitu. de multa, extra de præben. iuxta ea, quæ tradit D. Thom. quodlib. 9. articu. 15. Iure etenim humano nobiles, & literati duo beneficia curam animarum habentia obtinere prohibentur. At Romanus Pontifex aliquem nobilem aut literatum ab hac iuris humani prohibitione eximere potest, Cardin. à Turrecrem. in tra. de eccle. libro 3. capit. 55. Sot.

55. Sotus lib. 1. de iust. & iu. quæst. 7. articu. 3. Couar. de pact. secunda par. §. 9. num. 2. Sed
12 dubitandum est, num † Papa circa ius diuinum, aut humanum possit dispensare; cum Dei, & Papæ idem sit consistorium, argum. capitu. 2. & 3. de transla. præla. & in capitu. Romana, de appel. lib. 6. & breuiter dici potest, Papam omnia posse, sicut Deum peccato excepto, vt de pœnit. distin. 2. charitas, ipse enim est vicarius Christi, vicem non puri hominis, sed veri Dei gerens in terris, d. c. 2. & 3. vnde omnia regit, disponit, & iudicat, prout sibi placet. 9. q. 3. cūcta per mundum, & c. per principalem. Habet etiā in terris plenitudinem potestatis, vt 2. quæst. 7. de cætero, & dummodo contra fidē non veniat, in omnibus, & per omnia potest facere, & dicere quicquid placet, auferendo ius suum cui vult: quia non est ei, qui dicat cur ita facis, 19. dist. in memoriam. Et apud eum est pro ratione voluntas, & quod ei placet, legis habet vigorem Insti. de iure
13 nat. §. quod Principi. Vnde † sicut Imperator est dominus mundi, & rerum eius. l. bene a Zenone. c. de quadr. præscrip. quod intellige quoad iurisdictionem, & protectionem. 12. quæstio. 2. quicunque militum. 23. quæstio. 5. dicat, & quæst. 8. conuenior, dist. 8. quo iure. Sic etiam & Papa. Vnde habet
14 † in beneficialibus plenissimam potestatem. cap. 2. de præb. lib. 6. & clem. 1. vt lite pend. & potest ad libitum de eis disponere. 12. quæst. 2. cap. bonæ rei. 9. quæst. 3. cap. per principalem. c. si gratiose, de rescri. lib. 6. & ibi no. Dom. quia non habet superiorem. c. licet, de elect. & habet cœleste arbitrium. l. 1. C. de summa Trin. vnde potest sibi reseruare beneficij collationem. d. capit. 2. de præb. lib. 6. & cap. dudum, eod. titu. Quinimo absque alia reseruatione, ex sola voluntate potest recurrere cum omnibus ordinarijs, vt notanter voluit Ioan. Mo. in ca. si eo tempore, de elect. lib. 6. quem refert, & sequitur Bal. in cap. 1. in prin. de his, qui feu. da. pos. & in c. 1. col. 1. qui sit Dux, March. vel Com. lib. feud. & quod plus est, potest præuenire omnes collatores beneficiorum, vt notanter decidit Freder. in quodā suo tractatu permutationis beneficiorum.

15 Potest † enim dare expectatiuam, seu ius ad vacatura, argum. tex. in c. 2. de conc. præben. & d. c. 2. de præb. lib. 6. & potest facere, vt quis habeat plura beneficia curata, ca. de multa, de præbē. & breuiter ei ab ipso sunt commissa iura cœlestis, & terreni Imperij, vt 92. distin. capitu. 1. Hinc Speculator in tit. de dispensatione. §. nunc breuiter. ponen-
16 do † regulam notabilem, dixit Papam posse in omnibus casibus dispensare, in quibus à iure non reperitur expressum contrarium. Num etiam possit circa ius diuinum, vel naturale.

17 Quæstio † hæc valde per canonistas est ventilata in cap. literas, de restitutio. spoliato. in capitu. proposuit, de concessio. præben. in capitu. ad monasterium, de statu mona. in capitu. non est, extra de voto, in capitu. per venerabilem, qui fil. sint legit. per Couar. de pact. secunda par. §. 9. num. 2. & variè atq; confusè loquuntur, & nec ex eorum doctrina pōt quæstio hæc declarari.

Ideo vt facilius illa reddatur. Sciendum
18 est † quòd in lege naturali tria continētur, scilicet propria principia. v. g. nulli faciendum esse malum, omnia esse agenda scđm rationem. Rursum continentur primæ conclusiones, & dicuntur illæ, quæ necessariò ex primis principijs deducūtur, vt sunt præcepta decalogi. v. g. Primum principium legis naturalis est, nulli faciendum esse malum, necessariò igitur concluditur ex hoc principio hoc, quod est, non esse nocendū, vt tradit D. Th. 1. 2. q. 95. artic. 2. Sic principiū legis naturalis est, vt secundum rationem agatur, ex hoc autem principio sequit̄ quasi conclusio propria, ꝙ deposita sint reddenda, D. Th. 1. 2. q. 94. ar. 4. Præterea sunt, & tertio in lege naturali quædam determinationes particulares, sicut lex naturæ habet, ꝙ qui peccat puniatur, sed quod tali, vel tali puniatur, hoc est quædam determinatio legis naturæ, D. Th. d. q. 95. art. 2.

Secundo præmitto, ꝙ dispensatio intelligitur propriè, & impropriè.

19 Dispensare † in stricta significatione est relaxare obligationem quo ad hunc hominem, vel hoc tps. In larga vero significatione dispensare est interpretari, i. dare intellectum pcepti, vel præcipientis stante obligatione quo ad hunc, & nunc. His sic stantibus respondeo per has propositiones.

20 Prima. In pceptis † iuris naturalis quoad prima principia Papa, nec dispensare potest, nec interpretari, D. Tho. in quodli. 4. art. 13. In 4. senten. dist. 27. quæst. 3. artic. 2. & 1. 2. quæst. 95. art. 5. & in dubio. 519. Sylu. in verb. consuetudo. quæst. 9. Couar. tit. de pact. parte 2. cap. 6. nume. 2.

21 Secunda conclusio. In præceptis † iuris naturalis quo ad ea, quæ necessario ex pri-

mis principijs deducuntur, Papa dispensandi, hoc est interpretandi, facultatem habet. v.g. ex principio iuris naturalis rationi obediendum, necessario sequitur deposita esse reddenda. Potest tamen Papa, vel lex, aut cõsuetudo interpretari in aliquibus casibus non esse reddenda. (Exemplum) si aliquis petat gladium depositum ad impugnã partium, D.Th.12.q.94. artic.4. nam ratio naturalis id suadet. Sic etiam furioso gladium non esse reddendum.

22 Præterea, lex † naturalis. Nõ occides, per humanas leges sæpissime explicatur, vt cõstet per eã homicidiũ ad defensionẽ commissum minime prohiberi.l. vt vim.ff.de iu. & iu.cap.vnico, de homic.lib.6. Ratio enim naturalis defensionem omnibus permittit: Sic lex illa furtum non facies: ita intelligẽda est, vt furtum committere non dicatur, qui fame coactus victus gratia alienum assumit.c.si quis propter necessitatem, de furt. c.discipulos, de consecr.dist. 5. ita colligitur ex D.Tho.1.2.q. 95. art. 5.

23 In † his igitur casibus Papa non potest dispensare dispẽsatione proprie sumpta, sed potest interpretari, scilicet, vtrum in aliquo determinato casu habeat locum ratio naturalis. Vtrum ista subtractio huiusmodi rei sit furtum, vel ne. Ita Sylu. in verbo Papa.§.16.versi. nonum.

Tertia, quo ad determinationes particulares deriuatas à lege naturæ, Papa non solũ interpretari, sed etiam mutare potest, scilicet declarando, mutando, interpretando, & distinguendo, & etiam augendo.

24 Et sic † intelligo dicta canonistarum dicentium ꝙ Papa potest ius naturale mutare idest quãtum ad particulares decisiones ita Sylu.in verb.Papa,q.16.versi.4.in fi. & in versi.consuetudo quæst.9.

25 Quarta, in iure † diuino, quo ad articulos fidei, & sacramenta Papa dispensare nõ potest, D.Tho. in 4.sent. dist. 27. q.3.ad 2.in quodlib.4.art.13.in dubio 119.tex.& glo.in cap.sunt quidam.25. quæst. 1. glo.in capitu. literas, versi.dispensare, de rest. spolia. idem habetur in cap. proposuit. in verb. supra ius de concess. præben. non enim potest Papa dispẽsare, vt aliquis sine baptismo saluetur, vel sine confessione, Sotus in 4.sent. dist. 18. q.1.art.5.1.conclusio.

26 Quinta, potest † Papa dispensare dispensatione impropriè sumpta pro interpretatione: cum solus Papa possit circa articulos fidei interpretari, & sacramenta.24.q.1. cap. quoties, extra de Baptis.cap.maiores, c.p venerabilem qui fil.sint legit. Sylu. in verb. fides.q.7.in verb.Papa.q.16.§.4.versi. 3. Et ita intellige dicta canonistarũ, dũ dicunt posse Papam cum causa dispẽsare in iure diuino, Abb.in cino. est, extra de voto. Habet Papa potestatem declarandi ius diuinum, dispensandi vero nulla ei competit facultas, nec causa aliqua id pati potest, D. Thom. in d. quodli.4.ar.13. Couar.de spõs.par.2. §.6.n.4.

27 Sexta. In his, † quæ sunt de iure diuino, vt q̃a ab Apostolis fuere tradita, Papa dispensare potest, D.Tho.d.art.13. Hinc licet Apostolica doctrina dicat oportere esse episcopum vnius vxoris virum, potest tamen per eum, qui primatum in ecclesiã tenet, dispẽsari, cap.nuper.c.fin.de bigam. Cum ecclesia nunc eandem potestatem habeat statuẽdi, & destruendi, quam tunc habebat. Hæc tamen dispensatio nunquam fieri debet, nisi pro magna, & ardua causa, sicut habetur in c.Lector, in gl. dist. 34. Vbi Lucius Papa dispensauit cum Panormitano Archiepiscopo bigamo. D. Thom.d.art.13. Sylu. in verb. Bigamia q.6. Sic autem dispensare potest vt aliquis sacerdos non indutus sacris vestibus possit consecrare corpus Christi. potest etiã dispensare contra sancita vniuersalis concilij, etiam si concilium vniuersale futuris Romanorum pontificum dispensationibus deroget, Couar.qui supra nu.6.

28 Septima. Et si † votum sit iuris diuini, potest tamen summus Pontifex ex aliqua iusta causa dispensare. i. vouentem deobligare, Sylu.in verb.votum, 4.q.3.vers.3. & nec obstat voti obligationẽ esse iuris diuini, ideo non posse per Principem ecclesiæ tolli: quia respondetur, quod obligatio prouenit ex voluntate humana, licet ex iure diuino sit executioni tradenda. Actus vero humani principibus subijciuntur. Præterea iuris diuini est obligatio voti in communi, & generali obligatione: quia tenemur vota seruare iure diuino, non tñ peculiare quodlibet votum est iuris diuini, sic obedire legibus est à Deo, & à lege diuina, non tamen quælibet lex humana est ius diuinum. Quare concludit Couar. cum communi. titulo

29 de testi.c.2.num.4.vsq; in fin. posse † Romanum Pontificem monachum à voto continentiæ eximere propria dispẽsatione, atq; à voto paupertatis, eximendo eum à voto, & religione, vt sic exemptus vxorem ducere valeat, & ꝓprium matrimoniũ habere, atq; testari; licet fieri ꝓueniat raro, &

quando

quando euidens reipublicæ Christianæ adest vtilitas.Sic legitur.in q.88.art. 11.12.secundum D.Thom.Cœlestinum sum. Pont. 3.dispensasse cum Remigio monacho,& sacerdote sanguine domus Aragoniæ,vt vxorem duceret,cum cæteri masculi ex illa progenie defecissent.Similiter legitur in historia Archiep.Flo.in 3.par.lib.19.cap.6.de Cōstantia filia Rogerij Regis.5.moniali,dispēsata à Papa, quæ nupsit Enrico Augusto licet ageret annum quintum, & quinquagesimum, & peperit Federicum secundum, & in publico cunctis cernentibus,ne de partu supposito suspicaretur.

30 Sed quid propriè sit dispensatio † in materia voti dicimus, quòd dispensatio est subditum à voto in casu,vbi vouendi ratio cessat,eximere,ac ei contra votum veniendi licentiam tribuere. In hoc primo spiritualis authoritas requiritur,Sotus de iust. & iure, lib.1.quæstio.vltima,articu.tertio, nec omnes, qui spiritualem habent authoritatem, dispensare possunt, nec si in vno dispensandi facultatem habent, in omnibus creden-
31 dum est eis permissam. Nam † episcopis dispensandi facultas tributa creditur in votis omnibus, in quibus specialiter eis prohibita non reperitur, vt concludunt omnes in c.At si clerici.§.1.de iudic.Quæ autem prohibentur,hæc sunt.Dispēsatio voti Religionis,Castitatis perpetuæ,Voti peregrinationis Hierosolimitanæ,quando non ex deuotione, sed in subsidium terræ sanctæ vouet, aut Compostellanæ,aut etiam Romanæ, c. quod super his,c.de multa, de voto.Item in voto continentiæ solemni annexo ordini sacro solus etiam Papa dispensat, communis est omnium sententia. Hinc constitutus in sacris ex dispensatione Papæ matrimonium contrahere potest.secūdum Io. And.
32 in c.placet de conuers.coniug.Item † in voto solemni ꝑ professionē facto maior pars doctorum non dubitat posse eundem summum Pontificem dispensare ex grauissima causa,& necessitate,vt esset,si per matrimoniū alicuius professi posset pax patriæ procurari,vel Patriam infidelem ad fidem conuerti.vt plenius de his per Ioan. And. & ibi Franc.in c.semel Deo, de reg.iur.lib. 6.glos. commu. recepta in c. Ad monasterium de statu.monach.quamuis tex.ibi in fine videatur contrarius.Nam respondet Couar.in rubr.de testam.c.2.nu.10.& 11. quod verba il-
33 la † secundum votum paupertatis,& castitatis adeo annexa sunt statui monastrio,qđ nec summus Pontifex possit dispensare; intelligēda sunt manente ipso voto: nō enim potest Papa,vt qui existens monachus, vxorem ducat.Potest tamen eximere eum à voto,& religione & ita exemptus vxorem ducere, & proprium patrimonium habere po-
34 terit.Sed an possit † Papa licentiā concedere monacho testandi de bonis, quæ obtulit monasterio.Respon.Io. And. in regu.semel Deo,de reg.iur.lib.6.qui in simili quæstione & in eius solutione vtitur his verbis. Non debet linguam transiens super terram, os ponere in cœlū,iuxta illud, quod dicit tex. in c.In tantum,dist. 21. Ipse Papa, de cuius potentia quæritur,quæstionem soluat. Consulendum est tamen sibi,quod ab his abstineat.vt ibi per Ioan.And. Filippus vero Francus in rub.de testa. lib.6. nu. 79. quasi vsque in finem recenset opiniones pro vtraq; parte. tandem inquit ipse quod dubietas stat in
35 hoc.An Papa † possit dispensare cōtra substantialia regulæ; & an dicatur habere dominium rerū ecclesiæ, vel nō; & posito qđ secundum communem opinionem Canonistarum ex iusta causa Papa possit dispensare contra substantialia regulæ,vt inqt Io. And.in Reg.semel Deo,de regu. iur.lib.6.& Innocentius in d. c. cum ad monasterium. Quia tñ secundum commu. & veriorē opinionem non dicitur habere dominium rerū ecclesiæ,vt notat gl.in c.causam.de verb. sig.facit tex.in c.cum ex eo.de elect.lib.6.
36 Ita † etiam vr̄ tenere Innoc.Io.And. in c. cum super de causa possess.& Arch.in c.statutum §.possessionem, de rescri. lib. 6. & in c.Decet 12.dist. vbi post beatum Bernardū not.dicit,Papā non habere dominium rerū ecclesiæ,sed solam administrationem.hinc non videtur quod possit permittere alienationem rerum ecclesiæ,vt inquit tex.in cap. Non liceat Papæ, 12.q.2. sicut esset dispensando, quod monachus testetur,ex quo omnia bona, & iura ipsius monachi sunt monasterij,vt per Io.And.in c.In præsentia, de probat.& quicquid quærit monachus,quærit monasterio,c.quanto,de offic. ordin. Et in hac opinione videtur persistere Francus, in rub.de testam. num.83.
37 Innocentius † verò in d.c. cum ad monasteriū,inquit, quod potest Papa concedere facultatem monacho testandi,modo subsit magna,& vera causa. exempli causa, si distributio per monachum fieret in cām maioris boni, quam si illæ res remanerēt apud monasterium, & illa causa sit talis, ex qua

esset

esset permissa alienatio de rebus ipsius ecclesiæ, puta in casu in c.aurum 12.q.2.vel simili casu.alias dispẽsatio sine magna,& vera cã nulla esset,scd̃m Io.And.in d.regula semel Deo.Et secundum Inn. peccaret tã Papa dispensans, quam ipse, cũ quo dispensat.

38 Et generaliter † in quibuscunq; votis debet esse causa vera, & legitima existenter, non autem apparenter,alias ille, cum quo dispensatur etiam per Papam, nunquam esset tutus quo ad Deum. vt voluit glo. singu. in c.Non est.de voto: facit glo.in c. quanto de offic.ordi.dicens,quod licet quis absoluatur à iuramento per Papam, tamen nisi sub sit iusta causa,& vera, non est tutus quo ad Deum,idem tenuit Inno. in c. cum inter P. de renunc.Ad idem facit glo. not.in c. monachi vagãtes.17.q.1. volẽs,ꝙ licet de iure sit,vt monachus possit promoueri ad ecclesiam secularem curatam, vt in c.quòd Dei de statu mona.tamen illud verum, quando promouetur,vt prosit,& sic ex iusta, & vtilissima causa, secus si vt præsit: quia peccat mortaliter,& venit contra votum; ex quibus omnibus posset concludi, quod ex dispensatione Papæ subsistente vera, & magna cã poterit monachus facere testamentum de bonis per eum oblatis monasterio.

39 Qui † si tantũ habuisset facultatem testãdi,& ex omissione alicuius solemnitatis nõ valeret iure testamenti,dato ꝙ sit apposita clausula codicillaris, tamen non valebit vi codicillorum,ex quo solum habuit potestatem testandi,quia regula.l. conficiũtur.ff.de iure codicil.& l.2.ff.de leg.1. quæ habet, ꝙ qui potest testari,potest codicillari, procedit in ijs,qui possunt testari de iure communi, secus si ex priuilegio concesso per Principem viuentem;ita Ang.& post eum Imo. in l. seruus communis Meuij. ff. de stip. seruorum.Et hæc circa hanc quæstionẽ.In cęteris autem votis exceptis suprascriptis,alij prælati inferiores possunt dispensare,vt episcopi,vel qui iurisdictionem episcopalẽ, vel quasi habent,& prælati religiosorum, non solum generalis ordinum, sed etiam priores cõuentuales, & ministri in votis religiosorum suorum irritandi potestatem habet plenissimam, imo etiam dispensandi, Abb. in c.1.de voto: nisi eorum subditi essent seculares.quia eorum vota, nisi aliquod speciale priuilegiũ à sede Apostolica non obtinuerit,dispensare,vel irritare nequeunt.

40 Episcopi † igitur possunt dispensare, & commutare votum continentiæ,seu castitatis ad tempus seruandum, imo perpetuum simplex, si sit magnum periculum incontinentiæ,& Papa adiri non possit, quod qualiter intelligatur Papam adiri non posse,diximus in prima par. c.13. ita Nauar. capitu. duodecimo,nu.73.Syl.in verb. dispensatio, quæstio. 4. qui addit alium casum, quando episcopus dispensat non vt episcopus, sed vt commissarius Papæ, & ex eius specifica commissione,ita tex.in c.veniens, qui cleri. vel vou.Et in voto non nubendi: quia aliud est vouere castitatem,& aliud vouere, non contrahere matrimonium.

41 Vnde † vouens non contrahere,fornicando non facit contra suum votũ,Syl.in verb. votum.4.q.4.in fin.Sotus in 4. senten. distin. 38.quæstio.2.artic.1. conclu. 1. & ita seruatur in sacro prætorio pœnitentiariæ, vt inquit Nauar. c. 12. num. 76. Item in voto de non committendo tale,vel tale peccatum, vel de non peccando in genere Nauar. qui supra nu.65.quamuis in hoc vltimo sibi videatur contrarius in d.c.nu.65.

42 Non solum † autẽ spiritualis potestas requiritur,sed etiam causa iusta in dispẽsatione est necessaria,alias nulla creditur, etiam si à summo Pontifice facta fuisset, vt supra diximus: quia Papa ad ædificationem positus est,non ad destructionem,facit tex.in c. sunt quidam,25.q.1.Sotus lib.7.q.4.artic.vlti. Syl.in verb.iudex.1.nu.10.in fin.Est enim voti obligatio à iure diuino descendẽs, quã Papa non potest absque causa tollere, sicut legem suam, aut prædecessorum suorum, glo.& Abb.in capit. non est,extra de voto. Si tamen dispensatus iustam esse dispensationis causam arbitratur, ignorantia hæc super authoritatem superioris innixa excusabit à mortali,arg.tex. in c. quid culpatur. 23.q.5.D.Thom.22.q.88.artic.12.ad 2.Cau-

43 sæ autem † dispensandi sunt multæ, & prima necessitas,vel vtilitas 1.q.1.c.tali. Secundo,quando timetur maius malum, sicut cũ Angelicis fuit dispensatum.35.q.3.quod scripsi.& cã.quædam lex.Tertia, propter futurum bonum,vt quando dispensatur cum hæreticis, vt alij facilius reuertantur ad ecclesiã,vt 23.q.4.c.ipsa pietas. Quarta, propter multitudinem,& scandalum vitandum, distinct.50. vt constitueretur.

44 Sed † in materia voti iustæ causæ dispensandi ponuntur per D. Thom.22. quæsti.88. art.10.per Syl.in verb.dispensatio nu.3. veluti si materia voti sit illicita, & sic quælibet cã reddens cõplementum voti malũ, vel si

materia

materia voti sit inutilis: nō enim vana opera sunt Deo grata, vel sit maioris boni impeditiua: Exemplum in concionatore, qui vouit ieiunare, & si votum seruat, sermonem ad populum habere non potest, hæc iusta erit dispensationis causa, Sotus de iust. & iu. lib. 7. q. 4. art. 1. & fi. Imo si manifestum erit ex redditione voti vnum ex his efficere; potest etiam absque dispensatione eius implementum omitti.

45 Rursum † leuitas in vouendo, imbecillitas vouentis ad exequendum quod vouit, puta ad ieiunandum, vel peregrinandū, numerosa familia vouentis, quæ absq; notabili nocumento domini absentiā neutiquam tolerasset, & alia similia. f. necessitas, & vtilitas publica, ac ēt priuata, de qbus certa regula dari non pōt, & subinde arbitrio superioris definiri; possunt esse iustæ causæ ad dispensandū, Naua. c. 12. nu. 76. in fi. & nu. 77.

SVMMARIVM.

1 *Votū interpretari quid sit, & quid interpretatio à dispensatione differat.*

2 *Voti interpretatio propria auctoritate fieri potest, dispensatio superioris auctoritatem requirit, vide exemplum.*

3 *Dubitans an votum fecerit necne, vel an habuerit rationis vsum, nō vouisse, nec habuisse existimare debet.*

De interpretatione voti. Cap. XXXI.

1 Interpretari † est declarare votū in illo, aut illo casu locum non habere, seu ad illum casum non extendi, & in hoc à dispensatione differt, ꝗ per illam; qui voto astringebatur, etiam in casu à voto comprehenso, poterat superioris authoritate votum nō seruare. Per hāc vero tantummodo declaratur ꝗ à voto casus aliquis non comprehendit. Rursum interpretatio voti exigit, vt eius impletio sit rationi naturali contraria. Dispensatio vero, quod tantummodo inutilis, aut maioris boni impeditiua sit, requiritur.

2 Hinc † sequitur ꝗ hæc etiam propria authoritate fieri possit, cum dispensatio semper superioris authoritatem necessario requirat. (Exemplum) voui illo, aut illo die carnem non comedere, si cōtigerit vt aliud quo vescar, non habeam nisi carnes tantūmodo, potero propria authoritate carnes comedere, & sic vitam seruare, facit text. in c. licet, de pœnit. & remiss. si vero abstinentia à carnibus aliquod mihi impedimentū tantummodo præberet dispensatio superioris esset necessaria: ratio differentiæ est: nam in primo casu votum propria authoritate interpretor, vt illum casum satis iniquum non comprehendat, in secundo casu, cum sit necessaria dispensatio, superioris authoritas exigenda erit, sine qua nunquam dispensatio consistit.

3 Imo † etiam si quis dubitat, an votū emiserit, aut etiam de hoc certus, an tunc dum votū vouit, vsum rationis non haberet, pro certo non habet, poterit in dubio se non vouisse, aut tunc vsum rationis non habuisse, existimare, Sotus lib. 7. de iust. & iu. q. 3. ar. 2. col. 2. Medi. lib. 1. c. 14. §. 7.

SVMMARIVM.

1 *Votum abrogare quid sit; & cessare à voto, quando dicatur.*

2 *Votum quid sit, & diligentißimè esse seruandum demonstratur rationibus & exemplo.*

3 *Votum nulla pœnitentia deleri potest, nisi solutione eius, qđ promissum est.*

De voti abrogatione, siue cessatione. Cap. XXXII.

1 Abrogare † votū est ipsum, postquam vim habuit, in totū tollere, hoc autem per dispensationem fit, aut etiam per interpretationem, eo mō, quo supra diximus. Cessare autem à voto dicit, vbi adimpletum fuit illud, quod voto promissum erat: tunc enim absque dubio amplius non ligabit. Exemplum voui die sabbathi ieiunare, peracto ieiunio, votum amplius non ligabit. Sic etiam voui per locum aliquem non transire, quia mihi causa extiterat, & extare etiam poterat peccati, cessat iam causa, sublata est occasio, cessabit etiā votum, nec amplius poterit obligationem aliquam producere.

Hortatio ad votũ adimplẽdũ.

Præterea ea, quæ supra diximus. Adde
2 ꝙ cum votum † sit promissio, quæ non cuique, sed Deo fit, vnusquisq; consideret qua pœna mulctandus sit, qui id Deo subtrahit, quod pollicetur. Qui coram Rege mentitur, grauissimam meretur pœnam, quà igitur pœna dignum esse iudicabimus, qui mentitur coram Rege regum? Ananias Deo pecunias vouerat, quas postea diaboli ꝑsuasione victus subtraxit, vnde subitanea morte mulctatus est. c. Ananias. 17. q. 1. c. Dilectissimi. 12. q. 1. si ex chirographo homini facto quis adeò astringitur, vt possit in carcerem detrudi, nisi debitũ soluat, quãto magis Deo fidẽ frangẽs ligatis manibus, & pedib. detrudẽdus erit in tenebras exteriores?
3 Grauitas † huius delicti ex eo nosci põt quod pœnitentia sola ad id delendum, vt in alijs delictis non sufficit, nisi id fiat, quod promissum est, vel nisi cõmutationẽ, vel dispensationem non à quocunq;, sed vel à Papa, vel ab episcopo quis obtineat.

SVMMARIVM.

1 *Decalogi præceptum tertium partim morale, partim ceremoniale, videtur in quo cultus externus distribuitur.*

2 *Hominis officium est pro gratijs agendis Deo, tempus ad id statutum selectumq; habere.*

3 *Dies dominicus ab Apostolis subrogatus in locum Sabbathi, & ad cultũ diuinum consecratus.*

4 *Die dominico quam gloriosa, & admiranda operatus sit Deus.*

5 *Dies dominicus, & cætera sanctorum solemnitates sunt tempora certa ad venerandum Deum instituta.*

6 *Sanctorum memoria, quare eo die, quo è uita exiere, fiat.*

7 *Affirmatiuum & negatiuum continetur sub forma verborum tertij præcepti.*

8 *Præcepto tertio satisfit, audiendo missam; & an conciones & id genus cætera, audire vel facere sit necesse.*

9 *Negatiuum contentum in hoc præcepto, quod sit.*

10 *Opera seruilia tripliciter dicuntur. & num. 15.*

11 *Opera ad Dei cultum pertinentia habere suos gradus. & qui sint.*

12 *Opera, quæ corporali exercitio efficiũtur, quæ, & quæ sacrorum præparatoria, nu. seq.*

14 *Opera per accidens ad diuinum famulatum spectantia, quæ.*

16 *Actiones à mente vel spiritu emanantes inter seruilia non numerari.*

Legere, docere, cõsulere nõ esse seruilia

17 *Seruilia exercentes in die festo excusat necessitas, & tẽporis exiguitas.*

18 *Consuetudo generalis ecclesiæ, & rationalis, tacito prælatorum consensu roborata, excusat.*

19 *Seruilia ex cã facta in die festo ẽt mercedis intuitu non fiunt licita.*

20 *Artes eius naturæ, vt etiam die festo exercendæ sint, eas exercentes excusantur; & quæ sint, & multos casus vide.*

21 *Rusticus, vxor, filiusfamilias, si coacti excusantur à mortali, & quo casu mortem potius eligere debent.*

22 *Laborantes in vigilia diei festiui vsq; ad mediam noctem, & etiam per totam noctem, consuetudine excusantur; ea cessante peccant.*

23 *Romanus Neapoli commorans, ibi festa præcepta seruare tenetur.*

24 *Discedens, alio ad laborandum ꝑfecturus, si die ante festum, excusatur missam nõ audiens in sequenti die festo.*

25 *Impium, die Natalis, Paschatis, Pentecostes, aut Assumptionis Dominicæ iter facere, clericis ne dominicis quidem licet.*

26 *Scholares legentes, & cantores, aut reficientes pontem vrgente necessitate in die festo excusantur, & nu. seq.*

28 *Iureconsulti consulentes è longinquo*

prose-

professis vel aliquid simile exercentes accedente necessitate excusant.

29 *Laborantes in die festo pro victu familiæ comparando, ita ut si cesset deficiat victus, excusantur.*

30 *Excommunicationem latam ab ordinario loci non incurrit laborans die festo ex necessitate.*

De tertio præcepto Decal. Cap. XXXIII.

Ltimum primæ tabulę præceptum explicandũ superest, qđ ad exteriorẽ Dei cultũ pertinere noscitur. Exclusis etenim verę religionis obstaculis per Idolatriæ, omnisq; diuinæ irreuentiæ prohibitionem duobus primis pręceptis factã, congruentissimè tertium hoc subnectitur.

1 In quo † externus ille cultus, qui Deo à nobis debet, rectè, atq; ordinatè præscribitur his verbis. Memento vt diem sabbati sanctifices: quod quidem partim morale, partim vero ceremoniale pceptũ iudicatur. vti docet. D. Tho. 12. q. 100. art. 3. ad 2. & 22. q. 122. art. 4. quẽ oẽs Theologi secuti sũt. Est. n. hoc

2 pceptum morale, Vt cum † oẽs homines teneantur vnum Deum colere, tempus aliquod debeant secernere, atq; ab alijs profanis actibus eximere, Deoq; colendo dicare, vt illi cultum exhibeant, illumq; venerẽtur, illique gratias agant, à quo tanta, totq; beneficia gratuitò acceperunt. Iuxta dictum ps. 45. Vacate, & videte quoniam ego sum Deus. si vero temporis taxatio in hoc præcepto expressa attenditur, inter ceremonialia computabitur. Ideoque simul cum alijs ceremonijs, cultibusque hebraicis adueniente veritatis tempore sublatũ, atq; à sanctissimis Apostolis in aliũ diẽ mutatũ noscitur.

3 Qui † primum, eundemq; octauum diẽ, quem etiam dominicum dixerunt, ad diuinum cultum consecrare statuerunt, quem vt alijs diebus præferrent, multa, eaq; maxima ipso die gesta fuisse noscimus. Quicq̃d enim (vt inquit magnus ille Leo) qui vere doctrinam vitæ & vitam doctrinæ, ac verũ que potestati adæquauit. Quicquid à Deo insignius institutum, est in huius diei festiui

4 tate fuit gestum. In † hoc mundus sumpsit initium. In hoc per Christi resurrectionem, & mors interitum, & vita sumpsit exordiũ. Quare D. Ignatius epistola 3. ad Magnesios diem dominicam diem Resurrectionis appellat, ac regalem, omniumq; supremã. In hoc Apostoli à Domino prædicãdi sum psere potestatem, & inferendi mundo vniuerso sacramẽtum regenerationis accipiũt. In hoc denique promissus à Domino spiritus sanctus aduenit. Merito igitur cantat ecclesia. Hæc dies, quam fecit Dominus, &c. Decebat igitur tot, ac tanta nobis præstita beneficia mente voluere, ac ipsum munificentissimum Dominum interiori, exteriorique cultu semper venerari. At quoniã imbecillitas nostra hoc non patitur, & ab ijs præcipuè, qui humanarum rerum occupationibus detinentur, præstari hoc non facilè poterat; certum tempus † statutum fuit

5 quo talia commodè effici possent verbi gratia diem dominicum, & alias solemnitates, quarum mentio fit in capitu. primo, de consecra. distin. tertia, capitu. secundo, & fi. de ferijs. Insuper & alias, quas episcopi in memoriam alicuius martyris vel sancti celebrare statuerunt, vt pro diuersis à Christo, & sanctis præstitis beneficijs, & in memoriam sanctorum martyrũ, qui pro Christi fide sanguinem suum fuderunt, eius diebus simus Deo grati, & sanctis ob beneficia à Deo collata, & vt sanctorum exempla ad imitationem nos prouocent, eorumque

6 imploremus patrocinia. Fiunt† vero à christianis martyrum, ac sanctorum memoriæ eo die, quo mortem obiere, quia illo die nascuntur sancti viri ad gloriam, & vitam ęternam, quod glosa annotauit in capitu. non licet trigesimatertia, quæst. 4. cuius mentionem facit Abb. in c. 3. de feri. gl. in l. cum quidam. ff. de annu. lega. gl. in §. cum autem ver. in natalibus inst. de ingenuis.

7 Quod † igitur ad huius præcepti explicationem pertinet, animaduertendum est sub hac verborum forma non solum aliquod affirmatiuum, verum etiam aliquod negatiuum contineri. Affirmatiuum, quod hic pręcipitur, est sancto se dedicare famulatui. Hoc autem, vti ecclesiæ instituto declaratum est, adimplebit, † qui sacrum missæ sacrificium deuote audierit. At conciones, cæteraq; ecclesiastica audire officia imo ẽt & actũ dilectionis erga Deũ exhibere, peccatorũ ꝯtritionẽ habere: q̃uis nõ nulli, ijq; grauissimi scriptores hoc de pcepto esse existimẽt, asserentes quoq; peccatũ hoc die commissũ duplicẽ habere deformitatẽ, ideoq; diei

8

diei festi circunstantiam necessario confitē dam fore. nobis tamen contraria verior visa est opinio, pro qua egregiè pugnat Sotus lib.2.de iust.& iu.q.4.artic.4.Couar.lib.4. varia.resol.c.19.num.6.

9 Negatiuum † vero, quod hic præcipitur, est à seruilibus cessare operib. porro vt pars hæc huius præcepti, quæ maiorem continet difficultatem, clarius innotescat.

Considerandum est opera ipsa seruilia in
10 † triplici esse differentia: Nam primo peccata ipsa, seruilia opera existimantur. scriptum est.n. Qui facit peccatū, seruus est peccati. & hæc absq; dubio semper intelliguntur esse prohibita, & in hac nulla est difficultas. Secundo vero loco opera illa, quæ ad Dei seruitium attinēt, seruilia nuncupantur, hæc autem tantū abest vt præcepto hoc prohibeantur, vt etiam præcepta etiā à nōnullis existimentur, vt supra tetigimus. Ad hoc enim ab alijs operibus in die festo cessamus, vt ijs liberius incumbamus.

11 Sed † habent & hæc opera ad Dei cultū pertinentia gradus suos. Quædam enim ex his sunt supernaturalia, seu ab increato spiritu supernaturaliter nobis elargita, & hæc semper esse licita diebus festis non ambigitur; talia sunt sacramentorum administratio, conciones ad populum, oratio mentalis, aut vocalis, quę.

12 Quædam † vero opera sunt, quæ non nisi corporali exercitio complentur, & hæc aut talia sunt, in quibus Dei cultus etiā per se consistat, vti est sanctorum circunferre sacras imagines, aut organa in ecclesijs pulsare, aliaque huius generis, & hæc absq; vlla distinctione licita in omni tempore iudicā-
13 tur, aut vero † sacrorum sunt præparatoria, & hæc diebus etiam festis permissa sunt, vbi adeo diuina sunt propinqua cultui, vt sine ipsis fieri nequeant: aut præcedenti die facta nō prodessent; huiusmodi sunt campanarū pulsatio, aliaq; similia, nam si alio die ꝑparari potuissent, diebus festis hæc ita demum agere non liceret, nisi continuatio festorum hoc exposceret; huius generis sunt hostiarum decoctio, monumentorum, aut ecclesiarū apparatus, earumq; his similia.

14 Illa vero † quæ non per se, sed per accidens tantummodo ad diuinum sunt spectātia famulatum, diebus festis absq; superioris dispensatione exequi non est permissum; huiusmodi sunt pauperculæ ecclesię agros colere, aut ad structuram hospitalium lapides præparare, siue aptare: Licet enim charitas, quæ ad hoc impellit, iustam superiori caussam tribuat, non tamen hæc se opera talibus temporibus licita efficit.

15 Tertio † vero & vltimo loco seruilia opera censentur illa, pro quibus homo homini corporaliter seruit. hæc autem sunt, quę pręcepto hoc diebus festis exerceri prohibentur illis verbis. Nō facies opus seruile in eo. Cum autem homo hominis seruus secundum corpus tantummodo, non autem secū-
16 dum mentē esse cognoscitur, sequit † actiones illas, quæ à mente, aut à spiritu tantummodo proficiscuntur, nunquam inter seruilia opera esse annumerāda, ideoq; nec etiā hoc præcepto interdici. Legere ergo, aut docere aut ēt consulere opera seruilia non sunt, ideoque præcepto hoc minime prohibita, eademq; ratione ius dicere, causas agere, aut iuramentum iudiciale exigere hoc præcepto nō erant olim prohibita, quę hodie exerceri non sinit lex pontificia, quæ habetur in c.1.& in c.conquæstus de feri. Sola ergo illa opera seruilia, & quæ corporalia sunt hoc præcepto interdicuntur: Multa tamen sunt, quæ etiam ijs diebus talia exercentes excusant: non.n.tanta præceptū hoc religione colimus, quanta olim illis, quibus primo datum fuit, ideoq; strictiori religione seruabatur, vt magis figuræ corresponderet, vt docet D.Tho.22.q.122.art.4.ad 4.

17 Prima autem † ex ijs, quæ laborantes ijs diebus excusatos reddūt, est necessitas, siue illa sit eorum, quæ ad quotidianum victum, siue eorum, quæ ad tuendam salutē spectāt, siue etiam particularis sit proximi necessitas dilationem non patiens, & multo magis si vniuersæ esset Reipublicæ. Secunda autem modicitas est temporis: semper enim modicum solet contrauenientes a mortali saltem excusare. Hinc vendentes, aut ementes die festo, vbi parua in hoc temporis iactura fuerit.v.g. quia de precio conueniendum non est, excusantur: ideoque qui candelas emunt, aut vendunt, peccare non iudicantur: non enim multum temporis spaciū in hoc consumitur, Nauar.cap.13.nu.8. Hac pariter ratione infert Sylu.in verbo, Dominica, versi.quinto, quòd suentes paruo temporis spacio, vel ramum putantes, aut vni, aut alteri barbam tondentes excusantur à mortali, imo etiam à veniali, si aliqua iusta causa interfuerit, vt inquit Nauar.c.13.nu.9.

18 Tertium † vero est ecclesiæ generalis cōsuetudo, vti illa est, quæ habetur in c. licet de ferijs, vbi halices, thinnos, alioq; pisces, qui

qui solo vno, eodemque breui anni tempore tantummodo capiuntur, etiam diebus festis piscari permissum est.

Quarta denique est ipsa consuetudo rationalis tacito saltem prælatorum consensu roborata, exemplum. Mercatus in die festo fieri, est absq; dubio interdictus capitu. omnes, de feri. & tamen consuetudine generali contrarium seruatur.

19 Porro † hæc in diebus festis ex causa operari licet, si merces accesserit, illicita nõ redduntur, etiam si mercedis intuitu præcipuè exerceantur, probat hoc Caiet. 22. q. 122. artic. 4. Sotus lib. 2. q. 4. art. 4. in fine, Nauar. cap. 13. nu. 5. versi. 8. contra Syluestrum. Hæc in genere dixisse sufficiat, nunc ad particularium quæstionum decisiones descẽdamus.

20 Prima. Ratione † necessitatis, maximè si vergat in periculum, vel damnum, excusantur carnifices carnem vendentes die festo etiam si tempore notabili occupentur propter necessitatem, quæ præueniri nõ potest nec differri ratione æstatis, aut multitudinis festorum, vel huiusmodi. Item de tabernarijs præparantibus cibaria necessaria, secus si causa ebrietatis, aut luxus causa. Item de medicis, aromatarijs, ac sanguinem mittentibus, marescalchis, qui soleis ferreis bestias in itinere constitutas calceant. Vendẽtibus panem, aut herbas, vel fructus quotidianos victui necessarios, licet qui emant, quandoque voluptatis causa emant, quia quod vni gula est, alteri necessarium esse potest. Et idem de furnarijs, qui exigente festorũ concursu in die festo panem conficiunt, alias secus vbi nulla esset necessitas. Et idem de occurrentibus conflagrationibus, aut innũdationibus, aut incursibus hostium. Sicut etiã de accendentibus ignem causa conflandi vitri, aut ligna adijcientibus; quia res illa dilationem non patitur, vti à peritis accepimus. Idem de vectoribus mercium, aut cursoribus, qui absque graui incommodo diebus festis cæptum iter nõ possent intermittere. Et idem de exigentibus à rusticis diebus festis debita, aut operarios conducentibus, si alia die illos commodè non possent inuenire. Et idem de ijs, qui in vigilia festi mittunt sua iumenta ad portandum necessaria pro festo: cum præuenire nõ potuerunt. Omnes isti excusantur ex capite necessitatis. Ita Syl. in verb. Dominica, num. 7. q. 5. Sotus lib. 2. de iust. & iu. quæstio. 4. artic. 4. vers. quarta causa. Ioan. Tabien. in verb. feria, num. 21. Nauar. c. 13. nu. 7.

21 Secunda ex eodem † capite excusantur à mortali peccato, si laborent rustici mercede cõducti, aut etiam vxor, filiusfamilias, qui à domino, aut à patre, aut à marito diebus festis laborare coguntur, nec absq; scandalo, aut graui eorum damno, quod est, si ad blasphemias, vel verbera procederetur, possunt illis contradicere: modo in festorũ contemptum hoc ab illis non præcipiatur; tunc enim mortem potius tenentur eligere, Sylu. qui supra Sotus late lib. 1. de iusti. & iure. quæstio. sexta, artic. quarto, colum. fina. Nauar. c. 13. nu. 7. finito tamen conductionis tempore stipẽdiarij omnes à talibus dominis, qui eos diebus festis laborare compellunt, discedere tenentur, qui etiam possunt suam recipere mercedem ne domini ad hoc procliues reddantur, & commodũ ex sua iniquitate reportent, Nauar. & Sylu. qui supra.

22 Tertia, laborantes † die feriato, qui festũ immediatè præcedit, vsque ad mediam noctem à consuetudine excusantur: quia ad hunc effectum dies incipit à media nocte, & in media nocte finitur. Couar. lib. quarto variar. resolu. capitu. 19. conclu. 5. num. 9. in fin. Quamuis antiqui canones à primis vesperis à seruili opere cessandum statuerint, capitu. 1. & secundo de ferijs. Nauar. capitu. decimotertio, num. 5.

Quod vero ait Sylu. in verb. Dominica, num. quarto, laborãdum vsque ad tertiam, aut quartam horam noctis, quasi de honestate dictum sit accipiendum credimus: ne videlicet ob multam vigiliam in mane festi sint omnino torpentes, aut alijs pauperibus artificibus lucrum tollant. Qui vero totam noctem diem festum præcedentem vsque etiam ad primam festi horam laborare non cessant, excusantur etiam propter cõsuetudinem particularem, quæ in aliquo loco in aliquibus locis vigere solet: nec etiã eis in futurum hoc facere deliberantibus est absolutio deneganda, quamuis acriter reprehendendi sint: at si particularis cesset consuetudo, mortale peccatum reputatur. Ioan. Tabien. in verbo feriæ, num. 14. & verbo dies, num. 3.

23 Quarta. Natus † Romæ si Neapoli cõmoret, festa Neapoli tantũmodo præcepta seruare tenetur, per tex. in c. illa, 12. dist. ibi dũ fueris Romæ, Romano viuito more.

24 Quinta. Qui Capuæ † habet domiciliũ, si inde discedat, & Anuersam veniat, vt possit die aliquo, quo ibi à seruilib. cessare præceptum

ceptum est, laborare, minime peccare creditur: imo nec missam audire tenet: qñ in festi vigilia discederet: quod secus dicendũ, si eodem die festo iter arripuerit, Naua. c.13.nu.
25 5. in fi. Non enim debent † laici in diebus festis aliqb. iter agere, vt in die paschatis, Natalis Domini, Pentecostes, aut assumptionis Dominicæ: summa etenim esset impietas tantarum festiuitatum rõnem nõ habere. Sed clericis nequaq̃ licitũ est diebus festis, & dominicis iter agere, qui diuinis sedulo operã dare debent. Vt inqt Iacob. Menoch. lib.2. de arbitrarijs iud. casu 2. nu.19.
26 Quinto. Excusantur † pariter scholares legentes, aut studentes diebus festis cã illuminationis intellectus, quamuis etiam ad lucrum mentis oculos habeant, Abb. in c.1. de feri. similiter neque peccant cantores, aut musici, qui in die festo cantant, aut sonant: modo hoc fiat ob honestum finem, vt inquit Nauar. c.13. nu.14.
27 Sexta. Similiter † excusantur ratione pietatis reficientes pontem die festo, aut simile quid exercentes; si necessitas vrgens dilationem non pateret, alias esset dispensatio necessaria. Syl. in verb. Dominica, nu.7. vers. tertio, Sotus lib.2. q.4. art.4.
28 Septima iuris consulti, † aut cãrum patroni illis, qui è longinquo adueniunt consulẽtes, aut corã iudice tuentes, aut aliquẽ iudicialem actũ exerceri postulantes, et si notariorum opera esset necessario adhibenda, peccare non iudicant, vbi necessitas in cã fuerit, vt hæc in die festo fierent, etiã si merces accesserit. Syl. nu.7. Naua. nu. 12.
29 Octaua excusantur † similiter rõne necessitatis laborãtes dieb. festis, vt vxores, filios, familiamq; propriam possint alere, quod si in diebus festis ab opere cessarent, adimplere nõ possent, Syl. in verb. Dominica, nu.7.
30 Nona. Pariter † nec excommunicatione aliqua ligantur qui ex iusta causa diebus festis seruilia opera exercẽt, excõmunicatione aliqua ab ordinario loci cõtra laborantes dieb. festis lata: quia sententia eius generalis iuridice interpretãda est, nempe ꝙ nemo efficiat opus, nisi lege concessum. argu. l. si procurator. ff. de condi. ind. c. Quintaualis, de iureiu. sed cuilibet conceditur opus vitæ necessarium, capit. discipulos, de consec. distinct. 5. ergo.

SVMMARIVM.

1 Diebus dominicis, & etiam in quolibet alio die festo, missam integram audire oportet ex præcepto, nec ante benedictionem egredi licet.

2 Diebus cæteris præter festiuos, missã audire, est consilium.

3 Egrediens ante benedictionem, idest, post communionem præcepto de audienda missa satisfacit.

4 Missæ particula principij, & finis omittens peccat: excusatur qui dimidiũ vnius missæ, & alterum alterius dimidium audit.

5 Missa vbicunq; audiatur sufficit.

6 Missam audiens à notoriè fornicario, vel ab excommunicato publicè denunciato peccat mortale.

7 Attentionem necessariam in audienda missa non adhibens in aliqua parte notabili, mortale peccat.

8 Verba an sint distinctè audienda, & quæ attentio sit necessaria.

9 Orationes dicens, non ex præcepto, vel horas aut preces ex pœnitentia iniunctas, an satisfaciat præcepto audiendi missam.

10 Ministri discurrentes pro expeditionibus missæ, missæ interesse dicuntur.

11 Sacerdos celebrans missam magnã potest horam aliquam canonicam dicere, dum chorus cantat, uel organa pulsantur.

12 Vesperas & cætera diuina non audiẽs diebus festis non peccat, modo non adsit consuetudo.

13 Laicistantes in choro cum clericis, an peccent: & chorus in hac materia quid significet. nu. seq.

De auditione missæ.
Cap. XXXIIII.

1
ET si singulis † Christianis, cũ puenerint ad annos discretionis, qđ est, qñ ecclesia iubet eos confiteri, iuxta tex. in c. omnis, de pœn. & remis. (modo non sint excommunicati, nec

nec interdicti, vel alias legitime impediti) præcipiatur sub reatu peccati mortalis die dominica integram missam audire per tex. in c.missas, de consecr. distin. 1.notatur, in capitu.secundo, vt dominicis, extra de paroch.& c.quanta cura sess.22. in Conc.Triden.ita q ante benedictionem nullus egredi audere debet.Tamen generaliter in quolibet die festo ex præcepto hoc præcipitur, tex.est.in c.qui in die solemni, de consecra. distinct. 1. cum ideo sint instituta festa alia à dominica, vt vacetur diuinis.

2 Alijs † autem diebus nullus etiam religiosus ad id ex præcepto tenetur, sed tantū ex cōsilio, cum sint totaliter diuino cultui dedicati.12.q.1.c. duo sunt, & maximè in quadragesima, & ita intelligitur tex. in c. solēt, de consecr.dist.1.& tex.in c. fi.de priuil. lib. 6. Vbi inquit quòd nisi subsit aliqua rationabilis causa episcopus singulis diebus debet celebrare missam, vel audire. Sed modo ad dubiorum decisiones accedamus.

Prima.Missam die festo integram nō audire peccatum est mortale.c.non omnes fideles, c.missas. & c.cum ad celebrandas, de

3 consec. dist. 1. Sed quia † modicum pro nihilo reputatur, hinc satisfacit huic præcepto, quo ad effectum vitandi mortalem culpam, qui ante benedictionem egreditur, id est post cōmunionem, cū paruitas in omni materia ex sui natura excuset à mortali. at partem notabilem omittere, quæ secūdum Sylu.dicitur medietas, vel tertia, vel secundum Nauar.ab introitu vsque ad epistolam, vel secundum Sotum in 4.senten.distin.decimatertia, quæst.secunda, artic.1. columna antepenultima, ab introitu vsque ad euangelium, peccatum est læthale, nisi illam notabilem partem finita missa per se legeret, vel ab alio audiret, Nauar.qui supra. Qui ergo in casu necessitatis missam ab euangelio vsque ad communionem audiret, præcepto satisfaceret.

4 Secunda. Et si † modicum pro nihilo reputetur, tamē qui particulam principij missæ omitteret, & particulam finis, peccaret mortaliter: cum ex vna particula principij, & finis possit cōstitui pars vna notabilis. Excusaretur, tamen à mortali, qui vnius missæ dimidium, & alterum alterius missæ audiret, Sot.in 4.dist.q.2.art.1.vers. At quid.

5 Tertia. Quamuis † antiquo iure missa esset audienda in propria parochia, vt est tex. in c.vt dominicis, de paroch.idemq; hortatur Synodus Tridentina sess.22.in c. Quanta cura. Tamen de communi consuetudine vbicunque illa audiatur, sufficit.& tex. in d. c.vt dominicis procedere poterit in villa, vbi Parochus de oblationibus viueret.

6 Quarta. Peccatum † & solummodo mortale missam audire à sacerdote fornicario, qui notorius est, atq; publicè denunciatus, secundū vltimum consilium Constantiense licet consultius sit illā audire à bono & meliori sacerdote, quamuis si audiatur à quocunq; sacerdote malo, etiam si fuerit excōmunicatus, suspensus, vel interdictus, modò non fuerit publicè denunciatus, nō erit peccatū mortale: facit tex.in c.intra 1.q.1. Sylu. in vers.missā.2.quæst.3.

7 Quinta. Missam † audiens, & non adhibens attentionem necessariā in aliqua eius parte notabili, colloquendo, scribendo, dormiendo peccat mortaliter, Nauar.c.21. nu. 7. Audire aūt missam intelligimus sub præcepto, & psentes esse debere animo, & ea mente, vacādi Deo, & ex cōsequenti nihil exterius facere repugnans dictæ intentioni, videlicet dormire, aut loqui p aliquā partē

8 notabilem: Vtrū † aūt audiātur, vel non audiant distinctè verba missæ, hoc non cadit sub pcepto. Alioquin præceptum non adimpleret surdus, & qui in magna ecclesia sacerdotē à longe spectaret, licet non audiret. Attētionē vero, q necessaria est sub præcepto ad audiendā missam dicimus nō esse tantā, quanta est in officio diuino, sed sat est quod sit actus humanus, & quod sciat se esse ante Dei conspectum idest vt adsit animus attēte audiendi missam. Vnde quamuis veniant cogitationes, & in ijs per totam ferè missā perseueratum fuerit, non tamen sponte satisfit pcepto, quod secus esset si cogitationes venirent eo volente, & de industria. ita Sylu.in verbo missa 2.q.6.

9 Sexta. Satisfacit † præcepto audiēdi missam, is qui orationes diceret, q nō sunt ex pcepto, Syl.q. suprà in fine. At horas psolue re, vel preces ex pœnitētia, vel voto iniunctas non pōt, secundū Syl.qui supra. Caie. tñ quē sequitur Sot.in 4.sent. dist 13.q.2. arti.1. circa finē.indubitanter asseuerant posse ambobus pceptis satisfacere; tū quia vtraq; præcepta eundē finem repræsentant.s. Dominicā passionē, tum etiam secundū Sotum quia si illas orationes pōt quis recitare, quæ non sunt ex præcepto, & tñ satisfacit auditioni missæ, & ergo illas, quæ sunt ex pcepto. Abstincre tamen se debent ecclesiasticæ psonę ab horis in missa psoluēdis nisi, i magna necessitate.

cessitate: cum ipsæ norma debeant esse laicorum, & ad ipsarum vitã multi respiciant.

10 Septima. Sacrorum † ministri discurrentes pro expedientibus missæ, vt in missis solemnibus, pro thure, vino, & huiusmodi, intelliguntur adesse missæ pro tempore illo, Syl. in verb. Missa 2. ver. 15.

11 Octaua. Sacerdos † ipse qui celebrat, potest cum ministris dicere horam aliquam canonicam, dum chorus cantat: modo dixerit totum, quod chorus cantabat, quasi tempus illud ei vacet: licet verè sit tempus missæ. Et similiter dum pulsant organa potest ab omnibus id fieri eadem ratione: q̃a non impeditur dicta missæ attentio, sed vnus diuinus cultus alterum compatitur, ita Caiet. in verb. festos colum. 3.

12 Nona. Vesperas † cæteraque diuina officia diebus festis non audire non est peccatum mortale, neque veniale, nisi ratione voti, aut iuramenti. quia tunc transgrediendo votum peccaret læthaliter. Verum si aliqua consuetudo introducta esset audiendi vesperas, crederem illam obligari transgressorem ad veniale tantum, tum quia longè laxius, quam auditio missæ seruatur, tum quia pauci se accusare videntur de illarum fractione tanquàm mortali, & pauci confiteri ea, ita Nauar. in c. 21. nu. 1.

13 Audiendo † tamen non debent laici stare in choro cum clericis. c. 1. de vita, & hone. cler. & hoc, vt clerici libentius vacare possint diuinis. c. sacerdotum, de consec. dis. 2. Sed aduertendum, q̃ verbum debet positum in d. c. 1. procedit de honestate. Hinc sequitur non peccare mortaliter laicos ibidẽ stãtes, secũdum Doct. in d. c. 1. Quinimo nullo modo peccant, quando esset contraria consuetudo, facit tex. in c. cõtra morẽ. dist. 100. c. ex literis, de constit. vel qñ inuitati à clericis accederent, ad hoc dist. 23. c. 1. & 2. vel etiam, qñ itinerando transirent p̃ chorum, ita D. Anto. de But. in c. 1. de vi. & hon. cle. Chorus autem licet plurib. modis accipiatur, vt per tex. in l. cũ eiusdem iũcta gl. ff. de ædil. edic. & l. si chorus, cum gl. 1. ff. de le-

14 ga. 3. Hic † tamen accipitur pro loco in ecclesia, in quo conuenire consueuerunt canonici, seu alij de conuentu diuina cantantes.

SVMMARIVM.

1 *Ecclesia piè procedit cum fidelibus circa obseruantiam diei festi, & ex quibus causis non audiẽtes missam excusantur.*

2 *Metus mortis ab audienda missa in die festo excusat.*

3 *Differentia inter ecclesiasticum & diuinũ præceptum, & quare in diuino delinquẽtẽ metus mortis nõ excuset.*

4 *Interdicti, & excommunicati mißam non audientes non peccant.*

5 *Infirmi, & eorum ministri, nutrices, famuli, itinerantes, pauperes, matres filias non ducentes ad ecclesiã, vxor, custodes arcium, & vidua, qua quisque rationabili causa excusetur, nõ audiendo missam, vide.*

6 *Causa rationabilis quid sit.*

Quando non audientes missam diebus festis excusentur à mortali. Cap. XXXV.

1 Non ita † Ecclesia pia mater tam stricto iure festorum obseruantiam præcepit, vt non sint aliquę rationabiles causæ, ob quas missam non audientes nõ excusentur à peccato. Est. n. timor mortis, damnũ graue animæ, corporis, honoris, propriorũ bonorum vel p̃ximi. & omne motiuũ consentaneum humanæ rationi, ita Syl. in verb. missa. 2. q. 1. ver. Dicitur sexto. Caie. in verb. festos. col. 3. Sed hæc ex decisiõe casuũ magis elucescẽt.

2 Prima. missam die festo non audire metu mortis, nullum est peccatũ: nã ecclesia obseruationẽ festorum præcipiens non tamẽ stricto rigore voluit quem obligare, vt pro eorũ obseruatione debeat mortẽ quis obire: quare q̃ metu hostis, quẽ certo credit paratum esse se occidere, vbicunq; obuiã habuerit, omitteret die festo ecclesiam adire, vbi sacra audiret, excusat̃ à culpa: q̃a est timor cadens in constantẽ virum, ita Sot. in 4. dist. 29. q. 1. art. 2. ver. in solutione. Imo etiã si metus nõ fuisset cõstans, sed leuis fuisset, tñ causa, sine qua missam non omisisset, tamen à culpa excusaret in iudicio animæ, argu. eorum, quę dixit, Syl. in verb. ieiunium. c. 8. par. 1. & Naua. in c. 27. nu. 93.

3 Frangere † autẽ diuinum p̃ceptum. v. g. si puella

puella metu mortis perculsa oblatū stuprū admitteret, aut si q̄spiam mendaciū pnitio sum diceret, vel peieraret, peccatum esset mortale: cuius q̄dem diuersitatis ratio inter diuinum, & ecclesiasticū pceptum secundū Sot. in 4. dist. 29. q. 1. art. 2. hæc est: quia q̄dam sunt intrinseca ratione peccata, q̄a sunt prohibita, quia mala: quædam vero sunt mala, eo solum, quod sunt iure humano prohibita. Illa prioris generis cum sint natura sua mala, nequeunt non esse mala, & ideo nullo metu quantūuis atrocissimæ mortis committere licet. Adeò quòd statim si vt quis committit, desinit esse constans, & peccat mortaliter. c. sacris, de his, quę vi. Sed alia posterioris generis, quia nō sunt intrinsecè mala possunt quidem bona fieri, quando sunt media cauendi grauioris mali.

4 Secunda. Interdicti, † & excommunicati licet absolutionem procurare neglexerint, excusanē ab auditione missæ: nam licet peccent negligendo absolutionem procurare, non tamen peccant non audiendo missam, quam iure nequeunt audire, argumē. tex. in capitu. quia diuersitatem, de concess. præb. Nauar. cap. 21. num. 3.

5 Tertia, excusantur † pariter infirmi, & eorum ministri, qui sine salutis damno eam audire nequeunt. Sot. lib. 2. q. 4. art. 4. in fi. nutrices pariter, q̄ sine periculo infantes, quos lactant, relinquere nequeunt. Item serui, & famuli, dum hærus vel iter eis imperat, vel aliud negotium, licet sacrum non audiant; nō peccant. In ipsum tñ hærum noxa refundetur, si absq; causa seruū impediat, quominus missam audiat Sot. qui supra, & Sylu. in verb. Dominica, nu. 7. Similiter iter faciētes qui audiendo missas à socijs necessarijs relinquerentur, vt associati cum tabellario publico, idest con lo percaccio. Pariter pauperes, qui vestibus carent, sine quibus absq; rationabili pudore audire non valent.

Matres quoque non ducentes in templū filias, vbi timeretur de earum raptu, vel vbi etiam est in more puellas non exire in publicum, nullam contrahunt culpam: secus si à matribus ducerentur ad vanitates: quinimo possent matres absque peccato domi manere earum custodes, si aduersus filias quippiam timeretur.

Parere etiam debet vxor, si à marito zelotipo prohibeatur ne ad sacra accedat. Excusantur etiam custodes arcium ratione officij sui. Similiter domini, eorumq; consiltores, qui tempore missæ morā negotijs nō patientibus impediuntur. Vidua quoq; quæ se domi continet post mortem mariti in aliquo breui tēpore, excusatur: secus si per mēses sex, vel per annum, dist. 8. c. consuetudo.

Qui omnes & si bona fide secd̄m suā existimationem putent se excusari à missæ auditione, & tamen non ita sit in re, sed aliq̄n fallantur, non peccant mortaliter.

6 Cum † rationabilis causa sit omne motiuum consentaneum humanæ rationi. Hæc Syl. in verb. missa, 2. q. 1. ver. dicitur 6. Sotus lib. 2. de iust. & iu. q. 4. art. 4. Naua. c. 21. nu. 3. Caiet. in verb. festos in summula.

SVMMARIVM.

1 *Ieiunium vnde dicatur, & est triplex, quorum primum, abstinentia à peccatis.*

Abstinentia præclara est, animus à vitijs ieiunus.

2 *Ieiunium est moderata refectio in singulos dies sine luxuria ciborum.*

3 *Fames minus offendit, quam ciborum excessus.*

4 *Spiritus maligni consilium asserentiū, sperma retentum generare venenū; & de errore medicorū venereas res suadentium.*

5 *Ieiunium quod vocatur ecclesiasticum quale sit.*

6 *Vini potus & aquæ, electuaria, & huiusmodi ieiunium non soluunt, & an committi poßit, vt meritum perdatur, num. 21.*

7 *Ieiunij tempora fidelibus ex præcepto seruanda quæ sint.*

8 *Ieiunia, siue ecclesiastica, siue ex pœnitentia, siue ex voto, nō seruantes peccāt; fallit ex cā rōnabili, vt n. se.*

9 *Ieiuniū in aduentu Domini est de cōsilio, monachis nigris tñ est de pcepto.*

10 *Dies ieiunij qua hora incipiat, & qua desinat, & in vigilijs à lacticinijs abstinendum, fallit, ut ibi.*

11 *Testudines appellatione carnis non ueniunt, & an butyrum, & sagimen sint*

bus

bus misericordiæ operam dantes, ex causa excusantur à ieiunio.

50 *Prælatus potest cum subdito dispensare feria sexta, si sit natiuitas Dñi.*

51 *Causæ, ex quibus prælati possunt dispẽsare cum suis subditis religiosis. remissiuè.*

52 *Prælati non debent relinquere consciẽtijs dispensatorum dispensationem.*

53 *Dispensatus à ieiunio tenetur pro ea parte qua potest ieiunium seruare.*

De ieiunio. Cap. XXXVI.

1 Ieiunium † secundum doctores dicitur à quodam intestino, quod sic vocatur, quia vt plurimũ est vacuum, & subtile, & exinanitũ, vt ait Arist. lib. 3. de par. anim. cap. pen. Hoc autem triplex est. Primum magnum, & generale est, abstinere ab iniquitatibus, & illicitis seculi voluptatibus, cap. ieiunium, de consec. distinct. 5. 86. distinct. quid prodest, & de consec. distin. 5. quid prodest. De hoc ieiunio inquit beatus Hieronymus Episto. 5. quid prodest tenuari abstinentia corpus, si animus intumescat superbia? Quam laudem merebitur de pallore ieiunij, si quis inuidia liuidus est? Quid virtutis habet vinũ non bibere, & ira, atq; odio inebriari? Tũc inquam, præclara est abstinentia, atq; magnifica castigatio corporis, cum animus est
2 ieiunus à vitijs. Secundum † ieiunium est discreta, atque moderata refectio, vt singulos dies absque luxuria ciborum transeamus, de consecra. distinct. 5. cap. sint tibi, capit. ne tales. legimus, & cap. nihil vbi sic inquit Io. os aureum. Nihil enim sic iucundum est, sicut cibus bene digestus, aut bene decoctus, nihil sic salutem, nihil sensuum acumẽ operatur, nihil sic ægrituditem fugat, sicut moderata refectio: sufficientia quippe cum nutrimento, & sospitatem simul procreat, & voluptatem, abundantia vero morbum facit, & molestias ingerit, & ægritudines generat. Quod enim fames facit, hoc etiã plenitudo ciborum: magis autem, & multo pe
3 iora. Tamen † quippe in paucis dieb. aufert hominem, & liberat eum de hac vita pęnali: excessus verò ciborum consumit, & com putrescere facit corpus humanum, & carnẽ macerat ægritudine diuturna, & tunc eum morte crudeli consumit. Hinc diuinus ille Plato (loquendo de morali ieiunio) tria dicebat esse vitæ saluberrima. vesci citra saturitatem; ocia fugere, & à venere abstinere.
4 Licet quidam † maligni spiritus consilio repleti dicant, semen diu retentum conuerti in venenum. Contra dictũ Apostoli: Corinth. 6. inquiẽs, in laboribus multis, vigilijs, ieiunijs, & castitate & rursum Rom. 13. Non in commessationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus, & impudicitijs: hinc manifestissimè patet magnopere errare medicos infirmis suadentes pro salute corporis tendentia in animarum periculum, & vt veneri obediant: contra quos maxime exclamat tex. in capitu. cum infirmitas, de pœnit. & remiss. & ibi Ioan. Andr. & Abb. dicentes debere medicos prius inducere infirmos ad confitendum. Igitur secundum ieiuniũ est moderata refectio. De laude huius ieiunij sic inquit Hieronymus. in Epist. 10. Parcus cibus, & venter semper esuriens triduanis ieiunijs præfertur, multoque melius est quotidie parum, quàm raro satis sumere. Pluuia illa optima est, quæ sensim descendit in terram, subitus, ac nimius imber in præceps ar
5 ua subuertit. Tertium ieiunium † est subtractio prandij, & post cœnam cuiuslibet cibi priuatio vsque in sequentem diem; item subtractio à carnibus, & omnibus quæ sementinam trahunt originem, distin. 4. capi. denique. Et hoc ieiunium vocatur ecclesiasticum, de quo loqui intendimus, quod quidem manet etiam post vnicam commestionem, nec soluitur, nisi per secundã sumptionem illorum, quæ in cibum, & refectionem
6 de se consueuerũt assumi. Ideoque † ea, quæ per alios cibos accipi consueuerunt, vel digerendos, sicut electuaria, vel deducendos per membra, sicut potus vini, aut aquæ, hoc ieiunium non soluit; quamuis nutriant aliquo modo, ad differentiam ieiunij, quod dicitur naturæ, quo quis ieiunus dicitur ante cibum sumptum illa die; etiã si pluries postea commesturus sit; & quia tale ieiunium dicitur ex priuatione cibi assumpti, ideo quælibet cibi sumptio hoc ieiunium tollit, D. Tho. in 4. sent. dist. 15. q. 3. artic. 4. Sylu. in verb. ieiunium. num. 2.

7 Præterea † notandum est, quòd omnes Christi fideles singulis quadragesimæ tẽporibus præter dies dominicos, quatuor anni temporibus, ac vigilijs, iuxta text. in c. quadragesima, de cõsec. dist. 5. & c. deniq; dis. 4. &

& dist.86.in multis capitulis, Abb.in rub.de obseru.ieiu. Comprehendendo etiam vigiliam Pentecostes, iuxta glo. in cap. scire.§. necessario,dist.86.glo. in c.2. de obser. ieiu. quæ est,de præcepto propter generalē con suetudinem fidelium, secundum Caieta. in verb.ieiunium.Sylu.ibi etiam.quæst. prima, Arch.Flor.2.par.titu.6.cap.2.§.1.à 21. anno cōpleto ieiunare tenentur sub peccato mortali.cap.in his. distinct.11.cap. vtinam, dist. 76.argum.l.de quibus.ff.de legi.Abb. in rub. num.11. per glo.in cap. vnum orarium dist. 25 Innoc.in cap. ex parte, de obseru. ieiun. Sotus lib.9.de iust.& iu.quæstio.5.artic.fi.&
8 non ieiunando peccant mortaliter.Siue† id fiat in contemptum, vt quia noluit se subijcere præcepto superioris,siue ex inobedientia,siue ex concupiscentia gulæ, siue sit ieiunium ecclesiasticum, siue in pœnitentia iniunctum,siue votiuum regulare, prout de hoc videtur loqui Abb.in rub. num. 11.& 12. Fallit tamen si haberent causam rationabilem æstimatam,vel authorizatam.Rationabilis vero est ciborum penuria,paupertas,peregrinatio,labor, nimia mensæ protractio in seruientibus mensæ magnatū,pietas,vel maius bonum,Dom. Anto. de Butr. in capit.2.num.11.de obser.ieiu.Nauar.cap.
9 21.num.16.Sed dubium † est, an teneantur tempore aduentus Domini ex præcepto ieiunare. Respondeo quod communis est opinio doctorum, quod non, sed tantum de consilio,ita Doct.in cap.consilium, de obser. ieiun. Quamuis nobis monachis nigris propter generalem consuetudinem sit de præcepto:cum ad talia ieiunia ipsa consuetudo liget, etiam si ipsa scriptura nihil dicat.argu.tex.in l.de quibus.ff.de leg.c.in his, dist.11.Sylu.in verb.ieiunium,num.5.in fi.& quæst.2.in principio.

10 Rursum † sciendum est, quòd non solum omnes fideles debent semel vesci à media nocte vsque ad mediam noctem, sed etiam tenentur in quadragesima, vigilijs, & quatuor anni temporibus abstinere à lacticinijs,& ouis, quod tamen fallit in illis locis, vbi viget consuetudo etiam in vigilijs, & quatuor temporibus oua, & lacticinia comedere,excepta quadragesima,quacunque consuetudine in contrarium non obstante, capitu.denique 4. dist. vbi docto. Nauar. in Manu.capitu.21.num.15.

11 Sed dubium vertitur, an † appellatione carnis veniant testudines. Respon.quòd nō & ita est in vsu apud monachos Chartusienses.Sed quid dicendum de butyro,& sagimine,an tempore ieiunij prohibeant edi. Resp.quod sic:nisi esset consuetudo in contrarium;vel esset olei penuria, quia tunc in eius defectum posset butyro, & sanguine vti.Et non obstat doctrina Bart.in l.1.C. de erog.milit.anno. lib. 10. vbi vult carnis appellatione non venire sagimen, neque lardum.Idem glo.in c.presbyter.versi.sagimine, dist. 82. quæ vult quod die veneris sagimen,& lardum comedere licet:nam potest responderi,quod sentētia Bart.& glosæ potest procedere in foro exteriori non autem in foro conscientiæ, vnde si edictum esset promulgatum,vt fustigetur surripiens carnem,non procederet in eo,qui lardum sur-
12 riperet, aut sagimen. Rursum † notandum est, quòd si euidenti causa certum est quem ieiunare non posse,potest propria authoritate frangere ieiunium, præsertim consuetudine interueniente,vel si non possit de facili recursus haberi ad superiorem, D.Tho. 22.quæst.147.art.4.versi.Respondeo, & ratio est,quia necessitas non habet legem,sed ipsa sibi facit legem, 1.quæst.1.cap.remissionem.§.sed notandum. Si vero causa frangēdi ieiuniū non est tam euidēs,nec tam subita,vt non patiatur tantam moram,quòd ad superiorem possit recursus haberi, & tunc
13 non pertinet ad ipsum interpretari, an † sit iusta causa frangendi ieiunium,sed est consulendus medicus,aut confessarius,qui si interpretatur illam esse iustam dispensandi, & euidentem: potest propria authoritate dispensare, si vero dubius est, etiam sacerdos, authoritatiuè dispensare poterit, sed propriè episcopus,D.Thom.in 4. sent. disti. 15.quæst.3.artic.2.Caiet.22.quæst.147.artic. 4.& hæc cessante scandalo,Sylu.in verb. ieiunium.num.20.Nauar.c.21.num.21. qui in-
14 quit hanc dispensationem † non procedere circa ieiunia generalia: quia solus Papa circa illa dispensat, ne quis absolute ieiunij lege teneatur. vel ne illis,aut illis diebus.argum.tex.in clem.ne Romani,de elect.Singulariter tamen cum illo, aut illo iusta de causa ne illo,aut illo die ieiunet, etiam episcopus videtur posse dispensare, imo & eo absente parochus, & quilibet prælatus cū suis religiosis,sensit,D. Thom. 22.q.147. artic.4. Abb.in rub.de obser. ieiu. num.9. & hoc videtur receptum consuetudine, quæ iurisdictionem dare potest, cap. cum contingat, de foro comp. Hodie tamen per synodum Neapolitanam,in c.2.de ieiun.habet, quod

debet

debet obtineri licentia vtriusq; medici, quæ tamen interpretanda est in casu dubio. Et
15 † si obijciatur circa prædicta, quòd præcepta ecclesiæ obligant, sicut præcepta Dei, secundum illud. Luc. 10. Qui vos audit, me audit. Dic quod præcepta Dei sunt iuris naturalis, & secundum se necessaria ad salutẽ, sed statuta ecclesiæ sunt de his, quæ nõ sunt per se necessaria ad salutem, sed solum de institutione ecclesiæ, vnde possunt etiam aliqua impedimenta esse, per quæ quis ad illa obseruanda non teneatur, secundum D. Thom. 22. quæst. 147. art. 4. ad primum, cui consentit Abb. in rub. de obser. ieiu. dicens,
16 quòd in omni † præcepto legis positiuæ admittitur exceptio causæ rationabilis, vt in capit. si quando de rescrip. D. Thom. in 4. senten. dist. 15. q. 3. artic. 1. ad quartam. q. ad tertium. Sylu. in verb. lex. quæstio. octaua.
17 Postremo † notandum, quòd ieiuniũ principaliter assumitur ad quatuor. Primo quidem ad carnis cõcupiscentias reprimẽdas, vnde Hiero. sine Cerere, & Baccho frigescit venus idest per abstinentiam cibi, & potus luxuria tepescit, c venter. c. luxuriosa cũ seq. distin. 35. Hoc autem debet ita fieri, vt naturæ necessitas nõ subtrahatur: alias Deo holocaustum de rapina afferret, qui nimijs, & indiscretis abstinentijs, atque vigilijs corpus suum affligeret. cap. non mediocriter, de consecr. dist. 5. Secundo vt mens hominis ad superna eleuetur, vnde dicit Daniel. cap. 10. quòd post ieiunium trium hebdomadarum reuelationẽ accepit à Deo. Hinc sancta mater Ecclesia voluit, vt quis ieiunus accedat ad communicandum, vt facilius mẽs ad illius sanctissimi sacramenti con
18 templationem accedat. Pariter † eademq; de causa sanctorum vigiliæ fuerunt institutæ, quæ ideo dicuntur, quia antiquitus nocte præcedentis festi sanctorum vigilabatur à Christi fidelibus. Post vero aliquod temporis interuallũ sanctorum vigiliæ trãslatæ fuerunt ad tempus ieiunandi, secundũ Cardin. in cap. irreligiosa, de consecra. dist.
19 3. Tertio assumitur † ieiunium ad satisfaciẽdum pro peccatis, vnde Ioel 2. conuertimini inquit ad me in toto corde vestro, in ieiunio, fletu, & planctu, de pœn. dist. 1. c. si peccatum. Quartus finis est ad consecutionem meritorum, Card. in c. ieiunia, de consecra. dist. 5. Sed quæritur, num perfecti nonnulli teneantur ieiunare, cum in eis cesset concupiscentia, & lasciuia illa carnis, & videtur ꝙ non, quia cessante rõne finali cessare debet dispositio. l. & si maritus. §. scripsit. ff. de adu. l. fi. C. de præscript. long. temp. l. fi. ff. ad Silla. contrarium tamen est verius, & non obstat regula, ꝙ cessante causa debet cessare dispositio legis, quia id procedit quando cessaret causa finalis in communi, secus autem si in indiuiduo, vt hic: quia tunc non cessaret dispositio: nam lex ad ea quæ frequenter accidunt, adaptatur, & non ad ea, quæ raro. l. nam ad ea. ff. de legi. Quo fit, vt stante statuto, vt nemo cum armis incedat sub pœna triremis, si quis armatus incedat non offendendi animo, sed defendendi se, potest dicta pœna puniri; quia licet cesset causa in particulari; non tamen in communi, quod potissimum attenditur, Sot. lib. 1. de iust. & iu. lib. 5. art. 3. Deci. & Cagno. in l. ea quæ raro de reg. iu. Pariter etiam infertur, ꝙ cum mulier postulare prohibeatur, quia non est sufficientis, & integræ prudentiæ; si qua prudens, & sagax reperta fuerit, non propterea postulabit. Potest etiam aliter responderi dictam regulam esse intelligendam, quando est vnica ratio; secus autem vbi sunt plures, tunc enim licet cesset vna, si tamen aliæ remanent, non propterea cessat legis dispo
20 sitio, vt in §. affinitatis, inst. de nupt. Vel † tertio respondetur, ꝙ lex, quæ præcipit aliq̃d, non obligat ad finem, sed ad media tendentia ad finem, D. Tho. 12. q. 100. artic. 9. & 10. vnde lex non obligat ad carnis petulantiã compescendam, sed ad media, quibus comprimi potest. Sicuti est ieiunium. Sed nunc ad specialium casuum decisiones ex his eliciendas descendamus.

21 Prima. Et si † vinum sit nutritiuum, & ad concupiscentiam magis prouocet potus vini, quàm esus carnium, secũdum illud. Prou. 20. luxuriosa res est vinũ, & ad Ephe. 5. Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. tamẽ qui die ieiunij sæpius biberent vinum, aut aquam & mane, & vespere, ieiunium non frangunt: quamuis hoc facerent ad sustentandum se, & famem sedandum; ita D. Th. 22. quæstio. 147. art. 6. ad 2. qui inquit, quod bene possunt peccare, & meritum ieiunij perdere, sicut si immoderatè cibum sumerent: sed non vt ieiunium frangatur: & ratio est, quia ieiunium est abstinentia à cibo tantum, & quia vinum licet nutriat, non tamen ad hoc principaliter sumitur, tum etiã quia ciborum substantia diu manet, sed potus cito transit, vt D. Thom. articu. 6. ad 2. Sed qui cæpta, & nondum finita digestione biberent, peccarent venialiter: nisi adesset iu-

set iusta causa societatis pacis, aut sitis, Nauar.cap.21.num.13.

22 Secunda. Quando † quis inaduertenter, & incogitanter mane sumeret solitũ ientaculum,& postea recordatur esse diem ieiunij,non peccat: verum tenetur non obstante dicto esu ieiunare: perinde enim habetur,ac si nihil comedisset: cum fuerit actus inuoluntarius, secundum Palud. in 4.sentẽ. distinct.1.q.4.artic.5. Nauar.c.21.nu.27. Syl. in verb.ieiunium,num.21. Caiet. in sum. in verb.ieiunium.§.1.

23 Tertia.Sumentes † aliquid causa medicinæ.i.ad reparandũ,ne potus noceat,aut causa gustandi cibos dominorum,vel infirmorum etiam mane, quãuis cibi prægustandi sint oua,vel carnes, quia nõ in cibum illud sumunt,sed in medicinam, vel vt ex debito officij dominis suis seruiant, non dicuntur frangere ieiunium, Inno.in c.1.de obser.ieiu.Abb.in rub.nu.3.Caiet.in verb.ieiunium.

24 Quarta,qui † nec voto, nec regulari obseruantia sunt astricti feria sexta ieiunare,si festum Natiuitatis Dominicæ die ipso veni re contigerit, carnibus propter festi excellentiam vesci possunt: at qui ob deuotionẽ voluerint abstinere, non sunt reprehendendi,sed potius laudandi,tex.cum glo. in capi. fin.de obseru. ieiun.

25 Quinta,ientaculum† siue collatio de sero concludunt Docto. & præcipuè Abb.in rub.eo.tit.nu.3.quòd debeat fieri secundum consuetudinem loci temperatè. Nã ex quo non habemus in hoc ius specificum, recurrendum est ad consuetudinem loci,ad hoc, c.vtinam 71.dist.& c.illa,dist.12.& ideo dicta collatio fieri potest,vel parum fructuũ, vel ficuum, vel panis solius.v.g.duarum,aut trium vnciarum, vel vtriusq; iuxta morem regionis.ita Caiet in verb.ieiunium.Imo vt inquit Syl.in verb.ieiunium.l.3. ver.3. etiam cessante consuetudine potest sumi panis, quando sine eo potus, quo quis indiget,ob esset,vt quia fructus nõ habet, vel quia fructus sine pane nocerent. Quæ quidem collatio non fraudat ieiuniũ,ẽt si fieret ad dormiendum,vel ad vocem conseruandam,vel ad sustentandam naturã iuxta mẽtem Inno.in rub.de obser.ieiu.& ibi Abb.nu.3.

26 Sexta collatione † vsitata vesperi non licet vti mane, & prandiũ differre in vesperũ,medicinæ tñ cã.i.debilitatis,complexionis, vel necessitatis cã agẽdi aliqua id fieri posset & maxime si cũ cõsilio. Caiet.22.q. 147.art.6.ibi Tertij vero.Naua.c.21.nu.14.

27 Septima, religiosi † qui tempore ieiunij reliquis ministrant,seruiendo in mensa, vel legendo,si aliquid sumunt,vt possint melius differre prandium, non dicuntur frangere ieiunium,ita Abb.in rub.eo.nu.3.in fi.Syl.in verb.ieiunium.q.2.vers. alij vero.

28 Octaua. Surgentes † à mensa propter instantem necessitatem, denuò regressuri vt prandeant,non dicuntur frangere ieiunium iterum comedendo quia tota est vna comestio,& vna mensa.Secus autem si surgerent voluntate amplius non comedendi,& postea ad illam redierint, sic notat Syl. qui supra num.9. versic.1.

29 Nona. Qui non † ieiunat vigiliam sancti Matthæi,quando in quatuor tempora incidit,aut missam die dominico,cũ quo aliud festum obseruandum concurrit, non audit, vt monachus Frãciscanus, qui non ieiunat die veneris,in quo aliqua vigilia incidit,nõ satisfacit confitendo se non ieiunasse, aut missam non audisse in vno die,in quo ad id ex præcepto tenebatur,ratio est,q̃a peccatum contra plura præcepta cõmissum,quorum vtrunq; præceptũ est speciale,sunt duo peccata.ita Naua.c.21. nu.4.

30 Decima.Viator † tenetur seruare vigilias loci vbi reperitur,secundum gl.in c.illa,dist. 12.Abb.in c.consilium.in fi. de obseru. ieiu. quid autem de vigilijs,quæ seruantur in loco originis,an si illas non obseruet in loco, vbi reperiretur,peccet.Resp.q; non.

31 Vndecima. Et † si inter Doctores sit discordia,quæ sit hora conueniens ieiunij: nã D.Tho.22.q.197. art.7. dicit horam conueniẽtem esse nonam.Concilium vero Chalcedunense in c.solent, de conse.dist.1. dicit in quadragesima nullatenus credendos esse ieiunare, qui manducauerint antequàm vespertinum celebretur officium,& sic debita hora,est vespera, tamen cõis ecclesiæ consuetudo in ieiunio est meridies,quæ est hora sexta, quam qui præuenirent notabiliter absq; rationabili causa,peccatum com mitterent læthale glo. in c.vnum.§.alias ea demum,in verb.ieiunantibus,distinct.25.At si hoc fieret cum rationabili causa, verbi gratia propter iter arripiendum,aut debilitatem,vel lectionem,aut hospites, aut aliã honestam causam secus esset, ita Nauar. in capitu.21.num.27.qui etiam inquit,quòd hodie absque peccato mortali potest præueniri per horam ante meridiem etiam sine causa, ita etiam Caieta. in summ.verb. ieiunium.Abb. in rubrica de obserua. ieiun.

Couar,

Couar.lib.4.var.resolu. capitu.20.

32 Duodecima.Differre † horam ieiunij nõ est peccatum,nisi ex superstitione, Sylu.in verb.ieiunium,nu.14.sic quamuis die dominico non sit ieiunandum,cap.deniquè, dist. 4.illud intelligitur de præcepto. Si tamen quis vult ex deuotione, potest, facit tex. & glo.in cap.ex parte,tit.nostro,nisi fieret ratione superstitionis,vel cõtrarietatis ecclesiæ,cap.vtinam, dist. 76.

33 Tertiadecima. Non † ieiunare die, quo tenetur, mortale est peccatum, non tamen tenetur altero die; nisi ratione voti, quãdo votum esset principaliter de ieiunio,secundario de die, vel si infra mensem vouit ieiunare, si non ieiunat trãsacto mense, tenetur altero, vel si iniungeretur à sacerdote per annũ sexta feria,tenetur sabbato Abb. in c.1.de obseru. ieiun.

34 Decimaquarta.Qui † tenetur ieiunare in quadragesima,vel vigilijs,aut quatuor temporibus,non toties mortaliter peccat,quoties in die comederit:sed tantum semel: & ratio est, quia sola secũda commestio peccatum est,quia illa sola ieiunium frãgit, secundum Dur. in 4.distin. 16. quem sequitur Sylu.in verb.ieiunium,quæst.8.dicto 4.

35 Decimaquinta. Obligatus † ad ieiunandum non potest illud in aliud opus pium commutare,idest in eleemosinã,& orationem, quia aliud pro alio inuito creditore solui non potest.l.2.§.1.ff.si cer. pet. l. manifeste.C.de solut.ita Do.Ant. de Butr. in rub. de obseru.ieiu. num. 5.

36 Sextadecima.Pueri † vsq; ad 21. annum, tum propter debilitatem naturæ,quæ indiget frequentiori cibo, & non multo simul assumpto, tum quia indigent multo nutrimento propter necessitatem augmenti, nõ tenẽtur ad ecclesiastica ieiunia, imo si sunt paruuli,& non doli capaces possunt comedere oua, & carnes iuxta patriæ consuetudinem in quadragesima,ita Caiet.22. q. 47. art.8.si vero sunt doli capaces debent abstinere ab ouis,& carnibus,& de consilio debent exerceri bis,aut ter in hebdomada ad ieiunia secundum morem ætatis. Do. Tho. 22.q.147.ar.4. ad secundum. Sic etiam magna tribulatione imminente in signũ pœnitentiæ arctioris etiam ieiunia pueris indicuntur ad placandum Deum,D.Thom.in 4.sent.dist.15.q.3.art.2 ad tertiam,quæst. & ad primam, Abb.in rub. de obseru. ieiu. & ibi additio. L.A.

37 Decimaseptima. Non † tenetur sub peccato mortali ieiunare sexta feria,qui in anno 15.ingreditur religionẽ S.Francisci:quia cum lex ecclesiastica non obliget, nec illa illius religionis frater Barthol.à Medina in sum.lib.1.c.14.§.10.contra Sylu. in verb. ieiunium,nu.18.versi.professi.

38 Decimaoctaua.Senes † etiam communiter sexagenarij à ieiunijs excusantur.Verum quia alij alijs ad id fiunt prius impotentes ideo debet id arbitrio superioris relinqui, quando ad id sint impotentes. Caiet. ad D. Thom.22.quæstio.147.articu.5.ad primum. Verum secundum Host. tali casu, & similibus, ieiunia in alijs bonis operibus commutari debent,facit tex. in cap. 1. cap. magnæ, de voto, Do. Anto. de Butr.in rub.de obser.ieiu. num.4.

39 Decimanona. Excusantur † etiam prægnantes, & lactantes, imo ieiunando peccant ob nocumentum prolis. Sed si adeo essent robustæ, vt vnica commestio pro se & prole sufficere posset, tenerentur, ibi Caiet.quæst.147.art.4. versi. 2.

40 Vigesima.Pauperes, † qui cibum conuenientem non possunt ibi parare pro vnica comestione,vt in hostiatim mẽdicantibus, idemq; commorantes extrà suam patriam, vt litigãtes,studentes, alijque, qui commodi tantum non habent,vt possint sibi cibos congruos pro ieiunando parare excusantur, quod secus dicendum de illis, qui sufficienter habẽt, quod eis sufficiat ad vnicam comestionem D.Thom.22.q.147.artic.4.ad quartum.Arch.Flor.2. par. titu. 6. capitu. 2. §.6. versic. quarto.

41 Vigesimaprima. Pariter † infirmi non valentes, vel non debentes simul tantum comedere,quãtum eorum saluti sufficit.Sic qui infirma sunt complexione, vt vacuo stomacho capitis dolorem,vel vertiginem patiantur, aut nocte calere, aut dormire nequeant,pariter excusantur,Nauar.ca. 21. nu.16.Ij etiam,qui non propter famem,aut voluptatem, sed timore deficiendi ob passionem aliquam in die ieiunij ficus, aut aliquid huiusmodi ante horam comestionis accipiunt per modum medicinæ, excusantur,ita Sylu.in verb.ieiunium,nu.9.

42 Vigesimasecunda. Non valentes † ieiunare tota quadragesima,debent bis,aut ter ieiunare in hebdomada, si possunt, & ita præcepto satisfacere, ita Caiet. in sum. in verb. ieiunium.& 22. quæst.147.art. 6. At ei qui dubitat an sine notabili damno suæ salutis ieiunare possit, confessarius debet cõsulere,

sulere, vt experiatur, & si per id cognouerit ieiunium esse sibi notabiliter nociuum, iustè à ieiunando cessare poterit. Et si adhuc dubitauerit, ad superiorem pro dispẽsatione confugiat, qui vero hoc recusauerit facere, non est absoluendus; quia non satis videtur esse contritus, cum videatur nolle parere ecclesiæ; facit tex. in c. ad audientiã, de homic. c. iuuenis, de spõs. Nauar. c. 31. nu. 20.

43 Vigesimatertia. Obligatus † ieiunare tota quadragesima; toties peccat nõ obseruãdo, quot sunt dies, quos non obseruat, c. non liceat, c. non oportet, de consecr. dist. 3.

44 Et qui in quadragesima † comedit carnes, aut alios prohibitos cibos pluries in die, toties peccat, quoties comedit iuxta regulam transgressionis præceptorum negatiuorum. Cadit nanque sub ecclesiæ præcepto, quòd in toto illo die non concedantur carnes, sicut sub præcepto Dei cadit in toto tempore præsentis vitæ nõ furandum, & sicut qui committit bis, aut ter furtum in die diuersis vicibus, triplex peccatum mortale committit, ita qui iam semel, bis, aut tertio in die comedit carnes tpe prohibito, non excusatur quin tertio, peccet mortaliter, ita Caiet. 22. ad D. Th. q. 146. art. 8. circa medium, Nauar. c. 21. nu. 15.

45 Vigesimaquarta. Qui † ieiunare non possunt propter aliquam legitimam causam, aut propter ætatem, non debent vti ad vescendum carnibus, vel ouis, sed debẽt vti cibis quadragesimalibus. Sunt enim diuersa præcepta, & ideo non debet fieri ex his illatio. l. Papinianus exuli. ff. de minor. fallit tamen in pueris paruulis, qui non sunt doli capaces, ita Caiet. 22. q. 147. art. 8. in prin. Sylu. in verb. ieiunium. q. 5. versi. quartum.

46 Vigesimaquinta. Operarij, † qui suo assiduo labore suam familiam sustentare, aut suas filias collocare, aut filijs suis expensas in studio ministrare coguntur, & nec sibi, nec suis ad cultum decentem necessaria comparare possunt, si labores, & ieiunia sustinere nequeunt, excusantur à præcepto ieiunij, sic excusantur, faber lignarius, carpentarius, agricola, fossores, iter magnum facturi pedibus, vt peregrinantes ex causa necessaria, qui vulgo dicuntur vectorini, & corrieri, & quilibet alius, qui aliter, quàm assiduo suo labore non potest se aut suam familiam sustentare, & hoc non solum de iure communi, sed etiam ex priuilegio Eugenij 4. Sylu. in verb. ieiunium, nu. 23. Quinimo nec tenentur die festo prædicti operarij in quadragesima ieiunare, si hac de causa ieiunantes postea diebus ferialibus inuenirentur minus idonei ad sustentandos labores. Ita frater Barth. à Medina. Ij etiam,

47 qui † suo officio fungi nequeunt, vt debẽt, ieiunando, excusantur, exemplum de marito, qui vxori suæ debitum reddere aliter non potest, & vxor, quæ ieiunando marito satisfacere nequit, Nauar. cap. 21. num. 16. in

48 fi. Hinc quæritur, an † vxor excusetur à ieiunijs contradicente marito. Respon. quòd excusatur à ieiunijs voluntarijs, cap. noluit, cap. manifestum. 33. quæst. 5. non autem à necessarijs: quia magis est obediẽdum Deo, quàm marito iniustè præcipienti, arg. tex. in cap. si Dominus, c. Iulianus. 11. q. 3. nisi contingeret virum scandalizare, (verbi gratia,) si ex hoc maritus veniret ad rixam, vel verbera, aut blasphemias: nã tunc sacerdos saltem posset dispensare propter scandalum vitandum. c. lateros, de cler. excom. minist. c. vt constitueretur, distin. 50. Sylu. in verb. ieiunium, nu. 25. Nauar. cap. 15. nu. 19. facit, quia præceptum positiuum neminẽ obligat cum scandalo; cap. 2. de nou. oper. nunc. Abb. in rub. de obser. ieiu. nu. 8.

49 Vigesimasexta. Ratione † etiam maioris boni excusant à ieiunio confessarij, & concionatores, qui vtrũq; adimplere nequeũt. Similiter exercentes opera misericordiæ spiritualia, siue corporalia, siue propter votum, & obedientiam siue voluntarie ob charitatem principaliter, licet minus principaliter ob mercedem: quia quod principaliter fit debet attendi. l. si quis nec causam. ff. si cer. pet.

50 Vigesimaseptima. Prælatus, † qui cũ suo subdito potest dispensare in esu carnium potest etiam dispensare feria sexta, si sit natiuitas Domini: quia cum ibi sint duæ prohibitiones, scilicet ecclesiæ, & religionis, sublata prima per ecclesiam iuxta tex. in cap. fi. de obseru. ieiu. stat solum secunda, super quã potest prælatus, ita Sylu. in verb. ieiunium nume. 27. quæ quidem dispensatio facta per prælatos debet esse cum causa rationabili, aut dubia, aliàs dissipatores essent, & non dispensatores, ita glo. sing. in extr. com. 1. vers. non obstantib. de dolo, vbi etiam hoc extendit ad sum. Pontificem. Sed

51 † quæ sint iustæ causæ, (præter illas, quæ fuerunt à nobis recensitæ supra in secundo pręcepto,) ponit Sylu. in verbo, dispensatio, nu. 3. vbi etiam addit decem casus, in quibus religiosorum prælati possunt dispensare

stare cum suis subditis. Tandem constituit regulam generalem, quod in omnibus spectantibus ad regulam dispensare possunt, nisi in ijs, quæ sunt de essentia regulæ.

52 Quando tamen † prælati dispensant cũ suis subditis, (verbi gratia,) in ieiunio non debent relinquere cõscientijs subditorum, petentium ab eis dispensationem, vt liceat eis cœnare aliquid in die ieiunij aliqua de causa, aut præuenire horam ieiunij: sed potius debent eis compati, & benignè dispensando à suis scrupulis liberare, aut ieiunium in aliud pium opus commutare, veluti in septem psalmos, aut aliquid, Nauar. cap. 21. nu. 22. post Caieta. 22. quæst. 147. art. 4.

53 Dispensatus tamen, non in integrum excusatur à ieiunio, nam tenetur illud seruare pro ea parte, pro qua potest; ratio est, quia præceptum ecclesiæ licèt in totum seruari nequeat, est tamen seruandum pro ea parte, qua seruari potest, aptus tex. in capitu. cum dilecti, de dolo, & contu. Sic dispensatus, vt possit comedere oua, vel lacticinia, tenetur ieiunare, & abstinere à carnibus, estq; verum ieiunium. Ita in proposito nostro, quia vtile per inutile vitiari non debet. l. actus. ff. de reg. iur. tum etiam, quia qui in totum satisfacere nequit, tenetur tamen pro ea parte, qua potest ita Nauar. c. 21. nu. 22. contra Caiet. d. ar. 8. in princ. qui dicebat, quod dispensati ex impotentia euidẽti ab abstinentia carnium, sunt totaliter absoluti à præcepto ieiunij.

SVMMARIVM.

1 *Communicaturus quatuor habere dẽt.*

2 *Eucharistia munditiam carnis exigit in primis.*

Pudicus ab Angelo differt fœlicitate non virtute.

3 *Cingulum album, quo præcingitur sacerdos, quid significet.*

4 *Accessurus ad eucharistiam singulariter mundus esse debet.*

5 *Eucharistiam sumi pura conscientia, puraq; mente, quomodo intelligendum sit.*

6 *Sacramentum altaris quare in puro linteo ponatur.*

7 *Sacramentũ altaris tria in se consideranda amplectitur, & quæ ea sint.*

8 *Venialia quoque debent procul esse à sumpturo eucharistiam; exemplo sacerdotis, dum dicit: Lauabo inter innocentes.*

Manus est organum organorum.

9 *Eucharistia sumi debet cum plenitudine fidei, & in quibus consistat fides circa eam, & alia etiam requiruntur, vt nu. 12.*

10 *Sanguis per concomitantiam est cum carne, & caro cum sanguine in sanctißimo altaris sacramento.*

11 *Curiositas circa eucharistiã prorsus abijciẽda, & fides sola amplexãda.*

13 *Ieiunus ieiunio naturæ esse debet communicaturus, & quomodo id intelligatur.*

14 *Communicaturum quare ieiunium esse oporteat.*

15 *Discretio ratione ætatis ad sumendam eucharistiam qualis esse debeat.*

16 *Tempus sumptionis eucharistiæ in pascha secundum Eugenij IIII. declarationẽ quid sit; & an differri possit.*

17 *Reuerentia animiq; meditatio qualis esse debeat in sumente eucharistiã.*

18 *Examinatio horum verborum, Domine non sum dignus; vt intres, &c.*

19 *Domine non sum dignus, &c. proferẽda hæc verba summa humilitate, & ex intimo corde.*

20 *Ioan. Baptistæ, Magdalenæ, Petri, & Marci Euangelistæ exemplo docemur, qua reuerentia, & amore ad eucharistiam sit accedendem.*

21 *Eucharistiam sumpturus, qua discretione, & prudentia in sumptione vti debeat.*

22 *Pollutio in somnis, & coitus coniugalis an impediãt sumptionem eucharistiæ, & num. 31.*

Vsus eucharistiæ qua neceßitate sacerdoti, & qua laico.

23 *Eucharistiam non sumens in casu articuli mortis an peccet læthaliter.*

Eucha-

24 *Eucharistiam non sumentes à dominica palmarũ vsq; ad octauã resurrectionis peccant mortaliter sine cã.*

25 *Communionem omißam in paschate an ad supplendam, sit inducendus, qui omisit.*

26 *Confessionem differentibus per annum quid consulendum antequam communicent.*

27 *Sacerdoti in altari existẽti corã plebe peccata oblita confiteri an deceat.*

28 *Mortis supplicium subituris, quando eucharistia non sit deneganda.*

29 *Sacerdoti frãgere hostiam, & partem communicaturo porrigere in vrgente neceßitate licet, aliàs secus.*

30 *Infirmus communicatus per modum viatici, potest iterum post aliquot dies communicari, & an non ieiunus viaticum poßit sumere.*

32 *Eucharistiam sumere sine confeßione, contritione p̃cedente peccatum est.*

33 *Communicari credens probabiliter se esse in mortali, vel cum proposito redeundi ad mortale, peccat.*

34 *Monachus S. Benedicti, vel moniales non communicantes semel in mense peccant.*

De sacra Communione. Cap. XXXVII.

1 EVcharistia, † quantum ad vsum, vt plenius innotescat, sciendum est secũdum Caiet. in verb. communio, ꝙ quatuor exigit. Primũ, ꝙ sit mundus à peccato mortali, & præcipuè à contagio carnis, hoc est, vt secundum suam conscientiam præmissa diligenti contritione, & confessione credat se absq; læthali culpa, ita habetur in Conc. Trid. sess.
2 13. c. 7. Hinc dicitur † Exo. 12. sic autem comedetis eum. renes vestros accingetis. Per cingulum mundicia castitatis designatur. de qua Bern. Quid castitate decentius, quæ mundum reddit de immundo semine conceptum, de hoste domesticum, de viatore homine Angelum facit. Differunt autem inter se homo pudicus, & Angelus, sed felicitate, nõ virtute. Item sola castitas est, quæ in hoc mortalitatis tempore statum quendam immortalitatis repræsentat. Decet. n. vt vas suscepturum corpus mundissimum sit mundum, vnde de sacerdotibus dicitur, Esa. 52. Mundamini, qui fertis vasa domini.
3 Hinc † est, ꝙ alba à sacerdote cingulo præcingitur, vt principalem temperantiæ speciem castitatem ipsam adhærere ministro eucharistiæ debere firmiter designetur, vnde Greg. super verba illa Luc. 22. sint lumbri vestri præcincti, ait. Lumbos autem præcingimus, cum carnis luxuriam per carnis continentiam coarctamus. Habet quoq; cingulum brachia duo sese complectentia, quod dupliciter significat, mundiciam mentis, & corporis, quoniam non solum carnali contagio peccati perit castitas, sed etiam mentali cogitatione impudica consensu accedente, vnde dominus Matth. 5. Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, iam mæchatus est in corde suo. Recogitet ergo sumpturus corpus Christi, si mũdus sit. Etenim si olim templum illud figurale legis ministri introire non poterant, nisi purificationibus multimodis præmundati, quæ tũc in figura acta ad nostram doctrinam scripta sunt. Populo deniq; ad montem Syna, vt Angeli vocem Mosi præcepta dantẽ audirent, accessuro dicitur. Estote parati in diem tertium, & ne appropinquetis vxoribus vestris. Exo. 19. Quid oportet facere suscepturum dominicum corpus? Quare ne-
4 cesse † est, vt accessurus sit mundus, & singulariter mundus. Vnde Exo. 21. dicitur. Sume vas vnum, & mitte manum ibi. Vas vnũ, quasi singulariter, & excellenter mundum, vas istud Apost. inquit esse vrnam auream, quia debet cor quasi vas purissimum esse, & aureum propter magnam puritatem, qđ capere debet cœlestem panem. Cum nihil (inquit tex. in c. nihil, de consec. dist. 2.) in sacrificijs maius esse possit, quàm corpus, & sanguis Christi, nec vlla oblatio hac potior
5 est, sed omnes præcellit, quæ † pura conscientia, puraq; mente sumenda est, quod tunc fit, quando quis non habet de præterito iustam accusationem, de præsenti iniustam delectationem, sed de futuro firmum propositum abstinendi à peccato. Quod quidem propositum figurabatur in cingulo sacerdotali, quod stringit, & coarctat corpus ne defluat in peccatum. Et hoc

cingulum

cingulum, (vt habetur Exo.28.) erat quasi rete ex bysso retortum, quod significat firmissimum propositum abstinendi à peccato. Accedens igitur quemadmodum Ioseph debet inuoluere Iesum in syndone munda idest munda mente eum suscipere.
6 Hinc † mos est ecclesiæ, vt sacramentum altaris non serico, non panno tincto, sed puro, linteo, terreno, & contexto ponatur c.consulto, de consec.dist.1.tũ ad designandum corpus domini nostri Iesu Christi purum per omnimodam innocentiam, terrenum, quia passibile, & mortale pcreatum, atq; contextum idest quia multiplici tonsione peruenit ad gloriam, quemadmodũ pannus lineus multiplici tonsione ad candorem perducitur. Tum etiam ad repræsentandam munditiam maiorem: nam inter cætera genera pannorum illa, quæ sunt de lino puro ad candorem melius perduci possunt. Sic offerens, & sumens corpus Christi maximè prius iuxta dictum Apostoli debet seipsum probare, & discutere cogitationes, verba, & opera; an sit mundus à peccatis, aliàs accedens cum peccato
7 mortali abuteretur hoc sacraméto: † nam tria in eo considerantur. Sacramentum tantum sacramentum, & res. & res, & non sacramentum. Quo ad primum, habet rationem cibi, & potus, cibus autem est viuorum, & non mortuorum, vnde carens vita spirituali hoc sacraméto abutitur. Quo ad scdm sumit ibi Christus, qui est sanctus sanctorum, quare receptaculũ eius dēt esse sanctum, & ideo abuti necesse est, qui sumit cum contrario sanctitatis. Quo ad tertium, accedens significat se ad vnitatē corporis Christi tendere, vnde si peccatũ mortale in conscientia teneat, per quod à corpore Christi separatur, fictionis culpam incurrit, & sic sacramento abutitur. Et non
8 tantum † debet se mundare à mortalibus, quod quidem necessarium est, sed si consilium meum spectes, ét à venialibus pro humana fragilitate se purgare solertissimus quisq; debet, antequam ad hoc sacramentũ accedat: nam gustum, & dulcedinem impediunt, quare vbi non sunt mortalia, cõsiliũ est vt venialium confessio præcedat: hinc est, ꝙ sacerdos ante missæ inchoationem abluit manus. Deinde sacrificium oblaturus inquit. Lauabo inter innocentes manus meas: quia scdm Alber. primo ad missam se parans, lauat se ab iniquitate: modò sacrificium oblaturus quasi ampliori indigens lotione ét à venialium se purgat reliquijs. Dicens cum Proph. Lauabo inter innocentes manus meas. Inter innocentes inquam nõ inter peccatores. Et lauat manus, & non pedes, sicut qñ dñs discipulis suis: q̃a manus est organum organorũ, & oĩa opera attribuuntur manibus, D.Th.3. par sum. q.83.art.5. ad primum Gabr. de cano. miss. lect.17. Igitur requirit primo, vt sit mundus
9 à peccatis. A peccato † inquam infidelitatis, quia cum eucharistia sit sacramentum fidei hinc repelluntur hæretici, & infideles, ideo hortat̄ Paulus, vt accedamus cũ corde vero. i. intellectu sine errore in plenitudine fidei. i. in plena fide credentes, quæ non videntur. i. non tm̄ veritatem carnis Christi ibi esse peracta consecratione, hoc est, &c. ex vi sacraméti, sed etiam animam Christi, similiter & sanguinē; atq; eius diuinitatem simul ibi esse cum carne per concomitantiam, eo ꝙ hæc à carne separata esse non
10 possunt. Similiter † in calice virtute consecrationis ibi esse sanguinem, per concomitantiam autem totum esse Christum. Sed etiam credamus atq; sentiamus per redemptionem, quæ est in Christo Iesu nobis gratis remitti peccata, ita D.Th.3.par.q.76. art. 1.& 2. Conc. Trid. sess. 13. cap. 3. Intelligamus etiam nos veluti e manu Christi corpus eius pro nobis träditum, & sanguinem in remissionem peccatorum sumere. Cu-
11 riosas † autem quæstiones multas, quæ iam moueri possent circa hanc mensam, videlicet quomodo totus Christus possit subsistere sub tam modica panis, & vini specie. Quomodo specie panis fracta totus sit sub singulis partibus. Quomodo accidentia sint tibi sine subiecto, & alia id genus pleraque præstat prætermittere, quam perscrutari. Nihil enim potest hac vna re esse perniciosus. Siquidem homini Christiano credendum est, non disputandum, non discutiendum, non quærendum quomodo, iustus ex fide viuit, ait scriptura. Non ex argumentis, aut rationibus diuina opera discutienda sunt, sed credenda: non causemur si omnes sensus nostri decipiantur præter auditum, sicut pulchrè figuratum est in Isaac volente benedicere Iacob. Gen.27. Nam quid sibi speciale, quid proprium reseruaret incomprensibilis illa maiestas, si semper comprehendere posset sapiētia hominũ altitudines cęlestiũ secretorũ? Quid haberēt superna pciosũ, si nostræ familiariter scientiæ subijcerentur, & ideo

quanto

quanto minus capimus operis intellectum, tanto magis dispensatoris miremur consi-
12 lium. Accessuri † itaq; ad hanc regis æterni mensam accedāt cum plenitudine fidei: cum hoc sacramentum dicatur fidei. Accedant etiam cum charitate: quia vinculum est charitatis, & ideo repelluntur ab hac cœna schismatici rumpētes ecclesiasticam vnitatem, & quia est vas gratię, hinc appellatur eucharistia, excluduntur simoniaci, qui gratiā Dei emere, & vendere non erubescunt. Et vt dicitur communio repelluntur excommunicati. Verū vt est sacramentum dignitatis, fiunt indigni degradati, qui omni dignitate ecclesiastica sunt priuati. Quoniam vero est sacramentum virtutis perfectiuæ, repelluntur suspensi, & irregulares, qui manus habent ligatas: sed quia fit per eam eleuatio mentis in Deum, hinc excluduntur fornicarij, qui tanquam carnales non possunt spiritualia gustare. Oportet ergo, vt ab omni peccato sit mundus, qui vult accedere ad hoc sacramentum. Se-
13 cundum † est, vt sit ieiunus ieiunio naturę, hoc est, ꝙ à media nocte nihil sumpserit per modum cibi, vel potus, ita quòd non solū debet esse ieiunus à cibo, & potu communi, sed ab omnibus etiam medicinalibus, quæ per os sumuntur, cap. nihil. 7. quęst. 1. cap. liquido. de consecr. distin. 2. quod fit
14 pluribus ex causis. Prima, † in honorem huius sacramenti, vt scilicet per os hominis intret, nondum aliquo cibo, vel potu infectum. Secunda causa est propter significationem, vt per hoc intelligatur Christū, qui res huius sacramenti est, eiusq; charitatem debere primum fundari in cordibus nostris, secundum illud Matth. 6. Quærite primum regnum Dei. Tertia propter periculum vomitus, vel ebrietatis, quæ quandoque ex nimio cibi, & potus vsu contingit. Tertium est tempus, quantum ad ætatem, & quantum ad pascha. Aetas peccantis si non communicet est, cum ad annos discretionis peruenerit, cap. omnis, de pœnit. &
15 remis. Sed aduertendum, † ꝙ non qualibet discretio, quæ sufficiens est ad confitēdum, sufficiens est ad communicandum, sed exigitur discretio deuota, & reuerentialis, quæ determinari debet ex parētum iudicio, qui si dubitauerint, deberent consulere confessarium pueri, si videbitur ei, ꝙ ad communionem sit discretus: non tamen expectanda est ætas annorum 14. Caiet. 3. par. quæst. 80. artic. 9. vbi etiam inquit id pueris contingere in anno decimo, & excusari quidē pueros id non obseruantes, sed culpari parentes, Ioseph in floribus senten. tom. 1. q. 2. de suscep. euch. Nauar. ca. 21. nu. 57. Tenetur
16 † etiam omnis vtriusq; sexus, cum ad annos discretionis peruenerit, communicare semel in anno, idest in Pascha, quod Eugenius IIII. declarauit satisfacere quem præcepto ecclesiæ; si communicet in hebdomada sancta, vel in hebdomada paschæ, aut in dominica immediate sequenti. Potest tamen de consilio confessarij secundum tex. in capitu. omnis de pœniten. & remiss. ex rationabili causa huiusmodi communionem differre, aliàs eius omissio esset peccatum mortale. Quartum, quod
17 † requiritur, est attenti animi meditatio, & reuerentia, eademq; præsertim à sacerdotibus, indignissima enim res est; vt munus cuius Angeli digni non fuerunt, cum vecordia, & oscitantia homines exequantur, vt inquit Sotus in 4. senten. distin. 12. q. 1. artic. 4. colum. 4. Accedant ergo suscepturi hoc sanctissimum sacramentum cum omni reuerentia, & humilitate considerent verba illa sanctæ ecclesiæ, quæ dicunt, Do-
18 mine † non sum dignus, &c. Nam est, ac si diceret. Domine totius mundi creator, & rector non sum (fateor) dignus ex mea iustitia, ex mea operatione, quia & si fecerim omnia, quæ præcepta sunt mihi, dicam tamen ꝙ seruus inutilis sum; nam quod debui facere, feci. Non sum igitur vere dignus, vt tu intres sub tectum meum, vbi nullus est virtutū splendor, & ornatus pro tuæ maiestatis mansione: non enim delectaris habitare in tabernaculis peccatorum. Cęterum quia peccatricem illam à contactu pedum tuorum nō reiecisti. Luc. 7. quin magis multis modis commendatam peccatorum suorum dimissione es consolatus: quoniā item mulierem illam passam, (vt ait Matth. cap. nono) multos annos fluxum sanguinis à tactu fimbriæ tui vestimenti non prohibuisti, sed illam tua virtute sanitati restituisti: quoniam denique mulierem illam Chananæam importunitate illas tuas aures pulsantem semel, & iterum, tandem oculis misericordiæ conspexisti. Tu Domine tantum dic verbo, qui patris es verbum coæternum, dic verbo virtutis tuæ, & sanabitur anima mea: quia tuum dicere idem est, ꝙ facere: sanabitur inquam per te cibum salutiferum ab omnibus morbis vitiorum.
19 Dicant † igitur hanc orationem non tantum

tum ore, sed & corde: nam sunt, qui nequiter se humiliant, & illorum interiora plena sunt dolo. Tales non exaltat Dominus, sed solum humiles spiritu. Ideo vt dignè sumere mereantur Dominum in hoc sacramentali conuiuio, recumbant mentem in nouissimo loco, se omnibus inferiores recognoscentes, & tanto conuiuio indignos, vt tandem audire mereantur. Amice ascende superius, & tunc obtineant gratiam coram simul discumbentibus. Et nec difficile erit in veritate se indignos recognoscere, tanti mysterij participationis, si maiores se considerent valde humiliantes. Considerent
20 † (inquam) Io. Baptistam, qui ab Angelo prænunciatus, in vtero sanctificatus est, à pueritia extra tumultum hominum in heremo conuersatus, à Christo super cunctos mulierum natos commendatus, nihilominus timuit baptizare Dominum. Dicẽs. Ego à te debeo baptizari. Attendant Mariam Magdalenam, quæ tãto feruore Christũ diligebat, vt non erubesceret inter epulas cõuiuantiũ lachrimas offundere ad pedes Domini lachrimis irrigare, ac capillis tergere, ꝓpter quod à Domino audire meruit. Dimissa sunt tibi peccata multa, quoniam dilexisti multum, & tamẽ post Christi resurrectionem pedes ipsius tãgere non est permissa. Sic Petrus, cui Dominus totius gregis sui curam committere dignatus est, ad piscium capturam stupuit, & indignũ se domini præsentia exclamauit. Dicens. Exi à me dñe, qa homo peccator sum. Beatus quoque Marcus Euangelista, qui præ cęteris domini resurrectionem, & regnũ, spiritu sancto inspirante, descripsit. Se tamen indignum tanto mysterio sentiens, policẽ abscidit, vt reprobus sacerdotio haberetur, timens tractare corpus Domini in altaris sacramento. Quid igitur mirum, si suscepturi corpus Domini, vel sacerdotes Ioan. Baptista multo inferiores, Magdalenæ in amando non ęquales, Petro Apostolo dignitate, & Euãgelista Marco doctrina longe inferiores, dicant corde, & ore. Domi-
21 ne non sum dignus. Discretio † etiam requiritur, hinc in Prou. 25. dicitur. Quando sederis cum Principe, diligenter attende, quæ apposita sunt ante faciem tuam, quanta, & qualia, & pone cultrum idest discretionem in gutture tuo. Nam non debent esse suscepturi hunc panem cęlestem, & supersubstantialem, vt venter, qui cibos non discernit, vnde per Salamonem Eccle. 36. dicitur omnem escam manducabit venter. De quibus Hier. 4. inquit ventrem meum doleo idest illos, qui pleni omni spurcitia, & immunditia accedunt ad hoc sacrosan-
22 ctum conuiuium. Hinc † exigitur tanta discretio, reuerentia, & deuotio, vt nec post pollutionem in somnis inchoatam, & perfectam, nec post coitum coniugalem, licitũ sit communicare eo die, verum de veritate huius dicti remitto me infra in vi præcep. Præterea sciendum est, ꝙ vsus huius sacramenti aliquibus ex necessitate præcepti cõuenit quo ad vtranque partem, vel alteram tantum. Illud primum sacerdoti, dum celebrat, cap. relatum, de consec. dist. 2. Secundum cuilibet christiano, cum ad annos discretionis peruenerit, d. ca. omnis: vel in articulo mortis constituto, vnde viaticum di-
23 citur: an autem † sit mortale negligenti in tali articulo communicare cum possit, verius est non esse, vbi sola negligentia est in causa, si paschalem communionem adimpleuerit, verum, qui renueret tunc sacramẽtum sumere, non posset à reatu mortali excusari; tum propter manifestum scandalum tum, quia non videtur amorem erga Christum gerere, qui eius tunc corpus non sumeret. Nihilominus si huiusmodi infirmus tunc homo esset, qui frequenter in sanitate sacramentum suscepisset, & vt ait Palud. paulo ante sumpsisset, neq; vllum præsentiret carnis remorsum, sed puram putaret habere conscientiam, licet non adhiberet diligentiam tantam ad sumendam eucharistiã, sed sine illa decederet, non esset peccati mortalis condemnandus. Hæc Sotus in 4. sent. dist. 12. q. 1. art. 11. col. antepen. Hęc in genere dixisse sufficiat, nunc ad particulares quęstionum decisiones, quibus quę dicta sunt elucescent, descendamus.

24 Prima. Qui † tẽpore Paschæ idest à Dominica palmarum vsque ad octauam Dominicę resurrectionis eucharistiam nõ sumunt, peccant mortaliter: nisi iustã ob causam, & ex consilio proprij sacerdotis id in aliud tempus differant, cap. omnis, de pœn. & remis. & ibi Do. Anto. de Butr. nu. 6. Sed an suspectus, qui non communicat omni anno, compellatur communicare. glos. in cap. fi. dist. 30. finaliter concludit, ꝙ ad hoc potest cogi, vt scilicet desistat à peccato, & dignè recipiat sacramentum, dist. 50. vt pœniteat. de consec. distin. 2. si quis intra ibi Do. Ant. quæst. 12.

25 Secunda. Qui † communicare noluit in

paschate, & nec illā distulit ex rationabili cā, licet inducendus sit, vt suppleat illā paschate transacto, tñ non videtur ad hoc de necessitate teneri, quod idem dicendum est de confessione prioris anni omissa, Sylu. in verb. eucharistia 3. q. 15. versi. tertium.

26 Tertia. Hortandi sunt, † qui differunt cōfessionem à paschate in pascha, ne statim communicent, sed aliquandiu expectent, & iterum quæ oblita, atq; postea commissa, sunt confiteantur, vt mundiores accedant maximè si ij sunt, qui in fornicatione sint obuoluti, Sylu. qui supra versi. tertium. Nauar. cap. 21. num. 45.

27 Quarta. Qui communicaturi sunt in cōspectu plebis, non est condecens, vt dum sacerdos in altari, in cōspectu plebis illa, quorum fuerint obliti in confessione, illi confiteantur, sed vel communionem si sine nota possunt, differant vsque ad aliam missam vel proponētes illicò post communionem confiteri, sacramentum sumant, Sylu. in verb. eucharistia. 2. quæst. 7. versi. ex his autē Sotus in 4. senten. dist. 12. quæst. 1. art. 4. Nauar. cap. 21. nu. 49. & cap. 2. nu. 9.

28 Quinta. Mortis † supplicio perituris eucharistiæ sacramentum non est subtrahendum, si ostenderint signa pœnitentiæ euidentia, vt habetur in synodo Neapolitano, capitu. 15.

29 Sexta. Et si † dignus esset non modica pœna sacerdos ille, qui hostiam frangeret, vt laicum communicaret, cum ipse debeat accipere totam hostiam, cap. relatum, de consecr. dist. 2. Tamen in casu necessitatis, vel infirmitatis, vt si esset excōicaturus aliquem per modum viatici, potest cum aliam non habet hostiam consecratam frangere suam, & dare partem infirmo. Ita Sylu. in verb. Eucharistia. 3. q. 15. vers. 1. in fine. q extendit etiam ad casum ratione deuotionis.

30 Septima infirmus † semel per modū viatici cōmunicatus, si postea per aliquot dies superuiuat, puta sex, vel octo, potest iterum eodem modo communicari: & ratio est: quia potest contingere, vt hoc medio tempore mortaliter peccauerit, & velit Christo iterum incorporari per eucharistiæ sacramentum, Ioan. Tabi. in verb. communicare: nume. 54. versicu. 48. Armilla in verb. communio. num. 18. Viaticum vero accipere potest etiam non ieiunus, & quando datur, semel tantum dicitur ab infirmo. Domine non sum dignus, & sacerdos. Accipite frater viaticum.

31 Octaua. Vera † contritione præcedente, & nullo contemptu, & distractione notabili, nec alio, quod obstat interueniēte, potest quis etiam intra vnum diem naturalem post habitam copulam carnalem, aut pollutionem illicitam celebrare, aut communicare humiliter, Sylu. in verb. eucharistia 3. q. 10. vers. quintum. Nauar. c. 21. nu. 51.

32 Eucharistiam † percipere cum cōtritione absque confessione: modo sint peccata mortalia, peccatum est læthale, vt habetur per Conc. Tri. & nos super in prima parte. cap. 13. limitauimus prædictam conclusionem pluribus modis.

33 Decima. Peccatum est mortale scienter credere; aut probabiliter credere se esse in peccato mortali, vel cum conscientia peccati mortalis, quæ esse dicitur quodcunq; iudicium, seu assensus, quod quis sit cum peccato mortali, vel cum proposito redeundi ad peccatum mortale, & cōmunicare. 1. Cor. 2. Nauar. c. 21. nu. 46.

34 Vndecima Monachus † sancti Benedicti, seu quicunq; alius, aut monialis cuiussuis ordinis non communicans semel in mense peccat mortaliter, nisi illam differat ex cōsilio sui confessarij, ita tex. in clem. Ne in agro § sane vbi Zabar. de sta. mona. Concil. Trid. sess. 25. cap. 10. de regul.

SVMMARIVM.

1 *Sacerdos summæ negligentiæ reus, qui potestate celebrandi non vtitur.*

2 *Bona quanta proficiscantur ex sacrificio altaris, & quam stultè illud sacerdos omittat.*

3 *Sacerdos ex mera negligentia non celebrans saltem in paschate, pentecoste, & Natiuitate Domini, peccat.*

4 *Sacerdos, an excusetur à non celebrando ex eo, quod peccatis, & excommunicatione sit impeditus.*

5 *Sacerdos ob reuerentiam nō celebrans modo celebret in paschate non peccat.*

6 *Religiosi eo modo, quo sacerdotes seculares, tenentur celebrare.*

7 *Parochi partes quæ sint in celebrando,*

do, & in administrando euchari-
stiæ sacramento.

8 Sacerdos beneficium obtinens cũ onere celebrandi quotidie, non tenetur quotidie.

9 Ecclesiæ cathedrales, & collegiatæ, & religiosorum conuentus qualem habeant obligationem in celebrando.

10 Conuentus exiguus, etsi quotidie non celebrat non peccat.

11 Episcopi possunt statutũ facere, vt subditi celebrent singulis festis: qui etiã curam gerunt, vt dominicis sacrum fiat.

12 Celebrare quotidie, melius est, quàm ob reuerentiam abstinere.

13 Sacerdoti an liceat feria sexta, quæ est dies parasceue, & sabbato sancta celebrare.

An, & qñ obligentur sacerdotes celebrare. Cap. XXXVIII.

1 Hortatur Apostolus. 2. Cor. 6. Ne † in vacuũ gratiã Dei recipiamus, & in parabola euangelica talentorum. Matt. 25. & Luc. 19. reprehenditur seruus ne quã, q in sudario talentum reposuit, & ob id, quod nunquàm illo vsus fuerat, iussus fuit mitti in tenebras exteriores. Et reus videtur esse negligentiæ sacerdos ille, qui non vtitur sibi data nobilissima potestate secũdum illud Pet. 4. vnusquisq; prout accepit gratiã &c. Hinc Gabr. de cano. missæ lect. 87. infert, q imprudenter quidem agit quo ad alios, & stultè quo ad se sacerdos ille, qui laudabiliter potest abstinere, & laudabiliter accedere, abstinẽ-
2 do: cum † per hoc sacrificiũ fiat diuini cultus reparatio, pœnæ mortuorum mitigatio humanorum defectuum reparatio beneficij Redemptoris frequens recordatio, deniq; familiaritatis manifestatio, quæ ex frequenti suæ præsentiæ manifestatione insinuatur, fit denique Angelis letitia. Stultè etiam agit quo ad se, cum se ipsum tot, tantisque bonis priuat. Quod si quis obijciat vacationem à celebratione, ideo fieri, vt reuerẽtius postea celebret, reminiscatur illud Nasonis. Qui non est hodie, cras minus aptus erit. At vero quando obligentur sub peccato mortali celebrare, ex sequentibus decisionibus manifestum fiet.

3 Prima. Mortale peccatum † est sacerdoti omnino, hoc est per totã vitam à celebratione cessare, etiam si nulla ei parochialis ecclesiæ, aut alterius obligationis cura incumbat. Quod quidem peccatum, qđ scilicet est omissionis; tunc videtur admittere, quando secluso impedimento, seu quacunq; causa rationabili vere, vel apparenter, sed ex mera negligentia omittit celebrare. saltem diebus illis, in quibus fideles communicare consueuerunt, quod est festum Natiuitatis Domini, Paschatis, & Pentecostes secundum priscorum morem, iuxta tex. in c. & si non frequentius, de consecr. dist. 2. Vel saltem alijs ter, vel quater in anno. Quapropter qui aliquando celebrat, nõ cogitur sub pœna peccati mortalis illis signanter diebus, de q̃bus tex. in d. c. & si nõ frequentius, celebrare: satis enim est pręceptum ecclesiæ seruare de cõmunicando in Paschate, ita D. Thom. 3. par. quæstio. 82. articu. 10. Sylu. in verb. Missa 1. quæstio. 7. versicu. 4. Sotus distin. 13. quæstio. 1. articu. 10. Nauar. cap. 25. num. 88. in fine.

4 Sed an † admitti posit sacerdotum illorum excusatio, qui ideo aiunt celebrare nõ posse, quia peccati reatu, aut excommunicationis sententia sunt irretiti. Respondetur quòd si sunt sententia ecclesiæ præcisi, & per eos non stat quo minus reconcilientur, cessando non peccant: quia legitimo arcentur impedimento. Si vero solum peccatum mortale eos cohibet, non excusantur, si nunquàm celebrent: quia pœnitentiam agere possunt. Dom. Anto. de But. in capitu. 2. nume 28. de cohab. cler. Sotus, qui supra versicu. secundo, arguitur. Ve-
5 rum, qui † ob sui indignitatem, & sacramenti reuerentiam non celebrant, minime peccant, secundum D. Bonau. & Sylu. in verb. Missa. 1. quæst. 7. versi. 4. argum. text. in cap. quotidie, de conse. dist. 2. quod intellige, modo celebrent in die paschatis, cũ ẽt hoc secularibus sit iniunctum, c. omnis extra de pęni. & remis. Neq; etiam peccarent, qui hoc facerent ex familiari consilio spiritus sancti: sicut quidam ex sanctis patribus nunquàm celebrauit, Sylu. qui supra, & hæc quo ad sacerdotes, qui non sunt adstricti ad celebrandum.

6 Secunda. Religiosi † vero, qui nullam

habent curã,& nec ex obedientia ad id tenentur, eodem modo obligantur; quo sacerdotes seculares, quamuis teneantur sub peccato mortali singulis mensibus communicare iuxta tex.in clem. ne in agro. §. sane, de sta.monach.

7 Tertia.Sed parochi † qui curam habent animarum tam crebro celebrare tenentur vt muneri suo satisfaciant. Tenentur enim parochi sacramenta ministrare, quæ populus tenetur suscipere, quare saltẽ diebus festis eadem obligatione perstringuntur:nisi legitimè fuerint impediti,vel per aliũ populo satisfaciant,arg.tex.in c.1. de celebr. miss. Sotus in 4.sent. dist.13.q.3. art.3.

8 Quarta.Cæteri † vero sacerdotes,qui tali pacto beneficium obtinuerunt, vt quotidiè celebrare teneantur,nec arctari possunt ad quotidiè celebrandum:quia sic de facili daretur materia peccandi: cum facilè non cõtingat sacerdotes quotidiè deuotos existere ad celebrandum, quare debet intelligi, vt celebrent quantum frequentius possunt,salua honestate sua,ac debita deuotione.Ita Panorm.in c.significatum. num. 4.de præb.& in c.consuluisti, de celeb.miss.

9 Quinta.De ecclesijs vero cathedralibus & collegiatis,& religiosorum conuentibus dicimus,ꝙ episcopis, & prælatis incumbit cura sub reatu peccati mortalis, vt in eorũ ecclesijs quotidie conuentualiter celebretur. Atq; hic est legitimus sensus canonis, iteratur.de consecr.dist.2.canonistæ, in ca. cum creatura,de celeb. miss. vbi addunt, ꝙ quilibet conuentus quotidiè tenetur celebrare duas missas,alteram de festo; aut feria,atq; alteram pro defunctis.sed id ex capitulo non colligitur, solum damnatur negligentia non celebrandi pro anniuersarijs defunctorum, quare semel in hebdomada celebrare pro defunctis satis est.

10 Quinimo † assertio hæc quotidiè celebrandi regulariter,est intelligenda: nã tam exiguus esse potest conuentus, vt licet in aliquibus ꝓfessis sacrũ non fiat,non sit mortale.At vero in ciuitate, aut in oppido populoso, vbi multæ essent parochiæ, non satis esset in cathedrali, aut collegiata quotidie celebrare, sed necesse est in basilicis etiam parochialibus,ad quas populus confluere posset,celebrare.

11 Sexta. Præcipitur † etiam episcopis, vt curã habeant, quo ẽt dominicis diebus sacrum faciant, qđ intelligo præter conuentualem, vt hr̃ per Conc. Trid. relatum per Nauar.in c.25.nu.88.in fi.sess.24.c.14.ex quo capitulo manifestum sit, posse episcopum facere statutum;vt sui subditi celebrent singulis festis.Ecce patet quando sit obligatio celebrare sub peccato mortali.

12 Sed quæritur. Quid consultius † sit quotidie celebrare, an ob reuerentiam quandoq; abstinere, respondetur ꝙ melius est exẽplo Zachei quotidie celebrare, qui gaudens Christum recepit in domum suam, quàm exemplo Centurionis, qui dixit Domine non sum dignus, Matt.c.16. ob reuerentiam abstinere, & ratio est, quia amor præfertur timori. Verum si quis senserit ex sumptione huius sacramenti se proficere in feruore dilectionis ad Christum in maiori desiderio,in fortitudine resistendi peccatis debet quotidie celebrare.At si ex frequenti sumptione sentiret in se minorem reuerentiam huius sacramenti, monendus est, vt quandoq; abstineat. Ita D. Tho. tertia par. sum.q.80.art.10.& ad 1.Cor.cap. 11.

13 Rursum quærit, postquàm ex sui natura melius est quotidie celebrare, quàm quandoq; abstinere, an licitum sit sacerdoti celebrare feria sexta, quæ est dies parasceue, ac in die cœnæ,& sabbatho sancto celebrare Respon. ꝙ peccatum est mortale, etiam priuatim in die parasceue celebrare: est enim contraire iustissimæ cęremoniæ ecclesiæ,quę plurimũ refert,In alijs vero duobus diebus, scilicet cęnæ; & sabbatho sancto licet ritus ẽt ecclesiasticus habeat,vt sola vna celebraretur missa,nõ tñ eius obseruatio tanti refert,quin priuatim saltẽ ex facultate ꝑlati præter missam solemnẽ posset quispiã celebrare,ita Sot.in 4.sent.dist. 13.q. 2.ar. 2.vers.hinc secundo.Notandũ vero est, ꝙ licet sabbatho sancto videamus celebrare,tamen missa, quæ dicitur,non est eiusdẽ diei, sed noctis resurrectionis, vt significat collecta,quæ incipit. Deus qui hanc sacratissimam noctem, & per anticipationem dicitur. Sic hostia quæ suscipit in die parasceue,est consecrata in die cœnæ, non autem tunc consecratur, quæ reposita erat in sepulcro,vt cautè custodiretur.

SVMMARIVM.

1 *Sacerdoti missas plures quam unã non licet hodie celebrare singulis diebus;secus erat antiquitus.*

2 *Missæ tres in die Natiuitatis Domini cele-*

celebrantur, et quid denotet p eas.
3 *Missa una excepto die Natalis Domini, in die celebranda est, et ab aurora usq; ad meridiē tēpus est celebrādi.*
4 *Missa solemnis antiquitus qua hora tum festis tum pro festis diebus esset celebranda.*
5 *Missam celebrare, an et quando liceat matutinis non solutis.*
6 *Missa ante primam celebrari potest.*

An sacerdos possit in eodem die plures missas celebrare. Cap. XXXIX.

1 Vfficit † (inquit Alexander Papa; de conse. dist. 1. sacerdoti missam vnā celebrare singulis dieb. q̃a Christus semel passus est, & totū mundum redemit. Et valde fœlix est, qui vnā dignam celebrare pōt. Erant tñ plures casus de iure antiquo quibus idem sacerdos poterat in die bis celebrare, qui enumerantur per gl. in c. consuluit, de celebr. miss. in quibus tñ casibus non licebat sacerdoti, nisi ieiuno celebrare, vnde postquàm in prima celebratione potionem sumpserat nullus superueniens, vel defuncti, vel magnæ personæ, vel cuiuscunque aliæ rei casus, vel necessitas causa esse poterat legitima, vt iterum celebraret.

2 Attamen † ex omnibus illis casibus, quidum ecclesia sacerdotum raritate laborabat, frequentes erant, quib. vnus posset plures celebrare missas. nō est iam in vsu. preter diem Natiuitatis Domini. c. nocte, de conse. distin. 1. In quo tamen die trina præmittitur celebratio prima in media nocte, quæ designat æternam natiuitatem ex patre, quæ nobis occulta est. Secunda in diluculo propter spiritualem natiuitatem, qua vt legit, 2. par. 1. Christus oritur tāquàm Lucifer in cordib. nostris. Vltima hora tertia, pp̄ter temporalem, visibilemq; in carne natiuitatem, quamuis etiam sine intercapedine dici possent omnes. Sed ante lucem non potest dici, nisi vna. Sotus in 4. dist. 13. q. 2. Nauar. c. 25. num. 87.

3 Igitur † tantum in die Natiuitatis Domini potest sacerdos missas plures celebrare, nec non etiam primam in nocte. Cum alioquin in die sit semper missa celebrāda. Si quidem Christus ipse in hoc sacramēto præsens est, qui ait. Ioan. 9. Me oportet operari opera eius, qui misit me, donec dies est. Qui quidem dies non debet sumi à media nocte, sed à solis ortu. At neq; expectādus est solaris corporalis aspectus, sed auro ra, quando eius splendor apparere incipit, & decurrit vsque ad meridiem. Potest nihilominus ex priuilegio hora parum tantum anticipari, tum etiā postponi. Propter causam etiam legitimā, vt causa celebrandi in die festo, quando quis iter facit, licet paululo, vel ante auroram, vel post meridiē celebret, & quamuis sine dispensatione id fieret, non condemnarem ad peccatum: secus si anticipatio, vel postpositio longior esset, Sotus distin. 13. q. 2. artic. 2. col. pen. & hæc circa missas priuatas.

4 Nam † missa solemnis antiquitus etiam habebat sua statuta tempora. Scilicet diebus festis post tertiam, de conse. dist. 1. cap. nocte. & in profestis post sextam, vt in c. solent, ea. dist. & in diebus ieiuniis post nonam.

5 Ait quoque † Palud. non licere celebrare, nisi solutis matutinis. Hinc Syl. in verb. missa. 1. §. 6. inquit omnes canonistas asserere, ꝙ sit peccatum mortale. Ita etiam D. Anto. in 1. parte suę sum. tit. 1. c. 16. §. 4. Host. in sum. de celebra. miss. Nauar. de hor. cano. c. 21. nu. 30. licet contrarium teneat Sotus lib. 10. de iusti. & iu. q. 5. art. 4. col. fin. Sed distinctione potest vtraque pars concordari, nam ob causam aliquam celebrare non solutis matutinis, v. g. vel quia prælatus præceperit, vel ad euitandum scandalum, vt si non esset, qui celebret nullum est peccatum. v. g. si veniret aliqua illustris persona Dux, vel Marchio, aut episcopus. Si tamen sine vlla necessitate vellet nondum dictis matutinis celebrare, tunc procedunt dicta canonistarum. Inquit etiam Sotus, quòd si quis propter morbum aliquem legitimum haberet iustam excusationem soluendi officiū diuinū, potest sacrū facere, quāuis non dixerit, neq; dicturus sit cæteras horas: qđ tamen intellige: modo non possit vtrunque persoluere, sed tantum sacrum facere.

6 De † prima autem nullus est scrupulus, nam missam soluere priuatim ante primā nullū est peccatum. Imo qui in aurora missam dicere iubetur, melius faceret post missæ celebrationē interesse choro ad primā, quā illam ante primā dicere. Sotus, de iusti.

& iu.libro 10.quæst.5.artic.4.col. fin.verum si consuetudo esset, vt non celebretur missa ante primam intelligenda foret de missa maiori. Nauai.cap.25.nu.83.

SVMMARIVM.

1 *Sacerdos cur sacris illis vestibus ad celebrandum utatur, quæ sunt sex, & quid vnaquaq; significet.*

2 *Sacerdos aliquam ex vestibus sacris consultò prætermittēs peccat mortaliter, item si accedat ad cōmunicandum sine stola, nu.seq.*

4 *Sacerdos indutus aliqua ueste non benedicta celebrans peccat mortaliter*

5 *Vestimenta sacra, & altaris paramenta sine peccato tangere licet.*

6 *Corporalia, & purificatoria ne à monialibus qdē tāgi pnt sine peccato; & ea lauare pertinet ad diaconos.*

7 *Corporalia, uel calicem simpliciter tāgere mortale non est, secus si in usus profanos adhibeantur.*

8 *Casula uel alius ornatus ecclesiæ, an fieri possit ex uestibus mulierum.*

De vestibus sacerdotis. C. XL.

1 PRimum, † quod requiritur in celebratione est vestimentorum ornatus, tum ad representandā Christi passionem, tum ad excitandos spiritus nostros, qbus efficacius fructum eiusdem passionis percipiamus, vt habetur, in Conc.Trid.in c.cumq; natura sess. 25. igitur vt pontificales prætermittamus, sex, sunt sacerdotis vestes, idest Amictus, Alba, Zona, Manipulus, Stola, Casula. Amictus ergo, si ad passionem spectes, velum illud significat, quo perfidi Iudæi, vt Mat. 26.legit, faciem Christi velabant. dicentes profetiza nobis Christe, quis te percussit. Si vero ad mores, fatetur Christi sacerdos capitis membrum esse, quem proprio cerebro, quo oēs sensus vigent, imponens profitetur sensibilia hæc omnia, & caduca pro spe æternorum obijcere. Descēdit etiā amictus super humeros, quibus onus domini ferre docemur. Alba, sicut & amictus vestis linea est candida, & munda, quæ latinè talaris dicitur, eò quod ad talos vsq; descendit. Primum memoria est illius, qua velut stultus ab Herode illusus, remissus est apud Pilatum. Sed quantum ad mores, significat iustitiam, quæ vniuersam virtutem cōprehendit: quia in cūctis operibus nostris educere debet, ob id ꝙ totum corpus nostrum tegit. Est quòd linea morum floritatem, & gloriæ candorem repræsentās, quem Christus in transfiguratione vestimentis suis exhibuit. Zona, seu cingulum, si ad passionis memoriam referatur, significat aut primum ligamen, quo in horto dominus captus fuit, aut flagella corpus Christi ambiētia: si vero morum nostrorum sit admonitio, significat castitatem, quæ firmiter esse debet in ministro eucharistiæ, præcingitur circa lumbos; vt nullis incētiuorum stimulis castitas dissoluatur, secundum illud Luc. 12. sint lumbi vestri præcincti, succingitur ne defluat, vt expeditus ad pietatis opera nulla ocij lasciuia naufragetur. Succingitur nihilominus alba, ne defluat, per quod omnem superfluitatem à sacerdotis vita excludi oportere pœnitus demonstratur. Hinc in cap. à crapula, & cap. clerici officia, de vita, & hone. cleri. interdicuntur clericis crapula; & ebrietas, caupone, secularia negotia, alearum lusus, &c. Habet quoq; cingulum brachia duo sese complectentia, qđ duplicem significat munditiam mentis, & corporis. Post hæc manipulus à læuo brachio pendens secundum ligamen designat, quo Christus fuit columnæ manibus alligatus, qui quidē funis in brachio illo sinistro cordis vicino amorem nobis commemorat, quo ad expianda nostra peccata cruenta flagella pertulit, quo ideo vicarium amorem respondere sacerdos profitetur, cuius gratia flagella huius mundi, tanquàm fructus pœnitentiæ tolerare debemus. Atque his quatuor insignibus non solum sacerdos, sed & diaconus, & subdiaconus induuntur. Stola, quæ & orarium dicitur, vinculum tertium repræsentat, quo Christus crucem baiulans, fuit collo ligatus. In moribus vero nostram obedientiam, & iugum domini, cui collum, quasi loroligati, submittimus ad portādum crucem domini, eius vestigia secuti. Hanc autem sacerdos in vtroque humero portat, eandemque super pectus in modum crucis. Quo vtique signo & à dextris, & à sinistris, prospe-

prosperis & aduersis communitum esse doce. Supremũ deniq; vestimẽtum est casula, quæ & planeta dicitur,& hæc ab vtroq; latere incisa est, designans tunicam Christi inconsutilem,qua exutus crucifixus est. Sed quantum ad mores,charitatẽ,quæ ipsum ad crucem perduxit, & in nobis (vt ait Apostolus) multitudinem operit peccatorum, Dalmatica vero in modum crucis efformata passionem Christi nobis refert,ita Gabr. de cano.miss.lect.11.& 12. Sotus in 4. sent. dist.13.q.2.ar.4. Ecce quibus secretis vestibus sacerdos ad sacrum altare accedit. Nam si
2 aliquam illarum consultò prætermitteret, tanquàm mysteriorũ contemptor mortaliter delinqueret. c. ecclesiastica, dist. 23. qui tex.intelligitur infra missarum solemnia,vt inquit Sylu.in verb.sacerdos. ver. quartum. secus si ex obliuione,vel aliqua negligẽtia,
3 Sotus d.art.4. Peccaret etiam † mortaliter, qui acciperet absq; stola sacramentum ad communicandum infirmos,vel etiam alios sanos,in diebus festis,dum populus exhibetur, nam tunc propter reuerentiam sacramenti illam debet habere Turrecre. in d.c. ecclesiastica,nu.5.verum si sacerdotes communionẽ acciperent absq; stola , vel ꝓpter infirmitatẽ , vel aliam rationabilẽ causam, non celebrando non peccarẽt mortaliter. Addit quoq; Cardin.à Turrecrem.ibi,ꝙ dũ sacerdos facit officiũ Diaconi, non debet vti stola,sicut cum celebrat, arg.tex.in cap. præcipimus,& quod ibi no.dist.93. Sed vtetur sicut Diaconus vti debet,scilicet solum super humero sinistro sub brachio dextro, dist.25.cap.vnum horarium,ita etiam tenet
4 Sylu.in verb. sacerdos versic. 5. Sed † quæritur, quid si sacerdos celebrauerit indutus vestibus, quibus indui debet,aliqua ex ijs vestibus nondum erat benedicta,an peccauerit mortaliter,resp. quòd sic ex crassa ignorantia,secus si ex obliuione , vel leui culpa,
5 nam tunc tantum venialiter. Item † quæritur vtrum vestimenta hæc sacrata tangi possint à mulieribus, & laicis, & an sit peccatũ mortale illa tangere. Summa Rosella, & Angelica. (vt refert Sylu.in verb.corporalia.q.1.) inquit,quòd possunt tangi absque peccato,quamuis sit irreuerẽtia, paramenta altaris, vt sunt pallæ, vasa, & huiusmodi etiam sint benedicta tangere:& ita se habet consuetudo, quòd possint tangi, & hoc tene:quia non est irreuerentia, sed non reuere-
6 rentia tanta. Quod secus † est de corporalibus, & purificatorijs:nam non debent lauari, nec tãgi etiam à monialibus; quamuis essent sacratæ,c.sacratas,dist.33.& de cõse. dist.2.c.nemo,el secondo,ne fragmenta,vel pulueres dominici corporis male tractentur;aut à profanis contingantur.d.c. nemo, & idem de purificatorijs, quibus interdum stillæ sanguinis imbibũtur, & reliquiæ corporis adiungũtur , sed ministri scilicet Diaconi habere debẽt nouam peluim, & aquã in sacrario proijcere , scilicet saltem quantum ad primam lotionem,si autem sunt lota,possunt per moniales reparari,si sit consuetudo,ita Sylu.in verb.corporalia. q. 1. & in verb.fœmina.quæst.3.
7 Simpliciter tamen illa † tangere,aut calicem , nullatenus est peccatum mortale, imo si absit contemptus , aut non veniale, aut leuissimum , sed vsus eorum profanus est genere suo mortalis , vt si quis auderet calice consecrato in mensa profana vti,aut corporali , tanquàm nasistergio, aut vestibus sacris tanquàm torneamentis . Sotus in 4.senten. distinct. 13. quæstio. 2. articu.3. colum. antepenul. Hinc inquit tex. in cap. nuptiarum, de consecra.distinct. 1. Ad nuptiarum ornatum diuina ministeria non præstentur,ne dum improborum tactu, vel pompa secularis luxuriæ polluuntur , ad sacrificium tanti ministerij videantur indigna: & ratio est , quia quod semel Deo est dicatum, ad humanos vsus non est amplius transferendum . Hinc glo. in d. cap. ad nu-
8 ptiarum , † arguit, quòd ex veste alicuius dominæ non debet fieri casula , vel aliquis ornatus ecclesiæ;sed contrarium habet cõsuetudo legum interpres , quæ quotidie ex vestibus profanis fiunt sacræ per pontificalem benedictionem . Sic templa idolorum conuersa sunt in ecclesias, & multæ domus profanæ ita Sylu. in verbo, testis.

SVMMARIVM.

1 *Sacerdos celebrare debet in ecclesia & super altari consecratis , & quæ in altari præterea requirantur.*

2 *Pallæ siue tobaliæ altaris possunt esse non benedictæ , & etiam in vsum profanum conuerti, & quot esse debeant,num sequen.*

3 *Corporale & purificatorium qualia esse oporteat.*

De ijs, quæ sunt necessaria sacerdoti celebrare volenti. Cap. XLI.

1 RVrsum † debet sacerdos cõsecrare in ecclesijs ab episcopo cõsecratis, c. 1. c. sicut, c. nullus, de cõsecr. dist. 1. vel benedictis: & ita videtur esse vsus ecclesiæ, & hoc propter reconciliationem, si forte fuerint violatæ, vt inquit Sot. in 4. sent. dist. 13. q. 1. ar. 3. col. 9. & nos infra sub eodem præcepto: pterea in altari consecrato, lapideo, integro, non enormiter fracto, c. latria, c. placuit. de cõse. dist. 1. c. quod in dubijs, de consec. eccle. Qđ
2 debet † esse ornatum duabus pallis, quę extendi debent super altare, in quibus extenditur immediate corporale, quas in necessitate non oportet esse benedictas; imo tali casu sufficiunt si pallæ, alias tobaliæ, sint laicorum, quibus deinde ipsi vti possunt: q a non sunt ad cultum diuinum deputatæ. Sed pro necessitate ad tẽpus assumptæ, ita Sylu. in verb. benedictio q. 5. Corporale vero, & purificatorium oportet vt sint benedicta. verum si lauantur, non est opus noua benedictione, nec purificatoria, Sylu. in verb. corporalia quæst. 2. cum formam non perdant, etiam si discedat amydum, & reponatur. Et † vtrumq; horum debet esse de syndone munda, & de lino puro e terra procreato, atq; contexto. c. consulto de conse.
3

dist. 1. Alias celebrans cũ corporali immundo, vel purificatorio, aut calice peccat mortaliter, cap. 2. de custo. euch. Caiet. in sum. in verb. missa. Sylu. in verb. vasa. vbi extẽdit ad oratoria; corporalia, vestimenta ministrorum, & pallas altaris. Et debet esse ipsæ pallæ, seu vestes, quibus altare cooperit ad minus duæ, excepto corporali, in representatione sanctissimę Trinitatis, & sufficit quod sit vna duplicata. Sylu. in verb. corporalia. & in verb. missa. 1. q. 3. ver. scđm. si vero altare non esset consecratum, saltem debet ce-
4 lebrare † in altari portatili, consecrato, qđ est paruus lapis cõtinens in se foramen cũ consecratione, & signo superposito. & hoc altare debet esse ta[...]æ latitudinis, & longitudinis secundum Pet. de Pal. scilicet, lapis in capsula, q in ea capi posset pes calicis, & hostia consecrata saltem, quod sint super lapidem pro maiori parte, & ita sacerdos celebrando debet tenere panem, aut calicem super lapidem saltem pro maiori parte, arg. tex. in c. concedimus de conse. dist. 1. qđ notat Sylu. in verbo, Altare nu. 1. Et hæc intelligẽda sũt de altari, quod vulgo dicitur portatile. In quo tamen altari consecrato
5 adhiberi debent sanctorũ reliquiæ, † quorum vita abscondita est cum Christo in Deo. vnde de cõse. dist. 1. c. placuit, habetur. Placuit vt altaria, in quibus nullum corpus, aut reliquiæ martyris condita probantur, ab episcopis, qui eisdem locis pręsunt, si fieri potest, euertantur. quamuis canon ille nõ est ita vsu necessarius, nisi vbi huiusmodi reliquiæ haberi possint. Ita Sotus in 4. sent. dist. 13. q. 2. ar. 3. col. 10.
6 Colligitur † ergo ex ijs, quod regulariter non licet celebrare nisi in domibus ab epo consecratis, c. nemo, de conse. dist. 1. vel saltem in domibus benedictis. vel etiam in capella benedicta in altari portatili cõsecrato; vel etiam si esset domi oratoriũ ab episcopo benedictum, vt hr̃ in Conc. Trid. sess.
7 22. c. quanta cura. Sed quæritur An † sacerdos consecrando extra ecclesiam cõsecratam, vel benedictã peccet mortaliter. Resp. quod sic. d. c. sicut. c. vnicuiq; de conse. dist. 1. modo concurrant, primum, q non sit necessitas. secundum, quod non sit petita licẽtia ab episcopo. Quamuis hodie per Conc. Trid. non liceat episcopis illam concedere, sed tantum Cardinalibus. Verum credimus, quod sicut existente necessitate etiam sine licentia episcopi poterat absq; peccato sacerdos celebrare in domo non consecrata, neque

neque benedicta altari, alijsq; necessarijs interuenientibus, c. concedimus, de conse. dist. 1. Sylu. in verb. missa 1. q. 8. vers. secundum. Ita posset etiam hodie post dictum Concilium: quia non videtur per hoc derogatum per dictum Concilium, & per con-
8 sequens illi adhærendum. Quod nota † pro terris, in quibus frequentissimè supplicationes fiunt ad aliqua parua æremitoria, præ quorum foribus solet dici missa, vt ab omnib. audiatur. & in primis missis sacerdotũ, ad quas maxima multitudo, quam ecclesia capere non potest, solet conuenire, & in missis, quæ celebrantur sub diuo. i. sub campo, vel in tentorijs, vel in domibus priuatis quamuis in locis, vbi vel mensa, vel lectus sternitus, nisi ob grauem iacentis infirmitatem; vt communionem suscipiat, indecen-
9 tissimum est celebrare. Vel † ẽt in exercitu Christianorum maximo, quia communicare debent, quibus imminet periculũ mortis. In nulla tamen necessitate licet celebrare in mari vel in flumine, vbi probabiliter, effusio sanguinis timetur, Sylu. in verb. missa 1. q. 5. Sotus dist. 13. q. 2. art. 3. col. 7. Nauar. c. 25. num. 81. & seq.

Nec etiam licitum est celebrare in ecclesia polluta, vel interdicta, durante interdicto, sub pœna irregularitatis, cap. is qui de sent. excom. lib. 6. Polluta vero ecclesia quãdo dicatur, & an requiratur vt sit notoria. vide infra in Tertio præcep.

10 Et quid si sacerdote celebrante fit rixa in ecclesia cum sanguinis emissione, an sacerdos debeat à celebratione desistere, vel missã prosequi. Resp. qđ si cęptus est canon, debet missã prosequi, alias dẽt proficisci, & ingredi sacristiam, Sotus, qui supra. ar. 3. & 4. Vel posset si ecclesia esset tantum benedicta, & fieret rixa cũ sanguine ante inchoatum canonem, sacerdos aspergere aqua benedicta ecclesiam; & prosequi missam. c. fi. de conse. ecc. vel alt. Sotus, qui supra.

SVMMARIVM.

1 *Sacerdoti quæ sint necessaria in celebratione missæ.*

2 *Missæ quot personæ interesse debeant.*

3 *Celebrare solus & sine ministro quis an vnquam possit.*

4 *Calix cum patena consecratus, chrismate vnctus, ex auro, argento vel stanno esse debet.*

5 *Sacerdos celebrando rubricam missæ sumere debet tam in dictis, quam in factis, & esse nudo capite.*

6 *Sacerdos debet habere intentionem faciendi quod fecit Christus in prolatione verborum consecrationis.*

Quæ debet sacerdos seruare Celebrando. Cap. XLII.

1 SAcerdos † celebrando secundum com. opinionem prius debet persoluere horas matutinas, nam de prima si esset aliqua consuetudo, vel constitutio contraria, vt prius dicat, dẽt intelligi de missa maiori, vt supra diximus. Debet ẽt habere sacras vestes, vt supra c. 8. præterea debet habere lumen c. fi. de celebr. miss. aliàs esset peccatum mortale, quia deponitur sacerdos, vt ibi. quod lumen potest esse ex oleo, vel sine, melius autem est, vt sit ex cera, & ita habetur in praxi. sufficit etiam vna candela ex necessitate præcepti, sed indecens est, & ideo duæ deponuntur.

2 Debet † etiam habere duos pręsentes, de consecr. dist. 1. c. hoc quoque. Hinc sacerdos pluraliter loquitur audientibus, dum ait. Dominus vobiscum, & gratias agamus, & cap. non ergo decet, vt cum vno tantum ministro celebret, quod intelligitur de missa maiori, nã in missis priuatis sufficit vnus minister, qui gerit vicem totius populi catholici, qui tamen non debet esse mulier, c. 1. de cohab. cler. vel muli. Sylu. in verb. missa 1. q. 2. vers. secundum.

3 Vtrum † autem si quis esset solus in æremo, posset absq; ministro celebrare? Respõdetur quod sic in vrgenti necessitate. (v. g.) si magnum esset festum, & alium sacerdotem sacrum facientem audire non posset, alias non ita, Do. Ant. de Butr. in c. 2. de vit. & hon. cler. num. 11. Sotus dist. 13. q. 2. art. 5. col. 10. qui inquit quod cum hæc sint de iure positiuo, posset cum dispensatione eremita solus celebrare.

4 Habere † etiam debet calicem cum patena consecratum, & chrismate perunctũ, & nec licet in hoc episcopo dispẽsare, Sylu. in verb. Missa. 1. vers. secundum. Calix vero cum patena debet esse ex auro, aut ex argento, aut saltem ex stanno, vt habetur in c. vt calix, de conse. dist. 1. Qui autẽ aliquid istorum prætermitteret, si absit scientia &

contemptus;non peccaret mortaliter, arg. tex.in c.fi.de celeb.miss.in fi.Non.n. tenetur sacerdos explorare vasa an sint consecrata, vel vtrum linteola sint ex lino. & an subtus ara lapidea lateat,Sotus dist.13.quæst. 2.articu.3. in fi.

5 Debet etiam sacerdos celebrando † seruare ordinarium, seu rubricam missæ tam in dictis,quā in factis: quia sunt plena ✠ sterijs; & habere debet librum saltem continentem canonem. Te igitur vsq; ad communionem,sub peccato mortali, Nauar. c. 25.nu.82.ver.18. Debet ēt capite nudo totū sacrum peragere, de conse. dist. 1. c. nullus episcopus.Quare graue peccatum esset aliter facere,Nam priuatur ille sacerdos communione; nisi forsan ex rationabili causa prælatus dispensaret,Sylu.in verb. missa. 1. q.2.Sotus dist.13.q.2.art.4.

6 Rursum † debet habere intentionem faciēdi,quod fecit Christus, & facit ecclesiā, quando vult proferre verba cōsecrationis, vel si religionis est,secundum intentionem prælati, Potest enim qui pręest obligare ad celebrandum suos subditos secūdum suam intentionem, quando in conuentu sunt multæ, & continuæ obligationes, Sylu. in verb.missa.1. quæst.2.

SVMMARIVM.

1 *Sacerdos celebraturus ieiunus esse debet à media nocte citra, & quale debet esse eius ieiunium.*

2 *Sacerdos an celebrare poßit cibo nundū digesto,si sit ob id turbata mēte.*

3 *Sacerdos,de quo in c.cōstiterit,de accusa. quare administratione ecclesiæ priuatus fuerit.*

4 *Cibū à media nocte circa sumens si cōmunicet,peccat,fallit duob. ī casib.*

5 *Sacerdos,qui post cōsecrationē recordat̄ se aliquid comediße sacramentum perficere,& sumere debet.*

6 *Sacramenti reliquias aliquas inueniēs sacerdos in altari, vel etiam hostiā sacram in linteolis,idq; post communicationem, quid agat.*

7 *Sacramenti post sumptionem,an statim liceat comedere.*

Quando cibus præassumptus impediat sumptionē eucharistiæ. Cap. XLIII.

1 POst hęc † requiritur,vt nullum cibum, vel potum sumat post mediam noctem elapsam,c.nihil.7.q.1. cap. liquido. de conse.dist.2.c.ex parte,de celebr.miss.c. sacramento, de consec. distin. 1. etiam si illa essent medicinalia,vel alterius cibi, & potus,in quacunque minima quantitate. Nau. cap.25. num. 73. versi. decimotertio, nam contra faciens peccaret mortaliter,nisi deglutiret aliquid in dentibus insertum: quia tunc non traijceret per modum cibi, sed per modum saliuæ. Vel si deglutiret aquæ guttam, lauando os,non ex proposito, vel aliquam particulam rei, gustando ijs:tunc enim diceretur ieiunus: modò non in magna quantitate, sed esset permixta cum saliua, D. Thom. 3. parte sum. quæstio. 80. articu.8.ad 4.Sylu.in verb.eucharistia.tertia quæstio,6.Sotus distin.12.quæstio.1. articu. 8.Nauar.cap.21. nu.23.

2 Sed † quæritur quid si indigestio ex inopia somni mentem plurimū perturbaret,an ineptum reddere posset sacerdotē, vel aliū ad sumptionem sacramēti. Respondetur ꝙ etsi gl.in c.ex parte,de celeb. miss. dicat nō debere Christi corpus sumi, antequàm cibus sit digestus, tamen veritas est in cōtrarium: nihil enim refert quantum ad rationem præcepti somnus,aut indigestio refert autem quantum ad perturbationem mētis, quam patiuntur homines propter vigilantiam,vel indigestionem, ex quibus si mens multum perturbetur, homo reddit̄ ineptus ad sumptionem huius sacramenti, D. Tho. 3.par.q.8.art.8.ad 5.

3 Et † nec obstat tex.in c. si constiterit, de accus. vbi sacerdos ob violentiam, quia in caupona pernoctauerat, & altera die nulla præmissa dormitione missam cantauerat, administratiōe ecclesiæ fuit priuatus.Haud enim, vt vulgares putant, quia post cibum non dormierat, condemnatus fuit, sed vel propterea quòd post mediam noctem cibum sumpserat,vel propter vinolentiæ turpitudinem,D.Anto.de But.in d. c. ex parte, quem sequitur, Sot.dist.12.q.1.artic.8.col.6.

4 Sed vt † ad principalem quæstionem reuertamur,peccatum est mortale post cibū, & potum media nocte elapsa sumptum celebrare

celebrare, vel communicare. Fallit tamen hæc regula in multis casibus, quorum primus est de infirmis, qui statim communicādi sunt post cibum, si de eorum salute dubitetur, vt habetur in c.presbyter, de consecr. distinct.2.excipitur etiam sacerdos, qui errore seductus aquam pro vino infundit calici, quā post deglutionem sensit esse aquā, nam tunc debet apponere aliam hostiam consecrandam iterum cum calice, dicens, qui pridiè, & cap.per tex. in c.nihil,7.q.1.D. Thom.tertia par.sum.quæst.83.artic.6. ad 4. & non obstat, quòd non sit ieiunus: q̃a præceptum de perceptione sacramenti maioris est ponderis, quàm quòd hoc sacramē-
tum à ieiunis sumatur, vt per D.Thom.De-
5 bet † etiam perficere sacramentum, & illud sumere sacerdos ille, qui post consecrationem recordatur aliquid comedisse, vel bibisse, quod etiam procedit ante consecrationem, si graue scandalum timeretur, quā-uis nō sit ieiunus, D.Tho.qui supra ad 2.Nauar.c.25.num.75. versi.13.

6 Pariter † si post sumptionem sacramenti reliquias aliquas in altari reperit, potest, imo, debet illas sumere, licet acceperit purificationem, antequam de ipsis aduerteretur. Quod intellige, modo paruula interuenerit morula; tum quia ratione paruitatis sic seruari non possunt, sed faciliter amitterentur. tum quia, in ipso casu, ex quo est in actu purificationis, & recollectionis reliquiarum, quicquid fit, dicitur fieri in continēti, quasi simul sumeret omnia, per ea quæ not.in capitu.olim, el 1. de restitu.spoli. Syl. in verb.missa.1.quæst.2.versi.quintum, & in verb.eucharistia.3.quęst.8.si tamen magnas hostias sacerdos in linteolis inueniret, consilium esset illas in pixide in crastinum reseruare, & ita procedit text.in capit.tribus; de consecra.distinct. secunda, idest in magna quantitate, & ex interuallo, Sotus dist. 12.quæst.1. articu.8. in fin. Item licet sacerdoti si particula hostiæ adhæsit palato, sumere haustum vini, quod potest deglutiri ante eandem particulam, & ita nō ieiunus. Syl.in verb.Eucharistia,2.q.9.ver.octauum, sicut accidere potest in parasceue, quando particula hostiæ consecratæ cum vino non consecrato sumitur, Sotus qui supra.

7 Postremo † videndum est, post sacramētum assumptum debet ne aliqua mora interuenire inter sumptionem sacramenti, & reliquos deinde cibos. Respondetur, quòd quantum ad præcepti necessitatem attinet, potest à sacristia sacerdos ad prandium ire, & hoc ad tollendos scrupulos quorundam nolentium cibos sumere, donec species sint digestæ: sufficit enim mora illa, quæ interuenit scilicet post communionem oratio gratiarum actionis, nec obstat tex. in c.tribus, de consec.dist.2.quia canon ille est abrogatus, Sotus dist.12.q.1.arti.8.col.5.

SVMMARIVM.

1 *Operis cuiuslibet boni, triplex distinctio & virtus, & quæ vniuscuiusq; sit.*

2 *Sacrificij valorem triplici modo lucrā-tur, quibus debetur valor specialis.*

3 *Boni aliquid faciens extra charitatem gradum gratiæ, non de condigno, sed de congruo, acquirit.*

4 *Sacrificij ualorem offerentes quomodo lucrentur per modum satisfactionis.*

5 *Valor impetrationis qui.*

6 *Missæ valor quomodo tum finitus tum infinitus esse posit.*

7 *Missa triplicem habet rationem, sacramenti, sacrificij, & orationum.*

8 *Missa, ratione sacramenti sumentibus, ratione vero sacrificij, omnibus offerentibus prodest.*

9 *Missa maiorisne valoris sit celebrata à bono, quam à malo, & nu.14.& 15.*

10 *Suffragia quo ad valorē operis operantis duplici mō considerantur; & qb.*

11 *Suffragia, quæ fiunt dicunturve proprio nomine, à statu ipsius agentis uirtutem capiunt.*

12 *Suffragia nomine ecclesiæ totius operata per peccatorem effectum suum sortiuntur non obstante statu operantis, & nu.15.*

13 *Suffragia p̄ sacerdotē operata, vt instrm, à statu cōmittētivim accipiūt.*

16 *Sacerdos vnica mißa, an pro pluribus satisfacere poßit.*

17 *Sacerdos obligatus alicui dicere mißā si non ei applicat totam partem, quā tenetur peccat.*

Sacerdos

18 *Sacerdos obligatus distinctè sacrificare, pro duobus ambobus non satisfacit una missa.*

19 *Eleemosynas accipientes pro dicendis missis, si eas integrè non dicunt, magno in periculo versantur.*

20 *Presbyter qui quotidie celebrare tenetur aliqua in ecclesia, peccat accepta eleemosyna pro missis, si pro omnibus celebrat.*

21 *Sacerdos celebrare pro multis potest, si vnica obligatione promisit.*

22 *Sacerdos obligationibus distinctis obligatus celebrare quib. casib. possit.*

23 *Fratrum S. Benedicti priuilegium circa missas celebrandas pro multis.*

An sacerdotes vnica missa possint pro pluribus satisfacere. Cap. XLIIII.

PRo decisione huius quęstionis cõsiderandum est primo secũdum Scot. quodlib. 20. nempe cuiuslibet operis † boni, & meritorij triplicem esse valorem, generalissimum, specialissimum, & specialem, qui est medius inter vtrũq;. Est enim valor generalissimus totius ecclesiæ, & omnib. Christi fidelibus conuenit, & adijcitur secũdum propositionem illam, sanctorum communionem; id est, participationem omnium bonorum, de qua loquitur propheta. Particeps ego sum omnium timentium &c. ps. 118. specialissimus, qui applicatur ipsi oranti, & ieiunanti, aliudve opus simile facienti. Specialis autẽ, qui medius est competit personis, pro quibus oratur, vel celebratur. Hanc distinctionem, vt vtilem admodũ ad percipiendũ valorem suffragiorum ecclesiæ, sequuntur frequentissimo omniũ cõsensu Theologi post Scotum, præsertim Adrianus quodlib. 8. art. 3. Gabr. in cano. missæ lect. 25. Sotus in sent. dist. 3. q. 2. art. 1. & lib. 9. de iust. & iur. q. 2. art. 2. Couar. in c. Alma mater, par. 1. §. 5. nu. 5. de sent. excom. lib. 6. vers. cæterum.

2 Secundo, isti offerentes, † vel pro quibus offertur sacrificium, vel ieiunatur, aut oratur, q̃bus debetur valor specialis, lucrantur valorem sacrificij triplici modo, videlicet per modum meriti, satisfactionis, & impetrationis per modum meriti idest, q̃ ex parte operis operati, i. ipsius sacrificij altaris. lucror ergo tot gradus meriti, ꝓ quibus in alia vita tot idẽ gradus gloriæ mihi debentur. (Exemplũ) sum in grã facio bonũ opus. cõsequor valorẽ meritorũ ad vitã æternã.

3 Si vero † extra charitatem sum, & mortali affectus culpa aliquid boni faciẽdo gradus gratiæ non acquiro de condigno, sed bene de congruo Deus facit, vt illud bonũ opus sit dispositiuum ad gratiam & ad alia plura vtile, vt notatur per glo. in capit. quid ergo, de pœniten. dist. 3. & per Cardin. à Turrecrem. in c. nihil, de consec. dist. 5. & in c. primum consolatio §. quanquam bonorum art. 2. de pœnit. distin. 3. & per Sylu. in verb. charitas. quæst. 8.

4 Per modum satisfactionis † lucrantur ẽt offerentes valorem sacrificij. v. g. facio ego bona opera. Hæc sunt satisfactoria, quia per illa consequor remissionem pœnæ de peccatis cõmissis. Sed quia in satisfactione magis attenditur affectus offerentis, quàm quãtitas oblationis. Vñ & dominus dicit Luc. 21. de vidua, quę obtulit duo æra, quod plus omnibus misit, ideo quamuis valor huius sacrificij ex sui quantitate sufficiat ad satisfaciendum pro omni pœna, tamen fit satisfactoria oblatio huius sacrificij illis, pro quibus offertur secundum quantitatem suæ deuotionis, & non pro tota pœna, ita D. Tho. in 3. par. sum. quæst. 79. art. 5.

5 Vltimus † est valor impetratorius, quia vel de congruo per hanc oblationem impetratur ijs, pro quibus offertur aliquod bonum temporale, vel facilior illustratio mẽtis, vel vnum ex ijs, de quibus per tex. & glo. in d. capitu. quid ergo, vel de condigno satisfactio de peccatis.

6 Tertio † præmitto, quòd valor missæ duplici modo cõsiderari põt. s. vt est valor infinitus, & vt est valor finitus, infinitus est, qñ attenditur victima, finitus vero est, qñ attẽditur actio, siue modus offerendi sacrificiũ, vnde quãuis missa possit dici infiniti valoris quatenus est victima, quæ offertur Deo, q̃ infiniti, est valoris, tamen quia considerat̃, vt actio q̃dam, siue modus offerendi est finiti valoris, q̃a actio sacerdotis, & applicatio sacrificij est valoris finiti. Et non obstat, q̃a prima oblatio facta in cruce est infinita: hoc namq; ideo est, quia ab ipsomet Christo fuit facta, nunc autem ab homine.

Quarto

7 Quarto† præmitto missam habere triplicem rationem, videlicet sacramenti, sacrificij, & orationum & precum. Primo habet rationem sacramenti, idest valet vt sacramentum in quantum sumitur altaris hostia à sacerdote, & consecratur; vel sumit̄ à communicantibus, vel cum conseruatur in custodia, vel cum defertur ad infirmos; vel in publicis supplicationibus, cap. sane, de celebra. miss. c. 1. de custo. Euchar. Secundo loco habet rationem sacrificij, dum offertur à sacerdote, & sacrificium consistit in oblatione; igitur effectum sacramenti habet missa in eo, qui sumit, effectum autem sacrificij in eo, qui offert, vel pro quibus offertur. Ita D. Thom. 3. parte quæstio. 79. arti. 5. Habet etiā rationem, dum intelligibili voce profert sacerdos collectas sanctorum, epistolam, & euangelium.

8 Missa ergo ratione sacramenti prodest tantum sumentibus, rōne sacrificij prodest omnib. offerentib. Quo vero ad orationes, & preces valorem habet à deuotione, & affectu sacerdotis orantis, & eorum, quorum nomine orat. Deciditur ergo ex ijs quæstio.

Missam,† vt sacramentum est, valorē & proprium effectum habere ex opere operato, & sic ex institutione Christi, eodem modo si fiat à malo sacerdote, quo si fieret à bono, tex. est in c. intra 1. q. 1 quia operat̄ suum effectum absque meritis operantis. Et tamen quo ad sacrificium, propter deuotionem, & affectionem offerentis maioris valoris esse missam optimi sacerdotis, quam mali. sic sane infertur missam, qua ex parte sacrificium est maioris valoris esse vno tempore, quam alio, quando videlicet est maior sanctitas, & charitas in ecclesia, à cuius deuotione valor ipse assumit, qđ in specie notat Gabr. de cano. miss. lect. 26. colu. 6. quem sequitur Couar. in d. cap. Alma prima parte, §. 5. num. 6.

10 Vltimo † notandum est, quod suffragia quo ad valorem operis operantis sunt dupliciter consideranda. primum enim vt dicuntur, & fiūt proprio nomine, alio modo inquantū sunt alterius. Quod dupliciter cōtingit vno modo, vt dicunt̄, & fiunt nomine totius ecclesiæ. Alio modo quando quis agit vt instrumentum alterius priuati committentis alteri orationes, aut sacrificia.

11 Etenim † quo ad primum suffragia valorem accipiunt, & effectum consequuntur à statu ipsiusmet, qui orat, ieiunat, aliudve suffragium, & opus exequitur. Nam si is sit extra charitatem, nullo modo dicta suffragia possūnt sibi esse meritoria; nec alteri prosunt quo ad satisfactionem.

12 Quod † si secundo modo suffragia considerentur, idest vt procurator suffragia faciens gerit personam totius ecclesiæ. Sicut sacerdos cū dicit in ecclesia exequias mortuorum. & q̄a ille intelligitur facere, cuius noīe, vel vice fit, vt patet per Dio. in 13. ca. cę. Hie. Inde est quod suffragia talis sacerdotis, quamuis sit peccator, defunctis prosunt.

13 Alio modo † considerantur dicta suffragia, quatenus agit sacerdos, vt instrumentū alterius priuati sacrificia delegantis. & tunc quia opus ministerij est magis principalis agentis. Inde est, quod quamuis ille, qui agit vt instrumentū alterius, non sit in statu merendi; actio tamen eius potest esse meritoria ratione principalis agētis. sicut si seruus in peccato existens quodcunque opus misericordiæ facit ex præcepto Domini sui̅ charitatem habentis. Ita si aliquis in charitate decedens præcipiat sibi suffragia fieri, vel alius præcipiat charitatem habens, illa suffragia valent defuncto, & si illi ꝑ quos fiāt, in peccato existant. Verum magis valerent si in charitate essent, quia tunc ex duab. partibus illa opera meritoria essent. Ita D. Th. in 4. sent. dist. 45. q. 2. artic. 1. Ad 3. quæstionem. Sequitur Couar. qui supra nu. 8. ex qui-

14 bus† verbis D. Thom. concluditur missam, quatenus consideratur vt opus operatum, sicut sacrificium altaris, & sacramentum. Et quia sacramenta ex seipsis efficaciam habent absque opere operantis, ideo non minus valere missam sacerdotis mali, quā boni: quia vtrobique idem conficitur sacramētum. Ita D. Thom. in 3. par. q. 82. art. 6. Secundo colligitur, quod si valor missæ consideratur ex parte operis operantis idest ipsius sacerdotis vel eius, pro quo offertur, & tunc si sacerdos in oratione, quam dicit in missa, repræsentat personam suam si est in peccato mortali, nullo modo sibi est meritoria, nec alteri, quatenus ex parte sacerdotis quamuis si is, pro quo offertur, sit in gratia, mereatur ex parte sua.

15 At si valor† missæ consideretur ex parte opus operantis, idest ipsius sacerdotis, vt gerentis personā totius ecclesiæ, & tunc quātum ad hoc non solum est fructuosa oratio sacerdotis peccatoris in missa, sed etiā omnes aliæ orationes, quas facit in ecclesiasticis officijs, in quibus gerit personam ecclesiæ, licet aliæ eius orationes priuatæ sint infructuosæ,

fructuosæ, secundum illud prou.28. Qui declinat aures suas, ne audiat legē, oratio eius erit execrabilis ita D.Thom. tertia par. questio.82. articu. sexto. His sic prælibatis, Resp. ad quæstionem.

16 An sacerdos vnica † missa possit pro pluribus satisfacere. Et dico ꝙ cum valor suffragiorum ecclesiæ quo ad satisfaciendum per applicationem finiti esse valoris diximus in prin. constat suffragium factum pro plurib. nō tantum prodesse cuilibet ex illis, quantū si pro eo tantum fuisset exhibitum.

17 Hinc † dicimus, quod sacerdos, q. est obligatus pro aliquo dicere missam, si ei non applicat totam illam partem, quam tenetur applicare, sed alios adiūgit, peccat mortaliter, & non satisfacit. Cuius ratio est: q̄a licet in sacramento eucharistiæ sit plenitudo omnis gratiæ, & meriti spiritualis, quinimo contineatur Christus, qui est gratia increata, & infinita; tamen quo ad fructum conferendum tam in ratione satisfactionis quàm boni gratuiti collationis constituit ipsum limitatē. D. Tho. ab omnib. receptus in d.q.79. art.5. Gab. de can. miss. lect.27. Syl. in verb. missa prima, quæst.9. versi. quantum ad primum. late Sotus, de iust. & iur. lib.9. q. secunda, artic.2. Couar. qui supra. Nauar. ca. 22. nu.92. & num.110. vers.25. Hinc inferuntur aliqua corollaria. & primum.

18 Obligatus † celebrare pro duobus, obligationibus distinctis, non satisfacit, celebrādo vnam missam pro duob. Sotus, qui supra habetur in Conc. Triden. sess. 25. c. contingit, vbi pluribus obligationibus vnica missa minimè satisfieri asserit.

19 Hinc † infertur in maximo periculo versari eleemosynas accipientes pro missis celebrandis, si nō integrè dicantur: nam fraus est iniungendo alios, cum bonum sic applicandum, quia determinatum est, & finitum diuisum in partes, cuilibet parti minuitur. Exemplum de nummo argenteo, qui si pluribus distribuitur, minus vnicuiq; cōtingit, Syl. in verb. missa. Quare alios adiungendo fraudem, & dolum, & furtum committunt, atque tenētur ad restitutionem. Sed an possit satisfieri per collectas, de iure dicēdum est, quod non, quamuis possint excusari propter consuetudinem, Sylu. in verb. missa prima, q.10. tum propter tacitum offerentium consensum, cum audire soleant tales missas, & non contradicant, arg. eorum, quæ dicit Nauar. in c.25. nu.92. in fi.

20 Infertur † secundo quòd presbyter amouibilis, qui quotidie celebrare tenetur in aliqua ecclesia, præter vnum diem in hebdomada, quod si recipit eleemosynas pro 10. vel 20. missis, si celebrat pro omnibus in ecclesia, peccat mortaliter, & inique agit: cū quotidie sit obligatus celebrare pro illo benefactore, qui eleemosynas reliquit, ꝙ si nescitur cui applicanda sit obligatio, in dubio recurrendum est ad fundationem, vel institutionem ecclesiæ, vel beneficij, quòd si nescitur, recurrendum est ad mētem illorum, qui operas conduxerunt. Igitur talis sacerdos non poterit pro alijs celebrare, nisi tantum eo die, quo non tenetur ibi celebrare. Et non pro omnibus, sed tantum pro vno,

21 quod † si promisit vnica obligatione celebrare pro multis, tunc poterit, Gab. qui sup. Sylu. in verb. missa, 1. q.10.

22 Excusari † tamen poterit sacerdos, qui obligationibus distinctis obligatus est celebrare, & primo ob impossibilitatem celebrādi pro quolibet specialiter. (Puta) si collegium saluo officio ad quod est institutum non potest omnib. distincte satisfacere.

23 Hinc † patres nostri Benedictini priuilegium obtinuerunt à Romano Pōtifice, Sixto quarto, quòd quibuscunq; verbis vtantur legantes, vel testantes, seu alij imponentes, & acceptantes missas, intelligantur ij tales ad participationem tantum admissi, & non ad totum missæ effectum. Verum vt cōscientiæ saluentur, & fraus quoque in futurum caueatur, vtile esset vt in nouis missarum institutionibus expresse, & intelligibiliter temporalia conferentibus hæc declarentur, Gabr. qui supra. Excusari etiam potest à mortali in multis alijs casibus per Syl. in verb. missa prima q.10. sacerdos ille, qui promisit sigillatim dicere missam pro quolibet, dicendo vnam pro omnibus.

SVMMARIVM.

1 *Sacerdos si vel ante, vel post consecrationem animaduertit hostiam corruptam vel non triticeam, quid agere debeat.*

2 *Sacerdos imprudenter duas sacrās hostias, ambas sumere debet.*

3 *Vinum sine aqua consecrare, peccatū est, valet tamen consecratio.*

4 *Sanguis si cadat in terram, vel super aliquid*

aliquid aliud, quid celebrãtem agere oporteat.

5 *Sacerdos si post sumptionem hostiæ, in calice nihil aut solam aquam deprehendit, quomodo sacrificio satisfaciat, ne à populo intelligatur.*

6 *Humor in calice remanens summa reuerentia tractandus, & pariter prima ablutio, quæ vino fit, reuerenter sumenda.*

7 *Hostiæ particula in calice existẽs post sumptionem, decentius vino infuso sumitur.*

8 *Sacerdos, pluribus hostijs consecrandis acceptis præ manibus vnam tenens, & consecrans, cæterarum oblitus, omnes consecrat.*

9 *Sacerdos celebrans qualem intentionẽ habere debeat circa hostias plures consecrandas.*

10 *Verbis consecratorijs addens detrahens; vel immutans, vel omittens aliquid in missa, an peccet.*

11 *Sacerdos si non recordetur se dixisse, quæ communiter in celebratione dicuntur; quidnam agat.*

De defectibus missæ.

Cap. XLV.

1 PRima. Sacerdos, † qui ante consecrationem aduertit hostiam esse corruptam, aut non triticeam, remota illa aliam apponere debet, & canonem iterum incipiat & prosequatur missam. Si vero aduertit post consecrationem, ante tamen sumptionem, posita alia à consecratione incipiat, idest ab illis verbis. Qui pridie. Et illã priorem hostiam, idest corruptam, vel non triticeam sumat post sumptionem corporis, & sanguinis: aut tradat alijs sumendam. At si aliam hostiam corruptam, vel triticeam sumpserit, nihilominus debet aliam hostiam consecrare, & sumere, quia præceptum de perfectione sacramenti maioris est ponderis, quàm quòd à ieiunio sumatur, D. Thom. 3. par. sum. quæst. 83. artlcu. 6. ad 4. Sed si hoc contingeret post sumptionem sanguinis, apponi debet noua hostia cum vino, & aqua, & facta prius oblatione prosequatur sacerdos, ne sacrificium remaneat imperfectum, per tex. in cap. nihil. 7. quæst. 1. quia immane fit sacrificium, si non perficitur hoc sacramentum. D. Thom. ibi, & Missale Roma.

2 Secunda. Si inaduertẽter † putans sacerdos se consecrare vnã hostiã si postea repe-riuntur duæ, debet vtramq; sumere: quia vtraque est consecrata, cum intentio sacerdotis debeat adaptari ad materiã præsentẽ.

3 Tertia. Solum † vinum sine aqua consecrare peccatum est mortale, licet valeat consecratio, cap. 1. cum glo. de consecra. distin. 2. ideo sacerdos debet prospicere, quando Diaconus ponit vinum, & ipse apponere debet aquam, quæ sufficit vt sit vna gutta, vel duæ. Gabr. de cano. miss. lect. 35.

4 Quarta. Si sanguis † cadit in terram super tapetum, vel scabellum; tũc tabula lambatur lingua, & tabula radatur, si non fuerit tabula, vt non conculcetur, locus corradetur, & consumetur, & Cinis intra altare condatur. Si super altare stillauerit sanguis, sorbeat minister stillam. Si super linteum, linteamina, quæ tetigerit stilla, tribus vicibus minister abluat, calice supposito, & aqua ablutionis sumatur, & iuxta altare recondatur, cap. si quis per negligentiam. de conse. dist. 2. D. Th. 3. par. q. 83. art. 6.

5 Quinta. Volens post † sumptionem hostiæ sumere sanguinem, si aduertit, nihil, vel solam aquam ibi esse, debet secundũ Scotũ, dist. 18. accedere ad cornu altaris, quasi ablutionem accepturus, & sumpto vino, & aqua, quæ remansit in calice, redire ad medium altaris, & ibi consecrare, incipiens ab illis verbis simili modo, & prosequens vsq;. Vnde & memores, &c. Alijs prætermissis, ne populus propter moram errorem intelligat, & sic sanguinem Domini cum reuerentia accipere, & mox purificatione accepta reliqua prosequi. Nau. c. 21. nu 91.

6 Sexta. Debet † sacerdos humorem in calice remanentem post sumptionem sanguinis cum magna reuerẽtia tractare, quousq; exsiccetur: quia ibi est sanguis Domini nostri Iesu Christi, & ideo prima ablutio facienda est vino, & est sumenda summa cum reuerentia, c. ex parte, de cele. miss.

7 Septima, sacerdos, qui sumpto sanguine vidit aliquid hostiæ in calice remanere, licet posset eam digito ore calicis admouere, & ante infusionẽ vini sumere; decentius tamen

tamen videtur vinũ infundere, & simul cũ particula hostiæ sumere, Nauar. qui supra.

8 Octaua. Qui † multas hostias consecrandas accipit, sed in consecratione memor tãtum illius hostiæ, quam in manibus tenet, profert verba consecrationis, omnes cõsecrare dicitur: quia & si non habeat intẽtionem actualem alias consecrandi, habet tamen virtualem manantem ex actuali, quam habuit, quando accepit consecrandas. Abbas com. receptus in c. si sacerdos, de offic. ord. Syl. in verb. eucharistia. 2. q. 6. in fine.

9 Hinc † Gabr. de cano. missæ, lect. 88. inqt quod sacerdos, quando celebrat, debet habere intentionem consecrandi omnes hostias, quas in conspectu ante se positas habet ad consecrandum, nulla habita ratione numeri, vel dum plures particulæ sunt consecrandæ, debet ponere maiorem particulam cum minoribus, vt dum consecrare voluerit, simul offerantur oculis hæ, & illæ, qđ etiam per signa conuenit hæc fieri, vt sic omnes simul signentur.

10 Nona. Sacerdos, † qui diminueret, vel adderet aliquid de forma consecrationis etiã minimum peccaret mortaliter. Et si per ipsam verborum immutationem verba idem non significarent, non conficeret sacramẽtum. Si tamen omitteret aliquid notabile ipsius missæ studiosè, vt euangeliũ, vel epistolam, peccatũ esset mortale, nisi esset aliquod minimũ. Syl. in verb. missa. 1. q. 2. ver. 3.

11 Decima. Sacerdos † si celebrando nõ recordatur se dixisse ea, quæ in celebratione communiter dicuntur, non debet propterea turbari: si tamen certo scit, vel probabiliter constat se omisisse aliquid eorum, quę sunt de necessitate sacramenti, idest, formam consecrationis, resumat illam, & cætera etiam per ordinem, sed si non sunt de necessitate sacramẽti, non resumat, sed procedat vlterius, D. Tho. in 3. par. sum. q. 83. ar. 6. ad 5. & Missale Romanum.

SVMMARIVM.

1 *Missæ in fine cur modo. Ite missa est, modo benedicamus, & modo requiescant, dicatur.*

2 *Missæ institutor fuit Christus, & qui celebrationem addiderint.*

3 *Cõfessio, altaris osculatio, & thurificatio quare p̃mittant̃, & qd significẽt.*

4 *Egressio sacerdotis de sacrario pergens ad altare quid sibi velit: qui indutus in altari consecrato dẽt cõsecrare.*

5 *Altare quare esse debeat, vnde dicat̃ & quis eius institutor, & quibus rebus ornari debeat, nu. seq.*

6 *Tabulam consecratam saltem in altari non consecrato esse oportet.*

7 *Sacerdos vnde sic dictus, & altaris tres gradus quid significent.*

8 *Missæ partes principales tres, & quæ.*

9 *Introitus quare in dextera parte altaris dicatur, & cur osculetur altare post signum crucis.*

10 *Ministrantes post tergum sacerdotis, Kirieeleison, & gloria in excelsis qd denotent.*

11 *Collecta quid, & unde dicatur.*

12 *Pontifex quare dicit, pax uobis, cur quinquies ad populum se uertat, & septies salutet.*

13 *Epistola quid importet, & cur sedendum sit.*

14 *Subdiaconus cur uertat faciem ad altare.*

15 *Graduale & responsorium cur dicatur post epistolam.*

16 *Alleluia & tractatus qd sibi uelint.*

17 *Diaconi officium, quod sit, & quibus moribus eum esse oporteat. & num. seq. Corporale, calix, patena, & altare quid significent.*

19 *Euangelium quid sit, cur uersus aquilonem legatur in parte sinistra. Signum in fronte, ore, & pectore quare fiat.*

20 *Euangelij lectio qd demonstret, & cur stare oporteat, & cur sequat̃ Credo.*

21 *Offertorium quid, & quare dicatur. Panis, uinum, & aqua quid habeant significati.*

22 *Aquæ infusio in calicem triplici ratione fit.*

23 *Altare cur thurificetur, & thuribulũ in modum crucis circunducatur.*

Altare

24 *Altare bis incensatur, quia bis unctus fuit Christus.*

25 *Altare quid repræsentet, & quid incẽsum, & cur post altare cæteris offeratur.*

26 *Lauatio manus duplex à sacerdote duplici ratione fit.*

27 *Orate fratres, quare dicatur, & quare secretæ.*

28 *Præfatione sacerdos inuitat populum ad præparationẽ. & præfationis uerborum declarationem uide.*

29 *Canon mißæ, quid, & quam uim habeat, cur secreto dicatur, & quare incipiat à litera, t.*

30 *Crux trina, per hæc uerba: hæc dona &c. trinam Christi traditionem demonstrat.*

31 *Venditio Christi triplex designatur per hæc uerba, Benedictam &c. & duæ crucis in consecratione corporis, & sanguinis quid denotent.*

32 *Hostiam puram &c. per hæc uerba, & per uerba corpus ✠ & sanguinem ✠ &c. quid demonstretur, nu. seq.*

33 *Extensio brachiorum, manuum eleuatio & coniunctio, & pollici indicis admotio quid.*

34 *Consignatio triplex per uerba, sanctificas, &c. & uerba. Per ipsum &c. & fractio hostiæ qd habeãt mysterij.*

35 *Pax domini sit semper uobiscum; hæc cum tribus crucibus quid uelint, et cur ter Agnus Dei dicatur.*

De expositione Missæ breui. Cap. XLVI. §. I.

1 Missa † alia dicitur pro defunctis, alia pro viuis, alia pro sanctis. Missa pro sanctis terminatᷓ per, Ite missa est: quia ad æternam illam gloriam inuitamur, in qua sancti requiescunt. Ideo dicitur, Ite missa est. i. Hostia à patre nobis missa est, ideo festinate ingredi illam æternam patriam. Finis vero missæ pro viuis est. Benedicamus Domino, q͠a ecclesia sancta nos hortatur, qui sumus in hac peregrinatione, vt iugiter Deum benedicamus iuxta illud Ps. 113. Nos, q͠ viuimus, benedicamus Domino. At in fine missæ pro defunctis, eis optamus requiem, hinc terminatur per requiescant in pace.

Missam quis instituit. §. 2.

2 Missam † instituit Dominus noster Iesus Christus, quando panem, & vinum in corpus, & sanguinem transmutauit. Dicens. Hoc facite in meam commemorationem, &c. & tunc sacerdotes instituit. Iacobus tamen frater Domini, & Basilius Cæsariensis addiderunt missæ celebrationem, c. Iacobus, de consec. dist. 1.

Quæ præcedunt missam. §. 3.

3 Confessio, † altaris osculatio, & thurificatio missam præcedunt, quib. tria significantur, per quæ fideles redduntur digni ad celebrandũ. Primũ est purgatio peccatorum. Secundum membrorũ cum capitè vnio, Tertiũ celebrantis, & assistentium deuota oratio: Quo ad primum sacerdos sacris vestibus ornatus statim coram astantibus peccata vniuerse confitetur percutiẽdo pectus exemplo publicani. Secũdo osculatur altare, significãs ꝙ Christus, qui est sacerdos in æternum secundum ordinẽ Melchisedech, sacram sibi ecclesiam copulauit vnde habetur in Cant. osculetur me osculo oris sui, Osculo siquidem os ori coniungitᷓ. Et in Christo non solũ est humanitas vnita diuinitati, verum etiam sponsa ecclesia spõso Christo est copulata, secundũ illud, Esa. 61. Induit me vestimento salutis, & indumento iustitiæ circundedit me, quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatam monilibus suis. Tertio sequitᷓ thurificatio, qua significatᷓ deuotio, & oratio celebrantis, & assistentiũ directa ad Deum, iuxta illud Psal. 140. Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo Domine. Ita Gab. de cano. miss. lect. 15.

4 Egressio † Sacerdotis de sacrario ad altare. §. 4.

Designat Christum, qui assumpta carne in mundum intrauit, ceroferarij, qui

qui dicuntur à deportandis cereis, ad legendum euangelium, aut ad sacrificium afferendum iuxta tex. in c. cleros, legem, & prophetas designāt; Diaconus, & subdiaconus Apostolos, & 72. discipulos.

Vbi missa celebranda. §. 5.

SAcerdos vestibus sacerdotalibus indutus, de quibus supra diximus, dēt consecrare in altari consecrato, lapideo, integro, nō enormiter fracto, c. altaria. c. placuit de cōse. dist. 1. c. qđ in dubijs, de cōse. eccle.

Altare quare dicitur, & quis inuentor. §. 6.

5 ALtare † dicitur quasi alta ara, ratione situs, quia eleuatum est supra terram, & Noe primum altaris ritum exhibuisse creditur. Gen. 8. Debet autem altare esse ornatum duabus pallis, & corporali consecratis de syndone munda de lino puro, terreno procreato, atq; contexto, c. consulto, de consecr. dist. 1. De lino puro, propter corpus dominicum omnino purū ab omni macula, terreno, ob corpus Saluatoris possibile & mortale de corpore terreno virginis assumptum. Addit de lino procreato, atq; contexto. i. panno lineo multiplici tonsione ad candorem perducto; quo notat Christus, qui multiplici cruciatu per-
6 uenit ad gloriam. Si † vero altare non sit consecratum, saltem sit tabula consecrata quæ sit lapidea, licet capsula vbi compaginatur tabula, non refert vtrum sit lapidea, vel lignea. At capsula debet esse tam lata, & longa secundum Pe. de Paluda. quòd in ea possit capi pes calicis, & hostia rotunda. Rursum altare debet tempore celebrationis esse præfulgidum lumine. cap. fi. de celeb. miss. Et rationabiliter, quia tractatur de illo, qui ignem venit mittere in terram, & quia ipse est lux mundi.

Sacerdos cur dicitur: & quid significent tres gradus in altari. §. 7.

7 DIcitur † sacerdos, vel sacra dans, vel faciens, i. cōsecrans, vel exhibens sacramenta. 21. dist. cap. cleros, vel sacer dux. i. alios per optima vitæ exempla ducens. Dēt tribus gradibus ascendere ad altare, quod debet esse in eminentiori loco. Primus gradus munditia est castitatis. Secundus fortitudo. Tertius rectitudo intentionis: his ergo gradibus studeat sacerdos se præparare.

De introitu missæ. §. 8.

8 INtroitus, missæ principium dicitur. Missa † hēt tres partes principales. Principium orationis, qđ est vsq; ad epistolā. Medium, celebrationem ipsam, quæ permanet vsq; ad post cōionem: finē, gratia actionis, vsq; in finē. Prima pars cōtinet populi præparationem, quæ versatur circa laudem diuinā, q̄ fit in introitu, scđm illud. Psal. 49. Sacrificiū laudis, &c. & sumit vt pluries cum psalmis, vel cū psalmus cantat, quia vt Dionysius dicit in c. 3. de eccl. hier. psalmi comprehendunt per modū laudis, q̄cquid in sacra scriptura continet. Versus significat opera, vnde ideo dicitur versus, quia quod canitur debet poni in opus. Sequitur gloria; quia post opus danda gloria sanctissimæ Trinitatis, D. Tho. 3. par. sum. quæst. 83. ar. 4.

Cornu dexterum altaris quid significet. §. 9.

9 DVm canitur † introitus, sacerdos dicit in dextera parte altaris, q̄a Christus prius venit ad Iudæos, qui significatur per dexterum cornu altaris, propter verum cultum Dei.

Quare sacerdos osculatur altare facto signo crucis. §. 10.

AD insinuādum, q̄ per osculum, quod est signum pacis ostendatur, quod p̄ crucem Deo reconciliati sumus.

10 Quid significent † ministrantes post tergum sacerdotis. §. 11.

DIscipuli domini fugam figurantes, vel dantes cæteris exemplum retro cedendi, ne cuiusquam voce, vel aspectu sacerdotis intētio distrahatur. c. sacerdotum, de consec. dist. 2.

Kyrie

Kyrie eleison significatio. §. 12.

Significant secundā populi præparationem p humilitatē:nā idē sonat, qꝑ miserere,vel significant præsentis miseriæ cōmemorationē, dum misericordia petitur, & dicitur nouies propter nouem ordines Angelorum,D.Tho.3.par.q.83.art. 4.

Gloria in excelsis Deo quid significet. §. 13.

Præparatur tertio populus per rectam intentionem,quæ ad cœlestem patriā dirigenda est, & hoc fit per Gloria , &cæt. quod canticum chorus prosequitur sacerdote inchoante.

Quare gloria tantum dicitur in solemnitatibus. §. 14.

Quia solemnitatē cœlestē repræsentāt solemnitates præsentis vitæ, D. Tho. qui supra. vel gloria repræsentat cœlestem gloriam , ad quā tendimus post præsentem miseriā.Intromittit in officijs luctuosis,quæ ad commemorationem miseriæ pertinent.

Oratio,siue collecta quid. §. 15.

11 Sequitur † oratio à sacerdote pro populo fusa ad Deū,vt digni habeant populi tantis mysterijs.Collecta dr̄, quia sacerdos quasi colligēs intētionē populi ad Deū porrigit.Terminatur per Dn̄m,tanquam p merita humanitatis Iesu Christi exaudienda.

Dominus vobiscum , vel pax vobis. §. 16.

12 Dominus † vobiscū sumitur de Ruth. cap. 2. vel Pontifex dicit Pax vobis, gerens typum Christi, qui sic allocutus est discipulos post resurrectionem, & vertit se ad populum quinquies propter quinq; apparitiones Christi in die resurrectionis.Sed septies salutat, quinquies se vertēdo ad populum , & bis versus altare , propter septiformem gratiam spiritus sancti , quam populo optat,Arch. Flor.

Epistola , & quare sedendum. §. 17.

13 Per † epistolā fit īstructio populo Christiano,q̄ quidē fit in ecclesia p subdiaconum,est sedendum : quia doctrina Christiana in silentio , & quiete audienda est.

Vertit subdiaconus faciem ad altare. §. 18.

14 Quia † oīs lex,& profetia ordinabatur ad Christū, qui significat per altare. Dicitur subdiaconus , quia subiacet præceptis leuitarum,at quæ sint eius partes,habetur in c.cleros,dist.21.cap. perlectis, dist.25.

Graduale , & Responsorium quid. §. 19.

15 Post † lectā epistolā cātat à choro graduale,qđ significat profectū virtutum, qa debemus ascendere de virtute in virtutē,deinde dr̄ Responsorium: quia debemus respondere ijs , quæ audiuimus in epistola.

Alleluia,quare dicitur bis. §. 20.

16 Alleluia † significat spirituale exultationem,& dicitur bis,propter gaudiū exultationis capitis,& membrorū , & propter stolam animæ,& corporis.

Tractus quid. §. 21.

Tractus dr̄ in officijs luctuosis , & diebus ferialibus, qui significat spirituale gemitum,& miseriam præsentis incolatus.

Officium Diaconi. §. 22.

17 Dum canitur † graduale,Diaconus accipit per manum subdiaconi calicē præparatum ; & dum canitur graduale , & Alleluia per chorum, ipse componit, idest tendit mensam Domini , & prius explicat corporale . Per corporale , in quo ponitur corpus Christi , intelliguntur linteamina,

quibus inuolutum fuit corpus Christi. Per calicem, sepulcrum; nam sicut in eo continetur corpus, & sanguis Christi, ita in sepulcro corpus Christi realiter continebatur. Per patenam, lapis: nam sicut illa ad tegendum calicem, sic lapis ad claudendum hostium monumẽti. Per altare, Crux Christi, nam sicut in altari consecratur sacramentaliter corpus, & sanguis Christi, sic in cruce realiter immolabatur. Et hoc potest meditari Diaconus, dum mensam tendit. Consideret quoq; se esse ministrum Christi. Et quemadmodum magni Regis minister debet esse formosus in specie, intelligens in discretione, fidelis in opere, sic perspiciat, si ipse sit formosus per mũditiæ puritatem morum honestatem, & vestium, idest virtutum varietatem. si sit discretus, intelligens Domini voluntatem, & seruitij congruitatem, si sit fidelis, seruans gloriam de bonis operibus soli Deo. Videat, si sit leuita idest assumptus de terrenis ad cœlestia, vt possit dicere cum Apostolo. nostra, conuersatio in cœlis est.

De Diacono, qui canit euangelium. §. 23.

18 Circa finem Alleluia Diaconus genua flectens ante altare dicit. Munda cor meum, &c. qua oratione completa assumens librum in manib. genibus flexis à sacerdote benedictionem dicens. Iube domine benedicere, & dicit verbo diminutiuo, & nõ domine: quia quæritur benedictio ab homine, cuius opera imperfecta sunt. Tunc dicto à sacerdote Dñs sit in corde tuo, &c. ipse Diaconus accẽsis luminaribus à cera fararijs, in signum lætitiæ demonstrandum, vt sub typo luminis corporalis illa lux ostendatur, de qua in euangelio legitur, erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, c.
19 cleros dist. 21. Legit † euangelium versus Aquilonem, & in sinistra; quia doctrina euangelica ordinatur ad expellendum diabolum & in sinistra, quia per euangelium transiuit ad gentes per sinistram significatas. Et signat se in fronte, ore, & pectore, quia corde, & ore debet profiteri fidem Christi, & nullo timore, aut verecũdia, quarum affectionem signa maxime in fronte solent apparere, à libera Christi professione debet deterreri.

20 Quid significat † lectio euãgelij. §. 24.

Perfectam populi instructionẽ per doctrinã Christi in Euangelio contentã. Debet autem audiri stando, vt promptitudo notetur ad seruãdam fidem Christi, capite nudato, ad insinuandam magnam reuerentiam, c. apostolica, de conse. dist. 1.

Credo quare dicitur post euangelium. §. 25.

Et quia Christo credimus, tanquã diuinæ veritati, scd'm illud Io. 8. si veritatem dico &c. lecto euãgelio Symbolum fidei cantatur, in quo populus ostendit se per fidem Christi doctrinæ adhærere. Et cãtatur in festis beatæ Virginis, & Apostolorum, qui hanc fidem fundauerunt.

Offertorium. §. 26.

21 Post Symbolum † sequitur offertoriũ, quod ideo dr̃, quia cum mentis iubilo debet cantari, & ea quæ offeruntur cũ cordis lætitia debent offerri: quia iuxta Apostolum, Hilarem datorem diligit Deus.

De pane, aqua, & vino, quæ sunt in hoc sacramẽto. §. 27.

Aqua significat fidem, quę latet, & nutritur in aquis; vinum, qd' lætificat, & accendit spem; panis, qui confirmat, & reficit charitatẽ; quæ tria sunt necessaria ad salutem sumenti, vel aliter in pane, qui corroborat, intelligitur pater, qui est fortitudo omnium nostrum. In vino, quod lætificat, filius, qui est gaudium nostrum. In aqua, quæ mũdat, spiritus sanctus. Vel in pane fortitudo charitatis; in aqua munditia castitatis, in vino, quod accendit, rectitudo intentionis: hæc sunt necessaria ad altare, vt sine ijs cum salute nemo accedere possit, D. Th. in Opusc. 66. c. 2. de offic. sacerd.

Quid est, quòd mittitur aqua calice. §. 28.

22 Deinde † mittit aquam in calice, quod fit triplici ratione, tum quia Christũ ita fecisse creditur, tum quia e latere eius aqua

aqua simul cum sanguine exierit, qđ sacrm hac mixtione recolit; & cũ aquæ in Apoc. b.Ioannis populi intelligantur, ipsius populi fidelis cum capite Christo vnio repræsentatur, cap. cum Martæ, §. quæsiuisti, de celebr.miss.Conc.Trid.ses.22. cap.7.

Deinde oblato calice incensat. §. 29.

23 THurificat † sacerdos altare, & in modũ crucis thuribulum circumducit, quatenus thuris incenso, & crucis signaculo diabolicæ fraudis conatus execretur, ne contra sacerdotem, vel sacrificium aliquo modo præualeat, Gabr.de can.miss.lect. 17. vel ob reuerentiam tanti sacramenti incensatur, vt per bonum odorem repellatur, si quid corporaliter parui odoris in loco fuerit, quod possit prouocare errorem; D.Tho. 3.par.sum.q.83 art.5.ad 2.

Quare bis incensatur altare. §. 30.

24 ALtare † bis incensatur: quia Christus à Maria Magdalena bis vnctus legitur. Primo pedes vnxit, Lu. 22. Scđo caput, dũ fracto alabastro vnguentum effudit super caput eius, Marc. 14. & repleta est tota domus odore vnguenti; propter quod sacerdos vndiq; totum altare incensat; designans, quòd factum hoc vndique respersit ecclesiam. Ex qua quidem vnguenti perditione Iudas occasionem accepit Dominicæ proditionis, qua dominus Iudæis crucifigendum tradidit, cuius memoria in hoc sacrificio celebratur. Gabr.lect.27.

Quare incensato altari cæteri incensantur. §. 31.

25 ALtare † significat Christum, incẽsum repræsentat effectũ gratiæ, qua sicut bono odore Christus plenus fuit, ecce odor, &c. & à Christo deriuatur ad fideles officio ministrorum, 2. Cor. 2. ita odorem notitiæ suæ spargit per nos in omni loco, & ideo vndique thurificatio altari, per quod Christus significatur, thurificantur omnes per ordinem.

Quare sacerdos ante missæ principiũ lauat manus, deinde etiam in medio. Dicens. Lauabo inter innocẽtes manus meas, &c. §. 32.

26 REspondeo, † ꝙ hoc fit duplici ex causa, primo ob reuerentiam tãti sacramenti, vnde debet fulgere manuũ corporali mundities, sicut aliqua preciosa tractare nunq̃ cõsueuimus, nisi manibus ablutis. Secunda, illa extremitatum ablutio significat ẽt à minimis peccatis mundationem, & iõ secundum Albertum qui primo ad missam se parans, lauat se ab iniquitate, modo sacrificium oblaturus etiã à venialibus se purgat reliquijs, dicens cum Propheta. Lauabo non inter peccatores, sed inter innocẽtes manus meas, & non pedes: quia manus, cum sit organum organorum, omnia opera attribuuntur manibus, D.Tho.3.par. sum. quæst.83.ar.5. Gabr. qui supra.

Orate fratres. §. 33.

27 DEinde † sacerdos conuertit se ad populum. Dicens. Orate fratres. Memorans illud Apost. Hebr. 5. Quoniam & ipse circundatus est infirmitate, & ita vt homo infirmus indiget ecclesiæ adiutorio.

Secretæ quare dicuntur orationes. §. 34.

ORationes ideo dicuntur secretæ, ne missæ officium vilescat, sic omnibus patefactum. Tum vt deuotius oret sacerdos ne habeat occasionem placere populo in ꝓlatione verborũ, tũ ad significandũ orationes Christi in secreto factas tpe passionis Arch. Flor. 3. par. sum.titu.13.§.3.

De præfatione. §. 35.

28 FInitis orationibus † sacerdos inuitat populum ad præparationem ad tam mirificum sacramentum, & hoc per laudẽ, per mentis erectionem. Dicẽs Sursum corda: quia nihil animus tunc debet quicquam cogitare, quàm id solum, quod peccatur, de

consec. distin. 1.c.quoniam. Secundo præparat per gratiarũ actionem. Dicens. Gratias agamus Dño Deo nostro. Tertio Deũ implorat ad laudem suscipiendã, ostendens debitum laudis. Dicens verè dignum, ratione dominij, vnde subditur. Dñe sancte. Iustum, ratione paternitatis. Hinc sequitur pater omnipotẽs: æquum ratione deitatis. Inde dicit, æterne Deus, Salutare, ratione redemptionis. Per Christum Dñm nostrum. Qñq; additur aliqua laudis materia scd̃m congruentiam solemnitatis, (verbi gratia.) Et te in assumptione, quam inuenit Vrbanus Papa: nouem tamen ponuntur in cap. inuenimus, de consecr. distin. 1. Præponitur etiam exemplum laudis in Angelis, dum subditur. Per quem maiestatem tuã. Quarto populus laudes extollit diuinitatis assumẽs Angelorum verba Sanctus, Sanctus, &c. & humanitatis Christi. Dicẽs cum pueris Hebræorum. Benedictus, &c. D.Tho. in 4. sent. distin. 18. in expos. tex. col. 3.

De canone missæ. §. 36.

29 Canon incipit, † à Te igitur vsque ad cõionem; canon dicitur .i. regula, qa regulariter per hanc fit consecratio sacramenti, Arch. Flor. in 3. par. sum. tit. 13. §. 4.

Quare debeat dici secretum. §. 37.

Secretum debet dici canon: quia significat in Christo secretum, qñ se abscõdit à turbis. Et in celebrante silẽtium significat mentis, quo sine tumultu verborum deuotio, dirigatur ad Deum. Dr̃ etiam secretum ne tanti mysterij verba per quotidianum vsum ex manifesta prolatione vilescant, & in locis incompetentibus indiscretè dicantur, & sint dicentibus in ruinam, vt dicitur de pastoribus, Gabr. lect. 17.

Quare incipit à littera t. §. 38.

Canon incipit à litera t. siue Thau, q̃ crucem plus cæteris repræsentat, vt p̃ eius inspectionem sacerdos in memoriam reduceretur Dominicæ passionis, & ideo scd̃m D.Th. 3. par. q. 83. ar. 5. ad 3 in celebratione missæ, & p̃cipuè ab isto loco vsq; ad pax Domini, vtitur sacerdos frequenter crucis signatione, ad exprimendam passionem Christi, quæ est ad crucem terminata.

Hæc dona. † Hæc munera. † Hæc sancta sacrificia illibata. §. 39.

30 Est † aũt passio Christi quasi quibusdã gradibus peracta: nã primo fuit Christi traditio facta à Deo ex nimia charitate. Sc̃do à Iuda, ex auaritia. Tertio à Iudęis, ex inuidia, & hoc signat hæc trina crucis signatio super hæc verba. Hæc dona, &c. D. Tho. qui supra, Arch. Flor. Gabr. lect. 21.

Benedictam, † Ratam, † Acceptam, † vt nobis corpus, † sanguis. † §. 40.

31 Per † hæc verba designaẽ triplex Christi venditio facta Sacerdotibus, Scribis, & Pharisæis; additur aũt duplex consignatio super illa verba, vt nobis, &c. ad intuendam personam, venditi, & venditoris.

Benedixit. † Et iterum benedixit. §. 41.

Fuit deniq; præfiguratio Passionis Chr̃i facta in cęna, ad quod designandũ fiũt duę cruces. Altera in consecratione corporis, altera in consecratione sanguinis.

De extensione manuum sacerdotis. §. 42.

32 Deinde post consecrationem sacerdos extendit brachia, & eleuat manus, Significans extensionem brachiorum Christi in cruce. Leuat manus orando, demonstrans, q̃ oro eius dirigatur pro populo ad Deũ. Quod autẽ manus interdũ iungit, & se inclinat, designat in Christo humilitatem, & obedientiam, in nobis autem humilem, & supplicem orationem; digitos vero iungit post consecrationem, scilicet pollicem cũ indice, q̃bus corpus Christi consecratũ teti-

tetigerat, vt si qua particula digitis adhæserit, non dispergatur, quod pertinet ad reuerentiam sacri. D. Tho. 3. par. sum. q. 83. art. 5.

Hostiam puram. † Hostiam sanctam, † &c. §. 43.

AD designandas quinque plagas Christi.

33 Corpus, † † & sanguinem. † §. 44

HIc repræsentat̃ extẽtio corporis Christi in cruce, & effusio sanguinis, & fructus passionis, & iō fit triplex signatio.

34 Sanctificas, † | viuificas, † & benedicis. §. 45.

RVrsum repræsentat̃ triplex oratio in cruce ꝑ has tres cõsignationes, altera ꝑ persecutorib. Pater dimitte. Alia pro liberatione à morte. Cũ dixit. Deus meus, alia ꝑ adeptione gloriæ. Cũ dixit. Pater in manus tuas commendo spiritum meum.

Per ipsum, &c. §. 46.

PRæterea repræsentãtur tres horæ, quib. fuit in cruce, per has tres consignationes a sexta vsque ad nonam, per duas vero cruces factas extra calicem significatur separatio animæ a corpore.

Frangitur Hostia in tres partes §. 47.

HÆc fractio designat diuisionem corporis mystici secundum diuersos status, vel distributionẽ gratiarũ procedentiũ ex passione Christi. D. Thom. q. 83. art. 5. 3. par. sum. ad 7.

35 Pax † Domini † sit † semper vobiscum. §. 48.

PEr has tres cruces repræsentatur resurrectio Christi tertia die. Et dat̃ osculũ pacis, quia hoc sacr̃m est vinculũ charitatis Et datur à sacerdote diacono, & sic successiuè alijs, quod significat vnitatem dilectionis, quam debent habere inuicem fideles, & est quasi loco communionis, quam antiquitus fideles omnes sumebant.

Quare ter dicitur Agnus Dei. §. 49.

QVia petimus misericordiam quò ad animam & quo ad corpus liberari à miseria. Deinde dicitur. Agnus Dei tertio, petendo pacem mentis, & corporis.

SVMMARIVM.

1 *Sacrilegij etymon, & de triplici sacrilegij specie.*
2 *Sacramenta inter res sacras primas obtinent, & inter sacramenta eucharistia.*
3 *Sacræ res, locum secundum inter sacras obtinentes, quæ sint.*
4 *Sacrilegium ratione rei, quomodo committatur, & nu. 16. & item ratione loci num. seq.*
5 *Captus à satellitibus si dicatur per ecclesiam, potest extrahi, nec vlla iniuria fit ecclesiæ.*
6 *Confugiens in ecclesiam fugatus à satellitibus an absque sacrilegio extrahi poßit.*
7 *Sacrilegium ratione loci quale, & nu. 19. & appellatione loci sacri quidnam intelligatur.*
8 *Ecclesia consecrata quomodo reconcilietur ab episcopo, & quomodo differat à benedicta.*
9 *Ecclesia polluta quare recõciliãda sit, & q̃ requirantur, vt dicat̃ polluta.*
10 *Sacrilegiũ committens mortaliter peccat, tres tamen casus habent annexam excommunicationem.*
11 *Sacrilegium mentale confitendum est, quid differat ab actuali.*
12 *Sacrilegium, incestus, & adulterium*

quare dicantur cōmitti cū moniali.

13 *Sacrilegus ob rem habitam cum moniali qua pœna afficiatur tum de iure pontificio, tum ciuili.*

14 *Sacrilegium est cognoscere carnaliter commatrem vel filiam spiritualem, & quæ dicatur filia spiritualis.*

15 *Sacrilegium committitur, rebus venereis in ecclesia operam dando.*

17 *Locus sacer quis dicatur in materia sacrilegij.*

18 *Sacrilegus excōmunicatus, ab episcopo, publicatus nō nisi a Papa absoluitur, & vide quando propositum sacrilegum proiiciat in canonem.*

20 *Ecclesia quare polluta dicatur, quæ requiratur ad eā polluendam, & an homicidio fortuito polluatur.*

21 *Ecclesia an uioletur per homicidium ad defensionem commißum.*

22 *Ecclesia an sit reconcilianda, si homicidiū cōmittatur super tectū ecclesiæ, vel sine ulla sāguinis emissione.*

23 *Sanguinis effusio debet eße magna, ut ecclesia uioletur, nec polluitur ea, sanguine e naso effuso.*

24 *Seminis effusio, quæ & qualis polluat ecclesiam, & quid de coitu.*

25 *Facti euidentia, uel nisi iuridica confessio intercedat, in pollutione ecclesiæ, non est abstinendum a sacris.*

26 *Celebrans in polluta ecclesia an incurrat irregularitatem.*

27 *Ecclesia polluta, pollutum quoq; intelligitur cemeterium contiguum.*

28 *Ecclesia, excommunicato in ea sepulto, polluta efficitur.*

De sacrilegij speciebus. Cap. XLVII.

1 SAcrilegium † dicitur sacrilædium, vel sacræ rei læsio. gl. in c. sacrilegium 17. q. 4. D. Thom. 22. quæst. 95. art. 1. Et est suo genere peccatum mortale. Cuius tres sunt species. Vna qua fit iniuria personæ sacræ, vt si clericus percutiatur, vel à seculari iudice puniatur, aut Deo sacrata moniali potiatur. Altera ratione rei. Res autem sacræ diuersos habent gradus secundum differentiam rerum sacrarum. In primo gradu sunt ipsa
2 sacramenta † quibus homo sanctificatā quorum præcipuum est Eucharistiæ sacramentum, quod cōtinet ipsum Christum. Et ideo sacrilegium, quod contra hoc sacramentū committitur, grauissimum est peccatum in-
3 ter omnia. Post sacramenta † autem secundum locum, & gradum tenent vasa consecrata ad sacramentorum susceptionem, & ipsæ imagines sacræ, & reliquiæ sanctorū, in quibus quodammodo personæ sanctorū venerantur, & dehonorantur. Deinde quæ pertinēt ad ornatum ecclesiæ, & ministrorum. Deinde ea, quæ sunt deputata ad sustētationem ministrorum, siue sint mobilia, siue immobilia. Quicumque autem contra quodcumq; prædictorum peccat, crimē sacrilegij incurrit, & tanto grauius est sacrilegium quanto res sacra, in quam peccatur, maiorem obtinet sanctitatem, hæc D. Tho. 22. q. 99. art. 3. Caiet. in sum. & Sylu. in verb.
4 sacrilegium. Cōmittitur † ergo sacrilegiū ratione rei. Vt cum res sacra de loco sacro, idest calix sacer de ecclesia aufertur, vel res sacra, idest calix sacer de nō sacro, idest de domo profana aufertur, vel res nō sacra de sacro aufertur. c. quisquis. §. sacrilegium. 17. q. 4. & in cap. si quis contumax, ea. quæst.
5 Tertia † species sacrilegij, est illa, qua fit iniuriā loco sacro. Vt si de loco sacro saluatus extrahatur siue pro causa ciuili, siue pro criminali, cum hoc casu gaudeat immunitate, cap. inter alia, de iure immu. toto titu. cap. de his, qui ad ecclesiam confug. Sed an intelligatur violari ecclesiæ immunitas, si aliquis a satellite capiatur extra cemeteriū, vel ecclesiam, & deducatur per ecclesiam, & inde violenter extrahatur. Dic ꝙ non, ita Archi. in c. sicut 17. quæst. 4. quod est notan-
6 dum, quia quotidianum. Sed quid † si non capiatur, verumtamē familia potestatis ipsum sequitur fugientem, & in ecclesiam ingredientem, a qua non aliter, quam ꝑ vim potest extrahi. an familia extrahens dicatur incurrisse sacrilegium. Dic quòd non ita Bald. in l. plerique in fine ff. de in ius voc. Henricus in cap. fi. col. 3. de immū. ecclesiæ, hodie tamen, vt inquit Bossius in praxi crimin. in verb. captura, nu. 21. ferè per totam Italiam contrarium est in vsu scilicet, quia in loco

in loco sacro delinquẽtes capiuntur. Committitur † etiam sacrilegium ratione loci. 7 Vt si inde furto, aut rapina res accipiatur, aut sanguine, aut semine voluntario locus sacer violetur, glo. in cap. vni. de conse. eccl. lib. 6. appellatione autem loci sacri quo ad hoc vltimum, dicitur corpus ecclesiæ consecratæ, vel benedictæ, quæ alio nomine vocari solet basilica, capitu. fin. de consecr. eccle. nam in cemeterijs, & in cameris ecclesiæ adhærentibus nulla dr̃ fieri violatio, Sot. in 4. sent. di. 32. q. 1. ar. 3. ver. ad hęc vero.

8 Sed † aduertendum est magnum esse discrimen inter ecclesiam cõsecratam, & benedictam, quia si fuerit consecrata, nõ potest, nisi ab episcopo loci reconciliari, vel de eius licentia per alium episcopũ, c. aqua, de conse. eccle. vel alt. Simplici vero sacerdoti non potest id committi, nisi solum à Pontifice maximo, secundum glo. in d. cap. Aqua, Sylu. in verb. cõsecratio. 2. q. 8. Et dēt reconciliari per aquam cum vino, & cinere benedictam, vt habetur in c. proposuisti, de conse. eccl. Si vero ecclesia non fuerit consecrata, põt à simplici sacerdote per aspersionem aquæ lustralis reconciliari. Secundum gl. in d. c. fi. Sylu. qui supra Nauar. c. 27. nu. 251. Qua vtiq; de causa solent ecclesiæ consulto non consecrari, sed benedici, ne dum violantur, expectandus sit episcopus.

9 Quæ quidem † ecclesia ideo reconciliari debet, (vt aiunt Theologi) vt videntes laici ecclesiam sic lauari, quæ non peccauit, pensent ipsi quantũ pro lotione peccatorũ laborandum sit. Præterea adnotandũ est, q̃ vt ecclesia polluta dicatur per sanguinis effusionem, tria concurrere debent; primo, vt effusio sanguinis fiat intra ecclesiam, quia si ante ianuam ecclesiæ, vel in gradibus ei proximis secus esset, requiritur enim quòd delictum sit commissum, & vulnus sit inflictum in ecclesia, ita Nauar. cap. 27. nu. 251. Secundo vt sit illicita cum peccato, quia non sufficit effusio sanguinis, si fiat casu per nares, aut os, aut aliquo offendiculo glo. in cap. vni. de conse. eccl. vel alt. Tertio vt sit cum scandalo, idest notoria, siue iuris, siue facti notorietate. Hæc autem infra exemplis manifestabuntur.

10 Vltimo † sciendum est, quòd qui sacrilegium committit, tantum peccat mortaliter. Verum in tribus casibus sacrilegis est annexa censura excommunicationis, quorum primus est, quando q̃s vsurpat, vel occupat bona ecclesiastica, v. g. census, iura feudalia, emphyteutica, fructus, & emolumenta, & alia, de quibus in Concil. Trid. c. fin. ses. 22. Secundus est in surripientibus rem sacram, de ecclesia cum effractione portarum, & sic duo copulatiuè requiruntur furtum, & effractio, c. cõquesti, de sent. excom. Tertius in iudicibus laicis detinentibus clericum in carceribus, c. nuper, de senten. excom. sed de hoc in ca. seq. extra tamen hos casus sacrilegus solum peccat mortaliter, verum tenetur semper confiteri hanc circunstantiam, quia mutat speciem actus, cũ particularem habeat rationem deformitatis. D. Thom. 22. quæstio. 199. articu. 2. & est casus reseruatus episcopo de consuetudine, glo. in cap. 2. de pœn. & remis. lib. 6. & tenetur sacrilegus etiam confiteri sacrile-

11 gia † mentalia, Sotus in 4. senten. distin. 18. quæst. 2. articu. 4. ad 8. arg. Differt tamen sacrilegium mentale ab actuali, quia mentale non comprehendetur sub casibus episcopo reseruatis. Vnde quando episcopus reseruat sibi crimen sacrilegij, intelligitur reseruasse sacrilegium actuale, & non mentale, & cõsequenter posset sacrilegus cuilibet confiteri: modo exprimat circunstantiam Sed modo ex his deueniamus ad aliquas decisiones quæstionum omittendo tamen pro nunc sacrilegium, quod fit in persona sacra, vt quia percutitur clericus, vel detinetur, quia de hoc latius, tit. seq.

12 Prima. Committere † sacrilegium dicitur, qui monialem carnaliter cognouit, vt 27. q. 1. c. impudicas, c. virginib. c. si qua monacharum, vbi etiam glo. in d. c. virginibus inquit per hanc sacrilegam contagionem committi etiam incestum, & adulterium. Incestum quidẽ quia sponsa Dei est, qui est pater noster. 12. q. 2. c. qui abstulerit, & incestus committitur cum affini, sicut & cum consanguinea. 35. q. 3. cap. de incestis. Itèm & adulterium spirituale, quia sponsam alterius corrumpit. Item & sacrilegium, quia potitur Deo sacrata. Et vt inquit Franc. in cap. 1. num. 2. de statu regul. lib. 6. qui illicita, atque sacrilega contagione se miscet cum Deo sacrata, infert grauissimum opprobrium religioni, & grauissimam offensam Deo. Hic ergo sacrilegus iure diuino

13 atque in foro cõscientiæ punitur pœna excommunicationis, sicq; à Christianorum consortio expellitur, & nisi in mortis articulo absoluitur, & ei communicatur, si pœnituerit, cap. impudicas, & d. cap. virginibus. 27. quæstio. 1. Archid. in c. peruenit 27. quæst. 1.

q.1. Quod autem dixi de pœna excõmunicationis, intelligi dēt modo sibi episcopus hunc casum reseruauerit sub pœna excõicationis latæ sententiæ. alias violantibus moniales non est annexa excommunicatio de iure communi: nisi diabolica instigatione coacti, causa huius criminis perpetrãdi monasterij secta ingrederentur, nam tunc non ratione sacrilegij, sed ingressus, essent excommunicati, vt habetur per Cõc. Trid. sess. vlt. cap. Bonifacij octaui. Iure etiam pontificio in foro contentioso punitur hic sacrilegus pœna depositionis ab ordine, & amissionis beneficiorum, si clericus est, & monasterio perpetuo ad pœnitentiam peragendam includitur, laicus vero excommunicari debet c. si quis episcopus 27. q. 7. At iure ciuili pęna mortis inducitur, ita Iulius Clarus lib. 5. sentent. iur. §. fornicatio, versi. cum moniali.

14 Secũda. Eodem † crimine sacrilegij peccat, qui commatrem suam, aut filiam spiritualem carnaliter cognouit. c. si quis el 2. 33. q. 2. filia autem dicitur spiritualis non solum illa, quæ sacerdoti peccata confitetur, sed etiam illa, quæ ab ipso baptizata. Quapropter qui hoc scelus perpetrauerit non solum dignitatis honorem amittere debet, sed etiam vsq; ad exitum vitæ sinæ iugi pęnitentia se subdere debet, ita tex. in c. ad limina §. filia, & c. omnes 30. q. 1.

15 Tertia. Pariter † eodem genere peccati obligatus est, qui tale facinus cũ laicis personis operat̃ in loco sacro. Locus aũt sacer hic accipitur ecclesia, non autem monasterium, vel dormitorium religiosorum Nauar. c. 16. nu. 3. vers. interrogatus.

16 Quarta † ratione rei, sacrilegium committit, qui res sacras furatur, puta calices, patenas, reliquias sanctorum, etiam eo animo, vt alibi honorabilius collocaret, 17. quæst. 4. c. quisquis. Sylu. in verb. Reliquiæ, q. 2. sic etiam, qui auferret bona, vel animalia ecclesijs, Dom. in c. conquestus de foro compet. Innoc. in c. cum pro causa, de sent. excom. gl. in c. canonica 11. q. 3. c. omnes, c. sacrilegium, 17. q. 4. nam hic sacrilegus esset, non tamen ipso iure excommunicatus, sed excommunicandus, nisi furtum committeretur in ipsa ecclesia cum effractione portarum, vel serarum, aut parietis ecclesiæ. c. conquesti, & ibi Abb. de sent. excom. Quia uis non ob solam effractionem, quã furtum non sequitur, nec ob solum furtum sine effractione incurratur excommunicatio. de furt. c. vlt. Syl. in verb. furtum q. 3. vers. secun-

17 dum. Locus autem † sacer quo ad hoc dicitur quælibet ecclesia, etiam non consecrata, sed tantum benedicta, quæ & basilica dicitur, xenodochium, i. locus in quo recipiunt̃ peregrini, & aduenæ. c. xenodochijs de relig. domi. cle. per litteras, de præb. hospitale, quod alio nomine dicitur leprosoria, i. locus, in quo recipiuntur lepra infecti, de his de eccl. edi. c. 2. Eremitoriũ authoritate Papæ, vel episcopi ædificatum, vel cemeteriũ per illos sacratum, c. constitutus de relig. domi. Nau. c. 17. num. 95. Qui quidem

18 † sacrilegi, si sunt excommunicati, possunt absolui per ep̃m, sed post publicationẽ non sunt absoluendi, nisi tantum per Papam. d. c. cõquesti. Sed quid si sacrilegus venit animo frangendi, sed non frangit fores, fenestras, seu seras, aut parietẽ templi, quia forte alius fregit, & aufert inde aliq.d, dicit Matt. ꝙ non incidit in canonem, nisi per se frangat. d. c. conquesti, sequitur Zabar. in clem. 1. de pœn. q. 3. tantum ergo peccat mortaliter & eo grauius peccat, quanto res sacra, quã furatur maiorem obtinet sanctitatẽ. D. Th.

19 22. q. 99. art. 3. Quinta, ratione † loci committitur sacrilegium, cum violatur ecclesia per homicidium, & vulnera, c. proposuisti de consecr. eccl. quod intellige in ecclesia perpetratum cum voluntaria occidẽtis irreuerẽtia, etiam sine sanguine, gl. in c. vnic. eo. tit. lib. 6. vt potestas ibi furem suspendat, nullo sanguine fuso, ita est casus in d. c. proposuisti, vbi dicitur ꝙ ꝓpter homicidium, & vulnera reconciliatur ecclesia, & nõ dicit an in eis fuerit sanguinis effusio, vel ne.

20 Pollui † autem dicitur ecclesia quo ad opinionem hominum, qui eam polluunt, quantum in ipsis est, 1. q. 1. c. quod quidam in fin. quia quæ sancta sunt, coinquinari non possunt, 15. q. vlt. c. fi. Igitur, vt polluta dicatur ecclesia, requiritur vt effusio sanguinis sit illicita cum peccato, Hinc sequitur, quòd non violatur per homicidium casuale, puta lapide cadẽte de pariete secundũ Host. & multo magis nõ indiget reconciliatione, si effusio sanguinis esset facta casu absq; homicidio, vt si ludo, aut ioco. Vel si esset naturalis effusio per os, aut nares, vel ea, quæ casu fieret lapsu, vel offendiculo, aut ictu lapidis, vel quæ fieret per stultum, aut iudicio carentem, Fran. in c. vni. de consecr. eccle. libro 6. Nauar. cap. 27. num. 251. nec

21 † violatur per homicidium, quod fit ad defensionem, nisi dominetur libido vindictæ

vltra

vltra moderatam tutelam. Nec si compleatur in ecclesia per vulnus alibi acceptum sine irreuerentia ecclesiæ, et si sanguis in ea fluat. Exempli gratia, si extra ecclesiam vulneratus ad illam fugiat, & ibi sanguinẽ fundat, quod secus esset, si vulnus acciperet in ecclesia, quamuis percussus ante egrederetur, quam sanguinem in illa infunderet, ff. ad l. aquil. l. huic scripturæ, vel si reciperetur in aliquo vase, ne sanguis in ecclesiam decidat, quia in his casibus reconcilianda esset, glo. com. recepta in c. vnico de conse.
22 eccl. lib. 6. sed an debeat † reconciliari ecclesia, si quis supra ecclesiæ tectum occidatur, resp. gl. in d. c. vnic. ꝙ non, quia factum videtur extra ecclesiam. Sed quid si martyr sit, qui interficeretur, vr̃ dicendum, ꝙ non sit opus reconciliatione, cum talium sanguine cõsecratur ecclesia, & nõ minuitur: tamen verius est, ꝙ indiget recõciliatione, quia & si non polluit eam sanguis effusus, polluit tñ iniqua effusio, iuxta illud. Actio displicuit, passio grata fuit, ita glo. in d. cap. vnic. licet lauãdus non sit locus, vbi sanguis effusus est. Idem etiam dic si homicidium fieret sine sanguinis effusione, glo. in d. cap. vnic. quod secus esset si percussio absq; sanguine minimè esset mortifera, quãuis carnes confunderet, aut ossa frangerat. Nauar.
23 qui supra. Sed † quod diximus reconciliandam esse ecclesiam propter effusionẽ sanguinis, intellige magnã, secus si modicam. nam effusio largitatem denotat, glo. in c. cum illorum de sent. excom. Quinimo etiã si multum sanguinis exiret de naso, (quod facile fit) in rixa puerorum non violaretur ecclesia, Sotus in 4. sent. dist. 13. q. 2. ar. 3. col.
24 8. Sexta, † ratione loci, polluitur ecclesia propter semen voluntarium etiam vxoriũ, siue extra, siue intra vas, vel contra naturã, tex. & glo. in d. cap. vnico. glo. in capit. his qui de sent. excommu. lib. 6. Quod intellige si effusio sit magna: etenim per modicam humectationem non esset reconcilianda, secundum Æstens. Sed an esset reconcilianda, quando pollutio esset sine peccato, sed cum irreuerentia. Respond. ꝙ sic. Hinc violatur per licitum coitum matrimonialem, secundum comm. Doctores, quia aliqua sunt illicita ratione loci, quæ ex sui natura sunt licita. 11. q. 7. c. accusatio, de imm. eccle. c. 1. Si vero pollutio in ecclesia sequeretur absq; peccato, & irreuerentia, secus esset, vt de pollutione, q̃ fit in somnis, vel si q̃s vigilãdo coactè emitteret semen, gl. sing. com. recepta, in c. ecclesijs, de consecr. dist. 1. verũ q̃ñ ecclesia p̄ seminis effusionẽ esset reconcilianda, oportet, vt effusio sit publica, nam si sit occulta, non est opus missas, & sacrificia suspendere, atq; ecclesiam reconciliare, ita Archid. in d. c. ecclesijs. Franc. in d. c. vnico, nu. 5. Quare propter pollutionem naturalem ex impetu, & magno ardore libidinis profectam ob visam pulchram faciem adolescentis, vel mulieris, vel etiam voluntariam, si semen spargatur in terrã, sed occultè, siue per vestem, ecclesia non indiget reconciliatione, ita communis est opinio per Sylu. relata in verb. consecratio, 2. §. 5. Nauar. c. 27. nu. 251. Colligitur etiam eadẽ sententia ex cap. significasti, de adult. vbi ecclesia violata ob id cẽsetur reconcilianda, ꝙ adulteri sacrilegium suũ publice con-
25 fessi fuerant. Vnde † vel nisi facti euidẽtia, vel iuridica confessio intercedat, non opus est abstinere à sacris: quia ecclesia de occultis non iudicat. Sylu. in verb. cõsecrationis. 2. q. 5. vers. tertius. Sed quid si aliqua sanguinis, vel seminis effusio, q̃ ante octo dies (verbi gratia,) facta fuerit videntibus duobus, non autem tunc publicantibus illam, sed nũc an incipiat impedire ab hodie, vel ex tũc. Respdeõt Naua. qui supra, ꝙ ex nũc,
26 & non ex tunc. Sed † vtrum celebrans in tali ecclesia polluta irregularitatem incurret, dic quod non, vt notat Pan. c. fi. de sacr. vnct. Decius in cap. tuarum, num. 23. de priuil. Sed tantum suspensus est ab ingressu ecclesiæ, cap. episcopum, de priuil. lib. 6. & si cum tali suspensione celebraret, esset irregularis, Sylu. in verb. consecratio. 2. quæstio.
27 fi. Sed vtrum ecclesia † polluta intelligatur pollutum cemeterium, resp. quod sic, si est illi contiguum; secus si non esset contiguũ. Quamuis polluto cemeterio non intelligatur ecclesia polluta, capitu. vni. de consecr. eccle. lib. 6. Contigua vero illa dicuntur, quorum extrema se contingunt. Po-
28 stremo † polluitur etiam ecclesia, quando in ea sepelitur excommunicatus, capitu. ecclesiam, de consecr. distin. 1. & tunc si eius corpus possit ab alijs discerni, esset proijciẽdum, d. cap. ecclesiam, & ca. consuluisti, de consecr. eccle. vel alta.

SVMMARIVM.

1 *Verba can. si quis suadente, cuius can. materia est sacrilegium recitantur.*

Clerici

2 Clerici habent priuilegium fori; & qui eos percutiunt excommunicantur.
3 Quatuor requiruntur, vt quis incurrat in cap. si quis suadente.
Percussio facta suadente diabolo, quæ dicatur,
4 Iudex laicus potest capere clericum criminosum; & familia clericũ euntem de nocte, & creditor, ne clericus debitor fugiat.
5 Animus iniuriandi, & violentia requiruntur, vt incurratur in hunc can.
6 Clericus subijciens se percussioni est excommunicandus.
7 Can. si quis suadente comprehendit tã mares, quam fœminas percutientes clericos.
8 Clerici primæ tonsuræ inuicẽ se percutientes, an incurrant in canonem.
9 Manus appellatione veniunt oẽs partes corporis; & quid intelligatur in nomine manus, num. sequen.
11 Leuis iniuria cum odio impellit in canonem.
12 Clericum capientes propria auctoritate in canonis pœnam incidunt; & quid de clerico gerente se pro laico.
13 Creditori an liceat pro debito ciuili clericum capere.
14 Percußio in clericum intelligitur, quæ fit manu violenta, ense vel baculo; & quid si clericus fuit aggressor.
15 Conatus, & attentatio de offendendo clerico non proijciunt in pœnam canonis; secus de insequente hostiliter Cardinales.
16 Capiens clericum per vestem, & comminãs ei, an à pœna can. excusetur.
17 Mandans & consulens an incurrat in canonem.
18 Mandans dicitur etiam, qui minatur, se vindictam facturum.
19 Ratificantes, non impedientes cũ possint, percußionẽ cõprehenduntur in canone. duobus concurrentibus.
20 Percutientem se ipsum præ ira cõprehendit etiam can. si quis suadente.
21 Clerici sub nomine omnes tam sæculares, quam regulares intelliguntur.
22 Conuersi in quo differant à religiosis.
23 Pater licet filium impuberem poßit à religione reuocare, non tamen potest vi abducere.
24 Monasterio qui se, & sua perpetuo obtulerunt gaudẽt priuilegio canonis.
25 Sorores tertij ordinis S. Francisci, & S. Dominici an, & quando comprehendantur à canone.
26 Fratres tertij ordinis S. Frãcisci; Eremitæ habẽtes superiorem, moniales, eorum nouitiæ, & conuersæ gaudent priuilegio.
27 Clerici omnes in sacris constituti priuilegio canonis vtuntur cum intellectu. cap. nullus. seß. 23. in Conc. Trid.
28 Clericum in sacris, percutiens etiam non incedentem habitu clericali, & in tonsura est excõmunicatus; secus de clerico primæ tonsuræ reuerso ad secularem vitam, vel de eo, qui fert habitum sine ordine.
29 Excommunicati, suspensi, irregulares, interdicti, depositi verbo gaudent priuilegio.
30 Hospitalarij, vt utantur hoc priuilegio, quæ in eis requirantur.
31 Milites de spata qui; quos qui offendit sacrilegium committit.
32 Excommunicatus an clericum percutiens toties sit, quoties percussit, & quando intelligantur percussiones.
33 Manu iocosa clericum percutiẽs, uel repercutiens ludẽdo, modò sine dolo, non incidit in canonem.
34 Ignorantia probabilis ab excommunicatione uendicat, non tamen ambiguitas.
35 Clericos parẽtes, magistri, consanguinei superiores, & etiam seniores possunt percutere.

De explicatione canonis, si quis suadente diabolo. 17. q. 4. Cap. XLVIII.

1 I quis suadẽte † diabolo huius sacrilegij crimen incurrerit, quod in clericum, vel in monachum violentas manus iniecerit, anathematis vinculo subiaceat; & nullus episcoporum illum præsumat absoluere, nisi mortis vrgente periculo, donec apostolico conspectui præsentetur, & eius mandatum suscipiat. Hæc sunt verba tex. Materia huius canonis est sacrilegium, prohibetur enim fieri violentia personæ sacræ. Hinc in capitulo præcedenti tractauimus de diuersis sacrilegij speciebus: modo restat, vt explicemus hanc sacrilegii speciem, qua fit iniuria personæ sacræ. Ideo pro eius intelligentia, 2 ac tex. noto. † Primo ꝙ clerici habent multa priuilegia, & inter cætera priuilegiũ canonis, si quis suadente diabolo 17. quæst. 4. & priuilegium fori, vt tantum conueniantur sub iudice ecclesiastico, cap. nullus, de foro compet. Primum in eo consistit, quòd non potest aliquis in clericum temerarias manus inijcere sine metu excommunicationis. Et hoc priuilegium latissimè intelligitur de omni corporali læsione iniuriosa, non solum in corpus, sed ẽt in res corpori adhærentes, etiam in detentione corporis sine alia læsione, de sent. exco. c. nuper. & nõ solum in lædente in manibus suis, sed ẽt in eo, qui percutere facit per alium, c. mu-

lieres

lieres.§.illi vero,de sent.excom. Nō solum in facientibus, vel fieri facientibus,sed etiã in eo,qui possit obuiare, & dolo non fecit,
3 eod.tit.cap. quantæ. Secundo † noto, quòd non tam facile, quam videtur incurritur in hunc canonem. Vt enim incurratur secundum Abba. in cap. 1. de sent. excom. quatuor requiruntur, primo. Vt fiat iniectio manuum, idest vt res suum effectum sortiatur: nam per solum mandatum, vbi effectus secutus non est,non incurritur excōmunicatio cap.perpetuo de elec.lib.6.& sic non punitur affectus, nisi sequatur affectus realis. Vnde qui mandasset inijci manus in clericum, non esset excommunicatus, si is, cui mandatur manus non iniecisset. Secundo requiritur,ꝙ percussio fiat suadente diabolo, quod tunc fieri intelligitur,quãdo illa est,adeò illicita, vt sit mortalis; ratio est, quia non incurrit excommunicatio maior lata à iure, vel ab homine, nisi peccando mortaliter, cap. nemo, c.nullus 11.quæst.3. Caiet. in sum. in verb. excommunicatio, capitu. 10. Item dicitur suadente diabolo, quando fit animo iniuriandi, & offendendi: Hinc ea iniectio manuum, quæ fit bono animo,& fine,& ad bonum publicum, non includitur sub hoc canone.
4 Quare † iudex laicus potest capere clericum criminosum,ne fugiat,sed vt præsentet episcopo, absque periculo excommunicationis: quia illa captura non fit suadente diabolo,sed ad bonū publicum.Ita Abb. in cap.cum non ab homine, de iudic. & ibi Dec. num. 10.& ratio est,quia cessat dolus, cum ad iudicem suum deducatur. Et idem in familia potestatis inueniente illū de nocte:quia est contra eum præsumptio, & videtur illud capere ad impediendum delictum committendum: quia omittens obuiare facinori,peccat,vt in cap. dilecto, de sent.excom.lib.6. Deci. in d. c. cum non ab homine,nu.36.Et idem in capiente debitorem clericū, ne fugiat, quia cessat dolus,& suasio diabolica,ita Bar.in l. si q̃s in seruitute.ff.de furt.Alc.in d.c.cum non ab homine, nu.22. Adde etiam ꝙ licet capiēs clericum, ne fugiat,secundum Abbatem, in d. c. cum non ab homine, sed vt præsentetur episcopo infra tempus debitum,non incidat, si tñ modicum non excedit,incidit,puta si capi, & duci quietè patitur, & capiens impingit calce,vel pugno,ita gl.iuncto tex.in c.si clericos,de sent.excom.lib.6.Sylu. in verb. excommunicatio.6.nume.5.versicu.2. Sed de hoc infra in quinto notabili.
5 Rursum † requiritur, quòd fiat suadente diabolo,idest vt sit animus iniuriandi: etenim si quis leuitate iocosa clericum percutiat, non incidit in excommunicationem, tex.est in c.1.de sent.excom.Tertio requiritur violentia,idest vt sit manus iniuriosa, & contumeliosa in clericum contra suam voluntatem.Licet quandoq; sufficiat iniuriosa manus absq; violentia,inde percutiens animo vlciscēdi,& sæuiendi in clericū; quamuis volentem, non effugit excommunicationem,cap.contingit,el 1. de sent. excom. quia licet volenti non fiat iniuria, neq; cōsentienti dolus,fallit tamen fauore dignitatis ecclesiasticæ:cum nō propter clericum, sed propter dignitatem ecclesiasticam fuerit tale priuilegium emanatum, vnde non illi,sed huic infertur iniuria, & quia nemo est dominus membrorum suorum.l.sed si.§. si ipse seruus,& l.liber homo. ff. ad l. Aquil. glo.in cap.ex parte, de corp. viti. Iason in l. fin. num. 14.C.de pact.Didac.in reg.pecca-
6 tum, secunda par. §.5.† Clericus vero se subijciens percussioni,est excommunicandus,vt inquit Sylu. in verb. excommunicatio,6.vers. sciendum, & nu. 8. quarto & vlt. requiritur,vt hæc iniectio manuum fiat, vt in personam ecclesiasticam.
7 Tertio noto ex verbo,si quis,quòd comprehendit omnes mares,& feminas.l. 1. vbi Doct.ff.de verbo. significa. Decius, & Cagnolus in l.secunda,ff.de reg.iur. Paulus Fuscus,sing.44.versic. si quis. Nam licet materia sit pœnalis, fauore tamen dignitatis ecclesiasticæ extenditur etiam ad fœminas. l.si quis, id quod vbi Docto.. ff.de iurisdict.omn.iudic. capitu. mulieris, de senten. excommunica. siue senes, siue pueros, cap.pueri, de senten. excommunica. modo sint doli capaces, & habeant iudicium ra-
8 tionis. Alias † si clericuli primæ tonsuræ nondum doli capaces, qui nondū exierunt ab infantia, seu inuicem percuterent, non essent excommunicati,& ita potest procedere dictum Soti in 4.senten. distinctio.22. quæstio.1.articu.2.alias si sunt doli capaces, tunc secus esset, & ita ꝓcedat Nauarri sententia in cap.27. nume. 79. Vt enim possunt peccare mortaliter, cap.1.de delic.puer. ita etiam possunt excommunicari. d. capitu. pueris,& cap.1.de senten.excomuni. Comprehenduntur ergo sub hoc verbo, si quis masculi,& fœminæ,senes,& pueri iudicium rationis habentes clerici, & religiosi. c. de monia-

monialibus,c.ex tenore,c.monachi. c. cum illorum,de senten. excommu.

9 Quarto noto ꝙ per † manus veniũt oẽs partes corporis,imo quælibet instrumenta, quibus solet, ac potest clericus percuti, & ratio est,quia manus est organum organorum,vt per glosam hic in verbo, manus.Et per Turrecrem. Et si dicatur odia esse restringenda, fauoresque ampliandos, vt l. cum quidam. ff. de libe. & posthum. ergo per manus non sunt alia instrumenta intelligenda,Resp,ex doctrina Abb.in c.non dubium,de senten.excommun.vbi vult, quòd quando in aliqua lege concurrunt fauor,& odium,& odium est rationabile, attenditur odium, & est facienda extensio. Rursum fit extensio attenta mente legislatoris, quæ fuit excommunicare clericorum percussores,siue manibus,siue qualibet alia re.Vnde non est curandum de modo, dum tamen habeatur effectus.

10 Intelliguntur † igitur per manus ,pugni, pedes,siue calces,& genua,vt per glo.hic in verbo,manus. Itẽ brachia vrgentes cubito, vel humeris in via clericos.Doct.com. in c. nuper,de sent.excom.Caiet.in verb.excommunicatio,nu.10.Nauar.c.27.nu.77.

11 Comprehenduntur † etiam qui ex odio aspergunt eũ aqua, vel puluere, vel spuunt in faciem eius, vel includunt eum, vel ponunt custodes, ad capiẽdum eum, si de domo exeat, vel ei æquitanti capiunt habenas æqui, vel rumpunt cingulum sellæ; aut vestes,quibus vestitus est,scindũt & ratio est, quia excommunicatio hæc non tantum afficit percutientes clericum ea percussione, quæ tangit corpus, sed etiam vestem, qua actu indutus est,glo. & Turrecre. hic nu.15. & gl.in c. si quis pulsatus. 1. de pœn. dist. 1. Caiet.22.q.9.art.1.vers.7.& in verb.excommunicatio.6.num.5. ver. 6.

12 Comprehendunt etiam qui de equo clericum præcipitant, vt ascensu eius fugiant inimicum,gl. in c. si clericos, de senten. excom.lib.6.quod intellige, nisi aliter ipse esset probabiliter occidendus, Sylu. in verb. excommunicatio 6.num. 13. Comprehendunt etiam qui eripiunt per vim è manibus aut corpore aliquid vi,vt pecuniam,aut vestem,sed si furto raperetur clerico dormiẽti Zona, qua præcinctus erat, aut clam surriperetur bursa, secus esset, ita Innocen. in cap.nuper,de senten.excommunica.Decius in c.peruenit, nu. 1. de appel, Caiet.in verb. excommunicatio, cap. 10. contra Sylu. nu. 31. & ratio est quia nulla,vel modica, potest dici iniuria,cum non sentiat, ita Card. in clem.1.num.13.de pœnis.Incidunt etiam

12 qui † ꝓpria authoritate capiunt clericum, aut conijciunt in carcerem, cap. nuper, de sent. excom.Doctores in c.cum non ab homine,de iudic. in capitu. si iudex laicus, de senten.excomm,lib.6. aut in aliquo loco includunt,vnde exire non potest absq; pudore.At si caperent clericum, vel capere facerent,qui pro laico se gerit, non inciderent, facit tex. in c. si clericos, de senten. excom. li.6.Imo voluit Bal.in l.si qua per calumniã. C.de epi.& cler. quòd etiam clericũ, in habitu,& tonsura,potest iudex laicus, seu eius familia capere, & ad episcopum ducere. Idem videtur velle Innoc.in c. vt famæ, de senten.excom.quod intellige, quando esset in fuga,vel suspicio de eo.ita text. not. in c. si vero, el 1. de senten. excommu. vide quæ dixi sup.in 2. not.

13 Vbi † etiam adnotauimus,an liceat creditori capere clericum pro debito ciuili absque metu excommunicationis, & diximus, ꝙ sic. modo adde ꝙ clericus pro debito ciuili capi, & incarcerari non potest, ita tex.à contrario sensu in c. si clericos de senten.excom.ex quo ibi permittitur solum pro excessibus:facit tex. in c. 2.de pigno.qđ procedit etiam si ad id se obligasset.Ita Lapus videtur tenere in sua alleg.116.pro quo facit quia clericus, qui dicitur miles cęlestis militiæ,vt in c.2.de pęn.lib.6.habet hoc priuilegium, vt non teneatur nisi in quantum facere potest, secundum glos. not. in l. miles ff.de re iudic. ergo carcerari non debet. quod procederet nisi tale debitum ciuile descendat ex crimine, seu ex dolo, quia tunc pro eo capi posset,vt in cap.grauis de deposito. Ita Francus in d.cap. si clericos, de senten. excom.

14 Comprehenduntur † etiam, qui manu violẽta clericum percutiunt idest qui ense, aut baculo. quo casu si apparet quis fuerit aggressor, ille tantum incidit. Non autem incideret inuasus, nisi repercuteret clericũ percussorem non amplius habentem animum repercutiendi: quia tunc vocaretur vindicta,& non violentiæ repulsio, c.significasti,& ibi Abb. de homic.& in c. 1. in fi. de sent. excom. Si autem non apparet quis fuerit aggressor, tunc vterq; ligatur:q̃a constat vtrunq; manus violentas iniecisse.

15 An autem † incidat in canonem, qui iratus cõtra clericum eleuato pugno cũ ense, vel

vel hasta, quasi eum percussurus, & tamen illum non percutit. Resp. ꝙ non secundum Host. & Goffre. ita Turrecrem. in c. si quis, num. 17 de pœni. dist. 1. ita etiam tex. no. in verb. iniecerit, quod quidem verbũ importat realem effectum. Non enim sufficit attentatio, & conatus, nisi sequatur effectus vt etiam inquit Caiet. in verb. excommunicatio. cap. 1. quare si quis emiserit sagittam, vel ictum scloppetti. (vt ita dicã) in clericum, animo ipsum occidendi, & non tetigit nec ipsum, nec adhærentia eius, vel si quis prosequeretur clericũ multis iniurijs, & conuitijs, non esset excõicatus, c. si quis pulsatus de pœni. dist. 1. vbi gl. & Turrecre. Quod tamen intellige: nisi hostiliter prosequeretur, Cardinales, aut episcopos, licet actu non tangat personas, c. felicis. de pœn. lib. 6. & est in bulla cœnæ Domini.

16 Sed an † incidat in canonem, qui capiẽs clericum per capillos, aut vestes, protestatus fuerit, dicens. Nisi esses clericus, cæderẽ te. dic quod sic. vt per Io. Tabi. in verb. excommun. 5. nu. 41.

17 Comprehenduntur † etiam non tantum mandantes, sed & consulentes, dumtamen iniectio, vel percussio consequatur, c. mulieres. arg. tex. in c. quantæ de sent. excom. Sed si mandatum fuerit reuocatum, & mandãs percusserit antequã reuocatio peccati peruenerit ad ipsum, tunc vterque, manet excommunicatus, sed si peruenerit, & ea non obstante mandans executus est, ipse solus manet. At si mandans moriẽ antequam reuocauerit mandatum habendus est tanquã excommunicatus, si non pœnituit, cuius signum est si non reuocauerit, Sylu. in verb. excommunicatio. 6. nu. 5. casu 3.

8 Sed † vtrum mandans dicatur, qui non mandat clericum percuti, sed tantum dicit suis, se velle de eo vindicari animo prouocandi illos? Resp. quòd sic, si ob hoc moti percutiunt. Idem si non dixerit eo animo, sed tamen verba talia fuerint, quæ mãdato compararentur, vel cõsilio, consideratis omnibus circunstantijs: quia dicendo fuit in culpa, & cogitare debuit hoc potuisse euenire, argum. tex. in cap. fina. de homic. libro 6. Et danti operam rei illicitæ etiam casuale homicidium imputatur, Sylu. qui supra nu. 5. vers. Quartum.

19 Item † comprehenduntur ratificantes, si eo nomine facta fuerit, cap. cum quis, de senten. excommuni. lib. 6. Rursum non impedientes percussionem clerici, cum possint delicto obuiare. Nam sunt excommunicati, tanquàm fauentes, & consentientes, cap. quantæ, de senten. excommunica. concurrentibus, tamen duobus, vt possint sine proprio incommodo prohibere: cum prima charitas incipiat à seipso, l. p̃ses, C. de seru. & aq. Secundum, vt ad id teneatur ex officio, & lege iustitiæ. Vt sunt officiales, vel patres familias, qui habent publicam potestatem, aut priuatam iure familię in percussorem. ita Deci. & Cagn. in l. culpa caret. ff. de regu. iu. Couar. in clemen. 1. de homic. §. 2. nu. 2. 2. par. Caiet. in sum. in verb. excommunicatio. Si vero non tenetur ex officio, & lege iustitiæ, nec habent authoritatem publicam, vel priuatam in percutientem, etiam ꝙ possint obuiare, non obuiando, nõ incidunt, sed peccant mortaliter, ita Doct. com. in cap. Petrus, de homic. Sylu. in verb. excommunicatio. 6. num. 5. Nauar. cap. 27. num. 132. & sequen.

20 Comprehenditur † etiam is, qui iratus se percutit ob impatiẽtiam, dedecus, ob paupertatem, aut quoduis aliud infortunium, nisi percutiat se ex zelo deuotionis pectus pugno, faciem alapa, corpus disciplina, vt etiam nisi ob mortem parentum, vel amicorum barbam velleret, quamuis hæc non posset licitè consentire, vt sibi ab alio fierent, quia tunc fit iniuria ecclesiæ, ita text. in clemen. quamuis, de foro compet. vbi Zab. nume. 2.

21 Quinto noto, † ꝙ per clericum, omnes personæ comprehenduntur, siue seculares, siue regulares vtriusq; sexus. Et primo quo ad religiosos, comprehenduntur monachi professi in aliqua religione approbata, tria vota profitentes, canonici regulares, mendicantes nouitij, & conuersi, qui se, & sua obtulerunt habitu mutato, & profitentur tria vota, de quibus cõuersis loquuntur iura, de senten. excommunica. c. non dubium, & de elect. ex eod. lib. 6.

22 Et differunt † in hoc tantum à religiosis, quia conuersi profitentur, sed non fiunt clerici, vt religiosi, ita Zab. in clem. 1. de deci. quæstio. 35. Abb. in cap. non est, in 2. not. de regul. cap. religioso. §. 1. de sent. excom. lib. 6. qui text. loquitur de nouitio, qui gaudet priuilegio canonis, adeo quòd etiam si

23 talis inijciens sit eius pater, nam licet † pater posset eius filium impuberem reuocare à religione, & coram superiore repetere, vt in cap. 2. de regul. non posset tamen eum violenter de ecclesia retrahere ab eius habitis,

bitis, argum. tex. in c.eum qui, de præben. lib.6.& l.si quis in tantam, C.vnde vi. Ioan. And.in d.cap.religioso.§.1.

24 Comprehenduntur † etiam oblati, qui se,& sua obtulerunt monasterio approbato quod intellige, modo assumant aliquem habitum distinctum ab habitu seculari, vt innuit glo.in cap. vt priuilegia, de priuileg. Arch.in c.sunt, 12.quæstio.1.intellige etiam de oblatis perpetuo,de priuileg. per exemptionem,lib.6.de istis oblatis loquuntur iura.16.q.1.qui bona,de regul.consulti,ita Zabar.in d.clem.1.de decim. q. 35.

25 Item † comprehenduntur sorores tertij ordinis S.Francisci, & D.Dominici, modo viuant in simul in communi. Rota in decis. 132.in antiquis,Fel.in cap.dilecti, de maio. & obed. & in cap. nullus, de foro compet. Cōprehenduntur etiam dictæ sorores tertianæ suscipientes habitum professorum in domo propria, modo se alicui regulæ subdant,& non habeant proprium, & emittāt votum in manu publicæ personæ, scilicet episcopi,vel abbatis, aut alicuius presbyteri.Alias si susciperent habitum, & facerent votum continentiæ,& haberent proprium, tunc non connumerandæ essent inter personas ecclesiasticas, & possent verberari absq; sacrilegio: cum monachis non liceat habere proprium. Imo idem esset dicendū si proprijs abrenunciarent, quia necessariū est, vt aliquis connumeretur inter personas ecclesiasticas,vt subdat se alicui regulæ, sic Turrecre.in c.de viduis.27.q.1.

26 Gaudent etiam hoc † priuilegio fratres tertij ordinis beati Francisci, & beati Dominici, ita adest priuilegium Eugenij 3. Innocentij 3.& Sixti 4.vt refert Sylu. in verb. ecclesia.1. num.6.vers. 6. & nu.8. in fi. Item Eremitæ,modo sint subiecti alicui prælato, vel alteri superiori religioso,glo.in cap.qui vere.16.quæst. 1.& distin.93.c.nulla,secus si essent vagi, ac profugi, nulli superiori, vel regulæ astricti, tunc enim absonum esset,ꝙ censerentur personæ ecclesiasticæ:cum sint merè laici,& recedunt ad sui libitum,& ad nullum vsum ecclesiasticum,vel piū authoritate ecclesiæ, vel prælati, qui hoc possit, sint deputati.Sylu.in verb.eremita.§.1.gaudent etiam moniales,ac earum nouitiæ, & conuersæ hoc priuilegio, etiam si efficiantur apostatæ, vel reijciantur, vel licentientur ad manendum extra claustrum,siue sint professi, vel professæ, siue conuersæ, siue conuersi, siue non incendentes in habitu, cum sciuntur esse tales.Syl.in verb.excommunicatio 6.Sed an comprehendantur gerentes habitum clericalem, vel religiosum ex voto.dic ꝙ non, quia habitus non facit monachum.c.porrectum, de reg. consuluit qui cler. vel vou.

27 Sed circa † clericos,gaudēt omnes cōstituti in sacris à subdiaconatu, & supra imó primæ tonsuræ initiati, quamuis non incedant in habitu, & tonsura, nec seruiant in diuinis, & nec ob. tex. in cap.nullus sess. 23. in Concil. Trid. quia verus intellectus illius tex.est, vt intelligatur de priuilegio fori, quia non gaudet clericus, nisi sit beneficiatus, vel incedat in habitu, & tonsura, & seruiat diuinis,non autem de priuilegio canonis,nam † percutiens eum,licet clericali habitu,& tōsura nō incedat, erit excommunicatus. Verum si quis percuteret clericum primæ tonsuræ, vel in minoribus constitutum, qui habitū dimiserit, & ad secularē vitam redierit, secus esset,c.vlti. de cler coniu.sic etiam neq; procederet in clerico nullius ordinis,neq; tonsuræ, sed tātum fert habitum clericalem, quia hunc percutiens non esset excommunicatus,Abb.in c.si vero,el 2.in fine, de sent. excom.

(28 in margin beside "nonis,nam † percutiens")

29 Rursum † intelliguntur clerici coniugati, qui sunt clerici orientales,modo cum vna, & virgine, & habitum, & tonsuram deferant,cap.vnico,de cler.coniu.lib.6.gaudent etiam excommunicati,suspensi,irregulares, interdicti,depositi verbo, nisi essent solemniter degradati, qui traduntur curiæ seculari,de pœn.distin.6. cap. degradatio. Bart. in l.1.in fin. ff. de pœnis.

30 Gaudent † etiam hospitarij,vel ad alium piū vsum deputati: mō perpetuo, & mutato habitu fuerint deputati authoritate prælati,vel epi. c.vt priuilegia de præben.q.12.

31 Gaudent † etiam milites de spata, portantes rubei ensis signum in pectore, sicut adest renouatum priuilegium per Nicolaum quintum.Hi vulgo dicuntur Caualieri.qui omnes secundum Sylu.in verb. ecclesia, nume. 6. in fin. & in verb. excommunicatio.6.nume.3.& 4. & num. 6. casu 13.& Nauar.cap.27.nu.79.versi. septimo, habent hoc priuilegium,vt in ipsos manus violentas inijcientes cōmittant sacrilegium,sintq excommunicati absoluendi à Papa.d.c.nostro,si læsio esset enormis, vel ab episcopo si læuis. c. peruenit, de sent.excommu.

32 Sed quæritur. An † percutiens clericum tribus,vel quatuor ictibus,sit vna,vel pluri-

pus

bus excommunicationibus ligatus,& circa hanc quæstionem dicendum est qđ est ligatus vna excommunicatione, quando semel,& vno ictu illum percusserit,vt probatur hic in tex. arguendo per singulare clericum, & per plurale manus, & singulare anathematis: ex quibus colligitur, quod si vnus alium pluries percusserit, vna sit excommunicatione priuatus. Ad hoc text. in cap.cum pro causa, de sent.excommunica. Vbi ille percussit in dormitorio, & traxit verberando per claustrum,& cum vno impetu fecerit, vna est sententia excommunicationis ligatus.facit etiam capitu.Apostolicæ,de re iudica.lib. 6.ad legem Aquiliam. l.illud.Et ita habet consuetudo,& stylus curiæ habens tales absoluere, vt ligatos vna sententia excommunicationis, & non plurib.& prædicta procedunt, quãdo vno impetu quis pluries percuteret continuando. Alias si diuersis insultibus, & sic diuerso tempore, & impetu percussiones reiterentur,tunc esset ligatus tot sentẽtijs, quot essent percussiones,31.quæst. 1. quomodo.C. de ser.fugi. l. quicunque.

33 Sexto noto, ꝙ plures sunt manuum iniectiones ab hac excommunicatione exemptæ.Quarum prima est manus iocosa, glo. in c.1.de senten.excommunic. etiam grauis intra tamen fines ludi: quod idem intelligo de repercutiente, vt cum percussus à clerico ludente statim etiam sine deliberatione repercutiat: quia hæc est conditio ludi, & quidem naturalis impulsus,& grauiter percussus etiam vt repercutiat, ne videatur inferior,& generaliter dicit Richar.in 4.dist. 18. quòd percutiens non ex deliberatione quamuis turbatus non incidit. Et idem est, si ludens percutit deliberatè modo iocosa leuitate,& sine dolo:& ratio est: quia canõ requirit persuasionem diabolicam, quam ludus excludit. Quod idẽ intelligo de quocunq; repercutiente statim, & sine deliberatione etiam extra ludum, vt cum tãta est subreptio, ꝙ nec se vindicari, nec iniuriari intendit, Sylu. in verb. excommunicatio 6. nu.6.casu 1.Nauar.c.27.nu.80.

34 Secunda † eius qui probabili ignorantia clericatus.v.g. noctu percussit clericũ, alias non excusaretur si videret tonsuram!, nõ tñ crederet esse clericum,c.si vero el 2.de sent. excom.Nec etiam excusaretur; si dubitãdo eum esse clericum percuteret: cum in dubio teneatur vitare periculum. Rursum in excommunicationem quoq; incideret si dũ non constaret vtrum sit clericus,vel laicus, ita tamen affectus esset, ꝙ etiam si sciret eũ esse clericum, nihilominus percuteret, secus vero si non percuteret eum. Turrecre. in cap.nostro,num.3.

Tertia eius,qui relictis habitu & tonsura enormibus se miscent, & turpib.ac sæuis ẽt non monitus,vt si fuit latro publicus,& armatus,vel faciat seditionem in populo, vel assassinus,Syl.in 5.excommunica. 6. num.6. vers.4.& num.7.versi.prima iuxta, com. vel si sit diffidatus,idest foriudicatus, Frãcus in c.1.nu.5.de homic.lib. 6. vel si sit pœnæ addictus,puta ad triremes,Nauar.in c.nullam. num.52.18.quæst.2.

35 Quarta eius,† qui percutit principaliter, vt corrigat tanquam magister, vel submagister,cui pueros docendos magister,commiserat,vel pater.l.vnica.C.de emend.propinq.vbi gl.l.si filius. C. de patria potestate. Cuius nomine etiam intelliguntur propinqui, vel consanguinei seniores, vel domini tẽporales,siue ecclesiastici,qui possunt clericos sibi inseruientes corrigẽdi causã percutere, vel senes percutiẽtes turbãtes in ecclesia diuina officia,modo principaliter nõ fiat odio, & sit moderata saltem iuxta suũ propositum, & percussus non sit in sacris, nisi in magistro, & sub magistro, & patre. c.1.c.cum voluntate,de sent. excom.gl.sing. in l.1.C.de emend.propin. Sylu. in verb. excommunicatio.6.nu.6.casu 8.& 11.

36 Et † hæc opinio est verissima, pro cuius confirmatione facit,nã licet episcopalis dignitas liberet à patria potestate, c.per venerabilem, qui fi.sint legit. Sacer tñ ordo etiã sacerdotalis,nequaquã,vt ꝑ Abb.in c. indecorũ,de æta.& qua.gl.pe.in c. circumcelliones.23.q.5.per tex.in c.si seruus,dist. 54. Vnde infert Ioan.de Armo dialog.69.ꝙ correctio pertinet ad patrem ratione patriæ potestatis,à qua sacerdos non liberatur.

37 Hoc autem † intellige etiam si in percussione aliquis fuerit excessus,cum nõ possint verbera semper suspẽdere in statera,ibi Syl. casu 8.in fi.& Turrecre.hic nu.7. mõ excessus ille nõ ꝓcesserit ex odio principaliter, vel ex ira mixta correctiõi, sed ira fuit dux, & principalis cã percutiẽdi, nõ aũt comes, vt hic per Turrecre.vbi ẽt quærit,q̃d si magister præcipiat sub magistro, ne percutiat clericum,an percutiendo incidat,& respondit negatiuè, quia non potest principalis magister auferre beneficiũ iuris, per quod conceditur corrigere posse qui docet.

Quinta,

38 Quinta, prælati † per se, vel laicum capientis clericum suum, & nō alienū, c. vt famæ, de sent. excom. vel verberantis non per laicum, sed per se, vel clericum causa correctionis, qn̄ per se commodè non potest. c. vniuersitatis, de sent. excommuni. nisi esset episcopus, qui non debet verberare suis manibus. c. nō liceat, dist. 86. Verberare autem correctionis causa est percutere pro culpa digna correctione, quamuis de illa non cogitet, Syl. in verb. excommunicatio, 6. nu. 6.

39 Vnde † sequitur non debere clericū torqueri per laicum etiam de mandato iudicis ecclesiastici, vt no. probat, & concludit Panor. in c. vniuersitatis, in vlt. not. de sent. excommu. & in c. vt famæ, in fi. eod. tit. Vbi refert Do. Anto. de But. & Ancharanum sic consuluisse. Ita Decius in cap. dilectis, num. 3. de appel. Et torquendo incurrunt in excommunicationem iudex, & laicus, de cuius madato illum torquet, nisi deessent clerici ad id idonei, Sylu. qui supra nume. 11. Quamquam existente consuetudine sint excusati à consuetudine, licet peccent, quia consuetudo, & si non excuset à culpa, excusat tamen à pœna saltem ordinaria, glo. in c. cum venerabilis, de consuet. Dec. in c. 1. de constit. Nauar. c. 27. nu. 86.

40 Sexta † inuadentis in sui honoris defensionem, qn̄ fuga esset ei ignominiosa, Panor. in c. olim, de resti. spol. Hinc inueniens inhonestè cum sua matre, vxore, filia etiam naturali, vel sorore clericum agentem, excusatur ab excommunicatione, c. si vero 1. c. 1. de sent. excom. Auth. si quis. C. de adult. non solum si percusserit, verum etiam si interfecerit, modo incontinenti & ex passione subita faciat, Quod quidem procedit et si inuenit amplexantem, vel osculantem in loco suspecto, quamuis non inueniat in opere ipso carnali, Non tamen excusaretur ab excommunicatione, si quis inuenit suā spōsam futuram cum clerico fornicantem, gl. ab omnibus approbata in c. 3. ad finem de sent. excom. quia quo ad peccatum tam maritus, quod sponsus peccant mortaliter, cap. inter hæc 33. q. 2. c. admonere ead. quæst.

41 Sed † an sit excommunicatus maritus, si inuenit clericum suspectum, & monitū per maritum domi cum vxore sedētem, & cōfabulantem, etiam si non turpiter conuersantem, & eum percusserit. Sylu. in verb. excommunicatio 6. nu. 6. casu. 10. inquit quod non. Sed contra eum est veritas. Vnde tali casu potest tantum domi detinere spatio horarum viginti ad tradendum suo iudici iux. tex. in l. capite quinto ff. de adult. Ange. in verb. excommunicatio §. 19.

42 Infertur † et esse immunem ab excōicatione illum, qui clericum percusserit, volentē ipsum solicitare ad turpia. (v.g.) Est mulier, vel iuuenis, quæ vel qui clericū tentantem de castitate percusserit, excusatur ab excōicatione: modo tentatio sit opere, & non verbo: Sylu. qui supra nu. 9. qui si esset tantum verbo, non licet ei, nisi defensio verbalis, Ang. in verb. excommunicatio. 5. §. 21. Et hæc circa defensionem honoris.

43 Septima. † excusatur etiā percutiens clericum, qn̄ hoc facit ob defensionem sui necessariā, c. si vero, lo 1. c. ex tenore, de sent. excom. quæ debet esse incontinenti, dum actu pugnatur, qui si modum excesserit in defensione, & si irregularitatem incurrat, non tamen excōmunicationem, si sine dolo, & diabolica suasione hoc fecerit, glo. in cap. significasti. ver. tutelæ de homic. Syl. in verb. excommunicatio 6. num. 6.

44 Octaua. Nec † in censurā incidit q̄ iuste bona recuperat, quæ iniustè capta clericus asportat, vel vi occupat. capitu. olim. de restitu. spolia. Et nec is qui detinet clericum debitorem fugientem, aut fugam parantem ad præsentandum eum suo prælato. iuxta communem.

45 Nona. qui † clericū detineret modico tēpore, vt auertat à flagitio, vel detineret clericum in flagranti delicto inuentum per viginti horas, ad conuocandum testes, ne locus sit inficiationi. Et idem est, si hoc faciat, ne incidat in manus hostium, Sylu. in verb. excommunicatio, 6. nu. 5. versi. secundo.

46 Decima, † nec excommunicatus esset iustè ijciens ab ecclesia clericum excommunicatum, aut alium diuina officia turbantem, c. veniens de sent. excommu. clem. grauis cum glo. eo. tit.

47 Septimo noto quod † iniuria alia est leuis, alia mediocris, alia enormis, quæ declaratur per extr. Io. 22. perlectis vbi inquit, qd̄ percussio pugni, palmæ, manus, colaphi, pedis, digiti, aut baculi, aut lapidis, quæ nullā maculam, aut sigillationem carnis reliquit, neque abscidit membrum sine effractione dentium vel auulsione multorum capillorum, aut effusione multi sanguinis, pcussio leuis esse declarat. Hinc concludit Lapus allega. 76. factū super quo consiliū petit, quod cum plebanus quidam canonicū in ecclesia Aretina manu vacua percussisset, epi-

48 scopus † potuit eum absoluere: quia leuis fuit iniuria. Sic in simili quæstione voluit Card. cons. 42. episcopum posse absoluere clericos, qui ad inuicem cũ manibus, & pedibus se percusserint: quia leuis iniuria reputatur. Sic Calder. cons. 7. tenet episcopũ posse absoluere clericos, qui in ludo nimis se percusserint, deijciendo se in terram, cum aliqua sanguinis emissione, ita refert Deci. in c. peruenit 1. nu. 7. de appellat.

49 Enormis vero dicitur vel ex facto, (v.g) qua abscinditur membrum, vel inutile ad suum officium relinquitur, vel macula, aut cicatrix, vel ob percussionẽ factã in aliam partem, quàm in naribus defluit multũ sanguinis. Dicitur etiam iniuria enormis, siue atrox ex persona, veluti quæ ex subdito, & inferiori fit in personas in dignitate constitutas, veluti in epm, vel Abbatem, vel in magistratum, l. prætor edixit §. fi. ff. de iniur. §. atrox. inst. eod. Bar. in l. non solum. §. si mandato ff. de iniur. q atrocẽ adeo eam esse dixit, Bal. in c. 1. §. iniuriã de pace iur. firm. vt

50 † percutiens magistratũ, ob inimicitiã, quã cũ eo gerebat, capite mulctandus sit, sequitur Ias. in l. qui iurisdictioni col. 1. de iurisd. om. iud. qui dixit hoc casu pœnam esse arbitrariam, sed arbitrium posse extendi vsq; ad mortem. Et quia dignitati dicitur esse illata iniuria, etiam ipse iudex potest eum punire; ita Paris. cons. 147. nu. 7. lib. 4. post Oldrad. cons. 7. Imo hæc iuris sententia extenditur etiam, cum is magistratus sit in syndicatu, ita Iason in l. principalibus, nume. 4. ff. si cert. pet. modo contemplatione officij fuerit iniuria affectus, ita intelligit Bal. in l. obseruare. §. proficisci nu. 6. versi. Septimo quæritur ff. de offic. procons.

51 Estimatur etiam † iniuria atrox & loca. ratione notorietatis, & maximi scandali. Hinc percussus in platea, vel in theatro, vel in ecclesia, vel in audientia coram iudice, dicitur atrox iniuria. l. prætor edixit. §. fi. ff. de iniur. vbi iniuria creditur illa atrox, cum quis coram ipso magistratu aliqua iniuria afficitur. Ita Panor. in c. cum illorum num. 9. de sent. excom. confirmat etiam Hyppolitus de Marsi. sing. 549. Hinc redditur mihi dubia allegatio Lapi, nisi dicamus percussionem illam factam in ecclesia manu vacua non fuisse cum scandalo.

52 Mediocris † autem quæ sit, certa regula dari nõ potest, sed relinquitur arbitrio episcopi, vel confessarij. In dubio autem potius declaranda est percussio grauis, quam leuis: vt per dictã extraua. & per Nau. cap. 27. nu. 89. versicu. præterea.

53 Absolutio † vero ab huiusmodi excommunicatione regulariter non debet fieri, nisi per summos Põtifices, vel per legatos, qui de latere missi sunt, & isti scdm consuetudinem Romanæ curiæ sunt solũ dñi Cardinales, qa alij nõ vocant de latere, vt in c. volentes, de offi. deleg. gl. in c. 1. de offi. leg. lib. 6. Dixi, alij, qa reperiunt, & sunt quidẽ legati nati, qui nascunt cũ priuilegio legationis p adeptionẽ dignitatis archiepiscopalis vt est Archiepiscopus Cantuariensis, Eboracensis, Remensis, & in Italia solũ est Archiepiscopus Pisanus, vt no. in c. 1. de offic. deleg. & c. 1. de appel. Alij sũt legati, q mittunt p Papã ad regendã prouinciã, vt patet, in c. 1. de of. dele. lib. 6. & ibi Franc. nu. 3. igit absolutio ab excõicatione huius canonis fit, vel p Papã, vel per legatos à latere. c. ad audientiã. de sent. excom. c. qđ translationẽ, de of. leg. & si sint extra terminos suæ legationis, dũmõ sint in via, ẽt si tales excõicati aliunde veniant, extra de of. leg. c. excõmunicatis, & de sent. excom. c. ad audientiam.

54 Legati † vero, qui non mittunt de latere, dũ sunt extra territoriũ, nullũ talẽ possũt absoluere, sed dũ sunt extra terminos, põt tm absoluere existentes in puincia sibi cõmissa, non aliunde accedentes. Alij vero legati, qui ex priuilegio suæ ecclesiæ habent legationẽ, vt Archiepiscopus Cantuariensis, & c. nõ possunt, nisi sit in priuilegio legationis expressum, vt in prædicto c. excõicatus, & c. porro, de priuil. Turrecre. hic, nu. 13.

55 Verũ, † qđ diximus absolutionẽ regulariter fieri debere à Romano Pontifice, non procedit in multis casibus, qui enumerãtur per tex. in c. quamuis, de sent. excom. Sylu. in verb. absolutio 4. num. 3. versic. sciendum.

56 Sed quęritur, † an eo casu, quo iudex velit pnunciare excõicatũ percussorẽ clerici, debeat citari ille, qui clericũ percussit. Pro cuius qstionis intelligentia pmittẽdum est breuiter, quẽadmodũ colligit ex dictis Decij in c. peruenit. i. à num. 10. vsq; in fi. de appella. q percussio aut est notoria, aut nõ notoria, præterea aut notoria ex dispositione iuris scdm textum nostrum, aut non: rursum hæc notoria ex dispositione iuris dicit dupliciter. primo quando percussio adeo est notoria, & omnibus euidens, vt nihil penitus opponi possit, aut est notoria ita, vt absens aliquam excusationem opponere possit. Igitur circa quæstionem conclusio est,

vt

vt requiratur citatio, ita tenet glo. in clem. præsenti, in verb. constiterit, de censi. cum alijs allegatis per Abbatem, & Dec. in d.c. peruenit, num. 10. el primo.

57 Et sicut † citatio requiritur, ita etiam necessaria est sententia declaratoria, qđ intellige, quoties non esset notorium ipsum percussisse clericum; secus si illum percussisset coram populo, vel in platea, nā tunc denunciari posset absq; citatione, nec pōt dici, q̃ citandus est percussor clerici, quamuis percussit in publico, quia posset sibi aliqua defensio cōpetere, quia quod nullo casu est licitum, & notorium est, est inexcusabile, vt inquit Fel. in c. Rodulphus, de rescrip. in pen. col. versic. citanda est.

58 Præterea † istud, quod citanda sit pars, quando fertur declaratoria excommunicationis incursæ intelligi debet, dummodo discuti debeat factum, per quod dicitur esse in excommunicationem incursum. Sed quando hoc est iam discussum, vt quia iam percusio est notoria ex dispositione iuris, & ita est omnibus euidens, vt nihil opponi possit, tunc fertur sententia declaratoria non per regulam illam generalem, scilicet in omnibus pœnis requiri sententiam, antequam incurratur glo. com. recepta in c. fraternitas 12. q. 2. quia illa regula non procedit in pœnis quæ nullam requirunt executionem iudicis, sed immediatè trahunt executionem ad factum, & de sui natura non expectant aliam extrinsecā executionem post se, sicut quando quis est excōicatus, suspensus, vel irrregularis, nam ista trahunt executionem ex sui natura, ita quod alia actualis executio non requiritur.

59 Cum † primum enim quis percusit clericum, est inhabilitatus quo ad omnes suas potentias absq; alia declaratione, per c. pastoralis in fin. de appellat. ita vt repllatur à communione, celebratione, cæterisque actibus excommunicato, vetitis, sed requiritur declaratoria quo ad alios, ita vt cunctis innotescat illum esse excommunicatū, & propterea vitandum. Ioan. Andr. in cap. 2. de rescript. lib. 6. Felynus in d. cap. Rodulphus, nume. 39. Superest etiam vt videa-
60 mus, quid si † regularis exemptus à iurisdictione ordinarij percusserit clericum secularem, an posit ordinarius loci ipsum citare ad dicendam causam, quare non debeat denunciari excommunicatus, & breuiter respondemus cum Panormitano in cap. parochianos num. 2. versic. quando vero, de senten. excom. & glos. in clem. 1. vers suffragante, de priuil. & clem. præsenti. vers constiterit, de censi. quod posit illum citare, quemadmodum Sylu. Absolutio. 5. num. 6. extendit etiam ad exemptos.

61 Quod † intellige, nisi regularis percutiēs ita sit exemptus, vt etiā ratione delicti conueniri non posit, nisi cum suo prælato, vt ibidem per Sylu. Quo casu facultatem etiā habet ordinarius loci citandi religiosum, non vt constito de delicto eum puniat, sed vt pœnam iuris duplicet, iuxta terminos glosæ vt in clem. 1. §. fi. in glo. fi. de pœn. glo. in clem. 2. §. fi. in vers. puniri, de pœnit. & remiss. Vt ea publicata instet eum à suo superiori intra tempus ab episcopo præfigendum seuerè puniendum secundum decretum Concilij Tridentini sess. 24. c. 14. Idque ad scandalum tollendum, quod ea ratione datum fuit populo, iux. glo. in cap. religioso vers. exhiberi, de sent. exc. lib. 6. Quod nota, quia ita accidit in facto, & sic consului.

62 Sed an † exempti citati ab ordinario teneantur comparere. Panor. in cap. cum ordinem, de rescrip. inquit, quod si est notoriè exemptus, & iamdiu toleratus priuilegio exemptionis, non tenetur, aut notoriè non constat de exemptione, & tunc tenetur comparere, & allegare priuilegium, & in loco congruo, & tuto intra terminum competentem ordinario ostendere, c. cum personæ, de priuil. lib. 6.

SVMMARIVM.

1 *Horæ canonicæ quid sint, & vnde sic dictæ.*

2 *Horæ canonicæ in quo consistant, & officium nocturnum quod propriè dicatur, & quid repræsentet.*

3 *Horis canonicis septenarius numerus ob quæ mysteria inditus.*

4 *Horæ canonicæ respondent septem horis quibus consummata est Christi paßio, & cui horæ respondeat matutinum.*

5 *Hora prima diei primæ respondet, qua ductus est Christus ad Pilatum, & ibi quanta sustinuerit, narrat.*

6 *Tertia, horam, qua Iudæi vociferati sunt, crucifigatur, refert.*

7 Sexta crucifixionis; & nona expirationis horam significat.
8 Vespera lanceationem, & depositionē de cruce, & completorium sepulturam demonstrat.
9 Horas recitandi obligatio est de iure diuino, & de iure positiuo.
10 Papa vt horæ canonicæ non dicantur non potest dispensare, circa modum potest.
11 Personarum genera quatuor obligantur ad recitandas horas, & quæ.
12 Clericus quilibet sacri ordinis tenetur diurnum nocturnumq; officium persoluere.
13 Monachus etiam non in sacris, & monialis professa ad diurnum, & nocturnum tenentur, nouitij vero minime.
14 Horæ beatæ Virginis, an & quo casu de iure sint recitandæ.
15 Pij V. cōstitutio incip. ex proximo, an omnes pensionarios comprehendat.
16 Pensio, quæ datur laico benemerito, vocatur etiam præbenda, & in quo differat pensio à beneficio, & vnde dicatur pensio, nu. seq.
18 Beneficium obligat ad residentiam, & ad horas canonicas, pensio vero nō: quæ non excedit tertiam partem fructuum.
19 Pensio iusta quæ dicatur, quibus casibus approbet, & quis eam imponat.
20 Papa non potest in iure patronatus, pensionem ponere sine consensu patronorum.
21 Beneficium habentes sub clericali titulo tenentur ad horas recitandas; amplia etiam, vt nu. seq.
23 Onus dicendi officium est personale, nec ab eo, qui beneficij fructus non percipit, abstinere potest. & nume. 27. & 33.
24 Pater in beneficio clerici non habet vsumfructum, & tenetur fructus perceptos clerico petenti restituere.
25 Pater potest in fructibus beneficij alimenta filio præstita compensare.
26 Beneficiatus in sacris nō existens, nec fructus percipiens, officium non recitans, peccat.
28 Beneficium tenue non excusat à recitando officio, & quare.
29 Beneficiatus excommunicatus, tenetur ratione beneficij, sicut & clericus depositus ratione ordinis, recitare horas.
30 Gesta per excommunicatum valent in eius præiudicium.
31 Nobilitate priuatus in onerosis habetur pro nobili.
32 Excōmunicatus beneficio penitus priuatur, nec vlla eius inopiæ habetur ratio, idem in solemniter degradato.

De horis canonicis, & qui ad illas teneantur. Cap. XLIX.

1 Horæ † canonicæ sunt certa pēsio diuini cultus debita ab ijs, qui in sortem domini sunt electi, pro qua in substentationem recipiūt patrimonium Iesu Christi, extra de præb. cap. cum secundum & cap. 1. de celeb. miss. Et dicuntur ab oro, oras, quia orando, & contemplando dicuntur, & quia certis horis debent dici. Dicuntur autem canonicæ, quasi regulares à canone, qꝺ est regula, sunt enim regulariter dicendæ. Dicuntur diuinæ, quia Deo impenduntur. Zabar. in clem. 1. de celeb. miss.

2 Hæ † autem horæ canonicæ consistunt in officio nocturno & diurno, officium nocturnum propriè dicitur matutinum, at improprie continet primam, quæ dicenda est diluculo. Continet etiam completorium, quod dicendum est in crepusculo, vel aliquantulum post. Io. And. in c. 1. de cele. miss. Quod quidem officiū nocturnū repræsentat tempus seruitutis, & miseriæ, quo humanum genus obsessum à diabolo tenebatur, sed officium diurnū qꝺ comprehendit alias quatuor horas repræsentat tempus nostræ redem-

redemptionis, & liberationem factam per Christum solem iustitæ, qui mentes nostras illuminat, & replet, ac reficit dono gratiæ septiformis spiritus sancti, vt inquit Arch. in c. presbiter, dist. 91.

3 Mysteria † aũt cur septenarius iste numerus canonicarum horarum fuerit institutus nec plus, aut minus, sunt ꝙ septem existunt dies hebdomadæ, qbus cõditus est mũdus, septemq; spiritus sancti dona, quibus mundus est recreatus, itẽ septẽ sunt mundi ætates, quibus duraturus est, septemq; sunt petitiones dominicæ, quibus eadẽ dona postulamus, septẽ ẽt horis consumata fuit Christi passio. vide glo. in c. 1. de celeb. miss. Hinc

4 illis horis, † quibus dñi passio fuit inchoata continuata, & consumata, canonicæ horæ eisdem temporib. deputantur: cœpit itaque passio domini quo ad violentiam ab extrinseco illatam, hora noctis tertia, in qua primum rapidorum Iudæorũ furor violentus manus iniecit, & hoc in horto ab oratione surgentem, ibi traditus comprehensus, ligatus, à discipulis derelictus. Ad Annam primum, deinde ad Chaifam contumeliose ligatus, falso testimonio accusatus, vt blasphemus iudicatus, velatus cõsputus, irrisus, alapis cæsus, & tota nocte innocẽs. Agnus pœnis tradit. quibus ꝛñdet officiũ matutinum.

5 Oriente autẽ † sole, prima diei hora ad examen Pilati transfertur, nouis accusationũ fraudibus impetitur, vt populi subuersor Imperij destructor, regni appetitor, diuini honoris sacrilegus arrogator, duris vinctus nexibus colaphis, alapisq; cæsus, multisq; iniurijs affectus iudici pſentat, de tyranno ad tyrannũ mittit, & remittit, seditionis latro pfert, innocẽtissimũ corpus nudat, iudici pſentat, caput spinis coronat purpurea veste ludricè vestit, caput percutit subsannatoriè salutat, iterant alapæ, innumerabiles irrogant iniuriæ à prima diei hora vsq; ad tertiã. quib. prima diei hora officij deputatur.

6 Tertia † diei hora Iudæorum vocib. crucifigitur, seditioso Barraba dimisso, morte turpissima condemnat, alienis spoliatur suis confusibiliter vestibus induitur, in medio damnatorum tanquàm princeps latronum eijcitur, & crucis oneratus patibulo auctis continuo doloribus præsentatur. His itaq; à tertia vsque ad sextam à domino passis tertiarum hora canonica deputatur.

7 Sexta † hora immolãdæ crucis ara struitur, hostia sacrificio præparatur; nam pudicitiæ author toto nudatus corpore mẽbris vsq; ad officium oĩum dinumerationẽ distentis manib. pedib. ferreis clauis transfixis, altari supraponit, leuatur, vt omnia trahat ad seipsum. Elementa cõpatiuntur, gaudent inimici, & blasphemant, lugent mulieres, & amici, & tamen tantorum dolorum, fellis atq; poculi oblitus in cruce pendens voce loquitur, testamẽtum condit. Remissionem peccatorum videlicet ignoranter peccantibus Regnum conuersis, veniam petentibus matri discipulum præ cęteris dilectum, corpus satisfactorijs pœnis exterminãdum, iustitiam discipulis, ac cæteris Christianis veritatem patribus, & prophetis, spiritũ in manu summi Patris. Sic fons misericordiæ in his dolorum crementis ad horam nonam perueniens, inclinato spinolento capite, in manus patris tradidit spiritum. His itaque in orationibus canonicis horæ sextæ, & nonæ dedicantur. Sicut lanceationi, ac depo-

8 sitioni de cruce vespera; † & completorium gloriosæ sepulturæ. Fuerunt igitur institutæ hæ horę canonicę, vt ꝑ illas per singula suppliciorum genera cum grati animi significatione Dominicam passionem recolerent recitantes.

9 Rursum † sciendum est, ꝙ obligatio recitandi horas est de iure diuino partim, & partim de iure positiuo. De iure diuino est, vt persona ecclesiastica celebret, sacrificiũ laudis, illudque Deo omnipotenti offerat de fructu labiorum. Et probatur ꝑ Apost. 1. Corin. c. 9. à contrario sensu. Nam cũ tẽporalia laici clericis ministrent, æquum est vt spiritualia metant, cum ergo clerici viuant de bonis laicorum, rationi cõsonum est, vt pro eis orent, c. cum secundum de præben.

10 Hinc † infertur nõ posse Papam dispensare, vt ex toto illud non dicatur, quamuis possit dispensare circa modum dicendi officium, puta, vt recitetur hoc, vel illud officium, hæc, vel illa oratio, ita Panor. in cap. 1. de celeb. miss. Deci. in cap. quæ in ecclesiarum nu. 53. de constit. Angel. in verb. Hora, num. 6. & ibidem Rosella. Circunstantiæ vero recitandi sunt de iure positiuo scilicet tempus, ordo, qualitas, locus, modus, & numerus, & supra has dubitandum non est, quin possit Papa dispensare, cum sit supra ius positiuum. capitu. Proposuit, de concess. præben.

11 Prærerea † adnotandũ est quatuor genera personarũ obligari sub peccato mortali ad recitationẽ horarũ. videlicet clerici seculares in sacris cõstituti, monachi, moniales, professæ.

professæ.& beneficiarij,sed modo restat vt ad casuum decisiones descendamus.

12 Prima. Persoluere † diurnum, ac pariter nocturnũ officiũ tenet q.libet clericus ordinis sacri,puta subdiaconus, & illo superior, gl.in c.1.de celebr.miss. Nã quamuis in d.c. 1.expressio fiat tm̃ de presbytero,tñ Innoc. in c.dolentes eo.tit.minores quoq; clericos exprimit,& est sentẽtia D.Thomæ quodlib. 6.articu. 8.& vnanimiter Theologorum.

13 Quin etiam † ad id tenentur monachus, & monialis professa ad chorum deputati, per tex.in c.fi.vers.deputatus dist.92.Nauar. c.25.nu.96.& c.7.nu.1.de hor.canon.Quod procedit ẽt si monachus non esset in sacris & habitu derelicto,siue sponte,siue ob culpas suas,aut retento habitu viuit extra monasterium,idem Nauar.d.c.7.nu.20.At Nouitij iuxta com. opinionem non tenentur illud persoluere iuxta Syl.in verb.hora.q.2. vers.6.Nauar.d.c.7.nu.23.de hor.cano. Ho-

14 ras vero † beatissimæ Virginis recitare de iure non tenentur oẽs supradicti, licet Nauar.cap.10.de horis canoni.contrarium asserat:nisi aliquis pensionẽ fructuũ, vt clericus percipiat: quia tunc non recitando horas beatissimæ Virginis peccaret mortaliter,& teneretur ad restitutionem , secundũ constitutionem Pij V.incip. ex proximo relatam ad verbum per Chat.Neap. de recit.horis cano.cap.7.lib. 4. Nauar. in manu. cap.25.num.222.& 108.

15 Quæ † quidem constitutio comprehendit pensionarios non quoscunq;, sed tm̃ illos,qui pensionẽ percipiunt, vt clerici:eiusmodi sunt plures curiales insistentes seruitijs Papæ,aut Cardinalium , vel aliorũ prælatorum,aut etiam plures adolescentes vacantes operam literis:non autem,qui illam percipit , vt laicus, quod est, quando datur viris benemeritis pro aliquo temporali cõmodo , facit quod notant Doctores in cap.quamuis, el secondo . de præben. lib.6. & Card.in clem.quia regularis,de supp. neglig.prælat.pensio enim etiam laicis concedi potest,16. quæstio. 1. cap.possessiones,&

16 quæst.6.illud. Et † ista pensio vocari etiam solet præbenda,& diffiniri solet, ꝙ sit quædam pensio temporalis , quæ datur etiam de rebus ecclesiasticis pro aliquo labore temporali alicui tanquàm benemerito, puta aduocato,& simili,ita Zabar. in clem. si iuxta,de præben.& digni. quæstio. 12. & in clem.2.§.eadem,quæst.3. Pensio vero, quæ datur alicui,vt clerico,est pars fructuum beneficij,ita Hiero. Gig. in suo tract. Resp. 10.

17 num.7.& † differt pensio à beneficio: quia in beneficio duo insunt,scilicet titulus.idest dignitas ecclesiastica , vt archiepiscopatus, archipresbyteratus, & c. & ius percipiendi fructus ecclesiasticos. In pensionario autẽ adest tantum secundum, & non primũ:quia solũ retinet ius percipiẽdi fructus ecclesiasticos , qđ quidẽ ius dr̃ pensio à pendendo, quia dependet à beneficio, vt vsusfructus à

18 proprietate.Rursum p † pensionẽ quis non tenetur ad residentiam , secus in beneficijs ecclesiasticis , quia obligatur ad residentiã, de cler.non resid.c.fin.Franc. in c. quamuis; de præb.lib.2.nu.2. Item qui possidet beneficiũ,tenet recitare horas canonicas . Non aũt qui solã pensionẽ , quia sufficit tm̃ recitare horas beatissimæ Virginis. hæc autem pensio de iure cõi non debet excedere tertiam partem fructuum,vide Abb.in c.conquerente,de cler.non resid.& Conc. Tridẽ. cap.quoniam plereque sess. 24. & ita seruat stylus Romanæ curiæ,vt inquit Pet. Rebuf. ti.de reserua.tã generalibus,ver. aliquando.

19 Nam † iusta pensio ea dr̃ , qñ ea exacta per pensionariũ,tm̃ remanet beneficiato,vt possit cõmodè viuere, iura episcopalia soluere,& onera beneficij sufferre,c.de monachis,c.cũ causam,c.vacante,de præb.c.1.r. de cens.& in tribus casibus est approbata, primo pp bonũ pacis,c.nisi, de præb. scdo ne resignans nimium patiat dispendiũ ; eidem designatur pensio. ca. super hoc,de renunc. Tertio in permutatione ratione inæqualitatis redituum beneficiorum,tunc imponitur pensio super altero maiore , c. ad quæstiones, de rerum permut . Et hanc pensionem põt solus Romanus Pontifex, vel alius ex eius consensu imponere , nisi sit ius patronatus : quia tũc patronus ante fundationem bene potest imponere,secus vero post fundatum ius,& ita intelligitur tex. in cap. præterea, el secundo , de iure patro. quam-

20 uis † tunc & si Romanus Pontifex possit imponere pensionem in dictis beneficijs, q̃ sunt de iure patronatus , tñ necessarius est patronorum consensus,Abb.in c.pen.de iure patrona.pẽsionem vero impositam stylus curiæ , & vsus habet,vt nullus illam extinguat sine authoritate Papæ , qui autem contrafecerit incurrit in peccatum nõ autẽ in censuram , facta autem extinctione non tenetur amplius pensionarius recitare officium beatæ Mariæ,Cha.Neap. lib. 4. de recit.hor.cano.cap. 8.

Secunda.

21 Secunda. Item † tenentur sub reatu mortalis criminis horas recitare quicunq; habent ecclesiasticum beneficiũ sub clericali titulo, facit tex. in c. fin. de rescrip. vbi beneficium non datur, nisi propter officium, & hodie hoc clare habetur per declarationẽ sacri Concilij Lateranensis sub Leone 10. sess. 6. §. statuimus, vbi hr̃, ꝙ elapsis sex mensibus nemo beneficiũ curatum, vel simplex habẽs, ab eius consecutione excusatur à recitatione horarũ diuinarum, quod intellige scilicet ꝙ excusetur à restitutione fructuum ante sex menses, non autẽ à peccatò mortali is, qui illud omiserit per sex menses, nisi legitimum impedimentum interfuerit, Nauar. cap. 25. in manuali, nu. 122. Cha. Neap. qui sup. cap. 1. in fi. & cap. 8. versi. 3.

22 Quæ quidem † conclusio ꝙ teneantur recitare horas canonicas, ampliatur etiam si ipsi beneficiarij peregrinẽtur iusta ex cã, & reliquerint vicarium, qui beneficio deseruiat; ita est com. opinio. quia onus recitandi videt̃ personale, iux. text. in clem. 1. de celeb. miss. ibi fructus labiorũ. Verũ si nullã vtilitatẽ perciperet clericus ex beneficio, inquit Sylu. in verb. hora. §. 2. ver. 3. ꝙ possit substineri opinio Abbatis antiqui, in c. 1. de celebr. miss. ꝙ excusetur à recitandis horis. Sed veritas huius sententiæ ex sequenti ampliatione manifesta fiet.

23 Secundo ampliatur † ẽt in eo, qui horas idcirco non recitat, q̃a non ipse, sed vel pater, vel amicus beneficij percipit: peccat. n. iste mortaliter, vt inq̃t Nauar. c. 25. nu. 103. Et ratio est, quia hoc onus dicendi officiũ inhęret inseparabiliter personæ beneficiati eamq; sequitur, sicut lepra sequitur leprosum, vt ciuilistæ dicunt de actione personali, vt per Iaso. in §. omnium, nu. 2. de act.

24 Sed † nunquid pater percipiens fructus beneficiorum ipsius filij teneatur restituere illos filio petenti ab eo. Resp. Abbas in c. quia nos, de testa. ꝙ sic, quia ex quo clerici dicuntur habere peculium quasi castrense, & possunt de ipso disponere iux. glo. præsenti; de offic. ord. lib. 6. Ideo pater in dicto peculio non habet aliquem vsumfructum, vt est tex. & ibi expresse Bal. in l. sacrosanctæ. C. de epis. & cler. Ideo tenetur pater illos fructus, vel eorum precium restituere filio petenti, & ita fuit decisum per sacrum consilium teste afflicto decis. 241.

25 Verum † posset pater alimẽta ab eo filio præstita in fructibus beneficiorum cõpensare, ita Castr. cons. 416. viso, & examinato, 2. q. volum. 2. Alexan. cons. 110. vol. 7. in fin. Ioan. Lup. in c. per vestras, de dona. inter virum, & vxo. §. 42. colum. 2. & ratio est, quia quando filius potest aliunde viuere, nõ debet ali à patre, vt per Dec. consi. 576. quem sequitur Vrsill. ad affli. dec. 99. nu. 2.

26 Sed † an excusetur à peccato mortali beneficiatus qui non est in sacris, & ideo officium non recitat, quia non ipse, nec alius capit fructus beneficiorum, nec in posterum capturus est, & nec modo capere potest. Resp. Nauar. de hor. cano. cap. 7. num. 28. quòd sic.

27 Tertio. Ampliatur † vt beneficiati teneãtur ad horas, etiam si dederint omnes fructus beneficij alteri in pẽsionem, vt renunciet alicui beneficij: & ratio est, quia ipse vere beneficiarius est. Nauar. in man. cap. 25. num. 103. & cap. 7. nu. 30. & cap. 20. num. 15. de hor. cano. quod idem censendum est de eo, q. omnes fructus beneficij dat sacerdoti capellano, vt pro eo dicat officium. Et ratio est, quia cum istud sit onus personale per alios solui non potest, cũ non transgrediatur personam, arg. l. quia tale. ff. sol. mat.

28 Quarto ampliatur in non recitante horas ex eo, quia habet tenue beneficiũ, nam peccat mortaliter, ita glo. com. recepta, in cap. 1. de celebra. miss. & in cap. clericus victum distin. 91. Alber. de Ferrar. in tract. de hor. cano. quæst. 8. Sylu. in verb. hora, quæst. 2. Couar. lib. var. resolu. cap. 73. versi. duodecimo, Nauar. cap. 7. num. 27. & cap. 21. num. 11. de hor. cano. contra Sotum lib. 10. quest. 6. artic. 3. de iust. & iu. Tum quia sibi debet imputari, qui illud accepit. Tum quia solo suo arbitrio nititur. Tum etiam quia vt vir contrahens cum muliere modicè dotata semper, & vbique alere tenetur, ita & beneficiarius, qui est sponsus ecclesiæ Deo semper hoc sacrificium laudis offerre tenetur, licet modicam acceperit dotem.

29 Quinto ampliatur etiam † si beneficiatus esset suspensus, interdictus, denunciatus, excommunicatus: nam, & si iustissimè fructibus beneficij sit priuatus ꝓpter excommunicationem, glo. in l. inter quos. §. damni. ff. de dam. infect. glo. com. recepta, in cap. pastoralis. §. verum, de appella. tenetur tamen horas canonicas priuatim, & occulte dicere ratione beneficij, glo. fina. in cap. presbyterum, distin. 28. capitu. 2. cap. illud, de cle. excom. mini. quod idem dicendum est omnino ratione ordinis sacri in clerico deposito, vel suspenso, vel excommunicato, etiam

etiam si quis fuerit solemniter, & actu degradatus:Sylu.in verb.degradatio, quæstio. 8.Nam licet depositus, & priuatus beneficio non teneatur ratione beneficij horas canonicas psoluere, vt explicat Cardin. in §.1.91.distin.artic.8. tamen ratione ordinis sacri, si quem habet, manet addictus illas priuatim recitare:nec eum excusat, ꝙ redditus ecclesiasticos non percipiat, cum id eius culpæ contigerit:& ratio, quare excommunicati,vel depositi teneantur dicere officium,est quia excommunicatio, quæ est facta in odium excommunicati, nō debet illis prodesse, facit glos. pen. in capitu.
30 pro illorum,de præben.quæ † dicit, quòd valent gesta per excommunicatum in prçiudicium eius. Hinc Nauar.in cap. 23.num. 202.& in cap.7.num.19. de hor. canoni. inquit quòd & si teneatur dicere officium, non tamen debet dicere. Dominus vobiscum,vel similia,quæ ad ordinis sui dignitatem pertinent,ita ante ipsum Syl.in verb. hora. quæst. 3. Et pro his est regula communis,quòd inducta in odium, non debent retorqueri in fauorem.l.relegatorum.§. fin. ff.de interd.& releg.l.2. §. nemo vbi glo.in verb.exuitur.ff.de capi.dim.facit glo.in c.2. in gl. pen. in fi.de confess.libro 6.
31 Et † ideò quando quis priuatur nobilitate propter delictum,reputatur tãtum nobilis in onerosis,vt not. Barto. in l.1. in fin. C.de infam.lib.10.Dec.in cap.intelleximus, num.27.de iudic.
32 Sed quod diximus iustè † excommunicatum fructus beneficij amittere cũ onere dicẽdi horas,adeo sanè procedit, vt quamuis deposito ac suspenso à beneficio propter crimen alimenta sint exhibenda, ne is cogatur mendicare, grauatus inopia, in opprobrium ordinis clericorum, glos. & Docto.in c.pastoralis.§.verum,in verb. admiserant, de appella. & in cap. cum Vintoniensis. de elect. Abb. in c. apostolicæ,col. 3.de excep.& ibi Fel. nu. 9. qui idem intelligit,nisi clericus suspensus fuerit propter cõtumaciam, tamen excommunicato nihil ex redditibus datur, etiam si is egenus, & pauper sit:cũ possit resipiscens à contumacia,ac tandem ab excommunicatione immunis effici. Ita frequentissimo omnium consensu receptum est post glos.in dicto. §. verum. Quod idem etiam erit in eo,qui actu, & solemniter degradatus est, nã huic minimè sunt exhibenda alimenta ex redditibus ecclesiæ, authore Fel. in c. ex parte, de accusa.Couar.lib.3.var. resol. c. 13. nu.8. vers.12. qui etiam tenetur horas persoluere Sotus lib.10.de iust.& iu.quæst. 5. art. 3. vbi extendit etiam ad irregularem.
33 Sexto ampliatur † secundum Sotum qui supra col.2.& Couar.c.13.vt non excusetur à diuino officio is, qui præbendã possidet, & fructus nõ percipit,vt quia gratis dat alteri, aut quia in suo beneficio non residet.

SVMMARIVM.

1 *Sedi apostolicæ parere cõtemnens peccatum paganitatis incurrit.*
2 *Officium prætermittentes pro rata tenentur ad restitutionem fructuum, & quare.*
3 *Beneficia obtinentes tenentur post sex menses ab acceptis beneficijs recitare horas, & officium beatæ Virginis. num. 5.*
4 *Restitutio fructuum pro rata quomodo fiat,quoque modo eroganda.*
6 *Officium recitare prætermittentes restituere tenentur etiam ante declaratoriam, & quare.*
7 *Officiũ recitãs,& alio deliberatè mẽtẽ auertens; tenet ad restitutionem.*
8 *Beneficium ante annum, 14. nemini licet obtinere.*
Ignarus horas recitandi debet abstinere à beneficio.
9 *Beneficium siue simplex, siue curatum obligat ad horas canonicas, in quibus recitandis habetur ratio minimæ omissionis.*
10 *Officium recitantes diuersum à breuiario Romano, tenentur ad restitutionem, & is qui nõ recitat eo quod pater fructus percipiat.*
11 *Restitutio fructuum propter officia prætermissa ad quos spectet, & nu. sequen.*
13 *Septem horas omittere, vtrum vnum tantum sit peccatum,an plura.*
14 *Confitendæ non modo omissiones, sed & omittendi deliberationes.*

De

De pœnis non recitantiũ horas canonicas. Cap. L.

DOminus Anton. de But. in c. dolentes, num. 11. de celebr. miss. inquit, ꝙ pœna non dicentis officium cum debita deuotione est peccati inobedientiæ, per qđ dicit glo. in d. cap. quòd priuandi sunt beneficijs, capit. illud, de maior. & obed. quia
1 † peccatum paganitatis incurrit, quisquis sedi Apostolicæ parere contemnit, dist. 76. capitu. si qui sunt presbyteri. distin. 28. cap. præter hæc. Et infidelis esse conuincitur, & iudicatur, cap. sciendum. 18. q. 1. quapropter
2 nulli dubium † est præter peccatum mortale teneri ad restitutionem pro rata beneficiatos non recitantes preces horarias: & ratio est, quia quãdo aliquid datur ob causam, causa non sequuta illud non repetitur, vt ff. de cond. ob cau. sed beneficium datur propter officium cap. vlt. de rescr. lib. 6. notat Cald. in cap. 1. de celeb. miss. ergo officio non dicto fructus restituendi sunt. Hãc opinionem tenet Dec. in c. cum omnes, col. 2. lect. 2. adductus à Couar. lib. 3. var. resolu. num. 10. Ripa in l. fin. q. 66. C. de reuoc. donat. Arch. in c. si canonici. §. scituri, in prin. de offic. ordin. lib. 6. tandem amplectitur Concilium vltimum Later. sub Leone 10. sess. 9. cap. statuimus, confirmatum postea per quandam extrau. felic. rec. Pij V. incip. ex primo Lateranensi Concilio relato per Nauar. in manu. c. 25. num. 222. & per Chat. Neap. de recit. hor. cano. cap. 7. lib. 4.

3 In qua † quidem extrauaganti statuitur, vt post sex menses, quo quis beneficium ecclesiasticum obtinuerit sit adstrictus sub pœna restitutionis fructuum ad dicendum officium, quamuis à peccato mortali non solum ante sex menses, sed à die acceptatæ collationis, nisi legitimum interfuerit impedimẽtum, sit obligatus illud recitare, ita Nauar. & Chat. Neap. vbi supra, statuitur etiam vt illud omittens teneatur ad resti-
4 tutionem fructuum pro rata. v. g. † vt qui horas canonicas omnes vno, vel pluribus diebus intermiserit, omnes beneficij, vel beneficiorum suorum fructus, qui illi, vel illis diebus responderent, si quotidie diuiderentur: at qui matutinum tantum, dimidiam, qui harum singulas, sextam partem fructuum eiusdem diei amittat. Quæ quidem restitutio in fabricas ecclesiæ ipsorum beneficiorum, vel reparationem, vel in eleemosinas pauperum quorumcũq; erogetur, ita Nauar. in c. quando no. 7. nu. 32. de consec. dist. 1. Imo secundum Nauar. potest cõfessarius fructus dispensare ipsi nõ recitanti tanquàm pauperi, modo vere sit talis, & ex hoc sciat confessarius, ꝙ ex hoc non sumat occasionem iterum non recitandi per notata à Bal. in l. id quod pauperib. q. 22. C. de epi. & cle. Cald. cons. 39. de test. Vltimo
5 † disponitur in d. extraua. ꝙ pensionarij, aut clerici non dicentes horas Beatiss. Virg. etiã teneantur ad restitutionem fructuũ pro rata.
6 ta. Quæ quidem conclusio, vt teneanť † ad restitutionem fructuum omittentes dicere officium ampliatur primo, vt ad dictã pœnam teneantur ẽt non expectata snĩa declaratoria in foro conscientiæ, q̃a non imponitur propriè vt pena, sed vt quædã conditio, vel modus: q̃a beneficia sub hoc mõ, vel cõditione danť, vt horas can. recitẽt, vt residentiã faciant, & c. vt adnotauit Naua. in c. nõ liceat. 32. q. 2. quare aduertãt confessarij vt non absoluant tales pro virib. suis nõ satisfacientes, ita Cha. Neap. lib. 4. de recit. hor. c. 4. & nos supra, in primo præce.

7 Secundo ampliatur, vt † procedat etiam, ad eum, qui deliberatè recitando officium ad alia mentẽ diuerteret, nam si eas iterum non recitaret, teneretur ad restitutionẽ fructuum, Nauar. c. 20. nu. 31. & seq. de hor. can. Hinc vt nullus excusationem afferre possit circa hoc onus recitandi horas canoni-
8 cas, statuit Conc. Trid. sess. 23. c. 6. vt † nullus ante annum quartum decimum beneficiũ obtinere possit, & ratio est, ne sit exemptus recitatione horarum. Quare nemini nescienti recitare illas, licitum est beneficium acceptare. Et quamuis Conc. Later. in d. §. statuimus non cogat beneficiarium in primo semestri teneri ad restituẽdum fructus, tamen mortaliter peccat, vt supra diximus & Nauar. in Miscell. 61.

9 Ampliatur tertio † siue fuerit beneficiũ curatum, siue simplex, siue omiserit horas, siue horam, vt apertè cantat constitutio Pij V. & sic, & de minimis habetur ratio, contra illud, quod dici solet. De minimis non curare prætorẽ. Et ratio est, quia quando constitutio mentionem facit de minimo, vt in casu nostro, tunc de illo habetur ratio: glo. no. in l. res bona fide. ff. de contr. empt. vide infra in 7. præc.

10 Ampliatur Quarto, † vt procedat, etiam si dixerit officium, non tamen conforme breuiario Romano, vel ecclesiæ matrici, nam

nam tunc tenetur ad restitutionem, vt in bulla breuiarij habetur.

Quinto ampliatur etiam in eo, qui ideo horas non recitauit, quia fructus non ipse,
11 sed pater recipiebat. Limitatur vero † prædicta ɔclusio, & primo vt non teneat quis restituere pauperibus, vel ipsi tãquàm pauperi lucri facta per distributiones quotidianas, cum debeantur ijs, qui choro interfuerunt, quibus solum accrescunt. c. 1. de cler. non resid. lib. 6. vnde non debet pauperibus dari quod alteri debetur c. ea te, de iureiur. Quod ampliatur, vt non solum dictę distributiones veniant præsentibus distribuendæ propter absentiam illius, qui eam percipere deberet; verum etiam si is, assistit choro, sed vel dormitat, vel loquitur, aut tacet, modo sit pars notabilis.

12 Limitatur † secundo de illis fructibus ecclesiarum, vbi est statutũ vt fructus male percepti restituantur, & applicentur certis operibus pijs: quia illis, & non alijs debet fieri restitutio. Nauar. c. 25. nu. 123.

13 Sed quæritur, † quot peccata committit qui omisit, vel omittere deliberauit septem horas. Respondeo, ꝙ vnum tm̃ committit peccatum, licet grauius, quàm si omitteret horam vnam vel duas. Quare cum grauius sit peccatum, bonum est confiteri. Immo hodie per extrau. Pij V. necessarium ad hoc, vt possit confessarius colligere, quæ nam restitutio necessario sit facienda. Necessa-
14 rium † quoq; est non solum, quãdo omisit recitare, sed quoties omittere deliberauit. Archid. in cap. fi. distin. 91. Alias confessio non esset integra, quod notandum est pro confessarijs, & pœnitentibus. Naua. c. 7. nu. 6. & 7. de hor. cano. qui nu. 10. & 11. inquit quamplurimos esse, qui non proponentes dicere horas, vel audire missas, si postea mutato proposito eas recitauerint, vel audierint, non curant peccata illa confiteri, nam ij excusantur, quidem à peccatis cõmissionis, non autem omissionis.

SVMMARIVM.

1 *Officium recitantes pronuntiare debẽt voce articulata, & studiosè.*

2 *Oratio publica alio modo recitatur, atque priuata.*

3 *Horas dicere cum balbutientibus, & versus notabiles anticipare, peccatum est mortale.*

4 *Attentio est ex præcepto in recitando officio, & duo comprehendit, & quæ.*

5 *Animum alias res agere, quo casu permißum sit, in officio recitando.*

6 *Attentio, quę meritum parit in oratione, qualis esse debeat.*

7 *Attentionis in oratione secundus effectus est impetratio, & tertius mentis refectio spiritualis.*

8 *Attẽtio in oratione vocali quaduplex, & de earum præstantia nu. sequen.*

10 *Orationes vocales, quæ cadũt sub præceptum, qua attentione indigeant.*

11 *Attentio non est necessaria sub mortali in orationibus vocalibus, voluntarijs.*

12 *Clerici, qui intersunt diuinis, si nõ intelligunt, quæ dicunt, debẽt cor habere ad Deum, alias peccant, nec satisfaciunt.*

13 *Scribere vel legere aliquid alienum, dum dicũtur diuina officia, an liceat clerico, aut ex neceßitate aliquid facere, vel discedere.*

14 *Choro inseruientes quando teneantur supplere, uel nõ, omissum, & nu. seq.*

16 *Audiens chorum cum magna attentione non satisfacit officio dicendo, nec qui oculis officium tantum respicit, & percurrit.*

17 *Obligati ad officium in choro recitantes ex seipsis secreto nõ satisfaciũt.*

18 *Horam qui obliuione prætermisit, uel ordine præpostero recitauit, tenetur supplere.*

19 *Tertium nocturnum recitans si aduertit hymnum aut psalmum omisisse primi nocturni quid agat.*

20 *Egredi, de choro ante finitum officium licet nemini.*

21 *Diabolus in choro colligens syllabas, & uerba omißa à dicentibus officia diuina de diligentia admonet.*

Quali-

Qualiter dicendæ horæ Canonicæ. Cap. L I.

1 Officium † vt inquit tex. in c. Dolétes extr. de celeb. miss. dicendum est studiosè, & deuote. Studiose quo ad officium oris, quia officiũ pronuntiari debet voce articulata, cle. 1. de celebr. miss. & in extrau. 1. de vita, & hone. cler. 1. vt saltem orans se ipsum intelligat, vel recitans cum alio se inuicem intelligant. Et non obstat, ꝙ legere ꝓprie est oculis perspicere, l. 1. vbi gl. Bal. Ang. & alij. ff. de his, quæ in test. del. Bar. in l. qui Romæ. §. duo fratres q. 4. in fi. ff. de verb. oblig. Igitur sufficere vr̃, vt cum quis recitare intendit horas canonicas, oculis perspiciat officiũ. Nã
2 respondetur illud procedere in † oratione vocali priuata, q̃. fit ex deuotione, sufficit. n. tali casu, vt quis oculis perspiciat, idest oculatim ꝑcutiat psalmos, secus tñ est de oratione vocali publica, quæ cãtatur in ecclesia per eorum ministros, qui horas canonicas recitare tenentur. iux. glo. not. in cle. vni. de reli. & ven. sanct. quia illa pronũtiari dẽt voce, lingua, & labijs, tum ad excitandam deuotioné ipsius audientis, tum vt magnificetur Deus. Tum vt totis viribus corde, & opere Deo deseruiatur c. non nunquàm de conse. dist. 5. Debent ergo verba proferri integra, vt probatur in d. extr. 1. de vita, & hone. cler. & non syncopando, vel aliquid omittendo. d. c. dolentes. Syncopa. n. est figura, quæ de medio tollit, vt not. c. 25. nu. 99.
3 signif. Hinc † infertur secundum Nauar. in man. c. 25. num. 99. ꝙ dicere horas cum balbutientibus, & versus notabiles anticipare sine animo repetendi est peccatum mortale. Deuotè vero refertur ad officium cordis. 23. dist. c. psalmista, idest, vt animo in diuino officio sit attentus. Hoc est, vt mentem habeat præsentem ad id, quod dicitur nempe, ꝙ lingua foris personat, mens simul intus concipiendo loquatur. Vnde Aug. Hoc versetur in corde, quod profertur in ore. Et Paulus orabo spiritu, orabo, & mente. Hæc
4 † autem attẽtio cadit sub præcepto, & duo includit in officio diuino persoluendo. Videlicet vt orandi initio quisq; attẽdat quid agere debeat. Hinc q̃ petit, vel accipit breuiariũ animo satisfaciendi huic obligationi, aut eundi ob id ad ecclesiã, ita vt interrogatus, quare petis, aut facis hæc, verè responderet ad recitandi obligationi satisfaciendũ. hic attentionem habere dr̃ virtualẽ, Nauar. c. 25. nu. 105. Deinde vt talem attentionem ad orandũ habens nihil consulto agat, propter quod animum à priori attentione detorqueat. Vnde qui aduertit se res alienas à precatione cogitare, & animum reuocare non nititur, peccat mortali-
5 ter, Nauar. c. 25. nu. 106. Qđ intellige, nisi necessitas, vel vtilitas, quæ dilationẽ nõ patiť, cogat cogitare de alijs, v. g. super aliquo bono spirituali, vel tpali, vel ẽt si ꝑ ꝑ nimiã fatigationẽ spiritus cogitet ꝑter illa, quæ loquitur, nã ẽt si consulto in his casibus, modo animũ habeat reiterandi officiũ vel eius partem, credo ꝙ non sit peccatũ mortale, scđm Innoc. & Do. Anto. de Butr. in c. dolentes, de celebr. miss. nu. 8. Igitur scđm hæc duo, quæ includunť in attentione, ita ẽt sequũtur multiplices effectus orationis, nam
6 primus effectus orationis, † qui cõis est omnibus charitate informatis est mereri, & ad hunc effectum non requiritur de necessitate, vt attentio adsit orationi per totum, sed vis primæ intentionis, qua aliquis ad orandum accedit, reddit totam orationem me-
7 ritoriam. Secundus aũt † effectus orationis est ei proprius, qđ est impetrare, & ad hunc effectum etiam sufficit prima intentio, quã Deus principaliter attendit. Tertius autem orationis effectus, quem præsentialiter efficit, est quædam spiritualis refectio mentis, & ad hoc de necessitate requiritur attentio non virtualis, quę sufficiens est quò ad duos primos effectus, sed actualis. Vnde. 1. Cor. 14. inquit Apost. Si orem lingua, mens mea sine fructu est: de hac duplici attentione loquitur Caiet. in verb. horæ. cap. 3. Sotus de iust. & iu. lib. 10. quæst. 5. articu. 5. colum. 4. Nauar. de hor. cano. capitu. 13. num. 13.

8 Attentio autẽ † q̃ orationi vocali adhiberi põt, quadruplex est. Vna, qua attẽditur ad verba, ne in eis erret. Scđa, qua attenditur ad sensus verborum. Tertia, qua attenditur ad finem orationis, scilicet ad personas, ad quas diriguntur, idest, ad summam Trinitatem, Angelos, & Sanctos eius. Et ad rem, pro qua oratur, idest ad assequendam beatitudinem, gratiam, & virtutes. Quarta, qua quis attendit ad ipsum Deum, cum quo loquitur, vel meditando eius passionẽ, aut alia mysteria, ita D. Thom. 22. q. 83. art. 13. Caiet. in verb. horæ. c. 3.

9 Et horum † quidem attentionum secunda est melior prima, & tertia secunda, quæ quidem tertia omnibus potest esse cõmunis, vt

nis,vt inquit D.Tho. qui supra. Prima vero ferè omnibus. Sed secunda solum callentibus idioma,Nauar.c.23.nu.105.Quarta vero est omnibus præstantior.

10 Et † hæc quæ diximus de attentione,quę necessaria est sub vinculo peccati mortalis procedunt in orationibus vocalibus, quæ cadũt sub præcepto,vt orationes canonicę, & iniunctæ pro satisfactione, vel ex voto, quamuis si aliquid fieret, qđ non tantã animaduertentiã expostulet, nec recitationi sit actus contrarius, & si contra orationis dignitatem male faceret, non tñ esset peccatũ mortale, sed veniale, Sotus lib.10.q.5. art.1.col.4. Imò neq; forsan veniale. Hmôi sunt lauare manus,se induere,pennã temperare,aut id genus similia,qui quidem actus qñq; non sunt peccata neq; venialia.v.g.In ordine prædicatorũ. Nã (vt dicit Sotus) eis pceptũ est, vt surgentes Virginis officiũ dicant.(Et vt antiqua indicat dormitorij dispositio) inter induendũ se fratres illud dicebant, vt iniqua phantasmata,quæ in ipsa factione occurrere solent, abigerent. Neq;

11 ẽt † attẽtio necessaria est sub vinculo peccati mortalis in orationibus vocalibus,quę non cadũt sub pcepto,vt sunt orationes voluntariæ assumptæ, nam cum pœnitus ille omitti possent sine peccato, consequit qđ euagatio mentis tollens attentionẽ nõ inducit peccatum mortale, sed bene veniale, nisi forte adesset contemptus, vel scandalũ pusillorum,ita Gabr.de cano. miss. lect. 22. Sotus de iu.& iu. lib.10.q.5.art.5. col. fi. qui etiam addit, q nullum peccatum committit is,qui dũ aliquid negotij facit, vult psalmos recitare, vt alias caueat cogitationes, quia illud nõ per modũ orationis, sed tamquàm mentis retinaculũ eligit. Hæc autem modo restat, vt exemplis, & declaremus.

12 Prima.Clerici, † vel laici, qui diuinis intersunt, si non intelligunt, quæ dicunt, non peccant: modo cor habeant ad Deum, & ad res, quæ petuntur, vel ad verba ne in eis errent,Innoc.in d.c.dolentes D. Thom. 22. quæst.83.art.13.At qui neq; ad verba,neque ad Deum, neq; ad res, quæ petuntur,attentionem habet,sed deliberate recitando officium ad alia mẽtem diuertit,peccat mortaliter, per c. dolentes de cele. miss. Nauar. in manu.cap.25.nu.106.& nõ satisfacit pręcepto ecclesiæ,vnde saltem tenetur repetere officium vsque ad mediam noctem, qua elapsa,tenetur id agere ad quod tenetur is, qui illud nõ recitat,s. ad restitutionem fructuum, Nauar.c.26.nu.31.& seq.de hor.can.

13 Secunda, scribere † aut legere aliena ab ijs, quæ recitantur, si deliberate fit sine animo repetendi, & est pars notabilis, peccatũ est mortale: qa scribere,aut legere aliena ab ijs,quæ recitant, est opus exterius qđ omnibus tribus modis attẽtionis repugnare vr̃,at secus dicendum esset de eo, qui necessitate ductus, aut vrbanitate responderet alicui, vel subscriberet: modo animum haberet recitandi ea, quæ socij recitant, dũ ipse scribit,Nauar.c.25. nu. 107. sic etiã nec peccaret mortaliter, nec venialiter, qui ob aliquam causam puta tussim, collocutionẽ aliquid etiam notabile cum animo repetendi omiserit alijs non expectãtibus, alias mortale esset,si sit aliquid notabile, & animum repetendi non haberet. Nauar. cap. 25.num.98.nam si quid exiguum esset, non oporteret repetere,quod alij dicunt, etiam si ipse recitare nequeat, vel quia tussit, vel sanguis e naribus effluat, vel si quid dicens loquitur, quamuis ob id chorum egredi oporteat, modo exiguum sit quod omittit etiam si sit psalmus integer: quia ratione societatis dictum ab vno censetur dictum ab alijs, & si semper consulerem supplendum,Nauar.de hor. cano. cap. 19. num. 83. Verum quando supplere est de necessitate, non debet fieri tunc cum psallitur, præcipuè si sint pauci, vel ipse reassumendo perturbet alios,sed pœniteat, & expleto officio suppleat omissum, si est quid notabile, aut si est quid minimum, aliquid suppleat loco ipsius, Sylu. in verb. hora, q. 12. versi. secundum.Hoc autem accidere potest plurimis modis, & primo.

14 Est † qui quærere tenetur psalmos, aut antiphonas in choro, vel transferre libros de loco ad locum, iste si ante diuinum officium libros præparare poterat, tenetur supplere omissum.Hinc infertur, quòd qui recitare tenetur in choro lectionem, vel responsorium, & id non prouidet interim, dum chorus aliud rècitat, vel cantat, tenetur supplere postea totum id, quod canere omisit dum prouidebat, si sciebat, vel scire debebat id sui muneris futurum esse: Nam si non tenebatur lectionem recitare, vel libros ponere, sed ea facit, quia ab alio non sint præparata, excusatur ab omissione, & recitatione eorum, quæ interim in choro dicta fuerunt, Nauar. cap. 11. num. 36.& seq.de hor.cano.

15 Sic etiã † nec tenetur ille supplere omissum

sum, quando ante diuinum officium præparauit psalmos, vel antiphonas, aut librum dummodo interruptio iusta sit: quia si plus temporis ponatur ad hoc, ita vt faciat partem notabilem, videtur supplenda sub pęna peccati mortalis, Nauar. c. 10. nu. 70. de hor. cano. Quando autem supplere non tenetur ea est ratio, quia chorus videtur supplere id, quod omisit. Vnde ob id non tenent supplere Magnificat, aut antiphonam, qui mittuntur ad thurificandum altare, Sotus lib. 10. q. 5. art. 3. Sic ille, qui dicit officiū in choro, non tenetur supplere partem psalmi, quę dicitur ab alia parte chori, vel antiphonas, aut responsoria, quæ ab alijs dicuntur, sed satis est illa audire, secundum Palud. in 4. distin. 41. & ratio est, quia quod vnus dicit, reputatur dici ab omnibus Syl. in verb. hora. q. 8. & Henr. quodl. 13. Innoc. in c. dolentes de celeb. miss. Non posset tamen sine scrupulo partem suam secreto recitare, Nauar. de hor. cano. cap. 16. num. 17.

16 Tertia, non † satisfacit obligatus dicere officium, illud audiendo cum maxima attétione, & deuotione, quia hoc sacrificiū de fructu labiorum est, non autem auriū. Nec is satisfacit, qui solus recitando horas canonicas, oculis officium perspicit, & percurrit, quamuis legere sit oculis perspicere, vt superius diximus, quia tenet dicere, & pronuntiare, & recitare, ita vt saltem se ipsum intelligat. Si vero dicit officium in choro, & secretè recitat, non satisfacit, tum quia de numero chori non censetur, tum etiam qa chorū nō adiuuat. Ita Caiet. in verb. hora in fi. Quod tamen fallit, qn̄ bona fide, & iusta causa id faceret, Caiet. qui supra.

17 Sed vtrum † obligati ad officiū in choro, vt sunt canonici, qui recitantes horas in choro sunt participes distributionum quotidianarum, recitando illas ex seipsis secreto, satisfaciant choro. Resp. quòd non; ideo tenentur distributiones quotidianas restituere, & ratio est, quia non censent de choro, cum debeant illum adiuuare taliter, vt seipsos intelligant inuicem.

18 Quarta. Supplere † tenetur omissum ille, qui per obliuionem, vel inaduertentiam horam aliquam, vel eius partem notabilem omisit, vel præpostero ordine eas recitauit: nam & si non teneatur iterum recitare, tenetur tamen supplere omissum, Nauar. cap. 25. num. 99. Verum qui scienter prætermissa vna hora dicit sequenté ex rationabili causa, puta in adiutorium chori necessarium, non peccat, sed sufficit ei supplere, nisi præcessisset negligentia, vel mora in dicendo quod chorus dixit, Syl. in verb. hora. q. 9. ver. 4. Imò consultius est, si ex culpa omiserit, vt in choro posteriores dicat, & postea, priuatim priores persoluat, quàm si ut ordiné seruet, à choro absit, Sot. lib. 10. q. 5. art. 3. Naua. de hor. can. c. 3. num. 65.

19 Quin a. Recitans † tertium nocturnū, aduertit se hymnū, aut psalmos primi nocturni omisisse, debet dolere de negligentia, & supplere, sed non tunc, sed post officiū expletū: & hoc si recordat̄ intra tp̄s, ad quod dicere tenebat̄, idest, vsq; ad mediam nocte̅ alias satisfaciat arbitrio confessarij. Sylu. in verb. hora. nu. 15. vers. tertium, qui quidem confessarius non tenetur de præcepto iniungere vt illud suppleat, sed quid aliud. Abba. in c. 1. de celebr. miss.

20 Sexta. Nemo debet † egredi de choro, antequam finiatur officium absq; notabili impedimento. Et qui absq; isto egreditur, dēt præsumere se instigationi diabolicæ cōsensisse, ob illam visioné beatissimi Patris nostri Benedicti à D. Gregorio relatam in secundo Dialogorum libro, scilicet cum vidit dæmonem extrahentem quendam monachum per extremitatem cuculi à choro, antequàm finiretur officium, & disciplina beatissimi Patris diabolū fuisse fugatū. Si tamen egreditur, peccat mortaliter, si quod esset notabile omissum, non supplendo, verum si supplet, venialiter peccat quādo hoc accidit culpa sua.

21 Considerent † etiā obligati recitare horas canonicas visioné illā relatam à S. Antonio par. 2. tit. 9. c. 13. §. 3. de quodam patre sancto, cui videnti in choro dęmonem multa imponenté sacco, & interrogatū q. d. imponeret, respondisse sillabas, & verba, quæ hi, vel illi omittunt, vel deglutiunt inter dētes, vel versus incipiunt antequàm ij, quibus cū recitāt alios absoluāt, vel male versus p̄nūtiāt, vt illos eius rei accusaret in iudicio.

SVMMARIVM.

1 *Horæ canonicæ cur in ecclesia persolui debent.*

2 *Officiū diuinū priuatim recitādū, vbiq; extra ecclesiā recitari pōt: fallit, n. se.*

4 *Clericus beneficiatus tenetur singulis diebus in choro horas dicere.*

5 *Capellanus in certo loco institutus non satisfacit officio extra illum locum.*

Testatoris

6 *Testatoris voluntas impleri dēt adunguem in forma specifica, & nume. sequen.*

Episcopus ex iusta causa dispensat in dispositione testatoris, & quo casu.

7 *Testatoris dispositionem de erigendo hospitali alia in re exequi nemini licet nisi Papæ, & Episcopis ex iusta causa.*

Causa iusta quæ dicatur.

8 *Constitutus in sacris etiam in ecclesiis regularibus tenetur sub mortali dicere horas.*

9 *Ecclesia catedralis, & item collegiata quæ dicatur.*

10 *Officium recitandi modus, est reuerenter, deuote, & attente psallere, & reuerentia in quo consistat.*

11 *Deuotè recitare quid sit, & deuotio vnde dicatur, & quid sit.*

12 *Attentè, dictio, quid sonet.*

13 *Tempus, intra quod officium diuinum recitandum est, quod non sit.*

14 *Horis debitis officium recitare quāti intersit, exemplo eremitæ, cui Angelus vuas portabat, palam fit.*

15 *Præposteratio in dicēdis horis venialis, & grauius culpa, esse potest non mortalis.*

16 *Horæ debent recitari distinctè, ante quas p̄mittitur pater noster, & aue maria ex institutione Pij V. breuiarium Benedicti, num aliud seruat.*

17 *Clerici præsentia in choro non sufficit, psallere enim debet.*

18 *Psallendi modus qualis esse debeat, & officium aliud pro alio recitare peccatum sit.*

19 *Officium beatæ Virginis, & mortuorū recitare an & quando sit de præcepto, & num seq.*

Litaniam recitare an sit de præcepto.

21 *Officium soluendi ordo qui sit.*

Quomodo dicendæ sunt horæ canonicæ. Cap. LII.

1 Debet † quilibet in sacris, vel religiosus horas canonicas reddere in ecclesia, clem. 1. de cele. miss. iuxta illud in ecclesijs benedicite Deo, tum quia templa in hoc extructa sunt, atq; destinata, vt illic horæ celebrentur, sicuti, & missarum sollemnia, tum ratione concursus populi, tum ratione variorum mysteriorum, quæ recensentur à D. Tho. 22. q. 84. ar. 3. ad secundum, & hæc de publica, & solemni oratione.

2 Quod vero † ad officium diuinū priuatim soluendum attinet, licet decentior locus sit ecclesia, iuxta illud ps. vnam petij à dño hanc requiram, vt inhabitem in domo domini omnibus diebus vitę meæ, ibi enim animus ad deuotionē magis excitatur pp solitudinem, & quietem, nam non mediocriter aduersatur exteriorum tumultus ad pacem mentis, & animi, & ad obtinendam tranquillitatem, quæ oranti animo necessaria est. vbiq; tamen potest fieri, & satisfit præcepto, iux. dictum Pauli. 1. Timoth. c. 2. q. ait. Volo viros orare in omni loco, idest, in ecclesia, siue extra ecclesiam, siue equitando, siue stādo, vel in via, vel in domo, vt notat Zabar. in clemen. 1. de celebr. miss. Sotus lib. 10. quæst. 5. art. 4. in fin. Nihilominus tamen ij, qui priuatim diuinum officium canonicè soluunt, curare debent, vt si non in ecclesia, saltem domi oratorium habeant pro sua facultate destinatum, vbi attentè, & deuotè tam egregium religionis officium Deo valeant exhibere: nam illud in foro, aut in vicis more aliorum negotiorum secularium præstare, prętérquam quod attentioni impedimentum objicitur, non habet illam honestatem, quàm res pro sua dignitate deposcit. Sotus qui supra.

3 Verum id † qđ diximus, licere vbiq; orare, fallit primo, vt id nō liceat in locis indecentibus, vt vbi ꝓfana fiunt, & inter cōpotandū, & dū naturæ ceditur, nā id saltē sine culpa esse non potest veniali, quare multo est congruentius tempus orandi differre, quàm illis locis, aut tpibus orare. Sotus, qui supra Nau. de hor. canon. cap. 4. & cap. 25.

4 Limitatur † secundo in clerico beneficiato, qui stipendio ecclesiastico fruitur, qđ propter officium ei suppeditatur, nam iste teneť singulis diebus horas dicere in choro

alias

alias si in camera dicat, debitum non reddet:quia ecclesiam suo seruitio defraudaret ad quod tenetur, cuius alimentis viuit:modo tamen iustum impedimentum non habeat.Non tñ debet causas absentiæ fingere, vt ecclesiam defraudet, quia ad restitutionem fructuum teneretur, & præcepto non satisfaceret,c.fi.dist.92 Innoc. in c.dolentes de celeb miss.Sylu.in verb.hora §.3.

5 Infert † hinc ꝙ sicut obligatus in ecclesia dicere horas non satisfacit,si recitauerit extra, sic vbi quis est institutus capellanus in certo loco, vel capella, vel ecclesia, vel est factum legatum, ꝙ celebrẽtur tot missæ
6 in tali altari,vel ecclesia,testatoris † voluntas ad vnguem impleri debet in forma specifica, vt perbelle notat Bald.in l.si quis ad declinandam,nu.9.& 10. c.de episc.& cleri. in l.1.in fi.c.de his quæ pœnæ nom.ex causa tamen iusta poterit episcopus dispensare, facit tex.in cap.nos quidem de testa.Nauar. de hor.cano.c.5.& ratio est, quia vbicunq; est certa dispositio testatoris respectu certæ personæ, vel loci, & est causa possibilis, & locus possibilis de iure, & de facto, ibi non potest per episcopũ alterari, ita ꝓbatur hæc regula quo ad personas in l. si autẽ in personam certam.C.de epi. & cler. Quo vero ad causam,& locum probatur in c.dudum, & in c. quia contingit de relig. domi.
7 in clem. immo inquit Zabar. † in d. c. quia contingit,q.4.ꝙ si testator legauit hospitale fieri in fundo suo, & dotari ad vsum pauperum,& quòd rector moueretur,& remoueretur per quendam prælatum, ꝙ executores non possunt authoritate diœcesani facere ecclesiam religiosorum, quamuis qui melius, & magis faciat, non faciat aliud, sed idem, sicut est in tali casu, quia plus est ecclesiam religiosorum facere, quam hospitale,facit extr.de voto.c.scripturæ, & regula plus.lib.6. & ratio est, quia voluntas defuncti facta ad certum vsum maximè piũ, pro lege seruanda est 14.q. 2. c. vltima voluntas,& ibi gl.de testa.c.tua, immo nec alteratio posset fieri per legatum sedis Apostolicæ,vt vult glo.in verb.Apostolicæ in d. c.quia contingit.Sed solum per sedem Apostolicã,potest enim Papa de his legatis dispensare pro vt vult,de sepult. cle. dudum.§. pen.quia est gubernator insolidum vniuersalis ecclesiæ, cuius caput est ecclesia Romana.Quinimo nec etiam cõsentiente hęrede hoc potest alius à Papa, nisi etiã cum consensu hæredis concurrat iustam cã alterandi testatoris dispositionem, quia tũc nõ solum posset fieri per legatum, sed etiã per episcopũ,scd'm no.de testa.de his. Hæc autẽ iusta causa videtur esse,quando legata non possent conuerti ad vsum deputatum.facit, de testam.c.nos quidem Zabar.in d. c. quia contingit.quæst.3.de relig. domi.

8 Limitatur † tertio vt nõ solũ in ecclesijs cathedralibus,& collegiatis,sed ẽt in regularibus teneať in sacris cõstitutus dicere horas sub peccato mortali, quãdo ꝑ eius absentiam pateretur chorus magnã iacturam in celebratione officij,vt q̃a non essent alij potentes cõpetenter recitare, nisi ex causa abesset,vel id non duceret in consuetudinẽ: quia semel aut bis facere non esset peccatũ mortale.c.fi.92.dist.Syl.in verb.Hora nu.12.

9 Ecclesia † vero cathedralis est, quæ hẽt epm,50.dist.postquàm,collegiata aũt dr̃ illa,vbi est collegium simul viuentiũ, per id, qđ no. 12. q. 2. qui manumittitur.Et vbi est cõe dormitoriũ, & refectoriũ ita per Inno. in c.postulasti,de iure patro.Zabar.in clem. 2.de æta.& qual.quæstio.4. vbi ponit signa, per quæ cognoscitur ecclesia collegiata.

10 Seruari † ẽt dẽt modus in dicẽdis horis, vt reuerenter, deuotè, & attentè psallant. dist.92.c.cãtãtes.Reuerẽtia vero in eo cõsistit,vt sint corpore cõpositi, q̃a incõpositio corporis (vt Augustinus ait) inæqualitatẽ indicat mẽtis.c. fi. 91. dist. Etenim si ij, qui cum terreno Rege locuturi habitũ, & incessum,& amictum, atq; oĩa componũt, ita vt Regis animo nihil sit quod displiceat, multo magis id proficere debent psallẽtes ante hominũ,& Angelorũ Regem. Debent ergo reuerenter, & humiliter cantare:quia talis oratio,vt hr̃ eccle.35.cęlos penetrabit. D.Tho.22.q.84.ar. 2. Non tñ talis reuerẽtia est de præcepto, ita vt si minus reuerenter officium dicať, tñ ꝑcepto satisfit,verũ posset esse peccatũ veniale,qñ magna esse irreuerentia, iuxta Innõc.in c. 1.de celeb.miss.

11 Deuotè † etiam debet recitari officium idest studiose,& ita accipitur in d.c. dolentes,vt inquit D.Tho.22.q.82.art.1. Deuotio dicitur à deuouendo: vnde deuoti dicuntur, qui seipsos quodammodo Deo deuouent, vt ei se totaliter subdant. Quare deuotio nihil aliud est, quam voluntas quædam promptè se tradendi ad ea, quæ pertinent ad Dei famulatum; sic aliquis Deo, vel Beatissimæ Virgini dici solet deuotus. Sotus lib.10.quæst.5. art. 5. Qui autem hac caret,non peccat.

Attentè

12 Attente † autem id videtur sonare, vt recitando officium, mentem habeat præsentem ad id, quod dicitur, vnde Aug. hoc versetur corde, quod versatur in ore. Et hoc cadit sub præcepto, quia vt inquit Apost. orabo spiritu, & psallam mente. Tempus etiam debet inspici, & considerari in horarũ recitatione, vt horis competentib. persoluatur officium diuinum. 91. dist. c. presbyter. & c. 1. de celeb. miss.

13 Tempus † aũt satisfaciendi præcepto ecclesiæ, incipit à primis vesperis diei pcedẽtis, & terminaẽ vsq; ad mediã noctẽ diei sequentis, iuxta Sot. lib. 10. q. 5. art. 4. Caiet. in verb. hora. Naua. de hor. cano. c. 30. num. 20. infra. n. hoc tps debet persolui officium diuinũ, alias peccatũ esset mortale. Et debet infra hoc tempus persolui horis competẽtib. quamuis non obliget sub mortali peccato. Attamen qui sine culpa, sed legitimè impeditus, horas debito tempore recitare non posset, videat secundũ consiliũ D. Tho. quodl. 1. art. 28. potius præuenire, quàm postponere, quia primum est prouidentiæ, secũdũ negligentiæ. Abb. in d. c. 1. de celeb. miss. qui refert exemplum de quodam Eremita,

14 † quem deficientibus alimẽtis Angelus pascebat, & tempore vuarum portabat illi qñ que vuas bonas quandoq; marcidas, quandoq; agrestes. Interrogatus Angelus ab Eremita, q̃ esset tantæ diuersitatis rõ, rñdit Angelus, ꝙ bonas portabat, qñ officium debitis horis competentibus persoluebat, agrestes vero qñ tempus præueniebat, marcidas qñ vltra debitam horam differebat.

15 Immo grauis † esset culpa, licet non mortalis summo manè vsq; ad nonam exclusiue, vel inclusiue horas recitare, quo postea ludat, vel ocietur, vel vt voluptuosius mane dormiat sero dicere matutinum, Nauar. in manua. c. 25. nu. 97. & c. 3. nu. 54. de hor. cano. Sic neq; clerici, & monachi peccarent mortaliter, si dicerent suas horas in alijs, q̃ in debitis horis: licet plati pciperent, & procurarent, vt in suis ecclesijs horæ debitis horis dicantur, modo præceptum illud ab aliquibus eorũ illis horis impleaẽ. Syl. in verb. hora. q. 9. Naua. c. 3. nu. 69. de hor. canon.

16 Debent † tamen singulæ horæ dici distinctè, idest non miscere horas sub vna oratione, sicut quidam faciunt, D. Tho. opusc. 63. de hor. cano. Sed debent expleri vsq; ad finem, c. fi. dist. 92. idest vsq; ad Benedicamus Dño: q2 nihil dicitur actum, si aliquid supest agendum. Immo secundum formulã traditam à fe. Re. Pio Quinto in suo Breuiario debet præmitti ante horas Pater noster & Aue Maria. At secundũ formulam traditã in nostro Breuiario Benedictino terminantur horæ cũ Salue Regina, & oratione omnipotens, absq; Pater Noster: nam officium debet dici secundum rubricas, iuxta Card. Alex. in c. de his dist. 9. & debent non solũ dici distinctè, sed altè.

17 Quare † Conc. Trid. sess. 14. c. 12. præcipit solam præsentiam in choro non sufficere, sed teneri clericos cum effectu psallere, & recitare cum alijs in choro: nisi alias dictas horas recitando satisfecerint: attamen res est pessimi exẽpli velle domi, vel in cella diuinum officium persoluere, ad hoc vt in choro liceat deinde silere, neq; enim sine peccato hoc effici potest. Vnde D. Vincẽtius de existentibus in choro aiebat. Nunquàm parcas voci, quantũ potes, discretione regente non permittas Iota vnum tã de psalmis, quàm de versibus, dictionibus, Syllabis, & voce.

18 In modo † vero officiandi illa lex seruãda est, quæ dist. 12. c. de his, & c. placuit, constituitur, nempe vt vnus sit psallendi modus secundum morem ecclesiæ metropolitanę, c. instituto, de consecr. dist. 2. atq; in religionibus secundum sua cuiusq; statuta. Caiet. in verb. hora, satis dicto artic. 4. Nauar. c. 22. & 217. de hor. cano. Verumtamẽ qui ex inaduertentia, vel ignorantia, aut aliqua probabili causa diceret officium de sancto, cũ de feria dicere debuisset, & nunc replicare fastidit, vel ex maiori commoditate, quia hoc mente tenet, & non illud, peccatum est veniale, aut nullum, quia qualitas officij nõ est in præcepto. Verum qui in fraudem faceret, vt breuius diceret, graue esset peccatum, sed non mortale. Sylu. in verb. hora num. decimoquinto.

19 De officio † vero Beatissimæ Virginis, & officio mortuorum, inter doctores controuertitur quæstio, vtrum sint in præcepto. Ad quod respondetur, quod regulariter nõ: fallit tamẽ in choro, & illis ecclesijs, vbi de consuetudine recitantur, tunc enim recitanda sunt sub pœna peccati mortalis, præcipuè B. Dei Genitricis officium, quæ est omni laude dignissima, quia ex ea ortus est Sol Iustitiæ Christus Deus Noster. Vide Sotum de iust. & iu. l. 10. q. 5. artic. 4. ex cuius dictis videtur posse colligi illud esse de præcepto non quidem de iure, sed de consuetudine: cum adeo decursu temporis hæc consuetudo

do inualuit, vt nullus doctorum, aut sancto rũ patrũ negare audeat vim habere pcepti.

20 De officio† vero mortuorũ postridie festi omniũ sanctorum manifestum est omnes clericos in sacris teneri, cũ sit illius diei proprium. Ad aliud vero officium, quod secundum consuetudines diuersarũ ecclesiarum diuersimode, aut in dies, aut hebdomadas soluitur, non tenentur nisi beneficiati, qui ex decimis viuunt. Et ideo in religionibus tenentur singuli clerici secundum sua statuta (vt reor) sub pœna peccati mortalis illud soluere. Litaniæ vero maiores in choro, vel extra, & minores, an sint in pręcepto vide ibi Sotum, vbi videtur concludere, ꝙ illi tantum tenentur de præcepto recitare, qui sunt in choro. At qui priuatim orant, ab illis dicendis sunt absoluti.

21 De ordine† vero soluendi officiũ, prius secundum communem debet dici matutinum, quàm missa. Attamen non soluere primam priuatim ante missam, nullum est peccatum. Imo melius facit, qui missam in aurora dicere iubetur, post missæ celebrationẽ (interesse choro ad primam, quàm illam ante missam dicere. Sotus lib.10.q.5. arti.4. col.fi Et quando est cõsuetudo, vt ante primam non dicatur missa) intelligitur de missa maiori. Nau.in manu.c.25.nu.83. vers.18. Et eo casu, quo priuatim dicitur officiũ debet episcopus, vel presbyter dicere. Dominus vobiscum. Diaconus vero. Domine exaudi orationem meam, nisi quando cantaret euangelium, vel cæreum paschale benediceret, hodie vero in contrarium est vsus ecclesiæ, scilicet vt vtatur Dominus vobiscum, quare ab ea non est discedendum. Nauar. c.22.nu.85. de hor.canon.

SVMMARIVM.

1 *Clericus infirmus an & quando à recitando officio excusetur.*

2 *Infirmitas notabilis iudicari debet à medico.*

3 *Infirmitates, quæ excusent à recitãdis horis tantum in choris, quæ.*

4 *Cæcus & surdus eo quo possunt modo tenentur ad dicendas horas.*

5 *Horæ omissæ ob infirmam valetudinẽ, ea cessante, non sunt persoluendæ.*

6 *Breuiarium non habentes, quando excusentur, & ad quid saltem teneant.*

7 *Officiũ diuinũ nõ psoluẽtes, qñ maiori bono afferret ĩpedimẽtũ, excusant.*

8 *Dispensati à Põtifice à dicendo officio sunt immunes.*

9 *Horas recitare ignorãtes, accepto beneficio vel ordine, ad recitandas nõ tenentur.*

10 *Clerici in minoribus constituti sine beneficio an teneantur ad horas recitãdas, vel aliud officium.*

Qui excusentur à recitatione horarum. Cap. LIII.

1 D. Tho.in † opusc.65.de hor. cano. eximit à recitatione horarum illũ, qui notabiliter est infirmus, c. clericus victum, & c.clericus dis.91. Ab.in c.1.de celebr.miss. habet.n.hic infirmus, ac si dixisset, c.1.de cl. ægro. Huiusmodi exemplũ poni põt in eo, qui laborat graui febre, vel graui dolore capitis, vel stomachi, ita vt nec directè, nec indirectè possit recitare; nisi pbabiliter det occasionẽ maioris nocumẽti, neq; posset puenire, neq; post ponere ẽt cũ socio vsque ad mediã noctẽ, q̃a si infirmus posset recitare horas ante, vel post febrẽ, vel posset recitare cum socio absq; nocumẽto notabili, vel haberet febrẽ statis horis, qualis est quartana aut tertiana, & posset ante, vel post cõmode dicere, vel esset febris, q̃ non ĩpediret colloquia grauia negotiorũ, ac rerũ grauiũ ordinationẽ, non excusaret, quia quod dicitur infirmũ excusari à recitandis horis, intelligitur nõ de leui infirmitate, d.c.clericus, & 2 c.clericus victũ, sed de notabili. Verũ, † qñ infirmitas sit notabilis, nõ stat iudicio infirmi, sed medici, nisi certũ esset infirmitatẽ esse grauẽ, quia tunc posset infirmus propria authoritate dispensare, Naua. c.3. nu.62. de hor.cano. Attamen si dubia esset, sufficit authoritas prælati, nec est de hoc dubitandũ.

3 Solet etiã † esse quædam infirmitas, quæ excusat à recitatione horarum in choro, sed non, vt nõ dicàt officiũ domi, vt si q̃s choro addictus haberet in facie apostema, qđ dedecus ei afferret, si ab alijs videret, vel podagra laboraret, Nauar. de hor. cano. c.11. Similiter alij reperiunt infirmi, qui liberi à febre patiunt defectũ, vel debilitatem suorũ membrorũ, ij q̃dem excusantur, si soli recitare nequeant, & neque habere possint socium, quem etiam cum mercede adhibere

tenent, atq; recitare, quo casu qñ socius haberi non põt, tenentur ea recitare, quæ memoriter sciũt, nisi magna febris, vel grauis dolor accesserit. Nau. d. c. 2. de hor. cano.

4 Cæcus † vero, & surdus pariter ad recitationẽ eorũ, quæ memoriter sciũt tenẽtur, ob regulam illã, quæ ita se habet, ꝙ qui tenetur ad faciendum aliquid, si non põt facere totum eo modo, quo dẽt tenetur facere partẽ eo meliori modo, quo põt, arg. l. impossibiliũ. ff. de reg. iur. c. Nemo ad impossibile de reg. iur. li. 6. Hinc q̃ totã quadragesimã ieiunare non põt, tenetur eius partem, quam põt ieiunare, scd̃m omnes dist. 15. in 4. sent. & Nauar. de hor. canon. cap. 11.

5 Sed adnotandum † est ꝙ qui ob infirmitatem excusatur, non tenetur post illam horas repetere Zaba. in clem. 1. nu. 6. de celebr. miss. Nec etiam tenetur eas audire ab alio tempore ægritudinis, nec loco horarum Deum mente precari. iux. Palud. in 4. senten. dist. 11. q. 8. art. 2. concl. 1. Sylu. in verb. hora. q. 4. Nauar. c. 25. nu. 100. & 101.

6 Excusantur † & ij, qui breuiarium non habent, vt quia iter faciens reliquit breuiarium domi. & reperitur in remotis regionibus, ita vt nec possit emere, puta quia pauper, nec mutuo inuenire, vel esset inter infideles, vbi breuiariũ neutiquàm reperiretur, tenentur tñ, ea quæ memoriter retinent, recitare, exceptis responsorijs, & lectionibus, q̃ nõ recolũt. Quinimo de ꝯsilio substituere aliquos psalmos pro illis; quos ignorãt. Sot. lib. 10. q. 5. artic. 3. Nauar. de hor. can. cap. 11.

7 Excusantur † etiã impediti adeo necessario, & repentine, vt tempus dilationẽ non patiatur, satisfaciendi neq; ante mediã noctem sine magno scandalo. v. g. quando diuinum officium persoluere esset impedimentum maioris boni. iux. Nauar. de hor. can. c. 7. nu. 29. vt si necesse foret impeditos esse circa infirmos, vel prædicationem, aut confessionem, vel ad sedandos populi tumultus, qui excitantur, vel aliter, vt nullatenus possint orare, modo fraus omnino caueatur, nam si fortasse fuerint negligentes, cum potuissent prius dicere, & noluissent, non excusarentur, Sotus de iu. & iu. lib. 10. q. 5. art. 3. Quod non procedit circa occupationem in studijs literarum, vel in suscipiendo gubernandi, vel legendi munus, iux. Sylu. in verb. hora.

8 Immunes † etiam sunt ab hoc munere, q̃ sunt à Romano Pontifice dispensati, Pan. in c. 1. vlt. no. de celebr. mis. quem sequitur Decius in c. quæ in ecclesiarũ nu. 53. de consti. asserẽtes Papam posse dispẽsare circa modum dicendi officiũ, licet ex toto illud tollere non possit. Et Eps non potest dispensare quo ad suos subditos, nec Abbas, vel Abbatissa quo ad monachos suos, atq; moniales, Naua. cap. 10. nu. 24. vsq; 32. de hor. cano.

9 Rursum † non tenentur ad persoluendas illas suscipientes beneficiũ, vel ordinẽ, qui nullatenus sciunt recitare, & nec teneantur quærere socium: quia non habent tot redditus, quibus socio satisfacere possint: cuiusmodi sunt multi milites, & inscij, multi etiã pueri, quorum humeris eorum parentes onus orandi pro alijs imponũt, priusquàm pro alijs orare discant. Ij omnes peccant suscipientes officia, quibus fungi nesciunt, non tamen tenentur relinquere beneficia, nec recitare horas canonicas, nisi quousq; discant, quas tenentur discere quàm cõmode cito possunt. Et ꝙ nõ possit ab episcopo cum eis dispensari, & quo ad pueros vetuit Conc. Trid. sess. 23. c. 6. de refor. ne illis ante 14. annum beneficia conferantur. Nau. c. 11. nu. 38. vsq; 41. & c. 27. in fi. de hor. can.

10 Postremo de † clericis, qui in minoribus sunt ordinibus cõstituti, quiq; nullo potiuntur ecclesiastico beneficio, quamuis Panor. in c. 1. nu. 7. de celeb. miss. in alteram partem pendeat absq; dubio credendum est ad nullas teneri canonicas horas: Syl. in verb. hora. quæstio. 2. versi. quintum. Sotus. d. artic. 3. nisi cum ordinantur, promittant, vel ordinatori præcipienti consentiant aliquid dicere, puta quotidie Miserere, &c. Nau. c. 25. nu. 108. in manuali, vel si esset consuetudo dicendi horas beatissimæ Virginis, vel canticum graduum, Non tamen hæc consuetudo obligaret ad peccatum mortale. Nau. c. 7. nu. 14. de hor. cano.

SVMMARIVM.

1 *Proximus dicitur tũ ratione naturæ, tum sanguinis, tum beneficij exhibitione, tum etiam spe conuersionis.*

2 *Proximi omnes diligendi, & eo magis quo coniunctiores, inter quos primum obtinent parentes.*

3 *Parentum appellatione qui veniant in materia huius præcepti.*

4 *Senes comprehenduntur sub nomine paren-*

parẽtũ, & quãti facienda senectus.
5 *Maiores qua de causa ita appellentur.*

De quarto pcepto Decalogi. honora parentes. Cap. LIIII.

POst tria præcepta primæ tabulæ de dilectione, & cultu Dei, subiungit quartum de dilectione proximi.

1 Proximus † autẽ vt adnotauit magister sent. non ille solum intelligitur, qui proximus est conformitate naturæ rationalis, vt mutuo sunt omnes naturam rationalẽ participantes anima intellectiua, & intelligentia, veluti homo, & Angelus, siue bonus, siue malus, siue iustus, vel iustificabilis, sed ẽt proximus dicitur proximitate sanguinis: nã & si omnes homines ab eodem primo parente descendendo quodammodo generaliter sibi inuicem cognati sint, tñ quidam sunt procul, quidam prope, quidam propiores, qnidam proximi. Et hi tripliciter alij in linea ascendenti, veluti pater, & mater, alij in linea descendenti, sicut filius, & filia. Alij in transuersali, vt frater, & soror. Rursum proximus dicẽt beneficiorum exhibitione, iux. illud. Luc. 10. quis tibi vr̃ proximus esse illi, qui incidit in latrones, & ait. Ille qui fecit misericordiam? In hoc numero pximus est Angelus homini, qui illum custodit, Magister discipulo, quem instruit, & generaliter quilibet alius, cui beneficiũ impenditur. Et quia proximi nomen relatiuum est, dicĩt proximus, & qui fecit, vel recipit beneficiũ Præterea proximus dicitur spe conuersionis, & ita comprehenditur quilibet viator etiam malus, siue Iudæus, aut paganus, vel Sarracenus. Nam forte (vt inquit Aug.) per misericordiam Dei conuertetur ad Dominum, & inter Sanctos primum locum ha-
2 bere merebitur. Quæ cum ita sint, † omnes diligendi sunt, & honorandi, præcipuè tñ ij, qui nobis sunt coniunctissimi, quorum cum inter coniunctissimos iure suo primũ locum sibi parentes vendicant, per quos factũ est, vt lucẽ hanc aspiceremus, ergo congruè locus huic præcepto debetur de reuerendis, honorandisq; parentibus.

3 Parentum † aũt appellatione quamuis comprehendantur non tantum pater, sed & auus, & proauus, & deinde omnes superiores, & mater, auia, & proauia, vt est tex. in l. appellatione. ff. de verb. signific. Tamen hoc in loco parentũ nomine nõ ij solũ accipiẽdi sunt, ex quibus prognati scd'm carnẽ sumus, verũ ẽt oẽs, qui psunt, siue sint pastores, & epi, siue Reges, & Principes, aut quicunq; tandẽ alij magistratus. Oẽs. n. ij digni honore censentur propter diuinam præsentationem, quia Dei præsentiam gerunt.

4 Sed † neq; senes exclusi sunt ab hoc præcepto, cũ de ijs scriptura dicat. Leuit. 19. coram cano capite cõsurge, & honora psonã senis, siquidẽ oẽs honorãdi sunt, vt inquiũt Doct. & præcipuè Do. Anto. de Butr. & Panor. in c. statuimus de maior. & obe. tãquàm maiores natu. vt est gl. sing. in c. lex. dist. 2. inquit enim ibi glo. q maiores natu dicuntur nobilitate, antiquitate. Hinc tex. in l. semper. ff. de iure immunit. inquit. Sẽper in ciuitate nostra senectus venerabilis fuit, & pœnè eundem honorem senibus, & magistratibus maiores nostri impenderunt. Item dignitate vt in cap. dudum de elect.

5 Dicuntur † etiam maiores ob plationẽ, seu administrationẽ, vt in c. transmissam de elect. & de iudic. At si clerici. Quandoque etiam dicuntur respectu consecrationis, vt de conse. eccle. vel alta. c. aqua. His enim respectibus potest quis dici maior. Sed qualiter honorandi sint, maiores isti. In capitulis sequentibus elucescet.

SVMMARIVM.

1 *Honor quid sit secundum Hier. & quibus in rebus consistat.*
2 *Honor à reuerentia, & laude, quomodo differat.*
3 *Honorandi parentes nõ solum actu reuerentiæ, & obedientiæ, sed etiam re ipsa sunt iuuandi.*
4 *Religio, obedientia, reuerentia, dilectio, pietas, seruitium, obsequium, & officium, à quibus hæc, & erga quos exerceantur.*
5 *Verberans, vel iniuriãs torue asperevè parẽtes alloquẽtes, peccãt mortaliter, & ẽt exhæredari pñt, si aliquid tm̃ in vitæ exitiũ conarẽtur, nu. seq.*
6 *Filius patrem accusans, vel testis contra eum adductus, peccat, exhæredarique potest, fallit in crimine proditionis, & hæresis, nu. seq.*

9 *Filium admitti contra patrem nec etiã sponte ad testificandum, quomodo intelligendum.*
10 *Scientia de maleficio committendo regulariter quis nõ tenetur, fallit duobus in casibus.*
11 *Filius differens debita patris vel legata soluere, peccat mortale, nec est absoluendus à confessore.*
12 *Patris mortem optare, eundẽ nolle ex carceribus redimere, & contemptui habere, mortale est.*
13 *Episcopus, vel Papa an, & quomodo patrem honorare teneantur, & an dignitas episcopalis liberet à patria potestate.*
14 *Pater quando amittat per proprium, vel per filij ingreßum in monasteriũ, patriam potestatem.*
15 *Filius ex pertinacia non obediens in his, quæ pertinent ad res familiares, & ad mores, peccat.*
16 *Matrimonium per filium contractum metu patris est nullum, & de quo metu intelligatur.*
17 *Metus leuis, nempe reuerentialis non inualidat matrimonium, secus de matrimonio spirituali nu. seq.*
19 *Filius à patre adduci potest ad matrimonium precibus, & monitis, cui tenetur filius obedire. & nu. 21.*
20 *Persona indigna quo ad matrimoniũ, quæ dicatur.*
22 *Filius in casu neceßitatis sub mortali patrem alere tenetur: & magis patri quam filio tenetur filius, ambobus egentibus.*

Qualiter honorandi parentes à filijs. Cap. LV.

1 HOnor † in scripturis, vt adnotauit ẽt Hiero in Mat. c. 15. est quædam protestatio de excellentia bonitatis alicuius, vnde non ille solum intelligitur, qui in salutationibus, & officijs deferendis, verũ & ille qui cõsistit in eleemosynis, ac munerũ oblationib. vt honorare sit idem, quod liberalitate prosequi. Sic in ꝓuerbijs legimus. Honora Dominũ de tua substãtia. Et apud Tobiam. c. 1. cum ex ijs, quibus honoratus fuerat à rege, habuisset decem talenta. & adud Paulũ 1. Tim. 5. viduas honora, quæ verè
2 viduæ sunt. Hic autem honor differt † à reuerẽtia, & laude, vt inquit D. Tho. 22. q. 103. arti. 1. Nam reuerentia nõ est honor, sed quandoq; principium, & qñq; finis honoris. Principiũ siquidem, quatenus aliquis ex reuerentia, quam habet ad aliquem, eum honorat, sed finis, quia ad hoc aliquis honorat̃, vt in reuerentia habeatur ab alijs. Laus vero distinguit̃ ab honore, q̃a laus cõsistit in solis signis verborũ, testificando bonitatẽ alicuius; at honor in quibuscunq; exterioribus signis, quapropter laus in honore includitur.
3 Igitur † ex ijs admonemur sub hoc præcepto non solum, vt parentes debita veneratione prosequamur, & eorũ dictis simus obedientes, verum si quibus rebus opus habuerint, vt illis benignè suppeditemus, & eos vicissim alamus, quorum cura singulari enutriti, & edocti sumus.
4 Reperiuntur etiã in scripturis plura † nomina, idest religio, obedientia, reuerentia, dilectio, pietas, seruitium, obsequiũ, & officiũ, vt enumerat gl. in c. non est sine culpa, de reg. iur. lib. 6. religio. n. propriè loquendo est inter Deum, & hominem, c. iurameti religio. 22. q. 4. Inter prælatum, & subditũ obedientia. 2. q. 6. qui nescit. Inter maiorem, & minorem reuerentia. c. 2. de offi. deleg. lib. 6. Inter patrem, & filium dilectio. 5. quæsti. 5. non osculatur. Inter consanguineos pietas. Inter dominum & seruum seruitium: inter patronum, & liberum obsequium: inter hominẽ, & hominẽ officiũ, C. de offi. quæs. l. officio. ff. de inof. testam. l. 2. sed hæc in genere dixisse sufficiat, modo ad casuum decisiones, scilicet ad eos, qui contra hoc præceptum peccant, descendamus.
5 Prima. Debita † veneratione filios non prosequi parentes, imo eis notabiliter iniuriare, aut verberare, aut eis absentibus detrahere proculdubio mortale peccatũ impietatis est, Caieta. in summa in verb. filij peccata. Nauar. c. 14. num. 13. qui etiam nu. 11. vers. 2. inquit, ꝙ esto, quòd filius odio nõ habeat parentes, imo potius diligat, si tamẽ nunquam, vel raro illis signa amoris ostendit, sed potius semper toruo intueẽ aspectu,

& ita

& ita aspere alloquitur, ac si eos odio haberet, peccaret mortaliter, Sylu. in ver. filij. quæst. 22. & ratio est, quia tenetur filius eos diligere, reuereri, ipsisque obedire tam corde, quàm verbis, & operibus, vt inquit Nauar. eo. cap. num. 4.

6 Quãdo tñ † perueniret filius ad iniurias siue verbera, non solũ peccaret mortaliter, sed ẽt posset pater donationẽ illi factã reuocare, secundum glo. in l. fi. C. de reuoc. don. vbi inquit super verbo, atroces, quòd iniuria atrox ex tribus consideratur, scilicet ex qualitate iniuriæ, ex loco, & ex persona. §. atrox inst. de iniur. & intelligitur de iniuria citra verbera, videlicet verbis, fuga, & carcere. Et hoc quidem multo magis, ꝓcederet si impias manus in patrem inijceret: vel attentaret illi inferre vitæ periculum, etiam si effectus non sit secutus, veluti ponendo insidias, vel dando venenum: ita Sylu. in verb. donatio, 1. quæst. 13. in quo casu posset filius à patre exhæredari, vt notat Couar. in cap. Rainutius num. 13. de testam.

7 Filius † & qui in publico iudicio patrem accusauit, præter peccatum mortale potest a patre exheredari, licet vere pater crimen commiserit; vt hr̃ in nouella Iustiniani, ijs, in auth. vt cum de appell. cogno. §. aliud quoq;, qđ locũ hẽt, si ex accusatione pater esset puniendus pęna mortis, exilij, vel infamiæ, vel amissionis mẽbri, aut alia corporali pęna. Attñ si crimen, qđ cõmisit pater, esset ꝓditionis in Principẽ, vel Rẽpublicã, posset tali casu patrẽ accusare, hac tñ moderatione, vt tradit Tullius 3. de offic. inquirẽs, An si tradere Patriã conet pater, silebit ne filius? & rñdit, ꝙ primo patrem obsecrabit ne faciat, deinde si nil proficit, accuset, & ad extremũ si ad pernitiẽ patriæ res spectat, salutem patriæ saluti patris anteponat.

8 Sic si filius scit patrem hæreticum, & nõ solum sibi ipsi, sed & alijs praua sua doctrina nocere põt, dẽt ipsum accusare. Ita Alex. de Ales. 3. par. sum. Præter tñ hos casus non solũ non põt filius in publico iudicio patrẽ accusare, sed neq; aduersus illũ dicere testimoniũ, vnde qui spontè, & non coactus dixerit testimoniũ, idẽ erit, Bar. post glosam in d. l. post legatũ. §. his vero ff. de his quib. vt indi. Quinimo hoc procedit, i. ꝙ possit exheredari, etiam si filius fuerit adductus contra patrem in hisce criminibus, gloss. in cap. 1. §. item si delator quæ fuer. pri. causa benef. amitt. in feud. aut si filius iudex in eisdem criminibus per imperitiam iniquam sententiam aduersum patrem tulerit, cum posset peritiores consulere, ita Coua. in d. c. Rainutius num. 11. de testam.

9 Quod autem † dixi filium nec ẽt sponte admitti contra patrem ad testificandum, illud procedit, ꝙ testificari, & reuelare non teneatur sub peccato mortali, etiam si prælatus præciperet generaliter, vt quicũq; sciuerit furtum tale, reuelare teneatur, vel etiã specialiter, nisi præceptum esset sub pœna excommunicationis latę sententiæ: q̃a tunc patre de illo delicto infamato, vel semiconuicto incideret filius in excommunicationem, non reuelando. Sylu. in verb. correctio. quæst. 7. & 9.

10 Rursum quãuis † sola scientia de maleficio cõmittendo non faciat regulariter quẽ teneri, vt inquit glo. in l. culpa. ff. de reg. iur. hoc tamen fallit, nisi sciuit, & potuit prohibere, & non prohibuit: hinc infertur teneri dominum pro suo maleficio perpetrato in suo territorio, si sciuit, & prohibere potuit, & nõ ꝓhibuit, Panor. in c. 1. de rest. spol. Itẽ fallit, si maleficiũ erat cõmittẽdũ in dñm, l. occisorum. ff. ad Sylla. vel in patrem. l. 2. ff. ad l. Pompe. de Parric. quia tunc ex sola scientia tenetur. Sylu. in verb. dominium, quęst. 7.

Secunda. Filij, qui parentibus viuis, vel mortuis ex animo maledicũt, peccant mortaliter sed si oretenus venialiter. Nauar. c. 14. num. 13. vers. 6.

11 Tertia. Filium † differre ex negligentia, vel auaritia debita patris soluere, aut legata patris adimplere, peccatum est mortale: sed si ad modicũ tps, veniale. Arch. Flor. parte 2. titulo 2. cap. 7. §. 3. cap. 8. & confessarius non debet illum absoluere, nisi ea adimpleat. cap. qui oblationes, 13. quæstio. 2. Sed an filius, qui successit in hæreditate patris, teneatur soluere legatum; si factum fuerit tali conditione. Lego filiæ meæ nubenti millæ, & si monasterium intrauerit ducentum. Sylu. in verb. hæreditas, 4. nume. 13. & in verb. legatum. 1. quæstio. 9. inquit quod tenetur ad mille, etiam si monasterium intrauerit: contrarium tamen tenet Bald. in l. Deo nobis. C. de episc. & cler. col. 1. vbi inquit quod ita seruatur, de consuetudine. Et hæc opinio æquior videtur secundum Imo. in l. Lucius, la 2. col. fina. ff. de hære. instit. & est verior, quam sequitur Decius in cap. in præsentia num. 223. de probat.

12 Quarta. Peccatum † est mortale parentum mortes ex odio, vel hæreditatis desiderio optare, vel cum possint

non excarcerare, Nauar. c. 13. nu. 13. versi. 9. Nec non letaliter peccant filij, qui parētes ita contemnunt, vt sibi dedecori, & contumeliæ fore existimant se pro filijs illorum haberi; nisi absq; contemptu id faciant ad vitandū aliqđ incōmodum sinistre opinionis, maximè si parentes tacitè, vel expresse in id consentirent ad fugiendum suum incommodum, quod ex incommodo filij, ad eos perueniret, idem qui supra nu. 8.

13 Quinta tenet † filiusfamilias factus episcopus patrem suum honorare, & eum sibi præponere, cum etiam Papa hoc facere debeat, secundum Bal. in l. prætor ait in fi. ff. de in ius voc. Quod ego puto verum in ijs, quę domi, non quæ foris fiunt, ne sit contra, qđ tenet idem Bal. in l. Senium 1. col. C. qui testa. fac. poss. Vbi dicit maiorem esse authoritatem magistratus, quā paternam. qđ nota. Sed an dignitas episcopalis liberet filiū à patria potestate, dic quod sic. Auth. sed dignitas, & ibi Doct. C. de epi. & cler. c. indecorum & ibi gl. de æta. & qualit. Bal. in l. sacrosancta C. de episc. & cler. Bar. in l. 2. & l. patre, de his qui sunt sui, vel alie. iur. Quod verum est quo ad fauorem, non quo ad odium, secundum Bar. in d. l. 2. in fi. & in l. patris ff. de in ius voc. Hinc ipse infert, quod stante statuto, vel consuetudine quod curia succedat patri decedenti sine filijs in potestate constitutis, quod tali casu non curia, sed filius succedet idest episcopus quia agitur de suo commodo: ita Bal. in l. apud hostes C. de suis & legit. Sed an per simplex sacerdotium soluatur patria potestas, dic quod non, sicut per prælaturam inferiorem ab episcopali. secundum Bal. & Bar. in l. sacrosanctę. C. de sac. san. eccl. Doct. in c. indecorum. de æta. & quali.

14 An aūt † per monasterij ingressum, dic qđ sic scđm gl. & Bar. in l. si ex cā §. Papinianus ff. de min. Bar. in auth. idē. C. de bonis quæ liberis Bal. in l. apud hostes, & in l. si maritus, de patria potestate, & rō est scđm Bar. q̄a monachus transit in potestatē abbatis, ergo non dēt remanere in potestate patris. Sed q̄d de patre facto monacho, an perdat patriam potestatē, dic quod sic. Bar. in l. patre. ff. de his, qui sunt sui, vel alie. iur. Qđ secus est, si fiat episcopus, scđm Bald. in l. fi. §. necessitate 1. col. C. de bon. quæ lib. Itē prædicta vera sunt, quando dignitates prædictæ episcopalis, & monachalis sunt collatæ filiofamilias: quia per solam electionem non dicitur sublata potestas, glos. est notabilis in l. ex eo tempore, de testa. milit.

15 Sexta. Aliud peccatū † filiorū est inobediētia quo ad illa, in quibus filius subijcitur patri Subijcit aūt & quo ad domesticā gubernationē, & quo ad morū instructionē, ideo inobedientiæ crimen filius incurrit in ijs, quæ pertinent ad res familiares, & ad salutē animæ, vt fugere noxia sodaliū contubernia, ludos prohibitos, & meretrices, mō non obediat ex contemptu. per contemptū aūt hic intelligo, obstinationem, & pertinaciā animi, vnde nō obedire ex inaduertētia, aut negligētia, vel sensualitate esset veniale, Syl. in verb. filius q. 22. Nau. c. 14. nu. 12.

16 Septima. Et si † pater nō possit filiū simpliciter ad matrimoniū metu compellere, vt est tex. in l. non cogitur ff. de ritu nup. Et cōpellendo, tale matrimoniū sic metu contractum nullū esset, per regulā generalem tex. in c. cum locum, & in c. veniens, lo 2. de sponsal. cum simil. Et hoc intellige de vero metu, idest de eo, qui caderet in constantē virum, idest quando præcedent minæ, vel verbera, facit tex. in l. 1. C. si rec. prou. ibi, potest esse terribilis. iuncta glo.

17 Secus † vero si metus esset leuis, vt qñ p̄p reuerentiam patris filius consentit; nā iste metus reuerentialis siue debeatur parentibus, siue prælatis, vel alijs superioribus, non impedit matrimoniū, ita tenet glo. sing. in c. præsens clericus. 20. q. 3. vers. fratrem. in q. 4. pro quo allegat tex. in l. patre cogente ff. de ritu nup. Vbi inquit iurisconsultus, quod licet cogente patre filius acceperit eā, quam alias nō esset accepturus. & quod licet metus regulariter irritet matrimonium, tamen hoc casu valebit: & ratio est, quia in eo casu interuenit coactio paterna reuerentialis, est & tex. pro opinione glosæ in l. 1. §. quæ oneranda. ff. quar. rer. act. Do. Anto. in c. 1. de despōs. impub. Abb. in c. veniēs, el 1. de sponsal. Propositus in c. cum locum, nu. 6. eo. tit. Host. in summa in titulo de matrim. §. pen. vers. Quid si coactio. Vbi dicit quod si filia expresse non consentiret, sed propter reuerentiam patris contradicere non auderet, dicendo faciatis vt vultis, quod per hoc videtur contractum matrimonium de cōsensu filiæ. facit tex. in c. 1. de spons. lib. 6. in fine. Vbi sufficit filios consensisse matrimonio p̄ parentes contracto tacite vel expresse: Nec sola reuerentia paterna impedit consensū. facit etiam tex. in c. honorantur 33. q. 2. vbi inquit text. qđ filialis pudoris est permittere patri arbitrium nuptiarum, quod voluit

etiam

etiam Anto.in cap.fin. Qui cler. vel vouen.
18 Sed † an idē sit in matrimonio spirituali, respondet glosa in c.præsens ead.quæst.4. quod in eo secus esset, quia solus metus reuerentialis impedit matrimonium spirituale, & religionis ingressum, probatur etiam in cap.puellæ 20.quæstio.1.cap.cum virum, de regul. Aret.in cap.quadrupli, instit. de acti. & ibi Iason num.62. Imola in cap.cum tuę, de sponsa.col.pen.
19 Ex his igitur † cōcluditur non posse patrem filium ad matrimonium simpliciter compellere per metum in constantem virum cadentem: secus tamen esset si metus esset reuerentialis, vel si ad id induceretur precibus, & monitis, imo etiam filius tenetur sub peccato mortali obedire in ijs casibus, videlicet quando ex illo matrimonio inimicitiæ sopirentur, vel quando pater desponderat, atque sponsalia iurauerat, matrimoniumque sit filio vtile, vel commodum, neque vlla sit causa repudiandi, vel quando contra præceptum paternum se vxorem minimè dignam acceperat. arg. tex.in cap.1.30.quæst.5.& cap. honorantur. 32.quæstio.1.
20 Indigna † autem dicitur persona, non solum si vilis est, sed etiam illa, quæ cum esset nobilis, non poterat tamen de iure contrahere matrimonium, vel ratione cōsanguinitatis, vel alterius impedimenti, ita glo. fi. in l.si rogatus.§.matrimonij.ff.de manumissis vindicta.in verb.matrimonij.no.instit.de nup.§.si aduersus, quam gl. multum cōmendat Franc.in cap.1.§. porro. de spons. lib. 6.
21 Attamen † si causa precepti procedat, de honestate etiam tenetur filius obedire, & non ex necessitate, atq; hoc pacto intelligitur verbum illud Honorij. c. 1. de despōs. impu. scilicet ꝙ filius omnino debet, quod pater promisit adimplere, Sotus in 4. sent. dist.29.q.1.ar.4.2.& 3. conclusio.
22 Octaua. Tertium † & vltimum particulare peccatum filiorum est omissio subuentionis: quoniam & si pater teneatur substentare filium, & non è contrario, tamen in casu necessitatis si filius est potens alimenta præstare, peccat plusquam mortaliter nō subueniendo patri indigenti iuxta vires suas, & dignitatem patris de necessarijs, vt colligitur in l.habitatio. ff. de ventr. in poss. mitt.& in l.sed etsi quid.§.1. verb. vestire. ff. de vsufru. Quo etiam casu, quando filius potest, & pater est indigens tenetur filius magis sustentare patrem, quàm filium in extrema necessitate. Nam illud, quod dicitur. Amor magis descendit, procedit, quo ad ordinem dilectionis, non autem quo ad effectum obligationis, Sylu.in verb. filius, nume.25.& sequen. Si autem ex propriis bonis, vel officio, quo fungitur pater posset viuere non tenetur filius, nisi ars illa, quam pater habebat, suo statui esset dedecori, argum. l. si quis à liberis. §. idem rescripsit iuncta glo.ff.de lib.agnosc.Nauar. cap.14.num.13.in fi.

SVMMARIVM.

1 *Superiores cōtinentur sub nomine parentum in 4. præcepto; quibus duplex honor debetur.*

2 *Legibus superioris non parere, tunc est peccatum, cum mens legislatoris est, præcipere.*

Verba præceptiua qualia dicantur in lege.

3 *Lex prohibens sub excommunicatione in re etiam leui, & sine uerbis præceptiuis, obligat ad mortale.*

4 *Lex secularis, an eo modo quo ecclesiastica, intelligatur obligare ad mortale.*

5 *Mentem legislatoris secularis fuisse, obligare ad mortale, colligitur duobus concurrentibus, & nu.seq.*

7 *Lex pœnalis in re prohibita, vel lege diuina vel humana, obligat ad mortale, & ad restitutionem.*

8 *Respublica potest mercibus statuere iustum pretium, & etiam cogere, vt si opus habeat, sibi vendantur.*

9 *Ciues cogi possunt ad vendendum frumentum conciuibus potius quam exteris.*

10 *Venditor excedens pretium iustè statutum à magistratibus, peccat, & tenetur ad restitutionem, & nume. sequen.*

Pretiū duplex aliud naturale, & aliud legitimum.

11 *Clerici sunt ciues Reipub. & eius mēbra,*

bra, & quo casu eius legibus teneantur.

12 *Emptor carius emens, si donet illud plus vẽditori, an valeat donatio, & qd si aliquid plus detur notario pro instrumento ordinis.*

13 *Pretium statutum in vendendo vino piscibus, fructibus, & huiusmodi excedens in magna vel exigua re, an & quando ad peccatum, & ad restitutionem, teneatur; cuiq; facienda restitutio.*

14 *Restitutio dispensari potest per confessarium ipsi restituere obligato.*

15 *Scribæ excedentes taxationem pro actis sibi à lege præscriptã peccant, & tenentur ad restitutionem, fallit vt num. seq.*

17 *Salariati publici, nec exigere, nec quærere, nec etiã à sponte dantibus recipere quicquã possunt vltra mercedes, statutas, & quare, fallit nu. seq.*

19 *Medici, lectores, salariati nihil vltra salarium recipere possunt ab infirmis, vel scholaribus.*

20 *Verba nõ præceptiua obligãt ad mortale pro subiecta materia, & eadem ratione præceptiua non obligãt aliquando, num. seq.*

21 *Officium soluendi ordo qui sit.*

Qualiter honorandi sunt pastores, & magistratus. Cap. LVI.

1 CVm † parentum nomine non ij tantum accipiendi sint, per quos factum est, vt lucem hanc aspiceremus, de quibus supra in cap. pcedenti satis dictum est, Verũ etiam omnes, qui præsunt, siue sint pastores, siue prælati regulares, siue Reges, siue Principes, & quicunq; magistratus alij: omnes enim hi digni honore censentur propter diuinam præsentationem: quia Dei præsentiam gerunt, qbus duplex honor debetur, obedientiæ, & reuerentiæ. Obedientiæ. vt ipsorum mandata adimpleamus, item reuerentiæ, vt eos tanquàm patres, honoremus, & ipsorũ disciplinã toleremus. Vnde apost. ad Hebr. inquit cap. 13. Obedite præpositis vestris, quo ad primum, & subiacete, quia illi solliciti sunt de regimine animarum, & de illis tenentur in die iudicij reddere rationem: hinc sequitur Apost. ipsi enim peruigilant, quasi rationem reddituri pro animabus vestris. Sed in quibus obedire debeant subditi, & quãdo transgredi eorum præcepta sit peccatum mortale, infra palam fiet ex decisionibus dubiorum, vbi etiam manifestabitur. Quibus regulis præceptum à consilio discernatur.

2 Prima igitur decisio. Cõtraueniens † tũc peccat mortaliter, quando constat de mente legis, ꝙ præcipere velit, cap. 2. de maio. & obed. cap. nulli fas, distin. 19. cap. violatores, 25. quæst. 1. exemplum in ecclesiasticis prælatis. Qui transgrediuntur leges ecclesiasticas, quando in illis apponerentur hæc verba. In virtute sanctæ obedientiæ, glo. in clem. si dominum. §. ideo, de reliq. & vener. sanct. vel sub obtestatione diuini iudicij, clemen. 1. de immu. eccle. vel sub pœna excommunicationis, glo. in cap. 1. de sagittar. aut sub pœna carceris, Sylu. in verbo, religio. 8. quæstio. 14. vel si diceretur arctè, vel arctius prohibemus, vel præcipimus, vt in cle. dudũ in prin. de sepul. & tũc in ijs casib. ꝓsumitur mẽtẽ legislatoris ecclesiastici velle obligare transgressorem ad mortale, si transgressus fuerit id, quod mandauit seruare verbo, vel scripto.

3 Quæ † quidem procedunt etiam si verba legislatoris non essent præceptiua, vel si id, quod præcipitur esset leue, nam statim quod prohibitum est sub pœna excommunicationis, censetur mortale, vt inquit Sotus in 4. distinctio. 22. quæstio. 1. articu. secundo. colum. secunda, in fin. & ratio est, quia quando lex continet pœnam præsupponentem peccatum mortale, tunc obligat ad illud, quamuis verba præcipientia non contineat: cum pœna magis significet animum obligandi, quàm verba. Qui enim vult aliquid, videtur velle id, sine quo illud effici non potest. l. illud. ff. de acquiren. hæredita. capitu. præterea, de offic. delega. Vnde cum nemo excommunicari possit, nisi pro mortali, cap nullus. cap. nemo 11. quæstio. 3. concluditur, quòd lex aliquid præcipiendo sub pœna excommunicationis,

nis,

nis, videatur obligare ad mortale, quod tamen secus est de pęna suspensionis, interdicti, vel irregularitatis, cap. si ciuitas, cap. si sententia, de sent. excommunica. lib. 6. cap. si quis viduam, dist. 50. Et hoc omnes in prælatis nemine discrepante asseuerant.

Quod tamen (& sic sit secunda decisio)
4 † nõ ita necessario colligitur in legibus secularibus, nam & si regulariter colligatur ex pœna legi apposita fuisse mentẽ legislatoris velle obligare ad mortale, scd'm Frãc. in c. commissa. §. porro, & cap. perpetuo, de elect. lib. 6. Cum pęnam ipsi legislatores ad maiorem earum vim, non autem vt ꝑ eam imbecillior reddat, sicut de pœna excommunicationis, & de pœna legis Mosaicæ, tñ non necessario colligitur ex pœna legi addita intentionem legislatoris fuisse obligare transgressorem ad mortale, etiam si pęna esset grauis, vt mortis, vel mutilationis, aut amissionis oĩum bonorũ, vel verborũ. Quid enim si apposita esset pœna grauis ob publicum incommodum, leue tamen. v.g. non conscendere mulas, non indui sericis, nec tenere domi arma prohibitã, vel nõ deferre ensem longiorem quatuor palmis sub pœna graui, vel si pœna apposita graui insinuaret Legislator se nolle obligare ad mortalem culpam transgressorem, vt inquit D. Th. 1. 2. q. 96. art. 4. ad primum.

5 Igitur † duo requirunt, vt necessario colligatur mentem legislatoris secularis fuisse, obligare ad mortale. Primum, vt pęna grauis apponatur pro eo, quod alia lege prohibitum est, nec præceptum. Secundum, quod illud sit graue. Ita colligitur ex Sylu. in verb. præceptum. quæstio. 3. in fi. Dum inquit tunc mentem legislatoris obligare ad mortale, quando apponit pœnam grauem; quia frequenter illud est noxium multum Reipublicæ, & clarius tenet Couar. in reg. peccatum par. 2. §. 1. Qui inquit tunc colligi &c. quando finis à lege prætensus, & in quem lex dirigitur, maximè est Reipublicæ vtilis, nam tunc constat transgressionẽ esse Reipublicæ pernitiosam. Imo infra num. 4.
6 vers. sic denique, ait, quod † vt colligatur mentem legislatoris esse obligare ad mortale, requiritur quod illud nõ solum sit vtile communitati, cuius legislator curam gerit, sed quod maximè intersit ad bonum commune (v.g.) vt non extrahatur frumentum à regno, vel tempore belli armis indui, vel vt non ludatur ad ludos prohibitos: cũ tot mala ex illis proueniant.

7 Verum, (& sit tertia) quando † lex pure pęnalis apponitur circa id, quod est lege hnmana, vel diuina prohibitum, tũc dubio procul non solum peccatum mortale fit, transgrediendo legem, sed etiam tenetur contraueniens ad restitutionem, atq; pœnã soluere post cõdemnationem. (Exemplũ). In pragmaticis sanctionibus, quę fiunt consilio procerum, de quibus est tex. in fine. C. de nouo Codice faci. & loquitur Abb. in c. 1. de postul. prælat. Et primo de pragmatica moderante precia in frumento, vino, vel oleo, vel quibuscunque rebus.

8 Potest. n. † Respublica non solum statuere iustum precium, sed etiam cogere, vt vẽdantur merces Reipublicæ necessariæ, tex. est in l. 1. vbi Bar. C. de episc. audi. iusto tamen precio, ita probat text. in l. annonam ff. de vari. & extraord. crim. l. 1. §. cura carnis ff. de offic. præfe. vrb. l. si quis sepulcrum in principio ff. de relig. & sumpt. fune. quibus in iuribus probatur iusto precio esse faciendam venditionem, quoties in fauorem publicum cogitur quis vendere.

9 Quinimo † ex eodẽ capite publicæ inopiæ cogendi sunt ciues frumentum illius ciuitatis collectum ciuibus vendere potius, exteris. Ex hoc charitatis ordine, quo plus tenet q̃s subuenire sanguine, vel alio vinculo coniunctis, quã exteris, Apost. ad Galat. c. 6. tex. est in c. Non satis, c. ꝓbanda dist. 86. Imo poterunt ciues frumentũ eodẽ precio iam venditum exteris, accipere inuitis emptoribus, tex. in l. 1. C. de metal. lib. 10. & ibi Bar. Couar. lib. 3. var. resolu. c. 14. nu. 6.

Igitur vt ad rem deueniamus, cũ respu-
10 blica † possit statuere precium, q̃n quis post definitionẽ precij à republica, vel eius magistratib. iustè, & ex cã constitutam merces maiori precio vendiderit, præter pœnam à lege constitutam soluendam post sententiã peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem eius, quod vltra pretium à lege iustè definitum acceperit. Precium vero iustum duplex est. Aliud naturale, & arbitrarium, aliud legitimum. Precium iustum legitimũ, de quo loquimur, est illud, quod lege principis positum est, & dicitur iustum, etiam si sit minus, quàm communiter res illa vendi potest: modo consideratio habeatur ad expensas, atque labores venditorum ad arbitrium boni viri, aliqua data quantitate, quæ venditoribus lucro cedat, ita Couar. libro secundo, var. resol. cap. 3. num. 5. & ita intelligitur, quod inquit Barto. in l. 1.

l. II §. cura carnis, ff. de offic. præfec. vrbis, scribens minori iusto pretio quê cogi vendere merces in fauorem publicum. Scilicet quòd cogatur vendere precio à magistratibus definito, etiam si minus sit, quam naturale.

11 Igitur † quicunque illo carius vendiderit mortaliter peccat cum nexu restituendi. Dixi, quicunque, quia siue laicus sit, siue clericus, nam, & si clerici exempti sint à legibus ciuilibus. bonus tex. & ibi glos. sing. in cap. si Imperator, dist. 96. tamen sunt ciues Reipublicæ, & eius membra, vnde cũ Respublica gubernetur legibus ciuilibus ideo quatenus leges ad pacem Reipublicæ spectant, tenentur eis obedire. Sotus in 4. sent. dist. 25. artic. 2. colum. 4. quæst. 2. Rursum, quamuis non subijciantur legibus secularibus, subiecti tamen sunt legi naturali, & diuinæ, quæ præcipit, ne quis sua vltra iustum precium vendat.

12 Sed quid † si emptor, q. carius emit vltra legitimum precium, donauerit illud plus venditori, an dicta donatio valeat. Respondeo, ꝙ si existente necessitate emendi, frumentum puta, vel oleum, facta fuerit, tunc præsumenda est non libera, sed facta necessitate coacta; secus si facta fuerit cessãte necessitate. Sic à simili inquit Nauar. in manua. c. 23. nu. 101. versicu. 11. vbi qui notario episcopi pro instrõ ordinis dat aliquid etiã amplius, quã debet, vel ẽt ipsi episcopo præsertim post susceptum ordinem sine vllo pacto: modo non dederit precio, nec pro cã principali, & immediata ordinis, in foro conscientiæ non commmittit simoniam. Igitur vendere iuxta precium à lege taxatum mortale est peccatum, obnoxiumque restitutioni: quod intellige, nisi precium esset iniustum, vel esset aliquid exiguum: modicum enim regulariter excusat à mortali vulgatis iuribus.

13 Secundo infertur, † ꝙ si precium legitimum positũ est, vt amphora vini, aut vlna panni, pisces, vel fructus vendantur tanti. Si excessus notabilis augeatur, peccatum est mortale, & restitutioni obnoxium: quia lex pœnalis addita est circa id, quod est lege diuina, & naturali prohibitum, sed si excessus erit perexiguus; erit veniale, Sotus de iust. & iu. lib. 6. quæst. 2. articu. 3. non tamen vltra precium vendens debet à confessario condemnari ad pœnam, nisi post sententiã, D. Tho. 22. quæst. 62. articu. 3. sed quæritur, quid si aliquis continuatis diebus sine magnis interuallis venderet aliquid pluris taxato precio, sed illud esset perexiguum, an peccet mortaliter. Resp. ꝙ non: etiam si summa incipiat crescere, modo non habuerit animum à principio furandi magna, licet in omni euentu restitutio debet fieri pauperib. q̃a quando difficilis est restitutio, vtpote quia modicæ quantitatis, tũc pauperibus fieri debet, secundum Arch. Floren. & Nauar. cap. 87. num. 33.

14 Quinimo † quando obligatus ad restituendum esset in magna necessitate, posset confessarius ipsi vt pauperi dispẽsare, si hoc expedire iudicet, quia si debitor ex hoc liberior futurus esset ad furtum, non deceret hac vti misericordia, sicut à simili diximus supra in tertia præc. de hor. cano.

15 Tertio † quid de precio legitimo taxato à lege actuarijs, scribis, pro prouisione eorum, & cæteris ministris iustitiæ. Dico ꝙ peccatum est iniustitiæ quicquam ex pacto plus suscipere, & peccatum mortale. Et qui plus percipit, ad restitutionem tenetur: modo sit lex vsu recepta, nec abnuente principe abrogata. Hinc non excusantur tales ministri dicentes, ꝙ ipsorum taxæ sint abrogatæ, nam si hoc esset, non punirentur per Regium visitatorem, qui certo quodam annorũ circulo, puta decimo, aut quinto decimo quoque anno visitare solet regnum. Præterea tunc tolerantia principis inducit dispensationem, quando à principio ipsius legis non fuisset recepta à maiore parte, vel recepta quidẽ, sed ipso principe sciẽte vniuersaliter abrogata, ita Do. Anton. de But. in c. quia circa, de consan. & affin.

16 Fallit † autem hoc, si aliquid fuisset sponte datum post omnino expletum officium, vel ratione laboris superflui, facit text. in c. statutũ. §. proferendo, de rescrip. lib. 6. Quare ex hoc capite videtur excusari, quia mutatæ fuerunt rerum conditiones.

17 Quarto nec † publicè salariati possint vltra mercedes statutas à lege exigere, aut quærere, aut recipere à sponte dantibus, vnde non excusat consuetudo, sicut nec à rapina, quare peccant mortaliter, & tenentur ad restitutionẽ certis personis, si certę sunt, nisi esset difficilis restitutio, q̃a modicũ, nã tunc siue restitutio sit certa; siue incerta, facienda esset pauperibus. Nauar. c. 17. nu. 33. Propterea. n. dãtur salaria à publico, ne priuatæ personæ vexent. Nec ẽt excusatio admittitur, ꝙ salarium non sufficit. Sibi enim imputet, ex quo acceptauit. Igitur peccatũ

est

est mortale aliquid plus accipere: quia lex hæc cum iusta sit, ligat conscientias. Est.n. iustissima, statuere publica salaria officialib. Alioquin litigantes ex vna parte, pudor suffundet, si parũ conferant, & altera auiditas vincẽdi extimulabit multum dantes, vt inquit Sotus lib.5.q.8.artic.fina.de iust.& iure.

18 Fallit tamen in paruis muneribus sponte oblatis, & comestibilibus quæ paucis diebus consumuntur, quia non præsumuntur dari ad corrumpendum, sed ad liberalitatẽ, facit tex.in c.de eulogijs.dist.19.c. & si quæstiones, de simo. vel post sententiam, quæ transiuit in rem iudicatam ex mera liberalitate, facit tex.in c.1. de simo.

19 Quinto nec medici † à communitate salariati possunt plus recipere, etiam si salariũ non sufficiat, nam sibi ipsis imputetur, cum pacta ex conuentione legem accipiant, c.1.de pac.nisi reciperent à sanis, probatur in l.antepen.C.de profes.ac medi.Dom.Anto. in cap.ad aures, de æta.& qualit.quod idem dicendum de doctoribus publicis, lectoribus, qui à scholaribus illius loci nihil recipere possunt, nisi sponte oblata, cap. dilectus, lo 2.de simo.10.quæst.3.cap.priscis. Sylu. in verb. Doctor, quæst. 10. In his igitur omnibus casibus transgredientes legem humanã peccant mortaliter: quia constat mentem legislatoris velle eos obligare ad mortale, tum ex pœna graui, & materia graui, tum quia est apposita pęna circa id, quod est lege humana, vel diuina, prohibitum.

20 Si vero † de mente legislatoris nõ constet, qñ velit obligare ad mortale, & tunc si constat subiectam materiam nõ esse circa indifferẽs, sed esse de præcepto, & tunc verba, quamuis sint consultoria, impropriãtur, tex.est in cap.Rogo.11.quæst. 3. vbi glos.& in clemen.1.versic.hortamur, vbi glo.exponit.l.præcipimus, de testa.Exemplum si prę latus hortatur aliquem suum subditum ad cauendas conuersationes scandalosas, aut vt non eroget latenter bona monasterij, tunc quamuis verba sint consultoria, tamẽ impropriantur, & accipiuntur secundum subiectam materiam, & ratio est, quia materia, quæ consulitur, necessaria est ad salutem. vnde eo casu faciens contra hortationem superioris peccat mortaliter Felyn. & Dec.in c.1.nu.45.& 46.de constit.

21 At † si materia, de qua agitur, consilij sit, & non præcepti, vt si præcipiat feruentius surgendum esse ad vigilias matutinas, vel faciendas graues disciplinas, vel longas meditationes, tunc licet verba præceptiua sint, tamen secundum subiectam materiam pro consilio accipiuntur, vt no. Abb. in c. nam concupiscentiam, de constit. per glo. in c. cum pater.§.mando, in verb.consilij, de legatis 2.in c.dilectissimus, in gl.fi.12.q.1. nisi faceret ex cõtemptu, Doct. in d. c. 1.Ex his igitur infertur, ꝙ actus denominatur non prout verba sonant, sed secundum subiectã materiã, & ab effectu res denominatur Decius in cap.nam concupiscentiam, in prima lectu.nume.23.

SVMMARIVM.

1 *Superioritas spiritualis triplex est, & superioribus in his, quæ spectant ad salutem, non obediens peccat.*

2 *Obedientia in sufficientem, perfectam, & indiscretam distinguitur.*

3 *Papæ non obedire, quo casu hæresis, & quo peccatum mortale sit.*

4 *Sacrilegij pœna tenetur de iure ciuili principis constitutionũ transgreßor.*

5 *Superiori, ꝑcepto Dei, Papæ, vel ecclesiæ non parenti, parendum non est.*

6 *Vxor quo casu uiro præcipiente non teneatur vota frangere.*

7 *Præcepto iniusto parendum non est, & quare, & quid in dubio, an sit, iustum.*

8 *Præceptum in materia vel præceptiua, vel consultoria, quando obliget ad peccatum.*

9 *Monachus factus episcopus, an eximatur à tribus uotis, & à delatione habitus.*

10 *Monachus factus episcopus, nec quicquam habere proprium, nec testari potest, & à quibus eximat, nu. seq.*

12 *Casus tres, quibus consilia transgredientes peccant mortaliter.*

Consilium reuerentiæ, quid, & an obliget.

13 *Præcepto superioris extra potestatem præcipientis non obedire, non est peccatum.*

Præce-

14 *Præcepto superioris edito per errorẽ, vel recepto à certis personis non obediens non peccat.*

15 *Lex præceptiua quando tollatur moribus vtentium non recepta.*

16 *Inferiori obediendũ non est cõtra pceptũ superioris, vel regulæ, aut legis.*

17 *Prælato obedire non est necesse in his, quæ sunt infra regulam, nec in his, in quibus expreße non præcipit.*

An teneantur subditi suis superioribus in omnibus obedire. Cap. LVII.

1 Riplex † ex Doctoribus colligit superioritas spiritualis, s. tpalis politica quo ad regimen Reipublicæ, & tpalis æconomica quo ad regimen propriæ domus, vel familiæ. De secunda dictum est c. præcedenti, de tertia cap. 56. De prima tm̃ ac ẽt consequenter de alijs tractaturi sumus in hoc capitulo. Igit superiorib. spiritualibus, puta Papæ, & epo, & alijs prælatis ecclesiasticis, obediendum est in spiritualibus necessarijs ad salutẽ, quę spopõdimus in baptismo, prælatis vero regularibus in his, quę sunt secundum regulã, & hoc de necessitate salutis, nam in omnibus licitis obedire est perfectionis. In illicitis vero est indiscretionis, D. Thom. 22. quæst. 104. articu. 5. ad tertium.

2 Vbi † inquit, ꝙ triplex obedientia distingui pôt, vna sufficiens, ad salutẽ, quæ obedit in ijs, ad quæ obligatur. Alia perfecta, q̃ obedit in oĩbus licitis, alia indiscreta, q̃ etiã in illicitis obedit. Alijs vero superioribus obediendum est secundum rationem superioritatis, sicut miles Duci exercitus in ijs, quæ pertinent ad bellum, seruus domino in ijs, quæ pertinent ad seruilia opera exercenda, filius patri in ijs, quæ pertinent ad disciplinam vitæ, & curam domesticam.

3 Prædictis † aũt in casibus, quæ ad eorum superioritatem pertinent nõ obedire, qñq; est peccatum hæresis, qñq; peccattum mortale. Nã si qs infringat, vel non seruet Papæ constitutionẽ, credens ipsum constitutionẽ facere non posse, hæreticus est censendus. 25. q. 1. Violatores 19. dist. c. nulli fas. Quare tali casu non immerito talis per hoc errans in potestate clauium Petro, & in eius persona successoribus data, Matth. 26. 24. q. 1. quodcunque extra de re iudi. ad Apostolicæ. §. nos itaque: indignationẽ Dei, & Apostolorum incurrere dr̃. cũ sit ibi extra fidẽ. Sed si alias credat Papã constitutionẽ facere potuisse, sed ex contemptu, & scienter sine aliqua rationabili cã eã non seruat, nõ est per hoc censendus hæreticus, sed mortaliter peccat, sic sensit Ioan. in d. c. nulli fas.

4 Nam & secundum † legẽ ciuilem trãsgrediens Principis constitutionem, pęna sacrilegij tenet, C. de erog. milit. anno. l. repetita lib. 12. & hoc casu etiam, cum talis peccare dicat, & quantum in se Principi obtẽperare nolit, contra verbum Domini 1. pe. c. 2. extr. de maio. & obed. c. solitæ. indignationem Dei, & Apostolorũ non immerito incurrere dicitur. Verũ qđ diximus peccatum esse mortale non obedire scienter, cum sit contra iustitiã, cuius obedientia est pars.

5 Limitatur † scđm D. Th. 22. q. 104. art. 4. si aliquis superiori non obediret, vt cõtrario pcepto Dei, vt inquit gl. ad Rom. c. 13. vers. qui potestati. vel pcepto Papæ, aut ecclesię, c. si Dñs, c. qui resistit 11. q. 3. Hinc tyranno ad idolatriã nos suis legibus inducere, vel arcere volenti à sacris, obsistere oĩno debemus, nullũq; esset formidandum scãdalũ: q̃a obedire oportet magis Deo, quàm hominibus. c. 2. de nou. oper. nuncia. Sotus lib. 5. de iu. & iu. q. 5. ar. 1. Et nec obstat tex. in c. manifestum, & c. noluit 33. q. 5. vbi dr̃ qđ licet

6 † vir præcipiat vxori qđ non seruet votũ, licet ipse peccet, ipsa tñ vr̃ obedire. ecce obedire tenet vxor viro pcipiẽti vt nõ obseruet vota ieiuniorũ, quæ sunt de pcepto. Nã respondet scđm glosam ibi in d. c. si Dominus 11. q. 3. quod licet vir præcipiendo peccet, non tñ pcipit id; qđ est peccatum: quia præceptum Dñi est, vt in tali casu obediat viro suo, vt in d. c. noluit. Quamuis illa glosa aliter intelligenda est, vt loquatur in ieiunijs volũtarijs, nõ aũt necessarijs, Nã illis non tenet obedire, nisi ad scandalũ tollendũ. i. si maritus veniret ad blasphemias, vel verbera. Sylu. in verb. Ieiunium, num. 25.

7 Quare aũt † tali præcepto iniusto obedire nõ teneat, est, q̃a vt scribitur Actu. c. 5. obedire magis oportet Deo, q̃ hominibus. Verũ si pceptũ dubiũ esset an esset ꝯ Deũ, nec ne, qđ est, qñ saperet peccatũ ẽt veniale 11. q. 3. Quid ergo, tunc tenet obedire, c. ad aures de tempo. ord. Et excusat à peccato,

c.quid culpat 23.q.1. Q đ quidē procedit qñ subditus diligēti inquisitione certificari nō pōt de iniustitia: tūc.n. excusat pp obediētiæ bonum: cum ēt bonum, sine quo potest esse salus, ppter obedientiæ bonum debeat omitti 11.q.3. Quid ergo. & bonum meret pœnam sine obediētia, gl. in c.in omnibus de conse. dist. 5. Alias si certificari posset, non excusaretur, Syl. in verb. obedientia q. 2. sic etiam neq; excusaretur vt inquit ibi Sylu. si dubitaret de præcepto iniusto, & esset præceptum de ijs, in quibus ignorantia non excusat, v.g. contra articulos fidei, vel præcepta Dei, vel generale præceptum ecclesiæ. Circa hanc materiā vide quæ supra diximus in 1. precepto de hær. c.3. ver. quarto ratione materiæ.

8 Fallit secundo, qñ † id quod præcipit esset materia præceptiua, secus si verba præceptiua opponcrent in materia consultoria: tunc.n. verba impropriant secundum subiectam materiam, facit tex. in l. si olei. C. loca. in l. vbi ita donat. ff. de don. cau. mor. & trāsgrediens nō peccaret mortaliter. Verū si ē ↄtra materia esset præceptiua, & verba consultoria, tunc peccaret mortaliter, vel quando quis ex cōtēptu transgrederet consiliū Dec. in c.1. nu.45.46. & 47. de consti. & diximus sup. in c. præc. vel ēt qñ qs astringeret se consilijs, vt faciunt profitentes paupertatem, castitatem, & obedientiam, nā ex quo per professionē quis subiicit se eis, oīno ligant hæc cōsilia sub peccato mortali transgrediētes nō ex vi canonis cōsulētis, sed ex vi voti, & obligationis, secundum Do. Ant. de But. in c. ad aures, de æta. & qualita.

9 Quod intantum † ꝓcedit, vt communiter traditur, monachū factū epm secundū cle.1. in fi. de elect. & in c. quorundam eo. ti. lib.6. nec in delatione habitus, nec à trib. votis substantialibus liberum esse, quod probatur de habitus delatione, per tex. no. in c. pe. de vita & hon. cler. idem voluit gl. 16.q. vlt. innouatione. Zabar. in cle. ne in agro q.6. de statu mona. qui etiā extendit ad rochetum, idest illam camisiam albam, q̃ portant episcopi super habitum, vult enim ꝙ siue mōnachus factus episcopus dimittat habitum suæ professionis, siue super ipsum portet rochetum, sit excōmunicatus; quamuis Bertr. in tractatu de episcopo, in 1. par. principali, quod habetur in lib.4. tract. fol.15. & fol.21. 22. & 23. nu.67. & 72. & Flo. in l. sed & si q.d. §. mancipiorum, in fi. ff. de vsufr. dicant monachum promotum ad episcopatū, vel Cardinalatum posse mutare habitum, si velit, quod tene. Verum circa substantialia est gl. in c. de monachis, el primo, 16.q.1. & in c.1. 18.q.1. & in c. quorundam, in fin. & in verb. mendicantium, de elect. lib.6.

10 Hinc † non pōt habere propriū, imo qcquid acquirit postea, acquirit episcopatui, vt est tex. not. in c. vnico 18.q.1. & in c. cum olim, el 2. de priuil. sequitur gl. in c. quia tua, 12.q.1. in prin. Idem tenet Im. in c.1. in 7. col. de testam. dicens, ꝙ talis non posset testari etiam de acquisitis intuitu personæ, cum regularis quicquid acquirit, acquirat ecclesię, tum etiam quia est contra paupertatis votum, secundum Doct. in auth. licentiam. C. de epis. & cle. D. Tho. 22.q.185. art.8.

11 Et quod dr̄ † exemptum esse à iurisdictione Abbatis, nō est ex eo, ꝙ sit exemptus ab obedientiæ voto, qa adhuc illi subditus est, sed qa abbatē nō habeat, cui obediat, cum factus sit de filio pater. 18.q.1. c.1. & ibi glo. dicimus eū à iurisdictione prælati liberum esse, ex D. Tho. qui supra. Igitur præter dimissionem habitus, & tria vota, monachus factus episcopus est exēptus per dignitatem episcopalē ab alijs accidentalibus regulæ, puta ieiunijs, vigilijs, & silentio. 18.q.1. statutum Debet.n. vitare silentium, & tanquā tuba exaltare vocem suam, 43. dist. sit rector, posset etiam facere compatres, quod prius non licebat. 18.q.1. c. vnico. Item non tenet dicere officium monachale, sed aliud, facit cle.2. de cele. mis. Est ēt absolutus ab esu carnium, ita gl. in c.3. 16.q.1. Quod procedit qñ sine scandalo non posset abstinere. Alias si sine scandalo posset, non intelligeretur absolutus, & ita tenet Arch. in c. vnico, 18.q.1. Ex quo infertur, ꝙ etiam ieiunia, & omnia, quæ officium episcopale minimè impediūt ex morali vinculo deberet seruare, attamē, si non obseruaret non peccat, vt tandē concludit circa ieiunia, & esum carnium Cardi. Zabar. in clem.2. de cēsi. q.2. vel si peccat, non peccat mortaliter. Sotus de iust. & iur. lib.10. quæstio.5. articu.7. qui ita interpretatur Dom. Thom. 22. quæst.185. artic. 8. Couar. de testam. c.1. num.18.

12 Habes † ergo mi lector tres casus in quibus transgrediens consilia peccat mortaliter. Primus in eo, qui se astrinxit consilijs. Secundus, quando ex contemptu, glo. no. in c. quis autem distin.10. Abb. in c. 1. num.7. de vita & honest. cler. At quando dicatur contemptus, vide Caiet. 22.q.186. articu.10. versic. in eodem articulo 9. Tertius, quando esset

set consilium reuerentiæ. Et dicitur reuerẽtiæ, quando materia consilij est necessitatiua, sed propter reuerentiam eius, cui loquitur, vtitur prælatus verbo consultiuo, & nõ præceptiuo, nã tunc in effectu est præceptũ, non consilium, & debet ab omnibus subditis seruari, sicut & preceptum, distin. 6. testamentum. 14. q. 1. quisquis, de ætat. & qual. ad aures in fi. Abb. & Fel. in c. 1. de const. vbi etiam Henricus Boich. nu. 13.

13 Tertio fallit, qñ † qs non obedit superioris pcepto, quia ad illud sua potestas se non extendit, vt sunt actus omnino interiores, D. Tho. 22. q. 104. art. 5. Vt est reuelatio peccati omnino occulti, reuelatio confessionis legitimæ. Nauar. c. 23. num. 38.

14 Quarto fallit, quando † quis transgrederetur præceptum superioris, eo qa credit p errorem iussisse, aut non iussurũ fuisse si veritatem nosset, nam nõ peccaret, nõ parendo, c. si qñ. c. pastoralis, de rescrip. Sic ẽt qui transgreditur præceptum superioris, vel legis, qđ fuit receptũ à certo genere personarũ, ab alio vero non, nã tunc non recipientes non peccant saltẽ post longa tpa, secus si de eodem genere personarũ maior pars recipit: quia minor non excusatur. Sed põt habere locum illud, de præb. c. cũ iam dudum. Scilicet multa per patientiam tolerãtur, &c. Ex his etiã colligi poeest alia theo-

15 rica, videlicet ꝙ etiam † lex pceptiua tollitur, si moribus vtentium non recipitur, quod intellige, nisi lex principis induceret pecatum ex contrauentione, vt qa concurrit cũ lege diuina, Syl. in verbo, lex. q. 6. in fi.

16 Nec etiam tenetur obedire si inferior † præciperet aliquid faciendum cõtra præceptum sui superioris, gl. ad Rom. capit. 13. Nec ẽt si prælatus aliquid præciperet contra regulam, ordinẽ, aut legem. v. g. ne ieiunaret tali die pcepto per legem, aut regulã, nisi talis dispensatio fieret à prælato ex cã: eo ꝙ credit probabiliter subditum ad id esse impotentem: quamuis si sciret superiorẽ falli, non tenetur. Sylu. in verb. religio. 6. q. 6. Ibi si vero sunt contra regulam.

17 Rursum † nec etiã tenetur subditus obedire prælato in ijs, quæ sunt infra regulam, vt reficere corpus, quando certus esset, ꝙ talis refectio noceret corpori, aut animæ, alias si certus esset, qđ talis relaxatio proderit, vel esset in dubio, tenetur. Sylu. qui supra arg. tex. in c. quid culpatur. 23. quæst. 1. Vltimo quæritur, an teneat subditus adimplere voluntatem prælati, si sciuerit illius voluntatem esse, vt fiat, vel non fiat hoc, respondet Sylu. in verb. præceptum q. 2. quòd non: nisi expresè præcipiat.

SVMMARIVM.

1 *Parentes, sicut & domini, vel mariti seruis, vel vxoribus, non prospicientes filijs peccant.*

2 *Parẽtes tenentur alimẽta filijs præstare, aliàs peccant, fallit multis in casibus, qui hic ponuntur, & nu. 4.*

3 *Mater filium lactare vsq; ad triẽnium tenetur, nisi esset contraria consuetudo, & mater esset nobilis.*

5 *Alimentorum, vel victus nomine quæ veniant, & item filiorum appellatione qui contineantur.*

6 *Spurij de iure canonico ali debent à parentibus, & relinqui ipsis etiam pro alimentis potest.*

7 *Filijs alimenta præstanda sunt ex redditibus, non ex alienatione proprietatum, & quarum rerum ratio sit habenda in his, nu. seq.*

9 *Spurio relicta pro alimentis à patre, vel dos data spuriæ post eorum mortem ad patris non ad suos hæredes transeunt.*

10 *Spurij incapaces sunt hæreditatis paternæ, quare bona amico cõcedere, restituenda spurio, non licet clerico secus, de nothis secularium.*

11 *Vitricus priuignum alere non tenetur, & an sponsus in dubio preciosa donare videatur.*

12 *Pater, vel frater filiam, vel託 sororẽ dotare tenentur, & in dubio videntur facere de suo.*

13 *Legatum relictum filiæ pro ea maritanda, debetur, & si tempore testamenti erat nupta.*

14 *Patres, vt filij præcepta Dei, & ecclesiæ non ignorent, curare debẽt, alias peccant.*

15 *Parentes in his, q uæ necessario spectãt*

ad

ad salutem debent filios corrigere, & quod eorum officium si sint incorrigibiles.

16 *Pater an in foro conscientiæ teneatur ciuiliter de delicto filij, & Potestas an ex delicto officialium.*

17 *Pater quando videatur peccare ex donatione inofficiosa in præiudicium filiorum facta.*

Donatio inofficiosa re, & consilio quæ dicatur.

18 *Pater quare tenetur reddere rationem de fructibus beneficij filio clerico, & ad restitutionem.*

19 *Pater expensas factas filio studenti, peculium habenti, videtur animo compensandi fecisse.*

20 *Parentum maledictio in liberos, venialis est, execranda tamen est consuetudo, & quid de verbis contumeliosis.*

21 *Filias inuitas impellere in monasteria peccatum, quod habet annexam excommunicationem.*

22 *Parentes quando peccent permittẽtes filias amori dare operã, vel vti fucis.*

23 *Patris inhumana correctio adimit ei personæ filij administrationem.*

Qualiter se gerant parentes erga filios. Cap. LVIII.

1 PArentes, † domini, vel coniuges, puidere debent magnis necessitatibus filiorum, seruorũ, & vxoris, alias si ex auaritia, vel ex crudelitate illis non prouiderent, cum possint, peccarent mortaliter, text. est in c. si quis reliquerit, distin. 30. Sic etiam mittere filios suos illegitimos ex auaritia, ad hospitale, vel illos exponere ad ianuas aliorum letale esset peccatum, tex. optimus in l. necare. ff. de liberis agnoscen.

2 Tenentur etiam † parentes filijs præstare alimenta, alias illa denegando peccarẽt mortaliter, iuxta text. in l. 1. 2. & 3. C. de liberis agnoscen. Quæ quidem alimenta præstari debent in domo paterna, nisi forte ex causa patris filius non possit commorari, ita Andr. de Isern. in constit. Regni Neapol. fol. 176. col. 3. Hoc autem ꝙ pater teneatur alere filium, fallit in multis casibus. Primus si filius in publico iudicio eum accusauerit, nam tunc etiam posset exhæredari, vt diximus supra. Secundus quidem casus est, si pater ipse eget, nõ enim tenetur vltra, quàm potest. Tertius si filius contra patrem commiserit crimen ingratitudinis. Quartus, si filius habet artem, vel aliud vnde viuat, nisi filius sit infirmus, vel nobilis, quem dedeceat in tali arte operari. ff. de lib. agno. l. si quis à liberis. Quod procedit etiam in spurio, quia si filius est nobilis, ita quòd non obstante spurietate dedeceat ipsum artem exercere, debentur sibi alimenta, benefacit ad hoc illud, quod no. dicit Bald. in l. 1. §. sed scimus. C. de latina libertate tollenda, vbi inquit, ꝙ si aliquis tenetur aliquem alere, sufficit si faciat eum recipi in aliquo hospitali, vel domo Dei, Illud autem de hospitali dicit intelligendum, si ille, qui debet alimentari, potest ibi morari sine dedecore.

3 Sic † licet & mater filium teneatur lactare vsq; ad triennium. l. nec filium. C. de pat. pote. c. fin. in fi. de conu. coniug. tamen si mater esset nobilis, cui secũdum morem patriæ esset dedecus lactare filium, vel filiã, tunc excusatur, ita Iac. de Are. in l. si maritus. ff. sol. matri. Bar. in l. 1. C. de mendicãtib. validis, lib. 11. & in tract. de alim. 6. quæstio. Abb. in c. fi. de con. coniug.

4 Quintus in omnib. † illis casib. alimenta denegare possunt parentes, in quib. possunt exhæredare filios. Ita glo. in l. si quis à liberis, §. idem iudex, de lib. agno. Bar. in l. fi. C. de ale. lib. gl. in cap. Quintauallis, de iureiur. Panor. in cap. cum haberet, num. 10. de eo qui dux. in matrim. Sextus, quando mater esset diues, & pater pauper. Sylu. in verb. alimentorum. quæst. 2.

5 Alimentorum † vero, seu victus nomine, continentur, quę esui, potui, cultuiq; corporis, quæque ad viuendum homini necessaria sunt, vestem quoq; victus habere vicem Labeo ait. Cætera quoq;, quibus tuendi, curandive corporis nostri gratia vtimur, ea appellatione significantur, tex. est in l. verbo victus cum sequen. ff. de verborum signific. filiorum vero nomine continentur etiam emancipati, & tam filij legitimi, quàm naturales, et si sint vulgo concepti: quia de iure

6 canonico † tam pater, quàm mater tenentur

nẽtur alere spurios, vt no. Inn. in c.2. de reg. Pan. in d.c.cũ haberet: quãuis filij sint sacerdotum, nam parentes etiã viuentes possunt illis donare siue in vita, siue post mortem quantum vitam sustentent. Verum non debent prætextu alimentorum illis relinquere magnum prædium, quia in eo, quod excedit modum alimentorũ, nõ valeret, ita Bal. in l.eam, quàm, col.10.C. de fideicom. Hæc
7 autem alimenta † filijs præstari debent ex redditibus, non autem ex alienatione proprietatũ, ita Bart. in l.pen.ff. de alim. & ciba. leg. Dec. in l.diuus pius. ff. de reg.iu. in fi. Ale. consi.100. in fi. lib.1. Intelliguntur etiam pręstari debere alimenta deducto ære alieno. Hinc scribit Picus in l.Titia. §. Titia cum nuberet, num.156. ff. de lega. 2. filium grauatũ præstari matri alimenta, posse in primis deducere æs alienum, deinde propriam legitimam, & deinde ex redditibus, qui supersunt præstare alimenta.
8 In quibus debet † haberi ratio ad patrimonij qualitatem, & ad dignitatẽ, & qualitatem eius, cui conceduntur, iurec. in l.2. ff. vbi pupil. educ. vel mora. debe. & in l.3. vers. modum, eo.tit. sic etiã in vestibus, tex. optimus in l.sed si quid inædificauerit. §. sufficiẽter. ff. de vsufr. vbi dicit tex. sufficienter autẽ alere, vel vestire habet vsufructuarius seruus, in quibus habet vsumfructum secũdum ordinem, & dignitatem mancipiorum, ad idem tex. in l.cum plures. §. cum tutor. ff. de administra. tuto. bonus tex. in c.non cogantur, dist. 43. vbi nobiles diuites non coguntur vesci alimẽtis vilibus, sicut & pauperes: quia habenda est ratio personarum qualitatis. Vnde melius, & honorabilius vestietur Doctor, quàm scholaris, vt dicit Bal. in l.sed & si quid. §. sufficienter. ff. de vsufr. quem refert, & sequitur And. Sic. in capitulo pastoralis, de do. 11. colum.

Verum quod diximus supra posse paren-
9 tes † donare, seu relinquere filijs spurijs ob causam alimentorum, ita intelligendũ est, vt post mortem spurij non debeant transire ad hæredes ipsius, sed ad hæredes, & successores patris, Bal. in l. eam quam, nu.41.C. de fideicom. Deci. consi.312. nu.4. Ripa in l. 1. nu.67. ff. solut. matri. qui idem dixerunt in dote relicta filiæ spuriæ, quæ reuertitur ad hæredes patris. Et hoc ideo, quia spurij sunt incapaces hæreditatis, & proprietatis, secus autem si esset relictum aliquid alicui capaci proprietatis: quia tunc illud transfert post mortem ad eius hæredes, l.cum hi. vbi Bart. ff. de transact. Hippol. de Marsil. sing.414.
10 Hinc de † spurio infert, Sot. de iust. & iur. lib.4.q.5. ar.1. quod cum spurij sint incapaces hr̃ditatis paternæ, eaq; lex iusta, & æqua sit in odium sobolis clericorum, quod neq; sacerdos, vel clericus in sacris posset fidei amici concredere, vt det filio suo spurio sua bona post mortem, quia sunt prohibiti per leges humanas, quæ obligant in cõscientia, quando sunt iustæ, vt est ista. Quod secus respondet de filijs nothis secularium.
11 An autem vitricus teneatur † facere expẽsas priuigno, dic quod non, & ideo si facit, potest illas repetere: Verum ratione nobilitatis, & dignitatis in dubio, qñ non esset facta protestatio, iux. not. in l.Nesennius ff. de nego. gest. præsumeretur facta donatio, ita notat Bald. in l.si paterno affectu. C. de neg. gest. Sic & si sponsus in dubio preciosa ornamenta non videatur donare, etiam si vtatur verbo Dono, vt per Bar. in l. 1. §. nec castrense ff. de collat. bono. tamen fallit nisi esset vir magnæ potentiæ, & nobilitatis, Bald. in c.iurauit circa fi. de probat.
12 Tenentur etiam † pater, & frater dotare filiam vel sororem, & in dubio videntur dotare de suo proprio, & nõ filiæ, vel sororis, l.fi.C. de dot. promiss. tamen fallit, si esset negotiorum gest. filiæ, vel sororis, Bart. in l. Nesennius ff. de neg. gest. ex quo infert Bart. quod licet pater expensas, quas facit pro filio studente, in dubio videatur facere de bonis paternis, l.quæ pater ff. famil. ercisc. Tamen hoc debet intelligi, nisi filius habuisset peculium castrense, vel quasi castrense, vel aduentitium, quod esset penes patrem, l.fi. ff. de petit. hæred. Sed contra Bart. expresse tenet Ang. in d.l. Nesennius, ludo illum reprehendens in l.1. ff. solut. matrimo. per l.fi. C. de dot. promiss. Et hoc est verius in dote. Sed si expresse hoc pater dixit, qñ dotem constituit, vr̃ quod non teneatur de suo dotare.
13 Sed an filia † debeat consequi legatũ (v. g.) pater reliquit suæ filiæ centum pro ea maritanda, quæ tamen erat maritata tempore conditi testamenti, dic quod sic: quãuis causa relicti videatur cessare, per l.si iam facta ff. de cond. & demonstr. l.pen. C. de instit. & substitut. sub condi. fac. vide Barto. in l.Lucius, la 1. ff. de lega. 2.
14 Tenentur etiã patres † curare vt filij sciãt, & obseruẽt ꝑcepta Dei, vel ecclesiæ. Alias ob notabilem negligentiam permittere vt illa ignorent, & non obseruent, peccatum est mortale, Arch. Flor. in summula defecerunt

runt in 4.præcep.Hinc Syl.in verb. scientia, ver.secundum.inquit quod ea,quæ parentes tenentur facere sub peccato mortali, vt filij addiscant,est signum crucis,& credo par uum,& Pater noster.

15 Qui etiam † omittũt corrigere filios circa ea,quæ sunt de necessitate salutis,peccãt mortaliter,alias secus, verum si non posset filios emendare nec verbis,nec operibus,tenẽtur eos expellere, vel denegare eis alimẽta, si probabiliter credunt eos posse emendari,arg.eorum, quæ notantur in c.nõ omnis 5. q. 5. Attamen si probabiliter credunt per hoc eos posse licentius peccare, per suã autem curam vident eos à multis, & si non ab omnibus malis se temperare, si faciunt quantum possunt, excusantur,nec eis imputatur peruersitas filiorum, vt patet in capi. quantumlibet,& in c.sequen.distin.47. Sylu. in verb.familia q.1.

16 An autem teneatur † pater in foro conscientiæ ciuiliter, si filius deliquerit. Sylu. in verb. Dominum, q.6.in fine, respõdet, qđ sic:si est in culpa non corrigendo filium:q.a tenetur verbo,& exemplo corrigere, alias si non corrigeret,videtur factum delinquẽtis approbare,capit.error, distin.83.Vbi error cui non resistitur approbatur.Et hæc intellige, quando filius, vel familia non deliquerit in officio,seu ministerio, in quo ipse pater familias est præpositus, quia si in illo deliquerit, cum ipse vtatur opera ipsius familiæ,sibi imputari debet talem eligenti,cũ honestam ponere potuisset.l.1.§. familiæ.ff. de publi.Ex quo sequitur quòd potestas, seu rector tenetur ex maleficio suorum officialium.l.si post.C.de asses. Quod idem dic de nauta,caupone, stabulario, & publicano, qui regulariter tenentur ex delicto suorum, Sylu.in verb.dominium.q.6.in fi.& in verb. Nautæ.quæstio. 5.

17 Male etiam† se gerit pater,& videt̃ mortaliter peccare,qui vno ex filijs suis fecerit donationem inofficiosam.v.g. si tantum donauit, quòd filio non remaneat hæreditas: nam tunc si donatio est inofficiosa re, & consilio, & tunc si est facta liberis reuocatur, quatenus est immoderatè facta vsque ad debitum bonorum subsidium, id est vsque ad legitimã,optimus text.in l.si liqueat C.de inofficio.donat. Si vero sit facta extraneis,tunc si reliquit aliquid filijs, non reuocatur,nisi vsq; ad legitimam.l. omnimodo. C.de inoffic.testamen.Si autem non reliq̃t, sic reuocatur in totum,c.si quis irascitur.13. quæst.2. Aut donatio est inofficiosa re, & tunc reuocatur solum, quatenus est immoderatè gestum.Re,& consilio dicitur donatio inofficiosa,seu facta contra officiũ pietatis,quando interuenit euentus,& fraus copulatiuè, vide glo. in d.l. si liqueat.Sylu.in verb.donatio.1.q.17.

18 Pater etiam qui fructus † beneficiorũ filij etiam in minoribus cõstituti recipit,peccat,si non reddit rõnem administrationis filio suo clerico per actionem negociorum gestorum,ita expresse tenet Bar.in l.litis. §. fi.ff.de neg.gest.& dicit,quòd sic vidit de facto seruari,& hoc ideo, quia beneficiũ habetur loco peculij quasi castrensis, vt no. in l.sacrosanctæ.C.de epi.& cler.ex quo peculio nihil acquiritur patri,vnde si pater recipit fructus,tenet̃ reddere filio,& si mortuus est pater,ꝑ eius hæredes debet fieri restitutio,iux.doctrinam Saliceti in l. filiæ cuius, in fi.C.famil.ercis. vbi dicit, ꝙ si pater bona aduentitia filij, in quibus pater non habet vsumfructum,dilapidauit,& cõsumpsit fratres tenentur hoc damnum emendare.

19 Verum † si pater fecisset aliquos sumptus filio in studio,vel alias, videtur fecisse animo compensandi cum fructibus,ita Bart.in tract.de duobus frat.prope fi. Bald.in l. filiæ cuius.C.fam. ercis.

20 Parentes quoq; † qui nullum intus habẽtes mali desiderium filios maledicunt nunquam peccant mortaliter,quamuis consuetudo pessima sit, & hominibus infirmæ classis peculiaris,neque ad correctionem quicquam conferens,præterquam quòd ipse maledicendi impetus sæpe iram in odium concitat,atq; animum mutat, vt quicquid malorum imprecantur,ferè illis optent, Sotus de iust.& iu.lib.5.q.12. artic.1. Sic dicere filijs verba contumeliosa animo corrigendi etiam cum ira: modo correctio sit principalis causa improperandi, ita scilicet quod remota hac causa non inferret iniurias,nec peccatum est mortale,vt inquit.Syl.in verb. contumelia. q.3.

21 Cogere etiam † filias suas ad ingrediendum religionem, peccatum mortale est,habens annexam excommunicationem, ex Conc.Trid.sess.25. cap.8.

22 Parentes pariter † qui permittunt filias suas habere amatores,ob malum finem,atque sciunt filias suas vti fucis, alijsq; irritamentis ad inducendum aliquem in peccatum mortale.i.vt adamentur, & non reprehẽdunt,neq; corrigunt,vel cõsortiũ malarũ

fœminarũ cum filiabus permittunt, peccãt mortaliter.arg.tex.in c.duo ista noĩa. 23.q. 4.Attñ si consentiunt, vt filiæ vtantur fucis non malo fine, cũ hoc ex sui natura sit peccatũ veniale, qñ non fit ob malum finem. Ita & consentientes peccant venialiter: nã qui consentit in peccatum alterius, non grauius peccat, q̃ author illius.c.1. de of.deleg.

23 Si pater † cui à lege conceditur filiorum castigatio.l.vnic. C.de emend.propin. contra debitam pietatẽ filium percutit, vel flagellat, abutendo facultate sibi cõmissa, auferri debet ab eo administratio personæ filij.l.fi.cum gl.ff.si quis à parent.fuer.manu.

SVMMARIVM.

1 *Maritus cogens vxorem, præceptum ad mortale obligans violare, peccat mortaliter.*

2 *Vxor an & quando maritum alio migrantem sequi teneatur, & nu.seq.*

4 *Vxor iracunda, & rixosa prouocans maritum ad blasphemiam, peccat si non se corrigat.*

5 *Maritus verbo infamatorio vxorem afficiens peccat mortaliter.*

6 *Vxor à marito recedere ex nimia eius seuitia potest; sicut & dominus seruum vendere, & pater filium emancipare cogitur.*

7 *Vxor quo casu separari possit à marito quo ad habitationem, & thorum. Vxor an præstita cautione per maritũ de non offendendo ei debeat restitui.*

8 *Vxor de bonis viri, vel etiam communibus, eleemosynam dare non potest, fallit multis casibus.*

9 *Vxor ad propulsandum aliquod incommodum viri, vel temporale, vel spirituale potest dare eleemosynam, & alijs casibus, quos vide.*

10 *Vxori licet aliqua clam abducere, marito prodigo existente.*

11 *Vxor sciens bona mariti esse male parta, & restitutioni obnoxia, an peccet, illis vtendo ad victum.*

12 *Parentes honorantibus quinque promittuntur, & quæ ea sint.*

De peccatis coniugũ. Cap. LIX.

1 MAritus † ꝓhibens vxorẽ seruare, vel cogens violare aliquod p̃ceptũ diuinũ, vel ecclesiasticum obligans ad mortale sine cã, peccat mortaliter, veluti ne dieb. festiu s sacris intersit, vel ne ieiunet, iux. mẽtẽ Arch.Flor.2.par.ti.9.c.10.§.2. Verũ si culpa esset vxoris, quæ nollet dieb.festis audire sacrum, quid maritum agere oporteat, vide à simili quæ diximus supra c.præc. versi.qui etiam omittunt.nu.....

2 Vxor nolẽs, † sequi maritũ alio migrãtẽ, peccat mortaliter.c.vnaquaq; 13.q.2.Quod tñ intellige, nisi eã maritus traheret ad peccandũ, aut dubitaret de morte sua, vel nisi ab initio cõiugalis ꝯctus esset in pactũ ꝙductũ, vt vir cũ vxore in certo loco habitaret, vt no.voluit Ant.in c.1. q matri. accus. pos. & ibi Ab. in prin. & Bartholomæus de Belẽzinis, in prin. qđ tñ intellige, nisi noua cã supuenerit, ob q̃ ab eo loco vellet maritus recedere, nã tunc etiã p̃misso pacto posset maritus id agere, & vxor teneretur eum sequi, ita est de mente Host.& aliorum, in d. c.1. Et sequit̃ And.Sic.in c.cæterũ.2. col. de iur.cal.bene facit tex.in l.si conuenerit cum seq.ff.pro socio, vbi societas põt ex causa superuenienti dissolui ante tempus.

3 Marit⁹ si † esset vagabũdus, vxor illũ nõ tenet̃ seq., Arch.Flo.2.par.de statu matr.c.1. in fi.Qđ intellige, nisi ab initio ꝯctus sciuerit maritum esse vagabũdũ, eiq; vitio deditũ, sicut explicat gl.in c.si qs.34.q.2. & in c. vnaquaq;.13.q.3.Abb.in c. 1. de ꝯiug.lepro.

4 Vxor, † quæ litigiosè, & iracundè prouocat maritum ad blasphemãdum, & id sciẽs, aut scire debens iracundiam non deprimit, peccat mortaliter, arg.tex.in c.fi.de iniu.

5 Maritus ꝓferẽs aliqđ verbũ in ꝯiugẽ sua pte natura aptũ ad infamãdũ, veluti scortũ, Si inde infamia sequit̃, aut saltẽ adest ꝓbabile infamiæ periculũ, mortaliter peccat, ẽt si non aĩo infamãdi, vel iniuriandi dictum sit.Arch.Flo.in 4.præcep. Naua.c.14. nu.19.

6 Vxor licite † põt recedere à marito acriter eã verberante, tex.est in c.literas ext. de rest.spo. & tenet̃ maritus eã alere extra domũ, Cy.in l.qđ in vxorẽ.C. de neg.gest.Gui. Papa in dec.439.seuitia igit̃ & immanis crudelitas viri est in cã, vt à regulis iuris discedamus. Hinc dñs sæuiẽs in seruos durius, q̃ par est, eos vẽdere cogit̃ l.2.ff.de his, q sunt sui, vel alie.iur.§.sed & maior.Sic dicim⁹ patrẽ cogi ad emancipandũ filiũ, si eum ꝑ pater-

ternā pietatem male afficiat, l.fi.ff.si qs à patent.manu.glo.in §.fi.insti.quib.mod.ius patr.potest.solu. Sic nimia præceptoris sæuitia culpæ assignatur, l.præceptoris .ff. ad l.aquil. Sic à societate ante tempus recedere licet, ob nimiam socij sæuitiam, l.si conuenerit.ff.pro socio. Sic licet alimenta in loco, vbi hæredes morātur, præstari debeant. l.cum hi.§.causæ, vbi Bart.ff. de trāsa.tamē fallit qñ ob sæuitiam, & malos mores hæredis cum eo alendus habitare non potest, Bal.in auth.quod locum. C.de transact.Sic vir sæuus ab vxore separatur.Hinc.

7 Vxor potest † sæparari à marito quo ad cohabitationē, & thorum, si gladio illi insidiatus est, & non tenetur ad eum redire, si discessit ab eo, vt habetur per Iaco. de Belllouis.tit.de pœnis nu.7. Interim autem potest collocari per iudicem ecclesiasticum in aliquo monasterio, tex.& glo.in c.de benedicto, 32.q.1. Verum si præstaret cautionem de non offendendo eam, debet ei resti tui, quod procedit etiam si culpa sua vxor à marito discessisset, vt habetur per Abb.in c. transmissa.1.not.& in c.literas, nu.7.de rest. spol.vide tex.cum glo.in c.si forte de pœni. dist.1.Quando tamen ei restituitur, potest non obstante cautione eā leuiter corrigere ita Iac.de Bellouis. in sua crim. praxi. tit. de Lenon nu.19. Attamen dicit ibi Abb. in c.ex transmissa, ꝙ si timor sæuitiæ viri esset talis, ꝙ nō obstāte cautiōe verisimiliter fieret offensio cū cautione, nō debet restitui.

8 Vxor eleemosynam † de bonis viri, vel communibus absq; eius voluntate dare nō pōt, alias mortaliter peccat, & ad restitutionem tenetur, quod tñ fallit in multis casibus, & primo in egēte extremè, aut in magna necessitate cōstituto, modo non possit haberi recursus ad maritū, gl.12.q.1.non dicatis.no.Panor. in c. si quis de furt. & ratio est, præsumpta eius voluntas. Debet tamen facere illam, quam maritus vellet, tali modo, vt maritus ob id non egeat extremè.Ita Host.in sum.tit.de pœnit. & remiss.§. quib. mortuis. vers. Quid de facientibus eleemosynam. Secundo vbi consuetudo regionis habet eleemosynam panis, & vini facere: quia credere potest id marito non displicere, quamuis expresse prohibeat, Attamen si crederet eum nolle, vt etiam consuetam, & moderatā faciat, debet deponere cōscientiam illam si potest, alias abstineat, facit tex.in c. per tuas de simo.

9 Tertio † cū facit ad euitandum aliquod damnum viri temporaneum, aut proprium spirituale: modo sine eius scandalo faciat. Quarto, qñ maritus est amens. Quinto, qñ vir assignauit ei certum quid pro suo victu, & ipsa vult abstinere, vt in eleemosynas largiatur. Sexto si dedit marito dotem sufficiētem ad sustentandum, & tamē habet ipsa aliquam artem, puta est textrix, vel chirurga, tunc quod acquirit ex operis suis artificialib.acquirit sibi, licet teneatur marito de æstimatione rei suę.i.lanæ, tex.not.in l.si mulier.§.si vir vxori.ff.de donat. int.vir.& vxo. Quod ergo dr̄, ꝙ mulier debet operari viro, intelligitur de operis obsequialibus, vel officialibus, non aūt de artificialibus, nam quicquid de illis acquirit, cū sibi acquirat, elleemosynam facere pōt, modo operādo nō deserat debitā domus administrationē. Sexto si habeat alia bona vltra dotē, l.hac lege.C.de pact.inter vir. & vxo.l.marit⁹, C. de proc.vide Syl.in verb. eleemosyna.q.1.

10 Marito prodigo † pōt vxor licite surripere clam aliqua, vt necessitatis tēpore domui suę prouideat, adeo ꝙ marito ēt id imperanti non tenet̄ omnia, q̄ habet illi tradere, Naua.c.17.nu.155.vers.Adnotandum.

11 Vxor sciens maritum† non habere in bonis nisi male acquisita, vel restitutioni obnoxia, non pōt sine mortali peccato de illis viuere, si aliunde honestè viuere pōt, iux.Cardi.in cle.1.q.8.de vsur.Host.in sum.de pœni. & remiss.§.quibus, & qualiter vers.quid de rap.Gab.in 4.sent.dist.15.q.3.colu. 16.in fin. Quod Nau.restringit ad ea bona, quorum dominium ad maritum non transit, veluti pignora fructifera pro vsuris accepta.Et qñ vxor sumptuosius viuit, quàm eius statū decet, & ꝙ maritus in eam impendere tenet̄, & ꝙ vxor eius est, & ob dotem allatam: q.a tanto, & plus obligat̄ ad dotem sustentandā, quàm ad restituēdum vsuras, Nau.c.17. nu. 268. & seq. Vbi addit nō teneri eā inducere opportunis precib.maritū ad vsuras restituēdas, vel ad precandū Deū, vt eū cōuertat, neq; ad aliq̄d aliud, ꝙ vxor alia teneretur in prædictorum bonorum custodiam, conseruationem, & amplificationē incumbere, hæc ferè contra Sylu.& alios.

Hortatio ad honorandos Parentes.

12 HOnorantibus † parentes quinque (vt habetur eccl.3.) desiderabilia, ꝑmittuntur.

tuntur. Primum gratia in præsenti, & gloria in futuro. Hinc dicitur in eccl. Honora Patrem tuum, vt sit tibi benedictio à Deo. Secundum est, vt sint super terram longæui. Hinc apud eundem c. 3. habetur. Qui honorat Patrem suum, vita viuet lõgiori. Tertiũ est, habere filios sibi gratos. Vnde in c. 5. eccl. Qui honorat Patrem suum, iucundabitũ in filijs. Et apud Matt. 7. In qua mensura & c. Quartum est habere famam laudabilem, hinc dicitur eccl. c. 3. Gloria honoris ex honore patris sui. Quintum habere diuitias, vnde eccl. 5. Benedictio Patris cõfirmat domos filiorum, maledictio autem matris eradicat fundamenta. Quapropter honorandi sunt parentes à filijs, & si in dignitate sublimiorib Hinc Ioseph cum in Ægypto honori, & amplitudini Regis esset proximus, patrem, qui ad Ægyptum venerat, honorifice suscepit. Et Salomon 3. reg. 2. matri aduenienti surrexit, eamque veneratus regio in solio ad dexteram collocauit. Ingratis vero grauissimæ pœnæ reseruantur. Hinc script. prou. 19. & 29. inquit. Qui maledixerit patri, aut matri, morte moriatur. Et qui affligit matrem, ignominiosus est. Exemplum de Absalone q. cum 2. Reg. 18. patri iniuriã inferret, à tribus hastis transfixus fuit.

SVMMARIVM.

1 *Occisio prohibita per quintum præceptum quæ sit quot modis committatur, & qui sint rei huius criminis.*

2 *Homicidium graue est cum corpore animam in gehennam mittere, grauissimum vero, vt nu. seq.*

4 *Homicidium spirituale modo per commissionem modo per omissionem cõmittitur.*

De quinto præcepto Decal. non occides. Cap. LX.

1 NOn hic † cædes animalium intelligitur, non illa, quæ iustè nocentib. à magistratibus infertur, sed tãtum ea, quæ à priuato fit propria authoritate, siue alium, siue se occidendo, non solum si manu id fiat, verum etiam si ore. Si dederit consilium, vt occidat, siue prouocet alium ad occidendũ vel accusando proximum, vel detrahendo, siue auxilium, vel assensum pbendo, siquidẽ iux. Apos. ad Ro. c. 1. Digni sunt morte non solum qui faciunt, sed ẽt qui consentiunt facientibus. Consentire aũt vr̃ etiam is, q. non obsistit, si potest, sicut scriptum est. Erue eos qui dicuntur ad mortem. Nec non reus est, qui fame videt morientem, & non pascit, c. pasce, dist. 86. Si tamẽ vires suppetunt, & id dimittit ex negligentia, vel auaritia.

2 Grauius tamen homicidium † committit, qui non solum corpus, sed etiam animã in gehennam mittit, fratribus suis male persuadendo, alios corrumpendo vita sua contaminata, præsertim si de ijs sit, quibus dicitur. Vos estis sal terræ, vel sermonibus suis homines ad peccata inuitando. Nec nõ qui variis suis doctrinis, & peregrinis mentem alicuius abducit à sancta ecclesia.

3 Grauissimi † vero homicidij reus est, qui corpus, & animam occidit, vel seipsum, vel fœtum prægnantibus disperdendo. Intelligitur etiam hoc præcepto inhibitum non tantum homicidiũ corporale, scilicet quælibet offensio, & percussio facta in proximũ sed etiam homicidium cordis, iuxta illud. Qui odit fratrem suũ, homicida est. Quod quidem ex ira, vel inuidia procedit.

4 Nec † non spirituale, quod non tantum est per commissionem, idest, scandalum, verum etiam per omissionem, idest fraternã correctionem. Interrogãdus est igitur peccator de homicidio, & quacunque percussione, siue manu, siue ore, scandalo, atque correctione.

SVMMARIVM.

1 *Homicidium quid sit, & item voluntarium homicidium quid.*

2 *Voluntas deliberata occidendi etiã in insidijs nõ sit irregularitati obnoxia*

3 *Abscindere membrum aliud est, atque debilitare, & quando hæc de pari procedant.*

4 *Membrum dicitur in corpore, quod distinctum habet officium.*

Pollicis indicisque abscisio irregularitatem inducit.

5 *Voluntas vel actus mentalis nunquã incidit in irregularitatem, vel excommunicationem.*

Consilium

5 Consilium de homicidio, irregularitatem inducens quale sit.

7 Consilium non solum directe respiciens homicidium, sed etiam causam propinquam, punitur.

8 Irregularitatem propter homicidiũ voluntarium solus Papa dispensat, & id quomodo intelligatur nu. 10. Irregularitas ex homicidio occulto contracta, mentalis irregularitas dicitur.

9 Episcopus, in irregularitate ex homicidio contracta potest dispensare.

11 Homicida is etiam dicitur, qui vel partum iam formatum, interficit, vel venenum dat ad abtortum.

12 Homicida coram Deo habetur, qui planè quempiam interficere constituit, non tamen fit irregularis.

13 Inimico mortuo caput abscindens non committit homicidium.

14 Homines nequam interficiens homicidij reus fit.

15 Iudex flagitiosos homines morte plectens non peccat, etiamsi cognoscat reum damnatum iri in infernum.

16 Iudex præcipiens aliquem iuste interfici, non peccat fit tamen irregularis, & vt iusta sit occisio tria requiruntur.

17 Iudex detrudens reum in asperum carcerem, in quo vltra octo dies non esset victurus, homicida est.

18 Iudex suspendens non reuelantes reos crimine læsæ maiestatis, cum non reuelant eo quod probari non poßit, est homicida.

19 Iudex torquens sine indicijs aliquem, & confeßum suspenderit, homicidium committit.

20 Principi an liceat vindictam sumere de multitudine in scelere versante, distingue, vt hic, secundum Turrecrem.

21 Principi quo casu liceat suis subditis facultatem impartiri occidendi omnes nocentes.

22 Princeps an fiat irregularis, ob mortẽ eorum, qui ipso permittente, interficiuntur.

23 Minister officialis eum occidens, quẽ à iudice damnatum iri nouit, est homicida, & quid de carnifice.

24 Clerici in sacris constituti quacunque præditi dignitate si aliquem, vel scelestißimum morti addixerint irregulares fiunt, secus si non in sacris.

25 Clerici fiunt irregulares dictando, vel scribendo sententiam capitalem, itẽ consulentes, & quoquo modo adiuuantes, & quid si præsentes tantum fuerint. nu. seq.

27 Prælatus ad euitandum peccatum habens iurisdictionem temporalem, debet iudicem secularem eligere.

28 Clericus an poßit ex cõmißione Principis secularis cognoscere de causis criminalibus contra laicos.

29 Prælatus, vel clericus querelam offerens coram seculari, duobus concurrentibus irregularis non fit. & 38.

30 Clericus, quando poßit non prosequẽs suam iniuriam deferre aliquod delictum, nec incurrat irregularitatem.

31 Delictum committendum contra Principem quo casu reuelandum ex lege iustitiæ, & quid ex lege charitatis, num. seq.

33 Delicto non obuiando qui potest, quomodo peccare intelligatur.

34 Peccatum mortale proximi impedire etiam cum iactura pecuniæ, vel honoris tribus cõcurrentibus tenemur fallit. nu. seq.

36 Clericis in proponendis querelis corã iudice, ne incurrant irregularitatẽ, quæ seruanda.

37 Protestatio clerici, ꝙ excludat irregularitatem

gularitatem, etiam si animus eius abhorreat à protestatione, quo in foro verasit.

39 Clericus si sit cā remota, & fortuita mortis alicuius, non fit irregularis.

40 Clericus non valens sine pœna sanguinis à debitore creditum obtinere, an protestatione liberetur ab irregularitate si etiam ipsum ceperit, & iudici tradiderit.

41 Aduocati, testes in causa criminali, & Inquisitores hæreticæ prauitatis an euitent protestando irregularitatem.

42 Incitans ad certum homicidium, vel associans homicidam cum animo occidendi, est homicida, & irregularis.

43 Aggreßores plures an, & quando sint homicidæ omnes, si aggressus vnico vulnere obierit.

44 Vulnerans aliquem letaliter, si deinde vulneratus ab altero interficiatur, an vterque homicida, & irregularis sit.

45 Clericus asportantem res ecclesiæ percutiens, si is propterea non aufugit, & ab alijs fuerit interfectus, tenetur de homicidio.

46 Vociferans contra fures, dicēdo latrones, latrones, si fur interficiatur quādo sit irregularis.

47 Vulnerato non letaliter, mortuo ex imperitia medicorum, percußor fit irregularis, & quid de propinante venenum.

48 Vir occidēs vxorem adulteram etiam in flagranti homicida est, licet lege non puniatur.

49 Bannitus impune occiditur, & sine peccato, potest etiam occisor præmium cōsequi, & id etiā in bannito iniustè.

50 Filius occidens patrem bannitum peccat, punirique potest, item peccat qui bannitum ex priuata sua causa occidit.

51 Occidens bannitum in potestate iudicis existentem, item habētem fidem publicam, item prægnantem mulierem bannitam, & peccat, & dignus est pœna.

52 Vir quare adulteram vxorem interficiēs peccet, & nō itē bāniti occisor.

53 Statutum concedens mortem banniti, bonis spoliari posse quoq; permittit.

54 Homicida est se ipsum interficiens.

55 Vitam alicuius indiscreta abstinentia abbreuians mortale peccat.

56 Mortem sibi ex re aduersa imprecans, vel sibi ipsi virilia amputās, peccatum letale admittit.

57 Medicus mortali se astringit ægroto officiens ex ignorantia.

De homicidio voluntario, & irregularitate. Cap. LXI.

1 TRactaturi † de homicidio voluntario, succinte intuebimur ipsam homicidij definitionem. Nempe homicidium est corporis humani, & animati peremptio, c. homicidiū de pœnit. distinct. 1. Hinc percutiens corpus mortuum, vel membrum abscissum, non pūnitur pœna homicidij, nec irregularitatis, sed bene de iniuria mortuo illata, argumēto deducto ex l. si quis sepulcrum. C. de sepulcr. viol. Voluntarium vero homicidium est, quod dolo malo animo occidendi committitur, l. 1. in prin. ff. ad l. Corn. de Sica. c. sicut dignum de homic. Ex hoc autem homicidio proculdubio contrahitur irregularitas, modo animum ipsum sequatur actus occisionis, tex. eleg. in c. fi. 15. q. 1.

2 Hinc quis ex † deliberata voluntate occidendi hominem, etiam si ea ex causa cum telo armatus insidias alteri intenderit, non est irregularis, si nec occiderit, nec membrum amputauerit, glo. singu. com. recepta in cap. si aliquis de homic. tex. opti. in l. cogitationis pœnam ff. de pœnit. Sylu. in verb. homicidium 3. q. 1.

3 Secundo animaduertendum est, ꝙ aliud † est abscindere & truncare membrū, aliud debilitare. Nam abscissio est totalis membri trūcatio, debilitatio vero nō est totalis,

stat

stat aliqualis vsus eius. Vnde quãuis sint paria quo ad irregularitatẽ membrum abscindere, & interficere, cle. 1. de hom. non tamẽ sunt paria abscindere, & debilitare, nisi mẽbrum ex toto debilitaretur, & inutile operationi penitus redderetur, per id, qđ no. Cyn. in auth. sed nouo. C. de ser. fugit. nã tunc induceret irregularitas, quod procederet etiã si membrum debilitatum esset de principalibus, & de his, quæ redderẽt hoĩem deturpatum, & inutilem. s. penitus diuinis officijs exercẽdis, vt si quis faciẽ alterius sic deturpet, vt p p scãdalũ sit inhabilis ad prædicta, tunc. n. esset irregularis, licet vere nõ sit mutilatus. Syl. in verb. homicidium, 3. q. 3.

4 Tertio. Sciẽdum† est, ꝙ illa sola pars hominis dr̃ membrum, quæ officium per se distinctum habet, vt manus, pes auris, &c. arg. tex. in c. singula, dist. 89. quare digitus nõ est mẽbrum, sed pars membri, iux. Bar. communiter receptum in l. 2. ff. de publ. iud. Pano. in c. cum illorum de sent. excom. cõtra Caiet. & Sotum. Et ideo truncatio digiti non inducit irregularitatem, nisi digitus sit pollex vel Index: quia horum vsus est in ministrando necessarius, Syl. qui supra, q. 3. versi. 4.

5 Quarto † notandum est, ꝙ nunquàm irregularitas contrahitur ꝑ actũ mentalem, c. fi. 13. q. 1. c. sicut sentina, 32. q. 2. c. cogitationis de pœni. dist. 1. gl. sing. in c. periculose de pœn. dist. 1. lex. n. promotionis opus potius considerat, quàm voluntatem, 15. q. 1. c. si q̃s non iratus. Quod idem etiam procedit quo ad excommunicationis, vel alius censuræ ecclesiasticæ pœnas. Hinc excommunicatione non afficitur, si quis deliberatissimam voluntatem habuerit, omniq; conatũ curauerit agere id, cuius causa excommunicatio est indicta, gl. commu. recepta in c. in audiẽtia de sent. excom. Coua. in cle. si furiosus 2. par. initij nu. 5. vers. Hinc deducitur.

6 Quinto, homicidium † ex consilio per quod inducitur irregularitas non intelligitᷓ de respõsione suæ opinionis in gñrali. Hinc magister qui docet, vel rñdit in genere, qualiter homicidæ, vel fures sunt puniendi, ex hoc irregularitatem nõ incurrit, si ob hanc responsionem fuerit homicida morti addictus, quod secus esset si in specie, & ñõ est, quia multa licent in genere, q̃ non licent in specie, pro hoc. ff. de pact. l. si vnus. §. illud de offic. ord. c. si sacerdos cum ibi no. Sed intelligitur de consilio exhortationis, vel approbationis, ꝙ homicidium fieri debeat, & sine illius consilio illud homicidium nõ erat committendum, vt notat Panor. in cap. ad audientiam de homic.

7 Quod ꝓcedit nõ solum qñ homicidium est directe de morte alicuius, sed etiam qñ consulitur causa propinqua ad mortem, id est, aliquid, ex quo sequitur mors. Secus autem si causa non esset ꝓpinqua, idest ordinata ad homicidium committendum, sed esset remota, ad hoc. ff. de furt. l. verum, la 2. Syl. in verb. homicidium, idest, q. 8. versi. 1.

8 Sexto, quo ad † dispensationem irregularitatis attinet, adnotandum est, ꝙ si homicidiũ fuerit oĩno voluntarium, tunc solus Papa dispẽsare poterit, notat Host. infr. de cle. pugn. in duell. c. vnico. Archid. in c. occidit. 23. q. 8. quod procedit etiam si sit oĩno occultum, vt patet ex Concil. Trid. sess. 24. c. 6. & 14. c. 7. vtrobiq;, de reform. Et hæc irregularitas contracta ex homicidio voluntario omnino occulto alio noĩe, & improprie dicitur mentalis irregularitas, Coua. in clem. 1. de homic. in primæ partis initio nu. 4. in fi. Quamuis non de facili Papa dispensat sup hanc irregularitatem, vnde ad difficultatẽ hanc referendum est quod legitur disti. 50. miror. tamen dispẽsare posset si vellet: cum irregularitas, & eius pœna sit de iure positiuo, & canonico, vt not. Inno. de renunc. nisi cum pridem. §. personæ, quoq; irregularitas, Archid. 56. dist. c. Apostolica, in magna glo. 16. q. 6. omnes, super verb. tenetur super quo Papa potest libere dispensare, vt legitur, & not. de concess. præb. c. proposuit.

9 Sed † irregularitate contracta ex homicidio casuali occulto, etiam nõ deducto in forum iudiciale potest episcopus, vt patet per dictum concilium, imo ẽt in casuali publico quo ad administrandũ in minoribus ordinibus susceptis, & quo ad beneficia simplicia, ita not. Hostien. in c. 2. de cler. pugn. in duello, & extr. de homic. volunt. c. continebatur, & c. ad audientiam, vbi etiam Ioan. And. tibi Inno. de concess. præb. cum nostris. Couar. 2. par. relect. §. 3. de homic.

10 Septimo adnotandum† est, ꝙ quotiescũque infra, & in tit. de irregularitate dicimus dispensationem soli Papæ competere, intelligendum est secundum ius antiquum. Nam iuxta ius nouum Conc. Triden. vbi supra. In omni irregularitate contracta ex delicto occulto, neque deducto ad forum ecclesiasticum, excepto homicidio voluntario occulto potest episcopus dispensare. Quare quando dicitur solum Papam posse dispensare in delictis, intelligẽdum est si delictum fuerit

fuerit publicum, aut ad ecclesiasticum forum deductum, aut homicidium voluntarium occultum.

11 Non † solum qnando actu interficit homo, sed etiam qñ interficitur partus formatus, & anima infusa, vel qñ datur venenum, causa faciendi abortum, talis enim hoc facinus committens verus reputatur homicida, & tanquàm irregularis promoueri non potest, 2.q.5.consuluisti, & 30.q.2.c.quod vero non formatum, à contrario, & c.seq. Hec in genere dixisse sufficiat, nunc ad particularium casuum decisiones circa homicidium voluntarium, quibus quæ dicta sunt elucescent, descendamus.

12 Prima. Habens † animum interficiẽdi aliquem, & non interficiens propter impotẽtiã, homicidij reus apud Deũ censetur, q.23. c.fi. Non tamen irregularis efficitur. Hinc sequitur, ꝙ si clericus interfuit bello, vel sumpsit arma, vt occidat, & per eũ nõ stat quo minus occidat, non propterea efficitur irregularis, & ideo potest admitti ad clerum, ita Arch.notat.15.q.1.c. vlt. & 17.q.1.c. qui bona.§.si ergo.in magna glo.8. col.versi.In pœnis autem spiritualibus.

13 Et † per hoc dicas quod si volens hominem interficere, inueniat eum mortuum, & nihilominus caput sibi amputet, non est irregularis, ita tenet Archid.in d.c. fin.15.q.1. idem 17.q.4.omnis. & ratio est, quia non est homicidium, cum vt supra diximus. Homicidium est corporis humani, & animati peremptio.

14 Secunda. Homines † nequam propria authoritate interficere homicidium est: nam si interficere quis propria authoritate posset, quilibet se vltra iustum vindicasset. Documento nobis est pernitiosus vsus nobilium, qui pro minima iniuria in mortem homines conuocant. Sotus lib.5. de iust. & iur.quæstio.1.artic.3.

15 Tertia. Iudex, † qui malefactorẽ ad se delatum publica authoritate morte plectit non peccat; & licet ex indicijs conijciat eũ perditum iri in infernum. nullo tamẽ pacto debet ei parcere, tametsi agnoscat eum mẽtem mutaturum, reuersurum ad bonam frugem, progressurumq; per viam salutis, aut si bi per reuelationem constat illud esse reo causam damnationis æternæ: Nam si iudex his adductus argumentis alicui parceret, vnusquisque posset supplicium mortis euadere: quia vnicuique facile esset illa vti calliditate, vt se pœnitentem fingeret, Sotus lib.5.quæstio.1.articu.2. ad 2.

16 Tertia. Iudex † qui iuste aliquem ꝑcipit interfici, non peccat, sed irregularis est, irregularitas.n.contrahitur sine culpa, & ex merito.30.dist.c.1. Notat Io. And.in c. si furiosus, de homic. volunt. Vt autem occisio sit iusta, tria requiruntur, vt inquit frater Astẽ. in quinto præcep. Iustus ordo, iusta causa, iustus animus. & si desit aliquod trium prędictorum, occasio est iniusta. Deest autem iusta causa, cum aliquis sine merito occiditur. Deest ordo iustus, cum occidens nõ est legis minister, & idem si est, sed occidit iuris ordine non seruato, idest, nondum prolata sententia, quamuis sciat eum à iudice debere occidi, capitu.cum minister 23. q.1. Deest iustus animus, cum iudex occidit libidine lucri, vel vindictæ, & non amore iustitiæ, quod dic vt leg. & no.2.q.3.c.inter verba, §.si ergo, 23.quæst.4.cap.fi. & ead.causa, quæstio.5.miles.

17 Quarta. Homicida † esset, & irregularis iudex ille, qui ita homines traderet in arctũ carcerem, & asperum, vt viuere nõ possent vltra sex, vel octo dies: quia pœna hæc est magis afflictiua, quàm si homines ponerentur in patibulo, vt inquit Syl.in verb.homicidium.3.quæst.7.versic.12.quod est contra prælatos. Vnde Panorm. in capitu. quia de iudic.inquit, quòd & si duritia carnis, & ciborum tenuitate sit vita attenuanda, non tamen taliter, quod vita sustentari nequeat. Hinc non euitaretur irregularitas, si conijceretur clericus in carcerem ita durum, vt intra paucos dies moreretur. Sic etiam Syl. in verb.degradatio, q.4.

18 Quinta. Homicida, † & irregularis est officialis, & restitutioni obnoxius, qui homines suspendit, eo quia non reuelant delinquentes in crimine læsæ maiestatis, ꝗ ideo non reuelant, quia non possunt probare, nã & si ex sola scientia quis teneatur, nisi reuelauerit, C.ad l.Iuliam maiest.l.quisquis, tamẽ illud intelligitur si delictum probari potest, quia nemo tenetur se subiicere tormentis, quæ hoc casu infliguntur delatoribus, si delictum non probent.l.3.C.ad legem Iul.maiesta.quia nulla est culpa in discrimine vitæ se non ponere.

19 Quod idem † dicendum est de officiali, qui sine indicijs ponit aliquem ad torturã, & inde ex confessione sua illum suspendit: q̃a homicida, & irregularis est, Syl.in verb. restitutio 3.q.2. vers.7.

20 Sed an peccet officialis, seu † Princeps il-

le

le exercendo vindictam, quando multitudo est in scelere, respondit Turrecre. in c. infidelis. §. 1. 23. quæst. 4. iux. D. Thom. 22. quæst. 108. artic. 1. ad quintum, sub certis conclusionibus & prima. Quando multitudo peccat, & sine scandalo puniri potest, punienda est, nam alias peccata remanerent impunita contra omnem iustitiam Est autem in tali punitione talis ordo seruandus, quia si tota multitudo peccat, de ea vindicta sumenda est quo ad totam multitudinem, sicut Ægiptij submersi sunt in mari rubro persequentes filios Israel, vt habetur Exod. 14. & sicut sodomitæ vniuersaliter perierunt. Si vero speratur multorum correctio, tunc debet se veritas vindictæ exerceri in aliquos paucos principales, quibus punitis cæteri terreant, sicut Dominus nu. 25. mandauit suspendi principes populi pro peccato multitudinis, si autem non tota multitudo peccauit, sed pro parte, tunc si possunt mali discerni à bonis, debet in eos vindicta exerceri, alias nõ, D. Th. 22. q. 64. art. 2. ad 1.

21 Sed an possit Princeps † facultatem facere suis ciuibus, vt omnes nocentes interficiantur, dic ꝙ non: quia contra naturæ ius est aduersus inauditam partem sententiam ferre: præterquam si nocentes sint publici, puta inuasores regis, aut reipublicæ. Sotus de iu. & iu. lib. 5. q. 1. art. 2.

22 Sed vtrum Princeps, † qui legem condidit, cuius authoritate homines sunt traditi morti sit irregularis: dic ꝙ nõ cum per hoc in personam certã non animaduertat, nec in cõstitutionẽ suam homines incidere voluerit, sed tm̃ propter bonum, & licitũ hoc fecerit, s. vt homines à maleficijs deterreret glo. pen. 23. q. vlt. c. pessimã, pro hoc ea. caus. & quæst. de occidendis, vers. Absit. Archid. ead. causa, quæst. 5. c. officia.

23 Sexta. Peccat † etiam mortaliter, & homicida est minister officialis occidens aliquem, quem scit à iudice debere occidi, c. cum minister, 23. q. 5. Sed an peccet minister iustitiæ exequens iniustam sententiam. Resp. quòd si sententia continet intolerabilem errorem, aut manifestam iniustitiam, non tenetur obedire, aliter excusarent carnifices martyrum occisores. Si verò non cõtinet manifestam iniustitiã, non peccat: qa superioris sententiam discutere non debet, & nec ipse occidit, sed iudex. D. Thom. 22. quæstio. 64. articu. 6. in fi. Sylu. in verb. iudex 2. quæstio. sexta.

24 Septima. Mortaliter peccant † clerici in sacris, quantumcunque sint in dignitate ecclesiastica constituti, & sunt irregulares, qui aliquem quãtumuis criminosum morti addicunt, vel mutilant, glo. in capit. Aliquantos, distinct. 51. cap. sententiam ne cler. vel mona. c. neminem, c. episcopum distinct. 45. Et hoc ob decentiam, & munditiam, quæ esse debet non solum in sacerdotibus, sed etiam in vasis sacris. Quapropter qui sacris initiantur, sicuti votum emittunt ne se femine polluant, ita lege prohibentur ne sanguine contaminentur. Si vero non essent in sacris, & iuste iudicium sanguinis exercerent occidendo, vel mutilando, irregularitatem tantum incurrerent absque peccato, cle. Si furiosus de homic. qui tex. quo ad irregularitatem contrahendam requirit occisionem, aut mutilationem, non enim per solam sanguinis effusionem incurritur irregularitas, Abba. in cap. 1. Qui cler. vel uon. per tex. in d. clem. 1.

25 Quinimmo irregulares † sunt etiam clerici, qui solum dictarent, aut scriberent sententiam sanguinis, quæ consistit in morte, vel mutilatione, vel qui darent consilium, d. c. sententiam. Immo & omnes ministri iustitiæ, vt promotor fiscalis, iudex, notarius, item accusator, aut eius aduocatus, testes. Ostendentes reum, vt caperetur, aut qui curiæ tradiderunt, sunt irregulares secuta morte, aut mutilatione, Syl. in verb. homicidiũ 3. q. 2. Nauar. c. 27. num. 217. Rursum accelerantes mortem, v.g. qui dicunt condemnato, vt collum extendat, aut manum ligno apponat, vel scalam ascendat, sunt irregulares, item acuentes ferrum, Syl. qui supra. Sotus lib. 5. q. 1. articu. 9.

26 Existentes † autem clerici præsentes sententiæ ex sola libidine non efficiuntur irregulares, sed peccant, nisi intersint authoritatem præstando, & auxilium, vt legitur, & not. per Guliel. de Monte Lau. in cle. Ne in agro. §. porro super verb. interesse, de stat. regul. At si præsentes existerent ad commitandum morte plectendum ne in desperationem veniat, benefacerent, Abb. in d. cap. sententiam.

27 Octaua. Et † si non liceat clericis (vt supra diximus, iurisdictionem temporalẽ habentibus aliquem morti adiudicare, tamen prælatus, seu iudex ecclesiasticus habens iurisdictionem temporalem ad euitandum peccatum, & irregularitatem, debet constituere iudicem secularem, qui audiat causas sanguinis, & illi mandare, vt fiat iustitia etiam

etiam in speciali super aliquo maleficio, puta homicidio, & interrogatus quid agendũ respondere potest, vt consulantur periti, c. episcopus ne cle. vel vou. lib. 6.

28 Sed quæritur an possit † prælatus, vel clericus cognoscere de causis criminalibus ad puniendos laicos ex cõmissione Principis secularis. Et pfecto tex. in c. in archiepiscopatu de raptu probat cõmissionem hac validam esse, cum eius ratione possit delegatus sententiam ferre, modo à pœna sanguinis abstineat, quod quidem sane intelligitur nempe validam esse delegationem, modo sit vnius causæ tantum, quamuis delegatus cõmissione vsus peccet grauissimè, ita Abb. in c. clericis ne cler. vel mon. col. 2. & in c. decernimus, vbi etiam Dec. nu. 7. de iudic. Couar. in d. cle. si furiosus 2. par. §. 5. in fine.

29 Nona prælatus, † vel clericus deponens querelam de malefactoribus corã iudice seculari, tunc tantum euitabit irregularitaté, quando duo concurrent. Et primum, quòd agat ad emendam, & sic ciuiliter de crimine, cũ ptestatione expressa, ꝙ ad pœnã sanguinis non intendit: nam tũc etiam si iudex iustitia exigente morté illius inferat, nõ erit irregularis, quod caute faciet, si de protestatione confici faciat publicã scripturam, tex. & gl. in c. 2. de homic. lib. 6. Secundum, quòd prosequatur suam, vel suorum iniuriam, secundum com. sententiam doctorum in d. c. 2. & ibi Couar. num. 11. Si vero clericus ageret criminaliter expresè, & ad pœnam sanguinis, tunc non iuuaret protestatio ad euitandam irregularitatem, quia esset contraria facto, ita Franc. in d. c. 2. nu. 2.

30 Posset † tamen clericus protestatione facta absq; metu irregularitatis delictum aliquod pcogitatum, & deniq; tractatũ in graue Reipublicæ dispendiũ, vel proximi damnũ cautè deferre, ac denunciare in medelã potius, quàm ad punitionem, idest cũ protestatione, vt impediatur ne fiat, & non vt aliqua pœna saltem deformante reus puniat: etenim, etiam si ex huius criminis inquisitione mors sequatur, iure & iustitia illata, non erit delator irregularis: modo aliter quàm per denunciationem huic malo obuiare nequiuerit. Nam si probabiliter crederet delator profuturam correctionem fraternam, tunc illã deberet pmittere, ita in specie adnotauit Caiet. 22. q. 33. art. 7. Nauar. c. 18. nu. 54. vsq. 60. & c. 24. nu. 11. & c. 25. nu. 33. Reqritur præterea, vt id extra confessionem sciat. Nauar. c. 27. nu. 213. Insuper quòd si delictũ sit perniciosum soli authori, possit illud probare saltem per vnum testem, qui in hoc iudicio sufficit vna cum dicto denunciantis. Nam si probare nõ posset, non tenetur, Nauar. qui supra c. 18. argum. eorum, quæ dicuntur per Sylu. in verb. Restitutio. 3. quæsti. secunda, versicu. tertio.

31 Vbi inquit nõ † solum peccare mortaliter, sed etiam posse puniri eum, qui non reuelat crimen committendum contra humanam maiestatem; mõ illud probare possit; nam quod dicitur ex sola scientia qué puniri posse, si non reuelauerit, intelligit de sciẽtia probabili per text. in l. qui accusare. C. de eden. quod Nauar. extendit hoc dictum ad omnes illos, qui non solum tenenť lege charitatis, sed etiam iustitiæ; quemadmodũ sunt filij, serui, & subditi scientes parari crimen in patrem, dominum, aut aliũ superiorem supremum. Immo etiam incurrunt censuras, & irregularitatem, atque tenentur ad damni restitutionem de secuto delicto, vt inquit Naua. c. 24. nu. 20. ibi in nu. 22. & 26.

32 Quod † secus esset si scientes tenerentur tantum lege charitatis, quia tunc non monentes saltem occidendum, peccant tãtum mortaliter, quod intelligitur, quoties dicta reuelatio posset fieri absque periculo vitæ suæ, & suorum, nam tunc si obuiare potest, & non obuiat, agit contra dilectioné proximi, & peccat mortaliter, Sylu. in verb. homicidium. 1. q. 10. versi. 2.

33 Verum quod † diximus peccare mortaliter eum, qui potest obuiare, & non obuiat non ita intelligendũ est simpliciter, sed qñ non monet illum, contra quem delictum esset patrandum: sed an teneatur impedire delictum, monendo delinquentem, hac conclusione manifestabitur.

34 Non impediens † peccatum mortale proximi. v. g. homicidium committendum, vel adulterium, aut aliud, etiam cum maximo damno suo pecuniario, honorario, i. laudis, honoris, famæ, gloriæ, reuerentiæ, siue corporali, etiam ipsius vitæ, mortaliter peccat, arg. tex. in c. non inferenda. 23. q. 3. & si ob id oporteat eum nõ vti suo iure spirituali, siue temporali, quo sine peccato põt non vti, argu. tex. in c. 2. de nou. ope. nunc. si tamen ille sit in extrema eius auxilij necessitate, aut ẽt extra illã, si ob ignorantiam crassam, seu fragilitatem sit peccaturus, nisi opem ferat, quæ conclusio locum habet, quãdo tria cõcurrunt, scilicet certitudo, ꝙ peccatum mortale est, spes effectus impeditionis, & oppor-

tuni-

tunitas tam temporis, quàm personæ, videlicet ꝙ sit quæ magis ad id teneatur, saltem ob negligentiam magis obligatorum.

35 Fallit † quando proximus non ex ignorantia, vel fragilitate est peccaturus, sed ex malitia, si cum ea concurrat nostrum incõmodum spirituale, vel temporale, quia si desit aliquid ex tribus supradictis, aut si hæc duo postrema interueniant, non tenemur sub peccato mortali eius peccatum impedire, Naua. c.24. nu.23. ex deductis à nu.12.

36 Igitur † vt ad materiã protestationis reuertamur, ad finẽ euitandi irregularitatem, requiritur ꝙ ꝓtestatio fiat ad resarciẽdum damnum; præterea vt suã prosequat̃, vel suorum iniuriam, i. ꝙ accusatio proponat̃ pro iniuria sibi accusanti illata, aut saltẽ suis, & propinquis, scd̃m comm. vt sensit Fely. in c. postulasti de homic. Coua. in cle. si furiosus in 2. par. §. 3. nu. 11. & tunc protestatio fieri debet, vel qñ exponitur querela, vel debet præcedere, non autẽ debet fieri post ꝓpositam querelam ex interuallo, nam tunc dicta protestatio non valet, gl. no. in l. in concubinatu. ff. de concu. Doct. in c. cum M. Ferrar. de consti. & ibi Deci. nu.63. Hinc sequitur, quòd si quis cum protestatione accusaret reũ pro furto extraneo, irregularis efficeret̃, cũ non militet tex. in c.2. de homi. li.6.

37 Rursum † hæc protestatio ab irregularitate reddit accusatorem immunem, etiam si accusator habeat animum protestationi contrarium, ita Fely. in c. postulasti de homic. Couar. qui supra vers.6. Quod quidem dictum verum asseueramus in foro fori, secus autem in iudicio animæ, nam tunc erit irregularis, sed tamen occultus, ita Io. And. & Francus in d.c.2. num.2. in fi. sequitur Nauar. in c.27. num.226.

38 Si autem † absq; protestatione aliquem accusaret, non habens intentionem, vt reus occidatur, vel mutiletur tunc secuta morte, vel mutilatione irregularis erit, gl. commu. recepta in d.c.2. & ibi Francus, quod intellige quando iuste à iudice pœna mortis propter illam accusationem inferatur, secus autem si clericus proponeret tale quid, ex quo non veniebat imponẽda pœna mortis, vel mutilationis membri, nam tunc si iudex cõtra iustitiam imponeret talem pœnam, nõ esset clericus irregularis, arg. text. in l. si per imprudentiam. ff. de euict. ita est de mente gl. in c. postulasti de homic. quamuis glo. in d.c.2. de homic. lib.6. sentiat hoc esse verum protestatione præmissa, & cum illa transit Francus & Coua. & est communis.

39 Et † idem est, si casualiter sequatur homicidium. v.g. si clericus ꝓ executione sententiæ latæ in cã ciuili faciat capere clericum, q̃ resistens familiæ ab illa occidat̃, vel si videns furem cum rebus sibi furto ablatis clamauerit, & vicini accesserint, ac furẽ occiderint p̃ clamantis protestationem, q̃a tunc in ijs casibus clericus non efficitur irregularis, secundum Pet. de Anch. in d.c. postulasti. Et non obstat, ꝙ ex qualibet culpa etiam leui efficitur quis irregularis, secundum gl. notab. in c. significasti el 1. de homi. & c. hi qui arborem dist.50. quia responderi potest, ꝙ ista culpa non est ordinata ad culpã, Franc. in d.c.2. de homic. lib.6. in fi. Communis tamen opinio in hoc homicidio casuali est in contrarium, vt com. doct. in c. significasti de homi. dicunt. Cou. qui supra nu.3. vers.8.

40 Sed † quid si clericus pro certo sciat se nõ posse consequi debitum suũ sine pœna sanguinis, an tunc iuuet protestatio, & possit salua conscientia implorare officium iudicis, Io. Andr. in d.c. postulasti sensit quòd sic per rationem text. in d.c.2. de homic. lib.6. & facit ratio tex. in l. illud. ff. de petit. hære. quia non debet quis propter metum periculi suũ indiscussum relinquere. Sed an prosit protestatio, quãdo clericus, qui reum accusat cũ dicta protestatione ipsum capit, detinet, iudici tradit ad puniendum, Respon. quòd illa prodest quo ad irregularitatem euitãdam, ita Franc. in d.c.2. Coua. ibi nu.10.

41 Sed an † prosit talis protestatio ad irregularitatem euitandam aduocato, qui aduersus reum in causa criminali agit, vel testibus in causa criminali dic, quòd nõ, Abb. in c. de cætero, de testib. Imola in c.1. de postul. Rursum an irregularitatem contrahant inquisitores hæreticæ prauitatis, cum post condemnationem hæreticorum eos tradũt iudici seculari eum rogantes ne morti, aut membri mutilatione eos afficiant, Respon. quòd non, vt patet in c. nouimus de verbo. signific. Sed quid si certi essent inquisitores iudicem ipsis hæreticis mortem illaturum, dic ꝙ neque fiunt irregulares, si protestatio adest, Abb. in d. cap. postulasti num.3. de homic. per tex. in c.2. de homic. lib.6. Sed reuertendo modo vnde paulisper digressi sumus. Sciendum est, & sit.

42 Decima cõclusio homicida † apud Deũ habetur, non solum qui manu hominem interficit, sed etiam qui incitat aliquem ad certum homicidium, c. sicut. §. qui vero, & ibi

Abb.

Abb.num.5.de homic.Sed & comitans homicidam cum animo occidendi, licet manum non apponat, si mors est secuta, peccat mortaliter, & est homicida, atq; irregularis, & nec in hoc distinguitur an alias esset facturus,nec ne,quo ad irregularitatẽ, sed solum quo ad restitutionem, nam si alias esset facturus homicida, esset liber illũ comitans à nexu restituẽdi, si vero mors non fuerit secuta, mortaliter tantum peccaret,Abb.in cap.sicut dignum num.1.& in §.1.de homic.

43 Vndecima. Sunt † etiam homicidæ, & irregulares plures, qui consulto aliquem aggrediuntur; etiam si is ex vnico tantum vulnere moriatur.Bar.in l. si in rixa, colum. 1.ff. de sicar. & est com. vt refert Couar. in cap.vnic.1.par.§.2.num.1. in clemen.de homic. Sed quando in rixa quidam subito, & nullo consilio præmisso inter plures exorta pluribus vulneribus afficitur, quorum tñ vnum solũ est letale, si constaret, quis fuerit letalis illius vulneris illator, ille vnus tenetur de homicidio, cæteri vero de percussione, tex.celebr.in l.item mela §. sed si plures seruum ff.ad l. aquil.Doct. in c.significasti de homic. & est comm. vnde vnus erit irregularis, cæteri immunes. At quando nescitur cuius ictu ille mortuus fuerit, nec quis illud letale intulerit, omnes erunt homicidæ, d.§.sed si plures, cap.fi.23. q. vlt. & erunt irregulares,cap. significasti de homic.secondo, versi. quod si discerni de homic.volunt.Couar.in d.§.2.nu.4.

44 Sed † quid dicendum de eo, qui fuit ab vno affectus vulnere letali, & demum ab alio exanimatus, quis eorum teneatur de occasione,Respon.quòd tenetur primus, si certum est primum vulnus fuisse letale, & ex eo percussum moriturum, etiam si ab ab alio postea fuisset extinctus, l. ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. Si tamen dubium est primum vulnus fuisse letale, ita quòd non sit certum, si de eo primo vulnere fuisset moriturus, & si apparet mortiferum, tunc primus tenetur de vulnerato; secundus de de occiso,text.in d.l.item mela.§.celsus.glo. in d.l.ita vulneratus. Non tamen ita iudicandum est de irregularitate, nam in isto secundo casu etiam primus erit irregularis, glo.in capitu. significasti versicu. quid si discerni, & ibi Abb.nume. 8.si vero constat pro certo primum vulnus non fuisse letale, secus esset. Est etiam homicida is, qui non percussit letaliter, sed habuit animum occidendi, & ab alijs occisus est, glos. in d. capitu. significasti. Sylu. in verb. homicidium.1. num. 3.

45 Duodecima. Tenetur † etiam de homicidio clericus ille, qui asportantem res ecclesiæ percusserit non letaliter, tamen ex percussione illa fur aufugere non potuit quare occisus fuit à Parochianis,ita Docto. comm. transeunt in capitulo significasti de homic. quod verum est si debuit præuidere quod occideretur ab alijs,& non præuidit, vt quia illum à fuga impediuit, alias non. Ita Sylu.in verb. homicidium,3.quæst. 7. versicu.secundum. Et ratio est, quia dedit occasionem propinquam, & ordinatam ad illud homicidium. Hinc infertur irregularem esse illum, qui rixam incepit, & in ipsa percussit, aut vulnerauit aliquem, vel male tractauit, propter quod amici ipsius, vel consanguinei indignati vulnerantem occiderunt, quia culpa sua præcedit casum, vt patet in eo, quod legitur in cap. significasti de homicidio, & cap. presbyterum.Ad idem.ff.si quadr.paup.fecis. dic.l. 1.§.cum arietes.C.de adult.l. quoniam; notat Host.in c.Petrus de homic.

46 Infertur etiam irregularem † esse qui clamat latrones, latrones, seu aliquid agit, ob quod potuit intelligere quod inde sequi poterat homicidium, si sequatur effectus, nisi faceret propter periculum propriæ personæ Sylu.qui supra versi. 4.

47 Infertur etiam q̃ est et irregularis † ille, qui aliquem percussit vulnere non lethali, ex quo postea morit, vel ex imperitia medici,vel ex malo corporis regimine, cuius ratio est, quia si non illatum fuisset vulnus, non fuisset mortuus,tex.in c. singularis in c. tua nos de homic.Coua.qui supra versi. 10. Attamen qui ita leuiter vulnerauit, vt nullo, aut modico medicamine posset sanus euadere, & tñ in vulnere apposito veneno fuerit mortuus, non esset irregularis, quia non ex vulnere,sed ex veneno mortuus est, ibi Couar. Infertur etiam homicidam esse, atque irregularem absque spe dispensationis illum, qui proprie non occidit, sed venenum, quod scit esse mortiferum propinat, vnde mors secuta fuerit, ita habetur in Conc.Trid. sess.14.c.7.de reform.Nauar. cap.27.num.240.

48 Decimatertia.Vir † qui authoritate propria vxorem quantumuis in flagranti adulterio deprehensam enecaret homicida est, c.interfectores, c.quicunq; propriam, c.admonere,

monere,33.q.2. quia nemo antequam iudicetur adiudicãdus est morti, licet lege non puniatur ob doloris grauitatem,l.gracchus c.ad l.Iul.de adult.l. marito.ff.eo.tit.

49 Quod secus † tñ est in eo, q̃ occiderit diffidatum per sñiam iudicis,quia iste talis impune absq; peccato occidi potest:quia hoc est diffidare,scilicet statuere, & præcipere, q̃ impunè possit occidi, not.in l.reos, C.de accusat. q̃ immo occidenti talem bannitũ etiam pmium constitui põt,secũdum com. vt Alex.concludit post alios, quos refert in l.si plagij in prin.ff.de ver.obl.& ibi in prin. dicit hoc etiam procedere in foro consciẽtiæ,quando hoc facit zelo iustitiæ ad bonũ commune, secus mala si intentione ad vindictam, quia tunc esset peccatum mortale. Dec.in c.dilecti nu.38.de excep.& ita intelligitur glo.in c.inter hæc,34.q.2.dum scribit occidentem bannitum ex statuti dispositione mortali peccato ligari, quã glossam simpliciter secutus est Ripa.in l. si ex plagij nu. 7.de verb.oblig.quoniam glossa illa intelligitur quando is occidisset non bono zelo, sed vindictæ causa,vt declarauit glossam illam Alex.in d.l.si ex plagij. Quinimo nec peccat,qui occidit eum,qui iniustè, & iniquè bannitus esset,ita Bal.in l.1. C. de pœn. cuius ratio est quia sententiã banni constituit occidentem in iusto errore,l.pen.ff. de adult. pro sententia enim præsumitur,l.Herennius,§.Caia.ff.de euic.l.2.C.de of.ciu.iu.

50 Peccaret † tñ mortaliter,& puniri posset filius occidens ꝓprium patrem bannitum, arg.tex. de patrono ad patrem in l. si adulrium cũ incestu.§.liberto.ff. de adult. ꝓbat etiam tex.in §.1.in fi.in auth. de incest.nup. Dec.in c.quæ in ecclesiarum, nu.14.de constit.peccaret ẽt mortaliter is,qui nõ ob publicam vtilitatem,sed propriam,priuatamque bannitum interficeret, vt quia odio eũ persequebatur, & posset iudex pœnam arbitrari,& indicere, Bart.in l. nulla.C.de delat.lib.10.Fel.in d.c.quæ in ecclesiam nu.12. Marsi.consi.9.nu.28.& ratio est,quia hic homicida non eum interficit contemplatione Reipublicę,ac ad illius commodum,sed propria causa,& beneficio.Et in dubio præsumitur occidisse ob liuorem,& inimicitiã, non ad Reipublicæ vtilitatẽ, vt probat tex. in c.omnes 6.q.1.tex.in l.fi. in fi.ibi aut propriũ fortasse inimicum sub huiusmodi vindictæ nomine.C.de malef.& mathem.

51 Peccaret etiam † qui bannitum iam captum, vel sub protectione curiæ interficeret,quia posset puniri, ita Bar.in l. laqueum. ff.d' acq.rer. dom.Bal.in l.libertas.ff.de statu homi.Fel.in c.cum iuramẽto de homic.probat tex.in l.1.§.vlt.C.de custod.reo.in l.carceri,ff.eod.tex.sing.in l.fi.c.de malef.& mathem.Peccaret etiam mortaliter,& dignus pœna, qui mulierem prægnantem bannitã interficeret,ita Io. de Anan. in c. intelleximus,nu.7.de ijs,qui filios occid.& hoc ideo ne fœtus innocens pereat, l.Imperator, ff. de statu homi.l.prægnãtis,ff.de quęst.Quod procedit ẽt si fœtus esset inanimatus,Alex. ad Bart.in d.l.prægnantis.Vltimo pœna dignus esset, qui bannitum habentem saluum conductum interficeret, qui non solum punitur,vt homicida, sed vt securitatis violator,Dec.consi.327.nu.4.Socy. Iun.consi.58. num.decimosecundo, lib.1.

52 Præter tamen hos casus † non peccat is, qui bannitum interficit, quod secus tamen dicimus de viro interficiente vxorẽ in adulterio deprehensam, & rõ differentiæ inter adulterũ,& bannitũ hæc est,quia in adultero lex permittit homicidium, ideo peccat, & irregularis est.In diffidato autem lex cõcedit. Ideo solum irregularis efficitur; ita Syl in verb.homicidium, 1.nu.6. Et in verb. Assassinus, quæst.3.

53 Et nota † q̃ statutum concedens bannitum posse occidi,extendit etiam, vt possit impunè bonis spoliari, nam qui habet potestatem vitæ, vtiq; etiam vr̃ habere in bonis ipsius, ita glosa arguit in c.in literis in verbo prædo in fi.de restit.spolia. facit tex.in c. ex parte el 3.de deci.& sic in materia odiosa procedit argum.de maiori ad minus,Decius in c.quia in tantum num.17. de præbẽ. Franc.in cap.1.de homic.lib.6. num.5. in fi. addens insuper non posse vxorem talis banniti adulterari.

54 Quarta decima.peccat † mortaliter, & homicida est,qui seipsum interficit desiderio melioris vitæ, seu felicitatis consequendæ, sicut legitur philosophum quendã Tẽbrotum lecto Platonis libro de immortalitate animæ fecisse. Sic etiam,qui hoc faceret ad euitandas vitæ pręsentis miserias,vel propter peccatum mortale commissum,sicut fecit Iudas,vel ad euadẽdũ alterius peccatum,sicut quædam nupta impetita à Diocletiano, vel ad euitandum peccatum proprium,quod inde timetur,v.g.consensum in delectationem veneream, Syl. in verb.homicidium,1.c.1.vers.secundum,tertium, & quartum,& quintum.

Quinta

55 Quinta decima, peccatum † esset mortale alicui vitam abbreuiare per abstinentias, quas scit esse indiscretas, etiam si absq; intẽtione abbreuiãdi id faciat, si aduertit, quòd eam abbreuiat, c. non mediocriter de consecr. dist. 5. si tamen existimaret se per abstinentiam bonũ opus facere, vel probabiliter illam non esse indiscretam, neq; veniali ter peccat, D. Tho. quodlib. 5. versi. 18.

56 Sexta decima. Mortaliter † peccat, qui deliberate pro quouis infortunio sibi mortem exoptat. Sic qui virilia sibi abscindit, homicida est, c. si quis absciderit dist. 55. & est irregularis, etiam si sancta intentione faceret. Vt qui se castrat, vt melius castitatem seruare possit, sicut de Origene tradit ecclesiastica Historia, Syl. in verb. homicidium, 1. q. 1. si vero quis se, vel alium mutilet, quia est membrum corporis corruptiuum, non peccat, neque est irregularis, nisi ex mutilatione sequeretur deformitas, vel impotentia ad ordinis executionem, Syl. in verb. homicidium 3. q. 3. vers. 1.

57 Facit † etiam contra hoc præceptum, & per consequens mortaliter peccat medicus imperitus, q. ex notabili ignorantia nocet infirmo, etiam si sanitas sequatur: quia exposuit se periculo mortalis peccati, idest operi, ex quo sequi poterat notabile damnum proximo. Sylu. in verb. Medicus, q. 1. Imo in verb. homicidium, 1. nu. 5. ver. 2. inquit quòd exercendo medicus medicinas periculosas in religiosis, & sãctis, grauius peccat, quàm si experiretur in cæteris personis.

SVMMARIVM.

1 *Synodus V. Constantinopolitana abortiones procurantes quibus pœnis subijciat, & quibus Concilium Hylerdense.*

2 *Procurantibus abortiones, quoquomodo vel per se, vel per alios, ex constitutione Sisti V. quibus pœnis addicantur, & nu. 6.*

3 *Clericis criminis abortionis reis quæ pœnæ eadem constitutione sint indictæ.*

4 *Steriles, & vt ineptæ ad concipiendum mulieres efficiantur, operam dãs pęnis, quibus abortum procurantes, afficiendus.*

5 *Iudices in crimine abortionis possunt procedere etiam per simplicem denũtiationẽ, & admittere testes alias de iure inhabiles.*

7 *Rei huius criminis nullis nec indulgentijs nec iubilæis, vel concessis, vel concedendis absolui possunt, nisi in articulo mortis & nu. 35.*

8 *Clerici huiusmodi delictis coinquinati à solo Papa super irregularitate dispensationem accipere possunt.*

9 *Mulieres suas ancillas prægnantes per cussionibus oneribusq; onerantes, vt partus eijciant, sunt eo secuto excommunicatæ.*

10 *Prægnantes ventrem percutientes, vel grauissima onera suscipientes ad eijciendum partum, in excommunicationem incidunt.*

11 *Mulier, vt liberius libidini inseruiat, vel alijs de causis fœtumenecans, vel conceptionem impediens, homicida est.*

12 *Potiones prægnanti porrigens, vt aboriatur, quacunque ex causa tam de fœtu animato quam inanimato, homicida fit, an dicatur verè homicida, nu. seq.*

14 *Mulieri, quæ sibi vim intulit ad eijciẽdum partum quæ pœna olim, & quę hodie debeatur.*

15 *Mittent aliquid ex consilio medici alicui mulieri per lenam ad aboriendum, omnes pęnam excommunicationis incurrunt.*

16 *Potiones qui dedit prægnãti, vel etiã vendiderit, quo partus eijceretur, in dubio an res sit sortita effectum, an habendus sit is homicida, & numero 20.*

17 *Homicida habendus etiam, qui amore impulsus, nec vt obesset, medicamenta dedit mulieri, quæ ob id obijt.*

18 *Venam sibi mulier in pede secans ex consilio medici, quo aboriatur, re secuta,*

uta, & ipsa & consultor incidunt in excommunicationē, secus de emittentibus semen extra vas.

19 *Mulier multis poculis sūptis ad abortum, si res exitu caruit, tantum peccauit mortaliter.*

21 *Mulier præbens viro suo potiones ad impediendam generationem, homicidij rea fit.*

22 *Medicus medicinas ægrotanti mulieri præbens, quòd illi mortem timeat, ad eijciendum fœtum animatum, homicida est; & quid de fœtu nondum animato, nu. 24.*

23 *Filia suasionibus matris eijciens an incidat in supra dictam constitutionē.*

Abortum fœtus inanimati procurans impropriè homicida dicitur.

25 *Ludens cum prægnante, si ex eo abortus sequatur, an excommunicationē incurrat, distingue, vt hic, de ludo licitè, vel illicitè.*

26 *Clericus, qui abortui operam dedit, re secuta, quando intelligatur priuari dignitatibus, & beneficijs ecclesiasticis iuxta prædictā constitutionē.*

Clausula ipso facto, quid operatur.

27 *Clericus primæ tonsuræ, reus huius criminis, nec ad minores promoueri, neque vllum beneficium etiā simplex potest habere.*

28 *Pœnas huius constitutionis, vel penitus, vel ex iusta causa ignorans licet constitutionem non ignoret, an incurrat in excommunicationem, & quid de eo, qui scit in confuso, & nu. 30. & 31.*

29 *Potionē qui non ex contemptu sed timore mortis porrigit mulieri ad aboriendum an incurrat in excommunicationem.*

32 *Constitutio Papalis nondum vbi committitur peccatum publicata, an obliget peccantem, cum sit publicata Romæ.*

Constitutionem papalem non ligare, nisi post duos menses, quomodo id intelligendum.

33 *Potionem qui dedit mulieri, quæ postea se non fuisse grauidam cognouit, an incidat in censuram.*

Constitutio pœnalis est extendenda ad euitandum periculum animæ.

34 *Reum huius criminis, oportet summū pontificem audire, vt absoluatur, excepto casu articuli mortis.*

36 *Episcopus non obstante prohibitione pontificis, an posit monialem abortionis ream absoluere periculo famę imminente.*

37 *Constitutiones casuum papalium sufficit esse Romæ publicatas, obligant. n. etsi receptæ non sunt à principib.*

Contra procurãtes abortum ex constitutione. S.D.N. Sixti V. quæ incipit effrenatam perditissimorum hominum anno, 1588. Quarto Kal. Nouembr. Cap. LXII.

POst præfationem, quare motus sit. S. D. N. Sixtus Quintus ad promulgandum hanc constitutionem, sic inquit.

1 Vnde non † immerito 6. Synodo Constantinopolitana sancitum est, vt personæ, quæ dant abortionem, medicamenta, & quæ fœtus necantia venena accipiunt, homicidæ pœnæ subiiciantur. Sed & veteri concilio Hylerdensi cautum est, vt qui conceptos ex adulterio fœtus necare studuerint, vel in ventribus matrum potionibus aliquibus colliserint, si postea pœnitentes ad ecclesiæ mansuetudinem recurrant, omni tempore vitæ suæ fletibus, & humilitati insistant. Si vero clerici fuerint, officium ministrandi eis recuperare non liceat; omnesque tā ecclesiasticæ, quā profanæ leges grauibus pœnis afficiunt eos, qui in vtero matris puerperium interimi, aut ne mulieres concipiant, siue vt conceptos fœtus eiiciāt, nefariè machinentur. Nos igitur post repressam

pressam eorum temeritatem, qui matrimonij iura violare, & quantum in ipsis est, vinculum indissolubile dissoluere præsumunt, qui ve turpiorib. quibusdam incestis se inquinare nõ erubescunt; hoc quoque malũ, quantum viribus nostris à Deo traditis con tendere possumus, nostris potissimum temporibus exterminare volentes.

2 Omnes quoscunq; † tam viros, quã mulieres, cuiuscunq; status, gradus, ordinis, ac conditionis, ēt clericos seculares, vel cuiuscunq; ordinis regulares, quamuis dignitate, ac præeminentia ecclesiastica, vel mũdana fulgentes, q. de cætero ꝑ se, aut interpositas ꝑsonas, abortus, seu fœtus immaturi, tã animati, q̃ etiam inanimati, formati, vel informis eiectionẽ procurauerint percussionib. venenis, medicamentis, potionib. onerib. laboribusq; mulieri prægnanti impositis, ac alijs ēt incognitis, vel maxime exquisitis rationib. ita vt re ipsa abortus secutus fuerit: Ac ēt prægnantes ipsas mulieres, quæ scienter p̃missa fecerint, pœnas tam diuino quã humano iure. ac tã ꝑ canonicas sanctiones, & apostolicas constitutiones, quam ciuilia iura aduersus vero homicidas, qui homicidium voluntarium actu, & re ipsa patrauerint propositas, & inflictas, quorum omniũ tenores his nostris literis pro expressis & ad verbum insertis habemus, eo ipso incurrere hac nostra perpetua valitura constitutione statuimus, & ordinamus; ipsásq; pœnas, leges, & constitutiones ad casus præfatos extendimus.

3 Eos † vero, qui clerici fuerint, omni priuilegio clericali, officiis, & dignitatib. & beneficiis ecclesiasticis. quæ sic vacatura nostræ, & sedis Apostolicæ dispositioni perpetuo reseruamus, ipso facto priuamus, & in futurum inhabiles ad ea suscipienda decernimus. Adeo vt illi, qui hoc delictum commiserint, non secus atq; ij, qui sua voluntate homicidium perpetrauerint iuxta Cõc. Triden. decreta, ēt si crimen id nec ordine iudiciario probatum, nec alia ratione publicatum, sed occultum fuerit, ad sacros ordines promoueri, aut in susceptis ordinibus ministrare nullo modo possint.

Nec illis aliqua ecclesiastica beneficia, etiam si curam non habeant animarum, cõferri liceat, sed omni ordine, beneficio, ac officio perpetuo careant.

Nec non & illos, qui clerici non fuerint, & illa perpetrauerint, non solum pœnas incurrere supra narratas, sed etiam inhabiles ad ordines, & alia prædicta decernimus, & declaramus. Volentes quoq; vt hi, q. foro ecclesiastico subiecti (vt ꝑfertur) deliquisse cõperti fuerint, ꝑ iudicem ecclesiasticũ depositi, & degradati, curiæ, & potestati seculari tradant, q̃ de eis illud capiat supplicium, quod cõtra laicos vere homicidas, & per diuinas leges, ac ciuilia iura est depositum.

4 Præterea † eisdẽ pœnis teneri oĩno statuimus eos, q. sterilitatis potiones, ac venena mulierib. ꝓpinauerint, & quo minus fœtus cõcipiẽt, impedimẽtum p̃stiterint, ac ea faciẽda, & exequẽda curauerint, siue quocunq; mõ in his ꝯsulerint, ac mulieres ipsas, q̃ eadẽ pocula spõtè, ac sciẽter sumpserint.

5 Quo circa † mandamus vniuersis, & singulis iudicib. ordinarijs, & delegatis, tã ecclesiasticis, q̃ secularib. quib. ꝯ criminũ reos, & quo ad ea hmõi de iure, vel rõne delicti, aut personarum legitimè cõpeteret iurisdictio, ita tñ vt inter eos p̃uentioni locus sit vt in his delictis, q̃ vt plurimum in occulto procurant, ꝯ quoscunq; non solum ꝑ accusationẽ, & delationẽ, verum ēt per inquisitionẽ, ac simplicẽ denunciationẽ ꝓcedant. Ac ad illa ꝓbanda testes alias de iure inhabiles, eorundẽ tñ iudicum arbitrio, habita rõne personarũ, cãrum, & qualitatũ illarũ ac circunstantiarũ quarumcunq; admittant, ac in eos, q. culpabiles fuerint, ꝓut per nos sancitum est demum animaduertant.

6 Insuꝑ † vt immanissimi huius delicti grauitati non solũ tꝑalib. verum ēt spiritualib. pœnis ꝓspiciamus, ac ꝓuideamus, omnes, & singulos cuiuscunq; status gradus, ordinis, vel conditionis existentes tã laicos, q̃ clericos seculares, nec non mulieres seculares, vel quarũcunq; ordinũ ꝓfessas, qui, vel q; vel vti principales, vel vt sociæ, consciæue ad tale facinus committendum opem, consilium, fauorẽ, potionẽ, vel alia cuiuscũq; generis medicamẽta scienter dederint. Ac ēt scribendo literas priuatas, vel apochas, vel alias verbis, aut signis iuuerint, aut cõsuluerint, vltra supradictas pœnas ipso facto nũc prout ex tunc excõmunicamus, ac pro excommunicatis declaramus.

7 Decernentes, † ac declarãtes, q. ꝑ q̃cunq; iubilea, & indulgentias ēt cruciatæ sanctæ iubilei, aut quouis alio titulo ꝯcessas, & cõcedendas. Ac ēt vigore priuilegiorũ, mare magnum, vel alias q̃uolibet nuncupatorum q. busuis congregationib. regulariũ, aut epis vigore Conc. Trid. vel alias per nos, & prædecessores nostros q̃uocunq; concessorum, vel

vel in futurũ cõcedẽdorũ. Nec personæ sic vt pfertur delinquentes, & excommunicatę pterquã in mortis articulo absolui valeãt.

8 Nec cum † ijs clericis, qui hmõi delicta perpetrauerint, & si eorum crimen occultũ fuerit sup irregularitate præmissorum occasione ɔtracta, nec per locorum ordinarios, nec per alios quauis authoritate fulgẽtes, quam per nos, & Romanos Pontifices nostros successores, & tunc non nisi vrgentissimis de causis dispensari possit. ac tã absoluendi, quàm dispensandi facultatem huiusmodi etiam quo ad forum conscientiæ in casibus superius expressis nobis, & successoribus nostris reseruamus. statuentes sic in præmissis, & vniuersis, & singulis per quoscunque iudices ordinarios, & delegatos, & causarum palatij Apostolici auditores, & S.Rom.Eccle.Cardinales sublata eis, & eorum cuilibet quauis aliter iudicandi, & interpretandi facultate, & authoritate in quauis cã, & ĩstãtia iudicari, & diffiniri debere. Irritumque, & inane quicquid secus super his à quocunq; quauis authoritate sciẽter, vel ignoranter contigerit attentari.

Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, aut alijs Regibus aliter forsan circa præmissa disponentibus, aut in casibus præfatis distinguentibus, cæterisq; contrarijs quibuscunq; &c.

Volumus autem aut præsentium literarum exemplis &c. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam, &c. Datum Romæ. Anno 1588. Quarto Kal. Nouẽbris. Hæc sunt verba constitutionis, ex quib. plures deciduntur quæstiones, &

9 Prima dominæ † quæ animo irato suas famulas prægnantes nimis percutiunt, vel earundem opera vtuntur in seruitijs domesticis, in lotione pannorum, & in afferendis lignis, & tandem data opera, & ex proposito illas affligunt nimis laboribus, & oneribus, hac ex causa, vt sequatur abortus. Sunt illo secuto excommunicatæ. Secus vero si non ex proposito, sed ex quadam imprudẽtia id fecerint. Ita colligitur ex pdicta constitutione, in verb. procurauerint, & onerib.

10 Secunda. In eandem † excommunicationem incidunt mulieres grauidæ, quæ videntes se nimis à dominabus affligi, pugnis suũ ventrem percusserint, vel se vltra modum onerauerunt animo faciendi abortum, præsertim si seruæ Christianæ fuerint, vt dominas suas fœtibus priuent. Ita colligitur in prædicta constitutione, in verb. oneribus procurauerint.

11 Tertia. Mulier † meretrix, vel alia, quam non decebat habere filios, & vt libidini liberius vacaret, vel odij fomite nolebat filios habere, vt esset ingrata coniugi, vel vt illi succederet ab intestato, vel facilius ex testamento aliquid acciperet, fœtum necauit, vel conceptionem impediuit potando aliquid, homicida est, ita tex. in c.5. de homici. & per cõsequens excommunicata, vt manifestè patet per dictam constitutionẽ.

12 Quod idem dicendum de eo † qui dedit potiones ad faciendum abortum. vel ideo, quia non dicebat apparere prægnantem, erat enim nobilis, & ppterea timebat mortem, vel infamiam, vel ideo dedit propter paupertatem, ad euitandam sobolem, licet matrimonium ad hoc sit institutum ad procreandam prolem, & hoc intellige tam de fœtu animato, quàm inanimato, nam in primo casu verus reputatur homicida, & per consequens irregularis est, 2.q.5. consuluisti 32.q.2. quod vero non formatum à contrario, & cap. sequen. Moyses. vbi notatur, de creatione animæ.

13 In secundo † casu scilicet, vbi non erat formatus, nec anima infusa in cordore, 56. distinct. nasci, non est de iure irregularis, nec reputatur homicida verus, quantum ad irregularitatem, in d.c. quod vero, sed interpretatiuus, scilicet vt pro homicida habeatur quo ad pœnitentiam. 25. distinct. capit. vnum §. criminis.

14 Hinc dicit lex quòd mulier, † q̃ sibi vim intulit, vt abortiret, non afficitur vltimo supplicio, sed in exilium ponitur. ff. ad legẽ Corneliam de Sicar. l. si mulier, si autem formatus erat fœtus, vltimo supplicio afficiebatur. ff. de pœn. l. si quis aliquid. § si quid abortioni. Hodie vero irregularis est, & incidit in dictam constitutionem, per verba ille fœtus inanimati.

15 Et idem de † eo, qui mittit per lenã quædam ad impediendam generationem, & hoc fecit consilio medici: quia oẽs incurrũt si ex proposito id faciunt. Ibi pterea eisdẽ.

16 Sed quid si dubitat, † an pocula effectũ fecerint nec ne, cum varijs de causis mulier soleat esse sterilis, & nõ facile grauida fieri. Vel fuit pcussa mulier pgnans, & dubitatur an ex illa pcussione sit secutus abortus, vel an fętus sit animat⁹, nec ne, vel dubitat aromatarius, q ɔfitet se vẽdidisse tã viris, q̃ mulieribus varias potiones noxias, ex qbus solet seq abortus, & hoc animo dedit scienter

ter petentibus: an ex illis potionibus secutus fuerit, & nullo modo potest à personis prædictis id intelligere. Dic quòd in omnibus casibus debet se homicidam existimare atq; irregularem ita per tex. in c.ad audientiam,c.significasti,de homic.volunt. gl.singu.in cap. vnico, de scrutinio in ordi faci. Sylu.in verb. Abortus in fin.& in verb.homicidium.1.num.2.

17 Rursum. Homicida † quoque est is, qui non ex odio, sed ex amore dedit mala medicamenta mulieri, non vt interficeret, & mortua est,ratio est, quia dedit operam rei illicitæ tex.est in l.si quis aliquid.§.abortionis.ff.ad l.Corn. de Sicar.

18 Illa etiam,quæ† sentiens se grauidā priusquam fętus animaretur, fecit sibi secari venam in pede consilio cuiusdam medici,vel barbitonsoris, ad finem faciendi abortum. Illo secuto incidit in hanc constitutionem vna cum consulentibus per verbum, procurauerint.Quod secus intelligerē de ea,quæ nihil sumpsit ad sterilitatem inducendam, sed maritus cum consensu vxoris semē extra vas disperdebat.

19 Sed quid si † multa pocula sumpserit sterilitatis, non tamen fuerit secutus effectus dic quòd non incidit,vt clare patet per dictam constitutionem,verū mortaliter peccauit, & puniri debet in foro pœnitentiali, vt homicida: quia affectus animi punit pro delicto consummato,vt no.in c.sicut dignū ex verb.illi autem, de homic.

20 Sed quid † si mulier pocula sterilitatis accepit consilio cuiusdam iuuenis, qui tātum literas scripsit, vel misit medici apochā de modo procurandi abortum,an incurrat iuuenis secuto effectu dic, quòd sic, vt patet in dicta constitutione.

21 Quid si econtrario † mulier dederit potiones viro suo ne possit generare,dic quòd sic tex.est in c.si aliquis, de homic.argu.eorum,quæ dicuntur per Caiet.22.q.154.ar.1.

22 Homicida † etiam est, & in culpa medicus,qui potionibus,vel alio remedio abortioni fętus animati cām dederit ad salutem ipsius prægnantis,erat enim mulier in articulo mortis, vel forte probabiliter credebat illam morituram esse ob partus difficiles,quos habere solita fuit mulier, & ideo dedit & ratio est,quia debuit in omnipotētis Dei voluntate relinquere, & nō partum interficere,& idē dic si potiōes medicus dederit,vt peccatum lateat,ita Coua. in cle.si furiosus.2.par.§.3.nu.1.Syl.in verb. medicus nu.4.Naua.c.25.nu.62.not.4.

23 Sed quid si† filia minor prægnans suasionibus impiæ matris abortum fecit, vt suam turpitudinem occultaret, an comprehēdatur,dic quòd non.Imo videtur etiam excusari in foro fori,cum matris iussus, ac mandatum, & ætas illi excusationem præbeat, vt inquit Dec.consi.535.

24 Sed quæritur † q.d de medico,qui dat medicinam prægnanti,vt aboriatur, fœtus tamen non erat adhuc animatus,an comprehendatur in dicta bulla, dic ꝙ non. Cū nec peccet mortaliter.Imo tali casu debet dare medicinam,quia licet impediret animationem futuram fœtus,non tamen esset causa mortis alicuius hominis, & vnum hominē liberaret à morte.Ita Io.de Neap. quodlib. 10.Sylu.in verb.medicus q.4.Coua. in d.cle. si furiosus.2.par.§.3.num.1. Et nec obstat,ꝙ constitutio comprehendit etiam eos, qui abortioni fœtus non dum animati causam dederint,cum hi impropriè sint homicidę: quia illud intelligitur, quando sunt causa,secus si sit ad liberandam mulierem à morte:sed si dubium sit vtrum sit animatus,necne,videtur peccare mortaliter, & debet se reputare irregularem, dando medicinam: quia exponit se periculo peccati mortalis idest homicidij.facit glo.in d.c.vni.de scrut. in ordi. faci.

25 Item quæritur, an † abortio ex ludo contingens illi imputetur, qui cum prægnante ludit.dic quod non modo ludus leuis sit, & licitus ratione personæ, vt qa maritus erat, aut frater, vel alia coniuncta persona. Secus vero si ludus non fuisset licitus, vt quia sacerdos parum honeste luderet cum muliere prægnante, quia si inde secutus est abortus,excommunicatus est, & irregularis. ita tex.& ibi Doct.in c.sicut Io 2.de homic. Attamen si quis non sacerdos probabiliter ignoraret prægnantem esse, & propterea lusit cum illa,ex quo postea secutus fuit abortus,non esset irregularis,Couar. in cle. si furiosus §.4.nu.10.vers. Quinto.

26 Rursum cum † in prædicta constitutione dicatur.Priuamus omni priuilegio clericali,dignitatibus, & beneficijs ecclesiasticis, & officijs,atque in futurum inhabiles ad ea suscipienda decernimus, an intelligantur secuto abortu fœtus inanimati, crimine adhuc occulto,clerici priuati beneficijs,& teneantur renuntiare dignitatem, & religiosus deponere officium,caute tamen, & honestis excusationibus ad euitādam infamiā

Dic quod non, nisi post latam sententiam, vt diximus supra in 1. præc. Et si dicis quid operetur dicta clausula. Ipso facto priuamus. vide ibi. vbi inter cæteros effectus non potest clericus tota conscientia retinere fructus extantes à die commissi delicti. Poterit tamen secundum Innoc. retinere vitę necessaria stricte, de consilio confessoris, ita quod saltem ne egeat, & alios fructus restituere, facit quod dicit Sylu. in verb. Beneficium tertia, quæst. 20.

27 Sed quid † si esset clericus primæ tonsurę tãtum, an possit promoueri ad minores ordines, & ita diuinis inseruire. dic quod non. Sed an possit habere beneficium tenue simplex. dic quod non: quia comparatur homicidio voluntario, qui ab omni beneficio exclusus est. vt per Concil. Triden. sess. 14. c. 7. de reform.

28 Præterea quæritur, † Quid si quis nõ tantũ suspicatus fuit, sed etiam certo sciuit constitutionem editam à sum. Pontifice contra procurantes abortum, ignorauit tamen pęnas statutas contra contrauenientes, an incurrat. Resp. quod non: & ratio est, quia ad incurrẽdam excommunicationem semper oculus habendus est, si huiusmodi cõtrauenіens possit dici inobediens. quia si inobediens dicitur, excommunicatus est: cum authoritas excommunicãdi non sit in ecclesia, nisi in illum, qui ei non obedit, vt patet in Euang. Matth. 18. Qui ecclesiam non audierit sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. At qui probabiliter pœnas in constitutione summi Pontificis sub excommunicationis censura latas ignorat, excusatur ab illa censura: quia inobediens dici non potest, Sot. dist. 22. q. 1. artic. 2. ver. Quartus demum casus. Et hæc est com. opinio, vt asserit Naua. c. 27. nu. 271. ver. 13. contra Coua. in c. Alma mater. §. 10. nu. 2. vers. hinc denique.

29 Item, an † inobediens dici possit, qui non ex contemptu, sed forte timore mortis, quę forte incurrenda esset à muliere, dederit potionem illi. Dic quòd sic. q̃a in materia excommunicationis inobedientia non solum incurritur ex contemptu, sed etiam si procederet alia ex causa. Hinc infert Couar. in d. c. Alma. §. 9. num. 3. versi. Est etiam adnotandum, quòd si fertur excommunicatio in nõ dimittentes concubinas, quod si quis nõ ex cõtemptu, sed ex appetitu libidinis nõ vult dimittere, in excommunicationem incidit.

30 Sed quid si † sciuerit constitutionem Papalem, & pœnas in ea contentas, sed in confuso, v.g. quòd sit addita excõmunicatio, & sit casus Papæ reseruatus. Resp. quòd contrauenіens in illam incidit: & ratio est, q̃a tunc potest dici inobediens, ex quo scit non solum actum esse damnatum, & constitutionem editam, sed & pœnas ibi additas.

31 Sed an qui † dederit potionẽ mulieri grauidæ, intra cuius vterum nondum erat fœtus animatus (fœtus enim dicitur animatus si masculus est, dierum quadraginta, & si fęmina, octoginta ab ipso conceptu, Doct. in c. si aliquis, de homic. probatur in c. Moses, 32. quæst. 2. motus ex consilio cuiusdam viri scientia, & conscientia præditi, dicentis nõ intelligi constitutionem Papalem de fœtu inanimato, sed tantum animato, incurrat in censuram, dic quòd non: cuius ratio est, q̃a iste ignorat ignorantia iusta. Nauar. in manu c. 23. num. 41. & sequ. sicut etiam à simili inquit, in c. 17. num. 83.

32 Sed quid † si constitutio non erat ibi publicata, quando potionem dedit, quamuis Romæ publicata esset, & contrauenіens sciuerit, an excusetur dic quòd non, secundum glo. in c. 2. de reb. eccl. non alie. lib. 6. Sylu. in verb. lex q. 6. versi. 3. in fin. Nam id, quod dicitur constitutionem Papalem non ligare, nisi post duos mẽses à die promulgationis, intelligitur quo ad validitatem actus, non autem quo ad culpam, vt not. Dec. in c. 2. de constit. nu. 37. Vnde qui antea resciuissent, continuo excusatione nudarentur, vt inquit Sot. de iust. & iu. lib. 1. q. 1. artic. 4.

33 Item quæritur, an † incidat in censuram is qui potionem dedit ad faciendum abortum, si mulier fatetur se tantum susceptam fuisse esse prægnantem, quia sumpta potione post modicum tempus, quo illa suspicabatur se esse grauidam, fecit secundum consuetudinẽ aliarum mulierum, purgationẽ. Resp. tam hominem, quam fœminam incidisse: quia in dubio semper præsumitur in deteriorem partem, vbi vertitur periculum animæ, glo. singu. in capitu. vnico, de seru. in ordi. faci. facit tex. in capitu. iuuenis, de sponsa. Abb. in capitu. ad audientiam, de homic. & in capitulo ex tenore, qui fil. sint legit. vbi inquit ad euitandum periculum animarum constitutionem pœnalem esse extendendam.

34 Rursum, quid agendum † quando in constitutionem incidit. Respondeo quòd debet adire summ. Pontificem, vt absoluat eum, nisi in articulo mortis, quo casu potest absolui à quocunque sacerdote, vt diximus in

prima parte, capitu. 13. vbi etiam diximus, quid faciendum de eo, qui non est in articulo mortis, sed tamen adeo impeditus est, vt Romã ire nequeat, an possit absolui à quocunque sacerdote.

35 Item quid † si in iubileis concederetur ampla facultas absoluendi à quibusq; casibus in bulla cęnæ Domini cõtentis, an possint huius rei criminis absolui. Dic ꝙ non, vt patet in dicta constitutione.

36 Rursum, an † episcopi in casibus occultissimis facultate Concilij Tridentini possint absoluere monialem sibi subditam talis criminis ream: cum non possit adire sedem Apostolicam, & esset periculum infamiæ, non suscipiendo Eucharistiã cum alijs. Dic quòd sic, ita Nauar. capit. 27. in noua editi. num. 239. modo prudenditissimis perstringatur moderaminibus secundum Sotum, in quarto senten. dist. 18. q. 2. artic. 5. versicu. hoc autem dubium: non obstante ratione allata per Couar. in c. alma mater §. 2. nu. 2. in fi. qui tenet, quod non possit: & ratio est, quia lex de non infamando proximum est lex diuina, & naturalis, lex autem, quæ iubet sanctum idest communionem non debere dari canibus idest peccatorib. est diuina, & positiua & ideo debet credere illi scilicet de non infamãdo proximum, ita à simili inquit Nauar in manu. c. 7. nu. 3. Quare crederem episcopum non obstante prohibitione facta à sum. Pontifice, si adesset probabile periculum famæ, posse illam absoluere; eo magis quia præsumitur pęnam noluisse quodammodo quispiam seipsum infamare, & per consequens absolutio contra talem reseruationem tene, vt inquit Syl. in verb. confessor. 3. 1. q. j er t m.

37 Sed an sine assensu Regio † in Regno Neapol. sit seruanda hæc constitutio in foro conscientiæ. Resp. quòd sic, quia illud, qđ dicitur, ꝙ lex vt liget in foro conscientiæ, oportet vt sit publicata, & recepta, procedit in lege, quæ præcipit, vel inhibet aliquid quod non est lege diuina, vel naturali præceptum, vel inhibitum. Non autem in lege prohibente aliquid, quod est lege diuina, vel naturali inhibitũ, vt est in materia abortus, hinc est, quòd cum omnes casus papales sint huiusmodi, non oportet, vt recipiantur, sed sufficit, vt Romæ sint publicati, non enim est necesse, vt in omni loco publicentur, sed satis est, vt in curia Romana, vt com mu. tenent Docto. vt asserit Abbas in capi. cnotaerit, de senten. excommunica. Sylu. in verbo, text. quæstio. sexta, versicu. tertio, ad hoc vt contrauenientes obligentur in foro conscientiæ, ita vt non possint absolui, nisi à sum. Pontifice, vel de eius mandato.

SVMMARIVM.

1 *Consultor homicidij, furti, vel similiũ, & ad pœnam, & ad interesse tenetur si modo delinquens crimen non erat commissurus.*

2 *Consultor quando delinquens erat delictum perpetraturus punitur mitiori pœna.*

3 *Consulens fit irregularis, etiam si non is contra quem sed is, cui consuluit, occiditur.*

4 *Consulens homicidium, credens tamen non admissum iri, etsi post longum tempus admittatur, peccat mortaliter.*

5 *Consulentem delictum, quænam reuocatio excuset.*

6 *Loquens in genere de modis aboriendi coram multis non fit irregularis, nec si clericus de pœna delicti interrogatus, respondeat, esse mortem.*

7 *Mandãs homicidium. etiamsi alioquin delinquẽs erat executurus, tenetur pœna homicidij.*

8 *Mandans aliquem vulnerari, si occidatur, fit irregularis, & quare, fallit, vt nu. seq.*

10 *Mandans expresse, vel tacitè reuocans mandatum ante executionem non est homicida, secus in consulente, & quid de percusione clerici, nume. seq.*

11 *Principum & magistratuum præceptum excusat à pœna ordinaria, nõ à peccato nec à pœna spirituali, numero seq.*

13 *Filio vel famulo affectus iniuria ita locutus, ne domum redeas, nisi aliquid*

noui

noui intelligam de te, irregularis efficitur.

14 *Ratihabitione quo casu quis excommunicationem incurrat, & quo casu tantum mortaliter peccet.*

15 *Ratihabitione irregularitatem non cõtrahi.*

16 *Excommunicatur qui clericũ non defendit, cum possit.*

17 *Rixæ causam præbens, si cum quo rixatur, eius causa, ab amicis occidatur, etiam præter voluntatem, fit irregularis, & nu. seq.*

Formula protestationis in hoc casu.

19 *Tractatui de occidendo qui præsens est, an incidat in irregularitatem tacendo.*

20 *Homicidæ opem præstans post delictũ non fit irregularis, secus in ipso delicto, & an eadẽ pœna puniatur, qua homicida, nu seq.*

22 *Auxilium delinquenti tribus temporibus præstatur: in primo eadem pœna cum delinquente tenetur.*

23 *Auxiliator in actu delicti tenetur eadem pœna, quando alioquin sine auxilio non erat futurum delictum.*

24 *Auxiliator post cõmissum an & quãdo eadem pœna qua principalis, teneatur, & quid de eo qui armatus assistit delicto. & nu. seq.*

Qualiter peccent contra hoc præceptum consulentes, mãdantes, & consentientes. Cap. LXIII.

1 Tenetur † pœna homicidij, & irregularitatis is, qui consilium de homicidio dederit ei, qui alioquin non erat crimen illud commissurus, c. si quis viduam, distinct. 50. Deci. in l. consilij, num. 4. & ibi Cagno. num. 6. de regu. iur. idem Dec. in c 1. num. 9. de offic. deleg. Quod quidem extenditur non modo quo ad pœnam, verum etiam quo ad interesse partis læsæ. Nam si alicuius consilio homo occisus fuit, vel res furto subtracta, vel damnum datum, tenetur is consultor æquè, ac is, qui interfecit, vel subripuit, vel damnum dedit, ad restitutionem rei, vel ad refectionem damni, ita in specie Didacus par. 2. §. 13. nu. 1. de reg. iur. lib. 6.

2 Quod † secus dicendum, si crimen erat commissurus, tex. elegans in l. non solum §. si mandato ver. Attilicinus. ff. de iniur. gl. in c. sicut dignum. §. qui vero de homic. & est communis omniũ sententia in c. ad audientiam de homic. nam tunc non pęna ordinaria, sed mitiori arbitrio iudicis puniendus est, & tex. in d. §. qui vero. sic sane text. in §. ope, instit. de oblig. quæ ex delict. nasc. intelligitur, dũ dixit, ex consilio non teneri quẽ furti. scilicet quod pœna ordinaria, quod etiam procedit in atrociorib. delictis, Fel. in c. 1. nu. 8. de offic. delega. & in c. sicut dignum num. 7. de homic. fallit tamen in mandante, vt infra.

3 Rursum. Irregularis † erit cõsulens etiam si ex prauo cõsilio ad homicidium nõ fuerit occisus is, aduersus quẽ tractatus præcesserit, sed ipsemet, cui consilium datum est, Abb. in c. ad audientiam, num. 6. de homic. Franc. in c. fi. de homic. lib. 6. At si consilium fuisset licitum, vt quia consuluit iustam defensionem, tunc si is, qui consilium accepit, contra verisimilem opinionem occidatur, non peccat, nec est irregularis, Syl. in verb. Homicidium 1. q. 10. vers. Quartum.

4 Pariter peccat † mortaliter, & irregularis est consulens amico, vt occidat aliquem inimicũ, quãuis ille incontinenti non fecerit, sed longo tpe interposito: Nec ẽt eum excusat, quod deliberabat consilium reuocare, vel etiã quod reuocauerit, quia nõ sufficit solũ hoc, sed debebat contrarium efficaciter psuadere, vt consulens secuto delicto euaderet irregularitatẽ, ita Saly. in l. 1. col. 6. ver. q̃ro quarto. C. de raptu virg. Et si putabat amicũ suũ non obtemperaturum, in reuocatione debebat hoc intimare illi, contra quem consuluit, vt sibi caueret, Innoc. in c. Ad audientiam vbi Abb. num. 7. de homic. Fely. in c. sicut dignũ nu. 14. de hom. Syl. in verb. Homicidium 1. q. 8. vers. 6.

5 Hinc † Naua. c. 27. nu. 233. respondit irregularẽ fuisse clericum illũ, qui consuluit cõiugi cuiusdam absentis, quæ facta fuerat ex adulterio prægnans, certum modum abortiendi, quãuis postea pœnitentia ductus reuoca-

uocauerit, eo qđ illa verita maritũ regredientem, executa cõsilium, abortiuit. Verũ si efficaciter consiliũ reuocasset, & illa cum effectu promisisset nõ exequi, & postea iterum executa fuisset, vtiq; non esset irregularis. Nec etiam ille qui in genere respondisset coram multis, qualiter fœminæ abortiri possent, quia multa in genere licẽt, quæ in specie non licerent, no. de of. ord. c. si sacerdos, & in l. si vnus. §. illud ff. de pact.

6 Hinc infertur, † quòd & si homicida, & irregularis sit clericus, qui interrogatus à iudice de pœna delicti, respondit, quòd est mors, hoc tamen intelligitur, modo ex consilio, vel responsione speciali secutum fuerit propinquum homicidium, secus vero si generaliter responderet, vel doceret qualiter fures, vel homicidæ essent puniendi, & non esset iudex ille, qui interrogaret, & nec ipse sciret ex sua responsione homicidium esse secuturum. Archidiaconus tamen in c. pessimã, dat cautelam, qualiter debeat respondere clericus interrogatus à iudice de pœna delicti, scilicet. Hoc non pertinet ad me. Consulatis peritiores. Ita Sylu. in verb. Homicidium. 1. q. 8. & vers. tertium.

7 Rursum, mandans pariter tenetur homicidij pœna, etiam si mandatarius alioquin sine mandato esset crimen illud commissurus: quia fit hoc in casu crimen respectu, & causa ipsius mandantis. in specie notat Bart. in l. non solum. §. si mandato. ff. de iniur. & est communis, vt refert Couar. in c. vni. in cle. de homic. par. 2. §. 2. nu. 1.

8 Item irregularis † est mandans aliquem verberari, licet expresse inhibeat ne occidatur, si mandatarius occidat, vel mutilet, tex. facit in cap. fi. de homic. lib. 6. Ita Bald. in l. cum mandati, in fi. C. mand. in l. non eo minus, num. 29. C. de accu. Grammat. consi. 20. num. 1. Cepol. consi. 30. ex quo enim mandatum fuit id, quod non est in potestate mandatarij: nec enim ad mensuram possunt inferri vulnera, sequitur ideo ipsum mãdatum teneri, ac si homicidium mandasset.

9 Quod† secus est, si esset in potestate mãdatarij non excedere mandatum, si voluisset. v. g. mandaui tibi, vt Caium pugno, vel baculo leui verberares, tu vero gladio vulnerasti, & interfecisti. Vel mandaui tibi, vt meretricem sfrisares, (vt vulgo dicitur) & tu eam ense in faciem grauissimè vulnerasti, quo mors secuta est, tunc ego nõ teneor pœna homicidij, ita Bald. in l. cum mandati, in fine. C. manda. & in d. l. non eo minus. Grammat. consi. 20. num. 2. & tertio. In primo vero casu dispensabilis est hæc irregularitas cum non sit homicidium in se volitum, Sylu. in verb. homicidium. 1. q. 7. versic. 4. Naua. c. 27. num. 240.

10 Præterea non † est homicida mandans fieri homicidium si ante effectum expresse sine fictione mandatum reuocauerit, Syl. in verb. homicidium, num. 11. Idem si tacitè, puta restituta prius amicitia, ita vt in notitiam iussi venerit, Nauar. cap. 27. num. 233. Quod secus diximus in consulente, qui si non firmiter credit, quòd locum habeat reuocatio, tenetur indicare occidendo, vt sibi caueat, ne sit irregularis, mandans vero non. Ita Syl. qui supra vers. tertium ponens rationem diuersitatis.

11 Nec etiam tenetur † quo ad Deum, licet quo ad ecclesiam sit excõmunicatus mandans clericum verberari, si postea ante manuum iniectionem reuocauerit mãdatum, demum mãdatarius percusserit, antequàm reuocatio ad se peruenerit, glo. in cap. cum quis versi. mandato, de senten. excommuni. lib. 6. Sed an excusetur à pœna homicidij, qui aliquẽ interfecerit, de mandato sui Principis, quod euitare non poterat absq; probabili periculo, quòd ipse à Principe esset interfecturus, nisi mandato paruisset, Resp. ꝙ excusatur à pœna ordinaria, non tamen à peccato, & extraordinaria, ita Bald. in c. 1. §. iniuria, de pace iura. firm. in vsib. feud. quam communem esse testatur Bolericus in l. capitalium. §. famosos, num. 200. de pœnis, Dec. in l. vt vim, num. 9. de iust. & iu. tex. in c. sacris, vbi Docto. de his, quæ ui. vbi qui necessitate coactus deliquit, saltem à pœna ordinaria excusatur, vt cap. proposito 32. q. 5. & in specie Abb. consi. 4. lib. 1. Quod quidem extenditur etiã si preces ipsius tyranni solum præcederent: nam Principum preces mandata sunt, l. 1. ff. quod iuss. vbi gloss. Affli Deci. 69. num. 5.

12 Extenditur etiam† ad Magistratum, quia mandatum eius excusat in atrocioribus à pœna ordinaria, ita sensit glos. in l. liber homo, la 2. ff. ad l. Aquil. vbi Bald. & Floria. ibi ex text. in l. non videtur §. qui iussu ff. de regu. iu. vbi dolo non facit, qui iudici obtemperat. Non tamen hæc procedunt in foro animæ: quia debet quis potius omnia mala pati, quam malo consentire, ideo peccatum esset mortale, cap. ita ne. 32. quæstio. 2. Nec etiam secundo procederet quo ad pœnam spiritualem in foro ecclesiastico: Nam

qui

qui Principis,seu Magistratus mandato deliquit,non euitat,c.in Canonibus 16.quæst. 1.d.capit. sacris.

13 Insuper irregularis† efficitur passus iniuriam,qui dixit filio,aut famulo,Non regrediaris domum meam , donec ipse aliquid nouum audiam de te.quia tex.in c.si.de homic.lib. 6. non solum procedit in mandato expresso,sed etiam tacito,tex.optimus in c. ex literis vers. Auditis de excess. prælat.& est communis vt refert Couar. in d. c. vnic. §.1.num.3. de homic. In specie tenet Abb. in d.c.ex literis,num.3.in c.sententiam nu.2. Qui cler.vel voti.

14 Rursum.Ratihabitione † cōmittitur homicidium,scilicet, quādo quis habet ratum homicidium nomine suo commissum, arg. c.sicut tuis de Simon.ff.de vi,& vi arma.l.1. §.quoties.1. quæstio. 4. quia præsulatus , vt notant Ioannes, & Archid. 50. dist. Si quis viduam,Goffre.infra de excess. præl.ex literis.& Archid.17.q.4.c. omnes in glo. Quod quidem homicidium si non alicuius nomine v.g. Titij, commissum , is postea ratum habuit,mortaliter tantum peccauit, c.cum quis de senten.excomm.lib.6.in secunda sui parte . At si fuerit cōmissum nomine ipsius Titij,qui postea ratum habuit, v.g.Amicus Titij clericum percussit,& occidit,a quo Titius iniuriam realem, aut verbalem acceperat,qui postea dictum crimē ratum habuit, auctoremq; criminis recepit,& maiori vinculo amicitiæ deuinxit,tunc eo casu non solum Titius peccatum lętale commisit , sed etiam excommunicatus est. ratio est , quia tunc ratihabitio retrotrahitur,& mandato comparatur,verum si amicum non receptauit,sed expulit,nec per aliqua signa exteriora apparere potuit quod ratum habuit,sed tantum illud ratum habuit in corde, solum mortaliter peccauit,glo. in c.cum quis vers. tuo nomine de sent.excom. lib.6.

15 Nullo † tamen casu propter ratihabitionem irregularitas cōtrahitur,tum quia nullibi expressum est ex ratihabitione irregularitatem contrahi,nisi in casibus a iure expressis ; tum etiam quia ad irregularitatem necessaria est homicidij culpa. c. si aliquis, de homic. Vnde qui ratum habuit homicidium iam commissum, vere nullam habuit homicidij culpam quo ad ipsum actum; cū iam actus præcesserit.ita Couar. in d.capit. vnic.§.1.num.4.de homic.lib. 6. contra Fel. in c.sicut dignum,col.4. eod. titu. & Nic.de Plou.de irregular. reg.6.

16 Rursum excommunicationem† incurrit atq; irregularitatem, qui potuit clericum a percussione defendere,& iniuria,habēs publicam potestatem,aut priuatam iure familiæ in percussorem,& non defendit.Nam si cut in illo locum habet excommunicatio , c.quantæ,de sent. excommun. ita etiam habet locum irregularitas,c.sicut dignum.§.illi etiam,de homic.

17 Est etiam irregularis,† is,qui causam dedit rixæ,& eius amicis, vel famuli, aut consanguinei occiderunt contendentem,& pugnantem cum eo, præter eius voluntatem, contra eius prohibitionem,Docto. com.& Abb.in c.Petrus vlt.no.de homic.Quod secus dicendum de eo, qui occasioni causam non dedit,& expresse illam prohibuit, atq; ignorauit,tex.in d.c.Petrus,vbi Doct.Hinc nota cautelam , quòd vbi causa alicuius iniuriæ illatæ clerico,clericus timet vindictā, cautum est protestari, & nota praxim protestationis . Protestor ne quid fiat tali , ex quo possim incurrere ordinis detrimētum, vel animę periculum,& iuuat talis protestatio.Ita D.Ant.de But.in d.c.Petrus.

18 Sed quæritur,an quis † incurrat irregularitatem,si sciuerit, & præsens fuerit tractatui habito ab aliquibus de occidendo eius inimico, quia tunc dubio procul tacēdo fieret irregularis,secundum glo. in d. c. Petrus versi contra prohibitionem in fi.Sed de occidendo alium,si non denunciaret ei dic q non,modo nec dicto,nec facto ad id homicidium committendum opem præstet,& si peccet mortaliter, tex.in c.delicto , de senten.excommunica.lib.6.cap. qui potest. 23. q.3.optimus tex.in c.1.83. distin. nam mortem languentibus probatur infligere , qui hanc cum possit,non excludit. c. error cad. dist.Nauar.c.27.nu. 234.

19 Sed an irregularis † censeatur is , qui dedit causam rixę,& eo pugnante inimici accesserunt,eamque occiderunt ratione propriæ inimicitiæ, non vt negotium illius gerant,dic quòd non,ita Abb.in d.c.Petrus,in vlt.no. Quod secus dicendum est si amici rixantis videntes suum amicum percuti , vel vulnerari , aut alias male tractari ab aliquo illum occiderent , vel interficerent præter eius consensum, quia tunc irregularis esset: quia culpa sua præcedit casum , vt patet in eo,quod legitur,de homic.c.significasti, & c.presbyterum,ad idem. ff.si quadr. pauper. fecis.dica.l.1.§.cum arietes.C.de adul.l.qm. caueat ergo clericus,ne sit rixosus , vel litigiosus,

giosus, 46. dist. per totum. Alias autem si occasio esset remota, vel propinqua, & iusta, ac præter conscientiam suam ille occideretur, non esset irregularis 23. q. 5. cum homo, & cap. de occidendis.

20 Item opem præstans † homicidæ post delictum commissum, non est irregularis: nisi sit cooperatus in ipso delicto: nam tūc homicida, & irregularis est; si quidem in hoc casu dicendus est quis potius criminis author, quàm auxiliator, præsertim si opem ita dedit, quod sine ea delictum non fuisset effectum, capit. fœlicis, de pœn. lib. 6. capit. sicut dignum. §. illi autem, de homici. text. opt. in l. item male. §. si alius. ff. ad legem Aquiliam.

21 An autem puniri † debeat eadem pęna, qua puniendus est homicida. Respondetur, quòd si opem præstās pari pœna puniri debeat cum delinquente, vt ff. ad legem Cornel. de sicar. l. tertia, §. item qui actor. Ad l. Pomp. de parric. l. vtrum, ad l. Iul. pec. l. sac. i legij. §. is autem. Abb. & com. Docto. in cap. primo de offic. deleg. illud procedit, quando auxilium fuit præstitum ante delictum, vel in ipso actu, secus si post actum, q. a tunc eadem pœna non punitur, ita Barto. in l. furti. §. ope. ff. de furt. nisi præcesserit monitio de præstando auxilio post actū, vt not. Bart. in l. is qui opem. ff. de furt. Quod præsumitur quando incontinenti hoc sequitur. Dec. in c. 1. à nu. 62. vsq; 69. de offi. deleg. vbi limitat illum, qui post actum præstat fauorem, non puniri ęadem pęna, nisi in crimine hæresis, cæterisq; atrocioribus delictis.

22 Colligitur ergo † ex his, quòd auxilium delinquenti tribus temporibus pstari solet.

Primo ante delictum perpetratum. Secundo in ipso actu perpetrandi delictum. Tertio post delictum commissum.

In primo casu magis opinio recepta est opem ferentem eadem pęna esse puniendum, qua & is, qui reipsa delictum commisit, ita Cyn. Bald. & Ang. in l. 1. C. de Nili agger. non rumpe. ex tex. in l. nihil. ff. ad l. Cor. de sica. l. prætor ait, la seconda, §. si cum seruum. ff. vi bon. rap. l. si sciente. ff. ad l. Pomp. de parric. cum simil.

23 In secundo casu † est magis communis opinio hunc eadem pœna ordinaria, quia & ipse principalis, ita ferè omnes, qui supra & Boer. q. 167. num. 3. Fely. in cap. sicut dignum, de homic. quorum sententia probatur in l. vtrūm. ff. de parric. in l. 1. ff. de crimi. pecul. in l. vnica, C. de raptu virgi. clemen. 1. de pœnis. Quod quidem sane intelligitur, quando principalis non commisisset delictum absque auxiliatore, alias si auxiliator in ipso delicto nihil egisset, & delinquens per se commisisset, secus esset, ita Ias. consil. 137. nume. 1.

24 In tertio vero casu, † cum auxilium fuit præstitum post delictum commissum, vt quia delinquentem tuetur, & custodit, tunc auxiliatori indicitur pœna extraordinaria arbitrio iudicis, ita tradunt omnes in l. 1. C. de his, qui latr. occulta. in specie Curt. seni. consi. 41. ex text. in l. congruit. ff. de offi. præsid. in l. prima, & secunda, ff. de recep. Quod tamen falleret, quando præcessisset aliquis tractatus postmodum de auxilio præstando. Vt puta si actum fuisset inter eos, vt hic delinquens delictum perpetraret: quia eo perpetrato illi auxilium præstabit, quia tūc eadem pœna, qua principalis, esset puniendus, ita docuit in l. furti §. ope. nu. 6. ff de fur.

25 Sed an † assistens armatus dicatur opem ferre. Respon. secundum Bald. in l. non ideo minus. num. 30. C. de accusa. & Marsi. in praxi crim. §. constanter, nu. 56. quòd tunc per assistentiam auxilium fertur, quando is assistens est armatus, & aggressus timidior efficitur, ita decidit Gram. dec. 25. nu. 3. Quod intellige, quando scienter, & dolose id fecit secus si ex casu, quod præsumitur, nisi aliter probetur ita Paris. consi. 164. nu. 2. lib. 4.

Postremo pro complemento huius capituli sciendum est, quòd si quis patrato homicidio videat aliquem tanquam homicidij illius reum in carcerem tradi, tametsi intelligat eum versari in periculo vitæ, nō tamen tenetur se prodere. At qui si contra aliquem falsum testimonium protulit, ob quod ille est in periculo perdendæ vitæ debet suum testimonium reuocare, & omnē suam operam adhibere, vt illum eripiat, ēt si ob id oporteat eum amittere vitam. Naua. in Manu. c. 15. nu. 17. vers. 23.

SVMMARIVM.

1 *Homicidium committens ad sui necessariam defensionem neq; peccat neque irregularitatem hodie incurrit.*

2 *Superiori siue sit iudex, pater, vel dominus, iniustè aggredienti, licet obsistere, & vitam tueri.*

3 *Mortem aliter vitari non posse, quando in-*

do intelligatur id habere locum.
4 *Hostem euaginato gladio venientem sagitta occidere licet, desperata salute, idem de occluso cum inimico aliquo in loco, si præuenerit, nu. seq.*
6 *Vxor an maritum, qui ipsā occisurus erat, an possit præueniendo interficere.*
7 *Inuasus a clerico ipsum percutiens, quando peccet.*
8 *Occidere, vel mutilare membrum, licet etiam clericis, etiam in sacris occupatis, mortem effugere non valentibus; fiunt tamen irregulares. nume. 19.*
9 *Defensio alia neceßaria ineuitabilis, alia necessaria euitabilis, prima irregularitatem excludit, altera minimè.*
10 *Occidens, qui fugiendo poterat esse tutus, fit irregularis; fallit in fuga ignominiosa nu. seq.*
12 *Excedens modum in defendendo irregularis fit: idem in repercutiente clericum non ex proposito, nu. seq.*
14 *Patris vel matris iniustum aggessorem opprimens, an fiat irregularis & quid si aggressor sit clericus, nu. sequen.*
16 *Clericum ad sui defensionem perimens an fiat irregularis.*
17 *Furem diurnum vel nocturnum interficiens, an & quando quis peccet, et nume. sequen.*
20 *Mulieri an & quando aggressorem suæ castitatis interficere liceat.*
21 *Iudicem quærentem iniustè me morti addicere, vel id per falsos testes, si sim sine spe salutis, an hos possim occidere.*
Ministros iustitiæ, an liceat vi repellere, vel etiam vulnerare.

De homicidio ad necessariam defensionem, & irregularitate. Cap. LXIIII.

1 ET si antiquitus † quidā affirmauerunt homicidā, q ad sui defensionē necessariā suū occidit inuasorē cum moderamine inculpatæ tutelæ, i. q̄ occidat aggressorē incontinenti non cā vltionis, sed defensionis, iux. gl. nō. in c. significasti, lo 2. de homic. esse irregularē, vt meminit gl. in c. sicut, §. fi. vers. cōsilium, de homic. & in c. de his clericis, dist. 50. D. Th. 22. q. 64. ar. 7. ad 3. Tn̄ hodie constitutio, c. vnici, de homic in cle. diffiniuit nullā cōtrahi irregularitatē cum qs aliter nō valens vitare mortē, occidit inuasorē: cuius rō est, q̄a ad irregularitatē contrahendā pp homicidiū priuatū necessaria est saltē aliqua culpa homicidij. Is vero, qui ad necessariā sui defensionē aliquē occiderit, nullā culpā contrahit, ergo nec irregularitatē. Naturali etem̄ rōne vnicuiq; permissum est seipsum ab aggressore defendere. l.
2 vt vim. ff. de iust. & iu. adeò vt ēt † licita sit contra inuasorē generaliter, qn̄ iniuste inuadit, siue superior sit iudex, vel potestas, q iniustè inuadit. i. vt occidat, siue pater inuadens filium ēt in sua potestate degentē, siue p̄latus, vel Abb. q iniustè monachum inuadit, vt subito occidat, siue dominus seruum, vel vassallum, maritus vxorem, magister discipulum, qui omnes cōtra tales p̄sonas possunt se defendere, si vltra debitum iuris aliquid vltra attentent, alias non, vt tradit Syl. in verb. Bellum. 2. §. 5.
3 Ille vero † dicitur mortem aliter vitare non posse, qui neq; fuga, neq; clamore, neq; vllo alio modo nisi interficiendo, aut deformādo aggressorē, eā vitare pōt. iux. gl. in d. cle. 1. & c. suscepimus eo. tit. nam licet regulariter qs non teneatur fugere ad peccatum vitandum, ne aggressore interficiat, tenetur tn̄ quo ad vitandā irregularitatem, vt rectè Panor. declarauit in c. olim, nu. 17. de resti. spol. quia hæc sine peccato incurritur. Non tamen dicitur quis fugam posse vitare, cui ipsa est periculosa, secūdum comm. quā sequitur Fel. in d. c. suscepimus: sed hæc ex casuum decisione faciliora reddentur.
4 Prima. Videns † hostem in se euaginato gladio tendere, si timet consertis manibus se defendere non posse, potest sagita eminus missa solo illum prosternere.

sternere.l.3.C.ad l.Corn.de sicar.gl.in cap. olim,& ibi Abb.nu.17.de rest. spol. Bal. in l. 1.C.vnde vi Syl.in verb.Bellum.1.nu.2.Non enim tenetur expectare primum ictum, ne forte non sit locus defensioni.

5 Sic occlusus † in aliquo oppido, vnde nullatenus effugere potest, vel in eisdem ædibus, vbi est hostis, qui & certissimus est absq; vllo dubio eundem hostem eum decreuisse occidere, sed expectare horam vel socios, potest illum præuenire,& dum securus est, eum opprimere, glo.in cap.3. ver.secularibus,& in d.c.suscepimus, versi. interimeretur, de homic.

6 Pari ratione † innoxia mulier cum marito eodẽ in lecto iacẽs euidenter sciens eundem sub ceruicali abdidisse gladium, quo ipsam dormientem iugulet, neq; patere miseræ suffragium aliquod, an possit furtim gladium arripere, res est dubia arbitrio prudentis iudicãda,& forsan potius, quòd sic, per iura supra allegata.

7 Secunda. Peccat † mortaliter inuasus, q̃ recepta iniuria percussit clericum nolẽtem repercutere, rõ est, q̃a nõ defensio, sed vindicta est.46.dist.seditionis, nisi probabiliter timeret geminatam repercussionem, quo casu si potuisset impedire ictum, & nõ impediuit, etiam mortaliter peccauit: quia excessit finem meræ defensionis, glo. in d.c.3. & in cap. significasti. eod.tit.vbi Abb.nu. 9.

8 Tertia. Qui percutiendo † occidit, aut mutilat, aliter non valens vitare mortem, non peccat, neq; est irregularis cap.vnic.de homic.lib.6. ratio est, cum mors, & mẽbri mutilatio æquipollentia sint, d.c.vnic. Hinc patet, ꝙ ẽt clericis, & religiosis licitum est ẽt sine licentia superioris, q̃n commodè haberi non potest, se defendere, quia defensio est de iure naturali, & quo ad actus naturales religiosi non censentur mortui.gl. 16. q.1.placuit, el secondo, maioris tñ esset perfectionis, si se permitterent occidi, quàm si se defendendo occiderent, cum aliter mortem euadere non posśint, secundum D.Th. & Syl.in verb.Bellum.2.§.3.immo neq; peccat clericus occidens aliquem, aliter nõ valẽs vitare mortẽ, ẽt si esset occupatus in sacris. Quinimo posset reassumpto officio celebrare, Syl. q̃ supra, & in verb. homicidiũ. 1.q.9.vers. Tertiũ. At si mortẽ fugiendo vitare poterat,& non fugit, irregularis est, gl. & Doct.in d.c.suscepimus.glo.sing. in cle.1. vers. non valens de homic. & est cõmunis.

Ex his igitur collige † duplicem defensionem, necessariam ineuitabilẽ, & necessariam euitabilem, Turrecre. in cap. de occidendis, nu.3.23.quæst.5. prima excusat quo ad culpam, & irregularitatem, iux.no.in c. 2. de homic. & in clemen. si furiosus eod. titu. Secunda vero inducit irregularitatem vt no. in cap. suscepimus,& ibi D. Anto. de Butr. eod.titu.

10 Vnde si † inuadendus claudendo hostia domus, vel se infra illam Turrim forte claudendo potest inuasionem,& periculum vitare, & non facit, non est immunis à pœna homicidij,& irregularitate. Debet.n.facere ad instar Dñi, q̃ fugit in Ægyptum, cum ab Herode ad interficiendum quæreret̃, Mat. 2.& 23.q.3.cap.1.Sed si fugienti in fugiendo posset periculum imminere puta quia inimici instarent à tergo, & ipse fugiendo cadere poterat, quod frequenter euenire põt. Vel quia inimici erant cursu velociores, vel ex fuga maiorẽ caperent audaciã, tunc occidendo inuasus aggressorem, nullam incurreret irregularitatem, absit enim vt tanto periculo exponere se teneat̃, ff.si q̃s caut. l.2.§.penul.vt lit.non contest.cap.accedens, 2.Sylu.in verb.homicidium 1.quæst.9.

11 Potisśimè † autem præmissa possunt dici, vbi secundum personæ qualitatem fuga esset alicui ignominiosa, arg.ff.ex quib.caus. maiores. l. in ea,& de manu. vindic.l.iuxta, nã & alias conseruatio honoris ꝓfertur vtilitati rerum, ff.si q̃s omiss.cau.testamen.l. Iulianus. Et constabit de verisimili cã timoris non potẽti mortem vitare per iurm suum, cum de sua conscientia, & periculo agatur sine alterius præiudicio puta de promotione ad ordines. de homic. significasti, 1. de senten. excom.si vero 2.ipse igitur debet iurare, ꝙ ideo occidit aggressorem, quia si fugeret, sibi fuga fuisset maximum dedecus.v. g. q̃a erat vir nobilis. Alias si aggressus fuisset vir plebeius infimæ clasśis, qui nullam prorsus honoris iacturam fugiẽdo faceret, vtiq; tunc occidendo irregularitatem incurreret ita Sotus, de iusti.& iur.lib.5.quęst. 1.articu.8. colum. pen.

12 Quarta irregularis † est, qui modum excesśit in defensione: nam excessus defensionem culpabilem reddit quemadmodum constat ex l.1.C.vnde vi. & cap. vt famæ.§. vlt. de sent. excommunica. cap. significasti vbi glo.& Docto. de homic. hinc irregularis est, qui percussorem ab eo fugiẽtem occiderit propter excessum: sic colligitur ex glo.in c.3.eo.tit. sic.n. videtur esse vindicta,

& non

& non defensio, quæ tñ irregularitas potest ab episcopo causa cognita dispensari, vt patet per Conc. Trid. sess. 24. c. liceat.

13 Quinta irregularis † pariter censetur, verum non excommunicatus, qui excedendo modum non ex proposito repercuteret clericum, glo. in d. c. significasti. 2. ver. tutelæ rõ est, quia excommunicatio non incurritur sine dolo, vel diabolica suasione. 17. q. 4. Si quis suadente. Quod secus est de irregularitate. Vt in iudice condemnante reum.

14 Sexta. Non peccat † sed irregularis est, q. aggressorem patris, aut matris, aut fratris, alteriusve cognati occiderit, ita gl. in d. cle. si furiosus sequitur Abb in c. si vero, lo primo, de senten. excommu. & est communis, vt refert Couar. in c. vnico, nu. 3. de homic. qui tenet contra commu. quam ipse etiam libẽter saluo meliori iudicio sequor eo, scilicet casu videlicet. Aliquis potest sine peccato mutilare, vel occidere inuadentem alium iniustè, & occidere volentem in casu, vbi vitam ipsius inuasi aliter saluare non potest, dummodo ad saluationẽ inuasi principaliter, & non ad mortem inuadentis intendat. Tum lege diuina Deuter. 6. Matth. 19. Luc. 10. Diliges proximum tuum, sicut te ipsum. Ad idem 18. q. 4. cap. penul. & de pœn. dist. 2. cap. charitas. 2. circa medium. Sed pro seipso saluando, vbi alias mortẽ vitare non potest, potest mutilare, vel occidere suum inuasorem, ergo & pro proximo saluando. Rursum per tex. in c. non inferenda. 23. q. 3. vbi habetur id, quod dicitur per Salomo. Erue eos, qui ducuntur ad mortem. Et qui trahunt ad interitum, liberare ne cesses. Vnde quod dominus imperat, necesse est fieri, & nisi fiat, pœnam habet. 14. q. 1. quod præcipitur. Ergo si fit, legitimè fit, nec pœnã meretur. C. de adul. l. Gracchus. Item remoto amore proximi remouet amor Dei, 1. Ioan. 3. si quis dixerit, ꝙ diligo Deum, & fratrem suum odit, mendax est. Et sic inimicum Dei, & hominis, vt saluet amicũ Dei, & hominis occidere põt. Rursũ Eccle. 4. dr̃ vsq; ad mortẽ certa ꝓ iustitia, & Deus expugnabit inimicos tuos pro te: Sed ꝓ inuaso est iustitia, ergo. De sancto etiam Mose legitur Exod. 22. ꝙ occidit Ægyptium iniuriantem Israelitæ. Quare ijs, & multis alijs rationib. breuitatis causa omissis vr̃ posse teneri contra communem, scilicet non esse irregularem percutientem aggressorem patris, aut matris, vel alterius personæ.

15 Sed an † Si velimus sequi communem, incidat in excommunicationem, qui defendendo huiusmodi personas coniunctas clericum occiderit, ne aliqua ex eis occidatur ab eo, dic ꝙ non, sed bene in irregularitatem, ita Innoc. in cap. si vero, el primo, de sent. excom. vbi hoc dictum extendit etiam ad defensionem extraneorum: quia socij iniuria propulsanda est. 23. q. 4. fortitudo, & c. non inferenda, c. error. 83. dist.

16 Sed an sit † irregularis clericum interficiens in sui defensionẽm, Respon. ꝙ non, gl. & tex. in d. clemen. si furiosus: modo defensio fiat incontinenti. idest dum actus impugnatur, non autem postquàm violentia aduersarii trãsijt. Attñ si clericus esset iterum percussurus verè, vel secundum probabilem dubitationem laici, tunc licet laico repercutere ad repellendum violentiã absque periculo excommunicationis, & irregularitatis, Sylu. in verbo, excommunicatio. 6. num. 6. §. 9.

17 Septima. Peccat † mortaliter, & irregularis est occidens furem diurnum, vel nocturnum, de quibus manifestum est eos nõ ad occidendum, sed ad furandũ venisse: nisi se telo defendant ne capiantur. Vel si raptores, vt bona capiant, insurgunt in defensionem, argum. tex. in cap. si perfodiens. in ver. defenderint, de homic. Vel si aliter ab illis bona surrepta eripi nequeant & illa essent aliquãti pretii. l. furem. ff. de sicar. Quod ego intelligo, quando tota, vel maior pars substantiæ periclitaretur, & tunc potest etiam cõuocatis amicis antequàm ad alia diuertatur, gl. in cap. significasti. 2. de homic. Syl. in verb. Bellum. 2. quæst. 1.

18 Peccat etiam † mortaliter, qui dum spem habet certissimam recuperandi furtum, furẽ interficit, secus si res esset dubia, ita Bart. in l. furem. ff. de sicar. Sylu. in verb. excommunicatio. 7. §. 4. num. 6. casu 9. Sylu. lib. 1. de iust. & iu. quæst. 1. articu. 8. Attamen qui furem onustum suis rebus armis insequitur, & dum aliter deprehendere nequit telo interficit, non peccat: quia toto tempore delicti licet vim vi repellere, etiã dum fugit, postquam vero se alibi recepit, non licet eum vi aggredi, sed tenere eum, quousque iudex capiat, Sotus qui supra.

19 Sed an sit † irregularis clericus, qui pro necessaria rerum defensione hominem interficit, Respon. quòd sic glo. fina. in capit. 2. de homic. Hostien. eodem tit. suscepimus.

23. q.

23.q.8.c.1.& c.puenit,& 36. dist.si quis vult. Sylu.in verbo.bellum.2.§.7.num. 12.

20 Octauo. Mulier, † quæ aliquem occidit pro tuenda sua castitate; quam adhuc saluo omni honore poterat bene defendere fugiendo, vel vociferando, peccat mortaliter ita D.Anto.2.par.tit.7.cap.8.§.2. col. 6.

Verum si interficit volentem se opprimere, cuius manus aliter euadere non potest, non peccat, quod intellige modo non intendat occisionem, sed illa sequatur preter suam voluntatem, se defendendo. Sed si potius permitteret se opprimi retinente omnino ratione, quàm interficere, maioris esset perfectionis: nullo tamen pacto ad euitandum stuprum debet seipsam interficere: quia tunc maius peccatum faceret, vt euitaret minus.

21 Nona. Scio † decreuisse iudicem, me per iniquitatem ad mortem adducere, aut testes iniquis testimonijs, idque mihi est certissimum, remque iam esse in proximo. Nunquid possem illos occidere, sciens me aliter non posse euadere, Respondetur nequaquam licere: nam solum licitum est mihi vim vi repellere, vis autē non est in præsenti aggresione, attamen si iudex, aut alij ministri iustitiæ vellent in me manus inijcere, constaretque mihi per iniquitatem id facere, liceret mihi profecto perinde vim vi repellere, ac si essent personæ priuetæ. Secus autem si in bona fide, & lege tentarent; nempe quia sunt indicia, vel aliqua legitima accusatio: tunc enim licet ego essem innocens, non mihi liceret quo me eriperem ministros vulnerare, Sotus lib. 5. quæstio.1. articu.8. colum. pen.

Decima & vltima. Damnatus ad mortē, qui percutit, aut occidit ministrum iustitię, quo se eripiat: peccat mortaliter: quoniam quamuis iusta sit vis, resistentia tamen est iniusta, glo.in l.vt vim, de iust. & iu. Scotus com.receptus in 4.dist.15.q. 3.

SVMMARIVM.

1 *Homicidium casuale dupliciter consideratur, & de conditionibus, quæ circa vtrunque accidunt.*

2 *Deijciens tegulas ex tecto, si præmissa admonitione, vel alio diligenti signo non peccat, nec fit irregularis, si hominem occiderit.*

3 *Homicidium casuale à dante operam rei illicitæ procedens irregularitatem inducit.*

4 *Homicidij priuati qui excusatur a peccato, idem & ab irregularitate, secus est in persona publica.*

5 *Clericus exercens chirurgiam, si eius opera ægrotans moriatur, quare fiat irregularis, quod secus si vi ægritudinis.*

6 *Physicam exercere quibus clericis potissimum non sit interdictum, & de quibus intelligatur. c. ad aures. de æta. & quali.*

7 *Aegrotanti, ex certa scientia, vel ignorantia affectata, nociuum aliquid ministrans, vel etiam contra præceptum medici, peccat grauiter.*

8 *Infirmus aliquid incommodum sumens præter medici consilium, an & quãdo peccet.*

9 *Sanus peccat aliquid sciēter, mortem, vel infirmitatem inducens, sumens.*

10 *Infirmum in mortis agone prouoluens & reuoluens, vt citius moriatur, quando fiat irregularis.*

11 *Sagitam temere educens e corpore vulnerati, morte secuta fit irregularis.*

12 *Vrso vel Leone hominem occidente, dominus, modo absit malitia, irregularitatis est expers.*

13 *Ludere illicite cum muliere prægnante, si ex eo aboriatur, irregularitatem incurritur.*

14 *Clericus equitans, si oppresserit hominem an in irregularitatem incidat.*

15 *Culpa leuissima hominem facit irregularem.*

16 *Magister præter modum vapulans discipulum, si moriatur fit irregularis. & quid si conualuerit, & denuo ceciderit.*

17 *Prælatos vel parentus quo casu verberando clericos incurrant peccatum*

tum

tum mortale, & excommunicationem.

18 *Pulsans campanas si fortuito homicidio causam dederit non contrahit irregularitatem.*

19 *Clericus pulsans campanas, vt fur capiatur, vel presbyter villæ venientibus armatis contra villam, si mors sequatur, an fiant irregulares, num. sequen.*

21 *Occidens aliquem ex necessitate ineuitabili ex culpa existenti, est homicida.*

22 *Infantem qui in lecto suffocat imprudens mortaliter peccat.*

De homicidio casuali, & irregularitate. Cap. LXV.

1 Circa imputationem † casualis homicidij, quod præter intentionẽ accidit, notandum est, ꝙ cum dupliciter cõtingat homicidium casuale imputari, scilicet dando operam rei licitæ, vel illicitæ, aliquæ conditiones sunt communes vtrique, & aliquæ propriæ singulis. Communes quidem sunt tres, secundum Caietan. 22. quæstio. 64. articu. 8. Prima est, vt non sit intentum, idest simpliciter voluntarium, secunda, vt imputetur, & quòd re vera sequatur ex actione, quæ tolli debebat, cap. ad audientiam, de homic. Vnde si quis incautè vulneratus, nõ ex vulnere, sed alia infirmitate obierit, vulnerans in conscientia homicidij reus non est, dicto cap. ad audientiam, in fine, etenim si aliunde sequatur mors, nullatenus agenti imputatur, cap. Ioannes, de homic. volunt. Tertium requiritur, vt nõ solum possit quis talem actionem vitare, verum debeat. Licet enim latro comminetur, nisi dederis pecuniam, furtum aliunde facturum, licet non dederis, & faciat, non est cur furtum tibi imputari debeat, cum non tenebaris. Conditiones vero propriæ singulis sunt hæ sequentes, videlicet: qui dederit operã rei licite, & adhibuit diligentiam eam, quam homines mediocriter prudentes in similibus actibus adhibere solent, ne mors aliqua, aut noxa personalis sequatur, nec irregularitatem, nec reatum homicidij incurrit si ex hujusmodi actione fuerit subsecutum homicidium, 23. quæst. 5. cap. de occidendis c. ad audientiam, c. lator, c. presbyterum de homic. l. si putator, ff. ad l. Aquil. c. ex literis. c. Ioannes de homic. Arch. 50. dist. clerico. & 17. quæst. 1. qui bona §. si ergo.

2 (Exempli gratia) deijciens † tegulas ex aliquo tecto, antequam deorsum eas mitteret, præmonuit transeuntes, & aliquod eius rei signum posuit, non peccat iste mortaliter, nec est irregularis, quod secus est si non esset adhibita debita diligentia, quã potuit, & debuit; quia tunc imputat̃ ei quo ad peccatum, & quo ad ordines suscipiendos, ad quos non promouet, & quo ad susceptos, in q̃bus ministrare non põt, vt ff. ad l. Aquil. l. q. occidit §. pen. 50. dist. sæpe. Host. in c. sicut dignũ §. eos de homic. Arch. in d. c. clerico.

3 Qui † vero dederit operam rei illicitæ, si casuale homicidium sequatur, irregularis est, siue diligẽtiam adhibuerit quam potuit ne sequatur, siue negligens fuerit. vt 50. dist. clerico. & c si quis voluntate. & de homic. c. continebatur, & c. dilectus, & c. tua nos. Vbi monachus censetur irregularis; quia operam dabat rei illicitæ, non simpliciter sed sibi, quia chirurgus esse non poterat, c. sententiam ne cler. vel vouen. quamuis adhibuerit diligentiam, admonendo fęminã, vt à vento caueret: tamen in hoc secundo casu peccatum mortale non incurrit. Vt. n. homicidiũ casuale mortale peccatũ sit, nec ne, parum refert ad rem, an opus vnde mors sequitur, sit licitum, vel illicitum, nam in vtroq; casu crimen erit lethale, si præcesserit culpa, in non adhibendo debitam diligentiam ad periculum mortis vitandum, & in neutro, si ea fuerit adhibita, quamuis quo ad irregularitatem plurimum referat vt supra diximus. Ita Caiet. 22. quęst. 64. art. 8. Sed nunc ad particularium casuum decisiones ex his eliciendas descendamus.

4 Prima, Qui † omnino excusatur à peccato homicidij priuati, etiam excusatur pœna irregularitatis prouenientis ex homicidio priuato. c. ad audientiam, de homic. in specie not. Castren. lib. 3. de potest. leg. pœn. cap. 14. versicu. primo. Quod secus est de persona publica, quæ absque peccato irregularitatem incurrit.

5 Secundo. Clericus † in minoribus habẽs beneficium ecclesiasticum irregularis est, si ex chirurgiæ officio, cui operam dat, aliquis

quis mortem obierit:quia artem sibi interdictam exercet.c. tua nos, de homic.etiam si illam exerceat intuitu pietatis, quia non est exercenda impietas propter pietatem. si tamen omnia rite obseruauerit,mors nõ imputatur ei quo ad peccatum Abb.in d. c. tua nos §.1.num. 3.

Sed an sit censendus irregularis ille clericus, si infirmus non ex incisione, vel adustione facta ab eo, sed ex graui ægritudine, aut letali mortem obierit, dic quod nõ ita Coua.in c.1.de homic.in cle.par.1.§.4. nu.2.

6 Tertia.Et si † officium medicinæ non sit clerico interdictum,cap. ad aures de æta.& qualit.Tamen hoc intelligendum est de clericis in minoribus ordinibus constitutis nõ beneficia habentib.non intendentibus promoueri,sed clericis in sacris ordinibus constitutis,vel etiam in minoribus, dum tamẽ sufficienter beneficiati sint,non licet de phisica operari, nisi gratis pro miserabilibus personis ,vel consanguineis suis , nec etiam tunc si posset esse p ericulum, quod longe strictius est in claustralibus obseruandum qui si in casib. licitis exercerẽt medicinã,& infirmus absq; illorũ culpa morit̃,nõ sũt irregulares:cũ dent operã rei licitæ,quia medicina non sit eis prohibita,d. c. ad aures.

7 Quarta.Seruientes † infirmis ministrantes quicquid petunt, si ex certa scientia, vel ex probabili ignorantia , vel affectata , aliquid nociuum infirmo propinauerint quantumcunq; petenti,grauiter peccãt : quia faciunt contra charitatem, secundum Innoc. in d.cap.tua nos. Item si contra præceptum medici hoc faciant: quia in talibus credendum est medico , & non infirmo , vt patet 10.q.1.c.1.& 2.vnde si ex hoc infirmus mortuus fuerit, irregularis est , vt per Innoc. & Abbat.in d.c.tua nos §.1.nu.6.

8 Pariter † infirmus si medico nõ obediat & si peccatum inobedientiæ non cõmittat, quia nec prælatus eius est,incaute tamen facit quia nõ credit perito in arte sua. Immo si ex certa scientia , vel improbabili ignorantia sumit potum, vel quicquam sibi nociuum , grauiter peccat : facit enim contra charitatem,quia debet seipsum diligere, & custodire, vt in eo seruiat Deo,vnde nõ licet in seipsum sæuire,vt patet ex no.de corpo. vi. significauit. Nec debet ire post concupiscentias suas.ecclesiastici 18.Nec in carnis concupiscentijs ambulare , ad Roma. 8. nec in manus inijcere,ff. de ędil. edi. l. cum autem. §. excipitur. ff. ad l. Aquil. l. liber homo.Si vero non crederet mortiferum,licet crederet potu illo infirmitatẽ progari hic non peccat mortaliter,vel ad minus nõ ita grauiter,sicut prius,quia grauior potest esse afflictio sitis quam febris. Vide Sylu. in verb.medicus. quæst.7.

9 Sed nunquid † sanus tenetur viuere medicinaliter.Dic ꝙ nõ,q̃a oĩa sana sanis.Si tñ scienter sine causa aliquid nociuum reciperet,vnde mors vel infirmitas sequeret̃ , quæ ipsum à seruitio Dei subtraheret, peccaret, quia faceret contra charitatem.

10 Quæritur etiam nunquid irregularitatẽ contrahat is,qui infirmum in mortis agone nimis anxium vertit , vel transuertit in aliud latus,vt citius moriat̃. Resp. ꝙ sic immo ẽt is, q̃ consuluit, si ex hoc mors fuerit citius subsecuta.Si autem citius non moriatur,ex hac cã non est irregularis, licet alias pœnitere debeat de peccato,ita Spe. tit. de lega.§ iuxta propositionis.versi. quid si aliquis infirmum,&c.& versi. quid si cum velles.Couar.in cle.si furiosus.§.4.nu.2. Verum si infirmum in lecto moueret , vel vt aptius cibum ministrare valeat, vel vt quietius iaceat, etiam si mortem tantillum acceleret, nullam contrahit irregularitatem, quia dabat operam rei licitæ:nisi tanta esset iactatio,aut negligentia,vt prudentum consilio cẽseatur potius occisio, atq; adeo mortalis temeritas,Caiet.22.q.64.ar.8.

11 Quinta.Irregularis † est, qui à vulnerato sagittam extraxit, si modum nõ seruauit ab huius rei peritissimis viris præscriptum , vel operam dedit rei illicitæ,si ex hoc ipso vulneratus moritur. Couar. in d.clem.si furiosus nu.3.versi.hi vero.

12 Sexta. Quid si aliquis † tenet vrsum, leonẽ,vel ceruum,& hic occidit aliquẽ,nunq̃d tenẽs sit irregularis? Resp. ꝙ nõ dũmõ malitiam non adhibeat , vel in lata culpa non sit,ff.si quad.pau.fec.dica.l.2.& l. fi. ita Inno. & Doct.in c.Ad audientiam de homic.

13 Septima.Irregularis † censendus est,vt supra diximus in materia abortus, c... illicite ludẽs libidinis cã cũ fęmina p̃gnante , si ex hoc contigerit abortio fœtus.Sic interpretat̃ comm.tex.in c.sicut,lo 2.de homic. scilicet de ludo noxio,eo.tit. c. continebatur, secus vero si laicus iste fuisset mulieris maritus,vel frater,vel cõiunctus,sic ꝙ ludus licitus esset ex personis,nec alias esset noxius in se, sed gracilis , & agilis, quia ex quo non præcessit culpa,talem euentum non crederem imputandum, ita Abb.in d.cap.sicut 2.

Octaua.

14 Octaua. Irregularis † non est censendus clericus, qui excitandi cã appetitum equum ascendit, atq; calcarib. stimulans hominem oppressit, c. dilectus, de homic. ratio est, qa ascendere equum etiam pro salute corporali est dare operã rei licitæ. Abb. ibi in primo, not. Sed quid si equus esset vitiosus durus bucca, & per consequens non potuit illum frenare, & ita hominem occidit, dic quod non videtur fuisse absq; culpa, ff. ad l. Aquil. l. idẽ iuris. 1. & debuit intelligere infirmitatem suam alijs periculosam Instit. ad legem Aquil. §. imperitia quoque.

15 Nam leuissima † culpa facit hominẽ irregularẽ, de homic. c. cõtinebat. & hoc maximè procedit, qñ equus erat suus: quia tunc ꝑsumitur quod sciret vitium equi. Sed si in veritate vitium ignoraret, de quo statur proprio iuramento ipsius, cum quæratur de eius conscientia, vt per glo. in c. si vero, de sent. excom. tunc euitabit irregularitatem. Ita Do. Anto. in cap. significasti, de homic.

16 Nona. Irregularis † est magister morte inde secuta, qui percutiẽdo discipulum excessit modum in correptione. l. ꝑceptoris ff. ad legem Aquil. l. item quæritur. §. itẽ Iulianus ff. loca. c. presbyterum de homic. quamuis quo ad legem gratiæ, & in iudicio animæ puniri non debeat, vt homicida dolosus, quia hoc dolose nõ fecit 16. q. si qs non iratus, qđ secus est quo ad legẽ promotionis, quæ non inspicit animum, sed factum vt in d. c. presbyterum. Quinimo hoc ꝓcedit ẽt si discipulus ex percussione cõualuerit, & postea recidiuauerit, qa semper cã subfuit, de pęni. dist. 2. si qs semel. Hoc verum scđm Doct. in dubio. Sed si recidiuatio fuerit ex alia cã, puta ex corruptis humoribus, in nullo tenetur magister, credendum est igitur peritis in arte. Abb. in d. c. presbyterum. & Dominus Ant. in c. ad audientiam eo. ti.

17 Decima. Prælati † pariter, & parẽtes absque nota excommunicationis possunt correctionis causa verberare clericos, Abb. in c. cum voluntate, de sent. excom. Imo etiam si aliquo modo excedant vsq; ad sanguinis effusionem, non sunt censendi incurrisse in censuras: modo sit præter illorum voluntatem: ratio est, quia dant operam rei licitæ. At vero secus esset, si excessus cum effusione sanguinis adeò fuisset enormis, vt odij indicium existeret: nam tunc præter peccatum mortale vt inquit Apost. ad Eph. c. 6. incurrerent in excommunicationem, Sotus de iust. & iu. lib. 5. q. 2. art. 2.

18 Vndecimo. Non est † irregularis, q dum pulsat campanas, homicidij causam dedit: & ratio est, quia casuale homicidium non imputetur ei, qui dabat operam rei licitę, & nec fuit in culpa, cap. Petrus, de homic. nec qui eas pulsat in signum, ꝙ sit aliquis furca suspendendus, Doct. in d. cap. Ioannes, nec etiam qui ligna dederit ad comburendum hæreticum mortuum, qa neq; causam propinquam, neq; remotam dedit morti, secus si illa dedisset, vt combureretur viuus, Fely. in cap. sicut. §. his quoq; de homic.

19 Sed quid † si pulsasset clericus ad captionem furis, vel alterius malefactoris, vt est moris, vel quid si pulsasset ad auxilium suũ, quia obsidebatur in domo, & imminebat sibi periculum. Respon. ꝙ in primo casu fit irregularis, si malefactor capiatur, secuta morte; qa hoc non licet clerico ꝓ iustitia. Scđo casu si faceret ad defensionẽ ineuitabilem personæ, hoc ei licitum est, quia licitum est alios conuocare ad sui defensionem. glo. in c. significasti 2. de homic. & sic non est irregularis. Si autem aliter saluus fieri poterat, secus de homic. cap. suscepimus.

20 Sed quid si dum venirent † homines armati ad deprædandam villam, & presbyter pulsauit campanas, vel iussit pulsari, hac intentione, vt illi aufugerent, aliqui illorum fuerunt capti, & occisi. Dic ꝙ si faciebat ob sui timorem, vel ecclesię, ne bona deprędarent, & ineuitabiliter timebat facti damnũ, non est irregularis. Si autem hoc fecit tantum ad defensionem bonorum rusticorũ, quamquàm daret operam rei licitæ, nõ credo clerico hoc permissum, & sic credo ipsum irregularem, & ita de facto consuluit Dom. Anto. de Butr. vt ipse refert in d. cap. Ioannes.

21 Duodecima. Occidens † ex necessitate ineuitabili prouenienti ex culpa, vt quia ad mulierem alienam ingreditur, & vt se defenderet à marito, qui illum cum sua vxore volebat interficere, ipsum interfecit, homicida est, c. illud §. 1. 15. q. 2. Ratio est, quia talis ingressus iure dici potest via ad tale homicidiũ, facit tex. in c. de cætero de homic.

22 Tertia decima. Peccat † mortaliter is, q casu interficit puerum tenellum in lectulo, c. consuluisti. 2. q. 5. & solet apponi excõmunicatio, vel inhiberi sub eadem pœna. Immo & si non suffocauerat, tamen peccat mortaliter, quando ita puerum collocauit, vt periculum immineret in somno suffocãdi eum. Verum si lectulus esset extensus, & puerum

puerum non haberet prope se, atque nutrix semper consueuit inueniri in eodem lecto, & situ, quo incipiédo dormire se posuit, & implacabilitas infantis hoc exigat, excusari videtur, ita Caiet. 22. q. 64. ar. 8.

SVMMARIVM.

1 *Homicidio pœna quę sit tum ciuili tum canonico iure constituta.*

2 *Homicida in animæ iudicio non absoluendus nisi damno compensato, & ad quæ teneat in resarciendo dãno.*

3 *Homicidæ est iniugendum, vt ieiunijs, & orationibus, adiuuet mortuum apud Deum.*

4 *Homicidæ hæredes tenentur ad soluẽdum damnum, licet a iustitia fuerit pœna affectus.*

De pœnitentia iniugenda homicidæ in iudicio animæ. Cap. LXVI.

1 POena homicidij † si ciuiliter agiť, est vt teneatur homicida ad æstimationẽ pecuniariam damnĩ dati, ff. ad l. Aquil. l. 2. & 3. non ad corporalem, ff. ad l. Cor. de Sicar. l. 1. & l. eum. Et præstans causam homicidio alterius per lasciuiam, per quinquennium relegatur, ff. ad l. Cor. de sic. l. 4. §. 1. Secundum Canones quinquennis pęnitentia imponitur, 50. dist. eos. Homicidij vero voluntarij pœna deportatio oibus bonis ademptis. ff. ad l. Cor. de sic. l. 4. §. legitur, & d. pen. Secundũ Canones deponitur laicus, & clericus excommunicatur. 50. distin. si quis viduam, & c. si quis voluntatis.

2 In iudicio vero † animæ non debet absolui, nisi prius illatum damnum compenset, aut proponat, idest medicationis expẽsas, stipendia, quæ tempore totius vitæ, & infirmitatis fecisset. l. ex hac lege. ff. si quadr. paup. fe. dic. l. fi. ff. de his q. deiece. vel effud. Nec non alere tenetur familiam, quam occisus alebat, arbitrio tamen prudentum faciẽdũ, ita Affiic. in c. 1. nu. 21. ex quib. cauf. feud. amitt. ex text. in l. si quando. C. vnde vi. clarus tex. vbi Abb. in c. fi. de his quæ vi aut met. ca. Bar. in l. interdũ. §. qui furtum. ff. de furt. habita tñ rõne personæ occisæ, & occidẽtis, an occidẽs sit diuitijs ꝑpotens, an possit soluere, itẽ est rõ habenda, ꝙ occisus poterat cito mori, q̃uis regulariter ꝑsumatur quis viuere vsq; ad centum annos, l. fi. C. de sacr. san. eccl. l. quæ vsusfructus. ff. de vsufr. gl. & doct. in l. 2. §. si dubitetur. ff. queadm. test. aper. Deniq; in foro conscientiæ nunquam quis est conijciendus in grauem, atque extremam necessitatem.

3 Rursum † præter damnum est ei iniungendum, vt ieiunijs, atq; orationibus mortuum apud Deum adiuuet, Sotus lib. 5. de iu. & iu. ar. 3. col. 4. Syl. in verb. Restitutio 3. nu. 2. vbi ẽt inquit, ꝙ qui secundum ius aliquem interficit, nulli restitutioni est obnoxius, & rõ est quia non peccat, cum authoritate legis id faciat, 23. q. 4. qui peccat, gl. in cap. felicis, ver. percusserint, de pœnis lib. 6.

4 Sed quid † dicẽdum de hærede ipsius homicidæ, quem iudex puniuit, an teneatur ad soluendum damnum parti, i. hæredibus occisi secdm Abba. in c. 1. de iniur. col. 1. in fi. qd homicida, vel latro intulit. Resp. ꝙ sic: quia lex naturalis, & diuina obligat hæredem ad restituendum damnum parti, antequàm à iudice latro, vel homicida puniatur. Et illa punitio, quæ in vindictam publicam irrogať, est compensatio iniuriæ ipsi Reipublicæ illatæ, l. ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. quæ non liberat à debito, quod parti debetur. Nã qui duobus diuersas res debet, non liberať soluendo vni, quod ei debet, nec soluẽdo vni, quod alteri debet, c. eum te, de iure patr. in specie Nauar. c. 15. nu. 22. versi. Interrogatus.

SVMMARIVM.

1 *Homicdium spirituale quale, & quotuplex.*

2 *Scandalũ qd, & dicitur actiuè & passiuè, & de natura vtriusque nu. seq.*

4 *Scandalum actiuum directe ex intentione procedẽs correctioni fraternæ opponitur, & quo casu mortale vel veniale sit, nu. seq.*

5 *Scandalum actiuum per accidẽs quando committatur.*

6 *Scandali peccato quomodo quis proprie astringi dicatur, & ad quid pro reuocando scandalizato, teneatur*

7 *Mulierem sollicitans ad explendam libidinem*

bidinem non committit scandalum.
8 *Mortale est, ea, quæ sunt de necessitate salutis omittere propter scandalum.*
9 *Falsum docere ad euitandum scandalum nullo modo fas esse, potest tamen pro tempore omitti actus, fallit, num. seq.*
11 *Missarum solemnia omitti, & ipsas missas festiuis diebus non audire ob scandalum quo casu liceat.*
12 *Superiori etiam iustè præcipienti potest denegari obedientia ob scandalum euitandum.*
13 *Prælatus his verbis, Præcipio tibi non obstante quocunq; scandalo & c. non potest obedientiam præcipere.*
14 *Regentes Cancellariæ licet impediant voluntatem summi Pontificis quo casu non incurrant in censurã bullæ.*
15 *Repetitio rei ecclesiæ ob scandalum vitandum procedens ex ignorantia differri potest, secus si ex malitia & quando etiam hoc casu, num. seq. & num. 17.*
18 *Prælatus in quærendis, non in quæsitis præiudicat ecclesiæ.*
19 *Beneficiatus iuri quærendo potest renuntiare. quæsito, non nisi ex superioris consensu.*
Episcopus relicta ad pium vsum, nondum executa voluntate testatoris alterare potest.
20 *Prælatus cum conuentu, vbi agitur de acquirendis potest permittere, vt propinqui ingressi habeant eius bona.*
21 *Ecclesiæ restitutio in integrum datur legato per prælatum repudiato.*
22 *Clericis, cohabitatio cum muliere vel etiam masculo vnde scandalum oritur, parit mortale.*
23 *Mulier, quæ ex nulla necessitate præbet se conspiciendã ei, qui statim animo sit peccaturus, mortale peccat.*
24 *Vtens familiaritate non bona sine causa, vnde existat scandalum, letale admittit.*
25 *Transiens per domum eius, quem scit vel ex ira vel ex libidine peccaturum, mortale incurrrt.*

De scandalo. Cap. LXVII.

Atis supra dictum fuit à nobis de homicidio corporali, restat modo vt subtiliter inuestigemus de
1 homicidio † spirituali, quo quis spiritualiter, & quadam iuris fictione occiditur: quod fit pluribus modis, scilicet proximum scandalizando, i. vita sua contaminata corrumpendo, item omittendo fraternam correctionem, nec non odiendo, iuxta illud. Qui odit fratrem suum, homicida est, & probatur per tex. de pen. dist. 1. homicidiorum. Sed cæteris pro nunc omissis examinemus primam speciem homicidij spiritualis, quod fit scandalizndo.

2 Scandalum † igitur iuxta latinam introductionẽ est offendiculum, & impactio pedis, c. diffinimus, 18. q. 2. Hoc aũt bifariã distinguitur, quia aut datum, aut acceptum. Scandalum datum dr̃ à scholasticis scãdalum actiuum. Et est authore Hyeronimo dictum, aut factum minus rectum, quod ex se alteri præbet occasionem ruinæ. Et hoc quidẽ scandalum semper est peccatum in eo, qui scandalizat, cum ipsum opus sit peccatum, vel habens speciem peccati. Qua ratione propter ꝓximi charitatem, & hoc ipsum opus agendum non est, ne proximus quidẽ ad id impingat, & labatur, vnde ea ratione, & cura id scandalum vitandum est, qua tenetur quis cætera peccata effugere.

3 Est † & alterum scandalum, quod dicitur proprie acceptũ, & non datum, & id passiuum appellatur. Qđ quidem dr̃ peccatum proueniens ex bono opere alterius, aut saltem ex facto, qđ mali speciem non hẽt: cõtingitq; proprie hoc scandalum in eo, qui scandalizatur, hinc dicitur acceptum, quia ex ea re, quæ apta non est ad dandam occasionẽ mali quis peccãdi occasionẽ accipit.

4 Preterea animaduertendũ est † scandalũ dupliciter posse euenire, vno modo si præbens scandalum directè, & ex intentione, seductione, inductione contendit proximum in ruinam conijcere, atque illum ad

peccatum allicere, qđ sane peculiare peccatum est in propria per se specie constitutum. Quapropter ex intentione specialis finis, quæ intendit speciale proximi nocumentum, sortitur rationem specialis peccati, & opponitur correctioni fraternæ, quæ virtus in hoc exposita est, vt bonum spirituale fratris promoueatur.

5 Altero † modo contingit scandalū actiuum per accidens, hoc est præter intentionem agentis, cum quis vel peccatum, vel opus, quod illius figuram habere potest, alia intentione facit, quàm vt fratrem præcipitet; tametsi is ob eius imbecillitatem inde in præcipitium ruat, & scandalizetur, & tunc non est speciale peccatum, quia qđ est per accidens, non constituit peccati speciem, ita D. Thom. 22. quæst. 43. artic. 3. peccatum vero scandali ex intentione agentis procedens mortale est, vbi intentio ad mortale tendit, veniale tandem, cū agens proximum intendit in venialem culpam inducere, sic Do. Thom. in 1. quæstio. articu. 4. sed hæc infra exemplis sufficiētissimè explicabimus.

6 Primū. Speciali † peccato scandali propriè peccat, qui malum operatur, vel quod habet speciem mali, intendens alium inducere in ruinam, puta ad consensum fornicationis, adulterii, & huiusmodi: hoc enim opus directe tendit aduersus correctionem fraternam, cum ex eo læsio animæ contingat, vt tradit D. Thom. 22. quæst. 43. artic. 3. tenetur tamen talis scandalizans si aliquē traxit ad peccatum, ei suadere vt resipiscat tam suis, quàm alienis orationibus, atq; efficacibus suasionibus, dumtamen non ꝑdat peccatum illius occultum, iux. ea, quæ tradit Archi. Flor. de restit. c. 2.

7 Secundum. Qui alterum † prouocat ad peccatum non ꝑꝑ finem, vt consentiēs incurrat malū culpæ, sed vt libidini, & voluntati satisfaciat, nempe qui mulierem verbis blandis, & donis inducit, vt secum fornicetur, nō peccat speciali peccato scandali, sed hæc inductio ad illud pertinet crimē, quod prouocat, persuadet, s. fornicationis, & inest circunstantia grauitatis illi operi ex eo, ꝙ ita incautè peccauerit, vt occasionē ruinæ proximo dederit, quemadmodum explicat Caiet. 22. q. 48. art. 7. Syl. in verb. scandalum nu. 1. Nauar. in Manu. cap. 14. nu. 28.

8 Tertiū. Prætermittere † ea, q̄ sunt de necessitate salutis ꝑꝑ scandalum vitandū peccatum est mortale, vt sunt opera illa, q̄ sine peccato mortali omitti non pn̄t, vel ea cōmittere pro scandalo vitādo, quæ sine peccato mortali committi nequeunt, tex. est in c. 2. de noui oper. nunci. & ratio est, q̄a nullus mortaliter peccare, debet vt alterius peccatum impediat, quia secundum ordinē charitatis plus debet homo suam salutem spiritualem diligere, quàm alterius, & ideo quæ sunt de necessitate salutis prætermitti non debent ꝑꝑ scandalum vitādum, ita explicat D. Tho. in d. q. 43. artic. 7. Respondeo.

9 Hinc † ille, qui incumbit officio docēdi, ꝑꝑ nullum scandalum, quod sequi vr̄, debet vllum falsum docere, cum veritas, quæ docetur, sit de necessitate salutis, s. vt falsum non doceatur, vnde inordinata esset charitas ob scandalum proximi vitandum omittere veritatem, falsum prædicando, D. Th. in d. q. 43. art. 7. ad secundum. Actum vero ipsum docendi omittere quis potest ad tēpus, propter scandalum, quod oriretur ex ignorātia pusillorum, donec aptiori loco, & t̄pe magis congruo fieri cū maiori vtilitate possit: rō est, q̄a non tenet̄ quis ad actū docendi, nisi opportuno tempore, quo magis docere, quàm irritare pusillos valeat, iuxta ea, quæ tradit D. Tho. qui supra.

10 Quod † si iam ita processum fuerit vt scandalum hoc ex actu docendi malitiosum sit, procedatq; ex malitia potius, quàm ex ignorantia, non est doctrina ob scādalum omittenda, ꝓsertim vbi docendi actus necessario incūbit alicui, vel rōne officij, vel propter necessitatem ignorantis, Couar. in reg. peccatum 1. par. nu. 4. versic. secundo.

11 Potest † etiam quis omittere diuinarum missarum solemnia, & abstinere ab auditione missæ etiam diebus festis, ob euitandum scandalum eorum qui absque malitia iustis quibusdam causis censent eum esse excommunicatum, tametsi vere excommunicatus non sit, quod probatur arg. tex. in c. illud de cler. excom. ministr. Vnde abstinere debet à diuinis, donec palam fiat eū excommunicatum non esse, Couar. qui supra versic. 3. hinc.

12 Tertium. Peccatum † est mortale ꝑlatis, & superioribus non obtemperare, ad Rom. c. 13. c. 2. de maio. & obed. c. omnis anima, de censi. Tamen propter scandalum vitandum potest iustè omitti obedientia hæc, qđ probat tex. opti. in c. si quando de rescrip. Quod quidem procedit vt non solum supersedendum sit obedientiæ superioris ob scandalum vitandum, cum ipse superior q̄d iniquum

iniquum præcipiat, sed etiã cum aliquid iustum præceperit; ratio si quidem scãdalum vitandi operatur vt tunc esset lex illa, quæ dicat superioribus obtemperandum, hoc probatur in c.cum teneamur de præben.& ibi Decius. Vbi solã rationem scandali sufficere censet Ro. Pontifex in specie illa, vt eius literis minimè obtemperet, facit optima gl.in c.1.dist.62.quæ probat electionem alioquin iustè factam irritam fieri,& reuocari ob scandalum euitandum, notat Abb. in c.1.col.2. de elect.

13 Hinc † prælatus obedientiã inferiori præcipere non potest his verbis,videlicet.Præcipio tibi hoc non obstante quocunq; scãdalo,quod exinde oriri possit, cum sit hoc cõtra charitatẽ,q̃ finis debitus est p̃cepti, 1 primo Thimo.c. 1. Hinc licet alioquin præceptum superioris præsumatur iustum in dubio,cap.quid culpatur.23. q. 1. attamen poterit differri eius executio, quoties maius damnum timeretur ex eo,quàm ex dilatione,quæ fit donec appareat de vera præcepti iustitia.Couar.in d.reg.peccatum,nu.5.in fi.

14 Quod nota,† quia facit pro Regentibus Cancellariæ qui si ex hoc capite nolũt dare Regium exequatur, vel impediunt volũtatem summi Pontificis,donec illi scribant, non propterea incurrunt in censuram bullæ cœnæ Domini, tanquàm impedientes libertatem ecclesiasticam.

15 Quarta.Non peccat † prælatus, qui differt repetitionem rerum ecclesiasticarum ad tempus ob scandalum vitandum, quod procedit ex infirmitate,vel ignorantia, verum si scandalum ex malitia oritur, debet etiam repetere cum eo.Est enim prælatis repetitio rerum ecclesiasticarum,& defensio necessaria de necessitate salutis,& sic D.Th. Canturiensis archipresul laudatur,qui cum scandalo Regis, & totius Regni bona ecclesiæ repetere conatus est,cap.sicut dignũ, de homic.D.Thom.24.quæst.43.art.fin.

16 Sed notandum † est,q̃ si prælatus ob vitandum scandalum malitiosum in illis, qui ex malitia scandalizantur differre non potest repetitionem rerum ecclesiasticarum, tamen differre debet propter spirituale, vel tẽpale damnũ, quod alijs imminet, si repetitio fiat.Vnde si Princeps aliquis populum ad infidelitatem potius duceret, quàm sufferret exigi rapta à se ab ecclesia, vel alio Principe, vt Hiero.Boan fecit in populo Israel,ne perderet regnum, differenda esset repetitio rerum ecclesię,non propter Principem,sed ob populi salutẽ,Caiet.in d.ar.fi.

17 Concluditur ergo † q̃ potest prælatus absque peccato quandoque differre repetitionem rerum ecclesiæ, quemadmodum ẽt dicimus de prælato,qui sperat,& suspicatur minori cum scandalo res ecclesiarum posse alio tempore repeti,nam tunc debet differre vsque in illud tempus,etiam si scandalum sit malitiosum.Abb.in capitu. nihil, de præscrip.Couar.qui suprà,num.6.

18 Sed an † prælatus possit ecclesiæ præiudicare in quærendis. Dic quòd sic. Non autem in quæsitis. Vnde licet res ecclesiæ non possint alienari,nisi interueniat solemnitas, de qua in capitu.sine exceptione,12. quæstio.2.nihilominus, tamen solus prælatus potest repudiare legatum factum ecclesiæ, ita Bald.in l. pupillorum. C. de repud. hæred. sequitur Abb.in capitu. 1.de in integ.restitu. & in capitu.1.colum. 8.de dolo, & contum. Ad hoc glo.not.in capitu. fina. 16.quæstio.prima, Innocent. capitu. fraternitatem, de donat. facit glos.in capitu. potuit loca. quæ dicit, quòd prælatus recipiens solutionem ab eo, quem poterat priuare propter non solutum canonem præiudicat ecclesiæ, vt amplius expellere non possit, And. Sic.in capitu. cum causa, de empt.& vend. colum. 7. versicu. Tu limita: facit notabile dictum Innocen.in cap. quod in dubijs, de renunc.

19 Vbi dicit,q̃ licet beneficiatus † nõ possit renunciare beneficio quæsito sine superioris consensu, bene tamen iuri quærendo, vt in capitu. veniens eod. titu. & capitu. dilecti, facit etiam mirabile dictum Ioan. de Imo.in l.1.3. colum. versicu. sed & si vis tenere.ff.de condit.instit. Vbi inquit, quòd licet episcopus, vel alius citra Papam non possit alterare relicta ad pium vsum, clementina, quia contingit in princ. de relig. adde l. libertus octuaginta. ff. de bon. lib. hoc tamen est verum in voluntate testatoris executa quia volũtatem testatoris nondum executam potest episcopus alterare, quia facilius tollitur faciendum, quàm factum. l. patre furioso. ff. de his qui sunt sui, vel alie. iur. l. queadmodum de iureiuran.

20 Sic licet bona † ingressi acquirantur monasterio, vt in authen. ingressi. C. de sacr. san.eccle.capitu.quia ingredientibus de testam. tamen prælatus cum suo consensu posset permittere, quòd illa bona vadant ad coniunctos ingressi, & hoc ideo, quia agitur de acquirendis. Ita Bald. in auth. si

qua mulier.C.de sacr. san.eccle. And. Sic.in c.suam, de pęni.versi.2.col. 1.

21 Vnum tamen non omitto, † quod & si prælatus possit repudiare legatum factum ecclesiæ, tamen cōtra huiusmodi repudiationem competit ecclesiæ beneficium restitutionis in integrum, quod datur sibi, etiam quando agitur de lucro captando, vbicunque ecclesia poterat lucrum cōsequi, & ex facilitate, vel negligentia prælati non fuit consecuta, ita sentit Abba.in capitu. Auditi, versi. Restituimus de rest.in integ.facit tex. in cap.constitutus eod.tit.& ibi Abb.vt not. glo.in cap.fi.12.quæst.3. quam commendat Abba.in cap.1. colum. 3. de restit.in integr. Ad idem est tex.in l.ait prætor in fi. de minor. quod tene menti. Ex his igitur constat quando prælatus possit differre, vel repudiare res ecclesiasticas.

22 Quintum. Peccat † mortaliter peccato scandali clericus, qui cohabitat mulieri, de qua possit esse scandalum, quod nascitur ex suspicione, etiam si sit consanguinea, vel affinis, ad quod facit tex.in cap.1. de cohab. cler.vel muli.cap.interdixit dist. 32. & multo magis si cohabitat masculo tali, de quo rationabiliter suspicari possit, eis autem, de quibus nulla potest esse suspicio, vel periculum, quod imminet inde perpetrandæ iniquitatis, quales esse videntur omnes, quibus ante ordinationem sine suspicione poterat habitare, nunc etiam licitè cohabitat, veluti mater, soror, Amita, Matertera, filia, & multum seniores, 32. distin. & distin. 18. cum in omnibus, & cap. cum à nobis de cohab.cler. vel muli. capitu. fęminas distinctio.81.Sylu.in verb. clericus 2. nume. 2. versicu. quarto.

23 Sextum. Eodem † genere peccati peccat mulier illa, quæ sine causa, idest absque vlla necessitate, vel vtilitate supponit se oculis illius, quem credit, simulatq; perspexit peruersum aliquod desiderium mortale concepturum, etiam si illa non intendat ad huiusmodi desiderium allicere, Syl. qui supra quæst.3.in fine, & in versicu. scandalum.quæst.2.in fine. Quod aliter esset dicendum si mulier nō posset congruo quodam modo talia loca non adire, aut tunc temporis illic non adesse, vbi ab alio solet videri, quia forte eundum est illi ad ecclesiam, vel oportet sedere ad ianuam cū aliis amicabus, & affinibus, ne inurbanitatis possit argui, nam tunc non peccat mortaliter, ita Naua.c.14,nu.30. in mortua.

24 Septimum. Peccant † etiam mortaliter eodem genere peccati habentes malam familiaritatem absq; necessaria causa, ex qua aliqui scandalizantur, nefaria cogitando, & iudicando, licet non intendat peccatum, vel scandalum: & ratio est, quia dat scandalum actiuum, & si non per se, quia nō vult, aut cogitat vt aliquis scandalizetur, tamen dat per accidens, quia illud vult in sua causa, veluti intendens ire per lutum, intendit madefacere pedes, & intendēs excessiuum potum, intendit ebrietatem, Sylu. in verb. scandalum.q.2. versi. 3.

25 Eodem modo † peccant transeuntes per domum alterius, & scientes illum ira, aut amore libidinoso per eius transitum peccaturum, glo.sing. in c. quis autem dist. 10. sic etiā mortaliter peccant, qui nudos se ostendunt, aut ita vestibus indutos, vt mulieribus pudenda eorum interluceant, Nauar. cap. 14. nume. 11.

SVMMARIVM.

1 *Proximum nō corrigere, spiritualis homicidij species est, & qui ad corrigendum teneantur tum diuino, tum naturali iure.*

2 *Correctionis fraternæ omissæ pęna quo iure introducta.*

3 *Correctio fratena præceptum est obligatorium pro loco, & tempore, & quibus concurrentibus obliget.*

4 *Persona magis correctioni faciēdæ obligata, est ea, quæ magis ad id, quam alij, tenetur.*

5 *Signum probabilis correctionis quodnam sit.*

6 *Temporis opportuni, salutis, honorisq; ratio habenda in corrigendo.*

7 *Extrema in neceßitate quinā constituti esse dicantur.*

8 *Correctio mansueta, & ex charitate esse debet habita ratione cōscientiæ, & famæ correcti.*

9 *Correctio fieri debet de peccato mortali occulto, & de quo occulto nu. sequen.*

Correctio de veniali fit ex consilio.

Pecca-

De correctione fraterna. Cap. LXVIII.

1 Quia homicidij † Spiritualis species est non corrigere fratrem, vt supra diximus cap. 1. ideo necesse erit, vt consideremus diligenter illã. Igitur ad correctionẽ fraternã tenentur oẽs etiam infideles præcepto naturali, fideles vero etiam euangelico. tam prælati, quam subditi, iusti, & peccatores, licet magis prælati, quam alij & qui maioris sunt authoritatis, quam inferiores, ita tex. in c. tua, extra de cogn. spiri. gl. in extra. 1. Ne sed. vac.

2 Tenentur autem oẽs † sub pœna peccati mortalis, arg. 23. q. 3. ita plane, & c. duo ista. Host. in c. in oĩ de testi. & attest. Hugo in c. si peccauerit. 2. quæst. 1. arg. 2. q. 7. Qua propter, & 24. q. 3. tam sacerdotes vbi dicitur quod tam sacerdotes, quam reliqui fideles

omnes summam debent habere curã de illis, q pereunt quatenus eorũ redargutione, aut corrigant de peccatis, aut incorrigibiles si apparuerint, ab ecclesia separent. Hoc idẽ tenet Asten. qđ primo probat per legẽ naturalẽ, quæ dicit. Hoc facias alijs, qđ tibi vis fieri.i. debes velle fieri. Debes aũt velle qđ alius te corrigat, qñ peccas, vt te emendes. Igitur & tu debes hoc alij cuiq; facere. Scđo per legẽ Mosaicã. Deut. 22. si videris bouem, aut ouem errantẽ reduc fratri tuo, ergo fratrem tenetur corripere, hoc est ad Deum reducere. Tertio per legem Euãgelicam Matt. 18. vbi dicitur si peccauerit in te frater tuus. Non dicit subditus. Quia ergo oẽs sumus fratres, oẽs, nõ tm̃ plati, verũ etiam subditi tenemur inuicem corrigere, quando contingit aliquẽ nostrum peccare.

3 Nec obstat † quod inquit Ioan. in d.c. si peccauerit. ꝙ si esset præceptum oĩbus, oẽs constitueret transgressores: quia non est verum, cum sit præceptum affirmatiuum obligans tm̃ pro loco, & tempore necessitatis dummodo hæ conditiones concurrant. Prima certa peccati mortali cognitio. Non n. sufficit suspicio, aut quæcunq; relatio, sed cognitio certa, quod peccauit mortaliter. Vnde Eccl. 2. hr̃. Priusquã interroges, ne vituperes quemquam, & cum interrogaueris corripe iuste. Scđa vt speretur emendatio, vel saltem quod non timeatur deterius, nã alias correctio esset vana, & ad vanũ opus nemo obligat. Verum prudenti distinctione vtendũ est nobis in hoc ꝓposito. Si. n. qs certus esset sufficientib. coniecturis nihil illi esse profuturum, & tunc non tenetur corripere: si vero quis dubitat an proderit, & certus est, ꝙ non obstat corripiendo, & tunc tenetur ad correctionẽ, sicut medicus qñ certus est medicinã nihil obfuturam, & velit esse ꝓfuturam, adhibere dẽt, ita hanc regulã tradit Aug. de pęn. dist. 7. c. si qs el 2.

4 Tertia requirit, ꝙ sit opportunitas † personæ. Ita ꝙ magis ipse, q̃ alij ad id teneãtur. Nã si ipsum fratrẽ peccantem video, & alij æquè bene, vt fortè ei familiares, vel platus suus, ꝓbabiliter supponere possum, ꝙ aliqs istorũ illum corripiat, cum dicat. Quis est filius, quẽ nõ corripit pr̃. 3. Reg. 20. custodi virum istũ, q si lapsus fuerit, erit anima tua ꝓ anima ipsius. Vnde non dẽt credere, ꝙ platus suus sit immemor salutis suæ, qđ esset si negligeret illum corripere. Si aũt cõstaret, ꝙ oẽs negligerent eum corrigere, tunc teneret alijs tñ conditionib. existentib. primũ vt supra diximus, vt sit spes probabilis de correctione, nam cum correctio sit instituta vt emendetur frater, si ex illa fieret deterior, vtiq; fieri non debet. Hinc dr̃ Prou. Noli arguere deteriorẽ, ne te

5 oderit. Signũ † aũt qñ sperari possit ꝓbabiliter correctio, est qñ ex infirmitate peccat quod tunc cognosci potest, si oblata occasione semel ruit, & deinde tristatur, & erubescit, vel ex malitia, cuius signum est frequens sine fræno iteratio actus.

6 Scđm est † opportunitas tẽporis, vt fiat, qñ credit peccãti prodesse, D. Th. 22. q. 33. in 4. sent. dist. 19. q. 2. Nã si vellet hominẽ recenti vulnere affectũ corripere, nihil aliud faceret quàm igni adhibere ligna. Tertium requirit, vt ea commode fieri possit absq; damno notabili salutis, honoris, famæ, & fortunæ corrigentis, nisi emendandus esset in extrema necessitate eiusmodi correctionis, quo casu ad corrigendum, vel aliter impediendum eius peccatum mortale tenetur, etiam cum periculo vitæ suæ, vt inquit Nau. cap. 24. num. 63. vers. fundamento. Hoc autem raro contingit, cum per correctionem absque alia ope saluari possit.

7 Extremã † aũt necessitatẽ quo ad animã vr̃ pati ille, q existens in culpa mortali, & proximus morti, putat se quauis peccatorũ attritione saluũ fore, & ideo nõ curat eam augere ad perfectionem necessariam, tunc enim videtur extreme egere doctrina de vera contritione. Item paruuli Christianorum morti proximi existentes apud infideles, vel apud fideles nescientes baptizare. Item illi adulti gentiles morti propinqui, de quibus firma spes haberetur quòd conuerterentur, si fide catholica erudirentur, ita Nau. c. 24. num. 11. versicu. 3.

8 Quartum, requirit † mansuetudo in corripiendo, & non aspere abiurgando, iux. illud ps. superueniet mãsuetudo, & corripiẽmur. Itẽ debet fieri ex charitate, & non ex odio c. odia dist. 86. & nec ex ira ꝑcedente rõnem deliberatã, c. prodest. 23. q. 5. præterea cum ꝓximus noster duo habeat conscientiã, & bonã famã, c. duo 12. q. 1. debemus in correctione vtrunq; seruare, si possumus, alioquin conscientia, sola fama contempta. D. Thom. in 4. sent. dist. 19. quæst. 2. articu. 3. versi. Respondeo ad primum.

9 Rursum † si vis scire de qua nã re sit ꝑceptũ correctionis, dico ꝙ de peccato, scđm illud Matt. 18: Si peccauerit & c. peccatum aũt est duplex, s. veniale, & mortale correctio

ctio aũt sit ad lucrandum fratrẽ amissum p peccatum, vt ibi sequit. Si audierit te, lucratus es fratrẽ tuum: non amittit autem fratris anima, nisi per peccatum mortale, patet igit ꝙ corrispere fratrẽ est de peccato mortali. Est autem cõsiliũ, qñ peccat venialiter, & hoc vr̃ tenere, & notare Au. 16. de sermone dñi in monte, dicens. Audiuimus dñm admonentem, & magna cura pcipientem, si peccauerit frater tuus, vade, & corripe ipsum, ita ꝙ admonitio intelligatur de peccato veniali, & non mortali.

10 Item duplex † est peccatum, occultum, s. & publicũ: occultum aũt dr̃ tribus modis: Vno modo, qa solus Deus nouit, vel homo p confessionem, & de hoc non est quæstio, quia hoc spectat ad Deum, & non ad nos, quo ad istã correctionis formam. Vnde gl. Matt. 18. super verbo In te. inquit, quia si in Deum peccat, non est nostri arbitrij. i. Solo Deo sciente. Secundo, quia homo solus. i. nõ cum alio nouit. Vnde Gen. 3. Nõ est bonum hominẽ solum esse, i. non cum alio, extra de offic. ordin. si sacerdos. Tertio dr̃ occultum, quia solus quis nouit. i. vnus cum paucis familiaribus. Sicut Rex dr̃ aliquid facere, vel esse in occulto, vel esse solus, qñ est cum paucis familiaribus. Thren. 1. Quõ sedet sola ciuitas plena populo, idest quõ quę solebat esse plena populo, est sola, i. paucos habitatores habens? Dico ergo qđ pceptũ de correctione fraterna intelligit de secundo, & tertio modo, sed modo deducamus ex ijs nonnullorum casuum decisiones.

11 Prima. In † corripiendo pedagogi, atq; consiliarij principum hac vti debent cautela, vt qñ ipsi non audent dños suos reprehendere, historias tales legẽdas porrigãt, q̃ inuidiam non generent, & mores instruãt, Sotus lib. 1. de iust. & iu. quæst. 3. art. 1. in fin.

12 Secunda. Peccat † mortaliter, qui secreto delinquentem non corripit, non tm̃ semel, sed & pluries, quandiu spes de correctione ex ea habetur probabiliter, D. Tho. 22. q. 33. art. 2. Sylu. in verb. correctio, nu. 4. quando tamen correctio fratri non prodest, tunc debet fieri denunciatio prælato, qui si crimen idoneis testibus probare non potest, nec infamia est, vel indicia sufficiẽtia ad inquirendum, nihil aliud facere potest, quam pro ipso orare, & illum admonere, & expectare donec sint indicia ad inquirendum, vel testes ad cõuincendum, Sotus de ratione tegen. cap. 4. 8. conclusione quibus indicijs postea existentibus, vel etiam testibus, poterat prælatus contra delinquentem inquirere, & habita sufficiẽti probatione debet præcipere ei, vt à delicto desistat, quod si non facit, excommunicari potest tanquam contumax, & ecclesiam non audiẽs, quo facto vt ethnicus vitandus est. Sylu. in verb. correctio, nu. 4. versi. 4.

13 Ordo autem circa correctionem fraternã, quæ fieri debet in peccatis omnino occultis talis est, vt primò secretè corripiat secundum Domini pceptum, vt fratris peccantis salutem procurare possit, D. Thom. quod. 4. artic. 12. versi. respondeo, qui si non emendatur, debet dicere prælato, vt patri. Deinde quãdo secreta admonitio nõ proficit, & delictum probari potest, debent induci testes. Quæ quidem inductio ob triplicem causam fit, primò ad ostendendum quod malum sit, de quo frater arguitur, secundo ad conuincendum de actu, si iteretur. Tertio secundum Aug. vt sint testes, ꝙ corrigens fecerit debitum suum: quibus existentibus potest excommunicari tanquam contumax, vt supra casu pcedenti diximus.

14 Tertia. Quando † delictum occultũ probari non potest, & secretò correctus negauit crimen, non debent induci testes: quia non est verisimile ꝙ delinquens corã testibus confiteat, qđ corã solo negauit, & ideo tali casu omittẽda esset inuocatio testium. Hinc in capitu. placuit, & cap. si tantum. 6. quæstio. 1. definitum est, quòd si episcopus alieni sceleris se conscium nouerit, quamdiu probare non potest, nihil proferat, sed cum ipso ad compunctionem eius secreto correctionibus elaboret. Ad idẽ pulcherrimus tex. in c. plerumq;. 2. q. 7. quo casu præceptum impletur sine inductione testium, scilicet vt secreto corripiat, & si non audierit secretè, prelato denunciet vt patri.

15 Quarta. Qui ordinem † fraternæ correctionis non seruat in peccatis omnino occultis cedentibus in danum aliorũ spirituale, vel corporale, non peccat, D. Tho. q. 33. art. 7. ad 2. exempli causa in crimine hæresis, vel si qs tractaret quomodo ciuitas hostibus traderetur, aut occulte homines auerteret à moribus, vel fide, aut esset infectiuũ peccatum proximo, & periculum esset in mora, tũc statim esset denuntiandum prælato, siue alio superiori absq; alia puia correctione fraterna, & secretà, vt gregi suo caueat, qa bonũ multorum bono vnius præponi debet, Gabr. de cano miss. lect. 74. immo si talis generalis admonitio nõ sufficeret,

ret,esset facienda declaratio specialis delictorũ,& si nec illa sufficeret,esset ẽt facienda personarum,Nauar.in manu.c.18.nu.56.

16 Attamen qui † crederet probabiliter suis precibus, & correctione fraterna facta secreto delinquenti,impedire peccata occulta ẽt alteri perniciosa, & illa detegeret denuntiando prætermissa correctione fraterna,peccat moraliter,D.Th.quodl.1.arti.16. dixi,ꝓbabiliter credit:quia alioquin posset, & deberet statim iudici denũciare. Ex quo sequitur in ꝓditionibus contra Rẽpublicã factis,& hęresibus raro admonitionẽ secretã necessariã fore.raro.n.qs ꝓbabiliter credere potest proditionem, & hæresim sola monitione oĩno cessaturas,Nau.c.18.nu.56.

17 Hinc infert † ꝙ etiam si presbyter iurasset seruare, & non detegere ꝓditiones, & homicidia,aliaq; delicta patranda, ꝙ si obuiare non potest ipse admonendo, põt non obstante iuramento denunciare absq; periculo irregularitatis ob id incurrendæ:dummodo protestetur se solum facere ad impedienda mala, quæ imminent, & non vt aliqua pœna saltem deformante puniantur,Naua.d.cap.18.num.54. in fi. & cap. 27. num.213.& ratio est,tum quia hæc peccata cedunt in damnum aliorum, tũ quia ordo fraternæ correctionis non procedit in peccatis futuris Syl.in verb. correctio, q. 5.

18 Pari † rõne absq; correctione põt denũtiare peccatum oĩno occultum, qñ imminet similis occasio ruendi,quã nõ vult vitare admonitus, nã tunc dẽt denunciare p̃lato,ne in p̃cipitium ruat,D.Thom.dist.19.q; 2.art.3.ad 2. Neq; ẽt peccat, qui sine correctione denuntiat peccatũ ꝓximi oĩno occultum p̃lato discreto,tamq̃ pio patri,& ex charitate sciens, ꝙ frater ꝑ ipsum non corrigeret̃ facta secreta admonitione, nec hoc faciens dicit ecclesiæ, quia non refert ei,vt p̃lato ecclesiæ, sed vt priuatæ personæ ꝓficienti ad correctionẽ ꝓximi,& eius emendationem,ita explicat D.Tho.quodli.11.ar. fi.vbi animaduertendũ est, ꝙ frater delinquẽs non tm̃ denuntiãdus est p̃lato,tãquàm pio,& discreto,atq; spirituali, sicut priuatæ personæ, vt emendet̃, sed & vt emendatus præseruari possit à recidiuo,si tamen per signa valde ꝓbabilia crederet̃, ꝙ ex illa denunciatione fratrẽ correctum prælatus infamare vellet̃, tunc crimen occultũ fratris iam veraciter correcti ei denunciari non deberet,Gabr. qui supra versi.6. casus.

19 Quinta.Non peccat † p̃latus, q̃ non præcedente correctione fraterña fratrẽ in capitulo de peccato veniali infamauit:q̃a pręceptũ de fraterna correctione intelligit̃ de peccatis criminalibus,& nõ de venialibus, quẽadmodũ sunt illa,q̃bus religiosi in capitulo se ꝓclamãt,Syl. in verb. correctio q.5. in fi.D.Th.22.q.33.ar.7. ad 4. Si tñ esset aliqđ criminale,in quo frater diffamaret̃,contra p̃ceptum ageret, q̃ non seruato ordine illum infamaret.Hinc p̃latus, qui in visitatione, vel alias p̃ciperet qđ sibi dicat̃ quicquid sciuerit corrigendum intelligendum est saluo ordine correctionis,siue p̃ceptum fiat generaliter ad omnes, siue ad aliquem specialiter, Gabr. qui supra secundus casus.

20 Nec peccat † ẽt is,q̃ admonet in generali,ita ꝙ crimẽ q̃dẽ specificat, nõ aũt ꝑsonã: sic Dñs discipulus de Iuda dixit,Vnus vestrũ mẽ traditurus est, & tñ nõ legitur prius Iudam in secreto corripuisse, igit̃ discipulis manifestauit crimen,non autem personam.

21 Sic ẽt † qui p̃termisso ordine denuntiat peccatum futurũ, nõ peccat, q̃a ordo fraternæ monitionis nõ ꝓcedit in peccato futuro,ꝓp verbũ peccauerit.Matt. 18. q̃a statim denunciari põt vt impediat̃,nisi obuiare possit is,qui nouit.Sylu. in ver.correctio. nu.4.ratio est,quia tunc denuntiare quis nõ debet aliquod peccatum, qñ ex illa denuntiatione sequeretur infamia. Pariter neque peccat per terram hæreticorum transiens, si non reprehendit eos tractantes irreuerenter sacramenta,vel imagines,vel docentes,aut prædicantes hæreses,si nulla est spes emendationis, immo timor maioris mali: quia deest spes emendationis fratris, Naua. capitu 24.nume. 13. versicu.3.

22 Similiter non peccat † qui absq; correctione denũtiat peccatũ alterius,qñ ex eius manifesta denũtiatione publica vtilitas verisimiliter resultaret, sic Petrus, peccatum occultum Ananiæ, & Saphiræ manifestauit, quia sciebat ex dicta correctione vtilitatem redundare,vnde ex quo statim mortui fuerunt, fuit factus timor in oĩ ecclesia.

23 Sexta.Corrigere, † vel admonere nõ debeo eum,q̃ ignorans aliquid facit sine peccato, qui cessante ignorantia peccaret etiã mortaliter illud faciendò, si talis admonitio nullum incommodum produceret, sed ex ea magnum aliquod incommodum, vel præiudicium alterius sequi potest, etiam si nemo alius eius peccatum sciat præter me, licet sim eius sacerdos, siue eius ignorantia sit facti, siue iuris, quod regulariter

riter à vulgo ignoranter, Nau.c.22.nu.83.§.34.post Medi. Verum si cessarent prædictæ conditiones,secus esset, quia tunc & si non peccé peccato omissionis correctionis proximi,pecco ex eo capite,quo teneor impedire peccatum mortale proximi peccantis ex ignorantia,idem in c.24.nu.13.& 22.ver. Quæ conclusio.& vers. Non etiam procedit.(Exemplum)in primo casu , De sciente impedimentum inter coniuges illud ignorantes, q. perdurãte ipsorum ignorantia & aliorum non peccant matrimonio vtentes, q̃a tunc non debeo illud impedimentũ illis reuelare, quamuis fides mihi esset adhibenda. Exemplum in secundo , de vidente ,aut sciente aliquem per ignorantiam probabilem ieiunij,vel festi non ieiunare,vel nolle audire missam,quia licet ille nõ peccet mortaliter,nec venialiter periculose,teneor tamen impedire vt sup.quod credo ideo fieri, quia hic ex tali admonitione nullum incõmodum,aut alterius præiudicium sequi potest,vt in primo casu,p̃ter id,quod ferè impossibile,aut difficile videt̃,nullo alio sciente id ab eo admitti , & sic ad obuiandum scandalo aliorum , debeo eum corrigere , seu admonere.

24 Septima.Mortale† peccatũ est correctionem omittere quando fieri debet,timendo iudicium vulgi,aut carnis cruciatus , aut timorem perditionis vitæ,aut amittendi temporalia,ita vt hæc adeo dominentur, vt fraternæ charitati præponant̃.v.g.si quis ꝓbabiliter crederet se posse adulteram fraterna correctione retrahere ab adulterio,& timet ne ab adultero occidatur, quia potens est,vel tyrãnus,& metu mortis omittit,peccat mortaliter:cuius ratio manifesta est,q̃a præponit vitam corporalem animę fratris: cum magis tamen eam teneatur diligere , q̃ propriũ corpus.Sed si timor,vel aliud tardiorem faceret ad corrigendum,non tamẽ illam omitteret,si spes esset correctionis,secus esset,ita docet D.Tho.22.q.33.art.2. ad 3.Syl.in verb.correctio.nu.2.

25 Octaua.Prælato †p̃cipienti, vt quicunq; scit aliquem cõmisisse furtum , teneat̃ illud manifestare , subditus obedire tenet̃ in his casibus . Et primus est in peccatis publicis : & ratio est, quia peccans lędit conscientiã suã,& astantiũ , vnde vtriq; succurrendum est p denunciationem:etiam si sperat̃ emẽdatio peccatoris : quia oportet à scandalis cauere,D.Tho.22.q.33.art.7.Syl.in ver.correctio.q.5.& in verb.Denuntiatio. q.3.

26 Sed an dicat̃ †publicum peccatũ , si publicus effectus esset peccatoris, sed occultũ esset,q̃s fecerit illud; v.g. Reperit̃ hõ mortuus,nescitur tñ homicida. Respõdet̃ quod nõ & ideo hoc casu seruari debet ordo fraternæ correctionis,vt sup.diximus. Sed tũc tantum dr̃ publicũ, qui effectus peccatoris, & peccator sit publicus.Syl. in verb. correctio,q.8. Qñ autem dicitur quid publicum. vide Abb.consi.99. vbi etiam inquit, quod tunc dr̃, quando aliquid est notorium de iure,vel euidentia facti,vt per famã, tex.in c. vestra.& c.tua de cohab. cler. vel muli. Sed an teneatur denunciare,si credit prælatum scire,sed dissimulare,Resp.quod non nisi id

27 reuocetur in dubium . Secundus † casus in quo tenetur denunciare est in peccatis occultis,quæ proximis damnum spirituale,vel corporale inferunt,vel sunt illatura.Tertius si correctio non sperat̃. Quartus si peccatũ est leue,& non infamatorium.Syl. in verb. denunciatio,q.4.Quintus potest fieri denũtiatio in peccatis omnino occultis , quãdo melius speratur correctio per prælatum , quàm per denuntiantem. Sextus . Quando peccatum præteritum est emendatum , sed intendit denuntians præseruationem à recidiuo , & hæ vltimæ debent secreto fieri , & non iuridicè .

28 Sed an p̃lato † p̃cipiẽti vt si q̃s scit furẽ , reuelet,teneat̃ ille , qui furat̃ ẽt semetipsum prodere.Resp. q̃ nõ,hoc.n.cõsonum est scripturæ sacræ,iuri canonico , & rationi.Nam non subest iudicio humano, vt teneatur se prodere: cum omnia iudicia humana ad publicam potestatem,scientiamque spectent, Caiet.22.q.69.art.1.si tamen reus esset infamatus,vel semiconuictus,vel adessent indicia,tenetur obedire.Syl. in verb. correctio. q.8.circa fi.& in verb.dubium. q.2.

29 Infamia † vero vocatur non frequẽs vox discolorũ,sed frequẽs vox talis,vt apud probos viros reddatur persona de crimine tali probabiliter suspecta.Sed circà semiconuictionem aduertendum est,quòd cum plenam probationem efficiant duo testes integrarum conditionum, semiplenam probationem efficit vnus testis omni exceptione maior.Et est sermo de teste secundum iura, qui non actor, non secretus depositor , sed vere testis est iuratus,nõ particeps criminis & ad iudiciũ concurrens vt testis . Hon est quòd vltra accusatorem,vel id, quod tenet accusatoris locum , vt infamia , & c.Iste oĩ exceptione maior testetur directè de visu commis-

cōmissionis criminis ab isto, puta qa vidit ipsum occidere illū, vel furari hoc: sic est. n. verè testis semiplene probans.

30 Circa vero † indicia nota quòd regulariter vnum indicium non sufficit ad præcipiēdum, sed requiruntur duo, & ad constituendum vnum inditium requirūtur duo testes, qui nō sint singulares, nisi sit vnus testis omni exceptione maior. Hæc Caie. 22. q. 69. 22. art. 1. vers. in 2. & ad 2.

31 Sed an plato præcipienti† reuelationem alicuius occulti sub pœna excōicationis latæ snīæ subditus teneaē obedire? & ꝙ teneatur, est tex. in c. qdam. 5. q. 1. vbi B. Gregorius excōicauit occultum actorē libelli, nisi se reuelauerit, & hanc opinionē tenet Sylu. in verb. correctio. q. 9. vbi siue sit diffamatus, siue semiconuictus, siue oīno occultus, dicit ꝙ teneē se ꝓdere, qa licet peccet ꝑlatus sic intendens ꝑcipere, & snīa sit iniqua, nō tamen est nulla, ita Sylu. Caiet. tamē, quem sequitur Armilla in verb. inquisitio. nu. 10. asserit aduersus Syluestrum in delinquētibus occultis, & ita tenendum.

32 Sed † in casibus, in qbus reus, siue qui scit delictū, teneē reuelare, considerandū est ꝙ non teneē reuelare hoc iniuriā passo: quia hoc esset odia nutrire. Itē si hoc mandatū esset gñerale, non teneē reuelare iudici publicè; qñ non pōt probare, sed bene secretè ad correctionē. Si tñ iudex ꝑcipit ꝙ vult sibi dici in iudicio, dēt intelligi saluo ordine Euangelico. Et si fecit monitionem, & delinquens nō vult se emēdare, dēt cōparere in iudicio, & dicere se scire, sed nō posse ꝓbare, sed si nō admonuit, dicat se scire, sed velle prius facere correctionē, quod si vult iudex vt probet, cum non possit, & denuntiet ante correctionem, non tenetur: quia santentia continet intolerabilem errorem, Armilla in verb. excommunicatio, num. 31. contra Sylu. in verb. excommunicatio. 2. dubio 8. & nos infra de sent. excom. c....

33 Sed vtrum † filius reuelare teneaē patris delictum occultum, si tale est, quod vergit in damnū Principis, aut Reipublicæ. Dic ꝙ sic ita tex. no. in l. milites. § desertorē. ff. de re milit. Vbi pater sciens filiū velle cōmittere crimen læsæ maiest. tenetur, illud propalare, & si filiū Principi præsentat, pena filio remittiē, scd'm Syl. in l. p.p. insidias. C. qui accu. non poss. refert Fel. in c. 1. de offi. deleg. col. 2. in fi. Idem erit ergo de filio respectu patris. Quinimo velut Reipublicæ hostem pōterit impune occidere filius, sicut de patre bānito dicit Bar. in l. amissionē. ff. de cāp. dim. Abb. in c. fi. col. 2. de cōuers. infid. Imo tali casu, quo reuelauerit crimē læsę maiest. aut diuinæ, consequiē cōmodum; quia habebit bona paterna, quis pater condemnetur. l. quisquis. C. ad l. Iul. maiest. Quod quidem factū est, vt filij alliciant ad reuelandum paterna delicta; qa expedit reipublicæ, vt delicta puniaē. l. ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. c. vt famæ, de sent. exc. facit tex. no. in c. si quis Papa. in fi. dist. 75. vbi si quis scit de tractatu mortis Pontificis, ēt si sit particeps, liberaē, & debet ꝑmiari si reuelat. Et est mirabile, ꝙ socius reuelās ꝑmietur, ex quo daē notabilis

34 † limitatio ad doctrinā, Bar. in l. 3. ff. de cōdi. ob tur. cau. vbi dicit ꝙ præmium datum reuelantib. nō datur participi reuelanti, refert Fel. in c. 1. de of. del. col. 3. in prin. nā debet intelligi, nisi in crimine læsæ maies. vide Bar. in l. idē est, in fi. ff. de cōd. ob turp. caus.

35 Sed quid dicendum † de edictis emanare solentibus, ꝙ qui reuelauerit delictum occultè commissum, indemnitatē consequaē plures commiserunt, & reuelauerūt, an omnes indemnitatē consequantur, dic ꝙ non: Sed qui fuerit primus, ita notāter sentit Fulgos. in l. fi. §. sed quidam. 2. col. C. de iure delib. Quod tene menti pro edictis, quæ emanant quotidie, ꝙ qui malefactorem ostenderit, habeat certam pecuniæ quantitatem, quia debet solui ostendenti, & reuelanti, vide Bart. in l. nulla, C. de delat. lib. 10. Fely. in c. cum dilecti col. 8. in prin. de accusa.

36 Nona. Subditus, † qui peccatum prælati corripit irreuerēter, & publicè, peccat mortaliter: quia secretò, & reuerenter debet fieri: nisi sit periculum fidei, vel secundum aliquos, quando haberet mores inordinatos & scandalosos, v. g. si senior iuuenib. exemplum ad interitū præberet, ibi districta increpatione feriendus esset; sicut scriptū est. Laqueus iuuenum omnes vos. Syl. in verb. correctio, num. 3.

SVMMARIVM.

1 *Iudicij temerarij diuisio ĩ tres gradus.*

2 *Iudicium temerariū vt in mortale tria requiruntur.*

3 *Facta alterius diffinitiue damnare sedato consilio ex leuib. coniecturis, mortale est, secus si ex proximis indicijs, vel signis, nu. seq.*

Dubi-

5 *Dubitans & neutri parti assentiens nõ peccat mortaliter.*

De iudicio temerario. Cap. LXIX.

1 VT rem ab † ipsa iudicij substantia exordiamur, tres gradus opere precium est discernere temerarij iudicij. Primus est dubietas, dum scilicet animus pendulus est neutri parti assensum præbens. Vt si anceps hæreas, an proximus tuus aliquo sordescat crimine nullum tñ præferens affirmatiuum vel negatiuum assensum. Secundus gradus est suspicio, q̃ est assensus vni parti cõtradictionis cum formidine alterius.i.dum ita assentias vni parti, sinistram de illo concipiẽdo opinionem, vt non sis in ea ita firmus, sed vacilles circa illam, & est peccatum veniale. Tertius gradus est, dum quis diffinitiuè firmat sententiam, & leuibus coniecturis de malitia alterius, & tunc appellatur iudicium temerarium, idest diffinitiua, firma-
2 que sententia. quod † vt sit mortale peccatum, tria requirunt, primo, vt ex leuib. coniecturis colligatur. Secũdo, vt fiat de re graui. Tertio, vt sit certum, idq; non repẽtinũ, sed sedato animo factũ, ita tradidit D. Th. 22.q.60. Sot. de iu. & iu. li.3.q.4.ar.3. Sed iam ad particulares decisiones descendamus.

3 Prima. Mortale † peccatũ est diffinitiuè damnare facta, aut dicta, vel animũ alterius ex leuib. coniecturis de peccato mortali. Sotus lib.3.q.4.art.3. Verum qui repentinè raperetur ad iudicandum iuuenem cum muliere absq; arbitris colloquentem, non peccaret mortaliter, nisi sententiam sedato animo confirmaret. Sot. qui supra.

4 Secunda. Peccatum † nullum est sinistrũ, me iudicium facere de homine, quem vidi cum scala conscendere, vel iuuenẽ, & puellam secreto, obscuroq; loco petulanter se amplexantes, cum non ex leuibus coniecturis hoc iudicium procedat. ibi Sotus.

5 Tertia. Qui dubitat † ex leuib. coniecturis, vel insufficiẽtib. de bonitate, vel malitia alicuius, venialiter peccat: quia neutri parti assentit, Syl. in verb. iudicium. q.3. Sic qui suspicatur de homine malum aliquod, ita vni assentiens parti, vt vacillet circa aliam, non peccat mortaliter, Sotus, qui sup. art.3.

SVMMARIVM.

1 *Inuidia & item zelus quid, & quomodo inter se differant.*
2 *Inuidia quibus casibus mortale non cõtrahat. & nu.4.*
3 *Mærens bono alterius perinde, ac iactura propriæ gloriæ mæreret, mortale peccat.*

De inuidia. Cap. LXX.

1 CIrca † inuidiam, notãda sunt duo. Primum discrimen inter zelum, & inuidiam, inuidia enim est, cum aliquis tristatur de hoc, ꝙ proximus habet bona, quæ ipse non habet: zelus aũt est, cum q̃s tristatur de hoc, quod ipse nõ habet bona, q̃ proximus habet, & ita intelligitur authoritas Apostoli Cor. 12. Dum inquit emulamini Charismata meliora, sic docet D. Tho. in q. disput. q.10. art.1. ad secundum, de inuidia. Secundũ Cum inuidia importet aliq̃d repugnãs charitati, per quam diligimus proximũ, & volumus ei bonum, sicut & nobis ipsis, q̃d aduersat̃ inuidiæ, q̃ d̃ fælicitate alterius tristat̃, hinc ex suo genere peccatum est mortale.

2 Põt † tñ contingere, vt aliquis motus inuidiæ non sit peccatum mortale, vel ꝑpter imperfectionẽ ipsius motus, vt q̃a est subitus, & non ꝑcedit ex ratione deliberata, vel quia homo tristatur de aliquo bono alterius, quod est adeo paruum, quod non videtur esse aliquid bonum; (puta) si aliquis inuideat alicui simul ludenti, quòd vincat in ludo. (Exempli gratia) cum eo currẽdo, vel aliquod aliud ludicrum faciendo, D. Tho. art.2. Hinc ex his duo deducuntur.

3 Et primũ. Qui † dolet de bono alterius, vel ęgre fert aliorũ laudẽ, vt diminutionẽ ꝓpriæ gloriæ, & excellẽtiæ, peccat mortaliter, q̃a charitati opponit̃. Syl. in ver. inuidia.

4 Secundũ. † Nõ peccat mortaliter sed tãtũ venialiter, q̃ inuidet de bono alterius, q̃a illud sibi deest, vel q̃n id, de quo dolet, est exiguũ, vel ratione indeliberationis. Sylu.

SVMMARIVM.

1 *Odium ex ira nascitur.*
2 *Proximo male cupere mortale, si vt malo afficiatur; non mortale, si vt bonus efficiatur.*

3 *Iniuriam inferentem odio prosequi nõ possumus sine peccato mortali.*

4 *Inimicis veniam petentibus, paratis se corrigere, an parcendum.*

5 *Rancor voluntatis statim abijciẽdus, & proxima non remota signa demonstranda inimico.*

6 *Inimicitia modo absit, & scandalum, non denegatur absolutio nolentibus inter se loqui.*

7 *Offensus offensori quod in iudicio peti potest, non tenetur condonare.*

8 *Iniuria in æstimanda pœna spectanda.*

9 *Iniuriatus absoluẽdus an prius debeat querelam remittere.*

10 *Iniuriarum actio cui nam competat, & subdito sine consensu superioris licet iniuriam remittere.*

11 *Offendentes se mutuo pari offensione, vter reconciliationem prius petat.*

De quinto præcepto Decalogi. De odio. Cap. LXXI.

1 CVm odium † nascat̃ ex ira, videlicet, qñ ille, qui ad iram prouocauit, læsionem intulit, ex inuidia autem, q̃a eius bonũ cui inuidet, apprehenditur, vt impeditiuum propriæ excellentiæ, hinc fit, vt post inuidiã subnectamus nonnullorum casuum decisiones de odio, qđ est homicidij spiritualis species secundum illud, q̃ odit, homicida est.

2 Prima. Qui odit † proximum suum, appetendo ei malum, vt malum, idest mortẽ, vulnera, infamiã, &c. mortaliter peccat, si est cum ratione deliberata, quia opponit̃ charitati. At qui malum eius non appetit vt malum, sed appetit ei malum, scilicet infirmitatem in bonũ eius, vt bonus efficiat̃, vel ne peior, vel ne alicui noceat, vel vt per iudicem puniat̃ delictum, non peccat, quia hoc proprie non est odiũ, Syl. in verb odium, & in verb. charitas. q. 3. Naua. c. 15. nu. 10. & ca. 16. nu. 7. & c. 20. nu. 3. ver. ad quæsitum. Vbi ẽt addit hoc non esse peccatum etiam religiosis, quandoq; desiderare penuriam annonæ, vel gaudere ob aliquem bonum finẽ in Deum relatũ, quatenus per eũ populi refrenent̃ à vitijs, & ad Deũ conuertantur.

3 Secunda. Mortaliter † peccat, q̃ aliquem odio, & rancore, ꝓsequitur, eo ꝙ sit ab eo iniuria affectus, vel aliqua alia de cã, c. si q̃s contristatus dist. 90. c. fi. de pœn. dis. 5. quod procedit ẽt si offensor nullatenus offenso satisfaciat, iuxta D. Gregorium in d. c. fi. quinimo toties peccauit mortaliter pœnitens, quoties reuocando iniuriam menti de nouo habuit rancorem ad illum cum consensu rationis, quare interrogandus est à confessario etiam de tempore, scilicet, quãtum perseuerauit, & frequenter odiuit, Arch. Fl. 2. par. interrog. in summula, de odio.

4 Sed an offensus † inimicis veniam petentibus veraciter paratis emendare, remmittere teneat̃. Respondet Syl. in verb. charitas. q. 6. ꝙ ex iniuria tria oriri consueuerunt. In corde rancor, idest ira, seu indignatio, in opere, seu in effectu signa rancoris, & in foro exteriori actio ꝯ iniuriantem. Primum

5 secundum † oẽs tenetur homo statim remittere, c. fi. de pęn. dist. 5. quod intellige primo, si rancor sit in voluntate, quia de sensu non põt ad libitum expelli, sicut nec amor. Secundum si sit iniustus. Secundum vero, id est signa rancoris ꝓxima, ꝑ quæ tollunt̃ signa dilectionis vniuersalia, ad quæ tenetur homo, ẽt remittere debet, sicut est salutatis duobus non salutare tertiũ, vel toruo aspectu aspicere, nunq̃ nec in articulo necessitatis loqui. Sed signa remota v. g. offensorem in suam familiaritatem admittere non tenetur, maximè quãdo hoc fieret ad reprimendam temeritatem, & huiusmodi. Quo circa confessarij aduertere debent, qñ & quomodo ab hoc offensis absolutionem negẽt, vel

6 concedant. Hinc qñ inter † aliquos ex neutra parte in veritate est inimicitia, sed quia præcessit odium, vel offensa, neuter vult se flectere vt alteri loquatur, aut alter tantum recusat alteri loqui, in neutro casu à confessario neganda est absolutio: ratio est; quia homo non tenetur ad locutionẽ, & ad alia particularia signa beneuolentiæ, nisi secundum præparationẽ animi in articulo necessitatis, & propterea nec tenetur loqui. Per accidens vero ratione scandali si hoc fieri debet, relinquendum est arbitrio prudẽtum Caiet. 22. q. 25. art. 8.

7 Verũ† quo ad satisfactionẽ nõ tenet̃ offensus offensori ꝯdonare satisfactionẽ iniuriæ, q̃ in iudicio peti põt, gl. sing. in d. c. si q̃s contristatus. Quæ quidẽ actio iniuriarum nihil aliud est, nisi ꝙ debet fieri satisfactio iniuriato de damnis, iniurijs, expensis, & interesse, c.

se,c.conquestus, de foro compe.c.officij,de sent.exc.gl.sing. in c.2.§.sciturí,de offi.ordi. lib.6.quæ sentit ꝙ in æstimatione haberi debet consideratio nõ solũ ad damnum emergens,sed ẽt ad lucrum cessans:facit tex.in l. iniuriarum,& ibi Bar.ff.de iniur. Cyn.in l.si non conuitij eo.tit.in 10.q.Vbi etiam ponit qualiter formet libellus super iniuria. Rota
8 in decis.153.quæ incipit. Item ad † æstimationem,quæ ponit praxim,scilicet ꝙ agens declaret quantitatem,secundum quam æstimat iniuriam,& iudex consideratis omnib. qualitatibus,& circunstantijs, quæ possunt augere,vel diminuere dictam æstimationẽ, taxabit certã quantitatem, & postea faciet iurare partem,vt declaret pro illa quantitate noluisse sustinere dictam iniuriam,& postea iudex in illa quantitate cõdemnabit.& ita dicit debere intelligi gl.in d.§.sciturí & alia iura,quæ de satisfactione iniuriæ loquũtur. Ita etiam vr̃ velle tenere Rota in decis. 483.Et hæc est illa satisfactio, quam iniuriatus non teneẽ dimittere,de qua loquitur,gl. in d.c.si quis cõtristatur, & Sũmistæ in ver. charitatis.vbi Syl.n.6.& Io.Tabi.nu.16.atq; in terminis Follerius in sua praxi criminali
9 c.4. nu.25. vsq; 29.vbi inquit,† ꝙ tenetur in foro cõscientiæ iniuriatus remittere querelam,alias non absoluendus: quia semper in dubio iræ cã, & ad vlciscendum præsumit, ꝙ accusatio fiat.Ego autem in tam frequẽti, & periculosa quæstione veram Follerij sententiam affirmarem per se loquendo: nisi aliquis querelã exponeret non liuore vindictæ, sed zelo iustitiæ ad comprimendam malitiam,vel pro pace aliorum,vel ꝓ emẽdatione peccatoris ad cohibendum eũ ab alijs iniurijs,& ita in terminis loquitur.Do. Tho.ad Rom.c.13.lect.3.vlt.col.sic enim ipse exponẽs verba illa.Mihi vindictã: & ego retribuam, inquit. Cum aliquis authoritate iudicis,vel vindictam quærit ad comprimẽdam malitiam, & non propter odium, vel etiam cum authoritate alicuius superioris suam defensionem procurat,intelligitur locum dare iræ idest, Diuino iudicio, cuius ministri sunt iudices.
10 Sed quæritur cui † competat actio iniuriarum,q̃ est,vt ei satisfiat.Respõdeo, quòd non solum cõpetit ei,q̃ iniuriam patitur.insti.de iniur.§.non solum,sed etiam si fit in religiosum,vxorem,filium non dum emancipatum,vel seruum, cõpetit plato,marito, patri, & domino. Quinimo nec etiam ipsi tales offensi possunt illã condonare sine authoritate suorum superiorum,ff.de pact.l.in personam,gl.com.recepta, in c. Parochianos,de sent.excom.per quem tex.etiam habetur,quòd si iniuria fuerit facta religioso, quòd non debet absolui excommunicatus, nisi prius satisfaciat, vt notat etiam Frãcus, in c.2.§.sciturí,de of.ord.lib.6.
11 Tertia. Duo † se mutuo offendunt,& amborum offensio est æquè grauis,tunc q. primus offendit debet reconciliationem petere.Si vero posterior offensio sit maior,tunc posterior debet prius illam petere, Sylu.in rosa aurea casu.56.

SVMMARIVM.

1 *Ira quid, & quo casu pariat mortale, & quo non.*
2 *Malum sibi,vel proximo deliberatè imprecans,mortali se astringit, secus si sine consilio.*
3 *Vindictam inordinate appetere letale est & creaturæ maledicere quomodo mortale sit.*

De ira. Cap. LXXII.

1 IRa, quæ est † appetitus vindictæ non seruata iustitia formam habens inferẽdi aliquod graue nocumentum proximo cum cõsensu deliberatæ rationis propter aliquam præcedentẽ offensionem,est peccatũ mortale: nisi esset imꝑfecta,puta, si esset subitus motus iræ,cui ratio non consentit; vel propter paruitatẽ nocumenti,v.g.Si aliquis irascitur contra aliquẽ puerum,volẽs eum parũ trahere per capillos, vel per aurem, aut aliqđ leue facere in sui vindictam,ita explicat,D. Tho.in q.disput.q.12.de ira,ar.3. versi.Resp. sed hæc exemplis declarabuntur.
2 Primum.Mortaliter † peccat, qui ex ira se blasphemat, vel optat sibi mortem, aut etiam proximo,si malum esset notabile sub ratione mali cum animo deliberato. Indeliberatè tamen vel ore maledicere,aut cõmuniter parentes filijs,& coloni bobus,est veniale. Verum ad constituendum peccatum mortale sufficit animus deliberatus ẽt momentaneus,licet illico pœniteat,Caiet. 22.quæst.86.artic.2.
3 Secũdum. Inordinatè† vindictam appetere

tere contra proximum est peccatum mortale, Syl. in verb. ira, siue appetatur vindicta maior merita, vel merita authoritate propria, vel contra iuris ordinem, Nauar. capit. vigesimotertio, num. 115.

Tertium. Si pœnitens dicat se maledixisse creaturam irrationalem, vel elemēta, interrogare debet confessarius. Maledixerit ne ore tantum, vel ore, & animo, nulla ratione Dei, vel proximi habita, quia in his casibus est tantum peccatum veniale. Verum si ex animo ea rōne, qua est creatura Dei, quia tunc est blasphemia, aut qua ratione est res proximi, & tunc perinde est ac si proximo malediceret, & ideo in vtroq; casu esset peccatū mortale, ita D. Th. 22. q. 66. ar. 2.

SVMMARIVM.

1 *Coitus omnes præter matrimonium prohibentur ex 6. præcepto, & ipsa etiā animi libido.*
2 *Pœnitens cautè interrogādus in peccatis veneris, p̄sertim adolescentulis.*
3 *Actus Venereus præter matrimonium cōsumatus pro qualitate speciei grauior fit.*
4 *Oscula libidinosa, vel tactus, mortalia, & quo casu etiam inter cōiugatos.*

De sexto præcepto. Non Mechaberis. Cap. LXXIII.

1 PRohibetur † non solū adulterium, sed etiam omnis illicitus coitus, atq; corruptio, pręter eam, quę est matrimonij. Nec non animi libido. Hinc dn̄s, Matth. 5. Audistis (inquam) q. a dictum est antiquis. Non mechaberis. Ego autem dico vobis, ꝙ qui viderit mulierem ad cōcupiscendam eam, iam męchatus est in corde suo.

2 Interrogandus † est igit̄ peccator de oībus speciebus luxuriæ, sed ita breuiter, & distinctè, vt intellecta specie peccati nō quærantur aliæ circunstantiæ, quæ non variant speciem, maximeq; adhibenda est cautela circa adolescentulas, aut paruulos; tales. n. debent à longe interrogari, & primo cum quibus conuersantur, atq; loquunt̄. Et si nunquàm audierunt verba mala, atq; impudica. & si id affirmant, interrogandi sunt si eis displicuerunt, ac tandem cognito, quòd te talia proferentē intelligūt, interrogandi sunt, si aliquos tentauerunt de malo, atq; ita paulatim à verbis, & cogitationibus veniendū ad opera, quæ perpetrarunt.

3 Rursum † sciendum est, ꝙ omnis actus luxuriæ consumatus extra matrimonium, qui voluntarius est, dicitur peccatum mortale, & secundum qualitatem speciei ita peccatum fit grauius. (Exempli gratia) si solutus cum soluta rem habet, dicitur fornicatio, si cum virgine, vel vidua, dicitur stuprum. Si cum violentia, raptus, si cum consanguinea incestus. Si cum moniali, sacrilegium. Si cū masculis, vitium sodomiticum, si se polluit, dicitur mollities, si cum nupta, dicitur adulterium, si cum bestijs, bestialitas.

4 Omnes † ēt tactus, & oscula libidinosa, p̄ter cōiugatorum, imo ēt cū illis, si probabiliter ex tactib. vel osculis timeat̄ pollutio extra vas naturale sunt peccata mortalia.

SVMMARIVM.

1 *Fornicationis nomen etiam impropriè sumitur, & propriè quid sit.*
2 *Fornicationem simplicem asserere non esse peccatum, hæresim sapit.*
3 *Lupanaria quare ab ecclesia permittantur.*
Meretricibus sublatis, sodomiam vniuersum orbem impleturam affirmāt, Aug.
4 *Solon Athenienſis meretrices instituit, quo iuuenes à pudicis mulierib. abstinerent.*
Meretrix, an cum quocunque fornicari cogatur.
5 *Peccat in hoc præceptum tam qui vtitur meretricibus, quam qui alijs ad id pecuniam porrigit.*
6 *Animo in hoc præceptum peccatur.*
7 *Lenocinium grauius homicidio, & quibus pœnis coerceantur lenæ, vel lenones, & quid de matre lena.*
8 *Verba inhonesta, & gestus, dupliciter dicuntur mortalia, & mortalia non sunt, vt nu. seq.*
10 *Tangere vel aspicere formosum ex vanita-*

nitate modo absit deliberatio copulæ, non est mortale.

11 *Mulier oscula tactusque in se permittens, an & quando peccet, distingue vt hic, & nu. seq.*

13 *Mulier si aliter nō potest effugere, clamare debet, sin minus consentire videtur.*

14 *Actus ex suo genere non venerei non impellunt in mortale, & vide exemplum.*

De fornicatione. Cap. LXXIIII.

1 ET si impropriè † omnis illicitus coitus fornicatio dr̃, 32. q. 4. c. meretrices, tñ in stricta, & ꝓpria significatione fornicatio est coitus naturalis illicitus soluti cū soluta omni vinculo. s. coniugij, consanguinitatis, affinitatis, ordinis, religionis, seu voti, quæ fornicatio procul dubio peccatū est mortale, ex Apost. Gala. 5. Vbi ꝓmissa fornicatione, & alijs vitijs submittit, ꝙ qui talia agunt, regnū Dei non possidebūt, & etiam gl. no. in c. ad nostrā ver. non est, de hæret. in clem. Abb. in c. inter opera, in fi. de spōs. nec excusat ignorantia, quia est contra legem naturalem, 14. q. 4. per totum.

2 Imo † hæresis esset dicere fornicationē simplicē non esse peccatū mortale, Alfon. de Cast. lib. de hære. in ver. coitus, tex. est in c. audite, dist. 34. Hinc acriter & iustè reprehenditur ꝑ Coua. in epist. 4. decret. c. 4. nu. 8. Bart. in l. pen. ff. de concub. Alex. in l. ex facto. §. si quis rogatus. ff. ad Trebel. dum asserunt simplicem fornicationem iure naturali legitimum coitum esse.

3 Sed quare ipsa ecclesia † lupanaria ꝑmittit, & ꝑ consequens fornicari, cum illud sit peccatū omni iure damnatum. Resp. ꝙ ecclesia quādoq; tolerat minus malum ꝑsens vt euitet maius malū futurum, qđ verisimilibus coniecturis speratur; c. requisiuit, de spon. quem tex. ad hoc dicit sing. Io. Lupi in c. per vestras. §. 10. nu. 16. de don. int. vir. & vx. est optimus tex. in c. inter opera, de spōs. Vbi ecclesia meretrices tolerat ad euitādas promiscuas luxurias, & fœdissimas coniunctiones, & sic nō illud peccatum approbat, sed dissimulando tolerat, vt eo medio adulteria, incestus, atq; alia luxuriæ crimina cōpescat. Hinc D. Aug. tolle meretrices de mūdo, & sodomia totus erit repletus. Hinc Solon

4 † Atheniēsis Phlemone authore publicas meretrices instituit, vt ea veneri cōtenti iuuenes à pudicis sollicitādis abstinerēt, refert Alc. in l. Masurius. ff. de verb. sign. facit tex. in c. duo mala dist. 13. Et in tantum lex tolerat hmōi fornicationes, vt etiam cogat publicas meretrices ad fornicādū cū quocū que iuxta tñ mercedē, ita tenuit Dec. in l. inuitus, nu. 7. ff. de reg. iur. quā tñ opinionē, vt erroneā, & nullo facto ꝓbabilē impugnat Coua. lib. 3. var. reso. c. 13. nu. 2. ea quidē rōne: quia meretrix nō tenet mortale peccatū cum quolibet cōmittere, ergo nec inuita cū quolibet pōt ad coitū ꝓpelli, quam sñīam tenere And. de Isern. & Affl. in const. ꝰNeap. rub. 20. de violētia meretr. illata. Sed modo ad quæstionum decisiones descendamus.

5 Prima. Nō † solum mortale peccatū est accedere ad publicas meretrices toties, quoties, sed etiam alios inducere ad fornicandum, c. noli, de pœn. dist. 1. 2. q. 1. c. notū, aut pecunias elargiri, vel mutuo dare id sceleris admittere volentib. Est enim in his casibus cooꝑator, nec nō si secū alios ad id facinus duceret, Syl. in verb. cōcubinarius. q. 3.

6 Secunda. Pariter † peccat mortaliter nō solū is, qui fornicatur, sed etiam is, qui id deliberat consumare: quia iam męchatus est in corde suo. 32. q. 7. c. non solum.

7 Tertia. Lenones † inducēdo alios ad fornicādū, non solū peccant mortaliter, sed ēt homicidæ sunt, d. c. noli, de pœn. dist. 1. Hinc maius peccatū cōmittunt, quàm adulteri. Adulteri. n. peccant in se, & fœminā, Lenones vero ꝑter seipsos, duos alios ad peccatū trahunt. Hinc magis peccant, quàm homicidæ, vt inquit Ang. de Are. in lib. de malef. in verb. *che m'hai adulterata la mia donna*. Quare ēt in foro exteriori grauissimè puniunt. Vñ si fuerit leno, vel lena alicuius fęminæ extraneæ pro prima vice fustigat, pro secūda signat in frōte, vt hr̃ in const. Lenas. Sed si fuerit mater Lena ipsiusmet filiæ, prima vice punit pęna truncationis naris, nisi fuerit in extrema necessitate, & pauꝑtate, & nō haberet vnde aliunde viueret, nisi q̄stum de filia fecisset, ꝓbando ēt cōsensum filiæ: quia tūc arbitrio iudicis esset punienda, vt hr̃ in Const. Lenas. Rursum cautum est ꝑ Regiā pragmaticam. incip. Ferdinandus Dei gratia, ꝙ masculus Leno indifferenter punitur pęna mortis, aut Affl. in d. Const. Lenas.

8 Tertia. Gestus, † & verba inhonesta sunt peccata mortalia dupliciter. Primo in ordine ad

ne ad peccatũ carnis. Secundo ad peccatũ delectationis: exẽplum primi. Si quis diceret verba inhonesta ei intentione, vt prouocaret ad fornicationẽ, vel vindictã, Exemplum secundi. Si quis proferret verba inhonesta, aut cantica, vt inde delectaretur carnaliter, vel libidinose, tunc proculdubio huiusmodi peccata verborum, vel gestuum essent peccata mortalia; glo. in clem. ad nostrum, ver. septimi de hæret.

9 At si † verba illa ꝓferret, vel gestus faceret, q̃a delectant nõ carnali cõcupiscentia, sed ad recreationẽ capiendã, vt sic hilariter trãseat, peccaret venialiter, Caiet. 24. q. 148. art. 5. ver. In sexto. qđ ꝯfirmat rõne, & authoritate: Hæc tñ intellige, nisi fiãt cũ ꝓbabili periculo delectationis libidinosæ, vt sæpè esse solent hmõi pericula, qñ sunt hmõi verba inter viros non probatæ virtutis.

10 Hinc † nõ peccat mortaliter, q̃ tãgit, aut videt elegantẽ iuuenẽ, & formosum cã vanitatis, leuitatis, curiositatis, vel similiũ, non dirigendo id ad carnalẽ copulã, nec ad delectationẽ veneream, ẽt si insurgat delectatio venerea cõtra, vel ꝑter voluntatem eius nullo assensu rõnis accedente. Sed si visus, aut tactus fit deliberatè ad habendam delectationẽ veneream sine relatione ad copulam carnalem, peccatum esset mortale, per tex. in c. si cui de pœn. dist. 1. glo. memorabilis in c. odio 24. q. 1. quæ reprehendit Scholares adeũtes ecclesias, vt videãt eominas. Naua. c. 16. num. 11.

11 Quarta. Pari† rõne non peccat mortaliter, q̃ patiẽ tactus, vel oscula ab eo, quẽ credit moueri honesto amore, secus vero si ab eo, quẽ credit moueri libidinoso amore ad actum venereum, vel delectationem morosam, quod ꝓcedit, qñ potest vitare sine scãdalo eorũ, qui de libidine non suspicantur. Attñ si dubitaret tales actus libidinosi ne sint, an modesti, & tunc attendendũ est sint ne eius generis, qui consueuerunt fieri inter pudicos, & negari non possent sine ꝑiudicio affabilitatis, vt cõplexus amici nouiter veniẽtes, & tũc erũt absq; peccato. Imo neque mortale peccatum est, quotiescũq; osculum, vel cõplexus non essent apertè impudici, vt tactus pudẽdorum, vel oscula furtiua, quia non debet iudicare socium de libidine, sed amore honesto, vel saltẽ sensuali citra mortale, Syl. in verb. Delectatio. q. 4.

12 Sed q̃d † si mulier scit se tãgi ab alio mala intentione, & nõ consentit, an peccet nõ retrahendo se; cum id facere nequeant sine scandalo. Respõdeo qđ si tactus sunt ex suo gñe venerei, vt in locis genitalibus, aut vicinis, vel oscula furtiua, mulier eiusmodi tactus nullo modo permittere debet, quantũcũq; secreto fiant: sicut nec sustinere debet, vt quis in aliqua corporis parte etiam si id secreto fiat, abutatur ea, sed debet omnino contradicere se subtrahendo.

13 Quod † si istud effugere nequaq̃ posset, debet cum Susanna clamare: alioq̃n hęc nõ facere aliud non est, nisi tacitè consentire: mauult. n. illos tactus, quam recedere, & clamare, quod constat esse mortale, & voluntarium, sicut proiectio mercis in mare.

14 At vero † si tactus ex suo gñe nõ essent venerei, sed liciti corã oĩbus, vt tactus manus, oscula obuiantis, cõsertio manuum in choreis secundum patriæ morẽ, non teneret mulier euitare de necessitate: q̃m sustinendo actus exteriores, nihil mali sustinet & consentiendo actibus exterioribus nulli malo consentit, sed consentit operi bono, vel non malo, qđ ille libidinosus ex mala intentione ordinat ad malum. v. g. Reuertitur consobrinus mulieris, & de more osculatur eam, licet illa sciat eum ex libidine se osculari, non tenetur tñ aduenientem repellere coram alijs ab osculo licito, nec consentiẽdo tali osculo, libidini illius, qui ex mala intentione illud facit, se sociat, sed bono mori, quo ille abutiẽ in corde suo, & vñ accepit accessionẽ scãdali sibi datã, Caiet. 22. q. 154. art. 4. ver. circa hmõi. gl. sing. in extr. 1. verb. oscula, de verb. sign. quæ insuper ponit varias causas, quibus osculum præstari solet, & quæ sint oscula bona, & quæ mala.

SVMMARIVM.

1 *Concubina sic dicta.*
Concubinã habere affectu vxorio grauius est quem fornicario.
2 *Concubinas solutum habere graue est peccatum, coniugatum vero grauissimum, & quæ pœna concubinarijs sit statuta.*
3 *Concubinarij qui nam intelligantur à Concilio Triden. quod crimen merè est ecclesiasticum.*
4 *Concubinarij ter moniti excommunicantur, si non desistant, idẽ in clerico ad eũ priuandũ in foro exteriori.*
5 *Sacerdos cõcubinarius notorius facti,* celebran-

celebrando efficitur irregularis, & à Papa debet absolui, & idem in notorio iuris.

6 *Soluti, coniugati, & clerici concubinarij sacrilegiũ cõmittere dicunt, nec absoluuntur, nisi expulsis cõcubinis*

7 *Persistens in excõmunicatione per annum est suspectus de hæresi.*

8 *Mulier ter monita non recedens à concubinarijs præter pœnitentiã est extra oppidum eijcienda.*

9 *Iudex laicus quandoq; ecclesiastici auxilium implorat; & laicus ab ecclesiastico cogi potest, non è contra.*

10 *Fornicatio notoria quæ ꝓpriè dicat.*

De concubinis. Cap. LXXV.

1 Concubina † dr̃ à con.i.simul,& cubo cubas,& lex vocat concubinam,q̃ sine nuptijs tenetur domi modo vxorio, ita vt cohabitatio requirat,ff.de verb. signifi.l. Massurius.34.dist.c.is q:vnde siue sit ea, quã quis cognoscit vxorio, siue maritali affectu de qua loquitur totus titulus. ff. de concub. c.non omnis.32.q.2.siue ea, quam quis cognoscit fornicario affectu, vterq; concubitus,imo omnis ꝑter vxorium est illicitus,& damnatus.c.dixit.32.q.4. Licet maius peccatum committat qui habet concubinã vxorio affectu, quàm fornicario. Vnde, inquit
2 Conc.Trid.ses.24.de reform.c.8.Graue † peccatum est homines solutos concubinas habere,grauissimum vero, & in huius magni sacramenti singularem cõtemptum admissum,vxoratos quoq; in hoc dãnationis statu viuere,ac audere eas quandoq; domi, ẽt cũ vxoribus,alere,& retinere,quare vt huic tanto malo sancta Synodus opportunis remedijs prouideat, statuit huiusmodi concubinarios tam solutos,quàm vxoratos, cuiuscunq; status,dignitatis, & conditionis existant,si postquam ab ordinario,etiam ex officio,ter admoniti ea d̃ re fuerint,ꝯcubinas non eiecerint,seq; ab earum consortio non seiunxerint, excommunicatione feriendos esse,à qua non absoluãtur, donec reipsa ad-
3 monitioni factæ paruerint. Vbi nota † quod non solum Conc.Trid. intelligit de concubinarijs publicis,sed etiam de his, quos populus credit esse tales, licet non sint,donec veritas publicetur; quia non solum ab omni malo, sed etiã ab omni specie mali, seu suspicione cauendũ est,iuxta Apost.1.Thes. c.5.c.cum ab homine,de vi.& hon.cler.Nauar.in suo man.c.16.nu.21.& 23. Secundo noto,ꝙ dum Conc.Trid.loquitur,quòd cõcubinarij possunt compesci ab ordinario, hinc colligitur crimen adulterij esse merè ecclesiasticum, de quo ecclesia etiam inter laicos cognoscit, Fel.in cap.ecclesia sanctæ Mariæ,de constitu.

4 Possunt † enim excõicari si concubinarij tam soluti,quam coniugati à concubinarum cõsortio ter moniti ab ordinario nollent abstinere, c.intelleximus de adul.Abb. in c.tuæ de procu. & in c. gaudemus de diuort.Quæ quidem trina monitio etiam requiritur in clerico concubinario,ad effectũ eum suspendendi,seu priuandi in foro exteriori,præpositus in c.nullus nu.3.dist.32.Nã in foro poli si sacerdos concubinarius esset notorius facti,ita vt nulla tergiuersatione celari possit, suspensus est ab officio, & celebratione,c.nullus, c.præter hæc dist.32. c.vestra,c.tua.c.fi.de coha.cler.vel muli.

5 Vnde celebrando † efficitur irregularis, nec absoluendus præterq̃ à Papa,c.1.de senten.excõ.lib.6.Quod idem intellige de Diacono, subdiacono,& constituto in minoribus,qui exercendo actum cuiuscunq; ordinis sunt irregulares,absoluendi à Papa.si autem suspensus nõ est executus actum sui ordinis, nihilominus indiget absolutione,à suspensione, quam poterit Episcopus facere, Doct.in d.c.vestra.Syl. in verb. concubinarius,q.4.per totum.Et quod diximus de notorio facti, habet etiam locum in notorio iuris,vt quia confessus est in iudicio, vel ẽt cõdemnatus est d.c.vestra.& c.tua.nam hic talis clericus concubinarius non solum potest deponi officio,sed etiam beneficio, vt inquit tex.in c.si autem de coha.cler. & muli. Sed hodie hoc relinquitur arbitrio iudicis vt consideret qualitatẽ personæ,& quãtitatem scandali,vt notat Do.Anto.de But. in d.cap. si autem.

6 Hi vero † tam soluti,quod coniugati,quã clerici,q̃ non solum cõmittunt adulterium spirituale,sed ẽt sacrilegium,iux.tex.cũ glo. in c.eos dist.32.Anch.cõs.159. non sunt absoluendi, donec re ipsa admonitioni factæ paruerint,scilicet concubinas eijciendo; seque ab earum consuetudine separãdo, cum proposito nunq̃ ad illas adeundi: quia præter peccatum mortale adest scandalũ pro-

 ximorum.

ximorum Et hoc procedit non solum in ab solutione à censura, sed etiam à peccato in foro animæ, vt per Nauar. in c.3. de satisfa. Quinimo si nolunt abstinere, si non sunt excommunicati, possunt excommunicari, c. ecce, & seq.24. q.3.

7 Et † excommunicati si obdurato animo perstiterint in excommunicatione per annum sunt suspecti de hæresi, & contra illos tanquam de hæresi suspectos potest procedi: quia perseuerantia in quolibet peccato sapit hæresim propter inobedientiam, arg. tex.in c.sciendum 8. quæst.1.& c.si quis presbyter. distinct.81.

8 Mulieres † ét si trina monitione præmissa non abstinét à consortio eorum qbus cũ adulteris, seu concubinarijs publicè viuunt, ꝑter pœnitentiã pro modo culpæ 22. q.1. q̃ Christo extra oppidum ab eodem ordinario eijci possunt.d.c.graue in Conc Triden. Qui q̃dem ordinarius ex officio ét si à marito, vel ab alio non fuerit accusata, potest procedere vt ꝑ Cõc.Trid.ibi ex officio, ita etiam est tex.in c. pernitiosam de offi. ordi. Abb.in c.intelleximus nu.1.de adul.etiam si maritus sibi parcat. Ex quo adulterium est de casibus, in quibus proceditur ex officio absq; accusatore, And. de Iser.in const. Regni Asperitatem in fi. vers.sub rub.de adult. & leno. Quod quidẽ intellige, qñ adulteriũ esset notorium, Alc.in d.c.pernitiosam, nu. 34.alias secus, And. de Iser.in const.Humanitatem. Imo ordinarius si opus fuerit, põt vti brachio seculari ad illas eijciẽdas extra oppidum, d.c.pernitiosam, vbi Alc.nu.24.facit tex.in c.quoniam de offic. ordi. & 23.q. 4.non inuenitur, cum similibus.

9 Et econuerso iudex † laicus qñq; iudicis ecclesiastici implorat auxilium, (exẽpli gratia) Vbi condemnauit aliquam adulteram detrudendam in monasterium secundũ Authen.sed hodie.C.de adult. Nam cum iudex laicus non habeat monasteria, debet implorare officium episcopi, qui ea concedet, argu.tex.in l.inter pęnas.ff. de interd. & releg. Est tamen differentia inter istos iudices, q̃a ecclesiasticus potest secularem etiam per cẽsuras cogere, vt sibi pstet auxilium.c.2.de maled. Secularis aũt non põt cogere ecclesiasticum, vt inquit Inno.in d.c.pernitiosam & sequuntur omnes. Verum nota quod non debet ecclesiasticus implorare tale brachiũ nisi clericus sit incorrigibilis, c.cum non ab homine, de iudi. quod secus esset, si implora ret non ad puniendum, sed forte, quia eius timet pœnitentiam, vt per Abb.in ca. quoniam in fi.de offic. ordina.

Vltimo quia supra mentionẽ fecimus de concubinarijs notorijs, ideo videndum est,

10 quæ sit propriè † fornicatio notoria. Ideo sciendũ est, ꝙ dicitur illa, quæ nullam habet dubitationem.v.g. Quando quis cõcubinas publice teneret, ac vxores, & filios publicè nutriret, ita ꝙ nec ipse auderet negare si interrogaretur, glo.in l.sententiam, ver.celari. C.de pœn.facit tex. in l.illud.§.sed & si.ff.de trit.act.c.nullus, c.præter.dist.23.v.g.q̃a sciẽtib. & videntib. vicinis domum concubinæ intrat, & conuersatur, dando ei alimẽta publicè, arg.in l.si vicinis scientibus. C.de nup. ita Host.& Io.And.in c.de illo de eo, q cogn. consan. vxo. suæ. Si autem non esset ita notoriũ, sed probabiliter posset aliqua tergiuersatione celari, vt quia tenet concubinam, & dicit esse pedissequam matris, & huiusmodi, non esset concubina publica, nec notorius concubinarius.c. sicut, de cohab. cler.& mulie.c.si qui dist.81.

SVMMARIVM.

1 *Ornatus exterior, quando inducat tum mortale tum veniale peccatum.*

2 *Mulieres eo habitu vtentes, qui ostendat media vbera, vel pectus nudum an incurrant mortale, & nu.8.*

3 *Mulier, vt ametur, se ornans, & etiam qui huic rei, ita incumbit, vt necessaria ad salutem omittat, peccant mortaliter.*

4 *Ornatum non prætermissurus, etiam si lege prohiberetur, mortale peccat.*

5 *Ornatus mulierum cum pictura in se oculos conuertens, & vsus pigmentorum, quando mortale sit.*

6 *Vestibus splẽdidioribus vti, an sit mortale, vel præter, vel iuxta status conditionem.*

7 *Religiosus vel religiosa moderate se ornans non peccat mortaliter.*

9 *Confessarij quomodo se gerant in his peccatis ad ornatũ spectãtibus quo ad absoluendos pœnitentes.*

De

De ornatu an,& quādo sit peccatum. Cap. LXXVI.

1 Rnatus † exterior virorū,vel mulierum est adiectio ornamēti ad humanam psonam naturalē gratiam augens. Hic solet multipliciter esse peccatum mortale,vel veniale.Et primo ex fine.Si enim finis est mortalis,erit peccatum mortale, si venialis,erit veniale. Secundo ex sollicitudine: nam si erit tanta sollicitudo,vt prætermittat necessaria ad salutem, erit mortale alias veniale. Tertio si sit contra legem obligatiuam ad mortale v.g.ne fiat sub pena excommunicationis, & tunc erit mortale glo. in c.1.de sagitta.si vero leuis est,& desit contēptus ex parte trāsgressoris erit veniale.

2 Quarto† ex qualitate habitus,vt habitus mulierum minus castus ostēdētium media vbera, & communiter inducit peccatū veniale. Quinto ex fuco, & cōiter cōstituit peccatum veniale.Sexto ex preciositatē habitus vltra cōditionem psonarum,qđ enim preciosum est comiti, non est preciosum cuiuis,& hoc regulariter nō est nisi veniale.Septimo ex scandalo,vt q̄a hac intentione ornatur mulier,vt alterum ad sui cōcupiscentiam moueat,& hoc est peccatum mortale, alias sine hac intentione est peccatum veniale.Caieta.in verb.ornatus. Sed hæc ex specialium casuum decisionibus faciliora reddentur.

3 Prima.Se ornare † eo animo, vt carnaliter ametur visa eius forma ab aliquo,peccatum est mortale,licet non sequatur effectus & ratio est propter finem, qui mortalis est, D.Tho.22.q.169.art.2.

Secunda eiusdem generis reus est,q tanta sollicitudine se ornat, vt ad se ornādum non curet de necessarijs ad salutem, aut de missa in festis,Caiet.in verb.ornatus.

4 Sic etiam † mortaliter peccat, q ea mente se ornat,vt non desisteret ab eo,etiam si vetaretur aliqua lege obligante ad mortale ob vanam, quam de eo capit delectationem,Nauar.cap.23.num.57.

5 Tertia ornatus† mulierum cum pictura, vt aliorum,ad se oculos trahant, peccatum est mortale, & ita intelligit illud Ecclesiastes c.4. Ne accipies faciē aduersus faciem tuam faciem inquit picturæ aduersus faciē naturæ.Sic etiam in Conc.Laodiensi habetur c.fucare,de consec.dist.5.Tingere figmētis, quo vel rubicundior,vel candidior, vel verecundior appareat,adulterina fallacia est, ita et D.Th.22.q.169.art.2.ad 3.Verum si faceret ad tegendam aliq̄ maculam faciei, pquam displiceret viro,vel vt magis viro placeat,nō esset peccatum,ita Host. in sum.de empt.& vend.§.1.ver. de quibus rebus. Vbi etiam addit indecentem esse ornatum maximē in hominibus. Cum vnicuique sufficere debeat naturalis color, nec sine ipsius iniuria potest alius superponi, argum. text. in c.ostenditur, de consecra.distinct.3.D.Ant. Burg.in rub.ne cler. vel mona.

6 Quarta.Ornare † se etiam splēdidè pro sui status decentia,& more regionis, dummodo id bono fine fiat, non est peccatum, licet alius,vel alia ad eius concupiscentiam alliciatur.arg.tex.in c.quisquis,dist.41.Quinimo nec peccat mortaliter is, qui splendidius se ornat,quàm status suus requirat,etiā si ob id alius ad mortaliter peccandum moueatur:nisi id esset in causa, q̄ non solueret legata,vel debita, vel non præberet alimēta,cui præbere obligabatur, Caie.22.q.169. art.2.attamen qui preciosioribus rebus ornatur propter aliquam dignitatem, vt sunt ministri altaris,quàm cæteri, licitè possunt absq; peccato: nam id faciunt nō ad sui gloriam, sed ad significandam dignitatem sui ministerij,vel diuini cultus. Qui etiam vilioribus cæteris vteretur,si hoc faceret non ad iactantiam, sed ad macerationem carnis,vel ad humiliationem spiritus,non peccaret.Hoc enim pertinet ad temperātiam, quod præcipuè competit ijs, qui verbo, & exemplo ad pœnitentiam hortantur, Do. Th.22.q.169.ar.1.ad 2. Syl.in ver.ornat.q.1.

7 Pariter neq;† mortaliter peccat religiosus,vel religiosa,quę se moderatè ornat,quinimo nec etiam si notabiliter modum excedat, si hoc facit ob solam vanam leuitatem, ostentando suam pulchritudinem, & elegantiam corporis absq; alio fine mortali,Caiet.22.q.169.art.1.Quod intellige, dūmodo vtatur habitu suo alias illum deserēs & alium deferens religionis alienæ,esset excommunicatus, nisi desereret per modicū tempus,Syl.in verb. ornatus.q.5.

8 Quinta.Neq;† mortaliter peccant fœminæ ostentantes pectora nuda,quo pulchriores videantur absque alia intentione mortali,Caiet.22.q.169.art.2.quamuis talis consuetudo extirpari debeat.Syl.in verb.ornatus.q.7. Verum vestire se adeò tenui veste, vt pudenda transluceant, est mortale tam

viro, quàm mulieri: quia eiusmodi nuditas ad luxuriam prouocat, quod non facit pectorum nuditas, quæ per se solum pulchritudinis ostensionem respicit.

9 Sexta. In huiusmodi † ornatibus taliter se gerere debent confessarij, vt si eis clarè constet de mortali, denegare debent absolutionem, si nolunt pœnitentes abstinere. Si vero eis clare constat, quòd non sit mortale, non est absolutio deneganda, etiam si abstinere nolint: quia venialia non sunt de necessitate confessionis. At si nequeunt clare percipere, vel iudiare vtrum sit mortale, vel non, persuadendum est pro viribus, vt abstineant: sed non est eis facienda consciẽtia de mortali: quia tunc non abstinendo peccarent mortaliter. Nec etiam esset neganda absolutio: quia iura sunt propitiora ad absoluendum, quàm ad ligandum. c. ponderet dist. 55. & melius est domino rationẽ reddere de nimia misericordia, quàm de nimia seueritate.

SVMMARIVM.

1 *Consensus ex delectatione existens duplex est, & an vterque sit mortalis.*

2 *Consensus delectationis secundæ speciei, quando mortale sit, & quæ concurrere debeant.*

3 *Veneream delectationem non repellẽs, quod se non consensurum nouit, non peccat, item quando timetur ne grauior fiat pugnando, nu. seq.*

5 *Delectationem, quæ existit ex honesto studio, vel exercitio, non omittens non peccat, modo ei constituat non assentiri.*

6 *Delectatio de mortali præterito mortalis est, & gaudere de male acquisitis restitutioni non obnoxijs licet.*

7 *Delectatio operis non patrati, absque proposito tñ, non inducit mortale.*

8 *Delectatio, qua quis aliqua muliere potiri vellet, si eam haberet vxorẽ, an & quando mortalis sit.*

9 *Viduam delectari ex copula habita cũ viro suo defuncto, non est mortale, nec etiam delectatio in re venialis peccati.*

10 *Mulier in actu venereo violento, an peccet non resistendo, cum tamẽ habeat animum alienum.*

11 *Delectatio in verbis libidinosis etiam sine proposito male operandi, mortalis est.*

12 *Mulieris nudæ, vel coitus bestiarũ aspectu delectari, aut ẽt sermonib. meretricum in prostibulo, est mortale.*

13 *Periculo peccandi saltem ex delectatione, q se vel alium exponit, peccat*

14 *Legere vel audire libros amorum, vel gestorum lasciuorum quo casu sit mortale.*

15 *Delectatio orta ex aspectu formosæ, vel formosi adolescentis quibus concurrentibus fiat mortalis.*

De delectatione morosa. Cap. LXXVII.

1 Consensus† in delectationem, qui nascitur ex sola deliberatione actus illiciti, duplex esse pôt, nempe alius verus, & expressus, siue positiuus, qualis est eius q de aliquo peccato cogitat deliberate ẽt absq; proposito, & desiderio id faciendi eo tamẽ animo, vt ex eo nascatur, & crescat ei aliqua delectatio, qua fruatur. Alius vero tacitus, & interpretatiuus, siue negatiuus, quem Doctores morosam delectationem vocãt, qui secundum mentem, D. Tho. & S. Bonau. vr̃ esse, cum rõ sufficienter aduertit de mala cogitatione, & eius periculo, & eam reprimere negligit post tp̃s sufficiens humanæ fragilitati ad deliberandum ex complacentia, quæ dr̃, quando non manet displicẽtia propter negligentiam, sic Sylu. in verb. consensus, nu. 1. & in verb. delectatio.

2 Primus semp est mortalis. Secundus† vero tunc demum est mortalis, quando quatuor concurrunt. Primum, vt id, de quo sumitur delectatio, sit letalis culpa, D. Tho. 1. 2. q. 74. arti. 8. Secundum, vt qui delectatur, aduertat se delectari, nam si circa id nõ aduerteret, quamuis diem integrum perduraret delectatio, non peccaret saltem mortaliter,

liter, iux. tex. sing. in c. sed pensandum, versi. ex deliberatione procedit, dist. 6. Neq; satis est aduertere, nisi integrè aduertat, secundũ Caiet. Tertium, vt non obsistat delectationi, eam à se repellere contemnens, quoniã si id conaretur iã potius virtuti, quàm vitio esset tribuendum, quamuis eam à se omnino non repelleret, d. c. sed pẽsandum Quartum, vt absque rationabili causa delectationem morosam à se omittat reijcere, Nauar. in c. cogitationis de pęn. dist. 1. & in manua. cap. 11. num. 10. Sed modo dubiorum decisiones, quæ ex his euenire solent more solito explicemus:

3 Prima. Delectationẽ † venereã repellere omittens, quia nouit se ea vi, & virtute animi pollere, vt certus sit se nõ ita victũ, vel flectum iri ab ea, vt actum, de quo est velit, neq; ita vt voluntas eius superior, seu rõnalis velit ea sensualitate frui, nõ est reus culpæ saltẽ letalis: dũmodo expresse non consentiat in illam, Nau. c. 11. nu. 9. ver. 4.

4 Secunda. Neq; † ille peccat, qui delectationi non resistit, neq; eã à se repellere contendit, quia credit fore, quòd si contra eam acriter pugnet, illa potius augeatur, quàm minuatur, quòd in carnis illecebris contingere solet, quæ facilius fuga, quàm pugna superantur, D. Tho. 22. q. 35. art. 1. ad 4.

5 Tertia. Qui † delectationẽ illicitã omisisset expellere, ne suam occupationem honestam, & necessariã, aut vtilẽ derelinqueret, quale est studium, aut lectio rerum impudicarum ad huiusmodi delectationes prouocantium necessaria ad ꝑlegendum scholasticis, vel ad concionãdum populo. Quale itẽ audire cõfessiones de reb. impudicis, nõ peccaret mortaliter, si statutum apud se haberet nolle vinci ab ea: nam vt peccatum sit mortale, oportet illum, cui eiusmodi delectatio oritur, esse talem, vt suæ imbecillitati, & consuetudini præteritæ ratione habita merito credere teneatur, nisi illam reprimeret, in talẽ opus malum, vnde nascitur delectatio, vel saltem in delectationem eiusdẽ operis verè, & realiter consensurum, Naua. in manu. cap. 11. num. 9.

6 Sed quid dicendum † de delectatione habita de peccato mortali præterito ob vtilitatem, vel aliud bonum inde acceptum, an sit mortalis. Respondeo quod sic. Licet ad illud amplius redire nolit, qualis est, qui delectatur vsura, mẽdacio, furto, eo quòd per ea sibi bona quæsiuit, aut fornicatione, vel adulterio, ex quibus suscepit liberos, quos immense amat. Quamuis sine peccato possit quis gaudere de quæsitis per quodcunq; peccatum, restitutioni tamen non subiectis dummodo non gaudeat, quod taliter quæsierit, Naua. c. 21. num. 46.

7 Eadem † prorsus dic de delectatione, quę oritur ex cogitatione peruersi operis non patrati, neq; cum ꝓposito patrandi ob vtilitatem, vel bonum, quod sibi inde obuenire posset, s. succedendo in munus, vel officiũ vel hæreditatem alicuius. Nam delectari de cogitatione illius boni nõ est peccatum. Nauar. cap. 15. num. 10.

8 Quarta. Velle delectari † conditionaliter cum aliquo, uel aliqua si, vel qñ sua, vel suus coniux esset, nõ est peccatum mortale; quia dispositio cõditionalis nihil ponit in esse, donec impleat conditio. l. obligationum. ff. de act. & obl. c. si pro te, de resc. lib. 6. Quod procederet, qñ non haberet delectationem ꝑsentem insurgentẽ ex tali cogitatu conditionali, sed solum voluntatem se delectãdi tali copula, cum sibi fuerit licitum. At si cõciperet delectationem præsentẽ insurgentẽ ex tali cogitatione, & aduertenter illa se delectaret, & consentiret in ea deliberatè peccaret mortaliter: quia delectatio nascẽs ex illa cogitatione non esset conditionalis, nec pendens de futuro euentu, Nauar. in c. si cui, de pœn. dist. 1. & in manu. c. 16. nu. 9. vers. 6. eadem prorsus dic de vidua, quæ delectatur cogitando de aliqua copula licita habita cum coniuge suo, dum viueret, nam non peccat mortaliter, modo id fiat sine delectatione morosa præsenti, Naua. contra Caiet. in d. c. si cui, num. 2.

9 Quinta. Non peccat † mortaliter is, qui tam tepidè resistit tentationi, vt secundo, & tertio regrediatur ad pulsandam mentẽ, eo quòd solum tepidè resistit, secluso periculo consentiendi, quando perpẽditur, Syl. in verb. delectatio. q. 1 ver. 4.

10 Sexta. Qui † consentit in delectationem cogitationis, quæ est de peccato veniali, vel venialiter, vel nullo modo peccat (puta) cum quis inutiliter cogitat aliquid, vel dispensare, vel prædicare, vel cum utiliter cogitat, Syl. qui supra ver. 2. & 3.

Septima, Delectatio de actu mortali per vim absolutam cõmisso. v. g. de copula carnali, quam mulier honesta per vim patitur non est peccatum mortale: q̃a talis delectatio non est voluntaria, sed naturalis; nisi in ipsum actum, vel delectationem consentiat voluntate deliberata; secus si vis non sit ab

 solu-

soluta, sed coactiua ob metum illatum, vel timore infamiæ, c. merito. 15. q. 1. arg. tex. in c. sacris de his, quæ vi. Attamen quando vis est absoluta, non tenet mulier clamore, aut aliter se defendere; nec tenet suis proprijs membris resistere, aut clamare, satis. n. est non se componere, aut præparare ad actum obscenum, & animo non consentire, ad hoc, vt coram Deo non peccet mortaliter, quamuis in foro exteriori rea iudicari possit, Sotus lib. 5. de iust. & iu. q. 1. art. 5. Exemplum potest poni de muliere captiua apud Turchas, vel latrones, quę cum scit nihil sibi proficere eiusmodi resistentias, satis ducit animo non consentire: perfectionis tamen esset actibus etiam exterioribus resistere vsq; ad mortem, Sotus, qui supra.

11 Octauo. Delectari † deliberatè de verbis luxuriæ turpibus, loquendo, audiendo, vel canendo, est peccatum mortale, etiam sine proposito male operandi, Caiet. 22. q. 148. art. 5. ver. in 6.

12 Nona. Pcecat ēt mortaliter, qui vel quæ vult videre fœminam nudam, vel eius pudenda, aut bestias coeuntes, vel videre, aut audire mulieres in loco sibi periculoso. v. g. in prostibulo, credens, vel probabiliter credere debens ex illo aspectu tali loco, & tpe consensum iri actui, vel delectationi mortali, aut pollutionē secuturā, Syl. in verb. curiositas. q. 3. ver. 4. Nauar. in man. c. 23. nu. 28.

13 Decima. Peccat † pariter mortaliter, qui vt sciat quantam in castitate constantiam ipse, & alia habeant, loquitur solus cum sola, tēpore, & loco secreto, credens, aut credere debens se causam fore, & alteruter eorum alicui mortale saltem delectationi morosæ consentiat.

14 Vndecima. Qui legit, † aut audit libros amorum, & gestorum lasciuorum, credens aut credere debens se, vel alium consensurum alicui delectationi morosæ mortaliter peccat, Nauar. c. 23. nu. 28. & 30. & confessarius libros illos pęnitēti permittere nō dēt, vt hr̄ in iudice librorum prohib. Regula 7.

Duodecima. Velle etiam scire quomodo aliquod peccatum fiat, probabiliter credēs, ꝙ eius cogitatio periculosè moueat ad cōplacendum, peccatum est mortale. Sylu. in verbo, curiositas.

15 Tertiadecima. Delectatio † de pulchra muliere, vel formoso adolescente viso, vel de eorum tactu non est mortalis, ijs cōcurrentibus. videlicet, qn̄ visus, vel tactus fit honesta de causa, scilicet in signum beneuolentiæ, vel pacis, & sine delectatione venerea, Syl. in verb. delectatio. q. 2. ver. 4. Caiet. q. 154. ar. 4. vers. Ad intelligendum. Neq; etiā si fiat cum illa, primo motu insurgente; quia cum non sit in potestate nostra, non est peccatum glos. in capitu. homicidium, de pœn. dist. 1. cætera de tactu diximus supra.

SVMMARIVM.

1 *Stuprum quid sit, & dicitur ꝓpriè, impropriè, & largè.*

2 *Virgine qui falsis promissionibus potitus est, ad quid teneatur.*

3 *Mulierem qui falso animo decepit sub promissione ipsam ducendi in vxorem, tenetur in foro fori, & in iudicio animæ. fallit vt hic.*

4 *Fraude vel precibus qui cum aliqua pro virgine habita, rem habuit, ad quid teneatur.*

5 *Stuprator virginis, qui cū altera contraxit in facie ecclesiæ, ad quid teneat cum prima, & quid de eo qui post stuprum ingressus est religionē.*

6 *Nobilis cum filia agricolæ rem habens cum iuramento de ducenda in vxorem, an ducere, & ad quid teneatur.*

7 *Stuprator, qui à contrahendo cum stuprata arcetur aliquo impedimento, nec ducere, nec dotare, si id nouerat mulier, tenetur.*

8 *Virginem inductam precibus amatorijs, amota fraude violans, ad ducendam non cogitur, & an patri iniuria teneatur, & an puellæ prouidere, si sit prægnans, vel pariat.*

9 *Virginē violenter stuprans pœna capitis punitur, & violentū qn̄ dicatur.*

10 *Violator propriæ seruæ actione iniuriarum tenetur quæ potest aufugere eo persistente.*

De stupro. Cap. LXXVIII.

1 STuprum † propriè virginum est illicita defloratio sub parentum cura existentium, vt ait magister lib. 4. sent. dist. 41. & in

36. q.

36.q.1.c.lex. Licet impropriè etiam dicatur viduarum, l. inter stuprum. ff. de verborum signifi. Aliquando etiam sumitur large pro alijs speciebus luxuriæ. Vnde Ambr. inquit omne stuprum adulteriũ est, sed de hoc latius hr̃ p Arch. Flor. 2. par. sum. tit. 5. c. 6. Simpliciter autem grauius peccatum est adulterium, quàm stuprum, vt scribit. S. Bonau. dicens deformius est virginem deflorare, quàm defloratam cognoscere, attñ grauius peccat, qui adulteratur: quia magis lædit Rempublicam, & magis offendit virum, & magis generat infamiam. Hęc. S. Ambr. dist. 12. lib. 4. circa explanationem tex. in fi. Sed iam ad casuum decisiones descendamus.

2 Prima. Qui virginem † seduxit promissionibus, & mendacijs, atq; eam deflorauit, mortaliter peccauit, teneturq; eam in coniugem ducere, si pater eam sibi dare voluerit, vel dotare, iux. tex. in cap. 1. de adult. quæ quidem dos constitui debet secundum cõsuetudinem regionis, qualitatem puellæ, facultatem, atq; eius dignitatem. l. pen. C. de episc. aud. sed aduerte, q̃ accipere in coniugem, aut dotare procedit in foro exteriori & spectat ad pœnam criminis, quæ in foro conscientię, cum ante condemnationẽ non debeatur, glo. in c. fraternitas. 12. q. 2. potest absolui si per iudicem non fuit condemnatus, dummodo resarciat damnum ipsi stupratæ, dando illi quantum esset datura alteri viro ratione deflorationis. ita Dom. Ant. de But. in d. c. 1. Arch. Flor. 2. par. tit. 5. c. 6. §. 1. Couar. de spons. 2. par. c. 6. num. 15. Vnde si quis virginem prius duceret pro centum solidis, & nunc non vult sine centum dabit ducenta, nam huius damni occasionem dedit, cap. fi. de iniur.

3 Qui animo † vero, seu ficto ad decipiendam eã per prius promiserat ducere in vxorem, tunc non solum in foro fori, sed etiam in animæ iudicio est astringendus ad seruandam ei fidem, & ducere eam, Ita in terminis firmat D. Tho. in 4. sent. dist. 28. q. 1. art. 2. ex Richar. ibidem art. 1. q. 3. in fi. & Petr. de Palu. & commu. Teologorũ schola. Quod multo magis procedit, quãdo se ad id iuramento astrinxerat, Abb. in c. 1. de adult. Nauar. c. 16. nu. 18. Quod intellige, nisi probabile esset, quod ex matrimonio consecuturo grande aliquid scandalũ nasceretur, (Puta) quia eius consanguinei eam verisimiliter occiderent, vel qualitas stupratoris esset ita furibunda, & effrænata maxime ex aliqua suspicione sibi orta ex aliqua copula forte cum aliquo, vel aliter, nam narrando scandalum imminens illi, & petendo remissionem promissionis, debet eam dotare, & dare ei tantum, quantum magis habet opus ad talem adipiscendum maritum, qualem si non esset stuprata, adipisceretur, Doct. in d. capitu. 1. de adult.

4 Tertia. Qui dolo, † fraude, precibusque habuit rem cum aliqua pro virgine habita quæ re vera non erat, non tenetur eã sibi in vxorẽ copulare, sed tantum ad famæ restitutionem tenetur, si eam infamauit secundum Io. Maior. in 3. dist. 37. q. 33. colum. pen.

5 Quarta. Stuprator † virginis, qui cum secunda in facie ecclesiæ contraxit, non tenetur defloratam ducere, sed stare cum secunda consensu interiori, & exteriori, Arg. tex. in c. pen. de spons. duo. Colligitur ex Abb. & Host. in c. his qui fidem, de spons. Sed bene tenetur illi secundum Doct. prouidere de marito, assignando sibi dotem competentem, ex quo eam decepit. Pariter nec tenetur stuprator receptus ad professionem virginem deceptã ducere in vxorẽ: cũ in veritate ante professionẽ nõ præcesserit matrimonium consumâtum. Ita in terminis sum. confess. tit. de matrim. quæst. 16. ad finem.

6 Rursum, qui nobili † loco natus, & cum iuramento ducendi in vxorem rem habuit cum filia agricolæ, ita vt sint impares conditione, vel diuitijs mortaliter peccauit, liber tamen est à nexu ducendi eam in vxorem, non enim est verisimile stupratam esse deceptam propter ꝑmissionem matrimonij, sed potius finxisse se deceptam ad colorandum suam turpitudinem, ita D. Thom. in 4. senten. distin. 28. quęst. 1. artic. 2. & sum. Ang. in verb. matrimonium. 4. §. 2. Nec eam tenetur dotare, quia non fuit decepta, sed simulauit se deceptam. Attamen si constaret probabiliter, q̃ stuprator licet nobilis tam constanter promisisset puellæ ignobili q̃ verisimiliter ex ea constanti, & decies confirmata ꝑmisione ipsa assensisset, alias nunquàm acquietura, si non credidisset firmiter sibi fidem seruandam, tunc confessarius deberet in hoc, & simili casu sequi, qđ verisimilius est, iuxta regulam, inspicimus, de regul. iur. libro 6. & si ex ordine facti sibi narrati ex stupratione iudicet deceptam, etiam hoc casu mandet sibi dotem dari, quia cessat alia præsumptio fictæ deceptionis, iuxta tex. in cap. quia verisimile, de præsumptio. Alias si præsumptio esset se finxisse eam deceptam, non tenetur eam du-

6 Secunda. Non dicitur † incestum committere, qui cognouit consanguineã suam, vel vxoris suæ, & non consumauit actum, c. extraordinaria. 33. q. 2. & 3. Oportet igit, quòd sit actus consumatus in vase debito, idest facta seminatio ex parte vtriusque, vt committatur incestus. Hinc qui ad oscula, & impudicos actus cũ consanguinea venit, non dicitur commisisse incestum, imò nec per solam penetrationẽ, vel reserationem serarum, nec per effusionem seminis extra vas naturale, neq; per nefariam seminationem contra naturam, text. in d. c. extra ordinaria, D. Thom. dist. 41. q. 1. art. 1. ad 3. & 4. quæst. Sotus distin. 37. quæst. vnic. articu. 2. & distin. 41. quæst. vnic.

7 Sed quæritur an † contrahatur affinitas, si aliquis non intrauit, sed seminauit infra claustrum, puta quia semen distillauit in vas debitum mulieris. Et tunc credo, quòd si per hoc non sit facta commixtio seminum, non contrahatur affinitas, alias sic, perinde ac si intrasset; dummodo de hoc cõstet, arg. eorum, quæ not. Abb. in c. is qui fidem de sponsal. Dicens quòd si post sponsalia contracta sponsus seminet in vas sponsæ, licet non intret, secundum Vin. matrimoniũ consumatur, quia per hoc potest carnis cõmixtio interuenire, & fieri: si tamen seminũ commixtio non fit, licet intret, tamen affinitas non contrahitur, ar. 35. q. 2. cap. nullum, Inno. in c. fraternitati de eo, qui cogn. conf. frater Io. in sum. confess. tit. de impedim. affinit. q. 4. & 5. Hinc magist. Petr. de San. consuluit in causa matrimonij. Quidã clericus fuerat cum quadã muliere viginti noctibus, & corrupit eam, & licet intrasset claustrum, seu vas debitum mulieris, nunquam tamen ibi seminauerat, accidit quòd mulier illa contraxit cum fratre clerici, dubitauit an possit remanere cum ea, & consuluit Ma. Petr. quòd sic, & ratio est quia nõ fuit facta seminum commixtio. Hinc infertur etiam, q; & si vir seminauerit in vase debito mulieris, si tamen mulier non seminauerit, non ex hoc impediuntur consanguinei viri ab eius copula: quia vt contrahatur affinitas, necesse est sanguinis vtriusque fieri commixtionem, arg. 35. q. 10. fraternitatis. Vnde inquit Inno. in cap. fi. de eo, qui cogn. conf. vx. suæ, q; licet mulier semen emittat, si vir non emittit, vel econuerso, non contrahitur affinitas, facit ad hoc. 27. quæstio. 2. lex diuine. vers. prothoplaustus.

8 Tertia. Et si † maritus cognoscens consanguineam vxoris suæ post matrimonium consummatum impediatur ab exactione debiti, c. 1. de eo, qui cogn. cons. vx. suæ, tamen debet se insinuare vxori, & se offerre ad vsum reddendi: ratio est, quia mulieres præ verecundia raro exigere consuescunt, vt inquit Sotus dist. 37. q. vni. articu. 2. versi. Debet. Attamen quia periculosum est concubere, ac ipsum ius petendi non habere, consilium est, vt cum primum fieri possit, dispensatio procuretur, idque quàm fieri potest secreto, ne innocens coniux intelligat, Sotus, qui supra.

9 Quarta. Cum † crimen incestus grauius reputetur quàm crimen adulterij, vt not. in c. 2. de eo, qui cogn. &c. Ideo lex pontificia non solum pœnam iniunxit incestuoso, vt impediatur ab exactione debiti viuente vxore. Sed etiam voluit, vt incestuosus cum consanguineis vxoris post mortem illius omnino maneat absque spe coniugii, c. qui dormierit. 32. quæst. 7. Caiet. 22. q. 154. art. 9. ad 2. nisi cum eo ab episcopo dispensetur ob sui fragilitatem, quia iuuenis est, & timet incontinentiam, c. in adolescentia, c. si quis, el primo, 33. q. 2. cap. si duo 35. quæst. 6. Abb. in cap. 1. de eo, qui cogn. &c. & est communis opinio, vt inquit Sylu. in verb. Debitum, quæst. 9. in fi. Sotus dist. 37. q. vni. art. 2. vers. Debet autem.

10 Vnde † qui præter dispensationem contraheret, peccaret mortaliter, etiam si esset consuetudo non petendi dictam licentiam ab episcopo, vt tenet Sylu. in verb. matrimonium. 7. q. 6. versi. secundum, nisi constet episcopos dictam consuetudinem diu scienter dissimulasse. Nauar. tamen in manu. cap. 22. num. 75. tenet dispensationem episcopi in hoc casu non esse necessariam, stante consuetudine, quæ opinio communis est, & ideo tenenda: alias esset illaqueare multas animas: esset tamen petenda, quando vellet contrahere cum ea, cum qua incestũ commisit, vel cum eius consanguinea ob affinitatem inde contractam, Nauar. qui supra.

11 Quinta. Cum vxor † viro incestuoso debitum negare possit, dubitatur, Quid si vir illud semel petierit, & vxor reddiderit, an propterea videatur facta reconciliatio, ita vt vxor teneatur iterum reddere. Respon. q; non. Abb. in c. transmissæ de eo, qui cogn. consan. asserens eam esse communem. Syl. in verb. luxuria num. 4. versi. 4. secus tamen dicendum esset de viro adultero, à quo si vxor petijsset debitum, videretur sibi virũ reconci-

reconciliasse, cap. si vir de adult. & teneretur reddere debitum: quia contemplatione vxoris vir tantummodo priuatus dicitur. At in incestu non vxoris contemplatione, sed ꝑpter atrocitatem sui delicti vir amittit ius petendi debitum, non videtur propterea facta reconciliatio: quia exigendo debitum, non potest sibi pœnam remittere, Sylu. qui supra.

12 Sed hoc intelligendum † est de eo, qui cognouit consanguineas vxoris suæ, non autem de eo, qui cognosceret consanguineas suas, nam licet grauius peccet, tamen à sua vxore debitum exigere potest, quod idem dicendum est de mulieribus, quæ se cognosci à proprijs consanguineis permittunt, Sylu. in verb. matrimonium. 7. in fi. vers. 3. contra Abb. in c. 1. num. 1. de eo, qui cogn. consan. & ratio diuersitatis est, quia quãuis grauius sit virum accedere ad propriam cognatam, quàm ad cognatam vxoris, non tamen sequitur esse par impedimẽtum exigendi debitum, cum non nascatur ex grauitate delicti, sed ex quodam affinitatis genere, quam vir contrahit cũ vxore, ob id, ꝙ eius consanguineam nouit, quam vtique non contrahit, & si propriam sororem polluat. Tum etiam, quia maiorem irrogat iniuriam fidei, quam debet vxori, si cum eius consanguinea ingrediatur, Sotus dist. 37. q. vni. ar. 2. in fi.

13 Sexta. Mulier, † q̃ de consensu mariti cõmisit incestum, illata sibi vi à cõsanguineo viri, non peccat dummodo vis fuerit absoluta, facit tex. in cap. presbyteros. §. qui autem, dist. 50. quapropter nullum ei præiudicium generatur quo ad petendum debitũ, cap. discretionem de eo, qui cogn. consan. Verum si vis fuerit conditionata, peccaret mortaliter: cum ad nullum cauendum periculum etiam mortis peccare liceat, 32. q. 5. ita ne. de his, quæ vi. cap. sacris. Potest tamen in detestationem criminis viri debitum petere, & maritus reddere tenetur. Si tamen leui fuisset inducta metu, & tunc debitum ei petere non liceret, & sic imputatũ ei adulterium ne dum quo ad Deũ sed etiam quo ad virum, vt non teneatur ei debitum reddere, arg. glo. in c. Discretionẽ, in verb. secus esset de eo qui cogn. &c.

14 Septima. Quod † diximus matrimoniũ dirimi debere propter incestum ante illud secretè commissum, intelligitur in foro poli; non autem in foro fori, quia non debet separari matrimonium ad confessionẽ coniugum, qui dicunt affinitatem præcessisse etiam si rumor viciniæ cõsentiat, idest tertia, vel quarta pars, ita tex. in c. super eo de eo qui cogn. consangu. vxo. suæ.

SVMMARIVM.

1 *Incestus post matrimonium, debitum adimit, & dispensatur ab episcopo; post vero matrimoniũ à solo Papa, & nume. seq.*

3 *Dispensatio in incestu difficilius asperiusque impetratur ab Episcopo quam a papa.*

4 *Incestum qui imprudens cõmittit, non priuatur debiti petitione.*

5 *Contrahẽtes scienter in gradibus interdictis sunt excomunicati, & eo magis consumato matrimonio.*

Contrahens sponsalia cum affine peccat tantum mortaliter etiam secuta copula.

6 *Ignorantia eum ab excommunicatione vẽdicat qui cum cõsanguinea illius, quam cognouerat contrahit, non tamen a peccato errore cognito.*

7 *Ignorãtia an excuset cõsanguineos, qui ignorantes gradum prohibitum esse, contraxerũt & sciẽtem scientia ligat, num. seq.*

8 *Actum clam agentem ignorantia non excusat.*

9 *Contractus inter coniunctos, sub conditione, si Papa dispensauerit, an vim habeant sponsaliorum.*

Clem. 1. de consan. an extendatur ad contrahentes in quarto gradu sub dicta conditione.

10 *Conditio pendens ex uoluntate Principis censetur impossibilis.*

11 *Lex prohibens in tali gradu matrimonium in eodem prohibet, & spõsalia.*

12 *Contrahentes sub dicta conditione, si Papa & c. etiam iurati & ante dispensationem, & post possunt à pacto*

cto recedere, & an per oscula & copulam excommunicationem incurrant, num. seq.

14 *Episcopus inter consanguineos qui de facto contraxerunt, an & quando possit dispensare.*

15 *Matrimonium nullum a Papa dispensatum denuo contrahi debet.*

16 *Causæ dispensandi in gradibus prohibitis tres sunt, & quæ.*

Quis possit dispensare super incestu. Cap. LXXX.

1 IN materia incestus considerandum est, ꝙ aut crimen istud sequitur matrimonium, aut præcedit. Si sequitur, tunc non dirimit matrimonium, sed interdicit petitionem debiti, quo casu communis est omniũ consensus posse episcopum, immo debere dispensare vt debitum peti possit. Si autem crimen incestus præcesserit, impedit matrimonium contrahendum, & dirimit contractum, & tunc dispensatio ad solum Pontificem spectat. De illis tamen loquor, q mala
2 fide contraxerunt, (Puta) si vir sciens commisisse incestum cum consanguinea Bertæ, & illud esse impedimentum ecclesiæ, contrahit cum ea. Syl. in verb. debitum, q. 9. in fi. & in verb. Matrimonium 8. q. 15. versi. 7. Sotus dist. 37. q. vni. arti. 2. Sed modo deueniamus ad dubiorum decisiones.

Prima. Et si Couar. de spons. c. 7. §. 2. num. 6. dicat, ꝙ qui fornicarie cognouerit consanguineam vxoris, tantum possit licẽtiam exigendi debitum petere à Summo Pontifice: cum ob istud crimen contrahatur affinitas cum sua vxore, quod quidem impedimentum à solo Papa tollitur, & ita per ipsum tamen licentia exigendi debitum concedi videatur, tamen communis est omniũ in oppositum opinio, vt tenet Abb. in cap. 1. cap. transmisse de eo, qui cogno. &c. Sylu. in verb. luxuria. quæst. 4. ad quintum, Archi. Flo. 3. par. tit. 7. c. 16. §. 4. Palud. in 4. sent. dist. 34. q. 1. art. 2. scilicet posse episcopum dispẽsare, vt valeat maritus petere debitum ab vxore, cuius consanguineam cognouerat.

3 Quæ tñ dispensatio † longe cum maiori difficultate, & asperrima pœnitentia ab episcopo iniuncto fieri debet cum eo, qui incestum committeret scelestissimum, v.g. cum sorore vxoris, & potissimum si est cũ socru. Immo si possibilis esset ad Papam accessus, ad illum res esset secreto deferenda, Sotus in 4. sent. dist. 37. q. vni. artic. 2. vers. Debet autem.

4 Secunda. Quod diximus † de dispẽsatione petenda, intelligendum est de eo, qui scienter committeret incestum, nam qui adulterium committeret cum consanguinea vxoris, cuius cognationẽ prorsus ignorabat, quamquàm affinitatem contrahat cũ vxore, non tamen necessaria est dispẽsatio quia non censetur priuatus iure petendi debitum: cum priuatio hæc sit in culpam pœnæ incestus, & ibi nulla præcesserat incestus macula propter ignorantiam speciei criminis, arg. tex. in c. discretionẽ de eo, qui cogn. &c. Caiet. 1. 2. quæst. 76. art. 3.

5 Tertia. Qui scienter in gradibus affinitatis, & consanguinitatis interdictis contraxerunt, sunt excommunicati, clem. 1. de consan. & affin. & separandi sunt absque spe dispensationis consequendæ, idq; magis procedit in ijs qui non tantum contraxerunt, verum & matrimonium consumauerunt, vt habetur in Concil. Triden. de refor. cap. 5. sess. 24. Quod secus esset de contrahente tantum sponsalia cum affine intra quartum gradum, nam peccat tantum mortaliter, nõ tamen est excommunicatus, etiam secuta copula affectu maritali, & hoc propter nouum ius Conc. Trid. sess. 24. cap. 1. de refor. matri. Vbi annullat matrimonia contracta aliter quàm præsente parocho, & c. quamuis ante illud com. opinio contrarium asseuerabat, Nauar. cap. 22. num. 43. & cap. 27. num. 141. Declaratione 4. & 5.

6 Quarta. Non est † excommunicatus qui bona fide matrimonium contraxit, atque ignoranter, solemnitatibus adhibitis, nempe quia nunquàm fuerat suspicatus illam, quam cognouerat consanguineam fuisse istius, cum qua contraxit, sed post contractum matrimonium intelligit, nam tunc peccat mortaliter tantum eam cognoscendo, glos. in d. clemen. 1. versi. scienter, & facilius atque gratis cum eo dispensari potest, nisi aditus pateret ad vrbem, Sotus distin. 37. quæst. vni. articu. 1. colum. pen. Nauar. d. c. 27. num. 141.

7 Sed quid si † sciebant se esse consanguineos, tamen ignorabant gradum, in quo erant, esse prohibitum, tunc licet videantur excusari, cum ignorare gradus potius sit facti, quàm iuris, tamen dicimus ꝙ si ignorantia

ratia versabat circa gradus prohibitos iure diuino, vt est primus, & secundus, tales dicuntur ignorare ius diuinum, quæ ignorantia neminem excusat, c. ignorantia de regu. iur. lib. 6. & per consequens sunt excommunicati. Si autem gradus sunt prohibiti de iure canonico, vt sunt alij, & tunc est ignorãtia iuris positiui, à qua aliqui tantum excusantur, vt sunt mulier, rusticus, miles, & minor, quibus licet ignorare iura, si tractãt de damno vitando, secus si de lucro, l. si emancipata, & ibi Bar. C. de iur. & fact. ignor. vel si potuerunt consulere peritiores, l. iuris, & ibi Bal. & Doct. C. qui admitti. Item si facerent

8 actum † clam, hinc inquit glo. in l. 1. C. de interd. matri. & in l. qui contra. C. de incest. nupt. ꝙ neminem excusat ignorantia, etiam villicum, si clam fecit actum: at quando in istis caderet ignorãtia, tunc excõmunicationem non incurrerent, Zabar. in cle. 1. de consan. & affin. quæst. 6. & 5. In casu tamen, in quo excommunicatio non incurritur, est absolutio episcopalis, glo. pen. in d. cle. 1. & ibi Zabar. in fi. Si vero alter sciebat ille solus ligatur, facit tex. in c. non satis 34. q. 2. glo. in d. cle. 1. quo casu filij erunt legitimi, si contraxerint in facie ecclesiæ, c. cum inter, qui fil. sint legit.

9 Sed quid dicendum † de hac quæstione. An d. clem. 1. procedat atq; extendatur ad eos, qui intra quartum gradum tali conditione contraxerunt, si Papa dispensauerit, & sponsa hac spe permiserit se deflorari. Hæc quæstio pendet ex altera. Videlicet vtrum contractus factus inter cognatos sub hac conditione, Si Papa dispensauerit, vim habeat sponsaliorum. v. g. Si quis cognatæ suæ intra gradum prohibitum dicat. Contraho tecum, si Papa dispensauerit, est enim casus frequentissimo vsu occurrens. Communis est opinio, & ideo tenenda in c. super eo, de eo, qui cogn. consang. & c. scilicet nullam inde nasci spõsaliorum obligationem, fulcitur etiam hæc opinio per tex. in l. idem Iulianus. §. fi. ff. de leg. 1.

10 Vbi † scribitur, quòd illa conditio, quæ pendet ex voluntate principis, censetur impossibilis, & Inno. in cap. Pastoralis de caus. poss. & propriet. no. ꝙ quæ sine dispensatione fieri non possunt, impossibilia à iure æstimantur. Quo fit, vt cõditio illa. Si Papa dispensauerit, impossibilis habeatur, quę habetur pro non adiecta. Vnde cum sine illa contractus sponsaliorum nullus esset, fit vt nec valeat cum illa.

11 Præterea † lex, quæ prohibet matrimonium in tali gradu subinde etiam prohibet sponsalia, iux. tex. in l. oratio. ff. de sponsal. Vnde cum lege sint cognati prohibiti contrahere matrimonium, sic etiam & contrahere sponsalia; quare cum hoc sit factum à iure improbatum, hinc sequitur, ꝙ nulla dẽt nasci obligatio, ita Panor. inducit hanc rationem ex tex. in l. cum lex. ff. de fideiuss.

12 Hinc fit † vt non solum ante dispensationem obtentam. (de hoc enim nulla est ambiguitas) verum etiam pòst, vterquè possit à pacto recedere; neq; vero id tantum de consensu vtriusque, quia & id certissimum est, sed altero etiam inuito, & reclamante. Immo quamuis contractus ille iuratus esset iuramentum non ligat, neque dispensatione eget, quia super illicitam materiam latum est. Addiderim tamen hoc temperamẽtum, ꝙ licet huiusmodi contractus vim non habeat sponsaliorum, quandoque tamen ex quadam honestate oritur inde obligatio, nempe dum matrimonium illud inter cognatos ob aliquem bonum finem expediẽs est, & dum expensæ in expeditione dispensationis amplæ factæ sunt, præsertim si sponsa permiserit sese deflorari spe illa.

13 Tametsi non † solũ talis concubitus peccatum sit graue, verum, & oscula, & tactus, qui alias inter sponsos, de præsenti licent: q. a. omnia feruntur super debitam materiam, quanquàm in excommunicationem, non incurrant, clem. 1. de consan. & affin. quia pœnæ sunt restringendæ, & excõicatio non fertur nisi in eos, qui in gradu ꝓhibito matrimonium de facto contrahunt. c. de muliere de matri. contra interd. eccle. & d. cle. 1. vbi nulla fit sponsaliorum mentio.

14 Quinta. Episcopus † circa cõsanguineos, qui de facto contraxerunt, dispensare non potest in impedimentis, quæ impediunt, & dirimunt matrimonium: nisi quando impedimentum esset occultum, & matrimoniũ publicum, & ad Papam non posset haberi recursus, atq; separatio absque graui scandalo fieri nequeat illorum, qui de facto cõtraxerunt, sicut sæpè accidit in mulieribus cognitis à cõsanguineis viri, antequàm matrimonium contrahatur, ita dubio procul tenendum est contra Sotum in 4. dist. 37. q. vni. art. 2. quemadmodum tenet Syl. in verb. dispensatio. q. 9. Nauar. in manu. cap. 22. nu. 85. nam & si episcopus non possit contra canones, vel concilia; tamen vbi subest maxima, & vrgens causa, potest dispensare,

ita Panor. in cap. at si clerici. §. 1. de iudic.

15 Sexta. Matrimonium, † quod ob aliquod impedimentum nullum erat, non incipit valere ob dispensationem Papæ subsequentẽ, & per solam cohabitationem, quia necesse est, vt denuo contrahatur: vnde quãdo matrimonium in facie ecclesiæ celebratũ est, idest, corã populo, & duobus, vel tribus testibus, cum præmissis denuntiationibus ex causa ab episcopo relaxatis, quod tamẽ matrimonium per occultum impedimentum nullum fuit, tunc obtenta dispensatione nõ debet iterum publicè contrahi, ne oriatur scandalum, sed secreto debent cõiuges mutuo consentire, immo si alter coniugum tãtum nouit impedimentum, non opus est id alteri reuelare, sed dissimulãter persuadere, vt habeat eum pro coniuge, Sotus in quarto, sent. dist. 28. quæst. 1. art. 2. & dist. 21. quæst. 1. artic. 3. versi. sed alia hinc. colum. 6. Nauar. cap. 22. num. 86. & 70.

16 Septima. Causę † dispensandi in gradibus prohibitis etiam in quarto gradu consanguinitatis, vel affinitatis tres tantummodo habentur iustæ per Romanam Curiam. Prima defectus dotis competentis etiam ad contrahendum cum poscente se. Secunda, extinctio magnæ litis. Tertia, ꝙ maior pars suæ ciuitatis, vel loci insignis, quem inhabitat, sunt ei consanguinei, vel affines intra quartum gradum, vel si est alius locus minor, si ipsa non habeat sufficientem dotem ad nubendum extra illum, Nauar. capitu. 22. in fine.

SVMMARIVM.

1 *Matrimonium consumare ante benedictionem ecclesiæ nisi sit ex contemptu non est peccatum.*

2 *Sponsalia contrahentibus non licet vti copula sine peccato.*

3 *Copula carnalis facit transire sponsalia de futuro in matrimonium, & id in foro fori.*

4 *Voto continentiæ astrictus matrimonium cõtrahens, toties peccat, quoties debitum exigit, & quibus casibus copulam habere possit sine peccato.*

5 *Incestus quo casu committi dicatur ab vxore.*

6 *Matrimonium qui ratum habuit, si post sacris initietur, vel fiat episcopus, consumare cogitur.*

7 *Monasterij ingressus post consumatum matrimonium debiti petionem impedit.*

8 *Matrimonium ratum, consumatum, legitimum, & initiatum, quod nam dicatur.*

9 *Matrimonij ante cõsumationem potest quis religionem ingredi, ibiq; esse sine peccato, & quandiu vxori expectandum sit. & an, & quomodo post consumationem liceat.*

10 *Vxore ita delectari, vt nihil supra, vel ea vti, tanquam non sua, mortale est.*

Cogitatio ad aliam in actu matrimonij, an & quando peccatum afferat.

11 *Semen ita emittere, vt sequi generatio non possit, peccatum est contra naturam, & peius est extra vas effundere.*

12 *Seminis parua distillatio, & ea præsertim, quæ data opera non fit, nõ contrahit peccatum.*

13 *Vxor semen emittens sine viri seminatione quo casu dicatur peccare, idq; contra naturam.*

14 *Matrimonij ab actu non perfecto recedere, quo emisio seminis impediatur, mortale est.*

15 *Vxorem a latere, stando, sedendo, vel bestialiter supergrediendo à parte posteriore, cognoscere, veniale tantum nisi sit modus, qui conceptum impediat.*

16 *Debitum petere, vel reddere, vxore ingi menstruo laborente, an sit peccatum.*

17 *Debitum petere, vel reddere tempore menstrui naturalis an sit mortale.*

Cæci, claudi, & leprosi oriuntur ex menstruali coitu.

18 *Tempore puerperij an ab actu matri-*

monij

monij abstinendum sit.
19 *Tactus impudici inter coniuges, an, & quando sint mortale peccatum.*

An, & quando coniuges peccare possint. Cap. LXXXI.

1 PRima decisio. Ante † benedictionem ecclesiæ, de qua loquitur tex. in c. 1. 30. q. 5. vel solemnem traductionem matrimoniũ consummare non est peccatum, etiam vbi esset consuetudo benedicendi, & sic nec exigere, nec reddere debitũ est prohibitum, nisi tantum de consilio. Peccatum autem esset etiam mortale id committere ex contemptu, D. Thom. in 4. distin. 29. artic. 2. vel cum magno scandalo. Sylu. in verb. debitum §. 9. Nauar. cap. 18. num. 38. & cap. 22. num. 83. versic. 35. Couar. de spons. 2. par. capitu. 7. §. 2. num. 12. Esset autem contemptus, quando quis perinde benedictionem nihili faceret, ac si non esset ab ecclesia instituta, sed esset res vana, Sotus in 4. sent. dist. 28. quæst. 1. artic. 2. versi. Postrema.

Secunda. Spõsis consulendum est, qui per verba de præsenti contraxerunt, dum benedictionis solemnitas procrastinatur, si pudicè nequeunt continere, alijsque illicitis abstinere, vt matrimonium consument, ad euitandas obscenas pollutiones, quæ inter ipsos euenire solent.

2 Verum sponsis, † qui de futuro contraxerũt, nullo pacto licet eis vti copula: possunt tamen se cernere, & alloqui, oscula i se mutuo, amplecti, & tangere se tactibus, qui de se non sint impudici, dumtamen hæc fiant cum cautela, ne contingat pollutio, nec periculum probabile illius incurrendæ, aut consentiendi in eam: quare euitandum est ne soli secreto sese osculentur, amplectãtur, & tãgant: quia vt plurimum in tali casu deueniunt in pollutionem, aut actus impudicos. Caiet. 22. q. 154. art. 4.

3 Sed an sponsalia † de futuro transeant in matrimonium secuta copula, Resp. ꝙ sic, c. is qui, de spansal. etiã si sponsalia essent contracta sub cõditione, nam per copulam receditur à conditione, & transeunt in matrimonium, vt est tex. cum glo. & ibi not. Abb. in vlt. not in c. de illis, de cond. appos. & in cap. per tuas, eo. tit. & ibi Abb. in 3. not. etiã si sponsi essent minoris ætatis, habiles tamẽ ad copulam, hoc tamen videtur procedere in foro fori, vt possit cogi sponsus ad matrimonium, secus autem in foro poli, vbi secundum Conc. Trid. requiritur, ꝙ matrimonium cõtrahatur in facie ecclesiæ, idest, coram Parocho, & duobus testibus, alias est ipso iure nullum.

4 Tertia. Sacrilegium † committit is, qui contrahens matrimonium post votũ continentiæ emissum petit debitum, Caiet. 22. quæst. 154. art. 1. versi. ad singulos, & toties peccat mortaliter, quoties petit, secundum ferè omnes, glo. in cap. quædam, & in cap. placet, vbi Abbas de conu. coniug. verum tamen est, ꝙ qui eiusmodi votum emisit, potest habere copulam, quando eius cõiux id petierit expreßè, immo poterit etiã habere, quoties petierit tacitè, aut signis, aut ingenio. Potest etiam qui sic nouit obtinere ab episcopo dispensationem ad debitum petendum ob grande peccandi periculum, & difficultatẽ abstinendi, Nauar. c. 16. nu. 30.

5 Quarta. Coniux, † quæ habet impedimentum impediens petitionem debiti, v. g. affinitatem superuenientem matrimonio, petendo debitum committit incestum, Caiet. 22. q. 154. art. 1.

6 Quinta. Consummare † matrimonium, tenetur vir, qui post matrimonium ratum non tamen consummatum, fuerit sacris initiatus, tex. in extr. antiq. Io. 22. de voto. glo. in cap. vni. de voto lib. 6. Abb. in cap. verum de conuers. coniug. Quod idem esset dicẽdum si ad episcopatũ inuita vxore assumptus esset, Do. Ant. in cap. ex parte el 2. de conuers. coniug. Quod secus dicendum esset, quando de licentia coniugis religionem ingredientis, vel in seculo remanentis.

7 Sed quid † si matrimonio consummato ordo sacer fuerit susceptus inscia vxore, vel inuita. An impediat debiti petitionem, dic ꝙ sic. Immo si cum eius consensu legitimò etiam redditionem, non est tamen legitimus, nisi ipsa religionem ingrediatur, vel nisi sit vxor senex, & castitatem voueat, Nauar. cap. 22. num. 52.

8 Ratum † verò dicimus matrimonium, ꝑ consensum de præsenti ante carnale commertiũ. Sed consummatum, postquàm consummatio est subsecuta ꝑ carnis cõmixtionem, Sotus in 4. dist. 27. quæst. 1. art. 4. At legitimum, quod legitimo consensu contrahitur, & hoc potest esse inter ethnicos, probatur in c. fi. 28. q. 1. Initiatum per sponsalia, notatur extra de transla. episc. capitu. liceat glos.

glos. in extr. Ioan. Antiquæ de voto.

9 Sexta. Potest † quis coniuge inuita ante matrimonij consummationem ad religionem conuolare, & permanere absque peccato, cap. verum, c. ex publico, de conuers. coniug. 23. quæst. 2. c. desponsatam. Tenetur tamen coniux in vita expectare maritum post religionis ingressum per duos menses, & ita intelligitur tex. in d. c. ex publico. Verum si consenserint, tenet per annum probationis expectare, glo. in d. cap. desponsatam, veritas tamen est, ꝙ coniux, quæ permanet in seculo, siue consenserit, siue inuita tenetur expectare per annum, Sotus dist. 27. quæst. 1. artic. 4. At post matrimonij consumationem nequeunt coniuges ipsi religionem intrare, d. cap. verum, &c. ex publico, nisi alter cum consensu alterius remanentis in seculo ingrediatur. Quod idem etiam procedit, si ad sacros ordines, vel episcopatum quis ascenderit, sicut legitur de beato Hilario Pictauiensi episcopo, qui cum episcopus esset, vxorem habebat, & filios, Sotus qui supra.

10 Septima. Peccatum † est mortale cõiugi tam ardenter amare coniugem, vt vel finẽ ponat vltimũ in illa delectatione, vel omittat necessaria ad salutem propter eam, vel cognoscat etiam si esset alterius, vel non sua, glo. in c. origo, versi. amator 32. quæst. 4. & in adulterium in tertio gradu transit, & in fornicationem in quarto, Caiet. 22. quæst. 154. artic. 4. versi. In eodem articulo, & ad quartum. Nau. cap. 16. num. 23. Sylu. in verb. debitum. num. 4. vbi addit, ꝙ id, quod dicitur, ꝙ peccatum est mortale in illo actu cogitare ad aliã, ꝑcedit quando actu esset cogitatio, vnde quantumcunque intendatur voluptatis appetitui, si de alia persona non cogitetur, non est mortale, etiam si qs esset ita dispositus, ꝙ deliberaret de alia, si occurreret menti, quia habitibus nõ meremur, neque demeremur, sed actibus.

11 Octaua. Emittere † semen, ita vt ex eo sequi non possit generatio, peccatum est contra naturam, D. Thom. 22. q. 154. art. 1. versi. Respõdeo. Sed multo magis hoc peccati genere peccat, qui seminat extra vas naturale, & hoc siue in toto actu vtatur femina extra vas naturale, siue in fine tantum vt filij Iudæ abutebantur Tamar. ibi Caiet. vers. ad singula art. 1. quod quidem procedit non solum in viro attentante, sed etiam in fœmina patiente timore odij, verberum, aut vindictæ, c. sacris de his, quæ vi.

12 Attamen † non esset huius criminis reus, qui non notabiliter effunderet semen extra vas naturale, sed tantum esset quædam distillatio, Sotus distin. 31. quæst. 1. arti. 4. vers. Appendix. Pari ratione non esset vitio dandus, qui bona fide, rectaque intentione coit cum vxore, vt semen extra vas nõ emittat, sed natura ebulliente festinantius emittit, quàm ꝙ intra vas emitti posit; etiam si de ea festinatione prius dubitauerat, Sotus qui supra arttìcu. 4.

13 Nona. Mulierem † seminare sine viri seminatione peccatũ est ꝯ naturã, omittendo voluntariè instrm viri fluidum, idest semen ad generationẽ: rõ est, qa ad generationẽ magis cõcurrunt instrumenta fluida, quàm instrumenta solida, idest membra pudenda. Ex quo fit, ꝙ cum ex tali coitu sequi non posit generatio, dicatur peccatum contra naturam, si tamen aliunde proueniret, ꝙ esset prius generatio vnius, quàm alterius, & daret quantum in se est, operã consummationi naturalis concubitus, non peccaret, & similiter si aliunde proueniret, quòd esset prius seminatio vnius quàm alterius vt quia tardior ad seminandum, dumtamen continuaretur concubitus, vt alter seminare posit, non esset contra naturam, Caiet. 22. q. 154. art. 1. ad secundum, & art. 11. ad 5.

14 Retrahere † etiam se ante complementũ actus, ne seminet in vase naturali, peccatum est mortale, c. 1. 30. q. 5. nisi talia agens cum intentione consumandi, ex aliqua causa se retraheret de consensu vxoris, Syl. in verb. debitum. quæst. 7.

15 Decima. A latere † vxorem cognoscere peccatum est veniale. magis sedendo, magis stando, magis supergrediendo, maxime bestialiter à parte posteriori, nõ tamẽ sunt ij condemnandi, sed grauiter reprehendendi, fr. Ioan. in sum. Confess. Sotus dist. 31. q. 1. art. 4. in fi. qui peiores sunt animalibus brutis, qui in huiusmodi actus seruant modum naturalem, sed si cognoscerent vxores via naturali, sed tali modo, quo vxor non posset suscipere, vel retinere semen, peccarent mortaliter. Nau. cap. 16. num. 42. versicu. 18. Attamen non peccaret is, qui timore infirmitatis maximæ suffocandi fetum, vel timore abortus, & cum intentione non parua cognosceret coniugem aliquo ex prædictis modis.

16 Vndecima. Tempore † menstrui innaturalis in muliere, idest inordinatè, & quasi cõtinuè ex quadam infirmitate prouenientis

tis petere, aut reddere debitum, non est illicitum, quia mulier in tali statu concipere non potest, & oporteret virum continuo abstinere; ita est communis schola, vt refert Sylu. in verb. debitum. q. 6.

17 Vtrum autem † sit peccatum mortale patienti menstruum naturale, petere, aut ipsa petenti marito reddere, aliqui tenent vtrunque esse mortale, forte per glo. in cap. ad eius, distin. 5. nisi timeatur fornicatio in petente, vel ne consorti sit odio, & hoc, qa ex tali concubitu concipiuntur ceci, claudi, & leprosi. Sylu. verò loco citato, concedit peccatum mortale esse sponte petere, nullum tamen exactum reddere. D. Thom. in 4. sent. distin. 32. sub distinctione respondet. Quod si vir petat scienter, tunc debet cum vxor precibus, & monitis auertere, nō tamen, quando periculum iniquæ pollutionis in ipso timet. Si vero petit ignoranter, potest aliquam occasionem obtēdere, vel aliā infirmitatē (si habet) allegare, quamuis non illam, ne horrorem illi obijciat. Si tamen ille omnino institerit, reddere debet quia mulier (vt inquit) Apost. potestatem sui corporis non habet, sed vir. Ex his igitur colligitur mens D. Thom. quòd nec petere, nec reddere sit mortale, sed petere tm̄ veniale, reddere vero nullum, nam vbicunq; S. Thom. vult expresse intelligere de peccato mortali, id exprimit, hic autem non ait nisi simpliciter petere esse peccatum, ita intelligit D. Thom. Sotus distin. 32. quæstio. 1. art. 2. Quinimo hoc ꝓcederet, etiam si crederet ex huiusmodi complexu monstrum nasciturum, Caiet. 22. q. 154. art. 1. vers. ad 2.

18 Duodecima. De † tēpore puerperij, quo scilicet puerpera manet in purificatione, antequàm templo infantem suum offerat, ait Greg. distin. 5. cap. ad eius, quòd debent coniuges abstinere. Sed vt ait Richar. mos ille abiuit ab vsu, vel potius est monitio, quàm præceptū, quare reddere non est dubium, quòd tunc liceat, immo etiam & tūc petere, nisi aliqua sit indecentia, qn̄ dies partus nuperrimè antecessit, Syl. in verb. debitum. quæst. 5. & est communis sententia.

19 Tertiadecima. Tactus † impudici inter coniuges sunt mortales, quando resultat inde pollutio, aut quando fiunt cum probabili periculo pollutionis, aut cum intentione polluendi, at si fiunt tanquàm necessarii ad irritandam venerem causa generationis, nullā præseferunt in coniugibus culpam, verum extra hunc casum peccant venialiter. Sic etiam si oscula non alio fine inter coniūges fiunt, quàm vt amoris indicia, nulla sunt culpa notandi, Sylu. in verb. debitum q. 7. Sotus in 4. dist. 31. quæst. 1. art. 4. in fi. Nau. c. 16. nu. 42. in princ.

SVMMARIVM.

1 *Vir pro loco, & tempore debitum non reddens peccat mortaliter nec eum excusat, vel quadragesima, vel dies paschatis.*

2 *Debitum vxori non reddere ex iusta causa peccatum non est: secus si aliquo modo vir se ad id redderet impotentem.*

3 *Vir non debet qualiquali timore valetudinis negare debitum vxori.*

4 *Viro furioso tenetur vxor debitum soluere.*

5 *Abstinere ex communi consensu ab actu matrimonij præsertim ob causam licet.*

6 *Vxor marito male affecto, imminente periculo infectionis, an possit debitum negare.*

7 *Vxor quando peccet ex infrequentia in non reddendo debito.*

8 *Vir ne ab ea vxore prolem suscipiat, vel vxor ne ab eo viro concipiat, abstinentes, peccant mortaliter.*

9 *Debiti redditio nocte præcedente facta an impediat omnino sumptionem sacramenti die sequenti.*

10 *Copulam carnalem habere cum vxore in loco consecrato, vel benedicto peccatum est, & debet reconciliari ecclesia, si nota res est.*

Locus sacer quinam dicatur.

11 *Coitus cum consanguineis mariti, non cum proprijs obstat vxori, ne petat debitum.*

12 *Maritus voto, vel affinitate impeditur debitum exigere, & in primo episcopus, in altero Papa dispensat.*

13 *Episcopus inter coniugatos effectos patrinos proprij filij dispensat.*

De debito coniugali, an, & quando negari possit. Cap. LXXXII.

1 IVxta Apostoli † sententiam, c.7. ad Cor. 1. & 32. q.6. c.1. liquido cōstat virum teneri ad reddendum debitum vxori, si petatur loco, & tempore idoneis. Idq; ex genere suo non reddere iniustitiæ crimen est, ideoq; mortale, veluti si quispiam rem alienam inuito domino vsurpet. Verum adnotandum est, q; non semper maritus, vel vxor petit sub intentione obligandi sub peccato mortali, sed sæpè insinuando, alliciendo, & monēdo, & tunc negare non est peccatum mortale, immo crebrò neque veniale: quoniam neque creditor pecuniam sibi debitam sub illa ratione semper exigit, vt sit peccatum non reddere. Atque etiam quòd si alter obnixè petat, potest alter dum causa adest, precibus alterū demulcere, & persuadere ne petat, quæ tamen præces nō debent esse nimium importunæ. Neq; ab hac obligatione reddēdi debitum excusat quadragesima, aut dies festus etiam paschatis, neq; multitudo liberorum, ira, neq; odium in coniuge. Et tenetur reddere petenti etiā interpretatiuè solum, v. g. per nutus, quia non refert vtrum verbis, an factis quis suam exprimat voluntatem, ff. de legi. l. de quibus. Quòd maximè solet esse in fœmina, quæ solet esse in hoc verecundior viro, Sylu. in verb. debitum. quæstio. 8. Sotus in 4. senten. distin. 32. quæst. 1. art. 1. Nauar. cap. 16. num. 25. Potest tamen hæc circunstantia plurimis modis tolli, sicut ex subsequentibus decisionibus manifestum fiet.

2 Prima. Debitum vxori non † reddere propter impotētiam coeundi, siue p̄ actum præcedentem, siue per aliā causam, (puta) quia probabiliter timeret incurrere ob id mortem, aut graue scandalum, vel grauem infirmitatē; aut abortiendi periculum vxori, non est peccatum, Nauar. cap. 19. num. 14. Nec vti callidis vir tenetur, vt sit potens: sed sufficit se ad id modo illicito non reddi impotentem, nam tunc peccatum esset mortale. Quinimo etiam si modo licito puta orando se redderet impotentem, eiusdem peccati generis reus esset, si aduerteret, & esset notabilis excessus: quia facit contra iustitiam immo secundum Archi. non est cōsulenda vxori pœnitentia, propter quā reddatur deformis suo viro, aut præiudicet cōceptioni, aut proli, Syl. in verb. debitum quæst. 1. vers. 1. est in fi.

3 In primo † vero casu, scilicet quando timetur infirmitas, adnotandum est, q; hinc ansam malæ fidei nemo surripere debet, vt coniugem isto colore defraudet; nam & si quandoque aliquod paruum valetudinis timeatur detrimentum, nihilominus virtuti iustitiæ satisfaciendum est, Sotus distin. 32. ar. 1. 2. concl. quæst. 1.

4 Secunda. Coniugi † fatuo, vel furioso debitum reddendum est, quoties reddi potest sine periculo propriæ personæ, Syl. in verb. debitum. versicu. 2. in fi. insuper quando, vel vxor, vel maritus creberrimè, importunè, & molestè petit, non tenetur alter semper ad nutum ei obsequi: quia in petendo debet modus adhiberi, & ideo tunc negans non facit iniuriam saltem grauem, sed aut nullam, aut venialem, Sotus dist. 32. cap. 1. artic. 1. colum. 1. in fi.

5 Tertia. Abstinere † de communi cōsensu etiam ob causam ne grauentur liberis, licitum est, si longa liberorum propagine abundent; nisi quando alter videt consortē in periculo fornicandi, nisi petat debitum, forte quia ob verecundiam alter non petit verbo, sed opere tacitè satis petit: quia tunc reddere potest, & debet etiam si præcesserit votum, quia tunc peccaret mortaliter, c. quod Deo 33. q. 1. Verum si esset periculum incontinentiæ, deberet à Summo Pontifice dispensatio obtineri, ita Nauar. in Manu. c. 12. num. 59. & cap. 16. nu. 32.

6 Quarta. Licitum † est vxori non reddere debitum marito ex causa, quia reddendo immineret periculum infectionis, quia maritus leprosus est. An ante tale periculum ex redditione debiti immineat, à medicis esset quærendum, & secundum eius dictum ei reddendum, Cardi. à Turrecre. in c. sciatis vers. 3. casu 33. quæst. 4. Verum sana coniux quæ coiret cum viro leproso, vel habēte morbum gallicum ob amorem, non curans periculum infectionis propriæ ex contagione, non solum à peccato excusatur, sed etiam meretur si ex charitate faciat. Caiet. 22. q. 154. art. 1.

7 Quinta. Debitum † non reddere nisi cum magna difficultate, & quam rarissimè peccatum est mortale coniugi, præsertim si periculum in suo viro præsentiat in non reddendo, aut adulterij, aut iniquæ pollutionis, Sotus in 4. dist. 32. quæst. 1. art. 1.

Sexta,

8 Sexta, pariter † mortale peccatum est, si vir à debito abstinet, vt prolem ex illa vxore non suscipiat, vel vxor, ne ex viro illo concipiat, vt quia vir duxit vxorem ignobilem, Sotus qui supra colum. 2. in princ. Sed quærere quis potest cum iniustitiæ crimen sit, ideoq; mortale debitũ vxori nõ reddere, maximè si id fit causa prolis generandæ aut reddendi debitum.

9 An † in ijs casibus redditio debiti impediat de necessitate sacramenti sumptionem si nocte præcedenti debitum fuisset exactũ, aut redditũ. Dic quod non, quamuis ex quadam cõgruentia dicatur impedire, Etenim si 1. Reg. 21. legitur quod Achimelech noluit Dauidi, & pueris suis panes propositionis concedere, nisi certior factus quod suas vxores non tetigisset, quanto magis panis, qui de cœlo descendit, nõ potest ab ijs, qui paulo ante, v. g. nocte coniugalibus vacauere amplexibus, violari, atq; contingi? At quoniam impedimentum non est de necessitate, ait Gregorius, relinquendum esse eorũ iudicio. At vero si in ipsa coniugali opera voluptas dominatur, tunc prohiberi debent coniuges, ne ad sacramentũ accedant: Non tamen intelligas peccatum esse mortale accedere, si non præcessit mortale in opere, cuius reatus manet. Hæc Sotus in 4. sent. distin. 12. quæst. 1. articu. 7. colum. 7. in fi. qui contrarium tenuit dist. 32. q. 1. artic. 3. scilicet qđ in primo casu est veniale. Nauar. vero cap. 16. num. 24. concordat cum Soto distin. 12. quæst. 1. artic. 7.

10 Septima. Habere † copulam carnalem in loco consecrato, siue tantum benedicto peccatum est mortale, etiam si hoc fiat ad vitãdam fornicationem: quod intellige, nisi quando in eo multo tempore commorari oporteret, vt in obsidionibus tempore belli, ita contra Nauar. cap. 16. num. 32. intelligenda est glo. in cap. In ecclesijs de conse. distin. 1. Sylu. in verb. consecratio 2. quæst. 5. Sotus in 4. sent. dist. 33. quæst. 1. artic. 3. Couar. de sponsa. cap. 7. num. 30. §. 2. quo etiam casu si notoria esset copula, reconcilianda esset ecclesia, glo. com. recepta in cap. vni. de conse. eccle. vel alt. lib. 6. Ang. tamen in Flor. Theolo. to. 1. quæst. de debito soluen. in fine dicit doctores per locum sacrum solam ecclesiam consecratam, aut benedictã intelligere, non autem cæmeterium, cubicula ecclesiæ adhærentia, aut campanilia, vel dormitoria, aut monasteria ecclesiæ, in quibus non esset mortalis actus matrimonialis secundum eundem, vide Sotum, qui supra cum tamen alias hæc loca sacra dicantur, & eorum violatio sacrilegium sit, vt per Nauar. c. 16. nu. 3. in fi. & cap. 25. num. 17.

11 Octaua. Petere † non potest sine mortali peccato debitum, qui, vel quæ rem habuit cum cognata, vel cognato coniugis, secus si cum consanguineo vel consanguinea suã propria, licet maius peccatum committat. vt supra diximus c. 79. in 5. decisione.

12 Nona. Peccat † mortaliter vir habẽs voti impedimentum, vel affinitatis, exigendo debitum ab vxore. Et in primo casu dispensare potest episcopus. In secundo Papa. Sylu. in verb. Debitum nume. 11. qui intelligendus est de affinitate contracta post matrimonium.

13 Decima. Dispensare † potest episcopus quo ad debitum coniugale petendum, qñ coniuges, vel alter eorum post cõsumationem matrimonij malitiosè facti sunt patrini proprij filij, cum baptizaretur, vel cõfirmaretur; nam si per errorem, aut necessitatem, vel ignorantiam facti, vel iuris id eueniat, non indiget dispẽsatione. Nauar. c. 16. nu. 34. hæc colliguntur ex tex. vbi Do. Ant. de But. in c. si vir, de cogna. spirit.

SVMMARIVM.

1 *Mariti sæuitia vxori separationis causam præstat, nisi maritus sufficienter caueat.*

2 *Vxori separatione obtenta, dos est restituenda, vel alimenta præstanda, & an fuga arguat eũ de adulterio, & numero 6.*

3 *Vxor à viro concubinam habente licitè recedit nec ei restituitur, nisi caueat, de expellendo.*

4 *Maritus indicijs sufficientibus habitis propria authoritate ab adultera vxore potest discedere quoad thorum.*

5 *Maritus si petat, vel reddat debitum vxori adulterum, peccat, quod fallit in quinque casibus, & num. 7.*

6 *Vxor non recedendo ab adultero marito, vel reddendo aut exigendo debitum non peccat.*

8 *Maritus ꝑpria auctoritate an & quãdo possit quoad cohabitationem expellere vxorem adulteram.*

9 *Vxor adultera à viro separata quonã loco collocanda, & qua conditione restituenda.*

10 *Scelus contra naturam vxori causam separationis præbet, & quid si vir id cum vxore commiserit, vel se proprijs manibus pollueritⷭ.*

11 *Mulier cum marito declarato hæretico, etiam si penituerit, & redierit, non cogitur redire, & econtra.*

12 *Mariti furor potest esse causa legitima vxori non cohabitandi, si ad id sit periculum.*

De separatione matrimonij & an, & quando licita.
Cap. LXXXIII.

1 Plures contingere† possunt causæ, quibus iure pontificio sit licita matrimonij separatio, & prima sæuitiæ causa potest petere vxor separationem á marito quo ad cohabitationem, si maritus non reddat sufficientem cautionem de non offendenda vxore, cap. 1. vt lite non cont. cap. literas de rest. spol. imò non solum præterita sæuitia, sed etiam timor futuræ potest esse causa separationis, vt not. in d. c. literas. Quæ autẽ continere debeat hæc cautio, discretus iudex arbitrabitur, Panor. in d. cap. literas nu. 7. scilicet quod ei non debeat aliquod malum inferre. Puto tamen quod non obstante tali cautione possit eam leuiter castigare, sicut poterat prius, notatur in cap. quemadmodum de iureiur. Si vero dictam cautionem non præstiterit, non solum potest petere dictam separationem, vt in auth. de nup. §. si quis vtitur, alias §. mitiores. 4. col. & in auth. vt liceat matri, & auiæ. §. si quis autem colum. 8.

2 Sed etiã † ab eo discedere, quo casu debet ei restitui dos, vel alimentari extra domum mariti, secundum Cynum & alios in l. quod in vxorem. C. de neg. gest. Nam quãdo dicitur quod vxor fugiens à domo mariti redditur de adulterio suspecta, intelligi debet, nisi fuerit vir causa fugæ ipsam male tractando, & acriter verberando, quia vxorem acriter verberare non licet etiam cum causa, ita glo. not. in cap. sicut alterius 7. quæst. 1. Quod est bene notandum contra Dominos temporales tenere volentes suos subditos sub duro iugo seruitutis, qui propter eorum sæuitiam vadunt ad liberas ciuitates, non possunt ab ipsis cogi ad redeundum, ita Paris de pute. in tract. de Syndicatu fol. 4. colum. 2.

3 Secunda causa est † Fornicatio carnalis, Matt. cap. 19. v. g. si vir teneret concubinã, quo in casu potest licitè vxor à suo viro discedere, quam debet alimentare extra domum, secundum Docto. in d. l. quod in vxorem. C. de neg. gest. Vbi Cynus. Et non debet ei restitui, donec non præstet cautionẽ de concubina expellenda, & non reassumenda etiam per appositionem pœnæ per tex. in l. ex ea parte §. mulier ff. de verb. obli. Bal. in l. 1. vt lit. non contest. 1. col. Exasperantur enim mulieres quantumcunq; castissimæ per retentionem concubinæ à maritis, l. consensu. C. de repud. Non enim bene conueniunt, nec in vno lecto moranẽ vxor & concubina, quia solet insidiari vitæ vxoris. Imo excommunicatione feriendus est vir, si ter monitus nollet ab illa abstinere c. intelleximus de adult.

4 Maritus † etiam si habuerit aliqua indicia sufficiẽtia circa adulterium vxoris, nempe, quia eam in eodem cubili cum adultero repererit, aut aliter amplexatos; quia minora indicia, & minores rumores non sufficerent, tum posset propria authoritate in conscientia vxorem à se dimittere quo ad torum, hoc est ab eius amplexu abstinere debitumq; illi etiam petenti denegare, cap. significasti, c. ex literis, c. gaudemus de diuort. cap. licite, 37. quæst. 7. Quinimo etiam in foro exteriori posset innocens ab adultera propria authoritate discedere, dũmodo fiat separatio absque scandalo, vt quia ad tribunal iudicis non recurrit, sed in separatione sponte adultera consentit, Sotus in 4. dist. 36. q. vni. ar. 3.

5 Igitur tali casu, quando maritus scit vxorem adulterari, potest licitè absque peccato discedere ab ea quo ad torum, & mortaliter peccaret petendo, vel reddendo debitũ, c. si quis. 32. quæst. 1. & est communis opin. Couar. de spons. 2. par. §. 2. nu. 7. Quod tamẽ fallit primo, quando illa iam se emendauit; vel secundo, quando eo fine debitum petit,

ne

ne ipsemet incidat in adulterium, dummodo non alijs præbeat occasionem credendi se vxoris esse lenonem, iux. Arch. Flor. 3. par. tit. 1. c. 20. §. 9. Nauar. c. 16. nu. 28. Vel tertio, quando vir Innocens probabiliter arbitretur vxorem non posse ab adulterãdo arceri sine maximo scandalo, & damno publico, vel priuato, item quarto, quando adulteriũ esset occultum, vel quinto, nisi postea innocens adulteretur, quo casu amplius nõ posset negare, quia paria delicta mutua compensatione tolluntur, quando circa idem sunt commissa, c. intelleximus, de adul. Quapropter aduertant confessarij pcipere multis maritis, qui recedunt à toris vxorum pp præsumptum, vel verum adulterium, & se copulant alijs, vt redeant ad eas, hi enim nullatenus sunt absoluendi, nisi prius incipiant reddere debitũ vxorib. aut certe concipiant firmum propositum reddendi.

6 Sed quæritur, † an peccet vxor nõ recedendo à marito adultero occulto, siue publico, sed petendo, vel reddendo ei debitũ, dic ꝙ non. Tum, quia non est eius corrigere maritum, sed mariti corrigere illam, cap. dico. 24. quæst. 3. tum, quia nunquàm, aut raro putabitur à populo in mariti adulterium consentire, vt rectè. S. Anto. 3. par. tit. 2. cap. 20. §. 9. expressit, post Palud. in 4. distin. 32. Verum si vxor recedit iudicio ecclesiæ quo ad totum, tunc debet dos reddi mulieri, quæ ex illa dote non tenetur maritum alere, quia peccauit in lege matrimonij, vnde non debet ex matrimonio præmium consequi, arg. tex. in l. ab hostibus. §. si vir. ff. solu. matrimo. cap. quia frustra, de vsur. ex bonis enim quæ alicui auferuntur ex delicto, non debet quis alimentari, tex. no. in cap. 1. §. hominem, de pace tenen. & eius viol.

7 Rursum † quæritur, an possit adulter vir sine peccato debitum petere, si adulterium esset occultum, ab vxore ignorante, vel sciente. Respon. quòd sic: dummodo ab inuita debitum non exigat, glo. in cap. fin. de adult. Couar. de spons. par. 2. §. 5. num. 5. Et hæc circa adulterium occultum quo ad tori separationem.

8 Verum quo † ad cohabitationem nemini licet adulterum sine iudicio ecclesiæ domo pellere, tex. est in cap. porro, de diuor. vbi Do. Anto. de But. num. 8. ratio est, quia publicum iudicium nemo nisi iudex publicus inferre valet, idque testibus aut alia legitima via iuridica comprobatum, traducere autem vxorẽ, à domo pellere, est publicum iudicium, nemo ergo id propria authoritate inferre valet. Idem enim tunc esset iudex, & actor, quod iura abhorrent. Attamen adeò posset esse adulterium notorium, vt possit maritus absque alio iudicio eam deserere, vtpote si adultera in ædes adulteri se receperit, cum quo publicè habitat, Sylu. in verb. diuortium. quæst. 8. Sot. dist. 36. in 4. q. vnica, art. 3.

9 Secunda conclusio. Sed quæritur † vbi collocanda est vxor adultera, quæ iudicio ecclesiæ, vel voluntate viri ab ipso est separata, vt quia habet eum suspectum. Dic ꝙ debet collocari per aliquem iudicem ecclesiasticum in aliquo monasterio, non tãtum pro pœnitentia, sed vt honestè viuat, quàm si vir forte repeteret, debet illam recipere sub cautione, quôd ei non debeat malum aliquod inferre, text. cum glo. in cap. de benedicto. 32. quæst. 1.

10 Tertia causa, est scelus † contra naturam c. omnes causationes. 32. q. 1. Abb. in c. maritis, de adul. Syl. in verbo, diuortium, quæst. 7. quorum opinio communis est. & ratio est, quia nomine fornicationis intelligitur omnis illicitus coitus, 32. quæst. 7. capitu. non solum facit, ead. quæstio. 4. capitu. meretrices, in fin. & capitu. sequen. sed an vxor possit à viro separari, si propriam vxorem polluat proprijs manibus, dic quòd non, ita gl. in d. cap. omnes causationes.

11 Quarta causa † est fornicatio spiritualis, vt si hæreticus sit, aut in hæresim labatur, cap. 2. de diuor. cap. fina. de conu. coniug. 28. quæstio. sexta, capitu. vxor, & capitulo sequen. Illud tamen hic sane notandum est, quòd matrimonio ex hac causa separato minimè cogendus est catholicus coniux ad cohabitandum cum altero in hæresim lapso, etiam si is pœnitentia ductus ad ecclesiæ gremium redierit, sic aduersus glo. Abb. expressim notat in capit. vlti. de conu. coniug. Quod intellige, quando catholica ab hæretico discessit præmisso ecclesiæ iudicio ipso declarato hæretico, secus si propria authoritate, Couar. de spons. par. 2. §. quinto, nume. 5.

12 Quinta. Furor † pariter, quando esset ita ardens, & vehemens, vt periculũ esset cohabitare cum coniuge furioso, potest esse legitima causa, vt vxor separetur à viro, ita communis est sententia, quam refert Alex. in l. si cum dotem. §. maritus. ff. sol. mat.

SVMMARIVM.

1 *Error personæ matrimonium dirimit, pōt tamen secuto consensu firmari.*

2 *Conditionis personæ error dirimit matrimonium, sed non qualitatis.*

3 *Votum solemne dirimit, & simplex nō contractum matrimonium impedit. Votum publicum, & votū solemne qd.*

4 *Cognationes spiritualis, legalis, & naturalis matrimonio impedimenta præstant.*

5 *Homicidium inpedit matrimonium inter homicidam, & alterum ex coniugibus superstitem.*

6 *Homicidium mistum adulturio, & sola machinatio in mortem mariti quando obstet futuro matrimonio.*

7 *Adulterium mistum contractu secundi matrimonij, & idem cum fide data ducendi mulierem post mortem viri, an obijciant impedimentum matrimonio, & vide quia duo requiruntur.*

8 *Copula præcedens fidem dirimit matrimonium, & fides in contrahendo qualis exigatur.*

9 *Coniugibus an credatur asserentibus copulam, & fidem præcessisse ad inualidandum matrimonium.*

10 *Coniugati ignorantes inualidum esse matrimonium, an sint admonendi ab eo qui nouit.*

11 *Matrimonium dirimit diuersitas religionis.*

12 *Consensus præstitus vi timoris in constantem virum cadentis inficit matrimonium.*

13 *Ordo sacer dirimit matrimonium contractum, & quibus ex causis super eo dispenset Papa, vide.*

14 *Matrimonium secundum, primo durāte, dirimitur, filij tamen sunt legitimi, & mortua prima potest vir cum secundo contrahere.*

15 *Inquisitor hæreticæ prauitatis potest inquirere cōtra ducentes duas vxores: & quid agendum sit mulieri secundo nubenti, vt sit tuta.*

16 *Matrimonium secundum etiam bona fide, & absque culpa initum dirimitur, superueniente marito primi.*

17 *Affinitate ex coitu fornicario, impeditur matrimonium in primo, & secūdo gradu.*

18 *Impotentia coeundi perpetua impedit matrimonium, & quale sit impedimentum ad tempus, vel perpetuum.*

19 *Impotentia coeundi qd, cuius duæ sunt species naturalis & accidentalis.*

20 *Impotentia coeundi existente inter cōiugatos, quæ agenda spectandaque sint, ante quam deueniatur ad separationem, & nu. seq.*

22 *Matrimonium clandestinum secundū Conc. Trid. ipso iure nullum est.*

23 *Matrimonium contrahendum, quæ impediant, & num. seq.*

24 *Aduentus & quadragesimæ tempore, duo circa matrimonium prohibentur, & quæ.*

25 *Nuptiæ an concedente episcopo possint dictis temporibus celebrari.*

De impedimentis matrimonij. Cap. LXXXIIII.

1 PRimo error in † persona. Vt si quis putet contrahere cum Berta, & contrahat cum Catherina, qui error personæ vitiat, & dirimit matrimonium, nam vbi non est consensus, ibi est error. l. si per errorem ff. de iurisd. omn. iudic. Et errantis nulla est voluntas. l. cum testamentum. l. non idcirco C. de iur. & fact. ignoran. Et super hoc impedimento non quæritur dispensatio, sed patris errantis postea interueniens consensus matrimonium ratum facere potest, sicut dicitur de Iacob, qui volebat contrahere cū Rachel, & fuit ei data alia, quæ lippis erat oculis, tamen cum ea postea consensit, vt patet, Gen. 29. & seq.

Condi-

2 2 Conditio, † putans ducere liberam, quæ erat serua. Error vero qualitatis putans eam esse virginem, vel diuitem non impedit matrimonium, alioquin omnia ferè irritarentur, cap. c. 29. quæst. 1.

3 3 Votum † solemne per religionis professionem, & per susceptionem sacri ordinis, iux. tex. in cap. vni. de voto libro 6. super quo potest Papa ex causa dispensare, cap. veniens, qui cler. vel vou. cap. proposuit, de concess. præben. cap. cum ad monasterium, vbi Abb. de sta. mona. Aret. consil. 59. in facto. Hinc obiter adnotandum est nõ idem esse votum publicum, & solemne, publicum enim est, ꝙ coram testibus suscipitur, etiam si sit simplex. Solemne vero est, quo quis se prælato nomine Dei tradit, quod & secretè fieri potest, si vero fuerit votum simplex religionis, vt est illud, quod non est solemne, impedit quidem matrimonium, sed non dirimit contractum, cap. meminimus, & seq. qui cler. vel vou.

4 4 Cognatio spiritualis, quæ contrahitur in baptismo, & confirmatione, cap. 1. per totum. 30. quæst. 1.

5 Cognatio legalis per adoptionem inter filium, & filiam, c. vnico, de cogna. lega.

6 Cognatio naturalis vsq; ad quartum gradum inclusiuè inter consanguineos, & affines. c. non debet, de consan. & affin.

5 7 Crimen, † quod est in quadruplici differentia. Primo homicidium patratum ab altero coniugum, nam tunc inter homicidam, & coniugem superstitẽ nõ potest matrimonium contrahi, c. 1. de eo, qui dux. in matr. quam poll. per adult. cap. 1. de diuor. cap. si quis viuente. 31. quæst. 1.

6 Secundo homicidium † mixtum adulterio, idest qui contrahit matrimonium cum ea, cuius coniugem occidit eo fine eam ducendi vxorem, cap. super hoc de eo, qui dux. in matrim. Et non obstat tex. in cap. laudabilem, de conuers. infid. vbi ad creandum impedimentum matrimonij sufficit machinatio mulieris in mortem coniugis absque alio adulterio cum interfectione coniugis: Nam respondetur, ꝙ quandoque in morte coniugis interfecti quilibet est culpabilis, idest mulier machinans, & alter volens cõtrahere, & tunc sola machinatio in mortem coniugis cum interfectione sufficit sine adulterio, ita Host. in d. cap. laudabilem, per tex. in cap. interfectores. 33. q. 2. Quãdoque vero solum alter est culpabilis, vel quia vxor est machinata, & alter interficit casu, non communicato dolo cum illa, & tunc cum homicidio requiritur adulterium, cap. si de eo, qui duxit &c. ita Io. Andreas concordat opiniones, vt refert Do. Anto. de Butr. in d. c. laudabilem.

7 Tertio. † Adulterium mistum contractu secundi matrimonij, stante adhuc primo matrimonio, idest qui scienter adulteratur cum coniuge alterius, & contrahit adhuc matrimonium cum ea, stante adhuc primo matrimonio.

Quarto. Adulterium cum fide data ducendi adulteram post mortem mariti, etiã si matrimonium sit tantum ratum, & non consummatum, & etiam si sit solutum quo ad torum, & non quo ad cohabitationem, c. relatum cum seq. 31. quæst. 1. not. in c. 1. de eo qui dux. in matri. & in c. fi. eo. tit. Igitur duo requiruntur ad dirimendum matrimonium, fides, & copula, ita vt post fidem datam illam cognouerit, alias sola datio fidei de contrahendo cum secunda nõ creat impedimentum matrimonij, sed ita demũ, si sequatur copula, cap. fin. de eo qui dux. in matr. Et ratio quare datio fidei de matrimonio contrahendo sit prohibita sub peccato est, quia inducit desiderium de morte alterius, quod est damnatum, de concess. præb. c. 2. ff. de pact. l. fin.

8 Sed an † copula præcedens fidem sit sufficiens ad dirimendũ, dic q᷑ sic. Ita D. Ant. de Butr. in c. laudabilem, num. 3. de conuers. infid. Sed quid si post datam fidem cohabitauit cum ea, etiam nudus cum nuda nõ tamen eam cognouit, an ex hoc impediatur matrimonium. Dic quod nõ. Item quæritur qualis exigatur fides de contrahendo? Dic quod sufficit simplex etiam sine iuramento 22. q. 1. iuramenti. Sed quid si vir dicat se non habuisse animum contrahendi cum illa, cui fidem dedit de contrahendo, dic quod nihilominus præcipitur eam ducere, quia lex ponderat factum; sic Anto. de Butr. in cap. significasti de eo qui dux. &c.

9 Sed an contracto † matrimonio credatur coniugibus, si dicerent copulam, & matrimonium, & dationem fidei præcessisse ad dissolutionem matrimonij secundi? Dic quod non in foro fori, secus in foro animæ, & tunc etiam quantumcunq; ecclesia præcipiat hoc, non debet commisceri, c. Inquisitioni de sent. excom. Do. Anto. de Butr. in c. 1. nu. 8. de eo qui cogn. &c.

10 Sed † quid si inter ipsos coniuges sit bona fides, idest. credunt matrimonium esse validum,

validum, ego autem scio propter fidem datam inter ipsos cum copula, matrimonium esse nullum, an debeam admonere dictos coniuges matrimonium inter ipsos non valere. Dic vt supra in 5. præcep. in 6. decisione.

11 8 Disparitas † etiam cultus inter baptizatum, & infidelem dirimit matrimonium, quia infidelis cum fideli contrahere nõ potest, c. caue 28. In quo solet Papa dispensare, nisi infidelis ad fidem peruenerit, vt not. Doct. in c. 1. de conuers. infid.

12 9 Vis, idest violentia † cadens in constantem virum, causans mortis timorem, vel stupri, vel verberum, cap. significauit de eo, qui dux. c. veniens 2 de spons. quia vbi est vis, non est consensus, c. cum locũ de spons. Et non obstat ꝙ coactus consensus non debet inficere matrimonium, sicut nec iuramentum, vel aliud sacramẽtum, 15. q. 1. merito, de ineiur. c. si vero. Nam respondetur, ꝙ quidam sunt actus, in quibus requiritur liber consensus, & tales inficiuntur ex metu in constantem virum cadente, vt in d. c. significauit. Quidam sunt actus regulati a solo consensu, nec à iure exiguntur cum hac qualitate libertatis, & tales nõ inficiuntur. Non enim ex eo, quia coacta voluntas est, sed quia nõ est libera voluntas, vt patet. 19. q. 3. perlatum, de spons. cap. cum locum.

13 10 Ordo sacer dirimit matrimoniũ contractum, c. 2. Qui cler. vel vou. Minor vero non, vt ibi. Verum circa ordinem sacrum dispensat quandoq; summus Pontifex. v. g. si presbyter de facto contraxerit cum Regibus, & illustribus, Nam tunc dispensat Papa, vt coniugem retinere possit, vel si ageretur de pace publica Reipublicæ, vel si ex separatione grande scandalum immineret, c. quia circa in fi. de consangui vel quando longo tempore in matrimonio de facto perseueratum fuerit, suscepta prole, c. de gradibus 35. q. 8. c. non debet. de consangui. Cum hac tamen limitatione quod si presbyter vxori suæ superuixerit, perpetuo sine spe coniugij contineat, & quod officiũ Beatissimæ Mariæ semper Virginis, saltem dieb. dominicis, & festis per modum satisfactionis quo ad vixerit, recitare teneat, Ita Pet. Rebuff. de dispensat. in gradibus prohib. gl. 5. nume. 38. & seq.

14 11 Ligamen † etiam dirimit matrimonium idest qui contrahit per verba de præsenti cum secunda, viuente prima §. affinitatis inst. de nup. etiam si iam prima alteri nupserit, & liberos ex eo susceperit: quia nec absolui potest saltem sine firmo proposito non cognoscendi secundam, toto tit. de spons. duo. Porro filij suscepti ex secũda ignorante primum matrimonium legitimi sunt, c. ex tenore iunct. glo. Qui filij sint legit. Modo matrimonium sit contractum cum secunda in facie ecclesiæ, vt ibi not. Docto. Si tamen prima mortua fuerit, posset denuo contrahere cum sc̃da, & sine peccato cũ illa rẽ habere, Nau. c. 22. nu. 53.

15 Quinimo potest Inquisitor † hæreticæ prauitatis inquirere contra illum, qui viuente prima coniuge contraxit cum secunda, qualiter sentiat de sacramento matrimonij. Vnde mulier, quæ cum alio vult contrahere, vt sit immunis à culpa, & pœna oportet vt sit certa de morte viri prioris, saltem per vnum testem, de sponsal. c. præterea, el secondo de consang. & affin. cap. super eo. Vel quod probabiliter credat priorem maritum fuisse mortuum, (puta) quia in longinquum profectus fuit, & literas accepit ab ijs qui ibidem interfuerunt de eius morte. Et sic certior facta, & missa probatione ad episcopum loci, & secuta sententia ab eo, de eius licentia licitè contrahere poterit. ita videtur colligi ex dictis Anto. de But. in capitu. veniens, nume. 5. & 6. de eo, qui duxit &c.

16 Verum in ijs † casibus, quando optima fide, & absque culpa matrimonium fuerit initum, quotiescunque compertum fuerit priorem coniugem viuere, tunc dirimendum est secundum, vt prius matrimonium in suo vigore permaneat. Itaque licet maritus pluribus annis fuerit absens, idemque mortem obijsse creditur, atq; vxor idoneis, legitimisque testibus certior eius mortis facta alium virum, ex illoque plures filios susceperit, quandocunque prior comparuerit: tenetur secundo matrimonio secuto, ei vt legitimæ coniugi adhærere, decretum est Leonis Papæ, c. cum per bellicam, & c. cum in captiuitate, & c. si Virgo. 34. quæst. 3. Alias adulteraretur, cap. domibus, de secun. nup. & primus eam accipere debet; nisi certior facta de eius vita cum secundo rem habuerit. d. cap. cum per bellicam.

17 12 Affinitas etiam, quæ contrahitur ex fornicario coitu, impedit matrimonium in primo, & secundo gradu iux. Conc. Trid.

18 13 Impotẽtia coeundi ex natura, vel maleficio perpetuo, capitu. 1. & 3. de frigid. & malef. quia si est ad tempus, non sufficit, c. fraternitatis eod. tit. Impedimentum vero

ad

ad tēpus dicitur, quod præter diuinum miraculum per opus humanum absque periculo corporis reparatur. Et sic econuerso perpetuum impedimentum illud dicitur, quod per diuinum tantum miraculum est reparabile, vel forte est reparabile, sed non sine mortis periculo. Vel dicitur impedimentum perpetuum, quod non cessat per exorcismos, & orationes, vt no. Doct. in d.c. fraternitatis.

19 Et nota, quòd † impotentia coeundi est defectus naturalis, seu accidentalis, quo quis impeditur alteri carnaliter commiscere, ita Host. in sum. eo. tit. §. 1. Huius duæ sunt species, Nam alia est naturalis impotentia, alia accidentalis. Naturalis est duplex. Alia temporalis communis, quæ contingit propter defectum ætatis, tam in masculo, quàm in fœmina; alia perpetua, quæ contingit aliquando propter frigiditatem nimiā, & hoc in masculo tantum locum habet. Aliquando propter nimiam arctationem, & hoc solum procedit in fœmina: d.c. fraternitatis. Accidentalium autem alia violenta; vt castratio, alia occulta, vt maleficium, quod fit per quædam occulta maleficia, quæ dicuntur, le facture.

20 Sed † si quæris, quod tempus assignari debeat frigidis ad dandam operā copulæ. Respon. quòd aut proponitur impotentia proueniens ex frigiditate, vel arctitudine in muliere, aut allegatur impedimentum maleficij per accidens. In primo casu si ambo confitentur impotentiā, simulque steterunt per triennium, atque operam dederunt copulę, separandi sunt interueniēte probatione saltem duarum matronarum honestæ vitæ, quod mulier sit virgo. Si vero ambo confitentur impotentiam, & impotentia est materia, quia vir, vel mulier caret instrumento, vel habet, sed est inutile, & tunc statim constito de tali impedimento debet fieri separatio, nullo tempore expectato, c. laudabilem ibi, si frigiditas, & c. à contrario sensu, de frigi. ff. de verbo. oblig. l. continuus. §. cum ita in fi. & quia hodie constat, hodie agatur, vt ff, vt in poss. leg. l. si is à quo, Innocen. in d.c. 1. de frigid.

21 Aut † allegatur impedimentum maleficij per accidens, & tunc exiguntur iuramenta matronarum, quæ debent esse de parochia, quia tales præsumuntur melius quo ad famam habere maiorem notitiam de impedimento, de elect. cap. postquam & capi. scriptum, & non debent esse nimis iuuenes, propter inexperientiam, nec nimis antiquę propter visus defectum, debent etiam esse honestæ, ne sint lenones, vel viles, quæ pro minimo deierarent, & corrumpi possent, & omni peccato consentirent, vt in auth. de leno. colla. 2. & C. de decur. l. fi. lib. 11. & vltra hoc requiritur probatio triennij, vt cap. fin. de frigid. & malef. ita not. Docto. eo. tit. capit. primo, & fin.

22 Matrimonium † clandestinum, quod secundum Concil. Trident. est ipso iure nullum, vnde debet contrahi in facie ecclesiæ, cætera vero, quæ requiruntur, idest, denunciationes possunt omitti ex dispensatione episcopi ex causa, quæ tamen sint legitimæ causæ, infra tit. seq. enumerabuntur.

23 Expletis autem † impedimentis dirimentibus matrimonium contractum, sequuntur impedimenta, quæ impediunt matrimoniū contrahendum, non autem dirimunt contractum idest faciunt, vt peccent, qui ita impediti contrahunt, sed matrimonium contractum valet. Huiusmodi sūt. Incestus post matrimonium contractum, vt diximus supra de incestu. cap..... Tempus ab aduentu vsque ad Epiphaniæ diem, capit. non oportet. 33. quæst. 4. & à feria 4. cinerum, vsque ad octauam paschatis inclusiuè secundum Conci. Triden.

24 In † quibus quidem temporibus duo ab ecclesia prohibentur, quorum alter est solemnis benedictio coniugum. Alterum vero, ne ad locum viri cum choreis, musicis, alijsque solemnitatib. noua vxor traducat. Igitur non sunt illis temporibus prohibita etiam sponsalia de præsenti, glo. in cap. capellanus, de ferijs.

25 An † vero cum licentia episcopi possint his temporibus nuptiæ solemniter celebrari. Sotus in 4. dist. 32. quæst. 1. artic. 1. inquit, quòd ex aliqua vrgenti causa poterit, vt si aliquis puellam pauperem non dotaret, nisi illico cum aliqua consumeret. Quinimo vt inquit synodus Neap. c. 40. ordinarius propter humana pericula talem licentiam facile & gratis poterit concedere.

26 Raptus † etiam alienæ sponsæ, infantem proprium ad baptisma, vel chrisma portans impediunt matrimonium contrahendum, non autem dirimunt contractum.

SVMMARIVM.

1 *Matrimonium clandestinum dicitur, vel defectu testium, vel defectu solemnitatum.*

Denun-

2 *Denunciationes de matrimonijs publicandæ quorsum inductæ, & an prætermitti, & quando dispensari possint ab episcopo, numero 9. & quibus casibus, num. seq.*

4 *Virgo, quem tutoris iniquitas aliò trahit, clandestinè licite contrahit, & idem de moribundo cum concubina,*

5 *Concubinarij imminente periculo licitè secreto contrahunt.*

6 *Contrahere etiam clam possunt, coniuges post matrimonium non licitum, dispensatum.*

7 *Cōtrahentes clam ex oblata sibi temporis opportunitate, alias non contracturi, an licitè contrahant.*

8 *Episcopus ante Conc. Trid. liberè dispensare poterat circa denunciationes, & hodie quidnam cautum sit.*

De matrimonio clandestino. Cap. LXXXV.

1 Bifariam contingit † matrimoniū dici clandestinum. Vno modo, idq; maximè propriè, quando fit sine testibus legitimis, per quos in foro ecclesiæ possit comprobari, c. quod nobis, de cland. desponsat. Altero quoq; modo, tametsi non tam propriè, quando licet testes interfuerint, defuerunt tamen denunciationes, & proclamationes; quæ iure debebant in ecclesia præcedere: hoc autem matrimonium secundo modo dictum, secundum Abb. in c. cum inhibitio, de cland. despon. clandestinum dici non potest, quādo publicè contrahitur, & hæc opinio moribus recepta videtur, vt refert Couar. titu. de sponsf. c. 6. num. 10. De clandestino autem matrimonio primo loco loquitur Conc. Triden. illud annullans, in capitu. 1. sess. 24. de reform. matri.

2 Attamen † cum denunciationes in ecclesia fieri debeant, vt si aliqua subsint impedimenta, facilius detegātur, nisi ordinarius illius loci expedire iudicauerit, vt prædictæ denunciationes omittātur, quod illius prudentiæ, & iudicio sancta Synodus in dicto capitu. 1. reliquit. Ideo plures sunt casus, in quibus illis omissis dispensare potest episcopus, ne fiant.

3 Primus † est cum magnatibus, qui magna cum deliberatione solent connubia tractare.

Secundus propter contrahentium verecundiam, vt si egregiè natus infimæ conditionis mulierem ducat, aut ditissimus pauperem, vel senex puellam; Nauar. c. 22. nu. 70. versic. Aduertendum.

Tertius, dum periculum timetur, ne per denunciationes, quibus matrimoniorū impedimenta caueri curantur, obstacula potius obijciātur ne fiant, Sotus distin. 28. q. 1. art. 2. sed hæc ex specialium casuum decisione faciliora reddentur.

4 Prima. Virgo † sub tutela iniqui tutoris constituta, si clandestinè contrahit, ne tutor eam viro ignobili, ac indigno tradat in vxorem, non peccat mortaliter, Couar. de sponf. cap. 6. num. 7. Nauar. c. 17. nu. 37.

Secunda confessarij, & testes, qui curauerūt, vt quidam gladio grauiter ictus, & iam iam moriturus duceret in vxorem concubinam suam, de qua liberos susceperat, quo illos faceret legitimos, & quo ad transeundum ex hoc seculo iter melius ornaret, non peccant, nec in aliquas censuras incidunt, & matrimonium validum est, Nau. c. 16. nu. 37.

5 Tertia concubinarij † iter facientes, vel alia ratione comprehensi, si in periculum ob cōcubinatum inciderent, subito possent matrimonium secreto contrahere, vt affirmarent se esse coniuges, Sotus distin. 28. quæstio. 1. artic. 2.

6 Quarta. Clam † etiam contrahentes non peccarent mortaliter, quando ipsi in facie ecclesiæ contraxerant bona fide, qui tandē postmodum sciunt subesse aliquod impedimentum, ac secretè impetrant dispensationem à Romano Pontifice, & nouo præstito consensu ex vi dispensationis ad euitādum scandalum, clam contrahunt matrimoniū, vt res tutius agatur, Sotus, qui supra Nauar. cap. 22. num. 70. versi. sed quod valde.

7 Quinta. Ij † quibus maximè expediret coniugari, & valde metuerent elapso illo tēpore inhibendos esse ne contrahere possent, tunc si secreto in matrimonium consentirent animo post modum publicandi, non video quidnam culpę saltem mortalis committerent, Sotus, qui supra.

8 Sexta. Prædicti † casus, in quibus dispensare licet, idque in vniuersum fieri poterat per

per episcopum ante dictum concilium, vt inquit Nauar.cap.22.num.85. versi.dubium. Hodie tamen semper matrimonium contrahi debet in præsentia parochi, vel sacerdotis facultatem in id ab eo, vel ordinario habentis, & cum duobus testibus, & hoc, quãdo haberi possunt, nam si necessitas adeo esset vrgens, vt copia parochi, & testium haberi non possit, vt contingere posset in secundo & primo casu, tunc per mutuum cõsensum inter illos, vel in præsentia alij sacerdotis vel testium posset fieri.

9 Sed quando potest † cõtrahi coram parocho, & testibus, semper eo modo contrahendum est, id enim verè videt̃ sentire concilium, qua parte facit facultatem episcopo relaxandi denunciationes, quando ei videbitur conueniens: Non enim ei facit facultatem remittendi præsentiam parochi, & testium, Nauar.cap.22.num.7. versio. animaduertendum.

SVMMARIVM.

1 *Pollutio in somnis, nisi ex cogitatione præcedenti, vel consensu subsequẽti affecta sit, culpam non habet, & numero 4.*

2 *Pollutionis causa, aliquando Dæmonum illusio.*

Exemplum cuiusdam fratris semper in diebus festis pollutionem patientis.

3 *Pollutionem celebraturus, qui sibi futuram suspicatur, si præmissis orationibus contingat, non impeditur, excusantur etiam ex ope polluti.*

5 *Pollutio ex infirmitate, vel naturæ superfluitate est sine peccato, secus si ex superfluitate cibi. nu. sequen. & num. 15. & an abstinendum hoc casu à sacris, num. 7.*

8 *Pollutio ex euagatione mentis quanto tempore arceat celebrantem à sacris.*

9 *Pollutio vel coitus matrimonialis de honestate non de necessitate faciunt à sumptione sacramenti abstinere.*

10 *Fornicator ex fornicatione noctis præcedentis potest post pœnitentiam accedere ad eucharistiam, non sic in enormi pollutione.*

11 *Pollutionem procurans, vel causam dans vt eueniat, peccat, & hanc desiderans vt leuetur natura, non peccat, num. seq.*

13 *Pollutio quod eueniat supino corpore iacendo, vel ex iusta refectione, non tenetur aliter iacere, nec minus comedere.*

14 *Pollutionis emissionem experrectus sentiens si non retinuerit non peccat: quid si tactibus causam dederit, & pœnituerit, & secuta sit. vide hic.*

16 *Pollutio mortalis non est, quæ confessarijs aut prædicatoribus accidit, confitendo, legendo, vel prædicando.*

De pollutione nocturna. Cap. LXXXVI.

1 Regula est † certissima doctorum, & pcipuè Gabr. de canone missæ, lect. 10. nullam pollutionem in somnis inchoatam, & perfectam esse peccatum, quod probatur ex famosa regula illa Augustini. Peccatum est adeò voluntarium, quod si non est voluntarium, non est peccatum. In somno autem deficit libertas voluntatis, quia deficit rationis vsus; ergo nihil in somno est voluntarium. Dictum est notãter. Pollutio in somnis inchoata, & perfecta, quia posset aliquis vigilans impurũ habere desiderium se polluendi, quo vigẽte caderet somnum, in quo pollutio perficeretur. Posset similiter pollutionem in somnis ceptam expergiscens male consumare. Constat in ijs casibus radicem pollutionis esse liberam, & flagitiosam, propter quam illud opus obscenum imputabitur ad culpam. Si vero vtrobique in principio, & in fine fuerit rationis carẽtia, & per hoc consensus voluntatis, liberè etiã erit talis actus à culpa mortali, etiã si nullo accedente consensu vigilando completur

tur, & ratio est, quia voluntate carebat.

2 Praeterea † pensandae sunt causae, ex quibus accidat menti dormientis pollutio, aliquando enim ex illusione diabolica, qui phantasmata commouere possunt, ex quorum apparitione pollutio interdum subsequitur, & haec non est peccatum, si turpis delectatio non subsequatur, sed prouenit ex nequitia Daemonum volentium impedire hominem à sumptione sanctissimi Sacramenti Eucharistię. Vnde legitur in collatione patrum, ꝙ cum quidam frater pateretur pollutionem semper in festis, in quibus erat communicandus, seniores comperto, quòd nulla causa ab ipso praecesserat, decreuerũt ne propter hoc à communione cessaret, & ita cessauit illusio Daemonum.

3 Pariter † qui hanc immunditiam certis indicijs futuram suspicantur, & celebraturi die sequenti, quando celebrandum erat, cõtra eam orationibus peculiaribus seu specialibus se munire conantur, si ijs adhibitis remedijs incidunt tamen in id, quod verentur, si sacra faciunt, tantum abest, vt peccet, vt etiam aliquid mereantur. Celebrat enim ij, vt non caedant, sed vt tentatorijs fallacijs fortiter obsistant, Gabr. lect. 10.

4 Pari ratione † patientes hanc immunditiam absque peccato, si vt suscepto officio satisfaciant, vel aliorum conformitati, cum quibus viuunt, aut instigante deuotione, aut ad remouendum scandalum celebrant, merentur.

Insuper haec pollutio quandoq; prouenit ex praecedentibus cogitationibus, & hae pręcedentes cogitationes lasciuiae quandoque possunt esse sine peccato, (puta) cum aliquis causa lectionis, vel pdicationis contra carnis vitia, quo casu necesse est doctorum scripta reuoluere, vel quia confessiones auditurus est, de ijs inquirere, & audire tenetur, & propterea cogitur de talibus cogitare, & tunc cessante concupiscentia, & delectatione, non erunt cogitationes immundae, sed honestae, ex quibus tamen sequi potest pollutio, & haec non est timenda, imo cum merito potest celebrare, D. Tho. 3. par. quaest. 80. artic. 7.

Quandoque vero praecedentes cogitationes sunt cum concupiscentia, & delectatione, & tunc si adsit consensus erit peccatum mortale, si autem desit erit veniale.

5 Similiter † etiam est sine peccato pollutio proueniens ex causa corporali, scilicet ex infirmitate naturae, vnde & quidam etiã in vigilia absq; peccato fluxum seminis patiuntur. Vel etiam si sit ex superfluitate naturae, sicut enim contingit sanguinem fluere absq; peccato, ita & semen, quod est superfluitas sanguinis.

6 Quandoq; † vero est cum peccato. v. g. cum prouenit ex superfluitate cibi, & potus, & haec timenda est, non autem vsque ad prohibitionem sacri mysterij percipiẽdi, vel missarum solemnia celebrandi, cum fortasse aut dies festus exigit, aut exhiberi mysterium pro eo, quòd alius sacerdos deest, ipsa necessitas compellit. cap. testamentum, dist. 6. alias consilium est, vt abstineat. d. c. vers. humiliter.

7 Consilium dico † ex quadam congruentia quo ad duo, quorum vnum semper accidit, scilicet quaedam foeditas corporalis, cũ qua propter reuerentiam sacramenti non decet ad altare accedere, vnde & volentes tangere aliquid sacrum, manus lauant.

8 Aliud autem † est euagatio mentis, quae sequitur pollutionem nocturnã, praecipuè, quando cum turpi cogitatione contingit, nam tunc facit mentem scrupulosam, inquietam, hebetem, & deiectam, quae tamen debet esse constans, quieta, clara, & serena, & ideo Doctores pro reformatione animi assignauerunt spacium viginti quatuor horerum, vt mente reformata possit celebrare, & interim non ex necessitate, sed ex reuerentia abstineat. Et hoc colligit ex Deuter. cap. 20. Vbi dicitur si fuerit inter vos homo, qui pollutus nocturno fit somno, egrediatur extra castra, & non reuertatur donec ad vesperam, lauetur aqua. Ita habetur in cap. testamentum, in prin. vbi glos. distin. 6. Verum cũ possit q̃s purgatior effici in vna hora, quam alius in centum, vt liquido patet in viris contemplatiuis, & perfectis, ideo secundum haec citius, aut tardius erit accedendum ad hoc vniuersale sacramentum.

9 Hoc † autem (vt diximus) intelligitur secundum honestatem, & non necessitatẽ; nã si aliquis fuerit in somno pollutus modo fit sine peccato, si cum illa immũditia corporali, vel mentis euagatione accesserit ad communicandum, non propterea efficitur reus corporis, & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, hinc hoc adeo procedit, vt dicat Greg. in c. sciatis. 33. quaest. 4. ꝙ si coitus cõiugalis fiat sine peccato, puta causa prolis generandae, vel reddendi debitum, tunc non aliter impediat sumptionem huius sacramenti, nisi de honestate. Ideo inquit

Greg.

Greg. ꝙ talis est suo iudicio relinquendus. Si vero non amor procreandæ prolis, sed dominatur voluptas in opere, tunc prohiberi debet, ne accedat ad sacramentum.

10 Quinimo etiã † pollutio nocturna proueniens ex peccato mortali aufert impedimentum eucharistiæ de necessitate post peractam pœnitentiam, vnde si homo nocte fornicatur, & mane pœniteat, põt post pœnitẽtiã accedere ad sacramentũ, quamuis post enormem pollutionem in vigilia, quantumcunq; sit per pœnitentiam remissa, illico intra horam, vel eadem die accedere ad eucharistiam sine aliqua vrgenti, & honesta causa irreuerentia esset culpabilis genere autem suo non mortalis, nisi propter scandalũ, vt si aliqui essent delicti conscij, aut propter temeritatem, quia non debet homo tam facile credere se esse tam cito legitimè contritum. Sed cum causa, puta tempore præcepti, vel si vt famæ suæ cõsulat, celebraret, posset vtiq; celebrare, Sot. in 4. distin. 12. quæst. 1. art. 7. col. penul. tertia ꝓpositio. Sed modo accedamus ad aliquas quæstionum decisiones, quæ facile in vsu euenire possunt.

11 Prima. peccatum † mortale est procurare, vt sibi cõtingat pollutio ad exonerãdã naturã. v. g. si homo se somno ea corporis parte dederit, qua euenire solet pollutio illa intentione, vt sibi eueniret, Sylu. in verbo, pollutio. Caiet. 22. quæst. 154. artic. 5. Nauar. cap. 16. num. 6. Quod multo magis procedit si procuret, vt sibi pollutio accidat in somnis libidinis causa, vel per applicationem causæ, vt est cogitatio, vel crapulæ ingluuies, Nauar. qui supra. Sotus distinct. 12. quæstio. 1. articu. 7.

12 Secunda. Desiderare † vt sibi dormienti illa contingat, quo leuetur natura per solam viam naturalem, non est peccatum mortale: dummodo non procuretur, nec ad id vllam causam præbeat, qui eam cupit, Nauar. cap. 16. num. 7. post medium, secutus. S. Antonium, Syl. Aug. & Caiet. contra alias, & dummodo tale desiderium nullatenus credatur fore causam pollutionis, seu viam, vel procurationem ad eam, Nauar. ibidem in secunda, & quinta illatione.

13 Tertia. Qui videt † ꝙ si resupinus dormiat, aut inde ꝙ iustam refectionem sumat pollutionis sibi periculum imminere, non tenetur propterea à cena abstinere, aut aliter iacens dormire, si non ita commode potest, Sot. dist. 12. q. 1. art. 7.

14 Quarta. Si postquàm † è lumbis excisa est pollutio, estque in motu naturali, dormiens expergefieret, non retinendo haud peccat, si illam minime retinere valeat, qđ ad sedandum pusillorum scrupulos adiectũ est. Hinc fit, ꝙ si quis in vigilia causam daret pollutionis futuræ, voluendo secum turpia, vel immiscendo se cõuersationibus, aut tactibus illicitis, qui eam prouocẽt, sed antequàm dormiret, eum legitimè facti peniteret, pollutio in somno subsequens nõ esset peccatum, eo, quòd causa fuerit intercisa, Sotus ibi artic. 7. Quod secus esset, si non sequeretur pœnitencia, Nauar. c. 16. num. 6.

15 Quinta. Qui † nimis comedit, vel edulia calida, si eo fine comedit, vt pollutio eueniat, peccat mortaliter, alias secus si comedat, vt gulæ suæ satisfaciat, Syl. in verb pollutio, Nauar. cap. 16. num. 8.

16 Sexta. Non † peccant, qui ad prædicandum, docendum, aut audiendum confessiones, vel loquendum cum fœminis ex causa honesta, vident, legunt, audiunt dicunt aliqua turpia, si earum causa succedat pollutio, Turrecre. in sum. capitu. 1. distin. 6. dummodo probabiliter credant superiorem eius voluntatem non consensuram, alias potius deberent omittere confessiones, Nauar. cap. 16. num. 7.

SVMMARIVM.

1 *Vitium contra naturam, cum concubitu & sine concubitu committitur.*

2 *Vitium sodomiticum quot modis in cõcubitu committatur.*

3 *Mollities, quæ est contra castitatem, vitium est contra naturam, & quomodo committatur.*

4 *Mollities mortale est, & grauius, si cũ alieno adminiculo.*

5 *Mollities subordinata morosæ delectationi, vel desiderio adulterij, deformitatem horum peccatorum con trahit.*

6 *Homicida est alium inducens ad mollitiem,*

7 *Mollitie virginitas non amittitur in ætate inhabili ad emittendum semen.*

Mulier

8 *Mulier fornicatione, vel voluntaria pollutione infecta monasterium ingrediens sine dispensatione peccat.*

De mollitie. Cap. LXXXVII.

1 Via vitium † contra naturam pōt multipliciter contingere, secundum S.Thom.22.quæst. 154. art. 11.versi.respondeo: vno quidem modo si absque concubitu causa delectationis venereæ pollutio procuretur, quod quidem pertinet ad peccatum immunditię, quæ mollities appellatur. Alio modo si fiat per concubitum ad rem non eiusdem speciei, quod bestialitas vocatur.

2 Rursum si fiat ad concubitum, ad non debitum sexum, puta masculi ad masculum, vel fœmine ad feminam, secundum Apost. cap.1.ad Rom. quod vocatur vitium sodomiticum. Vltimo si non seruetur naturalis modus concubendi, aut quantum ad instrumentum, aut quantum ad alios monstruosos, & bestiales concubendi modos, & de hoc diximus supra c....

Restat modo vt loquamur de peccato
3 mollitiei. Non de † ea, quæ opponitur perseuerantiæ, sed de illa, quæ est contra castitatem, quæ alio modo dicitur immunditia idest voluntaria pollutio, & est vitiū contra naturam, quando procuratur pollutio venerea delectationis causa absque concubitu. Et hoc vitium fit per fricationē membri pudendi; etiam si propter ætatem non fuerit secuta pollutio, vt inquit Gerson par. 2.tractatulo de confessione mollitiei: quoniam ibi est complementum delectationis illecebrosæ, & est peccatum mortale, quoniam vt inquit Apost. Neq; molles regnum Dei possidebunt. Sed qualiter committatur. & an per illam tollatur virginitas his decisionibus explicabitur.

4 Prima. Mollitiem † procurando absque omni concubitu causa delectationis siue adminiculo proprio, siue alieno, mortale peccatum est, grauius tamen si cum alieno, ratione societatis in peccato alterius, Caie. ad D. Thom. 22. quæst.154.articu.2. Nauar. cap. 16.nume. 6.

5 Secunda procurans † illam subordinando morosæ delectationi, aut desiderio adulterij, vel incestus, non solum peccat præcepto mollitiei, sed etiam recipit deformitatem incestus, vel adulterij, Caiet. & Nauar. qui supra. Non tamē duo peccata committit, præter illud mollitiei, sed vnum tantummodo habens deformitatem tot peccatorum: & ratio est, quia vna cogitatione hoc appetit, secus si mutaret cogitationes de vna persona in aliam, vel ad diuersam speciem, cum eadem persona deliberans per se de qualibet, nam semper de nouo peccaret mortaliter, vnde si centum mulieres videret vnam post aliam, & de qualibet specialiter animum determinaret, centū mortalia committeret, Arch. Flor. in summula. in 9.præcepto de luxur.ment.c. vnico.

6 Tertia peccat † mortaliter, & homicida est inducēs alium ad huiusmodi mollitiem cap.noli, de pœniten. dist. 1.

7 Quarta. Qui ante † ætatem, vel tempus seminis hanc turpitudinē delectationis venereæ causa per semetipsos, vel alios perficiunt, peccant peccato molliciei, sed non amittunt virginitatem, si non est resolutio seminis, Caiet.22.quæst.154.ar.6.ad 3.

8 Quinta. Sanctimonialis † quæ cum esset secularis, vel antequam professionem faceret occulte fornicata est, nō debet, nec potest sine peccato suæ consecrationis velum suscipere; nisi cum dispensatione, aut alia honesta cautela suscipiat, Qđ ēt de illa, quæ voluntariè se polluit, arbitratur Nauar.cap. 16.num.3.in fine, post Sylu. in verb.consecratio virginum, qui latius declarat. Contrarium tamen credo verius, cum virgines cōiter dicantur, quę carnis integritatem retinent, Caiet. in verb.virginum cōsecratio.

SVMMARIVM.

1 *Bestialitas committitur cum re animata non eiusdem speciei, vel cum Dæmone, & sodomiticum vitium dicitur.*

2 *Dæmon si cum muliere vtatur, & pariat, cuiusnam partus dicatur esse filius.*

Animalia in lecto tenentes affectu libidinoso non absoluendi.

De bestialitate. C. LXXXVIII.

1 Itio bestialitatis † peccare dicitur, qui concubit cum re animata nō eiusdem speciei. v.g. si abutatur aliqua bestia, vel Dæmone. Quod quidem cōtingere potest tali pacto, secundum

secundum Caieta.22.q:154.art.11.ad 3.Videlicet quando Dæmon format, & mouet corpus aereum, puta animalis, aut hominis & nunc agit contra naturam; & nunc in eodem sexu, & nunc in forma consanguinei: & tunc si quis bestia etiam affectu sodomitico abutatur, vel coeat cum Dæmone, habens hanc delectationem sodomiticam, vel adulterij, vel incestus, pter bestialitatis vitiũ, sodomiæ deformitatem, vel adulterij, vel incestus incurrit.

2 Rursũ † si Dæmon in forma bestiæ, aut hominis cũ muliere coeat, & in eius vas transfundat semen humanum acceptum ab aliquo viro si ex tali coitu mulier generat, fetus dicitur illius filius, à quo decisum est semen. Caietan. qui supra. Postremo absolui non debet, qui animalia domi, aut in lecto tenet cum affectu libidinoso, nisi prius interficiantur.

SVMMARIVM.

1 *Sodomia quid, & quam graue hoc sit peccatum, & à legibus damnatum.*

2 *Sodomiticum vitium qui committant, & quomodo, & an vis excuset patientem, & quibus pœnis plectatur, vel laicus, vel clericus.*

3 *Sodomiæ infectis, quæ pœna debeatur per extrau. Pij. V.*

4 *Pœna, dictæ extrauag. an intelligatur tam in foro interiori quã exteriori. & num. seq.*

6 *Extrau. prædicta respicit tantum copulam sodomiticam committentes, quæ delicti frequẽtiam requirit, nu. sequen.*

8 *Nomina verbalia significantia actum licitum, vel delictum, quam vim habeant.*

9 *Maritus tentans vxorem de hoc vitio, separationis materiam præstat. idẽ si id cum alio exerceat.*

10 *Fœmina subigens sibi fœminã fungens vice viri; peccat sodomitice.*

11 *Sodomitici vicij reus est, in eo alios instituens; item qui osculatur, tãgit & alia, vt hic, facit.*

De vitio sodomitico. Cap. LXXXIX.

1 Odomia est † turpitudo in masculum facta, 32.q.7. cap. vsus, & vitium hoc cæteris longe peius, ac flagitiosius est. Contra exercentes hoc vitium inuehitur Lactantius firmianus lib. 6. de diuina inst. c. 28. Non potest (inquit) hæc res pro magitudine sceleris enarrari, nihil amplius istos appellare possum, quàm impios, & parricidas, quibus nõ sufficit sexus à Deo datus, nisi & suũ sexũ profanè, & petulanter illudant. Amplius adeo graue crimen hoc existimatur, vt in sacra Gene.cap.37.pessimum crimen appelletur, & c.18.sic legitur. Et peccatum eorum aggrauatum est nimis: & ideo exclamabat, Paulus ad Romanos.cap.1. Et tradidit illos Deus in passiones ignominiæ, nam fœminæ eorum immutauerunt naturalẽ vsum. Hinc etiam censuit Bald. in authen. sed nouo iure.C.de seruis fugit. sodomitis non esse assignandos aduocatos, vt defendantur. Sunt etiam infames, glos.in l.1.§. remouet. ff. de postul.& in l.cum vir.C.de adult. sunt quoque intestabiles, nam commisso crimine statim dominio bonorum priuantur, glos. in §.1. in authen.de incest. nup. glos. in cap. cum secundum, in princ.de hær.lib.6.Barto. in l. post contractum. ff. de don. Quinimo glos.in §.testes, verb.Intestabiles de testam. censuit etiã passos muliebria esse intestabiles. De hoc etiam pessimo vitio loquitur tex.in cap.adulterij malum, & c. flagitia. 32. quæst.7.glos.in cap.extra ordinaria. 35.q.2. & c.omnes cautiones 32.quæst. 7. Instit. de public.iudic. §. item lex Iulia. l. cum vir. C. de adult. Sed modo quibus modis contrahatur, ex particularium quæstionum decisionibus sufficientissimè explicabitur.

2 Prima. Sodomiæ † vitio peccat masculus, qui cum masculo, vel fœmina nefario coitu se miscent in vase indebito, cap. vsus 32.quæst.7. & est mortale non solum in viro id attentãte, sed etiam in fœmina, si huius sit causa, imo si hoc patiatur, nec excusat eam animi dolor, aut timor odij, aut verborum, aut incontinentiæ mariti, aut huiusmodi, arg.tex.in c.sacris, de his, quæ vi. Sed sola violentia absoluta, Sylu.in verb. Debitum.q. 4. & hic si laicus est, debet excommunicari, & cætu fidelium vsque ad condignam

gnam satisfactionem fieri alienus, de excess. prael.cap. clerici, & secundum leges vltimo supplicio damnatur, vt habetur in auth. vt non luxur.contr. natu.Nec mirum, quia est peccatum maius adulterio, 32.quaest. 7.cap. vsus,& grauius est, quam cum matre coire, 32.quaest.7.cap.adulterij, si vero clericus est, & si secundum veriorem opinionem celebrando non efficiatur irregularis, cum nullus sit pontificij locus, qui hanc irregularitatem induxerit, argum.tex.in cap. is qui, de sent.excom.lib.6.tamen debet deponi, cap. clerici, de excess.praelat.Abb. in cap. vt clericorum, num.8.de vit.& honest.cler.Quod intellige, quādo delictum esset notorium, cap.ex tenore de tempo.ordin. Nauar.cap. 27.num. 248.Quod quando fit, vide tex. in cap. vestra, & cap. tua de cohab. cler. vel muli.Nauar.cap. 25. num. 73. Quae quidem depositio peior est irregularitate: nam nulla irregularitas inducit priuationem beneficij iam quaesiti, sicut depositio, vt notat Abb.in cap. vt clericorum nume. 9. Hodie
3 vero per Extrau. Pij. 5. relatam † ad verbū à Nauar in cap.27.num.249.habetur, Quod presbyteri, aliqui clerici seculares, & regulares, qui odio impudenter hoc vitio delectantur, vt arbitrio boni viri dici possint vsu continuato praedictum nefandum crimen exercere, ita vt sint exercitores, incurrunt in poenam priuationis priuilegij clericalis, officij, & dignitatis ipso iure, nō solum in foro exteriori, sed etiam interiori, secun-
4 dum Nauar.q. supra, versi.quarto. Ego † autem salua pace tanti viri, contrarium esse credo in foro exteriori.Tum quia ius antiquum videlicet tex.in cap. clerici de excess. praelat. tantum procedit in foro exteriori. Tum quia aperte colligitur ex verbis ipsius extrauagantis.Dicit enim, oēs, & quoscunq; presbyteros, & alios clericos seculares, & regulares cuiuscunq; gradus, & dignitatis, tam dirum nefas puta Sodomiae exercentes omni priuilegio clericali, omniq; officio beneficio, & dignitate praesentis canonis authoritate priuamus, ita quòd per iudicem ecclesiasticum degradati potestati statim seculari tradantur.

5 Ex quibus finalibus † verbis mihi videntur duo colligi. Prima, quod dicta extrauagans tantum pertineat ad forum exterius. Secundum quòd & si dicta poena ipso iure debeatur, tamen nō debet ipsemet reus abstinere ab officio, & dignitate, atq; offerre beneficium ecclesiasticum, sed tantum teneatur secuta sententia declaratoria, & executiua non resistere.arg.tex. in cap.cum secundum de haeret.lib.6.cap.felicis, §.nullus de poen.lib.6.etiam si diceres, quid operantur dicta verba. Praesentis Canonis authoritate priuamus, dicimus q operantur illa tria, quae ponit Sylu.in verb. Assassinus in fi.
6 & in verb.Emphyteusis.Rursum † nec dicta extrauagans comprehendit laicos, vel clericos quamlibet pollutionem habentes cū alio, vel alia extra vas ordinarium, arg.glo. in cap.omnes causationes. 32. quaest.7. sed solum habentes copulam sodomiticā; idest qui extra vas inuicem se polluerent, vt etiā colligitur ex Nauar.cap.27.nume. 249. quia illa dicitur mollities.

7 Praeterea † nec comprehenduntur presbyteri, qui aliquoties cadunt in nefandum crimen, & poenitet cecidisse, quia non possunt dici exercitores.Delicti enim frequentia requiritur.Sic à simili non dicitur vsurarius manifestus, si probatum fuerit semel, aut bis, pecuniam sub vsuris dedisse, sed is, qui probatus est omnibus pecuniam sub fenore dare, ita Bart.scribit in l.2.nu.3. ff.de fur.Sal.in l.falsus, col. 7. C. de fur.qđ tamen intellige quo ad poenam.

8 Nam † nomina verbalia significātia aliquem actum licitum, non verificantur in vnico actu, vnde non dicitur mercator vel negociator ex vnica negociatione, vel hospitator ex vnica hospitatione, vt l.1.ff. de tribu.Secus si sint significantia delictum, vt adulter, vel raptor, quia verificātur ex vnico actu, vt in l.maritus.§.qui quaestum. ff. de adult.& ibi per Bar. in l.legatis.ff.de lega.3. facit tex.in cap.fin.de raptor. & in l. quis sit fugitiuus.ff. de aedil. edic. Vbi ex vnica fuga dicitur quis fugitiuus. Verum quo ad poenam, de qua agitur, non habet locum, nisi sit perseuerantia, & ita intelligitur tex. in c. 1.de vi.& hon.cler.lib. 6. facit quod notant Doct.in clem.1.eo.titu.vbi Imo.igitur cum hic agatur de poena presbyteri exercentis hoc nefandum vitium, oportet vt non saepius cadat.Insuper nec per dictam extrauagantem comprehenduntur ij, qui dictum crimen cōmiserunt, sed occultè per dictum Nauar.in c.27.nu.248. qui inquit, quòd quaelibet enormitas sine notoria cognitione non sufficit ad constituendum quem dignum depositione.

9 Secunda.Marito † ad id vxorem tentante, potest vxor petere separationem matrimonij, glos. commu. approbata, in capitu. omnes

omnes.32.quæst.7.Sotus distin. 36. q. vnica, art.1.vers.vtrum vero.Decius in l.1. num. 8. C.de secun.nup.Barb.consi.pe.col. 6. versic. capio nunc aliud; qui ampliat hoc dictum scilicet vxorem posse à viro separari, etiam si vir cum alijs hoc vitium exerceat. Eodẽ modo domino tentante mãcipium ad peccandum, si non sit aliud opportunum remedium, ad tollendum periculum licitum est ipsi mancipio captiuo fugere à domino.Quinimo huiusmodi homines à confessarijs monendi sunt, vt fugiant, si spes tantum est euadendi.

10 Tertia. Fœmina † quæ viri officio fungens aliam subigit fœminam eodem peccato peccat, Naua.c.16. num.2.

11 Quarta.Peccat † mortaliter,& homicida est alios instruens de huiusmodi actu,& quantum potest debet eis persuadere,vt resipiscant, & pęnitẽtiam agant. Pariter eiusdem criminis reus est,qui osculatur,aut tãgit eo fine personam impudicè, D.Thom. 22. quæst. 154. artic. 4. vel qui mittit literas amatorias,vel nuncium,vel comitatur, aut canit nocte vel die cantilenas eo fine. Nau. cap.13.& seq. versi. 14.

SVMMARIVM.

1 *Adulterium,& fornicatio quanta mala pariant, & nu.seq.*

3 *Venus præpostera quam grauis, & quam grauia supplicia Deus in hoc crimen iniecerit.*

4 *Diabolus à Sodomia abhorret.*

5 *Molles leprosi dicuntur.*

Hortatio ad cauendam fornicationem. Cap. XC.

1 Vam detestandus † sit omnis illicitus coitus, de adulterio quidẽ sic inquit scriptura. Prouerb. 6. Qui adulter est propter cordis inopiam, perdit animam suam. Et Apo.1. Cor. 6. Adulteri regnum Dei non possidebunt.Qui Leuit. cap. 20. habetur, lapidibus obruebantur. Propter adulteria zelus zelotipiæ conualescit,ita vt & odium,atq; commotio inter ciues crescant, & homicidia procurẽtur, incertitudo prolis exinde proueniat,& exinde proles minus curiosè educetur, & nutriatur, & quasi degeneres filij existimentur,& alieni filij qñq, assequantur hæreditatem putatiuorum patrum, & sic paterna hæreditas perueniet ad alienos. Hinc debent maximè puniri.

2 Qui † vero fornicantur, substantiã suam consumunt,vt patet de prodigo Luc. 15.Et in Eccl. Ne des fornicarijs animam tuam. neque perdas te,& hæreditatem tuam, Ipsi etiam in sua corpora peccare dicuntur, suã violantes sanctitatem, quod quidem nihil aliud est,nisi ab homine, qui membrum est spiritus sancti eius gratiam auferre.De ipsis etiam inquit Apost.1.Cor.6.fugite fornicationem,nam omne peccatum quodcunque fecerit homo extra corpus suum est,qui vero fornicatur in corpus suum peccat.

3 Sed sodomitarium, † quàm sit grauissimum scelus, patet ex interitu tot vrbium, Sodomæ,videlicet,& Gomorræ,vbi etiam innocentes paruuli perierunt, & propterea Christus Iesus distulit ex sententia, D. Augustini incarnari.Ac in ea qua natus est nocte vniuersi sodomitæ morte subitanea extincti fuerũt.Veniunt insuper fames, pestes, & terremotus, vt habetur in Auth. vt non luxur.contra nat.pp hoc ira Dei venit in filios diffidentiæ,& quinq; ciuitates igne cõsumpsit, c. clerici, de excess. prælat.Ab hac

4 † immunditia ait August.de vitio sodomit. Angeli fugiunt,Dæmones oculos claudunt. Et vt inquit Hugo. cap. 1. ad Rom.enormitas huius flagitij ex eo ostenditur, quòd & si legatur diabolum fuisse incubum sub specie viri,& succubũ sub specie mulieris nunquàm tñ legitẽ succubũ fuisse sub specie viri.

5 Molles † tandẽ sua persona abutunẽ, & modo;dicunturq; leprosi ob contagium,& difficultatem curationis,igitẽ à fornicatione abstinendum est,cum nihil mentem ita hebetet, sicut hoc vitium: exẽplum nobis est Dauid,& Salomon, alter.n.ex mitissimo ita crudelis factus est,vt Vriã interficeret, post adulterium. Alius ita à vera Dei religione sese auertit, vt alienos deos secutus fuerit.

SVMMARIVM.

1 *Furti nomen quam late se extendat,& quæ veniant sub hoc nomine, vide, & num.seq.*

2 *Furtum qui poßunt, & non prohibent, in hoc præceptum peccant.*

De septimo præcepto Decalogi. Non furtum facies. Cap. XCI.

1 Rohibetur hoc pcepto tum illud † furt genus, quod occultè fit, tũ vero maximè illud, quod fit per vim, (puta) cum qs alicui quidpiam per vim aufert. Nã furti nomine quicquid illicite aufertur de proximi rebus intelligendum venit. Vnde vix vllum crimen est, quod hoc latius pateat. Quare & quod inuenit homo, & nõ tradidit, & quum alienum negauit, & vsuram si quis accipit, furti, vel rapinæ reus est, nec à furto immunis est is, qui cum simplicibus & pretia rerũ ignorantibus negotiatur, eo consilio, vt emendo, vel vendendo eos circunueniat idest, vt ab illis emant vilius, & eisdem vendat carius iusto. Hi etiam, qui nouis, & insuetis vectigalibus præter necessitatem vllam suos
2 grauant. Et † qui furtum prohibere possunt & non prohibent, qui etiam dominos suos debitis fraudant vectigalibus in eorum numero computantur. Deinde qui mercedem operario non soluunt, & qui magistratus, & honores sibi comparant, nec non qui ecclesiæ bonis per luxum abutuntur, vel q fraudant in statera, sub hoc præcepto continẽtur. Item omnem turpem quæstum hoc nomine intelligere oportet.

SVMMARIVM.

1 *Furti definitio iuxta doctorum communem sententiam, & definitionis explanatio.*

2 *Furtum an sola voluntate committatur & nu. 7. & an in re propria.*

3 *Furtum in re non corporali, vel sine fraude, non committi.*

4 *Inuitus etiam dicitur qui timore, vel verecundia non contradicit.*

5 *Furtum in manifestum, & occultum diuiditur, & de aliquibus furti speciebus.*

6 *Furari rem propriam quasi alienam, mortale est.*

8 *Furari rem, existentem apud eum, qui in ea ius habet peccat.*

9 *Rem surripere, vel quòd sua sit, vel quod is, qui rem habet sit debitor, licet, modo aliqua concurrant, & numero 11.*

10 *Famulis an liceat furtim dominis surripere, eo quod tenuis sit eis merces constituta.*

12 *Conscientia dictante quod licitum est, fit illicitum.*

13 *Rem suam qui surripit restitutioni nulli tenetur.*

14 *Rem suam recuperare quando liceat violenter.*

15 *Furari, domino præ timore, vel verecundia sciente &, tacente, est mortale.*

16 *Furtum rei minimæ sine animo furandi an, & quando mortale sit, & numero sequen.*

18 *Restitutio rerum minimarum, quænam sit facienda & quo casu.*

Seruus panem vinumq; surripiens peccato & restitutioni se astringit.

19 *Restituere tenetur qui rem minimam surripuit credens dominum permissurum, si postea animaduertit dominum aliter sentire.*

20 *Paruitas, quæ sit, quæ excusat à peccato, & arbitrio boni viri committitur.*

21 *Res minima eo casu non excusat, cum dispositio per verbum, aliquid, vel modicum vel sub conditione loquitur, & num. seq.*

23 *Minimum quando pro forma requiritur, non excusat, cum nihil omitti tunc poßit.*

24 *Minimum omnino attenditur in ijs, quæ certum numerum, vel quantitatem integrè habent constituere.*

25 *Filius vel vxor ratione rei minimæ nõ censentur furtum facere, & quid in re magni momenti.*

26 *Mulier propter mariti prodigalitatem*

tem celare multa potest sine peccato.

27 Accipiens ab eo, qui donare non potest, restituere tenetur, nisi fiat in casu necessitatis.

28 Res mutuo accepta si furto surrepta sit, an eam restituere oporteat.

29 Tribus in casibus casus fortuitos præstare oportet, & qui sint.

30 Pignore, deposito, vel cõmodato vtens in alium vsum furari dicitur; fallit duobus in casibus.

31 Pignus pignori alteri dari potest, & an etiam uendi possit.

32 Furari quò in eleemosinam erogetur, non licet, nisi in casu ut hic.

33 Mercenario mercedem non statim, uel in alia re quam pecunia, soluere peccatum est.

34 Artifices pueros ad ediscendas artes acceptos in alijs rebus occupantes, peccant, & ad restitutionẽ tenẽtur.

35 Res deposita capi non debet ratione eius, qui rem depositam habet.

36 Emens sciens res furtiuas à filio vel vxore, & ad peccatum obligatur, & ad restitutionem, etiam cum fructibus, & num. seq.

38 Rem furtiuam paruo emens a fure, domino vt eam restituat, prætium repetere potest.

39 Res, quæ furtiua timetur, dono data, quo modo tute accipi, & etiam vendi possit.

40 Emens bona fide rem alienam, vel illicite acquisitam, tenetur ad restitutionem duobus in casibus, & quibus, num. seq.

42 Furans hominem liberum, illumq; vẽdens, furtũ committit & quid de furantibus alea, vel fucos mulierum.

De furto. Cap. XCII.

1 FVrtum † secundum cõmunem doctorum sententiam est contrectatio rei alienæ mobilis, & corporalis fraudulẽta inuito domino gratia lucrandi rem ipsam vel vsum eius, vel possessionem veram.

Dicitur contrectatio, quæ est realis, &
2 exterior rei apprehensio, quia † sola voluntate, aut verbis non committitur furtũ, licet voluntas peccandi sit peccatum, non tamen furtum. Voluntate enim fit trãsgressio alterius præcepti, scilicet decimi. Dicitur rei alienæ: quia in re propria non committitur furtum, nisi dominus rem suam alteri pignori datam occulte acciperet; nam tunc furtum committeret. Dicitur mobilis, quia in re immobili non furtum, sed rapina committitur.

Dicitur corporalis: quia in re incorpora-
3 li † non dicitur furtum, cum non possit contrectari. Dicitur fraudulenta; q̃a si quis credat rem esse suam, quæ non est sua, vel dominum rei non esse inuitum, & probabiliter hoc credat, non committit furtum. Dicitur domino inuito, quod intelligendum est de domino tam propinquo, quam superiori, & remoto, quia si dominus superior non esset inuitus, non esset furtum, vel rapina, sicut patet de spoliatione Ægypti per filios Israel. Exo. 11.

4 Dicitur † etiam dominus inuitus, qui timore, vel verecundia non contradicit. dicitur gratia lucrandi quia si causa custodiendi, vel reddendi cautiorem dominum rei illam aufert, non dr̃ furtum. Dicitur rẽ, vel vsum, vel possessionem, quia nihil refert an tollens rem alienam intendat sibi ascribere rem, vel vsum rei, aut eius possessionem.

5 Diuiditur † autem furtum in manifestũ, & occultum: furtum occultum dicitur, cum quo fur non deprehenditur, manifestum, q̃n cum eo deprehenditur fur, priusquam ad locum destinatum veniat. Dicitur etiã furtum, sacrilegium, quod est rei sacræ, vel non sacræ de loco sacro. Item commissum in re publica dicitur peculatus. Si disperso grege inde furetur, dicitur abigeatus. Si liberum hominem, dicitur plagiatus. Et sic de singulis. Nunc autem ad particulares quæstionũ decisiones descendamus.

6 Prima. Mortale † peccatum est rem propriam, quam credit alienam furari, Sylu. in verb. furtum. Non tamen tenetur ad restitutionem, sed ad insinuandum ei, apud quem res existebat, quòd liber est à vinculo restitutionis illius rei, Caiet. 22. questio. 66. articu. 3. versi. ad 3.

7 Secunda. Eiusdem † etiam peccati reus est quo ad Deum, qui habens voluntatem delibe-

deliberatam furandi, non furatur; licet secus sit quo ad homines; cum furtum sit contrectatio rei alienæ, c. vulgaris, de pœn. dist. 1.

8 Tertia. Furtum † committit, qui rem furatur, in qua aliquis habebat ius cōtra illius voluntatem (puta) quia erat illi cōmodata, vel pignori data. l. in actione. §. fi. l. cum quis. ff. de furt. Caiet 22. quæst. 66. art. 3. ad 2.

9 Quarta. Surripiens † rem propriam ab alio iniustè detentam, vel quia sibi debetur, propria authoritate non peccat, glos. no. in c. ius gentium, dist. 1. argum. tex. in l. ait prætor. §. si debitorem, ff. de his quæ in frau. l. generali. C de decur. lib. 10. Dummodo hæ conditiones interueniant. Prima, vt omni procul dubio certissimus sit rem esse suam, vel debitum esse verum, iustum, & legale, certum apud se, & non antidotale, aut prætensum ob vsuras, dolos, &c. Nam vbi quippiam est dubij, nequaquam id licet iuris ordine prætermisso.

10 Quapropter. Famuli † siue principum, siue inferiorum dominorum nullo iure possunt furtim à suis hæris surripere eo prætextu, quod non satis à suo seruitio, & famulatu impensum est eis: solent enim hæc creberrimè apud confessarios sibi obtendere: quibus tamen respondendum est, ꝙ si precium illud, quod inter illos conuentum est, non possunt alia via extorquere, possunt quidem latenter eripere, illud autem auctarium, quod famuli ipsi putāt addendum, nequaquàm, nisi vi, aut fraude á dominis fuerint coacti seruire: volentibus autem non fit iniuria, ideo abeant, si illo nolunt precio seruire.

11 Secunda cōditio est, ꝙ † omnia expertus certo sciat se non posse via iuridica rem suam recuperare, vt quia testibus, aut instrumentis caret, quibus rem suam recuperare posit, vel probabiliter ob iudicis iniquitatem non speret iustitiam, vt quia renuit causam decidere, quia fauet alteri parti, aut res esset modica, & expensæ iudiciales multæ; aut licet sine lite recuperare posit, non tamen sine amisione gratiæ, & amicitiæ pacis, vel rerum illius, qui debet, iux. glo. sing. in cap. ius gentium distin. 1. Tertia conditio est, quòd non aduertat, nec aduertere teneatur, quòd ex tali occulta recuperatione resultaret magnum scandalum, vel damnum spirituale, vel temporale debitori, aut alteri tenenti illam rem apud se depositam, vel datam pignori, vel commodatam. Quarta, ꝙ surripiens non deterioretur in fama, si id ad aliorum notitiam perueniret. Quinta, vt furando caueat periculum propriæ personæ, aut mutilationis membri, qua propter furtum posit condemnari, licet commode iure recuperare non valeat.

12 Sexta, vt non agat † contra conscientiam sibi dictantem esse peccatum mortale sic recuperare, arg. tex. in cap. per tuas el secondo de simon. cum simil. vel vt sit paratus periurare si interrogetur. Septima, vt periculum caueat, ne debitor ille suus restitutionem iterato faciat, si pœnitens fuerit in futuro. cauebit tamen satis, si quo honesto modo debitori, aut eius hæredibus significet, nihil eos illo nomine vlli debere; & hæ conditiones necessariæ sunt quo ad ex-
13 cusationem culpæ, nam † quantum ad restitutionem dummodo alicui constet rem esse suam, & iterato restitutionem non habeat, nihil restituere tenetur. Hæc Sylu. in verb. furtum nu. 17. Caie. 22. q. 66. ar. 5. in respons. ad 3. Sot. lib. 5. de iu. & iu. q. 3. ar. 3. Nauar. in manua. c. 17. nu. 113. Couar. lib. 1. var. resol. cap. 2. num. 14. versi. 4.

14 Sed quæritur † an aliquo tenente rē meā, liceat mihi violenter illam auferre, & recuperare. Dicit Panor. in c. sicut, el tertio, de iureiur. quòd sic. Si recuperatio fiat incontinenti: quia vim vi repellere licet, si autem non fiat statim, debet eam quis recuperare per iudicem si potest, alioquin si non potest, potest dominus in defectum iudicis rē suam violenter recuperare, arg. tex. in cap. nullus. C. de Iudæis, in glo. & in l. ait prætor. ff. quæ in fraud. credit. Innocen. in cap. olim de restit. spoliat.

15 Quinta furari † rem domino sciente, & non contradicente ex timore, vel ex verecundia peccatum est mortale, quia dicitur inuito domino furtum commissum, l. pen. ff. de furt. si verò potest contradicere, & non contradicit, non peccat, quia videtur dominus consentire, d. l. penul. nec etiam peccat mortaliter, qui furatur credens dominum permissurum, si iustā habeat causam id credendi, probatur in l. inter omnes. §. fin. ff. de furt. in dubio autem præsumitur dominus inuitus, l. qui vas. §. vetare. ff. eod.

16 Sexta. Qui † sine animo furandi magna, sed tantum aliquid minimi, illud surripit, excusatur à mortali, facit tex. in cap. & si quæstiones de simon. etiam si sciat dominum id molestè laturum, si ei denunciaretur, neque id à se petitum daturum fuisse, secundum

Caiet.

Caiet.22.quæstio.66.articu.6.Nauar.cap.17. num.3. Hinc excusari possunt à mortali culpa furta seruorum multa,nisi voluntatē habeant furandi etiam magna, si possent, & ita intelligitur tex. in cap. fi. 14. quæst. 6. vel nisi quod erat minimum esset magni valoris apud dominum, vel nisi illud minimum affert notabile damnū domino.Et qui surripit illud, scit, aut credit, vel credere debet hoc. Nauar. cap. 17. num. 3. I.B. (exempli gratia) si argenteum nummum, aut duplū à misero surripias, hæc quamuis sit exigua summa,tamen ob paruitatem possidentis fit mortale. Vel si lora bouum rumpas, quam ob causam agricola diurnas operas perdit, aut aliud vile instrumentum ab aurifice auferas,cuius defectu ab opere cessat,tunc augetur damnum, etiam si per se paruum sit, dum causa est maioris. Sotus libro 5.quæst. 3.artic.3.colum.6.

17 Potest etiam † esse peccatum mortale habere animum furandi minima. v.g. si nosco pusillanimem hominem, qui minimis affligitur, atque offenditur, & forte ad iracundiam prouocatur, tunc si animum habeo nocendi ei, licet in minimis,pecco mortaliter: quia violo charitatem, Sotus, qui supra. Sed quid dicendum de famulo, qui ab hæro suo non nisi vnum quadrantem surripit,an peccet mortaliter, si sæpius illū multiplicat. Respondeo, ꝙ peccat tātum venialiter, etiam si taliter accepta ad notabilem quantitatem cresceret: dummodo animum furandi maiora non habuisset.

18 Illud † autem restituendum est sub peccato mortali, quod intellige de eo,qui continuato tempore illam notabilem quantitatem conflaret, non autem de eo, qui magnis interuallis interpositis eiusmodi furta faceret,nā iste restituere non tenet, (Exemplum) si aliquid diebus vnius mensis aliquis surriperet,& post dies menses totidem, Nauar.cap.17. num. 140. quod etiam aliter dicendum est secundum Sotum lib.5. de iu. & iu.q.3.col.6.art.3.de eo,qui à diuersis exigua furatur,nam inquit,ꝙ peccat venialiter, tamen cum summa incipit crescere,tunc actus iam vnus furandi præcedentibus accedens efficitur mortalis, veritas tamen est cum Nauarro peccatum esse veniale, licet restitutioni obnoxium.Sed an peccent mortaliter serui surripientes panem, & vinum dominorum suorum, ad vendendum, vel donandum alteri, dic ꝙ sic, & tenentur ad restitutionem,Nauar.c.17.nu. 114.

19 Septima. Ad † restitutionē tenetur si vult esse immunis à peccato,is qui furatur minimum,credēs dominum permissurum,si postea aduertit de domini voluntate contraria,c.peccatum de reg.iur.lib.6.Sylu.in verb. furtum num. 5 in fi.

20 Quæ tamen † paruitas excuset à peccato mortali,communis est opinio,standum esse arbitrio boni viri,glo.in auth. vt hi, qui oblig.perhi.se habe res min.§.sed & si quis,ver. sed & si quis,col.6.Ita etiam glo. cōmu. ꝓbata in l.sed & si susceperit.§.1.vers.modica.ff.de iudic. vbi affert exemplum in Regina Matilda. Bald.in l.vna.3.col.C. de confes. Angel.in l.1.colum. vlt.C.vnde vi.qui ponit exemplum,si doctori codex, in quo multū inuigilauit, & plura scripsit, subtrahatur, furtum iudicabitur magnum. Afferri etiam potest,& aliud exemplum ex glo. in l. illicitas.§. ne tenuis. ff. de offi. præsidum quæ inquit.Qui aufert rustico porcum,aufert oculum, quam glosam singularem dixit Rom. sing.706.verb.iudex: ecce igitur iudicabitur res magna, aut parua secundum qualitatem personarum.Nauar.tamen in c. 17. nu. 5. inquit furtum dimidij argentei esse peccatum mortale, minoris vero quantitatis esse veniale: ratio est, quia de minimis non curat prætor,& ratio haberi non debet.Sed vt diximus.Certa regula dari non potest, quando res dicatur magna,vel parua, & ideo secundum qualitatem personarum standum est arbitrio boni viri. Verum quamuis peccatum sit veniale furari minimum,ea ratione, quia minima non sunt habenda in consideratione.

21 Tamen collige quatuor † casus,in quibus minimum habetur in consideratione. Primus est,quando dispositio loquitur per verbum aliquid, vel modicum, nam tunc clarum est, quod semper in minimo verificatur propter precisam naturam illius dictionis,aliquid,l.si seruum.§.prætor ait.ff. de acquir.hæred.c.nihil.7.q.1.Vbi inquit tex.quod nullus post cibū, potumq; quātumlibet minimum missas celebrare audeat. Vbi verbū illud, minimum, verificatur etiam in gutta aquæ calidæ per modum potus, glo. in c. ex parte de celeb.miss.D.Tho.3.par.sum. q. 81. art.8.Nā per sumptionem aquæ per modum potus quis efficitur non ieiunus, & sic celebrando,aut communicando peccaret mortaliter,D.Tho.qui supra.

22 Secundus casus † est, qn̄ dispositio loquitur conditionaliter, tunc.n. precisè attenditur

ditur conditio, quæ apponitur, & si deficiat etiam in minimo, non habet locum dispositio, glo. not. in l. res bona fide. ff. de contr. empt. Ang. consi. 168. ex isto dubio. vbi concludit, quod prohibitus alienare bona hæreditaria sub pœna priuationis bonorum alienando vnam rem etiam minimam, tota hæreditate priuatur, quia præceptum testatoris loquebatur conditionaliter, & conditio indiuidua est. l. in executione §. pen. ff. de verb. obligatio.

23 Tertius casus † est, quando illud minimũ pro forma requiritur quia de forma nihil omitti potest, & forma potius quàm ratio consideratur secundum Bal. in l. 1. ff. de lib. & post. Et formæ nihil addi, vel minui potest, vt not. Bar. in l. fi. colum. 2. vers. ex hoc colligitur. C. de suis & legit. (Exemplũ) forma sacramẽti Eucharistiæ est. Hoc est corpus meum. vt inquit Sotus, & Doct. di. 11. quæst. 1. art. 1. Gabr. de can. miss. lect. 38. Nam sacerdos proferens hæc verba cum intentione debita, & super debitam materiam, vere conficit diuinissimum sacramentum. Si tamen sacerdos subtraheret aliquid ex his quatuor verbis, quæ sunt de essentia formæ, nihil fit. Vt si dicat. Et corpus meum, & pecca. grauissimè Gabr. qui supra colum. penul.

24 Quartus casus est † quando illud minimum requiritur ad integrandum certum maiorem numerum, vel quantitatem, nam tunc illud minimum semper attenditur, q̃a facit vt numerus, vel quantitas requisita nõ verificetur, l. quandiu, vbi Bald. C. de dist. pign. exemplum in eo, qui debet soluere decem, non sufficit, si nouem solueret, vt not. Bal. in l. 1. C. de his, quæ pœnæ nomi. Et res vendita etiã pro vno nummo deficiente precio, à venditore retineri potest, vt not. Bald. in l. fin. C. commod. per l. hæreditatis ff. de hæred. vel actio. vendi. Et si vnus nummus deficeret, non dicitur facta restitutio, vt not. Bald. in cap. conquerente, de rest. spolia. Et prohibitus recipere, non potest recipere etiam in vno nummo, Franc. in cap. statutum, vers. insuper num. 7. de rescrip. lib. 6. Extra autem istos casus videtur quod minimum attendi non debeat, iux. text. in l. scio ff. de in integr. restit. Et per consequens quod furtum de re minima excusat à mortali.

25 Hinc filius, † qui latenter patri aliquid surripit, vel vxor, quæ occultè viro, si res nõ est magni valoris, non censetur furtum fecisse, eo, quod fiat inuito domino. Omnis enim (sicut mos est parentum) præsumitur pro conditione sua, & statu indulgere filio minutiores sumptus, & multo magis maritus vxori: secus si res esset magni valoris, quia præter peccatum mortale si filius hæredes haberet, videtur illis obligari post mortem patris pro rata; nisi pater aduertat, dissimulet, atque toleret, vel ab eo remissionem obtineat illius rei notabilis, Sylu. in verb. furtum. nume. 15. Nauar. cap. 17. num. 156.

26 Rursum † si vxor haberet virum prodigum, si contra eius voluntatem, & prohibitionem celaret de bonis eius, vt sibi, & viro suo prouideat tempore oportuno furtum non committeret. Syl. qui supra.

27 Octaua. Ad restitutionem † tenetur, qui aliquid gratuitum recipit ab eo, qui donare non potest, nisi ignorantia probabilis excuset. (Exempli gratia) vt si reciperet à religiosis, filijs, vel vxoribus, nisi in casu extremæ necessitatis, vel magnæ, si ad superiorem non pateat aditus, Nauar. capitu. 17. nume. 105.

Nona. Spoliatus, qui suspicatur rem suã m esse in hac, vel illa domo, & petit iudicem vt domus illa quæratur apertis scrinijs, licet videatur, quòd hoc debeat facere iudex, per tex. in l. requirendi. C. de seruis fugit. tamen doctores concludunt speciale esse in seruis, & personis, quę ex certa scientia, (vt in vxore, quæ iuit ad domum scholaris) possunt dolum committere in se occultando, sed in rebus alijs, quæ sui dolositate se non produnt secus, quia periculosum est vt paterfamilias pandat alijs suum patrimonium, nisi suspitio sit vehemens, arg. l. 1. ff. de quæst. Do. Anto. de Butr. in cap. quicunq; num. 4. de furt.

28 Decima. Is, cui † res aliqua mutuo data est ab aliquo, vel commodata, si furto subtracta est, non tenetur domino restituere rem perditam, si clandestinè res illa subtracta fuerit, vel per violentiam: quia tali casu furtum est casus fortuitus, & de casu fortuito nemo tenetur, cap. vnic. commod. Verum si per violentiam quid subtrahitur, non est casus fortuitus, si fuerit quis in culpa trãseundo per loca periculosa, argum. tex. in l. non est verisimile. ff. quod met. caus. Item si clandestinè, & ab ea persona, à qua diligentissimus præcauisset puta à vili fœmina, nec est casus fortuitus, facit quę not. in l. quę fortuitis. ff. de pign. act.

In

29 In tribus tamen † casibus quis tenetur de casu fortuito. Primus, si accidit culpa sua, v. g. si accepit equum iturus ad villam, & iuit ad bellum, ibique casu perijt. Secundus, si interuenit pactum. Tertius si fuit mora restituendi, Sylu. in verb. casus, quæst. 1. vers sic. primo, & in verb. commodatum. §. 9.

30 Vndecima. Qui vtitur † pignore, vel re deposita, aut commodata ad alium vsum, furtum committit, l. si pignore. ff. de fur. nisi verisimiliter crederet dominum permissurum, notatur in cap. dudum, de elect. fallit etiam, quando deponitur pecunia, nisi pecunia illa obsignetur, aut claudatur: quia tunc deponens videtur prohibuisse, nisi aliud diceret expresse, ff. depos. l. si sacculum, l. licet. §. rei. Vnde patet, quòd non tenetur de lucro: quia pecunia deposita sine obligatione licitè lucratur, nisi quatenus ex hoc alicui infertur aliquod iniustum interesse, Sylu. in verb. depositum. quæst. 9.

31 Sed an creditor † possit pignus alteri pignori dare, vel illud vendere. Circa primũ dico ꝙ sic, non solum semel, aut bis, sed etiã millies, tex. est in l. 1. C. si pign. pig. dat. sit: ratio est, quia ius quæsitum a creditore super pignus est reale, & transitorium de persona in personam in mille manus, arg. tex. in d. l. 1. Sylu. in verb. pignus. quæst. 8. Circa secundum potest pignus vendere, si ei non soluitur: dummodo præcesserit pactum, vt tali casu possit vendi, & præcedat vnica denunciatio ipsi debitori. Si vero pactũ præcessit de non vendendo, poterit nihilominus vendi, facta trina monitione, triduo inter duas earum interueniente, l. si conuenerit. ff. de pignor. acti. quo vendito si creditor minus accepit, quàm sit debitum, potest petere à debitore, si vero amplius, illud plus restituat debitori. l. vlt. C. de iure doti. Sylu. in vrb. pignus. quæst. 10.

32 Duodecima. Furari †, vt exinde faciat eleemosinam, mortale peccatum est & obnoxium restitutioni, c. non est putanda. 1. q. 1. c. forte 14. q. 5. Quod limita, nisi necessitas pauperis esset extrema, & aliter prouideri non possit, Sylu in verb. intentio. q. 1.

33 Tertiadecima. Qui † mercenario diariũ suum statim non soluit, committit furtum quia illud retinet inuito domino, atq; peccat mortaliter, idemq; si soluit, sed in alio, (puta) panno. vel esculento contra eius voluntatem, & mercenarius eo non indigens illud vendidit, & non inuenit precium, quo accepit, nam tunc præter peccatum tenetur ad damnum, & est communis, Nauar. c. 17. num. 107. versi. 19.

34 Quartadecima. Magistri † artium, quales sunt sutores, & sartores, qui accipiunt famulos, quos vocant tyrones, & eos docēt suas artes, ob idque nullam eis mercedem tribuunt, aut exiguam, & postea occupant eos in alijs rebus contra ipsorum voluntatem, adeò vt non possint discere alias artes, peccant, cum magna obligatione restituendi damnum, quod illi accipiunt propter tempus discendi illis ereptum, & si eos volētes occupant, tenentur illis dare, quantum alijs, qui absq; tempore discendi illis seruijssent, Nauar. cap. 17. num. 108.

Quintadecima. Episcopus, qui monitione præmissa generaliter excommunicat scientes, & non reuelantes res subtractas alicui nesciēti quis eas subtraxerit, an obliget recuperantes res suas occultè, de quibus supra diximus decisione.... & etiã id scientes, & multa alia circa hanc materiam, vide infra. de sent. excommunic. c..... Quis in latam excommunicationem non incidat.

35 Sextadecima. Qui † occultè accepit rem depositam apud Ioannem pro delicto, qđ Ioannes ei debet, tenetur illam reddere, vel qui scit, tenetur eam manifestare ob latam excommunicationem contra scientem, vel accipientem, quia nullo iure cauetur, vt quis possit accipere rem à debitore detentam, si non esset sua, Nauar. cap. 17. num. 114.

36 Decimaseptima. Furto † res sublatas sciēter ementes à seruo, filio, vel vxore, religioso &c. mortaliter peccãt, tenenturq; ad restitutionem, l. eos, C. de furt.

37 Decimaoctaua. Certo sciens res esse furtiuas, atq; illas emens peccat mortaliter, tenenturq; ad restitutionem rei, etiam non dato precio à domino. l. in ciuilem. C. de furtis, l. si ideo. ff. de euict. & l. si per imprudentiam in princ. l. emptorem eo. tit. Cuius ratio est, quia qui scienter rem alienam emit, precium donare videtur, l. si fundum. C. de euict. Vnde tenetur ad restitutionem vnà cũ fructibus perceptis, & qui medio tempore percipi potuerunt, cap. grauis de restitu. spoliato. Quod intellige de fructibus qui supersunt, deductis expensis gratia fructuũ quærendorum, congregandorum, & conseruandorum factis, quæ deducuntur etiam à male fidei possessore, l. si à patre. §. fi. ff. de peti. hæred. Et nec liberatur emens à restitutione ipsius rei, per statutum disponens, ꝙ res sit ementis, quando publicè emitur in foro,

foro, Syl. in verb. Restitutio. 3. quæst. 7. idem si titulo donationis, vel permutationis habuerit, quod est valde notandum.

38 Decimanona. Certo † sciens rem furtiuã esse, si eam emit dato modico precio, eo quidem animo, vt rem ita acquisitam statim domino restituat, quia alioquin dominus eam habere non poterat, vt quia fur cũ re longe fugerat, potest precium, & interesse suum à domino, cui restituenda res est petere tam in foro interiori, quàm exteriori, quasi re domini vtiliter gesta, tex. optimus in cap. rapinam. 14. quæstio. 5. argum. tex. in l. an vltro. §. 2. ff. de nego. gest. & si res periret, vel amitteretur sine culpa sua, non teneretur, cuius ratio est, quia tali casu non committit furtum. l. falsus. §. penul. ff. de furt. immo vtiliter gerit negotium domini. Aduertendum tamen est, quòd in foro exteriori non præsumitur rem emisse, vt restituat domino, nisi fuerit publicè protestatus, argum. text. in l. Nesennius. ff. de nego. gest. l. 2. ff. de admi. tut. de elect. cap. quia propter. §. fin. licet aliter sit in conscientia, Sylu. in verb. Restitutio, 3. q. 7. versi. 4. vide Couar. in reg. peccatum, §. 12. nu. 5.

39 Vigesima. Dubitans † rem sibi donatam furtiuam esse, potest ita accipere, vt habeat animum restituendi eam vero domino, quoties eam esse alienam sciuerit, & præmissa diligenti inquisitione an furtiua sit, poterit alteri vendere, dummodo emptorem admoneat huius dubij, alioquin si eum non admonuerit, tenetur ad omne damnum, quod ex venditione venerit, Cou. qui supra. §. 12. 4.

40 Vigesimaprima. Qui bona † fide, & ignoranter emit, vel aliter habuit rem alienam, & illicitè acquisitam, tenetur ad restitutionem in ijs casibus. Primus, quando nouit rẽ esse alienam, quo casu non tenetur furi venditori illam restituere, vt ab eo precium consequatur, si probabilis est coniectura, quòd fur eandem rem domino nõ restituat, ibi Couar. nume. 3. Et si forte rem emptam bona fide, alteri etiam bona fide vendiderit, & post venditionem sciuit rem esse alienam, etiam hoc casu tenetur restituere precium secundo emptori, & accipere rem, atq; illam domino restituere Sotus lib. 4. quæst. 7. artic. 2. col. 3. in princ.

41 Secundus † casus est in eo, qui ignoranter rem emit alienam, nam ad restitutionem tenetur, si ignorantia fuerit crassa, & supina, vt quia communiter dicebatur apud vicinos, seu maiorem partem eorum, quòd res esset aliena, arg. tex. in c. Apostolicæ, de cler. excom. mini. l. latę culpę. ff. de verb. sign. quod etiam extenditur contra hæredes; qa post mortem patris tenentur ad restitutionem, si communis esset opinio rem esse malè acquisitam. Ita Io. Lup. in repet. c. per vestras. §. 65. nu. 16. de dona. int. vir. & vxor.

42 Vigesimasecunda, furtum † committit, & mortaliter peccat, qui scienter liberum hominem furatur, & alijs vendit, Sylu. in verb. furtum. quæst. 1. versi. 3.

Vigesimatertia, qui furatur aleas, vel fucos mulieri animo spiritualiter proficiendi, non peccat, dummodò non subsequatur scandalum, Naua. cap. 17. num. 5.

SVMMARIVM.

1 *Necessitate vrgente permittũtur multa, quæ alias sunt prohibita, & vide exempla.*

2 *Necessitas varie accipitur, & diuiditur & quæ sit fatalis necessitas.*

3 *Necessitas naturalis, est eius naturæ, vt cogat alienare inalienabilia.*

4 *Necessitas culpabilis, vel est ex culpa ad actum præmeditata, vel non, primo casu nullo iure iuuatur, secundò secus, vt num. seq.*

6 *Intellectus glos. in capitu sacrorum. 12. quæstio. 2.*

7 *Necessitas ex dispositione legis causata quæ & cuius naturæ.*

8 *Necessitas extrema licitè aliena surripit, & quæ dicatur extrema necessitas.*

9 *Fame coactus spicas alienas edens non peccat, immo potius vtitur iure suo, quam, quòd furetur.*

Extremam necessitatem patiẽti nõ succurrere peccatum est.

10 *Mulieri cur liceat furari in extrema necessitate fornicari minime.*

11 *Necessitate extrema alijs surrepta restituenda non sunt in fortuna pinguiore.*

12 *Aliena furari extrema in necessitate*

etiam

etiam aliorum causa nedum sua licet.

13 *Maritus vrgente fame, & dotem, & res vxori donatas propter nuptias vendere potest.*

14 *Necessitate nulla vrgente furtum cõmittentes, & pœnitere, & restituere tenentur.*

Vuas in alieno, vel fructus accipere quo casu liceat.

De furto, quod fit ab existente in extrema necessitate. Cap. XCIII.

1 Vlta tẽpore † necessitatis permittuntur, quæ alias non permitterẽtur. Hinc causa necessitatis obedientia omittitur, cap. 2. de obseru. ieiu. Et res fideicommisso subiectæ vendi possunt. l. filiusfamilias. §. diuum. ff. de leg. 1. l. cum fidei. ff. de fideicommiss. libert. Sic maritus alienat bona dotalia pro redemptione filij. l. quamuis, & sequen. ff. sol. matri. Castr. consi. 441. libro 1. Et ob causam alimentorum licet patri proprium filium distrahere. l. 2. C. de patr. qui propr. fili. distrax. Et magistratus, qui contrahere non possunt, & emere aliqua in loco officij. l. principalibus. ff. si cer. peta. possunt tamen emere ad victum necessaria, Docto. in d. l. Principalibus. Sic ob necessitatem famis licet alienare Deo dicata vasa, & illis similia. l. sancimus. C. de sacrosanctis ecclesijs, cap. aurum. 12. quæstio. 2. & ob causam necessitatis victus furari licet, capitu. si quis propter, de furt. capitu. discipulos, de conse. distinct. 5. Verum qualis esse debeat necessitas, vt hæc inalienabilia, & his similia fieri possint, sciendum est ne-
2 cessitatem † variè partiri. Nam alia dicitur species necessitatis fatalis, alia naturalis, alia culpabilis, alia, quæ causatur à legis dispositione, ita Bald. consil. 20. lib. 2. Boer. consil. 44. nume. 21. Fatalis illa est, quæ ex fato euenit, sic interim liceat loqui, vt plures, nam re vera diuinæ prouidentiæ tribuendum est, vt cum quis in latrones fortuito incidit, vel cum similis casus contingit. Hæc necessitas quia à fortuna prouenit, & præuideri non potest, facit iustam causam, vt inalienabilia vendantur, per text. in l. Diuus. §. causa, in fin. ff. de petit. hæred. l. sancimus nemini. C. de sacrosanctis ecclesijs. cap. aurum. 12. quæst. 2. authen. si captiui. C. de episcopis & clericis. authen. contra rogatus. C. ad Trebell.

3 Necessitas † vero naturalis illa est, quæ à natura ipsa causatur, vt edere, bibere, vestibus indui, seruos habere, domum ruinosam reparare, agros colere, gabellas persoluere, ita Socci. in §. res quæ, numero secundo, in l. Marcellus. ff. ad Trebell. Et hæc naturalis necessitas præstat iustam causam alienandi inalienabilia, & facere quæ supra diximus, probat text. in d. authen. contra rogatus. C. ad Trebell.

4 Necessitas † vero culpabilis, seu quæ data opera appellatur, est cum quis lautè, & prodigaliter viuendo omnia profudit, & euertit, atq; ita pauper, & inops efficitur. Et tunc si quis ex culpa sua ad actum præmeditata, & ordinata ad casum, in necessitatem incidit, hoc in casu hic nullo iure iuuandus est: Imputandum enim est ei, qui se in eam coniecit. l. si fideiussor. §. si necessaria. ff. qui satisd. cog. Deci. in c. Quæ in ecclesiarum. nu. 30. de constit. versicu. 2. casus, probatur in l. pen. ff. de iure doti. in l. etiam licet. ff. solu. matri. in l. fi. §. fi. ff. quæ in fraud. credit.

5 Si vero † culpa non fuit ad casum ordinata, nec præmeditata, puta aliquis iuuenili calore non cogitans de crastino multa luxu, & alea profudit, credẽs alia sibi superesse debere, tandem vixit per multos annos, & grandem suscepit sobolem, multa impendere oportebat, nihil lucrabatur, vt pote cuiusuis artis ignarus, quibus factum est, vt ære alieno grauatus carceri mancipatus fuit, vel casu homicidium commisit, quare vt liberetur, opus est bona inalienabilia alienare, tunc huic subueniendum est per modum eleemosinæ, & auxilij gratuiti, ita Decius in dicto capitu. quæ in ecclesiarum nume. 30. versicu. tertius & vltimus ca-
6 sus de constitut. & ita intelligenda est † glo. in capitu. sacrorum, 12. quæstio. secunda. Alexan. in l. quamuis, numero secundo, ff. solut. matrimon. qui inquit, quòd quando pater reliquit aliqua distribuenda pauperibus, & pijs locis, tali erogari posse: datur enim vt homini, non vt peccatori, cap. fratrem, in fin. distin. 86. Ita in specie tenet Felin. in capitu. irrefragabili. §. cæterum, nu. 15. de off. ord.

Vltimo

7 Vltimo est † necessitas, quæ à legis dispositione causatur, vt est, quando lex iubet filiam suam dotare. l. vlt. §. fina. C. de dot. promis. l. qui liberos. ff. de ritu nup. ꝑ qua necessitate licet p̄ri alienare bona alias inalienabilia, vtpote fideicommisso subiecta, l. à filia, in prin. l. mulier. §. cum proponeretur. ff. ad Trebel. in authen. res quæ, vbi Doct. C. com. de leg. Ecce igitur quatuor necessitatis species, & itē quōo à regulis iuris discedit propter necessitatem, vt ēt furari liceat.

8 Hinc † regula constituitur, ꝙ in extrema necessitate, quæ euidens, & vrgens est, licite sibi quis potest alienis subuenire, siue clam, siue palam sublatis; ratio est, quia tam innatum est homini seruare sese, vt illi aliena cuncta cædant Sotus, de iust. & iur. l. 1. q. 3. art. 4. Necessitas vero extrema non tantum dicitur, cum quis aut fame, aut frigore moritur, aut præmitur aliave calamitate assumitur, sed illa cui imminet vitæ periculum, cui aliter quam per hanc acceptionē subueniri non potest: ex hac igitur regula multæ quæstiones decidi possunt.

9 Prima. Edentes † fame coacti spicas per agrū transeundo non peccant, c. discipulos, de consecr. dist. 5. 42. d. capitu. 1. 12. quæst. 1. cap. 1. 23. quæst. 7. quod autem. 47. dist. sicut hi. 86. distin. pasce. Inst. de rer. diuis. §. 1. & 2. Et ratio est, quia cum omnia ad vsum, & seruitutem hominis facta sint, Gen. c. 14. l. in pecudum. ff. de vsur. Idem qui necessitatem famis patitur, potius vr̄ vti iure suo, quàm furari. ff. pro socio. l. merito, & qui tales res necessarias ad viuendum non communicat supremam necessitatem patienti, mortaliter peccat, vt in d. c. pasce.

10 Secunda. Mulier † propter necessitatem famis excusatur à furto, non autem à fornicatione. ff. de ritu nup. l. palam. §. non est. Sed si precisè inuita cogeretur, non solum excusatur, imo & corona si virgo fuerit, duplicatur, 32. quæst. 1. cap. 1. 2. & 3. & seq. Et ratio diuersitatis inter furtum, & fornicationem hæc est, quia in primo casu ius naturale subuenit, & excusat ratio naturalis. In secundo ius diuinum contradicit, & accusat turpitudinem, & horrorem prouenientem ex peccato, vt 30. quæst. 5. ita ne. & ff. de ritu nup. l. palam. Item in primo casu salus corporalis adimeretur, nisi liceret rem alienam occupare. In secundo vero si fornicari crederetur, corporalis vita debilitaretur, & spiritualis adimeretur, cum sine mortali committi non posset, 22. quæstio. 4. capitu. innocens. §. illicitum, versicu. ex modo iurandi.

11 Tertia. Communis est † opinio, quam refert, Sylu. in verb. furtum, quæst. 5. ꝙ non teneatur ad restitutionem si ad pinguiorem fortunam peruenerit is, qui fame coactus ea, quæ sunt in fructu, & quæ sunt necessaria ad victū in magna necessitate surripit, quæ tamen communis sententia ampliatur, vt

12 non tantum pro se, † sed etiā pro alio existente in extrema necessitate, quis occultè subtrahere posit, d. cap. discipulos, etiam si domino displiceat, ita frater Ioan. in sum. confess. tit. de furt. quæst. 9. Quid si aliquis, Raynal. in sum. hoc tit. §. 10. versi. Item quod si ad hoc contra. Nauar. in cap. 17. num. 118. & seq. qui vult, quòd ita demum non teneatur ad restitutionem si ad pinguiorem fortunam peruenerit, quando subtrahendo crederat dominum gratis concessurum. Bene verum est, dummodo capiat tantum, quantum necesse esset se ab ea necessitate liberari. Sotus de iusti. & iur. libro 4. quæstio. 7. articu. 1. colum. penul.

13 Quarta. Maritus † in magna necessitate famis constitutus, etiam si non habeat bona, ex quibus posit consuli vxori super dote, potest res donatas vxori propter nuptias alienare, ad sustendandum se, vxorem, & filios: nam cum hoc casu potuisset alienare dotem, iux. text. not. in l. vbi adhuc. C. de iure dot. arg. text. in l. 1. C. de patri. qui filios distrax. ergo multo magis res donatas vxori. vnde infert Bart. in l. quemadmodum col. penul. C. de Agric. & censi. lib. 11. ꝙ propter necessitatem famis potest quis alienare bona restitutioni subiecta.

14 Quinta. Extra † casum necessitatis clam surripere alienū ad sibi, vel alteri subueniēdum, peccatum est mortale, cap. forte, cap. denique, 14. quæst. 5. & ideo vltra restitutionem tenetur de peccato pœnitere, de iniur. cap. si quis domum, de homic. cap. sicut dignum, Hosti. & Ioan. Andr. in d. cap. si quis propter, de furt. Si vero aliquos fructus surriperent, puta vuas in vinea statim comedendas, vel etiam per viam, non peccarent mortaliter, quod secus est, si vuas colligerent, vt comederent domi. Deut. capitu. 13. Couar. in reg. peccatum. §. 12.

SVMMARIVM.

1 *Inuentæ res huiusmodi sunt, vt vel do-*

minum

minum aliquando, vel nunquam habuerint, & restitutioni obnoxiæ quæ.
2 *Inuentas res retinere mortale est.*
3 *Re aliqua inuenta, inuentor quidnam agere oporteat, vt sit tutus, & domino non inuento, cui restituenda.*
4 *Inuentori ex pacto præmium à domino rei inuentæ recipere non licet.*
5 *Res iniustè possessa procurantes, vt redeat ad dominum, peccant, fallit tamen si zelo iustitiæ id efficiant.*
6 *Præmium pro manifestatione furis vel rei furtiuæ nullum debetur.*
7 *Rerum inuentarum, quæ in pauperes non inuento domino collatæ fuere, si dominus apparuerit, nulla fit restitutio.*
8 *Peregrinorum res eorum hæredibus, sin minus pauperibus restituendæ.*

De restitutione rerum inuentarum. Cap. XCIIII.

1 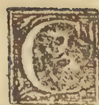Irca res inuentas aduertēdum secundum Caiet. 22. quæst. 66. art. 5. in responsione ad secundum, ꝙ quædam sunt, quæ nunquàm fuerunt alicuius domini, vt gemmæ, &c. & hæc sunt occupantis. Quædam aliquando alicuius, & hæc aut ab antiquo, vt thesauri, & hæc in proprijs inuenta sunt inuentoris. In alieno autem diuiduntur inter se, & dominum. Aut de propinquo, & hæc aut habentur pro derelictis, & sunt inuentoris, aut non pro derelictis habentur, & tunc si sumuntur animo retinendi, furtum inducunt, & quandoque adest excommunicatio in bulla cœnæ Domini capitu. 3. & ibi late de hac materia. Si autem inuenta accipiuntur eo animo dandi domino, nullum est peccatum, sed tunc debent gratis restitui, & si aliquid receperit, restitutioni obnoxius erit. Ex regula illa, ꝙ quando aliquis gratis aliquid facere tenetur ex legis præcepto, si quippiam eo iure acceperit, restituere tenetur, glo. in l. 4. §. si ibi iudicium. ff. de condict. ob turp. caus. Sed nunc more solito ad particulares casuum decisiones descendamus.

2 Prima. Mortale † peccatum est, restitutioniq; obnoxium res inuentas ratinere. c. si quid inuenisti. 14. quæst. 5. ver si. rapuisti. l falsus. §. qui alienum. ff. de furt.

3 Secunda. Qui † rem aliquam inuenerit, vt à furto excusetur, debet illam prius facere præconis voce denunciari, & inuento domino poterit ab ipso petere competēs præmium inuentionis, l. falsus. §. plerique. ff. de furt. Et æquum est dare aliquid inuentori, vt retrahatur à cælando. ff. de condictione ob turp. caus. l. 4. §. fin. Et expedit hoc dominis rerum, vt facilius habeant res suas, l. ratas. C. de rescind. vendi. Butrius in c. ex literis num. 9. de furt. Pan. in cap. dudum, lo 2. num. 18. de elec. Si autem dominum nō inuenerit, debet restituere pauperibus, ꝑ text. in auth. omnes peregrini. C. comm. de success. Sylu. in verb. inuentum, quæst. 1. Quinimo tali casu si inuentor indigens esset, capere tuto posset, vel totum inuentum, vel partem pro sua necessitate, dummodo id faciat de consensu prælati, aut confessarij, quamuis neque id forsan erit necessarium, Sotus lib. 5. de iu. & iure, quæst. 3. art. 3. ad secundum argu. & domino reddere in bonis spiritualibus, Nauar. in Manua. c. 17. nu. 170.

4 Tertia. Inuentor † nō potest mercedem, vel præmium à domino rei ex pacto recipere: quia lege iustitiæ reddere tenetur, & non charitatis, Panormita. in d. c. dudum de electio. per l. falsus. §. qui alienum. ff. de furt. sponte tamen, & libere datum potest retinere. vide supra in decisione præcedenti.

5 Quarta. Subditus † domini iniustè possidentis ciuitatem, vel alius puta aduocatus vidēs ex scripturis aliquid ab aliquo detineri, peccant mortaliter, occultè operando, vt tale quid iniustè possessum reuertatur ad dominum verum, si hoc faciunt ex cupiditate, aut odio, argu. 1. quęst. 1. fertur. non tamen tenentur ad restitutionem, quia domino rem suam restituunt. Attamen si hoc facerent zelo iustitiæ totaliter, vel saltem principaliter, non peccarent: quia quilibet tenetur proximum suum iuuare sicut in persona, ita in rebus, idq; si verisimiliter crederetur verum dominum non habiturū per superiorem, vel alium, nec crederetur vel similiter sequi mors, aut scandalū, quod raro accidit. Ideoq; nec consulendum, nec prædicandum est, Syl. in verb. proditio. q. 1.

6 Quinta. Sciens † locum, vbi res furtiua;

vel fur absconditus est, non potest pro precio rei furtiuæ, vel furis quidpiam recipere potest tamen petere expensas, & aliquid pro labore; vel sponte oblatum, Couar.in reg.peccatum.par.2.§.3.num.6.

7 Sexta. Qui † post diligentem inquisitionem legitimè factam non inuento domino rem restituit pauperibus, an si post restitutionem inueniatur dominus rei, teneantur pauperes illam domino restituere, dic quòd non, quia iam bona fuerunt translata in dominium pauperum Sylu.in verb.restitutio.8.§.4.

8 Sed † quæritur quid de rebus peregrinorum, si moriantur in via? Respondeo, quòd quicunq; eas animo retinendi capit, peccat mortaliter, quia sunt restituendæ hæredibus eorum, si possunt sciri, vel pauperibus erogandæ, si ignorantur, vel si forte non inuenitur q. eas deferat hæredi, nec in breui speratur inueniri, Sylu.in verb. peregrinus. q.3.

SVMMARIVM.

1 *Simonia quid sit.*

2 *Permutatio præbendarum, vel beneficiorum authoritate partium non fit sine periculo simoniæ.*

3 *Spiritualia secundum essentiam quædã sunt corporalia, quædam incorporalia, & quædam per causam.*

4 *Spiritualia per statutum ecclesiæ, quę, & an pro his exigi pecunia poßit, & quid de spiritualibus ratione officij, numero sequen.*

6 *Spiritualibus annexa duplici modo dicuntur, & an in his committatur simonia.*

7 *Simoniæ nomen vnde fluxerit. Et simoniacus, & Gieziticus qui proprie dici posśint,*

8 *Giezi, Iudæ, & Simoni Mago, quid pœnæ ob simoniam contigerit.*

9 *Simonia à Nazianzeno hęresis appellata, quæ omnia delicta exuperat.*

10 *Simonia duplex, vna iure diuino, & humano prohibita, altera humano tantum.*

11 *Sacramenta, vel beneficia vendens simoniã iure diuino, & humano prohibitam committit.*

12 *Ordinatus non actu sed habitu recipit potestatem soluendi & ligandi.*

13 *Officia sine administratione vendens simoniam iure humano tantum prohibitam incurrit.*

14 *Papa vendens spiritualia, prohibita iure diuino & humano, peccat mortaliter, secus in prohibitis iure humano tantum.*

15 *Simoniacus an sit, qui pro collatione beneficij Papæ pecuniam dedit, & num. sequen.*

16 *Ludens cum episcopo, qui ludum sub excommunicatione prohibuit, an incidat in excommunicationem.*

17 *Simoniæ species tres, & primum de mentali, quæ duplex est, altera enim non est pœnis iuris subiecta, & altera sic.*

18 *Simoniacus mentalis, qui nulla præmissa conuentione donatus accepit, non tenetur ad restitutionem.*

19 *Simonia mentalis ea dicitur, cuius obiectum est simonia realis.*

20 *Simonia conuentionalis duplex, & an incurrat pœnas iuris.*

21 *Intellectus extrau. 2. communis, de simonia.*

22 *Censuras æquè incurrit qui chirographum obtulit episcopo, vel debitum remisit, quam qui pecuniam soluit.*

23 *Remittere in materia simoniæ an sit dare.*

24 *Deponens centum cum episcopo, quod tali beneficium non conferet, si cõtulerit, ambo peccant.*

25 *Simonia restitutionem imponẽs, quas simoniæ speces comprehendat.*

26 *Simonia, quæ est in pendenti, donec impleta sit ab vtraque parte, an retrotrahatur ad tempus contractus.*

27 *Simonia realis quæ. & ad quid obliget.*

28 *Simonia conuentionalis confidẽtiæ beneſi-*

neficialis diuidatur in licitam, & in illictam confidentiam.
29 *Confidentia beneficialis illicita duplex est.*
30 *Simonia vt sit, tria necesse est concurrere.*
31 *Pretium spiritualium, & stipendium ad sustentationem, quomodo differant, & stipendij appellatione quid veniat.*
32 *Sacerdoti cuinam liceat ex pacto pro celebranda missa pecuniam accipere.*
33 *Conductus ad officium parochiæ vel ad seruiendum alicui capellæ potest de stipendio conuenire, sine peccato.*
34 *Sacerdos pro opere antecedenti sacramentum, potest pretium exigere, vt pro itinere iturus ad administranda sacramenta.*
35 *Pretij quare nihil accipi possit pro missis celebrandis, vel pro confessione, & de prohibitione synodus Neapo. circa hæc.*
36 *Concionator potest citra simoniam & mercedem ante pacisci, & postea recipere.*
37 *Sacerdotes quomodo operas suas in spiritualibus locare dicantur.*
38 *Canonicus non Dei amore sed fructuũ percipiendorum in chorum pergens, mentalis simoniacus appellatur.*
39 *Clericus ecclesiæ seruiens minus principaliter propter dignitatem, non peccat.*
40 *Pretia quot modis recipiãtur à sacerdotibus citra simoniam.*
41 *Oblatum tempore receptionis alicuius spiritualitatis nulla taxatione præmissa, recipi potest, & an ab ingredientibus monasteria posit quicquam recipi, nu. seq.*
43 *Consuetudo quæ sit, quæ citra simoniã modum præstat aliquid percipiendi pro spirituali, & numero sequen.*
45 *Rector parochialis potest cogere subditos ad obseruantiã laudabilis consuetudinis.*
46 *Cap. ad apostolicam, de simonia, de qua consuetudine loquatur.*
47 *Consuetudo quo casu non inducatur.*
48 *Munus ex gratuita cnncessione oblatum non fit obligatorium respectu consuetudinis.*
49 *Consuetudo à clericis inter seipsos introducta, quæ valeat, & quæ à laicis contra clericos, num. seq.*
51 *Recipi potest aliquid absq; simonia per modũ redimendæ iniustæ vexationis & quomodo, distingue vt hic.*
52 *Simoniacus est, qui desistit ab accusando clerico excommunicato accepta mercede.*
53 *Electori qui pecuniam dat vt præferatur alijs in beneficij, male agit.*
54 *Occupatori beneficia ad vexationẽ redimẽdã an licetè pecunia dari posit.*
55 *Duo inueniri in qualibet redemptione, & quæ.*
56 *Iacob inducens Esau ad vendendam sibi primogenituram quare peccasse non dicatur.*
57 *Temporale pro spirituali quomodo licitè dari posit.*
58 *Vasa sacra pluris vendere, quod sint sacra, non licet, secus iusto pretio in necessitate,*
59 *Episcopus, Archidiaconus, & notarius, qui adsunt Episcopo in ordinandis, an quicquam citra simoniam recipere possint.*

De simonia. Cap. XCV.

Via agetur de simonia, placet primo definire quid sit simonia: nã iuxta Arpinatis sententiam omnis, quæ ratione suscipitur de aliqua re institutio, debet à definitione proficisci, vt intelligat q.d sit id, de quo disputet.
1 Simonia † igitur est studiosa voluntas emendi

emendi, vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum, ita Abb. in rubr. eod. tit. D. Thom. 22. quæst. 100. artic. 1. 2. Dicitur primo, voluntas, nam vt sit peccatum mortale oportet, vt sit actus voluntarius. Peccatum enim eatenus est peccatum, quatenus est voluntarium, cap. non est. 15. quæst. 1, dicitur secundo studiosa, idest deliberata ad differentiam eius, quæ ignoranter, vel inconsideratè committitur. Dicitur Tertio emendi, vel vendendi. Vbi nomine emptionis, & venditionis intelligitur omnis contractus nō gra-
2 tuitus, quare nec † permutatio præbendarum, vel ecclesiasticorū beneficiorum fieri potest authoritate partium absq; periculo simoniæ, sicut nec transactio, vt iura determinant. Potest tamen prælatus ex officio suo permutationes huiusmodi facere pro causa vtili, vel necessaria, ita D. Thó. d. art. 1. ad quintum, Dicitur vltimo spirituale, vel spirituali annexum, quia nō solum spiritualia, sed nec spiritualibus annexa vendi possunt. Quare sciendum est post Ioan. And. in cap. consulere, de simon. q͏ quædam sunt spiritualia secundum essentiam suam, & horū
3 † quædam incorporalia, quædam corporalia. Prima, scilicet incorporalia non possunt vendi etiam de facto, quia non cadunt in cōuentionē, nec æstimantur, vt sunt virtutes, & dona Dei, & de his. 1. quæst. 1. in cap. 1. & ibi glosa. Secunda, scilicet corporalia de iure vendi non possunt, sed de facto venduntur, non tamen sine vitio simoniæ, exemplū in reliquijs sanctorū, vt in c. 1. & 2. de reliq. & ven. sanct. Quædam sunt spiritualia per causam, vt sunt sacramenta, quia per ea cōsequimur gratiam, de quibus in cap. non satis, & in cap. cum in ecclesia. de simo. Quæ-
4 dam sunt spiritualia † per statutum ecclesię, vt est religio, vt in cap. dilectus, lo 2. & c. veniens, de simo. Quædam sunt spiritualia, quæ dependent à potestate spirituali, vt est absolutio ab excommunicatione, c. ad aures, de simo. Est enim absolutio ministerium ecclesiasticum, & quid spirituale, pro quo pecunia non est exigenda, eodem titu. Ad nostram, &c. nemo. Vnde recipiens per hoc precium, est simoniacus. 1. q. 3. non solum.

5 Quædam † sunt spiritualia ratione officij. Hinc qui pro ministerio, idest, officio exercendo, veluti pro consecrandis, vestibus, calice, & similibus, acciperet, vel exigeret aliquid temporale, simoniacus esset, ita concludit Gof. in sum. eod. tit. versi. Sed nunquid simonia per tex. in c. ad nostram, vers. pro ministerio. eo. tit. an autem sacerdos simoniam committat locando operas suas spirituales in aliqua ecclesia, dicam infra.

6 Quædā † sunt annexa spiritualibus, quia sunt deputata ad vsum spiritualium, vt vasa sacra, vestes sacerdotales, & similia, ita Panor. in cap. consulere, eod. tit. Quædam vero sunt spiritualibus annexa, sicut corpus animæ annectitur, vt sunt beneficia ecclesiasticā. Vel vt ornamentum adiungitur vesti, & sic spiritualibus annexum dicitur ius patronatus, quare sicut in spiritualibus, ita in connexis spiritualib. simonia cōmittitur, vt notatur in c. veniens el primo, de testi. quia ratione connexitatis idem iudicatur de eo, q͏d de spiritualibus, vt expresse dicit in c. quāto de iudic. vbi causa iurispatronatus per laicū iudicem diffiniri non potest. Et sicut transactio prohibetur in spiritualibus, c. super eo, de transa. ita etiam in iurepatronatus, cap. præterea, eod. titu.

7 Secundo † sciendum est iuxta glo. in 1. q. 1. q͏ dr̄ simonia à Simone Mago, qui primo in nouo testamēto huius sceleris author extitit. Sicut. n. Giezi in veteri testamento voluit vendere sanitatem Naaman Syro, sic & iste voluit emere donum Dei, vnde Gieziticus est dicendus, qui vendit gratiam; simoniacus, q emit. Quā verò detestabile sit crimen simoniæ, multorum exemplis in vtroquē testamento facile probatur.

8 Giezi † enim q̄ a gratiā sanitatis Naaman Syrro vendidit, eandem gratiam sanitatis Eliseo vindicante leprosus factus emisit. Iudas, qui omnium redemptorem vendidit, mox laqueo suspensus, eēdem Redemptoris gratiam non obtinuit, & merito: quia nemo potest retinere, quod vendidit. Simon etiam Magus, cum eādē Spiritus sancti gratiam emere vellet, damnationis sententiam à Petro audiuit. Pecunia tua tecū sit in perditionem Dominus etiam omnibus peccatoribus in templo dimissis solos simoniacos in detestationem criminis exclusit.

9 Apparet † igitur ex his, quàm capitale crimē sit simonia. Hinc Gregorius Nazianzenus vocat illam hæresim, in c. qui studet. 1. q. 1. & c. eos qui & c. fertur. & cap. cum liqueat. & glo. in cap. reperiuntur, ea. quæstio. æquiparat illam crimini læsæ maiest. & tex. in cap. sunt quidam, ead. quæst. vocat simoniacos sacrilegos. Tandem vt inquit text. in cap. fi. ead. quæst. omnia crimina ad comparationem simoniacæ hæresis, quasi pro nihilo reputantur.

Tertio

10 Tertio notandum † est quòd simonia duplex est, altera prohibita, quia simonia, eo quòd sit contra ius diuinum & humanum, Altera simonia, quia prohibita solo videlicet iure humano, & per constitutionem ecclesiæ, ita glo. no. in c. cum pridem, de pact. in c. ex parte 1. vbi Deci. de offic. & potest. iud. deleg. glo. in c. & si Christus. versi. mala, de iureiur. 1. quæst. 3. Saluator.

11 Prioris generis † est vendere sacramenta, quæ in veteri testamento erant prohibita. 1. q. 1. qui studet. item vendere beneficia, c. ex multa. 1. q. 3. Quod intellige, quando beneficia haberent administrationem, ordinis, vel executionem clauium, nam licet titulus ipse beneficij sit de iure positiuo, tamē executio ordinis, seu potestatis clauium, est de iure diuino. Nam ordo erat in veteri testamento, vt vendens executionem ordinis, videretur vendere ipsum ordinem, & gratiā Dei, & ista sunt simoniaca in se, & ideo prohibita. d. c. qui studet.

12 Vnde † debes scire, ꝙ quando aliquis ordinatur, non recipit potestatem soluendi, & ligandi in actu, quamuis sic in habitu, cap. adijcimus. §. ecce, 16. quæst. 1. Hinc est quòd non potest absoluere, vel ligare parochianū alterius, quamuis sit sacerdos. Si tamen sibi confertur beneficium, tunc datur sibi aliqua executio ordinis, quæ quidem executio ordinis est in se mere spiritualis, & de iure diuino, pro hoc vide bonā gl. in c. licet de pœnis tex. cum glo. in c. ex diligenti, tit. nostro.

13 Posterioris vero generis † idest simonia; quia prohibita per constitutionem ecclesiæ est vendere officia, quæ non habent administrationem ordinis, vel executionem clauium, vt vendere officium sacristæ, & economi, ita Abb. in cap. 1. de simo. veluti si pecunia acciperetur pro ponendo prælato in sede. ita glo. in d. cap. Et si Christus. Permutare beneficium cum beneficio sine licētia, reseruare pensiones super beneficijs.

Differunt tamen ista duo, nam in primis
14 † non excusat authoritas Papæ. Hinc Papa peccaret mortalitet, & inuolueretur vitio simoniæ, si de facto reciperet pecuniam pro collocatione alicuius beneficij, qa est prohibita de iure diuino c. ex multa. Papa non est super ius diuinum, ita notabiliter semper tenuit Abba. vt ipse refert in d. cap. 1. de simo. In illis autem, quæ sunt de iure positiuo, vt consentire super permutationibus beneficiorum, & reseruatione pēsionis super beneficio, quia sunt ꝓhibita de iure positiuo, non ligatur Papa, cum ipse sit supra ius positiuum, & per consequens dispensare potest & prædicta vendendo simoniam nō committit, deberet tamen ipse præ cæteris abstinere, quia & si in se hoc non sit malum, est tamen species mali, à qua præcipit Apostolus abstinendum, vt in cap. cum ab omni specie, de vita, & ho. cler. Decoloratur enim status ecclesiæ, 1. q. 7. & si illa, ita Abba. in d. capitu. 1. de simo.

15 Vbi etiam quærit, an sit † simoniacus, is qui dedit ex pacto pecuniam Papę pro collatione beneficij, & inquit, ꝙ sic. Vnde non potest sine peccato administrare in beneficio. Sicut etiam à simili disputat Ioann. Andreas quæstionem. Cauetur statuto Episcopi, ꝙ ludens ad taxillos sit excommunicatus an ludēs cum episcopo, qui fecit excommunicationem, incidat in illam, & concludit ꝙ sic; licet ipse episcopus non sit excommunicatus: quia non potuit ipse ligari sua constitutione. Ita etiam ad propositum, quāuis Papa vendens beneficium, peccet peccato simoniæ iure diuino prohibitæ, nec tamē ligetur pœnis iure humano constitutis, emēs tamen à summo Pontifice beneficium, non secluditur à pœnis simoniaci.

16 Contrarium † autem est verius, & recte. Emens enim in hoc censetur habere dispensationem à Papa. Si quidem istæ pœnæ simoniacis statutæ sunt de iure positiuo, Papa autem vendens est supra ius positiuum, eo magis, quia emens, & vendens sunt correlatiua, sed Papa, qui est vendens, non incidit in pœnas, ergo nec emens. Ita Sylu. in verb. simonia, quæst. 4.

17 Quarto, Præmittenda † est trina simoniæ species Mentalis, conuentionalis, quæ alio modo dicitur, realis imperfecta, & realis perfecta. Simonia mentalis est internū propositum, & intentio dandi, aut recipiendi spirituale pro temporali. Et hæc duplex est. Altera, quæ neq; peruenit ad dationem, neq; ad receptionem, & hanc certissimū est non esse pœnis iuris subiectam, cum ecclesia de occultis non iudicet, licet peccatum sit mortale. (Exemplum) si mente reuoluerem, ꝙ si episcopus mihi beneficium conferret, darem ei centum. Altera est, de qua Doctores loquuntur. Dum quis foris munera affert ea intentione praua, sed latenti, dū scilicet celat qua intentione id facit. Et dum prælatus corrupta, & intētione occulta spirituale confert, quarum vtrunq; peccatum, esse mortale asseueramus.

Sed

18 Sed tales simoniaci † mentales, hoc est, sine omni conuentione, non tenetur etiam in fo o cõscientiæ ad restitutionem eorum, quæ ex mente, affectuę; simoniaco acquirunt, siue sint spiritualia, siue temporalia, sed sola eis pœnitentia sufficit, cap. fin. extra de simon. Abbas in cap. ex tuæ, in glo. 1. eo. tit. Caiet. 22. quæst. 100. artic. 6. versi. sed hæc responsio. Sotus, lib. 9. de iust. & iure, quæst. 8. art. 1. col. 3. Quod secus tamen est in vsura, quæ sola intentione committitur, ita quòd recipiens ad restitutionem tenetur, capitu. consuluit, de vsur.

19 Sed † ad percipiendum, quando simonia dicatur mentalis, hæc regula dari consueuit, vt illa dicatur, cuius obiectum est simonia realis, id est dandi, vel recipiendi spirituale pro precio temporali, vnde si quis episcopo ex sua liberalitate ad conciliandã eius amicitiam seruit, & certus sit neque se recepturum, neq; episcopum largiturum pro seruitio, sed speret, quòd factus amicus forte id gratis dabit, cuius ipse est dignus, nulla est simonia mentalis: quia obiectum ipsum, idest, dare ratione amicitiæ, nulla est simonia realis.

20 Altera † vero est conuentionalis, de qua loquitur Abbas, in cap. tua nos, & cap. consulere, de simon. dicitur illa, quando pactum interuenit. Et hæc duplex. Altera ex neutra parte executa, nam antequàm collatio fiat, vtrinq; à præcedenti conuentione desistitur. Altera ex vna tm̃ parte executa, & vtraque non tam mentalis dicenda est, quàm realis nondum perfecta, propter quam licet peccatum graue committatur, c. cum pridem, de pact. cap. cum essent, de sim. nemo tamen pœnas iuris incurrit, sed sufficit delicti pœnitentia, & hoc siue implementum sit ex parte promittentis tantum temporale, siue sit ex parte conferentis tantum spirituale, absque tamen precio temporali subsecuto, & ita obseruat stylus antiquus Curiæ Ro-

21 manæ, atq; etiam intelligitur † extrauã. secunda communis, de simonia, scilicet, ꝙ pęnæ ibi contentę tantum comprehendunt simoniacos cõuentionales adimplentes promissum ex vtraq; parte, non autem ex vna, ita Nauar. in Manu. c. 23. num. 103.

Sed contra Sotus, de iustitia, & iure lib. 9. quæst. 8. art. 1. col. 3. vers. si vero sub tali pacto, qui asserit pœnas aduersus simoniacos etiam locum habere in hac simonia cõuentionali, quando secutus est effectus ex parte dantis spirituale, sed non dum ex parte dantis temporalē. Cuius quidem sententia probatur per textum in cap. cum super, de confess. Vbi Abb. in 1. notab. de simo. & Fely. in cap. tua nos, eod. tit. pro quo facit, nam paria sunt recipere precium de præsenti, vel habere fidem de precio, §. venditæ, instit. de rerum diuis. Sed si verò fuisset solutum precium, haberent locum illæ pœnæ, ergo idem dicendum, cum habeatur fides de precio. prima verior, hæc tutior.

22 Sed quid † dicendum, quando ex parte promittentis temporale esset traditum instrumentum debiti, vel albaranum, (vt ita dicam) vbi confiteretur se debere Episcopo centum, vel alteri, dic ꝙ tunc in censuras incurrunt, Nauar. cap. 23. nu. 106. Quod idem dicendum, si mihi Episcopus debebat centũ ex alia causa, & feci illi chirographum de recepto, hac ex causa, vt habeam beneficiũ, cum paria sint dare, & remittere, ita glo. 1. in capitu. veniens, 1. de test. cum iuribus in ea allegatis, ad idem tex. in l. si fundum. §. Titio, de leg. 1. l. peculio, la prima, & ibi Bar. ff. de decur. facit tex. in l. 3. §. stipulari, ff. de donat. inter vir. & vxo. l. promittendo. §. 1. & l. licet, in princ. ff. de iure doti. Et ideo remissio debiti donatio est, vt no. glo. in l. si inter, in versi. donationem, & ibi Bald. C. de solut. Quæ quidẽ conclusio sane intelligitur, quando ex tali remissione aliquid acquiritur, cui talis remissio fit, alias secus vt Abb. concludit, in d. cap. veniens.

23 Intelligitur † etiam quo ad effectum iuris scilicet, ꝙ remittere est dare, secus vero ad factum, quia aliud est proprie remittere, & aliud dare. l. Iulianus. ff. de condit. & demonstra. Vbi cõditio pro impleta habetur, ergo propriè impleta non est. Pro quo facit quia aliud est dare, quàm remittere, & facilius fit remissio, quàm datio, vt no. Bart. in l. si duo. ff. de verbo. obligatio. Et ideo quandoque licet donare, & non remittere, vt per glo. in cap. statutum, in versi. remissione, de rescrip. lib. 6. sed tenendo communem opinionem, quòd remittere in materia simonię est dare, infertur ꝙ quemadmodum proxeneta repellitur à testimonio in crimine simoniæ, quando salarium recepit, ita etiam quando fuit facta promissio aliquid remittendi, & ex promissione fuit effectus secutus, ita tex. in d. cap. veniens. 1. de testi. Dum inquit testem illum esse sociũ criminis, ergo præsupponitur, ꝙ fuit facta promissio, quia ex sola promissione quis non diceret socius criminis. Ita Mod. in d. c. veniens.

Item

24 Item quæritur. Quid si † quis sponsionē faciat, vel (vt vulgo dicitur) la scommessa cum episcopo in centum, quòd non conferet beneficium tali, & episcopus, vt illa cētum lucretur, confert illi, Resp. ꝙ ambo incurrunt, Nauar. c. 23. nu. 105.

25 Concluditur ergo, quòd simonia † restitutionem impetrans non complectitur neq; mentalem, neq; conuentionalem imperfectam, quamuis sit ex vna parte perfecta, quę alio modo dicitur simonia realis imperfecta. Verum si complementum esset ex parte promittentis tantum temporale, tunc is, qui precium temporale recipit, nondum dato spirituali, teneretur illud restituere danti, Docto. in cap. de hoc, & cap. fina. de simo. Caiet. in verbo, simonia: quia intentio dantis erat non transferre dominium, nisi secuto effectu. Et nondum secuta sententia pena non debetur in foro conscientiæ, vt est communis sententia. v. g. Do alicui centum, vt faciem Titio scindat, non secuto effectu possum illa repetere in iudicio animæ, quod secus esset in foro contentioso: quia in pari causa turpitudinis potior est conditio possidentis, vt est regula iuris.

26 Sed † quæritur præterea, an extrauagans illa secunda communis de simonia interpretata per stylum curiæ antiquum, quòd nullitas tituli, & excommunicatio inducta per illam sint ita in pendenti, quòd non ligent donec ab vtraq; parte compleatur simonia; an vero impleta ex vtraq; parte retrotrahatur iam inde à contracta simonia. Et breuiter respondendum, quòd retrotrahitur à tempore contractæ simoniæ, ita vt collatio purè facta cum pacto dandi centū ad finē anni, nulla est, si soluantur, & vtriq; sunt excommunicati. Et non obstat, quòd collatio, & excommunicatio non possunt esse in pendenti, nam optimè respondetur per Nauar. cap. 23. nu. 104. vers. & vtrosque defendendo. Qui etiam inquit non incurrere in irregularitatem eum, qui celebrat, post completam ab altera parte simoniam, & ante completam ab alia saltem in foro conscientiæ.

27 Simonia † vero realis est illa, quæ fit pacto expresso, vel tacito, hoc est nutibus, significato ex vtraq; parte completa saltem quo ad aliquam partē promissorū vtriusq; partis, & hæc non solum obligat ad peccatum mortale, sed etiam reddit collationem nullam, & tales simoniaci tenentur ad restituendum taliter accepta, cap. inquisitionis, in princip. de accu. & de simo. extra. secunda. Hinc qui verbis, seu nutibus solis significat se velle dare aliquid pro spirituali, & episcopus velle conferre pro temporali, si collatio, & precium fuerit in partem, aut in totum subsecutum, tenentur pœnis iuris, Nauar. qui supra, nu. 105.

28 Quinto sciendum est † simoniam conuentionalem non solum esse illam, de qua supra. Sed esse simoniam conuentionalem confidentiæ beneficialis, de qua sunt duæ extrau. Pij IIII. quæ incip. Sane licet dudum & Pij V. Et dicitur confidentia certa spes de re aliqua, quod ita fuit, est, & erit. Et hæc confidentia beneficialis duplex est, licita; vt si quis ordinatè sperat, vt collator conferat beneficium fratri suo digno. Illicita, vt si inordinatè sperat conferri à collatore beneficium fratri suo indigno, arg. tex. in cap. cum in cunctis. §. fina. de electio.

29 Est † etiam confidentia beneficialis illicita duplex. Altera simoniaca, & est illa, qn̄ quis confidit, ꝙ collator conferat beneficiū mediante precio, pacto, modo, conditione expressa, vel tacita digno, vel indigno. Altera non simoniaca, quando confidit, quòd collator conferat ob cognationē, vel amicitiam, sine tamē interuentu precij, vel pacti, modi, vel conditionis, Quibus tamen coniecturis possit præsumi hæc conuentionalis simonia confidentiæ, Nauar. cap. 23. nu. 110. ver. noto septimo, & ob quas causas fieri soleat, illas oēs enumerat referēdo ad verbum dictam extrauagantem Pij. V.

30 Sexto † nota regulam optimam ad cognoscendā simoniam tria enim requirūtur. Primum, vt intercedat res spiritualis. Secūdum, vt intercedat res temporalis, vt precium, & munus. Siue sit munus ab obsequio vt seruitus indebitè impensa, siue munus à manu, vt pecunia, siue munus à lingua, vt fauor, cap. sunt nonnulli, 1. q. 1. Tertium, vt res temporalis intercedat per modum precij. His enim tribus concurrentibus est simonia, quorum si vnum deficit, talis dici non potest. Possunt enim dari obsequia non redundantia in precium. Primo per modum sustentationis ministri, cap. cum secūdum ibi à mercede de præb. vbi notat Abbas, ꝙ stipēdium clerici, seu beneficium est sibi quasi quædā merces ratione operis.

31 Verum † hic notanda est distinctio, quā ponit Sotus lib. 9. de iust. & iu. quæst. 5. artic. 7. scilicet discrimen in precium spiritualiū, & stipendium ad sustentationem, & mer-

cedem ꝓ locatis operis. At quidem de primo membro nemini ambiguum est preciũ recipi non posse, ob id, ꝙ tales res non sunt precio vendibiles. De secundo dubium non est, quòd clerici stipendium sustentationis recipere possunt. Stipendij autem appellatione non tm̃ venit cibus, & potus, sed quicquid est necessarium ad victum, & vestitum sui, & eorum, quorum sibi cura incumbit, vt notat Caie. 22. quæst. 100. art. 2. ver. ad euidentiam.

32 Hinc † deciduntur multæ q̃stiones, quarum prima est, quòd sacerdos non habens alios introitus, & qui non tenentur ex officio, potest, vel possunt ex pacto toties in hebdomada tali die, & huiusmodi accipere denarios pro missa celebranda: sicut cõducti sacerdotes faciunt, non quasi preciũ missæ, sed quasi stipendium sustentationis, vt inquit Abb. in cap. significatum, de præb. num. 8. Quinimo etiam sacerdos diues id facere potest absq; vitio simoniæ, sed non sine turpi lucro, dummodo verè recipiat pro precio sustentationis, ita Sylu. in verb. simonia, q. 3. ver. tertia regula, in fi. Abstinere tamen debet ab hac re talis sacerdos, quamuis non faciat auaritiæ causa, cũ habeat speciem mali, imo in foro exteriori præsumptio esset contra eum, scilicet, ꝙ simoniam commisisset, Nauar. c. 23. nu. 101.

33 Secunda. Licet † sacerdoti, qui ad officiũ parochiæ conducitur pro obligatione his, aut illis diebus celebrandi, abstinendi, vel pro confessionibus audiendis, de stipendio conuenire, d. cap. significatum, de præben. siue pauper sit, siue diues, Sotus, de iusti. & iu. lib. 9. quæst. 6. artic. 1. Et adest consuetudo ecclesiæ approbata, ꝙ sacerdotes seruituri pro alio alicui capellæ pacto conueniunt de annua quantitate pecuniæ, Caiet. 22. q. 100. artic. 2. in princip. & ratio est, quia licet pro missæ celebratione non sit licitum paciscі, cum sit quid spirituale, tamen hæ obligationes, quæ apponuntur, vt sit astrictus celebrare tali loco toties in hebdomada, est temporale, & propterea possunt sub pacto poni, Caiet. qui supra artic. 3. Sotus lib. 9. quæst. 6. art. 1. Nauar. c. 23. nu. 101.

34 Tertia. Sacerdos, † qui à longinquo accersitur ad audiendas cõfessiones infirmorum, vel etiam ad missam celebrãdam, potest pro itineris labore precium exigere, ita Abb. in c. cum secundum num. 3. de præb. Caiet. 22. quæst. 100. articu. 2. versi. & confirmatur: & ratio est, quia sunt operæ antecedentes sacramentum, secus verò si essent operæ subsequentes, quia locari non possent, & ita circa operas subsequentes, & intrinsecas, intelligitur illud August. accipiant mercedem sustentationis à populo, mercedem vero à Domino.

35 Hinc † pro missæ celebratione, vel confessione manifestum est nihil precij posse exigere, glo. in cap. ad aures, de simo. quia reciperet pro labore intrinseco, & subsequenti sacramento. Vnde sub graui pœna suspensionis ab audiendis confessionibus statuit Synodus Neapolitana capitu. 16. ne quis quouis quæsito colore præsumat petere, vel exigere pecuniam, aliudve temporale commodum, siue ꝙ res sit restitutioni obnoxia, siue pro votorũ commutatione, siue pro celebratione missarum, vel huiusmodi, nec omnino quicquam.

36 Quarta. Simoniã † non committit concionator, si post conciones petit mercedẽ pro labore, & opera, quã insumpsit in proferendo verbum Dei. Imo etiam hoc potest pacisci ante concionationem. Quod quidem tunc procedit, quando principalis intentio, & causa fuit seminare verbum Dei, vt animæ ad Deum conuertantur, & postea, recipere precium pro honesta sustentatione, & pro victu, & librorum sumptu, ita Caiet. 22. quæst. 100. artic. 2. in p. incip. Sotus lib. 9. de iu. & iu. q. 6. art. 1. Abb. in c tuam, in fi. de simo. nu. 5. vbi inquit quòd

37 sacerdos † siue ꝓprius, siue extraneus, etiã si sumptus sibi nõ desint, potest licite suas operas spirituales locare, si forte est inuitatus ad exequias faciendas, vel ad alia spiritualia impendenda, non vt directè pro spiritualibus recipiat temporale, sed in compensationem damnorum, quæ sustinet in exhibendo præsentiam, & trahendo morã in spiritualibus impendendis, vt no. Innoc. in c. quoniã, ne prela. vic. su. Ecce igitur quãtum in simonia attẽditur principalis causa, & intentio, nam si principaliter quis mouetur ad recipiendum precium pro spiritualibus, simoniacus est: alias secus.

38 Hinc infert, † quòd glo. in cap. vnico, de cler. non resid. lib. 6. sacerdotem, vel canonicum euntem in ecclesiam, vt præsens sit diuinis officijs, motum principali causa ob percipiendas quotidianas distributiones simoniacum mentalem esse dicit, Abb. in c. ex parte. 1. de offi. deleg. Card. in clemen. 1. de celeb. miss. Abb. in cap. significatum, de præben. & in cap. consuluisti, de celeb. miss.

secus

secus autem si haberet principalem finem Deum in tali actu, ad denarium vero secũdarium, non quasi finem, sed quasi id, quod est necessarium ad suam sustentationem, nã tunc esset immunis à labe simoniæ, atq; à peccato, ita Syl. in verb. simonia, quæst. 9.

39 Pari etiam † ratione neq; simoniã committeret clericus seruiens ecclesiæ ob aliquam dignitatem, dummodo principaliter ob id non seruiat, glossa à Doctoribus approbata in cap. quid proderit, distin. 61. cui similis est gl. in cap. hoc ad nos, dist. 59. Sed vt reuertamur ad id, à quo paulisper digres-

40 si sumus, Scilicet posse primo dari obsequia non redundantia in precium absq; simonia per modum sustentationis ministri. Secundo dico dari posse per modum eleemosinæ, cap. animæ defunctorum, 13. q. 2. Tertio per modum oblationis, ita tex. in c. omnis, de consecra. dist. 1. Vbi inquit Greg. omnis Christianus procuret ad missarum solemnia aliquid Deo offerre, & ducere ad memoriam, ꝙ Deus per Moysen dixit. Non apparebis in conspectu meo vacuus. Hinc Abb. in cap. tuam nobis, nu. 2. infert ex illa glo. in d. c. omnis, sacerdotem indigentem posse subtrahere spiritualia populo, nisi faciat oblationem, vnde possit viuere, & vide quod no. in cap. de his, de eccles. edif. Quarto per modum spontaneę gratitudinis, cap. placuit, 1. quæst. 2. cap. dilectus, el secondo, de sim. Vbi Abb. in vltimo notabili colli-

41 git, ꝙ gratanter † oblatum tempore receptionis alicuius spiritualitatis potest recipi, si nulla præcessit taxatio. Et ex hoc infert, ꝙ si est statutum in ecclesia, vt nouiter receptus in canonicum, vel in monachum, vel monialem, teneatur quid soluere certũ, an si quidam receptus sine aliqua exactione, soluit, nunquid licitè illud recipiatur, & dicit ꝙ non, quia ex quo præcessit taxatio, illa oblatio videtur facta virtute illius taxationis. 1. quæst. 3. cap. ex multa, Abb. in c. Matthæus, in fi. de simo. Deci. in consi. 118. & in c. veniens. 1. de testi. nu. 10. Secus autẽ si cessaret taxatio, vel pactum, cap. quam pio. 1. quæst. 2. D. Thom. 22. quæst. 100. art. 3. ad quartum. Quod ꝓcederet etiam in monasterio diuite: nam & si posset esse peccatum auaritiæ, non tamẽ simoniæ; quamuis illa præsumatur: quia cum victus sit abundans pręsumitur pecunia recipi pro ingressu monasterij, Sotus libro 9. quæst. 6. artic. 2. in fine. Vide etiam extra com. 5. de simo. Esset etiam peccatum simonię si esset consuetudo, vt soluantur esculenta, vel poculenta, prandia, collationes, capitu. veniens, extra de simo.

42 Limitatur † tamen hoc dictum per contrarias Romanorum Pontificum extrauagantes in monialibus ratione dotium, potest enim Abbatissa, & conuentus pro receptione monialis pacisci de dote, vt etiam inquit D. Tho. 22. quæst. 100. articu. 3. ad 4. Posset tamen & ipsa in hoc delinquere, si peruersa, & non permissa pacta præcederent. Ita Chat. Neap. lib. 5. de simon. prauit. capitu. 11. & 12.

43 Quinto aliquid percipi † potest absque vitio simoniæ per modum laudabilis consuetudinis. cap. ad apostolicam de simo. sed quia habet aliquid difficultatis hæc materia consuetudinis, & Doctores inter se inuicem aduersantur. Ideo sciẽdum est quòd cõsuetudo percipiẽdi aliquid ꝓ re spirituali, aut habuit initiũ, & fundamẽtũ vitiosum aut habuit initiũ bonũ, & laudabile. In primo casu tunc consuetudo videtur habuisse initium vitiosum, quando exactio præcedens dedit causam consuetudini; & ita loquitur tex. si rectè inspiciatur, & põderetur, in c. cum in ecclesiæ, de simon. vbi simoniacum est exigere precium pro sacramentis etiam prætextu consuetudinis, v. g. etiam si vigore cõsuetudinis esset taxatum aliquid, si exigeretur à sacerdote aliquid taxatum vigore cõsuetudinis, pro baptismo, vel aliquo sacramento collato. talis. n. consuetudo non est laudabilis, sed potius corruptela, & lex mortis, & ideo velociter est extirpanda dist. 8. c. mala consuetudo. cũ sit introducta ex extorsione, & tyrannide hominum. & sic contra ius diuinum c. fin. de consuet.

44 Aut † vero consuetudo hæc non habuit initium, nec fundamentũ vitiosum, sed laudabile, quia non incepit ab exactione, & extorsione, sed fuit introducta ex mera liberalitate, & deuotione populi, & tunc qa habuit principium laudabile, valida est, & obseruari debet: quia non est magnum nec mirum, si ab eo metãtur temporalia, à quo seminantur spiritualia, vt in c. si episcopus, de offi. ordi. lib. 6. de offic. ordi. c. quoniam. Et hoc videtur velle tex. in cap. ad Apostolicam, de simo. dum dicit laicos compellendos ad obseruandum laudabilem consuetudinem erga suam ecclesiam pia deuotione introductam. Ex quo quidem textu col-

45 ligitur non esse simoniam, si Rector † parochialis ecclesiæ pro administratione sacramen-

cramentorum ecclesiæ coegerit recipientem sacramenta ad obseruantiam laudabilis consuetudinis habentis, vt aliquid soluatur pro labore administrantis, modo hæc consuetudo fuerit introducta ex spontanea oblatione fidelium ob sustentationem pauperis clerici, imo hoc potest in expressum pactum deduci ad impediendas contentiones, & molestias, quæ alioquin putantur futurę, dummodo euitetur scandalũ, vt inquit D.Tho.22.quæst.100. artic.3.& in 4.sent.dist.25.quæst.3.ar.2.antequàm administret sacramentum, vel sepeliat defunctũ, vt det.v.g. aliquid consuetum, vel sepelientes habeant lectum, vel pannos, &c. Ita D. Tho.qui supra, Caiet.in verb.simonia. Non tamen deberet rector propter hoc solum dimittere sacramentorum administrationem, seu denegare, sed administrare, & postea agere ad obseruantiam consuetudinis, vel condictione ex lege, vel ex tali consuetudine, l.1.C.de condi.ex leg.vel ex stipulatione, si interuenerit de obseruando consuetudinem, hæc omnia probantur, in d.c. ad apostolicam, quod est capitulum multũ aureum, & menti tenendum.

46 Sed aduertendum, † ꝙ dictum capitulũ loquitur in consuetudine introducta circa ea, quæ sunt meræ facultatis relata ad certum quid, nam cum tempore sacramenti, seu exhibitæ rei spiritualis aliquid sacerdoti conferatur, videtur populus longi temporis obseruantia se ad hoc velle obligare, & constituere illam spontaneam obligationem in recompensationem spiritualium, recognoscendo Deum in muneribus suis, & redimendo peccatum eleemosinis, de pœniten.distin.1.c. medicinam. Sicut in simili notat Bar.in l.cum de in rem verso, de vsur. de rustico, qui per longum tempus soluit par caponum aliqua causa prætensa, quia erat domino in aliquo obligatus.

47 At si † donatio esset pura, & non relata ad certum quid, tunc nunquam in his, quæ sunt meræ facultatis introducitur consuetudo, nec ex datione annua gratis, vt legitur, & not.in l.1.C.de seru.& aqua. per Bart. in d.l.cum de in rem verso. & per Cyn. in l. 1.& 2.cap.quæ sit longa consu. Hippoli.de Marsil. sing. 161. & est communis opinio. Hinc inquit Bart. in d.l.cum de in rem ver-
48 so, ꝙ † licet rusticus per decenniũ detulerit alicui annuatim per caponum sponte ex liberalitate, non tamen ex hoc inducitur aliqua ɔsuetudo vt in posterũ inuitus astringatur, vt refert Abb.in cap.tuam nobis, de simo. Sic licet dominus tẽporalis, seu Baro habuerit à suis subditis munera tempore Natiuitatis Domini, & Paschatis, ꝑ multum tempus. Si tamen postea non ferunt, nõ debet ærarius auferre pignora sub prætextu consuetudinis, ratio est, ꝗa dicta munuscula solita à subditis dari suis dominis initia habuerunt ex gratuita cõcessione, vt inquit Sotus lib.1.de iust.& iu.quæst.7. articu.1. Et ideo ex his, quæ sunt meræ facultatis non introducitur consuetudo. si vero habuerũt principium ab extorsione, hæc consuetudo non valet, Afflict.in const. Regni.persequẽtes.not.6. Potest etiã dari alius intellectus ad d. cap. Ad Apostolicam. Vt in his, quæ sunt meræ facultatis introducatur consuetudo fauore ecclesiæ, facit tex.in c.ex parte de censi. & de concess. præb. cap. ex parte Astensis. à laicis inter laicos, vel à laicis in fauorem clericorum.

49 Verum † circa consuetudinem introductam à clericis inter seipsos, hæc constituẽda est conclusio. Non valet consuetudo, qua clerici aliquid à clericis exigunt spectans ad repletionem ventris, vel propriã vtilitatem, de simo. cap. sicut. Hinc inquit tex.in cap. Iacobus eo.tit. ꝙ prætextu consuetudinis non potest exigi prandium à canonico de nouo recepto. Verum bene recipi posset consuetudo, vt peteretur planeta, vel casula, vel aliquid spectans ad diuinũ cultum, vel fabricam ecclesiæ, ita Do. Ant. de Butr.in d.c.Iacobus, nu.4.

50 Vltimo † circa consuetudinem introducturam à laicis contra clericos, tunc dicimus validam esse, quando esset in fauorem piæ causæ, vt est, la Candelora, in purificatione Beatissimæ Virginis, de qua facit mentionem Feder. de Sen.consil. 155. Vbi concludit valere cõsuetudinem quod presbyter debeat certo die dare parochianis candelas de cera alba, ita Dec. in capitu. 1. num. 2. de consue. Et est legitimè præscripta per decennium, sufficiens est vt laici possint compellere clericos ad obseruandum, Fely. in d. c. Ad Apostolicam. Quod intellige in Parochis, & ecclesijs cathedralibus non autem in alijs.

51 Sexto potest aliquid † percipi absque simonia per modum redimendæ iniustæ vexationis. cap. Dilectus filius 1. de simo. Verum circa hanc vexationem redimendam adnotandum est, quod aut loquitur in re temporali, aut in re spirituali, circa primũ

dicas

dicas quod licitum est dare pecuniam pro temporalibus tam pro iure q̃sito, quã quærendo, si illam dat ad vexationem redimẽdã, sed recipiẽs pecuniam indebite, tenetur ad restitutionem. vt l. 1. & l. generaliter ff. de calumniat.& l.4.§.quoties ff.de cond.ob turp.caus.Abb.in cap.Mattheus,de simo. In spiritualibus, vero non licet, nisi quando vexatus haberet ius certum, & plenum in re, & vexans nullum ius haberet, & vexaret ipsum de facto propter potentiam super aliquo beneficio.tũc enim licitum esset dare aliquid, licet recipiens teneatur ad restitutionem, danti, d.cap.Dilectus, D.Tho. 22. q.100.ar.1. ad quintum Dixi quando habet ius plenum, & certum, secus quando habet ius dubium, sed non plenum, nam hoc casu, non potest redimere vexationem, & si redimit dando temporale, committit simoniam, Abb.in d.c.Mattheus,& c.dilectus,de simo.Dixi ius plenum, quia potest quis habere ius certum, sed non plenum, exemplũ Consecutus fuit quis bullas à sum. Pontifice, sed non potest habere confirmationem & possessionem beneficij, nisi aliquid soluat episcopo pro inuestitura, confirmatione, & possessione. Vtrũ aliquid possit dare, dic ꝙ non, & si redimo hanc vexationem dando aliquid temporale pro spirituali, simonia est, ita Sot.lib.9.de iu. & iu.q.7.art.1.

52 Sic † si aliquis est iustè interdictus ab officio, vel beneficio, vel iustè excommunicatus, & ego volo illum accusare de irregularitate, vt quia in excommunicatione celebrauit, vel quia ante ætatem est ordinatus, & ille pro vexatione redimenda dat aliquid, simoniacus est, cap. nemo, de simo. Do.Anto.de But.in d.c.dilectus, nu.5.in fin. Secus tamen si aliquis esset iniustè excommunicatus, vel iniustè calumniatus. Vt ibi per Butrium. Sic etiam cum quis per fraudem, aut vim impediretur præbendam petere, vt si quis te vi detineret, ne ad competendum canonicatum pergeres, aut si timeres falsã de te dicturum, vt tuã electionem impediret, ꝙ hoc licitum est precio redimere: quandoquidem quicunque idoneus habet tale quæsitum ius.

53 Si vero † dum conferendum est beneficium ad concurrentiam, & alius putaret præ alijs dignitate, vel scientia pollere, & ideo putaret iniuriam ab electoribus pati contra suum honorem, si non eligeretur, & ideo electoribus dat pecuniam, vt præferatur, tunc hoc proculdubio non licet, nam & si quisq; ius habeat petendi, nõ tñ par ius hẽt vt eligat, sed hoc debet manere in libero arbitrio eligentis. ita Sotus q. s.q. 7.ar. 1.

54 Sed dubium † occurrit, an peccatum sit offerre pecuniam occupatori sui benefici ecclesiastici, vel rei temporalis, quando id facit ad vexationem redimendam, & illud ius ei competit omni iure, & videtur ꝙ sic, quia induco ad peccandum, & non sunt facienda mala, vt veniant bona, vt dicitur Roma.cap. 3. contrarium tamen est verius & ad dubitandi rationem respondetur, ꝙ quando aliquis est certus aliquid suum esse, vel sibi de iure deberi, si offero pecuniam ad vexationem redimendã, non inducit ad peccatum, sed petit id, quod verè est suũ, & ex quo non vult gratis dare, affert pecuniã.

55 Duo † enim inueniuntur in qualibet redemptione. Alterum licitum, quod petit redemptor, puta dari filium, vitam, libertatem, beneficium &c. Alterum iniquum, qđ non petit, sed patitur redemptor, quamuis per modum petentis se habeat; quia offert materiam illius iniquitatis parato ad iniquitatem illam, vel maiorem, vel forte non minorem, quàm sit acceptio precij: Non enim qui redimit fratrem, aut filium à latrone, petit vt accipiat latro tantum pecuniæ, quasi hoc volens, sed offert pecuniam patiens, vt latro illam accipiat, qui paratus est detinere hominem absq; illa.

56 Sic † cum Iacob ex reuelatione diuina facta Rebeccæ, quòd maior seruiret minori certus esset de iure primogenituræ, quod esset suum ex electione diuina, inducendo fratrem suum Esau, vt venderet primogenita, offerendo pulmentum, non peccauit, quia non induxit Iacob Esau ad peccandum: quia secundum rem occupator erat primogenituræ, & tenebatur renunciare, sed tantum petijt sibi illam dari, & ita sensus est verborum illorum. Vende mihi primogenita. Hoc est, Da mihi primogenita, quæ in veritate sunt mea, & ex quo nõ vis gratis dare, offero tibi prandium: ita Caiet. 22.q.100.ar.4.versi. in eodem atticulo.

57 Septimo † potest dari, vel recipi temporale pro spirituali per modum amicabilis compensationis, non autem per modum transactionis, cap.cum pridem, de pac.cap. super eo.& c.2. de trans. transactio fit cum receditur à lite aliquo dato, vel retento, vel promisso. Compositio vero fit gratis, & amicabiliter pro bono pacis. Ita Abb. in d. cap.super eo.v.g.sunt duo litigantes benefi-

cium, & ne lis vlterius procedat amicabiliter vnus dicit alteri. Remitto tibi ius meum, quod super hoc beneficium habere intẽdo. Sed si vis aliquid dare pro cõcordia, & bono pacis gratis, gratia, & amore, & non pro cessione iuris, & precio rei spiritualis, libẽter accipiam. tunc dans, & recipiens non committunt simoniam, ita Doct. communiter in d.c. super eo.

58 Rursum neq; † simoniam committeret, qui venderet vasa sacra integra in necessitate ecclesiæ clericis eo precio, quo eorum materia valet, qđ secus esset, si ea plus venderet illa ratione, quia sunt consecrata, D. Tho. in 4. sen. dist. 25. q. 3. ad 3. q. ad 1. Sylu. in verb. simonia q. 12. si tamen dicta vasa vendantur laicis, debent prius destrui, vt non remaneant amplius consecrata, Sot. lib. 9. q. 7. art. 1. col. pen.

59 Præterea circa † simoniam in ordine hæ personæ possunt considerari, episcopus, Archidiaconus, qui examinat. c. ad hæc, de of. Arch. & notarius. Circa primum manifestum est non posse episcopum absq; labe simoniæ aliquid recipere ratione collationis ordinis, cap. 1. de simo. cap. cum detestabile in extr. com. de simo. sed post ordinationem à sponte dantibus potest ab episcopo aliquid recipi, c. dilectus, el secondo, in fin. de simo. facit c. sicut episcopum. 1. q. 2. & cap. placuit. Circa secundum Archidiaconus, qui examinat, recipiendo aliquid pro examine, seu approbatione simoniam committit, d. c. 1. & c. ex tuæ, de simo. Circa tertium, Notarius vel actuarius nihil potest recipere pro sigillo literis testimonialibus, vel admissorijs. Hoc probatur, in Concil. Triden. cap. 1. sess. 25. de reform. & ratio est, quia quando principale debet esse gratuitum, omnia accessoria, & circumferentia debent etiam esse gratuita, vnde nõ solum prohibetur Episcopus, qui ordinem confert aliquid pro ordine recipere, sed etiam alij ministri, q. sunt accessorij, & adiuuãt ipsum episcopum in celebratione, ita Abb. in d. c. 1. de simo. Verum duobus concurrentibus posset notarius absq; simonia aliquid percipere. v. g. Si nullum esset salarium constitutum ab episcopo, etiam esset consuetudo recipiendi. Ita notant Docto. in d. c. 1.

SVMMARIVM.

1 *Beneficium tribus modis accipitur.*

2 *Beneficium ecclesiasticũ quid; & tria ad illud constituendum requiri. Beneficium simplex, & curatum quale & cura vnde dicatur.*

3 *Cura duplex, & vtra nobilior grauiorque sit altera.*

4 *Beneficij appellatione largo modo venit dignitas.*

5 *Dignitatem habere est iurisdictionem habere in foro contentioso.*

6 *Dignitas propriè quid, & ex quibus cognoscatur, & personatus prærogatiuam quandam significat.*

7 *Officium duplici modo sumitur, & quibus.*

8 *Præbendæ diffinitio, & quid propriè sit præbenda, & vnde dicatur.*

9 *Præbenda duplex temporalis, & spiritualis.*

10 *Præbenda spiritualis ex canonia nascitur, & ambæ sunt beneficia simplicia, & quid differant à beneficio curato & canonici officium quale.*

11 *Beneficij appellatione continentur pẽsiones, & præstimonia, & quod sit præstimoniũ, vnde dicatur, & quãdo nõ veniat appellatione beneficij, numero sequen.*

13 *Incompatibilitas in beneficijs duplex esse potest, & secundum glo. in clemen. gratia, de resc. tres sunt modi incompatibilitatis, num. sequen.*

15 *Beneficij altera diuisio: & nemo plura beneficia incompatibilia habere potest, fallit, vt nu. seq. & nu. 19.*

16 *Cõmenda plus vna eidem non confertur, & quid iuris ad commedatariũ deferatur.*

17 *Commenda ad tempus ab ordinario, & à Papa perpetua conceditur. & quæ in comõdą ex ea cedãt ecclesiæ.*

18 *Comẽdatarijs satius est dimittere quã retinere commendas.*

20 *Dispẽsatio in retinendis pluribus beneficijs quid; & nisi fiat cũ causa peccat Papa concedens.*

Præro-

Qualiter simonia committatur circa beneficia obtinenda. Cap. XCVI.

AD maiorem eorum, quæ à nobis dicenda sunt, elucidationẽ, prænoscenda erit distinctio benefi-
1 ciorum. Beneficium † enim potest accipi tribus modis. Primo vt est nomen generale, cap. olim, de verb. significa. vbi Ioan. Andr. & dicitur beneuola actio gaudium tribuens capienti, & hoc modo accipitur, in c. 1. §. beneficium. quibus mod. feud. amitt. secundo propriè, & strictè dicitur gratia concessa à Principe præter ius, vt no. in cap. olim, de verborum significa. in glo. in verbo, restringendo. Sed de his nihil ad præsens; intendimus enim tractare de beneficio ecclesiastico.

2 Quid tamen † sit beneficium ecclesiasticum, & quę concurrere debeant, vt dicatur beneficium ecclesiasticum, no. Petr. de Anch. in reg. 1. in 1. col. de reg. iur. lib. 6. est autem beneficium ecclesiasticum duplex, aliud simplex, aliud curatum. Simplex dicitur illud, quod non habet curam animarũ, Curatum vero tunc dicitur secundum glo. in clem. dudum, de sepult. quando quis propriè habet curam animarum, vt est episcopus, & parochus, qui astringuntur ad administranda sacramenta ecclesiastica, & alij tenentur ad illos recurrere, nam dicitur cura, quia cor vrit, scilicet reddendo eos sollicitos ad administranda sacramenta. Vel secundum Laud. Cura est peruigil, onerosa, & sollicita custodia animarum commissa alicui, vt curet ne pereant animæ, sed saluentur, de hoc dic, vt no. Hostien. & Ioan. And. in cap. omnis, de pœniten. & remiss. Innocen. in capitu. cum satis, de offi. archipresbyt. Innocen. in cap. de multa, de præb. Doct. in clem. 1. de offi. vicar.

3 Hæc † autẽ duplex est, prima, quæ exercetur in foro contentioso, secunda q̃ exercet in foro animæ, quarũ prima est administratione superior. Hinc Archidiaconus pp curam,

curam,& solicitudinem, quā exercet super foro contentioso est superior, & dignior, quam Archipresbyter,qui animarum curā gerit, de offic. archipresbyte. cap. officium. Sic & diaconus quandoque ratione officij præponitur presbytero,93.dist. præcipimus & diaconus Cardinalis maior est, quàm episcopus,97. distin. nobilissimus. Secunda vero,quia est ars artium,de æta. & qualit.c. cum sit,dignior est,sicut anima dignior est corpore,12.q.1.præcipimus.extra de pœni. c.cum infirmitas, quamquàm periculosior sit, & grauior. ita Card. super clementi. in rub.de præb.& dignit.nu.6.

4 Secundo cum appellatione † beneficij largo modo comprehendantur dignitates, glo.in cap.1.de reg.iur.lib.6.in clem. Auditor,in verb.beneficio,de rescrip. in clem. 1. in verb.beneficiali,de cau.pos.& proprieta. Ideo sciendum est, quæ dicatur dignitas, personatus, officium, præbenda, & portio. De primis tribus notat Innocen. & Abb.in c.de multa, de præben. & Archid. de conc. sue.cap.1.lib.6. Igitur dignitas ecclesiastica est administratio rerum ecclesiasticarum cum iurisdictione etiam in modicis causis, secundum Pet. de Anchar. & secundum Panorm.in d.cap.de multa.habere digni-

5 tatem † est habere iurisdictionē in foro contentioso, sicut habent archipresbyteri in ecclesia Pictauensi, qui excommunicant, suspendunt,& absoluunt. Vnde quilibet Rector, seu prior ecclesiæ collegiatæ dicitur habere dignitatē,vt no.Abb.in d.c.de mul-

6 ta,num.21.In propria † vero significatione dignitas accipit pro episcopatu,& maioribus,& cognoscitur dignitas ex administratione,distin.89. volumus, & ex nomine,ex prælatione,siue administratione,quam habet in ea institutus in choro, & in capitu. c.cum accessissent,de const. c.cum olim, de consuet.Item ex consuetudine loci,12. dist. consuetudo,glo.in extr.Ioan. vni.in verbo, dignitates, de præb. personatus autem cognoscitur in quadam prærogatiua in ecclesia sine administratione. Vt cum quis habet prærogatiuam, in capitulo, in choro, in optionibus,processionibus,vocibus dandis, & similibus,cap.de multa, de præb. de elect.dudum. 2.

7 Officium † autem aliquādo sumitur pro administratione rerum ecclesiasticarum sine iurisdictione, vt in sacrista, & thesaurario, ita Abb.in d. c. de multa. Vel quandoque sumitur pro dignitate, quæ habet administrationem cum iurisdictione, vt Camerarius Papæ.

8 Præbenda † vero est spirituale ius recipiendi certos prouentus in ecclesia Competentes ex diuino officio,cui præbendatus deseruit glo. in cap. cum M. de const. facit c.dilecto, de præb. & propriè dicitur præbenda, quando bona ecclesiæ sunt diuisa, de conc.præben. ex parte. Sed quando sunt indiuisa,magis ꝓpriè dr̄ portio, vt no.Inn. de præb.Dilectus,& dicitur præbēda à precio,quod recipit quis pro labore.

9 Hæc autem duplex † est quædam temporalis, & quædam spiritualis. Temporalis est quæ datur etiā pro aliquo labore temporali de reb. ecclesiasticis alicui tanquam benemerito, puta aduocato, vel simili, & hæc nullam spiritualitatem continet, quæ alio modo appellatur pēsio, quam quis habet sine titulo, quæ etiam laicis concedi potest.16.q.1.cap. possesiones, & q.6.illud. Præbenda vero spiritualis est, quæ & si cōsistat in reb. temporalib. tamen permutari non potest, nisi cum iure spirituali, de rerū permuta.cap.ad quæstiones.

10 Et hæc † nascitur ex canonia, tanquam filia à matre, 1.q.3.in sum.de præb.c. relatū, & c. dilectus. Et hæc quidem scilicet præbenda, & canonia dicuntur beneficia simplicia sine administratione, habent tamen residentiam annexam:& ratio est,quia non habent populum, nec clericum, nec administrationem, sicut sunt beneficia, quibus iniuncta est animarum cura, & subinde residentia,vt Episcopatus,& parochiæ. Sotus lib.3.de iu.& iu.q.5.art.3. versi. Tertia conclu.& quinta.Canonicus enim ratione præbendæ sacramenta non administrat, sed Deo seruit in horis canendis, & alio officio sibi iniuncto, & ideo sine administratione ab eo residentia requiritur.

11 Comprehenduntur † etiam appellatione beneficij ecclesiastici præstimonia, & pensiones,vt inquit glo.in extra. Io. vni. de præb.in verb. beneficium. Sunt enim præstimonia stipendia quædam, quæ sine ecclesia dantur canonico, vel alteri clerico, præsertim si literis, studijsq; operam dant, dantur etiam militibus contra infideles,vel Turchas pugnantibus,iux.tex.in l.stipendia. C.de exequ. re. iud. l. in condendis de regu. iur.c.fi.de conc.præb. lib. 6. Et dictur præstimonium, idest præstans munium, Hosti. in c.postulastis de rescript.

12 Quæ † quidem præstimonia dupliciter conside-

considerari possunt, nam aliquando in sola temporalitate consistunt, & nullum officiũ habent annexum in ecclesia, & tunc hæc appellatione beneficij ecclesiastici non veniunt, Ioan. Andr. in cap. vnico de rerum permut. Aliquando vero præstimoniũ datur in titulum perpetuum, & habet annexũ aliquod obsequium spirituale, ita ꝙ is titulatus arctatur ad aliquod seruitium ecclesiasticum, & tunc beneficium dicitur, Ita Gemin. in d. cap. fin. de concess. præben. lib. 6. Pensio vero quid sit, & qualiter differat à beneficio, & multa de illa diximus supra in 3. præcep.

13 Tertio adnotãdum † est quòd sunt quædam beneficia incompatibilia. Incompatibilitas autem dupliciter considerari potest in beneficijs. Vno modo dicuntur illa incompatibilia, quæ simul licite absq; peccato sine dispensatione obtineri non possunt, & hoc modo plura beneficia simplicia in titulum dicuntur incompatibilia, cum huiusmodi retentio de iure sit prohibita, ideo dixit glo. in cap. Dudum, verb. retinere, de elect. quòd qui habet plura beneficia, quorum per se alterum sufficeret, non potest absque mortali peccato aliud retinere absque dispensatione, quæ reddit licitum, quod erat illicitum. Alio, & secundo modo dicitur incompatibilitas, per quorum vnius assecutionem aliud ipso iure vacat, c. de multa, de præben. habetur in Concil. Triden. sess. 7. c. 4.

14 Glossa † vero in clem. Gratia de rescrip. Ponit triplicem modum incompatibilitatis. Primus modus est planus per c. de multa de præb. Secundus procedit in beneficijs conformibus in eadem ecclesia, per cap. literas alleg. in glo. Ad idem clem. si iusta de præben. vbi per adeptionem præbẽdæ perdit quis aliam præbendam, quam habebat in eadem ecclesia. Tertius modus est, quando beneficium requirit residentiam precisam, quia tunc plura retineri non possunt. Quandoq; non precise, sed si non redderet, subtrahuntur prouentus, & tunc non surgit incompatibilitas, qđ est notabile. ita Card. in d. clem. Gratia. quæst. 8.

15 Quarto notandum † est, ꝙ sunt quædam beneficia, quæ dantur in titulum, & quædã in commendam. Beneficia in titulum siue sint curata, vel dignitates, seu personatus, aut alia incompatibilia, plura clericus retinere non potest, c. quia nonnulli de cleri. non resid. cap. sanctorum, dist. 70. cap. Dudum, de elect. cap. nemo, eo. tit. lib. 6. 80. dist. Episcopi: & ratio est quia vix vni valet qs seruire, cap. 1. de consuet. lib. 6. & ex hac pluralitate diuini cultus diminutio fit, scilicet, ex ministrorum diminutione, qui potius esset augendus, cap. ex parte, de constitu. cap. vasa, de consecra. distin. 1. Sunt tamen multi casus, in quibus licitum est alicui habere multa beneficia, quorum primus est, nisi beneficia sint vnita, cap. de multa, de præben. cap. sicut, de excess. prælat. Secundus si vnum pendeat ab altero, cap. eam te, de æta. & qualita. cap. extirpandæ, de præben. capitu. dudum. §. insuper, de elect. glo. ordinaria. 21. quæstio. 1. in summa. Tertius si vnã ecclesiam habeat in titulum, alteram in commendam, secundum dictam glos. notatur in cap. dudum, de elect. 21. quæstio. 1. qui plures.

16 Quamuis † non possint duæ commendæ vni conferri, in commẽdam vero tunc beneficium concedi videtur, quando in custodiam, seu custodiæ causa datur, cap. nemo, de elect. lib. 6. Et sicut is, qui rem habet custodiæ, non facit fructus suos, ita nec ille, q habet in commendam, c. placuit, 10. quæst. 6. Sed rationem de his reddere debet, nisi Papa dixerit, ꝙ fructus possit in suos vsus conuertere, quod quidem solet in commenda exprimere.

17 Quæ † quidem commenda si fit ab ordinario, non extenditur amplius, nisi ad sex menses, d. cap. nemo. Poterit tamen commendatarius interim à Papa impetrare extensionem ad vitam, vt tradunt Docto. in c. si constiterit, de accusa. Si vero commenda conceditur à Papa, & tunc fit ad vitam. Solent tamẽ ex commendis multa mala prouenire, & primum, diminuitur diuinus cultus, & solitus monachorum, & ministrorũ numerus minuitur, dum Abbates commendatarij nunquam, aut vix sunt in Dei seruitio. Animarum cura negligitur, dum multi commendatarij intenti sunt ad venationes, animas commendatas negligendo, quod quàm sit pernitiosum, vide tex. in cap. Esau, dist. 86. Hospitalitas debita nõ seruatur, sed tota omittitur, quæ tam est commmendata, glo. & Doct. in cap. de monachis, de præben. Ruinis ædificia patent, dum commendatarij non intersunt in suis abbatijs, deco-

18 loratur † etiam vniuersalis ecclesiæ status; quia non est secularis Abbas, qui regulam seruet, vel disciplinã, nec qui præcipiat seruari, cum non sint regulares, sed vix clerici,

non

non diaconi, vel sacerdotes, & incongruũ videtur, vt regulares secularibus subdantur, capitu. 2. de cap. monach. Ideo resipiscant commendatarij, si euadere cupiunt pœnas æternas.

19 Quartus casus † est, vbi licet habere plura beneficia, propter hominum raritatem, 21. quæst. 1. cap. 1. & glo. in sum. & de elec. c. dudum. Quintus, si ecclesiæ sint tenues, quæ singulæ de per se rectorem non inuenirent, cap. de multa, de præben. Docto. in d. c. dudum, 10. quæst. 3. vnio. Dicuntur autem tenues, quando ad sustentationem non sufficiunt, glo. no. in d. c. dudum, quod est arbitrarium, & consuetudo inspicitur, glo. ordin. in d. c. 1. 21. quęst. 1. Sextus, si dispensatio Papæ interueniret, quia tunc plura beneficia obtinere posset, d. cap. de multa, cap. 1. de consuet. lib. 6. cap. ordinarij, de offi. ordi. quia in beneficialibus Papa habet plenissimam potestatem, c. 2. de præben. lib. 6.

20 Hæc autem † dispensatio est iuris rigorosi relaxatio, 1. quæst 7. exigunt no. 50. dist. vt constitueretur, & debet fieri cum causa, sicut ex causa subuenit prætor. l. 1. ff. ex quibus caus. mino. Alias non esset tutus quo ad Deum Papa, qui sine causa dispensat; quia Papa ad ædificationem positus est, & non ad destructionem; facit tex. in cap. sunt quidam, 25. quæst. 1. facit, quia non licet Papæ alienare res ecclesiæ, quia sunt Christi patrimonium, cap. cum ex eo, de elect. lib. 6. Verum sic dispensando alienat saltem Prodigando, quod ei non licet. Sic nec licet sine causa alicui concedere licentiam testandi de bonis acquisitis, ex fructibus ecclesiæ, vt docet Panorm. in cap. cum esses. quæstio. 5. de testam.

21 Sed † quæ sint iustæ causæ dispensandi, Respondeo, prima causa est prærogatiua meritorum personæ, vt scientia, & nobilitas, cap. de multa, de præben. glo. in extraua. Ioan. vni. de præben. Ecclesia enim maxime nostra tempestate noscitur indigere viris literatis, vt circuncincta muro inexpugnabili pugnatorum, & bellatorum, & cap. extra. ne cler. vel mon. super specula, §. vlti. de elect. cum ex eo lib. 6. quorum scientia mundus illuminatur, auth. habita, C. ne fili. pro patre & ipsorum scientia est circa spiritualium administrationem potissimum necessaria, & circa curam temporalium, quàm plurimum opportuna, extra de renunciatio. cap. nisi cum pridem. §. pro defectu, de offic. ordina. inter cætera: vnde nõ immerito sunt maioribus beneficijs honorandi, de præben. de multa, §. fina. Et tanquàm illi, qui ecclesiasticis vtilitatibus desudarunt, dignis sunt prouisionibus consolandi, 12 quæst. 2. ecclesiasticis, & secundũ labores suos ad meliores gradus, & ad meliores dignitates producẽdi, C. de offi. præfec. præt. Aphri. l. In nomine Domini, circa finem, de agen. in re. l. 1. lib. 12.

22 Scientia † autem debet esse sufficiens, vt possit regere beneficium, cui præfectus est, Docto. in cap. cum in cunctis, de elect. Et hodie consuetudo hoc declarat, quia requiritur gradus doctoratus licentiæ in Italia, vel Baccalaureatus in Francia, vel in Hispania.

Secunda causa est vtilitas ecclesiæ, vt dispensatio fiat cum aliquo, qui eã tueri possit. Tertia necessitas, cap. & si illa 1. quæst. 7. glo. in d. extraua. Ioan. vni. Quare si ecclesiæ necesse sit, vel vtile habere doctorem, qui ecclesiam tueatur, defendat, & instruat tunc licita erit dispensatio, d. cap. de multa, cap. cum à nobis olim, in fine, de elect. & capitu. innotuit.

23 Effectus † autem huius dispẽsationis est vt dispensatus cum causa habeatur tãquàm habilis, ac legitimus de iure, atque idoneus ad obtinenda plura beneficia curata, quia sine dispensatione obtinens secundum beneficium curatum, dignitatem, vel personatum, peccat mortaliter, si post adeptam eius possessionem, aut postquàm sua culpa eam non fuit adeptus, non renunciat primo, quod ipso iure perdit, d. cap. de multa, Sylu. in verbo, beneficium 4. num. 6. Imo etiam secundum, si pergat retinere vtrumq; & fit incapax ad quodlibet aliud ac etiam ad ordines, Nauar. cap. 25. nume. 106. versic. sexto. Quinimo hoc non solum procedit per adeptionem secundi beneficij curati, dignitatis, vel personatus, sed etiam per consecrationem, confirmationem, & acceptionem episcopatus, quia ipso iure vacant beneficia, quæ episcopus habebat antea, capitu. cum in cunctis. §. cum vero, de elect. Quamquàm per adeptionem beneficij curati nequaquam vacat episcopatus, tex. ad hoc sing. in c. cum in nostris, de concessio. præben. quia sine Papæ voluntate dimitti non potest, c. quanto, de transl. episc. cap. nisi, de renunc.

24 Sed an † dispensatio requiratur in pluribus beneficijs simplicibus, stabilienda est hæc cõclusio. Clericus plura beneficia simplicia

plicia non requirentia residentiam personalem, quorum vnum non sufficit, potest sine dispensatione obtinere; alias secus si sufficeret; nam peccaret mortaliter, & requireretur dispensatio, etiam si iustam caussam retinendi haberet, ita habetur in Concil. Tridenti. sess. 24. cap. 17. Nauar. capitu. 25. nume. 127.

25 Consuetudo † tamen est generalis, quam Papa scit, & tolerat, vt quis habere possit plura beneficia simplicia, vel vnum non simplex cum simplici, cap. 5. de consuet. lib. 6. dummodo non causa auaritiæ, vel causa illicita, etiam sine dispensatione, adeò q non est peccatum, etiam si vnum ex illis pro victu sufficeret, contra glo. in c. dudum. verb. retinere, de elect. alias secus dicendo esset illaqueare multas animas, vt inquit Zabar. in clem. gratia, de rescri. Abb. in d. c. dudum, nu. 34. D. Tho. quodlib. 9. art. 13.

26 Hodie † tamen huic consuetudini antiquæ derogatum est per dictum Conciliū, vbi decernit, q in posterum vnum tantum beneficium ecclesiasticum singulis conferatur, quod quidē si ad vitam eius, cui confertur honestè sustentandam non sufficiat, liceat nihilominus aliud simplex, dummodo vtrunque personalem residentiam non requirat, eisdem conferri. Ex quibus verbis collige glos. singularem in d. c. dudum per dictum Cōcilium receptam, & item sublatam modificationem Card. in clem. gratia,

27 de rescrip. Scilicet † illam glos. procedere solum in eo, qui capit plura beneficia, quorum vnum sufficit ad viuendum lautius, vel ad thesaurizandum, & non in eo, qui quærit illa ad faciendas largiores eleemosinas, & alia pia opera, Nauar. in Manu. c. 23. nu. 15.

28 Insuper † sublatas esse iustas causas, quibus dictum erat aliquem posse habere plura beneficia, quorum vnum sufficeret absq; dispensatione, nam per dictum Concilium neque debitis circunstantijs existentibus licitum est habere plura beneficia absque dispensatione.

Quare non debet confessarius absoluere habentem plura beneficia, quorum vnum sufficiat, nisi saltem concurrat aliqua iusta circūnstantia, & causa cum dispensatione, Nauar. c. 25. num. 127. vsque. 130. qui ponit iustas circunstantias.

29 Quinto. Sciendum † est, quod vt beneficium canonicè possideat, multa requirūtur. & primo requiritur quod impetrans beneficium saltem narret ex stylo curiæ se clericum esse, ita Deci. in cap. cum adeo num 3. de rescrip. Secundo narrare debet vitium, si aliquod adest suæ illegitimæ natiuitatis, vt si est simpliciter filius naturalis, vel spurius, vel incestuosus, Ita sensit Bal. in l. neq; C. de probat. Et ratio est, quia illegitimè nati ad sacros ordines promoueri non possunt, vt probatur in c. 23. deuter. Non ingrediatur manzer, hoc est de scorto natus, in ecclesiam domini, & in c. innotuit de elect. & c. per venerabilem qui fili sint legit.

30 Hinc † illegitimus occultus absq; dispensatione Papæ beneficium obtinēs, aut simplex sine dispensatione episcopi, peccat mortaliter, cap. 1. & 2. de fili. presbyt. lib. 6. Et nulla est collatio, & relinquere tenetur, nisi dispensationem obtineat, Nauar. c. 25. nu. 117. & c. 27. nu. 194. in regula 6.

Sed an illegitimus promotus ad sacros ordines sine dispensatione celebrando efficiatur irregularis, dic quod non, quia hoc non est iure cautum, Docto. in c. fi. de cler. excom. mini.

31 Sed an † illegitimus dispensatus à Papa ad beneficium, censeatur dispensatus ad pēsionem, dic quod non: nisi hoc exprimatur per c. quamuis, cap. cui non sacerdotali, de fili. presbyt. lib. 6. & ratio est, quia dispensatio est odiosa, c. 1. & 2. de fili. presb. lib 6. Verum si illegitimus semel consecutus fuisset beneficium ex dispensatione, quod postea resignasset, & eidem reseruata esset pensio iuxta cap. nisi, de præben. tunc posset ita Hiero. Gigas in tract. pens. q. 18.

32 Rursum, † an illegitimus posit obtinere beneficium, in quo pater suus fuerat præfectus, vel proximè ministrauerat dic quòd non, cap. ad extirpandas, de filijs presby. Præpos. in sum. dist. 56. in fi. ne beneficium iure hæreditario, & sanguinis concedi videatur, cap. ex transmissa, cap. conquerente, de fil. presbyt. cap. 1. de presbyt. Hinc rectè sacrum Conc. Trid. cap. cum in beneficijs, sess. 25. statuit vt nemini in posterum accessus, aut regressus etiam de consensu, ad beneficium ecclesiasticum cuiuscunq; qualitatis concedantur, vide tex. in cap. Apostolica. 1. quæst. 7.

33 Tertio requiritur † ætas quæ in obtinente beneficium curatum est annorum vigintiquinque, quos sufficit attigisse. Quo ad beneficia non curata, si sunt dignitates, aut personatus vigintiduorum annorum, quo ad simplicia quatuordecim, qui ante illos illa percipiunt, peccant, ita habetur per Concil.

Concil.Triden.seſſ.24.cap.12.& seſſ.23.cap. 6. quamuis aliter requirebatur de iure antiquo,Sylu.in verb.beneficium,3.q.1.Diſpenſare vero circa ætatem nullus,niſi Papa poteſt, quia conſtitutio conciliaris eſt, c. cum in cunctis, de elect. contra quam epiſcopi non diſpenſant, glo.in cap. cum dilectus,in verb.in ætatem, de elect.

34 Quarto † narrare etiam debet crimen,in quo ſe inuolutum reperit, ſi modo crimen eum modo indignum beneficio reddit ita Fely.in cap.poſtulaſti,col.4. verſic. declara etiam, de reſcrip.

Quinto narrare debet alias diſpenſationes, ſi pluries fuerit diſpẽſatus ratione aliorum defectuum,ita reſpondet Decius conſilio 95.nume. 32.

Sexto narrare debet illud beneficium, ſi quod obtinet,cap. ad audientiam, el 2.cap. noſtra,de reſc.Abb.in c.ad aures, nu. 2. Fel. num.4.Dec.nu.12. eodem tit. Quod extenditur etiam ſi tenue eſſet, probat text.in c. ſi motu,de præb.lib.6.

35 Et ſic † taciturnitas beneficij quantumcunq; modici vitiat gratiam ſuper diſpenſatione beneficiorum conceſſam, non ſolũ quo ad tacita, ſed etiam quo ad expreſſa,& ſic vitiatur in totum,vt patet per tex.in cap. non poteſt,verſic. prodeſſe, de præben. lib. 6.Et ſic nota, quòd in diſpenſationibus, & gratijs ad beneficia taciturnitas etiam eius, quo expreſſo gratiam nihilominus habuiſſet, habet vitiare in totum, ſicut dicitur in d.cap. non poteſt, de taciturnitate modici beneficij, ꝙ ſi fuiſſet expreſſum, nihilominus Papa gratiam conceſſiſſet,no.in c.ſuper literis,de reſcrip. & per Franc. in d. capitu. non poteſt,num. 2.

36 Quinimo † tenetur etiam exprimere valorem beneficij,ac redditus, item an ſit curatum, vel non. Non autem diſtributiones quotidianas, quæ impropriè dicuntur manualia beneficia,quia non veniunt appellatione fructuum eccleſiaſticorum,tex. opti. in cap.vnico,de cler.non reſid.lib. 6. cap.fi. §.in illis,de conc.præben. lib. 6. Nec etiam tenetur exprimere id, quod pro anniuerſarijs datur.Cum hæc ratione perſonalis operæ,& laboris, dentur,tex. in cap. cum duobus.§.ſi in coeundá.ff.pro ſocio,& eſt communis,vt refert Couar.libro 3.varia.reſolu. capitu.13.num.1.

37 Igitur † clericus,qui non exprimit beneficium,eiuſque valorem,ac redditus,dicitur ſubreptitiè impetraſſe, niſi eſſet collatum motu proprio, de quo debet fieri mentio in literis, cap. ſi motu proprio, de præben. lib. 6. Eſt enim motus proprius, cum princeps ad aliquid concedendum ſponte mouetur,ita Bal.in cap.niſi ſpectabilis, num.4. de offi.leg.Qui etiam illud affirmauit,motum proprium etiam dici, cũ ad impetrantis ſupplicationem eſt conceſſum, quia licet ita petitum ſit, tamen motus proprius dicitur,quia ita venit in mentem Pontificis concedendi,vt petitum eſt, ita cum Baldo tenet Curt.Seni.conſi.66.Paris.in cap.accedentes de præſcript.Effectus autem expreſſionis beneficij diſpenſationem non operatur,ſed tantum,ꝙ non ſit ſubreptitium,& per conſequens ipſo iure nullum, cap. non poteſt,de præben.lib.6.

38 Septimo † debet exprimere ſi primum beneficium reipſa non eſſet conſecutus,ſed ſolum habeat literas ſuper impetratione, ita docuit Card.in clem.2.quæſt. 12. de offi. ordin.vide Fely.in cap.in noſtra nu.4.verſi. limita de reſcrip.Imò etiam exprimere debet ſi primo beneficio eſſet ſpoliatus, nam impetrans ſecundum, debet illud exprimere.nam ex quo per ſpoliationem ſolam poſſeſſionem,non autem titulum perdidit, ſequitur de titulo illo mentionem faciẽdam eſſe,ita Abb.& Fely.in cap.in noſtra.de reſcript. ille num. 10. iſte num. 7. Exprimere etiam debet ſi aliquod beneficiũ de facto teneret,vt ſi violenter occupauerit,ita glo. in cap.cum qui.de præb.lib.6.quam ſequitur Francus in d.c.non poteſt in fi.quia ſi Sum. Pontifex intellexiſſet temeritatem occupantis, forte aliud non concederet, ſi quidem legis auxilio carere debet, qui in eam commiſit,l.auxilium in fi.ff.de minor. Eſſet etiam facienda mentio in impetratione ſecundi beneficij,ſi primum,quod obtinet eſſet manuale, ideſt amouibile ad ſuperioris nutum,ita docuit Fely.in c.in noſtra, de reſcrip.nu.18.Vbi etiam num.31. inquit quòd debet exprimere, etiam ſi primo beneficio renunciaſſet,modo renuntiatio à ſuperiore admiſſa non fuiſſet.

39 Limitatur † vero ꝙ diximus de clerico, qui tenetur exprimere beneficium, vt non teneatur mentionem facere de diſtributionibus quotidianis, vt ſupra mentionem fecimus. Nec etiam tenetur in impetratione ſecundi beneficij mẽtionem facere de præſtimonio, ita in ſpecie reſpondit Gemin. conſi.89.colum.3.Quod intellige de præſtimonijs, quæ dantur militibus contra infideles,

deles, vel Turchas pugnantibus, quia illa nõ veniunt appellatione beneficij ecclesiastici vt not. Ioan. And. in cap. vni. de rerum permut. Limitatur tertio quo ad pensionem, quam quis sine titulo habet, quia in beneficijs obtinendis illa potest taceri, Franc. in d. cap. non potest num. 3. de præb. lib. 6. Hæc requiruntur ex parte illius, cui confertur beneficium.

40 Alias † beneficium obtinens, seu retinens sine canonico titulo scienter, mortaliter peccat, & renuntiare statim tenetur in manu eius, qui renuntiationem potest accipere, vel alicuius nomine eius, si esset in mortis articulo, ac fructus perceptos restituere tenetur, cap. post translationem. §. rursum, de renun. Poterit tamen secundum Innoc. retinere vitæ necessaria strictè de consilio confessoris, ita vt solum ne egeat, nisi dispensationem obtineat, Sylu. in verb. Beneficium, 3. quæst. 20. Quod idem procedit, quando à principio putauit titulum esse canonicum, sed postea superuenit mala fides, cap. 1. & 2. de fil. presbyt. lib. 6. Nauar. c. 25. num. 124. versi. 14.

41 Tenetur † etiam post obtentam ecclesiã parochialem, & habitam illius pacificam possessionem promoueri ad presbyterium intra annum, alias si eo elapso illam retinet & fructus post annum perceptos non restituit, peccat mortaliter, & illam ipso facto perdit. cap. licet canon. de elect. lib. 6. Potest tamen episcopus dispensare ratione studij, ne intra septem annos ad presbyterium suscipiendum teneatur, dummodo intra annũ quo presbyter fieri debeat, subdiaconus fiat, c. cum ex eo, de elect.

42 Promotus † vero in episcopum tenetur intra tres menses consecrari sub pœna perdendi fructus ipso iure, & infra alios tres sub pœna perdendi episcopatum, vt habetur in Concil. Trid. sess. 23. cap. 2. de reform. Nauar. c. 25. nu. 117. versi. 8.

43 Tenetur etiam † qui beneficium curatũ accipit, vel dat, dare ei, quem scit illud accipere cum intentione suscipiendi: alias beneficium curatum accipere, vel dare ei, quem sciret illud accipere sine intentione suscipiendi presbyterium, sed tantum, vt eius beneficium perciperet, intra annum, quo dictum presbyteriũ tenetur accipere, & post illum renuntiet beneficium, peccatum est mortale vtriusque, & collator tenetur seruare ecclesiam indemnem, ipse autem, qui fructus percipit, illos tenetur restituere, c. commissa. §. cæterum de elect. lib. 6. nisi voluntate mutata sacerdotium anno illo durante susciperet, quod secus esset si à principio intentionem habuisset suscipiendi, & postea ea mutata nihilominus beneficium retineret, quia licet peccat, fructus tamen illius anni non tenetur restituere, Nauar. c. 25. nu. 118. versi. 9. contra Sotum lib. 10. de iu. & iu. q. 5. ar. 6. qui meo iudicio melius loquitur, videlicet huiusmodi beneficiarium teneri ad restitutionẽ fructuum perceptorum à tempore mutatæ voluntatis.

44 Sed quid dicendum de † eo, qui dubio est animo, vel habet intentionem illud beneficium relinquendi, si aliud pinguius offeratur, vel etiam si aliud quicquam seculare (puta) matrimonium, vel hæreditas obueniat. Præterea quid de accipiente simplex beneficium, quod non requirit sacrum ordinem, isti omnes non tenentur ad restitutionem fructuum, quamuis non habeant animum ascendendi ad presbyterium, modo satisfaciant eius oneribus, quicquid dicat Panor. in c. relatum de cler. non resid. Sylu. in verb. beneficium. 3. quæst. 2. Nauar. cap. 25. num. 118. versi. 9.

45 Tenetur etiam in † suo beneficio residere, quamuis sit tenue, alias non residens sine iusta causa peccat mortaliter, cap. conquerente de cler. non resid. Doct. notant in c. extirpandæ. §. 1. de præben. & tenentur ad fructuum restitutionem etiam non expectata sententia, cuius ratio est, quia hic pœna non imponitur propriè vt pœna, sed vt quædam conditio, vt faciant fructus suos, dummodo in ecclesia sua residentiam faciant, quare non habet locum glo. in c. fraternitas. 12. quæst. 2. quæ inquit pœnam etiã ipso iure incursam non deberi in foro conscientiæ, nisi post sentẽtiam, vt inquit Abb. in c. Raynaldus de testam. Cathe. Neap. lib. 4. cap. 4. Qui quidem fructus dandi sunt fabricæ Ecclesiæ, vel pauperibus, vt per eandem cathe. c. 3. versi. 4.

46 Residere † autem intelligi debet cum effectu. l. generaliter. C. de episc. & cler. cap. nonnulli, de cleri. non resid. vnde verbum residere significat secundum Matt. 1. ecclesiæ deseruire, de cleri. non resid. c. conquerente. 16. quæst. 1. generaliter, alias parum esset residere, nisi cura habeatur de beneficio. Non tamen debet ita prælatus in ecclesia residere, vt nũquàm discedat. Non enim ita amarè hoc verbum est accipiẽdum, sed ciuili modo verba sunt accipienda. ff. de

seruit.l.si cui.de ædil.edict.l. si cui venditor. vnde etiam si fiat aliqua intermissio, residere quis continuè dicitur, & ratio est, quia medius actus nō impedit, quin dicatur sine intermissione quid fieri. ff. de verb. oblig.l. continuus. §. si quis. de duobus reis. l.duos. 50.dist. si quis voluntate.

47 Vnde † si testator legauit decem vxori, si cum filia moraretur, non requiritur, quòd moretur per singula momenta, ff. de cond. & demonstr.l.si quis ita, de annu.legat.l.Meuia. Sic dicitur causa stillicidij perpetua, quamuis non semper cadat aqua, ff. de serui.vrb.præd.l.foramen, de aqua quot. & ęst. l. 1. §. quotidiana. Semper tamen cessanda est fraus, de cler.non resid.c. ex parte, & qđ ibi not.& negligentia, de offic.arch. ea que.

48 Qui autem † teneantur ad residentiam, sunt præcipuè constituti in dignitatibus, de archipresby.cap.1.& 2.Et qui habent beneficia dependentia à præbendis, c. extirpandæ, cap. proposuisti, de præb.At qui habent beneficia simplicia de generali consuetudine residere non tenentur, nisi sit speciali iure inductum, Fely.in c.dilectus col. 2.in 1. concl.de rescrip.

49 Sed an † qui obtinet plura beneficia cū dispensatione, videatur etiam dispensatus super non residentia? dic ꝙ non: quando ille possit vicissim residere in ambobus, vt quia loca essent vicina, & cōmodè posset vtriq; seruire, vt in c.ita nos ad fi. 26. q. 6. Sed vbi loca essent remota, ita ꝙ commodè non posset vtriq; seruire, tūc poterit in qua vult residere, vt inquit glo.in c. non potest. §. illud de præb.lib.6. Quod procedit, quando ecclesiæ essent æquales, alias deberet residere in digniori, & in alia deseruire per vicarium, c.extirpandæ.§. quia vero de præb. & ibi per Doct.Ioan.Andr.in capitu.fin.de rescrip.lib.6. Facit quod not. Roma. consil. 47. vbi ait, quòd adherens duobus dominis, & ab vtroque eodem tempore requisitus debet obedire maiori: quia magis priuilegiatum, & magis dignum debet anteferri digno, glos.in capitu. accusatus. §. sane de hæret.lib.6.

50 Causæ autem † iustæ quæ excusant à residentia non tantum est necessitas personæ, vt quia quis habet plura beneficia, & non potest in vtroque residere; sed etiam est, si valetudine afficiatur curatus: nam tunc per substitutum deseruiet, cap. ad audientiam, de cler.non resid.cap.1. de cleri.ægrot.l.aut si valetudine.ff. de procur. Vel etiam si pestis viget in loco beneficij, Ripa in tract.de peste.2.par.quæst. 2. qui allegat tex. in argu. in cap.ad supplicationem, de renunciat.Vbi prælato licet renunciare beneficio in quo tutè permanere non potest, & c.pastoralis. 7.quæst. 1. Necessitas quoque ecclesiæ, vel vtilitas excusat clericum à residentia, vt si pro negotijs ecclesiæ sit absens, nam tunc constituere vicarium potest, etiam si residere iurauerit, cap. ex parte 2. de cleri. non resid. Quamuis per text.in cap. relatum.eo. tit. dicant Doct. debere abesse de licentia sui prælati, sed de consuetudine non petitur, nec requiritur in secularibus clericis hæc licentia, quæ consuetudo valet, vt asserunt Innoc.& Host.in cap.inter quatuor de cleri.non resid.

51 Iusta † etiam causa est auditio theologię ad quinquennium, prælectio eiusdem donec durauerit etiam sine licentia episcopi. Item obsequium episcopi quo ad duos canonicos, dummodo accipiantur ab eo in vtilitatem ecclesię suæ, vel cathedralis, non autem si accipiantur in seruitio suo personali, nisi ex vrgenti causa, & ecclesia non indigente seruitio: item obsequium Papæ, vel consuetudo honesta, Nauar. cap. 25.nu. 121. qui insuper addit, ꝙ compositio circa fructus beneficij ipso iure amissi ob non factam residentiam non prodest.

52 Ex parte † etiā rei, vt quis canonice habeat beneficium, requiritur ꝙ beneficium sit vacans, quia non vacans conferri nō potest, cap. 1. de concess. præb. Vacare autem potest beneficium pluribus modis, vt est glo.not.in extr. Ioan. vni. in versi. vacantibus, de præb. Et primo per mortem, c. susceptum, de rescript.lib. 6. vel per renuntiationem simplicem, vel ex causa permutationis, cap.1.& per totum tit. de rerum permut.Item per priuationem, & depositionem, cap.ex literis, cap. grauem, de excess. prælat.Item si quis adipiscatur incompatibile beneficium pacificè, vacabit primum, cap. de multa de præb.Item habens ecclesiam parochialem, si intra annum non est promotus, est priuatus ea, & vacat, cap.licet canon.commissa, de elect.lib. 6. Et hæc circa clericos quo ad beneficia.

53 Verum circa ordines sacros. Nullus † clericus ad illos promouendus est, nisi habeat patrimoniū assignatū, ex quo valeat absq; mendicitate alimenta sibi ministrare, ne mendicare cogatur in ignominiam ordinis, iux.tex.in c.episcopus de pręben. Quod quidem

quidem patrimonium secundum Deci. in d. cap. habet priuilegia bonis ecclesiarum à iure concessa, attamen in contrarium est veritas secundum glo. in c. tuis, de præben. quam sequuntur Abb. Imo. & Fely. asserentes ex ea nihil aliud operari assignationem illam patrimonij, nisi vt eius titulo clericus sacris ordinibus insigniatur, ne mendicare cogatur in ignominiam ordinis, ita Cou. lib. 1. var. resol. cap. 1. num. 4. Quod quidem patrimonium vendi non potest, ita Domini. in cap. si episcopus, quem sequitur Francus nu. 3. de præb. lib. 6. Quod intellige, nisi ordinatus ad titulum patrimonij cõsequatur postea beneficium, nam tunc licitè poterit disponere, prout vult, quia cessat tunc ratio: habet enim vnde viuat. Imò voluit Franc. in d. c. Si episcopus, ꝙ si ordinatus ad titulum patrimonij non potest ex illo integraliter necessaria vitæ percipere, ꝙ episcopus supplere debeat, quod not.

54 Clericus † vero qui ordinatur cũ patrimonio, vel alimentis promissis, vel donatis ab aliquo, pactus antequàm ordinaretur se non petiturum, postquàm ordinatus fuerit, est suspensus ab ordine suspensione Papali, at qui post ordinationem remittit, aut retrodonat ius, aut patrimoniũ, quod illi fuit donatum, vel promissum absq; pacto ante ordinationem facto nõ incurrit, arg. glossæ sing. in c. tuis de præb. & glossæ memor. in c. si episcopus eod. tit. lib. 6. Nauar. c. 27. num. 158. Decclaratio. 1. & versi. 2.

55 Superest modo † vt consideremus quibus modis simonia committatur circa beneficia. Et inuenio illam varijs modis committi posse. Primo in collatione beneficij. Secundo in resignatione, seu in renuntiatione. Tertio in electione. Quarto in confirmatione. Quinto in præsentatione. Sexto in institutione. Septimo in ĩuestitura. Octauo in permutatione. Nono in pẽsione. Decimo in cõfidentia. Hæc aũt ita inter se differunt. Nam † collatio est, quæ tradit titulum beneficij, & possessionem facti, idest exercitij administrationem, de inst. c. authoritate. Et huiusmodi beneficium, si est reseruatum Summo Pontifici, non potest ab episcopis conferri, aut non est reseruatum sedi Apostolicæ, & tunc aut ordinarius non facit residentiam in loco proprio, & tunc non habet nisi quatuor menses, aut facit residentiam, & tunc habet alternas vices per mensem idest sex menses ipse, & sex Papa. nam primus mensis Papæ est Ianuarius. Secundus Februarius est episcopi, & sic de singulis.

56 (ferunt)

57 Circa hanc vero collationem committi potest simonia tali pacto. Titius ambiens beneficium impetrare, offert pecuniam, vel multa munera episcopo conferenti, vt sibi conferat beneficium vacans, episcopus muneribus allectus contulit illi, quæritur an sit simonia. Dic ꝙ sic, sed est mentalis, quare dicta collatio valida est, cum talis simoniacus non subiaceat pœnæ, cap. tua nos, cap. fin. de simo. Sotus lib. 9. de iust. & iu. quæst. 8. art. 1. Quod secus esset, si ita expresè conuenissent, quia tunc realis esset. Rursum, q̃d si Titius nõ episcopo collatori, sed eius familiari, vt secretario dedit pecuniam, vt operam daret, ꝙ promoueatur ad beneficium, dic secundum Inno. ꝙ idem est, ꝙ si data suisset promotori, vel beneficij collatori, 1. quæst. 5. c. præsentium, Sylu. in verb. simonia. quæst. 16. versi. 3. Fely. in cap. tanta, & Abb. in cap. nobis de simo. qui ampliat etiam si collator esset illi collaturus. Item Sotus lib. 9. de iu. & iu. quæst. 7. arti. 3. versic.

58 quæris autem. Sed quid † si quis dat munus à manu, vel lingua porrigendo preces; vel obsequia, vt adulando alteri, v.g. familiari Papæ principaliter ad ineundam amicitiã cum illo, & secundario, vt impetret à Papa aliquod beneficium, cum se ad id occasio obtulerit, & postea occasione oblata sine alia illicita pactione impetrat illud ei, an sit simoniacus, Respon. secundum Nauar. cap. 23. num. 106. versi. ad quintum, ꝙ non: nisi principaliter dedisset, vt pro eo rogaret Papam, vt ibi per eũ. Pari ratione seruire alicui prælatò principaliter ob personę dignitatem, ob stipẽdium pro victu quotidiano consequendum, ac minus principaliter spe consequendi ab eo aliquod beneficium ecclesiasticum ea spe secundo loco ab animo constituta, nulla est simonia, quemadmodum à glossa, & doctoribus cõstitutum est in cap. cum essent de simo. Sed seruire prælato principaliter spe consequendi ab eo beneficium ecclesiasticum, etiam nõ accedente expressa pactione simonia est, vt glo. & Doct. ibi in d. cap. cum essent, adnotarunt, licet ea simonia mentalis sit, & sufficit pœnitentia, cap. fi. eo. tit.

59 Eodem † pacto dicendum est ex parte collatoris. Committit enim simoniam vel mentalem, vel actualem conferendo beneficium famulo hac intentione principali, vel cum pacto expresso, vt tollatur legalis obli-

obligatio ad aliquod, quod illi debebat, vel ad satisfactionem ministerij sibi impensi. Si vero collatio beneficij fiat hac intentione, vel hoc expresso, vt tollatur obligatio mortalis, & remuneratoria, quæ procedit ex honestate, & gratitudine ad remunerationem, tunc nulla committitur simonia, Couar. lib. 1. var. resol. c. 20. nu. 3. & 4. facit quæ dicit Naua. c. 23. nu. 109. versi. ad quartum.

60 Sed vtrum † peccet prælatus conferendo beneficium indigno. Dic quod sic, vt not. Car. in clem. 1. de ætat. & qualit. in fi. Quinimo qui præficeret dignũ omisso digniori nec immunis esset à peccato, & si electio ipsa retractari nequeat, & ita intelligitur tex. in cap. monasterium, 16. quæst. 7. & est communis opinio. Dignus tamen in foro animæ potest sine peccato beneficium possidere, Caiet. 22. quæst. 185. art. 3. Ibi in eodem articulo diligenter attendè. In duobus tamen casibus videtur non peccare prælatus præponendo dignum digniori in spiritualibus. Primus secundum Butrium in c. tuam, de æta. & qualit. col. 2. quando omisso digniori confert beneficium consanguineo digno, cap. non satis distin. 86. secundũ, quando præficeret minus sanctum, minus scientem illi, qui maioris est sanctitatis, & scientiæ eo prætextu, quia ille minus sciẽs, minus sanctus potest magis conferre ad bonum commune propter potentiam, & industriam secularem, & aliquid huiusmodi: & ratio est, quia & si simpliciter, & secũdum se maioris dignitatis sit ille, qui abundat in spiritualibus gratiæ donis, tamẽ quia dispensationes spiritualium magis ordinãtur ad vtilitatem communem, secundum illud. 1. Cor. 12. Vbicunq; datur manifestatio spiritus ad vtilitatem. Ideo quandoque absq; acceptione personarum in dispensatione spiritualium illi, qui sunt simpliciter minus boni, melioribus præferuntur, sicut etiam Deus gratias gratis datas quandoq; concedit minus bonis, D. Tho. 22. quæst. 63. art. 2. versi. Respondeo.

61 Simonia † etiam esset non solum conferre beneficium pro aliquo temporali munere, & obsequio, seu exhibito, seu exhibẽdo, ac si pro pecunia, cum pecuniæ nomine vniuersa supponantur, quę pecunia æstimari possint, sed etiam si conferret per munus à lingua. (Exempli gratia) si quis episcopus precibus ad temporalem vtilitatem captandam inflexus sacerdotium, vel beneficium conferat, ea scilicet intentione, vt fauorem captet, ex quo sibi aliqua possit ratione collationis prouenire vtilitas, ita Sotus lib. 9. de iu. & iu. quæst. 7. art. 3. Verum qa agitur de precibus. Ideo sciendum est secundum Do. Anto. de Butrio in cap. tuam,

62 num. 7. de æta. & quali. quòd † preces quædam dicuntur carnales, quędam spirituales. Preces spirituales præsumuntur illæ, quæ sunt interpositæ ab extraneo, & secundum Hosti. sunt preces patronorum, ad quos spectat potestas præsentandi, c. cum terra de elect. c. nobis de iure patron. & hæ preces semper præsumũtur interpositæ pro digno, idest vt dignus promouendus sit tali dignitate. Preces vero carnales præsumunt tunc, quando à parente interponuntur.

63 Sed quæritur an preces † pro se porrigere ad obtinẽdum beneficium sit peccatum. Resp. quod non: dummodo hæc concurrant. Primo vt preces interponens habeat respectum ad solum Deum, & ipsius obsequium, & non ad potentias, & diuitias seculares. Secundo, quòd persona sit digna, cap. qui episcopatum, 8. quæst. 1. Tertio, quòd preces interponantur ex necessitate pro beneficio simplici, vel in genere, & alias indiget, si autem pro curato, idest vt eligatur ad curam animarum, vel in prælatum, tunc preces sunt iniustæ etiam pro digno, capitu. ad aures de rescrip. 1. quæst. 2. clericos. 12. q. 1. illi autem. Et vt inquit text. 1. quæstio. 1. cap. nullus itaque, & Sylu. in verb. simonia. quæst. 16. versi. 3. tanquàm honoris ambitiosiis eijciendus est, nam nihil hac ambitione detestabilius, vt inquit tex. & glo. in extr. Ioan. vni. de præb. cum circa spiritualia versetur. C. de episc. & cler. l. si quẽquam Vnde de hac ambitione scribit B. Bernardus. O ambitio ambientium Crux, i. pęna, quomodo omnes torquens oĩbus places?

64 Sed iterum quæritur, an † episcopus apparente digniori, peccet, si promoueat non digniorem, sed consanguineum dignum. Dic quòd non, dũmmodo dignus existat, & sit pauper, quia huic prouidere tenetur, facit text. in cap. non satis 86. dist. Sed vtrum preces interponens sit simoniacus, si intendat in aliquo obligari promouenti. Resp. quod sic, si obligatio esset legalis, vel si intendit exonerare illum, quem rogat, ab aliquo seruitio, quod ei fecerat: quia in talibus idẽ est remittere, quòd dare, secus vero si remitteret obligationem naturalem tantum, vt quia collator esset obligatus ad antidora, vt inquit Naua. in c. 23. nu. 106. ad 4.

65 Sed an † teneatur beneficium relinquere, qui collatori promittit centum, vt sibi conferat beneficium non animo emendi illud, nec soluendi centum, si beneficium obtinuerit. Dic q; non: non quidem Caietani, & Soti argumento, scilicet quia non cõmittit simoniam, sed quia non est realis, sed cõuẽtionalis, quæ ad relinquendum non obligat, Nauar. cap. 23. num. 106. versi. ad 3. Et hæc circa simoniam, quæ committitur in collatione beneficij. Superest modo vt cõsideremus breuiter qualiter inter se differãt hæc vocabula, scilicet resignatio, electio, præsentatio, confirmatio, institutio, collatio, & inuestitura, vt postea videamus, quõ in ijs committatur simonia. Et circa primũ
66 dico q; † resignare est renuntiare beneficium, vel in fauorem tertiæ personæ, vel simpliciter Papæ, aut ordinario. Electio propriè est, quãdo canonici alicuius ecclesiæ eligunt prælatum, & de hac electione habetur de elect. cap. 1. per totum. Et quòd ius transferatur ex electione, vide glo. not. in c. quanto dist. 63. Præsentatio vero propriè ad patronum pertinet, vt de iure patr. per totum, nec transfertur aliquod ius spirituale ex præsentatione, sed præsentatus, si est idoneus, debet institui per superiorem, 16. quæst. 7. decernimus.
67 Confirmatio † vero propriè fit de electione: nam quia ius est translatum per electionem, non est necesse, q; superior conferat, vel instituat, sed q; tantum confirmet electionem iam factam, vt in cap. nihil de elect. Institutio vero, & si multipliciter sumatur, tamen propriè sumitur in iure pro translatione iuris non libera à superiore facta, quando scilicet præsentatus per patronum instituitur, nam tũc superior velit, nolit, tenetur illud ius conferre in præsentatũ, ex quo est idoneus. Et in hoc institutio differt à collatione, quia collatio propriè est iuris trãslatio libera: quia habens collationem beneficij non tenetur conferre isti, vel illi, sed liberè cui vult, dummodo sit idoneus, vt in c. relatum de præben.
68 Inuestitura † vero propriè ordinatur ad translationem possessionis tantum. Et hæc inuestitura fit tali pacto. v. g. Dicit superior capiendo forte annulum, vel biretum, inuestio te de tali beneficio, ita Do. Anto. de But. & Imo. per illum tex. in c. literas de cõcess. præb. & in rub. de instit.
69 Permutatio † vero licet fiat pluribus modis tamen quo ad nos attinet, est, quando fit permutatio, idest commutatio rei temporalis cum spirituali, vel spiritualis cum temporali. pensio vero quid sit, & vnde dicat, & qualiter differat à beneficio; & quomodo debeat constitui, diximus supra in tertio præcepto de hor. canon. Confidẽtia vero dicitur tractatus cum quis confidens quòd collator cõferens beneficium in personam suam, vel suorum, renuntiat beneficio, promittens aliquid collatori, Nauar. capitu. 23. num. 3.
70 His igitur † breuiter explicatis. Dico circa resignationem, seu renuntiationem, q; renuntiare beneficium in fauorem alterius hoc modo, vt illi conferatur, si fiat renuntiatio in manibus Papæ, non est simonia, glo. in cap. ex parte, 1. de offic. deleg. Greg. tamen 13. permisit tantum, vt vnà cum renuntiatione vnius præsentetur petitio alterius, cui renuntians vellet conferre. Si vero quis resignaret beneficium, vel præbendam in manu episcopi in fauorem alterius designatæ personę, nullam simoniam committit, etiam si tractatus sit inter illos, cui debeat fieri permutatio, dum tamen se submittant dispositioni superioris, Abb. in cap. quæsitum num. 10. de rerum permu. Ioan. Andr. in addit. ad Specul. & Goff. & glos. in clem. vni. rerum permut. contra Host. Imò si esset conclusio inter partes, cui debeat fieri permutatio, modo sit sub expressa cõditione, & reseruatione possent absq; peccato: ratio est, quia talis conclusio non est conclusio, cum suspẽdatur vsq; ad superioris consensum, nec obstat tex. in cap. quæsitum de rerum permut. quia non loquitur de tractatu permutationis, sed de ipsa permutatione, quæ non debet expediri per partes, sed ex metu iudicis officio, ita Sylu. in verb. permutatio. 2. q. 5.
71 Si vero † renuntiatio principaliter fiat ea intentione, & pacto vt alicui conferatur vel consanguineo suo, vel cõsanguineo paciscentis, tunc peccatum est. Cum in conferendis beneficijs sanguinis non meritorum rationem habere iniquum sit, & renuntiationes in spiritualibus liberè, & simpliciter fieri debent, no. in c. ex parte, el primo, de offi. deleg. Imò peccatum est simoniæ, tex. cum glo. in d. cap. ex parte. Abb. in cap. cum vniuersorum de rerum permut. qui dicit hoc esse menti tenendum.
72 Et † ratio est, quia simonia non solum committitur cum interuentu rei numeratæ vel rei ea æstimabilis, sed ẽt quando relinquitur

quitur

quitur beneficium cum onere, quasi fiat aliquid pro precio rei spiritualis, Nauar. c. 23. nu. 100. versi. 2. quod duplex est.

73 Et hæc † simonia dicitur confidentiæ, cuius pœna est, ꝙ simul ac aliquis accipit beneficium in confidentiã, antequàm impleat quod promisit, est ipso iure excommunicatus, & collatio ei facta ipso iure nõ valet, & tenetur ad restitutionem omnium fructuum, quos percepit à die acceptionis, Nau. ibi. vers. 2. Secus vero si conferret beneficium, vel procuraret, vt alicui conferatur ea intentione, & spe, ꝙ ille aliquando cæderet in fauorem alterius à se nominãdi, vel suijpsius cõferentis, dummodo nullum pactum, nullus modus, & conditio opponatur, Nauar. c. 23. nu. 109. & 110. versi. 6.

74 Sic etiam † multo magis simonia esset si quis alicui beneficium resignaret ꝑ aliqua re temporali. v. g. clericus beneficiarius non existens in sacris cupiens ducere vxorem filiam, talis promisit illi se resignaturum beneficium suo filio, si daret filiam suam in vxorem, nam tunc secuta resignatione, & collatione ambo sunt excommunicati, & collatio est nulla, ita Rebuf. ti. quib. mod. benef. acquir. Doc. in c. nobis, tit. nostro. Ele-

75 ctio vero † si fit mediante pecunia, vel præsentatio, simoniaca est. v. g. si aliquam personam approbo pro beneficio aliquo: pariter instituere idest conferre titulum beneficij, & inuestire idest tradere corporalem possessionem pro pecunia simonia est.

76 Ita permutare † & commutare rẽ temporalem cum spirituali, vel rem temporalẽ cum re temporali, sed admixta spirituali, vt permutare domum cum pensione licita, nõ est hæc permutatio, Gigas in trac. de pensi. quæst. 33. Vt autem permutatio beneficiorũ ecclesiasticorũ legitimè, & canonicè fiat, hæc requiruntur. Primo vt permutantes habeant ius in re quæsitum, non autem ad rem, vel in spe. Quod quando dicatur, vide Nauar. in cap. 17. num. 69. Secundo vt permutatio beneficiorum nõ fiat propria authoritate, sed cum authoritate ordinarij, quamuis possint inter se tractare, tamen debet fieri reseruato assensu ordinarij. cap. quæsitum, de rer. permu. Tertio requiritur vt non admisceatur tẽporale cum spirituali. c. ad quæstiones, de rer. permu. Quarto vt detur supplicatio Papæ, vel episcopo cum permutatione beneficij causis iustis expressis, & postea fiat permutatio.

77 Circa † pensionem vero potest sic committi simonia. v. g. fuit tractatus inter duos de pensione imponenda super beneficio cum consensu sum. Pontificis. Secreto tamen tractauerunt de illa extinguenda nulla facta mentione consensus Papæ, secuta collatione simonia est realis Gigas in tract. pensi. Quando etiam committatur simonia in pensione, vide Nauar. cap. 23. num. 107. versic. ad octauam.

SVMMARIVM.

1 *Simoniacus realis quot malis afficiatur ex hoc vitio, & eius absolutio ad quem spectet. nu. seq.*

2 *Proxenetæ, & testes in actu simoniaco excommunicationem incurrunt.*

3 *Pœnæ statutæ per extrau. iu c. cum detestabile. de simo. in quibus casibus potissimum locum habeant.*

De pœna simoniaci. Cap. XCVII.

1 Simoniacus† solus realis in ordine, & beneficio tenetur resignare beneficium, & restituere fructus, c. presbyter. 1. quæst. 1. ipso facto incurrit excommunicationem papalem, per extr. Martini, & Eugenij, & Pauli secundi in cap. cum detestabilem, de sim. qui solum ab illo est absoluendus, vt inquit Sylu. in verb. simonia, qui si celebrat, tanquã excommunicatus irregularis est. cap. 1. de sent. excom. lib. 6. & est infamis. 15. quæst. 3. cap. non sane. Inhabilis quoque ad beneficia futura, vt in eo, quod deliquit puniatur, Cathe. Neap. lib. 1. de simo. praui. cap. 4. & 6.

2 Mediatores † quoque qui alio modo vocantur proxenetæ quos canon appellat interemptores. cap. pen. dist 91. glo. in cap. 1. de testi. lib. 6. Et testes ex certa scientia sunt excommunicati, quamuis quo ad testes lex est iam per vsum abrogata, vt inquit, Sylu. in verb. simonia, num. 19. versi. Quarta pœna. Solus etiam Papa, vel Concilium dispensat in simonia ordinis, vel collati beneficij scienter acquisiti, vt habetur in d. extrau. cum detestabile. Quod etiam procedit in ingressu religionis. c. mandato, de simo. & Martinus 5. in sua extrauag. atq; tandem in omni simonia, vt vult Paulus 2. &

ita vsus se habet, Sotus lib. 9. quæst. 8. artic. 2.
3 colum. 1. de iust. & iu. ex his † igitur collige has pœnas tantum locum habere in duobus casibus, id est in simonia commissa in beneficio ecclesiastico, & in ordine sacro, per extrau. cum detestabile. Dummodo sit realis perfecta, non cõuentionalis. Qui autem in alijs casibus simoniam committũt, peccant mortaliter, possunt rigidè puniri in foro exteriori, & restituere tenentur precium acceptum non danti, quia ambo sunt in pari cã turpitudinis, sed ecclesiæ, in cuius iniuriam commissa est simonia, vel pauperibus, si non adest ecclesia, D. Thom. 22. quæst. 100. artic. 6. ad 4.

SVMMARIVM.

1 *Promouens indignum scienter ad beneficium, & eundem digniori præferens peccat, & tenetur de mala administratione, & nu. seq.*

3 *Parentes filijs dignioribus, data optione à lege, debent relinquere.*

Paschasio consensus in male eligendo damnationem peperit.

4 *Prælatus promouens indignum ad quæ teneatur.*

5 *Electio meliorum fieri debet ad prælaturam, & quinam melior dicatur, vide.*

6 *Idoneum qui minimè se nouit, si ad dignitates aspirat, peccat, & quare.*

7 *Dignitates seculares, an, & quando, vel precibus, vel pecunia possint obtineri.*

8 *Dignitates, vel officia secularia quare vendi non debeant, idq; minimè expediat.*

Sanctione Regia quid cautum sit circa officia secularia obtinenda.

9 *Quales præficiendi essent, à principibus in officijs secularibus.*

10 *Nobilitas, & scientia in primis spectanda in persona eligenda ad officia.*

11 *Electio indigni ad publica officia mortalis est, & obnoxia restitutioni.*

12 *Mutuare communitati, vel domino pro officio obtinendo, quo casu vsura sit.*

De dignitatibus, & officijs tã ecclesiasticis, quam secularibus. Cap. XCVIII.

E execrabili quorundam tam religiosorum, quàm seculariũ ambitione circa dignitates ecclesiasticas appetendas aliqua diximus supra c. 96. Modo superest, vt etiam
1 videamus, num ille, † qui scienter indignũ promouet ad beneficium peccet? Respon. ꝙ sic cum contra conscientiam faciat, & sic in gehennam ædificet, 28. quæstio. 1. §. ex his, extr. de restit. spoli. cap. literas. Iterum, quia ex hoc mandatur puniri, ꝙ non fieret nisi peccasset, de elect. cap. nihil de præben. graue de æta. & qualit. ex ratione, & cap. Idoneorum. 24 distin. cap. tales. Item cum hoc faciat contra expressam prohibitionẽ canonicam, vel præceptum, vt in dictis iuribus, contrafaciens peccat mortaliter extr. de maior. & obed. cap. si quis. Nec tales canones inhibitionem, vel præceptum continentes de consuetudine tolli possunt, licet secus sit in alijs, 4. dist. §. leges. In foro contentioso tenetur promouens de mala administratione talium promotorum, arg. de magi. conue. l. 3. ad munic. l. Lutius. 1. imperator, extr. de offic. archid. ea, quæ.
2 Quinimo † qui præficeret dignum omisso digniori, nec immunis esset à peccato, & si electio ipsa retractari nequeat, & ita intelligitur tex. in c. monasterium, 16. quæst. 7. Archid. in capitu. licet ergo, 8. quæstio. 1. Do. Anto. & Abb. in capitu. constitutus de appellat. text. valde not. in capitu. penul. de elect. lib. 6. Ad idem facit text. in capit. licet 8. quæstio. 1. Vbi ad prælaturam ecclesiasticam non eligitur, nisi qui cæteris sanctior, & doctior habetur, est etiam text. not. in l. fœminæ. C. de sec. nupt. in versicu. In quem contemplatione meritorum liberalitatis
3 suæ. Vbi est † casus singularis, quòd si pater, vel mater ex legis dispositione habet electionem relinquendi certa bona alicui filiorum primi matrimonij, quem elegerit, debet eligere filium benemeritum, & est

est communis opinio. Hinc narrat Greg. dialog.4.cap.9. de Paschasio, qui respondit quòd in loco pœnali deputatus fuerat nulla alia causa, nisi quia in partem Laurentij contra Symmachum sensit in eligēdo eum ad ordinem Pontificatus.

4 Quinimo † prælatus promouens simpliciter indignum, tenetur ecclesiæ de mala administratione, vt supra diximus, scilicet ad interesse, quā læsit, ad similitudinē magistratus, qui minus idoneo tutelam pupilli commisit, vt not. in l.1.§.nunc tractemus. ff.de tute.& rati.distra. Ita Fel. in c. si quando, de temp.ordi.col.8.vers.de inferioribus, dicens fixo oculo notandum contra prælatos hodiernos, qui aliquos ordinant, aut præficiūt officijs, vel dignitatibus indignos. Tenetur enim quis de mala electione. l.fi.§. 2.ff.naut.caup.stabu. Ad idem tex. cum gl. in c.tales dis.23.glo.pen.in c. Ad apostolicam de regul.gl.sing. in l. qui cum vno in princi. ff. de re milit. dicens, ꝙ episcopus indigne promotus scienter meretur decapitari.

5 Qualis † autem debeat eligi ad prælaturam, tradit Hugo.ps.77. ad finē, scilicet, melior. Meliorem autem seu dignum intelligo secūdum qualitatem personæ, officij, vel rei, ad quam eligitur. Talis enim potest esse dignus ad monachatum, qui est inutilis ad Abbatiā, vel prioratum. Et talis potest esse bonus ad canonicatū, qui est malus ad decanatum, vel prælaturam, quare hoc relinquitur arbitrio boni viri. Ista est doctrina Abb. in c.cūm in cūctis de elect. Vnde si ad eandē prælaturā, vel episcopatū concurrāt duo, quorum vnus est Theologus, alter Canonista, si in loco magis ventilantur causæ, & lites, præferendus est canonista: quia ille est melior ad illam dignitatem: si autē pullulant hæreses, vel est locus vicinus hæreticis, præfertur Theologus, mixtus autē præfert vtriq; ita signanter Abb. in c.1.de consang. & affin. in c. licet 1. col. in fi. de præb.

6 Quid † autem de illo, qui se idoneū non sentit ad dignitatem, an recipiendo peccet. Dic ꝙ sic extr.de elect. Innotuit.§.multa, 28. dis.priusquam 48.dist. Neophytus, Receptionis enim suæ tempore debuit suam inhabilitatem patefacere, & sic non recipere, vel dispensationem obtinere, dist. 50.ex pœnitentibus.24.dist.c.1.extra de corp.viti c. exposuisti. Quisquis.n.cū onere, in quo substitutus est, vires suas metiri debet, & si impar est, abstineat, & ad id cum metu etiam, cui se sufficere existimat, accedat, 1.q.1.Non est putanda. Et hæc circa dignitates ecclesiasticas. Verum quo ad dignitates seculares

7 † sciendum est, ꝙ si dignitates habent administrationem, vel iurisdictionē, peti precibus non debent, & si petantur, quia inuerecundè petunt, ij, qui petunt, tanquàm ambitiosi: & temerarij, proijci debeant. l. 1. ff. ad l.Iul.de ambit.l.æstimationem.ff.de mune.& honor.eo magis si pecunia consequātur, vt habetur in auth. Vt Iudic. sine quoq. suffra.§.1. Si autem sunt nudæ aliæ dignitates, possunt dari pecunia, quia alijs non nocent, l.1.§.sed & si quis.ff.de pollicit. Et hoc si publicè fiat. Secus autem si priuatim: quia tunc præsumitur contra ementem. l.1. C.de famo.lib. D.vero Thomas inquit, ꝙ vendere officia secularia licet, dummodo talibus vendantur, qui possunt præsumi esse vtiles, & idonei ad talia officia exercenda, & non tanto vendantur precio, vt recuperari nequeant sine grauamine subditorum, & venditio sit publica, l. 1. ff. de pollicit. & fiat ijs, qui cupiunt prodesse alijs, & sibi sine alterius iactura, vt inquit etiam Sylu. in verb. Dignitas, quæst.2. & 4. & in verb. Restitutio.3.q.5.versi.4.

8 Sed † tamen non expedit ea vendere, vel quia contingit frequenter quòd illi, qui essent magis idonei ad huiusmodi officia exercenda, sunt pauperes, ita vt ea emere nō possint, vel quia etiam si sint diuites, illi, qui meliores sunt, talia officia non ambiūt, nec inhiant ad lucra ex officio acquirenda, vnde sequitur, quòd vt plurimum illi officia suscipiant, qui sunt peiores, ambitiosi, & pecuniæ amatores, quos etiam probabile est subditos opprimere, & etiam communitatis commoda non sic fideliter procurare, hinc Panor. in capitu. 1. ne præl. vic. suas vel inquit, quòd illa pecunia data venditori vocatur turpe lucrum: Quapropter hodie sanctio Regni de official. parte secunda, declarat, & inhibet sub pœna priuationis officij illa ne sint venialia, tenenturque officiales iurare non dedisse aliquid pro officio, nec per se, nec per alium. Et qui pecuniam pro officijs recepisse deteguntur, illam omnino restituere tenentur secundum dictam pragmaticam: vnde † ma- 9
gis videtur expediens, vt bonos homines & idoneos ad suscipienda officia Principes eligant, quos etiam inuitos (si necesse fuerit) compellant: quia per eorum bonitatem, & industriam maiora bona accrescēt communitati, quàm de prædicta venditione

tione officiorum acquirere valeant, D. Thom. Opuscul. 4. cap. 24. in fi. & Opusc. 11. cap. 5. Sylu in verb. Dominium, quæstio. 4. versicu. secundo.

10 Qualiter † autem sint eligendi officiales inquit Ioan. de platea in l. 1. per illum text. C. de hor. pub. lib. 10. quòd in electione officialis consideranda est nobilitas, idem dicit Archid. in capitu. hæc scripsimus in fi. dist. 30. Io. And. in c. venerabilis de præb. bona glo. in rub. C. quemad. ciui. mu. in d. lib. 10. in auten. de defenso. ciu. §. interim. versicu. nobilioribus, colum. 3. Hinc Angelus inquit, quòd officia publica danda sunt nobilibus, & non plebeis, aut mechanicis, ita text in l. honores in princ. §. si is qui. ff. de decur. in l. eos. ff. eod. Vbi decurionum honoribus, plebei fungi prohibentur. Ad idem text. in l. adsumenda. C. eod. Non enim præsumitur nobilis esse cupidus, vt plebeius, sed magis liberalis, inde ratione nobilitatis præsumitur donatio. Hinc dixit Bald. in l. 1. in fin. C. ad Velleia. quòd si mulier, quæ pro alio soluit, erat nobilis, & in dignitate, ratione suæ dignitatis, & nobilitatis præsumitur donare. Addẽda est etiam nobilitati scientia. Vnde eligere debent Principes ad officia nobiles maximè literatos, quibus, & non alijs Reipublicæ gubernatio cõmittenda est, vt probat text. & ibi not. Ange. de Aret. in prohe. Institu. in final. verbis. Facit text. in cap. de multa, de præben. Vbi nobiles, & literatos æquiparat in dispensationibus faciendis. Hæc autem officia potest Princeps, seu Imperator auferre quando vult, Ioan. Fab. Instit. quib. mod. ius patr. potest. solui. §. cum autem, col. 2. versic. sed quid si ante. Sed ex his deducuntur multa, & primo.

11 Qui publica † officia ex ignorantia crassa, vel scienter indigno contulerit, præter peccatum mortale tenetur ad restitutionem, ob maximum damnum illatum Reipublicæ, & illis, qui ex iniqua administratione lædũtur per regulam iuris. Qui damni causam dat, & cap. fin. de iniur. Quinimo qui indignum proponit, peccat mortaliter, tametsi ille in administrando officio se optimè gerat, & nulli damnum inferat, cap. hi quoscunque. 1. quæst. 1.

12 Secundo. Mutuare † Communitati, vel Domino pro habendo officio, ex quo speratur honor, & lucrum, D. Thom. ad Ducissam Bram. inquit esse vsuram, quod limita, si intentio sit ad lucrum principaliter. Immo si tunc officium esset spirituale, posset induci simonia, secus si intentio sit principaliter ad consequendam amicitiam, & consequenter ad officium, & lucrum, Sylu. in verb. vsura, 8. quæst. 18.

SVMMARIVM.

1 *Fructus beneficij ecclesiastici bifariam considerantur.*

2 *Bona ecclesiastica id oneris secum afferunt, vt quæ supersunt, eroganda sint in pauperes.*

3 *Pauperum nomine quinam intelligantur.*

4 *Mendicitas quomodo sit consideranda, & an vir nobilis victum tantum habens, poßit dici mendicare.*

5 *Iudex quæ spectare debeat in arbitranda assignandaq; dote, mulieri reddenda.*

6 *Beneficiarius an poßit ad libitum de beneficio conferre in cõsanguineos,*

7 *Nobili tãtum victum habenti, an tanquam pauperi ab episcopo bona distribui poßint.*

8 *Beneficiarij qui dicantur cum administratione, & qui simpliciter & personaliter, & quare sic dicti.*

9 *Beneficiarij qui & quando vsufructuario & vsurario: & qui tantum vsufructuario comparentur.*

Beneficiarius simpliciter, fructus suos facit, de ipsis testatur, & ei sine hærede succedit ecclesia.

10 *Distributio de bonis ecclesiæ, quæ ex consuetudine moderata esse debeat.*

11 *Beneficiarij vsurarios excedunt, sed sunt infra vsufructuarios.*

12 *Alienatio mobilium, vel immobilium præter redditus facta per clericos est mortalis.*

13 *Prælati abutentes rebus deputatis pauperibus, vel cultui diuino, vltra peccatum, tenentur ad restitutionem.*

14 *Beneficiarius nulli restitutioni obligatur*

tur propter redditus male expensos, peccat tamen, nu. seq.

16 *Commendatarius nullum ius, sed custodiam tantam habet, & quò ad redditus quid iuris habeat.*

17 *Beneficium sine animo promouendi ad sacros ordines obtinens, non facit fructus suos.*

18 *Beneficiarius ex eo, quod suo victui detrahit, nec peccato, nec restitutioni alligatur.*

19 *Beneficiarius nobilis an licite possit sibi alimenta sumministrare ex redditibus, relicto patrimonio intacto, & nume. 21.*

20 *Clericus cum sufficienti patrimonio, an, & quando possit recipere beneficium.*

22 *Beneficiarius de redditibus in suos necessarios, & de se benemeritos, conferre potest.*

23 *Beneficiarijs consanguineis elargiri moderatè de redditibus ecclesię, matrem & filios spurios alere, & quo casu etiam dotare sorores liceat.*

24 *Beneficiarijs pro ratione personæ, generis, ordinis, & gradus, licet expẽdere prouentus.*

25 *Beneficiarius acquisita ratione stipendij suæ industriæ pro libito erogat.*

26 *Impensa pro obtinendo beneficio, & pro decentia ecclesiæ, vel pro hospitalitate decẽti de redditibus extrahere non prohibetur.*

27 *Beneficiarius debita iniustè contracta potest de redditibus soluere.*

28 *Beneficiarius acquirens post clericatum præsumitur de rebus ecclesiæ.*

29 *Hæres prælati in dubio, ne bona cedãt ecclesiæ, debet probare ex alio titulo obuenisse, quam ab ecclesia, secus si id constat, nu. seq.*

De fructibus beneficiorũ benè, vel malè impensis. Cap. XCIX.

1 Nimaduertendum est ꝙ † fructus beneficiorum ecclesiasticorum iure pontificio bifariam considerantur. Quidam. n. in genere constituti unt. vt habenti beneficium titulo canonico, & legitimo competant, & reddant. Alij vero distributione quadam velut diurnũ, & horarium stipendium his, qui regulariter quotidiano ministerio in celebrandis officijs diuinis subseruiunt ecclesiæ, distribuuntur. clem. 2. §. illi verò, de æta. & qualit. Hinc adeo hæ quotidianæ distributiones à primis fructibus differunt, vt appellatione illorum iste non veniant, c. vnic. de cler. non resid. lib. 6 Coua. lib. 3. var. resol. c. 13. in prin. Dixi, regulariter distributiones quotidianas deberi tãtum præsentibus, nisi absit pro seruitio Papæ. Hinc declaratum est in Concil. Constan. ses. 19. quòd beneficiati præsentes in concilio recipient omnes fructus, etiam distributiones, quæ dantur præsentib. nam censentur præsentes, vt ibi.

2 Rursum bona † ecclesiastica sũt subiecta oneri, vt ea, quę ministri eius sustentatis honestè superfuerint, insumãtur in pauperes, et si dicta bona sint diuisa, tex. est, in c. pen. §. fi. 12. quæst. 1. Vnde Greg. in cap. quia tua fraternitas, ead. quæst. inquit. Omne, quod superest in necessitatib. causis pijs, ac religiosis erogandum est, & dist. 44. in princip. ait Hiero. Tibi o sacerdos de altari viuere permissum est, non luxuriari: etenim non sunt domini, sed procuratores: quia patrimoniũ est Iesu Christi, c. cum secundum, de præb. c. episcopus, 12. quæst. 1.

3 Insuper pauperum † nomine intelliguntur ecclesiæ, monasteria, aliaque opera pia, D. Thom. 22. quæst. 185 arti. 7. vers. Respondeo, & ad secundum. Item pauperes dicuntur, qui licet habeant victum ad vitam seruandam, non tamen ad se decenter pro sua qualitate sustentandum, arg. ff. ex quib. cau. maior. l. in eadem. ff. de vsur. l. sed & si quid. gl. sing. in extrau. Io. de præb. vnic. versi. qui mendicant, quæ inquit, quòd mendicitas

4 † non est consideranda ex capite deficientiæ victus, sed iuxta personarum qualitatẽ. Quid. n. si homo illustris genere, vel eminẽ-

tis scientiæ habeat victum suum, sed iuxta decentiam suam indumenta, societatem, & alia necessaria non habeat, & solo victu sine dedecore status sui contentus esse non potest? negari non debet quin iste secundum se mendicare dicatur, arg. l. cum plures §. cum tutor, de administra. tut. de ædi. edic. l. cum alimenta, de iure doti. l. quæro, extra de præb. c. de multa. §. fin. de sim. c. & si quæstiones. Pro quo facit, quia ordo naturæ est, quòd non omnes sint æquales in corpore, in auth. de mona. §. ordinatione colla. 1. Vnde cum talis mendicitas non sit à iure determinata, arbitrariè erit considerāda, argum. extra de offic. delega. de cau. ff. de leg. 1. l. si domus. §. in pecunia arbitrium autem suum firmabit iudex secundum qualitatem personarum per iura supradicta, ff. de testi. l. tertia.

5 Hinc etiam † infertur, q̃ si pater, qui dotare filiam tenetur, testamento reliquerit filiæ dotem, tunc hæres tenetur dotare secundum illam quantitatem, quam æstimabit iudex in loco, qui habebit respectum ad substantiam debentis præstare, & eius, cui est præstanda, & ad qualitatem personarū. l. si filiæ. ff. de leg. primo, l. quæro. ff. de iure
6 doti. Hinc etiam nepos, † vel frater beneficiarij, qui ante adeptionem dignitatis humilis erat conditionis, & si secundum suam humilem conditionem habeat vitæ necessaria, tamē modo respectu dignitatis ipsius patrui, vel fratris beneficiarij pōt dici pauper, & per consequens potest beneficiarius aliqua iusta tribuere, quibus honorificè in sua domo conspiciatur. Hoc vero, quod dandum est, debet esse tantum, quantum extraneis eiusdem qualitatis dari possit, non tamen quò superbi, vel ociosi fiant, quia hoc est reprobatum per Conc. Trid. sess. 25. c. 1. de reform.

7 Hinc † si vnus est nobilis, qui habet alimenta, sed suam dignitatem conseruare nō potest, & habet forte puellas, quas nuptui tradere non potest, in subsidium vitæ, vel dotium, potest episcopus cui relicta est distributio in pauperes aliquid illi dari tanquam pauperi, quia licet non sit omnino mendicans, tamen secundum statum natalium suorum aliqua sustentatione eget, & ideo inter pauperes cōnumeratur, casus est singul. in l. si quis ad declinandam. C. de episc. & cler. secundum Bald. ibi in 3. colum. versi. circa tertium.

8 Præterea beneficiarios † aliquos dicimus habentes administrationem, aliquos vero non, sed simpliciter, & personaliter. Beneficiarij cum administratione dicuntur prælati, vel habentes curam animarum, vel iniungendi pœnitentias, vel habentes beneficium simplex cum titulo, cui est assignata certa dos. Beneficiarij simpliciter, & personaliter sine administratione dicuntur canonici, glo. in c. fi. de offi. ordi. lib. 6. cum qua glossa communiter transeunt doct. vt dicit tibi Francus. Et dicuntur simpliciter; quia tantum habent beneficium, non autē dignitatem, vel personatum, sed personaliter ideo dicuntur, quia prebenda datur personæ, attamen sine administratione, quia illam non habent in ecclesia.

Rursum, glossa in d. cap. fin. beneficiarios
9 † comparat vsufructuario in vita, cum vero cœperint infirmari, vsuario: Beneficiatos autem simpliciter, & personaliter vsufructuario tam in vita, quàm in morte quo ad faciendum fructus suos, qui de ipsis possunt testari, si tamen ab intestato decederent, eis ecclesia succederet, & ita inquit glossa, & est consuetudo generalis, quæ seruatur, & cum hac opinione glossæ transeunt communiter Doctores, & ita seruatur, vt inquit Francus in d. c. fi. Hanc tamen consuetudinem, vt sit valida, dicimus non tribuere maiorem potestatem, quàm in iure inueniatur expressum.

10 Nam † licet valeat consuetudo, vt prælati, & regulares possint distribuere de bonis ecclesiæ, intelligitur moderatè tātum, c. cæterum de donat. atque est de mente Hugonis, in cap. si episcopus 12. quæst. 5. dicentis valere consuetudinem tribuentem prælatis facultatem testandi de aliquibus mobilibus ecclesiæ, & sic in parua quantitate, nō autem de omnibus mobilibus, Io. Andr. in c. ad hæc de testam. quia esset contra legem diuinam, & naturalem, c. quæ contra, c. mala, c. frustra dist. 8. Sylu. in verb. clericus, 4. q. 2. Hinc mediam opinionem tenentes affirmamus; quòd hæc consuetudo debeat regulari secundum iura, Francus vbi supra,
11 dicimus beneficiarios † esse magis quàm vsuarios, sed minus q̃ vsufructuarios. Magis quàm vsuarios, quia ipsi possunt in suos, & alios pios vsus de omnibus redditibus beneficiorum disponere, cap. quia Ioannes iuncta glos. 12. quæstio. 2. Cum vsuarij in re aliqua, in qua vsum habent, nihil capere possint, præterquàm solum vsum quotidianum, Institu. de vsu, & habit. in prin.

Et

Et minus quàm vsufructuarios; quia illi possunt libere donare ob solam amicitiam & liberalitatem tam in vita, quam in morte, fructus suos quibuscunque voluerint. Beneficiarij vero minimè, sed tantum ad vsum pauperum, ita Concil. Triden. sess. 25. de reform. cap. 1. Omnino vsque decernit Sed ex his modo deueniamus ad casuum decisiones.

12 Prima. Clerici † alienantes bona immobilia, seu mobilia, quæ non sunt redditus, siue quæ inueniuntur applicata beneficijs sine solemnitate, peccant mortaliter, tenẽturque ad restitutionem, cap. sine exceptione cum simil. 12. quæst. 2.

13 Secunda. Abutẽtes † prælati, vel alij quibusdam specialiter deputatis pauperibus, vel capitulo, vel cultui diuino, præter mortale tenentur ad restitutionem; etiam si aliquid daretur in eleemosinam, nisi dent ijs, quibus sunt deputata, & idem de deputatis principaliter ad hospitia, & alia opera pia, D. Thom. quodl. 6. articu. 12. ad 3. versicu. aliter, & 22. quæstio. 185. articu. 7. in Concil. Triden. sess. 25. de reform. cap. 8. secus vero si abuterentur proprijs patrimonialibus, vel industrialibus, vel deputatis ad mensam, idest ad eorum vsum principaliter, Syl. in verb. Restitutio, 3. q. 5.

14 Tertia. Beneficiarius † & si malè, vanè, atq; profanè notabilem redditruum quantitatem impendit, non tamen tenetur ad restitutionem; & hoc intelligitur facta diuisione bonorum inter episcopum, & eius ministros, sicut communiter hodiè sunt omnes; quia tunc dicti ministri verè sunt domini eius fructuum portionis, quæ sibi contingit, cap. peruenit extr. de fideiuss. de cleri. non resid. cap. vni. §. vero lib. 6. Glo. in extr. Ioan. 22. suscepti de elect. Sylu. qui supra. Sotus de iust. & iu. libro 10. quæstio. 4. articu. 3. & 4. Turrecre. in capitu. videntes, 2. quæstio. 1.

15 Ea autem † bona specialiter vsui ministrorum deputata esse intelligo, quæ distinctè ab ijs partibus, quæ ex canonum diuisione fabricæ, & pauperibus assignatæ fuere, ministris competunt, quamuis eius sint quantitatis, quæ necessarium vsum excedant, vnde tunc si expendunt in profanos vsus, peccant mortaliter, non tamen tenentur ad restitutionem: sic D. Tho. 22. q. 185. artic. 7. & in quodlib. 6. art. 12. Sylu. in verb. clericus. 4. quæst. 20. & in verb. Restitutio, 3. q. 5. quorũ sententia benignior est nostrisq; temporibus admittenda ex totius Reipublicæ Christianæ consuetudine, qua plurimum adiuuatur, vt refert Couar. in c. cum in officijs, num. 3. de testam. & text. in cap. episcopus, 12. quæst. 1. & cap. 1. 12. quæstio. 3. probant acquisita ex redditibus ecclesiæ ad ecclesiam pertinere. Prælatum autem per luxuriam fructus consumentem ad restitutionem non teneri, quicquid contrariũ teneat Nauar. in apolog: de reddit. quæstio. 2. Monit. 7. q. vult beneficiarios in profanos vsus expendentes fructus teneri ad restitutionem. Sed vtrum id, quod diximus beneficiarios facta diuisione esse dominos illius portionis fructuum, quæ illis contingit,

16 Procedat etiam in † commendatario, resp. quòd non ita glo. in cap. nemo de elect. lib. 6. Cum dicatur habere custodiam tantum, Rota in decis. 343. quia commenda non tribuit ius in beneficio, nec facit prælatum, sed procuratorem cum legitima administratione. Immo etiam quantumcunque haberet quis ecclesiam commendatam in specie, vt perciperet temporalia ad sustentationem sui; tamen tenetur conseruare ecclesiam in suo statu, & facere deseruire per numerum clericorum consuetum, & hospitalitatem tenere, & solum tunc posset percipere superfluos redditus, deductis omnibus alijs oneribus ipsius ecclesiæ, arg. c. de monachis de præb. quod inducit dominus Nic. contra dominos Cardinales, & alios habentes ecclesias commendatas, vt refert Abb. in d. c. De monachis.

17 Sed an † si aliquis consequitur beneficiũ, non intendens promoueri ad sacros ordines faciat fructus suos. Dic ꝙ non. ita glos. in cap. commissa. §. porro, de elect. lib. 6. Vnde non potest salua conscientia tenere beneficium, & tenetur tam in foro conscientiæ, quàm in foro iudiciali, si de hoc constare potest, ad restitutionem fructuum, vt no. etiam ibi Franc. nu. 5.

18 Quarta. Beneficiarius, † qui de suo victu parcius viuendo seruat aliquid ex fructibus beneficij, non peccat, & liber est à restitutione, D. Thom. 22. quæstio. 185. articu. 7. ad 2. Sotus de iust. & iu. libro 10. quæstio. 4. articu. 3.

19 Quinta. Beneficiarius † nobilis potest conseruato patrimonio suo vitam ducere de redditibus ecclesiæ, Abb. in quæst. 4. dub. 4. & in quæst. 3. num. 11. Immo potest disponere de illis tam in vita, quàm in vltima voluntate ad suum libitum, per tex. in cap.

cap.pen. 1. quæst. 2. in versi. omnes, ergo tam pauperes, quàm diuites. Et in verb. stipendia non tanquam indigentes, sed tanquàm seruientes, & ista est communis opinio, vt inquit Abb. in cap. episcopus, num. 3. de præb. sequitur Couar. de testam. cap. 1. num. 2. Sylu. in verb. 4. quæst. 16. qui inquit
20 † quòd si clericus habens sufficiens patrimonium non solum secundum necessitatē naturæ, sed etiam secundum exigentiam status, & personæ, & ad eleemosinas faciendas recipit beneficium, vt bene dispenset, non peccat: modo sit dignus. Si vero recipit illud non intendens ecclesiæ deseruire, sed amicos ditare, & magis honorari, & delicatius viuere, tex. in c. clericos, & sequē. 1. q. 2. Imo. in d. cap. clericos dicit Io. quòd seruiendo ecclesiæ, si bona eius consumit, & ex cupiditate suum patrimonium seruat, peccat mortaliter, facit tex. in capitu. quoniam, in fi. 16. quæst. 1. Alias autem seruiendo ecclesiæ, licet viuere de ecclesia, & suis hæredibus seruare patrimonium, secundum Inn. in d. cap. episcopus. & ita communiter
21 tenent Doct. Dec. vero † in cap. postulasti, nu. 16. vers. in secunda, de rescrip. tenet contra Abbatem, inquiens beneficiarium nobilem non posse conseruato patrimonio viuere de redditib. beneficij: nec obstat opinio Abbatis, quæ præcipuè fundat in duobus, & primo, quia qui altari seruit, de altari viuere debet. c. cum secundum, de præb. quia illud intelligitur, de pauperibus, vt etiam ipse Abb. inquit, in d. cap. postulasti, per tex. vbi est casus, in c. sacerdos. 1. q. 2. cap. pen. 1. q. 2. nec etiam obstat, in quo habetur, q̄ stipendia dantur secundum merita clericorū, quia intelligitur de clericis pauperibus, & ad hoc facit ille tex. secundum ordinationē canonum. Postremo nec obstat tex. in d. c. pen. dum inquit omnes ergo tam pauperes, quàm diuites, quia cum tex. ille publica disputatione Patauij adduceretur, responsum fuit, quòd intelligeretur de omnibus, scilicet habilibus, idest pauperibus, vel de omnibus pauperibus, siue in maioribus ordinibus, idest, in sacris, siue in minoribus constitutis.

22 Sexta. Beneficiarius † iustè potest impēdere redditus sui beneficij in suos, atq; suorum necessarios vsus, & in remunerationē suorum de se meritorum iuxta seruitij meritum, ita sentit glo. in cap. res, 12. quæstio. 1. & in cap. relatum, lo secondo, de testam. vbi Abb. num. 8. & in c. cum in officijs, num. 6. eod. tit. inquit, quòd etiam consanguineo diuiti potest aliquid donare ratione seruitij, scilicet, quantum satis est ad satisfaciendum obsequijs, & muneribus acceptis.

23 Septima. Potest etiam † iustè beneficiarius consanguineis donare de redditibus ecclesiæ, vt pauperibus, vt habetur in Concil. Triden. sess. 25. de reform. capitu. 1. moderatè tamen, vt excludat indigentiam, non autem vt apponat diuitias, Caiet. 22. quæstio. 185. articu. 7. in fin. Hinc potest clericus matri impendere alimenta, capitu. 1. de cohab. cler. & mulie. Sic etiam potest alere suos filios spurios, c. cum haberet de eo, qui dux. in matri. quam poll. Nam licet peccauerit eos producendo, tamen ex quo procreati sunt, licitè eis impendit alimenta. Abb. in c. coniugatus, nu. 6. de conuers. coniug. Potest etiam à fortiori dotare sorores, & filias, ita Abb. in c. peruenit, de arb. gl. cū tex. in c. omnino confitemur, dist. 31. dummodo indigeant, vt in d. c. omnino, & non ad pompam, vel alium statum, argu. eorum quæ no. dist. 42. in princ. Sylu. in verb. clericus. 4. quæst. 15. Vnum tamen aduerte (sicut supra in p̄fationibus diximus,) quòd aliter considerandus est status ante adeptionem dignitatis, aliter post. Non enim soror alicuius archipresbyteris, quæ poterat dotari ante dignitatem fratris cum quingentis solidis, hodie post dignitatem eadem quantitate poterit dotari, facit text. in capitu. de multa, in fi. de præben.

24 Octaua. Potest † beneficiarius de beneficij sui redditibus expēdere non tantum ea, quæ decentiæ, & qualitati beneficij necessaria videntur, sed etiam quæ conditionem personæ decere videntur, seruata ratione generis, gradus, & ordinis, d. c. multa, in fine & in extr. Ioan. 22. execrabilis, de præb.

25 Nona. Beneficiarius † ea, quæ ratione stipendij personalis quæsiuit, vt quia erat doctor, aut bonus scriptor, expendere potest: nam ea acquirit sibi, & non ecclesiæ, atque potest de eis testari, c. quia nos, & ibi Abb. num. 3. & in cap. relatum, lo 2. de testam. Eadem ratione dicendum est de his, quæ acquisiuit ratione dignitatis, vel officij, vt celebrando, vel confessiones audiendo, Abb. in c. cum esses nu. 26. de testam. Syl. in verb. clericus. 4. §. 8. & est communis, Couar. cap. 1. num. 2. de testa.

26 Decima. Impendere † etiam poterit tm̄, quantum dedit de rebus patrimonialibus pro obtinendo beneficio c. iniustum. §. itē 12. q.

12.q.2.c.si episcopus 12.q.6.Abb.in d.c. cum esses, num. 31. Nec non quæ in decentiam, aut vtilitatem ecclesiæ expendit,arg. tex.in cap.. de monachis, de præben. Item potest expendere ea ; quæ in decentem hospitalitatem,vel in honestum conuiuium impendit,c.conuiuia dist.44.

27 Vndecima. Beneficiarius potest soluere debita etiam iniustè contracta de redditibus ecclesiæ,si alios patrimoniales non habet,capiendo sibi vt pauperi, Nauar. c. 25. contra Abbat. qui tenet quod in debitis nõ potest de redditibus ecclesiæ soluere, & ꝑ tex.in cap. peruenit de arbitr. Prima tamen opinio magis placet tanquam æquior.

28 Duodecima. Beneficiarius † acquisita post clericatum præsumitur de rebus ecclesiæ,& illius intuitu acquisiuisse, maximè in prælato,glo.& Doct.in c.1.de pecu.cler.sic & vxor præsumitur acquisiuisse de bonis mariti,vt in l.etiam C.de donat.int. vir. & vxor. & ceu administrator præsumitur acquisiuisse de bonis administrationis, vt voluit glos.in l. facultas. C. de iure fisc. lib.10. Vnde prælatus de his testari nõ potest, nec aliquis alius administrator ecclesiæ,nec ẽt Rectores hospitaliũ, vt in auth.licentiam. C.de epis.& cler. cuius ratio est, qa ex quo ꝑlatus non distinxit res suas per libellũ de rebus ecclesiæ,sicut debebat, vt probat̃ 12. q.2.c.manifesta,& c.sint manifestæ,præsumptio est contra ipsum, quod nullas tẽpore ꝓmotionis res habuerit, ex quo fuit in culpa non obseruando cautelam legis, vt voluit Innoc. in c.cum in officijs, de testam.

29 Hinc infert † ipse multum notabiliter,qđ si ille, cui prælatus relinquit talem possessionem etiam iure institutionis, eam occupauerit propria authoritate,quod ipse incidit in pœnam l.si quis in tãtam C. vnde vi. Vnde hæredes episcopi,siue prælati,probare debent bona ab episcopo sibi relicta ex patrimonio,aliove titulo,quàm ab ecclesia obuenisse,quod suaderi potest l. quintus. ff. de donat.int.vir.& vxo.& in l. etiam C.eo. tit.Couar.in c.1.nu. 6. & 9. de testam. dicit communem.

30 Et hoc in dubio.Verũ † si constat ꝙ clericus tpe promotionis habuerit aliquid, illud erit hæredis,non aũt ecclesiæ,quare deberet clericus illo tpe,quo promouetur,facere inuentariũ.Sed dubiũ est,an id,qđ dictum est de bonis acquisitis, locũ habeat in promissis factis prælato, & non exactis,respondet Lapus alleg. 113.ꝙ sic. Vide Boer. decis. 22. Concluditur ergo,ꝙ si debita,seu promissa prælato erant de proprio patrimonio, erunt hæredum, si vero erat ecclesiæ,vel sumus in dubio,erunt ecclesiæ.

SVMMARIVM.

1 *Vsuræ etymologia,& definitio cũ terminorum definitionis explicatione.*

2 *Vsura mentalis, & actualis quæ.*

3 *Tantundem, quantũ dedit,qui recipit, non committit vsuram, & plus etiã vt hic depennato per error.*

4 *Inimico iniuriato centũ soluere,vt acquiescat,an & quo casu sit vsura.*

5 *Debitor vsurarij mutuas pecunias socio concedens, vt eas vsurario cum vsura reddat, an dicatur vsuram committere.*

6 *Spes lucri non facit vsuram,nisi ea spe potissimum mutuans ad mutuandũ adducatur.*

7 *Gratior vt nobis qs fiat ex mutuo non modo sperare,sed etiã pacisci licet.*

8 *Mutuans respiciens aliud lucrum,prçter geatiam accipientis,vsuram cõmittit.*

9 *Sors multis modis sumitur.*

10 *Vsuram in mutuo duntaxat contingit fieri,& mutuum explicitum, implicitumve quid sit.*

11 *Locator quare lucrum de re locata capiat,sine vsura, mutuans verò non.*

12 *Lucrum proueniens ex dependentia conditionis appositæ in mutuo, vel ex re propria,non est vsura.*

De vsuræ Definitione. Cap. C.

Vi de vsurarum crimine ex professo hactenus tractauere, ab vsuræ significatione, deinde à definitione vt par est, idest à rei cognitione, negotium ipsum auspicati sunt.

Vsura

1 Vsura igitur † dicitur quasi vsus rei, quia ad vsum rei pecunia dat, vel vsus æris, idest pecuniæ, quod in idem recidit cum priori, secundum Goffre. & Hostiens.

Vsura vero omissis alijs definitionibus, traditis ab Inn. in c. 1. eo. tit. & à tex. in c. plerique; 14. q. 2. & à Goffr. & Host. in sum. eo. tit. §. 1. ita definiri potest. Vsura est volũtas capiendi lucrum aliquod tpale vltra sortem causa mutui principaliter pro sola temporis dilatione proueniens. Dixi. Voluntas. i. actus voluntarius; quia peccatum eatenus est peccatum, quatenus est voluntarium, c. quod autem 15. q. 1. vt è contra actus vt sit meritorius, debet esse voluntarius, vt docet Aug. de vera relig. c. 4. Vnde Ambr. 15. q. 1. c. non est. inquit Voluntarium sibi militem elegit dominus. & voluntarium seruum auctionatur sibi diabolus. Item voluntas idest actus voluntarius interior, vel exterior. Vt
2 hic † colligamus vsuram esse mentalem, de qua loquit̃ tex. in c. consuluit extra eod. Itẽ esse exteriorem, quam actualem quidã appellant. v. g. cum quis mutuo dat centũ Titio, pacto expressè apposito, vt recipiat ex cõuentione decem vltra sortem ipsam. Dixi. Lucrum aliquod, idest omne incrementum, seu superabundantia, & quicquid sorti mutuatæ accedit, siue consistat in pecunia, siue in fructibus, siue quouis alio modo vltra sortem, idest capitale, c. vsura, c. plerique 14. quæst. 4. De simon. c. in tantum.

3 Hinc infertur † quod si quis tantundem recipiat, & non plus, sicut non recipit lucrum, sic nec committit vsuram: rursum, si quis plus recipit, quam mutuauerit si tamẽ tale receptum non sit ei lucrum, puta quia alias erat ipsius recipientis. Pone depositarius, raptor, vel alias debitor mutuantis, recepto prius mutuo reddit cum mutuo depositum, vel rem raptam, aut alias debitam, etiam non alias redditurus, nisi ille mutuasset, nõ est dicendus vsuram recipere, ad hoc, cap. 1. eod. tit. in fin. & ratio est, quia nihil lucratur, imo etiam perdit, quia forte lucrum de mutuata pecunia recepisset: emit enim ille vexationem suam, cap. dilectus, el 1. de simo.

4 Item infertur † ꝙ si iniurias intuli Meuio, propter quod oportet me cũ maximo detrimento patrimonij mei tenere viros armatos, quare mutuo ex pacto centũ ipsi Meuio, vt mihi remittat rançorem, iux. tex. in c. fi. de pœni. dist. 5. non autem ex aliqua charitate, qua ad ipsum ducor, vsura non est, ratio est, quia mutuo nullum lucrũ paciscor, seu spero, sed tantum euito damnũ, quod timeo subire, idest ne vindictã de me sumat contra diuina præcepta, redimo igitur vexationem meam, d. c. dilectus, lo 1.

5 Attamen † si mutuo, vt remittat mihi actionem iniuriarum, vel interesse, vsura esset: quia aliquid lucri mihi accideret; cum illam posset absque peccato prosequi. cap. si quis contristatus, distin. 90. Non autem odiũ, d. c. fi. de pœn. dist. 5. Infertur etiam, ꝙ si debitor vsurarij mutuaret socio pecuniam eo pacto, quòd ipse restitueret vsurario sortem, & vsuras, quòd mutuans non erit vsurarius: quia nihil lucri percipit, 14. quæst. 3. plerique, quod tamen intellige secundum Io. Cald. in repet. capitu. 1. de vsur. quando talis secundo mutuans socio subdicto pacto omnino intẽdebat tũc satisfacere vsurario creditori suo de illa pecunia sic secundo loco dicto suo socio mutuata: quia tunc non fit pactum, vt vsuras committat, sed vt euitet damnum, vnde sibi nihil accrescit, 14. quæstio. 4. capitu. si quis oblitus. ibi aliqua incrementa, alias si non intendebat de illa pecunia soluere creditori mutuanti, vel intendebat quidem, sed creditor nolebat recipere, quia forte pro mutuo receperat pro sex mensibus, & vsurarius nolebat recipere ante terminum, nisi vsuras totius temporis recipiat, tunc talis peccabit, & si vsuras recipit, tenetur ad restitutionem. ita Ioan. Calder. qui supra. Di-
6 xi, temporale. Hinc fatentur † Canonistæ, quòd spes lucri non facit vsuram, quando spes illa non est principaliter mouens mutuantem ad mutuandum, sed charitas, & amicitia, licet secundario speret illum, cui mutuat gratiorem sibi fieri ex hoc, & ratio est, quia expressio eorum, quæ tacitè insunt, nihil operatur. l. 3. de leg. 1. cap. dudum, de præsump. Sed quòd ille, cui mutuo, sit mihi gratior, quàm si non mutuassem, hoc tacitè inest, & obligatur ad hoc obligatione quadam naturali. l. sed si lege. §. consuluit. ff. de pet. hæred.

7 Hoc enim † naturale est, vt benefacienti benefaciamus, vt ibi, ergo sequitur, quòd istud non solum potest cogitari, & sperari, imo potest etiam per mutuantem exprimi, seu in pactum expressum deduci. Et nisi sic diceremus, vix aliquis vnquàm esset mutuans, qui non esset vsurarius, qui mutuando saltem non speraret, ꝙ ille, cui mutuet ex hoc erit sibi gratior, & aliqñ iterum

rum cōplacebit, verum quod dicitur antidoralem obligationem posse deduci in pactum, non est veru:quia non sequitur consequentia. Est naturaliter obligatus, ergo potest in pactum deduci, vt no.glo.2.in c.1. 14.quæst.3.& Gof.in cap.consuluit, de vsur. & ratio est, quia deducere in pactum sapit spem lucri, secundum Goff. quia nascitur obligatio, & efficitur debitor ex pacto, qui ante nō erat, & sic vsura committitur, quia plus accipitur. Et nec obstat, de præb. cap. significatum, & cap.significasti, de electio. vbi contrarium videtur decidi:quia respōdetur, quòd illa onera, & debita inerant ex natura rei, & ex onere illi iniuncto: cum ergo deducantur in pactum, non est, nisi declarare, quod prius inerat.

8 At † si mutuarem, vt gratiam, & beneuolentiam habeam, sed primario sperans illa habita aliquid lucri. v. g. beneficium, castrum, vel mutuarem aduocato, vt beneuolentia capta patrocinium mihi præstet, & ob hanc causam mutuo, alias non mutuaturus, tunc esset vsura, ad hoc capit. consuluit, de vsur. Host.in sum.

9 Dixi vltra sortem, sors pluribus † modis capitur, primo in bonum. Vnde scriptum est. Sors cecidit super Matthiam. Secundo in malum, vnde scriptum est, super vestem meam miserunt sortem. Tertio capitur pro fortuna, vel euentu, vt in cap.sors.26.quæst. 2. Quarto pro sortilegio, cap.1.de sortileg. Quinto pro portione, seu hæreditate. cap. cum secundum, de præb. cap. cleros, distin. 21.has sortis species ponit glo.in proœ. clemen. versic. fortis. Hic autem capitur pro capitali, & principali pecunia data.

10 Dixi ex causa † mutui, vt ex hoc apertè intelligamus hoc crimen in aliis contractibus, quam mutui nequaquam accidere, atque ita verum est, dummodo accipiamus mutuum, siue sit expressum, siue explicitū, siue implicitum, nam in his committi pōt vsura. Est namq; mutuum explicitū, quando quis expresse mutuat decem. Implicitum autem illud dicitur, quando quis venderet merces suas vltra rigidū, & summum precium illis, qui emunt ad futuram pecuniam; nam hoc pacto committitur vsura palliata, implicitum enim dicitur hoc mutuum, quia vendit quis tibi merces pro 10. perinde ac si præsentem pecuniam solueres, sed quia non es soluendo, mutuat tibi venditor breui manu illa decem, vt eadem restituas cum lucro, & superabundantia, quæ est illud summum precium.

Dixi etiam ex causa mutui, quia lucra, quæ proueniunt ex aliis contractibus, puta

11 † locatione, aliarumq; rerum non dicuntur propriè vsuræ, & si diceres, quare potest locator aliquid recipere pro re locata, & non creditor pro re fœnerata. Io. And. post Goffr.in cap.fina.eodem tit.reddit rationem, quia locator retinet dominium rei locatæ.ff.loca.l.non enim.propter quod suę rei ad eum pertinet dominium: sed creditor non:sed transfert illud ad debitorem. l. 2.ff.si cert.pet. Item res locata consumitur, & deterioratur per vsum, & eadem res numero reddenda est, quod non est in mutuo, satis enim est, vt reddatur æquiualens.

Dixi pro sola temporis dilatione proue-

12 niens: quia si † lucrum eueniret ex dependentia conditionis appositæ in mutuo, vel ex re propria, non esset vsura. Hinc ex possessione per me empta quicquid venit ex ipsa, hoc totū meum est, licet multum excederet precium pro ea datum, vel ex mora, vel ex interesse, c.salubriter, de vsur. vel ex pœna non fraudulenter apposita, c.fraternitas 12. quæst.2. vel ex concessione pecuniæ ad pompam.l.3.§.penul.ff.commod. vel quia suscepit probabile periculum, cap. nauiganti, de vsu. vel pro industria, vel custodia mutuantis, non esset vsura, quia lucrum non veniret ex sola temporis dilatione, sed ex aliquo prædictorum.

SVMMARIVM.

1 *Vsura duplex.*

2 *Vsura, quæ & fænus dicitur, mortale parit, omni iure prohibita est, estq; indispensabilis, & quare.*

3 *Vsura prohibita fuit per prophetas, per legem euangelicam, per 4. Concilia, & per ius auth.*

4 *Vsura non approbatur, sed toleratur à iure ciuili.*

5 *Vsuræ nomen in iure ciuili sumitur pro interesse lucri cessantis, vel damni emergentis.*

6 *Vsura etiam apud philosophos prohibita.*

7 *Vsuræ quibus ex causis prohibitæ sint.*

De

De vsura ab omni iure prohibita, & quare. Cap. C I.

1 Vm vsura duplex † sit, Alia de qua Dominus, Luc. 19. inquit, & ego veniens cum vsuris exegissem illam, & hanc, absit, vt dicamus iniquam esse, sed maximè æquam, cum sit superexcrescentia spiritualiũ bonorum, quam exigit Deus volens, vt in bonis acceptis ab eo semper proficiamus, ita D. Tho. 2.2. quæst. 78. art. 1.

2 Alia † à legistis, quæ appellatur fœnus, quod est illud lucrum, quod accipitur ex mutuo, & talis vsura, est peccatum mortale, tum quia species est homicidij spiritualis, quia deuorat facultas hominum, cap. 1. de vsur. lib. 6. Tum quia species est furti, cũ per eam cõtrectetur res aliena intuito domino. Imo inquit clem. 1. §. fin. de vsur. ꝙ si quis assereret vsuram non esset peccatum mortale, esset hæreticus. Hæc autem omni iure reperitur prohibita. Primo à iure diuino, & in psalmis, & per prophetas, & in lege euangelica. De iure diuino. Exo. 22. Si pecuniam mutuo vsque opprimes. Item Deuter. 23. Ibi non fœneraberis fratri tuo ad vsuram, neque fruges, neque quamlibet aliam rem, s. quæ consistit in pondere, numero, & mensura. Hinc fit quòd vsura est indispensabilis, cum sit de iure diuino prohibita, quod procedit etiam si vsura erogaretur in pios vsus, cap. super eo de vsur. v.g. mutuo tibi centum, cum pacto, vt nihil mihi soluas, sed vt soluas decem pro centenario pro eleemosyna danda pauperibus, vel pro redemptione captiuorum, facit text. in c. nolite, & c. forte. 14. q. 5.

3 Est † etiã prohibita per prophetas, Vnde Psal. 14. inquit. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, qui pecuniã suam non dedit ad vsuram, cap. 2. dist. 47. Item in lege euangelica, quæ tanquam perfectior cæteris ne dum prohibet vsuram realem, sed ẽt mentalem, c. consuluit de vsur. & Luc. c. 5. Secundo est prohibita à iure canonico 14. quæst. 3. per totum, & 14. q. 3. & de vsur. c. super eo. Tertio in quatuor conciliis, vt habetur in c. quantum multi 14. q. 4. & dist. 48. c. 2. Quarto imperator quoque iure nouo authenticorum prohibet vsuras, per auth. de eccles. tit. §. 1. Quinto de iure ciuili, nam cũ Imperator in l. 1. C. de sum. tri. & fid. cathol. mandat seruari regulas, & traditiones Apostolicas, & Euangelicas, ergo prohibet vsuram, cũ in Euangelio sit prohibita.

4 Sed dicis si † prohibita est de iure ciuili, quare sunt tot tituli. ff. & C. de vsur. Resp. quod iura ciuilia non approbãt vsuras, sed tantum impunitas relinquunt; sicut & cætera crimina. v.g. Impunitum relinquit maritum interficientem vxorem in flagranti crimine deprehensam, l. gracchus. C. de adult. Item lupanaria ad euitanda maiora mala, & ratio est, quia finis legis ciuilis est conseruare pacem, & quietem reipublicæ. At finis legis pontificiæ est consulere hominum conscientiis, & animarum saluti, iux. D. Tho. 2.2. quæstio. 78 art. 1. ad 3. Card. cle. vnic. nu. 4. de vsur. Nonnunquam etiam capiuntur vsuræ in iure ciuili pro interesse lucri cessantis, & damni emergẽtis. Ita Bar. in l. 1. C. de sum. tri. & fid. cath.

5 Hinc † per titulum C. de vsur. pupil. prouisum est, vt quotiescunque tutor, vel curator est in mora expendendi pecunias pupillares in honestam industriam, & negotiationem, & eas in propriam conuerterit vtilitatem, teneatur ad vsuras pupillares, seu interesse damni emergẽtis, & lucri cessantis. l. tutor qui repertorium. §. si post depositionem, & l. si tutor constitutus. ff. de admin. tut. Hinc etiam sanxit ius ciuile per tit. C. de vsur. rei iud. quod reo condemnato, & non soluente condemnationem infra quatuor menses, si non fuerit appellatum, teneatur ad vsuras. Ita Couar. lib. 3. var. resol. cap. 2. in princ.

6 Sexto † prohibita est vsura secundum morales philosophos. Vnde Cato interrogatus quid expediret patri familias, an fœnerari? Respondit quid hominem interficere. Ac si dicat. Sic contra naturam est fœnerari, ac hominem interficere.

7 Sunt † autem prohibitæ vsuræ pluribus ex causis. prima, quia proximi, & maxime pauperes per hoc trucidantur, & depauperantur. 14. quæst. 4. cap. quod dicam. Secunda, ex fame, quia rustici prædia colentes potius ponerent pecunias ad vsuras, quàm colerent agrum, & sic fame possent perire gentes. Tertia quia idolatria. Plus enim gẽtes diligerent pecuniam, quã Deũ. Quarta ex dilectione, quia tenemur diligere proximum, sicut nosmetipsos, quod tolleretur si proximo subueniretur intuitu lucri, & non charitatis. Sexta, quia pecunia non est instituta ad germinandum, sicut nec sal, quod contrarium vult vsura: ita has rationes ponit

nit Inno. in rub. de vsur. Septima, quia venditur tempus, quod est commune omnib. & æqualiter concessum est omnibus, vt per D. Thom. in opusc. septuag. matert. Innoc. in rub. de vsuris.

SUMMARIUM.

1 *Manifestum quid dupliciter dicitur, vsurarij manifesti qui, & vnde dicantur, & nu. seq.*

3 *Actuum frequentia an, vt quis vsurarius manifestus dicatur requiratur.*

4 *Notorium fit ex vnico actu.*

5 *Manifestus vsurarius dicitur qui in iudicio, confessus, conuictus, vel damnatus est.*

6 *Testis etiam singularis probat contra manifestum vsurarium.*

7 *Confessus publicè coram sacerdote: & testibus, manifestus vsurarius dicitur.*

8 *Opinio communis, & actus publicè factus ad constituendum manifestum vsurarium requiruntur.*

9 *Confeßio extra iudicium qualis faciat vsurarium manifestum, & quid habeant deponere testes in hoc casu.*

10 *Vsurarius manifestus non absoluendus, nisi restituat, vel caueat, estque à communione exclusus.*

11 *Vsurarius neque testari, neque donare, nisi seruata forma cap. quamquam, de vsur. neque codicillos facere potest, & num. 13.*

12 *Cautio per vsurarios præstanda, vt sit idonea, qualis esse debeat.*

14 *Testamentum vsurarij ipso iure nullum, an fauore piæ causæ valere posit.*

15 *Vsurarij bona publicantur, sepultura priuantur, inter fideles habitare prohibentur, & sunt excommunicati, & infames ipso iure.*

16 *Vsurarius non ex solo pacto, sed exactis vsuris in pœnas prolabitur.*

De pœnis statutis contra vsurarios. Cap. CII.

Est adeo vsuræ crimen execrabile, vt non solum illa prohibita sit omni iure, sed etiam præter animæ damnationem, ac perditionem iux. tex. in cap. 1. de vsur. lib. 6. Canones multiplices pęnas statuerunt aduersus manifestos vsurarios. Sed priusque ad illarum explicationem deueniamus optimum erit discutere qui sint manifesti vsurarij.

1 Manifestum † altero ex duobus modis sumitur. Vno cum publicè omnibus videntibus quid agitur, altero modo sumi potest pro ipso actu frequentato. Hæc autẽ actuũ frequentia duobus in locis exerceri potest. Aut enim publicè in foro, vt qui manifestè, & palam vsuras exercent, & tenent publicè altare paratum, & mutuant omnibus sub vsuris, sicut meretrix in prostribulo constituta, arg. tex. in c. vestra, c. tua de cohab. cleri. ff. de ritu nupt. l. palam in princ. Bar. in l. 2. nu. 3. de furt. vel, qui credita pecunia exigũt vltra precium rigidum, de quorum numero vtinam hodie non inuenirentur, quandoquidem qui vendunt res, & merces credita pecunia vltra precium supremum, si id publice faciunt, manifesti dicuntur vsurarij notorietate facti, nam non solum dicũtur
2 † vsurarij, qui publicè mutuãt sub vsuris, sed etiam hi, qui merces vendunt credita pecunia vltra precium rigidum, Abb. in c. ad nostram, de empt. & vendit. Bar. in l. quis sit fugitiuus apud labeonem. ff. de ædil. edic. Et dicuntur manifesti ex ipsa operis euidẽtia, quæ nullam excusationem affert, c. euidentia, de accusat. Abb. consil. 22. colum. 2. vers. Item posset dici.

3 Alio mndo † hæc actuum frequẽtia exerceri potest in domo propria, vt hi qui domi has vsuras exercent, ita Bart. & Ange. in l. 2. ff. de furt. Abb. dicto cons. 22. num. 3. Do. Ant. in d. c. ad nostram nu. 2. in fin. de empt. & vend. qui quidem doctores volũt requiri assiduitatem, & frequentiam mutuandi, vt dicatur vsurarius manifestus, vnde inquiunt non dici manifestum, qui semel in camera quibusque volentib. mutuauerit, quæ verba non videntur vera, quo ad id, quod dicit, requiri plures actus; quia nullibi hoc dicitur. Vnde si manifestè semel mutuauit ad vsuras, videtur sufficere, vt dicatur manifestus vsurarius, quia manifestũ esse, nõ surgit ex

ex frequētatione, ita quod sine ea esse non possit, vt not. spec. de notorio crimine. §. sequitur de manifesto in prin. Non enim ponitur hoc in diffinitione manifesti, de quo de cohab. cler. c. vestra.

4 Item † etiam notorium potest esse ex vno actu, vt si quis coram populo interfecit hominem, notorius est homicida. ad hoc. ff. de testa. l. hæredes palam, in prin. Ita Card. in clem. 1. de sepult. quæst. 19. Dicitur etiam manifestum notorietate iuris, vt per confessionem, vel per conuictionem, vel condemnationem iudicis. gl. in d. c. vestra. Abb. in c. quia in omnibus nu. 2. de vsur.

5 Hinc † vsurarij manifesti dicuntur hi, qui confessi sunt delictum in iudicio, vel condemnati, aut conuicti testibus de vsuraria prauitate, glos. magistr. & ibi Doct. in c. 1. de vsur. lib. 6. Quod quidem intellige quo ad conuictionem, dummodo conuictus sit per iudicem publicatus, vt vsurarius, nam tunc facta dicta publicatione dicetur manifestus vsurarius, & non ante secundum Angelum intelligentem hoc verum, si sit conuictus ad minus per duos testes de veritate deponentes, arg. tex. in l. vbi numerus. ff. de testi. Etiam si testes deponant de seipsis, scilicet, quod ipsi receperint sub vsuris pecuniam ab illo, & valent tales testes in fauorem aliorum, tamen eis non prodesset, nisi postquam iudex declarauerit illum manifestum vsurarium.

6 Et † probant testes, esto quod sint singulares in eorum dictis, ex quo tractatur de probatione cuiusdam vniuersalis plura particularia continentis, facit quod notat Innocen. in c. qualiter el 2. de accus. & per Bal. in l. ob crimen. §. si testis. ff. de testib. Vbi intelligit hoc, quando agitur de probando quem manifestum vsurarium, secus si tractetur de receptione vsurarū, quando quis repeteret iam vsuras solutas, quia tunc requiruntur ad minus duo testes concordes, vt ibi per eum, Franc. in d. c. 1. §. 1. num. 1. de vsur. lib. 6.

7 Manifestus † etiam vsurarius est, qui coram sacerdote, & testibus publicè confessus est se esse vsurarium. & vsuras mandauit restitui, forte librum rationum tradens, ita glos. sing. in c. 2. de vsur. Sed aduerte secundum Bal. in l. 1. C. de sacrosanct. eccle. quod duo requirūtur vt censeatur manifestus vsu-

8 rarius, cōmunis opinio, † & fama, & actus publicè factus. Vnde si ꝓbaretur per duos, vel tres testes, quod esset vsurari⁹, si nō probetur communis opinio, vel actus publicè factus, non diceretur manifestus vsurarius, etiam si codices sui producerentur, quod dicit singulariter probari per l. scripturas. C. qui poti. in pign. Ex his infertur, ꝙ con-

9 fessio † facta extra iudicium faciet manifestum vsurarium, si fiat ita publicè quod in plurium notitiam deueniat, & ex ea resultet communis opinio, ꝙ sit vsurarius. Facit quod inquit idem Bal. in l. 1. C. de testam. in fi. vbi dicit sufficere, vt dicatur ꝙ testes sciat aliquem haberi pro manifesto & publico vsurario, licet non viderint fœnerari ar. l. 3. vers. publicè. ff. ad Macedo. Fran. in c. quamquam nu. 4. de vsu. lib. 6. His sic præiactis deueniamus ad pœnas contra ipsos statutas.

10 Quarum prima est, quod † vsurarius manifestus, qui non præstiterit cautionē sufficientem de restituēdo cum pignoribus, vel fideiussoribus, quando realē restitutionem facere non poterit ijs, à quibus eas extorsit: si præsentes sunt, alioquin eis, qui acquirere possunt, iuxta tex. in c. quamquam, de vsur. lib. 6. vel pauperibus, non est absoluendus in sacramento confessionis. d. c. quamquam.

Secunda est, quia est exclusus à sanctissima communione, cap. quia in omnibus, de vsur. & d. c. quamquam.

11 Tertia est, † vt non possint testari, nec donare causa mortis, d. c. quamquam, in fi. Vbi dicitur, ꝙ testamentum est ipso iure irritū, nisi seruata forma illius capituli, quæ est, vt fiat prius restitutio, vel præstetur cautio de restituendo, nec sufficeret, ꝙ testator in suo testamento præciperet vsuras restitui expressa certa quātitate, vel non expressa, nisi prius fieret restitutio, vel idoneè caueretur de restituendo hoc modo, videlicet quòd

12 præstetur † cautio illis, quibus debet fieri restitutio, si sunt præsentes, vel aliis personis, ex quibus quæratur directa actio, de quibus personis, ibi per gl. in verb. possent, vel istis personis absentibus episcopo loci, vel eius vicario, seu rectori parochiæ, in qua testator habitat, præsentibus aliquibus personis fide dignis de ipsius parochia, vel tabellioni de ipsius episcopi mādato, & cautio debet esse idonea cum fideiussore, vel pignore, & debet in cautione exprimi quātitas certa, quando de hoc manifestè apparet, alias debet exprimi, & moderari arbitrio recipientis illam: hæc omnia habentur, in d. c. quamquam, & ibi per Doct. Vbi ampliant dictum capitulum, etiam vt vsu-

13 rarij manifesti † non possint facere codicillos.

cillos. l. 1. ff. de leg. 1. vbi qui non potest testari, neque codicillari. Ampliant etiam ad quamlibet vltimam voluntatem, ità etiam Lapus in sua allegat. 123. quæ incipit, Ludi nomine. Ampliant similiter ad donationẽ causa mortis, siue ipsa donatio causa mortis fieret in ipso testamento, vel codicillis, cum tunc naturam sapiat vltimæ voluntatis, facit quod notat Bald. in l. hæredes palam. §. si. ff. de testa. & in l. senium. C. qui test. siue fiat separatim, & de per se, nam cum dispositio textus, in dicto capit. quamquam emanauerit in fauorem animæ, satis videtur idem esse dicendum indistinctè in donatione causa mortis, cum sit eadem ratio. Et quia fauore animę fit extẽsio legis correctiuæ etiam ex identitate rationis, vt dixit sing. Bart. in auth. sacramenta puberum. C. si aduer. vend.

14 Sed † quæritur, an eo casu, quo vltima quælibet voluntas est ipso iure nulla, an valeat fauore piæ causæ, si in vsurario manifesto appareant signa contritionis: Dominus Antonius de Butr. & Petr. de Anchara. per l. primam, C. de sacrosanct. eccle. dicunt validũ esse. Tamen cogita in hoc, quia cum in dicto capitulo quamquam, in principio, dicat non sufficere, licet vsurarius mandet restitui vsuras, nisi prius satisfaciat, vel caueat, prout ibi dicitur, & cum illud sit signũ contritionis, secundum no. per Doct. in capitulo à nobis, el secondo, de sent. excom. & tamen hoc non sufficit: ergo sequitur, ꝙ sola signa contritionis non sufficiant, nisi seruetur forma in dicto cap. quãquã, etiam ad pias causas, cùm Doct. vt supra teneant, ꝙ eo casu, quo non valeret testamentum vsurarij, non valeret etiam ad pias causas. Voluit ergo Papa indistinctè seruari formam dicti capituli quamquam, quod potuit facere ipse Papa, vt ibi per glo. in fi. & sic non obstat, dicta l. 1. Et hæc circa tertiam pœnam.

15 Quarta est † publicatio bonorum mobilium, & immobilium, vt in constit. Regni vsurariorum, & statuimus.

Quinta est pœna, quòd carent ecclesiastica sepultura, d. cap. quamquam, de vsur. & clem. eos, de sepult.

Sexta. Non possunt habitare inter fideles, & non debet eis locari domus in ciuitate, cap. 1. de vsur. lib. 6.

Septima. Sunt ipso iure excommunicati. cap. 1. & 2. de vsur. lib. 6. cap. quia in omnibus, extra eodem.

Octaua sunt ipso iure infames. 16. quæst. 1. infames. l. improbum. C. ex quib. caus. infa. irrog. Vnde sequitur, ꝙ eis dignitatis portæ non patent. Et cum frater possit annullare testamentum fratris instituta persona infami. Idem dicendum instituto vsurario manifesto. l. fratris. ff. de inoff. test. Bart. in d. l. improbum.

16 Limitanda † tamen sunt hæc, vt hæ pœnæ non procedant in his, qui fecerũt pacta vsuraria, & fęneratitios cõtractus, sed nondum vsuras exegerunt, oportet igitur, vt delictum sit consumatum, ita Geminia. & Franc. in cap. 1. de vsur. lib. 6.

SVMMARIVM.

1 *Vsuram quæ ad constituendam concurrere debeant.*

2 *Mutuans pecuniam eo pacto, vt aliquid pecunia æstimabile contingat mutuãti, vsura cõmittitur, & nu. 5.*

3 *Mutuare alicui pecuniam, quo ipsum ad suum molẽdinum attrahat, vsura est, & tenetur restituere, idem de eo, qui cogit, & nu. seq.*

6 *Mutuare ita, vt accipiens soli mutuãti vinũ nouum vendat, vsuram sapit.*

7 *Mutuans rustico, vt tempore vindemiæ, præstet operam, in vsuram incidit.*

Cautelam ad euitandam vsuram vide, in huiusmodi casibus.

8 *Mutuans pro beneficio, vel dignitate assequenda, vsuram contrahit.*

9 *Mutuãs regi quo tributorum onere leuetur, an vsuram incurrat, & quid si iudici, vel testibus ad redimẽdam vexationem.*

10 *Mutuare centum exigenda expensis accipientis vsura est.*

11 *Mutuans frumẽtum, vt alibi recipiat, vel illud corruptum, vt nouum recipiat, vsuram admittit.*

12 *Mutuare eo pacto vt accipiẽs pro pecunia merces capiat, vsurariè fit, num. seq. & 16.*

14 *Pactum cum rege de soluendo stipen-*

dia militibus, modo decem numerentur pro centum, vsuraticum est.

15 *Mercator mutuans, quo ementes adducantur ad se, in vsura se inuoluit.*

17 *Mutuans vt mutuo accipiat, vsuræ nomine male audit: fallit tñ, vt hic.*

18 *Mutui ratione quo casu citra vsurã aliquid recipere liceat.*

19 *Mutuare debitori decem, quo singrapham faciat etiam de alteris decem habitis, non est vsura.*

20 *Mutuans decem modios frumenti recepturus anno sequenti eodemmet mense, in eadem specie & qualitate recipere debet, & quo casu sit vsura, num. seq.*

22 *Mutuare sine expreßione diei restitutionis, eo consilio, vt tempore sibi opportuniori petat, an vsura committatur.*

23 *Stipendium à communitate accipere eo ꝙ velit habere paratas pecunias pro ciuibus egentibus, nõ est vsura.*

24 *Mutuare alicui, vt fideiubeat, vsura est, secus precium soluere.*

25 *Mutuans recipiens pignus fructiferũ, an & quando vsuram committat.*

26 *Pignori dare agrum sterilem, quem dominus culturæ non erat daturus, an poßit ex eo fructus capi.*

27 *Recipere ratione damni emergentis, vel lucri cessantis, non est vsura.*

28 *Vsura non expresso tantum, sed & tacito pacto committitur.*

29 *Pacto nullo præcedẽte, pro mutuo mutuãti aliquid vltra sortem dare, an præsumatur gratis, & an recta conscientia mutuans recipiat, num. seq.*

Quæ conditiones constituant vsuram. Cap. CIII.

1 TRes conditiones † mutuationem vsurariam reddunt. Primum quod id, quod expetitur sit pecunia æstimabile, secunda, vt ratione mutui expetatur, & non quia alias debitum, vel alia via. Tertia, vt ducatur in pactum expressum, vel tacitum. Rursum, accipere aliquid vltra sortem .i. lucrum ex mutuo sortis principaliter intentum, est omne, quod consistit in pondere, numero, & mensura, siue sit triticum, siue vinum, siue diuersi generis munuscula, cap. plerique 14. quæst. 3. Sed modo ad casuum decisiones deueniamus.

2 Prima. Mutuans † pecuniam alicui, cum pacto, vt sibi remutuet, vel vt pro ipso patrocinetur, vel intercedat, vel aliquid sibi scribat, vsuram committit: est enim aliquid pecunia æstimabile, ita gl. 2. c. 1. 14. q. 3. glos. in l. rogasti. §. si tibi, ff. si certum pet. Archid. in d. c. 14. quæst. 3. Io. Calder. in c. fi. de vsur.

3 Secunda. Pari ratione, Mutuare † pecuniam Titio, vt sic magis vadat ad suũ molendinum vel scholas, quam ad aliud, vel scholas vicinorum, vsura est, non tamen tenetur restituere totum, quod à Titio recepit pro pensione molendini, sed tenetur restituere tantum, quantum putat sibi valuisse illud commodum, quod recepit ex hoc, quod Titius accessit ad suum molendinum, ad quod non iuisset, si pecuniam non mutuasset, & intelligitur commodum cõcursus gentium, vel notitia, & fama, quã consequitur suum molendinum, & hoc quod Titius iuit ad ipsum, & ideo intantum obligatus est ad restituendum, quantum putat sibi valere illud tale commodum, quod cõsecutus est per Titium, non tamen restitutio debet fieri Titio, sed pauperib. eo modo quo fit de vsuris, sed si accedẽs ad molendinum passus est aliquod damnum, tunc bene illi fieri deberet restitutio, vsque ad quantitatem illius damni, tenetur etiam rescindere cõtractum, ita Ioan. And. in quæst. mercuriali, in reg. peccatum, de reg. iur. lib. 6. Ioan. Calder. in d. cap. fi. Innoc. in cap. plerique de immu. eccle. vide glos. in l. 2. ff. de calumniat. & in l. 1. ff. de offic. præf. vrb.

4 Et † idem dico de illo, qui cogit sua potentia molere in suo molendino homines, qui propinqui, & cum minori amissione temporis possent alibi molere, quia tenetur ad restitutionem tanquam vsurarius.

5 Tertia. Mutuare † similiter vt vadat quis ad suum furnum, vt colat suum agrũ salua sua mercede, vel ciuitati, vt interim dum suam pecuniam non soluit, sit immunis à vectigalib. vsura est, quia huiusinodi obligationes sunt pecunia ęstimabiles, Io. Cald.

in c.

in c.fi.de vsur.quem refert,& sequitur Petr. de Peru.in tract.de societ.4.par.col.9. versi. sed nunquid si dominus. Vnde in ijs casibus tenetur mutuās ad aliquam restitutionem, vt supra diximus in secūda decis.& ad dissoluendam obligationem, D.Tho.2.2.q.78. ar.2.in prin. Panor.in c.Nauiganti, de vsur. Couar.lib.3.var.resol.c.2.Ideo vt cōtractus iste sit liber à vitio vsuræ, minuatur preciū, idest, vt pro aliquo minori precio accedat ad furnum, vel colendum agrum, vel molendum,quia illa precij diminutio succedit loco damni.

6 Quod idem dicendū † est, quando quis mutuat pecuniam alicui cum pacto, vt accipiens teneatur vendere vinum nouum sibi, & non alij,eo precio, quo vēderet aliis, quantum illa obligatione tibi soli, & non aliis teneatur vendere,est precio æstimabilis, quare ad euitandam hanc vsuram ne mutues, sed commodes, & loco arræ pro anticipata solutione potes ei dare viginti, vt tibi obligetur tibi soli vēdere,& nō aliis.

7 Idem dicendum, quando † quis rustico mutuat pecuniam, vt tempore suo vtatur operis suis, idest, tempore vindemiæ, vel messis. item vt secum conducat alios vindemiatores,vel messores, quāuis iusto precio:quia tollit libertatem, quæ est pecunia æstimabilis, ideo vt talis contractus licite fieri possit,nulla mentio fiat de mutuo, nec re,nec verbis,sed fiat cōtractus locationis, & conductionis,idest, vt se obligēt messores, vel vindemiatores dominis seruire pro iusto precio, & domini in partem precij, vel loco arrhæ dent ei decem, vt cōducent eos,& non alios,& vt teneantur dicti messores dominis seruire, & non aliis,hāc praxim tradit Sotus,de iusti.& iur. lib.6.quæst. 1. art. 2. quod nota, quia dictæ conuentiones quotidie à dominis fiunt tempore vindemiarum, vel messium.

8 Quarta. Qui Regi,† Marchioni,aut Duci mutuat centum cum pacto, vt sibi conferat dignitatem, vel officium, vsurā committit:quia res est pecunia æstimabilis propter prouentus,& stipendia, D.Tho.Opusc. 21.ad Duciss.Brabā.Caiet.in verb.vsura exterior, casu 6. & 9.Nauar. cap.17.num.222. Sic mutuare centum episcopo, cum pacto, vt mihi,vel cōsanguineo meo conferat beneficiū vsura, seu simonia vsuraria est, Nauar. in tract.de vsur.num.17. Nam quamuis beneficium sit spirituale, & per consequens, nec emi,nec vendi possit,cum non cadat in nostro commercio. l.inter stipulantem. §. sacram.ff.de verb.oblig.tamen dicitur precio æstimabile non in se, sed propter prouentus,& redditus, qui colliguntur ex illis.

9 Quinta. Regi mutuare,† vt ab eo tributorum onere exoneretur, siue vt per priuilegium subsignatum fiat nobilis,vsurā committit:quia illud est pecunia æstimabile,nisi forte in propatulo sit ꝙ illa tributa per iniquitatem,& tyrannidem exigantur, Sotus de iusti.& iu.lib.6.q.1.art.2.quia tunc fecit ad redimendam vexationem suam.

Hinc qui pro certo scit se habere iustam causam in aliqua lite,& dubitat ne propter potentiam partis aduersę condēnetur,ideo mutuauit quinquaginta iudici, vt faciat ei iustitiam,vel totidem testibus, vt vera deponant,& postea restituant,nullam cōmittit vsuram,quia mutuans nihil aliud intēdit, quàm redimere vexationem suam, D.Tho. 2.2.quæst.18.artic.2.Caiet in verb. vsura, 1. Sotus,de iust.& iur lib.6.quæst.1.art.1. & 2.

10 Sexta. Qui † mutuat centum non in pecunia mutuata, sed cum pacto, vt illos exigat à suis debitoribus suis expensis,qui sunt difficilis exactionis, vsurarius est, quoniam illa exactio pecuniæ est lucrum precio æstimabile, cum sit lucrum in creditore cum damno debitoris,Caiet.in verb. vsura. vers. 10.Sotus, qui supra, art. 2.

11 Septima.Habebam † frumentū, seu oleū in Apulea. illud tibi mutuo, vt illud mihi restituas in loco conuentionis,puta, Neap. vsuram committo, quoniam debitor grauatur vectura, quæ est lucrum precio æstimabile. Sot.d.art.2.Eodem peccati genere reus est,qui frumētum corruptum, aut corruptioni proximum, vel vinum acidū mutuat, cum pacto,vt sibi reddat frumentum nouum, vel vinum nouum.

12 Octaua. Mercator † qui mutuat cū pacto pecuniam, vt debitor totum mutuum, vel partem in mercibus suscipiat, vsuram committit, quamuis iusto precio vendat, quod procedit quando re vera ille mercibus non egeret,sed cogeretur onere,ratione mutui, tum quia obligatio illa emendi æstimabilis est pecunia, tum ratione mutui, nam tunc cum maiorem copiam vendit mercator, quàm vendidisset, lucrum etiam reportat: Sotus art.2.

13 Hinc mercatores † qui indigenti regi stipendia militum ea ratione ei mutuant, vt milites in mercibus partem suscipiant,partem vero in pecunia,maximam vsurā committunt,

mittunt, vt pluribus rationibus demonstrat Sotus, art.2.qui supra.

14 Pari ratione Rex,† qui suis militibus, aut famulis stipēdia soluturus est intra certum tempus, & ob nummorum inopiam intra illud tempus soluere non potest, si quis cum Rege pacisceretur se illis soluturum, dummodo detur sibi plusquā aliis, eo quod soluerit, v.g. decem pro centum vsuram committeret, arg. tex. in c. in ciuitate de vsuris: nisi ratione interesse veri excusaretur: quāuis rex dicat se gratuito dona iongem illius pluris facere: cum donatio non ex liberalitate, sed ex necessitate quærendi pecuniam fiat, Nauar. c.17. num. 246.

15 Mercator, etiam qui † sartori pecuniam mutuat, vt ducat emptores in sua officina ad emēdum pannos, vsurarius est, ob illam obligationem, qua sartor astringitur ad emendum pannos, quæ precio æstimabilis est, Abb. in cap. fi. de vsur.

16 Pariter mercator † qui dedit Meuio pecuniam. v.g. 30.15. in pecuniam numerata, & 15. in pannis, cum pacto vt teneatur restituere 30. in pecunia numerata, vsurā committit: quia accedit lucrum creditori, vendūtur. n. bona apotechæ, quæ fortè nunquā vēdi poterāt, & hoc est precio æstimabile.

17 Nona. Qui decem † tibi mutuat, vt cum ipse indiguerit, totidem illi remutues, vsuram committit: quia illa obligatio ciuilis est precio æstimabilis, D. Tho. 2.2. quæst. 78. ar. 2. ad quartum. Caiet. verb. vsura exterior. Hinc sequitur optima regula, quod obligatio naturalis quotiescunque remanet in sua essentia, non inducit vsuram in temporalibus, nec simoniam in spiritualibus, Felin. in c. ad audientiam, el 2. num. 10. de rescript. Couar. lib. 3. var. resol. c. 1. num. 2. Limitatur vero hoc vltimum dictum, vt non procedat quādo mutuum reciprocum fit eodem die, & eodem instanti: quia hoc casu nulla est vsura, sed contractus innominatus, verbi gratia, do vt des. D. Tho. qui supra.

Et hæc circa primam conditionem, scilicet, vt precio sit æstimabile.

Secunda conditio, est, vt ratione mutui exigatur, ad excludendum lucrū, quod percipitur ratione laboris, vel quia illud sibi debebatur, vel ratione obligationis, aut ratione lucri cessantis, vel damni emergētis, sicut ex infrascriptis decisionibus manifestabitur, quarum Decima in ordine est.

18 Mutuans † si ratione mutui laborē subiit ad illud recuperandum, potest aliquid in eius compensationem accipere, c. ad nostrā in fi. de reb. eccle. nō alien. Sylu. in verb. vsura 1. quæstio. 32. hinc qui aliquid accipit ob iustam mercedem laboris sui, vel famulus ea ratione, quia numerat magnam pecunię summam, vel quia capit aliquid pro sumptu, & labore mittendi pecuniā mutuatam longe absenti, non peccant: quia non mutui, sed ratione laboris accipiunt, Nauar. cap. 17. nu. 209. in fine.

19 Decima. Qui absque † arbitris tibi mutuo dedit decem, quia ea in iudicio negare potes, conceditur huic pro sua cautela, ne amittat illos decem, vt si voluerit tibi mutuare alia decem, possit mutare ea lege, vt coram tabellione sibi syngrapham subscribi facias pro omnibus viginti: nam licet illa obligatio sit æstimabilis pecunia, ea tamen illi debebas, cauendum tamen est hoc casu debitori per redditionem chirographi debiti, ne postea ipse, vel eius hæres petant, vel accipiant sponte solutum, idem Nauar. qui supra.

20 Vndecima. Mutuo † tibi mense Ianuarij decem modios soluendos frumenti eodem mense sequentis anni, teneor tibi eosdem modios decem remetiri eiusdem qualitatis, siue longè maioris annona tunc veniebat, quando tu mihi dedisti, siue longè minoris, & idem est vini iudicium, & aliarum rerum vsu consumptibilium, ratio est, quia non debeo tibi precium ratione mutui, sed corpora in eadem specie, & qualitate. Sotus, de iusti. & iure, lib. 6. quæst. 1. artic. 2.

21 Duodecima. Qui † mensus est frumentum vetustum, obligans eum, vt sibi remetiatur nouum, sciens fore melius, & maioris precij, quàm quòd mensus fuerat tempore, quo illud mutuo dedit, vsuram committit: quia petit frumētum melioris quantitatis, quam illi tradidit, Syl. verb. vsura, 1. q. 17. secus tamen si principaliter mutuat, ne suum corrumpatur, & valet, aut valebit tanti, vel pluris tempore mutui, quàm recēs sibi soluendum, Nauar. c. 17. num. 224.

22 Tertia decima. Qui † mutuat non signata die, qua solui debeat pecunia, auaritiæ nota inuri potest, non autem iniustitiæ: si quidem expectare tempus, quando valet, vt auaritiæ euidentissimum signum est, ita iniustitia nulla est: nisi mutuans operam det indirectè, vel directè, ne debitor aliter antea soluat, quāuis possit. Sicut est diues ille, qui nolens, vt semper mense Augusti anni fertilis soluat, prædicit illi, vt illo tritico ad

suam

suam vtilitatem vtatur, & nullo pudore afficiatur, eo ꝙ non soluerit. At vero dum pactum interuenit, vt solutio non fiat ante certum tempus, quando coniecturę docent auctiori precio æstimandum, vsurarius contractus est, Sot. lib. 6. de iust. & iu. quæst. 1. ar. 2. Nauar. c. 17. nu. 225.

23 Decimaquarta. Suscipere † stipendium à ciuitate ea ex causa, quia obligatur se paratum esse ciuibus mutuare, quoties pecunia indiguerint, non est vsura: quia hoc non ex mutuo, sed pro obligatione accipitur, Sot. qui supra artic. 2.

24 Decimaquinta. Mutuans † alicui, vt pro eo fideiubeat, vsurarius est, attñ si fideiussor precium recipit, vt fideiubeat, minimè vsuram cõmittit: quia ea obligatio, qua astringitur suo nomine soluere, æstimabilis est pecunia, & ideo vendibilis. l. hoc iure. §. 1. ff. de dona. & ibi Barto. Nauar. cap. 17. num. 283. L. A. in nu. 6. 7. & 8.

25 Decimasexta. Qui mutuat † recipiens à mutuario pignus fructiferum, debet compensare fructus in sortem, capitu. 1. & 2. de vsur. nisi in casu in cap. conquestus, eodem titu. Vel si tantum in pignore impenderit, quantum vtilitatis ex eo percipit, vel si equum paruæ vtilitatis in pignus accipit cũ onere alendi eum, vel domum egentem tanta, vel maiori impẽsa refectionis, quàm pensio eius valeat. Extra tamen hos casus vsuram committit, qui pignore vtitur, vt refert, Nauar. capitu. 17. nume. 216. Hinc Reges, aut magnates nullatenus possunt vrbibus, aut villis, quas in pignus mutuo suscipiunt, extra sortem frui absque vsuraria prauitate. Remedium tamen est, vt non recipiant, nisi eas cum pacto retrouendendi: quia tunc fructus emptoribus obueniunt, Sotus qui supra articu. 2.

26 Decimasexta. Dans † pignori sterilem agrum, qui non erat frugifer, nec debitor colere cogitabat, & si secundum Sotum articu. 2. in fin. forte non sit condemnandus is, qui pignori accepit, & facit frugiferum, vt in sortem ducat fructus: cum nullum damnum patiatur debitor, tutius tamen est, quòd teneatur in partem solutionis fructus suos collectos ex pignore accipere, quos debitor non colligebat, ob plures rationes, quas affert, Nauarrus in manu. cap. 17. num. 216.

27 Decimaseptima. Recipere † aliquid ratione lucri cessantis, vel damni emergentis vsura non est; cum non ratione mutui illud recipiatur, vt infra latius dicemus.

28 Decimaoctaua. Circa † tertiam conditionem vsuræ, quòd nõ ducatur in pactum aduerte, quòd non solum qui cum pacto expresso coram arbitris, vel sine arbitris mutuat, vt aliquid recipiat, vsurarius est, sed etiam qui nutibus insinuat voluntatem debitori, vt aliquid vltra sortem persoluat, vsurarius est: quia inest tacitum pactum. v. g. qui mutuando sic diceret. Ecce mutuo tibi. Tu scis vsum, ego non habeo vnde viuam, soles esse gratus alijs, & huiusmodi, Sot. lib. 6. quæst. 1. artic. 1. col. 2.

29 Sed quæro † vtrum dans aliquid vltra sortem creditori, qui mutuo pecuniam dedit, vbi nulla pactio interuenit, præsumatur gratis, & liberaliter dare. Item nunquid recipiens præsumatur recta conscientia, & non deprauata recipere. Ad primum resp. quòd sic. Ita firmat Ioan. Andr. in reg. peccatum: & ratio est, quia cum debitor sciat se naturaliter, & ad antidora obligatum, cap. cum in officijs, de testam. de dona. cap. 1. ff. de pet. hæred. l. sed si lege. §. consuluit, videtur potius gratis, quàm coactus, & inuitus dare: & hoc potissimum cum ex tali pecunia sic gratus, & sine vlla pactione ex re mutuata multum lucratus est, vt sæpè contingit, quod quidem verum est, quando illud, quod vltra sortem dedit, fuit post debitum sortis extinctum, alias si duraret pręsumeretur metu repetitionis sortis id actũ, argum. eorum, quæ no. in l. sortem. §. si quid falso. ff. de condictio. indebit. de iureiur. cap. debitores. Vidimus enim sæpe per experientiam, ꝙ mutuo accipientes pecuniam sunt in tanta, & tali egestate, quòd quicquid volent creditores, facient vt dilationem habeant in restitutione sortis.

30 Ad secundum, Resp. † quòd sic, quia quilibet præsumitur bonus alio non dato, & suæ salutis memor, 1. quæstio. 8. sancimus, de homic. significasti, el secondo. verum tales possent esse præsumptiones, quòd contrarium esset dicendum in foro exteriori. Pone enim quòd probetur, quod talis consueuit ad vsuras mutuare. Item quod consueuit, quoticscunque videbat sibi nihil dari vltra sortem, mutuum, vel depositũ reddere, & alteri, qui consueuit dare vltra sortem mutuare, quid iudicabis de tali, nisi malum? Ita Io. And. in Spec. de vsu. super prima forma libelli, in foro autem interiori stabitur dicto creditori.

SVMMARIVM.

De interesse, siue dāni emergentis, siue lucri cessantis. Cap. CIIII.

1 QVia interesse † certum est, quòd de iure canonico, & ciuili possit peti, vt in capitu. sacro, vbi plene Doct. & per Innocen. de sent. excommu. in cap. peruenit, de fideiuss. cap. dile-

dilecti, de foro competen. cap. fin. quod met. cau. cap. constitutis, de procur. 2. quæst. 1. in primis, & 12. quæst. 2. cap. si quis. Ideo quærendum nobis est quid sit interesse. Item quotuplex sit. Rursum in quibus casibus iustè accipi possit.

2 Circa † primum glo. in l. 1. C. de senten. quæ pro eo, quòd inter. dicit, ꝙ est damnum emergens, & lucrum cessans. Inno. vero in d. c. sacro. inquit, quod est æstimatio in pecunia numerata, quod succedit in locum cuiusq; rei, si non detur, vt debet, vel facti, si non fiat, vt debet. Et hæc diffinitio bona est, vt approbat Speculator in titulo de fructibus, & interesse.

3 Hoc vero interesse triplex esse † tenet glo. in d. l. 1. & Inno. in d. c. sacro, scilicet, cõmune, conuentum, & singulare, l. 1. vbi glo. ff. de acti. empti. l. 3. §. vlt. ff. de eo, quod cer. loco dari oportet, & in l. libertis, in fi. ff. de re iud. Conuentum est pecunia in conuentione partium promissa in defectum primæ conuentionis non completæ, text. no. in l. fi. ff. de præto. stipul. & in l. fi. ff. de condi. tritica. (Exemplum) si vendis mihi domum centum aureis, & si non tradas, promittis decem pro interesse, si promissio non est completa potes agere ad decem ratione conuentionis.

4 Commune † interesse est æstimatio rei, quæ communiter fit apud omnes. l. precia rerum. ff. ad l. Falc. l. si seruum. ff. ad l. Aquil. Vt, debebas dare mercatori equum tempore nundinarum, non das, oportet quòd ipse emat cariori precio, teneris ad id, quod interest, quod communiter æstimarent homines ad valorem equi, quem emit. Interesse singulare, siue affectionis est, quod communiter plus vni, quàm alteri valet propter aliquam causam particularem. Vt commodaui codicem meum, quem habeo, & apostillis, & remissionibus, & scriptis refertum, si non reddas: non solum ad precium commune teneris, sed etiam ad meam singularem vtilitatem, facit tex. in l. si cui fundus. ff. de lega. 1. in l. si in emptione. ff. de minor. Alia exempla ponit Spec. in tit. de interesse. §. viso.

5 Dynus vero † in cap. mora, de regul. iur. libro 6. dicit vnicum tantum esse interesse, scilicet, æstimationem damni, & lucri, nam commune interesse non est propriè interesse, sed precium commune rei, d. l. precia rerum. Interesse vero conuentum dicitur potius pœna, quàm interesse: nam si duo stipulantur: & vnus ait. Si mihi centum non dederis Kalendis Februarij, promittis mihi mille. ista mille non interesse conuentum, sed pœna erit stipulationi adiecta. an autẽ sit debita, vide Afflic. decis. 135. pulchrè, & nos infra, & de hac materia vide Afflic. decis. 150. Interesse rursum aliud est damni emergentis, aliud lucri cessantis.

6 Damnum † quippe emergens est detrimentum, quòd mutuator causa illius mutuationis patitur, vt si ruentes ædes reficere quis parabat, aut annonam emere in æstate per totum annũ, & ob importunas amici preces mutuat illam pecuniam, tũc præmissa commonefactione à mutuante mutuatario, omne damnũ, quod mutuator sine sui negligentia patitur, dicitur damnum emergens. v. g. si cogitur frumentum carius emere. l. si sterilis. §. cum per venditorem. ff. de act. empt. Et hoc debetur mutuanti, quatenus interest non solum de iure ciuili, vt est text. in l. curabit versic. ratio. C. de act. empt. sed etiam de iure canonico, glos. in capitu. conquestus, de vsur. in capitu peruenit, versicu. indemnem, de fideiuss. l. 2. C. de vsur. cum similibus. Et istud interesse, siue vsura debetur sine mora, quamuis possit dici, quòd etiam sit mora saltem irregularis, quæ reipsa contrahitur, vt notat Barto. in d. l. curabit, facit glos. in l. euictis. §. fina. ff. de vsuris.

7 Lucrum † vero cessans est si mercator pecuniam negociationi expositam precibus victus mutuat, nam tunc petere potest, vel damnum, quod patitur, quia statuto tẽpore nõ soluitur, vel quia lucrum, quod augere poterat, cessat, Nauar. in manu. capitu. 17. 211. & in tracta. de vsur. nume. 40. & 41. Et hoc interesse etiam debetur, vt notat Innocent. in capitu. sacro, de sentent. excommunicatio. Abb. in capitu. venerabilis, de excep. dicit esse notabile, quod idem dicit in capitu. P. & G. in primo notab. de offi. deleg.

8 Sed an † interesse alterius interesse peti possit, videtur dicendum, quòd non: quia interesse succedit in locum vsuræ, & vsuræ vsurarum prohibentur. l. placuit. ff. de vsur. l. fina. C. eodem, ergo & interesse interesse prohiberi debet, vt subrogatum sapiat naturam eius, in cuius locum fit subrogatio. §. fuerat, instit. de actio. de quo late ibi per Iaso. Corne. consi. 155. lib. 5. vel potest dici, quòd aut interesse interesse est in magna quantitate, aut in minima, primo casu

exigi potest; in secundo non Vrsillus decis. 291. vide tex. in l. vt nulli modo, C. de vsur.

9 Præterea interesse † est duplex, aliud intra rem, seu circa rem, aliud extra rem. Interesse intra rem, siue intrinsecum est illud, quod ex re ipsa prouenit, vt fructus, partus, & similia. Sic textus, in l. si sterilis. §. cum per vēditorem. ff. de act. emp. (Exemplum) mutuasti mihi frumentum, vel vinum reddendum in festo Paschatis, quod non reddis, valuit mense Augusto decem libris, teneris quanti plurimi valuit à tempore moræ. l. vinum. ff. si certum petatur. Et dicitur interesse intra rem, quia immediatè procedit ex re, idest frumento. Extrinsecum vero est æstimatio damni emergentis, seu lucri cessantis extra rem prouenientis, vt quia non tradidisti fœnum tempore præstituto, quamobrem equi mei perempti sunt, extra rem est, & non debetur dicta l. si sterilis. §. cum per venditorem.

10 Rursum sciendum † est quòd tribus casibus præcipuis interesse iustè debetur. Primo, quādo debitor fuit in mora, Deci. cons. 167. In causa, quòd coram nu. 8. vol. 1. L. P. De materia vide Affl. decis. 150. Secundo, quando creditor inuitus per vim, vel per metum mutuo dedit. Tertio, quando à principio ita fuit conuentum inter partes.

11 Postremo. Sciendum † est, ꝙ vt possit tuta conscientia exigi interesse lucri cessantis multæ conditiones requiruntur tam ex parte dantis mutuum, quàm ex parte recipientis, quàm ex parte lucri cessātis. Ex parte enim dantis mutuum tres conditiones requiruntur, prima vt ipse creditor, siue mu-

12 tuans † nō sit solitus fęnerari, iux. Affli. Decis. 20. Aymon consi. 189. quæ tamen in foro animæ non videtur necessaria, sed tantū in foro exteriori ad euitandum iudicium vsurarum, quia esto, ꝙ fuerit solitus fenerari, tamen si hoc casu dedit pecuniam re vera negotiationi exponendam, licitè potest exigere interesse lucri cessantis. Ideo prima conditio in iudicio animæ est, vt verè coram Deo habeat pecuniam illam expositam industriæ, vel negotiationi, l. 3. §. fin. ff. de eo ꝙ cert. loco, Affli. qui supra, Sotus lib. 6. q. 1. art. 3. Nauar. c. 17. nu. 112. circa finem, & in tract. de vsur. nu. 54. & sequen.

13 Secunda Conditio † est, vt ipse creditor malet pecuniam suam negotiationibus occupare, quàm mutuare cum interesse: q̃a principalis causa mutuādi debet esse subsidium proximi indigentis, vel vt saltem habeat se indifferenter, vt non magis animus eius declinetur ad mutuum dandum cum certo lucro, quàm ad negotiandum cum lucro incerto, vt optime Medina. C. de restit. tit. de vsur. q. 3. concl. 3. Caiet. ad D. Tho. 22. q. 78. art. 2. ad 1.

14 Tertia, & vltima, vt † faciat pactum sine scādalo pusillorum, & malo exemplo aliorum, ne dum actiuè, sed etiam passiuè. Vnde ab omni specie scandali abstinere docet nos Apost. 1. Thess. 5. & c. cum ab omni de vita, & hone. cleric. Affl. deci. 20. Vnde nihil cum scandalo faciendum est, argum. text. in cap. generalis in fi. distin. 54. & c. 1. distin. 51. Facit tex. in c. 1. in Conc. Trid. sess. 14. de reform. ibi quam cum præpositorum scandalo. Hinc dixit Abb. in c. ex literis el primo, de homic. posse episcopum clericum etiam inuitum permutare à sua parochia, in qua sine scandalo stare non potest.

15 Et † adeo scandalum euitandum est, vt propter illud omittatur, quod de iure esset faciendum, c. aliquantos, dist. 51. & propter scandalum aliquid conceditur, quod alias non conceditur, c. presbyteros dist. 95. Hinc infertur, ꝙ licet irregularis occultus ante dispensationem non possit celebrare absq; peccato mortali, si tamē probabiliter credit scandalum exoriri, nisi celebret, poterit licitè celebrare, secundum Nauar. c. 27. de irregul. nu. 239. Quod idē dicit de moniali incidente in censurā Papalem, & nos alias diximus in prima parte c....

16 Hoc tamen requisitum † non est necessarium ad euitandam restitutionem, sed tātummodo ad euitandum scandalum. Vnde si quis pacisceret de hoc interesse lucri cessantis, quamuis peccaret ratione scandali, quod est contra honestatem, & charitatem, iux. D. Thom. 22. quæstio. 43. in princ. Non tamen teneretur ad restitutionem, cum non peccauerit contra iustitiam, ob quod solum fit restitutio, Nauar. cap. 17. nu. 6. Ad euitandam tamen omnem suspicionem poterit fieri contractus, tali forma, S. obligetur. N. pœnes acta curiæ de restituendo sortem principalem vna cum interesse lucri cessantis: quia illa obligatio fouetur calore iudicij, & ita creditor tutus erit in vtroque foro.

17 Ex parte vero † accipientis mutuum duplex conditio requiritur. Prima, vt debitor sit admonitus de interesse tā damni emergentis, quàm lucri cessantis, siue certi, siue incerti, & ita admonitus velit accipere cum

cum illo onere, Cou. lib.3. var.resol.cap.4. Sotus lib.6.q.1.artic.3.Secunda, vt mutuum accipiens non sit in extrema, vel quasi extrema necessitate, ita vt sit præceptum mutuo dare, & non consilium, Affli. decis. 20. Alias exigi non poterit hoc interesse, nec etiam de eo pacisci, cum ex præcepto teneamur extremè egētibus subuenire, Arch. Flor.par.2.tit.1.tit.7.cap. 15.Sotus qui supra Nauar.de vsur.nu. 56. & sequen.

18 Ex parte vero † ipsius lucri cessantis hæ conditiones requirunt. Prima, vt danti mutuum, lucrum verè & non fictè cesset. v.g.si q̄s habet pecuniam, qua nō vult negotiari, vel quia non potest, vel non vult negotiari, vel nescit, dando hanc pecuniam mutuo non potest pacisci de interesse lucri cessantis, cum verè non cesset lucrum, Iason in l. 3.§.fi.ff.de eo ꝙ cer.loco.Bar.in l.vnic.C.de sent.quæ pro eo quòd inte.Docto.in c.conquestus, de vsur.Vel habet quis, dico, millia parata ad emptiones censuum, & duo alia in arca reposita otiosè, mutuauit quod erat expensurus in emptionibus, non ideo potest petere lucrum cessās, cum haberet alia duo, quibus poterat negotiari, Sotus d.art. 3.in fi.Nauar.cap.17.num.212. cond. tertia, & de vsur.num.54. & seq.

19 Secunda.Vt lucrum † sit iustum, alioquin non potest exigi interesse lucri cessantis. v.g.Mutuasti mihi centum, & vis exigere lucrū, eo quòd solebas mutuare mercatori, qui dabat tibi lucrum, non potes illud petere: quia illud lucrum erat vsurariū, ideoq; iniustum, & non debitū, Abb. in c.conquestus, nu.6.de vsur.Hinc infertur, ꝙ viduæ solitæ mutuare dotem suam, (nisi adsit contractus iustus census vel societatis) nō possunt accipere interesse: quia est vsura.

20 Tertia conditio † est, vt interesse sit intrinsecum, non autem extrinsecum, & lucrum non sit immodicum: quia extrinsecū, interesse exigi nō potest, vt supra diximus, & Naua.de vsur.nu.43. v.g.Mutuaui tibi vinum, aut frumentum, & quia non habui, fame serui necati sunt, aut nisi mutuassem, aliquid lucratus essem, hoc interesse dicitur extra rem, & ideo non debetur. Quarta conditio, vt interesse lucri cessantis æstimetur arbitrio boni viri, non quantum est in re, sed quantum est in spe. Sotus de iu.& iu. lib.6.quæst.1.art.2.in fi.Sed ex his modo deueniamus ad casuum decisiones.

21 Prima.Mercator † qui re vera pecuniam negotiationi exponere firmiter decreuerat, si alteri mutuat ex pacto ratione lucri cessantis aliquid plus arbitrio boni viri, pensatis conditionibus negotij, recipere pōt, facit tex.in l.2.§.fi.ff.de eo ꝙ cer.loc. & gl.ibi. Sotus de iu.& iu.lib.6.q.1.art.3.in fi. Et hoc modo de hoc lucro incerto pacisci potest, scilicet, quēadmodū alij mercatores eisdē temporibus lucrabuntur, iux.Alex.in l.quod te.ff.si cer.pet. deductis tamen expensis, & periculis, Iason in l.3.§.vlti. ff. de eo, ꝙ cer. loco.Couar.lib.3.var.resol.c.4.

22 Immo † à principio licite potest conueniri de certa quantitate, habito respectu ad interesse verisimile, Nauar. cap.17.num.11. versi. Et quod. Quæ quidem taxatio videtur facta inspecto futuro euentu, vt tollatur difficultas probationis, vt est bonus text. in l.fi.ff.de præto.stipul.Dec. in c. cum venerabilis nu.63.de except.

23 Sed aduertendum † quòd circa istam taxationem debet haberi respectus ad pericula, labores, & expensas, quas verisimiliter passurus esset negotiator: quia lucrū intelligitur deductis laboribus, expensis, & periculis.l.1.C.de fruct.& liti.expen.l.fructus. ff. solu.matri.Hinc patet quòd delaturus merces ad nundinas, vbi pluris valebant, non potest ad instantiam alicuius tanto pluris hic vendere, quanto ibi valebant. Similiter expositurus pecuniam suam negotiationi, vel emptioni non potest exigere tantum ex illa negotiatione, vel emptione quantū lucratus fuisset v.g. centum, sed computato labore, & periculis aliquid plus forte, ratione potentiæ prædictæ: ratio est, quia non tenetur ad aliquid plus accipiens mutuo, quàm si dictam pecuniam furaretur, sed si furaretur, non teneretur ad restituendum lucrum integrum, sed aliquid minus arbitrio boni viri, ergo nec accipiens mutuo, Caiet.22.q.78.art.2.versi. initium autem, in verb.vsura.1.quæst.23.

24 Secunda. Creditor † qui inuitus per vim, aut metum mutuat pecuniam alicui, licitè potest recipere interesse, idem est, si per preces importunas mutuasset. Inuitus autē dicitur, qui per metum etiam reuerentialem mutuat. Exemplum. Si patria mea cogit me diuitem ad mutuandum ei pecuniam, de qua vere intendebam negotiari, possum id, quod ex eis lucratus essem, licite recipere. Sic cum preces domini habeantur pro iussu. l. prima. ff. quod iuss. Si habeo mille paratos ad negotiandum, & Dominus meus rogat me ad sibi mutuandum

tuandum, possum tute mille mutuare cum pacto vt mihi det interesse. Quamuis dictũ interesse excedat decem pro centenario: quia circa interesse habetur oculus ad veritatem, & non ad bullam Papæ Nicolai. Vnde si de illis mille deductis periculis, & expẽsis lucratus fuissem quindecim, vel viginti pro centenario, possum licite percipere interesse ad præfatam rationem.

25 Hinc † infertur, quòd mercatores, qui coguntur ab officialibus regijs, vel vniuersitate, vt mutuent pecuniam, possunt pacisci de interesse, & exigere, quamuis excedant summam vsuræ legitimæ, quia attenditur veritas, scilicet quantum iuste, & legitimè poterant lucrari.

26 Coactus † etiam & inuitus mutuare dicitur, qui ꝑ preces importunas mutuat: q̃a vis, metus, & preces æpuiparantur, vt inquit Affli. decis. 69. num. 5. Exemplum. Habebam pecuniam expositam negotiationi licitæ, precibus importunis à quodam familiari mutuaui pecuniam, possum licitè petere interesse lucri cessantis, Sotus lib. 6. q. 1. arti. 3. Salic. in auth. ad hæc. q. 19. & 25. C. de vsur.

27 Hinc † nota quòd preces importunæ nõ solum sunt causa, vt interesse debeatur, sed etiam vt rescripta ipsa inualida reddantur; l. 1. C. de bon. pet. subla. lib. 10. vbi glo. Pariter electio habita per importunitatem est inualida. cap. osius de elect. glo. in cap. miramur distin. 61. Abb. in cap. 1. de præb. Sententia quoq; lata per importunitatem potest reuocari. Et si quis ingressus fuerit in religionem per importunitatem ipsorum religiosorum, licet emiserit professionem, eius tamen bona non acquiruntur monasterio, sed ipsis consanguineis, & hoc ratione dictæ importunitatis, Abb. in cap. præterea de offic. deleg. glo. in c. fi. 30. q. 3. Inductus quoque ad ludum per importunitatem non tenetur soluere pecuniam, quam perdidit Abb. in c. clerici, & ibi Innoc. de vita & hone. cleric.

28 Quinimo † si mulier ipsa donet viro, vel è contra propter importunitatem, talis donatio non valet, etiam si morte confirmetur, Iason in l. prima. §. si quis. ff. de verb. obliga. Principes quoque, & prælati, qui in ingressu possessionis, vel status, vel dignitatis multas solent gratias concedere ipsis subditis, possunt tuta conscientia ipsas reuocare, si propter eorum importunitatem concesserunt, Calder. consi. 3. de iur. iu. Fely. in c. 1. de probat. Solent enim satis offerre memorialia in tali ingressu ad impetrandas gratias, ex quo censentur in illo initio propter importunitatem concessæ, Barb. in c. cum olim. de rescript.

29 Vbi Bald. dicit † quòd si concessa fuerit aliqua gratia illustri viro præsente actuario, censetur propter importunitatem concessa, Quomodo autem hoc sit cognoscendum, tradit Andr. de Iser. in c. 1. §. porro, quę sit prima caus. amitt. ben. quòd in hoc standum est dictis ipsius Principis, si ex mera liberalitate concesserit, an propter importunitatem adductus. Vnde non requiritur aliqua probatio extrinsecus. Sic etiã & in præsenti, qui propter preces importunas mutuauerit, licitè poterit petere interesse.

30 Tertia, qui sponte † sua, non vi, aut fraude, sed rogatus mutuat, põt præuisum, formidatumve damnum emergens in pactum deducere absque vitio vsuræ. v. g. si domus ruinam minatur, D. Thom. 22. quæst. 78. art. 2. Dummodo de illo mutuatarium admoneat, secus tamen si tacitus vltroque mutuet: tunc enim non posset damnum emergens exigere: nam sibi imputandũ est damnum, quoniam si alter rem sciret, nollet forte sub illa conditione mutuũ accipere, Couar. lib. 3. var. resol. c. 4. Sotus de iu. & iu. lib. 6. q. 1. art. 3. Hinc infertur, ꝙ mutuo accipiẽs non tenetur soluere damnum, quod nõ fuit præuisum, neque cogitatum, sed forte postea superuenit: quia non cogitauit soluere nisi simplex mutuum.

31 Quarta. Et si † multi graues Doctores, vt Aymo Craue. consi. 185. Alex. consi. 46. Deci. & Innoc. in c. Nauiganti, de vsur. Sot. d. ar. 3. affirment non posse inter partes conueniri à principio de interesse lucri cessantis, quando quis sponte sine vi mutuat pecunias; Contraria tñ opinio receptior est, vt tenet Caie. in verb. vsura, c. 2. D. Th. 22. q. 78. ar. 2. & q. 62. ar. 4. Syl. in verb. vsura el 1. q. 19. Conrad. de contract. q. 3. Cou. lib. 3. var. resol. c. 4. nu. 5. Nau. c. 17. nu. 211. & de vsur. nu. 43. vsq; ad 60. Dummodo seruentur omnes conditiones, de quibus supra diximus, & vere cesset lucrum. v. g. Habeo mille paratos negociationi, petit à me Petrus ista mille, possum licitè conuenire de interesse lucri cessantis, quia pecunia mea erat exposita negotiationi, & ita procedat opinio affirmatiua. Quod secus esset si dictam pecuniam tenerem in arca ociosam, cum animo ꝙ nolebam negotiari.

32 Sed quæritur an in illis † religionibus; vbi frequen-

frequentantur emptiones censuum, v. g. Neap. licitum sit mihi, qui non sum solitus negotiari, mutuando pecuniam alteri, petere interesse lucri cessantis. Respõdet Couar.lib.3.var.resol.c.4.ꝙ sic, non excedendo tamen decem pro centenario, sicut solent fieri dictæ emptiones cẽsuum. Verum cum dans ad census nõ possit quando velit rehabere suum, imo stat in periculo amittendi suum, si forsan recipiens ad census vergeret ad inopiam, vel essent alij creditores anteriores; quod secus est in mutuo, nam quando sibi placuerit, poterit repetere sortem principalem, ideo consulerem mutuãti, vt eius lucri cessantis non excederet summam octo pro centenario.

33 Quinta. Mercenarium † impediens à suis operibus vi, aut fraude, tenetur illi refundere lucrum cessans, si autem suis solis precibus vult amore sui cessare, nihil ei debet. Sotus lib.6.q.1.art.3.col.2.

34 Sexta. Cũ interesse lucri cessantis requirat tot conditiones; ꝓpea consulendum est, vt à tali contractu abstineatur, sed ex post facto seruatis prædictis conditionibus non sunt contrahentes damnandi, nec tenentur ad aliquam restitutionem. Arch. Flor. 2 par. tit.1.c.7.§.15. Nauar. de vsur. nu.53.

SVMMARIVM.

1 *Dotis, vel fideiußionis causa quando liceat vltra sortem aliquid petere, vide casus, & amplia in fructibus de pignore fructifero, vt nu. seq. & ratione alimentorum à socero genero promissorum. nu.3.*

4 *Mulier fructus rei, sibi asignatæ ab hæredibus mariti, donec soluatur dos, licitè capere potest.*

5 *Interesse ratione moræ, vel regularis, vel irregularis licitè petitur.*

6 *Maritus, pacto interposito in solutione dotis, non potest interim quicquam petere.*

7 *Creditor à debitore moroso an aliquid accipere posit ob moram, & num. seq. quid in mercatore, & quid potissimum requiratur, nu. seq.*

10 *Interesse ratione dubij potest peti. vide remißiuè.*

11 *Vsura, vt pœna peti posit, distingue, vt hic.*

12 *Pœna imposita in fraudem vsurarum peti non potest, & quot modis ita imponi dicatur.*

13 *Pœna an sit imposita in fraudem vsurarum, assertioni statur creditoris.*

14 *Ecclesiam non debere res ablatas cum augmento recipere, id quomodo intelligatur.*

15 *Vsura pecuniæ ad pompam locatæ, vel commodatæ, vel ab inimico, & etiã à debitore gratis data, licite accipit.*

16 *Vsura an sit, reddere creditori minorẽ summam, eo ꝙ terminus anticipetur in reddenda pecunia, & nu. seq.*

De casibus in quibus permittitur vsura. Cap. CV.

1 CAsus, in quibus † potest aliquid vltra sortem peti, & non est vsura, sunt hi. Primus ratione interesse, tunc enim potest aliquid exigi ratione damnorũ, gl. in l.2. C. de vsur. l. curabit. C. de act. emp. in c. conquestus de vsur. Hinc sequitur, quòd mulier potest petere alimenta anni luctus ab hæredibus viri loco interesse post tamen moram in restitutione dotis, Card. Flor. in clem. vni. de vsur. Hinc sequitur quòd si fideiussi pro te, & quia tu ad tempus constitutum non soluisti, habui necesse pro te soluere, & cum pecuniam non haberem, illam sub vsuris accepi, possum à te petere principale, & vsuras, quas solui, vt est text. in cap. peruenit de fideiuss. & cap. constitutus eod. tit. Bald. in l. in contraria, in prin. ff. de vsur. & ratio est, quia non est lucrum, sed euitatio damni. Infertur etiam, quòd quando socer tradit fundum genero pro causa dotis, potest tunc gener percipere fructus vltra sortem dotis, si tamen sustinet onera matrimonij; quia tunc debẽtur fructus pro interesse, & non pro vsura, c. salubriter de vsur. quem text. singularem dicunt Bart. & Alexan. in l. insulam. §. vsuras. ff. sol. matri. Couar. lib.3. var. resol. capitu. 1. qui quidem

2 text. in cap. salubriter ampliatur † etiam si vxor promiserit dotem marito, & pro pignore

gnore dederit rem fructiferam: nam adhuc facit fructus suos, quamuis regulariter fructus rei pignoratæ computentur in sortem. Ampliatur secundo, vt non solum maritus propter dilationem dotis soluendæ, faciat fructus suos rei pignoratæ, verum etiã possit licitè conuenire cum dotante, vt donec soluatur dos, dẽtur ei tot aurei singulis annis pro centenario ratione interesse onerũ matrimonij, vel lucri cessantis. Abbas in d. c. salubriter, & Coua. qui supra.

3 Ampliatur † tertio quando vir non accepisset congruam dotem, sed pepegit cum socero, vt per tot annos se, suamq; familiã aleret, quia etiam in hoc casu potest petere vsuras dotis, quia illa alimenta succedunt in supplementum dotis. Nam quamuis videatur non posse maritum percipere vsuras dotis, cũ cesset ratio tex. in c. salubriter, scilicet quia ipse non sustinuit onera matrimonij, tamen quia remanet alia ratio videlicet, ꝙ passus est vir interesse lucri cessantis, ideo potest petere, Couar. qui supra.

4 Ampliatur † quarto in vidua, nam si hæredes mariti paciscuntur cum muliere, vt soluto matrimonio teneat aliquas proprietates mariti, donec sit sibi soluta dos, fructibus in sortem datis non computatis, tale pactum valet, ita Innoc. & Host. in d. c. salubriter. Nauar. c. 17. nu. 212. sic etiam posset aliquid pro centenario petere. v. g. Neap. ad rationem septem pro centenario, vt est cõsuetudo ĩ scriptis, quę incipit. Viro mortuo. Extra Neap. taxatum est per sacrum consilium Regiũ ad rationem quinq; pro centenario, Affli. decis. 284. Capic. decis. 65. & 24.

5 Secundus casus, quando † interesse peti potest, est, quãdo ille, à quo petitur interesse, fuit in mora, nã tunc potest peti in vtroq; foro. l. magnam. C. de contra. & com. stipul. l. mora. ff. de vsur. Abb. in cap. 1. & cap. conquestus de vsur. & ratio est; quia morosus, & fur æquiparãtur. l. inter stipulantem §. 1. ff. de verb. oblig. Quod intellige, siue fuerit in mora regulari, seu irregulari, idest, quando re ipsa contrahitur ratione interesse, vt est glo. in c. cum venerabilis, de except. Secus si non sit in mora: quia sine illa non debetur vsura. l. lecta, vbi Bar. ff. si cer. pet. Vnde si datus sit terminus à creditore ad soluendum, durante termino non debetur hoc interesse, ita expressè tenet Domi. Anton. de Butrio. in capitu. salubriter. columna secunda, de vsur.

6 Vbi cõcludit † quòd quando actum fuit à principio, vt dos soluatur in certo termino, interim durante termino nihil põt maritus consequi, ex quo non est in mora propter datam dilationem: quod tamen intelligitur, quãdo maritus concesserit dilationem nullo accepto pignore, vel pacto conuento. Nam si vir recepto pignore posset aliquid recipere. Quod idem dicendum esset, quando actum esset inter partes, vt pro interesse, quod patitur ille, qui dilationem dedit, interim aliquid soluatur. Abb. in consil. 66. Quo ad claram decisionem lib. 1. notat Paul. de Castro in l. Iulianus. §. ex vendito. ff. de act. empt. Tali enim casu non fuit data dilatio simpliciter, sed secũdum quid, & ideo conuentio debet obseruari. l. 1. §. si conuenerit. ff. depos.

7 Creditor † etiam aliquid accipiens à debitore, qui est in solutionis mora contra ipsius creditoris voluntatem, vsuram nõ cõmittit; quia illud accipit ratione moræ. l. cũ quidam. ff. de vsur. Sylu. in verb. vsura. 1 q. 26. quia tandiu debitor dicitur in mora, quandiu mutuum retinet contra voluntatẽ creditoris, Abb. in d. cap. conquestus. Caiet. in verb. Vsura exterior. Quod si vero creditor terminum prorogando aliquid perciperet ratione temporis, vsuram committeret, qđ secus esset, si fieret ad euitandum aliquod suum dammum, & ad sui indemnitatem, puta, quia oportet eũ accipere sub vsuris, aut rem propriam vilius iusto distrahere, quia tũnc non est vsura: non enim debet quis ex impenso seruitio grauari.

8 Et idem † secundum Pe. de Anchar. super cle. graui de vsur. Si hoc fecit ratione lucri cessantis, si erat mercator & illam pecuniã intendebat exponere negotiationi, vel alteri iusto exercitio lucratiuo, secus si erat talis, qui talem pecuniam retinuisset arca, cum hac tamen modificatione, quòd non potest exigere totum lucrum, sed quod illud valebat in dubio.

9 In prima † tamen particula præsentis casus scilicet, quando debitor retinet contra voluntatem creditoris, hoc requiritur, quòd possit mutuator accipere aliquid sub vsuris, quòd monuerit debitorem, quòd oportebat eum accipere sub vsuris, ita Caiet. 22. quæstio. 178. articu. 2. versicu. ex prima namque regula, & quòd non posset aliter pecuniam accipere nisi sub vsuris. Ita Innoc. & Host. in cap. peruenit de fideiuss. cap. constitutus eod. titu. B. Bernardinus in suo ser. qui incipit. Si quis sermonem meum

serua-

seruauerit. Exemplum potest poni in mercatoribus, qui mutuant pecunias sibi reddendas in talibus nundinis, certe, si debitor non reddit, tenetur creditori facta monitione soluere ratione moræ omne interesse, & damnum, & etiam vsuras, si ab aliis pro suis negotiis peragẽdis susceperint, ita probatur in d.c. peruenit de fideiuss. Caueãt tamẽ mercatores ne ab aliis pecunias mutuo recipiant volũtariè, vt inde extorqueãt à creditoribus loco interesse damna, quæ prætendunt sustinuisse.

10 Tertius casus † est ratione dubij, vt in c. in ciuitate, cap. Nauiganti de vsur. sed de hoc infra. cap. dicemus.

11 Quartus est, quando † vsura petitur, vt pœna, 12. q. 2. cap. in legibus. Et tunc aut pęna est iudicialis, idest, à iudice imposita, & statuta ad puniendam contumaciam debitorum, qui cum possunt, contemnũt pecuniam in termino statuto soluere creditori, & tali casu non est vsura, arg. 23. dist. c. quamquam in fi. si vero pœna sit conuentionalis, idest, de communi partium cõsensu apposita in contractu, vt saltẽ pœnę metu pecunia in termino soluatur, vsura non cõmittitur, dũ tamen intentio sit recta, arg. dist. 23. c. quamquam, & de arbitr. c. dilecti.

12 Quando tamen dicta † pœna videatur apponi in fraudem vsurarũ secus esset. Hoc autem pluribus modis contingere potest. Primus si creditor solitus esset fęnerari. l. Iulianus. ff. de actio. empt. arg. tex. in l. qui semisses. ff. eod. Secundus. Si pœna excedat interesse. Tertius quando quis mutuat apposita pęna, nisi intra diem statutam soluerit ei, quem ab initio credebat ad eam diem soluere non posse, quia tunc id, quod exigit, obligatur restituere. Idem si pęnam exigeret ab eo, qui sine sua culpa per impotentiam non soluit. Idem si soluta parte debiti totam pœnã exigit, maximè si obligatio esset indiuisibilis, Syl. in verb. vsura. 1. quæst. 28. Nauar. c. 17. nu. 215.

13 In his † tamen casibus an pœna sit imposita in fraudem vsurarum, in foro animæ statur assertioni ipsius creditoris. Verũ extra hos casus exactio pœnæ licitè peti potest. l. prædia. ff. de actio. empt. quod sum. Angel. limitat à laicis non à clericis. quod verum est, si scandalum inde oritur ratione personæ: alias non subest ratio, maximè iudice eam ex suo officio applicante. Vnde secundum Hosti. vt refert, & sequitur sum. Ros. etiam religiosi possunt petere pęnam etiam conuentionalem ab eo, qui non seruat arbitrium nõ ex impotentia, sed ex negligentia, vel contumacia, etiamsi nullum prætenderetur interesse, vel damnum.

14 Quod † autem dicitur in c. fraternitatis. 12. q. 2. quòd ecclesia res sibi ablatas non debet recipere cum augmento, idest pęna, intelligitur in foro pœnitentiæ, secundum Archid. vbi sufficit duplum, nisi præcesserit condemnatio. Ita Sylu. in verb. pœna quæstio. 25. versic 7.

15 Quintus casus † est, in quo potest aliquid percipi vltra sortem, quando commodatur, siue locatur pecunia ad pompam, l. 3. §. pen. & l. seq. ff. commod. notat glo. in sum. 14. q. 3. & in c. conquestus. Sextus, quando recipiuntur vsuræ ab inimico. 14. q. 2. ab illo. Septimus, quando debitor gratis offert aliquid creditori, arg. 1. q. 2. sicut.

16 Sed quid † dicendũ de casu, qui frequentissimus est. N. debet Titio centum solidos persoluendos post duos annos, vel tres, creditor vult remittere debitori tertiam partem, vel quintam, si soluit ei in primo anno, quando ipse petierit, an contractus iste sit vsurarius. v.g. si propter anticipationem temporis creditor recipiet pro centũ octoginta. Et videtur quòd sic, quia hoc facit ratione temporis anticipati. Et regula est vniuersalis in vitio vsuræ, quòd quãdo plus recipitur quàm datur ratione tẽporis, contractus est vsurarius.

17 Dupliciter tamen † potest cõtractus hic reddi licitus. Primus est, quando gratis, & liberaliter creditor huiusmodi superabundantiam tribuit debitori, & debitor non causa temporis accepit. Secundus quando debitor propter damnum propriæ rei recompensat huiusmodi superabundantiam, vt quando non potest habere pecuniã sine alicuius rei propriæ alienatione, & damno, ex qua soluat creditori, quod petit ante terminũ solutionis, alias est vsurarius, D. Tho. in Opusc. 73. c. 8. col. 2. in fi. versic. Aliquis.

SVMMARIVM.

1 *Vsura interior dupliciter dicitur, & de natura vtriusque, & an per eas veniat restitutio.*

2 *Causa tum principalis, tum secundaria dicitur, & quid principalis sit.*

3 *Causa principalis, semper in iure attenditur,*

tenditur, & de hac intelligitur reg. Cessante causa &c.

4 *Causa secundaria, quæ & impulsiua dicitur, qualis sit.*

5 *Causa finalis, & impulsiua quomodo differant inter se, quæ declarantur per exempla.*

6 *Mutuas dare pecunias potissimum spe lucri recipiendi, etiam sine pacto, vsura mentalis est, secus si ad ineũdam principaliter amicitiam, vel alia, vt num. seq.*

7 *Intentio mutata quomodo excludere vsuram possit.*

8 *Accipiens à debitore aliquid præter sortem, licet sine spe recipiendi mutuauerit, restituere tenetur, si gratis non datur. vt nu. seq.*

10 *Bona fides à principio efficit, vt quid vltra sortem capi possit licitè.*

11 *Gratis datum si recipiatur à mutuante, qui gratis à principio mutuare cogitabat, an vsura committatur.*

12 *Praua intentio orta post mutuum à principio gratis datum, an, quando, & ad quid obliget.*

13 *Debitore remittente vsuras iniquè extortas, vsurarius à restitutione, non à peccato liberatur.*

De vsura mentali. Cap. CVI.

Diximus sup. de vsura reali, & exteriori, modo videamus de mentali, quæ alio nomine interior vsura appellatur.

1 Quæ quidem † vsura interior dupliciter cõsiderari potest. Prima vt capitur pro desiderio dandi ad vsuras. Et hæc inducit peccatum mortale, non tamen obligat ad restitutionem. Secunda, quando datur mutuum spe principali, & primaria recipiẽdi aliquid ex mutuo vltra sortem, & hæc obligat ad restitutionem soluta sorte, & addito lucro. cap. consuluit vbi Doct. de vsur. Ex quo textu colligitur dupliciter posse sperari aliquid ex mutuo. Primo tanquam ex causa principali, secundo tanquam ex causa secundaria. i. ex amicitia. Prima constituit vsuram mentalem. Secunda vero non (exemplum) si quis mutuat, vt ratione mutui, mutuo accipiens sibi aliquid conferat, vsurarius est, quia illud accipere obiectum fuit mutui. Si autem amicitia eum deuincire intendit, vt postea non ratione mutui, sed beneuolentiæ id sibi conferat, nulla est mentalis vsura, Caiet. 22. q. 78. ar. 1. versi. responsione. Attamen cũ sit valde subtile discernere, quando intentio subest recipiendi ratione mutui, vel amicitiæ, semper est talis intentio suspecta, sed vbi vir prudens discernit, nulla est culpa. Sotus lib. 6. de iust. & iur. quæst. 1. artic. 1. colum. 2.

2 Secundo notandum † est, ꝙ causa, seu intentio dupliciter considerari potest. Vno modo vt est causa principalis, alio vero vt est causa secundaria. Causa vero principalis eadem est, quæ est causa finalis, & diuersimode appellatur, est tamen eadem; quia cum sit prima in intentione, est vltima in executione, iux. Bar. doctrinam, in l. ambitiosa, nu. 19. ff. de decret. ab ordi. facie. Et illa dicitur, ꝙ in agendo principaliter consideratur ab agẽte, & quòd agentem principaliter mouet, & ad quam mens agentis dirigitur, D. Tho. 1. 2. q. 18. art. 7. ad 1.

3 Et hæc † principalis causa semper attenditur, & non secundaria, & iura eam semper attendunt. l. si quis nec causam. ff. si cert. pet. vbi Ias. Et de hac causa est intelligenda regula, ꝙ cessante causa cessat effectus, l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patron. c. cum cessante de appellat. Dynus in reg. decet de regu. iur. lib. 6. In dubio autem censenda est causa impulsiua, glo. in l. 2. §. fin. ff. de donat. & non finalis, Deci. consil. 216. Ideoque qui dicit cessasse effectum, oportet probare illam fuisse causam principalem.

4 Causa secundaria † dicitur ea, quæ non principaliter mouet agentem, sed excitat, & impellit ad faciendum aliquid, & hæc alio nomine dicitur impulsiua, motiua, & excitatiua. Exemplum in l. 1. §. 2. loco. ff. de postul. Vbi edictũ de non postulando non fuisset à prætore sancitum eo tempore, si Calfurnia apud eum tam impudenter non postulasset, & tamen Calfurnia non dedit causam finalem prætori. Sed vltima, & finalis causa prætoris fuit, vt impudentiæ fœminarum obuiam iretur, earumq; pudicitia minimè læderetur. Aliud exemplũ potest poni per glo. in l. 1. versic. metu pœnarum.

rum. ff. de iust. & iur. Ibi Oderunt peccare boni virtutis amore. Oderunt peccare mali formidine pœnæ. Nam non peccare est principaliter Dei amore, pœna, vero est causa impulsiua, D. Thom. 22. q. 29. artic. 3.

5 Hæ vero † duæ causæ principalis seu finalis, & secundaria seu impulsiua, differunt inter se, nam defectus causæ principalis vitiat dispositionem. Defectus vero causæ secundariæ, seu impulsiuæ non vitiat. l. fi. ff. de hæred. instit. l. fi. ff. de testam. Sed hæc multis exemplis clara redduntur. Prima habetur in Concil. Trid. sess. 23. cap. 4. in fi. Vbi nullus prima tonsura est initiandus, de quo probabilis coniectura sit eum non Deo fideliter seruiendi, sed secularis iudicij fugiendi fraude clericari; ecce si quis efficeretur clericus, vt Deo principaliter seruiat, secundariè autem ad fugiendum iudicium seculare, non peccaret, quia defectus illius causæ secundariæ, idest animus fugiendi iudicium seculare, fuit causa impulsiua, & non finalis, quæ non vitiat dispositionē. Aliud exēplum sumi potest per glo. & docto. in cap. vnic. de cler. non resid. lib. 6. de clerico, qui surgit ad horas, &c. Item aliud per Abb. in cap. tua nos, num. 2. de simon.

6 Sic & in proposito mutuo † dans pecuniam principaliter spe lucri recipiēdi, non autem amicitiæ conciliandæ, quamuis nullum fecerit pactum, vsurarius est mentalis, quia est defectus causæ principalis vitians dispositionem, & obligatur ad restitutionem, quando re vera subsecuta fuerit vsuræ receptio, cap. consuluit de vsur. Sed modo subsequētibus decisionibus sufficientissimè declarabuntur.

7 Prima. Qui per † mutuum principaliter intendit accipientem allicere, vt ratione mutui sibi aliquid conferat, vsurarius mentalis est, at si principaliter mutuaret ad ineundam amicitiam, vt inde mediate consequatur aliquod munus, vel officium: vel mutuat alicui principaliter ex beneuolentia, & amicitia, quia forte est gratus, ex quo secundariè postea sperat, ꝙ idem faciet sibi cum indiguerit, quāuis posset alteri mutuare, Caiet. ad D. Thom. 22. quæst. 78. artic. 1. ad quartū, & in summa. verb. vsura mentalis, in fi. Sotus lib. 6. de iust. & iur. quæst. 1. artic. 2. non est vsurarius.

Secunda. Qui postquam propter lucrum principaliter mutuauit, suum peccatū agnoscens mutaret suam intentionem, in intentionem minus principalem accipiendi, si postea à debitore aliquid gratis datum reciperet, non est vsurarius, facit ad hoc, dist. 50. c. ferrum, & quod ibi not. Io. Andr. post Innoc. in cap. mandatum de rescript. Naua. cap. 17. num. 209.

8 Tertia. Qui † sine spe recipiendi aliquid mutuaret, ita vt hæc non sit principalis intentio mutuandi, tamen si postea dum aliquid recipit, nouerit id sibi à debitore ea ex causa datum, scilicet mutui, ad restitutionem tenetur: recipit enim quod suū non est, & nec ille gratis dat. facit, quod inquit Io. And. in c. fi. in princ. super verbo qui de rescri. vbi inquit ꝙ recipiens ab impetrante rescriptum sub simili nomine seu nominis ignoranter, licet euitet pęnam cōdemnationis expensarum, de qua ibi tex. loquitur in fine, tamē si scita fraude prosequit, & vtit̄ dictis literis, ex ratihabitione tenetur.

9 Quarta. Qui non † mutuat principaliter ob lucrum, bona fide aliquid accipiēdo ab eo, cui mutuauit, existimans id sibi amicè, & gratis ab eo dari, licet id nō det tam ob gratitudinem, quàm ob timorem, ne à se pecunia repetatur, vel sibi alia vice mutuum denegetur, nō peccat: etiam si postea sciat non liberaliter dedisse, nisi eum aliter remorderet conscientia, illamque nequiret iuri conformare, quod tamen scrupulosum est, potiusquàm laudabile, ex quo timetur non timendum.

10 Et principalis † dicti ratio est, quia ex quo tempore dationis, & receptionis bonam fidem habuit, licitè recepit, & illius dominium licitè in ipsum transiuit, facit gl. in c. vigilanti, & c. fi. de præscript. vbi mala fides superueniens præscriptioni non facit quem obnoxiū restitutioni. Cum enim dicitur, ꝙ possessor malę fidei nullo tempore pręscribit, vtiq; verissimum est, quia dum est in cursu præscribendi, semper requiritur bona fides, sed non procedit in eo, qui pręscripsit. Verum si conscientia maneat læsa, debet satisfacere conscientiæ, vel illam deponendo, vel restituendo id, in quo factus est locupletior, & ita intelligi potest Caie. 22. q. 78. art. 1. Nauar. c. 17. nu. 209.

11 Quinta. Qui † nullo pacto mutuat, vt ratione mutui aliquid accipiat, sed gratis, licet cogitatio obrepat ei, mutuarium aliquid sibi daturū, pro mutuo quod ille certus est non recepturum, nisi gratis det, recipiendo non obligatur ad restitutionē, Sotus lib. 6 q. 1. art. 4. col. 4. versic. secunda intentio. Sic si mutuator corruptam habens inten-

intentionem aliquid recipiendi ab eo, cui mutuauit, si mutuo accipiens ei gratis, & liberaliter largiatur, nullo implicatur restituendi nodo: cum nullum damnum alter habeat, & per consequens nulla insurgat obligatio restituendi nec ipsi debitori, nec pauperibus, Sotus, qui supra contra Hosti. & Panor. in d. c. consuluit.

12 Tenetur tamen ob prauam intẽtionem agere pœnitentiam, ita à simili probat tex. in c. fi. de simo. & refert Couar. in reg. peccatum, par. 2. in prin. num. 8. Nec obstat dictum Innoc. in d. cap. consuluit, qui contrariam opinionem probat, quia eam tutiorem esse asseuerat. Sed si mutuans, qui habuit intẽtionem deprauatam, sit in dubio, an debitor ei aliquid libere dederit vltra sortem, tenetur ad restitutionẽ illius, quod plus accepit, etiam si vere animo libero datum sit, nisi deponat conscientiã, Sylu. contra Caiet. in verb. vsura. Refert Couar. qui supra, & ita intelligitur tex. in d. c. cõsuluit.

13 Sexta. Debitor † qui spõte remittit vsuras extortas iniquè creditori non habenti animum restituendi eas, absoluit eum à restitutione, glos. & Franc. in reg. peccatum, verb. restituatur, de reg. iur. lib. 6. Quamuis non sit liberatus à peccato, quod contraxit vsurarius fęnerando: quia propter rem male ablatam obligatur quis pęnæ æternæ per peccatum mortale, quod contraxit auferendo rem à proximo illicitè.

SVMMARIVM.

1 *Petere licet aliquid, licet alter in eo perperam facturus sit, cum ex iusta causa permutatur.*

2 *Accipiens ad vsuram à solito fœnerari, peccat si causa sit illicita, secus si licita, & quare. nu. seq.*

4 *Volenti peccare licet suadere, vt saltem minus peccet.*

5 *Proxenetæ ad restitutionem nõ tenentur, nisi quatenus ad eos peruenit.*

De accipiente mutuum sub vsuris. Cap. CVII.

1 QVotiescunque † id, quod petitur, tum iustè peti potest, tum iusta de causa petitur, quãquam scias alienum perperam facturũ, licet tibi tuo iure vti. v. g. Qui mutuo petit ab vsurario, id tantum postulat, quod ipse posset absque fęnore præstare, igitur si beneficium ei fęneratur, sua, & nõ illius est culpa. Sed modo ex hac regula aliquas decisiones deducamus.

2 Prima. Accipere † ad vsuram ab eo, qui solitus est fęnerari, ex causa licita, puta negotiationis, vt decenter viueret, nullũ est peccatum, Sylu. in verb. vsura, 7. Nauar. cap. 17. nu. 262. Si vero acciperet ex causa licita: sed nõ necessaria, puta negotiationis, causa lucri principaliter, cum tamen habeat negotiator vnde decenter viuat, peccaret mortaliter, D. Tho. 2. 2. q. 78. art. 4. Doct. in cap. super eo, de vsur. Sylu. qui supra. Quod multo magis procederet, quando acciperet ad vsuram non vt suæ consulat necessitati, sed vt det ad vsuram, ita Syl. qui supra nu. 1.

3 Ratio † vero primi, & secundi dicti est, quia si ex causa accipio mutuum ab eo, qui paratus est dare sub vsuris, participo cum eo solum in acceptione, & datione mutui, quæ de se non est mala. At si absque causa mutuo accipio pecuniam, vel induco ad fęnus, tunc pecco mortaliter: quia id peto, quod aliquis sine peccato facere nõ potest; nisi ad hoc induceret extrema necessitas. Innoc. in d. c. super eo. Sylu. qui supra num. 1. in fi. Et ratio est ad maius peccatum vitandũ, quia si ille vult esse homicida meus, mihi negando subsidium, ego suadere possum, vt sit vsurarius, quod est leuius: volenti

4 † enim peccare licet suadere, vt saltem minus peccet, c. duo, dist. 13. Igitur ex magna necessitate licitũ est mihi inducere ad mutuandum sub vsuris, & non participo in aliquo de se malo, sicut etiam ex causa rationabili, si emo agrum valde vtilem ab eo, quem scio tota pecunia, vel parte male vsurum, nõ pecco, quod secus esset si sine causa: quia dare occasionem peccati sine causa est peccatum, non autem cum causa. Puta si mulier ad ecclesiam vadat. Si vero quis cooperaretur aliquo de se malo, vt in soluendo maleficium per virtutẽ diaboli, esset peccatum mortale, Sylu. in l. Infidelitas. q. 4.

5 Secunda. Proxenetæ † consulentes, atque inducentes ad fœnerandum secundum veriorem opinionem non tenentur ad restitutionem nisi in quantum ad eos peruenerint; Syl. in verb. vsura 7. quæst. 2. & ratio est, quia in dãdo mutuum sub vsuris non damnificatur proximus, sed in exigendo illas, sed de hoc infra de rest.

SVMMARIVM.

De vsuris palliatis. Cap. CVIII.

1 QVoniam autem antiquus † hostis superseminata humanæ naturæ zizania cupiditatis, & auaritiæ, vsuræ vitium produxit non tantum in mutuis, quæ luce diuinæ veritatis in scriptura sacra manifestè condemnata eradicantur; sed etiam in alijs cõtractibus diffudit, in quibus sub specie æquitatis, & iustitiæ humanæ quasi abscondita eradicatur. Idcirco in hac parte quærentes detegere hanc malitiam. De ijs contractibus in quibus latet, dicemus, non quidem diffusè, q̃a sic suis proprijs titulis, sed superficialiter.

2 Committitur † igitur vsura palliata in ijs præcipuè contractibus, videlicet, in contractu emptionis, & vẽditionis. In contractu assecurationis. In contractu pignoris. In contractu depositi, in cambijs, & in societate. Sed prius sciendum est, quare dicatur mutuum palliatum. Ideo dic quòd di-
3 citur mutuum † palliatum, quia cooperitur pallio. v.g. quòd sub contractu apparenti latet vsura. v.g. secundum formam apertam, & verba contrahentium est alius contractus, quàm mutui, secundum vero formam latentem, & mentem contrahentium veram, vel præsumptam est mutuum, qualis est omnis cõtractus à mutuo.

v. g. Qui emit rem ad minus decem valentem precio infimo tresdecim ob anticipatam solutionem, in effectu videtur mutuare preciũ, quod dat, & illud minus isto precio, quod dare deberet accipere pro vsura, Nauar.cap.17.nu.206. sed modo ad varias decisiones horum contractuũ, in quibus hæ vsuræ palliatæ latent descendamus.

4 Prima. In † emptione, & venditione est. Titius petit à Meuio centum, & Meuius nõ habens in pecunia vendidit ei pannum eiusdem valoris cum pacto, aut voluntate principali, vt statim sibi minoris iusto precio, videlicet octuaginta reuendat, vsuram committit palliatam: nam est, ac si mutuo dedisset octuaginta, & pro lucro haberet viginti. Secus autem si simpliciter precio iusto vendidit ad credentiam, siue futuram pecuniam quamuis summo, & postea quia emptor vult illud reuendere, & non inuenit alium, qui emat, idem venditor iterum precio iusto, & pio accipit. Syl. in verb.vsura, 2.quæst.4, Nauar.cap. 17.num. 143. versic. 17. Qui etiam in cap.23. nu.91. inquit, quòd deberet hoc facere vocatis aliquibus, qui illud pietatis opus intelligerent, ne qua infamia vsuræ palliatæ ex opere bono nascatur.

5 Secunda. Vẽdo † tibi credito rem valentẽ viginti, pro vigintiquinque, vsuram palliatam committo. Nam est, ac si viginti statim connumerata emptori darẽ sub quinq; fœnori, D. Thom.22.q.78.art.2. ad 7.

Quod procedit etiã si venditor sibi prętexeret, quòd tanti merces emerit, neq; aliter posse reficere sumptus quos fecerat, nisi credito vendat: quoniam negotiatio huiusmodi euentibus subdita est, vnde neque in dissolutione nundinarum, quãdo mercium preciã decrescunt possunt mercatores tanti vendere credito, quanti præsenti nummo vendidissent in emptorum feruore, quia res iam minoris æstimatur. Sotus, de iust.& iu.lib.6.q.4.art.1. col.1.

6 Tertia. Qui † fictitios boues à rustico emit, quos rusticus non habet, eosdemque illi locat, qui saluos sustentet, & operarum merces soluat. v.g. vt singulis annis det duos modios frumenti, vsuram palliatam committit, nimirum cum in fine anni adhibentur nummi, qui sunt fictitij boues, addito insuper precio dictæ locationis, Sot. lib. 6. quæst.13.articu.1. secus si probabiliter emptor crederet venditorem boues habere, & bona fide emisset, nam non tenetur restituere etiam post cognitam veritatem; Nauar.cap.17.nu.229.

7 Quarta. Qui † in autumno mille oues emit obligatis venditoribus, vt vsq; ad mẽsem Maij easdem saluas custodiant, nempe vt ipsorum periculo pereant, & postquam totam feturam emptor percepit, reuendit eisdem illasmet oues eodẽ precio. hic multiplicem palliatam vsuram committit. Et prima, cum agricolæ obligantur, vt iterum eodem precio emant, manifesta vsura est, nam cum teneantur eandem pecuniam remetiri, mutuum est, cui addetur precium agnorum, casei, & vellerum, secunda obligare illos, vt illęsum seruẽt gregem, palliatio vsuræ est, nã grex illis ementib. tanquam veris dominis periclitari debet, quod quidem periculum si venditores suscipiant, iusta pecunia esset æstimandum pro quantitate periculi, cum tñ neq; pro periculo, neq; pro custodia recipiant, nisi pertenue forte stipendium, Sotus qui supra q.4.artic.2.in fi.

8 Sed quæro † quid dicendum de his, qui oues vendunt, vel donant Titio sub hoc pacto, ꝙ pro qualibet oue recipiant singulis annis duos solidos, cum tamen fructus cuiuslibet ouis valeãt quinq; solidos, vel quatuor, & cum hac conditione, ꝙ quãuis omnes oues traditæ moriantur, nihilominus remaneat Titius obligatus toto tẽpore vitę tradentis, ac si omnes viuerẽt. sed post mortem tradentis omnes oues ad Titium pertineant; etiã si numerus multiplicatus foret. Dic ꝙ si tẽpore traditionis oues sanæ fuerint traditæ, talis contractus est licitus: & ratio est, quia quando venduntur fructus ad tẽpus, licet plus satis percipiat fructib. emptor, non tamen tenetur aliquid resarcire venditori, ratione certitudinis. l. cum hæreditas. l. seq. ff. de hæred. vel act. vẽd. ita in specie firmat Host. in sum. de vsur. §. in aliquo, versi. quid de his, qui oues.

9 Quinta. Qui ea † conditione fundũ multo minori precio emit, quam valet, vt venditori reuendat, qñ vult eodem precio, quo emit, locans ei iusto precio, vsurarius est. nã illa non venditio, sed mutuũ fuit, cũ non iusto ꝑcio facta fuerit. Vnde est, ac si mutuasset centũ, & pro illis haberet quinq;, secus si emptionis precium esset æquum. l. fundi partem. ff. de contr. emp. cap. cum Ioannes de fide instr.

10 Sic emens † fundum etiã cum pacto iusto de retrouendendo, vt hinc ad duos annos possit redimere, vsurã cõmittere præ-

sumitur

sumitur, est enim ac si pecuniam mutuasset, de qua aliquid haberet pro interesse.

Sexta. Qui mutuo accipientem ligat ratione mutui, vt suum agrum precio colat, vsuram palliatã cõmittit: cũ priuatio libertatis suapte natura digna sit precio, quã pro mutuo recipit, Sotus lib.6.q.1.art.2.col.2.

11 Septima circa depositum. Qui † pecuniã deponit apud mercatorem, aut nummularium, cum intentione principali, vt aliquod lucrum singulis mensibus, vel annis ei soluatur, salua sorte, vsuram palliatam committit, & tenetur acceptum restituere, quamuis non interueniat pactum, quamuis appelletur depositum, cap. consuluit de vsur. ratio est, quia illud lucrum non ob periculum, sed ob mutuum deposito palliato accipitur, secus autem si absque pacto, & intentione principali prædictis præfatum depositum faceret, & acciperet à depositario gratis donante ob gratitudinem, eo quòd deposita pecunia fuerit lucratus, etiã si libentius suam pecuniam apud hunc gratum, quàm apud alium depositam habeat, & etiam si depositarius illud det, sperans, q̃ ob huiusmodi largitatem ab ipso pecuniã suam non auferet: quia omnia hæc sunt gratuita, Caiet.22.q.78.art.2. Nauar.c.17. num. 245. vers. Qui commendat.

12 Octaua. In assecuratione. Qui † pecunias mutuat eunti ad nundinas, & quia in se recipit periculum certitudinis, seu assecurationis, aliquid vltra sortem recipit, vsuram committit palliatam, quando nullum imminebat periculum, sed fingebatur, & ita intelligi potest tex. in c. nauigãti de vsur. nam ibi sum. Pontifex animum obuiandi habuit quamplurimis vsuris palliatis, quæ fiebant mutuando cum assecuratione suscepto pro ea precio. Vnde quamplurimi volentes sibi mutuari, & non inuenientes qui gratis mutuarent, fingebant se velle traijcere pecuniam in alias terras, & velle eam tutam fieri, seu assecutori addito precio, Nauar. capitu. 17. nume. 283. vers. summa igitur. L. A.

13 Nona. In materia † cambij Campsor dat pecuniam Mediolani, vt ibi, vel in loco parum distanti dicta pecunia ab ipso recipiatur, licet contractus fiat ad rationem commutationis, seu Cambij, vt restituatur Venetijs; Semper tamen est vsura, quia est lucrum cum mutuo nomine cambij palliatum, & hoc cambium dicitur siccum, Sylu. in verb. vsura. 4. quæst. 4.

14 Decima. Circa † societatem. Pecuniam suam in societatem ponere, vt nulli periculo exponatur, sed vt alter teneat quicquid accidat, eum seruare indemnem, non est societas, sed verè mutuum: eo enim ipso quòd alter periculum suæ pecuniæ subit, efficitur pecuniæ dominus: nam ille est verè dominus, cui res perit, si perdatur, & ideo quicquid vltra capitale mutuator ille recipit, fit vsuræ reus, Sotus lib.6.q.6.art.2.col.1.

15 Vndecima. Dans † agricolę oues per biẽnium, vt postea sanas redhibeat, & insuper recipiat medietatem fructuum, vsurã committit palliatam: nam est, ac si accipiat mutuo quantum illæ valent, & pro interesse medietatem fructuum.

16 Duodecima. Circa † pignoris contractũ taliter palliari potest vsura. v.g. si datur pignus rei infructuosæ. v.g. vestis, quę vsu consumitur, & tunc creditor, qui ea vtitur, vsurarius est, etiam si hoc fiat de voluntate debitoris, Nauar. cap. 17. num. 203. vel etiam si est fur, si contra eius voluntatem, vt habetur in l. pignore. ff. de furt. Abb. in c. 1. depos. Vbi Seb. Sap. in additione ad Abb. in d. cap. 1. refert ita fuisse iudicatum. Si vero datur in pignus res fructifera, vt ager, vinea, domus, tunc si fructus non computantur in sortem, cõtractus vsurarius est, quia pro rę infructuosa, idest pecunia, quæ non parit pecuniam, detinui rem fructuosam, idest villã. nec obstat, quòd ex mea pecunia, vt res infructuosa ex se non lucratur, sed est hominis industria, quæ lucratur.

17 Igitur † quando datur fundus fructifer in pignus, computandi sunt à creditore fructus in sortem, deductis expẽsis necessarijs, & vtilibus, non autem voluptarijs. l. si necessarias. l. si seruus. de pignor. l. fructus. ff. sol. matri. l. 2. C. de pignor. act. l. 2. C. de part. pig. Immo non solum computandi sunt fructus percepti, sed ẽt qui potuere percipi si tñ culpa creditoris, & negligẽtia nõ sunt percepti. Vt in pensione domus, quæ fructus ciuilis dicitur. Nam si creditor domum, quæ in pignus accepit, non locauerit, tenetur sibi computare in sortem pensionem, quam sua culpa, & negligentia non percepit.

18 Sub hoc etiam contractu pignoris includitur contractus ille, qui vulgo dicitur à godere. v.g. mutuo tibi ducentos solidos super hac domo, vt possim ea vti, donec mihi restituas pecuniã, quæ domus valet mille. Hic contractus cum sit pignoratitius, illicitus

licitus est,& vsurarius, cum creditor vtatur re pignorata, & ideo furtum etiam committit. l..qui pignore.ff.de fur.

19 Potest tamen iustificari † hic cōtractus, vt non fiat à godere, sed fiat cōtractus emptionis, & venditionis cum pacto de retrouendendo, & ita fructus lucrabitur creditor absque peccati labe, Caiet.ad D.Tho. 22.quæst.78.artic. 2. ad sextum. Sotus libro 6.de iu.& iu.quæst.1.artic.2.circa fi.& Abb. in cap. ad nostram de empt. & vendit. & quamuis fuerit læsio vltra dimidium, tamē illud pactum de retrouendendo, per quod grauatur emptor, minuit precium. l. fundi partem.ff.de contr.empt.Abb.in cap.in aliquibus, de deci.Nec obstat, hanc formam contractus eandem in effectu videri cum præcedenti: quoniam maximè differunt, nam in primo contractu pignoris res semper remanebat in dominio domini, & peribat domino.l.incendium.C. si cer. pet. At in secundo cum prædicto pacto domus, & res est emptoris, & in eū est translatum dominium, quamuis sit quidam modus, dominij reuocabilis, quia perit ei domus, & eius refectio ad eum spectat, nec is potest amplius pecuniam repetere, donec domino placuerit.

20 Tertiadecima. Reges, † aut Magnates nullatenus possunt vrbibus, aut villis, quas in pignus mutui suscipiunt, extra sortem vsufrui, neque vlla ratione possunt ab vsuraria prauitate excusari. Quare restituendo vrbes, aut villas Dominis, tenentur restituere fructus medio tempore perceptos. Possunt tamen recipere vrbes emptas cum pacto de retrouendendo, tunc enim fructus emptoribus obueniunt, Caiet. ad D. Thom. 22. quæstio. 78.articu.2.ad sextum. Sotus lib.6.quæst.2.1.artic.2.in fi.

21 Sed quæritur an id † quod diximus in pignore, locum habeat in deposito, scilicet vt vtens re deposita committat furtum inuito, vel inscio domino, vel eo volente vsuram. Respon. quòd non: Hinc œconomi, syndici, Thesaurarij, ærarij cum sint exactores, & depositarij pecuniæ publicæ, vel priuatæ peccant, & neque committunt furtum, neque vsuram, si exigunt introitus, siue pecunias, & illis vtuntur, inuitis, vel ignorantibus dominis, vel etiam volentibus: quia sufficit, vt reddant idem in genere, debito tempore absque mora. Limitatur tamen hoc dictum duobus modis, quando Reges, vel domini temporales ex mora solutionis tempore debito passi fuissent damnum, quia tunc tenebuntur ad illud, D. Anto.2.par. suæ sum. titu. 1. cap.15. §. 5. Secundum, quando adesset pactum inter Regem, & Thesaurarium, ne dicta pecunia vteretur.

22 Quarta Decima. Quod † diximus de pignore, ampliatur in pacto legis commissoriæ, & in adiectione in diem. pactum legis commissoriæ est pactum cōuentionale pęnale.v.g.mutuo tibi mille, & loco pignoris retineo tuum fundum valentem 1200.Cum pacto vt si in biennium non restitueris mihi pecuniam, incidas in commissum idest fundus sit meus. vsurarius est contractus. Potest tamen iustificari contractus iste, si adderent hæc verba, scilicet vt indicas in commissum suppleto precio iusto, & habita ratione fructuum perceptorum, Sylu.in verb. pactum, num.14.Nauar.cap. 17. nu.217.deductis tamen expensis vtilibus, & necessarijs. Pactū in diem adiectionis fit hoc modo. Emo fundum mille à Ioāne, cum pacto, vt si per annum inuenerim meliorem conditionem, res sit inempta, & fructus interim percepti sint emptoris, l.2.& l.Imperator.ff. de in diem adiect.& vsura est.

23 Decimaquinta. Notarius † publicus faciens instrumentum simulatum, vt cum res verè pignoretur, scribit ea vendi, vel pro centum decem datis scripsit centum, peccat mortaliter, cum obligatione restituendi, nisi principalis restituat, Sed si in fauorē eius, q. mutuum accipit, fecit, forte quia indigebat, & vsurarius gratis mutuare nolebat, & si peccet mortaliter, ād restitutionē tamen non tenetur, Nauar. c. 17.nu.275.& sequēti, qui idem dicit de testibus eiusmodi instrumentorum vsurariorum.

24 Sexta Decima. Fęnerator † de rebus extortis per vsuram circa ea, quæ vsu consusumunt, videlicet de pecunia, vino, frumento, &c. Non tenetur restituere nisi tantum, quantum accepit cū damnis, si quæ dedit, & cū lucro, si qđ alij cessit, fructus vero, quos per easdem res sua industria cumulauit, restituere non tenetur, v.g. Extorsit quis ab eo mille aureos, vel centum cados vini, quibus postea industria sua centum adiecit, mille tantum ei debet, vel centum cados vini.

25 Attamen † si rem fructiferam puta fundum per vsuram recipit, restituere eundem tenetur cum fructibus. ratio est, quia rerum illarum, quas fęnerator per vsuram acquisiuit, non est dominus, sed dominium manet

apud

apud mutuantem, quapropter non fęneratori, sed alteri fructificant, D.Tho. 22. q.78.
26 art.3.vers.Respondeo. Qui non † excusatur eo quod is, cui mutuauit, multum ex ea pecunia lucratus fuit: quia non ratione lucri eius sed ratione mutui accepti, quod si ipse non restituerit, tenetur hæres. & si nec hæres, tunc etiam legatarij, & donatarij tenētur in eo, quod facti sunt locupletes, Nauar.capitu.17.num.278.

SVMMARIVM.

1 *Cambium permutatio dicitur, in quo vera pecuniæ trāsmissio fieri debet, alias est cambium siccum.*

2 *Cambij praxis vera, temporis intercapedinem inter receptionem, & restitutionem pecuniæ requirit.*

3 *Cambium vt simplex sit vtriusque rei existentia requiritur.*

4 *Cambium per literas quale sit, & an sit licitum.*

5 *Pecuniam vno in loco numerans alibi eam recepturus, licitè aliquid recipere potest. & de cambio sicco vide num.seq. & nu.8.*

7 *Campsor ex chirographo debitoris à creditore sibi consignato aliquid potest recipere.*

9 *Maior mensura olei, dari potest ab aliquo vno in loco minorem alibi recepturus, vel è contra.*

10 *Dolo amoto licet mercatori comutare pecuniam recuperandā precio cambiorum nundinarum.*

11 *Cambium minutum quale sit, & an sit licitum, & declaratur exemplo.*

12 *Argenti magnum pondus cum exiguo auri commutari non prohibetur.*

13 *Nummus optimi auri venundari licitè potest vltra valorem.*

De cambijs. Cap. CIX.

1 Ambium † dicitur permutatio. Et vt aliquid ratione cambij percipiatur, necesse est, vt vera fiat pecuniæ trāsmissio, alias vbi pecuniæ transmissio non fit, sed fingitur, apertum est, mutuum, atque adeo quicquid vltra sortem percipitur, extorquetur ratione temporis, & per cōsequens est vsura, & dicitur cambium siccum, Sylu. in verb.vsura, 4.quæst.9. ver. quintum. Sotus lib. 6. de iust. & iure quæst.10.art.2.

2 Rursum † cambiorum praxis hæc est, vt aliqua tēporis intercapedo necessaria fiat post receptam pecuniam ad restituendum, videlicet vt chyrographa possint illius cōmodè peruenire, & pecunia parari, Sotus lib.6.quæstio.12.artic.2. Insuper illud quod in materia cambiorum cōsideratissimè est animaduertendum, est, q cum tempus illud necessitati inseruiat, vt cābium innotescat ratione illius, nihil, vt est expectatio temporis extorqueri potest. Sed quia munus illud tanquam necessarium ad alia negotia transigenda, atque coemendas merces est pecunia æstimabile, licitè preciū exigi potest, Sotus lib.6.quæst.10.art.1.

3 Postremo † vt simplex sit cambium, requiritur vtriusq; rei existentia, atq; adeò vt ille, qui recipit cambium, in promptu habeat pecuniam, quare si in præsenti non haberet, palā fieret, pro expectatione temporis, dum conquireret agere cambij precium, Syl.in verb.vsura, 4.q.9. versi. 6. Sotus lib.6.q.12.art 2.col. pen. Sed nunc ad partilariū casuū decisiones ex his elicieēdas descendamus, & primo de commutatione, seu cambio ratione loci, quod est, dū quis alibi pecunia indiget, quam hic habet, hic numerat, vt sibi alibi consignetur, & dicitur per literas, q.a qui pecuniam recipit, literas tradit, quarum fide alibi solutio fit.

4 Prima. Qui † ratione transmisionis pecuniæ ab vno loco in alterum aliquid precij recipit, licitè potest absq; peccato, dumtamen assignetur tempus solutionis visis, perlectisq; literis, & hoc dicitur cambium per literas, tum ob rationem, quæ posita est in tertia regula, tum etiam, quia pecuniarum traductio maximè ab vno regno in aliud multis subijcitur periculis latronum, bellorum, atque etiam submersionis, si mari, ventisque submittatur, ita Ioan. Andr. in cap. nauiganti, de vsur. idem tenet Sal. in auth.ad hæc, C.de vsur.

5 Secunda. Petrus † qui Neapol. suam pecuniam Meuio numerat, vt eam in Flandria recipiat, potest licitè aliquod iustum precium recipere; etiam si prædicto Petro expediat suā pecuniā a Neapoli trāsmittere in

in Flandriam tamen Petrus fuerit à Meuio præuentus: ratio est, nã & si Petrus sibi consulat, nullo modo suscipiendo laborem, atq; periculum, tñ satis est in materia cambiorum, vt illud fiat, quod est æstimabile pecunia, quæ est transmisio pecuniæ, Sotus lib.6. de iust. & iure, q.10. art.1.

6 Tertia. Illustris, † quidam pecunia Neapoli egens, quã mutuo à mercatore inuenire nõ põt, recipit tandẽ ab illo, vt mercatori in Flandria rependat, quam rẽ vera ibi non habet, cambium istud illicitum est, atque siccum, & vsurarium, Sylu. in verb. vsura 4. quæst. 10. versic. quintum, nec excusari potest mercator dicens. Ego qui pecuniam hic confero, recepturus in Flandria illam, cogito inde hunc istinc traducere, cuius traductionis precium recipio: quia re vera ille pecuniam non habebat in Flandria, sed fecit, vt suæ consulat necessitati.

7 Quarta. Negotiator † merces emit à Ioanne, quarum precium chyrographo suo apud campsorem consignat proximis nundinis soluendum. potest campsor soluẽs negotiatori recipere quinq; in singula milliaria, vel tantum quantum lege publica, vel proborum consuetudine permittitur, nam precium illud non recipit tanquam numerator pecuniæ, sed vt mercatorum depositarius, Sotus lib.6. quæst.11. art. vnic.

8 Quinta. Mercator, † qui Neap. mille argenteos nummos vt in Flandria recipiat, alteri numerat, vbi tunc temporis per continua bella raritas est pecuniæ in Flandria, & ibi forte aureus nũmus tanti valet, quantum Neap. duo, potest absq; peccato recipere forte aureos nummos octingentos ibi in Flandria, qui valent mille, & sic mercator amittit bis centum. Qui vero numerat vice versa in Flandria sibi Neapoli restituẽdum, plus lucratur, quam qui Neapoli numerat, vt in Flandria recipiat: nam qui ibi recipit pro transmissione perdit quinquaginta. At qui vt Neap. recipiat, pro trecentum forte recipit trecentum quinquaginta.

9 Sexta. Mercator † potest maiorem mensuram olei, cuius forte Neap. copia est commutare pro minore soluenda Romæ, vbi penuria est. Sic etiã potest mercator pauciores vlnas lini Romæ commutare, seu cambire pro plurimis soluendis Neap. quia Romæ lini maior est caritas. Hæc Sotus.

10 Septima. Mercator, † qui cessante omni dolo, & versutia commutat mille aureos Mediolani redhibendos precio cambiorum nundinarum, potest absque peccato, Sotus quæst.12. art.4.

11 Octaua. Licite † quis potest cambire pecuniam præsentem pro præsenti, puta nummos valoris maioris, pro nummis minoris valoris, & econtra, aliquo ab altera parte concesso precio alteri. & hoc cambium dicitur minutum, quod ideo permittitur, quia illic nulla extensio, sed cõmutatio ad vsum humanum vtilis. v.g. Pauper minutim expendens pecuniam aureum exhibet, dando aliquid tenue precium campsori, vt aliquã minutã habeat pecuniam, quæ sibi sit vsui. & hoc ratione laboris, & operarum, pẽsionum, laborum, salariorum factorum, & discipulorum, quæ pro huiusmodi arte exercenda quis subest, quæ de proprio non est decens, vt subeat ad aliorum vtilitatem, quibus talia ministrari opus est, expensarũ si quidem, & laborum ratio exhibenda est, cap. magnæ, de voto. bene faciunt notata per Ioan. Andr. post Host. in cap. conquestus, de vsur. Nauar. cap.17. nu.283. L.D.

12 Nona. Est † etiam alius, cui transportare necesse est grandem pecuniæ quantitatem, potest absq; peccato magnum pondus argenti, vel æris cum exiguo auri commutare, ne sibi ad magnum opus sit oneri. Sotus lib.6. quæst.9. artic. vnico.

13 Decima. Si quis † auro indiget ad deaurandum, vel ad conficiendum aliquod medicamen, vel ad ornamentum, potest illi venditor nummum optimi auri venundare vltra valorem, quo nummus aureus tanquàm numisma æstimetur, dummodo augmentum illud sit tenuẽ, & exiguum: ratio est, quia sicut posset venditor rudem massam auri, vel argenti vendere, sic & illud, quod est signatum, Sylu. in verbo, vsura, 4. §. 3.

SVMMARIVM.

1 *Contractus assecurationis effectus qui, & an sit licitus.*

2 *Contractus assecurationis fit ad modum saluiconductus, & notabile de saluoconducto à principe cõcesso mercatoribus.*

3 *Ciuitates, vel Reges itinera tuta præstare debent, alias ad damna tenentur: fallit vt hic.*

Asse-

4 *Assecuratio per modũ sponsionis quomodo, & an licitè fiat; & quando habeat vim fideiußionis, nu. seq.*

6 *Contractus assecurandi merces trans mare vehendas vsuram centesimam excedere non potest, & licitus est, nume. 8.*

7 *Fœnus nauticum quid dicatur.*

9 *Fraus in assecurationis contractu pluribus modis ex parte domini nauis committitur, & ad quid fraudans in loco appulsus teneatur.*

10 *Fraus in non seruato tẽpore nauigandi, quando obliget dominum nauis ad precium assecurationis, & quando ratione nauis mutatæ, nu. seq.*

12 *Naui intercepta à fisco ratione mercium prohibitarum, non tenetur assecurans ignorans fraudem.*

13 *Assecurans eo animo, vt si salua res fuerit, lucretur, sin secus bonis cessurus, cum nihil habeat, tutè preciũ assecurationis non recipit.*

14 *Assecuratio tam pro sorte quam pro lucro fieri potest.*

15 *Assecurationis precium tam per numerantem pecuniam nauiganti, quã per alium recipi posse, modo aliqua concurrant.*

De contractu assecurationis. Cap. CX.

1 Assecurationis † contractus est in tuto rem constituere, qui si lege, & more fiat, licitus est, & vtilis Reipublicæ, de quo late in tit. ff. & C. de nau. fœn. l. in nauem Saufei. ff. loc. Ias. Alex. & alij, in l. illa stipulatio, & l. à Titio. ff. de verb. oblig. Dec. in l. cum ad præsens. ff. si cer. pet. Pau. de Cast. in d. l. in nauem, Innoc. Fely. & Abb. in cap. in ciuitate, & capitu. nauiganti, de vsur. Nauar. in cap. 17. num. 221. & num. fi. L. A. Et ratio, quare contractus iste licitus sit, est, quia pro quacunque re, quæ precio æstimabilis est, potest quisque mercedem recipere: ponere ergo rem in tutò, quæ periculis exposita est, pecunia est æstimabile, ergo potest quisq; illud precio redimere. Sotus, de iust. & iure, lib. 6. q. 7. art. vnico.

2 Rursum sciendum † est, quòd hic contractus assecurationis potest fieri multis modis. Primo fit ad modum saluiconductus, siue commeatus. Hinc nota de saluo conductu quem principes mercatoribus merces pro suo territorio deferentibus concedunt, nam dando mercatoribus saluumconductum expresse, vel tacite, pericula subeunt saltem de consuetudine, adeo q̃ si per prædones auferantur merces, satisfacere tenentur eis. Et hoc est, quia illi principes apponere habent operas, vt vitentur illa pericula, quia purgare tenentur viam publicam a prædonib. quod tenementi. Ita Host. in sum. de censi. §. ex quibus, colum. penulti. versicu. breuiter puto. Dicens quòd is, qui pedagium recipit, tenetur saluare soluentem infra districtum suum in persona, & rebus, nam propter talia pedagium solui consueuit, & si non facit hoc, peccat mortaliter. Idem tenuit etiam Arch. in c. si quis peregrinos. 24. quæst. 3. facit quod inquit Barto. per illum tex. in l. prima, in princip. ff. de his qui deiec. vel effud. dicens † quòd

3 ciuitates tenent tenere itinera secura, alias tenentur emendare damnum de prædijs. Hæc nota, quia sunt valde vtilia in foro cõscientiæ, vt sciant Reges, & domini temporales, & ecclesiastici quàm exactissimã debent adhibere curam in tenendo itinera, & territoria sua transeuntibus tuta. Alias tenentur in foro poli, & fori resarcire damna illata. Quod tamen intellige, nisi damnum passus incideret in discrimen sua culpa, eundo per vias, vel loca insolita, ita Barto. in d. l. 1. de his, qui deiec. facit etiam quod notat idem Barto. in l. 2. C. de cursu publ. lib. 12. vbi dicit, q̃d transiens viam tortuosam, vel insolitam præsumitur iturus contra deuentum, Feli. in cap. postulasti 3. col. de for. compet. latius per Firma. in tract. gabellarum, in vlt. par. quæst. 14. Vbi hoc vltimum dictum limitat, nisi iusta causa motus quis iuerit per viam inusitatam, & non rectam, quia via recta erat ab aquis inundata, argum. l. 2. §. si quis autem ff. si quis caut. l. cessat. ff. de public.

4 Secundo † modo Assecuratio fit per modum spõsionis, l. si rem. ff. de præs. verb. quod vulgo dicitur la scommessa. vel inguagiatura. v. g. si quis dixerit. Largire mihi centum, si Ioan-

si Ioannes fuerit Cardinalis, vel Papa. Aut si tua vxor pariet tibi filium, tunc assecuratio est,& spondens,seu assecurans licite potest aliquid accipere ratione periculi, cui se exponit,Ias.& Alexan.in l.à Titio ff.de verborum obligationibus,Affl.decis. 389.Dec. consi.115.Sotus lib.6.de iusti.& iure,quæst. 7.articu.1.Couar.lib.3.var.resol.cap.7.num. 3. Sylu.in verb. Negotium. qui inquit quod illicita sunt talia lucra, cum soli cupiditati deseruiant, & de consilio pauperibus essent eroganda.

5 Tertio modo † habet vim fideiussionis, vt Do tibi mille, si nauis mea salua veniet ex Alexandria, vel si hoc anno erit annus fertilis. Et quemadmodum fideiussor potest recipere precium pro obligatione, vt per Bar.in l.hoc iure ff.de donat.Ita & assecurator pro sua assecuratione ratione periculi,cui se subijcit,Nauar. cap.17.nu.285.

6 Quartus modus † est de eo, qui in se suscipit periculum mercium trans mare vehendarum, & hoc dicitur Nauticum fęnus. Est enim periculum assecurationis, quod soluitur ei,qui in se suscipit periculum pecuniæ traiectitiæ. idest mercium vehendarũ trans mare. Hoc autem precium assecurationis de iure ciuili non potest excedere vsuram centesimam idest 12. pro centenario.l.periculum,& l.nihil interest,ff.de naut. fęno. Exemplum promitto tibi nauem tuã, & merces tuas vehendam, & vehendas vltra mare saluas fore, cum pacto vt pro assecuratione des mihi 12.pro centenario,Hęc materia tractatur per Paul.de Castr.in l. in nauem ff.locat. Nauar. c. 27.nu.283.Couar. lib.3.var.resol.c.2.

7 Et notandum † nauticum fœnus non solum dici precium ,quod soluitur pro assecurandis mercibus maritimis, sed etiam id, quod exigitur pro assecuratione mercium, quæ terrestri itinere trãsuehuntur, quia vbi similis ratio ibi idem ius est statuendum.l. his solis.C.de reuoc.dona. ibi dum dicit satis est,Bal.in rub.C. de naut.fœno.

8 Qui † quidem assecurationis contractus licitus est,ac Reipublicæ perutilis,dummodo seruetur iustũ precium, quod quidẽ erit habita ratione ad vsum, & consuetudinem loci, & ad precium naturale currens in eodem loco.

9 Præterea sciendum † est, quòd multipliciter committitur fraus in contractu assecurationis ex parte mercatoris, siue domini nauis. Primo variatione locorum, vt si dominus nauis non ad illum portum, qui expressus fuerat in contractum naue, appulerit, sed ad alium minus fidum.nam tunc si nauis perijt, suscipiens periculum non tenetur restituere valorem nauis,vel merciũ, imo ille nauta tenetur soluere precium assecurationis,Sotus de iust.& iu.lib.6. quæst. 7.capitu. vnico.

10 Secundo committitur fraus † variatione temporum, vt si quis assecurauit merces, quæ erant in naui, dummodo nauigatio fieret mense Maij, & dominus nauis nauigauit mense Augusti, nam tunc si nauis perierit fortuna, vel fuerit à Piratis depredata,non tenetur assecurator ad preciũ mercium, imo dominus nauis tenetur ad precium assecurationis. l. qui Romæ. §.Callimachus. ff. de verborum obligatio. Quod secus est,si non fuit in culpa,sed casu fortuito, vel ex aliqua causa vrgenti mutuauit, nam tenetur soluere precium assecurationis,argum.tex.in l.fina. §.idem iuris. ff. ad l. Rhod. de iact. vbi difficultas superueniens excusat à pœna.

11 Tertio. Committitur † fraus variatione nauis. v.g. conuenit Titius cum Sęio de deferendis mercibus versus orientem in vna naui magna, & firma. Sęius autem merces detulit in naui deteriori,quę perijt,tunc eo casu non tenetur assecurans soluere valorem nauis, vel mercium, imo debetur ei precium assecurationis, quod intellige, nisi eodem itinere perierit vtraq; nauis, firma, & deterior,l.fi.§.1.ff.ad l.Rhod.de iact.

12 Quarto. Committitur † dolus ex parte domini nauis variatione mercium, vt quia exercitor nauis non transuexit merces licitas,sicut cũ ipso erat conuentũ,sed transuexit illicitas, & prohibitas, quamobrem fuit intercepta à fisco nauis,& vnà cum mercibus combusta,tunc non tenetur assecurans ad precium mercium,vel nauis, cum fuerit in culpa, & dolo, variando merces, vnde hoc sibi debet imputari.l.cum proponas.C. de naut.fœno. Romanus sing.436.

13 Quinto, & vltimo † committitur fraus ex parte assecuratoris. Vt qui nihil habet in bonis periculum nauis in se suscepit, ea nimirum spe, ꝙ si salua fuerit,habebit mercedem,si perierit abdet se, aut bonis cedet, tunc iste talis non potest in foro animæ recipere precium assecurationis, postquàm re vera nulli se exponit periculo, Sotus de iusti.& iu.lib. 6.q.7.art.vnico.

14 Insuper notandum † est, quòd contra-

ctus

ctus assecurationis nō solū fieri potest pro sorte principali, sed etiam pro lucro pro eo sperando. v. g. dando, vel accipiendo quinq; certa pro quindecim incertis, Nauar. capit. 17. num. 255. & 206.

15 Item non solum alius † potest recipere pretium assecurationis, sed etiam ipsamet persona, quæ mutuat pecuniam nauiganti, & recipit in se periculum nauis potest recipere pretium assecurationis: dummodo hæ conditiones seruentur, quarum prima est, vt re vera adsit periculum probabile: & sic non obstat text. in cap. nauiganti, de vsur. cuius verba, sunt hæc. Nauiganti, vel eunti ad nundinas certā mutuans pecuniæ quantitatem, eo quòd suscipit in se periculum, recepturus aliquid vltra sortem, vsurarius est censendus, quia ibi fuit perceptum ratione mutui facti mercatori, nō autem ratione periculi, quod patet ex eo, dum dicitur in text. Ad nundinas. In quibus propter hominum frequētiam non adest latronum periculum, ita Sylu. in verbo, negotium, quæst. 4. Secunda vt non fiat obligatio, vt recipiens mutuum teneatur recipere mutuantem assecutorem, & non alium. Tertia, vt pretium sit iustum: harum conditionum vna deficiente statim contractus efficitur vsurarius. Ita Sylu. in 5. vsura 1. num. 35. Nauar. cap. 17. num. 284. L.A. & nu. 221.

SVMMARIVM.

1 *Emptio est, quando dominium transfertur iusto pretio æstimato.*

Pretium iustum duplex.

2 *Pretium cuiusq; rei triplex, supremum, infimum, & medium.*

3 *Iniquitas in pretio in quo consistat.*

4 *Pretium iustum consideratur ratione tum præsentis tum futuri temporis.*

5 *Pretia rerum quomodo æstimentur, & quæ attendenda sint in eo, numera sequen.*

7 *Regula, res tanti valet, quanti vendi potest, qualem sensum habeat.*

8 *Pretium in re mobili quale, & quale in immobili, constitui potest.*

9 *Pretium rei venditæ alibi, quàm in loco contractus existentis, quale.*

10 *Pretium rei in præsentia non traditæ, traditionis tempus, quale esse debeat, admonet.*

11 *Decipere inter se licere contrahentibus, quomodo intelligi debeat, & quo in foro locum habeat.*

12 *Legis authoritate qui peccat, non peccare, an vera sit regula.*

13 *Rem dare, vel credere alicui pretio supremo, quæ præsenti pecunia infimo vendi poterat, an sit vsura.*

14 *Pretia non iuxta naturam rei venditæ, sed iuxta bonorum æstimationem arbitranda.*

15 *Pretia rerum non pro pretio soluto, labore, vel periculo susceptis statuenda sunt, & quo casu horum ratio sit habenda, num. seq.*

17 *Vendens rem carius, quòd pretium ad tempus accepturus sit, peccatum admittit.*

18 *Venditor licet carius emerit, non potest pretium vltra communem æstimationem accipere.*

19 *Pretium maius accipere eius rei, quæ maiore pretio futura opera domini fuisset, non licet.*

20 *Emere rem, & eandem statim venditori locare, modo iusto fiat pretio, licitum est.*

21 *Nummularij licitè vltra depositum aliquid dare possunt.*

22 *Emere rem minoris, quàm valeat quo casu liceat, & nu. seq.*

24 *Actionem minori pretio emere licet, siue sit ex legato, siue ex afflictu, & num. seq. fallit, nu. 26.*

27 *Soluere ante tempus, quòd sit plus soluere, in solutione anticipata rei venditæ locum non habet.*

28 *Debitori non licet minus soluere eo, quod ante terminum soluat creditori, fallit tamen in duobus casibus, vt num. seq.*

29 *Prouentus soluendos ad decem annos, an & quādo emi possint minori pretio,*

tio, tum certi, tũ incerti, & nu. seq.

32 *Emere ea, quæ progressu temporis incrementa recipiunt, viliori precio, quo casu liceat, & quo nõ, nu. seq.*

34 *Emere vilius, & infra communẽ æstimationem precij, an & quare sit permissum.*

35 *Merces vel operas oblatas licet minoris emere, vel conducere, & iustum precium quale.*

36 *Precium iustum dicitur, quod nunc ab emptoribus inueniri potest, ex quo infertur ad quæstionem, vt hic.*

De emptione & venditione. Cap. CXI.

1 EMptio † est vbi dominium æstimato iusto precio trãsfertur. Verum cum precium iustum rerum duplex sit, aliud legitimũ, quod lege Principis positum est, & aliud naturale, seu arbitrarium, quod currit, quando per legem non est constitutum. Sciendum est, quod vbi precium lege positum est, nempe vt modius tritici, aut vini, vel vlna panni vendatur decem, neque vnius oboli accessio licita est, sed est peccatum mortale, si excessu notabili augeatur, obnoxiumq; restitutioni, & si excessus sit perexiguus, erit veniale, Sotus de iusti. & iur. lib. 6. quæst. 2. art. 3. secunda concl.

Præterea sciendum est nequaquam consistere in puncto indiuiduo precium, sed in mediocritate quadam, quæ latitudinẽ habet per gradus, quemadmodum generaliter docet Aristoteles, lib. 2. ethycorum. c. 6.

2 Itaque † cuiuscunq; rei precium triplex est, supremum infimum, & mediũ, seu alio nomine rigidum, pium, & moderatũ. Nec potest accidere rem quandam precisè centum valere, ita vt nec valeat plus, & minus: valet enim centum precio medio, at precio supremo centum & quinque, precio tãdem infimo nonaginta quinque.

3 Iniquitas † enim in precio consistit propter excessum, vel diminutionem iusti precij, quod ad mediocritatem pertinet, quæ cum latitudinem habeat in precium supremum, infimum, & medium distinctam. In hoc triplici precio iniquitas cõtingere potest. Vnde res, quæ venditur decem, iuste vẽditur tum vndecim, tum nouem, ita colligitur ex D. Thom. 2. 2. quæst. 77. art. 1. Syl. in verbo, emptio. q. 9. Sotus lib. 6. de iusti. & iu. quæst. 2. art. 3. Couar. lib. 2. var. resol. cap. tertio, nu. 1. Quod quidem tali pacto meo iudicio intelligendum est, posse vendi precio mediocri, vel pio, si vẽditur res ad præsens, verum si pecunia ad tempus credita, precio supremo, Sylu. in verb. vsura, 2. q. 1. Sotus ibi artic. 3. Couar. c. 3. num. 2. in fi.

4 Postremo declarandum est, quod sit cuiusque rei precium, & dico † ꝙ aliud est iustum precium ipsius rei, si res traditur de præsenti, aliud si in futurũ. Nam si res traditur de præsenti, iustum precium illius rei est illud, quod cõstat non ex cuiuslibet affectione, sed quod secundum communem æstimationem currit in foro, in loco tempore venditionis illius rei, tex. est in l. 4. ff. ad legem Falcid. Vbi habetur rem non æstimari precio formali, idest, à contrahentibus formato, sed secundum præsens communi, puta, foro currens, bonus text. in l. si seruum meum. ff. ad leg. Aquil. c. 1. de emp. & vendi. no. in cap. cum causa, de testi. sed optimus text. in hac materia est in l. precia rerum. ff. ad l. Falcid. cuius verba hæc sunt.

5 Precia † rerum non ex affectu, neq; vtilitate singulorum, sed communiter funguntur, idest non secũdum priuatam existimationem, sed secundum cõem prudentiam constituuntur. Verũ ad explorandum hoc iustũ rei precium non est standum vniuscuiusq; mercatorum arbitrio, sed prudentium iudicio, eorumq; qui sunt æquitatis cultores, qui ex multis debent ducere rationem.

6 Primum † enim attendere debent necessitatem rei, mox copiam, & inopiam, deinde negotiationis laborem, curam, & industriam, atque pericula. Præterea si merces, vel in melius mutatæ sunt, vel in deterius, venditorumq;, atque emptorum frequentiam, atque id genus alia, quæ prudẽtissimus quisque speculari potest, ita tradit Sotus lib. 7. de iust. & iur. quæst. 2. art. 3. secunda concl.

7 Et nec obstat † regula illa, quæ se habet. Tantum valet res, quantum vendi potest, quam adnotant, text. in l. precia, ff. ad leg. Falcid. l. 1. §. si hæres. ff. ad Trebel. quia intelligitur non habere tam vastum sensum, quàm verba sonant, alias liceret vendere vltra medietatẽ veri pretij, quin vero duplo,

plo,& triplo. Igitur talis est sensus. Tantum valet res, quantum absque fraude, & iniuria communiter potest vendi homini sciēti eius conditionem, nam si adesset fraus minorantium, vel augentium dolosè, vel ignorantia, atque damnum venditoris, siue alia impedimēta, tūc iustum precium non esset illud, quod habet cōmunis æstimatio ad numeratum, sed id, quo res distraheretur, si talis fraus, vel impedimenta abessent.

8 Et hoc † in re mobili videtur esse illud, quo solui posset materia rei, & manufactura, ac labores rationabiliter facti, ita scilicet ꝙ prudens mercator, aut artifex moderatum lucrum, arbitrio boni viri reportet. Sylu. in verbo, vsura, 2. §. 1. vers. secundum. In re vero immobili determinari posset precium secundum fructus, vt notat glo. & Bart. in l. 2. C. de rescin. vend. ita vt fructus multiplicati per viginti annos faciant iustā æstimationem rei, vt est tex. in auth. de non alie. §. quia vero, & in auth. præterea. C. de sacrosanct. eccl. & ibi no. glo.

9 Si vero † traditur quidem, siue cōsignatus res de præsenti, sed nō hic. Vt si Mediolani quis emat aromata, quæ sunt Genuæ, iustum preciū est, quod ad numeratū currit Mediolani, vbi celebratur contractus.

10 Attamen si res non † traditur de præsenti, sed in futurum, iustum precium est illud, quod curret ad numeratum tempore redditionis rei communi æstimatione, vt patet, in c. vlt. & pe. de empt. & vendi. Sylu. in verb. vsura. 2. §. 1. versic. 1. Sot. de iust. & iu. lib. 6. q. 4. art. fi. versi. primum argumentum, sed modo ex his plura deducamus.

Primum vera iurisconsulti interpretatio in l. in causæ. §. idem Pomponius. ff. de mi-
11 nor. scribentis. Licere † naturaliter contrahentibus inuicem se decipere, cui simile habetur in l. item si precio, §. fi. ff. locati. Nō intelligitur, vt Conrad. Couar. & alij putāt intra latitudinem iusti precij. Id nō solum ciuilia iam nunc citata, & l. 2. C. de rescind. vend. & l. si voluntate eo. tit. verum etiam iura canonica permittūt, vt patet in c. cum dilecti, c. cum causa, de empt. & vend. Quare licere illic non est idem, quod sine culpa, sed impunè in humano foro, ita Innoc. in c. in ciuitate, de vsur. Panor. in c. quia plerique, de immun. eccles. glo. in l. semper in coniunctionib. ff. de regul. iur. quæ ait tales fraudulentos contractus non esse licitos in foro conscientiæ, sed mercatorum animas in periculo versari, quare nulli dubium restat quin huiusmodi seductores, siue vendāt, siue emant teneantur restituere etiam non requisiti.

12 Et non obstat, ꝙ qui † peccat, legis authoritate non peccat, cap. qui peccat 23. q. 4. & idem ferme habetur in l. Gracchus. C. de adult. Est autem delusoria hæc propositio, illud enim intelligitur de lege iussoria, secus autem de permissoria. Ille (inquam) qui agit quod lex iubet non peccat, secus autem ille, qui agit, quod lex humana impune permittit: non enim omne illud permittit diuina, alioquin meretrices, quia lege permittuntur non peccarent, & nec maritus, qui lege permittēte interficeret vxorem adulteram. Vnde Chrysost. vt habetur. 33. q. 1. cap. hac ratione. Quod permittimus (inquit) nolentes præcipimus, quia malas hominum voluntates ad plenum prohibere non possumus. ita Sotus lib. 6. de iust. & iu. quæst. 3. ar. 1. primum igitur secutus, Syl. in verb. emptio. quæst. 8. contra Panorm. in c. in ciuitate, de vsur.

13 Secundo inde † constat, ꝙ potest quis iustissimè vendere pecunia ad tempus credita precio supremo suas merces, quas statim pecunia numerata vendidisset precio medioc*r*i, vel infimo, hoc etenim in specie notat Decius consil. 3. Sylu. in verb. vsura. 2. quæstio. 1. Sotus lib. 6. q. 2. art. 3. Couar. lib. 2. var. resol. cap. 3. num. 2.

14 Tertio eadem † ratione manifestum est, quòd in contractibus emptionum, & venditionum precia rerum non secundū ipsam naturam æstimanda sunt, sed secundū bonorum communem æstimationem nam si natura rei foret æstimanda, pluris esset æstimandus equus, quàm gemma ob vtilitatem equi. Viuentia enim genere suo præstantiora sunt inanimatis, & tamen vt ait August. de ciuit. Dei, lib. 2. cap. 16. mallet homo in ciuitate sua habere frumentum, quàm mures, & solet domus plus vendi, quā equus, D. Thom. 22. quæst. 77. art. 2. ad tertium. Sot. lib. 6. q. 2. artic. 3. vers. ad hanc quæstionem: Couar. lib. 2. var. resol cap. 3. num. 4. versic. 1.

15 Quarto in † precij iusti æstimatione apparet non esse considerandum, quāto quis emit precio, quantumcunq; laboris, & periculorum subiit, sed tantum habendā esse rationem communis æstimationis hominum. l. precia. ff. ad l. Falc. sic sane mercator, qui audiens frumēti charitatem esse in Hispania, & magnis expensis attulit frumentum è Sicilia, si in Hispaniam perueniens

aliunde

aliunde copia frumenti ibi peruenerit, qua propter lõge imminutum sit pretium, non potest ibi carius vendere, quanto sibi stat, nec potest iustè extorquere expensas, quas fecit, sed tenetur illud vẽdere, quanti communi hominum æstimatione valet in Hispania, Sotus, de iust. & iur. lib. 6. q. 2. artic. 3. Couar. lib. 2. var. resolu. c. 3. nu. 4. ver. secũdo.

16 Nisi † quando res detulisset cum periculo, & labore ad locum, vbi nullum habent pretium, quia ibi scilicet non venduntur: quia eo casu in statuendo iustum pretium habebitur ratio periculorum, laborum, & expensarum, Sylu. in verb. emptio. quæst. 10.

17 Neque vero † si credito futura solutione carius venderet, vt saltem se indemnem redderet, immunis à peccato fieret, aut à restitutione liber. Hinc falluntur in caput suum mercatores, qui arbitrantur expectato ad tempus pretio licitè posse tanti vendere in fine nundinarum, vbi pretium decrescere solet, quanti in initio, vbi cum sit vberior emptorũ copia, pluris merces veneunt; cum tamẽ numerata pecunia idem pretium extorquere non possint: nam mercium pretia emptorum copia augentur, penuria vero minuuntur, Sot. d. quæst. 2. art. 3.

18 Quinto. Eadẽ † ratione constat nõ posse venditorẽ ab emptore vltra iustum rei pretium ex communi hominum æstimatione recipere ex eo, ꝙ ipse pluris eam emerit. (Exemplum) est mercator artis, negotiorumq; ignarus, qui pluris iusto emit, nõ potest tanti vendere cũ lucri accessione: nihil enim id facit ad ipsius rei propriam æstimationem. Apparet igitur omnino fallacem esse regulã illam, si quis semper, quanto emit pretio, tanti velit vendere cum lucri accessione, Sotus, qui supra art. 3. Couar. lib. 2. var. resol. cap. 3. num. 4. versic. tertio.

19 Sexto infertur † etiam non posse venditorem ab emptore vltra iustũ rei pretium exigere propter damnũ, quod ipse ex venditione patitur, nisi ad instantiam emptoris vendiderit, & vt ei seruiat, alioquin non vendìturus, vt scribit, D. Thó. 2. 2. q. 77. art. 1. quem sequitur Syl. in verb. emptio. quæst. 6. (Exemplum) meum solum per se non nisi decem valebat, mihi tamen quia ædes illic cõmodissimum duco extruere, valet duodecim, hoc ipsum ex te pretium possum tum petere, tum perinde recipere, modo ad instantiam tuam vendam, tibiq; patefaciam, vt videas, an tibi expediat tali lege emere, & ratio est, quia vnusquisque vendere totum potest, quod suum est, & in tali casu non solum res, verum etiam emolumentum est vendentis, Sotus lib. 6. de iust. & iu. quæst. 3. art. 1. tertia conclusio.

20 Hinc eadem † ratione infertur, ꝙ vendere aliquid (puta agrum) vel domum cum pacto de retrouendendo, & vt interim donec retrouendatur, loceẽ ipsi eidem primo venditori est licitum, vt communis obseruantia testatur, modo pretia sint iusta, Syl. in verb. vsura. 2. q. 15. ver. secundũ. Et quamuis constet quod tali casu res pluris vendatur, quam valet, quia si valet mille, venditur pro mille, & pro obligatione ad retrouendendum, quam manifestum est esse ęstimabilem pecunia. Tamen vt Caiet. 22. q. 77. ar. 1. ver. ad hoc dicitur. respondet, ꝙ communiter res, quæ sic venduntur, valent pluris non absolutè, sed venditori, nam ideo vult illud pactum, quia incommodum ex venditione incurrit. Et ideo possunt vendi pluris, quàm communis æstimatio habeat, Syl. in verb. vsura. 2. in princ. secus autem si venditor non damnificaretur, & emptor multum iuuetur, quia cum hoc non sit propter conditionem vendentis, vẽderet quod non est suum, D. Tho. 2. 2. quæst. 77. ar. 1. Vt si quis equum emit, quia non venditori, sed sibi ad bellum necessarius est. Vrbanum tamen esset, vt huiusmodi emptor, qui ex reipsa multum iuuatur, gratiose aliquid venditori donaret, non ex debito iustitię, sed honestatis. Hinc infert Caie. in d. art. 1. q. 77. in fi. quem sequitur Sotus lib. 6. q. 3. art. 1. 4. concl. quòd

21 † nummularij habẽtes in deposito alienas pecunias, si gratiosè donant dominis depositorum ex hac causa, quia multum iuuantur ex deposito, laudabiliter operantur dando, & domini depositorum licite possunt recipere data, imò si quis (vt etiam supra diximus) pecuniam suam apud gratum mercatorem deponat, quem sibi sperat fore beneficum, non peccat, & similiter neque peccat nummularius, si ideo supererogat, vt gratus sit, & ex hoc ipso, ꝙ gratus est, sperat quòd dominus tenebit suum depositum apud ipsum gratum: & ratio est, quia hæc omnia fiunt ex gratia, & non ex debito, alioquin vsura esset.

22 Septimo licet † eadẽ ratione alicui emere minoris prædium aliquod cum pacto, vt venditor quãdiu vixerit, vel ad tempus fructus eius percipiat, quã si fructus eius statim percepturus esset, facit tex. in c. cum Ioannes, & ibi Abb. nu. 3. de fide instrum. Vbi ratione

tione oneris annexi res valet minus iusto pretio. In specie notat Nauar.c.23.num.84.

23 Hinc † eadem ratione manifestũ est posse iustè emi rem valentem centum minori pretio, nempe Octoginta, si ea res in tuto nõ sit, bonus tex.in l.fundi partẽ. ff.de contrahen.emp.vbi onus appositũ videtur pars pretij (Exẽplum) emere quis potest actionem alicuius,quæ tuta non est,vt creditum Petri, quod ei soluendum est ad tres annos, & litigium imminere potest, minori pretio ante tempus, Panorm.in capi. fin.de alien.iudi.mut.ca.fa.quem sequitur, Sylu.in verb. vsura, 2.q.15.versic. primum,Couar. lib.2.var.resol.c.3. num. 2. versic.5. & ratio est,quia minus est habere actionem, quàm rem,ad quam datur,vt est regula iuris.Tum propter dubium euentum litis, cum possit quis etiam perdere causam iustam propter iudicis defectum,tum quia debitor interim posset effici inops.

24 Hinc † concludit Innoc.in c.in ciuitate, de vsur. quòd potest quis bona conscientia emere actionem iam ortam tempore contractus etiam pretio minori, quia exponit se periculo. Vnde si quis emeret à Ioanne centum, quæ debet consequi à Petro ex legato,vel ex affictu pro nonaginta quinque, siue hoc faciat ad instantiam ipsius Petri, siue emat minoris, habito respectu ad pericula,impensas,& labores,rehabendi;quia nostra interest litibus,& sumptibus nõ vexari.l.minoribus.ff.de mino.siue illa,quibus emit,habet destinata negotiationi,aut frugum emptioni, ex qua verisimiliter illud minus, quod alteri soluit lucraretur, non

25 peccat. (Exemplum) Dum † militi stipenstium Regium debetur, quod creditor timet aut non totum, aut non sine magno negotio, & molestia, aut non sine expensis se recepturum, potest quisque tale debitum ab illo minoris emere, & ratio est, quia emit illam actionem, quæ non tãtum valet, quanta est pecunia,quæ debetur,imo est, sicut emere sata, & emere actionem,

26 quæ ex lite pendet, sed si debitum † nulli esset prorsus subiectum periculo, sed absq; vllo sumptu,& labore certissimè speraretur soluendum, neutiquam liceret tale debitum minoris emere,quamuis longum esset tempus expectandum,esset quippe non solum palliatum, sed & detectũ, fęnore mutuum, vt habetur, in cap.fin.de vsur.Caiet. in sum. in verb. vsura. no.2. Nauar. cap.17. num. 230. & seq. quoniam ratione dilationis temporis plus acciperet, quàm tribuat,

27 vsura est.Nec obstat † illud, quod plus soluit, qui ante tempus soluit, cap. 1. de plus petit. quia illud non procedit in solutione anticipata rei venditæ, sed tantum in eo qui obligatus soluere ante tempus, soluendo patitur interesse, ideoque creditor cogens eum, plus petit. Ista autem plus petitio siue sit respectu temporis, vt cum ante terminum,vel conditionem cogitur soluere, quod debetur, siue respectu rei, vt cum decem sint debita, & ipse soluit viginti, siue respectu causæ, vt cum debitum alternatiuum petitur determinatè, potest diminuere solum tantum, quãtum quis æstimat interesse suum verisimiliter, siue damni sit emergentis, siue lucri cessantis,Syl.in verb. vsura 2.quæst.14.vers. secundum.

28 Sed an † liceat ipsimet debitori, suũ debitum,quod alteri debet minori pretio redimere. Exemplũ. Aliquis alteri debet centum solidos persoluendos post aliquot annos, vel annuatim ad duos, vel tres annos, & creditor vult remittere debitori, tertiã, vel quartam, aut quintam partem,si soluat ei in principio anni, siue ante terminum, & videtur sibi licere,quia quod alteri licet, non sibi licebit? Respondetur tamen quòd neutiquam illi licet, quia qui non quantum debet soluit, æquitatẽ iustitiæ minimè seruat, & ratio diuersitatis inter ipsum, & alterum hæc est, quantum debitor ratione præcedentis contractus totam summã debet. Tertius vero, quia nihil debebat, iustè potest emere actionem illam, quantum valet, Sotus lib.6.de iust.& iu.quæst.4. artic.1. vers. De materia tertij argumenti.

29 Posset † tamen secundum D.Tho.opusc. 73.cap.8.colum.2. in duobus casibus à creditore suum debitum minori pretio emere; primus est, quando creditor gratis, & liberaliter aliquid debitori tribuit, & debitor non causa temporis accipit. secũdus est, quando propter damnum propriæ rei huiusmodi superabundantiam recompensat, vt quando nõ potest habere pecuniam sine alicuius rei propriæ alienatione,& dãno, & qua soluat creditori illud,quod petit ante terminum solutionis, alias esset casus vsurarius, propter regulam illam, quòd quando plus accipitur quàm datur, committitur vsura.

30 Octauo eadem † ratione sequitur posse quem emere pagas id est prouentus, ex locis incertos,vt si quis emat redditus decem

locorum

locorum ad decẽ, vel quinque annos quicquid reddiderint minori precio, vel potest emere etiam prouentus certos, puta quando scitur quod loca tali anno reddent tantum, v.g. quadraginta solidos, & isti quadraginta solidi, qui exigi non possunt vsque ad tres annos, emũtur pro triginta. Quod quidem procedit, quando illos emit ad instantiam amici, malens suis pecuniis negotiari, vel aliquid licitum quærere lucrum, tũc enim poterit minori emere precio, secundum quod verisimiliter æstimat suum interesse lucri cessantis. Si vero hoc facit volens per hãc viam lucrari, vsurarius est virtualiter: quia solutio anticipata habet rationem mutui, sicut in simili habetur in c. in Ciuitate de vsur. scilicet quod in emptione, & venditione est mutuum, quando soluitur ante, vel post dationem rei.

31 Si tamen † in exigendo essent pericula, & labores, & expensæ, & hac ratione precium minueretur, non esset illicitum. Ita Sylu. in verb. vsura 2. quæst. 14. vers. 4. Hæc nota, quia Neapoli talis contractus est in vsu. Solent enim milites Neap. qui pro suis stipendiis habent aureos 36. siue in fine anni, siue tertiatim, vẽdere dictam actionem pro viginti octo præsenti pecunia. Nã ipse contractus ex se iniquus, & vsurarius est, cũ pro anticipatione viginti octo, emptor habeat triginta sex. Potest tamen iste cõtractus iustificari propter periculum vitæ militis, & ob labores, & expensas, quæ fiunt in exactione dictæ pecuniæ, quæ sunt precio æstimabilia, dummodo iniustitia non sit in precio, debet enim attendi iustum precium habita ratione ad pericula, & conditiones, & ætates hominum. Nono. Eadem † ratione

32 quia minus valet actio, quam pecunia præsens liciti videntur contractus illi, vbi emuntur res, quæ ex temporis processu recipiunt incrementum valoris, vel vilitatis, sicut sata, fœtus animalium, fructus arborum, nemora ante tempus incisionis, & ratio est, quia vniuscuiusque rei æstimatio iusta dependet ab vtilitate, vel necessitate ipsius rei, sed cum manifestum sit non esse tantam vtilitatem, vel necessitatem alicuius rei imperfectæ, sicut est eiusdem perfectæ, ideo huiusmodi res debent æstimari, & possunt emi minori precio, quam sint valituræ tẽpore suæ perfectionis, præterea cum per emptionem lucrum, & periculum rei emptæ pertineat ad emptorem, Instit. de emp. §. cum autem, ff. de peric. & commod. rei vend. l. id quod. Ideo si quis emit sata, aut animalia fructifera, quicquid euenit per naturam temporis, iuste fit illius, cuius sunt huiusmodi terræ. Ita D. Tho. in Opusc. 73. cap. 8. in fi.

33 Possent † tamen fieri in fraudem vsurarum huiusmodi contractus, quando verisimile esset, ꝙ fructus colligendi etiam computato dubio, ꝙ possunt impediri, valeant tunc plus eo, quod nunc detur, maxime si est persona, quæ vsuras alias consueuit exercere, quod intellige, si præcessit præmatura solutio, alias esset iniustitia tantum, Sylu. in verbo. vsura, 2. q. 10.

34 Decimo. Infertur, † ꝙ ementes ab vltro offerentibus merces multo vilius, quã communiter valebant, siue subhastando intercedente, vel non intercedẽte curia, & emẽtes in fine nundinarum merces ab his, qui recedere volunt, vel ab his, qui necessitate ducti haud possũt expectare emptores, puta, rem, quæ valet centum, pro octoginta, non peccant, & ratio est, quia cessantibus fraudibus & coactione res quanto plures habet emptores, tanto plus æstimatur, & è cõtra. Vnde gemmæ, quæ non habent emptores, vilissimè vendũtur, & quando multi inueniuntur eorum emptores, precio notabili excessiuo venduntur, Caie. 22. q. 77. ar. 1. versi. ad euidentiam, vsque quo ad tertium. Nec est peccatum expectare tempus, quo res venalis exponatur, vt res vilius ematur, cũ tñ iusto precio emptio fiat, vt ibi Caiet.

35 Vndecimo. Ex † hac etiam radice apparet, ꝙ iustum precium est illud, quod nunc potest inueniri ab emptorib. ꝙ si quis operarum tuarum nihil egens, tuis victus precibus, quia pauper es, te conducit, poterit operas tuas minoris redimere, quam si te ipse rogaret, non vt hac certe causa, quia est emptoris detrimentum, vt Sylu. in verb. emptio. quæstio. 7. asse it, sed quia venditorum copia vilescit precium, & ideo cum tu emptorem rei tuæ quæris, vel tuarum operarum conductorem, minoris tu, tuaq; ęstimantur, Sotus, de iust. & iu. lib. 6. q. 3. artic. 1. Nauar. cap. 23. num. 84.

36 Duodecima. Ex hac † quæstione scilicet iustum precium est illud, quod nunc potest inueniri ab emptorib. soluitur, & alia quæstio, ꝙ non peccat venditor frumentũ habens inopia opprimente rempublicam, qui sciens nouas paulo post aduecturas naues frumenti, & per consequens certus de diminutione precij vendit frumentũ precio nũc currenti:

currenti: non enim contra iustitiam facit, si quod futurum est non exponat, si tamẽ exponeret, vel de precio minueret, abundantioris esset iustitiæ, D.Tho.22. quæst.77. art. 3.ad 4. Sylu. in verb. emptio. q.15.

SVMMARIVM.

1 *Res iusto precio omnino vendi debet, & quomodo iustum precium arbitraretur.*

2 *Princeps rem suam alteri auferre potest ex causa soluto precio, idq; de subditis intelligitur, nu.4. & quoad precij solutionem fallit duobus in casibus, num.seq.*

5 *Ciuitas habens authoritatem condendi statuta potest res suas alteri auferre; idque an absolutè sicut princeps, num.seq.*

7 *Marchionibus ius suum alteri auferre non licet, Papæ licet etiam sine causa in beneficialibus.*

8 *Rem venalem expositam, vt iusto pretio vendet exponens cogi potest.*

9 *Rem venalem exponere quis cogi potest, eamq; iusto pretio vendere.*

10 *Vendens rem vltra pretium definitum peccat, & restituere tenetur.*

11 *Ciuitas statuere potest, ne merces domum reportentur, & vt mercatores ad emenda frumenta pergant; & alia huiusmodi.*

Colonus potius domino, quam alteri, tenetur fructus vendere.

12 *Casus quibus rem suam quis vendere cogitur, vide remissiue.*

De emptione & vẽditione secundum pretium à lege definitum. Cap. CXII.

1 ADeo manifestè † constat rem vendi debere iusto pretio, quod etiam si ciuitas, vel superior cogeret aliquem vendere res Reipubilcæ necessarias, vt frumẽtum, vinum, oleum, & huiusmodi, teneatur statuere iustum pretium, l.annonam.ff. de var.& extra.crimin.l.1.§. cura carnis. ff. de offic.præf.vrb. Quod quidem iustũ pretium dicitur etiam si sit minus, quàm illud, quo res illa posset communiter vendi, modo consideratio habeatur ad sumptus & expensas, atque labores venditorum ad arbitrium boni viri aliqua data quantitate, quæ ipsis venditoribus lucro cædat, ita colligitur ex dictis Couar.lib.2. var. resol.cap. 3.nu.5. Quando autem ciuitas, vel superior possit aliquem cogere ad vendendum rem propriam contra iuris regulam. Neminem inuitum cogendum fore ad vendendũ rem propriam, l.inuitum.C.de contr.empt.l.nec emere.C.de iure deli.vide Syl.in verb. emptio. q.5.Couar.lib.3.var.resol.c.14.

2 Vbi primus † casus constituitur in Principe, qui superiorem non recognoscit, qui ex causa rem suam alteri auferre potest, gl. pen.in l.Barbarius.ff. de off præf. præt. not. Bar.in proh. ff. in 2.col.& in l.quæcumq; in fi.C.de fide instru.lib.10. Bald.in l.rescripta col.fi.C.de precibus Imper.off.Ang.consil. 139.visis omnibus. Fulgos. consil. 143.503. omnino 4.col.4.lib.3. Quod intellige, dummodo pretiũ soluatur illi, cuius dominium rei aufertur, Bonus tex.in l.serui. C.pro quibus caus.serui liber.accip.& ibi Bal.glos.in d.l.Barbarius.Archi.in c.per principalem 9. q.3. Dec. cons.498.coll fi.& cons.520.col.2.

3 Sed nota † quod hoc dictum de restitutione pretij limitatur dupliciter. Primo, vt non habeat locum, quando causa, propter quam res aufertur, haberet in se culpam, vel delictum eius, qui iure suo priuatur, vt patet in casibus, de quibus Abb. in c. Quæ in ecclesiarum de constit. loquitur, id est, in præscriptione, & confiscatione bonorum, nam in iis constat pretium non esse restituendum. Secundo, hoc intelligitur, quãdo alicui particulari personę specialiter dominium rei suæ tollitur, secus si per viam legis generalis, quia tũc nulla restitutio fieri debet, vt not.declarat Alex.cons.112.visis his, sequitur Lud.Gozad.consil.5.num.21.

4 Tertio † prædicta conclusio habet locũ in subditis, secus est in non subditis, quibus rerum suarum dominium etiam ex causa auferri non potest, quia hoc respicit iurisdictionem, quæ non cadit in non subditis, vt not. tradit Paul.de Cast.cons.281. Primũ dubium col.antepen.Decius cons.407.visis, & di-

& diligenter consideratis col,pen.Sed aduerte quod licet quis non esset subditus, si tamen res, cuius dominium aufertur, esset in territorio, & iurisdictione Principis auferentis, hoc videtur, sufficere, arg. tex.in c. sane de foro compet.& in cap.fi.eo.tit.& in l.fi.C. vbi in rem act. facit tex.in l.forma. §. si vero ff.de cens.& in cap.Romana. §.contrahentes, de foro compet. lib.6.

5 Quinimo † non solũ princeps, sed etiam inferiores domini, vt est Ciuitas (cum habeat iure proprio potestatem faciendi statuta.l.omnes populi.ff.de iust. & iu.) potest ex causa probabili, & condigna res suas alteri auferre, Bar.in l.toties.ff.de pollicit. alleg.tex.in l.venditor. §.si cõstat. ff. commu. prædio.& non obstat dictum Bald. in l. rescripta, col.fin.vers.tertio, quærunt Doct.C. de precibus, & in l.2.col.7.ver.Item nota ꝙ si Papa.C.de seruit.& aqu.Vbi inquit, quòd

6 solius † est principis auferre rem alicuius, quia Baldus in locis præallegatis videtur considerare istam prærogatiuam in Principe, quando hoc faceret duobus concurrentib. Primum sine causa de plenitudine potestatis, quæ nullis iuris regulis limitata est. Et eodem modo loquitur Bal. in d.l.rescripta, dicẽs, quòd pro causa habetur quęlibet ratio motiua ipsius Principis. Secundum, soluto pretio. Sed de potestate ordinaria causa etiam requiritur in principe. Causa vero est fauor publicus. In ciuitate vero requiritur causa ꝓbabilis, & cõdigna.

7 Secus videtur † in Marchionibus, & Comitibus, qui potestatem, & auctoritatem ab homine consequuntur, quia in generali commissione non venit ista potestas auferendi dominium alicui priuato, vt no.Bar. in l.toties.ff.de pollic.Bald.in l.2.C.de serui. & aqua. Papa insuper in beneficialibus, in quibus liberam habet facultatem, cap.2.de præb.lib.6.clem.1.in fi. Vt lite pend. potest dominium, & ius quæsitum alicui ecclesiæ etiam sine causa auferre, vt tradit Paul. de Cast.consil.281.primum dubium, colum.2. Abb.post Butr.in cap.constitutus, col.2.de relig. domi.facit glo.no.in c. per principalem.9. quæst.3. facit tex.vbi Abb. in cap. ex multiplici, de deci. vide Deci. consil. 141. colum. 2. Iason in l. Barbarius colum. 9. ff. de offic. præt.

8 Secundus casus † constituitur, quando is rem ipsam venalem exposuerit publicè, & ea pertineat ad victum, & vestitum hominum, tunc enim cogi potest publicus venditor iusto pretio vendere res, quas venales exposuit, text. secundum Abb. in c.1.de emp.& vendit.nu.4.& ratio est, quia interest superioris prouidere necessitatibus subiectorum, ex quo infert Bal.in l.1.C.de epis. aud.quòd cum vita hominis non possit duci absque vestimentis, vt hospitio, quòd etiam in domibus aptis ad locandum, & in pannis possit statui certum pretium, in aliis vero, quæ nõ sunt necessaria ad vitam hominis habet locum regula generalis, vt nemo cõpelli possit vendere certo pretio, sed quisque in re sua sit moderator, & arbiter. l.in re mandata. C. mand.

9 Imo † etiam si rem suam venalem non exposuerit, tempore penuriæ possunt exuberantes compelli ad vendendũ iusto pretio ea, quæ sunt necessaria ad vitam hominis; ratio est, ne quis liberè res necessarias hominum alimentis quocunq; pretio grauissimo ob rei carentiam vendat, ita colligitur ex l.1.C.de episc.audi. l. venditor. §.si constat.ff.commu.præd.tex.in l.2.ff.de nundi.Quinimo inquit tex.no.in c.sicut 47.dist. & ibi glo. quòd indigentes possunt implorare officium superioris, vt diuites compellat ad fruges vendendas, ita Panor. in c. 1.de emp.& vend.num.7.& ibi additio.Sed oportet caute hanc rem à magistratu perpendi, vt tandem hac coactione, & pretij diminutione tunc vtatur, cum respublica penuriam, & inopiam rerum ad hominum victum, & ad alimẽta pertinentiũ patiatur, itidem præcauẽtes ne maior inopia sequatur mercib. ab iis, qui eas habẽt abscõditas.

10 Quod si quis post definitionem † pretij ab republica, & eius magistratibus iustè, & ex causa constitutam, merces maiori pretio vendiderit, tenebitur plane in conscientiæ iudicio id, quod vltra pretium definitum acceperit, emptori restituere, & in foro exteriori per iudicem cogendus erit id restituere, imo erit puniẽdus pœna à pragmatica taxata, veluti legis transgressor, & contemptor, Couar. lib.3.var.resol.cap.14. nu.3.Sotus in 4.sent.dist.25.q.2.art.2.4.conclus. vbi etiam ampliat in clericis.

11 Tertius.Potest † ciuitas secundum Azonem statuere, ne ad domum quis reportet merces, postquam venales exposuit, & vt pro sterilitate vitanda, atque fertilitate habenda quilibet mercator partes alias adire teneatur ad emenda frumenta in cõmuni, & vt nullus emat vltra suam indigentiã, ne aliis sint cariores, vel incõmodæ habeatur, vt in-

vt inquit, Sylu. in verb. emptio. q. 5. Imo vbi respublica inopia, & penuria annonæ grauaretur, possent ciues habentes frumētum omnino cogi ad ciuibus potius, quam exteris vendere ad inopiam, & egestatem subleuandam, ita Couar. d. c. 14. num. 6. vers. 3. qui satis iure, & ratione defendit hanc sententiam, quæ in praxi sæpissimè versetur. Sic à simili adnotauit Bart. in l. 1. C. de metal. lib. 11. colonum volentem vendere fructus, quos ex agro conducto sibi perceperit, cogendū esse eos vendere domino fundi potius, quam alteri, iusto quidem pretio, atque ita dominum fundi locatorem ius prælationis habere in emendis fructibus. Idē quoq; tenet Fel. in c. 1. de Iudæ. D. Ant. de But. in cap. 1. de empt. & vend. Afflict. in procœ. const. Neap. quæst. 1. ad fi.

12 Cæteros † autem casus, in quibus cogitur quis vendere res suas, ponit latè additio ad Pan. in c. 1. de empt. & vendit. & Couar. in d. c. 14. vbi inquit, nu. 7. ꝙ fauore religionis ad ecclesiam, vel monasterium cōstruendum, vel ampliandū cogitur quis rem propriam vendere iusto pretio, & quòd quamuis licitum sit alicui propriū ędificium altius tollere, l. altius. C. de seru. l. proculus. ff. quod vi, aut clam, tamen iure prohibitum est priuatum ædificium ita altius tolli, vt ex eo videri possint religiosi, aut religiosæ intra proprias domos religiosè habitantes, ita Sal. post Cyn. in d. l. altius.

SVMMARIVM.

1 *Monopolia committentes agunt iniustissimè, & ad restitutionem tenentur, & ipsi, & domini concedentes.*

2 *Annonæ cōductores impediens, vt carius vendatur annona, ad quid teneatur, & item emens omnes fruges eadem causa.*

3 *Monopolium imprudens committens non tenetur ad restitutionem.*

4 *Priuilegium emptū à Principe, vt quis solus vendat, licitum non est, & an id principi ex causa liceat, vide.*

De monopolijs. Cap. CXIII.

Ex illa generali propositione, quæ se habet, quòd pretiū rei est illud, quod nunc potest inueniri ab emptoribus, præsupposita communi notitia, & remota omni fraude, & coactione, apparet facien-
1 tes † monopolium, vt pretium, prout volunt, imponant, iniustissimè facere: quoniam coguntur ex hoc homines plus soluere, quam communiter venderetur, si huiusmodi monopolium non esset. Vnde volentes vendere frumenta, si conueniunt, vt non nisi certo pretio vendant, vel emant omnia, quæ sunt in foro, vt pretium crescat, & suo modo vendant. Aut volentes emere, exponunt multa in foro, vt pretium vilescat, Vel sibi mutuo promittunt non emere, nisi tanti, vel si in subhastatione anteuerterent alios, ne licitarentur, vt minoris ipsi emerent, dicuntur monopolium facere, Sylu. in verb. emptio. quæstio. 18. Sotus lib. 6. de iust. & iu. quæstio. 2. articu. 3. in fin. & tenentur ad restitutionem totius summæ excedentis pretium, quod valeret, si non essent huiusmodi monopolia: tenentur autem restituere iis, à quibus extorserunt. Nec solum ipsi tenentur restituere, sed domini concedentes hoc, & reliqui, qui sunt causæ huiusmodi iniustæ acceptionis, Caiet. 22. quæstio. 77. artic. 1. Sylu. in verb. vsura, 2. quæstio. 1. versic. quintum,
2 Sotus qui supra. Hinc facientes † annonam carius vendi, puta impediendo conductores, tenentur ad ponendum eam in bono foro, ac si fuisset delata, si possunt, & puniuntur etiam pœna corporali. l. annonam. ff. de extr. ord. crimi. Et idem tenetur facere emens oēs fruges, seu blada, vt carius vendat, d. l. annonam. Et idem de omnib. pertinentibus ad victū, vel vsum per ipsos soles vendendis in penuriam Reipublicæ, vt l. vnic. C. vt ne lic. in empt. spec. se. &c. Vnde qui dat arrhas pro omnibus aromatibus, sciens naues, quæ vehebant eas, esse submersas, facit monopolium, & tempore necessitatis tales compelli possunt vendere minus iusto pretio, tunc alias iusto. l. 2. §. cū in eadem. ff. ad l. Rhodi. de Iact. Syl. in verb. emptio. q. 13. Quando vero vēditores monopolium facerent, tunc iustè emptores quasi vim vi repellentes contraria possent prudentia vti, (puta) conuenire inter se, vt nullus nisi certo pretio emat, Sotus lib. 6. quæstio. 2. artic. 3. in fi. de iust. & iu.

3 Sed an venditoribus † monopolium facientibus, vt tanti, idest decem vendant vinum, si forensis monopolij inscius ipso pretio vendat, teneatur ad restitutionē. Resp. quòd non: & ratio est, quia vendit, sicut

cõmuniter valet in foro, secus si esset conscius. Medina in sua summa. lib. 1. cap. 14. §. 25. post medium.

4 Præterea non licet alicui † priuilegium emere à Principe, vt solus ipse vendat; nam peccat mortaliter, secundum Innoc. in c. significante de pig. quando fraudulenter, & in damnum Reipublicæ fit. Quamuis liceat Principi, aut gubernatori in bonum publicum, obligando ad id aliquos, statuere, vt soli deputati ab eis talia, aut talia pretio tolerabili minutim vendât, puta vinum, aut oleum &c. Rosella. in verb. emptio. §. 23. Nauar. c. 23. nu. 92. versi. 35. Syl in verb. Emptio. q. 78. in fi. Nec etiam secundum Azonem in l. vnic. C. de monopol. licitum est exercere monopolium. i. singularem negotiationem, quod accidit cum aliqui paciscuntur ne in arte sua quemquam instruât, præter filios, vel nepotes, Sylu. in verb. emptio. q. 18. Limita tamen hoc dictum per eundem in verb. Ars. quæst. 1. versi. secundo.

SVMMARIVM.

1 *Venditionis contractus, vulgo dictus, ad credentiam, ex pretio an licitus sit dignoscitur.*

2 *Vendens, tempore eo pretium recepturus, quo res carius vẽditur, vsuram committit: potest tamen cõtractus iustificari, certis conditionibus.*

3 *Contractus quo aliquid plus accipitur, vel re, vel spe, idq; propter tempus, est vsurarius.*

4 *Contractus, in quo dubium est, quanti res sit valitura tempore solutionis, licitus est, & est illicitus vt nu. seq. & num. 12. & 20.*

6 *Vendere frumẽtum, eo pacto, vt quando venditori libitum fuerit, ponat pretium frumento, an licite fiat.*

7 *Definitè res vendi potest pretio, quo res valitura erat tali mẽse; potestq; statui certum pretium.*

8 *Merces maiori pretio alteri vẽdere licet, cum pro eis emẽdis emptor erat cum præsenti pecunia, vitandus tamen huiusmodi contractus. nu. 22.*

9 *Vendi res existentes Neapoli, pretio currente Salerni, an & quando licitè possint.*

10 *Contractus, in quo dat quis frumentum vetus recepturus tempore messium nouum, vt licitus sit, quæ requirantur, & num. 18.*

11 *Frumentum vetus dare ad renouandum, licitum est, ne frumentũ pereat & quid in casu, vt num. 19.*

13 *Dare centum alicui, vt tempore messium det tot frumenta, pretio tunc currenti, licitè potest.*

14 *Contractus vulgo dictus, alla voce, vt sit l citus, quæ requirantur.*

15 *Pacta aggrauantia venditorem multiplicia sunt, & quæ ea sint.*

16 *Pretium frumenti, auctum ex varijs dilationibus solutionum immoderatè, an licitè recipi possit.*

17 *Operarios anticipata solutione minoris iusto conducere an liceat.*

21 *Emens causa dubij modico pretio quo casu excusetur.*

23 *Venditio sine conditionibus hic expressis facta carius iusto pretio vsuram sapit, nec excusat patriæ consuetudo, num. seq.*

25 *Vendere carius propter damnum futurũ ex dilatione solutionis faciendæ, aut propter vexationem redimendam, an liceat.*

De emptione, & venditione ad futuram pecuniam. Cap. CXIIII.

1 CIrca contractum † emptionis, & venditionis, qui vulgo dicitur ad credentiam est constituenda hæc regula, vt cognosci possit, an sit licitus, vel illicitus contractus, scilicet: quòd verus valor rei attenditur secundum tempus emptionis, & venditionis, cap. cum dilecti de emptio. & vend. l. 2. C. de rescind. vend.

vend. Vnde qui vendendo rem illam venderet non habita ratione ad pretium, quo valebat tempore contractus, sed tempore solutionis, quo pluris probabiliter res valere solet, vsurarius esset.

2 (Exemplum) vendens † frumentū mense Octobris, cum pacto vt soluatur tanti, quanti mense Maij valebit, quo mense speratur pluris valiturum, vsurarius est. c. In ciuitate, c. Nauiganti de vsur. Potest tamen contractus iste iustificari his conditionibus seruatis. Prima, vt merces, quæ venduntur credita pecunia possint seruari, & non sint corruptioni proximæ. Secunda, vt adueniente tempore solutionis accipiatur non pretium rigidum, vel infimum, sed mediocre. Alex. in l. quod te, si cer. pet. Syl. in verb. vsura. 2. q. 2. versic. tertium. Tertia conditio, vt deducantur arbitrio boni viri ad iusti pretij taxationem quicquid in iis mercibus seruandis, atque custodiendis esset venditor expensurus, alias si non deduceret venditor labores, pericula, & expensas ex rei natura requisitas necessario faciendas, esset vsurarius, Sylu. qui supra versic. primum in fine. Quarta vt dubium sit, tempore solutionis pretij sit minoris, vel pluris res valitura, tex. in d. c. in ciuitate de vsur. Quinta, vt vendens ad tempus certum credita pecunia non esset alias vendíturus tempore contractus, ita text. in capit. nauiganti, vbi glo. & Doct. de vsur. Sylu. in verb. vsura. 2. Sotus lib. 6. quæstio. 4. artic. 2. de iust. & iu. Couar. lib. 2. var. resol. cap. 3. num. sexto, versic. cæterum.

3 Rursum, omnis † contractus, in quo aliquid plus accipitur, quàm datur, siue in re, siue in spe, & hoc tantum propter tempus, dicitur vsurarius, & vulgo vocatur emere, vel vendere ad credentiam, D. Tho. Opusc. 73. capit. 8. Sed modo ex his ad decisiones descendamus.

4 Prima. Aliquis † post Augustum multum de frumento, vel vino habet venale, & pro illo tempore mensura frumenti tres solidos tantum valet, & vinum quatuor. Si vendit frumentum, vel vinum carius iusto pretio, quo valebat tempore contractus, non peccat, vbi adest dubium an frumentum, vel vinum tempore solutionis sit pluris, vel minoris valiturum, nec erat vēditor ante tempus solutionis venditurus, & ratio est, quia tam emptor, quàm venditor commodum, & incommodum ex eo contractu sperare possunt propter dubium euentum augmēti, & diminutionis quo ad pretium, cum soleat pretium cuiusque rei lapsū temporis augeri, rursum & minui, d. cap. Nauiganti. §. fi. & glo. com. recepta in cap. In ciuitate, Sotus de iust. & iu. lib. 6. quæst. 4. ar. 2.

5 Ex † quo fit eum contractum illicitum esse, quo res venditur pretio, quo pluris valebit à tempore contractus vsque ad mensem Maij, aut Iulij. Constituitur sane tunc in tuto venditor, quippe qui frumentū, aut alias merces vendit pretio, quo iustè valent tempore contractus, & deinde quo pluris valebunt ad diem dilatæ solutionis, quod iniquum est, secundum Hostien. in sum. tit. de vsur. §. an aliquando. versi. quid si.

6 Secunda. Vendens † frumentum in Natali Domini non venditurus, sed seruaturus vsq; ad maium potest vendere sub hac lege, vt quando voluerit, ponat pretium currens, vel etiam q̄ soluatur pretiū, quod curret tali die, vel hebdomada aut mense, ita tamen quòd si tali die, vel mense pretium fuerit varium, accipiatur mediocre, Syl. in verb. vsura, 2. quęstio. 2. versi. 3. Quod Couar. d. cap. 3. num. 6. versic. quod ipse, verum esse existimat, dummodo electio pretij communis fiat intra tempus illud, in quod merces venditor erat vēditurus. Hinc tradit Sotus libro sexto, quæstio. 4. artic. 2. venditorem, qui merces est seruaturus ad Kalendas Martias non posse eas vendere Kalendis Octobris, pretio, quo valebunt Kalendis Maij.

7 Tertia. Dicimus † venditorem non solum indefinitè posse vēdere eo pretio, quo tali mēse valituræ sunt, verum definiri, statuiq; certum pretium, & recipere, D. Tho. Opusc. 73. cap. 6. Medin. in c. 1. de rest. tit. de vsur. quæst. 38. Sotus, qui supra art. 2. sed adnotandum, quòd si fuerit statutum pretium à venditore, non debet amplius crescere, vel decrescere, si postea pretium ex eo tempore fuerit maius, vel minus, Sylu. in verb. vsura, 2. quæst. 2. versic. primo.

Ex quo fit, vt etiam dum solutio non anticiparetur, sed firmaretur tantum sic contractus, vt vtrinque resultaret obligatio, æquus esset, ac probus. Quemadmodum si quis datis arrhis statoq; pretio indefinitè emeret quantum vini, & olei est prouenturum, Sotus qui supra, num. 6.

8 Quarta. Mercator, † qui statim posset merces vēdere pecunia soluta ad præsens, & ad alterius instantiam, vt ei seruiat, vendit illas pecunia credita, poterit inquā carius

rius vendere iusto pretio ob dilatam eius solutionem habita ratione ad lucrū, quod eius industria statim pecunia soluta acquisiturus fuisset, arg. sumpto à glo.iam recepta, in c.cōquestus, de vsur.l.curabit, de act. empt.monito prius emptore de lucro, qđ cessat acquirere, Nauar. dicit com.in capit. 23.nu.82. Quod secus esset, si ideo vendidisset pecunia credita, quia merces vendere non potuisset pecunia soluta ad præsens, Syl.in verb.vsura secunda quęstio.1.Couar. lib.2.var.resol.cap.3.num.6. versic. tertium.

9 Quinta. Quod † diximus de variatione temporis, idem erit dicendum de variatione loci. v. g. Quis habet Neap.officinā plenam mercibus ferendis ad nundinas Salerni, vbi carius ipsas erat venditurus, ad preces tamen alterius, qui spopondit se soluturum pretium, quanti erit in nūdinis, merces vendidit tali pacto, plus tamen pretio Neap.currente, talis contractus licitus est, dummodo deducantur labores, & expensæ, aliaq; onera, quæ subiturus erat ipse vēditor, si dictas merces transtulisset ad nundinas, & ratio est, quia illud sibi debetur ratione lucri cessantis, Abb. in capit.nauiganti, num.15. de vsur.

10 Sexta. Licitum † est dare frumētum vetus in permutationem noui recipiēdi tempore colligendarum messium, qui quidem sane contractus dicitur ad renouandū, ita Sylu. in verb.vsura.1.& Couar. lib.2.var. resol. cap. 3. Verum vt hic contractus licitus sit, oportet has conditiones interuenire, & prima, vt dubiū sit an frumentū nouum sit plus, vel minus valiturum, quàm vetus. Vel quando qui dat frumentum vetus, esset illud seruaturus in tempus messium colligendarum. Couar. d.artic.3. num.6. in fine. Imò licitum esset plus expetere de nouo, si vetus melius existimaretur valere, quàm nouum tempore redditionis, Sylu. in verb. vsura.1. quæst.17.

11 Sic † etiam licitum esset dare frumētum vetus ad renouandum, etiam si quis hoc faciat ne suum pereat, & recipiēti gratiam faciat, id est, si euitat suum damnum sine damno alterius, ita Card.Flor.in clem. vni. de vsur.quæstio.10. Quod secus esset si frumentum vetus esset marcipum, vel corruptioni proximum, nam tunc esset vsura, Nauar.c.17.nu.226.Sylu.in verb.vsura 1.nu. 15.& 16. Card. in clem.1. num.12. de vsur. Couar. lib.2.var.resol.cap.3.nu.6.Vel si hæc renouatio frumēti fiat ad lucrum captandum, non autem damnum vitandū, vt cum probabiliter nouum erit bonitatis maioris, valoris, & substantiæ, quàm vetus, quia tūc vsura est, quia lucrum interuenit, Host. in sum. de vsur.§.in aliquo in fi. Zabar.in d. clem.1. num.12.de vsur. Nauar. cap.17.nu. 226. qui loquitur de moneta varia. qui idē procedit in casu præsenti.

12 Septima. Licitus † est contractus, tradere frumentum pro frumento in simili pondere, numero, & mensura restituendo, si verisimiliter dubitatur, ꝙ tempore solutionis possit valere ita minoris, sicut pluris, aut quòd non pluris valebit. Verum si non esset verisimile pluris esse valiturum tēpore solutionis, tunc si creditor erat seruaturus, & non aufert debitori facultatem liberādi se, quando velit intra terminum, est licitū, sed si nō erat seruaturus, sed interim cōsumpturus, & similiter si erat seruaturus, mō auferat libertatē, est vsura in verb. vsura. 1.q.14.

13 Octaua. Licitū † est mihi dare tibi oues centum, cum pacto vt vēdas mihi tot modios frumenti, quot ascendunt ad dictam summam aureorum centum tempore messis pro pretio tunc currenti, & ratio est, quia emitur incerta sūma rei ꝑtio incerto.

14 Hic † autem contractus vulgo dicitur. Alla voce. Dicitur autem ad vocem, idest, ad pretium legitimum pręfigendum in die, scilicet Petri, aut scilicet Iacobi, secundum morem regionum, facit text. in l.1. §. cura carnis.ff.de offi.præf.vrb.c.1.de emp.& vēd. & Doct.in l.1.C.de episc. aud.

Vt autem sit licitus talis contractus, hæ conditiones requirūtur. Prima vt seruetur locus, vbi res vendita nascitur, seu colligitur, toto tit. ff. de eo, quod cer. lo. quia variatio locorum facit variare pretia rerum.

Secūda, vt seruetur tempus, quia ad præfigendum iustum pretium rei seruandū est tempus existentiæ rei, idest, vt res vendita existat in rerū natura, idest, vt quando emitur frumentum, aut oleum ad vocem, ematur à personis habentibus frumentum, & oleum colligenda in suis agris, alioquin esset vsura palliata Nauar. cap. 17. num. 229.

Tertia vt seruentur pacta æqua, & non apponantur iniqua aggrauantia venditorem, quæ multiplicia sunt.

15 Primum, quando † grauatur venditor vectura de loco ad locum: Quod intellige, nisi qui præest ad faciendam vocem, habeat rationem vecturæ in statuēdo pretium legitimum.

Secundum,

Secundum, quando grauatur venditor tempore. v.g. emo tot modios frumenti ad vocem à te, cum pacto, vt tenearis seruare dictum frumentum vsque ad certum tempus, tale enim pactum iniquum est, sed licitum, si soluantur expensæ venditori. Nauar. cap.17. num.225.

Tertium, quando grauatur venditor expurgatione frumenti.

Octaua circa talem contractum, qui dicitur ad vocem, & apponitur pretiũ a magistratu regio, vel ab vniuersitate, quæ habet priuilegium à Rege statuendi iustũ pretium, decidenda est talis quæstio, quæ frequentissima est.

16 Mutuo ego † decem aureos colono, vt tempore messis det mihi frumenti, quantum ascendet ad dictam summam. Adueniente messe statutum est pretium decem argenteorum per singulos modios, colonus, vel quia vendidit frumentum, vel quia parum collegit, vt vix sufficiat pro sua familia, non est soluendo, & conuenit mecũ, constituitq; se soluturum mense Decẽbris, quanti tunc temporis valebit, adueniente tali mense valet frumentum quindecim, & colonus similiter non est soluendo, & iterum promittit tẽpore futuræ messis se soluturum tantum frumenti, quanti est summa, 15. aureorum: tandem adueniẽte tempore cum non sit soluendo, multiplicando pro illis decem prima vice datis constituit mihi debitorem in quinquaginta, quæritur an talis cõtractus valeat. Ad quod respondetur, quòd quamuis hoc possit fieri de rigore iuris, cum debitor sit in mora, tamen non expedit, quia habet speciem mali, & notabile scandalum affert, vnde abstinendum est secundũ Apost. & alibi multa mihi licent, sed non omnia honesta sunt.

17 Sed iterum quæritur, an † sit licitũ conducere operarios anticipata solutione minoris pretio iusto? Resp. ꝙ aut datur pecunia anticipata vindemiatoribus, aut messoribus loco mutui, cum obligatione metendi, aut vindemiandi pretio iusto, & contractus vsurarius est, cũ illa obligatio sit quid æstimabile pecunia, & ideo rescindi debet contractus, vel soluatur interesse arbitrio boni viri. Aut datur pecunia nomine arrhę, & fit contractus locationis, & conductionis operarum, seruato tamen pretio iusto tunc currenti, & tunc nulla est vsura. Quinimo poterit etiam conductor præfigere tunc pretium iustum probabiliter futurum arbitrio boni viri, Sotus lib.6. de iust. & iu. q.1. artic.2. col.2. Et ratio diuersitatis inter vtrumque contractum est, ꝙ in mutuo non dans, sed tantum accipiens remanet obligatus ad reddendũ debitum, & veniendum cum sociis ad vindemiandũ, vel metẽdum, sed in contractu locationis, & cõductionis vterq; remanet obligatus, cõductor quippe venire vna cum sociis ad metendum, vel vindemiandum, & locator nõ potest eum expellere, sed tenetur supplere pretium.

18 Nona. Licitum † est, quando frumẽtum multum valet, tradere illud pauperi æstimatum, ea lege quòd illud pretium soluatur in tanto frumẽto tempore messium, ita Card. à Turrecr. in c. si quis clericus, 14. q.4. Syl. in verb. Emptio. 1. q.16. quia talis intelligitur vendere frumẽtum nunc, & mutuare pecuniam gratis, quam ex pacto vult sibi reddi in frumento tempore solutionis, quod nota, quia sæpe fit.

19 Decima. Quid † dicendũ de eo, qui vendit frumentum tempore messis alteri dandum pro viginti, cum tamen secundũ communem æstimationem tunc sit solum valiturum quindecim, sed deinde venit penuria, & emptor illud vẽdit pro viginti quinque, an primus venditor teneatur emptori de aliquo. Et respondet Astens. quem sequitur Syl. in verb. vsura 2. q.9. quòd tenetur ad quinque, quia emit plusquam valeret in termino secundum æstimationem boni viri.

Vndecima. Illud profecto latrocinij genus maximè execrandum est, quo mercatores vtuntur, quippe qui pecunia credita vendunt indigentibus merces carius quàm valeant, & per se, vel alios statim iterũ eas eliciunt ab iis, quibus eas vendiderant, & fit emptio isthæc viliori pretio ob id, quod statim pecunia numeratur, de quo latrocinij genere diximus sup. tit. de palli. vsu. c...

20 Duodecima. Constat † licitè aliquẽ posse emere merces, vinum, frumentũ, & c. statim pecunia numerata, tradendas tamẽ ad certũ diem minori pretio, quã valeãt tempore cõtractus, vbi dubiũ est an sint pluris, vel minoris valituræ tẽpore traditionis, tex. opti. in c. Nauigãti. §.1. vbi doct. de vsur. & eruditè D. Ant. de But. in c.1. de emp. & vẽd. nu.37. & seq. Secus si non esset dubium, aut verisimile, sed hoc fieret propter anticipationẽ soluentis. Vel si tã paruo pretio emeret rem, ꝙ verisimiliter minus valere non posset, vel quid modicum, sed bene multũ plus. Et idem dicendum est de venditore,

 si ven-

si venderet tam magno pretio, quod verisimiliter nihilo, aut parũ pluris valere possit: quia in iis casibus esset vsura: nam dum dicitur quando est dubium, vtrum plus, aut minus sit valitura, intelligitur æqualiter hinc inde tantum, scilicet in plus, quam in minus, Sylu. in verb. vsura 2. quæst. 2.

21 Tertiadecima. eadẽ † ratione causa dubij excusatur emens modico pretio redditus à ciuitate bello angustiata, & demum facta pace lucratur decem pro vnõ, l. hæreditatum cum seq. ff. de hæred. vel act. vend. Consulunt tamen doctores, vt inde amplas faciat eleemosinas.

Quartadecima. si communis, seu probabilis æstimatio est, quod aliqua merx sit minus valitura, quod modo, & tamen emptor non ex leui, sed ex probabili cõiectura credit nõ pluris valituram, est vsurarius, minoris emendo propter præuentionẽ solutionis, secundum Innoc. in d. c. in ciuitate, non solum quo ad peccatum, sed etiam quantum ad restitutionem, arg. l. cum quidem. §. quid ergo. ff. de acquir. hæred. c. Inquisitioni de senten. excomm. Sylu. in verb. vsura 2. quæst. 2. vers. quintum.

22 Quintadecima. prædicti † contractus & si duo illa concurrunt, de quibus supra diximus. ver. Quarta, & quinta, sunt periculosi, & ab eis tex. in d. c. in ciuitate consulit abstinẽdum: quia & si homines excusentur à vitio vsuræ, non tamen à vitio cupiditatis, propter quod dicitur in Canone turpe lucrum, vt habetur in c. si quis clericus, & c. quæcunque tempore messis 14. q. 4. & dicitur turpe lucrum, ratione finis: quia tales contractus non fiunt, vt in pluribus propter vitæ humanæ necessitatem, seu vtilitatem, sed magis propter diuitiarum augmentationem, quam cupiditas facit, quæ non habet finem, quia auarus non impletur pecunia. Item plerumq; homines sunt in dubio, si in tempus illud erant seruaturi, cum sæpè propter emergentiam propositum mutet, Caieta. 22. q. 78. art. 2. in responsione ad septimum. Sylu. in verb. vsura 2. versic. 4.

23 Verum qui † absque prædictis conditionibus vendit res consistentes in pondere, numero, & mensura carius iusto pretio, ob dilatam pretij solutionem, vsuram committit: præsumitur enim contractus mutui verus simulata venditione, ne venditores cogantur excessum iusti pretij restituere, vnde tali casu debet venditor ipse in animæ iudicio efficaciter cogi ad restituẽdum illum pretij excessum, ita Abb. in c. consuluit, nu. 1. de vsur. Quod procederet etiam si venderet frumentum in præsentiarũ pretio non taxato, sed sicut valebit in mense fortassis Aprilis: & non àntea: tum quia videtur mutuum palliatum, & perinde est, ac si venditor ipse frumenti mutuet ipsum in præsenti, vt inde aliquid vltra mutuatum recipiat ratione dilationis temporis. Tum quia constituitur in tuto vẽditor apponendo tempus, in quo probabiliter credebatur plus valiturum, vt probat Arch. in c. si quis clericus, & c. nullus, 14. q. 4. Tum quia aufertur debitori facultas, ne possit soluere ante tempus, quod maximum est ad constituendum contractum vsurarium, Syl. in ver. vsura, 1. q. 13. Sot. lib. 6. de iust. & iu. q. 1. artic. 2.

24 col. 3. Et nec obstat patriæ † consuetudo, quia non excusat, cum sit contra ius naturale: sed nec ꝙ in prædicto mense Aprilis potuisset vilius emi, aut vendi, quia ad ea, quæ de raro accidunt lex non adaptatur. l. nam ad ea, ff. de legi. & cõmunis cursus secundum quẽ est [illegible]ius, est ęstimandus, cap. cèrtificari, de sepul. Abb. in c. nauiganti, nu. 10. de vsur. nec etiam obstat, ꝙ si venditor pretium habuisset tempore contractus, de eo fuisset lucratus, quia hoc procedit, quãdo de præsenti potuisset ab alio habere, & ad obsequium amici credito vendit; cum illud veniat ratione lucri cessantis, Sylu. in verb. vsura, 2. q. 2. ver. 5. Nec ẽt obstat, ꝙ aliquando creditor facit expensas in exigendo, & consequenter vr̃ ꝙ liceat ei plus petere ratione interesse futuri, quia si facit expẽsas, põt sibi per viam iuris recompẽsare.

25 Sextadecima. Vendens † rem carius non propter tempus, sed propter damnũ, quod videt sibi imminere ex dilatione solutionis faciendæ, seu propter vexationem suam redimendam, quam probabiliter timet sibi futuram in repetitione debiti propter malitiam, seu impotentiam debitoris, excusatur à vitio vsuræ, tunc autem intentionis rectitudo fiet manifesta, si talibus emptoribus potius eliget non vendere, quàm vendere ad futuram pecuniam, & si libentius vendat aliis minori pretio: dummodo emptio fiat in pecunia numerata, quàm maiori in numeranda. Verum si nullam dilationem pateretur vendens postea in recuperando pretio, tunc illud plus deberet restituere. D. Tho. Opusc. 73. cap. 10. De hoc tamen emptori vẽditor debet facere schedam subscriptam, qua promittat, declarétque

que quantum de pretio sit illi remissurus, si stato die soluat, sitq; tantum, quantum plus iusto pretio adiecit sine causæ remissionis expressione, ne in foro exteriori præsumatur vsurarius, Nauar.c.23.num.84.

SVMMARIVM.

1 *Tria in qualibet re venali consideranda, & quæ.*

2 *Venditor rem vitiosam præstare tenetur, & si sciens vendidit, peccatum commisit, & num.5.*

3 *Verbis astutis vtens, vt vitiũ rei contectũ relinquatur peccat, & damnum resarcire tenetur.*

4 *Emens equum cum vitio manifesto, sciens emere præsumitur, nec in eo peccat venditor.*

6 *Commodans rem vitiosam de damno commodatario tenetur.*

7 *Vẽdere rem vitiosam iusto pretio, nullo inde periculo emptori obiecto, licet, modo post emptor admoneatur, & quid si emptor non esset empturus intellecto vitio. nu.seq.*

9 *Vendens rem amissam ob hæresim, vel ob læsam maiestatem, nisi admoneat emptorem, peccat.*

10 *Res, quæ pluris valeat, quam in foro distrahi possit, an possit mensura non æquali vendi. & nu.12.*

11 *Vinum aqua dilutum, vel aliud pro alio iusto pretio vendere, an liceat, & num. seq.*

13 *Emptor qui sciens rem multi pretij emit, nisi vẽditorem ignorãtem rem admonuerit, peccat, & restituere tenetur.*

14 *Emptor re magni pretij empta, talem esse ignorans, an postquam eam cognouit, restituere, aut pretium supplere teneatur.*

15 *Vinum vendere, affirmando eius bonitatem duraturam, vel eandem non duraturam tacendo, peccat, & restituere tenetur.*

16 *Rem vendendam certo pretio, recipiens si pluris vendiderit, an illud plus retinere possit.*

17 *Rem alienam venditurus, si post admonitum dominum rem non vendi posse pluris, quam tali pretio, si pluris postea vendat, an illud plus reddere debeat.*

18 *Rei venditæ periculum an statim ad emptorem pertineat.*

De venditione illicita ex defectu rei venditæ. Cap. CXV.

1 Ria sunt † considerãda in re venali, videlicet substantia, quantitas, & qualitas. Vnde vitium mercis, siue in substantia sit, siue in quantitate, siue in qualitate contractum reddit illicitũ, si res vitiosa eo pretio vendatur, quo vẽderetur res integra, & solida. Violatur enim tunc iustitia, atq; adeo genere suo est peccatum mortale; nisi rei exiguitas veniale faciat, vel aliqua circũstantia à culpa excuset ignorantia ipsa durãte, vt infra manifestum erit. Atqui in eũ, qui contra facit, quoad substantiam, extat tex. in l.in venditionibus.ff.de contr. empt. Vbi contractus rescinditur, si substãtia vna pro altera vendatur, vt si mihi vnum fundum vendas, & alterũ tradas. De qualitatis mensura admonetur in c.25.Deuter. Non habebis in sacculo diuersa põdera, maius, & minus. Et simile est de qualitate. Vt si qs morbidum iumentum pro sano vendiderit. In omnibus his casibus præter peccatũ mortale venditor etiam tenetur ad restitutionem, D.Tho.2.2.q.77.ar.2. Sed ex his modo plures quæstionum decisiones deducuntur.

2 Prima. Venditor † qui rei vitium scienter, ac fraudulenter emptori celauerit, contra iustitiam delinquit, qui vero rei nescius cõtrarium fecerit, licet à culpa fiat immunis tenetur tamen, vbi primum vitium fuerit depræhensum, eundem contractum infectum reddere, alioquin restitutionis funiculo ligatur, D.Tho.2.2.quæst.77.artic.2.

3 Secunda. Qui ea † verborum astutia vtitur, vt vitium contectum relinquat, vt isti proxenetæ, dum equum vitiosum vendũt, omnium morborum maculis eum depingunt,

gunt, vt in aceruo verum vitium cõtegant, ad restitutionem tenentur: quia emptor videns dictam esse falsitatem in aliis expressis, credidit verisimiliter sic esse de omnibus, Sylu in verb. Emptio quæst. 19. versic. 4. Quod procedit etiam si occultum vitium exprimeret inter falsa, verum si nesciens fecerit, cęlando non peccaret, licet cum resciuerit, teneatur damnum resarcire emptori, Nauar. 23. num. 89.

4 Tertia. Vẽdere † equum habentẽ vitium manifestũ, veluti si equus est patenter cęcus, aut claudus, non est peccatum, modo non faciat, aut dicat, quo id non appareat. Nauar. qui supra. Dixi occultum, & ratio est, quia emptor emendo cum possit videre, præsumitur sciens emere, Sotus de iust. & iu. lib. 2. q. 3. art. 2. Sexta conclusio.

5 Quarta. Nefas est † venditori vitiũ mercis, quando occultum est, per quod emptori, vel damnum datur, vel creatur periculũ, illud emptori cælare, & si cælauerit, ad restitutionem tenetur, Sylu. in verb. Emptio. q. 20. ratio est, quia occasionem damni, aut periculi alteri dare nemini licet. Venditor autem eo ipso ꝙ rem aliquam venalem vitio aliquo affectam exponit, occasionem damni dat, & periculi. Damnum quippe, si res propter vitiũ minoris sit pretij, quam venditur, periculum autem, si propter idem vitium vsus rei, vel inanis sit, vel nociuus. Vt si militi equum māchum pro sano vendas, quo postea in acie vti non possit, vel forte alicui venderes pestiferum cibum, ergo talis occultatio manifesta est iniustitia, & perinde genere suo mortalis, restitutioni hominem subiiciens, Sotus de iust. & iu. lib. 6. q. 3. art. 2. versi. sit ergo quarta conclusio.

6 Eademque † ratione dicendum de commodante vasa vitiosa, vel equum, aut aliud, nam tunc tenetur commodatario de damno, quod inde sequitur, v. g. quia oleum perdidit, aut aliud, nam tũc tenetur commodatario si sciens fecit secundum Doctores, & glo. in c. vni. extr. de commod. Non autem si ignoranter, ff. commod. l. in rebus. §. possint. In locatione autem secus est, quia tenetur ad interesse locator, etiam si ignoranter locauerit vas vitiosum, ff. locati. l. sed ædes.

7 Quinta. Qui † non pluris rem vendit, quàm cum vitio valet, neque vllo emptorem obiecit periculo, & res sit emptori vsui pro pretij valore, nulla lege compellitur emptori vitium patefacere, Sotus lib. 6. quæst. 3. artic. 2. versic. quinta conclusio, de iust. & iur. licet post venditionem admonere debeat emptorem illius vitij, & quòd ob id minoris ei vendidit, ne si emptor alteri plus venderet, esset causa illius tertij, vt recte adnotauit Caiet. 22. quæst. 77. artic. 3. Pro quo est text. in cap. fi. de iniur. Nauar. cap. 23. num. 89.

8 Sexta. Venditor, † qui probabili coniectura scit, ꝙ si reuelat vitium occultum, nõ periculosum, emptor non esset empturus, Panor. in cap. iniustum de rerũ permut. tenet ꝙ debet reuelare, etiam minuendo pretium, sunt vero qui illius dictum ampliant etiam in casu, in quo venditor sciret emptorem esse empturum: ratio est, quia fortasse nollet ille tanti emere, quanti res valet. Sed tu dic vt in decisione præcedenti.

9 Sed vtrum peccet mortaliter † qui vendit aliquid amissum ipso iure ob hæresim, iuxta tex. in c. cum secundum de hære. lib. 6. vel ob crimẽ læsæ Maiestatis emptori ignoranti, eumque de hoc non admonito, scilicet rem illam non esse suam, vide quæ supra diximus in primo præcepto vbi diximus, quòd sic: nisi res esset adeò occulta, vt esset improbabilis, Nauar. cap. 23. num. 89. versic. quæritur.

10 Septima. Mercator, † qui habet frumenti, vel vini genera re vera pluris valentia, quàm potest publico foro vendere, vt si iustus modius valeat duobus aureis, sed nemo sit, qui det, & illi iniuria fit, vel propter monopolium emptorum, vel quia iniquus gubernator vrbis hoc eum grauamine premit, nunquid possit tum vendere minoris, curtando mensuram, ita vt quam ille quantitatem tradit, iustissimè valeat illud pretium, quod recipitur.

11 Est etiam, qui † venale habet vinũ optimum, cuius amphora iustissimè valet decem, sed tamen si populus crederet nõ esse vinum (puta) Salernum, non daret tantum pretium, an possit illud, & si non sit illius generis vini, tacendo vẽdere decẽ, & eadẽ rõne aqua vinũ miscere, vt si nimia esset vini caritas, ita vt mẽsura facilè valeret trib. granis, q̃ ob causam nemo emeret, cur non possit caupo aqua illud diluere, vendendo phialā duobus granis, quę reuera cum aqua tm̃ valet. Est præterea emptor, qui cogitat meũ sericũ esse Florentinũ, quod tamẽ nõ est, nisi minoris notæ, sed tamen ego vẽdo quanti valet, & est tibi vtile ratione pretij.

12 Tam † in hoc casu, quàm in duobus præceden-

cedentibus in foro conscientię, si vni essent alias sinceri, & bonæ fidei, concurrentibus tribus conditionibus, videlicet quòd periculum, & damnum emptoris vitaretur, & emptori esset merx secundum rationem precij vtilis, non essent cur condemnarentur de istis memoratis occultationibus, vnde in primo casu posset mercator minuere mensuram, ita vt breuiando acciperet illud precium, quo iustissimè valet. Itidem dicendum de mercatore vendente sericum, sic etiam & caupo vinum aqua miscere potest si vendendo minueret precium, & tanti venderet, quanti re vera cum illa aqua valeret, vt inquit Sylu. in verb. Emptio. quæstio. 19. versicu. secundum, & quæstio. 20. Debent tamen Reipublicæ magistratus ad hæc pondera attendere, & lege in eos agere, qui vel in mensura, vel in substantia publicam fidem violant, Sotus de iu. & iu. lib. 6. quæst. 3. artic. 2.

13 Octaua, qui vnum vendit † pro alio, v.g. prætiosum lapillum, quem putant esse vel vitrum, vel quippiam minoris precij quàm gemma, vel offert aurificē speciem, & corpus, quod nescit esse purissimum aurum, emptor autem nouit. In primis si venditor emptorem interrogat de rei qualitate, tenetur veritatem aperire, si autem non esset interrogatus, & illa esset persona, quæ nollet emere, obligaretur nihilominus charitatis vinculo fratrem admonere in re tanti momenti, postquam admonitio nihil illi obstat. Imò si grauem metueret iacturam proximi, peccatum mortale esset non eam docere. At vero quando emptor emere constituit, tenetur etiam sub culpæ, restitutionisque reatu de veritate illam admonere, nam cum ille rei nescius minoris rem suam vendidit, inuoluntarius illo precio distrahit, & ideo iustitiæ lex ad restitutionem eum astringit, Panor. in cap. quia plerique de immu. eccle. Sotus, qui supra ar. 2. Nauar. cap. 23. nu. 89.

14 Si vero † lapidem preciosum qs emat, quem tam ipse, quàm venditor credat esse vitreum, tunc debet confessarius explorare intentionem ementis, An emisset à principio vero valore, si eum pretiosum sciuisset. quod si vero precio non emisset, tunc tenetur restituere rem, si alter vellet restituere precium, ex quo iustum precium supplere emptor non vult, Panor. in d. capitu. quia plerique. Quod intellige, si deceptio sit vltra dimidium, quamuis in foro animę tenetur quis de pluri, etiam si non sit deceptio vltra dimidium, nisi sit adeo modicum, vt damnum passus curare non putetur, Sylu. in verb. Emptio, quæstio. 8. versicu. Notandum est.

15 Nona: Qui cum † calliditate vendit vinum, affirmās eius bonitatē duraturam, vel tacens bonitatem, quam sciebat non duraturam, peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem de omni damno, & interesse de eo, quod inde plus habuit. l. si quis vestra. ff. de peric. & commo. rei vend. Sylu. in verb. Emptio. q. 2. versi. Et decimo. Sed circa peccatum mortale tunc hoc verum esset, quando vendendo negaret vitia rerum aut falsas bonitates affirmaret cum periurijs, & mendacijs. Sed quo ad mendacia tunc peccatum esset mortale, quando per illa læsio esset in magno, secus in modico, animo non lædendi in magno, vel si in nullo læderet, sed hoc faceret, vt se seruaret indemnem, Syl. in verb. Emptio, quæst. 21.

16 Decima. Is † cui datum est ad vendendum aliquid pro decē, & vendidit pro duodecim, si est famulus stipendio Domini cōductus, vel amicus gratis id facturus, vel proxeneta, qui conuenit de precio pro suo labore, totum, quod superuendit tenetur restituere domino rei: ratio est, quia non sic data est potestas vendendi à domino pro decem, vt nolit habere duodecim, si posset, sed expressit minimum, Sylu. in verb. Emptio. quæst. 24. At si vendens nihil haberet pro stipendio posset retinere id, quod pluris vendidisset, nisi partem precij notabilem retineret, Nauar. capitu. 23. num. 97. Proxeneta autem si id, quod traditum est ad vendendum sua industria id pretiosius reddens pluris vendidit, tunc superfluum sibi retinere potest, cum ad id non tenebatur. ibi Nauar.

17 Non † autem potest hoc facere, qui suo stipendio iusto non contentus rei domino dixit neminem pro illa plusquàm centum dare velle, & accepta potestate dandi illam eo precio, vendidit eam centum viginti, nam tunc peccat mortaliter, sibi retinens viginti, cum obligatione restituendi. Nauar. cap. 23. nu. 98.

18 Vndecimo. Vendita † re alicui statim periculum spectat ad emptorem, §. cum autem, inst. de empt. & vend. nisi res vendita degustationem exigeret. v.g. Vendo tibi hoc vinum in spe. i. in singulari, videlicet hæc decem dolia; tunc ante degustationem pericu-

periculũ erit venditoris, post vero emptoris.l.si vina.ff.de peric.& comm.rei vend.Verum si venditio vini non fit in specie,sed ad mensuram, tunc periculum est venditoris, donec sit mensuratum. Et si emptor nolit mensurare, tunc monito prius emptore si vasa sunt ei necessaria,puta ad vindemiam, &c.potest coram testibus mensurare,& effundere.l.1.& 2.ff.de peri.& comm.rei vẽd. Syl.in verb.emptio.q.2.& versi.5.

SVMMARIVM.

1 *Venditio cum pacto de retrouendendo licita est,tam de iure ciuili,quam de canonico.*

2 *Pactum de retrouendendo quid sit,& frequenter pretij quartam detrahit huiusmodi pactum.*

3 *Venditio cum pacto de retrouendẽdo, vt iusta sit, aliqua requiruntur, & quæ.*

4 *Venditio cum pacto de retrouendendo ad tempus, vel imperpetuum licita est,modo iustum pretium, bonaque fides adsit.*

5 *Res cũ pacto de retrouendendo alienata potest interim locari vẽditori pro certa pensione, & quomodo huiusmodi cõtractus fiat illicitus, nu.seq.*

7 *Venditio cum pacto de retrouendẽdo, & si licitè fit, tamen vsurarij contractus naturã aliquando induit,& quõ id dignoscatur,nu.seq.& nu.9.*

De vẽditione cũ pacto de retrouendendo. Cap. CXVI.

1 PRo fundamẽto sciendũ est.† Primo pactionem retrouendendi licitam esse tam per iura ciuilia. l. fundũ,& l.si à te.C.de pact. int. empt. & vend. quàm etiam per pontificia,sicut patet per Doct.in cap.ad nostram de empt.& vend. glo. in cap.conquestus de vsur.c.illo vos,de pignor.& similiter in animæ iudicio per sacram scripturam. Dicente domino. Leuit. 25. quòd omnis terra Israelitici Populi sub redemptionis conditione venderetur.

2 Secundo sciendum est, ꝙ † pactum de retrouendendo est pactũ quo emptor promittit reuendere rem eam venditori quandocunq; voluerit, vel intra certum tempus, quod licitum est. Et istud pactum diminuit de precio. Non enim res tantum valet vendita sub tali conditione, vt semper, vel ad tempus possit redimi, quantum si venderetur simpliciter. l. fundi partem. ff.de contr. empt. & frequenter tale pactum diminuit quartã partem,vel ampliorem precij, argu. extr.1.& 2. de empt:quatenus probat annuũ censum duodecim emi posse iustè centum, cum pacto de retrouendendo perpetuo, qui sine illo valeret ducentum, & amplius, Nauar.cap.13. num.86.

3 Tertio ad iustitiam † contractus huius debent concurrere aliqua. Primum,vt simulatio ex parte emptoris absit,ita vt emptor verè,& principaliter velit emere, & mallet emere absolutè,quàm cum tali pacto, tunc enim potest licitè emere, & facere fructus suos,cum pacto redimendi intra tot annos vel perpetuo.Sylu.in verb.vsura 2.quæst.15. Secundum ne fiat pactum, vt redemptio fiat maiori precio, quàm emptio facta est, capitu.illo vos,de pignor. Tertium requiritur secundum Ioan.Andr. in capitu. ad nostram de empt. & vend. in Nouell. & Host. Vt non apponatur clausula, quòd redimi non possit ante quinquennium, vel decennium. Sed tamen in veritate hoc non esset illicitum,quando hoc fieret,quia vult facere aliqua temporalia melioramenta, puta agrum impinguando, quorum effectu ipse vult vti,Sylu.qui supra,quæstio. 15. versicu. Tertio.Quartum requiritur,vt non sit modicitas precij, & pactũ de retrouendendo ad certum tempus, & consuetudo emptoris exercentis artem vsurariam, nam & si Innocen. in d.cap. ad nostram. dicat, quòd paruitas precij cum pacto de retrouendendo ad certum tempus præsumat contractum simulatum, tamen requiritur, & tertium idest consuetudo emptoris exercentis vsuram, vt asserit Cyn. & Salic. in l. ab emptione. C. plus val. quòd agi. Card. in d. clem. 1. quæstio.18.Sed ex his modò aliqua deducuntur.

4 Et primo.Vendere † domum, seu agrum cum pacto de retrouendendo infra tot annos,siue perpetuo,licitè quis potest absque peccato; dummodo precium sit iustum,& inten-

intentio, seu fides bona, ita vt in veritate velit emere, & mallet emere absolutè, quàm cum tali pacto, vt communis obseruantia testatur. Patet etia ratione; quia hoc fit ad commodum venditoris, patet etiam authoritate Archid. in cap. plerique 14. quæstio. 3. Doct. comm. in d. cap. ad nostram, & in c. conquestus, de vsur. legistæ in l. si fundum, & l. si à te. C. de pact. int. emp. & védit. (Exéplum) Petrus emit fundũ ab Henrico precio iusto, idest mille aureis, & spondet se ei reuenditurum intra certum tempus, puta, decem annos, vel quoties summa fuerit oblata, interim autem Petrus percipit fructus ex fundo, hic contractus licitus est, Sylu. qui supra versic. 4.

5 Secundo. Vendere † agrum, vel domum cum pacto de retrouendendo, & etiam cũ pacto, vt interim donec reuendatur, locetur ipsi eidem primo venditori pro certa pẽsione iusta, licitum est, vt communis vsus testatur, & ratio est, quia rem suam potest quisque, sicut illi, ita & isti puta venditori locare, & cuilibet alteri. Et nec obstat, ꝙ in hoc casu res venditur plusquàm valet; quia si valet mille, vendit pro mille, & pro obligatione ad retrouendẽdum, quam obligationem constat esse æstimabilem pecunia; quia respondetur, quòd communiter res, quæ sic venduntur, valent pluris non absolute, sed venditori, quia ideo vult illud pactum, quia incommodum ex venditione incurrit. Respondet ergo obligatio ementis ad reuendendum, & donandum quantitati valoris rei respectu huius, ita Caiet. 22. quæst. 77. artic. 1. versic. In eodem articulo dubium occurrit.

6 Esset tamen † illicitus huiusmodi cõtractus, si ex pacto commodum, & incommodum pertineret ad venditorẽ excepta constituta pensione, quia esset contra naturam emptionis, cum commodum, siue incõmodum pertineat ad emptorem. l. illud ff. de peric. & com. rei vendi. Esset etiam illicitus, quando venditor non se posset quando vellet ab huiusmodi conductione liberare; quia cum talis obligatio vendicet partem precij, d. l. fundi partem. & emptor solum iustum precium rei soluat, fit vt supra iustũ precium habeat istam obligationem, Sylu. in verb. vsura. 2. q. 15. versic. 2.

7 Tertio. Vendere † rem cum pacto de retrouendendo pro modico precio licitum est, ita asserit Panor. in c. ad nostrã. col. 2. de emp. & vend. Sotus lib. 6. quæstio. 5. articu. 3. Secunda conclu. & ratio est, quia obligatio illa, quia emptor vendere cogitur, est æstimabilis pecunia, d. l. fundi partem. Ideo vilius emere potest, quam si liberè absque redimendi pactione fieret. Posset tamen præsumi contractus vsurarius, quando precium est valde tenue respectu valoris rei, vt inquit Panor. in d. cap. Ad nostram. Vbi Romanus Pontifex ex his duobus præsumit contractum vsurarium. Nam si bene consideremus, præter pactum de retrouendendo erat ibi adeo tenue precium, & vile, vt potius nõ emptio, sed mutuum censeretur. Item quia venditori emptor pecuniã mutuare noluit, ideo coactus fuit venditor vrgente inopia viliori precio, quàm res ipsæ iusta æstimatione valerent, vendere cum pacto de retrouendendo. Erat etiam restrictio temporis, quo erat res redimenda à venditore, & sic non licebat quandocunque redimere, vt recte Panorm. in d. cap. ad nostram. ponderauit. Concluditur ergo illa duo tantum, nempe pactum de retrouendendo, & precij modicitatem nõ facere contractum vsurarium, sed aliud requiri, vt supra diximus.

8 Vnde quando † debeat censeri contractus vsurarius, vel ne, eligendum est arbitrium boni viri, quod quidem instrui poterit, quãdo cum pactione de retrouendendo contingat valde modicum precium pro re ipsa dari, profecto maximum signum erit eum contractum fraudis, & vsuræ esse participẽ, absq; eo, ꝙ probetur fęnerandi cõsuetudo, vt per Abb. in d. c. ad nostram. Couar. lib. 3. var. resol. cap. 8. nu. 4. Nisi dicta emptio facta fuerit ab emptore, qui bona fide contraxerit; omnino ignarus huius grauissimæ læsionis, quæ ex modicitate precij venditori fuerit illata. Hinc si à rustico, aut muliere fiat cõtractus hic emptionis, non præsumit vsurarius, secũdum Fulgos. in l. si qs id qđ ff. de iurisd. om. iudi. Couar. in d. c. 8. nu. 4.

9 Quarto. Pactũ † de retrouendendo appositum in cariori precio, & ꝙ fructus computarẽtur in sortem, vsurarium pręsumitur, & iste est proprius casus in cap. illo vos, de pignor. & oritur hæc præsumptio ex pacto apposito contra naturam contractus, nam si erat vera venditio, debebat emptor lucrari fructus, illud. n. pactũ congruit magis naturæ contractus pignoratitij, & illud, qđ valuit vltra primũ preciũ, ꝑsumitur extortũ cã vsuræ, ita Abb. in d. c. Ad nostram, nu. 11. vide Abb. in d. c. illo vos. nu. 6. vsq; in finem.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Census vnde originem ducat & item tributum, & quid inter se differant, num. sequen.*
3 *Census secundũ ius pontificium qd sit.*
4 *Emphyteusis, & liuellum nomine tm̃ differunt: & hæc qd differant à censuali contractu, num seq. 7. 9. & 11.*
6 *Census de re propria, pensio de aliena soluitur.*
7 *Emphyteuta triẽnio solutionem facere priuatis prætermittens, & ecclesia biennio, incidit in commissum.*
8 *Verba, Concedo in emphyteusim perpetuam, quo casu in emphyteusim concessio esse non intelligatur.*
9 *Res spiritualis ad censum potest concedi, in emphyteusim minimè.*
10 *Papa concedens priuilegium libertatis, vel præsidium protectionis, ecclesiis, reseruans sibi censum, non committit simoniam.*
12 *Census, & pensio est, quam quis super suis bonis constituit, & multifariam diuiditur nu. seq.*
14 *Constitutiones Pontificum in materia censuum, & in ante, & in post constitutis locum habere.*
15 *Census perpetuus quomodo constituatur, quædam quasi verborum forma traditur.*
16 *Census personalis quis dicatur, an licitus, & in vsu sit, & de vitalitio, qui multis modis fit. nu. seq.*
18 *Pecuniam dans, vt prædijs alicuius dũ vixerit fruatur, domino sine pretij solutione post mortem redituris, rem licitam facit: secus vt num. seq.*
20 *Census ad tempus qualis sit.*
21 *Census cum pacto de retrouendendo quomodo fiat, & quæ requirantur, vt licitè constituatur.*
22 *Venditor ad redimendum annuũ censum regulariter non cogitur.*
23 *Redditus annuos ea lege emere ne redimantur à venditore ante decẽnium, vel vsq; ad certum tempus, vel pro voluntate emptoris, vsura est.*
24 *Redemptio annui redditus collata in voluntatem venditoris cum pacto redimendi maiori precio, illicitus est contractus.*
25 *Annui redditus pretium iustum constitui debet, & quid sequendum in æstimatione iusti pretij.*
26 *Pretium annui redditus ad vitam cõstituti, quomodo definiendum sit.*

De censibus. Cap. CXVII.

POst tractatum de emptione, & venditione vidẽdum est de annuis cẽsibus, seu redditibus. Idq; adeo receptum est, vt non inutile sit, an ea vox, idest, census in redditibus conueniat, breuiter inquirere. Igitur vt à nomine rem auspicemur.

1 Census † à censendo, idest æstimãdo deriuatur, videlicet, ꝙ recenseri, & æstimari facultates debent, quo inde tributa pro earum solutione soluantur. l. forma. ff. de censi. l. 1. 2. & 3. C. de censi. lib. 11. Inde deriuatũ est, vt peculiariter tributum significet, eo ꝙ pro capite exigitur. Nempe dum Princeps vult personarum capita in catalogo esse recensita, vt quantum sit eius imperium sibi innotescat. De quo etiam Christus interrogatus fuit, an liceat censum dari Cesari. Tributum autem (vt nomen ipsum sonat) à tribuendo, seu contribuendo dicitur, eo ꝙ contributio non fiebat, nisi ad alendum publicum militem, vnde etiam stipendium deriuatum est, vtrunque habetur in l. agere. ff. de verb. signif.

2 Differt † ergo tributũ à censu, tam ratione materiæ, quàm ratione finis, Tributum enim de terræ nascentibus in subsidiũ Regñi, vel Reipublicæ cõtribuitur. Census vero de capite ad profitendã subiectioné: nã census appellatur quicquid alteri datur in signum subiectionis, iurisdictionis, & imperij, aut dominij, c. omnis anima de censi. vel in signum libertatis. c. recepimus de priuil. Vbi recepti sub protectione Papæ soluerũt censum nõ in signũ immediatæ subiectionis

nis, sed receptionis in protectionem, ita Abb.in d.c.omnis anima nu.3.

3 Sed † census iure pontificio dicitur contractus quidam, quo habens plenum rei dominium, eam alteri tradit quo ad ipsum dominium vtile, & directum pro centum aureis, ea pactione, vt perpetuo sibi decem aurei annui soluantur, quemadmodum not.in c. conquestus de relig. domi. Couar. lib. 3. var.resol. cap.7. Ex quibus constat differentiam inter contractum censualem, & emphyteuticum, siue liuellarium.

4 Hæc † enim duo secundum Bar.in l.1.C. de iure emphyt.i.dare fundũ ad liuellũ, siue in emphyteusim sunt eiusdem naturæ solo nomine discrepantia. Et dicitur. Emphyteusis, hoc est, melioratio, ob id, qđ ea ratione fuit inuentus huiusmodi contractus, vt steriles agri, quos dominus colere nõ poterat, alterius diligentia colerentur, vt tradit Sotus lib.6.q.2.art.1.

5 Igitur, vt explicemus † differentias inter contractũ censualẽ, & emphyteuticum, notandũ est primo, ꝙ in ꝯtractu censuali trãsferẽ dñium in recipientem, tam vtile, quàm directum, ita ꝙ nihil iuris remanet super illa re in concedente. Sed in contractu emphyteutico tantum transit dominium vtile in emphyteutam, directo remanente apud dominum, ita tex.in l.1.ff.si ager vectig.

6 Nam † censum soluimus de re nostra, vt patet in cẽsu debito Imperatori, Pensionẽ autem soluimus de re aliena, hanc differentiam sequuntur communiter doctores, quã approbat Bar.in l.1.ff.đ pub. Si ergo cõtractus est censualis, propriè dici debet, vt soluat censum, & non pensionẽ, sed in cõtractu emphyteutico vocatur propriè pensio, quæ quidẽ pensio non sic dẽt cõstitui, sicut in alijs contractibus, sed modica. Cũ in liuellatione omne periculum, & omnis impensa transeat in accipientem.l.1.cũ ibi no. C.de iur.emphyt. Sylu. in verb.vsura 2 q.16.

7 Secunda differentia est, ꝙ si emphyteuta † cessat soluere pensionem triennio priuatis, & biennio ecclesiæ, res incidit in commissum.l.2.de iure emphyt.c.si.loca. Quod secus est in contractu censuali, & si mille anni census non soluantur, glo. sing. in cap. constitutus, in versic. iuxta ratam de relig. domi. Et ratio diuersitatis in cõtractu emphyteutico esse potest, quia res non desinit esse domini, & videtur concessa quasi sub conditione, si pensionem soluerit, argumẽ. text. in l. quæro. §.inter locatorem.ff.loca. Sed si in contractu censuali transfertur dominium in totum, ita ꝙ recipiens obligatur solum ad censum soluendum, immo in dubio, quo licet constet de contractu, non tamẽ apparet, an sit emphyteuticus, aut censualis, præsumendus est contractus is potius censualis, quàm emphyteuticus.

Hinc Abb.in d. capit. constitutus inquit,
8 quòd in † concessione, quæ fit de rebus ecclesiæ, quis debet esse cautus, ꝙ non faciat scribere, quòd ad censum fiat concessio, sed ad emphyteusim. Immo etiam si apponantur dicta verba, scilicet, concedo rem in emphyteusim perpetuam, tamen censeri debet contractus censualis, & non emphyteuticus. v.g. quando in instrumento sic diceretur. Concedo rem in emphyteusim perpetuam sub annuo censu, puta, ducatorum centum, & transfero in te omne ius, quod habeo, tunc quamuis dictum sit in emphyteusim, tamen censeri debet censualis, propter illa verba. Transfero in te omne ius; ita tex. in d. cap. constitutus. Et in dubio, quando ex tenore instrumenti nõ posset apparere, an sit emphyteusis, an contractus cẽsualis, est cẽsendus censualis, & ideo licet cessauerit soluere mille annis, non potest expelli, ita Alber.de Ro.in l. 2. C. de iu. emphy. Sebast.Sap.ad Abb.in d.cap.constitutus, qui ampliat huiuscemodi dictum etiam in ecclesia.

9 Tertia differentia est, quia † spiritualia non possunt concedi in emphyteusim, cum quodammodo videantur vendi, sed sic ad censum, quia census retinetur non in recõpensationem iuris concessi, sed in signum præteritę subiectionis. Hinc episcopus concedere potest aliquam ecclesiam alicui monasterio, vel aliquod ius reseruãdo sibi aliquid annuatim, puta, quinq; denarios, &c.

10 Et similiter † Papa potest aliquem censum sibi reseruare, concedendo priuilegiũ libertatis, vel protectionis præsidium aliquibus ecclesijs absque vitio simoniæ, vt est text.in d.c. constitutus de relig. domi. quia illud non dicitur recipi propter aliquam recompensationem, sed tantum in signum subiectionis, cap.2. de censi.

11 Quarta differentia † est, ꝙ concedens in emphyteusim potest tamquam directus dominus recipere aliquam partẽ pro mera facultate, quam concedit vendendi. At censuarius, qui nullum habet rei dominium, pro mera facultate, quam concedit, vendendi, nihil recipere potest. Verum si iure parti-

particulari promittitur, nihil inquit, Sotus libro 6. de iu. & iu. quæst. 4. artic. 2. loqui audeo. Has differentias tradit Abb. in d. cap. constitutus. nu. 20.

12 Est etiã † & alia census significatio, nempe pensio, quam quis super suis bonis cõstituit, idest, dum quis retentis suis bonis, eorumq; vsu, consignat alteri pensionem certam, quam cogitur sub nexu obligationis singulis mensibus, aut annis soluere, & hi census propriè annui redditus dicuntur, vt apparet ex tex. in clem. exiui. §. cumq; annui redditus, de verb. sign. Et de huiusmodi censibus in præsentiarum à nobis tractabitur. Hinc autem censum quamplurimis diuisionibus partitur Conradus.

13 Nam † alter est realis, puta, qui in rẽ constituitur. Alter personalis, qui constituitur in personam. Rursum ex parte rei alter est fructuarius, vt pote dum recipiuntur frumenta, & alij fructus. Vbi obiter notãdum, ꝙ qui censum realem emit, non dicitur emere fructus, sed ius petendi, quippe cum vẽditor periculo fructuum, ceu rei suæ subditus maneat, Sotus lib. 6. de iu. & iu. q. 5. art. 1. 3. col. Alter vero census est pecuniarius, vt cum recipitur pecunia, atq; hic est frequenter in vsu. Insuper alter certus, (puta) cum taxati sunt fructus, seu pecunia. Et alter incertus, idest quando definitur quota, idest. Tertia, vel quarta pars fructuum. Deinde alter est perpetuus, & alter temporalis. Præterea alter pro certo annorum tempore, & alter pro incerto, puta, pro tota, Ac demũ, alter redimibilis, alter irredimibilis. Hæc colliguntur ex Sylu. in verb. vsura 2. q. 12. vers. secundum. Sotus d. art. 1.

14 Cæterum obseruandum has † constitutiones Romanorum Pontificum, qui contractus hos licitos esse decreuerunt, nõ tantum obtinere locum in redditibus antiquis annuis, (puta) qui iam fuerant antea constituti, nam hi emi, & vendi possunt absque alia dubitatione, sed etiam in his redditibus, qui modo nouiter cõstituunt, quod in eisdem cõstitutionibus apertissimè probatur, & cęteri omnes tam Theologi, quam canonistæ super cap. in ciuitate, de vsur. iure consulti, vt Hostien. & Abb. intrepidè confitentur Sylu. qui supra & Sotus lib. 6. quæst. 5. articu. primo, prima conclusio. Sed vt res ipsa manifestius ad praxim deducatur, sciẽ-

15 dum est, quod census perpetuus ita agitur. Emptor dat mille aureos venditori, vt sibi constituatur pecuniarius census super illius bonis, domibus, vel vineis aureorum sexaginta in circa in perpetuum, & hoc siue titulo donationis, siue venditionis, qui contractus licitus est, vt sunt duæ extrau. prima Martini 5. Anno 1423. edita, & secunda à Calisto 1455. quæ quidem habentur inter extrau. communes titulo de emptio. & vend. Couar. lib. tertio, var. resol. capitu. 7. nume. 2. versic. sexto.

16 Alius vero est † census, qui dicitur personalis, qui constituitur super personam vendentis. v. g. Sempronius personaliter promittit dare Meuio singulis annis centum, obligando personam suam, qui quidem cõtractus & si illicitus censeatur communi omnium consensu, vt inquit Couar. qui supra num. 5. tamen contraria opinio in iure est verior, quam tenet Sotus lib. 6. quæstio. 5. articulo primo, versic. quarta conclusio, Couar. qui supra cum fortissimis rationibus tenet contra communem. F. Barth. Medi. in sum. lib. 1. §. 26. cap. 14. Sed hic contractus non est in vsu.

17 Est etiam census † qui dicitur vitalitius, seu ad vitam, seu vbbiam, qui multis modis fit, & primus. v. g. recipit quis mille à Petro, & promittit se soluturum ducentos aureos, vel centum quinquaginta sua vita durante. Secundus modus est. Caius percipiebat singulis annis ducentos aureos ex prouentibus fisci sua vita durante, conuenit cum Meuio, vt acceptis mille aureis cederet ius exigendi illos ducentos. Et hi duo modi cõtrahendi liciti sunt, tum propter indeterminationem temporum, tum ob incertitudinem lucri, & damni, l. si ea lege, C. de vsur. l. de fideicommisso. C de transact. D. Thom. Opuscu. 73. c. 9. L. E. Abb. in disput. 5. col. pen. Conrad. omnino. quæst. 81. Couar. lib. 3. var. resol. cap. 7. num. 2. in fin. versic. item & hæc, quorum opinio communis est, nec in hoc contractu dubitandum est, vt aliqui dubitauerunt, vt inquit Sylu. in verb. vsura, 2. q. 12. versic. dicentes non esse tutum; quia inducit votum captandæ mortis, nam si hoc esset, vsusfructus nunquam posset constitui, qui finitur morte. §. finitur institut. de vsufruct. Vnde Syl. qui supra, versic. quintum, permanet cum communi dicens, quòd si quis alicui constituat certam pensionem ad vitam pro certo precio, non videtur illicitum.

18 Emere † aũt, vel vendere ad vitã vẽditoris magis licet, qa tale votũ interuenire nõ põt. Hinc dans pecuniam certã priuato pro tenen-

tenenda possessione ipsius ad vitam dantis pecuniam, & post mortem reddituram fine restitutione pecuniæ, licitè potest absq; peccato vsuræ, D. Tho. Opusc. 73. c. 9.

19 Sed † si daret mille aureos, ita vt si alter illorum infra hoc tēpus mortuus fuerit, liberatus sit à debito, si vero superuixerit, soluat bis mille, ɔtractus est vsurarius, D. Tho. Opusc. 73. cap. 6. in princip. Ratio est, quia licet periculum sit, tamen hoc fit spe lucri, quod est contra naturam contractus. Ibi Thomas Nauar. cap. 17. num. 222.

20 Sed est † & alius census, qui dicitur ad tempus, & est huiusmodi. Do tibi octingētos aureos sup distincta bona. Vt annis singulis des centum per annos octo: & hic licitus est: nullam enim habet fraudis suspicionem, quoniam emptor ex varijs solutionibus nihil vltra precium datum recepturus est. Quod si vltra precium conuentum emptor per particulares solutiones recepturus sit, tunc hic contractus dubitationem habet, de rigore autem iustitiæ reprobari non potest: quia tantum valent cētum aurei statim, & vnica solutione dati, quantum centum viginti, vel triginta, annis tredecim soluendi. Consulendum tamen est, vt ab huiusmodi contractu Christi fideles discedant, ita Couar. libro tertio. varia. resolutio. cap. 7. nu. 3. vers. sunt & alij. Si tamen vltra precium varijs solutionibus plus daret in fine census, esset vsurarius. Sed nec hic census hodie habetur in vsu.

21 Postremo est † census, qui fit cum pacto de retrouendendo qui dicitur redimibilis, & est huiusmodi. Emo censum aureorum quinquaginta super domum, vel fundum tuum, ita vt in tua sit facultate extinguere censum, videlicet, quando restitues meam pecuniam. Et hic, vt licitus sit, has conditiones requirit. Prima vt constituatur census super vnam rem stabilem, domum, vel agrum, & in defectum illius super omnibus bonis alijs venditoris ad electionem emptoris cum potestate variandi, quæ quidem facultas de iure videtur intelligi, vt semel tantum variare possit, facit text. in l. boues. §. hoc sermone. ff. de verbo. signif. Secunda, vt præsentialiter coram tabellione, & testibus numeretur pecunia. Tertia, vt debitor nō sit obstrictus soluere censum, nisi ad libitum suum vnica vice, & hoc obseruatur communiter pro eadem summa denariorum, quam ab emptore recipit ad libitum suum absque alicuius requisitione.

22 Quarta vt † ad redimendum annuū censum venditor inuitus nullo modo cogi possit, & hoc procedit regulariter, nisi debitor deficiat à solutione census perplures tertias, quamuis de æquitate si venditor ante condemnationem soluat, non cogitur ad restitutionem, de hac materia census, & conditionibus prædictis, atque alijs, quæ non sunt in vsu, vide Nauar. capitu. 17. num. 234. qui refert extrau. Pij V. super hanc materiam: illa Martini, quæ habetur in Compendio constitutionum Regni Neapolitani, obseruatur.

23 Emere autem † annuos redditus ea lege, vt post certum tempus. v. g. post decennium à venditore possint redimi, & non antea vsura est, quia emptor constituitur omnino certus de lucro vltra sortem de fructibus. scilicet, eo tempore, quo redimi res vendita non potest, sibi percipiendis, Bald. consi. 487. lib. 1. & cons. 154. lib. 3. Adstipulatur ēt huic opinioni Romanorum Pontificū decisio in dictis constitutionibus, quæ requirunt hanc redimendi facultatē statim post venditionem venditoir competere, Couar. lib. 3. var. resol. c. 8. nu. 8. Neq; etiam potest emi census ab emptore hac lege, vt venditor possit illum redimere vsque ad certum tempus, vt inquit Nauar. capitu. 17. nume. 248. Sic nec licet aliquos annuos redditus emere cum pacto redimendi ad voluntatem ipsius emptoris, tum quia ea pactio efficit, vt ea sors ab emptore semel data possit ab inuito vēditore, qui dr̄ debitor, exigi. Tum quia aduersatur constitutionibus Romanorum Pontificum, quibus hæc emptio annui redditus permittitur, vt sors semel data exigi ab inuito venditore nō possit, Couar. qui supra c. 9. nu. 4.

24 Similiter si annui † redditus redemptio conferatur in voluntatem venditoris hac lege, vt maiori precio redditus redimendus sit, quàm constitutus fuerit, contractus erit illicitus; quod probatur in extra. 1. de eme. ibi pro eadem summa, Couar. qui supra, quamuis licitum sit emere redditus ea apposita cōditione, vt non membratim, & per partes, sed in totum simul redimantur, ita Sotus lib. 6. quæst. 5. artic. 3. quarta conclusio. vbi respondit extrauagantibus, quæ videbantur contrariæ.

Postremo circa hanc materiam annuorum redditūum illud est adnotādum, quod
25 sit † annui redditus iustum precium, cū Romanorum Pontificum cōstitutiones ad iu-
stitiam

stitiam huius contractus exigant iusti pretij æstimationem, & post varias opiniones à Couar. lib. 4. var. resol. cap. 9. num. 3. recensitas, sit ista conclusio. In redditib. perpetuo constituendis dicere aliud non possumus, quàm quòd non solum quantitas census æstimari debet, verum stabilitas, ac firmitas, super quibus constituitur. Quare iura super castra, & perpetua pascua maioris sunt pretij, qua vtique ratione non põt vnum in vniuersum pretium constitui, sed quantum ad iustam eorum æstimationem necessaria obseruanda est prouinciæ consuetudo, ipsaq; communis hominum æstimatio, quæ cuilibet rei iustum pretium definire solet, l. pretia, ff. ad l. Falci. Syl. in verb. vsura, 2. quæst. 12. versic. 1. Paulus tamẽ par. consil. 60. num. 29. lib. 1. tradit iustum pretium annui census perpetui esse, si pro centum constituantur annua sex.

26 Iustum † vero pretium annui redditus ad vitam constituti definiendum erit iuxta communem prouinciæ æstimationem, si certa sit, quòd si ea nihil certũ in hoc sanxerit, arbitrio boni viri pretium iustum erit statuendum, perpensis personæ qualitate, sit ne bonæ valetudinis, vel ne, item ætate, num sit senex, num iuuenis emens, aliisque plurimis ex quibus iudiciis animus colliget certam huius rei definitionem, ita Hostien. in sum. de vsur. §. an aliquando casu, ver. 12. & Arch. in cap. quicunque, 14. q. 4.

SVMMARIVM.

1 *Negotiatio quid sit, & nu. 13. dicitur res indifferens, & periculosa, quæ multis modis fit illicita.*

2 *Negotiatio ratione rei, quibus rebus fiat illicita.*

3 *Negotiatio illicita fieri potest ratione finis, personæ, temporis & loci.*

4 *Emens omnes fruges, vt quo pretio velit, eas vendat, mortale admittit.*

5 *Emens rem, vt integram immutatamq; vendendo lucretur, cupiditati deseruiens, peccat.*

6 *Negotiari pecunia publica mortale est peccatum,*

7 *Mendaciis vti in vendendo, quo casu veniale, & quo mortale sit. Veniale de se licet, multiplicatũ, nunquam fit mortale.*

8 *Emens rem, vt carius vendat, an peccato se astringat.*

9 *Clerici in sacris, vel beneficiati sunt, qui negotiari prohibentur: quibus etiam id licet, vt nu. seq.*

10 *Clerici negotiantes licet peccent, restituere, non tenentur.*

11 *Clericus emẽs possessiones, vt fructus percipiẽdos vẽdat negotiari dicitur.*

12 *Clericus rem emẽs, vt vtatur, si postea ex causa vendat, non peccat.*

13 *Clericis negotiatio non artificiũ prohibetur, & quid vtrunque sit.*

De negotiatione. Cap. CXVIII.

1 Negotiatio † (vt ipsius nomẽ peculiare cognoscamus) idem est, ꝙ mercaturam exercere, videlicet, emere, vt reuendas. Quæ quidem licet de se sit indifferens, neq; bona, neque mala, est tamen periculosa, cap. noli, cap. militare, 23. quæst. 1. cap. quoniam 88. distinct. ideo consulitur deserenda, cap. consideret. §. in his, de pœn. distin. 5.

2 Fit † autẽ illicita pluribus ex causis, primo ex parte rei. v. g. si rem emas, quæ sui natura est inuendibilis, puta sacramentum, nam tunc esset simonia. cap. quicquid, 1. q. 1. Secundo ex legis prohibitione, vt toto tit. c. quæ res vendi non poss. vt si ea vendas, quorum vsus solus est ad malum. l. quod sæpè. §. veneni. ff. de contrahen. empt. Eorum autem, quæ ex se sunt mala, sed aliis admixta, possunt esse vsui, licita est negotiatio, (puta) veneni: quod admixtum potest esse vsui in medicinis, vel etiam purum pro feris occidendis, sicut de gladio dicimus propter defensionem, vt no. Abb. in cap. 1. nu. 11. ne cler. vel mona.

3 Tertio redditur † illicita ex fine, propter cupiditatem, cap. quicunque 14. quæstio. 4. & tunc est peccatum mortale, vel veniale eo modo, quo est finis, hinc illicita est negotiatio, atque peccatum mortale, cum quis totum frumentum, aut omnes merces emit, vt coactis aliis à se emere, vendat suo modo, vel quando omnes conueniunt, vt certo pretio res vendatur, vel vt vnus solus

his vendat, Sylu. in verb. negocium, quæst. 2. Quarto ex persona, vt clerici, & religiosi, toto tit. ne cler. vel mona. Quinto ex tempore. quia non in diebus festis, cap. 1. de feri. Sexto ex loco, quia non in ecclesia, capi. docet, de immu. eccles. lib. 6. Hæc autem infra his decisionibus explicabuntur.

4 Prima. Emens † omnes fruges, vt coactis alijs à se emere, vendat ad libitum, mortaliter peccat; nam debet fieri venditio æquo precio arbitrio prudentum. l. annonam. ff. de extraord. crimi. Sylu. in verb. negotium, nu. secundo.

5 Secunda Rem † emens, vt integram, & immutatam vendendo lucretur, si deseruit cupiditati lucri, quæ terminum nescit, mortaliter peccat, estque hoc turpe lucrum, & ita intelligitur tex. in cap. eijciens, distinct. 88. atque de consilio est erogandum pauperibus. Si autem honesto fine emit puta ad sustentationem sui, & familiæ, vel patriæ, non peccat, dummodo non intendat earum rerum penuriam, expectando moderatum lucrum, non quasi finem vltimum, sed quasi stipendium laboris, Sylu. in verb. emptio. quæst. 10. num. 11. finem vltimum dicimus, quando propter illum quis transgrederetur præceptum Dei, verbi gratia non audire missam die festo, vt lucrum faciat, Sylu. in verb. negotium, quæst. 3. At qui emit rem, vt sibi esset aliqua materia operandi, v. g. Qui pannos tondet, aut attritas vestes coemit, vt refectas vendat, licitam facit negociationem.

6 Tertia. Negociari † pecunia publica in custodiam recepta est peccatum mortale, per tres leges. C. de ijs, quæ ex pub. colla. lib. 10. adiuncto cap. pœnale. 14. q. 5.

Quod intellige, si fiat sine superioris consensu, vel non soluendo quibus debet statis temporibus absque cõsensu eorum expresso, vel tacito, vel soluit, Sed cum damno notabili, quod restituere tenetur, ex mente, D. Anto. 2. par. tit. 1. c. 15. §. 5.

7 Quarta. Vti † mendacijs eo fine in venditione, vt peruenire possit ad iustum precium, vel ipsis vti tantum ad decipiendum in modico, peccatum veniale est, quamuis illis assiduè vtatur, licet Hostiens. dicat esse mortale, si assiduè fiat, quod falsum est; quia veniale de se quantumcunq; multiplicetur, & cõtinuetur, nunquam fit mortale, vt Docto. notant in cap. sacris de his, quæ vi. Verum peccatum esset mortale, si quis negociaretur cum periurijs vel mendacijs perniciosis idest ordinatis ad decipiendum in aliquo notabili, vel etiam in modico, si adsit animus decipiendi in magno, Sylu. in verbo, negotium. q. 3.

8 Quinta, qui † rem emit, vt carius vendat bono fine non integram, sed in melius commutatam, vel à natura, vt equum, qui creuit; vel ab arte, vt ensem expositum: vel si res esset mutata ratione loci, vel temporis, vt emẽdo victualia tempore messis, vt postea carius vendãtur, vel si empta in magna quãtitate vendantur minutim, vel ratione laborum, & periculi, vt quia emptor rem detulit cum periculo, & labore in locũ, vbi nullum habet precium res empta, non peccat, D. Thom. 22. quæst. 77. art. 4. ad primũ. Abb. in c. 1. num. 10. ne cler. vel mon. Sylu. in verb. emptio. q. 10.

9 Sexta. Clerici, † qui prohibentur negociari, intelliguntur ij, qui sunt in sacris, vel beneficiati, Abb. in c. 1. circa fi. ne cle. vel mon. & ita intelliguntur iura, quæ prohibent clericos negociari, cap. fin. de vita & honesta. cleri. 14. q. 3. c. 1. Vnde negotiantes mortaliter peccant, non tamen de præcepto tenentur ad restituendum id, quod lucrati sunt ex negociationibus, 14. q. 5. non sanè, ibi, excellentioris, &c. & ibi facilius, & ibi, tanquàm sua, quę verba non videntur tales cogere ad dandum pauperibus, nec propterea ibi damnantur. Idem videtur sentire Innoc. in cap. quia plerique, de immu. eccle. Cardin in cle. prima, in fi. de vita & honesta. clerico. Verum in negociatis idest quo ad negociationes perdunt priuilegium, quia tenentur soluere gabellas, capitu. quamquàm, de censi. lib. 6. clem. fina. & ibi Doct. eodem tit. Quin etiam quò ad facultates suas, si interim non desinant negociari, secundum Gemi. in d. capitu. quamquàm, & Abb. in capitu. fin. de vi. & honesta. cleric. nume. septimo. Non tamen perdunt priuilegium canonis. Si quis suadente. 17. quæstione 4. Secundum Innocent. in capitulo Ioannes, de cleri. coniug.

10 Negotiari † tamen ob necessitatem suã, vel suorum, & per interpositam personam occultè non est peccatum, etiam si essent in sacris, vel beneficiarij, argum. tex. in d. cle. 1. gl. in c. peruenit, dist. 86. Nauar. cap. 25. nu. 110. versi. 34.

11 Sed an clerici † qui possessiones emũt, ad finem vendendi fructus percipiendos, dicantur negociari. Respon. Dom. Anto. de Butr. in cap. fin. de vi. & hon. cler. quod sic.

Sed quid dicendum de clerico habente multa pascua, an possit emere animalia ad pascendum, & postea illa vendere ad sustentationem suam, suorum, & pauperum, dic quòd sic. Non autem potest ea emere, vt tradat ad crementum in fraudem negociationis, Sylu. in verb. clericus. 3. q. 2.

12 Sed an † emens rem non vt vendat, sed vt ea vtatur, si postea ob aliquam causam vendit, vel quia præter propositum ei superest. v.g. frumentum peccet. Dic quòd nõ D. Tho. 22. quæst. 77. art. 4. ad 2. Sylu. in verb. clericus. 3. quæst. 1.

13 Vlterius quæritur, an † quemadmodum clericis prohibita est negociatio, ita & artificium, Respon. quòd non, 91. distinct. clericus, de consecr. distinct. 5. capit. nunquam. Quæ autem dicatur negociatio, diximus supra, quibus adde negociari esse, quando res empta non mutata materia alteri venditur, artificium vero est, quando quis emit aliquam materiam, & per artificium reducit ad aliquam formam, vt si forte emat chartas, & scribat libros, vel emat filum, vt faciat retia, & idem in similibus, vt habetur in dicto cap. nunquàm. ita Docto. in cap. fin. de vita & honesta. cleric.

SVMMARIVM.

1 *Societatem multis modis considerari.*

2 *Societatis diffinitio, quæ: & quibus modis contrahatur, nu. seq.*

4 *Societatis plures species, & prima de ea, in quam ab vtraque parte æqualis nummorum quantitas confertur.*

5 *Societatis species, in qua alter industriam, & alter pecuniam collocat, qualis sit, & an licita.*

6 *Socius, qui posuit industriam, si nihil lucri attulit societas, an in partem pecuniæ socij sit venturus.*

7 *Industria socij correspõdet interusurio pecuniæ, & non proprietati.*

8 *Operæ socij si æquales minimò sint sorti pecuniæ quid seruandum in principio contractus, & quomodo in fine diuidenda societas.*

9 *Societas, vt licita sit quatuor requiruntur, & quæ & nu. sequen. & nu. 14.*

10 *Periculum tam pecunia, quàm industria & opera subire debet.*

11 *Societati lucrum in partes non æquales ex pacto diuidi potest.*

12 *Pactum iniquum dicitur, quo cõfertur periculum sortis in societatẽ, in qua socius operam industriæ posuit.*

13 *Periculũ sortis triplici ex causa proficiscitur.*

14 *Aequitas in omnibus seruari debet ad iustitiam contractus societatis.*

15 *Pactum inæquale & vt ad vnum tantum damnum, vel periculum spectet, non valet.*

16 *Socida societas animalium appellatur; & quibus modis animalia tradãtur in socida.*

17 *Socida per modum expressæ societatis multis modis, & quibus cõtrahatur.*

18 *Socida, in qua damnũ & lucrum sunt communia, & dans fructus animalium capit, donec integra sors persoluatur, an sit licita.*

19 *Socidæ modus est, cum animalia tradũtur, vt communia sint, sine expressione socidæ.*

20 *Socida in qua socius obligatur ad sufficienda animalia demortua, est prohibita.*

21 *Tradens centũ oues cum pacto, vt sibi centum modij frumenti soluantur, siue fructificẽt, siue non, prohibitum contractum facit.*

22 *Regula generalis ad cognoscẽdum, an socida licita sit.*

23 *Socida, in qua animalia æstimata traduntur, an, & quid requiratur, vt licita sit, & nu. seq.*

25 *Aestimatio precij, quo casu emptionem non faciat, licet regulariter facere præsumatur, quæ regula fallit etiam, num. seq.*

27 *Animalia si inæstimata tradantur ad tradentem in dubio pertinet periculum, & hic seruanda est æqualitas.*

28 *Ani-*

28 *Animalia per modum custodiæ si tradantur, periculum, & emolumētum ad dominum pertinet, nisi periculum dolo alterius contingat.*

29 *Contractus, in quo animalia tradūtur per modum locationis licitè fieri potest, & quomodo fiat, vide; & quomodo fiat iniustus, nu. seq.*

31 *Lucrum & damnum in societate omnium bonorum inter fratres commune est, nisi sit lucrum ex re turpi.*

32 *Societas inter fratres etiam iuramento firmata ex rationabili causa dissolui potest.*

33 *Societas nō tenetur vni ex fratrib. studēti, quæ ei opus sunt, subministrare.*

34 *Societas, in qua nulla habetur ratio damni, & lucri, iniusta est.*

35 *Tradens animalia, vel pecuniam, saluo capitali in omni euētu, vsurarius est.*

36 *Formula an vlla reperiatur in contrahenda societate, qua dominus esse poßit tutus à periculo sortis suæ, vide nu. seq.*

38 *Societatem, qui habet cum mercatore malæ fidei, eam dissoluere tenetur, sin minus protestandum est.*

39 *Operas ponens expensas de corpore societatis accipere debet.*

40 *Societatem re vera contrahens, si velit, per scripturam apparere de mutuo, peccat.*

41 *Locans operam suam potest pacisci de certa mercede, vel vt talem partem lucri habeat sine damno.*

42 *Tradere pecuniam alicui, constituto salario pacto, vt totum lucrum tradēti cedat licitum est.*

De societate. Cap. CXIX.

1 ETsi † societas multipliciter considerari potest, videlicet, primo vt in ordine ad communicationem, & diuisionem fraternam; secundo vt est in pecudibus; tertio vt in spiritualibus, sicut sunt quædam confraternitates locorum, & ecclesiasticarum personarum: nos autem principaliter de ea agere intendimus, inquantum est determinatæ rei idest vini, olei, aut frumenti. Denique vt est in animalibus. Igitur pro intelligentia huius contractus videbimus, quid sit societas; quibus modis contrahatur; quæ ad iustitiam huius contractus requirantur; quid sit soccida, & quot modis animalia soleant tradi.

2 Circa primum. Societas † est duorum, seu plurium suam pecuniam, industriam, vel laborem conferentium ad lucrandum, iux. gl. inst. de socie. in rub. Capic. decis. 174. Ad hunc enim finem ordinata est societas, vt in vnam coeuntes negotiationem, suis quisque pecunijs, seu operis, seu expensis particeps lucri fiat.

3 Quo ad secundum, multis † modis contrahitur societas: primo enim ad certum tēpus idest vsque ad mensem aprilis, secundo ex certo tempore idest à mense aprilis in antea, tertio cōtrahitur in perpetuum idest vita durante. l. 1. ff. pro socio. Nonnunquàm vnius rei, vel mercis, & denique contrahitur societas omnium bonorum. l. cum duobus, in fi. ff. pro soci.

4 Societatū † vero plures sunt species. Prima dum multi simul vnum cumulum suarum pecuniarum congerunt, communesque habent ministros, ita vt pecuniæ, operæ, & expensæ sint communes, Capic. decis. 174. Sotus lib. 6. de iusti. & iu. q. 6. art. 1. Bal. in l. 1. C. pro soci. Caiet. in verb. societas. Cuius exēplum tale in praxi poni potest. Sunt duo socij, quorum quilibet confert mille in societate, & cōducunt ministros, in fine anni deductis expensis, laboribus, & salario ministrorum, reperiūtur in communi archa quatuor millia, tūc quilibet eorum debet habere duo millia. Si vero reperitur societas esse in dāno mille aureorū, tunc ex alijs mille superstitibus vnusquisq; debebit habere quingentos aureos. Et hic contractus licitus est.

5 Secunda societatis † species est, quando vnus pecuniam ponit, alter vero industriam cum aliqua parte pecuniæ, vt habetur in l. societatem, la 2. ff. pro socio. Et tunc aut industria cum illa parte pecuniæ est æquiualens pecuniæ, & sorti principali, appositæ ab vno ex socijs, aut non est æquiualens sorti principali, sed tantum vsui, seu interusurio pecuniæ. Primo casu facienda est æstimatio operarum, ac si esset pecunia, & ita diuisio facienda est pro rata. (Exemplum) Contra-

xi societatem cum Meuio, vt ipse positis cētum in pecunia, ego conferrē meas operas, quæ similiter valent centum, sic enim solitus fui illas singulis annis conducere, & sic operæ sunt æquiualentes sorti pecuniæ, quia scilicet tanti valoris fuerunt æstimatæ, quāti est sors principalis, & tunc omnia confunduntur, vnde si in fine anni deductis expensis reperiantur in hac societate quingenti solidi, tunc ego qui cōtuli meas operas, debeo habere lucrum pro rata arbitrio boni viri, & econtra si aderit damnum, erit pariter diuidendum. Igitur tali casu lucra, & damna sunt æqualiter diuidenda, nec opus est deducere sortem principalem, Quod si damnum venerit ex culpa lata eius, qui cōtulit operas, tenetur reficere sortem alteri socio, cum de dolo, & lata culpa teneatur, l. quod Nerua ff. depos.

6 Sed † quæro quid si finita societate nullum supersit lucrum, nec quicquā aliud præter pecuniæ quantitatem ab altero collatam, an debeat is, qui posuit industriam, & operam, habere dimidiam socij pecuniam, ea ratione, quòd operam, & industriam sorti æquiualentem perdiderit absque eius culpa. An vero qui pecuniam contulit, debeat habere saluam. Resp. glos. in l. 1. C. pro soci. quòd Ioan. distinguit. An ab initio sic dedit pecuniam, vt communicaret, an vt sua remaneret. In primo casu communicatur. Quo casu sicut sors in fine societatis esset diuidenda. Ita si forte perierit, quilibet deberet perdere suam medietatem, vt pactum factū de lucro, intelligatur etiam de damno, instit. Pro soci. §. illud. In secundo non. Quid si non appareat hoc? Resp. gloss. in dubio præsumitur communicata. vt ff. pro soci. l. 1. §. fin. & l. 2. Et sic vult glos. quòd quādo finita societate nullum superest lucrum, nec quicquam aliud præter pecuniæ quantitatem ab altero collatam, illa est vtrique socio communis, ea ratione, quod operam, & industriam sorti ęquiualentem alter perdiderit absque eius culpa, alioquin sequeretur, alterum ex duobus socijs paria in eam societatē deducentibus, totum id, quod cōtulit in communem vtilitatem, amittere, alterum vero saluum consequi, quod refragatur societatis legibus, l. si id quod in princ. ff. pro soc. expressim adnot. Bald. in l. cum patruus C. commu. vtri. iudi. Abbas in c. per vestras col. 2. de donat. int. vir. & vxo. Sylu. vero in verb. Societas 1. q. 6. inquit de mente Bart. & Bal. in l. 1. C. pro soc. quòd in dubio sors non est communicanda, sed debet esse

7 ipsius domini ponentis illam: & ratio † est, quia precium operæ, & industriæ socij intelligitur correspondere interusurio pecuniæ, & non proprietati, sicut quando ex vna parte ponitur pecus in societate, & ex alia opera pastoralis, sola damna, vel lucra sunt cōmunia, non autem ipsum pecus, l. cum duobus. ff. pro soci. Potest tamen saluari opinio glossæ, 5. sortem esse communicandam vbi opera, & industria alterius esset æqualis nō tantum vsui ipsius pecuniæ, sed etiam ipsimet pecuniæ, ita Socin. cons. 265. lib. 2. col. 4. tex. in specie, in l. proposita. ff. pro soci. quod quidem & iudicis, & prudentis ac periti hac in re arbitrio committendum est iudicium. scilicet de pecuniæ, & operarum, atque industriæ valore, æstimatione, & compensatione, vt inquit Couar. lib. 3. var. resol. cap. 2. nume. 2.

8 Secundo vero casu, quando † operæ non sunt æquiualentes pecuniæ, & sorti principali, sed bene vsui, siue interusurio pecuniæ, & tunc antequam contrahatur societas, debēt æstimari tam operæ quàm industriæ, quàm etiam pecuniæ, & ijs fiat quasi vna summa pecuniæ communis illis proportionabiliter, idest secundum suas ratas. Et deinceps in fine societatis deducta prius sorte pecuniaria, seruetur diuisio tam in lucro, quam in damno, ac si talem summam pecuniæ posuissent proportionabiliter (Exemplum) Tres socij deuenerunt ad societatem. Petrus posuit mille aureos, Franciscus suam industriam valentem quinquaginta singulis annis. Sed quingentis æstimatam, Titius vero apposuit laborem suæ personæ, & operas valentes singulis annis centum, & ita mille aureis æstimatas. Tunc stabilienda est hæc societas, ac si hi tres posuissent duo millia, & quingentos aureos, quare finita hac societate vel in diuisione deducēda est prius sors pecuniaria, deinde lucrum, & iactura pro rata eius, quod confert quisque capere debet. Vt si isti tres quingentos aureos lucrarentur, duo singulos ducentos caperent, scilicet Petrus, & Titius, Alius vero Franciscus centum, ita Sotus, de iust. & iur. lib. 6. q. 6. art. 1. Nauar. in Manu. c. 17. nu. 251. tex. est etiam in l. pro socio. ff. eod.

9 Quo ad tertium sciendum † est, quòd societas, vt licita sit, quatuor requiruntur, primum vt pecunia data mercatori vere ponatur ad aliquam negociationem, alias esset palliata vsura, qui ex mutuo vellet singulis

annis

annis aliquid lucri, ac si pecunia illa exposita sit negociationi. Hinc infertur mortaliter peccare dantem pecuniam in societatem ei, quem scit ea non vsurum ad negociationem, vt militi, vel clerico indigentibus, tenerique ad restitutionem eius, quod percipit: quia non societas, sed velata vsura est, Nauar. capitu. 17. num. 258. Secundum vt societas sit licita, & honesta, capitu. per vestras, de donat. inter vir. & vxo. quoniam in re flagitiosa, & inhonesta, atque illicita nõ contrahitur societas, sed potius conuéticulum. C. de episc. & cler. vel collegium illicitum toto tit. ff. & C. de colleg. illic. Ter-
10 tium, vt † periculum subeat conferens pecuniam. l. Mutius. l. si non fuerit. ff. pro soci. glo. in c. pleriq;. 14. q. 3. i. vt si pereat, tota illi pereat, si maneat, tota illi maneat. Ita ẽt sit industria, & labor. i. vt in fine societatis restituatur in primis pecunia eam conferenti, si nulla eius iactura facta fuerit, & idustria, & labor sit absq; spe quicquam recipiendi pro illis; nisi lucrum adsit; quod diuidẽdum erit pro æquali portione, quãdo collata pecunia par fuit collatæ industriæ, vel labori.
11 Potest enim † tanta, vel tantus esse, vt liceret pacisci, vt qui eam cõfert, duas partes ex lucro, & dominus pecuniæ vnam solam accipiat, glo. in §. de illa insti. eo. Sic econtrario si cõtingeret industriam, & diligentiam illius, qui artem negotiatoriam exercet, non esse æqualem precio, & æstimationi ipsi pecuniæ ab altero in societatem collatæ, posset pacisci dominus pecuniæ, vt si sors pereat, ꝓ parte dimidia ipsi resarciat, quod est maxime obseruandum ad intellectum glo. in l. 1. C. pro soci. ita Couar d. l. 3. var. resol. capitu. 2. num. 2. Igitur periculum pecuniæ debet subiacere periculo eam conferentis.
12 Hinc infertur, quòd † pecuniam ponere in pactum deducendo, vt damnum contingens, & periculum pecuniæ conferatur in societatem, iniquum pactum dicatur, cum dominium apud ponentem pecuniam maneat, & ideo ipse debet subire periculum sortis. Quod secus est in mutuo, nam cum per illum transferatur periculum pecuniæ mutuatæ in mutuatariũ, iõ perit pecunia mutuatori, hanc rationem tradidit, D. Tho. 22. q. 78. art. 2. ad 5. glo. in c. pleriq;. 14. q. 3. Bal. in l. 1. C. pro soci.
13 Periculum † vero sortis principalis, vel animalium potest ex triplici causa contingere, vel ex natura, vel ex fortuna, vel ex culpa. Damnum ex natura est mors naturalis, vel infirmitas. Damnum ex fortuna est casus fortuitus, vt si fuerint animalia à latronibus occisa. Damnum ex culpa est siue lata, siue leui, siue ex dolo custodis. Docto. in l. si paciscenda. C. de pact. Damnum ex natura, & ex fortuna pertinent ad dominũ pecuniæ, vel animalium, sed damnum ex culpa ad custodem, Bald. in l. 1. C. pro soci. text. in l. cum duobus. §. damna. ff. pro soc. Nauar. cap. 17. nu. 260.
14 Quartum, quod † requiritur ad iustitiam contractus societatis, est, vt ęquitas seruetur in omnibus, ita vt damna, & lucra sint communia glos. in d. cap. plerique. l. si duobus. §. qui sagariam. ff. pro soci. Quod intellige proportionabiliter idest ꝙ qui plus posuit pecuniæ, vel operæ, plus habeat de lucro, l. si non fuerint, & l. quid enim ff. pro soc. In quo statur arbitrio boni viri, quod in hac actione sequendum est, l. in proposita, ff. eo. Quare si pactum sit inter socios, ꝙ vnus habeat duas partes lucri, alter vnam, intelligitur si ille posuerit plus pecuniæ, vel operæ, Saly. in l. Mutius in quęst. 7. C. pro soci. Vnde ista æquitate non seruata dicitur societas iniqua, & Leonina d. l. si nõ fuerint, in fine, vbi de tali societate fit mẽtio, quod pro tota ista materia notandum est.
15 Et tale † pactum, vt non seruetur æqualitas. v. g. vt ad vnum tantum periculum, seu damnum spectet, non valet, §. adeo institu. eodem Bald. in l. 1. C. eodem. Abb. in cap. nauiganti, num. 11. de vsur. Lapus alleg. 93. Quod intellige, nisi pactum de non sentiendo damnum, seu periculum, esset in fauorem ponentis operas, & sic contra dominum pecuniæ: ea ratione, quia satis amittit qui operas suas perdit, & quia hic non est tam socius, quàm operarum locator dici potest, ita Sylu. in authen. ad hæc. C. de vsur. Abb. in d. capit. nauiganti, quam limitationem restringerem, & intelligerem, quando damnum non contingeret facto ipsius ponentis operas iux. tex. in l. item quæritur, in princip. & §. 1. & in l. si merces. §. qui columnam: ff. locat.
16 Quo ad quartum. Soccida † proprie dicitur societas animalium, ad differentiam aliarum societatum, quæ fiunt in pecunijs, hæc autem animalia solent multis modis tradi: primo per modum soccidæ, seu societatis, secundo per modum custodiæ, tertio per modum locationis, & conductionis, quarto per modum venditionis.

7 Per modum soccidæ † societas contrahi potest pluribus modis, & primus est per viam societatis expressæ, hoc est, quando animalia traduntur expresè gratia societatis contrahendæ de illis, vt inquit glos. in l. si pascenda. C. de pact.

; Secundus modus est. Quando quis † dat animalia alteri cum pacto, vt sint communia, & quo ad lucrum, & quo ad damnum. Sed donec soluatur integrum capitale danti ex fructibus animalium recipiens nihil lucretur; soluto tamen capitali tunc animalia fiant communia quo ad lucrum, & quo ad damnum, quæ soccida licita est, & licet rusticus recipiens præstet operas, sunt tamen parui momenti ratione spei, quam rusticus habet de lucrando; soluto capitali. nisi tamen pacisceretur, vt damnum sit recipientis, quia tunc iniqua esset, Dom. Anto. 2. par. titul. 1. capitul. 7. §. 39. Nauar. capitul. 17. num. 261.

19 Tertius modus † est, quando non exprimitur, quòd gratia societatis, vel soccidæ tradantur, sed vt communia sint, & tunc pro parte dominium remanet apud tradentem, & pro parte dominium transfertur ratione communionis in illum, cui communicatur etiam sine traditione; vt not. in l. 1. ff. pro soc.

20 Quartus, quando † dantur animalia, puta oues cum pacto, vt recipiẽs teneatur subrogare agnos in locum ouium demortuarũ, vel aliunde supplere, & hæc soccida prohibita est per constitutionẽ Sixti V. S.D.N. quæ incipit detestabilis auaritiæ, quia est ad caput saluum. Et dicitur ad caput saluum, quia dans animalia, vel pecuniam, semper vult habere salua, vel saluam, Bal. in l. 1. C. pro soc. Dec. in l. si pascenda. C. de pac. Nauar. cap. 17. nu. 282.

21 Quartus. Quando dantur † animalia per modum soccidæ cum certa lucri portione. v.g. Do mille oues tibi in soccidam cum pacto, vt damnum, ad me spectet (vt iuris est) sed vt quotannis tenearis dare modios frumenti centum, siue oues fructificent, siue non. Hic contractus prohibitus est per constitutionem supradictam. Ibi ita vt non ad incertam summam &c.

Vltimum, quod † considerandum est in hoc contractu, illud est, quòd societas, quæ contrahitur in animalibus, quam Italici soccidam appellant, vt sit licita, constituenda est hæc regula generalis, scilicet quòd considerandum est capitale ex parte eius, qui ponit animalia. Ex aduerso consideranda est opera pastoris, & rustici, & si considerata opera pactum contineat æquitatem, & rationabilitatẽ, seruandũ est, alias non, quia esset contra conscientiam, quod prudens homo in foro poli faciliter considerare poterit.

23 Secundũ, quod in hoc contractu est videndum illud est, an animalia † dentur à domino in societatem rustico æstimata, vel inæstimata. Et tunc quia in primo casu æstimatio facit emptionem, & venditionem. l. æstimatæ. ff. soluto matrimonio, l. plerunque. §. si ante matrimonium. ff. de iure dot. Et est ac si ille, qui dat animalia, mutuasset socio partem precij, & ipse partẽ dimidiam precij posuisset, verbi gratia, Do tibi duos boues valore centum aureorum estimatos, idest, taxatos tempore cõtractus, iuxta text. in cap. dilecti, de empt. & vendit. vt soluas mihi medietatem. s. quinquaginta credita pecunia, & postea omnia communicentur tam lucra, quàm damna, iusta est hęc societas. Iniustitia tamen stat in hoc, primo si ratione pecuniæ creditæ vellem habere lucrũ pro duabus partibus, quia tunc mutuum esset palliatum, vel si conuenirem, vt damnũ bouum sit rustici, quia tunc esset contra cõstitutionem S.D.N. Sixti V. daretur enim ad caput saluum.

24 Ideo † vt iustus sit iste contractus, quilibet pro rata de periculo tenetur, quod intellige, quando sine culpa alterius sociorum periculum pręcessit, sed si dolo, vel culpa alterius euenisset; erit periculum illius. l. cum duobus. §. si damna. ff. pro soci. Vnde in foro conscientiæ aliter conueniri non potest, sed æqualiter debet diuidi commoditas, seu periculum. Et hic est secundus modus, quo dãtur criminalia in soccidam scilicet per modum emptionis, & venditionis.

25 Verum † & si æstimatio regulariter præsumatur facta, vt faciat emptionem, quãdo facta est commemoratio precij, vt not. per glos. & Docto. in l. si inter virum. C. de iure dotium, tamen fallit, quando daretur animal æstimatum rustico in socidam, vt puta bos, cum hac lege, quòd fructus bouis essent communes, nam tunc ista æstimatio non facit emptionem, nam si esset emptio, & rusticus emisset totum bouem, fructus essent solius emptoris. Vnde æstimatio in contractu in quo tota vtilitas, vel incommodum non pertinet ad recipientem non facit propriè emptionem, vt est casus not. in l.

in l.cum duobus.§. damna fatalia.ff.pro soc. secundum Baldum in l. si paciscenda. C. de pact. in fine, & sic habes limitationem ad regulam, quæ se habet, quòd æstimatio fa-
26 cit emptionem. Fallit Secundo, † quando precium rei esset condignum, & æstimatio fieret in ipsa rei traditione, nam tunc non facit emptionem, alias secus si ex interuallo, quia tunc videtur fieri, vt appareat quanti res sit facta deterior, vt l. si inter virum. C. de iure doti.& ad probandum interesse, ita notab. declarat Bald. in l.ex conuentione.C.de pact.versicu.tertio casu.Quod tunc apparet, quando in pacto est, vt transacto certo tempore res, quæ æstimata nata est, reddatur, vt d.l.si inter.

27 Si vero † animalia dantur inæstimata, in dubio totum periculum animalium pertinet ad tradentem, nisi processerit damnum culpa, vel dolo alterius sociorum, dicta l. cum duobus.§.damna.Et in tali casu fructus erunt communes, si operæ, & industriæ erunt æquales animalibus, aliter qui plus ponit, plus debet habere, & qui minus, minus. Si vero vellet pacisci, quòd maiorem partem deberet habere, esset vsura. Est igitur seruanda æqualitas tam in animalibus magnis, quàm in paruis; quia vbi eadem ratio, ibi idem ius, l.illud.ff.ad l. Aquil.

28 Dantur & tertio † animalia per modum custodiæ, ita vt nullo modo dominiũ transferatur, sed solummodo custodia committitur rustico, aliquo dato, seu recepto, & hic contractus licitus est. Cuius natura est, vt periculum, & emolumentum, & fructus rei pertineant ad dominum, l.item si, in princ. §. 1. & §. 2. ff. loca. & ideo fructus bouum, fœtus vaccarum, &c. si meliorentur debet esse domini dictorum animalium, similiter, & periculum casus, qui contingeret in animalibus. l. in iudicio. §. 1. l. si quis domum, in princip. l.si quis fundum. §. 1. & §. Imperator. l. si merces. §. conductor.ff.loc. fallit si dolo, aut culpa alterius, quàm domini periculum contingeret, quia non ad dominum, sed ad dolosum pertineret, fallit secundo si contingeret imperitia custodis, quia de ea custos tenetur. l. si quis domum. §. 1. ff. loca. nam qui custodiam alicuius rei suscipit mercede accepta, de leuissima culpa tenetur, gloss. in l. si mercedem. ff. loca. Hæc tamen merces debet esse iusta arbitrio boni viri. l. si in lege. §. locationis. ff. loca. Alias in foro conscientiæ ad restitutionem teneretur.

29 Quarto dantur † animalia per modum locationis, verbi gratia, loco rustico centum oues, vt fructus sint sui, sed vt ipse teneatur custodire, & pascere oues, & vt mihi det singulis annis tot libras lanæ. Vel loco tibi aurigæ duos equos, hac lege, vt mihi singulis annis soluas triginta aureos, & damnum ex culpa ad te spectet, mihi autem damnum ex natura, vel fortuna. Et hic contractus licitus est, quia non est contra constitutiones, cum non sit contractus soccidæ.

30 Verum † notandum est circa contractum locationis, quòd qui locat animalia pensione iniusta notabiliter, aut cogit agricolam ad soluendam iustam pro tempore, quo desinit laborare sine culpa sua, vel ob culpam domini, vel ob casum fortuitum contingentem circa eum, vel animalia, aut cogit ad æstimationem eorum post mortem, aut damnum naturale, vel fortuitum sine dolo, aut culpa leui eius interueniente, quia hæc domini pericula subeunt, omnes hi peccant mortaliter, & tenentur ad restitutionem, Nauar. capitul. decimoseptimo, nume. 260. Sed modo ex his supradictis colligamus aliquas casuum decisiones.

31 Prima. Circa societatem † omnium bonorum. Si contracta est societas omnium bonorum hæreditariorum inter fratres, lucrum & damnum, quod proueniet ex bonis hæreditarijs erit commune, at vero lucrum, quod aliunde deuenier, vel ex illicitis causis, vt ex furto, non est redigendum, & conferendum ad omnium vtilitatem. Sicut ex aduerso si vnus commisit maleficium, & damnatus præstiterit damna, vel expensas, non soluit de communi, text. singu.in l.si fratres, in princ. & in §. fina.ff.pro socio.

32 Secunda. Et si † valeat societatis contractus, quo pater, siue in perpetuum, siue ad tempus filios astrinxerit mediante iuramẽto, vt viuant in communi, & indiuiso, tamen non obstante iuramento ex causa rationabili; puta si frater esset rixosus potest fieri diuisio, & recedi à societate, Barto.in l. si conuenerit.ff.pro soci.Barto. & Iason in l. si non sortem.§. si cẽtum.ff.de condi.indeb. Sylu.in verb.iuramentum. 4.

33 Tertia. Durante † hac societate fratrum non tenentur subministrare expensas alteri fratri studenti, neque expensas pro doctoratu, neque dotare filiam alterius fra-

tris, nisi expressim à principio de hoc facta fuerit conuentio iuxta Doct. in auth. quod locum. C. de collat. Vbi etiam inferũt Doct. quòd si pater dum viueret fecerit expensas filio in studio pro libris, & doctoratu, mortuo patre nõ tenetur iste filius Doctor cõferre pecuniam, & expensas pro libris, & Doctoratu: quia censetur pater donasse.

34 Quarta. In qualibet † societate, in qua non reseruatur æqualitas lucri, & damni iuxta sortem in societate positã iniqua est, & iniusta, ac leonina, societas enim fraternitas est, iux. text. in l. verum. ff. pro socio. Vnde Rom. sing. 660 societatem, & bonam amicitiam ius fraternitatis obtinere dicit. & adeo fraternitas inter socios consideratur, vt plures socij pro vno, & vnius loco habeantur, iux. tex. in l. sed & loci, §. si communem. ff. fini. regund. Hinc si alter mercatorum industrias ponat & operas, alter vero pecuniam, in diuidendo lucro societatis æstimanda est industria, & labor socij arbitrio prudentum, & peritorum in arte, & secundum eorum æstimationem debet dari lucri portio, l. pro socio ff. eodem.

35 Quinta. Dominus † pecuniæ, vel animalium ponens illam, vel illa in societatem, semper debet sentire illius sortis periculum, alias ponens pecuniam, vel animalia apud mercatorem, vel risticũ per modum societatis, Saluo capitali in omnem euentum, esset vsurarius, secundum Archid. & glo. in cap. plerique 14. quæst. 3. Bald. in l. 1. C. pro soci. est enim contra naturam societatis, vt vnus habeat caput saluum, & alius fructum, vt ff. pro socio l. Mutius. Et ita hodie talis contractus expresse reperitur prohibitus, per d. constit. Sixti V.

36 Sed quæritur. † An reperiatur aliqua forma in societate contrahenda, vt socius cõferens pecuniam, vel animalia, non subeat periculum sortis principalis, sed ad socium pertineat illud. (Exempli gratia) Do pecuniam mercatori per modum societatis, vel centum oues rustico, volo me eximere à cura, & sollicitudine, & à timore fraudis, nolo stare dicto rustici, vel alterius socij quo ad lucrum, an possim pacisci vt habeam capitale saluum. Resp. quod hoc potest fieri, dummodo seruetur forma tradita à Caietano in suis Opusculis, tomo primo, tract. 27. Resp. 11. Nauar. cap. 27. nu. 254. Syl. in quinto, societas, 1. quæst. 2. Sotus lib. 6. de iusti. & iu. quæst. 6. art. 2. Couar. lib. 3. var. resolu. capit. 2. num. 4.

37 Scilicet ꝙ fiant † tres contractus separatim ex interuallo, primus sit societatis, in quam alius pecuniam, & alius operam, vel aliud cõferat, vel socidæ inter Petrum ponentem animalia, & Paulum ponentem operas. Secundo fiat contractus assecurationis capitalis inter eosdem, Paulo assecurante Petrum de suo capitali, iusto pretio accepto. v. g. ad rationem quatuor pro quolibet centenario, aut altero tanto sibi de communi lucro remisso: nam æquũ est, vt qui in vno grauatur, in altero releuetur, vnde cum socius. i. qui operam confert, pecuniã accipiens grauetur in hoc, vt ad eum pertineat periculum sortis, releuari debet in alio, vt pretium assecurationis accipiat; & soluatur ei: igitur secundus contractus assecurationis erit periculi sortis cum pretio iusto, tertius, vt ad tollendas suspiciones, & molestias rationum, qui operas præstat lucrum incertum, lucro aliquo certo redimat. v. g. erunt duodecim lucri incerti pro quatuor lucri certi. Et sic tertius contractus erit venditionis, & emptionis lucri sperati. i. certificationis lucri inter eosdem Paulo certificante de lucro Petrum. Qui quidem cõtractus assecurationis quemadmodum licite fieri potest inter Petrum, & tertiam personã circa assecurationem capitalis, & certificationem lucri; ita potest fieri inter Petrum, & Paulum socios adhibitis iustis pretiis secundum iudicium prudentium in illa arte, illo tempore, illo loco. Hæc poterit esse forma contrahendi societatem circa pecuniam, vel animalia, saluo capitali, quæ si ita seruabitur, non contraueniet constitutioni S D. N. Sixti V. cum in illa tantum prohibeantur pacta illicita, quę non sunt secundum iuris dispositionem, videlicet, vt vel periculum animalium ab altero socio recipiente sustineatur, contra æquitatem, & societatis iustitiam, vel vt habeant in singulos annos, vel menses certam pecunię quantitatem immunẽ ab omni periculo, & damno.

38 Sexta. Tenetur † societatem soluere si commode potest is, qui illam habet cum mercatore, quam scit esse malæ cõscientię, vel si non potest, protestari debet quod de illicitis lucris participare non intendit, arg. tex. in c. error, & in cap. consentire, dist. 83. & quando peruenerit ad diuisionem, debet subtiliter de illicitis lucris inquirere, ne crassa ignorantia laborando de illis participet, Sylu. in verb. negotium quæst. 2.

Septima.

39 Septima. Qui † ponit operas, debet habere expensas de corpore societatis, quādo illius cā proficiscit, Cyn. & Bal. in l. 1. C. pro soc. quia lucrum intelligitur deductis expēsis l. Mutius ff. pro soci. quod Baldus limitat exceptis his, quas domi fecisset, vel nisi cōsuetudo aliter se haberet, dūmodo non sit apertè iniqua, Sylu. in verb societas. q. 11.

40 Octaua. Qui vere † coram Deo pecuniā in societatem confert in lucrum, & damnum, sed à socio publicam scripturam mutui, aut depositi accipit, mortaliter peccat: quia posset voluntate mutata pecuniam mutuatam, vel depositam reposcere, quamuis periret, quare huiusmodi scripturam redimere debet, si vult à peccato esse immunem, Syl. in verb. societas 1. quæst. 4. Nauar. cap. 17. num. 219.

41 Nona. Licitum † est pacisci ponenti operas de certa mercede earum, puta viginti, nihil sentiendo de damno: quia iste non cōtractus societatis, sed locationis est operarum, imo secundum aliquos non solum licite potest pacisci de viginti, sed etiam vt habeat talem, vel talem partem de lucro, & nullam de damno, dummodo non vt socius, sed vt operarum locator, & pro salario accipiat. Sed prædicta intellige, nisi dummodo non vt socius, sed vt operam locator, & pro salario accipiat. Sed prædicta intellige, nisi damnum contingeret culpa, vel dolo ipsius locatoris operarum, vel eorum, quorum opera vtitur, l. merces. §. qui columnam ff. loca. Intellige etiam si arbitrio boni viri tantum mereretur, alias esset iniusta merces, sed non vsura, Sylu. in verb. societas 1. q. 3.

42 Decima. Tradens † alteri pecuniam, cum pacto, vt quicquid negotiando lucrabitur sit eius tradentis, constituto tamen sibi certo salario & ab omni periculo libero pro illius labore, vel industria, licitum est, & nō dicitur contractus societatis, sed locationis. Nauar. c. 17. nu. 257.

SVMMARIVM.

1 *Ludus, & iocus qd, & in quo differant & an licitus sit ludus, & num. seq.*

2 *Ludus tripliciter dicitur, & an ludentes lethale admittant ludendo.*

3 *Ludus, qui exercetur cum periculo vitæ prohibitus.*

4 *Ludus taurorum & ferarum quo casu sub pœna excommunicationis intelligatur prohibitus.*

5 *Ludus cum periculo animæ ꝓpriæ, vel alienę est prohibitus, & etiam ratione loci, & personæ.*

Clericis omnis ludus cū armis est ꝓhibitus, & sine causa arma nō portāt.

6 *Ludus histrionum, item ex quo cum propria persona fit ludus in publico prohibetur.*

7 *Ludere religiosi laruis induti non possunt sine peccato, & an chartis lusorijs ludere, & nu. 11.*

8 *Ludus ex nimio ardēti desiderio, mortalis est, tribus casibus exceptis.*

9 *Ludere animo ludendi gratia de re minima non est peccatum.*

10 *Promittens dare scachomatum cū pedona, an si dederit cum pedona effecta regina sit impleta promissio.*

12 *Religiosis non est prohibitum cum domesticis inter priuatos parietes moderatè ex causa ludere.*

13 *Religiosis an liceat personatos, saltantes, aut se ī ludis exercētes spectare.*

14 *Lasciuo habitu, vel gestu, in choreis vti, an sit mortale.*

15 *Ludere causa fortitudinis exercendæ non dedecet.*

De ludo. Cap. CXX.

1 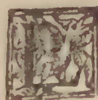
Vdus † & iocus est actus principaliter factus ad recreandū animum per voluptatem, & dicitur ludus, cum fit factis, iocus cū fit verbis. Ludus vero, qui fit animi leuādi causa licitus est, dummodo tria caueantur, primum dicta, ac facta turpia, vel nociua, secundum resolutio grauitatis; tertium indebitæ circunstantiæ secundū personam, tempus, locum, & huiusmodi, D. Tho. 22. q. 168. art. 2. & si excessus in hoc ludo recreatiuo esset ratione turpitudinis, vel nocumenti in re notabili, esset peccatum mortale, alias veniale, Syl. in verbo. Ludus. quæst. 1.

Est

2 Est † & alius ludus, qui fit ad fortitudinem exercendam, alius item ad membrorum agilitatem comparandam, alius principaliter lucrandi fine, vt sunt ludi ingenio hominis subiecti, vt ludus latrunculorum, seu scachorum, pilæ, & chartarum, qui quidem ludus principaliter animo lucrandi factus potius negociatio, quàm ludus dicendus est, quæ quidem negociatio ferè semper mala est, non autem mortalis ex hac circunstantia erit ludus, etiam si notabile quid sit in animo lucrari ab eo, qui donare potest, vt probat, Caiet. 22. quæstio. 168. artic. 3. & in summa in verbo, Ludus. Neque etiã ludere ex nimio, & ardenti ludendi desiderio est mortale, nisi violetur lex, quæ obligat ad mortale, puta præceptas missas omittere, subijci periculo amissionis bonorum, quibus tenetur alere vxorem, & liberos, debita statuto tempore nõ soluere, ita Nauar. cap. 17. nu. 3.

3 Rursum, ludus † est prohibitus quandoque, quia sibi, aut alteri imminet ex ludo probabiliter periculum mortis corporalis, aut mutilationis, vel grauis debilitatis membri alicuius, hinc ludus cum periculo vitæ, vt funambuli super funis in altissimis locis corpus volutantis mortale peccatum est, quia est contra præceptum illud. Diliges proximum tuum, & te à fortiori: nisi prudentis arbitrio ille funambulus eius viribus, & velocitate pollebat, locusque sic erat appositus, vt sine periculo verisimili talem iocum exercere posset. Quod idem de hastiludiis, & torneamentis dicendum, quæ adhibita debita cautela permittuntur per extr. 1. de tornea. licet per capi. primum, & secundum, de torneamen. prohibentur, quod intellige, cum probabile periculum adest mortis, & vulnerum.

4 Ludus etiam taurorum, & aliarum ferarum ex extr. Pij V. De salute Regis inhibetur sub pœna excommunicationis, qui intelligendus est secundum Nauar. cap. 15. nu. 18. quando cum probabili periculo mortis, vel vulnerum, aut alterius notabilis nocumenti exercetur, secus cum eiusmodi periculum non timetur. Item † est prohibitus
5 ludus, quando probabile est periculum animæ suæ, vel alterius, & hoc mortale, vt in choreis crebro accidit, & generaliter quoties in se continet turpitudinem. Præterea ratione circunstantiæ loci, verum ludere in loco sacro non erit mortale, nisi tali ludo specialiter prohibito sicut est recitare vana, vt comedias, aut nisi fiat cum notabili scandalo, & irreuerentia Dei, vel ecclesiæ, deinde ratione personæ. Hinc clericis, & multo magis religiosis prohibitus est omnis ludus cum armis, capitu. continebatur, de homic. quia arma portare prohibentur, nisi cum causa iusta, quæ secundum glos. ibi intelligitur si per loca periculosa transierint, quia licet eis portare ad terrorem latronum, sed percutere non debent nisi eo casu, quo oporteret eos, aut percutere, aut percuti, vel spoliari, quod nota. Prohibetur
6 † etiam ludus histrionalis, qui inseruit ad prouocandos homines ad ridẽdum, vt scurræ, & generaliter ratione honestatis omnis ludus, ex quo ex propria persona facit ludũ in publico, nam in occulto ratione infirmitatis, vel alterius honestę rei causa aliquid ioci facere non reprobatur, facit quod notatur de citharistis, & ijs, qui varijs instrumentis vtuntur. 86. dist. c. donare, in glo.

7 Ludere † etiam ad laruas religiosi non possunt absque peccato, cum habitum mutare non possint, nisi ex causa rationabili. Ludere vero monachus, & clericus sine vlla culpa etiam veniali potest talis, & chartis lusorijs ob honestã causam, puta recreãdi socium ægrotum ea re indigentem, modo non frangat legem vllam ad mortale obligantem, Nauar. cap. 10. num. 3. vt si omitteret diuina officia, ad quæ teneatur, vel nisi ratione scandali, vel inhonestatis regularis, vt ludendo publice cum secularibus, Syl. in verb. Ludus q. 2. contra Rosellam. Sed modo ad particularium casuum decisiones ex his eliciendas descendamus.

8 Prima. Ludere † ex nimio, & ardenti ludendi appetitu non est mortale, nisi in tribus casibus, primus quando manifestum esset aliquem vincere indebito modo, puta fraude aliquid notabile. Secundus, quando quis actu de hoc cogitat, deliberans violare aliquod præceptum verbi gratia non interesse sacris die festo causa cupiditatis, tertius, quando ex isto appetitu fieret aliqua actualis transgressio, puta, quia deierat, blasphemat, percutit iniuste. Sylu. in verb. ludus, q. 2. & in verb. Auaritia, q. 1.

9 Auaritia. Ludere † animi leuandi causa ad conuiuia nonnunquam ludo alearum, idest, chartarum, in parua quantitate, quæ intelligitur respectu personæ ludentis, non est peccatum. l. quod in conuiuio. ff. de aleat. dummodo caueantur fraudes, dicta, atque facta turpia. nam tunc si essent mortalia, mor-

tale esset peccatum, Syl. in verb. ludus, num. 1. qui quæst. 4. circa finem inquit, quòd sit ludus animi leuandi causa, quando quis luderet cum appetitu, & spe lucri, etiam si neutram partem crederet lucraturam.

10 Tertia, religiosus, † qui promittit dare, vel alius, scacomatum cum pedona, an dicatur impleuisse promissionem, si dederit cum pedona effecta Regina. Respon. quòd & si Abb. dicat, quòd sic. Si promissio fuit facta cum certa pedona, secus si generaliter; tamen opinio negatiua verior videtur: quia licet sit facta promissio cum certa pedona, tamen ex quo facta est Regina, & aliter ducatur Regina, quàm pedona, promissio non verificatur, vt not. Imola in l. falsa, §. 1. in fine, ff. de conditio. & demonstratio. & ad hoc facit, quia qualitas adiuncta verbo secundum qualitatem verbi intelligitur, l. in debitis. §. si extraneus. ff. de noxal. l. si Titius vbi Bart. ff. de testam. milit.

11 Quarta. Ludere † etiam chartis lusorijs tempore debito, videlicet victoriæ, vel liberationis patriæ, aduentus amici diu expectati, non est peccatum religioso maximè si occultè fiat, Syl. in verb. chorea, q. 1.

12 Quinta. Non † peccat mortaliter religiosus, qui secreto cum aliquibus domesticis saltaret: vel choreas plauderet, vel qui causa infirmitatis, vel alterius honestæ rei causa iocandi aliquid faceret, prouocando aliquos domesticos ad risum, vt in vltimis diebus carnis priuij. Nec qui varijs instrumentis vtitur ad pulsandum; dumtamen hæc occultè, & parum fiant, Sylu. in verb. clericus. 3. nu. 5. versic. & 8. Ratione tamen scandali vt si publicè peccatum esset mortale, Sylu. in verb. ludus, nu. 3.

13 Sexta. Non peccant † mortaliter religiosi, vel clerici si aspiciunt laruas exercentes, saltantes, currentes ad brauium, se exercentes in alijs ludis, nisi per accidens ratione scandali, quod proximè paratur, puta ad detrahendum, aut complacentiæ, volendo id fieri, vt videantur, aut ratione periculi animæ, aut corporis, Sylu. in verb. curiositas, in fi. & in verb. ludus, q. 8. in fi.

14 Septima. Qui habitu † gestu, cantu notabiliter lasciuo in ludo chorearum vtitur, sicut fœminæ inuerecundæ pectora lasciuè nudant. Viri partes inuerecundas indecenter coopertas ostendunt, peccant mortaliter. Verum de hoc pro certo iudicare non possumus, sed standum est consuetudini patriæ. hoc tamen pro indubitato tenendum est, quòd quando ex illa inspectione probabiliter tenetur periculum amat, peribit in illa, Sylu. in verbo. Chorea q. 1. vers. 4. & 6.

15 Octaua. Fortitudinis † exercendæ causa ludere nullum est peccatum, pari ratione neque peccatum est ludere ad neruorum consolidationem membrorumque agilitatem comparandam, huiusmodi dicitur ludus pilæ, modo sit moderatus, & absque scandalo.

SVMMARIVM.

1 *Illicitum quadrifariam dici.*

2 *Ludo etiam ex probibito lege humana, acquisita, modo abfuerit fraus, in foro animæ non restituitur, & numero sequen.*

4 *Acquisita ludendo cum eo, qui donare non potest, restituenda sunt; & quo casu filio, vel monacho modicum ludere liceat, nu. seq.*

6 *Filiusfamilias potest collusori plura lucrari, quàm ipse collusor.*

7 *Lusor, qui collusorem verbis improbis, ui, uel metu attrahit, restituere lucrifacta tenetur.*

8 *Fraude vtens, vel etiam falsò se ignarũ asserens ad restitutionem tenetur.*

9 *Punctis suis addere, vel collusoris detrahere, aut manum surripere, peccatum est.*

10 *Victorem certo sciens se euasurum si augeat in ludo sponsionem, an victã sponsionem restituere teneatur.*

11 *Lucra facta cũ vno in ludo cum amissis cum eodem possunt compensari.*

12 *Ludens sub fide, quod amisit, si nõ persoluerit, non peccat, nisi intercedat iuramentum.*

13 *Lusor collusoribus mutuãs pecuniam, eam repetere non potest, & quid de alijs mutuantibus.*

14 *Monachis vel clericis aleis, vel fortunæ illicitis ludere non licet, & quando ludum spectando peccent, nu. seq.*

16 *Exponentes domum aleatoribus ad ludendum*

dendum mortaliter peccant, & dignus excommunicatione censetur, & de subministrantibus candellas, & similia nu. 18.

17 *Mala quot quantaque effluant, e ludo, & de pœna Episcopo, vel presbytero ludentibus.*

19 *Deus nō me adiuuet, si amplius lusero, si ita quis dixerit, an absolui possit.*

De illicitè acquisitis, & pręcipuè ex ludo. Cap. CXXI.

1 PRo fundamento † sciendum est illicitum in nostra materia quadrupliciter dici, vt colligitur ex D. Tho. 22. q. 32. art. 7. primum, quando id, quod illicitè ab aliquo acquiritur, debetur ei, à quo est acquisitum, vt in furto, & rapina, de quibus supra admonuimus. Secundum dicitur illicitum tam ex parte dantis, quàm accipientis, vt quia contra iustitiam, & contra legem. Huiusmodi est, quod datur iudici, aut testi ad corrumpendum, vel quod acquiritur e ludo à lege prohibito. Tertium, quando datio ipsa non est prohibita, sed causa, ob quā datur, vt quod datur meretrici.

Quartum, quando datio ipsa est tantùm prohibita ex parte recipientis, quod est secundum Sotum, si cuiquam quis pecuniam porrigit, nec peccatum committat.

2 Rursum sciendum † est, quod & si ludus illicitus sit, legeque humana pœna exteriori, & lucri restitutione plerūque puniatur, ex eo tamen acquisita in animæ iudicio nō sunt necessario restituenda: dummodo absit dolus, fraus, legesque ludi seruentur, habeantque ludentes liberam rerum administrationem, quas in ludi conuentione deduxere; & ratio est, quia lex ipsa non vetat dominij acquisitionem ex ludo, sed solum pœnas statuit aduersus ludentes, vt ex ludo acquisita restituere cogantur sententia iudicis, quæ sanè pœna in foro conscientiæ non producit restituendi obligationem ante sententiam, D. Tho. 22. q. 32. art. 7. ad secundum, & ibi Caiet. Doct. com. in cap. pen. de vit. & hone. cler. Couar. in reg. peccatum, par. secunda, §. 4. Nauar. capitu. 19. nume. 18. §. 8. Sed hæc decisionibus modo faciliora reddentur.

3 Prima. Lucrifacta † in ludo etiam prohibito sub pœna exteriori, & lucri restitutione, non interueniente metu, dolo, & fraude ab eo, qui donare potest nō tenetur quis restituere de præcepto non solum collusori, sed neque pauperibus, Couar. qui supra §. quanto num. 2. in fi. contra Sylu. in verb. Ludus quæst. 13.

4 Secunda. Ludere † etiam ludo licito rem notabilem cum eo, qui donare non potest, siue sit clericus, siue laicus, mortale peccatū est, & tenetur restituere his, qui eorum curam habent, Huiusmodi est stultus, puer, mancipium, filius, qui adhuc in patris potestate est, prodigus, coniux, monialis, monachus & similes, D. Tho. 22. quæst. 32. art. 7. ad secundum, Bald. in rubr. C. de cond. ob turp. caus. Sylu. in verb. Restitutio quanto, quæst. 2. Caccial. in tract. de Ludo, qui addit limitationem, nisi esset modica quantitas, quæ consideratur attenta qualitate personarum.

5 Tertia. Filius † qui studet, aut in curia versatur de licentia patris, & Religiosus, qui studet, aut negotiatur impensis sui Abbatis licitè possunt de suo commeatu quatuor, aut quinque de centum, quæ dantur eis, ludo impendere, modo id honestè causa recreationis faciant, quia pater, & prælatus tacitam eis licentiam eius rei facere videntur, argum. glos. in clem. secundum, versic. conuertendū de vit. & honest. cleric. Sotus de iu. & iu. lib. 5. q. 5. art. 2. Nauar. c. 19. nu. 12.

6 Quarta. Potest filius † familias plura à collusore lucrari, quam collusor ab ipso, secundum Nauar. qui supra & dicit esse communem. Contra tamen tenet Sotus, Couar. & Alfon. de Castro, quorum opinio potest procedere, quando falso dicendo se habere facultatem donandi, & perdendi allicit alium ad ludum: arg. text. in l. 2. C. si min. se maio. dixer.

7 Quinta. Ludens † trahēdo aliquem siue in principio ludi, siue in medio, restituere tenetur lucrifacta. Trahi autem dicitur inuitus, non tantum cui vis infertur, aut fraus, sed qui improbis verbis, aut precibus cousquè instigatur, vt nisi luderet, pudore suffunderetur, & tanquam inurbanus, & ignobilis haberetur, Caiet. 22. q. 32. art. 7. vers. circa acquisita. Vel etiam qui blanditijs, aut suasionibus duceretur, vel metu. Sufficit autem non solum iustus metus, sed etiam grandis reuerentialis, Sylu. in verb. Restitutio. 4. q. 9. versi. 4. Nauar. c. 19. nu. 13.

8 Sexta.

8 Sexta. Vincens † fraude, aut dolo, vel mēdacio etiam ante ludum, fingens se nescire ludere, cum sciat, ad restitutionē eius, quod lucratus est tenetur illi, à quo vicit, licet perdens sit dominus amissorum, Sylu. in verb. Ludus quæst. 1 1. versi. 2. Fraus vero quādo fit, statur iudicio peritorum, verumtamē illa non committitur, cum quis cautelis vtitur, quæ iuxta leges ludi licitè fiunt, Couar. in reg. peccatum. par. 2. §. 4.

9 Septima. Asserens † scienter se plura pūcta habere, quàm habeat, vel non admonēs collusorem, qui errore dicit se pauciora habere, vel manū, quam dicunt sibi subripiens cum notabili damno, mortaliter peccat cū nexu restituendi, quod secus est de eo, qui certo sciens se amissurum pecuniam, auget sponsionem, idest, facit inuitum, vt collusore illam non acceptante primam amittat, Nauar. cap. 19. nu. 17.

10 Octaua. Alter † ex lusoribus necessario victor euasurus sponsionem auget appositamque pecuniam certus de illo lucro duplam efficit altero ob ignorantiam minimè sponsionem illam recusante non tenetur illud acquisitum de præcepto in conscientia restituere, Couar. qui supra nu. 5. in fi.

11 Nona. Compensare † potest quis in ludo lucrifacta ab vno cum perditis cum eodē, non solum durante eodem ludo, sed etiam in diuersis ludis, etiam si alij sint liciti, & alij illiciti, siue vterque sit habilis ad donādum, siue inhabilis, siue alter habilis, alter inhabilis, quod vltimum non de rigore iuris, sed de æquitate in foro conscientiæ teneri potest. Cum lucrifactis vero ab vno, & perditis cum alijs non fit compensatio, Nauar. c. 19. num. 18.

12 Decima. Ludens † sub pecunia credita, quam promisit soluere, si perdiderit, nō peccat non soluendo. Caroli V. lege ita sibi concedente, quæ etiam ius repetendi si soluerit, concessit. Secus si cum iuramēto promisit, quia periurus erit non soluendo, & peccat mortaliter, argum. tex. in c. debitores de iureiu. nisi antequam soluerit, absoluatur à iuramēto, Sotus de iu. & iu. lib. 4. q. 5. ar. 2. col. fi. Instar iurantis soluere vsuras, Nauar. c. 19. nu. 17. in fi.

13 Vndecima. Mutuans † pecuniā Lusoribus vt secum ludant, eā repetere nō potest, quod procedit etiā si non ludat, dummodo ludēti scienter mutuet, vel ludere volenti, tex. cū gloss. in l. 1. in princ. & in l. fin. vbi Bartol. ff. de aleat. Bartol. in l. is cui bonis. ff. de verbo. oblig. Verum si alteri mutuaret quàm colludenti, vel ludere volenti, licet in ludo mutuaret, repetere potest, Sylu. in verb. Ludus. q. 9. versi. 6.

14 Duodecima. Monachis † & clericis beneficiarijs, vel in sacris ordinibus constitutis, (nam de alijs idem quod de laicis censendum est) interdicitur lege obligante ad peccatum mortale ludere ludis aleæ, siue fortunæ illicitis notabilem quantitatem, quamuis si ludant de fructibus beneficiorū, non teneantur ad restitutionem, cum sint vere domini fructuum, ita tenet communis, contra Nauar. c. 19. nu. 9.

15 Tertiadecima. Clericus, † vel monachus spectantes ludum mortaliter malum multo tempore, mortaliter peccant, secus si paruo, vel si non mortaliter malum, sed ita quòd si mortalis esset, etiam delectaretur, vel esset dispositus illum videre, etiam si præciperetur contrarium, vel si præsentia eius causa esset quòd ludo illicito ludatur, vel ex officio debeat prohibere, & non prohibet, vel si propter ludum omitterent diuina de præcepto, die festo, vel afferrent scandalum proximo. Sylu. in verb. ludus num. 8. & in verb. chorea in fin. Nauar. capit. 19. numero 14.

16 Decimaquarta. Quicunque † cauponam, vel domum ad recipiendum aleatores ludentes expositam habent, excommunicationi ab ordinarijs locorum subijci debent: magna est enim in ipsa seueritate pietas, vt Turon. Concilij verbis vtantur, per quam tollitur peccandi facultas, nam vbi insana libertas generat vulnera, sacerdotalis districtio dat medelā, ita habetur in const. Neap. cap. 41. Ex quibus verbis colligitur tales peccare mortaliter, dum præcipit illos esse excommunicandos, argu. tex. in cap. ecclesiastica dist. 23. & hoc meritò, cum prædictæ domus sic expositæ omnis nequitiæ sentinæ
17 sint, quid enim † mali ex ludo nō prouenit? ex eo enim oritur desideriū lucrandi, quod est cupiditas, quæ est radix omnium malorum, de const. nam concupiscentiam; item voluntas spoliandi proximum, quæ est rapina; rursum blasphemia, item verba otiosa, & mendacia; insuper corruptio proximorum, qui ad ludum conueniunt. Præterea scandalum bonorum. Et temporis atque bonorum amissio, talis, qui ludit, si est episcopus, presbyter, aut diaconus, potest damnari, aut deponi, alij autem cōmunione priuari, nisi desistant, vt not. dicit Card. in clem.

in clem.2.§.pen.num.9.de vit.& hon. cleric.

18 Quare subministrantes † domum, mensam, candelas, aut alia in ludum necessaria lusoribus ludo mortali, mortaliter peccãt; quia iuuant, & consentiunt ad peccandum, Nauar.cap.19.num.15. tenenturque restituere omnia, quæ ad ipsos perueniunt, Sylu.in verb. ludus quæst. 15. Quod tamen non intelligerem de dominis, qui animi leuandi causa æstiuo tempore ludunt, eorum vero famuli lusoribus præstant aleas, aliquid ab ipsis postea recepturi, non enim nobiles illi peccant mortaliter, quia cum actus ille sit indifferens, alias non concederetur, possunt nobiles vti, quod procedit etiam si alijs abutentes committerent fraudes, aut blasphemias, verũ, quando hi tales essent noti apud nobiles, essent repellendi, alias peccarent mortaliter.

19 Quintadecima. Iurans sic: Deus † male mihi vertat, & me non adiuuet si amplius lusero, non potest ab hoc sacramento absolui hac tantum causa, quòd ipse magnum desiderium, & tentationem patitur ludendi, cum sit verum iuramentum, posset tamẽ in rem meliorẽ, vel æque bonam commutari, quamuis hoc consilium de commutando debeat maturius dari, inspecta persona ludentis, si ob magnam inclinationem contrauenerit, Nauar.cap.12. num.11. Addens insuper talem ludo licito, & in parua quantitate ludentem animi leuandi causa non venire contra iuramentum.

SVMMARIVM.

1 *Iudici vel ministris iustitiæ ad obtinendam iustitiam elargiens non peccat, & datum repetere potest in foro cõtentioso, num. seq.*

3 *Aduocatus siue principalis bonam se causam habere ratus dans iudici pecuniam peccat, & repetere prohibetur, num. seq.*

5 *Iudici animo corrumpendi pecuniam tradẽs, peccat, & ipse & iudex quã restituere tenetur præter damnum & cui.*

6 *Iudex vel officialis præter statutam mercedem exigens crimen concussionis committit, amplia septem in casibus, vt nu.7.8.9. & 10.*

11 *Casus tres, quibus officiales aliquid citra peccatum recipere possunt. num. 12. & 15.*

12 *Officialis habens præmium non sufficiens, an quicquam vltra illud recipere possit.*

13 *Testis an, & quo casu aliquid habere poßit pro ferẽdo testimonio, & item iudex delegatus principis, vel ordinarij, num. seq.*

16 *Officiales ab incarceratis nondum sententiam paßis pecuniam accipientes peccant & restituere tenẽtur, & cui facienda restitutio.*

17 *Officiales deputati ad accusandũ prætermittentes officium, an & quando vel peccent, vel teneantur restituere acceptum.*

18 *Iudex vel Episcopus an possit condemnatorum pœnam sibi vel suæ Cameræ applicare.*

De eo, quod datur officialibus. Cap. CXXII.

Xpediendo hoc capitulum per conclusiones statuamus plures, quarum prima sit hæc.

1 Dans † Iudici, seu alteri iustitiæ ministro pecuniam, vt munera non animo corrumpendi, sed vexationis redimendæ, videlicet, vt iustitiam ministret, seu absque mora iustitiam litiganti exhibeat, litemque secundum iustitiæ tramitem definiat, non peccat, vt probatur per gloss.in cap. qui recte 11.q.3. & per glo.fi.& inibi Archid. 14.q.5.cap. non sanè, quas sequitur Couar.in reg.peccatũ, par.2.§.3.nu.1. Et idẽ cõfirmatur per Syl.in verb. Restitutio 2.col.5.vers. Quinto, qui his verbis vtitur.

2 Qui † iudici dedit vt iustitiam consequatur, nullam pœnam incurrit, & potest repetere datum, vt frequentiori iudicio, interpretumque suffragio receptum est. Quod quidem rectè intelligas in foro contentioso, vt inquit Panor.in c.cum non ab omni num.8. de vit.& honc.cler.& probatur per tex.in l. 2.ff.de condi.ob turp.caus. & sequitur Caie. 22.q.100.ar.4.vers. In eodem art. Nec obstat si dice-

si diceretur id, non debere permitti, quia ex illa pecunia, seu illo munere iudex inducitur ad peccandum, & qui dat, cooperatur illius peccato, quoniam optimè respondetur per Nauar. c. 17. vers. Non obstat & per Caiet. qui supra. Dicentes idcirco non peccare qui dat iudici, quoniam dat vt suo officio bene fungatur, & dat quasi inuitus, & coactus, quia videt, aut timet q nisi dederit accipiens non est suo officio bene functurus. Ex his igitus remanet certa, & vera conclusio, atque in iudicio animæ tenenda.

3 Secunda Aduocatus, Procurator, siue ipsemet principalis, vel alius quilibet eius nomine si existimantes se bonam causam habere, iudicem pecunia inducunt vt pro ipsis æquam sententiam dicant, peccant mortaliter, & datum repetere nullo modo possunt, & ratio est, quoniam in propria causa quisque iniustus est iudex: cum vnicuiq; appareat prima fronte ius habere certũ, quod quidem in rei veritate non est, & ita ex hoc palliamento multæ fierent corruptiones, vt colligitur ex dictis Soti lib. 5. de iu. & iur. q. 8. art. 4. col. 2. vers. Sed nunquid.

4 Quæ quidem † conclusio est adeo vera, vt non solum procedat, si existimaret se habere iustam causam, sed etiam si pro certo sciat iustitiã causæ, & re vera ita esset; quia si pecunia iudicem inducunt, vt pro ipsis sẽtẽtiam ferat, adhuc peccant mortaliter: ratio autem est, quia iudicem corrumpunt, qui secundum proprij iudicij dictamen contrarium foret fortasse pronuntiaturus. Vnde non immerito perdunt, litẽque perdunt, & datum repetere nequaquam possunt, vt inquit tex. & glo. in d. l. 2. ff. de cond. ob turp. causam. Hanc autem secundam conclusionem in foro conscientiæ non tenerem, ratio enim, cui innititur, videtur mihi admodum debilis, imò falsa. Iudex enim, qui alias esset iniustè iudicaturus, si accepta pecunia iuste iudicat nempe pro eo, qui iustã habet causam, non potest dici corruptus. Corrumpi enim est à rectitudine deflecti, & non cũ ab iniquitate reducitur ad rectitudinem, nempe ab iniusta sententia ad iustam.

5 Tertia. Dans † pecuniam iudici, aut testi, vel scribæ animo corrumpendi, mortaliter peccat, & iudex, qui inique iudicauit, pręter damnum, & interesse, quod debetur parti lęsæ in foro conscientiæ, tenetur etiam pecuniam restituere non danti, cum turpiter dederit, sed pauperibus, vel illi, in cuius iniuriam recepit, cap. iubemus 1. quæst. 1. 17. q. 1. cap. si quis in atrio, iuxta arbitrium ecclesię, 14. q. 1. c. non sane. Sed quod in foro conscientiæ pecunia pauperibus eroganda sit, forte magis est consilium, quàm necessitas, vt inquit Sylu. in verb. concussio. q. 3. & in verb. iudex. 1. q. 12. versi. sextum vbi inquit, q obligatio restituendi pecuniam est in pęnam, & pena nõ debetur nisi successerit sententia iudicialis, vt est glos. in c. fraternitatis 12. q. 2. si vero malum, ob quod data fuit pecunia, non habuit effectum, v. g. quia non iudicauit, vel si iudicauit non iniquè, sed rectè tunc danti est restituenda, Nauar. c. 17. num. 30. versi. 4.

6 Quarta. Officialis, † seu iudex, cui de publico merces exhibetur, si amplius quærit, vel exigit quàm sibi constitutum sit stipendium, vsurpat, & crimen committit concussionis, vt inquit Sylu. in verb. concussio q. 1. Nec putat D. Antoninus in eius summula. 7. præcep. c. 8. vers. si existens, q excuset eũ consuetudo, sicut nec à rapina, vnde & peccat, & restituere tenetur certis personis, si certæ sunt: nisi eis difficilis esset restitutio: quia modicum, sin minus pauperibus erogare tenetur, Nauar. c. 17. nu. 33.

7 Propterea † enim statuuntur stipendia à publico, ne personæ priuatæ vexentur, quæ quidem cõclusio non solum procedit si exigat, verũ etiam si à sponte dantibus aliquid notabile maius debito acceperit, quo etiam casu mortaliter peccat, & restituere tenetur dantibus, & ratio est, quia ad illud tenebatur secundum iustitiæ tramitem necessitate pręcepti, cum sit publicè remuneratus. Vnde hac de causa acceptum est omnino restituendum, secundum Cou. in reg. peccatum par. 2. §. 3. nu. 1. Bal. in auth. sed hodie. C. de episc. & cler.

8 Secundo ampliatur † vt procedat etiam in ministris iustitię nempe actuariis, scribis, notarijs, qui omnes nequeũt vltra taxatum precium legitimum à lege, seu pragmatica suscipere, modo sit recepta, nec abnuente principe abrogata. Nec istorum sunt audiẽda obtendicula dicentium non posse aliter suum sustentare statum, cum tamen status eorum, & conditio non sit eorum iudicio æstimanda, qui illas faustosas immoderatas pompas sibi vsurpant: si. n. officiales, & scribæ victu, & vestitu nobilitatem præseferre contendant illustrium statuum, non debent illorum splendores miserorum sumptibus sustentare, Sotus lib. 5. de iu. & iur. q. 8. art. 4.

9 Tertio † ampliatur, siue dicti officiales acci-

accipiant directè, siue indirectè per aliā viā, idest vxoris, vel filiorū, qui annuentibus oculis vere aliunde cognoscunt illas superfluas pompas vxoris, vel filiorum aliundè indirectè prouenire, & tacent, ij enim mortaliter peccant, & tenentur ad restitutionem.

10 Ampliatur, & quarto † etiam cum ipsi iudici fuerit aliquod debitum remissum, ita Gramm. cons. 35. nu. 8. & l. 2. cum seq. ff. de calumni. extenditur quinto, vt procedat etiam quando ipsi iudici fuerit aliquid mutuo datū, ita Bal. in l. 1. C. de calumni. & in l. si quis. C. si cert. pet. Gramm. qui supra: & ratio est, quia ita mutuo datum nūquam restituitur; habet si quidem sub re latentem quandam fraudem, nempè ne is mutuās videatur velle iudicem corrumpere, quæ cautela dolum maiorē arguit. Extenditur, Sexto etiā quando iudex datū accipit, nihil ipse promittendo, Gram. in d. cōs. 35. nu. 5. ex l. 1. ff. ad l. Iul. repetund. extēditur, Septimo, etiā qñ esculēta, & poculēta essent eggregij valoris, Boe. q. 133. nu. 24. 25. Bossi. tit. de officil. corr. nu. 2.

11 Tres tamē † casus sunt, in quibus possunt officiales recipere absq; peccato, & primus est in comestibilibus, & potabilibus, ex mera liberalitate donatis, idest sine petitione, etiam quòd sint interdicta, si talia sint, quæ diebus paucis consumi possint, secundum glo. in c. statutum, & ibi Franc. in §. insuper de rescr. lib. 6. l. plebiscito. ff. de offic. præsi. Et hoc boni viri arbitrio iudicabitur, secundū gl. in d. c. statutum, pensata qualitate dantis, & accipientis, facit tex. in c. & si quæstiones de simo. Hęc enim esculenta ab omnibus recipi possunt, quæ in iure vocantur xenia moderata, dist. 18. cap. de eulogijs. Sylu. in verb. Iudex 1. q. 8. versi. secundum: quia non præsumuntur dari ad corruptionem, sed ad liberalitatem, d. cap. & si quæstiones.

12 Secundo † casus est in officialibus præmium non habentibus: possunt enim hi iustissimè laboris mercedem iustè recipere, facit tex. in c. charitatem 12. q. 2. not. in c. cum non ab omni de vit. & hone. cle. c. rescriptū. §. assessorem de rescript. lib. 6. Conar. qui supra nu. 2. ergo à contrario sensu si prēmium habeant, amplius recipere non debēt, etiam si illud nō sufficiat, & sibi imputent si in eorū fuerit facultate officiū acceptare. Quod tamen secundū Archid. fallit, si mutatæ fuerint rerū conditiones, sic à simili de medico munerato loquitur Sylu. in verb. Medicus. q. 6. quod tamen nō ita simpliciter videtur admittēdum, alias daretur scribis, & actuarijs, alijsq; officialibus ampla fraudibus via hoc prætextu, quòd tempore sanctionū, seu pandectarū taxantium mercedē scripturis, sunt mutatæ rerum conditiones: nam modo res carius emuntur, & omnium sunt aucta precia rerum, atque aucti labores ob negotiorum multiplicitatem, atque distantiam domorum, cuilibet ex officialibus fere daretur ansa exigendi vltra precium ab ipsis pragmaticis sanctionibus taxatum. Quapropter dictum Archid. quem sequitur Sylu. intelligerem in eo, qui post susceptum officium viderit mutatas rerum conditiones, alias si eo tempore, quo incipit administrare, iam fuerint mutatæ rerum conditiones, tunc sibi imputet, facit text. in cap. 1. de pact. Igitur possunt officiales, quibus præmium non datur, recipere laboris mercedem, sic etiam

13 quamuis † testis pro testimonio vero ferendo pecuniam accipere non possit, cum ad id teneatur lege charitatis, text. sing. in cap. nolite timere 11. q. 3. bene tamen poterit pro labore, & expensis in itinere factis in ferēdo testimonio iustam mercedem recipere, & exigere, c. statutum. §. pro ferendo de rescrip. lib. 6. cap. venturis, 4. q. 3. l. quoniā liberi. C. de testib. Deci. consi. 589. nume. 11. Quæ quidem expensæ sunt taxandæ à iudice, & consistunt in veniendo, stando, & recedendo. Franc. in d. §. pro ferendo. nume. 3. potest etiam exigere mercedem operariā dierum, quibus se occupauit in eo, vna cum interesse lucri cessantis, & damni emergentis, Nauar. c. 25. nu. 45. contra Francum in d. §. pro ferendo qui etiam nu. 4. inquit quòd debet habere vecturā equi, si qualitas personæ hoc patitur, vt not. in l. idemque. §. idē ab eo, ff. mand.

14 Sic † etiā iudex secularis delegatus Principis, vel ordinarij, aut etiam iudex ecclesiasticus delegatus à Principe cum extra domicilium proficiscuntur expensas moderatas, & æqualiter à partibus exhibendas possunt expetere, d. c. statutum, quod intellige, quando fieret profectio ad instantiam ambarum partium, facit l. 4. §. si agrimensor. ff. fin. regund. vide in l. generaliter. C. de iureiur. arg. tex. in c. nonnulli de rescript. Et habebunt expensas non tantum pro victu, sed etiam pro vecturis equorum, & huiusmodi. d. c. statutum §. insuper. Nec tenentur deducere eas, quas domi fecissent, cum illa iura expensas indistinctè permittāt, ita tenet Panor. in d. c. cū ab omni de vit & ho. cler. contra gl. & si hac occasione infirmatur equus, aut a

aut à latronibus spoliatur familia, vel infirmatur, sicque oportet moram facere longiorem, possunt illud plus à partibus expetere, quod non in domo sua expendissent. cap. cum pro causa, de procur. & ratio est, quia nemo cogitur suis stipendijs militare. & munera, & non sumptus prohibentur, 1. quæstio. 1. cap. iudices, vide in fine huius cap. 10. Rursum possunt etiam officiales munerati aliquid plus recipere ratione laboris, quando ipse labor est circa ea, ad quæ ipsi non tenentur.

15 Tertius casus † est, quando aliquid receperint etiam amplius quam merentur post latam sñiam, quæ transiuit in rem iudicatã, sine vllo pacto per modũ liberalitatis, modo non receperint pro precio, neq; pro cã principali, facit quod inquit Marsil. in l. 1. nu. 6. ff. de fals. vbi testis licite accipit aliquid ab eo, pro quo testificatus est post latum eius testimonium, nisi præcessisset, ꝓmisit, quamuis in foro exteriori possit præsumi contrarium, facit tex. in c. 1. de simon. Anchar. consi. 271. de titulis criminum col. 4. Fel. in c. tua nos col. fi. de simo. Hinc ad cõfirmandos hos casus adduco in medium. Arch. Flor. in summu. de restit. c. 5. vers. insuper de his, & sit postrema decisio.

16 Accipiens † pecuniam ab accusatis, vel in carcere detentis priusquàm contra eos proferatur sententia, vt intercedant pro eis, tenentur illam pecuniam pauperibus erogare, quãdo accusati, vel in carcere detenti sunt culpabiles, & condemnandi: & ratio est, quia fuit iniustè datum, & receptum, est enim regulare, quòd vbi turpitudo est ex parte vtriusq;, tunc restitutio debet fieri pauperibus de cõsilio, si vero sunt innocentes, & ad redimendam suam vexationem pecuniam dederunt, & ad procurãdam sui liberationem, si intercessores eorum sunt de publico remunerati, dictam pecuniam ipsis innocentibus restituere tenentur, nisi data fuisset per modum doni, & præcipuè post liberationem, vide Nauar. à simili in c. 23. nu. 101. versi. vndecimo. Et similiter si intercessores eorum non sunt remunerati, tunc pro suis laboribus iustè aliquid retinere possunt, Sylu. in verb. Restitutio. 3. q. 5. versi. 11.

17 Rursum, † quid dicam de officialibus deputatis, qui non accusant eos, quos depræhendunt lapsos in pœnam. Distingue, aut sumus in officialibus, qui sunt obligati ad accusandum, aut non. Præterea aut in ciuilibus, aut in criminalibus. In primo casu, quando sunt obligati, & sumus in ciuilibus, tunc peccant, & tenentur acceptum restituere fisco, vel ei, cui erat pœna applicanda. Immo tenentur ad complementum pœnæ exigendæ, si accusassent secundũ D. Th. 22. q. 67. Si vero non tenentur accusare, tunc de consilio acceptum restituere tenẽtur. In criminalibus vero vbi infligenda esset pœna corporalis, si desistunt ab accusando per cõpassionem, & aliquid recipiũt pro non accusando, non tenent̃ necessario illud restituere, licet turpiter acciperent, & peccarent, alias secùs, Syl. in verb. pęna. q. 8.

18 Sed quid † si fuerint accusati, & cõdemnati ad pœnam, an possit sibi iudex pęnam illam applicare, Bal. tenet ꝙ non in auth. vt nulli iudic. §. vt autem, in princ. Quin etiam dicit Bal. in l. 2. C. de epi. aud. quòd non debet episcopus pœnam suæ cameræ applicare, quando de iure eam debet inter pauperes erogare, alias sic, quod bene notent episcopi, ne perditum eant animas suas. De iure enim debent omnem pœnam in pios vsus conuertere, & non sibi, vel suæ cameræ applicare, nisi ex causa necessitatis, secundũ Io. And. in c. irrefragabili, & c. Dilectos. de offic. ordin. Vltimo nota, quòd vbicunque iudex habet arbitrari dietas, vel secundum vulgares, vel legales, semper debent dari aliqui dies ad quiescendum, inspecta qualitate personarum, & temporis, quod est notandum pro ambasciatoribus, & alijs similibus. glo. in c. cupientes, & ibi Franc. num. 7. de elect. lib. 6.

SVMMARIVM.

1 *Meretrices quare permittantur: & an meretricij mercedẽ petere, vel recipere possint, & an restituere teneantur, num. seq.*

3 *Vir cogi potest à meretrice etiam per iudicem ad mercedem soluendam, etiam conuentione non inita.*

4 *Domum locare meretrici, vel ei, qui peccatum mortale sit commissurus, an liceat sine peccato.*

5 *Lucrum ex meretricis opera quærere mortale est.*

6 *Mulieri occultæ veneri operam danti fortius est merces soluẽda q̃ publicę.*

7 *Prætium receptum per virum à meretrice ex causa venerea restitutioni obnoxium non est.*

8 *Nuptæ sine onere restitutionis pretium recipere pro actu venereo licet.*

9 *Mulier vel filia, clam marito vel patre quæsita in suos vsus conuertere pot.*

10 *Meretrices datum ab ijs, qui donare nõ possunt, an restituere teneantur: & quid de maribus, ob operam veneream, num. sequen.*

De illicitè dato ex dationis causa, vt quod datur meretrici. Cap. CXXIII.

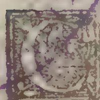

1 Cum meretricium † sit peccatum, & à lege prohibitum tamen ecclesia sub dissimulatione illud tolerat, ad euitandum maius malũ, dist. 13. c. nerui. Et ideo lex non punit meretrices, immo possunt petere mercedem propter illud opus libidinosum, vt Doct. not. in cap. quia plerique, de immu. eccle. Quare vt inquit Aug. hoc facit meretrix in mundo, quod sentina in mari, vel cloaca in palatio, tolle cloacam, & replebis fętore palatium, sic de sentina. Tolle meretrices de mundo, & replebis ipsum sodomia. Et nec hoc est contrarium dicto Apos. Rom. 3. Vbi nõ sunt facienda mala, vt eueniant bona, nec occasione liciti debet illicitum committi. l. qui sub prætextu. C. de sacr. san. eccle. l. illicitas. §. ne tenuis, & ibi glo. in verb. concutiendos. ff. de offi. præsi. quia hoc procedit dummodo non fiat per modum dissimulationis, vt contingit in meretricibus, ne tota ciuitas libidine repleatur, vt inquit Aug. sed modo ad casuum decisiones descendamus.

2 Prima, meretrix † quæ sui corporis copiam facit, potest mercedem recipere pro voluptate, quam vir de ea capit, Sotus lib. 4. de iu. & iu. q. 7. art. 1. ad 2. Argu. Vnde quod ex èa causa acquirit, suum facit, ita quòd nõ teneatur ad restitutionem, nec etiam necessarium est ei ad salutem illud erogare pauperibus, ita dicit Conrad. de contract. quęst. 6. Prima conclusio. Vnde de his potest libere tęstari, eleemosynam facere, & decimas soluere, vt in cap. oblationes 90. distin. gloss. not. in cap. ex transmissa de decim. & ratio est, quia & si meretrix peccat meretricando, non tamen peccat turpiter recipiendo. l. 4. §. sed & quod meretrici. ff. de cond. ob. tur. ca.

3 Quinimo † vir tenetur dare quod promisit, vel solitum est, Caie. 22. q. 62. art. 3. ad 2. Immo potest mulier cogere virum per iudicem ad mercedem soluendam, dummodo absit dolus, & fraus, & merces sit moderata, atque promittens habeat ius dandi, atque promittendi, Cyn. in l. 2. C. de cond. ob turp. caus. Barto. in l. affectionis. ff. de donat. Abb. in cap. quia plerique num. 14. de immu. eccle. & est communis, vt refert Couar. in reg. peccatum par. 2. §. 2. nu. 2. Quod procedit siue facta sit conuentio de precio, siue non Couar. nu. 4. in fi. Non tamen potest vir à confessario in foro conscientiæ cogi ad soluendum, meretrici promissum, Nauar. c. 17. nu. 4. vers. 5. & 41.

4 Secunda. Locans † domum, vel rem suã ei, quem credit mortaliter ea abusurũ, mortaliter peccat: quia auxiliatur ad peccandum mortaliter, vt si locet ad exercendum vsuras, vel meretricandum, quod vltimum intellige, si eo fine principali, seu minus principali, vt meretricetur, locauerit, secus si ad viuendum tantum, cum vera displicentia coram Deo artis meretricij, & domus non sit in ea parte ciuitatis, in qua non permittitur habitare, nec illis carius, quam honestis locet, Nauar. cap. 17. nu. 195.

5 Tertia. Lucrum, † vel tributum ex meretricum opera quærere, inspecto iure communi peccatum mortale est, & à Niceforo lib. 16. cap. 40. Histor. ecclesia. dicitur vectig. impurum, detestabile, absurdum, Deoque inuisum, feris quibusque barbaris indignum, & execrandum piaculum, & laudatur Anastasius Imperator, qui illud domino sustulit, Nauar. qui supra versic. 2. ratione tamen consuetudinis, quæ pro lege habetur, & consentiente Rege in terris suis, & Papa in terris ecclesiæ non est peccatum, ideo est soluendum, & ita viget consuetudo in Regno Neapo.

6 Quarta. Fœmina † occultè fornicaria multo iustius, quàm meretrix precium recipere potest ob fornitationem, quippe quæ propter maiorem honestatem pluris est æstimanda, Sotus lib. 4. de iu. & iur. quæst. 7. art. 1. ad 2. argu.

7 Quinta. Masculus, † qui à fœmina propter opus illud libidinosum accipit precium, non tenetur illud restituere, quin vero

vero æquius est vt illud accipiat, cum plus præbeat, sicut Alexander potuit à duce illa à maxone, quæ illû gratia recipiendæ prolis inuisit, quod & prece, & precio vt fertur impetrauit. Nam illi fœminarum generi Mose erat precio accersere viros, qui ad illas ingrederentur, Sotus, qui supra Nauar. c.17.nu.34.versi. secundo ideo.

8 Sexta. Potest † nupta, quæ semel, aut bis collapsa est precium recipere absque nexu restitutionis, & adulter tenetur in iudicio animæ illi soluere: nam licet flagitia ipsa innupta, vel soluta sint lege prohibita, datio tamen non est prohibita, nisi excessus iustæ æstimationis pro ratione personarum immodicus esset, Sotus lib.4.quæst.7.art.1. & Couar.nu.3. in fi. Et non obstat quod supra diximus, quòd in conscientia vir non potest cogi à confessario soluere promissum meretrici, quia illud ideo est, quia potest illud meretrix petere in iudicio, quod nequaquam possunt illæ, quæ non sunt publico loco expositæ. Immo in pœnam criminis priuantur dicto precio, & ideo ante cõdemnationem adulter iure naturæ tenetur.

9 Septima. Nupta † potest clàm marito, & filia clam patre acquisita ex tali opere in suos vsus conuertere, & marito, & patri nõ restituere, nisi amplam supellectilem via illa acquisiuisset, Sotus de iust. & iu. libro 4. quæst.7.artic.1.

10 Octaua. Prędictę † mulieres si modicam pecuniam pro turpi quęstu accepissent ab his, qui non sunt sui iuris restituere non tenentur: quia præsumuntur eorum curam habentes habere ratas huiusmodi expensas, Sotus, qui supra, Quinimo vt inquit Couar. in reg. peccatum, par.2.§.2.nu. 2. nec monialis pecuniam recipiens ob mercedem sui coitus tenetur illam restituere in foro animæ. Hoc tamen fallit, quando prædictæ mulieres cum dolo, & fraudibus notabiliter aliquid plus extorquerent, videlicet dicendo se esse uirgines, cum nõ essent, vel non cognitas nisi à tali Magnate, quia tunc illud plus esset restituendum, quod idem dic si cessante omni dolo acciperent notabilem quantitatem ab ijs, qui non possunt dare. Nauar. cap.17.nu.31.

11 Nona. Mares † qui ob fornicariam operam aliquid accipiunt, non tenentur illud de præcepto restituere, sed tantum de consilio pauperibus, Nauar. qui supra nu. 40. versic. 4.

SVMMARIVM.

1 *Gabellam in genere, & in specie sumi, & de vtroque modo.*
2 *Vectigal portorium, dohana, pedagiũ, guidagium, & salinarium, quid sint.*
3 *Tributum, & talea quid significent, & quomodo aliter vtrunque dicatur.*
4 *Indictionis vsus apud notarios vnde fluxerit, & quid esset apud Roma.*
5 *Talea quid propriè comprehendat, q̃ et collecta dicta est, & de eius natura.*
6 *Gabellæ ab antiquo præstari solitæ à principibus statutæ solui debent, & de diuino, & de canonico iure.*
7 *Gabellæ ab antiquo institutæ etiã sine causę expreßione, atq; adeo nõ erogatæ in vsum constitutum, debentur etiam in foro animæ nu seq.*
8 *Gabella vt iusta sit tria requiri, & quæ, & nu. seq.*
9 *Gabellæ exactio nisi sit æqua, & moderata tyrannica est.*
10 *Gabella iusta præsumẽda in dubio, causa efficiente existente.*
11 *Gabellas auctoritate pontificia, regia, generalis Concilij, vel consuetudine firmatas, non soluens peccat.*
12 *Barones, & recognoscentes superiorẽ gabellas subditis imponẽtes sine debita licentia peccant.*
13 *Authoritas in gabellis qualis requiraẽ, & an Reges Hispaniæ, & Galliæ eas sine licentia possint imponere, num. seq.*
14 *Assensus proregis sufficit in imponendis gabellis.*
15 *Duces, & Respub. superiorẽ non recognoscẽtes poßũt imponere gabellas, & qd de ciuitate habẽte superiorẽ.*
16 *Clerici quinam exempti intelligantur à gabellis, datijs, & collectis, & quas pœnas incurrant imponentes vel exigentes gabellas: amplia vt nu.17.18.19.& 20. limita vt num. 21.22. 23.25.& 26.*

De gabellis, seu vectigalibus. Cap. CXXIIII.

1 Gabella in iure, dupliciter accipitur, in genere, & in specie. In genere sumpta comprehendit vectigal, dacium theloneum, dohanam, pedagiũ, portorium, salinarium, tributum, taleam, collectam, & censum, vt not. Doct. in c. super quibusdam, de verb. signif. Iason in l. placet. C. de sacr. san. eccl. glo. in l. 1. §. hic titulus. ff. de publi. & vectig. In specie vero est illa, quæ soluitur pro venditionibus, & emptionibus rerum in ciuitate, diciturq; alio nomine datium, & theloneum, de quo Mat. 9. & Luc. 6.

2 Est autem † vectigal gabella, quæ soluitur pro mercimonijs, seu rebus venalibus, quæ inuehuntur in ciuitatem, vel ex ea extrahuntur, Alioque nomine dicitur portorium, quia in porta soluitur, vel aliter dicitur dohana. Hæc autem vectigalia imponuntur pro refectione pontium, & ædificiorum communem, pedagium dicitur quòd datur à transeuntibus in locis constitutis à Principe, quod idem est, quod guidagium. & dicitur quod soluitur pro mercimonijs, vel personis, quæ transeunt per vias publicas, vel per pontem, Salinariũ dicitur quod datur pro sale. glossa. in dicto cap. super quibusdam.

3 Tributum † sunt publicæ exactiones, quæ debentur ordinariè Imperatori, & superiori, l. 2. C. de anno. lib. 10. gloss. in l. prima §. hic titulus ff. de public. & sunt quæ vulgo

vulgo dicuntur pagamenta fiscalia, quę soluuntur regulariter pro fumante vel foculari iux. doct. Barto. in l. si se non obtulit. §. actor num. tertio, ff. de re iudic. & alio nomine vocatur census. Talea est quædam solutio, quæ soluitur Regi ob occurrentem necessitatem præsertim extraordinariam, Appellaturque alio nomine præstantia, vel indictum, aut superindictum, C. de indictio. lib. 10. quia vltra ordinarium canonem qui rebus imponitur, præstatur tributum per singula lustra. vt inquit glo. in l. prima, C. de indicti. lib. 10.

4 Hæc autem † indictio, quæ soluebat̃ per singula lustra, postea fuit reuersa in munus ordinarium, & ab indictione postea tabelliones sumpserunt stilum suum in instrumento, vt glos. declarat in authen. Vt præpon. nomen Imper. in verb. Indictionis. Vbi glossa declarat quid sit indictio scilicet cursus 15. annorum. Nam antiquitus Romani singulis 15. annis recipiebant tributum de toto mundo, & erat in primo quinquennio ferrum, vt inde fierent arma militibus Romanis. secundo quinquennio argentum, vt inde haberent stipendia milites. tertio quinquennio aurum, quod in ęrario ponebatur, vt tempore necessitatis pro Republica expenderetur.

5 Talea † autem comprehendit omnia patrimonialia, & indicitur, atque imponitur ciuitatibus, atque ciuibus inter ciues ratione rerum, ita tex. in l. rescripto §. fina. in verb. Talea. vbi glos. & Barto. ff. de muner. & honor. Hæc alio nomine vocatur collecta, & imponitur pro publica vtilitate inter ciues per capitationem toto titulo, C. de capitatione ciuium, libro decimo, à quo sunt obligati à quatuordecim annis masculi, à duodecim fœminæ vsque ad sexagesimumquintum. l. ætatem. ff. de censibus. Soluitur etiam per æs, & libram habito respectu facultatum, vt declarat Alcia. in l. munus, nume. 3. ff. de verborum significationibus. Eximuntur ab hac collecta forenses, nisi habeant in ciuitate aliqua bona, quia tunc tenentur soluere bona tenentes, Abbas in capitulo peruenit, de immun. eccle. vbi late tractat hanc materiam, & inquit, quòd non debet imponi pro communi vtilitate, sed pro necessitate ipsius ciuitatis. Ibi num. 22.

6 Rursum, regula † firmissima est in iure, quòd gabellæ antiquitus præstari solitæ, Principibus locorum statutæ, siue constet de causa, siue non, ex quo præsumitur causa in Principe, clemen. vnic. de probat. tam de iure diuino, quàm canonico, & ciuili præstari mandantur, vt Matth. capitu. 22. & Marc. capitu. 12. ad Rom. capitu. 13. & cap. tributum, 23. quæstio. 9. capitu. super quibusdam, de verborum significationibus, & tot. tit. ff. de public. & C. de vectig. Vnde non possunt in foro conscientiæ defraudari, & ita formaliter firmat Abbas in proh. decret. verb. Rex pacificus, & ante eum Archid. in capitu. si quis Romipetas, 14. quæstio. 3. Bald. expresse in rubr. de constitu. in fin. Couar. in reg. peccatum par. 2. §. 5. num. 4. versicu. idcirco. Nauar. capitu. 17. nume. 200.

7 Quod † procedit etiam si princeps in earum institutione causam non expresserit, Immo procedit etiam si qui recipit non faciat id, pro quo præsumitur esse concessas, dummodo non costet propter illas non fuisse impositas, Sylu. in verb. Gabella tertia, quæst. 8. in princ. & ratio est, quia iustè princeps tributa exigit propter labores, quos pro populo tolerat, cum eius curam gerat, rebusque publicis prospiciat, ac laboret in executione iustitiæ, vt suum vnicuique tribuat; vt nemo alterum lædat, prouintiamq; bello, & àrmis tueatur.

Nec obstat quòd lex, quæ ea indixit, & si iusta sit, pœnam tamen temporalem non reddenti ob hanc causam imponit, & propterea non debere in foro animæ esse condemnandum ad restitutionem videbatur, vt vult Angel. verb. pedagium. quæstio. 6. cum satis sit transgressorem se obtulisse periculo pœnæ. Nam respondetur quòd cum humana lex siue ecclesiastica, siue humana quandoque ad mortalem, quandoque ad venialem culpam obliget, vt per D. Thom. & Caiet. 1. 2. quæstio. 96. artic. 4. satis est consonum, cum hæc transgressio sit Reipublicæ perniciosa, voluisse obligare ad mortalem culpam, Francus in cap. perpetuæ, & c. commissæ de elect. lib. 6. Sot. lib. 1. de iu. & iu. q. 6. art. 5.

8 Præterea sciendum † est, ꝙ ad iustitiam gabellæ requiritur. Primo causa efficiens. i. authoritas pōtificia, aut Regia, vel Concilium generale, aut consuetudo immemorabilis. iux. tex. & ibi Doct. in c. super quibusdam. ff. de verb. signif. Secundo causa materialis. i. res, pro qua soluitur gabella, quæ licet de iure non debeat esse de ijs rebus, quæ inuehuntur in vsus proprios, & fami-

liæ,l.vniuersi.l.omnium.C.de vectig. tamen quotidianus vsus in cõtrarium obseruatur, scilicet, vt soluatur pro pane, vino, carne, panno,& similibus. Nauar. c. 17.nu.202.

9 Tertio requiritur † causa formalis,idest, vt imponatur gabella iuxta rerum valorē, & cuiusque facultatem,alioquin si non seruatur moderata, & æqua exactio, tyrannica est, & iniusta. Quarto debet esse causa finalis, scilicet publica vtilitas, vel vrgens necessitas quamuis in collecta non requiratur publica vtilitas,sed tantum vrgēs ipsius ciuitatis,vel communitatis. Abb.in cap.peruenit de immu.eccle.Vnde cessāte hac causa finali,cessare debet exactio gabellæ Fel. in cap.1.num.41.de const.Caiet.in verb.ve-

10 ctigalia. Notandum tamen † est circa has causas, quòd in dubio quoties constat de causa efficiente alicuius gabellæ,pręsumendum est pro ipsius iustitia, vnde non est à viatore inquirendum de alijs causis,arg.tex. in cap.Quid culpatur 23.quæst.1. Sotus lib. 4.de iu.& iu.quæst.6.art.7.in fi.lib.4. q.6. ar. 4.Hęc in genere dixisse sufficiat,modo more solito ex his multorum deducamus dubiorum decisiones.

11 Prima. Qui gabellas † authoritate Pontificia,aut regia, vel Concilij generalis, aut consuetudine immemorabili impositas nō soluit, peccat mortaliter, cum obligatione restituendi,iuxta communem, Nauar.c.17. nu.200. Hinc colligitur authoritatē requiri pontificiam,aut Imperatoriam,aut Concilij, vel consuetudinem immemorabilem ad imponendum gabellas,iux.tex.in cap.super quibusdam de verb.signif.

12 Quare maximè decipiuntur multi † domini, siue Barones,siue Principes recognoscentes superiorem, qui imponunt subditis suis noua pedagia,vel imposita augent sine debita licentia, & sæpè etiam absque legitima causa, quod peius est, ij enim non solum incurrunt in bullam cœnæ Domini, sed etiam confessarij, si contra dictam bullam tales absoluere præsumunt,Cha.Neap. lib.5.c.3.versi.4.Syl.in 5. Gabella.3.nu.7.

13 Sed nota † quòd requiritur authoritas Imperatoria in terris suis sicut, & Pontificia in terris sum. Pontifici subiectis. Ita & Reges in suis Regnis, Reges autem Hispaniæ, & Galliæ cum præscripserint iura imperij, & non recognoscant superiorē dempto Papa, vt in vsib. feud. quæ sint Regal. optimo iure possunt imponere gabellas. Sed breuiter quæritur an in Regno Neapolitano,cum hoc Regnum fuerit ecclesiæ,vt inquit Gram. in consil. 47. in ciuilibus, & consi. 99. quem refert, & sequitur Vrsill.ad Affli.decis.17.nu.8. & 2. interuenire debeat assensus Papalis.Resp.ꝙ non, quia sufficit ꝙ pro iure,quod sum.Pōtifex habet super hoc Regno,soluatur tributum à Rege Hispaniæ.

14 Item quæritur an loco assensus † Regij eo casu,quo requiritur,sufficit assensus proregis.Resp.quòd sic quia is gerit vicem Regis. Sed nota quòd tunc assensus Regis,siue proregis iustificat gabellam, cum fuerit legitimè impetratus, quare aduertant impetrantes,vt vera exponant,alias si subreptitiè fuerit obtentus, non valet. & impetrantes peccant mortaliter, incidunt in bullam cęnæ. Et tenentur restituere exacta, Sylu. in verb.Gabella 3.num. 7. Quæ quidem restitutio debet fieri ijs,qui soluerunt gabellam, vel si difficultas adest,aut incertitudo damnorum, pauperibus. Et nota ꝙ ea,quæ requiruntur in imponendis gabellis,ea etiam requiruntur in mutandis, vel augendis:quia veterem gabellam augere est nouam imponere,Nau.c.27.nu.61.

15 Principes etiam † non recognoscentes superiorem, vt Dux Sabaudiæ, & Dux Florentiæ.Item & Respublicæ, vt Ianuensium, & Venetiarum, item consuetudo antiquissima,& immemorabilis quamuis non adsit Regius assensus possunt gabellas imponere, vt not.in d.c.super quibusdam. Ciuitas vero quæ superiorem recognoscit,licet gabellas imponere,vel augere,aut mutare nō possit, secundum glo.in l.2.& 3.C.noua vectig.tamen potest inter suos ciues exceptis forensibus, & clericis collectam imponere, ita Bar.in l.1. C.de superexac.lib.10.Card.cōsi. 12.in dubijs præmissis.

16 Secunda. Clerici † & quælibet personæ ecclesiasticæ in sacris ordinibus constitutę, vel prima tonsura initiatę,aut in minoribus constitutæ, modo secundum Concil. Tridenti.clericalem habitum,& tonsuram deferentes alicui ecclesiæ ex mandato episcopi inseruiant, vel in seminario clericorum, aut in aliqua schola sint de licentia episco. iuxta tex.in cap.nullus,sess.23.& per Capic. in decis. 161. & habetur in capit. Regni incip.Item statuimus. Sūt exemptæ ab omnibus gabellis datijs,& collectis,alijsq; muneribus personalibus tam quo ad bona ecclesiastica, quàm patrimonialia. Et qui gabellas imponerent supradictis personis ecclesiasticis,siue regularibus, vel statuentes,

vt monasteria, aliæq; personæ ecclesiasticæ non sint immunes à muneribus personalibus, ac exigentes gabellam impositam grauiter peccant, tenenturque male ablata restituere, suntq; primi excommunicati ipso facto, per clausulam bullæ, 4. item secundi per clausulam Bullæ 13. quæ excommunicat statuentes contra libertatem ecclesiæ, tertij vero alia excommunicatione Papali, de qua in cap. quamquàm de censi.lib. 6.clem.præsenti, eod. tit. quæ non est reseruata, Syl.in verb.Gabella 3.num. 10.Nauar. cap.17.num.202.

17 Ampliatur † vero hæc decisio, vt si prælatus cogat clericos ad contribuẽdum datijs, & collectis, est excommunicatus, c.non minus de immu.eccle.immo si clerici sponte nomine capitulari promiserint subire talia onera, non possunt sine assensu Papæ id facere, c.aduersus de immu. eccle.

18 Secundo ampliatur † vt personæ ecclesiasticæ sint emptæ etiam quo ad patrimonialia: ratio est, quia res clericorum, & ecclesiarum quo ad taleas, & collectas, aliasq; exactiones clericorum eodem priuilegio gaudent, 12. quæst.2.c. ecclesiarum seruos, glo. in c. quamquàm de censi.lib.6. ad idem glo.in cap.ex literis, de pignor. & in c.similiter 16.quæst.1.Syl.in verb.excommunicatio 9.num.13.quamuis regula sit in oppositum, ꝙ clerici non gaudeant in bonis patrimonialibus priuilegio clericali, Deci.omnino in c.ecclesia, nu.65.de constit.

19 Tertio † ampliatur vt procedat etiam si clerici portarent res ecclesiasticas de loco ad locum causa negotiationis pro vtilitate suæ ecclesiæ, & venderent res suas, vinum, oleum, frumentum, & similia tam in pondere magno, quàm in minuto, ita Cyn. & Bal.in l.2.C.de episco.& cler. Abb. in consi. 6.incip. casus libro 1. & tali casu, vel simili possunt clerici occultare talia bona, de quibus non tenent̃ soluere gabellas, ne videant̃ à publicanis; dummodo semper caueant à mendacijs, & scãdalis, arg.tex.in c.3. de reg. iur.Abb.in c.olim, el 1.de rest.spolia.

20 Quarto † ampliatur, vt non teneantur soluere pro equis, & rebus, quibus vterentur ad pompam: quia generaliter sunt exempti à solutionibus gabellarũ, vt in c. quamquàm, de censi.lib.6.

21 Limitatur † modo prædicta decisio vt non habeat locum in clericis primæ tonsuræ, vel ordinum minorum non seruantibus vitam clericalem, & non deferentibus habitum, vt habetur in prag.Regni.Incip.Ferdinandus. Secundo si imponatur pro refectione viæ, quã currus, & plaustra destruũt, quia sicut tenentur ad refectionem viarum. l.ad instructiones.C.de sacr.san.eccl.ita etiã gabellas, secundum Bal.ibi, versi. quæro de duobus. Sed an hodie illa lex procedat, vide Deci. in cap. ecclesiæ sanctæ Mariæ, nu. 234.de const.Abb.consi.6.Qui etiam num. 235. addit alium casum, quando clerici vtuntur beneficio statuti laicorum, pro qua gabella imponitur, quia tunc tenentur ad gabellam, Bald.in l.1. circa fi. de contr. emp.Abb.d.consil.6.

22 Limitatur † tertio quando sumus tempore vrgentis necessitatis. v.g. belli, famis, aut pestis, vel æris alieni, quando non suppetunt facultates laicorum, & de facili non potest haberi recursus ad Papam, argu.glo. 16.quæst.1. §.placet. tunc enim potest ciuitas rogare personas ecclesiasticas, vt consentiant soluẽdis gabellis, vel militibus hospitio recipiendis, Sylu. in verb.immunitas, Doct.in d.c.aduersus.

23 Limitatur quarto, † quando inueherent, aut emerent ad negotiandum, ita no.glo.& Docto.in d.clem.præsenti, & in d. c. quamquàm à contrario sensu, quod intellige de rebus patrimonialibus, secus autem de ec-

24 clesiasticis. Negotiatio † autem tunc dicitur, quando emerent res integras, & reuenderent, nam tunc pro his debent soluere gabellas. Non autem quando emerent materiam, & operarentur in formam, quia tunc esset artificium, & non negotiatio, Gemin. in d.clem. præsenti, & in d. cap. quanquam, Abb.primo vol.consi.6.Nec etiam dicimus clericos negotiari, qui aliqua emũt pro vsu suo à principio, & postea ex aliqua causa mutato proposito vendunt, vel permutant; quia ponderatur principium: nam nõ emerunt vt venderent, vel negotiarentur de illis, sed tantum pro vsu suo, secundum Bar. in l.cætera §.sed si.ff. de legat. 1.& ibi Alex. Bald. in l. 1. & per illum tex. §. ne autem.ff. de exerc.acti.

25 Quinto † limitatur non solum, quando emerent ad mercaturam exercendam, sed si emerent merces alienas, quas deferunt nomine suo, dicentes esse suas, vel si negotiarentur de bonis, quæ sunt communia cũ laico, nam pro parte laico contingenti debẽt soluere gabellas. Pariter nec exemptus est onere gabellarum, quando frater clerici donaret partem suam clerico in fraudem

quæ fraus præsumitur, quando possidet laicus post donationem, sicut & prius, Sylu. in verb. excommunicatio 9. num. 14.

26 Sexto † limitatur in hoc Regno, vbi sum. Pontifex immunitatem clericis debitā abstulit, eamque concessit varijs locis pijs.

Septimo limitatur vt talis immunitas nō procedat in Regno Neapolitano, vbi est taxata, & limitata immunitas iuxta decreta, ac instructiones Regiæ Cameræ summariç ad euitandas fraudes.

Octauo fallit, quando laici haberent facultatem à summo Pontifice ad exigēdum illas ab eis, Nauar. c. 17. num. 201. in fin.

27 Sed modo † quæritur. Quid si vertitur quæstio inter conductorem gabellæ, & clericum, vt quia illę negat illum clericum, vel dicit res deferri negotiationis causa, & graue esse semper iudicem adiri pro fide huius rei accipienda, tunc in hoc casu videtur cōmittendum iuramēto deferentium, vel suorum nuntiorum, si personarum qualitas nō dissuadeat, vel nisi de contrario fides habeatur in promptu, facit text. in cap. fin. de iu. iur. quod met. causa cap. fin. Quo ad personam, videtur sufficere si sit in tonsura, & habitu clericali, vt per capitu. si iudex de sent. excom. lib. 6. Ita gloss. not. in clem. præsenti, verb. non negotiandi de censi. Rursum quæritur.

28 An locatores † ad affictum, & agricolæ partiarij prædiorum ecclesiasticorum sint exempti à solutione gabellæ pro sua parte, dic, quod non, facit gloss. not. in clemen. 1. in verb. excolendas de decim. Nauar. cap. 27. num. 228. versic. 6. Item An emptores redditũum clericorum possint in his gaudere eadem immunitate, qua clerici. resp. quod non. Ioan. Andr. in d. cap. quamquam. glo. in clem. 3. de censi.

29 Insuper quæritur, an † ecclesia, vel clerici teneantur soluere præstantias, seu alia onera pro possessionibus eis collatis vel titulo lucratiuo, vel oneroso, dic quod aut illa onera habent onus perpetuum annexum, & inuariabile, & tunc transeunt ad clericos cū oneribus suis, facit clem. 1. & quod ibi not. de censi. Aut onus non erat tale, vt sunt istę descriptiones, quæ fiunt hodie, quia æstimātur bona cuiuscunque, vt soluāt plus, vel minus secūdum impositionem collectæ, & ad ista onera non tenetur ecclesia, vel clerici: quia non potest dici, quod hoc sit onus annexum possessionibus, cum non sit perpetuum, sed variabile, & quandoque imponitur personæ pro rebus. Si ergo perueniunt ad ecclesiam, debent censeri iure ecclesiastico, pro hoc bonus text. in c. vnic. de iure patro. lib. 6. Abb. in cap. 1. num. 12. de vit. & hon. cleric.

30 Tertia decisio. Non † soluentes, seu fraudantes gabellas iustas, peccant mortaliter, & tenentur ad restitutionem iux. communem in conscientia publicanis damnificatis, vel eorum hæredibus, aut his cessantibus in pios vsus, Arch. Flor. 2. par. tit. 1. c. 12. §. 9. Rosella in verb. pedagium. §. 6. Fely. in capit. 1. de constitu. num. 41. Docto. in capit. innouamus, de censi. Alfons. de Castr. lib. 1. de leg. pęn. cap. 11. Sotus lib. 3. de iu. & iur. quęstione 6. art. 7. Hinc infertur, quòd qui simulatione, fraude, atque occultè contractas merces inuehunt in ciuitatem, vel prouinciam, aut illas euehunt, quo publicanos effugiant, ipsosque defraudent, tenentur ad restitutionem, etiam si vectigalia non petantur, & peccant mortaliter: quia hi, qui merces inuehunt, aut euehunt, tenentur eis per viam publicam, aut regiam eas transmittere, & non occultare, Couar. in reg. peccatū, par. 2. §. 5. num. 5. Quod idem dicendum est de his, qui asserunt vnum pro alio, vel res esse minoris quantitatis, vt minus soluant, Arch. Flor. in sum. de resti. cap. 1. Manus fraudatoria vers. 5.

31 Quæ quidem † decisio ampliatur vt non solum teneatur venditor soluere gabellas, sed etiam teneatur sub pœna peccati mortalis ac restitutionis publicano ignoranti denuntiare venditionem factam fuisse, & soluere gabellam, Couar. qui supra, num. 5. Hoc autem intellige, quando venditio fuisset facta occultè, nam si abest dolus, & venditio non fuerit occultè facta non tenentur venditores publicanos, quibus soluant, quærere, satis enim est soluere, dum ab illis petuntur, ita Sotus lib. 4. de iu. & iu[illegible]q. 6. ar. 4. vbi inquit, quòd ita se habet consuetudo.

32 Ampliatur † secundo teneri ad vectigalis solutionem etiam transmittentes per loca publica, & consueta merces, absque vlla fraude, quamuis nullus sit custos ibi, qui vectigal exigat, & si nulla pœna sit puniendus, si absque vectigalis solutione trāsierit, Couar. qui supra. §. 5. nu. 5. Ampliatur etiam, vt etiā si adesset locus certi s exactionis gabellæ, tenetur ibidē viator deferre, quia ille locus dicitur exactor, Alfons. de Castr. lib. 1. de lege pen. c. 10. Bar. in l. fi. §. diuus, & §. diui ff. de publ. & vect. Bal. in l. 3. C. de naut. fœno.

33 Quar-

33 Quarto † ampliatur in fraudantibus in capitationibus capita ciuium, seu quæ dicuntur vulgo focularia, quia cum talis càpitatio sit quædam gab lla, vigesimo anno plus, vel minus contingens, qui eam fraudauerit, pectat mortaliter, & tenetur damna fisco illata restituere, Tiraq. in tract. de retra. consangui. in præfat. numero sexagesimonono. Late Menoch. de arbitris iudi. lib. 2. casu. 397.

Quinto ampliatur, vt efferens aurum, frumentum, equos extra regnum contra prohibitionem; peccet mortaliter.

34 Sexto ampliatur, vt † ciues mentientes in professione bonorum, seu reddituum, vbi viuitur per æs, & libram, seu vt vulgo, dicitur, per appretium, peccent mortaliter atque teneantur ad restitutionum damna illata ciuitati.

Septimo, vbi adest collecta de soluendo denario pro vino, oleo, &c. Fraudantes in mensura, vel numero idem peccatum incurrunt, Arch. Flo. in summa. Defecerunt, de restit. cap. 1. Manus fraudatoria. versic. 5. Quod idem dicendum de his, qui in vrbem non inuehunt vinum, sed vuam hac tamen mente, vt in ciuitate exprimant vinum, de vua, ita Iason in l. non dubium, num. 45. & 46. C. de legi.

35 Limitatur † vero hæc conclusio, vbi gabella fuerit iniusta, nam cum eam non teneatur quis in foro conscientię soluere, poterit licitè illam defraudare, Fely. in capit. 1. de constit. Bart. in d. l. vectigalia. Secundo fallit, quando cessat causa finalis, ob quam imposita fuit gabella, vel finitum fuit tempus. Felyn. in d. capit. primo, numero quadragesimoprimo, Caiet. in verb. vectigalia, verbi gratia, imposita est gabella pro refectione pontis vsque ad triennium, impleto fine, & tempore, cessat gabella. Vnde si post illud tempus exigitur, cum sit iniusta, defraudari potest.

Tertio, quando non fieret illud, propter quod certum est, & constat eas institutas fore: quia frangenti fidem, fides frangi potest, capit. peruenit, lo secondo, de iureiuran. Hostiens. in sum. de censi. §. ex quibus caus. versic. sed quid si mercatores, Fely. in dicto cap. 1. num. 41.

36 Quarto dicitur † iniusta gabella, & per consequens tyrannica, & iniusta exactio, quando grauantur magis pauperes, quam diuites, nam ad iustitiam gabellæ debet seruari debita proportio, & moderata exactio. Ita Alfons. de Castr. libro primo, de lege pœna. cap. 5. Capit. decis. 148. Quo fit gabellam impositam pro pane, & vino, quod venditur in platea, iniustam esse, cum magis grauentur pauperes, qui quotidianum emunt victum, quàm diuites, quibus horrea esculentis, & poculentis sunt plena. Verum potest reddi iusta talis gabella, si adessent alia onera imposita ciuibus in eadem ciuitate, ita vt qui in vno grauantur, in alio releuentur, sicut sunt in regno multæ gabellæ, scilicet mercium, & reddituum, in quibus diuites magis, quā pauperes grauantur, cum plus habeant.

37 Quinto, potest † fraudari gabella, quando esset nimis grauis, atq; excessiua, vt gabella, quæ pro eodem frumento, aut pisce repetitur ab eadem persona in diuersis locis, hæc enim sapit extorsionem, & excessiuum, ex quo de vna re ab eadem persona bis, & ter exigitur, non enim quis debet taliter affligi, cap cum percussio, septima, quæst. 1. & hoc sine necessitate, Sylu. in verbo, Gabella, tertia, quæstio. nona, & versicu. vnde huiusmodi. Excessiuæ autem ex dispositione legis dicuntur, quando gabella excedit tertiam octauæ partis valoris rei, per tex. in l. prima, C. de vectig. Fel. in cap. primo, colum. decimatertia, versic. alius casus est, quando gabella, de constit. & tunc potest fraudari in odium iniusti exactoris non solum respectu excessus, sed etiam totius, vt probatur, in capit. primo, in fine, & capit. secundo, de censi. libro 6. & capitulo quia plerique, de immun. eccle. Hodie tamen non potest dari certa regula, nec assignari certus terminus, quando gabella sit excessiua. Ideo totum remittitur arbitrio boni, attenta necessitate, causa, tempore, & loco.

38 Sexto fraudari potest † gabella, quando conductores gabellarū exigerent duplum, vel vltra eius, quod deberent accipere, Bal. in l. 3. C. de naut. fœno.

Et aduerte, quòd præpositus ad gabellam tenetur ex facto familiæ suæ, seu quam sibi adiunxit in illo ministerio, l. 1. §. familiæ. ff. de publicanis. Abbas in capitulo licet. nu. 7. de restitutione spoliatorum, quod idem dicit de nauta, & ratio est, quia semper, quòd familia deliquit in illo officio, in quo est præpositus dominus, semper tenetur dominus, si illo ministerio vtitur opera familiæ. Liberantur tamen isti exhibendo malefactores, d. §. familiæ.

Septimo.

39 Septimo. Potest † fraudari gabella, quã do defraudantes essent iniuste damnificati à dominis, quia possent sibi satisfacere, Syl. in verbo, Gabella, 3. quæst. 9. nu. 23. Sed nota ꝙ istud bene procederet, quando damnum, & vtilitas tam extorsionum illicitarum, quàm etiam istius gabellæ alias soluẽdæ spectarent ad eundem dominum loci, quod esset, quando princeps exigeret nomine ꝓprio omnes gabellas per suos procuratores; secus vbi locarent alijs subditis gabellas alias iustas, & ipsi certam pensionem in quemcunque euentum reportarent, vt communiter fit ferè per totam Italiam, tunc enim non posset fraudari, & ratio est, quia non fit damnum extorsoribus, sed cõductoribus gabellarum iustarum, quia nihil illicitum extorquẽt; quibus nihil est imputandum, ex quo iustas gabellas exigunt, & compensatio non debet fieri nisi inter easdem personas: nam res inter alios acta alijs præiudicare non debet, cap. pen. de re iudic. & damnum, & pœna suos debent authores tenere, & non alios, cap. quæsiuit de his, quæ fiu. à ma. par. cap.

40 Quarta Decisio. Tutores † & curatores, filijfamilias, cellararij, alijque negotiorum gestores fraudantes gabellas nomine alieno pro pupillis, patribus, monasterio & c. si nihil ꝑuenit ad eos in conscientia debent restituere de bonis illorum, ad quos peruenit lucrum; si adhuc habent in manibus administrationem, si nolunt ipsi remanere obligati de suo: dummodo ipsis restituẽtibus non immineat periculum vitæ, aut famæ si deprehenderentur, puta quia crederent illos furto subtraxisse illa, sed si nõ habent amplius administrationem, & neque restituere possunt, quia pauperes, sufficit ꝙ denuncient principalibus se obligatos esse ad restitutionem, qui si non satisfaciunt, habeant propositum ipsi satisfaciendi cum poterunt: non enim tenentur occulte accipere, & satisfacere, cum per hoc non prouidetur saluti eorum, cum remaneãt obligati in conscientia, ex quo sciant talia esse facta, nec volunt satisfacere, & sic non dissoluitur peccatum quo ad æstimationem eorum.

41 Quod si † isti ministri sunt soluendo, nisi habeant remissionem à conductoribus gabellarum, tenentur de suo satisfacere, & postea occultè accipere de bonis eorum, ad quos peruenit lucrum, si alias sua iuridica habere non possunt, ita tamen vt euitetur scandalum, & periculum, & quando sic mediatores satisfacerent, deberent cauto modo declarare, siue per se, siue per alios illis, qui vere sunt obligati, non teneri, quia bona fides non patitur, vt semel exactum bis exigatur, cap. bona fides de reg. iur. lib. 6. ita Do. Anto. in sum. defecerunt, de restit. cap. 4. de tutoribus.

42 Quinta. Scienter † exigentes gabellas illicitas, præter peccatum mortale, atq; vinculum restituendi incurrunt in censuram, si tales essent personæ singulares, quæ exigerent contra personas ecclesiasticas, & in interdictum, si esset ciuitas, de senten. excommunicatio. lib. 6. Turrecrem. in cap. si quis Romipetas; 24. quęst. 3. & ratio est, quia præstant ad hoc causam efficacem, & operantur efficaciter ad iniustam exactionem, & spoliationem, quod idem dicendum, si dubitarent illas esse illicitas, & sponte se ingererent emendo, vel aliter, secus tamen si iussu superioris hoc facerẽt, quia obedientia in dubio excusaret, cap. quid culpatur, 22. quæst. 1. Sylu. in verb. Gabella. 3. quæst. 7. modo dubium illud ex animo à se pellat.

43 Sexta. Confessarius † si certus est gabellam esse iustam, debet obligare præter peccatum mortale pœnitentem ad restitutionem, si illam defraudauerit. Attamen si est in dubio, ante factũ semper prohibeat defraudationem, ne fraudantes exponant se discrimini, post factum vero non debet cogere ad restituendum, quia exponeret se periculo tollendi ab isto, quod suum est, tutum est autem ad hoc hortari, Sylu. qui supra in fin.

44 Septimo. In dubio † semper gabellæ presumuntur iustæ, Sot. lib. 4. de iu. & iu. quæst. 6. artic. 4. quare fraudans peccat mortaliter, cum nexu restitutionis, Rosella in verb. pedagium, quæst. 6. Sed quæritur, an pęna à iure imposita, vel per statuta fraudantibus, debeat à confessarijs imponi pœnitẽtibus, dic quòd non, nisi esset facta condemnatio per iudicem, sed sufficit restitutio gabellarum subtractarum.

SVMMARIVM.

1 *Restitutionis materiæ cognitio quam sit necessaria; & in quibus versetur potißimum.*

De restitutione. Cap. CXXV.

1 CVm multa † sint necessaria confessario ad cognoscendum, illud tamen, quod ad materiam confessionis attinet, est tam necessarium, quàm quod maximè, quandoquidem nullus prope mortalium est, qui possit gloriari se huius oneris esse immunē, quare paulo fusius hanc materiam prosequemur, vt quo maioris momenti res est, eo plus diligentiæ in ea tractanda adhibeatur. Restitutio igitur trifariam diuiditur. Est enim rei ablatæ, vel damni illati, vel honoris deturpati. Quæ autem in restitutione sint obseruanda, his versibus continentur. Quis, quid cui, quātū, vbi, quo tempore, quoue ordine.

SVMMARIVM.

1 *Actionis cuiusque causam dans restitutioni obligatur, idque quot modis accidat.*

2 *Vsurarij famulus, vel agens dans exigēsve vsurarias pecunias, an ad restituendum obligentur, & an proxeneta, nu. seq.*

4 *Actionis iniustæ excusatio, quod nisi ipse fecissem, alter fecisset, inepta est.*

5 *Iubens in re vsuraria ad restitutionem tenetur, re effecta.*

6 *Reuocatio mandati qualis requiratur, ne mandans teneatur de delicto.*

7 *Ratihabitio, an ratificantem re secuta obliget ad restitutionem.*

8 *Consulens ad restitutionem tenetur etiam si filio furtum consuluerit in re patris. amplia etiam vt hic, limita, vt num. seq.*

9 *Consulens, si consultor aggressurus per se erat delictum, peccato tantum alligatur, & quo casu etiam restitutioni, num. seq.*

Consulens leuiter abortum ei qui per se erat facturus, non incidit in Constitu. Sixti V.

11 *Consulens minus malū, quo maius euitetur, an ad restituendum teneatur.*

12 *Consulentem homicidium, eo secuto, quo modo verum sit ipsum teneri.*

13 *Consensus quādo ad restitutionem obliget.*

14 *Consensus in re iniusta præstitutus, eo quod maior pars consentiat, ad quid obliget consentientes, ac etiam tantum præsentes, & nu. seq. & nu. 17.*

16 *Consiliarij regij, & si nō consentiunt, sententiæ tamen se subscribentes, tenentur ad restitutionem.*

18 *Religiosi humanis respectibus in capitulis voci renunciantes indignè agunt.*

19 *Adultor, detractor, vel irrisor si sint causa læsionis restituere tenentur.*

20 *Particeps criminis, an quando, & ad quid teneatur.*

21 *Ferens opem ad furtum tenetur tum ad restitutionem omnium damnorum, tum ad partem rei surreptæ, & 23.*

22 *Cooperantes furto aliquo modo, vt hic; ad restitutionem insolidum tenentur idē in pluribus ad deprædandum conuenientibus.*

24 *Damnum magnum plures disiunctim inferentes paulatim minimo furando an mortale commiserint, obligatique sint restitutioni, & nu. seq.*

26 *Excommunicatio licita est, non nisi pro peccato.*

27 *Defendere qui debet ex officio, & non defendit ad quid teneatur.*

28 *Præfecti custodiæ vrbis inuentos post sonum campanæ dimittētes ad quid teneantur, & an peccent, & quid de custodibus confinium, & segetum, num. 29. & 30.*

31 *Dominus territorij non impediens rapinam, quam poterat, ciuiliter de rapina tenetur, & paterfamilias ex facto familiæ.*

32 *Familiæ nomen quid importet.*

Domini,

33 *Domini, officiales suos abutentes officijs non expellentes de damno secuto tenentur.*

34 *Custos domus si consentiat, vt latrones domus ingrediantur, tenetur ad restitutionem.*

35 *Latro si vicino pecuniam dederit, vt taceat, an recipiens restituere teneatur.*

36 *Furto obsistere manifestando qui possunt, & non obsistunt, si ex officio obligantur, restituere tenentur.*

37 *Testis subticens veritatem vltra periurium ad restitutionem tenetur, nisi illud sciret in confessione.*

38 *Officiales occidentes homines eo quod secreta non manifestant, vel torquentes eos sine indicijs restitutioni fiunt obnoxij.*

39 *Tabelliones non manifestantes legata pia, & item custodes passuum tenentur restituere, & an ad pœnam incursam per viatores teneantur.*

40 *Receptatores furum scienter, an, & qui ad restitutionem teneantur, & quid de eorum hæredibus.*

Qui teneatur restituere. Cap. CXXVI.

1 QVicunq; † causa est iniustæ actionis ad restitutionem, tenetur. Hoc autem nouem modis accidere solet, qui his versibus continentur. Iussio, Consiliũ, Consensus, Laus, Comes. Qui recipit. Mutus. Non obstans. Non manifestans.

2 Primus † igitur est, qui per se exequitur rem, siue proprio motu, siue alieno imperio, vt ministri, & famuli vsurariorum, qui sunt eorum agentes, qui eorum contractus, & negotia peragunt, etiam si meri executores illorum fuerint, aut famuli, qui solam pecuniam dederint, & pignora, aut solutionem vsurarum acceperint, quamuis ex eo nulla ipsis vtilitas obueniat: quod tamẽ est restringendum ad famulos, qui sciunt pecuniam, quam ferunt mutuam ad vsuram mitti, & quam recipiunt pro solutione vsuræ recipi, & non extendendum ad alios, qui ignorantes faciunt, quãuis sciant suos principales aliquando vsuræ dare solitos, arg. tex. in c. quid culpatur. 23. quæst. 5. qui prædicti ministri tenẽtur ad restitutionem etiam ante excussionẽ principalium.

3 Idem de † eo, qui est internuntius ex parte vsurarij principaliter, vt illi, & sibi vtilitatem comparet, quales sunt cõmuniter proxenetæ: & ratio est, quia mediator criminis dicitur ipsum delictũ cõmittere, quod inducit Domin. in capit. 1. de testi. lib. 6. ad statuta de committentibus delictum, vt includantur mediatores, facit tex. in capit. 1. de offic. deleg. cap. sicut dignum, de homic. & in specie glo. notab. in l. sciente. ff. de parricid. dixit ꝙ proxeneta in contractib. vsurariis potest dici vsurarius intantum, ꝙ ad restitutionem teneatur, quam sequitur Bar. in l. 1. §. incidit. ff. ad Turpil. facit tex. in cap. non liceat Papæ. 12. quæst. 2. tex. no. in c. sicut non suo. 46. dist. Hoc autem est restringendum ad eos, qui rogarunt, vt daretur ad vsuram, non autem ad eos, qui simpliciter rogauerunt vt daretur mutuum, nec ad eos, qui rogatu debitoris operam præstiterunt, argum. text. in l si quam. C. de oper. libert. D. Ant. 2. par. tit. 1. c. 9. 13.

4 In casib. autem, in † quibus dicti ministri, & famuli vsurariorũ ad restitutionem tenentur, non excusantur eo prætextu, ꝙ si dicti ministri pecuniam non dedissent, alij eam dedissent, sicut non excusatur percussor, quòd si ipse non percussisset alij eum percussissent (Exempli gratia) est aliquis habens plures seruos, qui sibi sunt paratissimi obsequi ad nutum, præcipit dominus cuipiam illorum homicidium, aut furtum facere, quod per seipsum paratissimus erat illud perpetrare, vel seruus videns herum iam iam furtum committere paratum, vel scelus adornantem, eum sua sponte præuenit, tunc patrator ille sceleris tenetur ad restitutionem insolidum, licet herus ille per se solus facturus fuisset. Nec etiam ab extremo iudicio per iudicem infligendo excusari potest, quòd si homicidium illud nõ commisisset, vel furtum, alius iussu domini commissurus fuisset, ita Nauar. in manuali, cap. 17. num. 20.

5 Secũdus est † iubens. Et hòc secuta actione iniusta ex sua iussione, vel probabiliter credatur subsecuta, secundum com. Doct.

quia

quia vbi solum esset dubium, nõ esset obligatio, etenim cæteris paribus potior est conditio possidentis. l. si ob turpem, ff. de condi. ob turp. caus. Igitur iubens tenetur ac exequens maleficium. Hinc mãdans fieri furtum, vel homicidium tenetur insolidum, secuto delicto.

6 Quod si reuocauerit † mandatũ, & mãdatarius non obstante reuocatione fecerit furtum, vel homicidium, non mandans, sed mandatarius tenetur, gl. & Docto. in c. cum quis, de sent. excommunica. lib. 6. Quod est verum, quando reuocatio mandati fuerit facta re integra, & deuenerit ad notitiam mandatarij: bene tamen mandans peccat mortaliter ratione mali mandati. l. si mandassem, ff. manda. Bart. in l. si pecuniam. §. si seruum. ff. de cond. causa da. cau. non seq. Docto. in capit. mulieres, de senten. excom. Multo magis mandans ad nullam restitutionem fuisset obligatus, quãdo iussio non fuisset sortita effectum suum, licet peccasset mortaliter. Item quando alter esset certus rem faciendam, & in procinctu esset operis, & impediri non possit. Tunc qui diceret. Abi ergo, & fac non esset causa efficax, quæ ad restitutionem obligaret, secus si iubendo impelleret. Prudentia enim hoc perpendendum est, nam & si nequã seruus certus esset homicidium facere, nihilominus si dominus, qui impedire posset, iuberet, aut quodammodo impelleret, non esset liber dominus à restitutione, Sotus lib. 4. de iusti. & iu. quæst. 7. artic. 3. col. 3.

7 Sed an † idem dicendum sit in ratihabitione, quòd in mandato? vt quemadmodum mandans secuto effectu tenetur, ita & ratum habens maleficium suo nomine factum, teneatur ad restitutionem. Sylu. in verbo. Restitutio, tertio versic. sexto, quæritur. inquit, quòd sic, quia ratihabitio retrotrahitur, & mandato comparatur regula ratihabitio, de regulis iuris lib. 6. Sed mandans delictum committi eo secuto tenetur restituere, ergo ita & ratum habens delictum suo nomine factum, teneri debet, perinde ac si mandasset. Contrarium tamen verum est, quia vt aliquis sit obligatus ad restitutionem, oportet vt sit causa, vel concausa efficax illius acceptionis iniustæ, Doct. in dicto capitu. cum quis. Sed ratumhabens non fuit, nec causa, nec concausa, ergo non tenetur, etsi peccauit mortaliter, Nauar. cap. 17. num. 133.

8 Rursum consulens † efficaciter, id est, secuto delicto in quocunq; consilio damnificandi proximum scienter, vel ex ignorantia crassa, sine quo talia non fierent. D. Thom. 2. 2. quæstio. 62. artic. 2. Sylu. in verb. restitutio. 3. quæstio. 6. vers. & similiter secundo Caiet. in verb. restitutio. §. secundo, Sotus libro sexto, de iust. & iu. quæstio. 7. articu. tertio. Vnde consulens alicui, vt faciat furtum, qui non erat facturus, tenetur insolidum, etsi consulatur furtum filiofamilias in bonis patris, & ratio est, quia filius nullum ius in bonis patris viuentis habet. l. si quis à liberis. §. idem. ff. de libe. agno. ideo nec ius habet in legitima patre viuente, & notat Guido Papa in decis. 486. Vincen. Franc. decis. 133. par. prima, lit. P. Quod ampliatur etiam si eo non consulente non defuissent alij, qui idem, vel peius consuluissent, quia satis est furtum cõtigisse causa consilij dati, ita Couar. in regula peccatum par. 2. §. 12. num. 2. Sotus d. art. 3.

9 Limitatur tamen, † quando consuleret maleficium alicui alias facturo sine illius cõsilio, nam tunc peccaret mortaliter, sed liber esset à nexu restitutionis, cum iam esset delinquens absque eius consilio facturus furtũ. §. ope in vers. nõ tenetur de oblig. quæ ex delic. nasc. Bar. in l. non solũ. §. mandato. ff. de iniur. Doct. in cap. sicut dignum, de homic. & in cap. mulieres, de sent. excommu. Fel. in cap. 1. de offic. delega. nu. 10. Imo etiam si consilium datum alicui fuisset adeo leue, & debile, vt tam cum illo consilio, quam sine illo, adhuc delinquens esset illud facturus, nec consulens restitutioni esset obnoxius, vel in materia excommunicationis excommunicatus, sed tãtum peccasset mortaliter. Hinc non comprehenditur in constitutione Sixti V. contra facientes abortus consulens leuiter nihil addendo abortui, quando sine illo consilio iam patratus esset abortus, Nauar. cap. 27. num. 51. 52. in fi.

10 Sed quid † si ille, cui datum esset consilium, erat facturus delictum, sed consulens addidit animum ad maius delictum committendum. v.g. quis erat furaturus cẽtum, tamen ob alicuius consilium furto abstulit 400. Respon. ꝙ tunc tenetur ad illud plus, Couar. reg. peccatum. 2. par. §. 12. num. 3. de reg. iur. lib. 6.

11 Sed vtrum † qui ad euitandũ maius malum consuleret minus malum, teneatur ad restitutionem. Resp. quòd non. v.g. iuuenis iniuria affectus petiit consilium à Frãcisco quid

quid facto opus esset, vt honorem recuperaret, cui respondit inimicum occidendum. Deinde petijt à duobus alijs, qui dixerunt satis esse vulnerare. Secuto vulnere non tenentur ad vllum damnum, nec peccauerunt mortaliter, si nullo modo poterat ille iuuenis ab homicidio cohiberi, & erat certum quod sine hoc consilio erat facturus homicidium: quia intentio horum duorum erat ad maius malum vitandum, & ita potius ad bonum inferendum. Sic etiam qui ad euitandum maius furtum consuleret minus furtum, ad nullam tenetur restitutionē, quod intellige, quando res tàm minoris, quàm maioris essent eiusdem domini verbi gratia vides latronem preciosum equum furantem, quem nullatenus cohibere vales, consulis vt alio minoris precij sit contentus, tunc censeo ad nullam prorsus restitutionem consulentem teneri: secus vero si res esset diuersorum dominorum, puta ad euitandum damnum, quod Petro datur, cōsulis vt Paulo minus detur, nam tunc Paulo ad restitutionem teneris. Sotus lib. 4. q. 7. artic. 3.

12 Verum † quod diximus consulentem homicidium eo secuto teneri intelligitur si consulueriti in facti specie occurrenti, secus si in communi, Abb. in cap. 1. de furt. & cap. ex literis. in fi. de exces. prælat. & nos supra in 5. præcepto, vbi multa in hac materia.

13 Præterea † consentiens consensu cooperationis, sine cuius consensu non sequeretur actus ad restitutionem tenetur. At si actus, vel eo non consentiente, sequeretur, peccaret quidem mortaliter consentiendo, non tamen restituendi laqueo innodaretur. D. Tho. 22. q. 62. art. 7. Caiet. in verb. restitutio. cap. 1. Sotus lib. 4. de iu. & iur. quæst. 7. ar. 3. Hinc inferuntur multa, & primum.

14 Si agatur in † ciuitate (puta Mediolanensi) de faciendo donatiuo iniusto Domino Regi. vbi plurima vota vincunt. l. quod maior. ff. ad municip. & dum dantur vota aperta, aliqui ex nouissimis videntes vota præcedentium vicisse, & quòd eorum votum non prodesset consentiunt, tamen alijs iniusto facinori ad humanum respectum, peccant mortaliter, sed non tenentur ad restitutionem, Caieta. in verb. restitutio. cap. 1. Nauar. cap. 17. nu. 20. vers. 4.

15 Secundo infertur. Agitur † in capitulo ecclesiæ cathedralis, vel religiosorum, vel in plateis sedilium de aliqua actione iniusta committenda, & canonicorum, vel religiosorum, vel nobilium platearum sedilium habentium suffragia consultiua, & decisiua, quidam ibi se conueniunt, quidam dedita opera se absentant. Illorum autem, qui sunt præsentes, aliqui puta duo, vel tres tacent nihil dicentes, reliqui vero omnes consentiunt scilicet, qui sunt præsentes, & dant vota affirmatiua actioni iniustæ. Quidam verò nouissimo loco sedentes expresse consentiunt, quia maior pars consenserat. Ad hoc dicitur, quòd omnes canonici, vel religiosi, aut nobiles platearum sedilium, qui expresse consentiunt actioni iniustæ præter peccatum mortale tenentur insolidum ad restitutionem, nouissimi vero, qui ideo consenserunt facinori, ex eo, quia videbant vota præcedentium vicisse, & quòd eorum vota nihil prodessent, tantum peccauerunt, mortaliter, nisi probabile esset per vota posteriorum prolata mutanda esse vota priorum, vt sępè euenire solet. Vel nisi nouissimi subscripserint se actioni iniustæ.

16 Quod nota † pro dominis Regijs consiliarijs, quia & si non consentiant, si tamen se subscripserint sententiæ, tenentur ad restitutionem, cum etiam nomine eorum fiat executio, Sotus lib. 4. de iusti. & iur. quæst. 7. artic. 3. Nauar. capit. 17. nume. 21. si vero maior pars certo non mutaret sua vota, vel ipsis nouissimis cōtradicētibus adesset probabilis timor maioris mali, puta bonorum, vel corporis, tunc non tenentur contradicere sub pœna obligationis ad restitutionem.

17 Alij vero † de capitulo, vel de sedili tacentes peccauerunt mortaliter, & tenentur insolidum restituere, quando ex officio ad id tenebantur, nam tunc pro consentientibus habentur. Alij vero absentes, cum sint de corpore capituli, vel de sedili, & teneantur adesse, & contradicere, si non sunt præsentes peccant mortaliter, sed non tenentur ad restitutionem, Innocen. in cap. primo, de his quæ fi. à maio. par. cap. Abb. in cap. 2. de his, quæ fiunt a præl. facit text. in l. de ætate. §. qui tacuit. de interrog. act.

18 Hinc † Tertio infertur, ꝙ male faciunt religiosi habentes vocem in capitulo, si humano respectu renuntient voci suæ, quod est tacere, vel se à capitulo absentare, quādo vident, quòd authoritas prouidēdi per hoc remanet, apud eos, qui zelo carent, vt inquit Sylu. in verb. consensus. q. 3. in fin. & nec

excu-

excusantur, si ideo consentiunt, quia non habent tempus cōgruum ad deliberādū, vt etiā inquit à simili.Syl.in verb.cōsilium.q.5.

19 Insuper † adulator, quando ex illa adulatione sequeretur effectus, quod extende ad detractorem, & irrisorem, si sunt causa læsionis, sine qua non. v.g. si quis irridet aliquem de verberibus receptis, ob quod offensus mouetur ad vindictam, secundum Pet. de Palu.

20 Rursum. Particeps † in crimine, qui ex mente, D.Tho.2.2.q.62.artic.7. & communi aliquando tenetur ad restitutionem totius damni per fauentem illati, puta cum fuisset causa, sine qua nihil damni fuisset illatum. Aliquando vero non nisi ad restitutionem partis eius, scilicet, cuius est causa, sine qua non fuisset illa pars damni illata, licet reliquum sic. Et aliquando non tenetur nisi ad restituendum illud, quod ad illum peruenit, & factus est ditior. vt si in præda bona fide participaret. Hinc inuitatus bona fide de alieno vitulo comedens, si propter conuiuium sumptibus suis pepercit; quos fecisset in cena propria, tenetur ad restitutionem, alias secus. sic qui alieno pallio pretioso vsus est, quem titulo emptionis, aut donationis retinebat, superueniente scientia non tenetur ad integrum pallij valorem, sed ad id tantum, in quo est factus locupletior, i. ad id, quod de proprio patrimonio impēdisset, Couar.in reg. peccatū in 3.par. in princ.Sylu.in verb. furtum. quæst.20.Caiet. in verb. Restitutio 1. versi. Tertio. Et aliquādo ad nihil tenetur, quando sine illius ope totum damnum inferretur, & nihil ad eum perueniret.

21 Hinc † infertur quod is, sine cuius ope furtum factum non fuisset, tenetur ad restitutionem omnium damnorum, sed si factum fuisset, non tenetur nisi ad id, quod ad se peruenisset, vel eius partis, quæ sine ipso non fuisset illata; & ad nihil, si nihil ad eum peruenisset, Nauar.c.17.nu.20.versi. secundo, & tertio contra Caiet.& Sotum.

22 Infertur etiam † ꝙ associantes furem ad maleficium committendum, item exploratores, & ministrantes scalam, vel arma, aut claues adulterinas furi, vel latroni, vel auxiliātes furem ad exportandas res furtiuas secuto effectu, quando sine ipsis non esset secutum delictum tenentur insolidū restituere, l.si pign. §.qui ferramēta, l. in furti. §. ope, & §.opē ferre. ff.de furt. §. ope Inst. de oblig.quæ ex deli.nasc.l.vulgar.ff.de furt.

Item si plures cōmunicato cōsilio conueniunt sub vno duce ad deprædādum, ita vt vnus sine alio non iuisset, vel non fuisset ausus furari, secuta præda omnes tenentur insolidum, Couar. lib.1.var.resol.cap.3.nu. 12.Nauar.cap.17.nu.20.21.& 130.

23 Rursum † infertur quòd si quis obuiam veniens latronibus euntibus ad furandum, addidit se socium, secuto furto non tenetur nisi pro rata, quia sine eo, secutum fuisset furtum, & si nihil ad eum peruenit, ad nihil tenetur, quamuis peccauit mortaliter, quia fecit contra charitatem. Sic qui nocte ambulans, & fures inueniens in actu furantes manum admouit scalę, is inquam non tenetur nisi ad partem, si quam recepit, quia sine eo fuisset delictum secutum.

24 Sed dubium † est, quando non simul, vt vna causa, sed disiunctim magnū damnum dederunt, an culpæ labem, restitutionisque obligationem contrahant, si adeo minutim furati sunt, vt nulla eorū actio sit peccatum mortale. (Exempli gratia) an teneatur ad restitutioné is, qui è vinea, aut horto alieno rem minimam acceperit, v.g. duos, aut tres racemos vuæ, & tandé plures paulatim rem illam minimam ab eadem vinea, vel horto ita abstulerunt, vt ex omniū furto magnum, aut notabile saltem damnum domino vineæ illatum fuerit, qua in re dicendū est huiusmodi furatiuncula non fuisse peccatum mortale, & per consequens quemlibet eorum veniale crimen commisisse, si ipse modicum illud damnum intulit ignarus damni ab aliis illati, & neq; teneri ad illius damni tam minimi restitutionem, ita Nauar.c.17.nu.130.Contr.Couar. lib.1.var.resol.c.3.num.12.præsumitur enim paruam illam rem non auferri contra domini volūtatem propter paruū nocumentum, D.Tho.& Caiet.22.quæst.59. arti.4.& propterea ad restitutionem non teneri.

25 Quod † si quilibet damnum intulisset, certus de damno per alios illato, ex eo, qđ plures simul fuissent vineam ingressi, eo casu mortale crimen quilibet commisisset, licet non teneatur ad totius damni restitutionem damni, inquam, per alios illati, nisi fuisset causa totius damni consilio, vel auxilio, Nauar.c.17.nu.130. Couar. lib.1.var. resol.c.3.nu.12. Verum in primo casu, quando ignorans damni ab aliis illati damnum commisisset, tunc si postea enormis nocumenti restitutio sub pœna excommunicationis præciperetur, quicunque sub pœna peccati

peccati mortalis teneretur, vel respondere, vel soluere id tantum, quod accepit; quare qui partem suam soluerit, non teneretur se
26 prodere, quod nota. Quod † si arguas excommunicationis comminationem non esse licitam, nisi pro peccato mortali, Respondetur id esse per se verum ratione culpæ, secus autem ratione emergentis damni, qñ sit graue, Sot. li. 4. q. 7. ar. 3. Imo etiam si nõ fuerit comminata excommunicatio, teneretur restituere, Nauar. c. 17. num. 130.
27 Rursum mutus, potens, † scilicet & debēs ex officio impedire ex iustitia. Huiusmodi sunt qui ex assumpto officio alios defendere tenentur, nam hi satisfacere tenentur de damnis venientib. si ex notabili negligentia eos non defendant, vt domini, qui ob hoc habent redditus; iudices, qui ob id stipendia ferunt, vt iustitiam seruari faciant; patres, tutores, & curatores, Nauar. cap. 17. nu. 21. vers. 4. etiam ratio est, quia tenentur nõ solum ex charitate, sed ex iustitia, si enim tantum charitas eos obligaret, & tacerēt, peccarent solum mortaliter. (Exempligratia) Gubernator nauis dum illā seruare potest, quæ sub eius cura est, si causa est illius submersionis, tenetur ad restitutionem: quia ex iustitia tenebatur illam seruare. Attamē si altera, quæ sibi commissa nõ est submergatur, licet ei potuisset succurrere ad restitutionem non tenetur: quia in primo casu ad id iustitia tenebatur, in secundo, præcepto charitatis, quod quidem ad restitutionem non obligat. Item publicani permittētes annuentibus oculis euehi res prohibitas, tenentur ad restitutionem, at euehens non. Sed si euehens pecunia corrūperet publicanum, ambo ad restitutionem tenerentur, sed si tertia persona reciperet pecuniā, vt euehentē nõ detegeret, vel publicanum, peccaret quidem, sed non teneretur ad restitutionem, Sotus lib. 4. q. 7. art. 3.
28 Item † tenētur custodes, vel præfecti custodiæ vrbis iurati deferre quos inuenerint post sonum campanæ, & non deferentes peccant contra iustum iuramentum, sine tamen obligatione restituendi pœnas, quas accusati incurrissent, neq; quod ipsi receperunt saltem de præcepto, quamuis contrarium teneat, Syl. in verb. pœna, q. 28. Vbi inquit, ꝙ si acceperunt ne accusarent, quando erāt obligati, tenētur illud restituere fisco, vel ei, cui erat pœna applicanda, imo tenentur vsque ad complementum pœnæ exigendæ, si accusassent secundum D. Tho. 22. quæstio. 67. Quod tamen Sylu. limitat nisi hoc fiat in criminalibus, vbi infligenda esset pœna corporalis, quia si desisterent non per concussionem, sed per compassionem aliquid acciperent pro non accusando, non tenerentur illud necessariò restituere, licet turpiter acciperent, & peccarent; Nauar. tamen cap. 24. num. 34. inquit, quòd id, quod accipitur, ne accusarent, non tenentur necessariò ad restituendum, sed bene tenentur ad damnum, quod ipsi vident fieri ab illis, nec indicauerunt damnum passo contra iuramentum, aut promissionem factam ratione sui officij, Sylu. & Nauar. qui supra, & Sylu. in verb. restitutio. 3. quæst. 5. versi. septimum.
29 Eadem † ratione videtur dici posse de custodibus positis in confinibus Regnorū, & prouinciarum, & ciuitatum in portādis, & exportandis mercibus vetitis, qui peccant mortaliter, & sunt periuri, & tenentur ad restitutionē vectigalium, ad quæ illi tenebantur, qui merces deferebant Nauar. cap. 25. num. 34.
30 Item custodes † syluarum, segetum, piscationis, venationis, pascuorum iurati, aut sola fide à veris dominis astricti fideliter ea custodire, non prohibentes quos inueniunt contrafacientes peccant mortaliter, cum obligatione restitueudi damna, nisi sciant, & non dubitent illos necessitate, quę à peccato excuset adductos id facere, aut cognatione, vel amicitia ita domino coniunctos, vt probabiliter credant ad illi placiturum, quamuis sine eius licentia id faciant, secus si credant molestè laturos, quod sine illa id pręsumant, licet si petijssent, eam cōcessissent, restituere tamen quod ij receperunt custodes non necessario tenentur, Nauar. cap. 25. num. 34.
31 Præterea † eodem capite dominus territorij tenetur de rapina in territorio facta ciuiliter tamen, non criminaliter, si sciuit, & potuit prohibere, & non prohibuit, ita est communis opinio secundum Barto. in l. ne quid. ff. de incen. rui. secus si non potuit prohibere. l. 1. ff. si famil. fur. fe. dic. Sylu. in verb. Rapina. quæstio. 2. & idem dic de domino, qui tenetur ciuiliter ex facto suæ familiæ, non solum si familia deliquit in ministerio, in quo dominus ipse est præpositus, & ipse vtitur opera dictæ familiæ: quia sibi imputatur talem eligenti, cum honestam eligere potuisset. l. prima, §. familiæ. ff. de public. sed etiam si non deliquerit in

officio

hæc Sotus lib. 4. de iu. & iu.q.6.art.3.versic. 4.modus iniustè diffamandi.verum cum bona vitæ, famæ, & libertatis æstimari pecunia non possint, arg. tex.in l.in seruorum.§.
29 fin.de pęnis.& restitutio,† quæ est actus iustitiæ commutatiuæ,ad æqualitatem partes reducens non obligat ad damna bonorum altioris ordinis, & inæstimabilia pro bonis fortunæ, quæ inferioris sunt ordinis, ideo dicimus,ꝙ nemo tenetur cum eorum iactura restituere bona pecuniaria, vel quæ pecunia æstimari possunt,vel cum periculo vitæ famam. Licet id posset, (si vellet) cum laude,& merito,Nauar.c.16.nu. 44. & 45. & c. 17.nu.87.& seq.

30 Sed vt † ad propositam quæstionem de adultera redeamus, perpẽdendũ est semper an adultera possit reuelare sine periculo vitæ,vel discrimine famæ; nã cum hisce periculis non tenetur seipsam prodere,ꝙ si hæc pericula cessant,tunc addenda est hęc secũda conclusio. Si mulier illa erat de adulterio diffamata, si credit probabiliter absque periculo famæ,& corporis posse id reuelare,& sibi adhiberi fidẽ tam à patre,quàm à filio,& tunc tenetur.Nauar. cap.16.nu.45.

31 Tertia si credit † adultera, ꝙ reuelando casum filio suo spurio secretè, ille crederet, & totam hæreditatem alijs legitimis relinqueret,tenetur ei reuelare, Nauar.qui supra versic.4. Sed quando crederet spurium non crediturum sibi, nam ad hoc non tenetur iux. gloss. in cap. officij.de pęnit. & remiss. etiam si sciret matrem adulterium commisisse, quod omnes fatentur in c. per tuas de prob. in l. filius.ff.de his, qui sunt sui vel ali. iur.cum non sequatur conceptum de adulterio, eo quòd mater aliquando fuerit adulterata,etiam si probaretur, quòd tẽpore conceptionis adulterabatur cũ adultero, dummodo vir eius habitabat cum ea; text.elegans in l.miles.§.defuncto.ff.de adult.& tũc filio reuelare non tenetur,Couar.in reg.peccatum.1.par.nu.6.§.2.

32 Posset † tamen tali casu vti cautela illa, qua vsa fuit quædam vidua, cum in extremis ageret, & iam animam efflare vellet. Accersiuit enim ad se tres, quos filios habebat,& dixit. Filij mei, ne mortua animæ meæ detrimentum patiar, antequàm ex humanis excedam,sum hoc vobis dictura,nẽpe, vestrum vnum non ex legitimo complexu, sed ex adulterio à me progenitum, atque ita illum mariti mei,aliorumque patris bona iniuste possidere, quem sum declaratura, nisi vos inuicem pacto conuento ius omne vestrum remittatis. Vnde cum vnus de altero dubitaret,libenter voluntati maternæ omnes acquieuerũt,& ita pacti sunt, & sic mater non declarauit, ita Alciatus refert in tract.de præsumpt.37.

33 Verum cautela † hæc minimè probabilis est apud filios,quoniam nemo eorum timere debuit matris declarationem ex iam relatis. Nec quòd in extremis ageret, eius assertioni fides aliqua addi poterat,cum nõ omnis moriens credatur iustus, vt inquit Bald.in titu.de pac. Const. in verb. Vassalli. Gram.deci.42.nu.9.& decis.56.num.16.Nec pactum inter fratres, si quando veritas rei detecta fuisset, filijs legitimis detrimento esse poterat, qui metu potius, quàm sponte pacti sunt, timebat enim vnusquisque, ne mater sua eum illegitimum declararet, ita hanc cautelam improperauit Didacus in reg.peccatum par.1.§.1.versi.Nec mihi placet,de reg.iur.lib.6.

34 Quarta, in casibus † in quibus adultera reuelare non tenetur, confessarius ei suadere debet, vt satagat inducere filium illum ad religionem, vel vt beneficium aliquod obtineat, quo contentus hæreditatem alijs renuntiet,quod si suadere ei non potest,tũc consulat damno mariti, & eius hæredũ, vt resarciat quantum poterit de paraphernalibus,vel de ea parte dotis,de qua liberè potest disponere, aut saltem ex suis laboribus industria, & parsimonia patrimonium mariti,vel filiorum augere, alias sufficit ei contritio,& propositum satisfaciendi, quando poterit,Nauar.c.16.nu. 45. vers.4.

35 Quinta. Adulter † si credit, aut credere debet eiusmodi filiũ esse suum, tenetur etiã ad restitutionẽ impensarum, & aliorũ bonorũ;quæ ex substantia patris putatiui ad illum perueniũt, siue ipsi patri putatiuo, aut eius hæredibus,siue hospitali, si ad illud infans expositus fuerit, ita cõmunis opinio, Arch.Flor.in 2.par.tit.2.cap.7.in fin.& ratio est,quia illius damni causam dedit, ideo & ipse causam dedisse videtur.l. qui occidit.ff. ad l.Aquil.contra Sotum,lib.4.q.7.art.2.

Credere autem adulter non tenetur filium esse suum, siue quia mater est leuis, & solita cum alijs adulterari, siue quòd ipsa quoq; dubitat,an sit ex viro suo, siue quòd credit eam mentiri ad eum obligandum, arg.tex.in c.Dominus de secundis nupt.Nauar.c.16.nu.48.versi.7. & 49.

36 Circa † quantitatem autem restituendorum

 rum

rum habenda est ratio periculi, siue dubij hæreditatis nondum acquisitæ filijs veris, puta, quia eorum pater adhuc viuit, & dubitatur an putatiuus filius victurus sit eo tẽpore, quo diuidenda esset hæreditas, ac etiã quam, & quantam mercedem meruerit filius putatiuus à suo patre putatiuo, vt tanto minus restituat persona illa, quæ restituere debet, ibidem Nauar. nu.50.

37 Duodecimus casus,† qui excusat à statim restituendo est, quando quis aliquid debet furto sublatum, vel alias occultè acceptum, & non inuenit personam, per quam fideliter, & secreto restituat, differri enim potest quousque talem inueniat, & hoc propter famæ conseruationem, quæ ex bonis altioris ordinis est, Nauar.c.17.nu.68.

38 Tertiusdecimus † excusat à restitutione præscriptio canonica, vel iuris ciuilis, quæ canonibus consentiat, & ideo nulla, quæ inchoata fuit, & continuata mala fide, seu à sciente rem esse alienam, excusat, nec etiam quæ cepta bona fide, si postea antequam finiretur mala successit, c.vigilanti, cap.fin.de præscrip.c.possessor de reg.iu.lib.6.

Præscriptio vero, aut vsucapio est quidam modus acquirẽdi dominium vtile, aut directum alicuius rei, aut exceptionem ad retinendum eam, quæ competit ex eo, quod eam legitimo tempore, modo ad id legitimo bona fide possederit, vide gloss. 16. quæst.3. in sum.

39 Hinc infertur † quod si scientia rei alienę superuenerit hæredibus, postquam fundata fuerit vsucapio in suam personam, & præscripserint rem legitime cum bona fide, quod non tenentur rem domino restituere, glo.in cap.si res 24.quæst.6. cap. si virgo 24. quæst.2.& in cap.si de præscrip. in gloss. fin. & in cap.1.de conc.præb.Ioan.Andr.in cap. possessor de regul.iu. lib. 6. Et ratio est quia præscriptio habet vim solutionis, sed solutio liberasset debitorem, ergo. Ita Franc. de Are.in c.si diligenti de præscript.

40 Vnum † etiam circa restitutionis materiam silendum non arbitror, quod si creditor non vult restitutionem expectare, & debitor induci non potest ad restituendum statim, tunc sacerdos non debet absoluere, cautionem capiendo, vt certo post tempore soluat, contra Sylu.in verb. Restitutio 5. §. 5. sacerdos namque non est inter creditorem, & debitorem procurator, sed nomine Dei conscientiarum expurgator, & ideo in hoc tantum debet esse intentus, an debitor sit soluendo, necne. Nam si soluendo est, nullatenus inuito creditore est absoluendus, nisi restituat, Sot.lib.4.de iust. & iu. quæst.7.art.4.

41 Nisi † concurrat aliqua circunstantiarum, quæ ab statim restituendo excusaret, quibus annumerarem casum, in quo videret confessarius debitorem nolle statuere, vt totum debitum soluat ob aliquod emolumentum inde sibi proueniens & creditorem nolle sibi concedere dilationem parum sibi nociuam, & nunquam, aut non tam cito, nec tam vtiliter atque dilationem concedendo suum recuperaturum, & ea concessa debitor suam fidem obstringit se ad certum tempus soluturum. his enim con currentibus confessarius absolutionem, & dilationem concedere posset, iux.mentem Angeli in verb. Restitutio vlt. q.5. quia tunc confessarius verisimiliter credere potest ꝙ illo creditor contentus foret, si sciret vt ipse secretum intimum conscientiæ debitoris, Nauar.c.17.nu.65.

42 Qui autem restituere † est obligatus, & confessione præterita promisit eidem confessori, vel alij id facere, & non fecit, absolui non debet: etiam si dicat se firmam habere voluntatem restituendi. Nam respondere debet confessarius se illi credere, quare vrgeat vt ipse prius iter arripiat ad satisfaciẽdum, qua facta affirmet se illum absoluturum. Sint igitur prompti & constantes, atque audaces confessarij ad denegandam tali personæ absolutionem, posset tamen tam efficaciter spondere signa suæ voluntatis quod velit restituere is, qui pluries eam promisit & nõ profecit, vt etiam possit absolui, Sylu.in verb. Restitutio 6.nume. 1.circa fin.

43 Et † noto quod non solum debet restituere debitum, aut male ablatum, sed etiam damna, & interesse vt aiunt Theol.in 4.sen. distinct.15.& sequitur Chat.Neap.lib.1.cap. 25.num.22. Quod tamen non est ita simpliciter intelligendum, sed procedit solum, quando debitor pateretur detrimentum eiusdem ordinis verbi gratia. Tenetur restituere pecuniam, non restituit; quia consequitur detrimentum in bonis suis, tunc hoc casu tenetur confessarius in conscientia cõdemnare non solum ad restitutionem, sed etiam ad interesse: & ratio est, quia ita in huiusmodi bonis debitor indemnis seruari debet, vt magis indemnis in eiusdem ordinis bonis seruetur creditor. Verum impotẽtia

tia absoluta, vel damnum altioris omnino excusat à solutione interesse in foro conscientiæ; nam debitor omnino pauper cũ peruenerit ad pinguiorem fortunam, non tenetur ratione moræ ad interesse, etenim in mora non fuit, quia non habuit. Quod idem dicendum qui ratione suæ infamiæ vitandæ differt restitutionem, cum fama sit superioris ordinis quàm pecunia, Caiet. 22. q. 62. art. in fin.

44 Ex his † ergo facile colligas in quàm aperto versentur periculo, & in quàm manifesto iaceant peccato, qui restitutionem vsque ad mortem procrastinant. In primis enim hoc certum est, quòd quicunque pro comperto habet se grauari ære alieno, & non habet propositum restituendi vsque ad mortem, licet firmiter illud tunc habeat restituendi, aut restitutionem tunc in testamento præcipiendi, perdurat in peccato mortali, neque est beneficio absolutionis donandus, nisi etiam tunc ex corde peniteat illius præteritæ voluntatis peruersæ, & habeat voluntatem statim restituendi, si viueret, & ratio est, quia habita opportunitate per nullum tempus licet rem retinere inuito domino, quare si subita fuerit morte correptus, in statu descendit damnationis; nisi quando ideo restitutionem distulit, quia probabiliter credebat quòd suus hæres melius præstabit, & nisi hoc persuasum haberet statim ipse per se restitueret, Angel. in verb. Restitutio 3. §. secundo, Nauar. capitu. 17. numero 68. versicul. 12.

45 Sic † etiam excusatur à statim restituendo, si creditor haberet voluntatem inordinatam, vt quia ipse potest ad tempus re sua carere sine damno, & incommodo, & debitor sine his dare non potest, Sylu. in verb. Restitutio 5. quæstio. tertia. Nam tunc absque peccato potest testamento mandare hæredibus, vt restituant, Sylu. qui sup. §. septimo. Quo casu etiam quod differatur restitutio per hæredes, nullum defunctus patitur detrimentum in purgatorio, Sylu. in verb. Testamentum. 2. quæst. 9. quamuis patiatur detrimentum ex dilatione eleemosynarum, quas ipse in testamẽto mandauit dari, non quidem vt pro huiusmodi tarditate puniatur, sed quia remedium ei non adhibetur, dum suffragia differuntur, ex quibus plurimum iuuatur, D. Th. quæst. 6. art. 13.

46 Hæredes † vero qui alienum non restituunt, etiam si per mille manus res aliena transeat, sunt in statu damnationis, si scienter illud retinent: quoniam nunquam purgatur vitium rei, quousque res aliena restituatur. arg. l. sed vbi. ff. de minor. & l. si ego. §. siue autẽ. ff. de petit. hæred. c. si beneficia de præb. libro sexto. Sed quid dicendum de ijs, qui ambigentes an id, quod habent alteri debeant, nolunt superstite illis vita in iudicio decernere, sed satis ducant si proponunt in testamento hæredi suo demandare? hi profecto si subitanea fuerint morte correpti, etiam in infernum descendunt, Sylu. in verb. Restitutio, quinto. Sotus libro quarto, de iu. & iur. quæst. septima, art. 4. colum. 2. in fi.

47 Sed quæritur, an † peccet mortaliter, qui non paret confessario præcipienti, vt statim restituat. Resp. quòd sic, si ex præcepto Dei tenetur ad statim, alias non: quia non potest sacerdos cogere me rem meã exhibere eo casu, quo de iure non teneor. Imò nec ad omnem penitentiam, vt inquit Sylu. in verb. confessio. primo §. 25. & 26. Vnde secundum Petr. de Palu. Sacerdos tripliciter aliquid pœnitenti imponit. Primo exhortando, vt quod frequenter oret, secundo imponendo per modum specialis satisfactionis pro commissis. Tertio declarãdo communem obligationem, vt quòd singulis annis confiteatur, & communicet. Ad primum non tenetur. Tenetur vero ad secundum, quod intellige si est impositum pro mortalibus, & acceptauit, & pariter ad tertium. Sylu. in verb. Restitutio. 5. quæst. 6.

SVMMARIVM.

1 *Restituere cum pluribus oportet, an vllus ordo seruandus; distingue vt hic, & vide nu. seq.*

2 *Soluendum prius est venditori, si res vendita extat, deinde cæteris creditoribus, si pretium superfuerit.*

3 *Statuta regionis in ordine restituendi seruanda, si nulla extant, ius commune.*

4 *Hypothecam in re habentibus quarto loco soluendum esset, & post hos depositarijs.*

5 *Priuilegium personale habẽtibus quinto loco, & deinde cæteris creditoribus satisfaciendum.*
6 *Ordo supradictus seruandus in soluendis debitis certis si prætermittatur, minus conscientiæ satisfit.*
7 *Pecunia mutuo accepta pro restauranda domo, vel naui, præfertur hypothecæ.*
8 *Vsurarius quem ordinem sequi debeat in restituendo tum certa tum incerta debita, nu. seq.*
10 *Episcopus quatuor in casibus in restitutionibus vsurariorum se interponere potest, & quibus.*
11 *Pauperum appellatione qui veniant, & an pauperibus restituenda possint per Episcopum conferri in reparandas ecclesias.*
12 *Compositio in rebus incertis, quæ requiratur, vt sit iusta.*
13 *Furtum quare dicatur graue, & quare in primis ab eo abstinendum.*
14 *Vsura vel maximè execranda, & quibus rationibus.*
Fœnerator peior diabolo.

De ordine & modo restituendi. Cap. CXXXII.

1 IN restitutione † nullus ordo seruari debet, quando suppetit vnde omnibus soluatur; cum iure diuino, & humano is sit verus ordo, scilicet soluere omnibus, quod debetur. Attamen si restituens non habet vnde omnibus soluat, tunc prius debet soluere debita certa, quorum creditores sciuntur, quam incerta, quorum ignorantur. Quod limitatur nisi incertum huiusmodi esset, vt certũ sit nunquam fuisse certorum creditorum, vt calix. Huiusmodi enim sine iniuria creditorum pauperculæ ecclesiæ erogandus esset, Nauar. cap. 17. nume. 48.

In debitis vero certis restituendum est primo suo domino, quod adhuc in sua specie, & forma reperitur, vt cõmmodatum, depositum, furto subtractum, aut raptum: quia hoc cum in debitoris dominium nunquam translatum sit, imo semper penes eũ, cuius erat, remanserit, in bonis eius non numeratur.

2 Secundo loco † soluendum est precium venditori eius rei, quam emptori vendidit, si res empta adhuc penes eum est in sua forma, & specie, quia sic semper remanet solutione obligata, sicut idem est de omni eo, quod titulo oneroso datum fuit, & si res empta pluris valeat, quam precium pro ea solutum, eo soluto residuum cedet alijs debitis soluendis, in pecunia vero habita ex noua eius rei venditione, nec in eo, quod ex eius permutatione habitum est, currit hoc priuilegium.

3 Tertio loco † seruanda sunt statuta regionis, si qua sunt specialia super ordine restituendi, sin minus ius commune. Primo quod ij, quibus bona fuerint expresse obligata alijs præferantur, & postea in sua dote vxor, & fiscus alijs creditoribus, quibus non sunt bona expresse hypothecata, quamuis tacite sint, l. assiduis. C. qui potio. in pigno.

4 Quarto loco † sequuntur ij, quibus sunt tacitè hypothecata suo ordine, postea depositarij, nisi quando deposita fuit pecunia ad negotiandum, vel ad soluendum vsuras, aut interesse, quod intellige de pecunia deposita non extante, alias secus; vt diximus in versi. In debitis vero certis.

5 Quinto loco † sequuntur hi, qui habẽt priuilegium personale. Vltimo loco alij creditores; qui nihil supradictorum habent, sine consideratione quis eorum sit prior, aut posterior, ita vt quod prædictis satisfactis superent pro rata diuidat, deductis tamẽ impensis necessarijs ante hæc omnia, non autem superfluis, scilicet funeris, exequiarum mortui debitoris & publicationis, & copiæ testamenti, & alijs ad aditionem hæreditatis necessarijs.
6 Iste † igitur est modus, qui seruari debet ab eo, qui certa restituere tenetur. Alias non seruando prædictum ordinẽ, non satisfacit suæ conscientiæ, nisi excusetur ignorantia iuris, aut facti. Aut aliquis creditor in petẽdis suis creditis in iudicio, aut extra fuit alijs diligẽtior; qa tũc potest, imo debet illi restituere prius quam alijs; modo alij nõ sint priuilegiati, alias secus, & ipse creditor, qui diligentior alijs creditoribus magis priuilegiatis petit debitum, & facit

facit sibi solui, antequàm illis satisfiat à debitore, cuius bona non sufficiunt, peccat cõtra iustitiam, & per consequens mortaliter, & tenetur ad restitutionem, Nauar. capit. 17. num. 82.

7 Aduertendum † tamen est, ꝙ qui alteri mutuum dedit pro reficienda domo, naui, aut alia re simili, præfertur omnibus habentibus hypothecam bonorum domini illius in solutione ex precio eius consequenda.

8 Sed vsurarius † si nõ habet vnde soluat, prius debet soluere, quod debet per contractus licitos, vt sunt emptionis, & mutui, quàm vsuras etiam ante inique extortas: si duæ tamen conditiones adsint, vt pulcre explicãt Caie. in verb. restitutio. c. 8. prima, si res vsurariæ non extant in propria specie. Secunda, si per huiusmodi contractus non est factus pauperior ad reddenda, priora vsurarum debita, vt contingit in gratuitis, videlicet, in dote promissa, quia tunc prius vsuræ soluendæ sunt.

9 Si vero † bona sunt incerta, secundum consilium confessarij sunt restituenda pauperibus. Tunc autem bona dicuntur incerta, quando bona debentur alicui, quorum quantitas ignoratur etiam post debitam inquisitionem, commu. est opinio, Nauar. cap. 17. num. 92. quorum restitutio fieri potest pauperibus etiam sine iussu Episcopi, vel confessarij: nec potest Episcopus eam sibi reseruare quacunque consuetudine non obstante, ita Archid. in cap. 2. §. sane, de testamen. lib. 6. nisi quo ad peccatum, quo non facta restitutione, aut quo ad ordinem, & distributionem per confessarios faciendam sine eius consilio: non tamen potest sibi reseruare dispensationem, & distributionem, cum talis consuetudo tollat iura alterius.

10 Potest † tamen Episcopus se interponere in hoc in quatuor casibus. Primus, cum restitutioni obnoxius moritur sine hærede, & executore, ita Arch. qui supra, & ibi Fran. Secundus cum non vult restituere, & contra ipsum in iudicio proceditur. Tertius, cum non rectè distribuitur. Quartus, cum talia bona possidentur ab eo, qui est, aut fuit manifestus vsurarius, vel esset in persona, quæ debet restituere, vel in executore suspicio. & ita procedat tex. in c. cum tu, de iudi. Loquitur enim de Iudæo, qui erat suspectus. Ita Franc. in d. c. 2. §. sane. Nauar. cap. 17. nu. 92.

11 Per † pauperes vero intelligimus non solum personas pauperes, sed monasteria, xenodochia, ecclesiæ ornamentis, luminaribus ædificijs indigentia, facit text. in l. si quis ad declinandam. C. de Episc. & cler. in l. sunt personæ. ff. de relig. facit etiam tex. in cap. si. 16. quæst. 1.

Hinc quærit Io. And. an possit Episcopus talia incerta, quæ veniunt distribuenda pauperibus, conuertere in reparationem ecclesiæ parochialis, & refert fuisse conclusum, quòd sic, si indigeat ecclesia reparatione, & facultates ecclesiæ nõ sufficiunt. Ita Do. Ant. de But. in c. cum sit, de Iudæ.

12 Vltimo nota, † quòd compositio super incertis facta tunc est iusta in conscientia, quando bona illa sunt vere incerta, & modo non sit indiscreta, vt quia 100. remittuntur pro 10. aut 20. Nauar. c. 17. nu. 93. in fi. & modo non fiat ante solutionem certorum ab his, qui non habent vnde certa, & incerta soluant, cum per eam defraudentur certi creditores, ibidem Nauar.

13 Non ex † eo tantum dignosci potest furtum, quàm sit graue, quia species homicidij est. vnde eccle. Qui defraudat pauperẽ, vir sanguinis est, sed etiam quia cum absque satisfactione, & pœnitentia peccatum non dimittatur, de furto difficilior est, quàm de alijs restitutio. Quare Abacuch dicit. Veh qui multiplicat non sua, vsque quo aggrauat contra se densum lutum. Densum lutum dicit, quia ab eo non de facili homo egreditur. Quare abstinere debemus, tum etiam, quia illicitè acquisita inutilia sunt non solum temporaliter, quia parum durãt, sed etiam spiritualiter, hinc in prouerb. dicitur. Nihil prosunt thesauri iniquitatis, nec sibi, nec filijs, cum sub peccato mortali restituere teneantur, tex. & glo. in cap. Michael, de vsur.

14 Vsura vero † quàm sit detestanda ex eo patet, quia omnia appetit, & opponitur charitati, quæ non quærit quæ sua sunt. Deinde aduersatur misericordiæ, & interficit eam, quia fœnerator illam non habet. Est enim sodomia naturæ, nam facit, vt frumentum non seminatum crescat, non mortificatum reuiuiscat, dando duos modios pro tribus, contra illud Domini. Nisi granum &c. Aduertatur etiam præcepto domini. In sudore vultus tui. cum fœneratores non comedant nisi in sudore alieno. Est contraria iuri diuino Luc. 6. Date, & dabitur vobis. Iuri vniuersali. Nam quælibet creatura cogitur seipsam tradere. Item

iuri naturali, Mat. 7. Omnia, quæ vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Vltimo fœnerator illas personas persequitur, quæ sunt Deo magis familiares, pupillos scilicet, & viduas, de quibus Dominus in ps. pupillum, & viduam suscipiet.

Et si dicere licet inferno, & diabolo peior est. Nam domino descendēte ad inferos infernus, & diabolus reddiderunt ei, quę iniustè detinebant. Sed vsurarius etiam si sit à domino monitus, non vult restituere. Præterea nunquam dormit, sicut diabolus.

SVMMARIVM.

1 *Mendacium triplex, pernitiosum, officiosum, & iocosum.*

2 *Personæ tres in iudicio peccant contra octauum præceptum & quæ.*

3 *Detractores, & ipsis aures accommodantes susurratores, adulatores, & murmuratores cōtra hoc præceptū admittunt.*

De octauo præcepto. Non falsum testimonium dices. Cap. CXXXIII.

1 Hoc præcepto prohibetur omne genus mēdacij. Cuius † cum tria sint genera, pernitiosum scilicet, quod obest, officiosum, quod prodest, iocosum, quod delectat, illud est omnium grauissimum, quod perniciem affert proximo, contra aliquem falsum testimonium dicendo, vel in iudicio, vel extra.

2 Sed † in iudicio tribus modis peccari potest, quēadmodum tres personæ sunt, quæ peccant contra hoc præceptum. Prima est persona accusantis falsum. Vnde scriptura apud leuit. cap. 5. inquit. Non eris criminator, aut susurro. Secunda est testis falsus. Vnde in prou. c. 19. habetur. Testis falsus non erit impunitus. Tertia est denique persona male iudicans, vt iudex.

3 Extra vero iudicium † impingunt in hūc scrupulum, detractores Deo odibiles. Item ij, qui detrahentibus aurem accommodant, quos monet scriptura. Dicens eccle. 28. Sepi aurem tuam spinis, & linguam nequam noli audire, nec non susurratores, qui recitant quicquid audiunt, de quibus dicitur. Susurro, & bilinguis maledictus. Insuper adulatores laudantes peccatores in desiderijs animæ suæ, & dicentes bonum malum, & malum bonum, denique & murmuratores, de quibus omnibus in præsenti præcepto dicendum erit.

SVMMARIVM.

1 *Falsitatis definitio quæ: & falsum quatuor modis committitur, & quibus.*

2 *Falsum etiam in mutatione nominis cōmittitur: & an liceat, vel appellatiua vel propria vnquam mutare, num. seq.*

Nomina cur in summo pontifice, & religiosis commutentur.

4 *Notarium nomē contractus falso vnū pro altero apponens peccat, & restituere tenetur.*

5 *Notarius instrumentum falsum conficiens, vel verum occultans, delens, aut comburens, tenetur ad interesse.*

6 *Notarius ignorantia, vel studiosè clausulas necessarias omittens in damnū alterius, tenetur ad interesse.*

7 *Notarius vel aduocatus scripturas alteri parti ostendētes, vel falsam scripturam conficientes, tenentur crimine falsi.*

8 *Nomina absentium in instrumento apponens, vel sigillum surripiens, falsificansque falsarius est.*

9 *Falsarius est qui in impetrandis literis, vel priuilegijs veritatem tacuit, aut mendacium circa ætatem dixit.*

10 *Dictum Sylu. de robore instrumentorum à tabellione tabellionatu priuato vi legis, confectorum, quando procedat.*

11 *Testis pecuniam accipiens pro veritate dicenda qua pœna puniendus, & qua pro falso.*

12 *Testis quò à testificando abstineat pe-*

cuniam

cuniam accipiens, an committat falsum.

13 *Testis iuratus, vel iniuratus asserens falsum, vel veritatem tacens in iudicio, vel dubium pro vero affirmans peccato, & restitutioni oblig.*

14 *Testis falsus, quem constituit in discrimine vitæ, debet etiã amissione propriæ vitæ morti eripere.*

15 *Testis affirmans falsum pro vero, diligentia ad dignoscendum præmissa, an peccet, & quid agat re cognita.*

16 *Incontinenti fieri, quando quid dicatur.*

17 *Testis quando variare, contradicere, vel vacillare dicatur.*

18 *Testificãs falsum fretus assertione partis, an peccet.*

19 *Testis verum deponens, quod tamen falsum esse existimat, peccat.*

20 *Testis, qui in præiudicium fisci falsum dixit, ne bona publicentur, non tenetur ad restitutionem.*

21 *Falsum deponens sine vllo damno partium restituere non tenetur.*

22 *Testium dicta, vt aliter scribantur, quam enunciantur, procurans, falsum committit.*

23 *Nummos falsificãtes, vel eis vtentes, & peccant, & restituere debent, & cui facienda restitutio, nu. seq. & an idem de cudentibus.*

25 *Nummos circuncidentes, aut aquis attenuantes, ad quid teneantur.*

26 *Monetam falsificans qua pœna puniatur in foro exteriori.*

27 *Falsificantes scripturam, vel ea vtentes vel literas Papæ, vel subscriptiones, vel sigilla, quas pœnas incurrant.*

28 *Pœna falsum nomen asserentis quæ.*

29 *Literas alienas reserans, occultans, vel lacerans, quando mortaliter, quando venialiter, peccet, & nume. sequen.*

31 *Reserans literas quo casu, ne venialiter quidem peccet.*

De falsitate. Cap. CXXXIIII.

Ro fundamento eorum, quæ dicenda sunt, constituenda est regula, eaque pendet ex definitione falsitatis, quam ponit Sylu. in verb. falsitas in princ. quæ est huiusmodi.

1 Falsitas † est mutatio vocis, cum iactura, & dolo. Vnde vno ex his deficiente non dicitur quis propriè falsus. Rursum sciendum est secundum Azonem in sum. C. ad l. Cornel. de fals. quòd falsum quatuor modis committitur, scripto, dicto, facto, & vsu. scripto, vt in tabellione scribente falsum instrumentum, capit. cum Ioannes. cap. inter dilectos, de fide instrumen. dicto, vt in falso teste, vt in l. 1. §. sed & si quis. ff. de fals. facto, vt in eo, qui falsam monetam cudit, l. 1. & l. qui falsam. ff. ad legem Cornel. de fals. & in eo, qui falso mensuratur, l. quicunque, & l. penultima, ff. eodem. vsu, vt in eo, qui falsis probationibus vtitur, l. si falsas. C. de fals.

2 Committitur † etiam falsum in nominis, vel cognominis mutatione, vt in l. falsi nominis. ff. de falsis. glos. in l. 1. C. de mutat. nomi. Sed quia hæc nominis mutatio quandoque licite fieri potest, & quandoque nõ. Ideo conclude, quòd si hæc nominis mutatio fit per superiorem inferiori, licitè fieri potest: exemplum de mutatione nominis facta per Christum Petro, nam cum primo vocaretur Simon, 21. distin. in nouo, mutatum fuit sibi nomen, & vocatus fuit Petrus; sicut in creatione Rom. Pontificis mutatur nomen, vt ostendatur ad mutationem nominis factam mutationem hominis, cum enim prius esset purus homo, nunc vicem veri Dei gerit in terris, c. vt nostrum. vt eccle. benef.

Sic & religiosis à superiore mutatur nomen, & cognomen. Vocabar prius ante vocationem ad Christum Petrus de Graffijs. Nunc autem à Christo vocatus, donnus Iacobus à Capua. & hoc ideo, vt inde ostendatur me cũ nominis vocatione etiã mores mutare.

3 Aliquando † vero nominis mutatio fit à seipso, & tunc in nominibus appellatiuis non licet quare si quis cum vellet equum legare, nullum adscripsit, equus non debe-

tur.

tur.l.si quis in fundi.ff.de leg. 1. & ratio est, quia nomina appellatiua sunt immutabilia, d.l. si quis. In proprijs vero nominibus si mutatio nominis fit à seruis cum domini voluntate licet, alias sine illa secus, quia præsumitur facta in fraudem. d. l. 1. C. de muta. no. si vero mutatio nominis, vel cognominis fieret sine aliqua fraude, tunc licita est, d.l.1. maxime subsistente causa, puta si haberet turpe nomen, cum intersit nostra habere bonum nomen, vt in l.facta. §. si in danda. ff. ad Trebellian. & ibi per gloss. Barto. in l.1. quæst.2. C. de hæred. instit. & in rub. C. de fide instru. col.6. Sed ex his modo deducamus aliquas quæstionum decisiones, & primo circa falsitatem, quę scripto committitur.

4 Prima. Notarius † faciens instrumentũ simulatum, idest, formaliter licitum, & realiter vsurarium, vt cum res pignoretur, scribit quòd venditur, vel pro centum, & decem mutuo datis scripsit centum viginti, falsitatem committit, ideo peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem, nisi principalis non restituat, nisi hoc faciat in fauorem eius, qui mutuum accepit: quia indigebat, & vsurarius gratis mutuare nolebat, neque cum scriptura apertè continente vsuram, quo casu esset excommunicatus, vbi excommunicantur tales contractus facientes simulatos, Nauar. cap.17. nu.205.

5 Secunda. Peccat † mortaliter conficiens instrumentum falsum, aut verum vtile, & parti necessarium occultans, aut delens, vel rumpens, Nauar. cap.25. num.52. vel comburens, quia præter pœnam falsi tenetur ad restitutionem totius interesse, Sylu. in verbo, falsitas, q.3.

6 Tertia. Eiusdem † peccati sub nexu restitutionis reus est notarius, qui per malitiam, aut ignorantiam notabilem male aliquod instrumentum, aut testamentum conficit, addendo aliquas clausulas obscuras, aut necessarias omittendo, propter quas aliquis suum legatum, aut debitum perdit, Nauar. capitu. vigesimoquinto, nume. quinquagesimosecundo.

7 Quarta. Tenetur † etiam crimine falsi notarius, vel aduocatus, qui instrumenta vnius partis alteri ostendit, ita text. in l. prima, §. is qui deposita. ff. de fals. vel qui aliam scripturam falsam faceret rogatu partis, Nauar. capitulo decimoseptimo, numero centesimosexagesimonono.

8 Quinta. Falsarius † etiam est, qui absentium nomina in instrumento ponit, vel qui qui furtiuè sigillum surripit, capitu. quanto de his, quæ fiu. à præla. vel qui sigillum, vel subscriptionem falsificat, Nauar. qui supra.

9 Sexta. Qui † in literis, quas impetrauit tacuit veritatem, quam si expressisset illas non obtinuisset, falsarius est. Specul. de rescrip. præsent. §. 7. Hinc iudices ad contractus, & notarij, qui in priuilegijs exprimunt mendacium circa ætatem, sunt falsarij, & suspensi ab officio tam prius, quàm post legitimam ætatem: ratio est, quia ætas est ipsis de essentia; quemadmodum videtur sentire pragmatica in Regno Neapolitano, quæ in cancellaria adest registrata, facit optimus text. in cap. si eo tempore, de rescrip. libro sexto, Abba. in cap. super literis, de rescrip. quare hi non debent absolui, nisi ab officio firmiter statuãt desistere.

10 Et nec obstat † dictum Sylu. in verbo, hæresis, prima, quæstio. decimaquarta, in fine, qui vult, quòd si tabellio per sententiam legis est tabellionatu priuatus, & non fit declaratio per sententiam hominis, quòd semper valebunt eius instrumenta, donec declaretur, ita gloss. not. in §. penul. in authen. de tabel. quia cum hæc sit pœna, illa non debetur, nisi post sententiam, quamuis imponatur, quòd ipso facto sit priuatus per text. in capitu. cum secundum, de hæretic. libro sexto. Nam respondetur dictum Sylu. procedere in eo, qui legitimè promotus fuit ad officium tabellionatus, non autem in eo, qui nunquam ad tale officium fuit iuridice promotus. Etenim cum lex ab initio impediuerit officium tabellionatus, fit vt nulla requiratur hominis executio quo ad pœnam, vt supra late diximus in primo præcep. cap. ... Sed an facta per eum stante communi errore, & titulo sint valida, dic quòd sic. l. Barbarius. ff. de offi. prætor.

Sexta. Circa falsitatem, quæ committi-
11 tur scripto, precio induci † non debet testis ad testificandum, concordantia iura sunt in gloss. in capitu. primo, de testi. Vnde talis quamuis verum testificetur secundum Barto. in l. prima, in princi. ff. de fals. & ibi Marsil. numero quinto, pœna falsi punitur. Idem affirmat Abb. in cap. primo, de crim. fals. & ibi Felyn. Didacus, in cap. quamuis pactum, p. ii. prima, §. septimo, num. quinto, de pact. lib. sexto, asserit esse communem.

Atta-

Attamen maxime dubia redditur hæc conclusio, vt admonuit Dec. in capit. primo, nume. secundo, de testi. Nam falsum tunc committitur, cum rei veritas immutatur, sed qui pecuniam hanc accipit, non immutat veritatem, ergo falsi pęna plecti non potest, quamobrem respondendo contrarijs rationibus Doctorum, concludit hunc testem non debere puniri pœna falsi, sed aliter puta arbitrio iudicis, quod intellige in foro exteriori, in inferiori autem tantũ peccat mortaliter. At qui pecuniam accepit, vt falsum dicat, tenetur pœna falsi, text. in l. 1. ff. de falsi. modo hunc fecerit iuratus, & examinatus, Sylu. in ver. testis, quæst. 8. versi. quintum, & quæst. 9.

12 Sed an committat † falsum testis pecuniam recipiendo, ne testimonium dicat, Respon. breuiter cum Bald. in capitu. peruenit, el primo, de testi. cogen. quòd non: quia & si is, qui in iudicio testimonium dicit, tacendo veritatem falsarius sit, & puniatur pœna falsi. cap. 1. de crim. fals. non tamen idem est cum sese occultando, ac ad iudicium non veniendo, veritatem non aperit: quia solum probationes parti subtrahere dicitur, non tamen iudicis tribunal, ac religionem iuraméti violat, solum ergo vt probationum occultator pœna extraordinaria iudicis arbitrio puniri debet, ita etiam sensit Bal. in l. presbyteri, num. 11. cum seq. C. de epis. & cleric. Alexan. in l. argentarijs. §. cum autem. ff. de eden. Abb. & Fel. in cap. accepimus, de fid. instru.

13 Septima. Testis † iuratus, vel non iuratus asserens in iudicio falsum, vel dubium pro vero, aut tacens verum in notabile damnum alterius, peccat mortaliter, capit. primo, de crim. fals. cum obligatione restituendi iux. mentem, D. Thom. 22. quæst. 70. artic. quarto, Panormit. vero in d. cap. primo, inquit, quòd tunc testis tacendo veritatem falsus est, quando interrogatur super aliquo articulo, dicit se nihil scire, cap. quisquis, & ibi gloss. 11. quæst. 3. vel quando iurauit dicere meram & puram veritatem, & multa subticuit, & ita intelligitur tex. in cap. cum dilecti filij, de accusa. Alias si iuraret respondere ad interrogata, tunc si testis vltra non responderet, & per consequens taceret, non esset falsus ita Dom. Anton. de Butr. in capitu. super literis, nume. 9. de rescrip.

14 Octaua. Testis, † qui ob falsum testimonium suum ponit aliquem in discrimine vitæ, debet suum testimonium ante punitionem rei reuocare, atque omnem suam diligentiam adhibere, vt illum à morte eripiat, etiam si oporteret ob hoc ipsum perdere vitam. Quod secus dicendum quando reuocatio non prodesset, vt quia reus vitam amisit, & ipse periculo se subijceret. Arch. Flor. in summu. defect. in octauo præcepto. cap. 1.

15 Nona. Testis, † qui post prudentem vigilantiam pro certo aliquid habet, ac perinde asserit, quod falsum est, non peccat mortaliter, Sylu. in verb. testis, q. 8. ver. 6. & ad nullam tenetur restitutionem, Caie. 22. quæst. 70. art. 4. Tenetur tamen incontinenti dictum suum retractare, si illa via prodesse possit, & de vita, aut fama alterius agitur, non autem ex interuallo.

16 Incontinenti † vero tunc dicitur, quando in eadem instantia se corrigit antequàm cum partibus loquatur, alias subornatus præsumitur, & ita gloss. in cap. præterea, de testi. cogen. Vel secundo dicitur incontinenti, antequàm cum aliqua persona loquatur. Vel secundum Hostien. est arbitrarium, quando aliquid dicatur incontinenti, vel ex interuallo. vnde iudex considerata qualitate personæ, & quantitate interualli, colloquio partium, & reliquis circunstantijs hoc poterit decernere, & ita admittere, vel non admittere correctionẽ testis. Si tamen iudex ex interuallo illam admiserit, secunda non valet, sed statur primo dicto, capit. sicut, de testi. quamuis minor fides erit adhibenda, quia per secundum dictum debilitatur primum, nisi testis esset tam bonæ existimationis, vt stimulo conscientiæ coactus veniret etiam post tẽporis interuallum ad se corrigendum, nam tunc non primo, sed secundo dicto esset standum. Nauar. capitu. vigesimoquinto, numero 40.

Sed quid si testis non se corrigit, sed addit. Dic ꝙ hoc licite facit, antequam exeat conspectũ iudicis. Si vero hoc faceret postquam potuit loqui cum partibus, audiendus est, sed minor fides adhibetur, vt in auth. de testi. §. quia vero.

17 Attamen quãdo dicatur † testis variare, cõtradicere, & vacillare. Dic ꝙ varius dicitur, qui primo dicit vnum, & postea dicit aliud, nullã variationis causam assignãs. Cõtradicens, qui primo dixit duo incompatibilia: v. g. se interfuisse in contractu tali die, & loco, & postea inquit se illo die alibi fuisse. Va-

se. Vacillans, qui dubitando, & tremendo loquitur, ff. de fals. l. eos, de testi. l. qui falso. & horum testimonium non valet, imò puniũtur. C. de testi. l. nullum, Do. Anto. de Butr. in d. cap. præterea, nu. 13.

18 Decima. Testificans † falsum, credens verum ob solum dictum partis affirmantis esse verum, licet grauiter peccet, non tamen tenetur restituere parti lęsæ, si pars affirmãs esset tantæ probitatis, vt merito credi posset, alias secus, & nisi contrarium resciverit, antequam testimonium ferat, Nauar. capit. 18. num. 1.

19 Vndecima. Testificari † verum, quod ipse credit falsum peccatum mortale est, non tamen obnoxium restitutioni: quia & si nocere velit, non tamen nocet. Ita Nauar. in cap. inter verba, num. 700. 11. q. 3. Quod idem dicendum de eo, qui falsum deposuit, quamuis proximo nõ noceat, c. quam graui eodem tit. fecit enim quod potuit. l. damus. C. de fals.

20 Duodecima. Restituere † non tenetur testis, qui falsum dixit in præiudicium fisci, qui per dicta ab illo in fauorem rei criminis non confiscat bona illius, v. g. quia testis interrogatus super crimine hæresis, ob qđ bona veniunt publicanda negat veritatem, quod probat multis rationibus, Nauar. in cap. 25. nu. 51.

21 Nec etiam restituere † tenetur deponẽs falsum, quando ob eius dictum nulli parti lęsit, alias secus, ita Sylu. in verbo, testis, q. 10. s. si aliqua partium causam amisisset, nã tunc de sua substantia parti lęsæ restituere tenetur. Quod idem intellige, quando ob eius depositionem desisteret à lite, quã ante inchoauerat.

22 Tertiadecima. Falsitatem † committit, qui dolo procurat, vt aliter scribantur dicta testium, quàm dixerunt, text. est in l. 1. & ibi glo. ff. de fal.

23 Quartadecima. Circa † falsitatem, quæ committitur facto falsificare nummos in substantia, pondere, aut forma, vel eis scienter vti, mor. cum obligatione restituendi, iux. mentem omnium in cap. quanto, de iureiur. Quod contingit, quando falsitas fit circa substantiam scilicet, substituendo, aut permiscendo vnum metallum pro alio, l. Paulus. ff. de solut. aut circa pondus, minorem pro maiori cudendo. l. 1. ff. de contrahen. emp. Non autem ita contingit damnũ in sola falsitate formæ cudendo sine facultate, aut imprimendo characterem, & formam alienã absque licentia eius, cuius erat. l. sine nomine, & l. qui nomine. ff. ad l. Corn. de fals. quia primis duobus modis proximus damnificatur, non tertio.

24 Restitutio † autem fiet damnum passo, si scitur, sin autem pauperibus. Neque excusatur, quòd talem ab alio accepit etiã ignoranter, aut per errorem, quia eius error alteri nocere non debet, nisi donec duret ignorantia, quã excussa, restituat damnificato, & non cui dedit, si ille pro vero impenderit, & datum erat notabile, alias secus, Sylu. in verb. falsarius. q. 6. Nauar. cap. 27. num. 167.

25 Idem † dic de illo, qui authoritate priuata forficibus, aut alijs instrumentis circumcidit, aut aquis acribus attenuat nummos, iuxta glos. in d. cap. quanto; secus si publica, eius, qui eos cudi iussit, aut eos ad iustã æqualitatem aliorum reducat, quia illud plus, quod corrasit, aut attenuauit tenetur restituere ei, qui illos cudi iussit, aut ei, qui eos cudit, si illud plus perit ipsi cudenti, Nauar. qui supra nu. 168.

26 In foro tamen exteriori † falsificans monetam graue admodum crimen committit, quare pœna mortis olim puniebatur. l. qui falsam. ff. de fals. Quod etiam extenditur ad cudentem propria authoritate monetam. i. veri, ac iusti ponderis, ac valoris, ita sentit glo. in l. 2. versi. obnoxia. C. de fals. mone. & in l. sacrilegij, ff. ad l. Iul. pecu. extenditur etiam ad eum, qui pecunias mutilat, & tondet. l. quicunque. ff. ad legem Corne. de fals. nisi totonderit, & mutilauerit monetam excedentem iustum pondus, vt eam ad iustum pondus redigeret, ita Marsil. in l. qui falsam, num. 100. ff. de fal.

Quintadecima circa falsitatem, quæ vsu
27 committitur, falsificare, † vel procurare quamlibet scripturam falsificari, vel ea sciẽter vti, aut malitiose abscondere, mor. cum obligatione restituendi omne damnum inde sequens, toto titu. C. ad l. Cornel. de fals. Et si sunt literæ Papæ, sunt excommunicati. cap. ad falsariorum, extra de cri. fals. Idem quo ad peccatum, & restitutionem dic de falsante subscriptionẽ, aut inscriptionem, aut sigillum prælati, aut aliorum, Nauar. c. 17. nu. 169.

Sextadecima falsare põdera, vel stateras, aut mẽsuras, vel illis vti, mor. cũ obligatione restituendi, c. 1. de empt. & vendi. Idem dic de eo, qui vtitur falsis reliquijs, si causa turpis quæstus fiat. i. eo fine aliquid accipiendi

pro

pro ostẽsione earum: ibidem Naua. nu. 169.

28 Decimaseptima. Circa † falsum nomen. Inquit tex. in l. falsi nominis. ff. de fals. quòd falsi nominis, vel cognominis asseueratio pœna falsi coercetur, quod gl. intelligit, in seruo, in quo fraus præsumitur, vt C. de mu ta. nomi. l. 1.

29 Decimaoctaua: Reserans † literas obseratas, vel scripturas alienas, quæ in secreto, obseruabantur, quandoque peccat mortaliter, estque falsarius, atque fur. quandoque nec mortaliter, neque venialiter. Mortaliter peccat, qui animo lędendi occultat, vel lacerat, aut comburit literas alicuius, ne appareant, & tenetur ad interesse, Barto. in l. Paulus. ff. de fals. & in l. qui tabulas. ff. de furt. Est etiam falsarius secundum glos. approbatam, in c. olim, lo 2. de of. deleg. est fur, quia vtitur re aliena inuito domino, l. 1. ff. de fur. & hic obnoxius est secreti seruandi, Sotus de rat. teg. memb. 1. q. 1. secunda conclu. ver. atque adeo.

30 Venialiter † vero peccat, qui sine consensu aperit imprudenter, putans eas ad se missas, aut ob curiositatem sine vlla intentione nocendi notabiliter, sed tantũ sciendi noua, vel captandi risum ex barbara cõpositione, aut voluptatem ex eleganti.

31 Sed nec † venialiter, quando id faceret ex consensu expresso, vel pręsumpto mittẽtis, vel eius, cui mittũtur, vel qui literas amici, vel socij in hoc aperit, ne negotia iacturam patiantur, vel qui authoritate publica id facit, quod bellorum tempore in bellorũ confinijs, vel pestis, id factitari videmus, vel maritus, aut pater qui literas vxoris, vel filiorum sibi subditorum aperiunt, vel prælatus, aut prælata, quæ literas aperiunt, quæ suis subditis mittuntur, Sylu. in verb. falsarius. §. 1. Nauar. capit. 18. nume. 53. & in cap. sacerdos, num. 16. vsque 21. de pœni. distin. 6. Item nec peccat, qui inimici mittentis literas, vel eius, cui mittitur referat, si per illas aliquod damnum sibi parari iuste timet. Idẽ si probabiliter per eas timetur aliquod damnum alteri, & vt illud impediat referat, Nauar. c. 18. nu. 53.

SVMMARIVM.

1 *Testis in iudicio sub pœna mortali tenẽtur verum dicere., & quid de teste se occultante.*

2 *Testis an licitè poßit se occultare, vel subticere veritatem, cum imminet periculum vitæ.*

3 *Testis quibus casibus non teneatur testificari, & si delictum vidit.*

4 *Testis rem sciens ex auditu, interrogatus, an sciat, potest respondere se nescire.*

5 *Testis quo casu se offerre ad testificandum teneatur, & nu seq.*

7 *Testificari contra reum, etiam si immineat vitæ periculum accusatori, non nisi iustitia adductus quis debet.*

8 *Priuilegiati testibus deficientibus, coguntur ad testificandum.*

De testibus. Cap. CXXXV.

1 QVicunque à legitimo † iudice in testem adsciscitur secundum iuris formam, tenetur testimonium ferre sub pœna peccati mortalis, puta in manifestis, & de quibus præcessit infamia, vel semiplena probatio Sylu. in verbo. testis. quæst. 8. & quicunque se dolo, & fraude subduceret, ne à iudice vocaretur in testem, profectò si ita esset proximo suum testimonium necessarium, vt ibi tota periclitaretur causa verbi gratia, quia non possent alij inueniri testes, tunc præter mortale de restitutione teneretur: quia eiusmodi homo contra iustitiam alteri dedisset damnum, Sotus, de iust. & iur. lib. 5. q. 7. ar. 1. prima conclu. & de rati. tegen. 2. memb. quæst. 7. tertia conclusio versic. verumtamen: si vero non est vocatus in testem, an teneatur se offerre, infra in subsequentibus decisionibus manifestum erit.

2 Prima. Testis † interrogatus à iudice de homicidio, quod forte sine ipso probari nõ potest, haud quidem tenetur testificari cũ periculo proprij capitis. v. g. quia hoc faciẽdo certus est se necatum iri ab amicis rei, quare eo casu potest se abscondere, & vocatus, fugere, atq; interrogatus occultare veritatẽ, modo nõ mentiatur, Sotus de rat. tegen. 2. memb. q. 7. concl. 3. vers. sed nunquid.

3 Secunda. Testis † videns fieri homicidium non tenetur testificari, si solus sciat, quod intellige dummodo procedatur via accusationis, interrogari autem non potest absque

absq; vno teste prçuio, iurato, atq; idoneo.

Tertia. interrogatus testis per viam inquisitionis non tenetur respondere, quãuis viderit fieri homicidium cum alijs testibus si nec infamia, vel indicia prçcesserint, alias secus, cap. inquisitionis, de accusa.

4 Quarta. Iudex † quærendo à te, an scias aliquid, & tu tantum, audisti, respondere potes nescio, quia quod audis, nescire diceris, l. 2. §. idem Labeo. ff. de aqua plu. arc. & ibi gl.

5 Quinta. Offerre † se in testem tenetur quis si scit id esse necessarium ad impediendum damnum notabile publicum, aut priuatum, aut aliquem esse in extrema necessitate sui testimonij, & hoc ex charitate, & non iustitia, & ideo de restitutione non tenetur, quamuis peccet mortaliter D. Tho. 22. q. 70. art. 1. argu. tex. in c. 1. de cri. fal. Syl. in ver. testis, q. 8. Quod si interrogatus noluit testificari, tunc tenetur de omni dãno, quia de iustitia tenetur, Sotus de ratio. tegen. q. 7. concl. 3. vers. sed maius dubium.

6 Sexta. Testificari † etiam non iussus teneor pro liberando ab iniusta morte, pçna, vel infamia reum, aut saltem facere, quod in me est per denunciationem veritatis ei, qui potest prodesse, D. Tho. qui supra: nisi per confessionẽ id sciam, Nauar. c. 15. nu. 16.

7 Septima. Pro† condemnando reo non teneor testificari, nisi iuridice constrictus; etiam si accusatori inde periculum vitæ immineat, nisi accusauerit eo, ꝙ tenebatur in conscientia: quia tunc etiam sponte me offerre debeo in testem contra reum, ne accusator patiatur, Sotus qui supra, Nauar. c. 15. nu. 16. & 17.

8 Octaua. Priuilegiati † compelli possunt, & debent ad testificandum, in defectum aliorum testium, etiam maritus contra vxorem, & econtra, & satis esset quo ad hoc iuramentum partis dicentis non affuisse alios contra eos, nisi damnum aliquod timeatur. Imo tenetur etiam ipse filius ad testificandum contra patrem de hæresi inquisitum, nisi sciat eum iam pœnituisse, Nauar. cap. 25. num. 50.

SVMMARIVM.

1 *Contumelia & conuitium vnde dicta, & quid significent apud theologos, & item improperium, & in quibus hæc consistant.*

2 *Cõuitium fit modo cum mortali, modo cum veniali peccato.*

3 *Contumeliam inferenti quonam modo venia petenda sit, & quibus casibus venia nulla petitur.*

4 *Familiaritatis quibus signis actio iniuriarum tollatur.*

Læsus sacerdoti se iniuriam remittere affirmans, odium non satisfactionem remisit.

5 *Latronem quis alterum iniuriose appellans, idque cum veritate, vel in iudicio obijciens delictum, vel etiam extra, an & quando peccet, & nu. sequen.*

7 *Conuitium etiam si inter sit Reip. in iudicio, vel extra dictum animo iniuriandi, peccatum est.*

8 *Vitium occultum proximi, licet id peccatum non sit, detegens, actione iniuriarum tenetur.*

9 *Infringens fores, verberans, ad inferendam tantum iniuriam, contumeliosus dicitur.*

De contumelia. Cap. CXXXVI.

1 Contumelia † secundum Vulpianum in l. 1. ff. de iniur. dicitur à contemnenda, sed apud Theologos est significatio alicuius mali facta præsenti, vt appellando eum furem, hæreticum, aut latronem. Conuitium vero secundum iurisconsultum in l. apud Labeonem, ff. eodem, dicitur quasi conuociũ, quasi plurium coeuntes voces ad maledicta in vnum iactanda. Et est proprie significatio alicuius mali, siue culpæ, siue pœnę, siue defectus naturæ, vt appellando cæcum, aut gibbosum. Improperium vero aliam peculiariter speciem conuitij significat, nempe cum quis alteri beneficium obijcit, quod à se receperat, vt illud eccles. exigua dabit, & multa improperabit. Igitur contumelia cõsistit in verbis contumeliosis significantibus defectus culpæ, vt quod sit fur. Conuitium in verbis significantibus defectus culpæ, & pçnæ, vt quia est latro, vel cæcus. Improperium vero est significatio beneficij tẽpore necessitatis ei collati, quanquam hæc

sæpè confundantur, ex mente, D.Thom.22. quæst.72.art.2. Quæ tria sunt peccata mortalia, quando quis per ea intendit proximi honorem notabilem lędere, vel lædit, aut causam lædendi dat, & si id faciat animo non lædendi, dummodo sint talia verba, quæ grauiter dehonorent, & contristent, D.Thom. qui supra. Sed modo ad casuum decisiones descendamus.

2 Prima. Qui † animo conuitiandi aliquid dicit, quod est cōtra honorem alicuius vocando, verbi gratia proditorem, vel inhonestam personam, dicitur contumeliam inferre, & peccat mortaliter: quia facit contra charitatem. Verum qui non tali animo proferret causa correctionis debito modo, & honesto, vt magister discipulis, dominus, vel prælatus sibi subditis non peccarent, vel venialiter: nisi talia essent verba, quæ nimium mortaliter læderent honorem alicuius, Sylu.in verbo contumelia.q.3.Arch.Flo. in summu. in 2. par. inter.de præcep.irc.cap. 2.de contumelia, quo etiam casu si modum excesserint debent veniam petere, glos.in c. quando dist.86.

3 Secunda. Contumeliam † inferens proximo si secrèto infert, priuatim per se, vel per interpositam personam veniam petere tenetur, si publica est, & tunc publicè si hoc iniuriatus requirit, quinimo si aliquod criminale falsi expressit, tenetur coram illis, qui hoc audierunt exprimere se falsum dixisse. Excipitur pręlatus, nisi modum excesserit in correctione, d.cap. quoniam. Excipitur plebeius, qui non debet à viro illustri tantam humiliationem exigere, quare non sunt à confessa ijs ad illas cogendi, sed aliter fieri potest restitutio. Excipitur etiam si tanta sit contumelia, vt venia non sufficiat, sed alia sit necessaria compensatio. Excipitur rursum si contumelia lacessitus domesticè, & familiariter conuersatur cum iniuriāte, cum eo ridendo, & huiusmodi, Syl.in verb.contumelia.q.4. Imo huiusmodi signo
4 familiaritatis tollitur † etiam actio iniuriarum verū, nisi à principio prouocasset aduersarium, faciendo eum citare, nam tunc per familiarem conuersationem non tollitur, Sylu.in verb.iniuria, q.8.ver.3. vbi etiam infert, quòd nec credit, quòd tollatur dicta actio, si homo exhibet signa, quæ necessario inimico exhibere tenetur, quia per illa non dicitur quis reconciliatus, facit quod not.Bar.in l.si tibi decē, de pac. Vbi infirmus dicendo sacerdoti se remittere sibi illatam iniuriam intelligitur se remisisse odium, & non satisfactionem iniuriæ: nec etiam per familiarem conuersationem videtur remittere famam, quam abstulit, sicut nec creditor per conuersationem remittit debitum, Nauar.c.18.nu.46.

5 Sed quæritur, an teneatur † de iniuria is, qui cum veritate alicui dicit latro, homicida, vel adulter? Host. dicit q non, si facit animo accusandi, vel denunciandi, delictum, & probauerit.l.eum qui nocentē.ff.de iniur. l.si quidem.§.fin.C.de iniur.idem si hoc faciat excipiendo, vt repellat eum ab ordine, vel testimonio, de resti.l.ex parte. C. de accus. l. super his. Cum enim hoc concedatur à iure non videtur iniuriam facere. c.super, de elect. sed aduertendum, quòd si quis in iudicio exprobrauerit aduersario verū crimen, quod nihil ad proprij iuris comprobationem, vel defensionem attinet, tunc actione iniuriarū tenetur, quia ipsius prauus deprehenditur animus.l.quisquis. C. de postul. Imo etiam si veri criminis exprobatio ad ipsius causæ decisionem pertineat, peccatum est mortale, atque puniendus est per iudicem, si collegerit præcessisse ex animo iniuriandi.

6 Sed iterum quęritur, an † iniuriarū actione teneatur is, qui alteri verum crimen extra iudicium conuitio obiecerit. Respondeo cum distinctione, quòd si conuitium illud manifestum fieri non intersit reipublicæ, tunc tenetur, quod secus est, si reipublicæ intersit. Prioris membri exempla hæc sunt, si quis alteri obiecerit cornutum esse, filium meretricis, furis, aut lenonis, posterioris vero si dixit alterum hæreticum, sodomitam, falsarium, aut latronem. ita Cy.in l. si non conuitij, quæst. 8. C. de iniur. quæ quidem distinctio procedit, siue in iudiciū, siue extra id contigerit, ex gloss. in l. eum qui nocentem. C. de iniur. verum animaduertendum est secundum Couar. lib. 1. var.
7 reso l.§.11.nume. 6. Conuitium † etiam verum in iudicio, siue extra iudicium quamuis reipublicæ intersit dictum animo iniuriandi peccatum esse mortale, ex tex.in cap. cum minister.& cap.relegentes.23. quæst.5. Quod quidem tunc præsumitur prauo animo esse dictum, quando absque vlla causa necessitatis, vel vtilitate ipsius negotij, quod tractatur in iudicio, siue extra iudicium contigerit. Quod secus est si eadem obiectio facta fuerit ex causa iusta, ita Do. Ant.de But.& Abb.in cap.fin.de iniur.Abb. in cap.

in capitu. cum T. A. B. de re iudic. Sylu. in verb. rixa ver. 4.

8 Tertia. Iniuriarum † actione tenetur qui aliquod vitium occultũ alicui detegit, quod peccatum non eſt, verbi gratia appellando ſordidè natum, claudum, aut baſtardum Abb. in d. capit. cum T. A. B. quamuis non ſit tanta iniuria, quanta illa, quæ cum vitio habet mixtum peccatum, Sotus lib. 5. de iuſti. & iur. q. 10. art. 1.

9 Quarta. Contumelioſus † dicitur qui fores infringit non vt furetur, ſed vt domino contumeliam inferat idest ſignificat enim re illum dominum floccipendere, idem de eo, qui fuſte aliquem cędit, non vt dolorem incutiat, ſed vt honorem auferat, vel vxorem vicini ad libidinem ſollicitat, vt honori mariti officiat, Sotus qui ſupra colum. 1.

Quinta. Vt plurimum peccatum ſolet eſſe veniale, vbi nonnullus eſſet cautelæ defectus, quemadmodum ſæpè inter mulierculas contingit, & homines infimæ claſſis, qui inuicem ſe conuitijs conſpergunt, vt in os veniunt, quibus per parum ſolet adhiberi fides, Sotus lib. 5. de iuſti. & iur. quæſt. 9. articu. 2.

SVMMARIVM.

1. *Detractio quid ſit, & quot in ſpecies diuidatur.*
2. *Detractio mortalis eſt cum notabiliter lædendi proximi famam intẽtio præcedit, alias venialis, nu. ſeq.*
4. *Famæ obligatio, vt oriatur tres conditiones requirit.*
5. *Reſtitutio famæ falsò ablatæ qualis, & quomodo fieri debeat.*
6. *Famæ denigratio, quæ iam olim fieri cõtigit, ſi tempus effecerit, vt perinde habeatur, ac ſi nunquam ſecuta ſit, nulla debetur obligatio.*
7. *Crimen alicuius detegens, ordine iuris non ſeruato reſtituet, affirmando nõ ſi falſum, ſed male locutum eſſe, & an ad damna teneatur.*
8. *Detractio propriæ famæ regulariter venialis eſt mortalis, ſi alteri obeſt, vel ſi ſibi in his, quibus iure renunciari non poteſt nu. ſeq. & 12.*
10. *Dignitas perſonæ infamiam à proprio ore non dimittat ſine mortali; neque ab alieno illatam negligit, fallit tamen vt hic.*
11. *Famæ propriæ denigratio ſi contingat in confeſſione facta alij, quã presbytero mortale parit.*
13. *Diffamatus iuramento negãs crimen occultum ſibi obiectum, peccat, ſed infamanti famam reſtituere non tenetur.*
14. *Infamans ſaltem mentiendo non excuſatur à peccato, vel reſtitutione.*
15. *Infamãtes proxima libellis famoſis eodem peccato, et reſtitutione tenẽtur, ſi id fiat, in infamiam ordinis prædicatorum, ſunt excommunicati.*
16. *Lædens honorem famoſo libello, crimina, licet vera manifeſtando qua pœna plectatur tum ciuili tum canonico iure.*

Libellum famoſum inueniẽs, & non ſtatim lacerãs pœna qua auctor tenetur.

17. *Lædens infamatorio libello, in ciuili actione iniuriarum tenetur, & ad quid in pœnitentiali.*
18. *Perſuaſor, vt aliquid infamatoriũ edatur, vel aliquid dolo malo ex huiuſmodi agens libellũ proferre dicitur.*
19. *Deferens in iudicium nomen alicuius crimino ſi animo iniquo, peccat, idem de diffamante iniuſtè.*
20. *Detegere vnum aliquod peccatum illius, qui notoria alia habet, vel notoria tum iuris tum facti manifeſtare, an & quando mortale ſit cum onere reſtitutionis.*
21. *Scripturam continẽtem peccatum alicuius diuulgans, vel etiam legẽs, an mortaliter peccet.*
22. *Infamans multis caſibus à mortali, & à reſtitutione excuſatur, & primo ratione perſonæ infamatæ, quæ erat publicè infamis.*
23. *Infamatẽ excuſat, rei leuitas, fides nõ adhibita*

adhibita, & charitas, vel necessitas.

24 *Infamans per fraternam correctionẽ, item qui amicum, ne quem seruũ criminosum acciperet, admonuit, excusantur à restitutione.*

25 *Detegere alienum peccatũ ei; cui æquè sit, ac si muro detegas, an liceat.*

26 *Timor iustus mortis, vel salutis animæ infamantem excusat.*

27 *Delicta aliena audita ab alijs simpliciter referẽs sine affirmatione, an mortale admittat.*

28 *Verba prolata ex animi leuitate, an & quando obligent ad mortale, & aures detractori admouens quibus casibus mortaliter peccet, nu. seq.*

De detractione. Cap. CXXXVII.

1 Detractio † est occulta denigratio famæ alterius. Et hæc iuxta D. Tho. 22. quæst. 73. art. 1. ad tertium. diuiditur in septem species quarum quatuor sunt directæ, & tres indirectæ. Directæ prima; quando falsum imponitur; secunda, quando peccatum verbis augetur. Tertia, quando occultum reuelatur. Quarta, quando id, quod est bonum, dicitur mala intentione factum. Indirectæ vero prima, negando bonum alterius. Secũda, malitiosè illud reticendo. Tertia minuẽdo illud. Item detractio secundum Nauar. c. 18. nu. 21. diuiditur in formalem tantum, materialem tantum, & formalem, & materialem simul. Prima significatur bonum putatum. s. à detrahente malum. Secũda malũ putatum bonum. Tertia malum putatum malum. Hæc suo genere est peccatum mortale: quia contra charitatem: cum in re magni momenti proximus lędatur. s. in famæ obscuratione, & obnubilatione, quæ merito maiori habetur precio, quàm exteriora bona, iux. illud eccl. 41. Curam habe de bono nomine. Hoc enim magis permanebit tibi, quàm mille thesauri boni, & preciosi, Sot. lib. 1. de iu. & iu. q. 10. art. 2.

2 Est autem † mortale, quando fit animo famam proximi notabiliter lędendi, aduertendo, vel debendo aduertere probabiliter ex suo dicto, aut facto famam alterius obscurari. Et dicitur quis ex intentione facere, non solum quando directè id animo proponit, verum etiã quando animaduertit quod dicit, & sine legitima causa nihilominus verba disseminat, alias si iniqua intẽtio nõ adsit, sed bono animo, & zelo, & vbi oportet, quis circumspectè loquitur de aliquo, quamuis verba sint famæ detractoria, peccatum non est imo virtus. peccatum vero

3 † est veniale, si parua sit lęsio, vel intentio parum lędendi, vel ex animi leuitate, loquendive libidine, vel ob aliquam causam non necessariam oblocutio fiat, nisi forte verbum sit adeo graue, vt sua ipsius ratione secum afferat mortalem culpam, nisi excuset subitus motus, & maxime hoc procedit in his, quæ pertinent ad honestatem vitæ, vt si quis alium de hæresi, vel de quouis alio crimine notet pręcipuè carnis, quę licet sint (vt inquit Gregorius) minoris culpæ, sunt tamen maioris infamiæ, Sot. lib. 5. de iu. & iu. quæst. 10. art. 2.

4 Rursum. Vt † obligatio famæ oriatur, tres conditiones exiguntur scilicet, vt auferas famam, & contra iustitiam, & quam alter non in integrum iterum reparauit, Sot. lib. 4. de iu. & iu. q. 6. ar. 3. col. 6. Sed modo ad decisiones deueniamus.

5 Prima. Falso † famam alterius denigrãs, tenetur per se, si audet, vel per alium, veniã petere ab infamato, si ille sciuerit detractorem. Arch. Flor. in sum. de rest. cap. 2. Si vero ignorauerit detractorem, tunc restituere tenetur famam coram illis, quibus detrahit, dicendo se fuisse mẽtitum, & si opus fuerit, addendo etiam iuramentum, quo eis dissuadeat quibus cõtrarium persuasit, imo adducendo etiam testes secundum Sotum lib. 4. q. 6. art. 3. de iu. & iu. quamuis inde sua sequatur infamatio, & erubescẽtia, quia qui aliter non potest restituere, tenetur ad hoc, Sot. dist. 15. q. 4. art. 1. Caie. 22. q. 72. ar. 6. ad 3. Nauar. cap. 18. num. 44. & 12. c. Non tibi dico, de pœnit. dist. 1.

6 Secunda. Denigrans † famam alterius, siue in re, quæ vera est, sed contra iuris ordinem, siue in imponendo falsum, ad restitutionem non tenetur, si tanta esset obliuio infamationis, vt perinde sit ac si nunquàm fuisset dictum; verum si aliqua eius memoria esset, restituere teneretur. verbi gratia, adolescens, qui falso apud æquales se iactauit cum hac, vel illa puella rem habuisse, & postea iam senex illius iã peccati & dam-

& damni, quod proximo intulit, recordatus est, apud eosdem mendacium reuocare tenetur: quia difficile est se pro certo apud eosdem id in perpetuam obliuionem venisse, cum quod quis vno die non meminit, altero die non recordetur, ita Caieta. 2. quæstio. 62. artic. 2. ad secundum, qui sensit hoc locum habere in detectore veri secreti, quia impositor falsi tenetur ad restitutionem non obstante obliuione. Nauar. tamen in cap. 18. nu. 37. in fi. dicit id sibi durum videri, sed sufficere deberet saltē quęrere ab eo, apud quem id imposuit, nū alicuius delicti, quod de tali dixisset meminisset, & si id responderet negatiuè, eum rogaret, ne ob aliud suum dictum eum in mala opinione haberet, testās sine aliqua expressione se falsum dixisse.

7 Si vero detraxit † detegēdo aliquod occultum crimen, iuris ordine non seruato, siue in iudicio, siue extra, faciat restitutionem, non quidem asserendo se falsum dixisse, sed male locutum fuisse, iux. D. Tho. com. receptum 22. quæstio. 62. art. 2. & in 4. distin. 15. q. 2. art. 5. ad 2. vel melius nō debet talis detractor coram eisdem de re illa fari, sed bonam vbique eiusdē hominis opinionem dispergere videlicet quantum citra mendacium valet, verū si causa illius iniuriæ aliquam iacturam suorum bonorum infamatus passus fuit, tenetur quidē de damno, non tamen in integrum, ac si per mēdacium eum diffamasset, sed ad arbitrium prudentum virorum. Sotus lib. 4. q. 6. ar. 3. col. 7. de iu. & iure. Nau. c. 18. nu. 45.

8 Tertia famæ † proprię detrahere, vel infamare seipsum de peccato vero, & secreto, vel de falso, suo genere, & regulariter non est nisi veniale, licet notabiliter per illud eius fama lædatur, aut omnino amittatur: quia prodigalitas famæ, sicut nec aliorum temporalium non est regulariter mortalis; nisi quando per hoc alteri notabiliter lædatur, aut sibi in his, quæ iure renuntiare non potest. Alteri quidem, quando ipse pro iusto habitus, hæreses, aut alia sua turpissima, & nefandissima crimina detegit, ex quo probabiliter causam præbeat ruinæ aliorum. vel qui religiosus se infamat peccatis, quæ ipsius ordini, aut monasterio notabilem infamiam inferunt. Vel is, cuius opera ad sui gubernationem Respublica indiget, ob talem infamiam se facit ad id ineptum.

9 Sibi † vero, scilicet quando per hoc animæ, aut vitæ propriæ notabile damnū infert, puta, si quis in quæstione iuratus & interrogatus contra ius de crimine vero, sed occultissimo, vel falso, vt se ab eculei pressura eriperet, infamando se ipsum illud perpetrasse reuelauerit. vel si metu tormentorum falsum ratificauerit extra tormenta, ob quam confessionem ipse fuit damnatus, & alius damnificatus, nam tunc præter peccatum mortale tenetur retractare dicta de alio, atque de se saltem publicè in extremo, quod tormentorum metu falso confessus est, alias esset in periculoso statu, Panor. c. ex parte, lo 2. de sepult. per illū tex. per c. nō licet 23. q. 5. Fel. in c. 1. de testi. cog. Syl. in verb. Detractio q. 3.

10 Item mortale est ob dignitatem † personæ. Hinc episcopis, aut alijs prælatis, atque personis publicis ad aliorum saluti prouidendum constitutis mortale est seipsos infamare, vel famam propriam negligere, aut infamantibus se notabiliter non resistere, aut modestè restitutionem famæ non petere: Licet alij religiosi, quibus sola propriæ salutis cura est iuste possunt ferre patiatur, quatenus eos tangit: nisi charitas Dei, aut proximi contrariū requirat; possunt tamen licite eam tueri. Sed si quis eorum degit inter personas ad se imitandum paratas, secus faciendo grauiter peccaret, & à fortiori si seipsum infamaret, ita glo. in cap. semel Christus, de consec. dist. 2. Syl. in verb. fama, in fi. Nauar. c. 18. nu. 61. In his igitur casibus peccatū est mortale infamare seipsum, quibus adde alium, † idest si id faciant in confessione facta non presbytero, quāuis tempore necessitatis, nisi id bona fide & simplici credentes (licet per ignorantiam iuris) licitum esse, Nauar. c. 21. nu. 41.

11

12 Regulariter † vero est veniale, & nec huic sententiæ obstat text. in cap. si non licet. 23. quæst. 5. per quem tex. inquit Panor. in c. 1. de testib. cogen. ꝙ peccat mortaliter, qui metu tormentorum, fatetur crimen falsum, notat etiam Archid. in cap. Non est 23. quæst. 5. Syl. in verb. Detractio. Caiet. in sum. eod. verbo, & 22. quæst. 73. arti. 2. & ratio est quia sicut peccatum mortale est impingere peccatum mortale alteri, ita & sibi. Et infamare seipsum mortale est, sicut & proximum, quemadmodum & occidere seipsum est ita graue peccatū sicut & proximum. d. c. si non licet. Nam hoc procedit in casibus, de quibus super.

13 Quarta. Iniuste † diffamatus si cum iuramento

mento negauerit occultum suum crimen, quod alter iniustè detegit. Vt dum occultus concubinarius ait infamantem fuisse mentitum, quamuis peccat mortaliter, nullatenus tamen tenetur denuncianti, vel accusanti famam restituere; etiam si negando suum crimen colligeretur alium fuisse vel mentitum, aut falso locutum, Nauar. cap. 18.num.28.Si vero citra iuramentum negauerit, peccaret tantum venialiter:quia non pernitiose mentitus est, cum habeat ius cęlandi, Sotus lib. 4.quæstio.6.artic. 3. col. 7.vers.Tertius modus.

14 Quinta.Infamans † proximum, non excusatur à peccato, vel restitutione saltem quando mentiendo infamauit, eo quòd in alijs duplo, vel triplo magis eiusdem famã augeat,Nauar.c.18.nu.43.

15 Sexta. Præsumentes † proferre in lucem libellos famosos lingua vulgari, vel alia, aut componentes, vel in vulgus emittentes versus, aut cantilenas in infamiam, & detractionem status ordinis prædicatorum, vel minorum, sunt excommunicati absoluendi à Papa, secus si id faciant in ignominiam ipsorum religiosorum. Caieta.in verb. excommunicatio casu 71. Nauar. capitu. 27. num.109. versi.1.

16 Septima.Libello famoso † alterius honorem lędens, manifestando illius vera crimina, secundum iura ciuilia capitali sententia est puniendus.l.vni. C.de famo.libell.Quod quidem procedit etiam si quis dictũ libellũ ignarus inuenerit, & non statim lacerauerit, vel occultauerit, sed dolo manifestauerit, quia tunc quasi author huius delicti capitali sententia subiugatur non solum per iura ciuilia, in d.l. vni. Sed etiam per canones vt in c.si quis iuuenti.5.q.1.

17 Secundum verò † ius ciuile, si agitur ciuiliter, tenetur actione iniuriarum de omni damno ad arbitriũ boni viri, idest, iudicis, instit.de iniur. §. pœna. Secundũ vero forũ pęnitentiale tenetur, confessarius iniungere pœnitenti, vt imponat cõtrarias scripturas, vel si esset res nota, vt subscribat se esse mentitum, salua tamen persona sua, Syl. in verb.Libellus in fi.Nauar.c.18.nu.35.

18 Sed † aduertendum est, q̃ non solũ is dicitur proferre libellum, qui ad infam.ã alicuius famosum carmen, aut historiam conscribit.l.lex Cornelia.§. si quis verborum, ff. de iniur.sed etiam si aliquid dolo malo fecit vt aliquid horum fieret. v.g. dimisit scripturam cadere in platea, arg.tex. in l.late.ff. de ver. sig. Nec distinguitur vtrum nomine suo, vel alterius ediderit, vel vtrum nomen eius expresserit, quem intendebat infamare nec ne, modo p̃ circunstantias agnosci possit.Eodem modo tenetur, si sine scriptura notam, vel signum aliquod istorum prodiderit, (puta) quia cornua posuit in valuis, & huiusmodi.ff.de iniu.l.item apud Labeonem.§.ait prætor.Syl.in verb. iniuria.q.1.

19 Octaua. Peccat † mortaliter, quamuis à restitutione excusetur qui aliquem infamat contra charitatem in iudicio de vero crimine, nõ violando iustitiam, puta quia detulit criminosum in iudicium, qui re vera dignus erat supplicio, & testibus conuinci poterat, tamen hoc fecit iniquo animo; Facit. tex.in c. cum minister, & in cap. relegentes. 23.quæst.5. Sotus lib. 4. de iust. & iu. quæst. 6. artic. 3. Idem dic de infamante aliquem iniustè, qui alia via suam famam recuperauit.v.g. Fuit quis diffamatus de concubinatu, qui adeo se purgauit, vt nulla illi adhibeatur fides, Sotus qui supra artic. 3. col.6. quamuis teneatur ad restitutionem damni, quod infamatus accepit, quandiu sic mansit, ita Nauar.cap.18.nu.43.

20 Idem dic de eo, qui lædit famam notabiliter per detectionem vnius peccati eius, qui habet alia notoria peccata, Syl.in verb. Detractio quæst.1.circa finem.Idem dic de eo, qui mortalia dicit de aliquo, quæ notoria sunt ei, qui dicuntur, vel probabile est quòd veniant in cognitionem, Nauar. cap. 18.nu.26.in fi. Idem de eo, qui detegit peccatum alterius notorium facti, vel iuris, vel famosum mala intentione nocendi, quamuis illi, quibus detegitur illud ignorent, nec in regione, vbi detegitur, sciretur. Nauar.c. 18. nu. 26. Si tamen detectio fuit facta criminis, de quo aliquis alibi fuit accusatus, & absolutus tunc peccatum est mortale cum nexu restitutionis illud diuulgare in loco, vbi quis bonæ habetur existimationis, F. Barth.à Medi.lib.1.c.4.§.34.

21 Peccatũ † ẽt est mortale, cũ q̃s diuulgat scriptũ, in quo erant peccata confitentis ad memoriã suæ confessionis, nisi essent talia peccata, quorum euulgatio parũ famæ noceret.Immo esset ẽt mortale ea legere, ẽt si non diuulget, si ex tali scripto intelligere posset, vel debeat eius authorẽ nolle ea ab alio legi.Puta si in principio scriptum erat. Memoria meorũ peccatorũ:quia licet forte non inueniat notabiliter lædẽtia, dat tamẽ iustam lædendi causam, Nauar.c. 18.nu.34.

22 Excusatur † vero à restitutione famæ, & à peccato mortali primo qui aliquem infamauit, cui secundum suam existimationem illa non est infamia Exemplum. Mentitus es meretricem tali nocte admisisse lenonem, quem non admiserat eo casu non restituere famam non est peccatum mortale, quia persona iam erat publicè infamis, & nullā inde maculam illa contraxit. Caiet. 22. q. 73. art. 2. versi. sunt nonnulli.

23 Secundo † qui aliquem infamat, q̄ esset negligens in studio, non obligatur ad restitutionem, quia infamia est de re leuissima, Sotus lib. 4. q. 6. art. 3. col. 6.

Tertio quoties non dedit iustam causam credendi, vel non fuit ei adhibita fides, vt quia non est in fide dignus, vel ioco dixit.

Quarto. Nec qui non ex odio aut loquacitate, sed ex charitate, aut iustitia, vel necessitate aliquod crimen occultum fratris detegit suo prælato, vel patri, vel tali personæ, quæ non oberit, & forte proderit, quod is est is, cui dicere perinde est ac nulli dicere, vt contingit in colloquijs inter virum, & vxorem de criminibus filiorum, qualis etiā confessarius, cui pęnitens imprudenter cōfidit personam, cum qua peccauit, & ratio est, quia non læditur fama proximi, cum scientes magis illa peccata tegere quærant, quàm vt etiam quis suspicetur. Caiet. 22. quæst. 72. artic. 2.

24 Quinto nec † qui per fraternam correctionem aliquem infamauit, & ad maiorē emendam plures accersiuit prudēter testes, quibus proximi delictum patefieret.

Sexto. Nec qui bono amici cōsulens, qui criminosum, & male fidum seruum recipere in suam familiam decreuerat, ne id faceret admonuit, quia nullus istorum casuum iugo restitutionis hominem subdit, Sotus lib. 4. quæst. 6. art. 3.

25 Septimo. Detectio † criminis occulti facta apud vnum fidum, atq; grauissimum virum, apud quem ita cęlatur ac si mutuo esset dictum, ita Caiet. 22. q. 73. art. 2. quamuis Sotus contrarium asserat ea ratione, quia mallet forsan sic diffamatus crimen suum notum esse tribus, aut quatuor personis, q̄ vni grauissimo viro, nam & si ex vna parte maius periculum immineat ab illis euulgatum iri, quàm ab isto, tamen ex altera pluris æstimat diffamatus in bona esse existimatione apud illum grauissimum, quàm apud plures minoris authoritatis, ita Sotus lib. 5. q. 10. art. 2. concl. 2.

26 Octauo, nec iustus timor mortis, & salutis animæ, & corporis, q̄ sunt bona altioris ordinis, licet possit esse peccatum mortale, & teneatur resarcire damnum famæ alia via. Nono, nec qui ex loquacitate profert ea, quæ pro mortali, vel veniali accipi possunt. Vt est magnus superbus, auarus, & iracundus, quæ verba cum accipi possint pro naturali inclinatione, & motu proprio, ideo audientes debent in meliorem partem interpretari, & non scandalizari, c. estote de reg. iur. Sylu. in verb. Detractatio q. 1. circa fi.

27 Nono delicta † aliena à se audita otiosè absque tamen affirmatione solum referre, Caiet. 22. q. 78. art. 3. quamuis secundum Sotum lib. 4. quæst. 6. art. 3. colum. 7. teneatur non tantum dicere se leuiter esse locutum, sed & operam dare, vt opinionem sinistrā, quam alij conceperūt illis adimat, nisi forte res sit tam publica, vt alia via irrepserit. Verum si referens existimet, aut existimare debeat, quòd audientes ita credant, ac si affirmaret, tenetur ad restitutionem, Nauar. c. 18. num. 48. idem dic ratione scandali. Caiet. qui supra.

28 Decimo. Quoties † aliqua verba proferuntur ex animi leuitate, per quæ diminuitur fama alterius, sed non hoc animo dicta, peccatum esset veniale: nisi forte verba essent, quæ pertinerent ad honestatem vitæ, & de illis personis dicerentur, quæ ex quibuslibet inhonestis infames redderentur. Vt sunt moniales, puellæ nobiles, nuptæ, religiosi, nam tunc peccatum esset mortale, & ita accipienda sunt verba D. Tho. 22. q. 73. art. 2. si vero sunt personæ, quarum famam simplex fornicatio in nullum lædit, vt iuuenes seculares, qui tanti faciunt, quod dicitur de eis hoc, quantum quòd cænauerūt, quod simile est de adulterio apud multos, tunc nulla eorum videtur ex alienis verbis infamia sequi, cum proprio ore hoc se patrasse libere dicant, vel quod peius est, iactent, Caiet. ad D. Tho. qui supra q. 73. art. 2.

29 Nona. Audiens † mortaliter detrahentem, si incitando, aut aliter causam ad id præbendo id facit, peccat mortaliter, magis quàm ille. Si vero tantummodo assentit, peccat æquè ac ille. Sed si audit sine assensu, & delectatione, sed solum præ verecundia, aut alia non parua ratione humana non contradicit. v. g. quia detrahens nobilis esset, audiens vero famulus, aut alia persona abiecta non peccat mortaliter, nisi

in

in tribus casibus: Primus, si esset superior, idest iudex, parens, magister, vel alius, qui munere publico fungitur, vt prælatus, & tūc procul omni dubio tenetur ex iustitia subditos à detractione remouere sub peccato mortali, si res sit alicuius momenti. Secundus, si aduertit ex ea notabile damnum vltra infamiam dicentis, vel alteri euenturum, quod contradicendo euitare poterat. Tertius est, si fama eius, cui detrahitur, læditur. Adde tu ex timore mundano tali, quod sit mortalis, puta procedens ex auaritia omittat obuiare detractioni cum possit, Sylu. in verb. Detractio, q. 2. Sotus lib. 5. quæst. 10. art. 4. D. Thom. & Caiet. à Nauarro citati in cap. 18. nu. 37.

SVMMARIVM.

1 *Laudare se vel aliū de re mala, mortale, de veniali, veniale peccatum est.*
2 *Adulatio quibus casibus mortalis sit.*

De adulatione. C. CXXXVIII.

1 LAudare † se, vel alium de aliqua re notabiliter mala sicut de peccato mortali, vel vt alicui noceat spiritualiter, vel corporaliter peccatū est mortale. Veniale vero, quando laudat de peccatis venialibus, vel de virtutibus sola complacendi intentione absq; ruina, vel etiam ob aliquam vtilitatem consequendam, D. Thom. 22. quæst. 115. articu. 2. Caiet. in verb. Adulatio.

2 De hac † adulatione loquitur tex. in cap. sunt nonnulli distin. 46. cap. sunt plurimi. 6. quæst. 1. c. nemo peritorum. 11. quæst. 3. Peccat etiam mortaliter ex intentione laudans aliquem, ob quod ille factus est peior, vel audacior ad malū perpetrandum, c. væ qui dicitis. 11. quæst. 3. qui etiam false laudatus sciens, & aduertens inde notabile damnum consecuturū, non obuiat illi, si potest, mortaliter peccat, secus si non notabile. Immo virtus est consentire laudi, siue se false laudanti, de virtute tamen suo statui necessaria, exemplum de vxore occultè adultera, quæ de fidelitate laudatur, non eo intuitu vt laudetur, sed vt per bonam opinionem quam alij habent, scandalum euitetur. Nauar. cap. 23. nu. 13.

SVMMARIVM.

1 *Susurratio quid, & in quo differat à contumelia.*
2 *Susurrans quo casu mortale peccat, nec sit absoluēdus, & quo veniale.*

De susurratione. Ca. CXXXIX.

1 SVsurratio † est significatio inordinata mali, culpæ alienæ pęnæ, vel defectus naturæ alteri facta, per quam seritur discordia, vel causa discordandi inter eos. Et differt à contumelia, vel detractione, quia illa lædit animam, altera honorem, altera famā, D. Tho. 22. q. 74. art. 1. Nauar. cap. 18. nu. 13.

2 Et est † peccatum mortale, quādo susurratio fit, vt inter amicos discordia generetur, vel vt ex amicis fiant inimici. Et hi non sunt absoluendi, donec illos firmiter inter se conciliare proponant, si possēt, si minus satisfaciant damnis inde secutis arbitrio boni viri, Naua. qui supra. Veniale vero esse potest eo fine susurrare vt amoueatur assidua familiaritas, nullum vero si fit ad dirimendam pernitiosam amicitiam, dummodo citra infamationem fiat, Sotus lib. 5. de iu. & iu. quæst. 11. art. 1.

SVMMARIVM.

1 *Murmuratio quid sit, in quos ꝓpriè cadat, & est tū venialis, tū mortalis.*

De murmuratione. Cap. CXL.

1 MVrmuratio † est quærela cū impatientia in ijs, quæ debet homo patienter ferre, & propriè pertinet ad subditos, sicut religiosus dicitur murmurare, qñ aliquod iniustum patitur, sed tamen prælato non exponit rationem suam. Et dicitur murmuratio locutio abscondita, & non in faciem facta, quæ si de leuibus fit, est peccatum veniale; mortale vero si ex ea causa aliquid fieret contra præceptum superioris vel esset scandalum. Pęna autem murmurantium ponitur in c. alienes, dist. 50.

SVMMARIVM.

1 *Irrisionis definitio, & quibus casibus peccatum mortale pariat, & quibus veniale, nu. seq.*

De derisione. Cap. CXLI.

1 DErisio † est significatio inordinata mali, culpæ, pœnæ, vel defectus naturæ ad inijciẽdam erubescentiam. Irrisio vero est sub ludi forma vitiorum detectio. Vt si deformem virum pulcrum appellet, & hęc irrisio mortalis est, si sit notabilis, & tãto maior, quãto maior est, qui irridetur, & minus debet irrideri. Quare maxima est Dei sanctorũ, atq; rerum sacrarum. Proxima huic est parentũ, & huic proxima bonorum, & iustorum. Vnde mortalis est qñ per eã notabilis erubescentia, aut animi perturbatio inijcitur alicui, aut inijcere intẽditur, aut datur causa eiusmodi perturbationis, cum derisor id aduertit, aut aduertere debet.

2 Est aũt venialis † cũ parũ exceditur modus, & est ordinata, vt puta iocosa de aliquo exiguo malo alterius, vt paruo rubore suffundatur, nisi facta fuisset viro honestissimo, & religioso, q̃a tunc mortale. v.g. qui in faciẽ religiosi diceret illum absq; arbitris puellę fuisse locutũ, mortaliter peccaret, q̃a faceret ꝯ charitatẽ, Sot. lib. 5. q. 2. art. 2. col. 2. Sylu. in versi. derisio. Nau. c. 18. nu. 15. & seq. q̃ ẽt inquit ꝙ ordinata, & iocosa de aliquo exiguo est actus Eutrapeliæ, i. iucunditatis.

SVMMARIVM.

1 *Iudicium temerarium quid, & mendacium mentale dicitur, & vt sit mortale tria requiruntur. nu. seq.*

3 *Dubitans sine consensu affirmatiuo, vel negatiuo de vita proximi, non peccat, si cum consensu sed non firmo, venialiter tantum.*

4 *Iudicans sine manifestis indicijs aliquem de mortali mortale admittit secus si cum manifestis. nu. 5.*

Iudicare, & ad se rediens illud non affirmare, non est peccatum.

De iudicio temerario. Cap. CXLII.

1 TEmerarium † iudicium est ex leuibus coniecturis pro certo credere plena deliberatione, & consensu graue malũ proximi. v.g. cum quis per leuia, & minus idonea indicia, aut signa in iudicio, vel extra illud firmiter iudicat de proximo aliquid mali in eius damnũ notabile, vel quod peccat mortaliter, aut est in peccato mortali; quia est mendacium pernitiosum mentale, contra illud ad Cor. 4. Nolite ante tempus iudicare, qualis est, qui damnat aliquem mortalis peccati aliquem bonæ existimationis, aut incognitum eo solo, quòd videt eum cum muliere secreto loquentem, aut non ieiunantem, cum causam locutionis, vel ieiunij ignoret, ita colligitur ex D. Th. 22. quæst. 60. art. 3.

2 Quod vt † sit mortale, tria requiruntur, primum vt iudiciũ sit certum, secundum vt colligatur ex leuibus coniecturis, tertiũ, vt sit de re graui. Sotus lib. 3. de iust. & iu. q. 60. ar. 3. Hinc multa deducuntur, & primo.

3 Qui dubitat † an suus proximus aliquo sordescat crimine, & nullum affert consensum affirmatiuum, vel negatiuum, non est peccatum.

Secundo qui ita suspicatur assentiendo vni parti, vt non sit omnino firmus, sed circa aliam vacillet, peccat venialiter. Sotus qui supra art. 3.

4 Tertio qui † firmiter iudicat quemquam de peccato mortali non habens manifesta indicia, mortaliter peccat, qui vero per subrectionem, & indeliberationem firmiter iudicaret, & facta postea reflexione non affirmaret sententiam iudicij temerarij non peccaret mortaliter, quinnimo si nollet cõsentire in temerario iudicio, quantumcunq; vehemens sit confusio intellectus nullo modo peccaret, se mereretur.

5 Quarto † qui per manifesta indicia aliquem iudicat, non peccat. v.g. vidi noctu schalam afferentem conscendere fenestras, vel iuuenem, & puellam secreto, obscuroq; loco petulanter se amplexantes, non pecco, si sinistrum de illis fero iudicium, quia iudicium hoc non ex leuibus colligitur coniecturis, Sotus qui sup.

SVMMARIVM.

1 *Mendacij definitio quæ & de triplici ipsius diuisione.*

2 *Mendacium non solum in dictis sed & in factis dicitur.*

3 *Famam virtutibus adulterinis compa-*

rare

rare tentãs in perniciẽ Reip. peccat.
4 *Hypocrisis mala cum sit, bonũ præsefert & mortale quãdo sit peccatum.*
5 *Mendacium circa doctrinam fidei mortale est.*
6 *Mendacium ratione finis intenti, & ratione damni notabilis in proximum sit mortale.*
7 *Mendacium ratione scãdali, iuramenti, vel iudiciale, & etiam extraiudiciale de re graui est mortale.*
8 *Mẽdacium iocosum vel officiosum iuramento firmatum, mortale peccatum affert.*

De mendacio. Cap. CXLIII.

1 Endaciũ † est significatio falsi, vel putati falsi pro vero Aug. in c. homines 22. q. 2. Animus vero fallendi non est necessarius ad essentiam mẽdacij, sed ad maiorem eius grauitatem. Secundum omnes diuiditur aũt mendaciũ in plures species secundum Aug. in c. primum 22. q. 2. qui ponit octo mendacij species. Verũ secundum Diuum Tho. 22. q. 100. art. 1 diuiditur in materiale, formale, & mixtum. Materiale quo significatur falsum putatum verum, formale, quo verum putatur falsum, mixtum, quo falsum putatur falsum. Diuiditur etiam iocosum, quo tantum delectatio queritur, officiosum, quod nemini nocet & alteri prodest. quæ duo regulariter sunt venialia, & pernitiosum, quod alicui in rebus spiritualibus corporalibus aut temporarijs nocet. c. ne quis arbitretur 22. quæst. 2.

2 Item † mendaciũ nõ solum dr̃ esse in dictis, sed etiam in factis. Vt est simulatio, qua significamus esse id, quod non est. Hinc qui facto mentitur, simulans se esse mendicum cã defraudandi proximũ, peccat mortaliter, imo potest puniri ad instar falsarij, vt inquit Franc. in c. vt Apostolicæ num. 4. de priuil. lib. 6. atque ad restitutionem tenetur non illis, a quibus accepit, qui iam apud Deum mercedem consecuti sunt, sed pauperibus, quod procedit, quando hac simulatione eleemosynam ab illis obtinuit, qui patefacta veritate non dedissent, ita vt simulatio sit causa finalis, non impulsiua, Sotus lib. 4. quæst. 6. articu. 3. de iust. & iu.

3 Rursum † qui famam falsis commẽtitijs virtutibus comparat, si Reipublicę pernitiẽ affert, v. g. quia optimum medicum se esse mentitur, tenetur illam fallaciam detegere, verum secus esset, si nullam pernitiem afferret. Vt sunt quædam mulierculæ, quæ foris sanctitatem præseferunt, vt eleemosynis victitare possint, licet occulto crimine sint infectæ. Sotus, qui supra col. 7.

4 Est etiam † mendaciũ hypocrisis, quo significatur bonus, q̃ non est talis. Et est peccatum mortale, qñ quis factis suam opinionem, vel rẽ aliquã falsam pro vera in damnum notabile alterius significat, vt qui vult apparere bonus, aut facit, quo appareat talis; nolens esse talis. Et hoc eo fine, malo, vt aliquas hæreses doceat, aut aliquam dignitatem ecclesiasticam, aut temporariã, qua indignus est consequatur, aut nisi in tali simulatione suum vltimum finẽ constituat. iux. Caiet. 22. q. 3. & Nauar. c. 18. nu. 8. Si vero quis facit opera bona vt bonus appareat sine notabili damno alterius, peccat venialiter, & si id faciat sine intentione ostendendi se bonum, sed id refert ad ædificationem proximi; quia non sunt facienda mala, vt inde bona eueniant. Rom. cap. 3. c. neque. c. denique. 14. quæst. 5.

5 Rursum † mendacium est peccatũ mortale in ijs casibus. Primus, si sit circa doctrinam fidei, & omnium pertinentium ad sacram scripturam. Hinc prædicare scienter mendacium in pertinẽtibus ad doctrinam, vel in his, quæ sunt de necessitate facienda, vel non facienda, peccatum est mortale. secus autem si dicat aliqua iocosa, vel si vnũ capitulum pro alio allegaret, vel profetiam ex lapsu linguæ, vel obliuione, D. Tho. in Opusc. 4. octaui præcep. Sylu. in verb. mendacium. quæst. 4.

6 Secundus ratione † finis intenti, tertius si sit mendaciũ pernitiosum dictum in damnum proximi notabile siue dicto, siue facto. Hinc patet responsio ad quæstionem, quæ fuit de facto. Mercator nõ habẽs vnde soluat creditoribus, fugã arrepturus reliquit mille aureos vxori dicens, vt teneret eos, & si excommunicationis sententia fulminaret contra non reuelantes bona sua, ex tũc ei donabat. Quæritur vtrum vxor, vel alius sic habens aliquid, teneatur reuelare, si imminet excommunicatoria. dic quòd sic: quia illa donatio non est vera, sed ficta in fraudẽ creditorũ, & ideo accipiens tenetur

ad restitutionem.l. qui autem. §. simili modo, & l. ait prætor, secundo resp. ff. quæ in fra.cred. Sylu.in verb.Restitutio.3.quæst.10. versi. Quartum.

7 Quartus ratione scandali, dum quis non veretur ratione scandali publice mentiri. Quintus, si adsit circunstantia iuramenti, siue mendacium sit iocosum, aut officiosum. Sextus, si adsit circunstantia iudicij. Quod intellige si mendacium & dictum in iudicio interiori, & exteriori esset de re graui, nam de leui dictum etiam pertinente ad illud non erit mortale, nisi vt dixi, notabiliter sit damnosum, vel iuratum. & sic nullum mortale erit in iudicio, quod extra illud non esset tale. Hinc si in secreto interrogatus falso mentitur in re leuissima, peccat tantum venialiter, licet grauius sit, quòd si extra iudicium, Sylu. in verb. confessio.1.quæstio.8.Sotus de ret.tegen.quæst. 7.secunda conclu. & in 4. senten. distin. 18. quæstio.2.articu.4.c.conclu.contra D. Tho. & Caiet. Esset vero mortale qui credens verum dicere in confessione mentitur in re graui, & postea aduertens ex verecundia non vult se retractare D.Thom. Opuscu.4. oct.præcep.

8 Septimus † si sit mendacium iocosum, aut officiosum iuramento firmatum, aut cũ magno scandalo dictum, aut animo non abstinendi ab eis, quamuis essent mortalia, aut conscientia dictaret illa esse mortalia. Nauar. cap. 18. nu. 2. Licet regulariter hæc mendacia sint venialia. Nunquam tamen licet illis vti fine liberandi hominem à morte c. ne quis arbitretur.22.q.2.

SVMMARIVM.

1 *Mendax filius diaboli appellatur, & homicida sui ipsius.*

2 *Testimonia falsa & diuina & humana lege damnata.*

3 *Detractores quot quantisque in vitijs & malis volutentur.*

Detractores homicidæ dicuntur.

4 *Murmuratio aduersus superiores grauißimum crimen est, & detestabile; vide rationes & exempla.*

5 *Lingua qua ratione à Deo homini data, & quod eius officium.*

6 *Lingua sapientiam, vel insipientiam loquentis demonstrat.*

Deo furtum facit, qui iudicat, non principi.

Hortatio ad cauenda dicta crimina. Cap. CXLIIII.

1 QVam sit † mendacij crimen graue ex eo colligitur, quòd mendax efficitur filius diaboli. Quod quidem probatur tali medio. Ex loquela quis cognoscitur, ex qua regione est Inde Petrus in domo Caiphæ a ministris habitus est pro Galileo, vnde dixerunt ei. Galileus es tu. nam & loquela tua manifestum te fecit. c.6. apud Mat & iuxta vetus adagium, ex cantu dignoscitur auis. Hinc patet, quod qui loquitur mendacium, filius est diaboli, quia ipse mendax est, & pater mendacij. Qui vero veritatem loquitur, filius Dei efficitur, quia Deus veritas est. Item est homicida sui ipsius: q̃a os, quod mentitur occidit animam suam, c.nec artificioso. 22.q.2. Quare mẽdax subitanea morte meretur puniri, sicut dicitur de Anania, & Zaphira, c.Dilectissimis.12. q. 1. Negligit insuper famam suam, quia mendaci nec verum creditur.

2 Falsa † vero testimonia diuina, atque humana lege damnata quantum detrimẽtum Reipublicæ afferant experientia nos satis, semperque docuit. Testis enim falsus secundum Augu. sententiam tribus obligatus est. Primum Deo, cuius præsentiam nihil facit. Secundo iudici, quem mendacio fallit. Tertio innocenti, quem falso testimonio offendit. Quippe in eius est facultate innocẽtes bona fama, vita, ne dũ facultatibus orbare.

3 Detractores † vero mille malis, incommodis, & pestibus scatẽt, obtenebrãt enim virtutum gloriam, cum insidijs pugnant, ob idque difficillimè cauentur. In facie mulcent, sed in dorso latenter commordent. Canibus comparantur in macello commorantibus, qui sanguini insidiantur, vt in aliorum aures euomant. Similes sunt porcis, qui in pomerium ingredientes neglectis floribus ad stercora currunt, ea in ore voluentes, sic & isti Deo odibiles neglectis ijs, quæ proximo sunt ædificationis, tamquam floribus, ad reprehensibilia, tamquàm ad stercora currunt, qui non tantum suas animas perimunt, verum etiam cunctis, apud

quos

quos nacta occasione sua seminant scommata, eandem spiritualem inferunt mortē, quatenus illis odium eis ingenerant, cui detrahunt, vnde eos clemens in c. Homicidiū de pœn. dist. 1. homicidas vocat.

4 Sed murmur, † quod fit aduersus superiores esse grauissimum crimen eò nascitur quia fit contra Deum. Vnde script. Exo. 15. inquit. Nec cōtra nos est murmur vestrum, sed cōtra Deum ob hoc Maria Soror Mosi lepram incurrit, quare vix est, vt murmurātes proficere possint virtutibus. Murmuratio vnica filia est dæmonis infernalis. O maledictum peccatum, o odibilis bestia inquit Henricus Alfius. Tu prænūtia es æternæ damnationis. Tu fomentum es ignis infernalis. Tu animam non deiformem, sed dæmoni formem facis. Ob tuam odibilitatem Dutan, & Abiron, cum sua progenie viuentes descendere in infernum cum corporibus, & animabus oportuit. Sic etiam & Chore cum ducentis quinquaginta viris. Quapropter custodiamus linguam, quam ideo Dominus sub labijs, & dentibus inclusit, quemadmodum indomita animalia sub duabus seris includuntur, ne noceant.

5 Lingua † membrum est nobile, in quo homo specialiter à Deo est honoratus, qd̄ electum est ad diuinum officium, ad laudādum Deum, orandum, gratias agendū, peccata cōfitendum, proximum erudiendum, quare magnopere Deo ingratus existit, qui eo Deū offendit. Qui custodit (inquit scriptura) linguam suam, custodit animam suam. Et alibi perfectus est vir.

6 Item † in lingua tam sapiens, quàm insipiens dignoscitur. Vnde versus. Impurus sermo non puri pectoris index. Qualis enim quisq; est, talia dicit, agit. Caueamus etiam ne iniustè iudicemus. Sed iux. tex. in c. 2. de de reg. iur. lib. 6. semper accipiamus in bonam, quæ in malam, & in bonam partem accipi possunt. Qui enim iudicat, non Principi, non Regi, sed Deo furtum facit. Dominus (inquit Apostolus) est qui iudicat. Et Saluator prohibens iudicia ait. Nolite iudicare, & non iudicabimini.

SVMMARIVM.

1 *Cupiditas omnis irrationabilis prohibetur per nonum præceptum, & irrationabilis dicitur dupliciter.*

2 *Appetere superfluo desiderio, præsertim si ex eo sequatur actualis transgreßio, peccatum est mortale.*

Appetitus alienæ gloriæ prohibitus per hoc nonum præceptum.

3 *Appetitus rerum alienarum merito prohibitus, & id quibus rationibus.*

4 *Hominum genus, qui desiderio habendi laborant, qui.*

6 *Concupiscentia, quæ regnat in corde, nono præcepto prohibetur, quæ ex conditionibus personarum diuersum nomen sortitur.*

7 *Cogitationum numerus explicandus, & continua cogitatio, non plura, sed vnum est peccatum.*

De nono, & decimo præcep. Decal. Cap. CLXV.

1 NOno præcepto † prohibetur omnis cupiditas rerum alienarum, quæ si irrationabilis est, mortalis culpa dicitur. Irrationabilis vero tripliciter dicitur. Et primo, quando quis animo deliberato appetit aliquid notabile alienum modo illicito, puta non dato precio, vel re non petita, vel appetit aliquod illicitū quærendi, vt beneficium ecclesiasticum, cum sit indignus, quod quando fit peccatum mortale, diximus supra 7. præcep.

2 Vel peccatum † esset mortale, etiam appetere superfluo desiderio, quod est, quando quis deliberaret potius admittere aliquod mortale, quàm non consequi diuitias. Vel qn̄ ex isto appetitu fit aliqua actualis transgressio, vt quia deierat, aut blasphemat, vel percutit iniustè, Sylu. in verb. Auaritia. quæst. 1. si vero cupiditas est rationabilis, est venialis. Vetatur etiam hoc præcepto alienæ gloriæ appetitio. Vnde qui desiderat domum, aut dignitates, contra hoc præceptum facit. Quinimo non solum magna, sed nec etiam parua, siue animata, siue inanimata concupiscere licet, vt pulchrè hic per Cathe. Rom. & meritò horum

3 † concupiscentia prohibetur, tum quia nullum terminum habet, sicut in eccl. dicitur. Auarus nunquam implebitur pecunia. Tum etiam, quia aufert quietem, quæ

multum desiderabilis est, sicut habetur in eccl. Saturitas diuitis non sinit eos dormire, & Dominus diuitias spinis comparauit. Tum quia gignit in diuitibus inutilitatem, quare in eccl.c.14. habetur. Viro tenaci, & cupido sine ratione est substantia: nõ enim sunt vtiles sibi, vel alijs, sed tantum eis vtuntur cõseruando. Tollit etiam iustitiæ æquitatem. Hinc Exo.22. Ne accipies munera, quæ etiam excecant prudentes, & subuertunt. Necat præterea charitatem Dei, & proximi, quia secundum Aug. vbi cupiditas ibi nulla charitas.

4 Hoc † autem vitio, pleriq; homines laborãt, vt sint negotiatores, qui emunt vili, quo carius vendere possint, milites, qui bellum expetunt, vt furari eis liceat, medici, qui morbos desiderant. Iure cõsulti, qui litium copiam concupiscunt, artifices quæstus auidi, qui alienæ laudis sunt cupidi non sine alterius famæ obtenebratione.

5 Sed decimo † præcepto prohibetur concupiscentia illa, quæ in corde regnat, per consensum, quæ nomen sortitur à qualitate personæ, quæ concupiscitur, vt in peccatis carnalibus si concupiscitur nupta, dicitur adulterium. Si soluta, fornicatio, & sic de singulis, quæ quidem circunstantiæ confitendæ sunt, vt supra in sexto præcepto diximus.

6 Est etiam † explicandus numerus cogitationum, quoties videlicet peccator habuerit huiusmodi cogitationes ad aliquam, quia toties peccauit mortaliter, si per interualla temporum hoc fecerit, videlicet ex consensu rationis desiderat fornicari cum aliqua, postea vero in aliquo negotio se occupat, puta in regimine domus, & exinde iterum deliberat fornicari, peccat denuo mortaliter. Sed si continuo versatur in tali cogitatione, vnum tantum peccatum est, sed tanto grauius, quanto diutius perseuerat in cogitando, Arch. Flor. in summ. in 9. præcep. de luxuria mentali. Et hæc breuiter circa decem præcepta legis dicta sufficiant.

Finis Secundi Libri.

DECISIONES AVREAE CASVVM CONSCIENTIÆ.

D. IACOBO DE GRAFFIIS A CAPVA, Monacho Cassinensi, Authore.

Liber Tertius.

SVMMARIVM.

1 *Pœnitenti solertia confessoris vt succurrat interrogationib. necesse est.*

2 *Domini temporales de suarum rerum dominio, & de vectigalibus primũ in confessionibus interrogandi.*

3 *Collecta an nimis grauia iniustaq; imponant, officia an rectè conferant, vniuersitatis bona an vsurpent, interrogandi.*

4 *Seruitia personalia indebita an exigant, interrogãdi. Et singulares interrogationes ad dominos temporales spectãtes ad numerum 31. ascendentes, vide vsque ad fin. cap.*

5 *Donatiua dominis temporalibus quibus casibus liceat subditis imponere, & exigere.*

6 *Donatiua in casibus permissis ita sunt exigenda, si sit Reipublicę vtile, nec domino facultates suppetant.*

7 *Domini temporales cogentes subditos filias suas tradere nuptui, & peccant, & sunt excommunicati.*

8 *Domini temporales propter iniquam sententiam ad restitutionem tenentur præter peccatum.*

De dominis tẽporalib. Cap. I.

1 QVoniam † sæpè, vt pœnitens, pudore suffusus, timore victus, aut ignorantiæ caligine hebetatus, aut tandem malitiæ fraudibus deceptus, nonnulla, quę ad internoicẽdum peccatorum discrimen faciunt, prætermittat, aut reticeat, ideo necesse est vt huic malo subueniat, ac prospiciat solertia confessarij, qui opportunis quibusdam interrogationibus studere debet ex ore pœnitẽtis elicere ea, quæ ad integritatẽ, & summam totius veræque confessionis pertinent. Meminisse vero debet, vnicuiq; statui suas interrogationes conuenire, ne forte interroget militem de his, quæ mercatoris sunt. Et vt à dominis temporalibus incipiamus, sic enim decere videtur.

2 Primo, † interroget de dominio iustè ne, an iniustè adeptus sit.

Secundo, si exigunt collectas, vel vectigalia indebita, vel instituta ob aliquod, qđ non fit, vt propter securitatem viarum, quæ non sunt securæ, tunc enim tenentur illud male extortum restituere, & hoc possunt vti remedio, vt remittant suis subditis aliquam seruitutem perpetuam, vel dent aliquam immunitatẽ, vel faciant aliquod hospitale, vel dent aliquam eleemosinam de consensu creditorum, Sylu. in verb. Restitutio. 3. num. 5. vers. 12.

3 Tertio, † si in collectis subditi sint nimis grauati, nam si contra iustitiã subditis imposuerũt, mor. & tenẽtur ad restitutionem.

Quarto, si dant officia ijs, de quibus pręsumitur fuisse inutiles, vel iniustos, vide supra c. 8. in 2. par. 7. præcep.

Quinto, si vendunt publica officia cum grauamine subditorum.

Sexto si sciunt maleficia, & possunt prohibere, & nõ prohibẽt, vide supra in 2. par.

Septimo, si vsurpant quæ sunt vniuersitatis, nam tenentur vna cum fructibus restituere etiam ea quæ sunt particularium.

4 Octauo, † si seruitia personalia indebita exigunt.

Nono, si dãt subditis minus ea iusta mercede, quam quidem dedissent aliis non subditis,

ditis, cum eundem laborem subeant subditi, quem alij, qui non sunt subditi, non obstante constitutione, vbi fuit facta taxatio, Anno scilicet 1483. eo enim tempore valebat granis octo modius frumenti, & hordei quinque, & vinum septem cum dimidio, vnde sunt cogẽdi domini, seu Barones ad restituendum, alias non absoluendi.

Decimo, si à suis subditis volunt aliquid sibi dari, quod iure sibi non competit, aut si litem habeant cum subditis de aliqua re recuperanda, v.g. de gabella, passu, aut nemore, & ob id procurant aliquod dãnum illis, vt à Regia curia mittantur milites hospitio, nam tunc tam ipsi, quam consultores tenentur de omnibus damnis.

Vndecimo si à suis subditis voluerint aliquod donatiuum, nempe, pro fascia sui infantis, vel pro matrimonio contracto, quia
5 † adiutorium dominis licet tantum petere in his casibus, videlicet in redimenda persona domini, si forte seruus factus fuerit, p faciendo filio milite, quod hodie commutatũ est in faciendo filio doctore, pro collocanda filia, vel sorore, ita glo. in l. placet versi. canonicum. C. de sacr. san. eccl. quam gl. Boer. q. 126. nu. 2. in fi. extẽdit etiam posse peti pro filia, quæ religionem ingreditur. Vel pro emenda terra, vna tantum vice, pro seruitio Regis, vel exercitus eius, moderatè tamen secundum qualitatẽ, & quantitatem bonorum, quæ tenentur subditi à dominis, facit tex. 10. quæs. 3. cap. vnio. circa medi. de censi. c. cum Apostolus. §. prohibemus. Et ita habetur in constit. Regni. Quam plurimum de adiutor. exig. ab homin. Om-
6 nia † tamen intelligo sub hac regula, quando domino occurrit aliquod Reipubl. necessarium, vel vtile, ad quod propriæ facultates non suppetunt, tunc [illegible]igere potest à subditis, ita Sylu. in verb. Dominium. q. 5.

Duodecimo, si cogunt subditos, vt gratis colant suos agros, vel si permittũt mala, vt vsuras.

Decimotertio, si parte ius petente condonant offensam.

Decimoquarto, si subditos volentes domicilium transferre bonis spoliant.

7 Decimoquinto, si † filias suorum subditorum cogunt alteri nuptui tradere: nãm præter mor. sunt excommunicati, ab episcopo absoluendi, ita Cath. Neap. lib. 3. cap. 11. versic. 80.

Decimosexto, si venando segetes, & alia agrorum semina conculcant.

Decimoseptimo, si homicida atque incarcerationes ex ira, aut odio faciunt, vel fieri permittunt.

Decimooctauo, si nimis duri ad parcendum in quibus potuerunt, quia aliquando peccatum est.

Decimonono, si neglexerunt facere iustitiam.

8 Vigesimo, si † iniustè iudicauerunt, quia præter mor. tenentur ad restitutionem.

Vigesimoprimo, si circa honores nimis ambitiosi fuerunt, & ob consequendos honores si fuerunt parati facere malum.

Vigesimosecundo, si suis officialibus suas mercedes non soluerunt, quia vltra mortale tenentur satisfacere.

Vigesimotertio, si propter hoc faciliores fuerunt ad delinquendum.

Vigesimoquarto, si miserabiles personas noluerunt audire.

Vigesimoquinto, si ancillas, vel subditas deflorauerunt.

Vigesimosexto, si corrupti pecunia aliquem indebitè condemnauerunt.

Vigesimoseptimo, si sua bona inutiliter impenderunt.

Vigesimooctauo, si dicunt suis officialibus, quod vulgo dicitur. Che se procaccia, nam vltra mor. de male acquisitis tenentur ipsi successiuè ad restitutionem.

Vigesimonono, si malos homines in officiales posuerunt.

Trigesimo, si in distribuendis officiis ab officialibus aliquid mutuo acceperunt, quia vsura est.

Trigesimoprimo, si indebitas operas à suis subditis exegerunt, maximè in diebus festis.

SVMMARIVM.

1 *Episcopis peculiares interrogationes faciendás per confessarios. num. 32. vide vsque ad finem cap.*

2 *Episcopi quæ ad officium episcoporum pertinent minime, quæ ad dignitatẽ vero possunt alteri committere.*

3 *Episcopis extra territorium suum insignijs vti ex priuilegio tantum licet, & verba priuilegij quomodo intelligenda.*

4 *Episcopus, vel Archiepiscopus cessante*

sante priuilegio non possunt vti insignijs designantibus officiũ seu administrationem, possunt tamen nonnulla agere, vt nu. seq.

6 *Archiepiscopus in locis exemptis suæ prouinciæ quinque facere potest, & quæ.*

Archiepiscopus delationem Crucis nõ habet in loco exẽpto sine priuilegio.

7 *Domicilium habere quis potest in pluribus locis, & vbi religiosi domicilium habere dicantur.*

8 *Ordinis collatio clericis alienis non fit sine licentia epi loci suæ originis.*

9 *Episcopus non debet quẽquam ad sacros ordines admittere, nisi is habeat vel beneficiũ, vel patrimoniũ.*

10 *Patrimoniũ an ordinato oporteat esse assignatum in titulum, & an, & quando illud vendi possit, nu seq.*

12 *Episcopus titulum in spe habentem ordinare non potest.*

13 *Ordines vel beneficia illiteratis conseruare non possunt episcopi, secus de parum scientibus.*

14 *Episcopi non possunt nisi statuto tempore ordinare, & iuxta ætatis tempus in ordinando requisitum.*

15 *Consecrari non virgines pro virginibus minime possunt, & qualis intelligatur hæc virginitas, & quid de violatis per vim.*

16 *Episcopus qualem presbyteris, & qualem laicis se in verbis, & actibus præstare debeat.*

Episcopus laicum fratrem vel filium, & laicus patrem vel dominum appellare debet episcopum.

17 *Papa quando modo fratrem, modo filium Cardinalem appellare debeat.*

18 *Monachus factus episcopus à quibus obligationibus absoluatur.*

19 *Episcopus quo tempore fructus, & quo episcopatum amittat, nisi sit consecratus.*

20 *Episcopi non residentes sine causa legitima quas pœnas incurrunt.*

21 *Causa legitima non residendi quæ.*

22 *Charitatiua subsidia non nisi ex causa rationabili possunt episcopi petere.*

23 *Subsidia charitatiua possunt Principes ex causa imponere, & id quibus casibus liceat.*

24 *Causas septem, ex quibus charitatiua subsidia imponi possunt, vide vsque ad num. seq.*

25 *Causæ imponendi subsidia ita demum admittendæ, cum prælato non suppetunt facultates.*

26 *Subsidij charitatiui quantitas arbitrio iudicis remittitur.*

De episcopis. Cap. II.

1 PRimo. Interroga † si recusant prelaturam iniunctã à superiore per præceptum, nec requiritur vt sciant se sufficiẽtes esse, sed vt ipsis non constet de opposito: possunt enim petere absolutionem ab officio, si videat animas sibi subiectas nõ proficere suo vel subditorum defectu, vel per alium melius regi posse.

Secundo. Si gregem deserunt personaliter, videntes quod subditorum salus præsertim pastoris præsentiam exigit, & non resident, præterquam in casibus, & tempore in Concil. Trid. concessis.

Tertio. Si non quærunt defectus subditorum, vt corrigantur, quando fama, vel merito quid aliud mouere eos debet.

2 Quarto. Quãdo dant authoritatẽ † non episcopis in his, quæ propriè pertinent ad officium episcoporum, vt ordinare, chrismare, ecclesias consecrare, & similia, nam talia non possunt cõpetere inferiori etiam ex consuetudine, vt in cap. quanto, de consue. quia in eis deficit ordo episcopalis. Possunt tamen concedere, & committere inferiori ea, quæ pertinent ad dignitatẽ episcopalem, vt cognoscere de causa matrimoniali, cap. ordinis, de præscri. glo. & do. Ant. & Abb. in c. literas, de restit. spol. Item dare indulgentiam, & alia, de quibus in c. accedentibus de exces. præl. Item possunt committere ea, quæ sunt iurisdictionis, vt cognoscere de causis clericorum. 16. quæst. 2. visis.

2. visis. Abb. in dicto capit. Accedentibus.

3 Quinto. Qui insigniis † denotãtibus superioritatem vterentur in loco extra suum territorium; nam non possunt; Cum hoc tendat in præiudicium aliorum, ne videantur plures prelati in eodem loco, nisi ex priuilegio, quo casu tenor priuilegij est inspiciendus, & seruandus, quia intantum extenditur priuilegium, inquantum in eo reperitur expressum, & non vltra c. vt Apostolicæ de priuil. lib. 6. Et si in priuilegio dicitur ꝙ prælati vtantur insignibus extra suum territorium, & in omni loco, intelligi debet, dummodo illis non vtantur præsentib. eorum prælatis, ita glo. in verb. Dignitatem in c. vt Apostolicæ, de priuil. lib. 6. quam opinionem tanquam veram approbat Arch. & Io. Mo. & Phil. Fran. in d. c. vt Apostolicæ: priuilegia enim tãquam odiosa, & præiudicatiua iurisdictioni ordinariæ debent restringi, & potestas ordinaria tanquã fa-

4 uorabilis ampliari. Hinc infertur, † cessante priuilegio nõ posse episcopum, vel Archiepiscopum vti insigniis, quæ designant officium, seu administrationem, sicut est palliũ in Archiepiscopo, vel mitra, & baculus in episcopo sine speciali licentia Papæ, de vsu pall. ex tuarum: nec posse vti aliis episcopalibus exercendo aliquid de re, aut chrismate, vel absoluere ab excõmunicatione sine licentia illius diœcesani, 9. q. 2. per totum.

5 Posse † tamen sine exercitio officij iurisdictionis cantare missam, prædicare, vel quid simile, pro hoc, quod no. 6. q. 3. c. scriptum, & de vsu pall. c. fin. Zabar. in clemen. vni. num. 11. de for. compet. Posse etiam vti insignibus denotantibus dignitatem, vel perfectionem non persona insignita, vt est delatio annuli, celebratio in pontificalib. vt etiam est deportatio caudæ, quæ nõ denotat superioritatem, sed grauitatem, vt inquit Syl. in verb. Patriarcha. ver. Tertium.

6 Archiepiscopus † vero in locis exemptis suæ prouinciæ quinque facere potest, vt inquit tex. in cle. fi. de priuil. Primum, potest ante se crucem deferre. Secundum, benedicere solemniter populum. Dicẽs sit nomen Domini, &c. Tertium Diuina officia priuatim, vel publicè audire. Quartum celebrare etiam in pontificalibus cum pallio. Quintum facere in sua præsentia sine pontificalibus celebrare. Sed notandum quod id, quod diximus ꝙ delatio crucis non sit contentiosæ iurisdictionis, est tamen insigne sapiens superioritatem, ideo nõ potest vti Archiepiscopus in loco exẽpto cessante priuilegio, quod tamen conceditur ex priuilegio huius clemẽtinæ. ibi. Duximus concedendum. Sextum. Si ordines confert clericis alienis sine licentia sui superioris, quãuis conferendo character imprimatur, Syl. in verb. Ordo 3. quæst. 3. Superior autem in hoc casu intelligitur episcopus, de cuius diœcesi est oriundus is, qui ad ordines promoueri desiderat, seu in cuius diœcesi beneficium obtinet ecclesiasticum, seu habet, licet alibi natus sit, cap. cum nullus de tempo. ordi. lib. 6.

7 Domicilium autem potest quis habere in plurimis locis. ff. ad municip. l. assumptio. §. iuris prudentibus c. ex parte de for. compet. quod verum est si in vtroque se æqualiter collocauit, de sepult. c. 2. Alias ibi dicetur habere domicilium, vbi maiorem partem rerum suarum habet. ff. ad munic. l. eius. §. fi. glo. in c. cum nullus de temp. ord. Religiosi vero dicũtur habere domicilium, vbi morã trahunt etiam si inde non sint oriundi quo ad potestatem recipiendi ordines etiam si inde non & dicuntur ciues ciuitatis, vbi est monasterium, vt tenuit Bart. in l. 1. ff. ad munic. Franc. in c. cum nullus de tẽp. ordi. lib. 6. nisi sint exempti, quia sufficit licentia sui prælati, Sylu. in verb. Ordo 3. q. 2.

8 in fi. Igitur † ad conferendos ordines clericis alienis requiritur licentia episcopi, de cuius diœcesi est oriundus is, qui ad ordines promoueri desiderat, seu Vicarij generalis episcopi, vel Capituli sede vacante, d. c. nullus de temp. ord. lib. 6. quæ quidem licentia debet fieri in scriptis, quæ alio nomine vocantur literæ dimissoriæ.

9 Septimo † si quempiam ad sacros ordines admittunt, nisi beneficium habeat, vel patrimonium, quo sustentari possit, iuxta tex. in c. si episcopus de præb. lib. 6. & habetur in Concil. Trid. ac per Sotum in 4. sent. distin. 25. q. 1. ar. fi. col. fi. & alibi inquit idem Sotus. Nulli ordinari deberent, nisi qui suis fructibus viuere possent, & qui ecclesiis seruire sufficerent, nam admittere ad sacerdotium illos, qui non nisi mẽdicatis eleemosinis victitare possunt nefas est. Sed quærit

10 Io. And. in d. c. si episcopus. An sufficiat † vt ordinatus habeat tãtum patrimonium, vel requiratur, vt illud sit sibi assignatum in titulum, idest, vt sit expresse promotus ad titulum sui patrimonij. Et respondet ꝙ debet sibi expresse assignari in titulum, quia tunc transit in rem ecclesiasticam, & vendi non potest.

potest. Quod secus esset quando non fuisset sibi assignatum in titulum, quia tunc vẽdere posset sine episcopo. Ita voluit Io. Andr. ibi secundum Dom. in d. c. si episcopus.

11 Sed quid † si ordinatus ad titulum patrimonij consequatur postea beneficium, an licite poterit disponere de patrimonio ꝑ vt vult, & resp. Imo. ꝙ sic. in c. tuis de præb. quia tunc, cesset ratio. Imo voluit ibi gl. no. in verb. sustentari, ꝙ si ordinatus ad titulum patrimonij non potest ex illo integraliter necessaria vitæ percipere, ꝙ episcopus suppleat debeat, quod nota. Itẽ † quæritur, an

12 liceat episcopo ordinare habentem titulũ non in re, sed in spe. puta si habeat literas expectatiuas ad beneficium. Resp. ꝙ nõ. Secus si iam fuisset adeptus beneficium, licet fructus alteri debeantur, q̃a talis de illo sustentari debet, vt not. in c. si tibi cõcesso de præb. Et idem sequitur Lapus in d. c. si episcopus, dicens, ꝙ talis debet habere medietatem redditũũ, de quo in ex. suscepti Io. 22. Ista Phil. Franc. in d. c. si episcopus de præben. lib. 6.

Octauo. Si ordines, vel beneficia ecclesiastica conferunt absq; vllo præuio examine, & delectu, vel conferunt indignis, Sotus qui super. v. g. illiteratis, secundum Innoc. in c. cum in cunctis, de elect.

13 Illiterati †. n. ordinari non possunt, c. præcipimus dist. 34. c. illiteratos 36. di. c. fin. de temp. ordi. lib. 6. Poterunt tamen promoueri parum scientes, si spes est, ꝙ possint proficere, vt si sint iuuenes, de quibus spes est vt studeant, & doctiores fiant, d. c. fi. de temp. ord. lib. 6. Nisi sint monachi; quia cõtẽplatione magis indigent quàm scientia, facit quod legitur, 16. q. 1. vbi dicit Io. ꝙ sufficit monacho si sit bonus, licet sit illiteratus, Sylu. in verb. clericus vndecima, nume. primo, versic. primo.

14 Nono. Si ordines † conferunt non statutis à iure temporibus, secundum Conc. Triden. Sess. 23. cap. 8. vel ordinem subdiaconatus ante 22. & Diaconatus ante 23. & presbyteratus ante 25. ætatis suæ aunum, ead. Sess. cap. nullus.

15 Decimo. Si † consecrant non virgines vt virgines. Per virginitatem hic intellige, carnis integritatem, ne putet quis puellas integras carne, mente autem, & negligentia, seu complacentia pollutionum delectabilium corruptas à consecratione repellẽdas esse, eo prætextu ꝙ irreparabiliter amisissent virginitatis virtutem: possunt. n. consecrari, quia sunt verè virgines secundum statum, licet non secundum virtutem, Caie. in verb. Virginum consecratio. Sed an possit violenter corruptas consecrare? Dic ꝙ non licet virginitatem, vel aureolam non perdant: quia difficile est tunc voluntatem ita reniti, vt aliquem consensum non eliciant, vnde cum plenè de eius voluntate constare non possit ecclesiæ, statutum est vt humiliter à consecratione abstineant. 32. q. 5. c. ille autem, 16. q. 1. si quis iratus. Sylu. in verb. Consecratio virginum q. 1.

16 Vndecimo. Si † episcopus non honorat canonicos, vel presbyterum, quod dẽt facere. Hinc non dẽt sedens episcopus pati presbyterum stare. 95. dis. episcopus in quolibet. Item debet eum in domo habere collegã, sed in ecclesia debet sedere sublimior. In itinere vero debet præcedere, & presbyter sequi, ead. dist. Non oportet. Sicq; debent se inuicem honorare, ead. dist. esto subiectus, qđ nota contra episcopos elatos. Debet etiam episcopus honorare laicum, vnde loquens, aut scribens debet eum appellare fratrem, & nõ filium, secundum glo. in d. c. Esto subiectus. Ipse autem episcopus debet à laico appellari, pater, aut dominus, non frater, c. cum clerici, de verb. sign. c. grauè, de exces.

17 præl. Papa † autem debet appellare Cardinalem fratrem, si mixtim loquatur, sed si separatim, debet appellare filium, nisi sit episcopus Cardinalis, qui semper est appellandus frater. c. 1. & ibi gl. de offic. leg. lib. 6.

18 Duodecimo. Si † Monachus factus episcopus non recitat officium clericale, nam absoluitur ab officio monachali, secundũ glo. in cle. 2. de celeb. miss. Absoluitur etiam ab ipsa regula quo ad ieiunia ab ipsa inducta, non autem quo ad ieiunia inducta ab ecclesia, vel in vigilijs. ita glo. 16. q. 1. de mona. Absoluitur etiã vt possit comedere carnes, vt ibi voluit glo. nisi possit abstinere à carnibus sine scandalo, de consecr. dist. 5. glo. in c. carnem. Absoluitur etiam à primo monasterio in hoc; quia illud, quod sibi quærebat, quærit nunc ecclesiæ, ad quam est translatus. 18. q. 1. statutum. Non autem absoluitur ab essentialibus regulæ, vt diximus super. in 4. præcep.

Decimotertio. Si non visitent, & in visitatione non inquirunt, & prouiderunt vt debent.

19 Decimoquarto. Si † non sit consecratus intra tres menses, quia perdit fructus ipso iure, & nisi intra alios tres consecretur perdit

perdit etiam ipso iure episcopatũ,iux.Concil.Trid.c.2.Sess.23.de reform.

Decimoquinto. Si non instituunt prædicatores in ecclesia, vel inhabiles.

Decimosexto. Si non prouident de idoneis ministris.

Decimoseptimo. Si negligunt executionem legatorum ad se deuolutorum.

20 Decimooctauo. Si non † resident in suo episcopatu, quia ad illam tenentur de iure diuino, ex Concil. Trid.c.1.sess.26.de refor. Vnde contrauenientes vltra peccatũ mortale, & pœnas per canones statutas, pro rata temporis absentiæ non faciũt fructus suos,& eos perceptos non possunt tuta cõscientia retinere, immo tenentur ecclesiæ fabricæ, vel pauperibus erogare. Ita Concil. Trid. vt supra.

21 Causa vero legitima † non residendi ex eodem Concilio esse potest, cum id Christiana charitas,vrgẽs necessitas,debita obedientia, ac euidens ecclesiæ seu Reipublicæ vtilitas postulat, quæ tamen approbanda est à Summo Pontifice,aut metropolitano: vel eo absente, ab antiquiori suffraganeo residente,vt ibi per Conc.Trid.illud tamen semper obseruãdum vt tempore, quo quis excusatur à residentia beneficium debito nõ fraudetur obsequio, & subditi bene gubernentur, Nauar.c.25.nu.121.

Decimonono. Si non faciunt Chrisma singulis annis.

Vigesimo.Si non dispẽsant redditus suos pauperibus,& ecclesiæ, vt debent:cum sint patrimonium Iesu Christi. cap.cum secundum, de præb.

Vigesimoprimo. Si negligunt, vt magistri instituantur iux.Concil.Trid.

Vigesimosecundo. Si permittunt notarios petere salarium ab ordinatis.De potestate vero episcopi circa absolutionem,vel dispensationem vide sup. in 1.par.de potestate confes.

22 Vigesimotertio.Si † sine rationabili causa peterent charitatiuum subsidium, quod est munus extraordinarium, & debet peti ex manifesta,& rationabili causa cum charitate, c.cum Apostolus. §.prohibemus de censi. Alias multum longe à materna pietate videretur,si prępositi subditis suis graues existerent, quos in cunctis necessitatibus pastoris debent more fouere, vt inquit gl. not. in extr.con.1.verb. charitatiuum de censi. Hoc autem Summus Pontifex,& alij prælati inferiores possunt à subditis petere, c.conquerente in fi. de offi. ordi.d.cap.cum Apostol.§.prohibemus, & ibi not. per oẽs.

23 Possunt † etiam Christianissimi Principes ex causa imponere ista charitatiua subsidia,Bal.in l.neminem.C.de sacrosan. eccl. D.Tho.in epistola, quam scripsit ad Ducissam Brandatiæ,vbi aliqui casus enumerantur in quibus possunt peti.v.g. tempore necessitatis, vt quando vellent tradere filiam nuptui, vel religioni, vt supra diximus,cap. præcedenti. Quando tamen imponit subsidium charitatiuum Sum. Pontifex,ad illud tenentur etiam Cardinales pro beneficiis, quæ tenent vt administratores.Et quædam alia circa subsidium Papæ, vide per Ludouic. consilio 498.

24 Causæ † autem quibus episcopi, & superiores, non autem cæteri prælati inferiores possunt illud petere sunt in arbitrio iudicis, ita glo.in d.§.prohibemus, quam glo. secutus est Gramma. decis.88.nu.3.Card.in cle. 1.§.1.versic.3.quæro,de excess. prælat. Qui quidem iudex tunc eam iustam, & rationabilem esse arbitrabitur, quando episcopus, vel Archiepiscopus consecrãdus esset, ita post Isern.Gramm.in d.decis.88.Secũda causa est, cum agitur de recuperandis ecclesiæ bonis, vt respondit Gemin.consi.74. quem secutus est Boerius. 134. nu.2. Tertia causa est, vt cum pro ecclesiæ summa vtilitate, & necessitate esset emendum aliquod castrum, vel oppidum ad expellendos, vel procul arcendos inimicos,ita respõdet Oldradus consil. 104. quem secutus est etiam Boerius. d.q.134. nu.2. & Marinus Freccia, de feu.lib.2.pag.172.num.24. Quarta, cum prælatus ad Concilium generale à Summo Pontifice vocatur,Inno.in c.1.de sta.mona. not.10.q.3.vnio.Boer.d.q.nu.2.Quinta,cum prælatus à Rege vocatur pro seruitio exercitus Regis, glo.in d.c.vnio,vers.pro regiis. Card.in cle.1.§.1.col.2.de excess.præla.Sed isti potius loquuntur, quando causa est ecclesiæ, non autem exercitus,Abb. in d.cap. Cum Apostolus num.5. Sexta,quando Rex hospitatũ venit in domo episcopi, vel pręlati,ita Archid.in d.cap.vnio, Apostilia ad Abb.in d.c. cum Apostolus. Septima causa est, quando lis magna mouetur ecclesiæ, nam tunc subsidium potest petere pręlatus, ita Card.in d.cle.1.§.1.col.2.versi.2.quæro, de excess.prælat.Aliæ autem causę ponuntur per Oldradum consil.205. quod incipit.

25 Circa † propositam quæstionem.Declarantur autem dictæ causæ, quando prælatus

tus non potest ex suo proprio ferre onus, quoniam impotens reperitur absq; sua culpa ad faciendas illas expensas, ita Card. in d.cle.1.§.1.versic.3. oppono. Hinc Boer. q. 134. num.9. decidit tunc demum concedi exactionem subsidij pro aduentu prælati, & solutionis bullarum, aliorum onerum, cum fructus vnius anni suæ prælaturæ non sufficiunt.

26 Verum † quantum istud charitatiuũ subsidium sit exigendũ, iudicis erit arbitrium, arg.10.q.3.c.quia cognouimus, & 11.q.1. si clericus, Card.in d.cle.1.§.1.col.2.Soci.iun. consil.16.nu.3.lib.3.qui quidem iudex illud cõstituere potest iuxta qualitatem loci,annui redditus, expẽsarum ab episcopo fiendarum, similibusq; adhibitis circumstãtiis, iux. tex.in l. in fundo. ff. de rei vendic.

SVMMARIVM.

1 *Clerici, qui sint, qui habitum & tonsuram deferre teneantur.*

2 *Clerici, an sufficiat, si alterum deferant, vel habitum vel tonsuram.*

Tonsura quid, & qualis sit, vide remißiuè.

3 *Vestis talaris presbytero deferenda qualis, & quid de pallio.*

4 *Clericis ex causa rationabili licet intrinsecus, et extrinsecus sericas vestes ferre.*

5 *Beneficiarij etiam simplices, habitum, & tonsuram deferre debent.*

6 *Beneficia simplicia poßidentes si sint coniugati an teneantur habitum, & tonsuram deferre, an etiam pensionarij si sint exempti, & nume. 10. & 16. quid de militibus pensionarijs.*

7 *Milites D. Benedicti Hierosolimitani an teneantur ad tonsuram & habitum, & quid stante priuilegio.*

8 *Clausula derogatoria apposita per conditionem legis operatur effectum in qualibet lege contraria.fallit tamen vt hic.*

9 *Beneficia simplicia tenua habentes ad habitũ, & tonsuram ferendam sunt obligati.*

11 *Canonicus sacris initiatus, licet adhuc nõ sit beneficiarius, tenetur ad habitum, & tonsuram.*

12 *Supernumerarij ad canonicos in sacris constituti an teneantur ad habitum.*

13 *Clericus fructus beneficij non percipiens, an & quando excusetur ab habitu.*

14 *Papæ familiares actu seruientes an teneantur ad habitum ferendum.*

15 *Constitutio Sisti V. quo ad deferẽdum habitum an obliget ad peccatum à die scientiæ. & nu. seq.*

17 *Legem Dei obligare à tempore scientiæ, quomodo intelligatur.*

18 *Habitum non deferentes post publicationem constitutionis, idque ex ignorantia an incidant in pœnas.*

19 *Clericus in terris infidelium metu habitum deponens, eorumq; signum assumens, peccat.*

20 *Habitus an iugiter omniq; temporis momento sit deferendus.*

21 *Absolui, an qui incidit in pœnas constitutionis, poßit à confessario antequam beneficium resignauerit, & num. sequen. & an alienare, vel fructibus vti. numero 23. & an liber sit à recitandis horis canonicis, numero 24.*

25 *Milites Romanæ curiæ charactere clericali insigniti an teneantur ad habitum deferendum, ex constitutione Sisti V.*

26 *Constitutio Sisti V. an extendatur ad clericos pensionarios, qui tempore reseruationis nondum habitum susceperant.*

27 *Clerici peregrinantes à deferendis vestibus talaribus excusantur.*

De

De Sacerdotibus, & clericis non deferentibus habitum, & tonsuram. Cap. III.

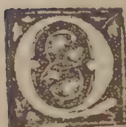

Quia peccatum est clericis non deferre habitũ, & tonsuram, ideo opere pretium esse duxi interpretari per nõnullorum dubiorum quęstiones constitutione. S.D.N.Sixti V.1588.Octauo quinto Idus Ianuarij de habitu & tonsura per clericos, seu milites beneficia, vel etiam pensiones obtinentes deferendis. Primum igitur dubium est.

1 Nunquid clerici † omnes habitũ, & tonsuram deferre teneantur. Resp. quòd non. Sed tantum beneficiarij, quamuis non sint in sacris, sed tantum habeant minores ordines, vel tõsuram, vel qui sunt in sacris ordinibus constituti, ita colligitur ex verbis ipsius constitutionis. Ibi præcipimus. Sylu. etiam notat in verb. clericus 2.nu.2. vers.1. Nauar.c.25.nu.100.versi.33.

2 Secundum. An † sufficiat clericis deferre habitum, tantum vel tonsuram tantum, vt euadant pęnas huius cõstitutionis. Resp. quòd vtrumque debent deferre, ita probatur per verba bullæ. Deferant omnino tonsuram, & habitum clericalem, & ratio est, quia cum hæc copula, &, ponatur inter diuersa, ad verificationem copulæ requiritur concursus vtriusque. l. si hæredi plures.ff.de cond.insti.gl.in cle.in plerisque, de elect. in 6. in verb.populo, tex.in cap.1.de cler.coniug. lib. 6. qui inquit quòd vt clericus gaudeat priuilegio clericali, debet deferre tõsuram, & vestes. Quid autem sit tonsura, & qualiter esse debeat, vide glos. ordinariã in clem.2. de vit.& hon.cler. vbi inquit, ꝙ est illa, quæ vulgo dicitur, la Chierica. Et hanc tonsuram, quam dicimus clericam, inquit ibi glo. quòd altiorem, & maiorem, atque rotundiorem debet habere monachus quàm clericus.

3 Tertio quæritur. Defert † clericus togam talarem, quæ vulgo dicitur la Suttana, non autem pallium, an incidat in hãc bullam? Et videtur quòd sic. Dum ibi dicitur vestes talares in numero plurali. Ego tamen non ita stricte intelligerem. Tum quia modicũ semper excusat a mortali, & per consequẽs si toga talaris non pertingeret vsque ad talos, non incidit. Tum quia intentio Sum. Põtificis videtur fuisse, vt ex habitu distinguãtur personæ ecclesiasticæ à laicis, quod fit per habitum, verum an sit vsq; ad talos, hoc parũ refert. Tum quia ita videtur esse in vsu ꝙ toga sit vsque ad tibias prope talos. Et ideo meo iudicio hoc sufficit de toga. Pallium vero vt genua cooperiat, eo magis, quia canones tantum de vna veste talari loquuntur, cap. Non liceat.23.distin. Ita etiam tenet Caiet. in verb. clericorum peccata.

4 Quartum. Num † sufficiat vestẽ extrinsecus deferre clericalem, & alias intus virgatas, idest sericis texturis variatas, dic ꝙ omnes debent esse clericales, facit text. in cap.si iudex de sent.excom. lib.6. Franc. in cap.de cleri.coniug.facit tex. in cap.1. 21.q 4. in fi.possunt tamen illam etiam extrinsecam absque peccato deferre ex causa rationabili, puta timoris, cap.clerici de vit.& hone. cler. vel scandali, eod. titu. Deus qui. vel nisi occultè tali veste vteretur, puta in cubiculo, vel in prandio, vel quia alia caret, vel in domo, quia domus rem secretã, & non publicam denotat, 6.quęst.1.ex merito sic etiam vestes rubeæ, & virides sunt prohibitæ, glos.in cle.2.vers.partita, de vita & hone. cler. quod intellige, quando publicè, non autem quando occultè deferantur.

5 Quintum. An † omnes beneficiarij etiã habentes beneficia, simplicia, idest non habentia curam animarum, si tales non sunt in sacris, teneantur habitum, & tonsuram deferre. Dic quòd sic per verba constitutionis, ibi etiam simplicia.

6 Sextum. Sed † quid si beneficia simplicia possidentes sint coniugati, Resp. quòd de iure tenebãtur deferre, dummodo contraxissent cum vnica, & virgine, si volebãt vti priuilegiis clericalibus, id est, priuilegio fori, & canonis, si quis suadente tex. est in c. vnico, de cleri. coniug. Hodie vero habitum, & tonsuram deferre tenentur, & si vti nolint dictis priuilegiis per verba bullæ, præsertim si vti velint.

Septimum. An extendatur dicta constitutio ad omnes clericos coniugatos beneficiarios, vel pensionarios, quamuis sint exempti, & immunes per aliqua priuilegia: vt non incedant clericaliter. Dic quod sic, vt patet in dicta constitutione.

7 Octauum. Vtrum † milites D. Benedicti Hierosolimitani, aut S.Iacobi teneãtur deferre habitum, & tonsuram clericalem, si beneficium ecclesiasticum simplex possident,

dent, non vt milites, sed vt clerici. Dic quòd sic, ibi, cæterum milites tenentur etiam recitare horas.

Nonum. Sed quid si talibus militibus ex priuilegio apostolico fuerit indultum, vt non deferāt habitum clericalem, Dic quòd eo non obstante tenentur: quia per hanc cōstitutionem derogatum est omnibus priuilegiis, vt in fine habetur.

8 Decimum. Sed an † clausula derogatoria apposita per cōditorem legis operetur effectum in qualibet lege contraria. Puta, Papa hic comprehendit omnes clericos beneficiarios, vel in sacris, atque etiam milites Hierosolimitanos beneficia possidētes vt clericos, derogando omnibus priuilegiis contrarium cōtinentibus. Respon. quod sic ita Franc. in cap. 1. de constit. lib. 6. num. 12. Quod tamen fallit secundum Fulg. in cons. 227. quod incipit, casus talis est. Quando in primo priuilegio essent verba. Non obstantibus quibuscunque priuilegiis, de quibus oporteret fieri expressam, & specialem mētionem; quia tunc per vltimam constitutionem non esset prima derogata, nisi fieret mentio de verbo, ad verbum. Dyn. in capit. quod semel, de regul. iur. lib. sexto, Franc. in d. capitu. 1.

9 Vndecimum. An † comprehendantur habentes beneficia simplicia tenua. Dic quòd sic, cum etiam teneantur recitare horas gl. in cap. clericus visum, dist. 91. vbi ob impotentiam non potuerint de habitu clericali prouidere: quia impossibilium nulla est obligatio. Sic nec quis excōmunicationē incidit si obedire nequit, Nauar. cap. 27. num. decimoquarto. Et nos infra, de sentent. excommunicatio.

10 Duodecima. An † teneantur deferre habitum pensionarij, quibus fuerunt assignati fructus, vel prædia ecclesiastica loco pēsionum, vel qui reseruauerunt sibi pensionem super quibusuis fructibus, seu prouentibus beneficiorum, vel super distributionib. quotidianis, ac emolumentis, & quid si essent ij clerici coniugati, vel milites pēsionarij. Respon. omnes istos præter vltimum teneri ad deferendum habitum, & tonsuram: dummodo duo concurrant, primum vt pensiones obtineant, vt clerici, nam si vt benemeriti, secus esset, quia tunc nec tenentur recitare officium beatæ Virginis, vt supra diximus in secunda parte, tertio præcepto. de hor. canon. secundū vt pensio excedat summam aureorum sexaginta de Camera, vt habetur in declaratorio huius constitutionis per eundem summ. Pontificem. pensionarij vero milites alicuius regulæ approbatæ tenentur deferre habitū suæ militiæ congruentem, quem intelligunt insignia crucis, vel numismata suæ militiæ propria.

11 Tertiumdecimum. Est † canonicus, nec beneficiarius, nec sacris initiatus, habet tamen stallum in choro, & vocem in capitulo. Expectans præbendam, vtrum comprehendatur in bulla, dic quòd sic. Dum dicit. vel ad habentes ius ad ea. Huiusmodi est canonicus. Etenim eo ipso, quòd quis est canonicus habet ius ad præbendam vacātem vel prope vacaturam, capitu. si postquam, de præben. lib. sexto, capitu. fin. de conc. præben. eod. lib. vbi Francus etiam notat, quòd appellatione beneficij ecclesiastici venit canonicatus.

12 Quartumdecimum. An † supranumerarij ad canonicos in mineribus ordinib. constituti teneātur habitum deferre. Dic quòd sic cum habeant quoddam ius præparatorium ad canoniam obtinendam, ita Abba. in capitu. cum M. Ferrarien. num. 31. de constitu. Idem dic de eo, qui post mortem episcopi, vel Abbatis obtinuit à Papa episcopatum, vel abbatiam, vel de coadiutore episcopi, vel Abbatis, qui episcopo, vel Abbate mortuis illa beneficia obtinuit. per eadem verba, ius ad ea. hodie tamen dicti regressus, & coadiutoriæ cum futura successione sunt prohibiti per Conc. Trident. sess. 25. de refor. cap. 7.

13 Quintumdecimum. Sed † quid si nihil emolumenti percipit clericus ex beneficio, vel quia non ipse, sed pater, vel amicus fructus beneficij percipit, vel neque ipse, vel alius capit, neque in futurum capere potest, vel quia omnes fructus beneficij in pensionem alteri dat, vt beneficio renunciet. Respon. ꝙ in primo, & tertio casu non excusatur, cum etiam ad horas teneatur, vt diximus supra in 3. præcep. Verum in secundo sic, modo non sit negligens in percipiēdo fructus, ita Nauar. capitu. vigesimoquinto, num. 103. & nos supra, sic etiam habetur in declaratorio huius constitutionis, quòd pēsionarij non tenentur deferre habitum, quāuis excedat summam aureorum. 60. si cum effectu non perceperint, facit tex. in c. perpetuo, de elect. lib. 6. nisi per eos steterit quin minus percipiant, vel exigant.

14 Sextumdecimum. An † extendatur dicta constitutio ad familiares in palatio Papæ

actu seruientes. Resp. quòd non, vt habetur in bulla, atq; in ipsius bullæ declaratione.

15 Decimumseptimum. Num † hæc constitutio obliget quo ad peccatum in foro cõscientiæ à die scientiæ, licet sit adhuc infra tempus ad non gestandum habitum quoad pœnas, per verba bullæ. Lapso huiusmodi tempore. Dic ꝙ sic. Si potuerit clericus voluntatem sum. Pontificis executioni mãdare: cum etiam de iure beneficiarius; vel in sacris constitutus teneatur habitum deferre, Syl. in verb. clericus, lo secondo, nu. 1. versic. 2. Nauar. c. 25. nu. 100.

16 Verum aliter sentirem † si non esset de iure peccatum. v. g. Est quidam, qui obtinet beneficium simplex ecclesiasticum, & incedit in habitu, & tõsura, deinde efficitur miles Hierosolimitanus, obtinet à Papa dispẽsationem, vt retento beneficio ecclesiastico possit incedere in habitu militari postea fuit promulgata præsens constitutio, tales obligans ad gestandum habitum clericalẽ, non obstantibus quibuscũque indultis apostolicis, tunc iste non tenetur à die scientię, si nondum est elapsum tempus præfixum à dicta constitutione, Sylu. in verb. lex. q. 6. Et

17 non obstat, quòd in foro Dei lex obligat † à tempore scientiæ iuxta glo. not. in capitu. 1. de rebus eccl. non alie. lib. 6. & nos late institu. in 4. parte, capitu. 9. quia illud procedit quando simpliciter promulgatur constitutio summ. Pontificis absque stato tempore, vt obliget; nam tunc in foro fieri post duos menses, & à tempore scientiæ, vt in casu nostro. Quare concludendo dico quòd nisi de iure esset peccatum mortale, non obligarem scientes ante elapsum tempus positum à sum. Pontifice.

18 Decimumoctauum. Quod † si post tempus elapsum ignorauerint constitutionem, an non obstante, quòd fuerit publicata, & ad valuas basilicarum posita, incurrant in pœnas habitum non deferentes. Resp. quòd non, quo ad peccatum mortale, tum ex verbis bullæ in fine, dum dicit præsumpserint. Quod verbum notat dolum, & temeritatem, non autem obliuionem, & ignorantiã, facit tex. in c. 1. capitu. monasteria, de vita & honesta cleri. & nos in prima part. capit. decimotertio, Tum etiam per glo. in capit. primo, de rebus eccl. non alien. libro sexto. Vbi qui citra culpam diutius post tempus elapsum ignorassent, excusantur. Quo vero ad pœnas exteriores, & in foro exteriori secus crederem.

19 Decimumnonum. An incidant † clerici in hanc constitutionem, si habitum nõ deferant ex iusta causa. Vide supra in ver. 4.

Sed an peccet clericus, qui trãseundo per terras infidelium nõ solum deposuit vestes clericales, sed etiam, infidelium signum assumpsit, vt illorum furorem declinaret, dic quód sic, Sylu. in verb. Apostasia, q. 1. & in verb. infidelitas Caietan. in verbo habitus omissio.

20 Vigesimum. Ad incurrendas † has pęnas quot dies sufficiant ad non deferendum habitum. Respon. quod semper tenetur deferre in publico per illa verba, Iugiter deferãt, verbum enim iugiter idest continuo intelligitur sine tẽporis interuallo, vt inquit Abba. in cap. cæterum, de rescrip. facit tex. in c. stipulatus sum damam. ff. de verborum obligat. cum simil. semper tamen modicum excusat à peccato, & per consequens à pœnis huius constitutionis. hoc tamen quando sit, determinabitur arbitrio boni viri, idest confessarij, facit quæ dicit Nauar. c. 27. nu. 89. & nos in 1. par. c. 13.

21 Vigesimumprimum post † incursas pœnas an per confessarium possit absolui à peccato, antequam beneficium vacare denunciauerit eis, ad quos spectat: Respondeo regulariter non esse absoluendum, nisi primũ denũciauerit, & resignauerit in manu eius, qui resignationem potest accipere, vel alicuius nomine eius, si esset in mortis articulo tenetur restituere fructus perceptos, de renunc. c. post translationem, §. rursus. Poterit tamen secundum Innocen. retinere vitæ necessaria stricte, de consilio confessoris, ita quod solum non egeat, & alios fructus restituere. c. dilecto, de præb. Aliter absolui non potest, nisi obtineat dispensationem, ita Syl. in verb. beneficium. 3. q. 20.

22 Crederem † tamen posse absolui, quãdo esset necessitas ecclesiastici præcepti, puta communicandi die paschatis, & non posset tunc renunciare, vt quia esset extra domicilium, vel alia rationabilis causa, vt quia esset grauis persona, & omnino promitteret, vel ad euitandum scandalum, aut spes certa obtinendi dispensationem, quòd si reuelaret, illo careret, argu. eorum, quæ diximus, in 1. par. c. 12. nu. 40.

23 Vigesimumsecundum. An † post incursas pœnas possit alienare, vel vti fructibus beneficij ab hinc in antea perceptis. Dic quod non, nisi vt sup. in dub. 20. diximus. & ratio est, quia iam priuatus est beneficiis, & pensionibus

sionibus absq; nulla sententia declaratoria subsecuta, vt clare patet per dictam constitutionem. Ibi absq; vlla monitione &c.

24 Vigesimumtertium. An † sit liber à recitatione horarum post incursas pœnas. Dic quòd sic. cum beneficium detur propter officium, ideo cessante causa cessare debet effectus, nisi esset in sacris. Vide à simili quæ dicit Couar. lib. 3. var. resol. c. 13. nu. 12.

25 Vigesimumquartum. An † comprehēdat hæc constitutio milites, vel officiales Romanę Curię charactere clericali insignitos, qui etiam in minorib. ordinibus insignuntur, qui milites, vel officiales non vt clerici, sed vt milites obtinent beneficia suæ militiæ, quæ dicuntur commendæ, vel pēsiones, & super quibusuis fructibus ecclesiasticis, aut fructus sibi reseruauerunt percipiendos aut in futurum obtinebunt. Respon. quòd sic, tenentur enim deferre habitum militarem, licet non clericalem, ita habetur ibi. Cæterum milites, & ratio est, quia isti non percipiunt beneficia, seu pensiones, vt clerici, sed vt benemeriti, ideo non tenentur deferre habitum clericalem, neq; recitare horas, vt diximus, in 3. par.

26 Vigesimumquintum. An † extendatur ad clericos pensionarios, qui tempore reseruationis pensionum, seu fructuum nondum regularem habitum susceperunt, vel officiis Romanæ Curiæ ascripti fuerunt, sed post factas vnicuique eorum reseruationes militiam susceperunt, vel officijs Romanæ Curiæ ascripti fuerūt. Respon. quòd sufficit eis, vt deferant habitum militiæ, idest, insignia crucis. Sic enim indiget sum. Pontifex, vt patet in dicta const.

27 Vigesimumsextum. An † excusentur à pęnis in bulla contentis clerici, qui non deferunt vestes talares, ex eo, quia sunt in longa peregrinatione. Dic quòd sic, quia tunc licet habere breuiores, & expeditiores, Sylu. in verb. clericus, 2. nu. 1. ver. secundo, & hæc circa explicationem supradictæ cōstitutionis dicta sufficiant.

SVMMARIVM.

1 *Interrogationes peculiares clericorum quæ sint, vide vsque in finem.*

2 *Officia secularia artesq; à clericis exerceri non possunt.*

Clerici postulare tantum possunt ꝓ personis miserabilibus, & cognatis.

3 *Clerici nolentes addiscere, quæ scire debent, non absoluendi.*

4 *Clerici quinam peccatum, vel irregularitatem incurrant, cum intersunt deformationi hominis.*

5 *Clericus omittens horas canonicas ad fructuum restitutionem tenetur.*

6 *Clerici in plures, quàm in tres, annos locantes fructus suorum beneficiorū, peccant, & sunt excommunicati.*

7 *Clericis cohabitatio mulierum quo casu vitio tribuatur in foro fori, vel foro conscientiæ.*

8 *Clericus concubinarius adulterium sacrilegium, & incestum dicitur committere.*

Donatio sine traditione rei facta concubinæ per clericum, non tenet, secus re tradita.

De sacerdotibus, & clericis.

Cap. IIII.

1 Primo si censura † excommunicationis, aut interdicti, vel suspensionis irretiti, vel in mortali peccato ordinem susceperunt, vel executi fuerunt.

2 Secundo. Si officia † secularia omnia siue artes, præsertim chirurgiam, & medicā saltem cum adustione, & incisione exercuerunt, vel mercaturam vilius emendo, vt carius vendāt, nisi id, quod superest de emptis ad suam, suorumque sustentationem. Item postulare, nisi pro miserabilibus personis, & cognatis, nam talia exercentes si sunt in sacris, vel beneficiarij peccant, vide Nauar. c. 27. nu. 110. ver. 34.

Tertio. Si ludis, vel choreis interfuerunt, vide supra in 2. par. 7. præc.

3 Quarto. Si † ea non discunt, quæ necessario scire tenentur ratione beneficij, vel officij, quod tenent, nec volunt illud renunciare, licet alias sint idonei ad alia beneficia, vel officia, & si nolunt discere quo fiant ad illud idonei, non debent absolui, Nauar. ca. 25. nu. 133. ver. 19.

Quinto. Si officium ordinis sine debitis ornamentis exercuerunt. vide supra in 3.

 præcep.

præcep.in 2.par.de vestibus sacerdotis.

4 Sexto.Si † adsunt deformationi hominis quæ per iudicis sententiam fit, sine iusta causa, puta consolandi vel confitendi condemnatum.nam peccant & si intersunt, authoritatem, vel auxilium præbendo, aut aliquid dicendo, vel faciendo, quo deformatio fiat vel anticipetur, incurrunt irregularitatem, Nauar.c.27.nu.214.Quo vero ad peccatum incurrendum Nauar.restringit ad clericum beneficiarium vel sacrorum ordinum, sed quo ad irregularitatẽ idem iuris est de clericis, quod de laicis.

5 Septimo. Si † omiserunt dicere horas canonicas, vel dicentes exercuerũt opera manualia, aut voluntariè vagati sunt, vel nõ integre pronunciauerũt, nam tunc pter peccatũ mor.Si sunt beneficiarij tenent ad fructuum restitutionem, vt diximus in 3. præc.

Octauo.Si clericus ordinis sacri, ut beneficiarius accusat etiam iustè sine protestatione veraciter ex animo facta, quod nolit accusato irrogari pœnam sanguinis, item si detinet furem ad recuperandum sua, quo ad iudex veniat, aut eidem tradat, vel si vociferatur Latro, Latro, si hęc facit animo vt talem pœnam subeat, peccat, & est irregularis irregularitate proueniente ex delicto, si ille ex hoc pœnam sanguinis subeat, Nauar.c.27.nu.225.& seq.& nos late in 5. pręc.

6 Nono.Si † fructus sui beneficij in plures, quàm in tres annos locant, peccant, & sunt excõicati in terris, vbi est acceptata extrauagans Pauli 2.Nau. c.25.nu.150.

Decimo. Interrogãdi sunt de simonia in sacramento, & in beneficijs.

Vndecimo. Si omiserunt debitam materiam, vel formam, vel ritum, & in specie interrogentur rudiores, an sciant formam baptismi, vel Eucharistiæ.

Duodecimo. Si non confessi de mortali celebrauerunt, c.de homine, de celeb. miss.

Decimotertio. Si non dictis matutinis, vel non ieiuni, iux.tex.in c. nihil.7.q.1.

Decimoquarto. Si tenent calices immũdos, vel corporalia, quia mortale.

Decimoquinto.Si in celebratione nõ fuerunt attenti. Si aliquid ex particulis cecidit in terram, Si post pollutionem ex cã mortali celebrauerunt.vel ad maleficia. Vel nõ celebrauerunt saltem in magnis solemnitatibus, vel plures missas eodem die dixerunt præterquam in die natiuitatis Domini, nã glos.in capitu. consuluisti, de celebr. miss. abrogata est.

Decimosexto. Si confessionem reuelauerunt, vel nimis festini in illis audiendis, vel quem non potuerunt absoluerunt, vel in dubiis nõn cõsuluerunt peritiores, vel non fecerunt debitas interrogationes.

Decimoseptimo.Si mendacium, aut curiosa, vel iocosa, aut indulgentias indiscretas prædicauerunt.

7 Decimooctauo. Si † cohabitant mulieri coniunctæ, ac etiam turpi, & seni, mortaliter peccant, si credunt, vel credere debent se voluntate, aut opere, vel vtroque modo peccaturos cum ea, & hoc in foro consciẽtiæ: quia in foro fori licet clerico, qui est bonæ famæ habitare cum personis coniũctis, vel etiam extraneis, quando non sunt aliter suspectæ, nec habent famulas iuuenes, Nau. c.25.nu.109.Syl.in verb.Clericus.

Decimonono. Si ingreditur solus in domum mulieris suspectę de fornicatione, aut ita sibi periculosæ, vt credere debeat se in consensum fornicationis mentalis, vt operis inductũ iri, ẽt si sit religiosa, vel commater, nam mortaliter peccat.Nau.c.25.n.109.

8 Vigesimo.Si est † concubinarius, quia cõmittit adulterium spirituale, & sacrilegium gl.in c.Virginibus.27.q.1. Abb.in c. vt clericorum prope fi.de vita & honest.clericorũ. committit etiam incestũ gl.no.in l.2.ver. filij.C.de epis. & cle. & tali casu donatio facta concubinæ non tenet. Abbas in c.1.de cler.egrot.quod intellige, quando non fuit peruentum ad traditionem: quia non datur actio super his, quæ turpiter sunt promissa, l.2.C.de condictio.ob turpem causam, si vero fuerit peruentum ad traditionem tunc non potest clericus illam reuocare: quia in pari causa turpitudinis potior est conditio possidentis. Fiscus tamen ecclesiæ bene poterit res donatas auferre, argu.l.secũdæ, C. de cond.ob turp.caus.gl.in c.quia diuersitatem, de conces. præb.

SVMMARIVM.

1 *Religiosi primum de ingressu religionis sunt interrogandi, & quid potissimũ abbates.*

2 *Impedimenta habenti non licet, nisi ijs sublatis, monasterium ingredi.*

3 *Ingrediens monasterium parentes inopes eiusq; auxilio indigentes relinquens, peccat mortaliter, & an exire teneatur. nu.seq.*

Transire

De religiosis. Cap. v.

1 PRimo interroga † de ingressu religionis per simoniam.

Secundo de intentione non recta quando ingressus est, quæ rectificari potest.

Tertio. Si Abbas contulit ordines maiores; quia minores potest conferre, cap. quoniam distinct. 69. capitu. cum contingat, de æta. & qual.

Quarto. Si habens vsum mitriæ, annulorum, & baculi vsus fuerit illis extra monasterium, nam tunc tenor priuilegij, est inspiciendus, c. vt apostolicæ, de priuil. lib. 6. Quod si ex priuilegio solum competat infra septa monasterij, non potest, Ioan. And. in capit. cum contingat, de æta. & qualit. & si habet

ius pontificalium in suo monasterio, inuitatus ad aliud monasterium exemptum potest illis vti, alias secus. Ita Ioan. And. in cap. Abbates, de priuil. lib. 6.

2 Quinto. Si tacuit † infirmitates, vel alia impedimenta, vt quia obligatus erat ad ratiocinia Reipublicæ; nam nisi prius se expediat, ingredi non debet, si vero sunt priuatorum, honestum est, vt prius se expediat, sed non necessarium.

3 Sexto. Si ingressus † est religionem parētibus in extrema necessitate cōstitutis, eiusque auxilio, & ope indigentibus, quia peccauit mortaliter. Imo etiam si necessitas nō sit extrema, est tamen talis, quæ filium obligat ex præcepto ad eorum inopiam sublevandam, vt est, quia oporteret parentes mēdicare, vel aliis seruire cum notabili, seu magna indecentia, tunc ingrediendo religionem peccat mortaliter. Quod intellige, dūmodo absque periculo peccati posset in seculo permanere, professus tamen cum mortuus sit mundo inquit, Sylu. in verb. Religio. 2. q. 7. quòd deobligatur à cura impendenda parentibus, debet tamē quantum potest salua ordinis obedientia curare, vt per se,
4 vel alium eis subueniatur. Nauar. vero † in primo casu inquit, quòd ingressus, & professus tenetur exire, quando verisimile est illis egrediendo posse subuenire, & nō egrediendo non potest, alias secus. In secundo casu debet pro viribus in suo statu perseuerando eis subuenire, vel si sic non potest, tunc tenetur exire, si huiusmodi debitum, i. eorum necessitas præcessit religionis ingressum, hæc in c. 14. nu. 14.

Septimo si habens votum religionis arctioris non habuit dispensationem ante ingressum laxioris, quāuis ꝓfessio in ea facta valeat, c. q. post votū de reg. trāsf. ad reli. li. 6.

Octauo. Si facit transitum de religione ad aliam religionem, nam tunc consideran di sunt sex casus.

5 Primus † quando transit ad aliam religionem, vel ad alium locum, vt ibi sit Abbas, prælatus, vel rector, & tunc requiritur licentia sui prælati qui vice Dei supra eius caput positus est. c. si religiosus, de elect. lib. 6. 16. q. 1. c. 1. & c. cum olim, el secondo, de priuil. Imo dixit glo. sing. 18. quæst. 2. quam sit, quòd etiam ad Papatum transire nō posset sine licentia Abbatis.

Secundus casus est, quando fit transitus ad eandem religionem, ad diuersum tamen locum, vt sit ibi religiosus, & potest transire de licentia Abbatis, vt est casus secūdum vnum intellectum glo. fina. in capitu. significatum, de regul.

6 Tertius † est, quando quis ingreditur ad aliam religionem absque aliqua licentia, & tunc indistinctè concludendum est transitū huiusmodi nullius esse momenti, ex quo talis transitus prohibitus est, cū in primo monasterio, in quo quis professus est, remanere debeat, c. non est nobis, capitu. sane vbi Ioan. And. de reg. Lapus alleg. 135. Vbi etiā ampliat quamuis ad strictiorem regulam fieret transitus. Verum talis, qui se ad laxiorem, seu strictiorem religionem transferret & ibidem habitum assumeret, & deferret, non esset excommunicatus, nec apostata, c. fi. de Apost. vt docet Innoc. in c. intelleximus, de ætate. Lapus alleg. 34. sed habebit locum pœna, in c. eum qui, de præben. lib. 6. facit cap. fin. de regul.

7 Quartus Casus est, quando † fit transitus ad aliam religionem, petita licentia, sed nō obtenta, & tunc si fit ad strictiorem, validus erit cap. licet, vbi glo. in verb. licentiam, de reg. glo. in cap. cum singula. §. prohibemus, de præben. lib. 6. Anto. de But. in cap. fi. col. 1. de renunc. Lapus qui supra, num. 2. Socyn. consl. 222. præsens consultatio, colu. 2. Licet Innocen. in cap. fin. de renunc. dixerit, quòd tunc tutius sit, si interueniat consensus capituli, tamen non est necesse, quia solius prælati licentia sufficit, d. ca. licet. Quod si ad laxiorem religionem quis vult transire, tunc non sufficit licentia Abbatis etiam obtenta, glo. in capit. cum singula. §. fina. de præben. lib. 6. sed requiritur consensus Papæ, ibi glo. & Docto.

8 Verum † si recederet, & habitaret extra monasterium suum absque licentia prælati sui, licet gestet habitum, tamen est apostata & excommunicatus, secus si in alio monasterio degeret, vt supra diximus.

Quintus est, quando petit, & obtinet licentiam ab aliquo, dubitatur, tamen an illam potuerit concedere, quo casu valida erit, si à suo prælato probabitur fuisse concessam, alias non, Abb. in d. c. licet, in 4. not. post nu. 2. de reg. quia non sufficeret licentia prioris, vt docet Rom. sing. 452. per tex. in l. qui sub prætextu. C. de sacros. eccl.

9 Sextus † casus est, quando obtenta fuit ab Abbate licentia transeundi ad parem religionem, & subsistente iusta causa, & tunc hæc licentia sufficit, glo. prima, in capit. non est, in fin. & ibi Abbas post num. 6. versi. aut vult

vult transferre, de reg. Soc. consi. 270.

Legitima autem causa est, si in illo monasterio stare non posset propter austeritatem regulæ, vel infirmitatem superuenientem, vel senectutem, vel aliam similem causam, vt no. Franc. in d. §. prohibemus.

10 In his tamen † casibus, quando licitum est Abbati dare licentiam, tunc ita demum concedere debet, quando religiosus inuenerit alteram religionem, quam paratus sit ingredi statim, & oportet, quòd ei constet de voluntate Abbatis, & conuentus secundæ religionis, alioquin posset religiosus fugere & apostatare, imo & alij, in c. fi. de renunc. Sed quid erit de bonis acquisitis per religiosum post licentiam obtentam, ante tamen transitum, cuius erunt? Dic quòd prioris monasterij, per id quod no. Spec. de stat. mo. c. 1. ver. 40. & ver. sequen. Zabar. in clem. fina. q. 14. de elect.

11 Nono. Si † profitetur cum hac conditione, aut velit sibi reseruare bona sua, vt propria, nam tunc vitiatur actus, & non erit religiosus, posset tamen in professione reseruare sibi quædam bona ad vsum pro sua necessitate, hoc enim potest superior concedere, capitulo, cum inter, de elect. quamuis posset postea superior ea amouere, licet nõ debeat, nisi ex iusta causa Doct. in capitulo, qui insinuante, qui cler. vel vouen. Syl. in verb. religio. 3. q. 8.

Decimò. Interrogandus est de votis an adimpleuerit, scilicet, votum castitatis, paupertatis, & obedientiæ, nam obligant sub peccato mortali.

12 Et circa † paupertatem quandiu quis est proprietarius, est in statu damnationis, vt habetur in Concil. Trident. sessio. vigesima-quinta, capitu. 2. & 14. Ideo interrogandus subtiliter est, si habet proprium, quod quantum ad religiosos dicitur quicquid tenetur contra volũtatem Abbatis, vel celatur Abbati suo. Verum si prælatus concedat vsum alicuius rei ad licitum, non videtur propriũ quando in qualitate, & in quantitate nihil celatur prælato, nec sine eius licentia aliqd recipitur, vel expenditur, & paratus est ad iussum Abbatis totum reddere, Syl. in verb. religio. 6. q. 7.

13 Sed an aliquid † taxari possit monachis pro indumentis, vel eis assignari ad id certæ possessiones. Dic quòd sic, & ita Curia Romana tolerat, quòd regularibus taxetur aliquid pro indumentis, vel dentur aliquæ possessiones. Idem dic de monialibus, quæ à monasterio habent solum victum, & à parentibus, vel de suo lucro habent indumenta, ita Domin. Anto. de But. in capit. cum ad monasterium, num. vigesimo. de stat. mon. Dec in capitu. edoceri, num. 17. de rescript. Vbi inquit, quòd Abbas potest cum conuẽtu diuisioné facere, & præcipere, quòd monachis dentur decem pro indumentis, vel quod moniales possint earum lucra in proprios vsus conuertere, ita Abbas in d. c. cum ad monasterium.

14 Sed vtrum † possit sum. Pontifex dispensare in voto paupertatis, & castitatis cõcludit, Couar. c. 2. num. 10. & 11. de testamen. quòd si id viderit expedire reipublicæ, aut animarum saluti, poterit voti obligationẽ remittere quo ad cõtinentiam, ergo & quo ad paupertatem: hinc potest Papa licẽtiam testandi concedere religiosis, argu. l. si quando, in princ. C. de inof. testam. Franc. in rub. de testam. lib. 6. col. pen. subsistente vera, & legitima causa. Imo solet hanc licentiam in modico testandi cõcedere, accedente ad hoc prælati monachorum consensu.

15 Et † non obstat tex. in c. cum ad monasterium, in fi. de stat. mona. & gl. in c. sunt quidam. 25. q. 1. vbi sum. Pontifex dispensare nõ potest super voto paupertatis, & ratio est, quia votum est iuris diuini, nam dupliciter respondetur per Couar. & primo, quia illa verba, c. ad monasterium. procedunt manẽte ipso voto: non enim potest Papa indulgere, vt existente monacho vxorem ducat, potest tamen eximere à voto, & religione, & ita exemptus vxorem ducere, & propriũ patrimonium habere. Secundo intelligenda sunt ex modestia summi Pontificis ad cõuincendum illum Abbatem ne existimaret ipsum licentiam monacho concedere posse aduersus votum paupertatis.

16 Quod † vero dicitur votum esse diuini iuris, atque ideo tolli non posse per Papam non procedit, quia hæc obligatio prouenit ex voluntate humana, licet ex iure diuino sit executioni tradenda, actus vero humani principibus subiiciuntur: hinc fit, vt votum filij parentis iudicio subiiciatur, vt possit is eius voluntatem remittere, si id videbit reipublicæ expedire, hæc Couar. vide etiã Frã. in c. semel Deo, de reg. iur. lib. 6.

17 Sed † vtrum intelligatur religiosus testari, si facit schedam, vel memoriale significantem suam voluntatem de suis rebus suis vsibus deputatis sic, vel sic distribuendis. Respon. quod sic, nisi protestetur expresse, vel

tacite nolle illam voluntatem suam esse testamentum, vel codicillum, aut donationē causa mortis, sed solum rogat suum prælatum, vel conuentum, vt pro sua libera volūtate illud, aut illud pietatis opus, aut misericordiæ illi, aut illi faciat, ita Nauar. cap. 27. num. 270. versic. 3.

18 Concluditur† ergo religiosum nullo modo posse testari, ex quo caret proprio, vt in auth. ingressi. C. de sacrosan. eccle. capit. 2. de testamen. Imo nec valeret consuetudo in contrarium, vt in d. cap. 2. & tenet Bald. in d. authen. ingressi.

19 Rursum nec clerici † seculares de bonis acquisitis post clericatum occasione clericatus possunt testari, si sunt beneficiarij, & administrationem habent, glo. in capi. præsenti, de offic. ord. lib. 6. secus dicendum de bonis quæsitis ante clericatum, vel post, nō occasione clericatus, capitu. quia nos, de testamen. vel postea quæsitis, promissis, & orationibus dicendis, ita Franc. in capitu. præsenti, nu. decimo, de offic. ordina. lib. sexto. Eremitæ autem testari possunt, decima tona, quest. 3 econtra. vbi dicitur, quòd Paulus primus eremita reliquit colobium suū Anastasio Episcopo Alexandrino, tunicam vero Beato Antonio.

20 Præterea an dicatur monachus† proprietarius, si de licentia prælati habet in cella multa superflua. Dic quòd non; modo sit paratus omnia resignare in manu eius, Syl. in verb. Religio. 6. q. 7. versi. quartum, an etiam sit dominus illius portionis religiosus in mēsa, quæ est ante se posita. v. g. de sua portione vult sibi aliqua subtrahere, vt det pauperibus, vide Nauar. in Apol. de reddit. q. 1. monit. 14. Et an fragmenta, quæ de mensis ipsorum religiosorum supersunt possit ianitor, vel aliquis religiosus erogare pauperibus, videtur, ꝙ sic, ita facit glo. in clem. 2. versic. fragmenta, de censi.

Vndecimo. Interrogandus est, num susceperit officium executoris testamenti religiosus absque licentia petita, & obtēta. iux. tex. in c. religiosus, de testa. lib. 6.

Duodecimo. An subticendo, vel mentiēdo asperitatem, inducat alios ad ingressum vel auertat à melioribus.

21 Decimotertio. Si prælatus† præcipua explet absque consilio monachorum, non tamen tenetur illud sequi, sed sufficit requirere, & expectare responsum, tex. est in capit. ad apostolicam, de regu. l. 1. §. generaliter. ff. de leg. præst. glo. in capitulo, ne pro defectu. extra de elect. Vbi querit ad quid petitur cōsilium, si illud sequi non est necesse, & dicit tale consilium esse vtile, quia inde moueri prælatus ad aliquid potest, quod per se forsitan non fecisset; quia quod à pluribus quæritur, facilius inuenitur, 20. dist. cap. de quib. Et vt habito consilio deliberet, an illud sequi expediat. Io. And. in c. non est, de consuet. lib. 6. Hinc inquit Franc. in 3. num. 7. de consti. lib. 6. quòd, vt statutum episcopi dicatur rationabile, requiritur consilium capituli, vt in capit. quanto, de his, quæ fi. à præla. Si tamen sine causa illi de capitulo contradicerent, non noceret, & haberētur pro consentientibus, vt per glo. fina. 65. di. capit. 1. & licet requiratur consilium, non tamen requiritur consensus, vt per Io. And. in c. 2. de constit. lib. 6.

22 Quæ † autem sint præcipua, quæ prælatus debet explere cum consilio monachorum, inquit Lapus alleg. 48. de mente Innocen. in c. querelam, de procur. quòd debent considerari arbitrio boni viri: dicitur enim aliquid magnum vel paruum respectiuè, vnde inter certas personas causa decem aureorum dicitur magna, vt quia pauperes, & inter certas causa vnius castri erit parua, vt inter duos Reges, vt notari solet, de iureiur. capitu. fina.

Ex his igitur colligitur, quòd regulariter quando quis petere debet consilium, non tenetur illud sequi: vt in capitu. cum olim, de arbit. & c. cum in veteri, de elect. Ideo officialis tenetur requirere officium assessorum, & peritorum, non tamen tenetur illud sequi. c. ad nostram, de consuet. Et si mandaui procuratori, vt gerat mea negotia cum consilio alicuius, non excusatur procurator si executus est consilium, & male administrauit, vt in l. idemque. ff. manda. de quo tamen vide plenè per Barto. in l. 1. §. si plures. ff. de exer. & ibi Bald. vbi multa ponit circa materiam consilij.

23 Quæ quidem † regula, quòd quis nōn teneatur sequi consilium alterius, ampliatur etiam si dicatur, vt aliquid fiat de consilio, vel ex consilio, ita Io. And. in reg. nullus ex consilio, de reg. iur. lib. 6. arg. tex. in c. 1. de renunc. eodem lib.

24 Limitatur † vero primo, quando aliquid esset faciendum secundum consilium, vel iuxta consilium, vt per tex. in capitu. Abbatem, de verbo. significa. quia tunc illud esset sequendum, ita Lapus in d. regu. nullus. Quod facit ad q̄stionē, si testator dicat in testa-

testamento, q fiat executio iuxta, vel secundum consilium talis, secundum Domini. de quo plenius in d.c.nullus.

Limitatur secundo, quando in actu requiritur consilium illius, a cuius potestate dependet actum fieri, vel non fieri principaliter, & tunc debet consilium peti, & sequi, vt est gl. in cap. 1. de foro compet.

Tertio limitatur, quando requiritur consilium alterius, & per alia iura apparet illud esse sequẽdum, pone exemplum de his, quæ no. in c. 2. de corp. viti.

25 Limitatur † Quarto, quando requiritur consilium à participe officij, super illa re, quia tunc debet peti, & sequi, iux. Inno. in c. venerabili, de offic. delega.

Limitatur quinto, quando requiritur cõsilium ab habente ius in re, quia tunc esset sequendum, vt voluit Ioan. And. in c. dilectus, de offi. leg. & in cap. 1. de cap. monach. vt si mandatur alicui prouideri de ecclesia requisito consilio patroni.

26 Limitatur † sexto, quando subiecta materia se habet, quòd debeat sequi, quia sequendum est exemplum, in cap. ad aures, de æta. & qual. sicut etiam esset, quando adiectio consilij esset facta illi, qui non habet intellectum, quia tunc accipitur pro consensu. l. impuberibus. ff. de susp. tut.

Decimoquinto. Si professionem emisit ante annum completum à tempore ingressus, licet de iure communi valeat si fiat ante annum cum consensu nouitij, & prælati, & toto conuentu. Imo profiteri posset nouitius etiam in ipso ingressu habitu non suscepto, Sylu. in verb. religio. 5. q. 3.

27 Hodie † tamen fieri non potest professio ante annũ completum, ita habetur in Cõc. Trid. sess. 25.

Decimosexto. Si emisit professionem anno expleto, sed annus ille fuit interpolatus: quia oportet vt sit continuus, Panor. in c. ad Apostolicam, de regu. Quid autem sit professio, & qualis, & per quæ verba fiat, vide Lapum in sua alleg. 128. Et an in ea requiratur scriptura. Dic quòd non, secundũ glo. in c. vidua, 20. q. 1. & quis possit recipere ad professionẽ, & an solus prælatus sine cõsensu capituli, vide Doct. in c. porrectũ, de reg.

28 Decimoseptimo. Si Nouitij † non obseruent præcepta regulæ, non peccãt, licet induci debeant, vt obseruent ad probandũ, & consuescendũ, sed aliquid indulgendum est ne retrocedant, Sylu. in verb. religio. 5. q. 6.

Decimooctauo. Si generaliter in dubijs non obediunt: quia obedire tenẽtur, argu. tex. in c. quid culpatur. 23. q. 1.

29 Multa tamen † sunt ad quæ superior subditum obligare non potest. quale est cõtrarium præceptis magis superioris iubentis. s. Dei, Papæ, ecclesiæ, aut alterius, quale etiã id, ad quod iubentis potestas non se extendit, vt sunt actus omnino interiores, quibus non est opus præceptis exterioribus implẽdis, vt etiam actus spirituales respectu superioris secularis, vt actus gubernandi ciuitatem respectu ducis exercitus, item peccati omnino occulti, iteratio confessionis legitimæ respectu omnium. Item impertinentia ordini, & regulæ, vt sublatio paleæ à terra, aut intuitio volatus auium diu continuatus, Naua. c. 23. nu. 38. & nos sup. in 4. præcep.

Decimonono. Si actu, & mente castus non fuit, quia est sacrilegus.

Vigesimo. Si aliquem absoluit à casibus Papæ, vel Episcopo reseruatis, vel laicis ministrauit sacramenta, cle. Religiosi, de priui.

30 Vigesimoprimo. Si tenere † dimisit habitum, & per quantum tempus, nam si per modicum videtur non peccare. Vnde quãuis gloss. & tex. in c. sanctimonialis, dist. 43. dicant quòd religiosa semper vti debet habitu, tamen verba illa ciuili modo accipiẽda sunt. Hinc Francus in proh. Sexti, verb. sacrosanctæ inquit, quòd illud dicitur fieri continuè, & assiduè, quod fit horis cõgruis, & debitis. Verum quando ob omissionem habitus sit peccatum mortale, vel incurratur excõmunicatio infra dicemus in 4. part. de sent. excom.

31 Vigesimosecundo. Si Abbas † non recepit fugitiuos, vel reuerti volentes, quia tenetur. Imo cogendus est recipere, extra de regul. c. ne religiosi. Imo illos debet requirere, & ad claustra reducere, nisi essent scandalosi, & alijs periculosi, & apte non possint capi, corrigi, & detineri, Sylu. in verb. Apostasia. q. 6.

Vigesimotertio. Si monachus Benedictinus manducat carnes, peccat venialiter: nisi esset contemptus, vel fieret præceptum à superiore, vt inquit D. Tho. & Sylu.

Vigesimoquarto. Si professi etiam non constituti in sacris non recitauerunt horas, quia ad id tenentur sub peccato mortali.

32 Milites vero † Hierosolimitani tenentur etiam sub peccato mort. ad recitandũ eorũ officium, non autem Romanum, modo tamẽ fuerint adicti, & professi ad chorũ, secus vero si proficiscerentur ad militiã, Nauar. in tract.

in tract.de hor.can.c.7.c.21.num.22. & c.23.

Vigesimoquinto si non confitet, & communicet semel in mense, iux.cle. Ne in agro. §.sane, de stat.mona.

Vigesimosexto. Si vtitur, lineis, idest camisijs. Si frangit silentium in dormitorio, refectorio, & oratorio, quæ omnia sunt venialia, Syl.in verb.Religio.7.q.15.

Vigesimoseptimo. Interrogandus est de mala electione prælati, vel ordinata affectione personarum.

Vigesimooctauo. Si in visitatione facta à prælatis non reuelauit dicenda. Si tẽpus otio, vel rebus inutilibus consumpsit.

Vigesimonono. Si balnea ingressus est, nam non licet, nisi in causa necessitatis, secundum glo.24.quæst.1. omnes, quam quidem necessitatem intelligo non solum infirmitatem, sed etiam quamlibet licitã corporis refocillationem, cap.peruenit, de con se.dist. 3. vbi habetur quòd Ioannes ingressus est balnea gratia lauandi.

Trigesimo. Interrogandus est de murmure, dissolutione, impatientia, negligentia in orando pro alijs, ac se præparando ad sacramenta. Præterea de amore consanguineorum superfluo, & ad temporalia.

33 Trigesimoprimo. Abbates † interrogandi sunt, an sequantur communem regulam cum alijs in monasterio in refectorio, & dormitorio, & hoc vt melius valeant intelligere qualiter se oĩa habeant in mensa, in ecclesia tam de die, quàm de nocte, & propter bonum exemplum.arg.eorum, quæ no.in clem. ad nostrum, de censi.in verb.si voluerint.& in capit. magnæ, de voto, quia quod agitur à prælatis, cito à subditis trahitur in exemplum.vt ibi.

Trigesimosecundo. Si minus fuerint austeri in corrigẽdo subditos: quia misericorditer sunt corrigendi, non more latronum in carcerem detrudendi, de sta.mona. cap. ea quæ.

Trigesimotertio. Si de facili religiosos carceri mancipauerint, ꝙ si fecerint, nõ per hoc efficitur quis infamis, cum de carcere, & catenis quis quandoq; egrediatur ad regnum, sicut patet de Ioseph carcerato in-

34 iuste, & de Petro. Act.5. & quia carcer † nõ ad pœnã, sed ad custodiam datus est. l. aut damnum.§.solent, & l.credibile. ff. de pœn. Ideo carcer debet esse huiusmodi, vt custodiant carcerati, & non vt pereant. Hinc Cõstantinus Imperator humanissimus sua lege constituit carceres tales esse debere, vt præter fidam custodiam nihil habeant.l. 1.C. de cust.reo. Quo circa Card.in clem.1. quæst.7.de pœn.& remiss. concludit prælatos irregulares, & homicidas esse, si tetro carcere claudant delinquentem secuta morte. An tamen ex iusta carcere quis efficiatur infamis, dic quòd sic, Sylu. in verb.infamia. quæstio.2.

35 Trigesimoquarto. Si prælati subditos deposuerunt, vel supersederunt ab officijs ob crimen contumaciæ, vel inobedientiæ non præcedente citatione peccant: quamuis nõ peccent si sequatur depositio ob aliquod crimen, Panor.in cap. cum speciali, & cap. quia de appell. modo ita se habeat consuetudo, & regula, quia in religionibus non est seruandus ordo iuris vsq; ad vnguem, vt inquit glos.in extr. com.primo, de censi. ver. Abbates.

36 Trigesimoquinto. Si nimis † celeres in dandis sententijs, vel in innouando vetera, quia talis celeritas reprobatur, glo. in cap. fin. de elect.lib. 6. quæ ponit multos casus, in quibus celeritas reprobatur, & quandoque laudatur.

37 Trigesimosexto. Si † prælatus donauit bona monasterij; nam id facere non potest quamuis liberam habeat potestatem, Cyn. & Bald.in l.1. C.de procur. hinc non potest remittere debitum liquidum, cum illud sit donare l.si quis delegauerit.ff. de noua. nec committere.l.qđ dicitur.§. si compromisero.ff.de euict.potest tamen remittere debitum, quando non est liquidum gl.in l. cõtra iuris.§.si filius.ff.de pact.Idem si est liquidũ, sed in debito consequendo fierent maiores expensæ, quam esset debitum principale, per l.mediterraneæ.C.de anno.& tribu.lib. 10. Idem si debitor est pauper, l. fina. ff. de don.inter vir.& vxo.

Trigesimoseptimo. Interrogãdus est religiosus de vagatione, quæ periculosa religiosis potissime existit, cap. vt periculosã. extra de cler. vel mo.de præben.cum singul.lib.6. Cum ex libito teneat esse in claustro saltem administrationem non habens figuraturq; sine illo viuere non posse, sicut piscis sine aqua, c.placuit.16.q.1.

Trigesimooctauo. Interrogandus est de iactantia nobilitatis, cum debeat studere humilitati.& vt est glo.no.in cap.fin. de sta. mona. per ingressum monasterij perditur nobilitas, & titulus domus; quia monachus desinit esse nobilis. Idem voluit glos. in capitu. 1. de purgat. cano. Imo dicebat glos. no.

38 no. 2. quæst. 2. † quòd si Rex, vel Imperator, imo etiam si episcopus, vel Papa fieret monachus, perdit dignitatem, & desinit esse Rex, Imperator, Episcopus, vel Papa, ratio est, quia monachus habetur pro mortuo, 16, quæst. 1. placuit.

Liberatur etiam per ingressum monasterij à patria potestate, vt no. in cap. Deo nobis, de epi. & cler.

SVMMARIVM.

1 *Iudex secularis si clericum bonis priuat, latro, si occidit, homicida est.*

2 *Subditum esse alicui, quatuor modis contingere potest, & quibus.*

3 *Iuris ignarus, an iudicandi munus suscipere poßit.*

4 *Iudex cum grauibus peccatis iudicans an & quando peccet mortaliter.*

5 *Iudex secundum allegata, & probata iudicare debet.*

6 *Iudex sola scientia priuata de delicto negatis defensionibus, aliquem de medio tollens, tenetur de omni interesse, & peccant etiam executores sententiæ.*

7 *Iudex quando interrogando reum de complicibus peccet, & quibus casibus, & quo modo interrogare debeat.*

8 *Iudex reum accusatum de vno delicto non potest de alio occulto interrogare, nisi in duobus casibus.*

9 *Iudex an poßit pœnam remittere, commutare, vel augere.*

10 *Iudex ob sententiam iniquam ad quæ teneatur; etiam accepta pecunia.*

11 *Iudex prohibens subditos, vt emant, vel vendant ecclesiasticis, est excommunicatus.*

12 *Iudex si omisit condemnationem expensarum in sententia tenetur de suo.*

De iudicibus. Cap. VI.

PRimum si nullam habens authoritatē, vel alienum vsurpās eum iudicat, qui sibi subditus non est.

1 Vt si † iudex secularis in causas clericorum se ingerat, quia etiam si à iure excommunicatus non esset, ipso facto lethali macula commacularetur, & si clericum bonis priuat, est latro. Si occidit. homicida, Sotus, de iu. & iu. lib. 3. q. 4. art. 2.

2 Subditum † vero vnum esse alteri quatuor modis contingit. Primo ordinariè, veluti illi, qui per se potestatem habet, sicuti omnes Christiani subduntur Papæ, & in secularibus totum regnum Regi. Secundo modo per potestatem legatam, sicut prouincia proconsuli subijcitur, & ciuitas prætori. Tertio per spontaneam alterius iudicio submissionem, vt illius, qui arbitriū eligit, & qui iudicium, quod retractare posset, subire maluit. Quarto si aliquis in alieno territorio, & districtu relinquat, vel alia via alienam iurisdictionem subierit, Sotus de iust. & iure lib. 5. q. 4. art. 1. vltima conclu.

3 Secundum. Si ignarus † iuris, vel alias indignus, & insufficiens procurat, vel suscipit officium iudicandi quid, mortaliter peccat, nisi fine bono, & animo vtendi consilio peritorum in casibus necessarijs, & probabiliter credit id se posse facere. Nauar. c. 25. nu. 12. & 23 num. 15.

4 Tertium si iudicat † existens in grauibus peccatis, nam tunc si prælatus est spiritualis, & peccatum est mortale manifestū peccat mortaliter, ratione scādali in cordibus aliorum: alias secus si est in peccatis mortalibus occultis, & ex humilitate vtitur officio suo in ijs, quæ non ordinis, sed iurisdictionis sunt, ita D. Thom. 22. quæstio. 60. articu. 2. ad secundum.

5 Quartum. Si secundum † suam conscientiam per priuatam scientiam iudicaret, & absolueret, quem scit certo innocentem iuris ordine non seruato, nam peccat. v. g. si absolueret quem certo scit innnocentem, qui tamen secundum allegata, & probata esset morti adiudicandus. & ratio est, quia debet sententiam pronunciare secundum allegata, & probata, D. Thom. 22. quæst. 67. artic. 2. ad primum, & quartum, & est communis. Sotus lib. 5. quæst. 4. artic. 2. Debet tamen facere, quod potuit pro veritate indaganda, & ne de illo casu iudicaret, diuersis vtendo subterfugijs, quibus non iuuantibus

debet

debet innocentem condemnare, vt etiam inquit, Nauar.c.25.nu.9.

6 Quintum. Si sola † sciẽtia priuata de delicto commisso ab aliquo non concessa illi defendẽdi facultate, veneno, aut alio genere mortis interfici iubet, vel beneficijs officijs honoribus aut alijs bonis ad nutum non amouibilibus priuat, quia peccat mortaliter, & tenetur de omni interesse, Nauar. qui supra.

Sextum. Si executores sunt aliqui talium mandatorum, peccant mortaliter, quando manifestam iniustitiam contineret sententia alias si dubiam, excusantur propter obedientiæ bonum, 23.q.1. quid culpatur, quid iudicis sententiam discutere non debent, Sylu. in verbo, iudex.2.§.6.

7 Septimum. Si † reum, qui proprium delictum fassus est, interrogat de cõplicibus, nam non potest, cap. cum monasterium, de confess. cap. veniens de testibus cap. nemini. 15.quæst.3. nisi essent in crimine læsæ maiestatis rei, vel hæresis, d. cap. cum monasterium, & l. repeti. ff. de quæsti. vel publici latrones, & falsam monetam cudentes Bar. in d.l. repeti. & tunc non nominatim sunt interrogandi, an sunt illi, vel illi, sed generatim. Et quãdo omittit interrogare, cum debet, peccat mortaliter, quia præiudicat notabiliter reipublicæ, cuius interest delicta puniri. l. ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. tunc autem debet interrogare, quando aliqua fama, vel indicium, vel legitima præsumptio dictat reum habuisse socios, Syl. in verb. indicium, Nauar. c. 18. nu. 59.

8 Octauum. Si reum † diffamatum de vno delicto interrogauerit de alijs occultis, q̃a non potest, cap. inquisitionis, de accus. nisi in duobus casibus primus, quando vnum est sufficiens indicium, aut infamia alterius, vt si quis infamatus esset, & cõuictus de adulterio, & postea inuenitur necatus illius mulieris maritus in cubiculo eius, iure tunc posset adulter interrogari de homicidio. Secundus quando iure cognosci vnum crimen sine cognitione alterius tamquàm circunstantiæ prioris non potest. Vt cum quis conuictus est de consuetudine cum puella, iure interrogari potest, an ipsam deflorauerit, & conuictus de furto ecclesiastico, an fregerit fores ecclesiæ, Sotus, de rati. tegen. q 6. prima concl. quintum dubium.

9 Nonum. Si fecerit † iniustam pœnæ remissionem, quod graue peccatum esse solet, licet in pecuniariam commutetur. An autem possit pœnam augere, dic quòd sic ad aliorum terrorem, vt quia aliquis pronus est ad delinquendum, nam vt ait text. in l. aut facta, §. fi. multis grassantibus opus est exemplo, Sylu. in verb. 1. quæst. 11. versi. 3. Vbi etiam quærit, An possit iudex relaxare pœnam, & concludit, quòd si est iudex supremus, vt princeps, quòd sic. Stãtibus duobus, vt expediat bono publico illam relaxare, & offensus assentiat. Sed inferior nullo modo potest. Si vero pœna exigitur pro bono priuato, tunc vterq; iudex superior, & inferior possunt reo consentiente.

10 Decimum. Si sciens, † aut scire debens iniustam sententiam fert, aut iustam ferre negligit odio, precibus, metu, vel alia de causa, quia peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem non solum principalis, sed etiam impensarum, damni, & interesse, Nauar. cap. 25. nu. 12.

Vndecimum. Si pecuniam accipit, vt bene, vel male iudicet, aut iudicare omittat, mor. peccet cum obligatione restituendi, vt supra, & etiam id quod accipit, si pro bene iudicando acceperit.

Decimumsecundum. Si per negligẽtiam studendi aliquis omiserit causam suam, satisfacere tenetur.

Decimumtertium. Si negligens est in iudicando, notabiliter pupillos peregrinos, viduas, vel alias miserabiles personas.

11 Decimumquartum. Si subiectis † prohibeat ne emant, aut vendant ab ecclesiasticis personis pec. mor. & est excommunicatus, Nauar. cap. 25. nu. 16.

Decimumquintum. Si publice remuneratus aliquid a partibus exigit, mortale. Idẽ de delegato à partibus: quia non nisi moderatas expensas in causa sibi commissa secundum Docto. accipere potest.

Decimumsextum. Si aliquam partem contra ius grauauerit. Si appellationes le-
12 gitimas non admiserit, vel † omiserit facere condemnationem expensarum, de suo dare tenetur.

Decimumseptimum. Si sine legitimis indicijs, vel modis indebitis, vel nimis crudeliter aliquem fecerit torqueri mortaliter peccauit.

Decimumoctauum. Si carceratos nõ visitat, debet enim visitare, & curare, vt necessaria habeant. l. 3. C. de episc. audi. & quẽ videt ad nullius instantiam, vel sine debita causa retentum, potest ex mero officio liberare, ita Barto. in l. si quis vxori. §. si fugitiuum

gitiuum de furt. Sylu. in verb. carcer. §. 7.

Decimumnonum. Si prouinciam malis hominibus non purgauit cum posset, mortaliter peccat.

SVMMARIVM.

1 *Carceratus iniuste potest in foro conscientiæ etiam fractis carceribus fugere, & etiam custodes interficere ad euitandam mortem, & quid de iustè incarcerato, num. sequen. & num. 3. & num. 9.*

4 *Consanguinei incarcerati possunt ei consulere, vt fugiat, porrigere instrumenta ad id non possunt.*

5 *Damnatus iustè ad mortem, non peccat si cũ possit, non fugiat & quare. Actus quidam directè, & immediatè, & quidam indirectè, & mediatè tẽdentes ad mortem.*

6 *Cooperantes fugienti, vt liberetur, ne capiat à ministris iustitiæ, non peccant, secus author fugæ ei, qui est in carcere num. seq.*

8 *Fugere licitè potest, qui quæritur, vt capiatur.*

10 *Reus carceratus socios, quos perseueraturos in delictis credit, denuntiare tenetur.*

11 *Reus nec infamia nec indicijs laborãs si interrogetur de læsa maiestate, vel de hæresi non tenetur seipsum prodere & quare, & nu. seq.*

13 *Reus non potest cogi à iudice, vt verum fateatur, nisi certus sit verè se à iudice interrogari.*

14 *Solemnitas maior requiritur in delictis priuatis, quàm in publicis.*

15 *Reus præcedenti infamia, indicijs, vel semiprobatione, an teneatur seipsum prodere, interrogatus iuris ordine seruato.*

16 *Cõfessarius, nisi reum manifestissimum sit cogi à lege ad fatẽdum delictum, non debet ipse ad id reum cogere, & quæ obseruanda hac in re.*

17 *Reus inique interrogatus an crimen suum fateri teneatur, & an ei liceat mentiri.*

18 *Iudex tribus concurrentibus iuridice interrogat reum.*

19 *Reus ex sua negatione si sequatur infamia accusatori, an teneatur se retractare.*

20 *Reus negata veritate post quæstionem absolutus in foro animæ non tenetur ad pœnam.*

21 *Reus appellans à iusta sententia mortaliter peccat.*

De reis in carcere detentis. Cap. VII.

1 PRimo. Comuniter † receptum est iniustè captum posse absq; vlla peccati labe à carceribus fugere data sibi fugiendi opportunitate; quod notatur in l. vis eius. C. de probat. Quinimo potest vi fores carceris, vel parietes infringere, & fugere impune, ita Paris de Put. in tract. syndic. in §. carcerem, quem est secutus Ripa in l. admonendi, nu. 171. de iureiur. Immo hoc potest facere in foro cõscientię, etiam si inde custodi detrimentum aliquod contingat. Et si mortem aliter euadere nequiret, custodes tutè interficere poterit, ita late multorum authoritatibus firmauit Didacus. lib. 1. var. resol. capitu. 2. nume. 12. Boer. quæstio. 215. nume. 32. Grammat. consilio 51. nume. 5. 6.

2 Quod si † iuste captus sit damnatus ad mortem, vel aliam corporis pœnam, tunc etiam fugam arripere poterit, ita D. Tho. Caiet. 22. quæstio. 69. articu. 4. ad 2. Archi. in capitu. cum homo 23. quæstio. 5. Sylu. in verb. fugere, nam nulla lege tenetur in carcere manere, nec agere quicquam, ex quo sequatur mors, sed tantum à iudice illatam mortem pati, & inferenti non resistere, facit text. in l. 1. ff de bon. eor. qui sib. mor. consc. Hinc non potest iniicere manus in iudicem, vel ministrum, aut ligare, vel os obstruere ne clamaret: quia hoc esset resistere, potest tamen compedes rumpere

ac

ac infringere seras, & perforare murũ, qua se via eripiat: cui enim fugere licet, iustum subinde fit & se ab impedimentis citra vim expedire, Caiet. 22. quæst. 69. artic. 8. Sotus lib. 5. quæst. 6. artic. 4. de iust. & iu. qui asserit
3 quòd † tantum tenetur in conscientia de damno dato, quod in effractione carceris, & vinculorum consistit, & insuper ad restitutionem damni, quod Reipublicæ, vel priuatis fuit illatum pro dicta effractione, cũ alij pro criminibus, vel ære capti alieno & carcere fugerent, Couar. lib. 1. var. resol. cap. 2. in fin. Et hæc conclusio procedit etiam si sciret infringendo seras, &c. occlusos alios secum exituros: nam ipse suo vtitur iure, cui cura non incumbit custodiendi alios, Sot. lib. 5. q. 3. art. 4.

4 Vbi † etiam quærit, an possint cõsanguinei, vel amici damnati porrigere limã, vel aliud instrumentum, & dicit ꝙ non, licet possint illi consulere vt fugam arripiat.

5 Sed an iuste † captus in carceribus pro crimine digno pœna mortis, vel ad eã pœnam æquissimè damnatus, possit absq; peccato, & data fugiendi opportunitate in carcere manere, resp. ꝙ sic, & ratio est, qa quidam sunt actus directè, & immediatè tendentes ad mortem, & quidam indirectè, & mediatè, & ex accidenti ad mortem sunt opportuni, & proximi. Primi quidem actus sunt seipsum gladio, vel haustu veneni, vel in edia, vel fame occidere, & hi nulla ex cã possunt esse liciti, sed semper illiciti, mortale crimen inducentes ex c. si non licet, 23. quæst. 5. D. Thom. 22. quæst. 64. art. 5. Secundi vero actus, cum immediate non vergant in crimen, possunt sane ex aliquo bono fine esse liciti, huiusmodi est manere in carcere, & non fugere etiam data fugiendi opportunitate, quando sit captus pro crimine digno mortis: nam hic actus licet sit periculosus, idest, non fugere, & ex eo verisimiliter mors expectetur, poterit nihilominus fieri ex ea causa, vt Reipublicæ fiat delicti sati factio, eiusq; punitio sit in aliorũ exemplum, vt à similibus abstineant sceleribus, ita Couar. lib. 1. var. resol. c. 2. nu. 8. circa finem, & num. 9. versi. 6.

6 His etiam † adde tria: & primo ꝙ cooperantes fugienti, vt antequam capiatur à iustitiæ ministris liberetur, non peccant, quoniam nec ex obligatione sui officij, nec ex mandato Regis, vel alterius superioris, nec ex qualitate debiti prohibetur, & creditur ꝙ sine iudicio, sine carcere, & sine pœna temporali resipiscet à peccato, Couar. qui supra Nauar. cap. 17. num. 103.

7 Secundo, † ꝙ qui fugæ author est, soluẽdo, aut solui faciendo aliquem debite coniectum in carcerem ob delicta peccat mortaliter, cum obligatione restituendi debita creditori, & si misericordia motus id faciat, nisi debitor sit adeo pauper, vt neque per se, neque per alium probabiliter soluere posit: quia quemadmodum ipse soluẽdo & fugiendo nõ peccat, ita nec alius, qui fugæ author est. Quinimo nec tenetur ad cõpensandum damnum, quod inde custodi carceris eueniet, Caiet. 22. q. 69. artic. 4. cum illud damnum patiatur ex culpa sua, & negligentia in custodiendo oscitanter carcerem, Nauar. qui supra nu. 101.

8 Tertio, † quòd licitè fugere potest, qui quæritur, vt capiatur iuste, siue iniuste cum voluntate satisfaciendi tantum quantum conscientia recto dictat. Rursum sciendum est ex eodem Caiet. art. 4. quæst. 69. versi. ad
9 secundam dubitationem. Nequaquã † iustè capto licere à carceribus fugere, etiam si quid agere posit absque effractione, vbi iudex eum condemnauerit ad ipsius carceris pœnam temporalem, vel ad vitã. Hæc enim pœna habet eam conditionem, vt damnatus illam subire teneatur, etiam in animæ iudicio, sicut idem est de pœna exilij, vel relegationis, Couar. lib. 1. var. resol. c. 2. num. 4.

10 Secundo reus † in carcere detentus, qui etiam non interrogatus contra se confessus est, debet declarare suos socios, quos iustè credit præteritorum non pœnitere, imo paratos esse ad noua scelera committenda quinimo confessarij eiusmodi reos monere debent vt tales socios denuntient, quod si non fecerint vt pote impœnitentes, non sunt absoluendi, Sotus de rati. tegen. quæst. 6. vlt. dub. Quarta concl. verficu. imo. Nau. cap. 18. num. 58.

11 Tertio. Reus † occultus, qui non laborat nec infamia, nec indicijs, si forte interrogatur de crimine læsæ Maiestatis, aut hæresis, vbi non tanta requiritur solemnitas ad inquirendum quia. v. g. Notum est crimen hæresis, aut læsæ Maiestatis, & interrogantur ciues, & forte ipse sceleris patrator, an teneatur confiteri cum nulla laboret infamia. Respondetur quantumcunque sint crimina aduersus Rempublicam, non tenetur reus prodere seipsum, si non laborat aliquibus indicijs, vel infamia, aut cõiecturis, quæ ipsum propriè insinuent, licet forsan non requi-

requirantur tam manifesta, quàm in criminibus priuatis, conclusio est, D. Thom. 22. quæstio. 69. articu. 2. & ratio est, quia iugum Domini suaue est, res tamen esset grauissima obligare quempiam, vt absque infamia, vel indicijs seipsum prodat. Et ita intelligitur illud Chrysostomi. Non tibi dico, vt te in publicum prodas, immo id videt contra ius naturæ, nam id perinde esset obligare aliquem, vt seipsum occideret, Sotus de rati. teg. quæst. 7. memb. 2. secunda conclus. versic. sed oriuntur.

12 Quod † quidem dictum multo magis procedit, quando in edicto publico iubetur, absque eo, quod perueniatur ad interrogationem rei, imo etiam si delictum esset manifestum, delicti autem patrator sit occultus, scilicet Notum est incendium loci sacri, ignoratur autem author, tunc non potest pœna excommunicationis cōpelli ad se manifestandum, sed bene tenetur ad debitam restitutionem faciendam, Sylu. in verb. correctio. quæst. 8. in fi. & q. 9. Nau. c. 17. nu. 100. vbi inquit Syl. ꝙ non tenetur reus prodere seipsum, nisi sit infamatus vel semiconductus, & ita intelligeretur tex. in c. quidam. 5. quæst. 1.

13 Tertio. Reus † in foro exteriori, aut conscientiæ non potest à iudice compelli verū cōfiteri, antequàm ipse reus certior fiat iudicem vere ipsum interrogare; quod quidē maxime procedit in rebus grauioribus, & potissime in his, quæ vitam in discrimine obijciunt. In leuioribus autem debet subditus prælato fidem adhibere illi prorsus, quē nouit prudentem, & scientia præditū, Caie. 22. quæstio. 69. artic. 1. versic. 3. Sotus lib. 5. quæst. 6. articu. 2. col. 6. cuius ratio est, nam quemadmodum nemo tenetur legi ante eius promulgationem, ita nullus tenetur obtemperare, nisi constet eum, qui iubet esse prælatum, & iusta præcipere. Quod quidem vtinam non sit abusus iudicum, qui minores homines compellunt crimina cōfiteri, antequàm eis notum factum sit ius, quod habent interrogandi.

14 Hæc autem † intelligenda sunt in criminibus priuatis, nam si crimen esset eorum, quæ vergunt in pernitiem publicam, vt in crimine hæresis, aut læsæ maiestatis, tunc non requiritur tanta solemnitas ad interrogandum, quanta in delictis priuatis, sed potest procedi in inquisitione horum criminum simpliciter, & de plano, & absque aduocatorum; & iudicum strepitu, vt habetur in extr. Ad reprimendam, & in cap. fin. de hære. libro 6.

15 Quarto. Reus † vbi primum sibi notum fuerit iuris ordine interrogari idest à legitimo iudice, & secundum formam idoneā iuris, tenetur sub reatu lethalis culpæ crimē suum patefacere, etiam si merito ob eādem confessionem esset in mortem recipiendus & si negat, nullatenus est in foro animæ absoluendus. v. g. Homicida, aut latro est in vinculis, & flagrat infamia, aut sunt indicia manifesta, aut semiprobatio, si proceditur via accusationis, idest, sit vnus testis omni exceptione maior, & petitur ab illo confessio, non potest absolui, antequàm veritatem palam confiteatur, & ratio est, quia perseuerans in peccato nullatenus est absoluendus, sed legitime interrogatus non respondens secundum formam interrogationis est in peccato, quia implicat contradictionem, quòd quis sciat se iuridice interrogari, & tamen quòd non teneatur respondere, ergo huiusmodi homo nō est absoluendus.

16 Hoc † tamen consilio debent confessarij considerata natiuitate vti, & ideo nisi meridie clarius lex illos cogat, non sunt miseri à confessario cogendi ad veritatē aperiendam, maxime in causa capitis, honoris, aut famæ, dum ex altera parte non agitur de tanto periculo alterius tertiæ personæ, sed prius debent rimari, an iudex legitimus sit, an reus aliquo sit priuilegio exemptus, vt quia clericus, an denique plene constet cuncta legis merita sint seruata, Sotus de iust. & iu. lib. 5. quæst. 6. artic. 2. col. 5. nam si iudex sit legitimus, cunctaque legis merita sint seruata idest quòd delictum sit notorium, famosum, aut semiplenè probatum, quod contingit, quando vnus est testis omni exceptione maior, aut vnum indicium, aut plura illi æquipollentia, item quòd probatio sit posita in processu, denique quòd sit reo manifesta, quo videat se ad obedientiam mādato iudicis teneri, tunc nullo modo est à confessario absoluendus, nisi illud proponat confiteri, Nauar. capitu. 21. num. 35. vsque 37.

17 Quinto. Licet † inique interrogatus iuris ordine non seruato, vel à iudice non suo qui ius interrogandi non habet, non teneatur crimen suum fateri, etiam si esset iuratus; & si coactus responderit, iuste, & sine vitio valeat ipsum iudicem verbis ex communi significatione ambiguis fallere, idest, dicen-

dicendo aliquod falsum apud sensum iudidicis, & apud suum verum, mentiri autem nullo pacto debet, alioquin peccato subditur, sicut docetur elegãter in c. si quis, & c.primum, 22.q.2.D.Tho.22.q.69.ar.1.qđ tamen peccatum erit mortale, cum non sit contra iustitiam, nec in iudicio vero, Syl.in verb.Accusatio q.13. & in verb. Cõfessio.1. q.1.in fi.Sotus lib.5.q.6.art.2.7.conclusio.

18 Sexto.Iudex † in tribus casibus reum iuridice interrogare, & ille tenetur respondere, primo si infamia pcesserit super aliquo crimine, quod est, quando rumor est dilatatus per maiorem partem viciniæ, collegij, aut vniuersitatis, gl.in c.Inquisitionis, de accus.Non autem sufficeret qualis qualis infamia, necfrequẽs vox discolorũ, sed requirit, q aliqua apparuerint expresse indicia, aut pbatio semiplena, D.Th.q.69.ar.2. vel vnus testis omni exceptione maior. Secundo oportet quòd iudex interrogans sit competens. Tertio quòd reo sit notificata huiusmodi probatio, vt sciat in quo statu reperiatur, Nau.c.18.nu.57.

19 Septimo, ex † licita negatione rei facta in iudicio, vt quia negat crimen verum, sed occultum, & improbabile, non tenetur se reus retractare, si sequatur indirecte infamia accusatori, qui de mendacio pernitio, aut de calumnia inde notatur, secundum Sco.& Arch.Flor.in summula cap. 2. de restit.sed tenetur, famam restituere per verba sobria. Dicendo, quòd forte habuit bonam intentionem, Sylu. vero in verb.Restitutio.3.quæst.3. inquit, quòd in nullo tenetur, quia iniustè non læsit, sed accusator imputet suæ malitiæ, si scienter, vel suæ stultitiæ, si errans sic imprudenter processit cũ periculo alterius.

20 Octauo. Reus, † qui legitimè interrogatus, atq; tortus negat veritatem, absolutus non tenetur in iudicio animę ad pęnam, ad quã iuridice debebat damnari, quia pœna non debetur, nisi post sententiam, per tex. in c. susceptis de caus. poss. & propri. Sotus lib.1.q.6.ar.6.col.3.& 4.de iust.& iu.

21 Nono.Reus, † q. dubitat de æquitate sententiæ, iure appellare potest, at qui certissimus est recte se esse ad mortem condemnatum, per appellationem iudicium eludẽdo peccat mortaliter; nã sepissime illis appellationibus, iudices, vel ministri, vel lassantur, vel corrumpuntur, & restant scelera impunita, Sotus lib.5.de iust.& iu.q.6. art.3. prima, & secunda conclu.

SVMMARIVM.

1 *Aduocatus causam iniustam suscipiẽs peccat, & ad restitutionem tenetur.*

2 *Aduocatus causam ancipitẽ licite defendere potest, & quid si pars admonita, id voluerit, vide hic.*

3 *Aduocatus, causæ iniquitate detecta, eam relinquere, vel partes ad concordiam deducere debet.*

4 *Aduocatus si ex negligentia vel ignorantia notabili causam amisit, vel inducit clientem ad affirmandũ falsum; vel reliquit in extrema necessitate, mortale admittit.*

5 *Aduocatus quo casu tempore valitudinis mercedem petere possit.*

6 *Ministris ecclesiæ infirmis deberi quotidianas distributiõnes: at famulo egrotanti cibaria tantum, & de ratione diuersitatis, nu.seq.*

8 *Aduocatus ob instrumenta falsa producta, obligatur ad restitutionem damni & interesse.*

9 *Aduocatus si cauillando bonam causam parti aduersæ abstulit, ad restitutionem tenetur.*

10 *Aduocato an liceat patrocinari vtrique parti vel in principali, vel in causa appellationis, & eidem paçisci an liceat cum cliente.nu.seq.*

12 *Aduocatus aduersario secreta momẽti palam faciens, peccato & restitutione se astringit.*

De Aduocatis, & Procuratoribus. Cap. VIII.

1 PRimo. Si † causam, quã nouit iniustã, assumpsit defendendam, mortaliter peccat, licet caput aliquod iustum prosecutus sit, tenetur insuper ad restitutioné parti aduersæ, & etiam suæ, si eam non admonuit, argum.text.in l. non est cognitum. C. de admini. tut. Sylu. in verb. Aduocatus. quæst.10. in fine.

At

2 At causam, † quæ suo iudicio est anceps ob varietatem opinionum, vel ob diuersos intellectus legis, per quam est decidenda, potest defendere vsq; ad finem, si dubitatio pendeat in æquilibrio, sed qui intelligeret aduersam partem maiorem habere energiam, in causa defensionis vitæ, honoris, & maioris partis bonorum, nisi reus perniciosissimus haberetur, posset defendere, etiã si eius causa minus esset probabilis, dũmodo nulla fraus fiat. Sed an in leuibus causis hoc etiam procedat. vide Sotum lib. 5. de iust. & iu. q. 8. & art. 1. Vbi etiam in foro conscientiæ non videtur condemnari aduocatus, si pars sua id admonita voluerit, Nauar. cap. 25. nu. 28. in fi.

3 Secundo. Si † prosecutus est causam, quã in ipsa tractatione aduertit esse iniustam, licet à principio putauerit iustam, mortaliter peccat, quia tunc debet à patrocinio desistere, & inducere partem suam ad concordiam honestam, sed non debet id indicare aduersario, neque secreto degere Nau. qui sup.

4 Tertio. Si noluit † scrutari merita causæ, negligentia etiam, vel ignorantia notabilis aduocati, vel procuratoris, ob quam causa perditur, mortalis est, si pro docto se gerat, & pars eius ignorantiam ignorat, alias secus, nisi sit in dolo, vel lata culpa, Nauar. cap. 25. nu. 29.

Quarto, si instruxit clientem, vel eum induxit vt falsum diceret. Si recusauit aduocatus vel procurator pauperem defendere in extrema necessitate constitutum, quia tenentur, quando ex defensione illius causæ vita ipsius, aut suorum periclitaretur, alias secus, Nauarrus secutus Caiet. ita declarantem D. Thom. 22. quæst. 71. articu. 1. contra Host. & Sylu. in capitu. 25. num. 29. in fin. Hoc idem sentit Couar. in lib. 1. var. resol. cap. 4. num. 4. qui addit, quòd debet Respublica pauperibus litigantibus aduocatos constituere publicis expensis, secundum glos. in l. 1. §. ait prætor, in princip. ff. de postul.

5 Quinto, † si exigit plusquàm oportet, q̃ quidem mercedem aduocatus petere potest etiam pro tempore infirmitatis, quando salarium esset ex publico constitutum, secus si esset merces promissa à parte, quia non debetur, nisi pro rata temporis, præterquàm si esset consuetudo, vt debeatur etiam tempore infirmitatis, Sylu. in verb. familia q. 2. circa finem.

6 Sic etiam † quotidianæ distributiones ministris ecclesiæ, q. morbo impediti personaliter ministrare non valent debentur, vt inquit Francus in cap. vnic. §. quia vero in princ. de cler. non resid. modo inquit ipse sit consuetudo. Et intelligit appellatione infirmitatis omne iustum impedimentum, c. hi qui, de conse. dist. 4. Verum Couar. lib. 3. var. resol. cap. 13. num. 8. asserit illas deberi non tantum de consuetudine, verum etiam de iure, quod tamen contrarium est de famulo infirmo, qui & si dominus teneatur famulo ægrotanti cibaria exhibere, & modicas expensas, non tamen mercedem, vt inquit Bar. in l. si cum dotem. §. sin autem. ff. solu. matri. Abb. in c. 1. de cler. ægrot.

7 Cuius † quidem diuersitatis ratio est de ministris ecclesiæ, aduocatis, & famulis infirmis: nam ideo distributiones personales dantur ministris ægrotantibus, d. c. vnic. de cler. non resid. quia illæ non solum dantur propter laborem personalem, sed etiam propter officium, & dignitatem, sic in aduocatis illud obtentum est propter excellentiam officij, & ingeniosam professionem, l. 1. §. diuus. ff. de vari. cognit. Quod secus est de famulo, cui solum debetur merces propter laborem personalem.

8 Sexto si † aduocando produxit falsa instrumeuta, aut false allegauit, mor. cum restitutione damni, & interesse, Nauar. c. 25. nu. 29. versi. 4.

Septimo, si in dispendium partis aduersæ non necessarias dilationes quæsiuit, & terminos, vt petendo testes à patria. An autem scriba, qui iussu aduocati scribit allegando falso absentiam alicuius, peccet, & teneatur de damno, Sylu. à simili in verb. iudex. 2. numero sexto.

Octauo, si non inquisiuit à cliente merita causæ, nam tenetur ad interesse parti læsæ, & clienti, si aliter non litigasset, si vero ignorantia illa prouenit ex qualitate negotij, vel informatione clientis falsa, aut mala, excusatur, sed tamen cognita iniustitia causæ eam dimittere tenetur. l. rem non nouam. §. patroni. C. de iudic. Sylu. in verb. Aduocatus. q. 11.

9 Nono, si † aduersario bonam causam abstulit cum suis cauillationibus iniquis, mor. & tenetur ad restitutionem.

Decimo, si cum multo litigantiũ damno immoderatam mercedem quæsiuit, præter mortale tenetur ad restitutionem: nõ enim potest merces patrocinij maius iusto, ac

debito exigere, considerata magnitudine causæ, laboris, scientiæ, ac etiam consuetudine regionis, extr. de præb. c. de multa vers. sublimes. cap. miramur dist. 61. Syl. in verb. Aduocatus. q. 16. qui etiam inquit ꝙ à principio causæ ea nondum incepta potest petere vt libet, nisi vbi alius bonus non inueniretur, quia tunc nõ potest petere nisi moderatam, arg. eorum, quæ dicuntur in l. 1. C. de episc. audi.

10 Vndecimo † si aduocatus meus in causa principali fuerit aduocatus contra me in cã appellationis, nam licet hoc fieri posit, nõ tamen est honestum, ita tenet Specul. in tit. de aduocato. §. nunc tractemus in fi. & idẽ not. in l. fi. ff. de testibus. Item si fuerit aduocatus in causa principali ambarum partiũ, quod intellige, dummodo non sit in diuersis litibus, vt in l. 2. C. de aduoc. fisci. Vbi potest quis esse aduocatus fisci in vna causa, & in alia contra fiscum.

11 Duodecimo † si cũ suo cliente de quota litis pactum fecit puta dimidia, aut tertia. l. sumptus. ff. de pact. ne præbeatur occasio, vt velit per fas, & nefas vincere, idem si paciscatur, vt victa causa tãtum sibi soluatur, glos. in d. l. sumptus, quamuis sine peccato conuenire potest, vt sibi certa quantitas iusta pro suo labore soluatur, siue vincat, siue non, iuxta communem. Imo etiam de certo aliquo dando præter meritam mercedem, si vicerit, modo sit moderata iuxta magnitudinem causæ, & laboris, & scientiæ, & consuetudinis regionis, glo. in c. non licet. 11. quæst. 3. quod quidem dicitur palmarium, Nauar. capitu. 25. nume. 30. in fin. Hodie tamen, 1586. vt à fide dignis accepi, prudenter fuit cautum à Rege Philippo, ne quis sub pœna trium annorum exilij palmaria accipere posit, & recte quidem, vt per Sotum libro 5. de iust. & iure. quæstio. 9. articu. 4. An autem aduocato, vel procuratori debeatúr nouum salarium in causa appellationis, vide glo. in l. ita demum. C. de procur. vbi videtur tenere, ꝙ sic, si appellatur à diffinitiua, secus si ab interlocutoria, vide Bal. in l. fi. ff. de postul.

12 Tertiodecimo † si indicauit aduersario secreta notabilis momenti; nam pec. mortaliter, cum obligatione restituendi.

Quartodecimo, si mercedem habẽs de publico aliquid acceperit à partibus litigantibus. Panorm. in c. 1. de postul. Sylu. in verb. aduocatus. quæst. 23.

Quintodecimo, si reum instruxit, vt simpliciter neget positionem, qua interrogatus, an centum debeat actori, cum vere debeat quinquaginta, dicendo se non debere mortaliter peccat; quamuis non sit periurus vel vt respondeat se nihil debere, nam tũc etiam periurus esset. Quod secus esset si interrogatus, an debeat centum, quia tunc nõ peccaret, Syl. in verbo. confessio, alias commisio, num. 4. Couar. late libro 1. var. resol. cap. 2. nume. 5. versi. secundo, afferam.

SVMMARIVM.

1 *Tabellio recipiens iuramentum ab eo, quem scit falso iuraturum, sine causa rationabili peccat.*

2 *Notarius in instrumentis apponens clausulas ignotas contrahentibus, si damnum sequatur, ad restituendum tenetur.*

3 *Notarius si nolit dare instrumentum parti, & si partem quæ renunciatura est, non doceat, peccat.*

4 *Notarius si eius testamẽta scribit, qui vel iudicio, vel ratione caret, peccat cum onere restituendi.*

5 *Notarius si non scripserit in protocollo instrumentum peccat, & vide quid sit protocollum.*

De tabellionibus. Cap. IX.

1 PRimo interroga de periurijs. Si scit † tabellio quem falsum iuraturum, si est paratus iurare, & accipit iuramentum ex aliqua rationabili causa, nõ peccat mortaliter, alias secus, Sylu. in verb. iuramentum. 2. q. 3.

Secundo. Interroga de falsis instrumẽtis illicitis, vt vsurarũ, vt per Syl. in verb. tabellio. q. 8. Item de occultatis, & laceratis.

2 Tertio. Si † conficit instrumenta renunciationum, apponens clausulas, quarum vim ignorant contrahentes; nam tenetur ad restitutionem, si inde sequatur damnum, ibi Sylu.

Quarto. Si solemnitates necessarias dolo, aut lata culpá omittit; puta suum nomẽ, signum, testes, diem, mensem, & annum.

3 Quinto. Si interrogatus † non vult dare instru-

instrumentum, quod dare tenetur, ne aduersario, aut eius amicis displiceat.

Sexto. Si non informat partem ignorantem, quæ renunciatura est alicui iuri, quale non scit illud.

Septimò. Si in die festo absq; necessitate
4 ob auaritiam instrumenta conficit, † cum in alium diem commodè differre posset.

Octauo. Si conficit testamenta carentis iudicio, aut ratione non vtentis, cum obligatione restituendi ei, qui ab intestato successurus erat.

Nono. Si stipendium notabiliter maius debito accipit etiam sponte datum, si publicum stipendium ei constitutum erat.

5 Decimo. Si instrumenta † in protocollo non posuerit ex negligentia. De hoc protocollo fit mentio in cap. quoniam contra, de proba. vbi Panorm. tex. etiam est in cap. pen. de fide instru. Et hoc protocollum vocatur registrum, & est scriptura illa, quæ primum à tabellione est confecta, & scripta, & quæ penes ipsum manere debet, vnde tenetur notarius protocollum penes ipsum seruare, ac retinere, quemadmodum constat ex capitulo quoniam cõtra. Quod si non confecerit, præter peccatum debet puniri arbitrio iudicis. Si legata ad pias causas non manifestauit. Si in excommunicationem incidit secundum aliqua statuta synodalia.

SVMMARIVM.

1 *Coniugati quo fine actu matrimonij vtantur vel si tempore menstrui, aut muliere prægnante rem habuerint* cum periculo abortus; & de alijs interrogationibus vsque ad fin. cap.*

2 *Matrimonium si fuerit clandestinum, vel tempore interdicto nuptias fecerunt, coniugati.*

3 *Maritus si vxorem coegit non seruare aliquod præceptum, peccauit, vel si vxor marito non est obediens, & rixosa.*

4 *Maritus si vxore vtitur tanquam alia, vel non modo debito peccat.*

5 *Tactus impudici inter coniugatos, si tales vt resultet pollutio, peccatum afferunt.*

6 *Vxor sine licentia mariti non potest eleemosinam dare.*

Filios corrigere & vt famuli missas audiant, procurare debet maritus.

De coniugatis. Cap. x.

1 Primo. Si † fine tantum voluptatis actũ matrimonialem consumauit, modo non conuenienti ad generationem, & præcipuè si extra vas.

Secundo. Si in dispositione menstruorũ, vel cum vxore prægnante, maximè si cum abortus periculo, & grauis damni vxorem cognouit.

Tertio. Si debitum negauit, nisi adesset periculum vitæ, vel ægritudinis notabilis.

Quarto. Si debitum petijt in loco sacro, vel publico.

Quinto. Si coniugem cognouit ante benedictionem factam ab ecclesia.

Sexto. Si petens debitum habet simplex votum castitatis.

Septimo. Si vir miscet se cum alia, quàm cum vxore.

2 Si matrimonium † sit clandestinum. Si nuptiæ factæ fuerint tempore interdicti, quo ad benedictionem & adductionem sponsæ, & celebritatem cõuiuij, vel cum superflua vanitate.

Octauo, si excommunicatus, vel in mortali existens contraxit matrimonium, si cum personis coniunctis sanguine, vel affinitate in gradibus prohibitis, vel alio casu prohibito.

Nono, si de necessarijs non prouidet familiæ.

Decimo, si verbis exacerbauit, aut factis coniugem, aut nimis zelotypus, aut remissus in cura fuit.

3 Vndecimo, si prohibuit † vxorem seruare, vel coegit violare aliquod præceptum diuinum, vel ecclesiasticũ obligans ad mortale, quia mortaliter peccat, Nauar. cap. 14. num. 19. in princ.

Duodecimo, si vxor notabiliter fuit inobediens marito in his, quæ ad regimen domus, aut familiæ, bonosq; mores pertinent, mortaliter peccat quando ex contemptu Nau. ibidem in fi.

Decimotertio, si non sequitur maritum alio migrantem, nam mortaliter peccat nisi in casibus de quibus supra in 2. libro quarto præcep.

Decimoquarto, si iracundè, & litigiose prouocat maritum ad blasphemandum, & id sciens, aut scire debens iracundiam non reprimit mortaliter peccat.

4 Decimoquinto, si actum † coniugalem exercet cum vxore cum intentione actuali, vel deliberata habendi rem cum alia, siue etiam cum ipsa vxore, quàmuis non esset sua vxor. aut è contra.

Decimosexto, si vxorem cognouit intra vas naturale, sed ita vt non possit suscipere semen, aut retinere, quia mor. alias secus, quamuis fędo modo coeant, quo tamen casu est graue peccatum veniale, & valde detestandum.

5 Decimoseptimo, interroga de † tactibus impudicis, nam si tales sint, q ex eis resultet pollutio, vel fiunt cum probabili periculo subijciendi se aut intentione polluendi mortaliter peccant.

Decimooctauo, si potionem coniugi dedit vel accepit ad impediendum prolis conceptum quamuis fine etiam bono fiat. mor. & si effectus est secutus incidit in bullam Sixti V.

6 Decimonono, si eleemosinam † dedit de bonis mariti mortaliter peccat, & ad restitutionem tenetur. Si hoc fecit absq; eius facultate: nisi in casibus, vt diximus in 4. præcep. 2. lib.

Vigesimo, si corā filijs taxillis, vel chartis lusit, vel illos, aut familiam otiose viuere permisit, grauiter pec. si in corrigendo illis nimis tepidus fuit.

Vigesimoprimo, si famulos diebus festis absq; missæ auditione transmisit, quia mortale, cessante magna necessitate.

SVMMARIVM.

1 *Doctor si approbat indignum vel reprobat dignum laureola, peccat cū onere restituendi.*

2 *Doctor auertens scholares à scholis aliorum, quo casu etiam teneatur restituere.*

3 *Doctor crudeliter castigans scholares peccat, & excommunicatus est, si in clericos id admiserit.*

4 *Doctor an legere poßit diebus festis & an habens salarium poßit adhuc aliquid exigere.*

De Doctoribus. Cap. XI.

1 PRimo. Si Doctor aduertit discipulos, & auditores ex prælectione sua aliquem errorem capere in fide, & eos non monet veritatem catholicam, mortaliter peccat.

Secundo, si prælegit sacram scripturam in scholis peccato mortali notorio infectus quia mor.

2 Tertio si † non seruat statuta à se iurata, vel approbat indignum laurea, vel reprobat dignum, aut alio modo illicito impedit quempiam, cum obligatione restituendi. Nau. c. 21. nu. 57. §. 3.

Quarto, si docet scienter falsa in alicuius notabile damnum spirituale, vel temporale, aut subtilia magis quàm vtilia cum notabili damno audientium, aut malo fine mortali, vel ponendo vltimum, finem in docendo, mor ibidem. §. 4.

Quinto. Interroga etiam de iactantia,
2 detractione, & inuidia. Si † practicas fecit auertendo scholares ab alterius doctoris audientia, cum notabili damno profectus illorum, aut honoris doctoris, quia mor. cum obligatione restituendi.

3 Sexto, si † crudeliter castigat scholares, peccat mortaliter, & si castigatus est clericus, est excōmunicatus, Nau. c. 25. nu. 58. §. 7.

4 Septimo, si † legit diebus festis etiam ob lucrum, non est illicitum, Caiet. 22. q. 122. art. 4. nisi illis horis, & tādiu, vt credat probabiliter auditores ob id omissuros missam, Nauar. c. 13. nu. 12. in fi.

Octauo, si stipendium habens de publico exigit ab auditoribus, aut habens beneficium in id sibi collatum cum tali onere tali beneficio vacāti imposito, & non cum pacto: quia esset simonia & pec. mortaliter. Alias si non habet publicum, nec beneficium, vt supra potest exigere etiam à pauperibus non egentibus extremè, Nauar. cap. 25. num. 58. §. 6.

SVMMARIVM.

1 *Scholasticus si scientijs probibitis studet, peccat, vel si negligat studere,*

eum id fiat alienis expensis.
2 *Scholasticus non soluens salarium, vel auertens discipulos ab alijs scholis peccat.*

De scholasticis. Cap. XII.

1 Primo, si studet † ob finem malum, vel scientias vetitas, & superstitiosas, quia mor.

Secundo, si negligit studere, quia si de alieno, vel beneficio sustentat, peccat mor. & multo magis si male impendit cum obligatione restituendi.

Tertio, si contendit contra veritatem in his, quæ sunt fidei.

2 Quarto, si non soluit cum † possit debitum salarium præceptori.

Quinto, si suffragatur indigno, vel minus digno, si iurauit suffragari digniori.

Sexto, si fecit practicas, vt adimat discipulos, vel adijciat alicui lectori in damnum notabile alterius.

Septimo, interroga de rixa, de ieiunijs, & missa, atq; Sacramentis. Si mulieres domi tenet. Si lusit. &c.

SVMMARIVM.

1 *Mercator si ob anticipatam solutionẽ, minoris emit, vel ob dilationem pluris vendidit, peccauit.*
2 *Mercator si ad infideles arma detulit excommunicatus est, si defraudauit gabellas, restituere tenetur, idem si societatem fraudauit.*
3 *Mercator an diebus festis, negotiari possit.*
4 *Ars, quæ sine peccato exerceri non potest, relinquenda, secus de indifferenti.*
5 *Mercator emens ab ignorante si rem minoris emit tenetur restituere.*

De mercatoribus, & artificibus. Cap. XIII.

Primo, interroga de cambijs iniustis, vide supra in secundo lib. præcep. septimo. Item de varijs modis vsuræ palliatæ, eod. præcep. Vt si minoris † emit ob anticipationem solutionis, vel plus vendidit ob eius dilationem, vel agrum emit cum pacto de retrouendendo minoris medietate iusti precij.

1

2 Secundo, si ad infideles † arma detulit, quia excommunicatus.

Tertio, de monopolijs.

Quarto, si mutuauit inde lucrum expectans, quia vsurarius.

Quinto, si fraudat gabellas iustas, vel dubias, quia tenetur ad restitutionem.

Sexto, si scienter dedit falsas monetas, vel diminutas pro bonis, vide præcep. octauo, in secundo lib. tit. de falsitate. Si in societate non se fidelem habuit cum alijs, occulta lucra sibi retinendo, mor. cum obligatione restituendi, nisi certus esset quòd idem socius fecisset. Si vtitur periurijs, & mendacijs.

3 Septimo, si diebus † festis absque necessitate negotiatur, nisi ad modicum tempus. Si emit res furtiuas. Si mediator est malorum contractuum.

4 Octauo, si † artem exercet, quæ fieri non potest absque peccato, vt idola fabricare, alias exercens artem, cuius vsus bonus, & malus esse potest, q̃uis maior hominũ pars eis male etiam mortaliter, non solum venialiter, vtatur, absolui potest, licet nõ proponat illam relinquere, admonendus tamen esset à confessario, vt id faciat, Nauar. cap. 14. num. fin. sub litera R.

Nono, si dolo vsus est in mensuris, quia mor. Si negotiatur ob lucrum, intendens lucrari per fas, & nefas, quia mor. Si plus iusto precio vendidit.

5 Si ab ignorante † precium rei minus iusto precio emit. quia mor. si scienter, & tenetur ad restitutionem.

Decimo, si pecuniã artifici dedit ea lege, vt sors sit salua, & aliquam partem lucri habeat, est vsurarius. Si cum aliquo pactum fecit æstimando sua multo magis, quàm si essent alterius, mort. pec. Item interroga. Si humectauit merces, vt ponderosiores essent, vel aliorum merces diffamauit, vt suas venderet: quia morta.

SVMMARIVM.

1 *Medicus artis ignarus, vel præcepta non sequens peccat.*

Morbos curare ex diuturna experientia licet, & vide interrogationes vsque ad fin. cap.

2 *Medicus dubitans an medicina sit perniciosa, si prebeat ægrotanti, peccat.*

3 *Medicus si relinquat ægrotum ante tempus, qua ratione peccet.*

Medicus consulens rem veneream, vel abortum ægrotanti, peccat.

4 *Medici salarium quale esse debeat, & quo casu teneatur mederi pauperi gratis, vide hic.*

5 *Medicus vt medicinis optimis, & quatenus opus est, vtatur ægrotus, curare debet.*

6 *Medicus de confitendo ægrotum admonere an & quando teneatur.*

Medicus non debet ægrotum relinquere, quamuis confiteri recuset.

De Medicis. Cap. XIIII.

1 PRimo, si † curat sine sufficiēti scientia, quamuis sit laurea donatus: vel si cum scientia, sed præcepta artis non sequitur. Si vero per diuturnam experientiam didicit curare aliquos morbos, quamuis regulas medicinæ ignoret, vel non sequatur, non peccat: nisi cum aliquo incantamento, aut fascinio id faciat, vel superueniente febre non adhibet peritum, vel intentet quod ignoret, Nauar. cap. 25. nu. 60.

Secundo, si ante cognitam ægritudinem temere curat, vel dum tentat, & explorat morbum, adhibet remedia.

2 Tertio, si † dubitans de medicamento an esset notabiliter noxium, nec ne, præbet illud, vt experiatur, vel lucretur, vel vt non habeatur ignarus, quãuis ex misericordia, & vt placeat ægrotanti.

Quarto, si post cognitum morbum temere curat negligens studere, aut infirmum visitare, vel capere consilium.

3 Quinto, si † ægrotum derelinquit antequàm debeat, ob quod mors, aut prolongatio morbi sequitur, cum obligatione restituendi damnum.

Sexto, si pro salute corporali contra animæ salutem consulat, videlicet, vt illicitè coeat, aut se inebriet, aut abortiat, quamuis ignoranter id faciat, vel si dicat. Non tibi cõsulo, sed si hoc faceres sanareris.

Septimo, si aliquid prægnanti dederit, vt abortiat, quamuis vt à morte prægnantem liberet. Vide quæ supra diximus, in quinto præc. 2. par.

Octauo, si absque iusta causa concedit facultatem frangendi ieiunium, aut vescendi carnibus diebus vetitis, & si affirmat ieiunia corpora destruere cum obligatione persuadendi contrarium, si potest, Nauar. cap. 25. num. 62.

4 Nono, si † petit stipendium notabiliter nimium carens publico, vel accipit mediocre illud habens, cum pacto nihil accipiendi etiam vltro datum cum obligatione restituendi: quia habens mercedem de publico non potest illam recipere nisi à sanis, vt probatur in l. antep. C. de profess. & med. lib. 10. Anto. de Butr. in cap. ad aures in fi. de æta. & quali. 23. quæstio. 1. glo. in c. militare.

Decimo, si non vult mederi gratis pauperi ægroto, quod restringēdum est secundum Nauar. si credit illum probabiliter moriturum, nisi ei medeatur, & non est alius, qui id faciat, nec qui soluat salarium, & non vult mederi salario credito.

5 Vndecimo, si † facit vt infirmus plura medicamenta quàm opus est emat propter cõuentionem cum pharmacopula, vel aliã causã iniustã, cũ obligatione restituẽdi. Vel si permisit medicinã conficere de rebus vetustioribus, quę virtute carebant, vel expertus est medicinam incertam in periculum vitæ maxime viris religiosis, Sylu. in verb. Homicidium, idest nu. 5.

Duodecimo, si multos suscepit sub cura, idest, vt omnibus (vt decebat) nequiret subuenire.

Decimotertio, si ob lucrum iudici dixit falsum de qualitate vulnerum, mor.

6 Decimoquarto, si ad ægrotum † adductus eum non monet vt confiteatur: quia valde præposterum est neglecta nobilioris, ac semper animæ cura momentaneo pulueri curando tantopere inuigilare, cap. cum infirmitas, de pœniten. & remiss. qui tex. ita receptus est, quando constat morbum esse mortiferũ, & periculosum. Immo si tũc medicus moneret parochum vel eos, qui de infirmo curam habent, vt illi sacramenta præbeant, & ipse omitteret dicere per se, non quia non vult id facere, sed quia putat infirmo nociturum, non peccaret, & quam-

quamuis infirmus confiteri nolit, non ideo a medico relinquendus est secundum omnes, Nauar.c.25.nu.61.versi. 3.

SVMMARIVM.

1 *Pharmacopola circa qualitatem, & quantitatem mercium interrogandus.*

2 *Pharmacopola pecuniam mutuo dans, vt adducat homines ad suam officinam, vsurarius dicitur.*

Pharmacopola vēdens aliquid ad abortum peccat, vel venena ijs, quos credit abusuros.

De Pharmacopolis, siue Aromatarijs. Cap. XV.

1 PRimo, si † res vetustas pro bonis, malas pro bonis, mixtas pro puris, vel viles pro pretiosis vendit. mor. & tenetur de damno.

Secundo, si scienter in compositione nō apponit medicinis, quæ medicus præcipit, vel aliquid apponit marte suo. Mor.

Tertio, si piper pro cinnamomo, vel aquam puram pro stillata vendit, præter mor, tenetur ad restitutionem. Si vendendo excessit precium, si est quid nimis, tenetur satisfacere. Immo etiam si quid minimum, si continuatis diebus, pauperibus. Si diminuit mensuram, si periurijs, & mendacijs vtitur.

2 Quarto, si mutuat pecuniam † ea lege, vt res in sua apotheca emat, est vsurarius, & tenetur dissoluere contractum.

Quinto, si falsam monetam inaduertenter receptam pro bona expendit.

Sexto, si aliquid ad abortum faciendum dedit, si vendit venena ijs, quos abusuros credebat, mortaliter.

Septimo, si in diebus festis indifferenter vendit, aut vendere iussit: quia non licet nisi in casu magnæ necessitatis.

SVMMARIVM.

1 *Pueris interrogationes faciendæ vide per totum cap.*

2 *Pueri de carnalibus à longe sunt interrogandi.*

Puer clericum percutiens quo casu sit excommunicatus.

De Pueris. Cap. XVI.

1 PRimo. Interroga † de mendacijs, periurijs, votis non adimpletis, item de missæ omissione, confessionis, & communionis, de irreuerentia parentum, vel magistri. De furtis, de verbis turpibus, & an in ecclesia, de contumelijs, conten-
2 tionibus, rixis, de † carnalibus, sed à longe, ne discat qui virgo est, maxime puella.

Secundo, si clericum percussit, quia si est doli capax, est excommunicatus, etiam si percussio esset leuis, sed potest absolui per episcopum, nisi ipse primum esset à clerico percussus: quia non est excommunicatus, nisi excesserit.

Tertio, si ingreditur septa monasterij monialium sciens adesse excommunicationem, illam incurrit, per Conc. Trid. Sess. 25. capitu. 5.

Quarto, si reportator malorum fuit, dure reprehendendus. Si ludit. Si puellam amat, & quanto tempore, & si cum scandalo. Si literas misit, vel nuncios. Si fecit cantilenas, si vtitur incantationibus, vel augurijs. Si sit negligens ad addiscendum. Si mortem optat parentibus.

SVMMARIVM.

1 *Aurifex calices sacratos emens non conflatos peccat.*

2 *Prætiosa emens vilius ab ignorantibus peccat, & tenetur restituere.*

De Aurificibus, ac Ferrarijs. Cap. XVII.

1 PRimo, si † vendit aurum, vel argentum, alchimicum pro vero, vltra mor. tenetur satisfacere secundum Arch. Flo quod intellige, nisi expendi posset absque falsitate.

Secundo, si emit Calices sacratos non conflatos, peccat. Vel emit aliquid furto sublatum.

Tertio, si vendit lapides annulorum fal-
2 sos pro veris, vel emit preciosos pro † vilibus ab ijs, qui illos ignorabant. Satisfacere tenetur.

Quarto, Si emit vasa argentea vt ea immutata reuendat non peccat, modo reuendat precio moderato.

Quinto, si in zonis & alijs rebus inhonesta sculpsit.

Sexto, si opera artificum coram alijs vilipendit, sua extollens.

Septimo, si fecit claues adulterinas sciẽter volentibus furari.

SVMMARIVM.

1 *Caupones si gabellas in vino consignando fraudant, peccant, & tenentur restituere.*

2 *Caupo si meretrices detinet in caupona aleatores, & similes peccat.*

De cauponibus, & hospitibus. Cap. XVIII.

1 PRimo, si † vnam vini speciem ꝑ alia vendit, vel vinum miscet cum aqua, vel aliquid noxium, vel vendit nouũ pro veteri, vel cum mensuris diminutis.

Secundo, si totum vinum non consignat gabellis, vltra mortale tenetur ad restitutionem.

Tertio, si carnem vnius speciei dicit esse alterius. mor.

Quarto si hordeũ, fęnũ furtim equis nocte subtrahit, mor. & satisfacere tenetur.

2 Quinto, si ob lucrum † tenet meretrices, aleas, vel taxillos omnium malorum particeps efficitur.

Sexto, si viatores ab hospitijs aliorum deuiat, vel aliena hospitia diffamat. mor.

Septimo, si latenter collocat meretrices in lectis hospitum, mor.

Octauo, si hospites aliquid furto subtrahunt, vel defraudant caupones.

SVMMARIVM.

1 *Sutor furando peccat mortaliter, nisi sit res modica, aut illud loco mercedis capiat.*

2 *Sutor si famulos non fideliter docet, vel mercedem non soluit, peccat.*

De sutoribus. Cap. XIX.

1 PRimo. Si † ob lucrum multa facere promittit quæ non potest, male facit, & grauiter peccat.

Secundo, si aliquid furatur mor. & tenetur satisfacere: nisi quid modicum vel fecisset pro satisfactione suæ mercedis.

Tertio, si in festis, vel eorum vigilijs vsq; ad medietatem noctis laborat, non excusatur à mortali, nisi esset maxima necessitas.

Quarto, si in induendo mulieres male, & inhoneste se habuit.

Quinto, si nouas adinuentiones minus honestas adinuenit.

2 Sexto, si † famulos mercede conductos non fideliter docet, aut male tractat, vel mercedem non soluit: quia vltra mor. tenetur satisfacere.

Septimo, si aliorum vestes pignori dedit, vel commodauit cum aliqua mercede, quia restituere lucrum perceptum tenetur.

Octauo, si nimis impatiens in blasphemando, si pueros, quos conduxit grauiter percussit, atq; illis inhonesta dixit.

SVMMARIVM.

1 *Publicanus ab ecclesiasticis exigens est excommunicatus, à laicis plus iusto, restituere tenetur.*

De publicanis. Cap. XX.

1 PRimo, si † gabellas à personis ecclesiasticis exigit, est excommunicatus, si à laicis plusquam debet mor. & satisfacere tenetur.

Secundo, si contra aliquem cauillosas adinuentiones adinuenit.

Tertio, si gabellas fraudat, si socios, quia vltra mortale tenetur ad restitutionem.

SVMMARIVM.

1 *Agricolis interrogationes faciẽdæ per confessarium, vsque ad fin.*

De

De agricolis. Cap. XXI.

1 PRimo, si † singulis annis confitetur percipiens sacram communionem.

Secundo, si perfecit pœnitentias à confessario iniunctas.

Tertio, si in diebus festis missam audit, vel laborat.

Quarto, si Sacrum Chrisma percepit.

Quinto, si de agris vicinorum suorũ aliquid furati sũt, mor. toties quoties, nisi quid esset minimum, & dominis inutile.

Sexto, si sua animalia in alienis pratis ad pascendum misit, vel sine custodia cum magno damno proximi, quia vltra mor. tenetur ad restitutionem.

Septimo, si boues dominorum suorum non bene tractat nimis vexando, tenetur satisfacere. Si arbores ex possessione non sua succidit.

Octauo, si de animalibus, quæ tenet ad soccidam non bene domino respondet de lana, caseo &c.

Nono, si de tempestatibus nimis impatiens fuit, vnde de Deo turpia dixit, quia si deliberate, mortale.

Decimo, si falsum in iudicio deposuit, nõ est absoluendus, nisi satisfaciat; si potest.

Vndecimo, si falsas superstitiones habet, non est absoluendus, nisi eas deponat si conductus ad diurnos labores non fideliter, ac diligenter laborat. Si frequenter pausam, ac longas commessationes fecit. Item de rixis contentionibus, maledictionibus, ebrietatibus, luxuriis, choreis, periuriis, ac mendaciis interrogandus est.

SVMMARIVM.

1 *Confessarij exemplo medicorum procurare debent, vt pœnitentes vitijs liberentur, & postea vt sani conseruentur.*

2 *Remedia contra superbiam, & contra cætera vitia capitalia vide, vsque ad num. 3.*

Remedia vniuersalia contra peccatũ, frequens oratio, confessio, sumptio eucharistiæ, & cætera vt hic.

4 *Renouatio frequens non incidendi, & oratio matutina in memoriã orationis Christi, optimum remedium.*

De remedijs contra peccata, & primo contra superbiam. Cap. XXII.

1 SIcut† medici corporales nõ contentis remedijs, quæ ad pellẽdos e corporibus morbos vtilia, & idonea esse nouerunt, adhibent etiam & medicamenta, quæ ad tuendam sanitatem conferant, ne morbi frequentius redeuntes tandem mortem afferant. Sic spirituales medici contenti non esse debẽt sola confessione peccatorum, nisi doceant ẽt suos pœnitentes & remedia, quæ apta sint ad eos retinendos, ne recidant.

2 Primum igitur remedium † est contra superbiam, consideratio propriæ vilitatis, & fragilitatis, atq; defectuum vitæ humanæ.

Secundum est memoria improperiorũ, atque irrisionũ Christi Domini nostri, magistri humilitatis dicẽtis. Discite à me, quia mitis sum. & humilis corde.

Tertium humilitatis consideratio, quanta sit pulchritudo, & exaltatio, cũ filij Dei sint. Et superbiæ quanta sit vilitas, cum efficiãtur dæmonis abiecta mancipa, Deo abominabiles, Angelis atq; Deo odibiles.

Quartum, conuersari cum humilibus, & in vestitu, atque in omnibus operationibus externis se conformem fieri, quantum suus status fert.

Contra Vanam gloriam.

SVa bona abscondere, ad defectus proprios reflectere honorem, & laudẽ oblatam statim Deo omniũ authori referre.

Contra Auaritiam.

PRimum omnium sufficientissimum remedium est omnia dimittere.

Secundum secum voluere, & meditari magnis opibus nunquam animum satiari, immo magis accendi.

Tertium, considerare omnia breui esse relinquenda.

Quartum, cogitare Christi paupertatem & eius imitatores.

Quintum, considerare in Deo, qui passerculos nutrit.

Sextũ, recedere à societate auarorum, & oculos dirigere ad veras diuitias cœlestes.

Contra Luxuriam.

ANimaduertere mala, quæ ex illa procedunt, nã tollit sensus, homines bestiales reddit, diuitias consumit, sanitatem aufert, famam, & honorem. Item fugere cõspectum, & familiaritatem earum, quæ ad libidinem inflammant, item fugere ocium, honestis exercitiis, vacare. Non nutrire delicatè corpus, abstinere à vinis fortioribus, & cibis delicatioribus. Item statim repellere malas cogitationes, sensus custodire. Nouissimè dolorem aliquem assumere præsertim vrgente carnis tentatione.

Contra Iram Propriam.

COnuertere se ad aliquid quippiã agẽdum mentem diuertens ab iniuria, itẽ manus, & linguam comprimere, & accensam iram in pectore extinguere, deniq; irasci de proprijs peccatis.

Contra Iram alterius.

PRimo mollis sermo iram frangit durus furorem excitat. Item tacere & deflectere ab irati conspectu.

Contra Inuidiam.

NOn amare terrena, cogitare quàm sit inutilis, quæ tantum confert ad peccandum, & pensare inuidi cruciatum. Item quàm sit inhonesta, cum vel sanguinẽ teneamur effundere pro proximis, si res postulauerit. Item cogitare quicquid accendit fraternam charitatem.

Contra Odium Proximi.

COgitare Dei vindictam, quæ non dimittit, nisi dimiserimus. Item, qui alterum odit, plus sibi quàm alteri nocet, cũ sit in peccato mortali.

Contra Odium Alterius.

PRimum benefacere. Secundum, se illi submittere.

Contra Gastimargiam.

REmouere, quæ illam possunt irritare qualis est ciborum suauitas, varietas & condimenta. Considerare hanc bestiarũ esse voluptatem, potiusquàm hominũ, quæ intellectum offuscat, bona desideria extinguit, vitam reddit breuiorem. Præcedens etiam cogitatio multum prodest, & cõfert.

Contra Accidiam.

PRimum sit crebra beneficiorum Dei recordatio, quæ amorem excitat, atque nutrit, vt ligna ignem.

Item vicinam mortem, quæ tempus adimit in memoriam reducere. Insuper præmiorum, & pœnarum cogitatio, postremo ociosos fugere, sectari vigilantes.

Remedia vniuersalia.

3 SVmmum, † & vniuersale remedium ad vitia expellenda, & virtutes inserẽdas est frequens oratio. Item frequens cõfessio quæ statim cum in aliquod peccatum lapsũ fuerit, fieri debet. Item frequens sumptio Eucharistiæ. Item fuga improborum, & sequela bonorum. Item lectio piorum authorũ. Meditatio Passionis Domini. Consideratio vitæ sanctorum. Deinde præsentia Diuinæ Maiestatis vbique, & semper præsentis, & Angelorum. Mortis æternæ meditatio. Itẽ diuinæ iustitiæ per exempla illorum, quos puniuit. Insuper pœnarum inferni, & damnatorũ, gloriaque, & gaudij cœlestis beatorum meditatio.

4 Rursum † frequenter renouare propositum non incidendi in aliquod peccatũ, ad quod est inclinatus, & si forte inciderit, assumere aliquam pęnitentiam voluntariam.

Oratio deniq; matutina cũ suiipsius oblatione, in memoriam illius, quã Iesus Christus fecit pro nobis petendo gratiam non offendẽdi, cum protestatione se potius mori velle, quàm assensum aliquem prębere ad tentationes. Item mane, meridie, & vesperi examen conscientiæ.

SVMMARIVM.

1 *Peccatores si aliter nequeunt punctione cordis, & lacrymis pęnitere, oportet.*

2 *Resurgere nolle à peccatis grauius est, quam in ipsa peccata incidere.*

Pecca-

3 Peccatorem pœnitere non autem despe rare debere per exempla probatur.

4 Pelagus mensuram recipit, Dei misericordiam nequaquam.

Quædam breues meditationes ad iuuandum pœnitentem ad assequẽdam contritionem, & gratiæ augmentum. De pœnitentia agenda. Cap. XXIII.

1 Poenitentes, † pœnitentes, pœnitentes, si tamen estis pœnitẽtes, & non irridentes facite fructus dignos pęnitentiæ. Reminiscimini, ꝙ post regnũ, diuitias, & omnia peracta, conclusit Salomon dicens, Vanitas vanitatum, omnia vanitas. Si eleemosynis peccata redimere non valetis, compungimini. Si cum Niniuitis ieiunare non potestis, cum meretrice lauate vestra peccata.

2 Non † de vobisinetipsis desperetis, si cecidistis, nam non in graue est cadere, quàm vt post lapsum non resurgere, quia hoc proculdubio Satanicum est, & pernitiosum. In mentem vobis veniat verbum illud in ore vulgi tritũ. Humanum est peccare, diabolicum perseuerare, Angelicum emendare. Si corpus patitur, medicũ vocatis, vt curemini,

3 † tunc animam vitiis laborantem negligitis? si morientibus compatimini, cur non animam morientẽ ploratis? Si solliciti estis pro corpore, cur non multo magis pro anima? quia & si multa sunt vulnera, idest, peccata, tamen sunt curabilia. Exemplum vobis sunt Maria Magdalena. Raab meretrix. Latro homicida in cruce, discipulus factus. Blasphemus Saulus Apostolus, Paulus, Publicanus Euangelista. Non enim sic amore vesaniens dilectam, amat, vt Deus animam suam. Ideo ne desperetis, sed continuo de peccatis pœnitentiam agite. Si enim domibus vestris putrefactis putrida subtrahitis, & supponitis noua, & a continua cura nunquam desinitis, quanto magis si fueritis antiquati peccato, per pœnitentiam vos renouare debetis.

Et si multum peccastis, & vos non potestis saluare, saluabit vos dominus, qui ita delet peccatum, vt in eo non remaneat vestigium, nam scintilla si in mare ceciderit, nõ põt apparere, multo minus malitia ad Dei

4 misericordiã apparebit: quia † pelagus mẽsuram recipit, Dei misericordia nequaquã. Nam Dominus noster ob hoc in mundum venit, vt saluet filius ille prodigus & si paterna deuorauerat, & longo tempore ab aspectu patris abfuerat, rediens omnia recepit, atque iram, & damnationem omnẽ extinxit. Mercatores ad inopiam redacti diuites rursum quandoq; efficiuntur.

Et naufragium passi iterum post naufragium quandoq; ad ampliores opes redeũt negociando. Nunquid nobis Deus ignem parauit? non, sed diabolo. Ideo conuertamur, quia benignus est, atque misericors Dominus.

SVMMARIVM.

1 Peccatum quàm graue malum, & quãta attulerit, afferatque exitia, demonstratur.

De peccato. Cap. XXIIII.

1 Quam sit† graue malum peccatum collige ex casu Angeli, & Adam nec non ex medicina ad sumendum necessaria, quæ fuit Christi passio. Per peccatum perditur Dei gratia, & Regnum cęleste, & bona, quę peccator agit ei non prosunt ad vitam æternã. Fit ex Dei filio seruus Diaboli. Cõgita etiam Dei benignitatem, qui te tamdiu in peccatis sustinuit. Quot enim pro vno mortali hodie in inferis pœnas luunt. Quot pro minimis, quibus tu es obnoxius. cogita quòd te, cõtemptis tot sanctis inspirationibus, perseuerantem in peccato Dei misericordia, atq; benignitas sustinuit, vt tuam redimas animam cum pœnitentia. Quapropter si multũ peccasti, desiste quæso, gratias age ei, qui te in tantis malis non rapuit.

SVMMARIVM.

1 Finem, exemplo nautæ meditari debemus: & memoria mortis declinationem affert à peccatis.

Mortis

2 *Mortis cogitatio neque fortitudine, neque generis nobilitate, neque diuitijs quenquam gloriari permittit.*

De memoria mortis. Cap. XXV.

Emorare (inquit scriptura) nouissima tua, & in æternũ non
1 peccabis. Hinc nauta † dirigere cupiens nauim ad litus ponit se in puppi, hoc est, in anteriori parte nauis, instruens nos, vt si dirigere cupimus gressus nostros ad viam salutis æternæ, cogitemus finem, sic si cupimus declinare à malo, & ab illo nos protegere, morituros nos esse non ignoremus. Nam sicut æquus cauda se defendit à muscis; sic nos consideratio mortis à peccatis. Hinc Hierony. Memento mortis tuæ, & in æternum non peccabis. Qui se moriturum cogitat, secundum Cyprianum, contemnit præsentia & ad futura festinat. Si cupimus humiles fieri, memores simus, quia puluis sumus, & in puluerem reuertimur.

2 Hanc † si pensamus, de fortitudine non gloriabimur: quia post modicum per infirmitatem illam amittimus. Non de generis nobilitate. quia sicut una nascendi conditio, sic moriendi vna conclusio. Nec de diuitiis: nam nullus à regula mortis diues excipitur: ergo dum tempus habemus, euigilemus operantes bonum: quia tempus breue est, & incertum.

SVMMARIVM.

1 *Terribilia quanta circundabunt peccatores in die iudicij & quam misera conditio peccatoris sit futura.*

De tremendo Dei iudicio. Cap. XXVI.

1 Bi omnium † rerum hic gestarum, siue quæ in occulto, siue quæ ignorãtia, vel obliuione fiunt, reddituri sumus rationẽ. Et non tantũ actiones, sed & verba, & cogitationes, & omnia, quæ hic latent iudicabunt. O quàm inquit Gregorius, angustæ ibi erunt viæ peccatorib. Superius ibi erit iudex iratus, inferius horrẽdũ chaos, à dextris prædicta accusantia, à sinistris, infinita Dęmonia ad supplicium pertrahẽtia, intus conscientia vrens, foris mundus ardẽs latere erit impossibile, apparere intolerabile. Insuper nec resistendi virtus, nec pœnitentiæ locus satisfaciendi tempus tunc erit, quia potestas tũc erit ineffabilis. Ineffabilis inquàm secundum Aug. super illud. Io. Abierũt retrorsum. Item erit inflexibilis iustitia, quia vt inquit Bernar. plus ibi valebunt pura corda, quàm astuta verba, plus pura conscientia, quàm marsupia plena: quando iudex ille, nec falletur verbis, nec flectet donis, q̃a nec frater fratrem, nec amicus amicũ iuuare poterit: non enim ibi valet linguę facultas, nec aduocatorum eloquentia.

SVMMARIVM.

1 *Mercatoris, & agricolæ exemplo rectè operandum esse demonstrat.*

Qualiter excitanda anima ad rectè operãdum. Cap. XXVII.

1 R Espice finem. Mercator † non deficit, sed sustinet labores, & vndas, vt pecunias cumulet. Decertans athleta generosè fert vulnera, vt assequať coronã. Agricola nõ colligit manipulos, nisi prius per sudores ꝓprios semina mittat. Sic bonorum spe roborati nihil tribulationes æstimant in cœlum aspicientes, cogitantes, quòd non debent sub capite spinoso mẽbra habere delicata, si gloriari cupimus compatiamur. Si cum Christo sedere desideramus, ad montem crucis ascendere nos oportet: quia difficile est de delitiis transire ad delitias.

SVMMARIVM.

1 *Passionis dñi cogitatio directa ꝑ opus, medium, & causam ipsius passionis.*

De Passione Domini. Cap. XXVIII.

1 C Ogita † opus, modum, & causam, passionis inquit Ber. opus quo ad inexpressi-

expressibilem acerbitatem doloris, attende ad quinque mysteria dolorosa, vt compatiendo glorificeris, & hoc quo ad incipientes, & actiuos. Modum idest, qua humilitate abyssali, patientia, mansuetudine, desiderio sit passus, quas ad imitandum considerare debes, vt assimileris, & hoc quo ad proficientes. Causam vero quo ad intensiuam charitatem ad redamandum, vt vniaris, qđ pertinet ad perfectos. Breuia sunt verba, sed multum ampla, si cum vehementi charitatis desiderio consideres, quanta pro te sustinuit vulnera, qui in verbis habuit contradictores, in factis obseruatores, in morte illusores. Hanc propone speculandam cuilibet fideli.

SVMMARIVM.

1 *Pœnæ æternæ grauitas quanta sit.*

De pœnis æternis. Cap. XXIX.

1 IBi tormenta † sine fine, sine interuallo, sine temperaméto, ibi tortores horribiles, qui nunquàm laxantur. Timor cõturbat reũ, conscientia confundit, conscientia increpat, fugere nõ licet, ligatis manib. proiiciũtur in tenebras exteriores, ibi tandem erit cataclysmus, idest, diluuium omnium pœnarum, hæc Anselmus.

SVMMARIVM.

1 *Bona cœlestis patrię quam eximia, quã singularia sint demonstratur.*

De gloria cœlesti. Cap. XXX.

1 IBi facilius † inuenitur, q̃ ibi nõ sit, quam quod ibi sit. Non ibi laxare, nec dormire, nec esurire, & sitire; nõ quiescere, & senescere, & crescere. Ibi vita sine morte iuuentus sine senectute, lux sine tenebris, gaudium sine tristitia, pax sine discordia, voluntas sine iniuria, Regnum sine disiunctione, vbi nihil erit extra quod appetatur, nihil intra quod fastidium generet. Hæc Augustinus.

Finis Tertij Libri.

DECISIONES AVREAE CASVVM CONSCIENTIÆ.

D. IACOBO DE GRAFFIIS A CAPVA, Monacho Cassinensi, Authore.

Liber Quartus.

SVMMARIVM.

1 Excommunicatio quid sit.
2 Censura ecclesiastica circa spiritualē, seueritas canonica circa temporalem pœnam versatur.
Creaturæ irrationales excommunicari non possunt, & quid de infidelibus.
3 Excommunicationem esse separationem ab ecclesiæ communione, quomodo probatur.
4 Communio quid sit, & est triplex in ecclesia catholica, nu. seq.
5 Homo per baptismum ad primam speciem communionis admittitur in ecclesia.
6 Homo sceleribus inuolutus, non desinit esse ecclesiæ membrum, licet sit mortuum.
7 Communione primæ speciei, non maior excommunicatio, sed peccatum hominem spoliat.
8 Communio alia extrinseca in spiritualib. & alia quæ consistit in corporalibus, & his duabus priuatur excōmunicatus.
9 Excommunicatio propter inobedientiam introducta, & de authoritate super hac re à Christo tributa.
10 Potestas ecclesię attributa per illa verba, quęcūq; ligaueris &c. qualis sit.
11 Peccatores sub generalibus suffragijs ecclesiæ comprehenduntur.
Suffragiorum cōmunio multa bona affert peccatoribus, quibus percussus maiori excōmunicatione priuatur.
12 Excommunicatio maior quid habeat commune cum minori, & cum mortali culpa.
13 Differentia quæ, inter minorē excommunicationem, & peccatū mortale.
14 Dæmon non eandem potestatem habet in peccatore culpæ mortalis reo, atque in excommunicato.
15 Glo. op. in c. quodcunque in ver. facit, 24. q. 1. de excommunicatione maiori falsam esse.
16 Excōmunicatio quare medicinalis dicatur, & inuenta, vt peccator resipiscat, & num. seq.
18 Ecclesiasticus iudex aduertens excōmunicationem medicinalem minime futuram, ab ea debet abstinere, & num. 20.
19 Legatus quidam propter excommunicationem indictam militib. pugnaturis, reprehensus.
Prælatus quo casu tolerare debeat clericum concubinarium.
21 Correctio fraterna quo casu merito omittatur, & an pater filios incorrigibiles expellere teneatur.
22 Iudicem ecclesiasticū quo tēpore oporteat ad excommunicationem ascendere, & an id ei in causis ciuilib. liceat, nu. seq.
24 Vsus deferendi iuramentum excommunicationem petentibus damnosus,

nec

nec vlla Soti auctoritate firmatur.

25 *Ecclesia potest orare in genere pro excommunicato, & hodie etiam publicè orare licet, & nu. seq.*

27 *Sacerdos in missæ collectis potest pro excommunicato orare, & quo casu non possit, nu. seq.*

28 *Excommunicatio quæ propriè anathema appellatur, & vnde anathema dicatur, & an differat à maiori excommunicatione, & nu. seq.*

De definitione excommunicationis. Cap. I.

DE excommunicatione acturus primum in genere excommunicationis significationem, & vim quadam definitione tradam, vt deinde facilius, ac distinctius propositi tractatꝰ ambiguitates effugere valeã.

1 Est † igitur excommunicatio ecclesiastica censura, qua .i. propter quam homo Christianus ab ecclesiæ communione, quo ad sacramentorum, suffragiorumq; communiũ fructum, & ab externo fidelium contubernio separatur. Dicitur censura, loco generis cum appellatione censuræ veniat excõmunicatio, suspensio, & interdictum, optimus tex. in c. quærenti, de verb. sign. Dicitur ecclesiastica. Ad differentiam eorum, quæ nõ veniunt nomine censuræ, de quibus per gl. in c. Ad reprimendam, ver. in canonibus, de offi. iud. ord. Dicitur etiam censura ecclesiastica ad differentiam seueritatis canonicæ, & animaduersionis ecclesiasticæ.

2 Nam censura † ecclesiastica consistit circa spiritualem pœnam. d. c. quærenti. Seueritas autem canonica circa pœnam temporalem, de pœnis, capitu. in quibusdam, sed animaduersio ecclesiastica consistit circa degradationem, & curiæ secularis traditionem, de verbo. significatio. nouimus, licet quandoque sumantur hæc promiscuè vnum pro alio. ita Card. in clemen. 1. de test. num. sexto. Dicitur homo. Hæc est causa materialis excommunicationis scilicet Homo masculus, siue fœmina. Hinc est, ꝙ creaturæ irrationales excommunicari nõ possunt: nulla enim creatura excõmunicationis est capax, nisi homo, Nauar. capit. vigesimoseptimo, num. 13. Dicitur Christianus, nam hæc censura infidelibus haud competit, cum ij foris sint, vnde Apost. 1. Corin. 5.

Quid enim mihi, inquit, cum his, qui foris sunt iudicare. optimus text. in c. omnis, 11. quæstio. 3.

3 Quod vero † excommunicatio sit separatio ab ecclesiæ communione multis constat, ex quibus id manifestum fit.

Primum, quod à domino Iesu dictum est Petro, Matt. 18.

Qui ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus, idest à communione ecclesiæ segregatus, à Christiana charitate alienus. Et Paulus. 1. Tess. 3. inquit. Si quis non obedierit verbo nostro, per epistolam, hunc notate, & non commisceamini cum illo, vt confundatur. Præterea hoc palam manifestum fit ex ipsa vocis origine. Com-
4 municare † enim idem est, ꝙ aliquem participem vel rerum, aut consiliorum, aut sermonis iure cõmunionis facere. Dicit enim communio rationem conferendi, & suscipiendi aliquid inter plures. Hinc excommunicatio significat à communione priuationem.

Verum, vt sciamus qua communione priuet excommunicatio, illud omnino præmit-
5 tendum est, † triplicem esse in ecclesia catholica communionem fidelium. Prima est communio interior, siue intrinseca bonorum spiritualium, nempe per charitatẽ vnientem per fidem formatum Christi membra Capiti Christo, & reliquis eius membris. De hac loquitur Paulus ad Ro. 12. qui ita, inquit. Multi vnũ corpus sumus in Christo. & Psal. 18. Particeps ego sum omnium timentium te.

Ad quã quidem communionem homo admittitur per baptismum. Tunc enim vt membrum ecclesiæ ponitur in ipsius ecclesiæ gremium, & in communionem fideliũ, & particeps fit omnium bonorum, quæ fiũt in ecclesia, & eorum, quæ fecerunt sancti; quia omnes vnum sunt, si tamen is, qui mẽbrum sit ecclesiæ, membrum sit viuum, & vnitum charitate.

6 At si † membrum mortuum, nimirũ homo sceleribus obstrictus, & à Dei gr̃a alienatus, hoc quidem bono non priuatur, vt huius corporis membrum esse desinat, sed cum sit mortuum, fructum spiritualem, qui ad iustos, & pios homines peruenit, non percipit; tametsi cum in ecclesia tanquam

quam in corpore coniunctum sit, licèt sit aridum, nonnullo fruetur corporis calore, vt eleganter explicat D. Thom. tertia parte.quæstio.8. articu.tertio ad secundum. Vnde ad amissam gratiam, vitamque recuperandam ab his adiuuatur, qui spiritu viuunt, Cathe. Roman.super Symbolum, Sanctorum Communionem.

7 Et hac† communione excommunicatio maior non priuat excommunicatum, sed peccatum mortale, licet excommunicatio maior, quæ tantum pro peccato mortali infligenda est, priuationem huius communionis, & charitatis præmittat, & saltem eo tépore, quo quis excommunicatur iusta excommunicatione, cum per culpam mortalem iam quis à charitate diuisus sit, etiam si non excommunicetur, D. Thom. in 4. sent. distinct.18.quæstio. 1. ad secundum. Vnde constat iniustè excommunicatum minimè hac communione priuari cum iniusta excommunicatio minimè tollat charitatem, qua manente manet vnionis vinculum, & communio. Item nec excommunicatū excommunicatione minori, cum ea non inferatur pro peccato mortali, quod hac communione priuat.

8 Alia† est communio extrinseca in spiritualibus, quæ consistit in orationibus, & suffragijs communibus, ac demum in sacramentorum perceptione, quibus ecclesia adiuuat suos filios. Rursum, Alia consistit in corporalibus actibus externis legitimis, qui his versibus continentur. Os. Orare. Vale. Communio. Mensa negatur, vt decretis Calixti, & Isidori, vndecima, quæsti.3. cautum est. Ecclesia igitur expoliat excommunicatum non prima communione, vt supra admonuimus, sed benè secunda, & tertia, & hoc facit per quamcunque excommunicationem maiorem. Nam † cum omnes Chri-

9 stiani sint ecclesiæ, eisque prælatis subditi, & quodcunque delictum mortale sit obex gratiæ, quæ per sacramenta confertur, iure optimo propter peccatum inobedientiæ, quod genere suo est mortale, potest inobedientem ab eorum sacramentorum susceptione prohibere, Sotus in 4.senten.distinc. vigesimasecunda, quæstio.prima, artic. primo, col.6. Hanc authoritatem tribuit Christus, Matt.18. Dicens Petro, eiusque successoribus. Qui ecclesiam non audierit, sit sibi sicut ethnicus, & publicanus idest, ab externo consortio separatus. Et ne tantum ab externo commercio separatio illa, verum ét quantum ad orationes, & sacramenta, per quæ Deus suffragatur hominibus intelligeretur. subiunxit.

10 Quæcunque solueritis super terram, erūt soluta & in cœlo, & quæcunque ligaueritis erunt ligata, vbi excommunicatus non solum ab externo illo consortio per verbum illud ethnicum, debeat esse semotus verum etiam communibus orationibus, suffragiis, & sacramentis. Nam ecclesia minime vult communia suffragia applicare, nec orare pro ijs, qui extra eam sunt, sicut docet Aug. in c.omnis Christianus, & cap. nihil vndecima, quæst. 3. Sed tantum pro membris eius ab ea nondum abscissis, & segregatis, etiam

11 si peccatores † sint, mortalis criminis rei, nam illi sub ecclesia generalibus suffragiis comprehenduntur, tametsi hæc ecclesiæ suffragia non ita vtilia sint existentibus extra charitatem, sicut iis, qui charitatem habēt. Nihilominus adhuc plurimū vtilitatis hæc suffragiorum communio affert peccatoribus, videlicet, ad defendendum eos à tentatione Dæmonis, & ad protectionem Dei, qua diuina maiestas speciali cura filios ecclesiæ custodit, & ad impetrandam à Deo illustrationem cordis, vt citius, ac facilius à peccatis abstineant, & ad bona temporalia quibus quidem bonis, & vtilitatibus excommunicatus excommunicatione maiori omnino priuatur, authoritate, Dom. Thom. in 4.senten.distinct.18.quæstio.secunda, arti.1. ad secundum.

Sed modo ex hac diffinitione multa adnotemus, quæ ad illius veram cognitionem conducunt.

Et primū ex eo colligo definitionis perfectionem, cum constat ex genere, & differentiis. Nam præter ea, quæ superius in princip.capituli diximus, loco generis affirmaui-

12 mus excommunicationem maiorem † esse separationē Christiani à communione ecclesiæ, quæ commune quid habet, cum excommunicatione minori, & culpa mortali, cum per vtranque quis fiat participatione sacramentorum indignus.

13 Licet hæc † sit differentia inter peccatū mortale, & excommunicationem minorem, quod per peccatum mortale quis fit indign⁹ eucharistia, & reliquis sacramētis percipiendis; quia à Dei gratia excidit. Sed excommunicatio minor non sonat tantum indignitatem accedendi ad sacramenta, sed etiam illam, quæ per ecclesiasticam fit censuram, Sotus in 4.senten.distinct. 22.q.1. artic.1.

art.1.colum.3. cætera vero, quæ definitioni apposita sunt ad differentias pertinent, quæ verè consistunt inter maiorem, & minorem excommunicatiõé, & peccatum mortale; sicut statim apertissimè tradetur.

14 Secundum † colligo, quòd & si pecatum mortale Christianum priuet illa communione, de qua supra, & per ps. particeps ego sum &c. & constituat peccatorem sub potestate Dęmonis, vt eius seruus, tamen quia corpori ecclesiæ adhæret per fidem, quamuis sit membrum eius aridum, non tamẽ in illo Dęmon, habet illam potestatem, quam haberet in excommunicato, excommunicatione maiori, quia ille est omnino segregatus ab ecclesia, vt membrum à corpore abscissum, text. elegans, in c. quemadmodum. 23. quæst. 7. hoc sanè probatur authoritate Pauli Cor.1.cap. 5. Nam certum est Corinthium illum, qui nouerca abutebatur in potestatem sathanæ venisse per peccatũ mortale; nihilominus Paulus inquiens. Iudicaui eum, qui sic operatus est, in nomine Domini Iesu Christi tradere huiusmodi hominem in interitum carnis, vt spiritus saluus fiat in die Domini nostri Iesu Christi, aliud traditionis genus designat idest vt ille vehementius Dęmonis incursibus perculsus, tanquam ab ecclesia destitutus rediret ad cor.

15 Tertium colligo † falsam esse, & omnino alienam à fide opinionem glossæ in c. quodcunque in vers. facit. 25. q. 1. quam dicit singularem Abbas in c. Dilectis, de appell. quæ asserit excommunicationem maiorẽ quo ad Deum nihil operari, nullumque effectum habere, sed tantum quo ad ecclesiã militantem: cum excommunicatio iusta nõ tantum effectum habeat quo ad ecclesiam, & pœnas externas, sed etiam quo ad Deũ, & pœnam internam: Nam & si non priuet communione illa intrinseca, quæ constat ex charitate, tamen segregat à bonis illis spiritualibus, quæ non parum peccatoribus inter iustos commorantibus opitulantur, vt sunt sacramenta, & communia suffragia ecclesiæ, quibus in mortali culpa existens non caret.

16 Quartum †. ex ipsa definitione colligo excommunicationem priuare quem bonis spiritualibus, & communibus suffragijs ecclesiæ, & illam iux. tex. in c. 1. de sent. excõ. lib. 6. esse medicinalem. nam excommunicatio dicitur medicinalis ex fine; quia eius finis est mederi peccatori morbo peccati laboranti. Ordinatur si quidem in hunc finem, vt excommunicatus priuatus subsidiarijs orationibus, & suffragijs, atque sacramentis, ad cor redeat, resipiscat, atque satisfaciat ecclesiæ, quem propria contumacia affecit. Hunc vero esse finem excommunicationis constat ex Paulo 1. Corin. 5. Iudicaui (inquit) eum tradere &c. vt spiritus saluus sit in die Domini. excommunicatus si quidem videns se sic grauari, & ab omni fidelium consortio separatum esse, resipiscet forsan.

17 Quod † si excommunicatus contemnẽs excommunicationem se pęnitere negligat, ac eius cor fuerit induratum, excommunicatio erit medicinalis totius ecclesiæ membris, & per eam consulitur incolumitati totius ecclesiæ communionis, nam vna pecus morbida totum ouile inficit. Vnde quidam. Morbida facta pecus totum corrumpit ouile. atque ideo pecus morbo infectum resecandum est, & sequestrandum, ne aliquas contactu suo inficiat oues. Ita tex. in c. Resecanda, &c. corripiantur. 24. q. 3. Couar. in c. Alma mater, in princ. num. 9. de sentent. excom. lib. 6.

18 Hinc † infertur ꝙ quando iudex ecclesiasticus, qui habet potestatem excommunicandi aduertit, vel probabiliter suspicatur excommunicationem non fore medicinalem, sed detrimẽtum, mortem, & desperationem inducere, debet ab excommunicatione desistere, vt nota. voluit Host. in c. Romana, de senten. excom. lib. 6. & ibi Io. And. col. 4. & in c. constitutionẽ, in fin. eo. tit. quia iudex ecclesiasticus debet esse pius animarum pater, & potestas excõicandi non est tradita in laqueum, & desperationem, destructionemq; animarum, sed ad earũ protectionem, & medicinã. Ita Iason in l. quod iussit, nu. 41. & 42. ff de re iud.

19 Hinc Host. increpauit † quendam legatũ, qui exercitibus armatis, & volentibus iam aggredi, præcepit sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, ne aggrederentur, nã spreto eius mandato perierunt multorum corpora, & animæ: gladius enim ecclesiæ non occidit, sed viuificat, c. inter hæc. 24. q. 2. gl. in c. ex literis, lo 2. de spons.

20 Hinc † infertur, ꝙ quando prælatus videt aliquem, qui si excommunicaretur, peiora faceret, & per excommunicationem mederi non potest, debet censurã suspendere, vel non imponere, donec mutentur tempora, vel per Deum, vel eius vicarium aliud consilium

filium apponatur, ita Host. in cap. I. versic. cognouerit, de offic. deleg. Hinc est, quòd si prælatus cognoscit, quod efficeretur deterior clericus dimittendo cócubinam, potest ad tempus tolerare sine peccato; nam quandoque sustinetur minus malum, vt euitetur maius, 13. dist. cap. duo. 23. q. 2. cap. siue, de coniug. no. Abb. in c. vt clericorum mo-
21 res, de vi. & hon. cler. Facit † quod de correctione fraterna diximus, quę licet sit de præcepto, tamen fallit, quando dubitatur vtrũ monitus efficeretur deterior, quia tũc meritoriè omittitur, secundùm Arch. in c. si peccauerit. 11. quæst. 1. facit etiam, quòd si non potest pater filios corripere, nec verbis, nec operibus quin efficiantur deteriores, tunc non debet eos expellere, vel denegare alimenta, sed aliquantulum sustinere, vt patet, in c. quantumlibet, & c. seq. dist. 47.

Sic & si sit de debito repetere res ecclesiasticas, tamen si prælatus ob vitandũ damnum animę, quod alijs imminet, si repetitio fiat, potest ad tempus differre illarũ repetitionem, vt diximus in secundo libro. præcep. 5. Ex quibus omnibus satis patet, ꝙ nõ debet iudex excommunicationẽ ferre, quãdo viderit illam medicinalem non esse, & animabus obfuturam, quarum iura nostra canonica curam habent principalem, vt est gloss. in cap. cum contingat, de iureiur.

22 Hinc tunc † ad excommunicationem est recurrendum, quando leuiores medicinas, & minus periculosas infirmus non suscipit, nam tunc cum non habeat quid amplius contra ipsum faciat sapiens medicus, ad excõicationem recurrat, quæ medicina medicinarũ dicitur, & grauissima pœnarum, priuat enim hominem bonis spiritualibus, & communibus suffragijs ecclesiæ, & hominũ consortio: cum nulla maior pœna sit, quàm inter homines esse, & hominum carere cõsortio, l. hi qui sanctum. C. de apost. c. corripiantur. 24. q. 3.

23 Hinc fit, quòd iudex † ecclesiasticus nõ debet procedere ad excommunicationem in causis ciuilibus, nisi vrgentissimis, vt habetur in Conc. Trid. sess. 25. c. quamuis, quod non est faciendum, quando adesset alia via suum recuperandi. Hinc hodie est in vsu ex authoritate Soti, in 4. sent. distin. 22. quæst. 1.
24 art. 2. quòd cum aliquis petit † excommunicationem, datur ei iuramentũ, an cognoscat verbi gratia furem, qui si ab eo cognoscitur, recusant excommunicationem ferre. Qui quidem vsus multis est causa damnationis animæ falso iurantibus, scilicet furem non cognoscere, vt emitti possit excõmunicatio. Sotus vero loco citato hoc nõ dicit, sed ait, quòd vbi notus est debitor, & debitum, ita vt iuridicè possit compelli, ꝙ non est locus excommunicationi, sed illa locum obtinebit, vbi non reperitur alia via probandi debitum, licet sit notus debitor; quoniam excommunicationis finis debet esse medicinalis, idest, vt sit animarum salus. Ideo mortaliter peccat, qui ad alium finem facit eam ferri, vel fert excommunicationem, Nauar. c. 27. nu. 10.

25 Quintum † etiam si excommunicati priuantur orationibus communibus, quæ nomine ecclesiæ publicè fiunt; cuius ratio est ea, quia fructum non participant, quamdiu in excommunicatione manent, tanquam abscissi, potest tamen ecclesia orare in genere, vt detur eis spiritus pęnitentiæ, vt ab excommunicatione soluantur, D. Thom. in 4. sent. dist. 18. q. 2. art. 1. ad primum. Et sic denique orat ecclesia die veneris sancti pro hæreticis, paganis, infidelibus, & Iudæis, nõ vt membris ecclesiæ, sed vt exteris, & ab ecclesiæ vnione alienis quibusdam orationibus in id ordinatis, vt dignetur diuina maiestas eos reducere ad ecclesiæ vnionem, & pœnitentiam, Sylu. in verbo, excommunicatio. primo, nume. secondo. Hodie
26 vero per † constitutionem Concilij Constan. de qua infra, licet orare publicè, & in specie pro excommunicato: dummodo nõ sit denunciatus, aut notorius clerici percussor. Nec obstat doctrina D. Tho. & aliorũ Theologorum, quia tũc temporis dicta extrauagans lata non fuerat.

Sextum & si vetãtur ab ecclesia fieri orationes pro excommunicatis, quæ pro membris ecclesiæ ab eius ministris fieri solent, sicut paulo ante exposuimus, non tamen priuantur orationes priuatæ, quominus posset quisque pro excommunicato priuatim orare, quia tunc orat nomine ecclesiæ pro excommunicato, vt pro membro ecclesiæ, D. Thom. qui supra, & est com. opinio, vt refert Couar. in d. cap. Alma mater. §. 6. nu. 4.

27 Sexta conclusio. Quare † potest sacerdos in missæ collectis, vel in ipso momento pro excõmmunicato speciali oratione orare, vt Deus eum ad pœnitentiam reducat, Sylu. in verb. excommunicatio. 1. nu. 2. in fi. huius conclusionis ratio est, ꝙ tunc sacerdos orat, vt priuatus, non vt minister ecclesiæ; nec contraria videtur hæc assertio

Ga-

Gabrieli in canone missæ lect.26. q. scribit sacerdotē ecclesiæ ministrum nō posse speciali oratione pro excommunicato in missa orare; etenim illud intelligitur, quando sacerdos, vt minister ecclesiæ; nā tunc nec
28 † speciali, nec generali oratione pro excōmunicato orare potest, & si oraret peccaret mortaliter, verum poterit bene in ea parte missæ, qua sibi licet priuatis orationibus vti, pro excommunicato orare absque peccato, & erit isthæc oratio priuata, & nō publica, Nauar.c.27.nu.36.ver.12.

Septimo apparet supradictam definitionem excommunicationi propriè maiori coaptari.

29 Etenim † illa sola est, quæ prorsus ab omni ecclesiæ communione separat, quæ si solemniter fit iuxta formam in d.cap.debent, cum seq.11.quæst.2. vocatur anathema, & significat à Deo separationem.cap.certum. 24.quæst.3. vel supernam perditionem, seu maledictionem, 11.quæst.3.nemo episcoporum, & 24.quæst.3.cap cum sancti.& c. corripiantur. Et dicitur ab Ana, quod est sursum, & thema, quadam figura, quasi rotunda, habente telum quasi ex transuerso, quæ consueuit poni in frontibus damnatorum, ita gloss.in ext.com. 1. de sentent.excom.& hæc nihil differt à maiori excommunicatione, nisi in forma: cūm in effectu eadem sit, sed ideo in Cōcilijs, & in iure huius nominis, Anathema, frequentior est vsus, quia quendam videtur per se maiorem terrorē incutere. Verum excommunicatio minor non separat à tota communione, sed à parte, nempe ab illa, quæ est in sacramentis, at quando fertur excommunicatio, in dubio si dicitur excommunicamus, & anathematizamus, de maiori intelligitur.cap.pen. de sent.excom.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicationis duplex species, à iure, & ab homine, & illa qualis sit.*
2 *Excommunicatum à quibus rebus abstinere oporteat, & quomodo irregularitatem incurrat.*
3 *Excommunicatio ab homine quæ, & quotuplex sit.*
4 *Excommunica latæ sententiæ, & comminatoria quid, & quomodo cognoscatur illa latæ sententiæ.*
5 *Excommunicatio iuris, & ab homine, quomodo inter se differant; & quæ sit ratio differentiæ, nu.7.*
6 *Excommunicatio ab homine non infligitur pro futuris culpis, nisi præcedente mora, vel culpa, vel offensa, & vide exempla secus. in excommunicatione iuris, nu.seq.*
8 *Causæ quæ sint, quæ generalibus excōmunicationibus pro futuris culpis occasionem præstent.*
9 *Excommunicatio pro culpis, quæ iam ortæ sunt quo casu ab homine fieri possit, & quare pro præteritis regulariter non fiat.*
10 *Differentia secūda inter prædictas excommunicationes, nu.seq.& 12.*
13 *Sententia excommunicationis lata ab homine, extra territorium non extenditur, etiam si, id expressè statutum sit.*
14 *Excommunicatio lata à iure non intelligitur reseruata, nisi sit expressum, estque perpetua, secus est in illa ab homine.*
15 *Excommunicatio lata ab homine, mortuo iudice expirat, & vide quæstionem cum solutione.*
16 *Excōicatio lata à iure nullam præcedentem requirit monitionem, nec refert, siue moneo siue præcipio, vel æquipollens verbum in ea sit prolatum nu.seq.*
18 *Monitio quare in iuris excommunicatione non requiratur.*
19 *Monitio in excommunicatione ab homine requiritur saltem ad proferendam excommunicationem personalis, fallit tamen, vt hic.*
20 *Monitio vel trina esse debet, vel vna in tres distincta.*
Sententia in scriptis ferenda cum expressione causæ.
21 *Monitio non est necessaria in excommuni-*

municatione ex cōtumacia notoria.

22 *Monitio in excommunicatione adeò est necessaria, vt illi minimè renunciari possit.*

23 *Obligari quomodo quis poßit vt incurrat in excommunicationem absque vlla monitione, dummodo tamen accedat declaratio eius, cuius intersit, vt nu. seq.*

25 *Debitor obligatus ad aliquid sub pœna excommunicationis, tali tempore faciendum, pendente conditione non potest appellare, neque pars terminum prorogare.*

Excommunicatio ad instantiam partis per partem tolli potest, prorogari vero non.

26 *Excommunicatus, donec satisfecerit, non liberatur solutione, absolutio n. requiritur: idem in excommunicato ad certum tempus, num. seq. amplia, vt nu. 30. limita, vt nu. 31. & 32.*

28 *Absolutus licet iudicis mandatis non pareat, vti promiserat, non ob id reincidit in excommunic. fallit, vt num. seq.*

32 *Suspensus facta satisfactione liberatur, nec absolutio in eo requiritur, licet requiratur sententia declaratoria super satisfactione, nu. seq.*

De duplici excommunicatione à iure, & ab homine. Cap. II.

1 Post definitionem ipsius excommunicationis sciēdum est esse † duplicem excōicationis speciem. Prima, quę dicitur excōicatio iuris. Secunda, quæ dicitur hominis idest iudicis ecclesiastici. A iure excōicatio dicitur, quæ in corpore iuris clauditur. Et hæc dupliciter considerari potest, alia, quę generaliter infligitur à canone, Cōcilio, statuto perpetuo, quod continetur in extrauagantibus. Alia vero est à iure particulari, quæ continetur in legibus Synodalibus, vel particularibus in eum, qui hoc fecerit, vel non fecerit, tex. est in cap. 2. de constit. lib. 6. clem. 1. §. verum, de hæret. Prima, extenditur per totā ecclesiam, secunda non extenditur ad loca alia extra diœcesim, vel prouinciam, Syl. in verb. excommunicatio. 1. nu. 3. vers. 3.

2 Operatur autem † excommunicatio hęc siue specialis, siue generalis, vt qui illa ligatus est, non possit aliquod conferre sacramentum, nec celebrare, nec se ingerere diuinis, aliquid exequendo, vt dicendo horas canonicas, vel Euangelium, aut epistolam, nec potest cum alijs orare, aut interesse sacris, & si aliquid exequitur deputatum suo ordini, tanquam habens talem ordinem, irregularis est, cum quo non dispensat, nisi summus Pontifex, si delictum est manifestum, alias si occultum, Episcopus, vt dicitur in Conc. Triden. Sess. 24. de refor. c. 6.

3 Excommunicatio † vero ab homine dicitur, quæ fertur à iudice in iudicio per sententiam, siue extra iudicium. Et hæc duplex est, quædam dicitur latæ sententiæ, quædam comminatoria.

4 Excommunicatio † latæ sententiæ est, quæ ipso facto incurritur. Comminatoria, seu fulminatoria, quæ non ipso facto incurritur, sed potest fulminari, contra quam faciens peccat mortaliter, gloss. in cap. vnic. de sagitta

Excommunicatio latæ sententiæ cognoscitur ex ipsius verbis, & tenore, idest, quando verba sunt præsentis temporis, vel præteriti, si autem sint futuri temporis, dicitur cōminatoria, gl. in d. c. vnic. Fel. in c. Rodulfus nu. 24. de rescr. Syl. in verb. excōmunicatio, 1. magni tamē est emolumenti scire differentias excommunicationis iuris, & hominis, in quibus differant.

5 Ideo † prima differentia est quòd excōicatio hominis pro futuris culpis minimè infligitur, sed iuris sic. Vnde sciendum est ꝙ cum excommunicatio ab homine temere, & incaute ferenda nō sit, ideo minime debet pro futuris culpis in quemquam infligi, cum tanta censura, tāquàm grauis afflictio præsentem culpam exigat, text. est not. in c. Romana. §. caueāt, de sent. excom. lib. 6. nisi vel mora, vel culpa, vel offensa præcesserit, glo. in d. §. caueant, in verb. culpa, & in verb. offensa. Exemplum de mora. Condemnatur quis in iudicio, vt aliquid soluat, tenetur id facere intra certos dies, si eo tēpore nō soluerit, tūc licite iudex ei præcipere potest,

test, vt soluat intra aliquot dies sub pœna excõmunicationis latæ sententiæ, quia præcessit mora. Exemplum de culpa. Sunt clerici negligentes in dicendis horis canonicis, licitè potest episcopus ferre sententiam excõmunicationis contra clericos, qui non interfuerint, quia præcessit culpa, quæ tamẽ excõmunicatio illicita esset, si illa nõ præcessisset. Exemplum de offensa. Erat quis concubinarius, & separatur iussu prælati, licitè ei imponitur pœna excommunicationis, si ad dictum peccatum redeat, quia pręcessit dicta offensa, quæ tamen esset illicita, si non præcessisset, hæc habetur in c. Romana iunct. gl. de sent. exc. lib. 6. Nau. c. 27. nu. 9.

6 A iure † vero excommunicatio optime pro futuris culpis infligitur, & ita procedit tex. in cap. à nobis, el prime, de sent. excom. qua decisum est excommunicationem generalem posse in hunc modum ferri. Idem probatur in cap. Vt animarum de constitu. lib. 6. hanc conciliationem, & distinctionẽ facit glo. comm. recepta, in d. §. caueant. in

7 vers. futuris. Et ratio † differentiæ esse potest inter generalem sententiam iuris, & hominis, scilicet, quòd lex possit prospicere, & frequentissime respicit futura, sententia vero hominis potissimè præsentia tantum tractat, gloss. in d. cap. vt animarum. Attamen qui intelligunt decisionem tex. in d. cap. à nobis in sententia excommunicationis lata ab homine, vt ea generaliter ferri possit pro futuris culpis, intelligere debent, vt tex. ille procedat non indistinctè, & semper, sed ex causa tantum rationabili, quod satis cõceditur in d. §. caueant.

8 Causa † vero, quæ possit his generalibus excõmunicationibus iustam occasionẽ prębere, contingit quoties aliquod delictum in aliqua vrbe, vel prouintia frequentissimum est. poterit enim sententia excommunicationis ab homine generaliter ferri ad imitationem legis, & Canonis in eos, qui illud crimen commiserunt. Idem etiam dici potest, quoties aliquod crimen coniectura maximè verisimili timetur, & ita forensi vsu, & praxi iamdiu inductum est, vt istæ excommunicationes generaliter ferri ab homine possint pro futuris culpis, vt refert Couar. in d. c. Alma mater D X. num. 1. potest etiã

9 † ferri, sententia excommunicationis pro culpis non omnino futuris, in quibus iam sunt, & pręcipitur illis, vt desistant. Exempli gratia, Quando fertur excõmunicatio contra detinentes aliena, nisi restituant, contra nolentes comparere in iudicio, nisi compareant, & denique contra existentem in aliquo peccato, nisi relinquat statum suum, & hoc modo solet dici excommunicationem ab homine ferri pro præteritis culpis, quãuis realiter numquam excommunicari quis potest ab homine pro delictis, & culpis pręteritis; nam ad incurrendam excommunicationem requiritur monitio trina, c. sacro de senten. excom. cum interuallo saltẽ duorum dierum inter vnam, & aliam monitionem, vel saltem vnica pro tribus, cum interuallo tamen sex dierum, quando periculum non est in mora, cap. constitutionem de senten. excom. lib. 6. adiuncto cap. sacro. Verum quando dictum periculum interuenerit, diminui debet tempus quoties, & quãtum oportuerit, ita Nauar. c. 27. nu. 10. Vnde cum pro peccatis præteritis nulla præcesserit monitio, hinc sequitur nullum vere posse excommunicari pro illis. Potest tamen excõmunicari pro præteritis culpis eo modo, quo supra diximus. v. g. si fuit commissum furtum, ita dicatur. Quod si non satisfaciat parti lęsæ, sit excommunicatus: nam tali casu si non fuerit facta restitutio intra illam trinã monitionem, quæ quidẽ peremptoria vocatur, l. peremptorium cum seq. ff. de iudic. tunc potest excommunicari nõ ratione delicti præteriti, sed propter inobedientiam, & ita intelligitur, & declaratur tex. in c. quidam maligni. 5. q. 1.

10 Secundò † lata à iure ligat generaliter omnes, qui sunt in ecclesia, si facta est per Summum Pontificem, vel cõcilio generali, sed si facta est in concilio prouinciali, ligat omnes de prouincia, ꝙ si in constitutione synodali alicuius diœcesis, tunc tantum extenditur ad illos de diœcesi, Sylu. in verb. excommunicatio. 1. nu. 3. vers. Igitur. Ab homine vero lata ligat solum illos de diœcesi, glo. in d. cap. Romana vers. senten-

11 tiæ, de senten. excom. lib. 6. puta. Fertur † excommunicatio contra illos, qui furtum fecerunt, iux. tex. in cap. A nobis el 1. d. senten. excommu. ligantur hac censura omnes, qui futuris temporibus aduersus prohibitionem egerunt intra legislatoris territorium, quamuis eo tempore, quo lata fuerit lex, minimè fuerint subditi ipsius canonis, vel legislatoris. Item eadem afficiuntur subditi non exteri, si deliquerint intra territorium statuentis, nam ratione delicti quis forum sortitur, cap. vlt. de foro competen. ita communi omnium sententia post

glosam definitum est in d.cap. A nobis; cuius ratio est, quia lex frequenter respicit fu-
12 tura, sed † si ab homine, tunc tantum comprehendit eos, qui comprehenduntur tempore sententiæ sub iurisdictione iudicis eã pronuntiantis, & si subditi erant, non autem futuros subditos: quia sententia referenda est ad tempus, quo pronuntiatur, ita vt si quis non subditus deliquerit intra territorium statuentis, non incidit. Panor. & cæteri in d.cap. A nobis, num.7. subditus tamẽ agens contra prohibitionem legis, vel statuti extra territorium statuentis non ligatur, ita probatur in d.cap. Vt animarum, &
13 est communis opinio. † Quòd † procedit etiam si statutum generale expressim eandem excommunicationem indixerit aduersus subditos extra territorium delinquentes, vt tradit Panor. & Fely. in d.cap. à nobis, num.11. aduersus Bart. in l. cunctos populos vers.8. C. de sum. Trin. & fi. catho.

14 Tertiò † lata à iure etiam per Papam cõfirmata non censetur reseruata, nisi hoc sit expressum. Lata vero ab homine semper intelligitur reseruata; etiam si à Papa esset approbata in forma communi, secus si ex certa scientia, quia tunc Papæ esset reseruata, Sylu. in verbo. Absolutio secunda, nu.4. glos. ff. vbi Abb. in capitu. ex frequentibus de Instit.

Quartò lata à iure est perpetua, ideo nũquam expirat mortuo statuente, nisi expresse ab ipso reuocetur. Cum semper lex loquatur, l. Arriani, C. de hære. & manich.

15 Excommunicatio † vero ab homine, vel per sententiam, decretum, aut mandatum expirat mortuo iudice, vel amoto ab officio, d.cap. à nobis, vbi gloss. & Docto. Sed aduerte, quòd id, quod dicitur excommunicationem ab homine expirare mortuo, vel amoto ab officio iudice, intelligitur antequam incurratur. nam si eo viuente in illam quis inciderit, tunc licèt iudex moriatur, vel ab officio amoueatur, nequaquam tamen excommunicatio expirat, ita Panor. & cõmuniter Docto. in cap. à nobis. Nauar. in cap.27. nu.2. Hinc soluitur quæstio. Duo inciderunt in excommunicationem latam ab episcopo per modum sententiæ contra extrahentes libros prohibitos, Vnus incidit tempore, quo episcopus in vltimo vitæ articulo constitutus erat. Alter mortuo iam episcopo, tunc nulli dubium est hunc secundum solutum esse ab excommunicatione, primum vero nequaquam: quia primus viuẽte adhuc Episcopo in excommunicationẽ incidit, vnde per eius mortem non est absolutus: quia semel excommunicatione ligatus opus habet absolutione.

16 Quintò, lata † à iure monitionem non requirit, verbi gratia fertur excommunicatio à canone, vel statuto, vt qui fecerit illud, aut illud, sit ipso facto excommunicatus, aut quod illud, aut illud non fiat sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, hæc nõ requirit præcedentem monitionem canonicam, imò qui contrafecerit statim est excõmunicatus, cap. à nobis. 1. de sentent. excom. Hinc inquit Ioan. Andr. in cap. proposuit, de cler. excommun. mini. quòd quando aliquid mandatur in Synodo, vel prohibetur fieri per Episcopum in statuto sub aliqua pœna excommunicationis, id habetur loco trinæ monitionis, ad hoc bonus text. in cap. Apostolicę, de re iudicata, lib.6. in fine, & ibi not. Sic obligati facere residentiã secundum Concil. Triden. possunt priuari absque alia monitione tamquam ter moniti, secundum Federic. cons.109. incipiente.

17 Quæstio magis colligitur, Dicens † quòd siue in constitutione sit verbum, moneo, siue præcipio, siue æquipollens, talia præcepta loco trinæ monitionis habentur. Hinc est etiam, quod vbicunque excommunicatio fertur propter delictum à iure damnatum, & prohibitum, verbi gratia sodomiã, aut adulterium, &c. non est necessaria alia monitio, Abb. in cap. fin. 2. colum. de vit. & hon. cleric. est tex. singul. & forte non alibi, in cap. reprehensibilis, de appellat. Ibi. nisi talis sit culpa, quæ ipso suo genere suspensionem inducat: ex his clarè liquet, quòd excommunicatio iuris monitionem non requirit, adde Fely. in c. 2. de sent. excom. qui ponit 50. casus, in quibus monitio non requiritur.

18 Ratio † autem quare non requirat monitionem, est quia monitio iuris est solemnis, & illa sufficit pro tribus. Quòd quidem sanè intelligendum est secundum theoricam Innoc. in cap. extirpandæ, §. qui vero de præb. quæ communis est, idest, quòd vbi pœna imponitur negatiuè, sine temporis appositione, vt qui non residet, sit ipso iure excommunicatus, tunc requiritur monitio: quia nobis est occultum, an habuerit iustã causam non residendi, sed per monitionem conuincitur. Quod secus dicendum, quando pœna apponitur affirmatiuè, vt quicunque tali hora ecclesiam ingressus fuerit, sit excom-

excommunicatus, nam tunc non requiritur monitio; quia licèt negata lateant, tamen facta patent, Sylu.in verbo. excommunicatio 7.num. 57.

19 Lata verò † ab homine monitionem requirit, cap.sacro, eod.tit. Quæ quidem monitio, & citatio licet alioquin ad domum ex lege fieri possit, & ad ipsius citandi assiduam habitationē, vt sic legitime citatus; & admonitus quis dicatur, l.scire etiã oportet §. qui autem ff. de excus. tut. notatur in clem.causam, vers. Quod si forsan, de elect. tamen ad excommunicationem proferendam requiritur monitio personalis, Docto. ex sententia Innoc. Hostien. & Butr. in cap. fin. de eo qui mitt. in poss. Rota. decis. 313. Feli. in cap. cum sit Romana, de appellat. nisi qui excommunicandus esset dolo latitaret ad subterfugiendam citationem personalem, Innoc. & Docto. in d. cap. fin. Vel si primo fuit personaliter citatus, nam in subsequentibus potest domi, vel per edicta, vel in tribunali fieri. Fely. in d. cap. cum sit, vel si monitio ad domum facta veniret ad notitiam eius, per regulam tex. in reg. eum qui certus, de regu.iur.lib.6. optimus text. in clem.causam, in fi. de elect.

20 Hæc autem monitio † trina esse debet, vel vnica in tres distincta terminos, verbi gratia in hunc modum. Petrum admonemus, vt intra quindecim dies, quos tribus distinctis monitionibus constituimus ad iudicium accedat. Non tamē est necesse vt fiat in scriptis, vt not.gloss.in cap.sacro, de senten. excom. Sed bene sententia ipsa in scriptis fieri debet, quæ continere debet causam excommunicationis, & exemplar debet tradi excommunicato intra mensem, si requisierit, gloss.in d.cap.Romana, vers.iniustas; etiam si lata fuerit pro offensa notoria secundum commu.Doct.in cap.de quo, de iudic. nam tunc requiritur citatio, vt appareat, an velit se corrigere, vel vt constet de contumacia.

21 Quod secus † est, si fuerit lata pro contumacia notoria: nam tunc monitio non est necessaria, & ratio est, quia cum sententia excommunicationis feratur immediatè propter contumaciam, si illa notoria est, alia citatio non requiritur; ita Deci. in d.c. de quo nu.191. vsque 194. in prima lectura. qui concordat dicta Doctorum cum Inno. in cap.sacro, in secunda glo. de sentent. excō municat. qui videbatur contradicere communi Doctorum opinioni, scilicet, non esse necessariam monitionem in notorijs.

22 Concludendum † igitur omnino est monitionem in excommunicatione necessariam esse, adeo vt neque quis possit se obligare, vt possit excommunicari sine competenti monitione, cum præcedens monitio sit introducta in fauorem publicū, & ideo non potest priuatus iuri illi renuntiare, l.ius publicum, ff.de pact. vnde si quis promitteret alteri soluere centum, tali lege, vt si mense finito non soluerit possit excommunicari absque alia monitione huiusmodi pactū est iniquum, & contraueniens pacto excōmunicari non debet, & si excommunicatur excommunicatio nō tenet; nam vt valeat, requiritur quòd tempore sententiæ quis sit culpabilis, & contumax nec sufficit præcedens culpa, puta, quia potuit soluere intra mensem, & noluit, sed sufficit quòd modo sit impotens, quod bene notabis.

23 Et ideo † consulunt Doctores, quòd si velis aliquem obligare ad pœnam excommunicationis, non facias hæc fieri per viam pacti, & prorogationis; quia tunc requireretur tempore sententiæ cognitio, & contumacia, sed facias quòd iudex consentiente debitore ferat excommunicationem sub cōditione: nisi satisfecerit in termino, nam tunc lapso termino esset excommunicatus absque alia monitione, quia dies interpellat pro homine. loc.cap.fin. Lapus alleg. 73. ita Dec.in cap.reprehensibilis, num. 12. de appellat.

24 Quòd † quidem eius dictum intellige, dummodo is, cui facienda est satisfactio, declaret se velle illam esse incursam, qua declaratione facta habetur pro excommunicato iam inde à termino lapso. Vnde si antequam declaret, moriatur debitor, vel soluat debitum, vel fiat concordia, censetur numquàm illam incurrisse, ita Nauar.c. 24.num.104. qui loquitur de excommunicatione lata ipso iure contra pensionarium in casu non solutionis faciendæ in certo termino, & dicit ita stilum curiæ se habere. Et tali casu, quando debitor obligatur † ad faciendum aliquid ad pœnam excommunicationis tali tempore, non potest debitor appellare pendente conditione, ex quo à principio consentit, quia non grauatur de nouo, quod est bene notandum. Panor. in c. Petrus G. de offi. deleg. nu. 7. vsque. sed quo ad prædicta, & ita frequens est vsus in Romana curia, vt refert Couar. in cap. Alma mater. §.10.nu.4. vers. illud vsque postremo

de sent.excom. Et neque pars potest prorogare terminum antequàm incurratur excõmunicatio, ad finem, vt si debitor ille non fecerit in tali termino, sit excõmunicatus. Sed bene potest fieri de consensu iudicis, vt rectè inquit. Sylu.in verb. excommunicatio.2.not.1.casu.13. Nam licet excommunicatio lata ad petitionem partis tolli possit antequàm incurratur de consensu eiusdem, non tamen potest suspendi, atque differri: quia id iurisdictionis est, quam pars non potest tribuere, Nauar.cap.27.nu.15.

26 Sed quæritur, vtrum † excommunicatus donec satisfecerit, liberetur ex sola satisfactione, vel vltra eam requiratur absolutio, Respondit Abb.in cap.de quo, de iudi. quòd præter satisfactionem requiritur absolutio, non per text. in d. cap. de quo. quia text. ille parum facit, quia ibi non loquitur simpliciter, donec satisfecerit, sed dicitur donec fuerit absolutus, quo casu clarum est, quòd requiritur absolutio attenta forma excommunicationis. In se tamen dictum verum est, vt per glossam in clem. præsenti versic. donec, de censi. & in cap. cum tu, in verb. donec de vsur. & per gloss. in clemen. 1. in verb. donec, de deci. quam Abb. ibi singularem dicit, & ratio est, quia ex quo eiectus extra ecclesiam fuit, ideo debet cum debita solemnitate reconciliari. Quare hac ratione motus Abbas dicebat in cap. cum desideres de sent.excom. quòd excommunicatus ab homine per sententiam latam verbi gratia contra fures, quamuis parti læsæ satisfecerit, non propterea est absolutus, sed indiget absolutione.

27 Et quod † dictum est de excommunicato, quod non liberatur ex sola satisfactione, sed quòd requiritur absolutio, idem etiã procedit in excommunicato ad certum tẽpus, quia finito tempore non erit absolutus, vt not. Innoc. & ibi Dom. Anto. in cap. cum bonæ de æta. & quali. per glo. in clem. 1. de decim. Secus tamen est in alia materia, quia bannitus extra ciuitatem pro certo tempore, finito illo alia absolutio non requiritur, sed absque alia licentia poterit redire, vt not. Dec. in cap. ex literis colum. 3. de constit.

28 Et † quod dictum est de excommunicatione, idem est in absolutione, quæ ideo facta fuit, quia excommunicatus promisit parere mandatis iudicis, licet enim postea nõ paruerit, non tamen ipso facto reincidit in excommunicationem, sed opus est, vt de nouo excommunicetur, cap. ad reprimendam de offic. ordi. vbi Abb. per illum tex. & in c. ad nostram in fi. el 1. de iur. iu.

29 Quæ † quidem conclusio procedit, quãdo absolutio fuit facta simpliciter, secus si excommunicatus sit absolutus cum reincidentia intra decem dies, si nõ soluerit, quia elapsis decem diebus excommunicatus videtur, quia in effectu ista videtur suspensio excommunicationis, quæ facta ad certum tempus elapso tempore cessat, facit quod notat Host. quem sequitur Anto. de Butr. in cap. veniens, el secondo, de testi. vbi inquit de consuetudine curiæ esse, quòd quando quis absoluitur ab excommunicatione ad tempus, puta ad istum effectum, vt testificari possit, statim quòd dixit testimonium reincidit in excommunicationem: quia in effectu vt doctores ibi dicunt, videtur esse quædam suspensio excommunicationis.

30 Et quod † supra dictum est de excommunicatione, ampliatur, vt etiam habeat locũ in Summo Pontifice, qui si aliquem excommunicauerit, donec satisfecerit, absolutio requiritur, quia licet simpliciter verbo absoluere possit, non tamen videtur in dubio vti potestate summa, c. proposuit de cõcess. præb. Do. Anto. & Abb. in c. fi. de matr. cõtr. cont. interd. eccle.

31 Prædicta vero conclusio † limitatur, primo nisi quis excommunicatus esset virtute alicuius constitutionis, & constitutio reuocaretur per Papam, qui vellet illam haberi pro infecta, nam tunc non esset opus absolutione, gloss. not. in clem. 1. in verb. pro infectis, de immu. eccle. vbi Cardi. & alij, quã pro singulari allegat Abbas in c. nulli in fi. & in c. cum desideres, in princ. & in c. si aliquando de sent.excom.

32 Secundo † limitatur non habere locum in suspenso, nam post satisfactionem absolutio non est necessaria, gloss. in clem. 1. de deci. Idem tenet glo. in cap. quæ merito. 11. q.3. vbi Arch. & 16. q.5. in c. si quis deinceps, & in c. fi. in verb. suosque, de offic. ordi. lib. 6. & in c. exigit de censi. lib. 6. Anto. Burg. in c. bonæ, de æta. & quali.

Requiritur tamen sententia declaratoria
33 † super ipsa satisfactione, secundum glos. in clem. 1. de deci. in verb. Donec, facit tex. in c. cum secundũ de hæret. lib. 6. Et hoc, quod dictum est de declaratione, verum est quo ad effectus, in quibus ministerium iudicis requiritur in exequendo, pro vt loquitur text. in d. c. cum secundum, secus quo ad effectus, qui

qui secum trahunt executionem, & non expectant aliam extrinsecam executionem, vt not. distinguit Domini. Post, Ioan. de Imo. quem ibi refert in c. felicis in prin. col. 2. de pęnit. lib. 6. Et talis declaratio etiã non est necessaria, si suspensio ad tempus determinatum referatur, vt per dictam glos. in d. cle. 1. de deci. facit tex. in c. cum in cunctis. §. clerici de electi. cum simil.

SVMMARIVM.

1 *Excõmunicatio triplex, nulla, iniusta, & iusta.*

Nulla quæ sit, & quare petatur, deturque declaratio nullitatis.

2 *Excommunicatio nulla, si se excommunicatus sacris immisceat, non facit eum irregularem.*

3 *Excõmunicatio quibus ex causis fiat nulla vide vsque ad nu. 10.*

4 *Laicus non nisi ex priuilegio à summo Pontifice excommunicare potest.*

5 *Excõmunicatio non subditos nõ ligat.*

6 *Iudicis non legitimi excommunicatio & si nulla sit, fallit tamen vt hic.*

7 *Excommunicatio sine voluntate excõmunicandi prolata non afficit contrauenientem.*

Excommunicatio ad instantiam partis non ligat vltra partis intentionem.

8 *Maritus vxorem, vel pater filium an præsumantur velle excommunicari.*

9 *Excommunicatio potest esse nulla vel si fiat post legitimam appellationẽ, vel omissis substantialibus, & aliis ex causis vt hic.*

10 *excommunicatio nulla timenda nõ est tum in publico tum in occulto.*

11 *Excommunicatus ex sententia nulla & publicè denuntiatus an abstineat à diuinis.*

12 *Excommunicatio iniusta, alia valida, alia inualida dicitur.*

Excommunicatio iniusta valida quomodo fiat, & an liget, & quas pœnas incurrat iudex.

13 *Excõmunicatio quibus casibus omissis monitionibus, vel scriptura, valeat, nec fiat iudex suspensus.*

14 *Disputandum non est de apicibus iuris, vbi agitur de bona fide.*

15 *Excommunicatio iniusta ex defectu iniustæ causæ quæ, & qualis sit, & quam vim habeat, & nu. seq.*

17 *Ecclesiæ intentio in precationibus, & suffragiis ita interpretanda, vt conformis sit diuino iudicio.*

18 *Excommunicatus iniustè si celebrat cum scandalo fit irregularis, & si cõtemnit excommunicationem peccat mortaliter.*

19 *Contemptus quid sit, & an dicatur ex contemptu peccare, qui præcepta transgreditur.*

20 *Actuum frequentia non inducit contemptum.*

21 *Excommunicatus iniustè absolutionẽ petere tenetur, & debet à diuinis abstinere, & alios vitare, alias fit irregularis, nu. seq.*

De triplici excommunicationis specie. Cap. III.

1 TRiplex † denique ex excommunicatio, quædam dicitur nulla, quędam iniusta, quædam iusta. Nulla dicitur, quando ipso iure non tenet, de qua loquitur gloss. in cap. præsenti eod. tit. lib. 6. gloss. in cap. reprehensibilis de appel. & ab hac absolutio non est necessaria, licet soleat ad cautelam peti, & dari declaratio nullitatis, tex. est in cap. per tuas, tit. nostro, & dicitur peti, & dari ad cautelam, quia forsan excõicatio valuit, & absolutio necessaria est, & forsan nulla fuit, & tunc non est necessaria, vnde absoluitur ad cautelã, ne aliis ita excõmunicatus impedimento sit, vel sibi noceat excommunicatio, nõ tamen sententia excommunicationis, quæ nulla est, debet timeri, nec vllum operatur
2 effectũ, quin † etiam de nec prætenditur nulla ex aliqua causa rationabili, si interim ille diuinis

diuinis se immisceat etiam cum scandalo, non erit irregularis, ratio est, quia nũquàm fuit excommunicatus, verumtamen peccat mortaliter, qui cum scandalo coram ipsis celebrauerit, qui excommunicationem nullam fuisse prorsus ignorant, Couar. in d. cap. Alma mater. §. 7. num. 7. ibi cæterum. Nauar. cap. 27. num. 3. Sic etiam qui cum eo participarent, excommunicationem non incurrerent, licet validam illam ab initio iudex declaret.

3 Quibus † autem modis contingere possit excommunicationem esse nullam, declarat glo. in cap. præsenti de sent. excom. lib. 6. Abba. latissime in cap. ab excommunicato. nu. 5. de rescrip. Sylu. in verb. excommunicatio. 1. nu. 1. Breuiter autem dicendum hoc posse contingere vel ex defectu causæ efficientis, quando, scilicet, deest legitima potestas in excommunicante excommunicãdi, quia ille excommunicat, qui authoritatem non habet.

4 Exemplum laicus † excommunicare nõ potest etiam ex delegatione Episcopi, vel Archiepiscopi, nisi ex Summi Pontificis priuilegio glo. in cap. ad hoc versi. ducibus. 32. dist. Abb. in d. cap. ab excommunicato. nu. 5. c. decernimus de iudic. Nec Abbatissa, cap. noua de pœnit. & remiss. quia non habet claues ecclesiæ. Igitur si aliquis istorum excommunicat, eius excommunicatio non ligat, quia deest legitima potestas excommunicandi. Quod idem etiam dicimus in parocho, cum non habeat iurisdictionem fori exterioris. Vel etiam si ille excommunicat, qui non est legitimus iudex, cap. nullus de paroch. verbi gratia excommunicat sibi non subditos, vel extra territorium ha-
5 bitantes. (puta) Archiepiscopus † Capuanus excommunicat clericos Noleanos ea causa, quia suis mandatis fuerunt inobediẽtes, eo casu excommunicatio est nulla, & per consequens non ligat ex defectu causæ materialis remotæ. Vel Archiepiscopus excommunicat non reuelantes aliquid, quod sciunt tres, vel quatuor monachi, hoc casu non tenentur monachi reuelare, quia sunt exempti, cap. 2. de cõsti. lib. 6. Vel episcopus excommunicat omnes moniales generaliter, hæc excõmunicatio non ligat nisi subditas, quando excommunicauit authoritate ordinarij, secus si tamquàm sedis Apostolicæ delegatus, tunc enim etiam exemptos ligat. Fel. in cap. postulasti, de foro compet. Tabien. in verb. excommunicatio. 4. num. 4. Sylu. in verb. excommunicatio. 2. num. 13.

6 Concludendum † ergo excommunicationem esse nullam, quando is excommunicat, qui non est legitimus iudex, quod intelligo, nisi quis ex certa scientia in eum, tamquàm in suum iudicem consensisset, l. 2. ff. de iudic. Vel quando iudex est suus, sed est excommunicatus, suspẽsus, atque interdictus, & denuntiatus talis, quod D. Thom. dicit verum esse, si sit suspensus à iurisdictione, vt in cap. quia, de concess. præb. cum ibi not. secus si ab ordine tãtum, quia posset ea, quæ sunt iurisdictionis, Syl. in verb. excommunicatio. 2. num. 1. versi. secundus est. Vel si est iudex delegatus, qui fines mandati excessit, vt de rest. spoli. cap. fin. Tunc enim in his casibus excommunicatio est ipso iure nulla, & excommunicans peccat mortaliter.

7 Vel quando † excommunicans voluntatem excommunicandi non habet, licet talia verba proferat, quæ indicant excommunicatum, nam tali casu contraueniens non incidit, etiam si de tali voluntate nõ sit certior factus, quamuis à peccato mortali non excusetur: hinc quando generaliter iudex illos excommunicat, qui aliquid fecerunt, vel non reuelantes, si intendit aliquos eximere, non ligantur in veritate. Et similiter, quando fit ad instantiam alterius solum, nõ ligat vltra intentionem eius, cap. bonæ memoriæ, el primo de postul. præl. Syl. in verb. excommunicatio. 2. num. 2. versi. Decimus quartus. Male tamen faciunt iudices, qui ferunt excommunicationem ad deterrẽdum, vt inquit Alfon. de Castr. lib. 1. de leg. pœn. cap. 5. docum. 4. quia forsitan sunt causa, vt qui cogitant se excommunicatos esse, mortaliter peccent.

8 Sed † quæritur, quid si maritus ferat excõmunicationem contra aliquid tenentes, & reperitur quòd vxor, vel filius habet illa bona, pro quibus fertur excommunicatio, an filius, vel vxor excommunicatione ligetur, dic quòd non: quia non præsumitur patrẽ, vel maritum habuisse animum excommunicandi filium, vel vxorem, ita not. dicit Sotus lib. 5. de iust. & iu. q. 5. ar. 1.

9 Vel † etiam quòd sit nulla excommunicatio, potest ex parte excommunicati contingere, vt si post legitimam appellationẽ in tempore factam fuit excommunicatus, vt habetur in cap. cum contingat, de offic. deleg. cap. per tuas de senten. excom. cap. ad præsentiam, de appell. Vel si prętermittitur ordo iuris, vt si omissa sunt illa substantia-

lia,

lia, quæ faciunt sententiam ipso iure nullã, vt est monitio in excommunicatione participantium cum excommunicatis ab homine, cap.statutum, cap.constitutionem, de sent.excom.lib.6. vel etiam si lata sit contra ius expresse, vel quia falso probatum fuit in iudicio crimen, vel continet intolerabilem errorem manifestum contra ius diuinum, aut pontificium, vt si quis excommunicetur aut pro re minima, cap.episcopi.11. q.3. aut si aliquid præcipitur, quod est illicitum, vt excommunico te, si nõ fureris. Vel si prohibetur bonum de sui natura, vt excommunico te, si pauperi tribues eleemosynam, c. venerabilibus.§.fin.de sent.excom.cap.præsenti eod.tit.lib.6. Hoc casu excommunicatio non ligat, quia in illicitis non sunt audiendi, qui contra Deum aliquid præcipiunt. cap. Iulianus, capitu. qui resistit. 11. quæstio. 3.

10 In † illis tamen casibus, in quibus sententia est ipso iure nulla, siue ob defectum iurisdictionis, siue quia fertur post appellationem legitimè interpositam, siue ob aliquẽ defectum, propter quem ipso iure est irrita, tunc non est timenda neque in occulto, neque in publico coram sapiẽtibus, quibus nota est nullitas sententiæ. Vnde si quis publicè nulliter excommunicatur, & denuntiatur, quid faciet talis nulliter denuntiatus, ex aduerso ipse publicet causam, ob quam sententia est nulla, quo facto non pareat sententiæ, & si aliquis tunc scandalizatur, non erit amplius scandalum pusillorum, sed pharisæorum, ita Gabr.in 4.sent.distinct.18. quæst.2.colum.2.Sylu.in verb. excommunicatio.2.casu.1.

11 Hinc † nulliter excommunicatus, & publice denuntiatus non tenetur abstinere à diuinis, neque ab aliqua hominum legitima communione; modo nullitatis causa fuerit publicata, secundum Palud.distin.18. quæst.1.colum.3. Nec si celebrat, irregularitatem incurrit, quam incurrit excommunicatus ipso facto ingerens se diuinis, cap.1. eo.tit.lib.6.à qua solus Papa absoluit, c.clerici cum glo.in fi.de cler.ex.minist.

12 Iniusta vero† est, quam profert is, qui nõ potest, aut aliter, & ob aliud, quàm debet. Et diuiditur in iniustam validam, & inualidam. Excõmunicatio iniusta valida, idest, quæ ligat, est illa, quæ procedit ex affectu corrupto iudicis, puta, ex odio, vel ex ira, ꝯ illa 11.quęst.3.cap.cum medicinalis, eod.tit. lib.6. vel prætermisso ordine iuris, qui non est de essentia, vt si non præcedat trina monitio, aut vna pro tribus cum legitimis interuallis, cap.sacro, de sent.excom aut excommunicat solo verbo, sine scriptura publica, vel priuata, cum excommunicationis sententia debeat fieri in scriptis, & vt causa in sententia exprimatur, cap.1.eod.tit.lib. 6.& tunc hæc excommunicatio tantum ligat, quantum iusta, tam in foro exteriori, quàm interiori, Nauar.cap.27.nu.3.quamuis iudex ille apud Deum iniquus sit, & peccat mortaliter atque, maneat suspensus per vnũ mensem ab ingressu ecclesiæ, & à diuinis officijs, d.cap.1.&c.sacro eo.tit. Quæ tamen pœna non afficit episcopos, quia nõ fit eorum particularis mentio, quod est necesse, vt ipsi incurrant suspensionem, c.quia periculosum, eo.tit.lib.6.

13 Nec eos † qui ex ignorantia dictas monitiones omitterent, sicut colligitur ex verb. præsumpserit, nec prælatos religiosorum, qui formulas iuris seruare vsquequaque nõ debent, de accusat. cap. qualiter & quando, lo secondo, durum enim esset, & incommodum prælato, qui modo pro ista re modo pro alia habet increpare, & monere suos subditos claustrales, vt semper habeat pennam, & folium, & semper scribat sub pœna excommunicationis, hinc est ꝙ sententias, quas proferunt in claustrales secundum disciplinam regularem, non ferunt in scriptis, ad quod alij iudices tenentur, de re iudic. lib.6.cap.& si sententia. Vnde pro culpis ipsorum claustraliũ aliquando mandant prælati, quòd certis vicibus comedant in terra in pane, & aqua, quòd non exeant claustrũ, & similia, nulla exinde confecta scriptura, nec pro tribunali sedendo, imò aliquando totum vnum processum ordinarium expediunt sine notario, & teste. Vbi † enim bona fide agitur, de apicibus iuris non est disputandum, nec decet eos forensium decertationum fore peritos. Imò aliquando etiã ipsos claustrales ignorantia iuris excusat, vt milites, rusticos, mulieres, & huiusmodi personas publicæ conuersationis ignaras, ita Lapus alleg.73.vide etiam Sylu.in verb. excommunicatio.1.nu.14.& Nauar.cap.27. nu.7.& seq.nec etiam pena tex. in cap. 1. de sent.excom.lib.6.eos afficit, qui dictam formam non seruãt, quia periculum est in mora, glo.in cap.sacro.de sent. excom.in verb. temerarius: quia hoc casu excommunicator non fuit in culpa. Alia est excommunicatio † iniusta ex defectu iustæ causæ, scilicet

14

15

cet quando re vera causa non fuit iusta, nihilominus sententia non continet intolerabilem errorem, sed res est dubia, & tunc nõ est ipso iure nulla, & ideo licet reus etiam cõsilio suorum aduocatorum iudicet causam non fuisse iustam, est nihilominus illi timenda, Sylu.in verb.excommunicatio. 2. nu. 2. Quare debet se gerere tamquàm excommunicatum in foro exteriori, & si esset clericus, & celebraret, fieret irregularis, & si sententiæ non pareret quousque appellaret, & recurreret ad alia beneficia iuris, peccaret mortaliter non parendo. Immo tunc sententia habet effectum priuandi orationibus, & suffragijs ecclesiæ, Sotus in 4.sent. dist.22.q.1.art 3.col.3.

16 Alia est iniusta † ex defectu iustæ causæ, idest, quando non interfuit causa iusta, sed vel iniqua, vel solum præsumpta, vt quando iudex secundum allegata, & probata contra innocentem ob falsa testimonia testiũ sententiam excommunicationis pronuntiat, & hæc sui natura parũ plus nihilo operatur, nisi in foro exteriori: quia nõ adimit communionem interiorem, neq; suffragia generalia, quæ ecclesia, eiusque ministri faciunt, quatenus sunt tales, optimus est tex. in cap.illud §.plane.11.q.3.cap.si quis.24.q. 3.cap.cui.11.q.3.Sotus in 4.senten.distin.22. q.1.art.3.4.conclu.Couar.in d.cap. Alma.§.

17 7.& ratio † est, quia prudenti ratione interpretanda est communis intentio ecclesiæ in publicis precationibus, & communibus suffragijs, quòd sit conformis diuino iudicio, & diuinæ voluntati secundum veritatem quidem, & non secundum errorem hominum. Iniuste autem excommunicatus non priuatur apud Deũ suffragijs ecclesiæ, igitur nec ecclesia: ligatur tamen quo ad ecclesiam. Et ideo debet humiliter sustinere, vt humilitatis merito tale damnum compensetur, Turrecre.in sum.11.q.3.

18 Vnde † si iste iniustè excommunicatus celebraret cum scandalo, irregularis efficeretur, verum si occulte absque scandalo, nõ peccaret quidem, nec esset in animæ iudicio affectus, Caiet.22.q.70.art.4.in fi. Sotus in 4.sent.dist.22.q.1.art.3.col.pen.in fin. Couar.in d.§.7.nu.7.versic.illud.Rursum, si iniuste excommunicatus excommunicationẽ contemnit, v.g. si non vult obedire iudici præcipienti, vt exeat ab ecclesia, secundum Sotum, qui supra col.fin peccat mortaliter, & sic ex contemptu apud Deum incipit ligari, cap.notandum in fi.24.q.3.scilicet, vt per illum contemptum sit mortalis criminis culpa affectus, non autem quòd contẽnens sit in conscientia excõmunicatus: etenim contemptus ipse in quacumque materia peccati mortalem culpam inducit, glo. in cap.1.vers.contemnat, tit.nostro lib.6.

19 At † contemptum hic non dicimus simplicem transgressionem præcepti, vt capitur apud Leuit.cap.26. Sed tunc quando voluntas superioris renuit subijci ordinationi legis, regulæ, vel iudicis, & ea ex causa procedit ad id faciendum cõtra legem, vel præceptum superioris, D.Tho.22.q.186.art.9.ad 3. Caiet.in verb.contemptus. Vnde non dicitur quis peccare ex contemptu, si ex concupiscentia, vel ira inducitur ad transgrediendum verba legis, vt ibi per Caiet.

20 Nec frequentia † actuum inducit contẽptum, vt si quis frequentet actum quamuis dicta frequẽtia actus ad id disponat, & ideo maximè periculosa est, quia dispositiuè inducit ad contemptum, iux. illud. prou.18. Impius cum in profundum venerit peccatorum, contemnet.Sylu.in verb.excommunicatio 2.q.15.Nau.cap.23.nu.42.Nec quando quis sine causa communicat excommunicato, vt vult Archid.in cap. excellentissimus.11.q.3. nisi vbi quis nulla ex causa communicat excommunicato, quàm quòd nolit subijci legi prohibenti communionem, Couar.in d.cap.Alma mater.nu.6.& 7.Proferens etiam talem sententiam ad interesse, tenetur, glo.in c.illud plane 11.q.3.& mortaliter peccat, quinetiam & sacrilegus impropriè dicitur, Turrecre.in d.cap.illud, & in c.non in perpetuum 24.q.3.

21 Cum † autem hæc sit iniusta, licet nõ sit nulla, absolutionem omnino petere debet, cum ipsa ante absolutionem omnino liget quo ad ecclesiam, cap.per tuas, vers. in alijs, de sent. excom. & ideo dari debet secundũ formam iuris, & si Panor.in cap. ab excommunicato, nu.16.de rescript.dicat, quòd iuramentum, & alia solemnia non requiruntur, vnde antequàm excommunicatus iniustè, idest, sine causa petat absolutionem à suo iudice, tenetur seruare canones de excommunicatis, statutos sub pœnis ab eisdẽ indictis.

22 Quare excommunicatus † iniustè etiam in foro conscientiæ tenetur à diuinis sibi interdictis abstinere, & alios vitare, & si diuinis se immiscuerit, irregularis est, nisi occultè absque scandalo celebrauerit, vt supra diximus, & Couar.qui supra.nu.7. versic.his quidem.

quidem. Iusta excommunicatio est, quando ille, qui potest, & eo modo, quo potest, excommunicat quem potest, & hæc semper valet, & multa operatur, vt inferius videbimus.

SVMMARIVM.

1 *Excōmunicandi potestas ex ordinatione omnibus sacerdotibus cōuenit, licet vsus sit eis interdictus, qui proprius est Papæ, & ecumenici Cōcilij.*

2 *Episcopis, Cōcilijsque Prouincialibus, & per constitutiones, & per sententias excommunicare licet.*

3 *Excommunicatus in vna prouincia, an vbique vitandus sit, & nu. seq.*

5 *Excommunicatus à suo iudice an resarcito damno parti læsæ, possit in aliena diœcesi absolui, & nu. seq.*

6 *Excommunicatio solemnis, mucro episcopi dicitur.*

7 *Excommunicationem simplicem faciēdi auctoritatem habent omnes spiritualem iurisdictionem habentes.*

8 *Excommunicandi potestas ad iurisdictionem fori exterioris pertinet, & quare simplici sacerdoti non conueniat.*

9 *Prælatus an subditum suum extra diœcesim commorantem excommunicare possit; & an id extra diœcesim, num. seq.*

Quis possit excommunicare. Cap. IIII.

1 Esse quidem † in ecclesia potestatē excommunicandi nemo catholicus dubitare potest, de qua loquitur Sotus dist. 22. q.2.art.1. Hæc autem potestas, quam tradidit Dominus Petro, & eius successoribus, Matth. 18. Dicens. Qui ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus, conuenit ex sola ordinatione omnibus sacerdotibus, vt habetur in Cōcil. Trid. Vsus vero est eis generaliter interdictus, & exercitium; sed aliquis specialiter concessus, vt inquit Host. in sum. tit. nostro, versic. Non solum ad ius. Vnde circa excommunicationem Pontifex maximus, & æcumenicū Concilium non solum per sententias veluti iudices, verum etiam per leges, vt legislatores excommunicare possunt, nempe leges condendo ne hoc, aut illud fiat sub censura excommunicationis.

2 Episcopi † vero, & prouincialia Concilia sub eadem forma possunt easdem constitutiones facere, quæ nō tam leges, quàm statuta dicuntur. Possunt etiam per viam sententiæ solemniter excommunicare, quæ solemnis excommunicatio anathema dicitur, & ipsis solis episcopis concessa est, 24. quæst.3.cap. corripiantur, cap. visis 16. quęst. 2. Sed quæritur.

3 An † excommunicatus in vna ciuitate, nempe à iudice ecclesiastico vnius prouinciæ, sit vbique vitandus, & videtur, quòd sic, per gloss. in c. pastoralis. §. verum de appell. in gl. fi. tex. in c. ad reprimendam, de offic. ordin. Deci. in c. cum explantare, nu. 5. & 14. de priuil. Sotus dist. 22. q. 2. art. 1. prima concl. in 4. sent. & ratio est, quia excommunicatio afficit animam, & sequitur excōicatum, sicut lepra leprosum, c. cito turpem. 1. q. 1. Et hæc quidem opinio communis est vt asserit Nauar. in c. inter verba 11. quæst.
4 3. correl. 67. quam quidem † sententiam nōnulli verā esse opinantur, quando quis probare possit eum esse alibi excōmunicatum, & denunciatū, alioquin si hoc probare non possit, non tenetur, eum vitare nisi in eo loco, vbi fuerit excommunicatus, quod adnotauerunt Henricus in cap. cum duobus titu. nostro. Sylu. in verb. excommunicatio 5. dubio. 17. Pia sane est eorum sententia. Ipse vero non auderem ita late Conc. Basiliensis decretū interpretari: nā qui in vno loco publice denunciatus est, minime ab ecclesia toleratur, eo quòd sit publicè excommunicatus, idcirco si probari denunciatio cōmode possit, vitandus est publice, & nō occultè, quod si probari denunciatio non valet, tunc equidem vitandus est occultè, non autem publicè, atque ita censet esse tenendum Couar. in c. Alma mater. §. 3. nu. 2.

5 Sed † an is, qui excōmunicatus est à suo iudice, si reperitur in aliena diœcesi, & satisfaciet parti, i. furtum, aut debitum, vtrum episcopus alterius diœcesis, vel eius vicarius possit eum absoluere, respondetur posse, si saltem fuerit excōmunicatio generalis: illa enim

enim æquipollet canoni.(Exemplum) Quicunque fecerit furtum, vel aliud retinuerit, ꝙ pertinet ad ius alienum, vt sunt instrumēta scripturarum, tunc enim expleto mandato potest ab alio episcopo absolui: quia nulla proprio irrogatur iniuria. secus si lis esset contestata inter partes in tribunali proprij iudicis, tunc enim debet per ipsum, vel Pontificem lis peragi, Sotus in 3. sent. dist. 22. q. 2. art. 3. Secunda conclus. ver. sed aliud est. Si
6 vero esset † prohibitum sub pœna excommunicationis latæ sententiæ aliquid, per cuius contrauentionem non esset faciēda aliqua satisfactio verbi gratia lata est excommunicatio contra loquentes cum monialibus, & aliquis cum illis fuerit locutus, & per consequens est excommunicatus, tunc si iste reperitur in aliena diœcesi potest per episcopum illius diœcesis, vel alium habentem ab eo authoritaté, absolui, Syl. in verb. confessor. 1. q. 13. Sed reuertendo, vnde digressi sumus solemnis excommunicatio solis episcopis cōcessa videtur, hinc vocatur mucro episcopi. c. visis. 16. q. 2. At simplicem
7 † excommunicationem faciendi siue maiorem, siue minorem omnes illi authoritaté habent, qui spiritualem habent iurisdictionem, etiam si curam nō habeant animarū, vnde Archidiaconus, & archipresbyter, alijque, qui prælatorum nomine veniunt iurisdictionem habent excōicandi, Abb. in c. cum ab ecclesiarum, de offi. ord. Pariter per viam electionis electi, vt sunt priores claustrales, custodes, vel vt ita dicam guardiani, & Abbates, Host. & Syl. in verb. excommunicatio. 1. nu. 5. Sot. dist. 22. q. 2. art. 1. in 4.
8 sent. & ratio † est, quia potestas excommunicandi pertinet non ad forum interius pœnitentiæ, vbi agitur de peccatis etiā occultissimis, sed ad iurisdictionem fori exterioris. Hinc infertur simplices sacerdotes, confessores, vel parochos, quia non sunt propriè prælati, nec iurisdictionem habent, nisi in foro pœnitentiali, excommunicādi potestatem non habere, nisi eis fuerit à superiore commissa vel nisi in aliquibus casibus à iure eis concessis, veluti in furto, & rapina, vt inquit D. Tho. & si re vera hoc in desuetudinem abijt, vt refert, Sot. qui sup. sed
9 an possit † prælatus subditum suum extra diœcesim commorantem excommunicare? Respondetur ꝙ per modum statuti non potest, sed bene ferri potest sententia excōmunicationis specialis contra subditū absentem, & existentem contra territoriū, vt in cap. cū sit. §. fi. de appel. vbi plenè per Doctores, facit tex. in c. tuæ, vt lit. non contest. & in c. ex tuæ de cleri. non resid. Quod intellige, quando excommunicatio profertur extra diœcesim pro causa iā damnata, quæ ortum habet infra diœcesim, vt qui furtum fecit in proprio territorio, & postea illico translimina diœcesis aufugit, quia pro causa orta extra diœcesim excōmunicare non posset, vt est tex. in d. cap. fi. Do. Ant. in cap. à nobis, el primo, tit. nostro. Francus in d. c. fi. nu. 13. de const. lib. 6. & in c. 1. §. contrahentes, nu. 12. de for. comp. eod. lib.
10 Sed an † episcopus extra suum episcopatum possit excōmunicare, etiam suos subditos. Resp. ꝙ non c. episcopum 11. q. 3. etiam si esset à suo episcopatu vi pulsus; nisi in loco viciniori episcopatui, iux. clem. 1. de for. comp. aut nisi de consensu episcopi, vbi manet, & habet domiciliū, aut in re adeo manifesta, quæ non requirat cognitionem causæ, arg. c. cum sit §. fin. de appel. Nauar. c. 27. nu. 6. licet possit absoluere subditum ab excommunicatione, non reseruata extra suā diœcesim, Nauar. cap. 27. nu. 39. in fine.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicare non potest, qui iurisdictionem non habet; & laicus potest ex priuilegio.*

2 *Mulier quamuis habeat iurisdictionem spiritualem excommunicandi potestatem non habet; nec ei conuenit, & quare.*

3 *Abbatissæ præceptum non obligat moniales sub mortali.*

4 *Excōmunicatus denuntiatus, item interdictus, vel alias suspēsus, nō possunt excommunicare, & nu. seq.*

5 *Consuetudine, an excommunicatio introduci possit absque sententia siue legis constitutione.*

6 *Excommunicare quis non potest nec superiorē, nec æqualem, nec seipsum, & quare, vide per exempla, & nu. sequen.*

8 *Excommunicare neminem posse à seipso, quomodo intelligendum.*

Quis

Quis non possit excommunicare. Cap. V.

1 PRimo non † potest excommunicare ille, qui iurisdictionem spiritualem non habet, etiam si sit ecclesiasticus, c. dilectus de offic. ordin. & habeat iurisdictionem temporalem, hinc est ꝙ superior laicus etiam ex delegatione episcopi excommunicare nõ potest, posset tamen ex priuilegio Apostolico, dist. 32. §. verum, Sylu. in verb. excommunicatio. 1. nu. 6.

2 Secundo. Mulier † quamuis iurisdictionem habeat spiritualem, & curam animarum quo ad correctionem, & administrationem, cap. dilecta de maio. & obedi. excommunicare non potest, vnde si excommunicet, licet subditi peccent contraueniẽdo, tamen celebrantes irregularitatem non incurrunt. Hinc infertur quòd si Abbatissa, vel Priorissa possit implorare officiũ superioris, siue Papæ, siue Episcopi, vt excõmunicet inobedientes, vt inquit Abb. in d. c. Dilecta, non tamen ipsa potest excommunicare, quia eis non sunt traditæ claues ecclesiæ, c. noua, de pœnit. & remiss. Quod procedit, etiam si fœmina esset Diaconissa, auth. Diaconissa. C. de sacr. san. eccl.

3 Et licet † Abbatissa, vel aliæ matres sanctimonialibus præfectæ dent quædam præcepta monialibus, illa tamen non obligant sub reatu mortali, nisi ex natura rei hoc esset, quia Abbatissa, vel alia potest imponere præcepta ciuilia, & domestica, Sotus in 4. sent. distin. 20. q. 1. art. 4.

4 Tertio, † nec excommunicatus excommunicare potest, 24. q. 1. audiuimus, quod intellige, modo sit denuntiatus, contra gl. in d. c. Audiuimus. Nauar. c. 27. nu. 27. Nam iudex occultè excommunicatus si aliquem excõmunicauerit, valet eius sententia, Abb. in c. ab excõicato nu. 8. de rescr. Sotus in 4. sen. dist. 22. q. 2. art. 1. in fi. Couar. in d. c. Alma mater. §. 11. nu. 4. vbi inquit hanc opinionẽ esse magis communem, & ratio est, quia cũ hæc sint de iure positiuo, non censetur ecclesia iudices vsu iurisdictionis priuasse, quousque constet esse excommunicatos, & hoc propter bonum commune, nam alias si actus excommunicatorum latẽter irriti essent, detecta excommunicatione, multi de suo statu dubitarent, ita Sotus, qui suprà. Et hæc intelligenda sunt de excommunicato excõmunicatione maiori, quia ligatus minori potest excommunicare, quemadmodum potest etiam absoluere ab excommunicatione maiori, cap. duobus, tit. nostro, Nauar. c. 27. nu. 24.

5 Quarto, nec † interdictus, vel alias suspẽsus, c. alienationes, 12. q. 2. glo. in c. præsenti, tit. nostro lib. 6. Sylu. in verb. excommunicatio 1. nu. 6. in fi.

Quinto consuetudo sola non est sufficiens, vt quis sit excommunicatus absque sententia, aut constitutione, nisi legitimè præscripta sit, aut approbata à Sum. Pontifice, aut alio prælato quo ad suos subditos, quia tunc vim habet statuti, Nauar. cap. 27. nu. 7. & nu. 94. in princ. Vbi id affirmat de incendiario ecclesiastico, qui à nullo canone excommunicatus reperitur, sed sola cõsuetudine approbata.

6 Sexto, excommunicare † quis nõ potest suum superiorem, neque seipsum, aut sibi æqualem: & ratio est, quia excommunicare est actus iudicialis, habens vim coactiuam, nemo autem nisi sibi subditum cogere potest, nullus vero sibi subditus esse potest, neque par pari; quia par in parem non habet imperium, neque superior superiori, c. à nobis el 1. tit. nostro. cap. inferior dist. 21. Hinc infertur, ꝙ si episcopus censuram excommunicationis profert siue per statutum, siue per sententiam in eum, qui furtum, vel quid aliud fecerit, si ipse, vel alius Episcopus, vel Archiepisc. illud fecerit, neminẽ ligat.

7 Rursum si † episcopus synodalem fecerit constitutionem, vt nullus sacerdos in sua diœcesi luderet tali, aut tali ludo, & Archiepiscopus, vel alius Episcopus ibidem ludit, non incurrunt, vt rectè ait Panor. in cap. 1. de raptor. Item nec cæteri colludẽtes cum Episcopo, qui dictam excommunicationẽ protulit, ligantur, Fely. in c. 1. de simon. Verum, quod diximus Episcopum non incurrere excommunicationem, si luserit, non procedit, si ipse esset denunciator excommunicationis alterius excommunicantis, etiam si non sui superioris, nam tunc maneret excommunicatus, secundum mentẽ omnium, Nauar. c. 27. nu. 6.

8 Rursum quod † diximus neminem posse seipsum excommunicare, intelligitur quo ad vim coactiuam, idest, vt non posit ab ecclesia puniri excõmunicatione, interdicto, vel alia pœna, non autem quo ad vim directiuam in foro conscientiæ, hoc. n. casu quo ad peccatum ligatur, quia licet Princeps sit

solutus legibus, tamen intelligitur de vi coactiua, nam debet viuere secundum leges, l. digna vox, C. de legi. Alex. & Iason in l. 1. ff. quod quisque iur. D. Tho. 12. q. 96. art. 5. ad 3. Fely. in c. 1. nu. 25. de constit.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicari non subditus non potest: & propriè impropriéuè subditus quis dicatur.*

2 *Exemptum etiam in propria diœcesi prælatus excommunicare nō potest fallit, vt nu. seq.*

4 *Excommunicatio non cōprehendit extra diœcesim delinquentes, licet forenses in ea delinquentes liget.*

Excommunicatio delegati à Papa quatenus vires suas extendat.

5 *Vniuersitas non excommunicari, sed interdici potest, & quare, & quo casu etiam poßit, nu. 7.*

6 *Excommunicatio lata à Papa contra vniuersitatem quo in foro teneat.*

8 *Mortuus excommunicari non potest, declarari potest; nec qui delinquere non potest, vt infans: nec infidelis, nu. seq.*

Infans nec furiosus in eam excommunicationem non incidunt; quę omnes comprehendit.

10 *Priuilegiatus, Rex, Imperator, Papa, Ethnicus, Diabolus, nec animalia irrationalia excommunicari possunt.*

11 *Irrationalia excommunicari posse, credere, est superstitionis, & quæ remedia sint contra ipsa.*

12 *Excommunicatio an verè fuerit lata à diuo Bernardo contra muscas, & de alia contra coruum.*

Excommunicatus excommunicari adhuc potest.

13 *Epilogus eorum, qui possunt, vel non possunt excommunicari.*

Quis excommunicari non possit. Cap. VI.

1 PRimo excommunicari † non potest non subditus, vt sup. diximus, c. 4. in fi. Subditus vero propriè dicitur ratione domicilij, vt voluit gl. sing. in verb. subditos in clem. 1. de for. compe. licet impropriè etiam dicatur ratione delicti, facit glo. in c. a nobis. 1. tit. nostro, & in c. cum nullus de temp. ordi. lib. 6. Vide quæ sup. diximus in 3. par. c. 2. Igitur vt subditus excommunicatione ligetur, requiritur, vt sit subditus ratione domicilij idest loci, s. propriè diœcesis ipsius excommunicantis, Doct. in d. c. à nobis, & c. vt animarum, de cōsti. lib. 6. Hinc infertur, ꝙ si Episcopus Nolanus excommunicaret personas habitantes, vel existentes extra suam diœcesim, nulla est excommunicatio, d. cap. vt animarum, & ratio est, quia requiritur, vt quis sit subditus ratione domicilij, idest vt habitet in sua diœcesi. Quod
2 intellige, nisi sit † persona exempta, nam licet in propria Episcopi diœcesi habitet, excommunicari non potest, d. cap. à nobis. el 1. Tabien. in verb. excommunicatio 4. num. 4. Exemplum in monachis Capuæ habitantibus, qui non possunt ab Archiepiscopo Capuano excommunicari eo prætextu, ꝙ non reuelauerint, quamuis mortaliter peccent, cum contra officium charitatis faciāt, non opem ferendo proximo. Sic etiam neque includuntur in excommunicatione facta ab episcopo cōtra colloquētes cum monialibus, si colloquentes sint monachi exēpti, qui colloquerentur cum monialibus nō exemptis. Tabi. in verb. excommunicatio 4.
3 Quod † tamen intellige, nisi episcopus ferret excōmunicationē authoritate Apostolica; tunc enim omnem etiam exemptos comprehendit, vt habetur in Conc. Trid. Sess. 25. cap. Bonifacij octaui. Hinc infertur Capuanos ciues loquentes cum monialibus exemptis, non esse excommunicatos, Fel. in c. fi. nu. 16. de for. compet.
4 Rursum, si lata est excommunicatio † cōtra fures, si furantur extra locum, vbi adest excommunicatio, non sunt excommunicati. Forenses vero furantes Capuæ, vbi adest excōmunicatio contra fures, ligantur: quia sunt subditi ratione delicti, c. fi. de for. compet. Quod intellige, modo excōmunicatio sit lata authoritate ordinaria, secus si tanquam dele-

delegatus Papæ, quia excommunicatio Papalis omnes ligat, Sotus lib.5.de iust.& iur. q.4.art.1.Sed de his latius c. 8.

5 Secundo, nec † vniuersitas excommunicari potest, c.Romana.§. in vniuersitatem, tit.nostro lib.6.Et ratio est, quia requiritur, vt persona excommunicanda sit certa, & determinata, non autem incerta, & indeterminata. Hinc vniuersitas, ciuitas, collegium, congregatio excommunicari nō potest, sed bene interdici, ne contingat innocentes irretiri, d.§.in vniuersitatem. licet secundum aliquos si feratur, non est nulla, sed

6 iniusta. Sed aduertendum † quòd si excommunicatio sit lata contra vniuersitatem à Summo Pontifice, tunc cum ipse non subiaceat dicto tex.Romana, excommunicatio tenet in foro exteriori, in interiori autem non. Vnde qui certo scirent se esse innocentes, possent secluso scandalo se ingerere diuinis. At si alius quàm Papa excommunicaret, & excommunicatio esset lata in omnes de collegio absolutè, non valeret excommunicatio, cum textus id prohibeat. Sylu.in verbo, excommunicatio.1. num.10.Sotus in 4.senten.distinct.22.quæst. 2.artic.2. Si autem non omnes de collegio absolutè, sed singulos idest Rectorem, Sindicum, electos, aliasque personas, quę in culpa fuerunt, excommunicaret, tunc quia periculum non est, vt irretiantur innoxij, ex-

7 communicatio teneret. Tutior tamen † est opinio, quòd etiam valeat excommunicatio, quando fertur absolute contra vniuersitatem, scilicet, quo ad reos, & culpabiles, sicut dicimus, quando fertur excommunicatio in communi. Chi sapesse, ò hauesse inteso. &c. Remedium tamen est, ꝙ quando excommunicatur in communi vniuersitas, interdicatur, vel excommunicentur omnes illi, qui fuerunt inobedientes mandatis, &c. Couar.lib. secundo, variar. resolut.capi.8. num.9.

8 Tertio, nec † mortuus excommunicari, quamuis declarari possit excommunicatus, seu in excommunicationem incurrisse, cap. si quis, de hæret. Abb.in d.capitu.à nobis, lo 2.num.12.de sentent. excommun. qui si est in ecclesiastica sepultura sepultus, debet eiici, & in asinorum sepulturam poni, Docto. in d.capit.si quis.

Quarto, nec ille, qui certissimus est, quòd non potuit delinquere, vt infans, & furiosus, Abb. in capit.ab excommunicato, de rescrip. Hinc dicimus ꝙ si lata sit excommunicatio per sententiam, aut statutum contra ingredientes intra septa monasterij cuiuscunque generis, aut sexus, aut ætatis, vel conditionis fuerint, tunc non includitur infans, aut furiosus, nisi infans sit doli capax, & habeat vsum rationis, quia eo casu cum possit committere peccatum mortale, dicitur excommunicatus, capit.1. & 3. de crim. fals.capit.1.de deli.puer.Nauar.in cap. statuimus 11. quæst.3.

9 Quinto, nec † infidelis, c.gaudemus de diuort. Potest tamen indirectè excommunicari, prohibendo fideles, ne cum infidelibus habeant commercium, c.post miserabilem de vsur.c.postulasti, de iudic.

10 Sexto, nec † priuilegiatus, quatenus se extendit priuilegium, c. cum ad quorundam, de excess.prælat.

Septimo, nec Rex, vel Imperator, nisi ꝑ notorijs, facit tex.in c.Duo sunt.dist.96.

Octauo, nec Papa, quia nulli homini, nec legi humanę, qua sola fertur excommunicatio quo ad pœnam subiicitur, c.proposuit de conc.præb.c. cuncta per mundum 9.q.3. nam neq; per hæresim incidit in excommunicationem humanam, de qua loquimur, sed diuinam, Nauar.c.27. nu.13.

Nono, nec Diabolus, c.in quadam, de celebr.miss. Neque ethnicus, etiam si sit cathecuminus, idest nouiter conuersus, nondum tamen baptizatus.

Decimo, neque creaturæ irrationales excommunicari possunt, hinc neque locusta, neq; bruchus, vel aliquod genus vermium,

11 aut minimorum animalium † irrationaliū excommunicari possunt, idque credere superstitionis est, quanquàm religiosè vti possumus aqua benedicta & precibus sanctis, & adiurationibus fundatis in diuina bonitate, & misericordia, suis sanctissimis verbis & institutione ecclesię catholicę, Sotus lib. 5.de iust.& iur.quæstio.12. articu. 2. Nauar. capit.27. num.13.

12 Et † nec obstat id, quod legitur in historia D. Bernardi de gestibus Illust. ordi. Vbi tempore, quo fideles intererāt sacris, eò loci tanta erat muscharum quantitas, quòd celebrari non poterat, vnde D. Bernardus eas excōmunicauit, vnde statim mortuæ sunt. Similiter legitur de Sanctissimo Patre nostro Benedicto, quòd dum quidam Abbas amisisset eius annulū, nec qui illum rapuisset, inueniretur, lata fuit excommunicatio contra quemcunque annulum habentem, vnde fuit postea inuentus coruus ægrotare,

quem in eius domuncula monachi inuenerunt, pariter legitur, in fer. 2. B. Vincẽtij fer. 3. post secundam Domi. quadr. quod quidã monachus reliquit breuiarium in quadam arbore per obliuionem, excommunicauit illud habẽtem, & statim arbor exsiccata est, nam dicimus illas fuisse maledictiones, permisitque Deus hæc fieri, vt homines deterreantur, & excommunicationis gladius maxime timeretur. His igitur casibus exceptis cæteri possunt excõmunicari; etiam si sint vna vice excommunicati, cum sequens excommunicatio maiorẽ terrorem incutiat. c. engeltrudam. 3. q. 4.

13 Concludo † igitur, ꝙ excommunicari nõ potest, nisi homo baptizatus, mortalis habens superiorem, & sic Diabolus, anima à corpore separata, collegium, vniuersitas, quæ non sunt homines, Iudæus, vel ethnicus non baptizatus, cathecuminus, nec resuscitatus denuo moriturus, nec Papa, qui nulli hominum, nec legi humanæ, qua sola fertur excommunicato, quo ad pœnam, subiicitur excommunicationi, nec locustæ, aut bruchus, vel alia id genus vermium, vel animalium irrationabilium excõicari possũt.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicatio minor sola contumacia incurritur.*

2 *Excommunicatio maior, vel generalis, vel particularis, non nisi ex iusta & vrgenti causa, & omni remedio deficiente ferri debet.*

3 *Excommunicatio sine iusta causa lata mortale parit peccatum ferenti.*

4 *Excõmunicatio pro debito notorio ferri non potest, neque etiam contra aliquem ex delicto alterius.*

5 *Excommunicari pro peccato præterito quis nõ potest, & id qua ratione.*

6 *Excommunicatio pro solo peccato mortali inobedientiæ ferri potest.*

7 *Peccatum inobedientiæ quale sit, & non obedire quis quot modis dicat.*

8 *Præceptum licet sit huiusmodi, vt obedire quis non teneatur, tamen proijcit in excommunicationem.*

Pro quibus causis ferri, vel nõ, possit excommunicatio. Cap. VII.

1 Inor † excommunicatio incurri solet per solam contumaciam cum excommunicatis, quæ non est, nisi veniale peccatum, vt inquit Sot. in 4. sent. distinct. 22. quæst. 1. artic. 2. colum. 2. At

2 maior excommunicatio † tam generalis, quam particularis ferri non debet nisi ex iusta, & graui causa, eaq; diligenter, & magna cum maturitate ab episcopo, seu eius vicario ipso absente examinata. Et hæc dixerim circa excommunicationes generales, quæ monitionibus præmissis ad finem reuelationis fiunt. Nauar. cap. 27. nu. 10. nam ad illas non est confugiendum, nisi pro vltimo remedio, vt inquit Sotus, in 4. senten. distinct. 22. quæstio. 1. artic. 2. Vnde excommunicatio in iudicialibus fieri non debet, nisi in subsidium aliorum remediorum iuris, et si contra laicos procedatur (puta) cum executio realis, vel personalis fuerit valde difficilis, & fieri non possit. Neque etiam in criminalibus, nisi cum prædicta executio realis, vel personalis fuerit valde difficilis. Alias

3 † si sine iusta causa feratur, mortale esset, etiam si absque dolo, vel odio, aut mala voluntate id fieret, sed per ignorantiã crassam, & supinam, Nauar. qui supra, ex Conci. Triden. sess. vigesimaquinta, capitu. quamuis iuncto, num. octauo, in principio, quamuis regulariter valeat quo ad forum exterius, præterquàm in certis casibus de quibus supra, capitu. 3.

4 Item † nec pro notoriis puta, dum debitor notus est, & notum debitum, quia tunc nullatenus permittendum esset, vt per viam excommunicationis creditor debitorẽ soluere cogat, vt inquit Sotus, in 4. senten. dist. 22. quæstio. 1. articu. 2. Si tamen his casibus feratur, valet quidem, sed iniusta dicitur, vt supra diximus. capit. 3. Præterea ferri non debet pro alieno delicto, vnde nec filius pro debito patris excommunicari potest. 24. q. 3. per totum.

5 Insuper † nec excommunicari quis potest pro peccato præterito quantumuis grauissimo, & enormissimo, quod non erat ante sub excommunicationis pœna prohibitum, nec aliqua præcesserat monitio sub excommu-

communicationis nota, Sotus vbi sup. aduersus, Caiet. in cap. Romana. §. caueant, tit. nostro lib. 6. Cuius ratio est, quia cum excommunicatio non possit nisi pro peccato mortali ferri, si quis pro peccato mortali præterito excommunicaretur, sæpè eum excommunicari contingeret, qui iam esset in gratia, atque id demum ex obseruatissimo ecclesiæ more, & vsu compertissimum est; quæ neminem vnquàm excommunicat pro peccato præterito, sed eum, qui furatus est, si non restituerit, aut eum, qui iniuriam intulit, nisi satisfecerit, & ita intelligitur tex. in c. quidam maligni. 5. q. 1. vt ibi per Sotum 4. col. & in lib. 5. de iust. & iu. q. 6. art. 2. col. 3. in fi. Denique ponitur regula generalis, quæ huiusmodi est.

6 Causa† excommunicandi debet esse cõtumacia mortalis, qua quis persistit in peccato mortali præterito, aut in futura inobedientia non comparendi, cap. certum 11. q. 3. aut non parendi iusto præcepto facto præcedente mora, culpa, aut offensa, ita text. in capit. Romana. §. caueant, de senten. excommun. lib. 6. & nos supra late explicauimus c. 2. circa princip. patet ergo, quòd excommunicatio ferri non debet, nisi pro peccato mortali, cap. nemo, cap. nullus 11. quæst. 3. & illud etiam requiritur, quòd sit graue scandalum, & enorme. Vel pro eo, quod licet in se non sit mortale, tamen est prohibitum sub pœna excommunicationis, quia tunc censetur mortale, Sot. in 4. senten. distin. 22. q. 1. art. 2. col. 2. in fin. Syl. in verb. excommunicatio. 1. num. 2. in fi. igitur pro solo mortali est ferenda, quod quidem debet esse inobedientiæ.

7 Dicitur† autem inobedientiæ peccatum in proposito nostro solum, quando monitioni sub excommunicationis pœna certũ quid iubenti non obeditur. Non obediri verò dicitur, vel si quis non veniat, vel si illicentiatus discedat, vel si lateat, vel si nolit satisfacere, Hostien. in sum. titu. nostro. vers. quibus ex causis. Quod procedit etiã si ista inobedientia non veniret ex contemptu. v. g. fertur excommunicatio in non dimittentes concubinas, si quis non ex contemptu, sed ex appetitu libidinis non vult dimittere, incidit in excommunicationem, Couar. in c. Alma mater. §. 9. num. 3. versi. est etiam adnotandum.

8 Quæ† procedunt etiam si illud, quod præcipitur, tale sit, quod obedire non teneatur nam licet tali casu sit iniusta excommunicatio, tamen Innoc. in cap. inquisitioni in fi. titu. nostro, tenet quod valida sit, nisi præciperetur peccatum mortale, & illud esset expressum in sententia, Abb. in ca. Ab excommunicato de rescrip. glo. in cap. per tuas, ti. nostro. Nam tunc ipso iure esset nulla, vnde tali casu contemni possit, nisi quod hoc sit mortale, solum mihi esset cognitum, nec probare possem, quo casu debeo humiliter excommunicationem sustinere, d. c. Inquisitioni ti. nostro. His ergo casibus ferri potest vel non, excommunicatio, verum, quando lata fuit, quis in eam incidat, subsequens capitulum demonstrabit.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicatus an quis verè sit, verba legis, vel sententiæ demonstrant.*

Lex excommunicãs facientem, non cõprehendit consentientem.

2 *Canones extendentes se ad consulẽtes, non illud simplex consilium comprehendunt, sine quo erat alioquin futurum delictum.*

3 *Conscientia nullo mortali peccato lacerata ob inobedientiam ecclesiæ denegatam, certa est, se nullam excõmunicationem incurrisse.*

4 *Præceptum à lege sub excõmunicatione est de his, quorũ transgreßio mortalis est, secus tamen ab homine.*

5 *Exiguitas, seu rei leuitas immunis est ab excommunicatione, vide hic exẽpla de furto, & de alijs, & nu. 7.*

6 *Factum ex leui culpa, vel casu fortuito, non censetur ligari excommunicatione.*

8 *Iniuria leuis etiam animo vlciscẽdi est tantum venialis, & an leuis percusſio in clericum, vel exigua sanguinis effusio in ecclesia, sit expers excommunicationis.*

9 *Ignorantia, & animus ab inobedientia alienus vindicant ab excommunicatione, secus de inobedientia etiam in re modica.*

æquali vel inferiori, nec is qui sola mente peccat.

42 *Excommunicationem non incurrit is, ad quem excommunicantis intentio non se extendit, & vide de episcopo ludente, qui ludum prohibuerat, an ipse & collusor incidant in excommunicationem.*

43 *Ignorans actum prohibitum an excommunicationem incurrat.*

Quis in latam excommunicationem non incidat. Cap. VIII.

IN consideratione huius capituli credo totam seriem huius materiæ ferè consistere. Breuiter ergo per regulas procedamus. Et prima sit hæc.

1 Ad iudicandum an † quis sit excommunicatus nec ne à iure, vel ab homine, debent perpendi diligenter verba, quibus ius, vel iudex vtitur, & personæ, contra quas, & opera, ob quæ fit excommunicatio: nõ enim vltra illa extenditur: quia excommunicatio cum sit pœna, est restringenda, vnde lex excommnnicans facientem aliquid non comprehendit regulariter consentientem etiam mandando, consulendo, faciendo, vel auxiliãdo antequàm fiat, nisi ex eius tenore, vel aliarum legúm id expresse, aut tacitè colligatur, Syl. sibi contrarius in verbo, excommunicatio, 10. dubio 10. Tabien. in verb. excommunicatio 5. casu 49. Nauar. capitu. vigesimoseptimo, num. 51. Dixi ex eius tenore, quia capitulum felicis, de pœnit. lib. sexto, text. in l. si quis. ff. de iurisd. om. iudic. & multa capitula Bullæ cœnæ Domini exprimunt consulentes, & mandãtes, &c. quum intendunt eos includere. Dixi, vel illarum legum, quia capitu. si quis suadente, 17. quæstio. 4. loquens de iniectione manus in clericum, extenditur ad mandantem, cõsulentem, & iuuantem, cap. muliere, c. quantæ, de senten. excomm.

2 Addendum etiam † est, quod canon extendens se ad consulentes, fauentes, aut mãdantes non comprehendit adeo consilio simplici, quòd sine illo tam certo, & iniquo animo fuisset admissum delictum ac cum illo, per dictum c. felicis, iuncta gl. celeberrima, versi. simplici. Eadem ratione dicẽdum est de alijs. Nauar. qui supra.

3 Secunda regula, † quoties homo certus est non peccasse mortaliter contra obediẽtiam ecclesiæ, tutam subinde conscientiam habere potest nullam incurrisse excommunicationem apud Deum, nec esse priuatum suffragiis ecclesiæ, licet quandoque propter falsam opinionem, & præsumptionem iudex possit eum arcere ab externo fidelium cętu, hæc regula est Palud. in 4. senten. disti. 18. quæst. 1. artic. primo, sequuntur omnes, Sylu. in verb. excommunicatio. 1. num. vndecimo. Sotus distinct. 22. quæstio. 1. articu. 2. colum. 3. Petrus Sotus. Coua. in capit. Alma mater. §. 9. num. 1. versic. 2. vbi ampliat hoc dictum ad quamcunque excommunicationem generalem, siue particularem iuris, siue hominis generaliter latam. Ita etiã Nauar. cap. 27. num. 9.

4 Sed aduerte † ꝙ licet lex non prohibeat, aut mandet sub pœna excommunicationis nisi id, quod homo sub mortali facere, aut vitare tenetur, tamen secus est de homine, potest enim homo sub excommunicationis pœna mãdare, vel prohibere aliquid, quod alias non esset peccatum, cuius tamẽ transgressio mortale esset, Sylu. in verb. scrupulus. quæst. 4. vers. 6. Ex hac igitur regula, ꝙ homo numquàm incurrat in excommunicationem, nisi peccet mortaliter plura de-

5 duci solent, & primo. Lata est † sententia excommunicationis contra eos, qui furtum commiserũt, qui leue furtum commisit, per hanc regulam non ligatur, quia leue furtũ committendo veniale tantum, & non mortale crimen contraxit: quia & si furtum peccatum mortale sit, quandoque tamẽ veniale esse potest, vt si fiat in re leui, Do. Thom. 22. quæst. 59. artic. 4. Caieta. in verb. contemptus, Nauar. in Man. cap. 27. num. 9. Couar. §. 9. num. 2. in c. Alma mater, versi. 4. pariter si excommunicantur colloquentes cum monialibus, non comprehenditur qui transeundo monialem salutaret, vel parum cum ea loqueretur. Eadem ratione interpretandæ sunt excommunicationes latæ contra ludẽtes, vel choreas exercentes die festo animi leuandi causa, nam si quis breui tempore luserit, non incidit etiam si sit contemptus. v. g. si quis præceptum superioris in re minima ex contemptu transgrediatur, aduertens rem esse minimam, & ea ex causa,

quòd læuis est materia præcepti contemnit illud, veniale peccatum erit, & per consequens non incidit in censuram, Caietan. in verb. contemptus, secus vero si quis præceptum superioris transgrediatur, eique nolit subiici, vt præceptum eludat, non aduertens rem esse minimam, nec ea ex causa ad id inductus fuit Caie. qui supra. §. 9.

6 Insuper † ex hac propositione sequitur, quod licet in foro exteriori quis teneatur de leui culpa, & casu fortuito, tex. in l. in lege Aquilia. ff. ad l. Aquil. tamen in animæ iudicio, quis tantum tenetur de dolo, & lata culpa, Innocen. & Abb. in cap. quia plerique, de immu. eccl. Hinc si casu aliquo non data opera quis fregit vasa figuli, licet feratur excommunicatio cõtra vasorum effractores, non ligatur excõmunicatione, quia non est in peccato mortali.

7 Præterea † licet propter transgressionis pœnam sit præsumendum, & colligatur legislatorem ad mortalem culpam voluisse obligare transgressorem, vnde non parere intelligitur peccatum mortale esse etiam si illius transgressio alias esset de se peccatum veniale, vt inquit Sot. in 4. senten. distin. 22. q. 1. art. 2. col. 3. attamen quoties propter aliquam circunstantiam, & qualitatem actus constiterit transgressionis culpam alioquin mortalem esse venialem, tunc dicendũ est nõn esse locum excommunicationi canonis, nec iudicis. Hinc nunquã percussor clerici etiam animum vlciscendi, & iniuriam inferendi habens ea iuris excommunicatione afficitur, qua potest eum absoluere, si ea percussio ita leuis efficitur, vt veniale tantum peccatum, & non mortale percussor commiserit, ita in specie notauit, Nauar. in c. inter verba. 11. q. 3. Coua. qui supra, §. 9. parte, 1. authoritate, D. Tho. 12. q. 88. artic. 5. ad 1. vers. dicendum est ergo. Vbi docet iniu-
8 riam † leuem etiam animo vulciscendi, & iniuriam inferendi illatam veniale peccatum esse, nisi forte ex hoc graue scandalum oriatur, vel aliquid huiusmodi. Hinc sequitur, ꝙ quamuis percussores clericorum, & qui sanguinem in ecclesia effuderint, sint excommunicati, nihilominus si clerici pueri in ecclesia rixantes se pugno percusserint & sanguinem e naribus emiserint, nulla innodantur censura propter talem circunstãtiam actus, quia cum sit parua, non facit excommunicationem incurrere, Sot. in 4. sen. dist. 22. q. 1. art. 2. col. 9.

9 Secundo. Lata † est sententia contra non euntes ad processionem in festo sacratissimi corporis Christi, aliquis vel probabiliter ignorat, aut credit per suas occupationes legislatorem eum noluisse obligare, dicimus hunc nõ incidisse in illam, quia inobediens dici non potest, Sylu. in specie, in verb. ignorantia prope fi. Si vero episcopus, vel prælatus præciperet quid modicum ne fieret sub pœna excommunicationis, tunc transgressor absque legitima causa peccaret mortaliter, non ratione transgressionis, sed ratione inobedientiæ, Sylu. in verb. excommunicatio. 1. Caietan. in verb. præceptum, in fine.

10 Tertio, † si feratur pro re, in qua homo obedire non potest, quia impossibilium nulla est obligatio, vt si quis excommunicetur nisi soluerit ea, quæ deprædatus est, & tempore, quo excommunicetur non sit soluendo, nullatenus excõmunicatus manet, Sylu. in verb. pœna. quæstio. 18. Feder. consi. 113. Abb. in cap. Petrus. G. num. 11. de offi. & potesta. iudi. deleg. Quare si est occultus, potest absque scrupulo interesse diuinis, quanquàm hic cauenda est fraus. si enim non potest in totum, tenetur tamen in partem, quam potest etiam cum sua indecentia, id est, detrimento victus, & vestitus. Quod tamen maxime verum est, quando is, cui debentur restituenda, esset in æquali necessitate, vt debitor, (puta) quia ipsum oportet viuere indecenter, nisi restituantur, aut soluantur ei sua: quia nemini licet ære alieno maxime per iniuriam sublato honorem, & æstimationem seruare proprij status, Syl. in verb. excommunicatio. 2. num. 13. Atqui si tunc non habet vnde soluat, tenetur, dum habet sub sententia eiusdem excommunicationis, quæ semper durat. Et vice versa, si quando excommunicatio fertur, est soluendo, tunc si non soluat incurrit, Abb. in capi. significante, sub num. 3. de pignor. Oldra. late consi. 237. Quare licet postea in egestatem incidat, semper manet in foro cõscientiæ excommunicatus, quamuis quo ad Deũ sit in gratia, Sotus qui supra col. 9.

11 Quarto. Quando † ideo nõ obedit, quia iustam causam excommunicationis prætendit habere, quia tunc in excommunicationem non incidit, puta, sub excommunicationis censura præcipitur rem talem restitui debere Titio, qui dicit suam, quæ apud me detinetur, sed quia vere scio meam, nolo restituere. Vel sub eadem censura præcipitur, vt qui habet has, vel illas scripturas profe-

proferat,quas ego proferre nolo , quia scio me tale ius habere in illis , quòd non possum ad edendum cogi, in excommunicationem non incido. v. g. Ita illæ scripturæ ad meum ius conducunt vt nullatenus ad alterius ius confirmandum attineant; quia si aliquo pacto ad aliorum ius attinerent, proferre deberem, etiam si ex illis vexationem timerem, Sotus in 4.senten.distinct.22. q.1.art.2.col.9.ver.3.

12 Quinto,† quando id, quod sub excommunicationis censura præcipitur vt restituatur, ab alio detinetur, quia tantum à domino ipsius rei in veritate consequi deberet ex debito legali,& certo, nam tunc retinere potest titulo compensationis,secus tamē esset,si aliqua compensatio remuneratoria debeatur alicui debito gratitudinis & antidoralis. Vnde in primo casu episcopus, qui generaliter monitione præmissa excommunicaret scientes, & non reuelantes res subtractas alicui nesciēti, quis eas subtraxerat, non obligaret eum,qui sic eas recuperat.neque etiam id scientes,dummodo pro comperto habeant eas pro debito legali fuisse subtractas, quia ex quo principalis non tenetur reuelare, neque accessorij, quod est notandum. Secus tamen si scientes dubitarent eas pro debito legali fuisse subtractas; licet recuperans eis dicat quòd ad recuperandum suum tantum, quod iustum erat,accepit; nisi tanta fide apud eos esset vt merito ei credere deberent,arg. gl. singularis in l.Titio fundus.ff.de cond. & demonst.

13 Quæ † procedunt etiam si iuberet episcopus eos reuelare, qui rem illam pro recuperatione rerum acceperint, vt rectè probat Sylu.in verb.furtum. quæstio.1. Quod procedit etiam, quando fertur excommunicatio specialis ob illam rem, Naua.cōtra Syl. in cap.17.num.114. Supradicta autem procedunt etiam in rebus sublatis, & abscōditis per creditorem, quando ob delictum debitoris omnia veniunt confiscanda,idē Nauar.c.17.num.125.

14 Exemplum vxor,† filius,aut cognatus alicuius delinquentis abscondidit aliqua eius bona in monasterio, aut in aliquo loco,ne à iudice sequestrentur, fertur excommunicatio contra capientes dicta bona, aut id scientes:quæritur, an vxor, vel conscij teneantur reuelare?Nauar.qui supra, nu.137. respondet negatiuè, si dicta bona abscondita pertineant ad compensandum debitum dotis, vel aliud: alioquin contra. Cauere tamen oportet eo casu, ne iterum peti possit id,ad quod abscondita sufficiunt instar illius, qui clam aliquid accipit de bonis debitoris in sui debiti compēsationem. Ex quibus dictis potest fieri hæc conclusio, quæ est multum frequens,quòd quotiescunque principalis non tenetur reuelare, vel restituere ex aliqua iusta causa,nec accessorij tenentur:cum accessorium sequatur naturam sui principalis. capitu. accessorium, de reg.iu.lib.6.l.cum principalis.ff.de reg.iu.

15 Sexto fertur † monitorium generale sub pœna excommunicationis cōtra fures, vel iniustos detentores,& contra omnes scientes res furtiuas,vel homicidium,si aliquis iusta aliqua causa iudici non paret, censura non innodatur.exempli gratia. Qui scit furtum,vel homicidium, quod iudex iubet reuelari, sed ideo non reuelat, quia peccatum est occultum, vel peccator iam emendatus, vel sola fraterna correctione emendabilis,tunc non est parendum ante fraternam correctionem; etiam si præciperetur, vt fieret denunciatio non habita ratione fraternæ correctionis,secundum D. Thom. 22.quæstio.33.articu.7.secus tamen esset, si peccatum occultum manifestaretur per aliqua indicia,vel per infamiam. Sed quia materia hæc, quando quis teneatur sub pœna excommunicationis reuelare, multum difficilis est,atque frequens,ideo exemplis, & ampliationibus, atque limitationibus dilucidabimus,quantum ingenioli nostri imbecillitas permittit.

16 Ideo sciendum est, quòd † comminatoria excommunicatio dupliciter expediri potest, specialiter, & generaliter, quando specialiter expeditur, fertur contra certas personas, siue principalis sit,siue testis, & tunc principales, seu testes citati nominatim sub pœna excommunicationis tenentur obedire, & comparere, aliter sunt excommunicati, tanquàm inobedientes, & contumaces. Quando vero generaliter expeditur contra incertas personas,tūc si precedunt indicia sufficientia,vel infamia, aut semiplena probatio,eodē modo, quo possunt iuridice interrogari,& tenentur respōdere,eodem modo tenentur comparere,& obedire.Abba. & Docto.in capitu. ad nostram.2.de iusti.& iur.Docto.in capit. nouit,vbi text.de iudi.capit.qualiter, & quando de accusat.

Præterea, quando fertur excommunica-
17 tio† comminatoria generalis contra fures, vel

vel iniustos detentores rerum alienarum, & contra omnes scientes res furtiuas, & præcedunt aliqua indicia, aut accusatio, vel infamia, aut semiplena probatio, tunc principalis reus, qui detinet rem alienam, aut furto subtractam, tenetur, vel reuelare, vel restituere, si vult euitare excommunicationem, & si dicit, quòd aliter se habeat praxis; quia in excommunicatione non comprehenditur principalis, cum nemo teneatur se prodere. 5. quæstio. 1. quidam maligni. Nauar. capitu. decimoseptimo, num. 100. Respondeo, quòd illud intelligitur de authore delicti manifesti occulto, qui & si in excommunicationem non incidat, si se non manifestet, tenetur tamen debitam restitutionem facere, vt ibi per Nauar. secus tamē si essent aliqua indicia contra ipsum, vel si esset semiconuictus, Syl. in verb. correctio, nam tunc tenetur reuelare.

18 Quæ cōclusio † ampliatur, primo etiam si in foro exteriori reus non esset condemnandus ad restitutionem secundum leges, eo prætextu, quia leges ciuiles fundantur super præsumptione, & non super veritate. Exemplum. seruiui Meuio per decennium sub certa mercede; mortuus est Meuius, eius hæres non vult illam soluere, quia dicit illam præscripsisse, cum per multū temporis spacium stetissem, quo minus illam peterem, hoc casu possum iudicem ecclesiasticum adire, vt ferat excōmunicationem. Alfon. de Cast. de lege pen. capit. decimo, Nauar. capit. decimoseptimo, num. 85. quia ciuilis præscriptio, quæ sacris canonibus nō consentit, non excusat.

19 Secundo ampliatur † vt etiam si stricto iure non teneretur ex defectu probationū, vel scripturarum, aut testium reus ad aliquid, possit excommunicatio ferri (puta) Petrus in vltimis constitutus instituit hæredem Titium, quem rogauit testator, vt pro eius anima daret 50. & hoc relictum non scripsit in testamento. Mortuo Petro Sempronius petit 50. à Titio, qui negat relictum hoc casu, cum reus, idest Titius ex defectu probationum non teneatur, potest excommunicationis gladio compelli ad tale relictum præstandum, Syl. in verbo, testamentum. 1. quæstio. 5. versic. 4. facit text. in l. fina. C. de fideicomm.

20 Tertio ampliatur † ad scientes, & conscios rei, qui rem furtiuam tenentur reuelare, & locum, eo modo, vt res possit recuperari, quòd si aliter reuelari non potest, nisi reueletur fur, tunc in vltimum subsidiū etiam tenetur reuelare furem, quando potest probari fur vno ex illis tribus modis, idest, per indicia, aut per semiplenam probationem, vel infamiam, & hoc, quando iudicialiter proceditur, Doct. in l. ciuile. C. de furt. Abb. in c. qui cum fure, de furt.

21 Quarto ampliatur etiam † si scientes scirent rem furtiuam, vel furem sub sigillo secreti naturalis, vel sub fide præstita, seu sub iuramento de non reuelando, quia si tunc fulminatur excommunicatio, his omnibus non obstantibus, tenetur reuelare: nam iuramentum contra bonos mores præstitum non est obligatorium. cap. non est obligatorium, de reg. iur. lib. 6. sed hæc pacta sunt contra ius diuinum, cum per illa prohibeatur rem alienam teneri, igitur. D. Thom. 22. quæstio. 7. artic. 1. Abbas & Felyn. in capitu. intimauit, de testib. Abbas in c. si sacerdos, col. 2. de offi. ord.

22 Quinto † ampliatur, quòd licet testes priuilegiati, vt causarum patroni, medici, alijque similes, quibus deteguntur secreta litium, dubiorum, & morborum, non debeant reuelare, quando aliæ adsunt probationes, & licet non debeant admitti ascendentes contra descendentes, & contra l. parentes. C. de testamen. quia pater, & filius reputantur vna persona, secundum gl. in capitu. super eo, el secondo, de testibus. Vel vxor pro, & contra maritum, 4. quæsti. 3. capit. item lex Iulia. vel libertus contra patronum, iux. decis. 3. Capp. Tholos. & Sylu. in verbo, correctio. quæstio. 7. versicu. fallit autem, quādo autem nulla adest probatio, possunt cogi per excommunicationem, Nauar. cap. 25. num. 48. versi. 3. Fely. in cap. dilectorum, de testib. cog.

23 Sexto ampliatur † vt etiam teneatur reuelare is, qui haberet aliquas scripturas priuatas, & secretas etiam ad se, & causam suam pertinentes, si modo faciant pro causa partis aduersæ, ad cuius instantiam fulminatur excōmunicatio, vt supra diximus. Si vero esset scriptura publica, & penes acta curiæ facta, tunc non tenetur illam exhibere, sed tantum reuelare penes quem notarium scriptura illa reperiatur.

24 Septimo ampliatur † etiam teneri reuelare eum, qui scit aliquem esse in peccato pernitioso Reipublicæ, quamuis sit occultum, & non præcedant indicia, vel testes, ob commune, & publicum bonum, nam tunc debet denunciare secreto, quia ex illa denun-

denunciatione potest postea prælatus procedere ad inquirendum. Ita Sylu. in verbo, correctio, & in verbo, excommunicatio secundo dubio octauo. Exemplum, vt qui scit aliquem esse hæreticum, ne suo morbo alios inficiat, vel latronem, ne furetur, periurum, ne suo falso testimonio noceat, adulterum, & homicidam, veneficum, Nicromantem, veneficas, & capitu. vt per D.Tho. 22. quæst. 70. articu. 1. versi. Respon. Sotus libro 3. de iusti. & iu. quæst. 7. articu. 1. Nauar. cap. 18. num. 31. Quod si ignoratur illum esse hæreticum, vel patriæ proditorem, sed de eo suspitio habetur, debet reuelare non tanquam de huiusmodi criminibus suspectum.

25 Quinimo † in huiusmodi criminibus et filius tenetur denunciare patrem hæreticũ vel patriæ proditorẽ, veneficũ, & matrem veneficam, Nauar. capitu. 25. num. 48. & 50. in fin. & Felyn. in capitu. accusasti, de accus. quia tenetur magis filius patriæ, quàm parentibus. l. militem. C. de procur. Quinimo etiam si timeret aliquod malum spirituale, vel temporale, etiam tenetur, quamuis cõmuniter hoc periculum non incurratur in criminibus hæresis, & aliorum grauiũ, quia inquisitores facile adhibent remedium, ne hoc sequatur. Nauar. in cap. inter verba, num. 720. & in manu. cap. 25. num. 50. in fin.

26 Hinc infertur, † quòd cum constitutio. S. D.N. Sixti V. statuat spurios, siue bastardos, incestuosos, & manseres, de quibus in cap. nisi cum pridem, de renunc. & per totum, in 4. senten. dist. 25. quæst. 1. art. 3. non posse religionem ingredi: & ingressos non posse ad dignitatem ascendere absque dispensatione, quòd scio aliquem ex prædictis velle religionem ingredi, vel ingressum ascendere ad dignitatem, teneor hoc reuelare ob communem omnium vtilitatem, vt per belle dicit. Nauar. cap. 18. num. 31. Hi sunt casus, in quibus quis tenetur reuelare. At casus, in quibus quis ex reuelatione non facta haud incidit in excõmunicationem, sunt hi videlicet.

27 Primus, quando † rem aliquam, de qua agitur in excommunicatione, scit sub sigillo confessionis, etiam si confessio esset informis, Docto. in c. sacerdos, de pœni. dist. 6. Nauar. c. 25. nu. 46. versi. 6.

Secundus casus, Vbi quis non teneť de-
28 nunciare, est, qñ quis rem † de qua agitur in excommunicatione, audiuit vulgo per vicos, & plateas ciuitatis à personis incognitis, vel non fide dignis, vt si à pueris, vel ab ijs, quibus non oportet adhibere fidẽ: ratio est, quia quãdo excommunicatio fulminatur contra scientes: intelligitur de vere, & realiter scientibus scire enim ꝓprie est veritatem visu perceptam mente retinere, vt inquit glo. not. in l. 2. §. idem Labeo. ff. de aqua plu. arc. argum. glo. in cap. tua nos, de spon. & est tex. in c. hoc videtur. 22. q. 5. Hoc autem de illo dici non potest, qui à leuibus personis, vel ex aliorum recitatione per vicos, & plateas quid intellexit, Nauar. d. nu. 46. Sed qui audiunt à personis fide dignis, vel à parte principali, ij dicuntur scire, & reuelare tenentur: quia hæc est scientia probabilis. l. qui accusare. C. de eden. facit tex. in c. & si monitio, eo. tit.

29 Tertius † casus est, quando is, à quo audiui reuelauerit. v.g. Audiui à Petro Petrus denunciauit, non teneor ego, Nauar. c. 25. num. 46. vers. 4.

30 Quartus. Non tenetur † quis reuelare rẽ occultam, quam solus scit, & probare non potest per testes, neque per scripturas, aut indicia sufficientia, vel infamiam, Felyn. in capitu. de cætero, de senten. & re iudica. in fine, ratio est, quia edictum in genere contra scientes intelligitur de his, qui probare possunt, quod ipsi sciunt, & denunciare tenentur, cap. placuit, 6. quæst. 2. cap. plerunq; 2. quæst. 7. glo. in cap. sacerdos, de pœniten. distin. 6. & ita concludit Cardin. post. glo. in cap. nerui, dist. 13. nam boni viri tacere debent, quod probare non possunt. Et hoc verum, nisi ille vt testis citetur, vt quia sunt aliqua indicia, nam tunc tenetur non reuelare, sed vt testis testificari, etiã si solus sciat, Nauar. cap. 17. num. 234. & 18. nu. 61. Angel. in verb. Denunciatio §. 3.

31 Sed quod † diximus. Nemo tenetur denunciare id, quod non potest probare, limitatur non procedere in criminibus occultis, quæ sunt contra bonum commune, vel notabile damnum priuatorum, etenim tunc tenetur reuelare iudici ecclesiastico, non vt iudici, sed vt posit prælatus ex paterno affectu corrigere delinquentem, vel vt ex sua denunciatione facta posit prælatus procedere ad inquirendum, & vt caueat gregi suo, vt videtur annuere Sylu. in verbo, excommunicatio 2. versicu. Dico tertio. Et hoc procedit etiam non facta à denunciante euangelica denũciatione, quæ à barbaris fraterna correctio nuncupatur, vt supra in 2. par.

titulo

titulo ꝑprio diximus. in quinto præcepto.

32 Quintus casus, quando prælato † denunciare non tenetur, est, si aliquod malum sibi immineret: nullus enim tenetur sub malo procurare bonum proximi, vt inquit Sylu. in verb. familia. quæst. 7. Sot. de ratione teg. 2. memb. quæst. 7. hoc autem malum intelligitur spirituale, aut temporale personæ, aut honoris, aut bonorum euenturum. Nauar. cap. 2. nume. 150. Tandem pro complemento huius materiæ addendæ sunt hæ propositiones.

33 Prima. Quòd † tunc tantũ prælatus iux. cõc. Trid. debet admittere excõicationem comminatoriam, puta, contra detentores rerum alienarum, quando res aliter in foro exteriori recuperari non potest.

34 Secunda. Concessa † comminatoria, si delinquens est occultus, ita vt denuncians probare non possit, satis est vt faciat denunciationem euangelicam delinquenti, vt desistat à malo, & satisfaciat parti læsæ, quod si non satisfecerit, iã functus est officio suo.

35 Tertia. Quando † post comminatoriam aliquis comparet ad denũciandum, vel reuelandum, tunc debet prælatus ecclesiæ eũ priuatim interrogare, possit ne probare ea, quæ reuelat, nec ne. quod si probare potest, debet eum remittere ad actuarium, vt reuelet iudicialiter, quia sumus in delictis, quę probari possunt, & prælatus fungitur officio iudicis, sin autem probare non potest, iniustissime facit prælatus eum remittendo ad actuarium, nec ille tenetur obedire.

36 Quarta. In rebus † occultissimis, & perniciosis contra bonum cõmune sciens semper tenetur prælato reuelare non tanquam iudici, sed tanquam prælato ad aures, & in secreto: qui debet secreto vocare pœnitentem ad se, & secreto corrigere, vt resipiscat, & exeat à peccato, alias procedat ad inquirendum, si potest, & hæc dicta sufficiãt circa materiam reuelationis.

37 Septimo in latam † excommunicationẽ quis non incidit, quando extra territorium deliquit; quod procedit, etiam si subditus sit statuentis, cap. 2. de const. lib. 6. Abb. in c. à nobis 1. ti. nostro, & nos supra cap 6. Imo etiã si delinqueret in territorio episcopi in loco tamen exempto idest qui non subest iurisdictioni ordinarij, nõ incideret. (Exemplum) si caueat statutum, vt omnis ludens tesseris, (vel vt vulgo dicitur) dadis sit excommunicatus; aliquis ludens in territorio episcopi in monasterio exempto, in excõmunicationem non incidit, Ioan. Andr. in cap. 2. de const. lib. 6. per tex. in cap. cum episcopus, de offi. ordi. lib. 6. facit tex. in c. Luminoso 18. quæst. 2. & clem. Archiepiscopos de priuil. per quæ iura patet quod exceptis quibusdam casibus nullam iurisdictionem habent episcopi in locis exemptis, vnde eorum statuta in illis locis non ligant sicut nõ ligant extra territorium, cum locus exemptus, & locus extra diœcesim æquiparantur secundum glo. in clem. 1. in verb. aut earum de for. comp. Syl. in verb. excommunicatio, 2. num. 12. & ita est tenendum, vt tandem concludit Franc. in capitu. statuto num. 10. de constit. libro 6. Vide glos. sing. in capitu. placuit. 6. quæstio. 3. Monasterij vero appellatione venit cęmeterium, & domus, & theatrum cum hortis, & arcus, qui sunt extra ecclesiam, & dormitorium, Sylu. in verb. exemptio. quæst. 2.

38 Patet † etiam per hoc quæstio, quòd statutum episcopi mandantis sub pœna excõmunicationis latæ sententiæ, ne quis ingrediatur clausuram monialium absq; licentia sua, vel vicarij ad id deputati, non ligat ingrediẽtes clausuram monialium exemptarum, vel illis alloquentes, sed si statutũ specialiter exprimat monasteria exempta, tũc cõtrafaciens incidit, si statutum factum est ad bonum subditorum, vel ex causa legitima, vel in odium monialium, quæ sua irreligiositate hoc merentur; facit quod notat Panor. in c. postulasti de for. compet. Syl. in verb. excommunicatio 2. nu. 13. facit glo. in cle. 1. de vit. & hon. cler.

39 Præterea. An non † subditus episcopo ligetur eius statuto prohibenti sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, vt nullus sine licentia accedat ad conuentum monialium, dic quod sic dummodo probabiliter non ignoret statutum ipsius episcopi, ita Franc. in cap. 1. num. 6. de sta. regul. lib. 6. Et sic habes casum, quando episcopus punit exemptos, alios casus ponit glo. in clem. 2. in verb. puniri, de pœni. Quandoq; vero non punit sed absoluit de sepult. c. 1. Quandoque solum circa loca datur iurisdictio, ita glo. not. in clem. 2. Præterea. Quid si non subditus episcopo dubitauerit de excommunicatione contra accedentes ad monasteria monialium? Dic quod incidit; quia videtur dubitans tali casu ignorare ignorantia crassa: nam diligens homo in vitãdis censuris tunc interim caueret, donec inquireret, Syl. in verb. ignorantia, quæst. 12. vers. secun-

secundum in fin. quod no.

40 Sed † An constitutio episcopi prohibēs sub pœna excommunicationis latæ sententiæ accessum ad monasterium monialium includat alloquentes cum illis, & non ingredientes, dic quod non, ita Franc. in c. vbi periculum, nu. 9. de elect. lib. 6.

41 Octauo, nec † incidit æqualis vel superior non obediendo alicui æquali, vel minori præcipienti aliquid sub censura, vt supra diximus capi. 5.

Nono. Nec excommunicatione ligatur, qui sola mente, nullo externo actu declarata, peccat. Caie. 22. q. 11. ar. 3. Sot. dist. 22. q. 2. arti. 3. Exemplum in hæretico omnino occulto, qui damnatæ opinioni assensit, quia hic in nullam incidit excommunicationē dummodo nec verbo, nec scripto, alioue quouis signo illam non expresserit, vt supra diximus in 2. lib. 1. præce.

42 Decimo. Nec † ille incidit in excommunicationem, si intentio excommunicantis non fuit illum includere, vt supra diximus. cap. 5. Hinc dicimus, quod si statutum episcopi excommunicet ludentes ad azardū, & episcopus ipse statuens ludat cum Titio, q̄ nō manet excommunicatus, quia nemo potest seipsum ligare, c. Innotuit, de elect. Ita Host. in sum. de sent. excom. §. quis valeat excommunicati. Idem tenuit Io. Andr. in cap. 2 de consti. Bald. in auth. quibuscunque, C. de sac. san. eccl. & ibi Cy. Quod procedit etiam si tale statutum fuisset à Papa confirmatum authoritate iuris communis, secus autem si diceret authoritate nostra, cum tunc Papa faceret illud statutum, & ligaret, ad hoc quod not. in capitu. cum aliquibus, de rescrip. & in cap. si apostolicæ, de præb. lib. 6. Diximus etiam quod nec Titius ludēs cum episcopo ligatur excommunicatione, & ratio est, quia videtur episcopus dispensare contra suam constitutionem, ita determinatur per doct. in c. licet canon, de elect. lib. 6.

43 Vndecimo, de † ignorante actum prohibitum, sed quia diffusius hanc materiā examinare nos oportet, ideo in sequenti titulo videbimus.

SVMMARIVM.

1 *Ignorantia, obliuio, inaduertentia, bona fides, & simplicitas ab excommunicatione excusant, & quare, numero 11. & 29. & 30.*

2 *Ignorantia alia iuris, alia facti, & rursum iuris, & facti ignorantia triplex, & quæ à peccato excuset.*

3 *Ignorantia affectata, quæ sit, & an excusat à peccato, & nu. 30.*

4 *Ignorantia crassa, siue supina quæ, & an excuset. & num. 6.*

5 *Lata in culpa is versari dicitur, qui facile scire cum posset, neglexit inuestigare.*

7 *Ignorantia iusta, quæ dicatur, & ignorans probabiliter quis dicatur.*

8 *Alienigena ob ignorantiam statuti excusatur à censuris.*

9 *Ignorantia facti quid sit, & quid ignorantia iuris, & an excusent ab excommunicatione, & num. seq.*

12 *Excommunicatio lata per statutum episcopi subditos, alios secus, ligare intelligitur, si modo statuta sint publicè nota.*

13 *Ignorantia probabilis excusat ab excommunicatione lata per speciale statutum alicuius diœcesis ob crimē iure diuino humanoq; damnatum, at secus est de lege ciuili, vel de irregularitate, nu. seq. & an rectè sentiat Couar. hac in re, nu. 15.*

16 *Ignorantia vincibilis non excusat à censura iuris communis & summi Pontificis secus à censuris particularium prælatorum.*

17 *Excommunicatio lata per Pontificem in actu diuino, vel naturali iure prohibito, non ligat delinquentes inuincibiliter, secus si vincibiliter, num. sequen.*

19 *Ignorantia extrauagantis in corpore iuris non registratæ probabilis dicitur, & an vindicet ab excommunicatione, nu seq. fallit, num. 21.*

Ignorantiam iuris ab excommunicatione non excusari intellige quò ad valorem actus, & pœnā legis diuinæ.

Papa

Quæ ignorantia à sententia excommunicationis excuset. Cap. IX.

1 De ignorantia † tractaturus, videlicet, an ab illa excōmunicatione excuset, sciendum est primo, ꝙ vt quis excommunicatione ligetur, oportet, vt committat peccatum mortale, peccatū vero mortale fit ex actu voluntario, nam vt inquit tex. in cap. 1. 15. quæst. 1. peccatum adeo est peccatum, quatenus est voluntarium, vnde cum ignorantia constituat actum inuoluntarium, sicut error. l. error. ff. de iur. & fac. ignoran. cap. 2. de const. lib. 6. Ideo dicimus ignorantiam excludere ab excommunicatione. Quinimo non solum ignorantia, sed obliuio, & inaduertentia; bona fides, & simplicitas, D. Th. 1. 2. q. 6. ar. 8. vbi Caie. Doct. in c. Apostolicæ, de cler. excom. mini. Zabar. in clem. 1. de priuil. quæst. 38.

2 Secundo sciendum † est duplicem esse ignorantiam, Alia est enim facti, alia iuris, gl. in c. hac constitutione, de offi. dele. lib. 6. l. 1. & l. regula, ff. de iur. & fac. ignoran. Hæc autem iuris, & facti ignorantia triplex est. Affectata, siue optata; crassa, siue supina; & iusta, quæ à Theologis inuincibilis, & à nostris probabilis appellatur.

3 Affectata † est, qua quis ignorat, qđ scire tenet, quia studiose non vult scire aliqua, & consulere peritiores, vt liberius peccet, iuxta illud. Noluit intelligere, vt bene ageret, quæ adeo non excusat, aut minuit peccatum, vt etiam augeat ob circunstantiam mali desiderij, de hac ignorantia loquitur, D. Tho. 1. 2. q. 76. ar. 3. vers. Respondeo glo. in c. eos, de temp. ordi. lib. 6.

4 At crassa, † seu supina est, cum quis ignorat ea, quæ communiter omnes sciunt, & scire tenetur salté suæ professionis. l. nec supina. ff. de iur. & fact. ign. Hinc q. ignorat articulos fidei explicite, mysterium Sanctissimæ Trinitatis, & orationem Dominicam, quæ scire tenetur, cap. vos ante omnia, de conse. dist. 4. dicitur esse in lata culpa, quæ æquiparatur dolo, l. lata, & l. magna, ff. de verb. signif. & hæc neq; excusat.

5 Dicitur † etiam esse quis in lata culpa, quando ignorat ea, quæ quis facile potuit scire, & non curauit inuestigare, vel secundum glo. in cap. 1. de ordin. ab episcopo, qui episc. renunc.

6 Ignorantia † crassa est, quando aliquid ignoratur, quod publice factum est, vel coram populo & hęc ignorantia crassa æquiparatur scientiæ etiam in pœnis delictorū Abb. in cap. Apostolicæ, nume. 3. de cler. excom. ministr. capitu. 2. de constitu. libro 6. Hinc talis ignorantia non excusat, quin aliquis non incurrat in excommunicationem, d. capitu. 2.

7 At iusta † ignorantia, quæ probabilis, seu inuincibilis dicitur, est illa, qua communiter homines eiusdem ordinis adhibita diligentia debita laborant, vt est illorū, qui consilium petunt à viris præditis sciētia in id sufficienti, qui falsè illis consulunt, Nauar. cap. 23. num. 45. & sequen. vel secundum Panorm. in d. cap. Apostolicæ. ignorās probabiliter dicitur ille, qui, & si non sit nimis curio-

curiosus in agendo, non tamen est multum desidiosus, argum. tex. in l. nec supina. ff. de iu. & fac. ignoran. Vel ignorans probabiliter dicitur ille, qui nõ est in loco, vbi emittitur excommunicatio, nam talis præsumitur ignorare excommunicationes illius loci, ita Franc. in c. 1. nu. 4. de const. lib. 6.

8 Vnde alienigenæ † possunt allegare ignorantiam statuti, & consuetudinis ipsius loci, vt probatur, in dicto capitu. 1. de quo tamen vide glossam, in l. item mela. ff. ad legem Aquil. Docto. in l. 1. C. de summa Trinita. & fide cath. Et hæc ignorantia excusat à censuris, d. capitu. fin. de const. lib. 6. & d. cap. apostolicæ.

9 Tertio sciendum, ꝙ ignorantia † facti dicitur, cum habita scientia iuris ignoratur factum. (Exemplum) scio percussorem clerici esse ipso iure excommunicatum. cap. si quis suadente, 17. quæstio. 4. tamen percussi quendam, qui re vera erat clericus, nesciebam tamen esse clericum, quia forte nõ incedebat in habitu, & tonsura, quæro an sit excommunicatus, dic quòd non quia licet sciebat ius, ignorabat tamen factum scilicet illum esse clericum, ita text. in capitu. si vero, el secondo, titulo no-
10 stro. Ignorantia † vero iuris esse dicitur, quando ignoratur aliquid esse à iure prohibitum sub pœna excommunicationis. Exemplum, scio clerici percussores esse excommunicatos, tamen intelligo illud procedere tantum in clericis beneficiarijs, vel in sacris ordinibus constitutis. Quæritur an incidam in excommunicationem, si clericum percutiam, qui non sit in sacris, nec beneficiarius. vel si nouitium, & dico quod sic. d. c. si quis suadente, cap. religioso. §. 1. de sent. excom. lib. 6. Igit ignorantia facti semper excusat, quando est probabilis. Iuris vero ignorantia tunc tantum, quando reducitur ad ignorantiam facti.

11 Quarto. An † ignorans excommunicationem impingat in illam, semper habendus est oculus, si huiusmodi talis inobediens dici posit, quia si inobediens, censuram incurrit, cum authoritas excommunicandi non sit nisi in illum, qui ei nõ obedit, vt patet in euangel. Matt. 18. Qui ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. At si probabiliter ignorat mãdatum ecclesiæ latum sub excommunicationis censura, excusatur ab illa, quia inobediens non censetur. Sotus in 4. dist. 22. q. 1. artic. 2. vers. Quartus demum casus. Verum vt facilius reddatur hæc materia oportet illam nos per propositiones explicare: sit igitur prima propositio.

12 Excõmunicatio † lata per statutum alicuius episcopi minime ligat ignorantes, c. 2. de const. lib. 6. statutum enim est. quid facti, cuius ignorantia præsumitur, & regulariter absque culpa contingit, quod quidem intellige in statutis alterius ciuitatis, vel loci, quia tunc illa dicuntur esse quid facti, & ideo in eis cadit probabilis ignorantia, c. 1. de const. lib. 6. Secus in statutis eiusdem ciuitatis, vel loci: quia tunc dicta statuta dicuntur esse iuris communis quo ad subditos, ita Bar. in l. omnes populi ff. de iu. & iu. Quod quidem ius commune quilibet præsumitur scire. Item quilibet scire præsumitur mores eorum, cum quibus est conuersatus, de elect. postquam. de præsumpt. quanto. & c. quosdam. Hoc vero vltimo loco dictum intellige, dummodo dicta statuta quo ad subditos essent publice nota in loco, v.g. præ foribus ecclesiæ cunctis indicata. quia tunc ligant ignorantes, c. curæ 11. quæst. 3. Vel essent communiter nota. i. incorporata in volumine statutorum ita Do. Nicol. in c. Pastoralis circa fi. de fide instru. Franc. in c. 1. nu. 14. de const. lib. 6. quia tunc præsumitur, idest, in foro fori scire. Si vero dicta statuta non essent publice nota, idest incorporata in volumine statutorum, vel subditus de nouo venisset ad locum statuti, & illud non esset notum cõiter, tunc posset habere probabilem ignorãtiam statutorum, vt no. Innoc. in c. dudum de conu. coniug. Franc. in cap. 2. de const. num. 6.

13 Secunda. Excommunicatio † indicta ob crimen iure diuino, vel humano vniuersali damnatum per speciale alicuius diœcesis statutum, aut constitutionem minime ligat eum, qui hanc pęnalem constitutionẽ probabiliter ignorauerit, eiusque fuerit inscius, Abb. & Feli. in c. à nobis 1. tit. nostro, Sylu. in verb. excõmunicatio 2. notab. & in verb. Ignorantia §. 8. & est communis, vt refert Couar. in cap. Alma mater. §. 10. nume. 11. versi. hinc denique.

14 At qui † scientes aliquid scelus agere, probabili tamen ignorantia ignorant pœnam ciuilem aduersus id scelus agentem, nempe quod homicida aut fur sit reus mortis, dubio procul quia illa peccata committunt, pœnam incurrunt. Et idem est de ecclesiastica irregularitatis censura: licet. n. quis ignoret ius, nempe excommunica-

tum

tum, aut bigamum esse irregularem, si tamē bigamus, aut excommunicatus existens celebret, incurrit illam censuram, cuius quidē cum pœna excommunicationis diuersitatis ratio esse illa potest, quod circa excommunicationem oculus semper est habēdus, an sit inobediens, & præmonitus, quia tantummodo inobediens ligatur, vt ex euangelio colligitur. Cæteræ vero pœnæ sequūtur naturam delicti cui per legem decretæ sunt, licet lex illa pœnalis ignoretur, Sotus distin. 22. quæst. 1. art. 2. col. pen.

15 Hanc rationem ignorans † Couar. in §. 10. nu. 9. dicebat, ꝙ nisi ipse fallebatur, maxima erat oscitantia dicentium, non posse puniri pœna excommunicationis eum, qui sciens actum damnatum, inscius tamen pęnæ, nihilominus actum illum fecerit. Cum necessarium non sit secundum eum, vt delinquens puniatur, ꝙ is scientiam habeat pœnæ pro ipso delicto statutæ, sed satis est vt fiat, vel scire debeat actum, quē agit malum esse, nam & si hoc procedat in cæteris pœnis, non tamen in censura excommunicationis, quæ exigit inobedientem & ita si oculum habemus ad ecclesiam, quæ neminem excommunicat, nisi inobedientem, facile responderi potest ad argumenta per quæ Couar. qui supra contrariam opinionē esse asseuerat veram, idest, vt quis iustè ligetur pœna excommunicationis, satis est, vt sciat actum esse damnatum, ita etiam contra Couar. 13. Nauar. cap. 27. num. 271. & est communis, ita etiam tenet Franc. in cap. 2. nu. 6. de consti. lib. 6.

16 Tertia. Et si † à censura iuris communis, & summi Pontificis nulla excuset ignorantia vincibilis, excusat tamen (vt nobiles authores docent) à censuris particularium prælatorum, dummodo ignorantia crassa, & supina non fuerit, ita tex. in capitu. 2. de const. lib. 6. Crassa vero ignorantia est, quæ vel ex malitia, vel nimia procedit negligentia. Hinc ignorantes censuram impositam à pręlatis in suis dięcesibus contrahentibus matrimoniū sine denuntiationibus, si inscij venerint contra censurā illā non incidunt, Sotus in 4. sent. dist. 28. q. 1. art. 2. col. 4.

17 Quarta. Excommunicatio † lata per canonem Romani Pontificis pro actu iure diuino, vel naturali prohibito nō ligat eos, qui inuincibiliter, atq; probabiliter in eam impingunt, quantumcunq; sciant actū esse illicitum, ita Nauar. cap. 17. num. 16. Sotus contra Couar. dist. 22. quæst. 1. arti. 2. quarta propositio. & ratio est, quia qui probabiliter ecclesiæ iussa ignorat, nullatenus est ei inobediens, & neque eam offendit, ideo censura excommunicationis minime ligatur, Syl. in verb. excommunicatio. 2. num. 6.

18 Quinta. Qui † vincibiliter ignorat sententiam excommunicationis per Romanū Pontificem latam, si in illam stāte hac vincibili ignorātia incidit, in censurām incurrit. tex. est in cap. cum illorum titu. nostro, vbi Papa quosdam reprehendens, qui manus in clericos iniecerunt, respondit quòd si ignorabant, vel factum, quia non erant delicti memores, vel iuris, tunc ait posse cum illis dispensari, quo verbo insinuatur illos fuisse excommunicatos etiam ignorantes, cuius ratio est, quia illic agitur de ignorantia illius solemnissimi Canonis, si quis suadente, quæ vincibilis est, & non excusat, Sotus qui supra col. pen.

19 Sexta. Ignorantia † constitutionis extrauagantis in corpore iuris non registratæ probabilis dicitur, Abb. in cap. pastoralis, in 3 not. & ibi Fely. de fide instrumento. etiam si in aliquibus codicibus reperiretur, si tamen non esset in omnibus, vt dixit ibi Abb. in vltimis verbis, & Fely. nu. 2. Vnde cum sit probabilis, à censura excusat, d. cap. vt animarum, de constitu. lib. 6. Abb. in d. capitu. pastoralis ante numerum secundum. Hinc contra illam agentes non puniuntur, vt contemnentes, tanquàm à iusta ignorantia velati.

20 Nec obstat † quod extrauagans ius est, & ignorantia iuris dicitur crassa, & supina. Francus in d. cap. Vt animarum. quia circa ignorantiam illa iuris appellatione non venit, Abb. per illum tex. in d. cap. pastoralis not. 2. Et quamuis Abb. in clem. 1. de consangui. & affini. in principio, & Docto. in reg. ignorantia de regul. iur. lib. 6. dicant ꝙ ignorantia iuris ab excommunicatione nō excusat ex eo, quòd sit lata culpa. Franc. in d. cap. vt animarum, in fine princip. Felyn. in cap. 2. num. 7. de maio. & obedien. tamen intelligitur quo ad valorem actus. nam tunc satis receptum est illam non excusare: Hinc collatio beneficij facta excommunicato nulla est, etiam si ipse ignarus sit, & inscius huius excommunicationis, glo. & Abb. in cap. penul. de cle. excom. minist. Intelligitur etiam quando extrauagans contineret factum damnatum, vt ignorans puniri debeat pœna legis diuinæ tanquam reus quo ad culpam, quam commisit in Deum, non autem

autem pęna legis humanæ, quam non contemnit, cum canonem ignoret, quia data ignorantia cessat contemptus, quod notant Innoc. & Doct. in cap. si vero, lo secondo, de senten. excommu. Vbi excusatur ab excōicatione q. percussit clericū, ignorās illū esse clericū, licet constitutio illa sit in lege registrata, & sic factum illud diuina lege damnatum Sylu. in verb. ignorantia nu. 16. Sotus dist. 22. quæst. 1. ar. 3. quarta conclusio.

21 At † si ignorantia versetur in extrauaganti multum nota, quæ quotidie in ore hominum vertitur, à censura non excusat, vt videtur dicere Abb. in d. cap. pastoralis post numerum primum, ratio est, quia ignorans fuit in lata culpa, cum illud ignorauerit qđ omnes sciunt, ita tex. in d. c. vt animarum. Et hoc procedit quando extrauagans non requireret dolum expresse, vt in c. si quis suadente diabolo. Nam si expresse requireret dolum, vt ibi, tunc à censura excusaret Abb. in cap. 2. de constit.

22 Septima. Ignorantia † cōstitutionis Papæ, vel Principis à tempore promulgationis factæ in curia Romana, si est sum. pontificis, vel in prouincia si est Principis, iux. tex. in l. leges. C. de legi. & in auth. Vt factæ no. consti. & de postul. præl. cap. ad hæc, obligat vniuersos post duos menses quo ad forum exterius, glo. in reg. fi. de reg. iur. lib. 6. & ibi late Franc. & glo. in cap. 2. in fin. de constit. lib. 6 Vnde antequam quisquam potest se ignorantia protegere, etiam si illam sciret; per tex. in Auth. Vt factæ nou. const. Verum quātum ad conscientiam & illi, qui citra culpam diutius ignorassent, & excusarentur, & illi, qui antea resciuissent, continuo excusatione nudarentur, glo. in cap. 1. de rebus ecclesi. non alien. libro 6. Abbas, in cap. 1. num. 11. de postul. Bar. in l. omnes populi, in 5. quæst. de iusti. & iu. facit optime glo. in cap. fin. de clandest. despon. in verbo, qui voluit, Sylu. in verb. lex, quæst. 6. Sotus, de iusti. & iu. lib. 1. q. 1. art. 4.

23 Quæ † quidem propositio primo limitatur, nisi fuisset tempus à iure præstitutum, quia si in noua constitutione certum tempus exprimitur, quod habeat ligare, tunc illud debebit seruari, ita Abbas, in cap. cognoscentes, num. 7. vbi Felyn. de constitu. sic intelligentes tex in cap. cum singula, de præb. lib. 6. vbi terminus solius mensis solum statuitur à die publicationis, vt illa decretalis obseruetur. Sic in authen. vt priu. dom. sacr. mil. non fi. prope finem. Hinc affirmāt relati Doctores, q; si lex sanciret, vt statim, & tunc illa obseruetur, esse statim obseruandam, ita sentit glo. in clemen. 2. versi. ex nunc, de hęret. quod omnes intelligunt quo ad annullationem actus, non quo ad pœnā & glo. in d. clem. & præfati Doctores declarant. si quidem valde absurdum esset, & iniquum, quod ignorantes pœnæ obnoxij efficerenter, cum pęna culpam præsupponat, quæ in ignorante non reperitur. Zabar. in d. clemen. 2. colum. 1. de hæret. Felin. in dicto cap. cognoscentes.

24 Limitatur † secundo, vt non procedat, quando lex, & constitutio promulgata respicit præterita, vt puta si esset iuris antiqui declaratoria, nam tūc frustra bimestre expectaretur, ex quo iam lex vinculum iniecit, Fel. in cap. cognoscentes nu. 7. de consti. qui etiam ponit aliud exemplum, cum constitutiones extrauagantes in corpore iuris redigerentur; quod verum est, nisi illi extrauaganti alia data esset forma, vel nisi fuissent per suum antecessorem reuocatæ, & deinde à seipso innouatæ, quoniam noua promulgatio intelligeretur, ita Ioan. Baptista à sancto Seuerino. in l. omnes populi, num. 145. de iust. & iu.

25 Tertio † limitatur, nisi esset constitutio prouincialis, vel particularis aliorum inferiorum, nam tunc in ijs, qui fuerunt præsentes, ligat à tempore publicationis, quia præsumitur sciētia de eo, quod est publicatum vt 16. dist. c. quod dictis. In absentibus vero minus quam duorum mensium tēpus à die publicationis requiritur, hoc autem cum tempus determinatum non habeat arbitrarium est, Doct. in c. 2. de const. Hosti. in sum. eo. tit. ver. Quando. l. 1. ff. de iur. delib. c. de causis, de offi. ordin.

26 Hæc autem publicatio † si est imperialis, debet in qualibet prouincia publicari, vt diximus supra ead. propositione. Si vero est papalis, sufficit vt fiat publicatio generalis in curia, ita est de mente glo. in reg. fin. de reg. iur. lib. 6. Et ita seruatur de facto, & de consuetudine. & ratio est, quia quando publicatio fit in curia Romana, verisimiliter infra duos menses potest transire in notitiam aliorum, ex quo in curia consueuerūt esse homines, quasi de omnibus partibus mundi, vt in c. 2. de priu. lib. 6. Quod tamen nō procederet in locis ita remotis, in quibus verisimiliter non pręsumeretur transisse fama, ita Franc. in d. Reg. fin.

27 Vnum † tamen adnotandum est in materia

teria ignorantiæ; licet non attineat ad censuras, quod priuilegia, vel indulgentiæ si reuocantur, vel suspenduntur, quo vsque sit in Metropolitana ecclesia reuocatio promulgata, quicunq; potest concessis priuilegijs citra culpam vti; neq; hoc tantum, verum etiam si quis vsque ad illum articulum priuilegio indulgentiæ fuerit à reseruatis sacramentaliter absolutus, absolutio est valida, Sotus lib. 1. de iu. & iu. q. 1. art. 4.

28 Octaua. Excommunicationes † contētæ in Bulla cœnæ Domini neminem excusant sub prætextu ignorantiæ, cum publicentur semel in anno, Abb. in c. nouerit, num. 3. tit. nostro. Et Papa hoc expressim dicere videtur in illis. Adde etiam glo. in extr. vnic. in vero. publice. Ioan. 12. Ne sede vac. quæ inquit quod publicatio fit ad tollendam omnis ignorantiæ excusationem, arg. ff. de inst. act. l. sed & si quis §. proscribere, extra qui matr. acc. poss. cap. fi. & quod ex quo publicato fit, non est necessarium singulorum auribus inculcari, 16. dist. quod dicitis. extra de post. cap. 1. Non tamen hāc propositionem intelligo quo ad rusticos, milites, & mulieres, quos constat semper iuris ignorantiam excusare, nisi fiat publicatio in ijs locis, vbi sunt dictæ personæ, Sylu. in verb. Ignorantia num. 16.

29 Nona. Qui † prohibitionem sub pœna latæ excommunicationis scit, sed dum certum quid agit de illo nō recordatur, ex eo, quod non est nostrum omnia reminisci, excusatur à peccato mortali, & à censura. Talis enim nullo modo videtur contemnere. v. g. scio Franciscum esse nominatim excommunicatum, & denunciatum, communico cum illo in diuinis, ex eo, quòd non actu mihi occurrit illum esse excommunicatum, in censuram non incido, Caie. 1. 2. quæst 6. artic. 8. Sylu. in verb. excommunicatio. 5. num. 26. in fi.

30 Decima. Ignorantia † iuris directe volūtaria, qualis est illa, quando quis vult aliqua ignorare, ne ab illis à peccato retrahatur ab excommunicatione non excusat, cum sit dolus non tantum præsumptus, verum etiam manifestus, per regulam datam, in c. 2. de consti. D. Tho. 1. 2. quæst. 76. art. 3. & q. 6. ar. 8. Et hæc dicitur ignorantia affectata, de qua meminit glo. in c. eos, de temp. ord. lib. 6. quæ æquiparat eam scientiæ, ex quo iure potuit, & noluit, imo dissimulauit, & hæc ignorantia non minuit peccatum mortale, imo magis auget, & de hac ignorantia loquitur tex. in l. 1. ff. de legi. Vbi per leges puniuntur delicta, quæ per ignorantiam committuntur. i. affectatam.

31 Vndecima. Ignorantia iuris † voluntaria indirectè, qualis est illa, qua aliquis ex negligentia, vel alijs occupationibus iura sub excommunicationis pœna aliquid prohibentia ignorat, de qua loquitur, Tho. 1. 2. q. 6. ar. 8. & q. 76. art. 3. si est illorum; quæ quis ratione officij, vel alia de causa scire tenetur, cum sit peccatum mortale omissionis, vt videtur dicere D. Th. qui supra, credo, quòd ab excommunicatione non excuset, & præcipuè cum talia, quæ deberent addiscere, negligentes pro contemptoribus sunt habendi, vt inquit Franc. in reg. ignorantia, de reg. iur. lib. 6. & hæc quo ad excommunicationes, quæ quotānis publicantur, si ad proprium pertinent officiū Turrecre. in specie, in §. notandum. 1. quæst. 1. primo artic.

32 Duodecimo. Ignorantia † iuris ex negligentia prouenniens, & sic voluntaria indirecte, si est illorum, quæ quis ex aliqua speciali causa scire non tenetur, cum non sit peccatum mortale, vt inquit D. Tho. 1. 2. q. 76. artic. 1. in fi. ab excommunicatione excusat, per regulam illam, quæ se habet, quòd qui mortaliter non peccat, excommunicationem non incidit, Sot. in 4. sent. dist. 22. q. 7. ar. 2. versi. secundum corrolarium.

33 Tertiadecima. Ignorantia inuincibilis, & iusta excusat ab illa specie peccati, & grauitate, quæ ratione qualitatis ignoratæ constituitur, cap. si vero, el 2. tit. nostro. Thom. 1. 2. quæst. 76. art. 3. versi. Respondeo. (Exemplum) in occidente patrem, quem tamen ignorat suum esse, tunc enim committit simplex homicidium, non tamen parricidium, Caie. ad Thom. qui supra. Item lata est sententia excommunicationis contra incestuosos, aliquis cognoscit sororē, quam extraneam existimabat, non incurrit in illā speciem incestus, & per consequens non impingit in censuram: quia excommunicatio præsupponit culpam, secus autem forte esset in irregularitate, si fuisset annexa, quia sequitur factum, & non requirit culpam, Caiet. qui sup. in specie hanc conditionem optimè probat text. in cap. si quis, cum duab. c. si quis. cap. quidam, 34. quæst. 2. Vbi non incidit in censuram, qui percusserat clericum iusta ignorātia ignorans eum esse clericum, facit etiam tex. in l. item apud Labeonem. ff. de iniur.

34 Idem si quis † percutere, volens Martinū laicum

laicum, errans percussisset Titium clericū, existimans illum esse Martinum laicum, c. si vero, el 2. ti. nostro. Quod procedit etiam si sciret Titium clericum esse, dummodo tempore percussionis existimasset laicum, Couar. in cap. Alma mater. §. 10. num. 4. Attamen si animum habuisset nihilominus eū percutere, etiam si scisset eum clericum esse, tunc incideret, per text. in l. eum qui nocentem. §. si iniuria, ff. de furt. & ratio est quia tunc ignorantia non est causa actus inuoluntarij, & ideo nequaquam excusat à pœna canonis.

35 Item neq; † in censuram incidit, qui percusserit laicum, credens, & volens percutere clericum, glos. com. recepta, in capitu. in audientia. titu. nostro, quamuis tenetur per suam conscientiam erroneam abstinere ab ijs, quæ sunt interdicta excommunicatis, & sic intelligenda est glo. in cap. si vero. Non tamen celebrando etiam cum con conscientiæ errore esset irregularis, Couar. §. 10. num. 15. Vltimo adde duas quæstiones per Francum relatas, in capitu. cum quis, de regu. iur. libro 6. vbi ignorantia excusat ab illa grauitate peccati, quæ ratione qualitatis ignoratæ constituitur.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicationis minoris definitio.*

2 *Excommunicatus minori excom. celebrans mortaliter peccat, non fit irregularis, & diuinis interesse absoluere à maiori, & sacramenta dare potest infirmo.*

3 *Excommunicatus minori eligi non potest, à perceptione sacramentorum probibetur, collata tamen per eum sacramenta non carent effectu.*

4 *Excommunicatio communiter fertur per ius, idq; octo in casibus & quib.*

De minori excommunicatione. Cap. X.

1 EXcommunicatio † minor est censura ecclesiastica priuans participatione passiua omnium sacramentorum, c. si celebrat, de cler. excom. minist. Quæ quidem definitio manifesta est, si consideremus excommunicationem minorem non priuare quem fidelium colloquio, nec exteriori omnino communione, nec sacramentorum participatione, tex. elegans in d. cap. si celebrat. In quo quidē tex. eius natura explicatur, vbi sex de huiusmodi excommunicatione asseruntur.

2 Primum † celebrans grauiter idest mortaliter peccat, sicut explicat, Syl. in verb. excommunicatio. 4. in prin. & no. 3. Caiet. in verb. excommunicatio minor. Potest tamē sine culpa audire diuina officia, & cum alijs Christianis eisdem interesse, atq; in choro dicere, audire missam, & sumere pacē, quæ in ea offertur, Sylu. qui supra in fi. Nau. c. 27. num. 25. Absoluere quoq; potest ab excommunicatione maiori, vel minori, arg. tex. in c. duob. eod. tit. & à peccatis, atque dare sacramentum infirmo, sine missæ celebratione; nam conferens sacramenta absque celebratione, nec mortaliter, nec venialiter peccat, ita contra Sylu. in verb. excommunicatio. §. 1. & communem tenet Nauar. c. 27. num. 24. Secundum, celebrans non efficitur irregularis. Tertium, non prohibetur eligere, nec exercere, quæ ratione iurisdi-

3 ctionis ei competunt. Quartum, † eligi non potest, & si scienter electus fuerit, eius electio est irritanda. Quintum, si in ecclesia sacramenta confert, ea collata non carent effectu. Sextum, à perceptione sacramen-

4 torum est prohibitus. Rursum hęc † excommunicatio ferri potest per sententiam iudicis, tamen communiter non fertur, nisi per jus in octo casibus de quibus per Inno. in c. 1. de senten. excommu. v. g. per omne sacrilegium, c. miror, 17. quęst. 4. per omnem violationem ecclesiasticæ immunitatis. Item per fornicationem notoriam, & concubinatum clericorum. c. vestræ, de coha. cler. & mul. & si ista non sit in vsu, sed neque aliæ, quas Syl. in verb. excommunicatio. 4. refert. Quæ autem plerunque contingit, est per communicationem cum excommunicato, de qua infra. c. 12. sed neq hæc post Conc. Constantiense tam crebro vsu venit, quam pridie solebat. Verum qui participat cum excommunicato excōmunicatione maiori, non incidit in censuram, quia excommunicatio non trāsit in tertiam personam, ita glo. recepta in cap. excellentissimus, 11. quæst. 3. & hæc de excommunicatione minori dicta sufficiant.

SVMMARIVM.

Qui excõmunicati vitari debeant. Cap. XI.

1 Hodie † per constitutionem Cõcilij Constantiensis, quæ magis recepta est in Christiano orbe, quam Basiliensis, vt refert Couar. in c. Alma mater. §. 2. nu. 9. vers. superest, nullos tenemur vitare excommunicatos, vt inquit Sotus in 4. sent. dist. 22. q. 1. art. 4. col. 1. nisi in duobus casibus: Primus est, si sint nominatim excommunicati, & denunciati, sicut vsus, & communis interpretatio Christiani orbis in hunc sensum accepit prædictam constitutionem, vt refert Couar. qui supra num. 7. versi. 3. Secundus si percussores clericorum sint adeo notorij per operis euidentiam, vt factũ nequeat aliqua tergiuersatione celari, atque nulla valeat ratione excusari. Quod tamen secundum vetera iura satis erat aliquid esse notoriũ eo modo, quo aliquid dicitur notorium iuris, scilicet per confessionem, vel per sententiam, & similia. c. vestra. c. fi. de cohab. cler. vel mul. & ita absque dubio tenendum est contra tex. in c. cum non ab homine tit.
2 nostro. Verum † si essent notorij alia ex causa, quàm percussionis clericorum, illos non teneremur vitare, ita Decius in c. à nobis, nu. 21. de excep. Sot. dist. 22. quæst. 1. art. 4. contra Sylu. in verb. excommunicatio. 5. num. 9. qui extendit dictam extrauagantem ad omnes notorios excommunicatos, ita vt participantes cum illis sint excommunicati. Attamen dicta opinio non est vsu recepta, sed tantum illa Soti, idest vt non euitemus, nisi illas duorum excommunicatorum species, quas prædictum Concilium iussit, & ita tenendum est, Sotus qui supra, colum. 2.

3 Quocirca † excusantur à peccato quidã Monarchæ, & alij Principes, & priuati homines etiam ecclesiastici, qui permittunt legatos, & alios manifestos hæreticos intrare secum in ecclesias, & eis præsentibus orant, atque missas audiunt, vel faciunt, licèt hæretici notorij sint, & per consequens excommunicati, cap. excommunicatos, de hæret. cap. 1. in Bulla cœnæ Domini excusantur etiã omnes catholici Gallię, & Franciæ, qui lutheranis manifestis, imo etiam palam confitentibus se esse tales, communicant: ratio est, quia Conc. Constant. iussit tantum vitare notorios percussores clericorum,

4 corum, & nō alios. Nec est curandum † de dicto Abb. in cle. 2. de sent. excom. qui generaliter videtur loqui in quolibet excommunicato notorio, quòd debeat euitari, q̃a eius dictum restringitur in casu in quo prædicta constitutio loquitur, nam dictum doctoris intelligitur secundum ius, quod allegat, ita no. Bar. in l. non solum. §. si liberatio-
5 nis. ff. de li. leg. Nec etiam † obstat, ꝙ in excommunicato notorio non requiritur denunciatio, vt no. Abb. in c. peruenit, de appel. quia illud potest esse verum de iure cōmuni, secus est attenta dicta constitutione, quæ videtur etiam in facto notorio denunciationem requirere, ex quo tamen excipit vnum casum notorium, vt dictum est. Nec etiam est curandum de extensione, quam facit Conc. Basiliense, scilicet ad omnes notorios excommunicatos, quia vsus non recipit dictam extensionem, & lex vsu non recepta non ligat. glo. sing. in c. 1. de treu. & pac. Sylu. in verb. lex Nauar. cap. 27. num. 35. versi. noto 3. & clarius, capitu. 22. num. 5. de hor. cano. Vbi etiam inquit, quòd requiritur quòd sit declaratus, & denunciatus hæreticus, & excommunicatus, & si contrarius sibi fuerit in manu. capitu. 9. nume. 6. in fin. & cap. 26. nume. 26. & capitu. 1. §. laboret, de pœni. distin. 6.

Primum tamen verius. Dicitur autem
6 † quis nominatim excommunicatus, qui de hæresi nomine proprio, vel nomine dignitatis, per quamcunque inobedientiam excommunicatur, vt si excommunicatur, prætor, aut Comes talis ciuitatis. l. nominatim. ff. de condi. & demonstra. Sot. in 4. sent. dist. 13. q. 1. art. 9. col. 3. Vel qui de schismate aut apostasia condemnatus est.

7 Hinc sequitur, † quod si sciuerim aliquē esse excommunicatum, nempe quia detinet rem alienam, propter quod lata fuit excommunicatio, vel quia legit, aut detinet libros hæreticos, aut quia non communicauit in pascha, quòd non teneor illos euitare, contra glo. in cap. cum non ab homine, de sent. excommunica. quia duo tantum excommunicatorum genera sunt vitanda, nominatim excommunicati, & publici percussores clericorum.

8 Secundo † deducitur ab eodem decreto, nec publicè, nec priuatim esse vitandum ante denunciationem excommunicatum, quæ excommunicatio duobus etiam testibus probari possit, cuius ratio est, quia non dicitur crimen notorium, eo quòd probari per testes possit: illud enim est nondum manifestum, sed manifestabile, Panorm. in cap. cum desideres. tit. nostro, Sotus in 4. senten. dist. 22. quæst. 1. artic. 6. col. 3.

Tertio hinc constat nō sufficere famam publicam, vt teneamur vitare excommunicatos ante denunciationem: quia infamia, & indicia ius duntaxat faciunt, vt per viam inquisitionis ad causæ cognitionem procedatur, non autem vt criminosi tanquam notorij puniantur, capitu. tua nos, titu. nostro, Couar. in capitu. Alma mater. §. secundum, numero 7. versi. tertio. Verum si fama publica est, quòd sit denunciatus, quæ quidem ortum habet à fide dignis de visu audientibus, tunc debet quis inquirere veritatem, & interim secundum Rayn. vitare illum; secus si fama originem haberet à persona leui, vel ab aduersario, facit text. in cap. hoc videtur, 22. quæstio. 5. & in capitu. 1. 2. quæstio. 1. capitu. cum desideres titulo nostro, Sylu. in verbo, excommunicatio. 5. nume. 28.

9 Quarto, † tunc demum iuxta tex. in cap. nullus, & capitu. præter, distin. 32. non sunt audienda sacra missarum solemnia à præsbyteris notoriè fornicarijs, & concubinarijs, quando hi tales notoriè fornicarij fuerint denunciati. Couar. qui supra, nu. 10. versicu. sexto, licet consultius esset illa etiam à non denunciatis non audiri, si possent audiri ab alijs, Sylu. in verb. missa. secunda quæstio. tertia.

Quinto cum Concilium Constantiense loquatur de publico clerici percussore, ita vt nulla tergiuersatione possit celari, ideo sciendum est iux. text. in cap. vestra, & cap.
10 fina. de cohab. cler. Notorietatem † duplicem esse, iuris, & facti. iuris dicitur, quando percussio fuit facta occultè, & secrete, tamen deductum est delictum in foro contentioso, & lata est super eum sententia excommunicationis, vel quia ipsemet percussor confessus fuit delictum, vel quia erat conuictus, & tunc talis percussor dicitur publicus notorietate iuris, & per consequens euitandus est. Notorietas vero facti dicitur illa, cuius percussio est adeò manifesta, vt nulla possit tergiuersatione cælari, vt quia eius delictum est notorium maiori parti ciuitatis, vel villæ, aut oppidi, siue collegij, vel viciniæ, siue etiam gymnasij, modo in eo sint saltem decem, vel etiam pauciores, quando illi pauciores essent maior pars villæ, gymnasij, & c. qui ad

minus debent esse sex,ita Nauar.c. 25. num. 73.Panor.in d.c. vestra.

11 Sed † quæritur, an percussio facta in domo magni Principis coram sex, vel decem personis videntibus, dicatur publica. Dic quòd non,quia vt percussio sit publica, attenditur vt locus sit publicus, quod non est dicendum in casu nostro, secus autem si ꝑcussio esset facta in ecclesia, vel claustro, quia cum loci sint publici, sequitur quòd percussio sit publica.

Sexto, cum dicta constitutio sit salubriter constituta ad sedandas timoratas conscientias,& ad adimendos scrupulos, vt ex ipsius tenore habetur,hinc sequitur dictam constitutionem nihil tribuere ipsis excommunicatis, vnde ipsi excommunicati participantes cũ alijs peccant mortaliter hodie, sicut olim,c.illud de cler.excom.mini.Sylu. in verb. excommunicatio 3. num. 1.versi.5.

12 Quare infertur excommunicatum † celebrantem esse irregularem, iux.text.in c.1. tit.nostro lib.6. etiam si nondum fuerit denunciatus, si quidem prædicta constitutio nihil vtilitatis affert excommunicatis. Immo etiam excommunicatus, qui authoritatem solum præstaret celebrationi, irregularis esset, text. optimus in cap. illud, de cler.excom.mini.glo.celebris in cle. 2.versi. celebrari,de priuil.Authoritatem vero quis tunc diceretur præstare, quando episcopus excommunicatus etiam occultus faceret, vel iuberet coram ipso celebrare, at qui probabili, aut iusta ignorantia fretus, an esset excommunicatus, celebraret, effugeret irregularitatem, cap. Apostolicæ de cler. excom. mini.

13 Illud etiam † est obseruandum excommunicatos minime denunciatos non teneri à communione fidelium abstinere, si ex hoc multum eorum crimen, & occulta eorum excommunicatio proderet grauissimum scandalum, vnde non tenentur obligari ad subtrahendos se à communione aliorum; cum ij absque graui scandalo, & suijpsorum proditione ab aliorum communione abstinere nequeant. Couar. tamen in cap.Alma mater.§.2. num. 2. limitat hoc tantum procedere quo ad communionem fidelium, quæ non pertinent ad sacramentorum perceptionem:quia excommunicati siue omnino occulti, siue publici nulla explicata denunciatione, tenentur omnino

14 † abstinere à diuinis sacramentis percipiẽdis, & nec ad euitandum scandalum recte fieri potest, quòd quis ea sacramenta percipiat,quæ iure sunt iustissimè interdicta.Vnde licet excommunicatio esset occultissima, & esset magnum scandalum non celebrare,vel percipere sacramenta,non potest excommunicatus missarum solemnia celebrare, vel excommunicare. Nauar. tamen in manu.cap.27.num.239. in noua editione contrarium asserit.

15 Inquit † enim ipse, quòd qui occultissimè occidit alium, & probabiliter est certum iri eum homicidium fecisse, nisi celebret, quòd possit celebrare. Idem etiam asserit de excommunicato occultissime posito in eodem periculo infamiæ.Et de moniali occultissimè incidente in censuram Papalem, vt ante moram petendi absolutionem possit communicare, quando aliæ ad id tenentur, & possit etiam choro interesse,& alijs à qbus si abstineret, fama eius, & monasterij periclitaretur. Ratio secundum eum est, quia lex naturalis, & diuina de defendenda sua fama præstat legi humanæ de abstinendo à sacro ab irregularitate, sed quæ harum opinionum sit magis tenẽda,diximus supra in 1.par.c.13.

SVMMARIVM.

1 *Casus quinque, quibus nominatim excommunicato vti non licet, & vtẽtes incidunt in minorem excom.*

2 *Excommunicatum neque coram alloqui,neque per literas,neque per nuntium licet.*

3 *Excommunicatum salutare non est concessum,& qd loco salutationis vsurpari possit in casibus licitis, tum loquendo tum scribendo.*

4 *Commercium nullum haberi nullaque consuetudo cum excommunicato potest.*

5 *Communio in mensa in lecto, & in habitatione cum excommunicato est omnino prohibita.*

6 *Socius vnus ex pluribus cohabitantibus si sit nominatim excommunicatus, aut expelli ipse, aut cæteri recedere debent.*

Parti-

7 *Participare cum excommunicato nulla episcopi licẽtia quis potest, ac ne ipse quidem episcopus, & de quibus excommunicatis, & quod peccatum contrahatur.*

8 *Excommunicatus grauius ipse peccat se fidelibus immiscendo: qui prohibetur etiam cum alijs excommunicatis communicare.*

9 *Communicatio cum excommunicato quatuor in casibus mortalis, & in cæteris venialis.*

10 *Orare pro excommunicato minister ecclesiæ nõ potest: fallit tamen, vt hic*

11 *Excommunicatus missę vel diuinis officijs interesse non potest, & si interuenerit, dum celebrantur, sacerdoti supersedendum est.*

Sacerdos sciens celebrans coram excommunicato peccat mortaliter.

12 *Sacra audire ab excommunicato, nec sacris cum eo interesse, neque horas simul recitare licet sine mortali.*

13 *Excommunicato ecclesiam ingrediente, non excommunicatus tenetur exire.*

14 *Excommunicatus ecclesiam ingredi ad orandum, adorare sacramentum, horas recitare, aqua benedicta aspergi, & audire sacras conciones potest.*

15 *Excõmunicatus priuatur officio mortuorum, & sepultura ecclesiastica, nec cũ eo licet ire in processionibus.*

16 *Communicans cum excommunicato, vt maiorem excommunic. in incurrat quinque requiruntur, & nume. sequen.*

18 *Communicare cum excommunicato in priuatis horis dicendis an sit mortale.*

Doct. conclusio; mortale esse communicare cum excommunicato in diuinis, quomodo intelligenda.

19 *Participans cum excommunicato in crimine criminoso, quæ requirantur, vt incidat in maiorem excom.*

20 *Adultera suadens excommunicato, ne à se discedat, est excommunicata.*

Excommunicatio iuris omnes, & vbique ligat.

21 *Excommunicatio quando fit in contemptum ecclesiæ est mortale, & contemptus qualis dicatur.*

22 *Sententia lata contra participantes, modo habeat hic requisita eos ligat.*

23 *Excommunicans omissis tribus monitionibus per mensem suspenditur ab ingressu ecclesiæ: limita tamen, vt hic.*

In quibus casibus excommunicato communicare non liceat. Cap. XII.

1
Vinq; † sunt casus, in quibus cum nominatim excommunicato, vel publico clerici percussore communicare non licet, vt decretis Calisti, & Isidori 11. q. 3. cautum est, qui hoc versu cõtinentur. Os, Orare, Vale, Cõmunio, Mensa negatur. Et qui cum ipsis cõmunicant, incidunt in minorem excommunicationem, cap. si celebrat, de cler. excom. mini. c. nuper, c. cum desideres, tit. nostro, c. excommunicatos, cum duobus sequ. 11. q. 3. & venialiter peccant. Abb. in cap. sacris, de his, quæ vi.

2 Primo † ergo cum excommunicato colloquium habere non possumus, siue verbis in præsentia, siue per litteras, vel per nuntium in absentia, text. opti. in cap. vbi periculum. §. nulli de elect. lib. 6. glo. in c. constitutionem tit. nostro lib. 6. & in clem. si summus, de sent. excom. in l. licet de const. pecu. Nam scriptura loquitur vt dicit text. in l. in epistola inter claras. C. de Sum. Tri. & fid. cath. facit tex. in cap. clericus nullus dist. 81. Doct. in c. si quando, tit. nostro. Fely. in cap. mulieres, eo. tit. Turrecre. in c. cum excommunicatio 11. q. 3.

3 Secũdo † Aue negatur, idest salutare eos, nec si non resalutent, salutare licet, d. c. excommunicatos, & c. cum excommunicato.

Quinnimo in casib. particularibus, in quib. licite cum excommunicato participatur, de qbus infra, non est solita salutatione in loquendo, vel scribendo vtendũ, sed dicẽdum est. Deus te conuertat, vel in epistola loco salutationis scribi potest. Spiritum Consilij Sanioris. Licet etiam salutanti assurgere, vel caput inclinare, vel aperire sine scrupulo, non animo communicandi, sed euitandi scandala, vel humanitatis officio. Cum pœnæ sunt registrandæ, & non ampliandæ, cap. odia. de reg. iu. lib. 6. Sotus in 4. sent. dist. 22. q. 1. art. 4. col. 4. versi. Interdicitur. Ang. in verb. excommunicatio, D. Ant. 3. §. sum. tit. 25. c. 2.

4 Tertio, communio † negatur, ita vt non liceat in aliquo temporali negotio cũ excommunicato communicare, Syl. in verb. excommunicatio 5. nu. 3. Ita vt nec ab eo emere, nec vendere liceat, nec locare, nec conducere, neq; matrimonium contrahere, sed neq; ad Papam simul cum eo ire, Innoc. in c. nuper tit. nostro.

5 Quarto † inhibetur communio in diuinis. Sed quia hac contrahitur peccatũ mortale, ideo de hoc infra. Vltimo inhibet̃ mensa, idest commestio in mẽsa, & quies in eodem lecto, & cohabitatio, cap. ad mensam 11. q. 3. Haud enim cum excommunicato licet in eadem mensa edere, aut bibere, si autem in eodem cubiculo non excommunicatus in vna mensa comedat, & excommunicatus in altero, non dicitur com illo cõmunicare. Sed quid si excommunicatus superueniet mensæ, in quo non excommunicatus manducat, quid faciet? Respon. surgat. Quod procedit etiam si esset excommunicatus occultus: dummodo sine nota illius possit eum declinare, Sylu. in verb. excommunicatio 3. nu. 3. versi. 5.

6 Pariter † si sunt plures socij in eadẽ domo cohabitantes, si quis eorum est nominatim excommunicatus, potest à socijs expelli, quod si hoc fieri non potest absque scandalo, & incommodo, nec alij sine incommodo recedere, tunc ad euitandam minorem excommunicationem sufficit simul comedere, nec simul dormire, licet in eodẽ cubiculo habitent, Innoc. in cap. nuper, de sent. excom. Turrecre. in cap. excommunicatos 11. quæst. 3.

7 Sed nunquid † cum licentia episcopi aliqua ex causa licitum sit participare cum excommunicato? & videtur ꝙ sic, quia cum ab ipso episcopo sit excommunicatus, videtur quòd possit ab eo licentia impartiri cum excommunicato communicandi. Cõtrarium tamen est verius. Immo si ipsemet excommunicans participauerit, ligatur sententia excommunicationis etiam à se lata: quia hæc sententia est iuris, scilicet vt qui cum excommunicato communicauerit, incurrat excommunicationem minorem, secus si esset sententia hominis, quia seipsum ligare non posset, Abb. in c. nuper nume. 10. tit. nostro, vide etiam glo. & Ioan. Andr. in capitu. statuimus eod. titu. Arch. in cap. si is qui præest. 9. quęst. 3. Hęc tamen omnia, quę diximus cum illis tantum duabus speciebus excommunicatorum intelliguntur, de quibus in Conc. Constans. Verumtamen quia huiusmodi communiones, quia non fiunt, in re graui, non sunt mortalia, sed venialia peccata. Tenemur ergo sub pœna peccati venialis non solum excõmunicati consortium, sed etiam seruorum, & filiorum eius, quando nomine suo aliquid nobiscum vellent, secus si nomine proprio, Syl. in verbo, excommunicatio. quinta. nume. 12. & seq. & 16.

8 Quamuis ipse † excommunicatus multo fortius tenetur vitare consortium aliorum, Abb. in c. illud num. 6. de cler. excom. mini. quia cæteris paribus plus peccat excommunicatus, qui causam dedit excommunicationi, & à communione exclusus est, quàm alij, qui solum in odium excõmunicati excluduntur ab eius consortio, Sotus dist. 22. q. 1. art. 4. col. 4. Immo nec excommunicatus cum alijs excommunicatis potest communicare licitè, quia delictum non debet delinquenti præstare immunitatem, Abb. in cap. nulli nu. 3. tit. nostro. Et hæc circa priuationem commertij exterioris fidelium, quod illo versiculo citato continetur. Os. Vale. &c. Nunc restat, vt subijciamus, quando participare cum excommunicatis sit peccatum mortale.

9 In quatuor casibus † communicare cum excommunicatis est peccatum mortale, ꝑter quos in nullo alio est, nisi veniale. Primus est quando participatur cum excõmunicato in diuinis. Et vt ab oratione incipiamus. Multa inhibentur.

10 Et primo. Nullus Ministrorum † ecclesiæ in orationibus communibus potest orare pro excommunicatis excommunicatione maiori, secundum Conc. Constan. atque id facere esset peccatum mortale, Sotus in 4. sent. dist. 22. quæst. 1. art. 4. col. 7. Potest tamẽ

sacerdos

sacerdos etiam vt persona publica secrete orare, aut sacrificium applicare illi excommunicato, quem mortalis criminis iam pœnituit, & diligenter absolutionem impetrare curauit, licet non sit absolutus; ratio est, quia talis excommunicatus non est exclusus ab ecclesiæ suffragijs, ita Hosti. com. receptus in cap. cum voluntate titu. nostro. Quod idem dicendum est de excommunicato nulliter, aut inualidè, vel etiam valide, sed ex iniusta causa, Nau. c. 27. nu. 20. & 36. Aut de excommunicato nondum denunciato, nec notorio, per extr. Ad euitanda, quæ cōcedit posse participare etiam in diuinis cum excommunicatis nondum denunciatis, nec manifestis, nisi sint percussores clericorum adeo manifesti, vt nulla possint tergiuersatione cęlari. Et hoc etiam si essent specialiter, ac nominatim excommunicati, puta ob contumaciam non comparendi, aut non parendi, Nau. c. 27. nu. 33. not. 1. & nu. 93. in fi. & 36. vers. ad primum quem sequitur Antonutius in Cathe. Neap. libr. 5. cap. 14. ver 6. scias.

11 Secundo prohibetur † missam celebrare vel diuina officia recitare coram excommunicato, quare si sacerdote celebrãte, aut dum recitarentur horæ excommunicatus ecclesiam ingrederetur ad orandum, vel per ipsius ianuam missam audiret, tunc sacerdos debet cessare, atq; ab ecclesia exire, si non fuisset cæptus canon, vel debet excommunicatus expelli, sine tamen scandalo, & percussione, at si canon, vel consecratio cæpta fuerit, & nollet egredi, deberet prosequi vsq; ad sumptionem, ne officium maneat imperfectum, per regulam text. in cap. nihil 7. q. 1. & ita intelligenda est glo. in c. sicut 11. q. 3. Sylu. in verb. excommunicatio 5. nu. 3. Io. Tabi. in verb. excommunicatio 8. Nau. cap. 27. nu. 34. qui dicit hoc non procedere, quando excommunicatus ingrederetur ecclesiam, ibique genua flecteret, atque diceret aliquam orationem particularem, sed si sacerdos sciens celebrare corã excommunicato, sponte celebraret, peccaret mortaliter, non tamen irregularitatem incurreret, tex. optimus in cap. is qui de sen. excom. lib. 6. Turrecre. in capitu. excommunicatos 11. q. 3.

12 Tertio † prohibetur laicis, ne ab excommunicatis sacra audiant.

Quarto, vetatur laicis interesse diuinis cum excommunicatis. Præterea neq; clerici alternatim cum excommunicatis possunt recitare horas ecclesiæ. Et quodcunq; istorum scilicet ab illis audire, illisq; dicere sacra, & cum illis interesse sacris, esset peccatum mortale, vt patet per Innoc. in cap. nuper, tit. nostro. Sotus in 4. senten. distin. 22. quæst. 1. art. 4. col. 7.

13 Quare † si non excommunicatus audiat sacrum, vel videt excommunicatum ingredi ecclesiam, tenetur exire, ita omnes fatentur hanc esse communionem prohibitam vt per Sylu. in verbo, excommunicatio, S. & Caiet. eodem verbo in fine. Hic autem quis forte interroget, an communicare cum excommunicato dicatur, si excommunicatus, & non excommunicatus sint in eodem ecclesia, & seorsum orent priuatim, quando officia non celebrantur. Dic quòd non.

14 Nam ingressus † ecclesiæ ad orandum non est excommunicatis prohibitus: communiter enim receptum est excommunicatum posse absq; vlla culpa ecclesiam ingredi causa orandi eo tempore, quo diuina officia non celebrantur, Couar. in c. Alma mater. §. 3. nu. 7. contra Abb. quem Fel. sequitur in cap. responso. nu. 2. tit. nostro. Licitum est etiam excommunicato adorare sacramentum quando infirmis defertur. Item recitare horas canonicas, genuflectere aqua aspergi benedicta, & similia facere extra tamen ecclesiam in eius angulo, & solus. Et iterum potest in ecclesia interesse ad audiendam prædicationem, vel lectionem et de theologia, vel ad exercendam suam artem, Ita Innoc. in d. c. Nuper. Sylu. in verb. excommunicatio 5. nu. 2.

15 Quinto, vetatur † fieri officium mortuorum pro excommunicato, dari ei ecclesiastica sepultura, c. sacris, de sent. excom. nec etiam licitum est ire in processionibus, vel in letanijs cum excommunicato, etiam à longe per multum loci spacium, Caiet. in verb. excommunicatio in fi. de participatione cum excommunicato.

Sed præter hanc participationem in diuinis, propter quam & minor excommunicatio, & peccatum mortale contrahitur, adest & altera, propter quam non solum mortalis culpa contrahitur, sed etiam excommunicatio maior, videlicet, quando communicans sit clericus, ita tex. in cap. significauit tit. nostro. Vbi inquit ibi Abbas,
16 quòd quinque, concurrere † debent, vt communicans incurrat excommunicationem minorem.

Primo, vt sit clericus.

Secundo, q; communicet cum excommunicato, sciens illum esse excommunicatum à Papa.

Tertio quòd sit excommunicatus à Summo Pontifice iudicialiter, & nominatim, ita quòd sit satis esse ab eo excommunicatum sententia canonis, præterquàm quòd hodie requiritur denunciatio per Concil. Const.

Quarto, q; sponte, idest nulla coactione, vel metu, etiam leui, & iniusto, quod est verum solummodo tantum in foro conscientiæ, si talis fuit metus, q; fuit causa, sine qua non fuisset communicatum, secus quo ad forum exterius, in quo requiritur metus iustus. Alias satis sponte fieri dicitur, quod sine illo fit, quamuis interueniat aliquis metus leuis, licet Caiet. in verb. excommunicatio casu 58. indistincte dicat quemlibet metum excusare, quod licet verum sit quo ad censuram, non tamen quo ad peccatum mortale, c. sacris, de his, quæ vi.

17 Quinto, quòd hæc communio † sit in diuinis, nempe in sacramentis administrādis, & percipiendis, atque in diuinis officijs, quæ publico nomine, & officio celebrantur, quales sunt missæ, horæ canonicæ, quas canunt sui ministri nomine ipsius, qualis est consecratio altaris, Virginum, aut ecclesiæ benedictio solemnis episcopi, aquæ benedictæ, & officia defunctorum, & sepulturarum.

18 Qui vero communicaret † cum excommunicato in priuatis horis dicendis, quæ excommunicatus priuatè, & solus dicere debet, iuxta glos. in capitu. 2. versicu. officia, de cler. excommu. minist. absque dominus vobiscum, fortasse non mortaliter sed venialiter peccaret: quia conclusio Doctorum, qui autumant mortale peccatum admitti, si quis communicat cum exexcommunicato in diuinis, intelligenda est in sacramentis in diuinis officijs, quæ solemniter, & publico nomine in ecclesijs celebrantur, & in ecclesiastica sepultura, Couar. in capitulo, Alma mater. §. 3. num. 8. Nauar. cap. 27. num. 36. versic. Ad quintum. Nam si quis publ ce sepeliret excommunicatum, incideret in maiorem excommunicationem, clemen. eos, de sepult. sic etiam si hæreticum, cap. quicunque, de hæret. libro 6. Sylu. in verb. excommunicatio, 5. num. 6. versi. 3.

19 Secundus casus est, † cum participatur cum excommunicato in crimine criminoso, nempe pro eo crimine, pro quo lata est excommunicatio, capitu. si concubinæ, titu. nostro. Etenim participare cum tali excommunicato non solum est peccatum mortale, verum per eam contrahitur excommunicatio, Sotus in 4. senten. distin. 22. quæstio. 1. articu. 4. in 4. & 4. conclusione, quod quidem intelligitur duobus concurrentibus primum, vt communio fiat, postquàm quis incidit in excommunicationem, nam licet quis alicui cōsuleret, vt furtum faceret, & postea non excommunicaretur, nisi qui furtum fecit, qui consuluit, nō est excommunicatus, nisi postea ei consuluerit, vt non restituat.

Secundum, quod requiritur, est, vt communio fiat in eodem crimine, & non in alio. Videlicet si quis excommunicatus est propter adulterium, quia detinebat adulteram, quicunque fauore, aut auxilio, vel consilio eum iuuerit, ne eum expellat, in eodem crimine peccat, sed si participat cum alio crimine, cum illo non est excommunicatus.

20 Adultera † vero pariter est excommunicata, si ei persuaserit ne se relinquat, Abbas in dicto capitu. si concubinæ, Sylu. in verb. excommunicatio, 8. num. 10. versi. primo. Ab hac tamen excommunicatione is tantum absoluit, qui poterat ab excommunicatione principali. Et si dicta excommunicatio, qua communicans in crimine afficitur, non sit hominis, sed canonis, vt not. Innoc. & Panorm. in capitu. nuper titu. nostro, & fatetur, communem, Sylu. & Couar. Hinc infertur, quòd cum dicta excommunicatio sit iuris, participans ligatur, siue sit intra territorium excommunicantis, siue extra, siue subditus, siue non. Quinimo ligatur etiam ipse excommunicans, si communicet, quia non sua, sed iuris authoritate ligatur. Sylu. qui supra nu. 11. versicu. ex hoc.

21 Tertius casus est, quando † excommunicatio fit in contemptum ecclesiæ, nam tunc est peccatum mortale, text. in capitu. fina. ibi dummodo non est in contemptum, de cler. excom. mi. Abb. in cap. 1. col. 3. versi. nota hoc dictum, de vi. & hone. cleri. & in cap. nam, concupiscentiam, de constit. crimen enim veniale per contemptum mortale efficitur, ita glo. in cap. vnum. §. nomine autem, criminis, dist. 25.

Contemptus autem in hac re solum dicitur,

citur, quando quis pro nihilo forsan excommunicationem duceret, & ecclesiæ authoritatem in hac parte. Non tamen contemptus esset, quando quis ita crebro cum excõmunicato communicaret, ac si non esset excommunicatus, Sotus in 4. senten. distin. 22. quæstio. 1. articu. quarto, 3. conclu. versic. tertio, casus, contra Abbatem in capitu. sacris de his, quæ vi.

22 Quartus casus est, si † sententia lata esset contra participantes, qui sunt excommunicati certis nominibus, vel officiis. v. g. Nemo communicet cum Petro, aut Paulo, vel prætore, nam si sententia diceret, vt nemo participaret cum excommunicatis huius ciuitatis, sententia esset nulla, quia hoc esset cõfusionem parere, & laqueos timoratis conscientiis obtendere, Sotus in 4. senten. disti. 22. quæst. 1. art. 4. 3. conclu. vers. 4. casus, & 4. conclusio. Præterea, vt talis sententia sit legitima, oportet vt trina præcedat monitio, idest, quòd participantes prius admoneantur, ne communicent cum tali excommunicato, quàm excommunicentur, alias sine illa, vel vna pro tribus cum aliquo dierum interuallo, sententia esset nulla ipso iure, vt not. glo. com. recepta in c. constitutionem, tit. nostro lib. 6. & in c. statuimus, versi. monitionem, & ver. non teneat eo. tit.

23 Esset etiam † excommunicans per mensem ipso facto ab ingressu ecclesiæ suspẽsus, vt in capitu. primo, eod. tit. lib. 6. & d. capitu. statuimus. Ista tamen procedunt quando excommunicans esset inferior à Papa: quia potest participare aliquem cum participantibus, & ita ligarentur eadem sententia ab ipso solo absoluendi, capitu. quod in dubiis tit. nostro: limitantur etiam secundo, vt hæc procedant, quando quis excommunicaret participantes cum excommunicato à seipso, ita Ioan. Andr. quem sequitur Abb. in d. c. quod in dubiis. Secus autem si excõmunicaret participãtes cum excõicato ab alio, vel à iure, nam tunc valeret sententia excõmunicationis, quamuis participantes non essent moniti, vt si ita episcopus ferret sñiam Excõmunico omnes participantes cum excõicato ab Archiepiscopo, vel à Papa; tunc enim excõmunicatio sine monitione licet sit iniusta non tamen esset nulla. Abb. in d. c. quod in dubiis Sylu. in verb. excommunicatio 2. nu. primo, versi. 9.

SVMMARIVM.

1 *Vtilitatis ratio qualis vtentes excommunicatis excuset, & nu. 4.*

2 *Debitor excommunicati durante excõmunicatione excusatur à solutione etiam promissione iuramento firmata: limitatur, vt nu. seq.*

4 *Societatis ratione ante excommunic. contractæ, vel hæreditatis delatæ licet participare cum excõmunicato.*

5 *Aduocatus ratione officij potest excõmunicato consulere, & de eius salute loqui.*

7 *Lex matrimonialis maritum, & vxorem excusat, si alter sit excommunicatus, & quo casu peti debitum nec reddi possit. nu. seq.*

Maritus negligens vxorem auertere à contumacia, ex qua est excommunicata, peccat.

8 *Filius, seruus, & similes excusantur si parentum aut dominorum consuetudine vtantur, idem de rusticis, nutricibus, mercenarijs.*

9 *Superiores non excusantur, si cum subditis excommunicatis agant.*

10 *Ignorantia quænam excuset participantem cum excommunicato.*

Fama quo casu minime probabilẽ ignorantiam efficiat.

11 *Dubitans an quis sit excommunicatus, vel denuntiatus, non tenetur eũ publicè vitare.*

12 *Necessitas tam excommunicati, quàm communicantis cum eo excusat cõmunicantem.*

Necessitas quæ, quandoque dicatur.

13 *Metus mortis an & qñ excuset cõmunicantem cum excommunicato, & quare in temporalib. nu. seq. & 15.*

16 *Communio in diuinis cum excõicato non excusat, qñ fit in contemptum, et iã videt hoc casu nulla vitæ rõ est habẽda, secus citra cõtẽptũ nu. seq.*

In

In quibus causis liceat cum excommunicato sine peccato communicare. Cap. XIII.

PLures sunt casus, in quibus licet sine peccato cum excommunicatis communicare, qui his versibus continentur. Humile, res ignorata, necesse, vtile, lex. Hæc anathema faciunt ne possint obesse. Sotus in 4. senten. distinct. vigesimasecunda, quæstio. 1. articu. 4. Sylu. in verb. excommunicatio. 5. §. 4. Nauar. cap. 27. num. 26.

1 Primo excusat † vtilitas, idest, participās propter vtilitatem siue temporalem, siue spiritualem, siue propriam, siue excommunicati nominatim, vel publici clerici percussoris. Dixi temporalem. Vt si excommunicatus mihi debet ex præuia conuentione seruitium aliquod, vel pecuniam, possum cum eo communicare, & in iudicio conuenire, alias ex suo delicto commodum reportaret, de iudic. c. intelleximus, Abb. in c. si vere, in fin. titu. nostro. Non tamen sunt in hoc multum habenæ relaxandæ. Syl. qui supra. Verum pro excommunicati vtilitate cum eo participare non licet.

2 Hinc si ego aliquid † excommunicato debeo, durante excommunicatione excusor à solutione, siue dicta promissio fuerit facta ante excommunicationem, per capitu. nequis 22. quæstio. 2. siue facta fuerit durante excommunicatione, etiam cum iuramento, nam tunc tale iuramentum illicitū fuit, si cogitauit soluere tempore excommunicationis, quia obligauit se ad peccatum, idest ad communionem iure prohibitam, vnde cum dictum iuramentum sit contra iuris dispositionem, est temerarium, & per cōsequens non seruandum. Hinc Cano. In malis promissis rescinde fidem. In turpi voto muta propositum. Impia est promissio, quæ scelere adimpletur 22. q. 4. c. in malis, facit tex. in c. 1. de iu. iur. lib. 6.

3 Hoc tamen limito † nisi multum indigeret excommunicatus, quia tunc cum licite dare possumus eleemosynam causa humanitatis, vt in capitu. quoniam 11. quæstio. 3. multo fortius reddendum est ei debitum, Abba. in cap. veritatis num. quadragesimo, de dol. & contum. Igitur excepto casu extremæ necessitatis debet debitor secundum comm. opinionem in aliquo tuto loco deponere rem debitam, Abb. in capitu. inter alia titu. nostro. Sylu. in verb. excommunicatio. 5. tit. nostro.

4 Si vero † societatem aliquam cum excōmunicato contraxi, vel aliis successi, possum durante excommunicatione pro mea vtilitate cum eo negotiari, glo. in capit. 1. 41. dist. at si de nouo contraherem, nequeo durante excommunicatione communicare, licet valeat contractus societatis, sicut & alij, qui cum excommunicato fieri debent, sed si fiunt, licet sit peccatum, tamen valēt, Abb. in d. capit. si vere. Sylu. qui supra num. 17. in fin. Dixi vtilitatem spiritualem, siue etiam ipsius excommunicati. Vt si est nominatim excommunicatus religiosus, vel clericus, à quo debeo ego habere bonum consilium pro mea salute, possum cum eo loqui. Eodemque modo aduocatus, vel medicus nominatim excommunicatus, aut publicus clerici percussor potest clienti, vel ęgroto consilium præbere, aut medicamen præstare, Fel. in c. 1. de iudic.

5 Dixi etiam propriam, scilicet excommunicati. Vnde potest Aduocatus † dare consilium clienti excommunicato, aut publico clerici percussori. Abb. in capitu. proposuit de cler. excomm. mini. Potest etiam cum eo loqui de spectantibus ad salutem animæ illum exhortando ad petendam absolutionem, licet alia verba misceantur incidēter, cap. responso, c. cum voluntate, titu. nostro. cap. cum excommunicato. 11. quæsti. 3. Syl. qui supra, modo id fiat sincere absque simulatione: nam si quis loquatur cum excommunicato, sciens nihil id colloquium ad salutem conducturum, simulatione quadam, potius quàm animo fraternæ correctionis, & dilectionis, seipsum decipit, neq; pęnam à iure statutam euadit, Couar. in d. capi. Alma mater. §. 1. in fin.

6 Secundo † excusat lex matrimonialis, vnde vxor ab excommunicato debitum petere, & excommunicatus ei reddere debet, sed non petere, glo. in d. capit. quoniam 11. quæstio. 3. & pari ratione maritus cum vxore excommunicata communicare potest, contra glo. in d. capitu. quoniam, quam sequitur Sylu. & Rosella: & ratio est à societate, & communione deducta. Sicut enim socius potest communicare cum socio excommunicato, glo. in cap. 1. distinc. quadragesimaprima, cui similis est glo. penul. in c. si vere titu. nostro. Sic & maritus iure societatis

tatis coniugalis poterit communicare cum vxore excommunicata. Quod & Turrecre. in d. capitu. quoniam. probat. Sed si maritus neglexerit vxorem iure maritali corrigere, & auertere ab illa contumacia, cuius causa fuit excommunicata, grauiter peccaret, Couar. §. primo, nu. octauo, contra Syl. in verb. excommunicatio 5. num. 4. versicu. secundo, & cæteros tenentes contrarium.

7 At si † excommunicatio lata esset in causa matrimoniali, quia erat lis, an erat legitime contractum, non posset maritus nec petere nec reddere Sotus in 4. sentent. distinct. vigesimasecunda, quæstione prima, articu. 4. 4. conclus.

8 Tertio excusat † humile, seu humilitas, hoc est, qui sunt in humilitate subiectionis, aut seruitutis. Hinc filij, qui sunt in potestate patris, vel etiam emancipati, modo sint commensales patris, vel ab eo recipientes necessaria, serui, qui ante sententiam excommunicationis, vel post sententiã ignorantes excommunicationem, se obligauerint ad seruiendum, & discedere postea nõ possunt absque suo damno, excusantur, Item rustici colentes terras, nutrices, mercenarij possunt cum parentibus, & dominis communicare, sine metu, quòd incurrant excommunicationem minorem, d. capitu. quoniam, capitu. quod in dubiis, capit. inter alia, titu. nostro. Idem dicendum est de subditis respectu prælatorum, & de clericis cum episcopo. Sylu. in verb. excommunicatio. 5. num. 4.

9 Econtra autem † superiores, siue pater, siue dominus tenentur inferiores excommunicatos euitare, secundum glo. commu. receptam in d. capitu. quoniam multos, nisi ex capite vtilitatis excusarentur Naua. capi. 27. num. 26. Vel etiam possunt communicare in iis, ad quæ sunt obligati, quantum scilicet requirit paternalis, aut dominatiua gubernatio, Sylu. in verbo, excommunicatio. 5. num. 17.

10 Quarto excusat † res ignorata idest Ignorantia, quando est facti probabilis. Dicitur autem quis ignorare factum, quando non constat ei, quòd quis tale quid fecerit, puta quòd verberauerit clericum, nec est fama ita publica, vt credere debeat omnino, quia si ab aduersario audit, vel ab homine leuis conditionis, non debet sibi de hoc formare conscientiam, 1. quæstio. 3. capit. non solum. Verum si ignorãtia facti non esset probabilis, puta, quia aliquis audiuit per famam publicam, vel à fide dignis aliquem esse excommunicatum, tunc vitare tenetur in occulto, & in publico, argum. tex. in cap. illud de cler. excommun. mini. quod intelligitur, quando fama volaret esse nominatum, & denunciatum, vel ita notoriè percussorem clerici, vt nulla possit tergiuersatione cœlari, alias non sufficeret fama publica, ꝙ esset excommunicatus, vt supra, cap. 10. diximus.

11 At † si dubitaret aliquem esse excommunicatum, & denunciatum, non teneretur eum vitare coram aliis, quia inferret illi iniuriam, Nauar. capitu. 27. sic etiam excusat ignorantia, quando esset iuris dubij, c. cum desideres 1. respon. titu. nostro. per notata, in capit. ignorantia, de regul. iur. lib. 6. secus autem si ignoraret quis ius clarum, verbi gratia, quòd ecclesiam succendens sit excommunicatus, Syl. in verbo. excommunicatio. 5. num. 4. nisi essent pueri nondum doli capaces, mulieres, milites, & rustici, Zab. in clem. 1. de cons. & affin.

12 Quinto excusat † necesse, siue necessitas tam excommunicati, quàm participantis, hinc orator, peregrinus, aut viator, & similes in necessitate constituti licite necessaria recipere possunt ab excommunicatis, capit. si vere, titu. nostro, cap. quoniam, 11. quæstio. 3. Hinc etiam si plures sint socij in eodem cubiculo, quorum vnus est publicus clerici percussor, & adest vnũ cubile, vnaque mensa, quæ est ipsius excommunicati, licet aliis sociis cum eo participare necessitate durante, Nauar. cap. 27. num. 26. Sylu. in verb. excommunicatio. 5. Dicitur autem necessitas, quando imminet periculum probabile mortis in non participando cum excõmunicato, aut publico clerici percussore, vel quæ illa sit, æstimatur arbitrio boni viri, Sylu. ibi num. 5. in fi.

13 Metus † autem, & coactio ab excommunicatione non excusat. ca. sacris, de his, quæ vi ratio est, quia metus conditionalis, aut vis, quæ conditionem habet, particeps est nostræ voluntatis, & voluntatem quamuis coactam nobis dimittit: excusaret tamen, si esset precisa coactio. Precisam autem dicimus, quando in nobis non est voluntas resistendi, vel vtrum agamus, vel non agamus, etiam si velimus mortem pati potius, quam agere, nec in nulla nobis est voluntas.

14 Præterea metus † etiam excusaret, si quis cum excommunicato communicaret in tẽporalibus, & humanis propter metum, & mortis periculum, vel etiam si cum periculo

lo mortis communicaret in diuinis, Syl.in verb.excommunicatio. 5. quæstio.4.quamuis in foro conscientiæ metus ille non fuisset iustus,fuisset tamen causa , sine qua non fuisset cōmunicatum, quia talis metus quo ad illum forum excusaret,Naua.c.27.nu.93.

15 Ratio † autem , quare metus mortis in temporalibus excuset , ea est , quia non est verisimile legem pontificiam, quæ in humanis, & temporalibus cum excommunicato communionem vetuit , voluisse obligare quemquam ad vitandum excommunicatū cum periculo mortis , cum ius pontificium ex leuioribus causis communionem cum excommunicatis permiserit, nempe iure patriæ potestatis, & cohabitationis coniugalis,& familiaritatis.c.quoniam multos , 11. quæstio. 3. Sic etiam circa communionem cum excommunicato in diuinis eadem ratio militabit , nisi communio contingeret in crimine,cap.si concubinæ,tit.nostro, vel in contemptum , vt qui post monitionem canonicam ne communicet cum excommunicatis,ab eorum communione non abstinet , quasi tunc contemnere videatur ecclesiasticam censuram, per capit. statuimus cum simil.ti.nostro,lib.6. vel in odium fidei catholicæ, & hæc videtur fuisse mens Summi Pontificis,in d.ca.sacris.verbi gratia,Hæ

16 reticus † ecclesiasticam censuram contemnens in vilipendium ecclesiasticæ disciplinæ , comminatur mortem alicui , nisi cum eo in diuinis participet , profecto mortem potius debet ille pati,quàm cum eo ita cōmunicare.Sic si quis in odium fidei ad conuincendam fidem nostram nullius esse valoris,vellet aliquem cogere, vt ieiuniū frangeret, aut festum ; potius quis debet mori, quàm frangere.

17 Sed † si quis (puta) dominus seruo præciperet vt frangeret festum, & hoc propter lucrum,vel pater filio ieiunium,ne forte infirmetur,nullam seruus,vel filius frangendo contraheret culpam , sed noxa redundaret in præcipientes. Vel si tyrannus metu sacerdotem cogeret , vt coram ipso celebraret missarum solemnia,non in contemptum religionis , nec in vilipendium fidei absque vlla hæresis labe, sacerdos celebrando nequaquàm peccaret mortaliter , nec minori excommunicatione affectus esset, Nauar.in cap.inter verba 11.quæstio.3.& in manu.capitu.27.num.36.

SVMMARIVM.

1 *Sacerdoti in mortali existenti facta cōfessio valet, secus facta excommunicato.*

2 *Absolutio facta ab excōicato ab ecclesia tolerato,non denuntiato : nec facta abocculto,est reiteranda .*

3 *Excommunicatus ratione publici officij non potest , neque conferre neq; recipere beneficia .*

4 *Excommunicatus , annū persistens in excommunicatione, fit de hæresi suspectus,& potest pcedi contra ipsū.*

Excōmunicatus ex causa hæresis, elapso anno pro hæretico vero habetur.

5 *Excommunicatus ex causa criminali annum contumax existens,quasi cōuictus confiteri videtur.*

6 *Excommunicatus , omnibus suffragijs, ecclesiæ spoliatur,& dicitur poßideri à diabolo;fallit, vt nu.seq.*

8 *Excommunicatus licet ordinis characterem recipiat, ordinem tamen sine irregularitate exercere non potest .*

9 *Excommunicatus omni actu iuridico , & publico & communi priuatur,& facultate ducendi vxorem, nu.seq.*

11 *Excommunicatus ex causa hæresis testari non potest, secus ex alijs causis.*

12 *Excommunicatus , ab officijs diuinis faciendis vel audiendis arcetur , & nulla ecclesiastica sepultura donat.*

13 *Excōmunicatus quo casu fiat infamis excommunicatio domini liberat subditos à præstanda obedientia.*

De effectibus excommunicationis maioris. Cap. XIIII.

PRæterquàm quòd priuantur excommunicati excommunicatione maiori,commercio fidelium exteriori,quod illo versiculo continetur. Os . Orare,&c. atque etiam communione in diuinis,sicut sup. diximus.

ximus.capitu.duodecimo, plures sunt eiusdem excommunicationis maioris effectus;
1 quorũ primus est, quòd & si † sacerdos mortali crimine affectus etiam publico non sit priuatus nec potestate ordinis, nec iurisdictionis, quare confessio tali sacerdoti facta non est iteranda, tamen secus dicimus de sacerdote excommunicato secundũ constitutionem Const. talis enim caret potestate iurisdictionis ad præstandam sacramentalem absolutionem. Hinc colligitur † absolutionem præstitam à sacerdote potestatem habente generaliter excommunicato ab ecclesia tolerato, vel etiam nominatim excommunicato, non tamen denuntiato, pœnitenti, cuius excommunicationis scientiam habet, non esse iterandam, quod ex Conc. Const. fatentur omnes, & Couar. in cap. Alma mater. §. sexto, quinta, concl. versic. primum, & secundum, & nos supra late in primo lib. c. 18. Multo magis non erunt iterandæ absolutiones illæ, quæ essent præstitæ ab excõmunicatis occultis, quod quidem in facto accidere solet ijs, qui ordinantur ante legitimam ætatem, qui postea celebrantes efficiuntur suspensi, & irregulares, vnde si sunt cõfessarij absolutiones validæ sunt, quia occultæ, quod procedit etiam si postea detegatur eorum excommunicatio alias si irretiti essent eorum actus excõmunicatione detecta, multi de eorum statu dubitarent, Sylu. in verb. excommunicatio, 3. vers. 10. & 11. in fin.

2 (margin number beside "absolutionem" line above)

3 Secundus effectus † est, quòd excommunicatus non potest conferre, nec recipere beneficia, c. fin. de cler. excom. mi. c. cum dilectus, de consue. de elect. cap. cum inter R. Quod intellige, quando excommunicatus conferret, vel eligeret ratione publici officij, secus si tanquàm persona priuata, ita Inno. in d. c. cum dilectus, & c. cum inter R. potest etiam excõmunicatus exercere ea, quæ sunt meri facti, & sic esse merus executor, vt in c. pro illorum, de præb.

4 Tertius effectus † est, quòd contumax in excommunicatione quacunque ex causa factus per anni tempus in ea durans suspectus de hæresi fit, vt habetur per Concil. Triden. sess. 25. cap. 3. de reform. licet vere hæreticus damnandus non sit, vt not. glo. in cap. contingit, de dol. & contum. not. in c. rursum, & c. quicunque, 11. q. 3. c. 1. de iudi. Ex qua præsumptione resultat magnus effectus, quia potest ordinarius, vel fidei inquisitor procedere contra eum, qualiter sentiat de fide, eiusque articulis, & sacramentis, vt notatur in præallegatis iuribus, & per Abb. in capit. postulasti, de homic. in fin. Imo elapso anno excommunicatus pro causa hæresis habetur pro vero hæretico, facit tex. in cap. vt inquisitionis, in fi. de hæret. lib. 6. & notat Francus in c. cum contumacia, num. 2. de hæret. lib. 6. vbi inquit, quod alia sententia non requiritur.

5 Si verò † esset excommunicatus pro causa criminali; si in ea insordesceret per annum, tanquàm conuictus videtur confiteri crimen, glo. in c. contingit, vbi Abb. de dol. & contum. Vnde eo casu si crimen tale fuerit, vt beneficiorum sit priuatione dignus, erit illis priuatus, alias secus, Couar. in c. Alma, §. 7. nu. 10. quamuis Nauar. in c. 27. num. 23. vers. 16. asserat non debere beneficiis priuari, sed tãtum fructibus, etiam à principio, Nauar. c. 25. num. 124.

6 Quartus effectus † est, quòd priuatur suffragiis ecclesiæ, adeo, vt in nulla re ecclesia intendit ei per illa subuenire, ob quod dici solet excommunicatum possideri à diabolo, sicut mulio suo iumẽto, cum per excommunicationem à corpore Christi sit separatus, c. audi. c. omnis. 11. quæst. 3. & sicut putridæ carnes sunt resecandæ, & repellendæ, ita excommunicati extra ecclesiam proijciendi, c. resecandæ, 24. q. 3.

7 Quod tamen † non intelligitur de excõmunicato vere contrito procurante pro viribus absolutionem. Is enim coram Deo est in statu gratiæ, & fruitur communione sacramentorum, & suffragiorum. Idem de excommunicato absque iusta causa, & de illo qui non potuit soluere ad præstitutum tempus, idem etiam de excommunicato ob cõtumaciam præsumptam, sed non veram coram Deo, apud quem omnes hi, & alij, qui non peccauerunt mortaliter, non sunt excõmunicati, quamuis sint apud homines, Nauar. in manuali, c. 27. nu. 18.

8 Quintus effectus † est, ꝙ si excõicatus suscipiens aliquos ordines, suscipiat characterem, tñ illos nõ põt exequi, c. 1. de eo, q ord. furti. de sen. exc. c. cum illorum, glo. 9. q. 1. in sum. no. in c. 1. de schismat. & exequẽdo aliquẽ actũ ordini suo peculiarẽ efficit irregularis, to. ti. de cle. exc. minist. c. 1. ti. nostro lu 6. q dispensari nõ põt, nisi à sũmo Põtifici.

9 Sextus. Priuatur † excõicatus oĩ actu iue. dico, c. decernimus ti. nostro lib. 6. vt iudicare, & arbitrari, ff. de iud. l. cũ prætor, de arba c. cũ dilecti. Priuaẽ et oĩ actu publico, vt est. esse

esse tutorem, & curatorem, Inst. de tute. cir. prin. Item omni actu communi, vt esse pro curatorem, & testem, de prob. c. post cessionem, c. decernimus tit. nostro Franc. in capi. 1. num. 3. de excep.

10 Septimus est, quòd † priuatur facultate ducendi vxorem quamuis si ducat, matrimonium sit validum, sed peccat mortaliter tex. est in c. significasti de eo, qui dux. in matri. optimus tex. in c. cum illorum, ti. nostro.

11 Octauus priuatur † facultate testandi, quod intellige primo de excommunicatis ex causa hæresis, c. excommunicamus. §. credentes de hæret. Secundo ob percussionem cardinalium, c. fœlicis in prin. de pœnis lib. 6. Tertio si esset quis solemniter excommunicatus, vt cap. debent 11. quæst. 3. Bald. in c. is cui, de offic. deleg. & in capit. decernimus titu. nostro. Quarto ob excommunicationem pro tali crimine propter quod interdiceretur factio testamenti, vt propter vsuras capit. quanquàm, de vsur. lib. 6. Alias excommunicati ob alias causas possunt testari, Felynus dicit commun. in capitu. cum voluntate, titu. nostro.

12 Nonus, excludit † ab officiis diuinis, & aliis precibus cum aliis simul faciendis, vel audiendis, c. quod in te de pęni. & remis. potest tamen solus orare in ecclesia, licet alij precent, mō sint seiuncti, Nau. c. 27. nu. 19.

Decimus priuat ecclesiastica sepultura, c. sacris de sepult. dummodo sit excommunicatus secundum Conc. Const.

13 Vndecimus est, quòd facit † infamem, si excommunicatio est manifesta, capit. infames 6. quæstio. 1. quod Romanus dixit sing. singu. 601. Sed limitauit sing. 289. vt solum procedat in excommunicato ob causam afferentem infamiam iuris, aut ob contumaciam in causa infamiam inferente. Nauar. c. 27. nume. 21.

Duodecimus eximit subditos ab onere seruiēdi ratione fidelitatis, vel subiectionis iurisdictionalis, quandiu fuerit excommunicatus c. pen & fi. 15. q 6. itē multa alia operatur, vt per Nau. c. 27. nu. 21.

SVMMARIVM.

1 *Absolutio ab excommunicatione etiā à non sacerdote fieri potest in foro exteriori, secus in pœnitentiali.*

2 *Absoluere à sola excōmunicatione sine peccatis potest etiam prima tonsura initiatus.*

3 *Peccatum reseruatum omissum ex obliuione in confeßione facta ex iubileo vel ex priuilegio, non inualidat absolutionem; immo sit eius naturæ, vt à confessore simplici possit pęnitens absolui, secus in voto.*

4 *Absolui an possit quis virtute iubilei concedentis absolutionem, facta satisfactione rei ablatæ, si pœnitens nō est soluendo, & num. sequen. & quid si nulla facta mentione de satisfactione, num. 6.*

7 *Excommunicationem & pœnam qui incurrit, quòd præcepto episcopi non paruerit, virtute iubilei non soluta pœna potest etiam ab altero absolui.*

8 *Confessor eligendus virtute iubilei sufficit, si sit approbatus ab ordinario.*

Potestas ordinis & iurisdictionis requiritur ad absoluendum.

9 *Idoneus confessor, hæc verba, quid significent, & importent.*

10 *Absolutio excommunicati virtute iubilei facta, in foro iudiciali nihil ei prodest, nisi id Papa expresserit in literis, & quare.*

11 *Communicare cum excōmunicato denuntiato absoluto virtute iubilei, nemo tenetur, cum sit secreta absolutio.*

12 *Hæreticus virtute iubilei concedentis absolutionem à casibus & censuris absolui non potest, & quare.*

13 *Irregularitatis mentio expresse fieri debet in bulla, vt ab ea sequi possit absolutio, & id qua ratione.*

14 *Facultas absoluendi ex vi indulgentiæ à quibuscunque censuris, etiā in bulla cœnæ reseruatis, extendit se ad casus reseruatos episcopo.*

15 *Iubileum & indulgentia quidnam habeant discriminis.*

16 *Facultas absoluendi à casibus Papalibus,*

bus, etiam censuras Papę reseruatas comprehendit.

17 Indulgentiarum conditiones eo modo implendæ, quo mandantur, neq; enim eleemosyna tribus diebus facienda, vno fieri potest.

18 Concionatorum atq; parochi officiũ esse monere populum de obseruãdis expressis in indulgentijs prout stant.

19 Indulgentiam concessam verè pœnitẽtibus & confeßis visitantibus tali die talem ecclesiam, an assequatur confessus biduo ante.

20 Confesſi & absoluti à reseruatis virtute iubilei, cuius requisita incepta nõ perfecit, an confessio & absolutio teneat, & nu. seq.

21 Absolutio à peccatis pura non conditionalis esse debet.

22 Operarius, qui non ieiunauit, & cætera iubilei impleuit, an indulgentiam obtineat.

23 Iubilei requisitis quo ad eleemosynas, & ieiuniũ qui in peccato mortali satis fecit, an confessus postea & communicatus indulgẽtiam assequatur.

24 Ieiunium ob impotentiam prætermissũ cæteris iubilei requisitis expletis, nõ adimit indulgentiam.

25 Iubilei fructu non priuatur qui cætera perfecit, licet percusſionibus non interfecit.

26 Indulgentia visitantibus certam ecclesiam concessa, si est perpetua acquiritur toties quoties, secus si pro certo tempore.

27 Facultas absoluendi ab horis male recitatis, non extenditur, vt à restitutione fructuum quis liber sit.

28 Facultas ampla absoluendi à quibuscunq; peccatis, & commutandi vota, ad peccata post bullam commissa, extenditur, sed non ad vota.

29 Duo in peccato reperiri, culpam scilicet & pœnam.

Contritio culpam remittit, confessio à pœna æterna vi contritionis temporali, effecta absoluit.

30 Confessio semper aliquid de pœna remittit.

31 Modus remittendi pœnam contractam ex peccato sunt indulgentiæ.

Indulgentiam vt quis cõsequatur oportet eum esse in gratia, vel saltem contritum.

32 Indulgentia vt valeant quatuor cõcurrere debent, & quæ.

Indulgentiæ quales à Papa, & quales ab episcopis concedantur.

33 Indulgentiæ procedunt de thesauro meritorum Christi, B. Virginis, & Sanctorum.

34 Indulgentias concedendi modi varij, nu. 35. 36. & 41.

Indulgentia de culpa cõcedi impropriè dicitur.

35 Indulgentia plenaria, plenior, & plenißima an idem sint.

36 Indulgentiæ limitatæ, videlicet, annorum quinque, & qualis sit, & quomodo intelligantur huiusmodi indul. num. seq.

Pœnæ quantitas extensiue, & intensiue consideratur.

38 Purgatorium duplex.

39 Pœnitentiæ quales olim & quales hodie, & qua ratione indulgentias concedit ecclesia.

40 Indulgentiæ tempus quomodo applicetur remissioni pœnæ.

41 Indulgentia septem annorum de pœnitentijs iniunctis duplici modo intelligitur.

42 Indulgentia septem annorum, & totidem quadragenarum quem habeat sensum.

43 Absolutio ab excommunicatione maiori lata vel iure pontificio, vel synodali vel etiam per sententiam hominis cui competat, nu. seq. & 47.

Episcopus

45 *Episcopus absoluere potest ab excommunicatione maiori, idē de eo cui incumbit iurisdictio sede vacante, nu. seq. secus de inferiore ab episcopo.*

47 *Casus, quibus absolutio fieri possit ab alio, quàm à iudice, qui sententiam tulit.*

48 *Fur ob furtum excommunicatus si parti satisfecerit in alia diœcesi ab alio episcopo potest absolui.*

49 *Capuanus ab excommunicatione in quam incidit Neapoli potest absolui à suo ordinario.*

50 *Papa à quacunque excommunicatione absoluit, & an sacerdos existens in peccato, vel excõmunicatus possit absoluere.*

51 *Episcopus vel eius vicarius ab omnibus casibus occultis præter hæresim absoluit.*

Occultum quid intelligatur.

52 *Absoluere à contentis in bulla cœnæ non potest episcopus etiam ex priuilegio nisi id in eo expressum sit.*

53 *Capitulum sede vacante eandem potestatem habere intelligitur quam habet episcopus.*

54 *Absoluendi facultatem quilibet habet in mortis articulo in omnibus casib. etiam bullæ in cœna domini, nu. 55. Cautio præstanda de restituendo aliena qualis esse debeat.*

56 *Sacerdos proprius siue parochus à minori excommunicatione potest absoluere.*

57 *Sacerdos simplex sine iurisdictione potest absoluere à venialibus.*

Quis ab excommunicatione absoluere potest, & de iubileo, Cap. xv.

1 QVando petitur † absolutio in foro exteriori, tunc etiam non sacerdos, qui habet in excommunicatum iurisdictionē, potest absoluere à vinculo excommunicationis, qua absolutione facta debet iste iterum à sacerdote in foro penitentiali absolui à culpa, Abb. in c. transmissam, de elect. & in c. ab excõmunicato nu. 16. de rescript. Sed quando prius petitur in foro animæ, tunc solis sacerdotibus est permissum, & non aliis, Syl. in verb. Absolutio. 1. not. 4. qđ restringendum est ad absolutionem iniun-
2 ctam cum peccatorũ absolutione: quia † ab excommunicatione sola absque peccatorũ absolutione quo ad conscientiæ forum etiã prima tonsura initiatus potest absoluere, Nau. c. 27. nu. 41. cum duob. seq. Circa quam absolutionē nota plures casus scitu dignos.

3 Primus est. Qui ex iubilei, † aut literarum Apostolicarum priuilegio possunt ab excõmunicatione & alijs peccatis absolui à quocunq; sacerdote per eum eligendo, etiam si hi casus sint huiusmodi, vt nullus præter Papam, aut episcopum possit ab eis absoluere, si quis huic sacerdoti confessario, qui poterat ab omnibus peccatis absoluere, & à censuris, ita peccata confiteatur, vt omittat per obliuionem ei confiteri peccatum aliquod, cuius absolutio sit reseruata, vel cui accesserit excommunicatio, & absolutionem generalem à peccatis, & censuris obtinuerit, absolutus omnino censetur ab excõmunicatione, & peccato illo, quod per obliuionē omiserat confiteri, & licet peccatum illud teneatur post cum in memoriã venerit, confiteri, poterit absolui à confessore simplici, etiam si non habeat potestatem absoluēdi à peccatis, & censuris reseruatis, ita Sylu. in verb. confessio 1. q. 19. Naua. in manu. c. 24. nu. 12. & in c. ita quorundam in vlt. gloss. de iud. Couar. in c. Alma. §. 11. nu. 12. & est cõmunis vt refert Antonucius in Cath. Neap. libro quinto, capitu. tertio, versi. postremo. Et ratio est, quia per prædictam iam desierunt esse peccata reseruata, nec amplius habent annexam censuram. Sed an idem dicēdum circa vota commutanda, dic, quòd nõ. Sed specialis commutatio requiritur. Vnde illa ab alio non habente facultatem obtineri non potest.

4 Secundus casus est, in iubileo † conceditur facultas absoluendi à quacunque censura excommunicationis, satisfacta parte, aliquis est excõmunicatus pro furto, vel alio debito, non est soluendo, quæritur an iste virtute Bullæ possit absolui? Respon. quòd iste, quamuis quo ad Deum sit absolutus,

eum non sit soluendo, tamen vigore Iubilei absolui non potest, ratio est, quia facultas non est amplior, quàm verba sonant, hoc est, vt nemo possit absolui nisi satisfacta parte. Item per huiusmodi priuilegium nemini conceditur licentia, & facultas ad reincidentiam, sic simpliciter. Et tamen qui modo non habet vnde soluat, licet tũc quo ad Deum non sit excommunicatus, recidit nihilominus quo ad ipsum quando habuit vnde solueret, vnde si per Iubileum absolueretur non recideret sine noua sententia, Sotus in 4. sent. dist. 22. q. 2. artic. 3. col. 4. hęc sententia probabilis est, sed magis probabilis mihi videtur contraria, vt intelligatur

5 sum. Pontificem velle eam tantum satisfactionem, quam ipse excommunicatus pręstare potest, ita quòd si non possit illã præstare quo ad rem, præbeat quo ad cautionem, Nauar. cap. 26. nu. 7. Si conferatur cum cap. 27. nu. 37. Non tamen debet in hoc discrimine poni confessarius, nisi probabilissimis indiciis conijciat, absolutionem nõ esse futuram impedimento, quo minus fiat satisfactio, esse vero futuram magno adiumento ad pœnitentis salutem.

6 Sed quid † si sum. Pontifex concedat facultatem absoluendi, nulla facta mentione satisfaciendi, tunc si confessarius absolueret absque præstita satisfactione vel quo ad rem, vel pignora, peccaret mortaliter, quia summus Pontifex videtur concedere quo ad formam iuris, & non videtur velle per huiusmodi cõcessionem velle inferre damnum aliquod. Vnde si confessarius ita ab excommunicatione absolueret, peccaret mortaliter, & absolutio esset irrita.

7 Episcopus vero, † qui sub pœna excommunicationis latæ sententiæ alicui præciperet vt iret ad processionẽ, vel quippiam aliquid faceret, & si contrauenerit, soluat tantum, si ille non fecit, potest inconsulto episcopo virtute Iubilei absolui, mulcta ẽt non soluta, quia iudex non est pars: sed tertius inter partes, Sotus in 4. sent. distin. 28. quęst. 1. art. 2. col. 5. neque etiam tenetur soluere iura iudicum, vt quamuis ille excommunicatus non absolueretur ab episcopo, nisi solueret tantum pro sententia sibi vel tabellioni, absolui nihilominus per Iubileum potest sine eorũ solutione, secus vero si condemnatus esset ad aliquam pœnam, qui quidem in illam consensit, quia tunc illa pœna transiuit in rem iudicatam, & tũc non potest virtute Iubilei relaxari, ibi Sot.

8 Tertius. Qui facultatem † habent virtute Iubilei eligendi sibi idoneum confessorem, possunt sibi eligere eos, quos voluerint, quamuis non sint ordinarij, curati, vel religiosi, qui expositi sunt per episcopum. Quo ad religiosos tamen, requiritur quod sint approbati à suo ordinario, & hęc est communis opinio, quam tenet Sylu. in verb. Confessor prima quæstione quinta, Nauar. capit. quarto, numero primo, Sotus distinctio. 18. quæstio. 4. artic. 3. versic. postremum dubium, & ratio secundum eum est, quia ad absolutionem requiritur potestas ordinis, & iurisdictionis, & quidem potestatem ordinis quicumq; sacerdos habet, & iurisdictionem ille, qui priuilegium contulit per electionem pœnitentis, qui ei confert. Præterea, quid est facultas alicui concessa eligendi confessarium, nisi per electionem facere confessorem, qui non erat confessor. Sicut cum eligitur episcopus, eligitur non ille, qui erat episcopus: sed qui non erat, eligitur in episcopum. Et

9 quamuis addatur, † idoneum. Additio illa duo sonat. Primum, vt non sit suspensus per censuram, aut nominatim sit excommunicatus. Secundum, vt eligat confessarium iuxta tenorem cap. quem pœnitet, de pœni. distin. 1. scientem ligare, & absoluere, nihilominus optio illi relinquitur: quia priuilegia non sunt coarctãda magis quam sonant. Quæ quidem propositio etiam in illis ampliatur, qui facultatem habent eligendi sibi confessarium vel à Papa, vt sunt omnes pralati. c. ne pro dilatione, de pœn. & remis. vel ab homine, vel à parochiali sacerdote, Sotus in 4. dist. 18. q. 4. art. 3.

10 Quartus. Confessarius, † qui virtute Iubilei potest absoluere pœnitentem ab omnibus casibus sedi Apostolicæ reseruatis, si absoluit excommunicatũ etiam damno secuto, & præmissa satisfactione, dicta absolutio non prodest excõmunicato in iudicia li foro, quo ad exteriores iudicis actus, nisi in literis Apostolicis dictum sit, quod ea ẽt in iudiciali foro vim obtineat, alias plurimum detrahetur authoritati iudicialis fori exterioris, si publicè excommunicatus, & denunciatus secrete per sacerdotem ab eo ad confessionem electum absolueretur, & ea is absolutione obtenta possit se ingerere diuinis, quasi in contemptum iudicis, qui eum excommunicauit, cum possit absolutus in foro pœnitẽtiali etiã peracta pęnitẽtia accusari, & puniri in foro exteriori,

glo.in c.de his de accusat. Cum prior examinatio fiat ad pœnitentiam, & satisfactionem diuinæ offensæ: posterior vero ad publicam vindictam, & Reipublicæ satisfactionem, capit. à nobis, lo 2. tit. nostro. Couar. in c. Alma mater. §.2.num.6.

11 Hinc infertur, † quod non tenentur alij cum excommunicato denunciato absoluto quo ad forum conscientiæ communicare, præsertim publicè, neque possunt et secrete, nisi probabiliter crederet eum esse absolutum, Nau.c.27.nu.273. in fi. Bene faciet ergo pœnitens curare, vt habeat confessarij testimonium, vel scripturā, vt ostendat se absolutum, & vt tollat scandalum.

12 Quintus. Confessarius † electus vi Iubilei concedentis facultatē absoluendi à quibuscunq; casib. & censuris etiam sedi Apostolicę reseruatis in Bulla cęnę Domini, nō potest absoluere pęnitentem hæreticū etiā magno cordis dolore crimen detestantem: nam commissio generalis absoluēdi ab excommunicatione minime comprehendit illam excommunicationem, cuius absolutionem verisimili coniectura ipse delegans nequaquam in specie commisisset, cap. in generali, de regul.iur. lib.6. tex. optimus ad præsentem quæstionem, in ca. frater noster, 16. quæst. 1. quod etiam procederet si commisisset ea, quæ speciale mandatum exigerent, cap. qui ad agendum, de procur. lib.6. Couar. qui supra, §.2.num.14. Nauar. capit. 27. nu.272. vers. decimoquinto. Aliter tamē habetur in praxi, de hæretico occulto incidente in excommunicationis censuram.

13 Sextus. Confessarius † facultatem habēs vigore Bullæ dispensandi à quibuslibet votis, & absoluendi à quibuscunque censuris, & pœnis, non potest dispensare super irregularitate, nisi in Bulla exprimatur, & ratio est, quia irregularitas non est censura, neque absolutio eius est necessaria ad peccatorum absolutionē, cum absolutio peccatorum recte fieri possit absque sublatione irregularitatis, Nauar. cap.27. num.194. & plenius, num.250. versic.9. Vbi etiam inquit, quòd ita se habet stylus curiæ, ob quæ verba non audeo discedere ab eius opinione, & Soto adhærere, in quarto senten. dist. vigesimasecunda, quęstio.3. artic. primo de interdicto, qui dicebat, quod poterat absoluere confessarius ab irregularitate ratione peccati contracta, vt est illius, qui excommunicatus ordines suscepit, vel ab episcopo excommunicato, non autem ab illa, quæ incurritur citra culpā, vt propter bigamiam, vel quando iudex suspendi fecit reum.

14 Septimus. Confessarius, † qui virtute indulgentię potest absoluere à quibuscunque censuris etiam in Bulla cęnæ reseruatis, potest etiam absoluere à casibus, & censuris episcopo reseruatis, quod quidem, & si iure niti non possit, argum. cap. ex tuarum, de auth. & vsu pall. & l. si domus. ff. de seru. vrb. præd. quatenus habent. Altero ex duobus impedimentis sublato, alterum non tolli. Tum etiam, quia in tali generalitate non comprehenditur Papam velle præiudicare potestati episcopi. Tum etiam, quia in dubio Papa non videtur habuisse intētionem contradicendi, Concilij Tridentini decretis, vbi in sess. 25. de refor. cap.18. habetur, quòd indistinctè debeant obseruari ipsi sacri canones, inter quos est, quòd episcopus habet potestatem reseruandi casus. Tamen ob illud singulare dictum Ioan. de Imol. in cap. ex frequētibus, de inst. relatum per Fel. in cap. pastoralis, §. 1. de of. ord. quem sequitur, Nauar. in cap. ita quorundam, num.25. de Iudæ. s. excommunicatum generaliter ab homine perinde posse absolui, ac alium excommunicatum à iure, cuius absolutio nemini est reseruata, tenemus posse confessarium etiam posse absoluere à censuris episcopalib. Tum etiam, quia videtur vsu indistinctè interpretatum, sublatā esse episcopalem reseruationem casuum sublata papali, Nauar. cap.27. nu.254.

15 Est tamen † obiter aduertendum discrimen inter Iubileum, & indulgentiam. Plus enim videtur se habere Iubileum, quàm indulgentia. Illud enim continet potestatem commutandi vota, & absoluendi à casibus reseruatis, & censuris; quæ quidem indulgentia non continet.

16 Octauus casus est. Confessarius † qui vigore Bullæ facultatem habet absoluendi à quibuslibet casibus papalibus, potest etiam absoluere à censuris Papæ reseruatis, ratio est, quia nullus est casus Papæ reseruatus, cui non sit annexa censura, Nauar. cap. vigesimoseptimo, nu.254.

17 Nonus. Papa concessit † indulgentiā iis, qui quarta, & sexta feria orationes faciunt cum eleemosynis, accidit, vt quis vno die tantum orauit, quantum tribus diebus tenebatur, vel vno solo die largitus est tantam eleemosynam, quanta facere tribus diebus sufficeret ad acquirendam. Quæritur,

tur, an iste indulgentiam consequatur, Respon. quòd non, nam cum concessio indulgentiæ strictè intelligenda sit, ideo seruanda est forma data ad ipsam acquirendam, vnde nisi adimpleatur totum, non acquiritur, vt colligitur in extr. clem. 6. quæ incipit vnigenitus. Tum etiam, quia tempus hic adiectum faciendi eleemosynas, & orationes tribus diebus, positum est, vt diutius, & pluries bene operaretur, vnde debet impleri in forma specifica.

18 Quare. † Parochi, & concionatores indulgentias pronuntiantes debent monere hæc in trib. dieb. & in ea expressis adimplenda esse, cum multi partim ob negligentiam, vel incogitantiam omittunt hæc vsque ad sabbathum. Verum excusarem eos, qui ob probabilem ignorantiam, vel obligationem, vel imprudentiã omittunt orare, vel eleemosynam elargiri vsque ad sabbathum, & tunc illas facerent maiores, quã illis tribus diebus: quia rem, quæ culpa caret in damnum venire non conuenit. cap. 2. de const. Et verisimile est Papam si de hoc casu interrogatus esset, ita pro sua maxima æquitate & pietate responsurum, Nauar. in Miscell. 28. de oratione.

19 Decimus. Datur indulgentia † plenaria suorum peccatorum omnibus, qui sunt vere pœnitentes, & confessi, dummodo die octauo Ianuarij visitauerint ecclesiã sancti Seuerini de Neap. Accidit, vt multi fideles confessi fuerint biduo ante festum sancti, die inquam Epiphaniæ Domini, & tunc tẽpore visitationis ecclesiæ sancti Seuerini, sunt in statu gratiæ, quæritur, an sufficiat ad assequendam indulgentiam se fuisse confiteantur. Respondeo quod sufficit illa prima confessio, & non sit iterata confessio necessaria, quamuis illam iterare vtile sit, & ratio est, quia ex quo iste, qui alias rite confessus est peccata sua, stat in statu gratiæ, ergo implet formam indulgentiæ, cum sit verè pœnitens, & ritè confessus, & per consequens consequitur effectum indulgentiæ, adimplens ea, quæ impleri mandatur. Vnde illud participium confessis, exponendum est. i. qui sunt, vel fuerunt cõfessi: vnde si fui confessus ante hanc indulgentiam, & perseueraui in statu gratiæ, est verum, ꝙ fui confessus, & per consequens proficit mihi indulgentia, ita Card. a Turrecr. in c. mensuram. §. in leuitico, nu. 81. de pœn. distin. 1.

20 Vndecimus. Aliquis † qui verè cõtritus, & cum firmo proposito faciendi Iubileũ, & omnia obseruandi ad id requisita, confessus fuit feria 2. omnia totius vitæ suæ peccata etiam reseruata, à quibus fuit absolutus à suo cõfessario vigore Iubilei, qui post quam ieiunauit feria 4. non amplius illud perfecit, nec feria 6. nec sabbatho, sed nec eleemosynas largitus est, neq; die dominico communicauit. Quæritur, an confessio reseruatorum, & absolutio impẽsa valeat, ita vt non obligetur illa amplius confiteri? Responderũt quidam, quòd non. Cum non perfecerit opus, quod cœpit. Hinc vulgo dicitur. Melius est non incipere, quàm ab incepto turpiter desistere. Et alibi. Non qui inceperit, sed qui perseuerauerit, hic saluus erit. Alij aiunt hunc fuisse sub conditione absolutum, si Iubilei præceptum adimpleuerit. Vnde cum conditio purificata non fuerit, videtur hunc non fuisse absolutum.

21 At hoc non placet. Non enim † absolutio conditionalis esse debet: sed pura. Respon. igitur affirmatiuè, quòd iste si animo suscipiendi Iubileum bona fide confessus est, & absolutus ab omnibus casibus, & censuris, si tamen postea, vel ex negligentia, vel malitia, aut infirmitate noluit perficere, remanet absolutus. Ratio est, quia ex quo qs legitime confessus est sua peccata, & absolutus est, non tenetur ea iterum confiteri nullo iure, nec diuino, nec naturali, nec canonico, imo nulla lege humana posset constitui, vt quis absque suo consensu obligetur bis ad confitendum peccata sua, vt inquit D. Tho. in 4. sent. dist. 17. ita concludit post longam disputationem, Nauar. in miscel. de oratione, 19.

22 Duodecima. Operarius, † qui operãdo nõ potuit ieiunare trib. dieb. in bulla Iubilei præscriptis, sed cætera omnia adimpleuit, quæsiuit indulgentiã, si propter iustam necessitatem alendi se, & suam familiã omisit ieiunare, dũmodo ea adimpleuerit, in quæ confessarius illa ieiunia commutauerit: ratio est, quia fortius est, aut æquè obligat quem ad ieiunandum præceptũ ecclesiæ, ac Bulla Iubilei. sed operarius ob iustã necessitatẽ excusatur à ieiunio ecclesiæ, ergo et à ieiuniis Iubilei: Nau in Manu. cap. 21. nu. 16.

23 Tertiusdecimus. Publicatur † indulgẽtia plenaria die dominico cunctis, qui ꝓxima hebdomada ieiunauerint, eleemosynas erogauerint, & orauerint, & tandẽ octaua die sacrosanctã Eucharistiã sumpserint. Quæritur si quis feria 4. 5. & 6. in peccato ieiunauerit, orauerit, & fecerit eleemosynã, tan-

dem die dominica cōfitetur,& suscipit sacramentū, an indulgentiam consequatur, Resp.ꝙ sic, ita Sot. in 4.sent.dist.21.q.2.art. 3.col.4.in fi. & ita est in praxi, vide ēt Syl. in verbo,indulgētia,quæst.10.vers. nonum.

24 Quartusdecimus.Cōsequitur † indulgentiā is, qui eleemosynas elargiri non pōt ob impotētiam, si cætera alia adimpleuerit:ēt si à confessario cōmutatio nō fiat, qđ secus est ī ieiuniis,Nau.in Miscel.de oratione,60.

25 Quintusdecimus.Qui † cætera requisita in Iubileis, præterquam ꝙ non interfuit in processionibus per bullam iussis consequitur fructum Iubilei, quia illa iussio sum. Pontificis non est iussio sed hortatio, quæ non inducit præceptum:sed consilium,Nauar. qui supra, in fine.

26 Sextusdecimus.Datur indulgentia faciētibus certū quid, puta visitantibus certam ecclesiam, si determinatur tempus, puta à vespera vsq; ad vesperam, vel vsque ad tale tempus,secundum D.Th.intelligitur facientibus semel tantū:sed si sit perpetua,intelligitur toties,quoties, sicut ī ecclesia B.Petri Romę est indulgentia perennis decē dierū. Cōsentit Io.Cald.allegans tex.in c.1.de fil. presb.lib.6.c.nō potest,de præb. lib.6. & ita est in vsu & cō. hanc opinionem,D.Th.approbant Doct.in c.fi. de poe.& remis. lib.6.

27 Decimusseptimus. Datur † facultas per Iubileum confessariis absoluendi ab horis male recitatis, non per hoc videtur facultas illa extendi debere,vt quis non obligetur ad restitutionem fructuum:sed tantum absoluendi à peccato malæ recitationis, Nau.cap.21. num.26. versic.45.

28 Decimusoctauus.Facultas † illa absoluēdi ampla à quibuscunq; peccatis,& cōmutādi vota data vigore Iubilei,& si ad prædicta illa extendatur, quæ quisq; post Bullā cōmisit,vt no.D.Card.in c.cum haberet de eo,qui dux.in matr.quam poll. quem sequitur Propos.Alexand.3. col. ver. & ideo infertur.non tamen extenditur ad vota, quæ quis post Bullā cōmisit:sed tm̄ quę ante illā: Sot. de iust.& iu.lib.7.quæst.5.artic.3.col.4.

Decimusnonus tractandum est aliquid de indulgentiis, de quibus latissimè loquitur glo. in extr. com. de poeni. & remis. & primò indulgentiæ quare fuerint inuentæ: Respon. pro euidenti declaratione huius

29 quæstionis,quòd † in peccato sunt duo culpa,qua offenditur Deus,& pœna, quæ debetur pro culpa, vt supra in primo lib. cap. decimoseptimo, diximus; culpa remittitur in contritione,quę est cum proposito confitendi, & satisfaciendi,vt per Ps.31. Confitebor aduersum me in iustitiam meā Domino: & tu remisisti impietatem peccati mei. Sed quamuis Deus remittat culpam per contritionem, tamen requiritur cōfessio, vt ipse confessarius absoluat pœnitentem ab illa pœna æterna, quæ virtute contritionis fuit commutata in temporalem. Nam si decederet sine confessione nō contempta tamen: sed præuenta, iret ad purgatorium,cuius pœna, vt dicit Aug.in cap. nullus,de pœn.distin.7. est maxima.

30 Quando ergo † pœnitens confitetur,sacerdos absoluit illum de hac pœna in clanium virtute, cui ipse se subiicit in confessione. Vnde quando semel confitetur quis, dimittitur ei aliquod de pœna huiusmodi, & pariter quando iterum, & posset toties confiteri, quòd tota sibi dimitteretur.

31 Inuenerunt autem † successores Apostolorum alium modū remissionis huius pœnæ, scilicet, beneficia indulgentiarum,quæ existenti in charitate tantum valent,quantum sonant, & quantum pronunciantur. Hinc recitantes coronas,vbi adest vnus calculus benedictus,vel plures, debent esse in gratia saltem,contriti, vt indulgentiā consequantur. Idemque est de visitantibus ecclesiam cui concessa est indulgentia, & de ascriptis in aliqua confraternitate, quia in eo actu, quando ascribuntur debent esse in gratia,vt effectū indulgentiæ cōsequantur

32 Hæ vero indulgentiæ † non valent, nisi quatuor concurrant. Primum authoritas in concedente, idoneitas in recipiente, pietas in fine, vtilitas in opere.

Primo igitur requiritur authoritas in cōcedente, quæ principaliter residet in sum. Pontifice, secundario in Episcopis, & Archiepiscopis. Et ideo Papa potest in toto terrarum orbe dare indulgentias. Archiepiscopi vero,& episcopi tātum in suis diœcesibus,capit.quod autem, cap. cum ex eo. cap.nostro,de pœn.& remis.Item sum.Pōtifex potest concedere indulgentias plenarias,& limitatas,Archiepiscopi vero tātum dierum,40. d.cap.cum ex eo.

Secundo requiritur idoneitas in recipiēte. i. vt sit in statu charitatis, qui illas vult consequi,idest,vt sit verè pœnitens, & confessus,facit tex.in c.pastoralis,in fi.de appel.

Tertio requiritur pietas,in fi. idest, honor Dei, & exaltatio fidei, idest, vt Deus glorificetur, & fides exaltetur catholica.

Quarto vtilitas in opere, idest, quòd opus, quod pro indulgentia imponitur, sit vtile, & ordinabile ad finem prædictum, vt per hoc Deus honoretur, & fides exaltetur catholica. Item oportet, vt opus adimpleatur in forma specifica. Ita D. Thom. quodli. 2. art. 16. & in Opuscul. super Pater noster, in 5. petitione.

33 Hæ † vero indulgentiæ procedunt de thesauro ecclesiæ. Vnde sciendum est, quòd pro ecclesia sua sanguinē suum fudit in sua sacratissima passione, quæ quidem passio Christi excessiua fuit, vnde & excessus vocatur in Luca, vbi in trāsfiguratione loquebantur de excessu. Vnica enim gutta sanguinis tam pretiosi suffecisset pro redemptione totius mundi. Iste igitur Christi sanguis, & multa alia, quæ fecit, & sustinuit, quorum æstimatio est infiniti valoris, propter dignitatem personæ. Vnde dicitur Sap. 8. quòd infinitus est in illa thesaurus hominibus. Similiter etiam omnes alij sancti intentionem habuerunt in his, quæ passi sunt, & fecerunt propter Deum, vt hoc esset non solum ad suorum vtilitatem, sed etiam totius ecclesiæ. Vnde sum. Pontifex, & ille, quibus ipse committit, possunt huiusmodi merita, videlicet Christi, & Beatę Mariæ, ac sanctorum, vbi necesse est, dispensare.

Vigesimus. Sciendum est secundum Sotum in 4. sentent. distinct. 21. quæst. 2. art. 1.

34 quòd varij † sunt modi indulgentias concedendi quorum primus est, concedimus indulgentiam de culpa, & pœna, quod proprie non est verum: quia solus Deus authoritatiue culpas remittit, iux. illud Isai. Ego solus deleo iniquitates tuas per memetipsum. Sed ideo sic dicitur, quia ibi remittitur culpa à Deo per contritionē, quę prȩexigitur, & pœna à Papa per indulgentiam, quæ subsequitur, Sylu. in verb. indulgentia, q. 10. versic. 1. in fi.

35 Secundus modus est. Concedimus † indulgentiam plenariam, pleniorem, & plenissimam. Quidam percunctantes quid sibi ista verba velint, dicunt, quòd plenaria indulgentia intelligitur de pęnis peccatorum mortalium remissorum. Plenior vero de ipsis, vna cum culpis venialium. Sed plenissima de absolutione ab omni pœna, & veniali culpa. Tu vero dic quod non est maior indulgentia plenissima, quàm plenaria, sed indulgentiarum concionatores exagerationis gratia illam gradationem inuenerunt positiui, comparatiui, & superlatiui, instar illius sæpè, sæpius, & sæpissimè.

36 Tertius est. † Concedimus indulgentiam annorum quinque, vel septem visitantibus talem ecclesiam, & sic limitatam. Vt videre est in visitationibus martyrum. Ideo stationis nomen remansit à standi actu. Et hęc indulgentia limitata remittit partem pœnæ, vt plenaria totam, argum. l. quæ de tota, ff. de rei vendica.

37 Sed hic † dubium est, qualiter intelligantur huiusmodi indulgentiæ 40. dierum: aut annorum quinque, vel septem, aut 100. &c. Ad euidentiam huius quæstionis notanda sunt duo.

Primum, quod quantitas pœnæ considerari potest extensiuè, & intensiue. Quantitas extensiua est illa, quæ mensuratur iuxta diuturnitatem temporis. Intensiua vero iuxta acerbitatem pœnæ. Exemplum, datur febris Ephimera, & chatarralis, prima excellit secundam, quia & si minus durat idest per 24. horas, tamen est magis intensa idest acerba. Secunda excellit primam, ratione extensionis, quia durat per tres, aut quatuor dies, non tamen ita affligit corpus.

38 Modo, purgatorium † duplex est, huius mundi, & post hanc vitam. pœna purgatorij huius seculi maior est illius ratione extensionis, quia plus durat. Illius autem purgatorij pœna quælibet minima est maior quibuscunque pœnis huius mundi, ratione intensionis, D. Thom. 3. par. sum. q. 46. art. 6. vers. tertium, & in 4. dist. 20. art. 1. q. 3. secundum, de pœni. dist. 6. c. fi.

39 Secundum. De iure antiquo pro † quolibet peccato debetur pœnitentia septem annorum quamuis hodie sint omnes arbitrariæ, cap. Deus, qui, de pęn. & re. sed quia pœnitentes quandoque nec pœnam arbitrariam perficiebant, ideo pia mater ecclesia ordinauit concedere indulgentias, quæ supplerent pœnis debitis pro peccatis commissis, vt per Sotum in 4. senten. distin. 21. q. 1. art. 3. His suppositis, quando conceditur

40 indulgētia † limitata annorum septem, intelligitur vt sint remissæ tot pœnæ, quot in septem annis ille deberet pati, & quando centum annorū indulgentiæ conceduntur, intelligitur proportionatè huius vitę annis, vt scilicet anni, in quibus deberet ille in hoc mundo pœnam pati extensiuè, qui forte essent ducentum anni, cum nō posit tantum viuere, & deberet pati in purgatorio, qui omnes remittuntur per Indulgentias, hinc

inquit Sotus, qui supra q.2.art.1.quòd nemo in purgatorio fuit vnquam viginti annis, imo forte nec decem, ne paucioribus dicamus. Quare inane esset centum annos purgatorij remittere, cum, in Indulgentijs quādoque habeantur mille & multo plures.

Quartus modus est. Concedimus indul-
41 gentiam † septem annorum de pœnitentijs iniunctis. De hac pœnitentia loquitur tex.in cap.cum ex eo de pen.& remis.in cle. Si dominum de reliq. & vener.sanct. Hoc autem dupliciter intelligi potest. primo vt si cōfessarius dederit pœnitentiam septem annorum, si adest totidem annorum indulgentia, potest illam pœnitens consequi in compensationem pœnitentiæ iniunctæ à sacerdote.& illa satisfaciet. Quamuis consulendum sit acquirentibus indulgentias; ne propter hoc dimittant pœnitentias iniunctas, præcipuè, quia quandoque sunt plurimum debitoris, quàm credunt. Tum etiam quia opera satisfactionis sunt præseruatiua à peccatis futuris, D.Thom.in 4.senten.dist. 20.art.3.quæst.2.secundum, & quodl. 2. art. 16.vel secundo dicitur de pœnitentijs iniūctis, scilicet, & iniungendis, siue per sacros canones scriptos, siue per confessarios.

42 Vltimus modus est. Concedimus † septē annos, & totidem quadragenas: hoc autem potest intelligi totidem quadragenarum, idest, vt perinde valeat hæc indulgentia, ac si ieiunasset totidem quadragesimis, quod est tempus pœnitentiæ. Et propterea in Lateranensi Concilio limitata est facultas episcopis concedendi indulgentias tātum dierum quadraginta, d.c.cum eo, Sotus, qui supra dist.21.q.2. art.1.

Sed vt reuertamur ad materiam, à qua digressi sumus, idest, ad absolutionē ab excommunicatione maiori.

43 Sciendum † est, quòd ab excommunicatione maiori lata ipso iure pontificio, aut Synodali, si est reseruata, ille absoluere poterit, cui constitutio eam reseruauit., sed si ius ipsum nulli absolutionem reseruauerit tunc episcopus absoluere poterit, tex.est celebris, in cap.nuper, tit. nostro, & ibi Abb. nu.5.& 6.& in c.monachi, eo.tit.dicit esse communem, atque ita se habet communis praxis, vt refert Couar.§.12.nu.5.versic. contrarium, per glossam com.acceptam in c. 2.de pœni.& remiss.lib.6.

44 Et † procedit etiam hæc opinio in excōmunicatione per sententiam hominis latā, idest iudicis, quæ generalis est (puta) Quicunque incestum fecerit, sit excommunicatus, etenim absolutio poterit per episcopū dari, si non fuerit alteri ipsa absolutio reseruata. Quod quidem etiam procedit si sentētia lata esset per Romanum pontificem, cuius ratio est, quia cum generalis sit, in plurimis æquipollet canoni, & quamuis glo.vltima in cap.ex frequentibus, de instit.senserit contrarium, quasi velit absolutionem in hoc casu dari non posse ab episcopo, nisi specialiter sit illi permissa, tamen illa minime obstat, quia illa procedit, quando excōmunicatio lata est ab homine, & confirmata per Papam, nam ab illa episcopus absoluere non potest, nec quiuis alius, quàm ipse excommunicator. ita Couar.§.12.nu.4. concordat opinionem illius glossæ, quæ videbatur contraria.

45 Vnde regula † communis adeo vera est quando tantum episcopus absoluere possit ab excommunicatione iuris minime absolutionem reseruantis, quod proprius sacerdos curam animarum habens nequaquam valeat hanc absolutionem impendere, sicut glos. com. recepta in cap.2.de pœni. & remiss.lib.6. Cuius ratio est, quia absolutio excommunicationis ad iurisdictionem fori exterioris pertinet, quam sacerdos curā animarum habens nequaquam exercere potest, cum ea careat omnino, Couar.qui supra, nu.5.contra Nauar.cap. 27. nu. 39. Nec etiam episcopo inferior, qui haberet iura episcopalia, Abb.in c.monachi, & c.de monialibus titu. nostro. posset tamen sacerdos absoluere de mandato episcopi, Fel.in cap. at si clerici.§.1.de adul.

Sed non solum episcopus ab excommu-
46 nicatione † maiori absoluere poterit, sed etiam ille, ad quem pertinet iurisdictio sede vacante, cap.vni.de maiori. & obed.lib. 6. Competit etiam talis absolutio prælatis exemptis quo ad subditos suos in omni casu, quo conditor canonis illam sibi non reseruauit, & pariter prælatis non exemptis, vt est Abbas, & Archipresbyter, Syl.in verb. Absolutio 1.nu. 4.

47 Ab excommunicatione † vero ab homine lata idem ipse iudex, qui eam tulit, potest absoluere: ratio est quia eiusdem est potestatis ligare, & soluere, & hoc procedit ex potestate ordinaria: nam posset dari casus, vbi sententia lata esset à iudice, & tamē non iudici tantum esset absolutio reseruata. Francus in c.Romana.§.caueant, ti.nostro, lib.6. Præterea eius successor saltem in onere pos-

re posset absoluere ab excommunicatione prædecessoris, cap. si episcopus 11. quæst. 3. Nec non eius superior absoluere valeret, quando superioris, & iudicis partes posset exercere; hinc Archiepiscopus absoluere poterit subditos suffraganeorum in casibus, in quibus iurisdictionem propriam exercere potest, verbi gratia quia ad eum fit recursus per nouam causæ cognitionem, cap. venerabilibus, tit. nostro lib. 6. Ac denique ipse Papa de plenitudine potestatis facta satisfactione id poterit, sicut in plenarijs Iubileis id concedere solet, vt supra diximus.

48 Atsi excommunicatio † lata est per sententiam hominis, quæ generalis est, (puta) Quicunque furtum fecerit, sit excommunicatus, si ille, qui commisit furtum, & incidit in excommunicationem, & postea reperit se in aliqua diœcesi, & satisfaciat parti, soluit, verbi gratia furtum, restituit instrumenta, vel scripturas, propter quod fuerat excōmunicatus, poterit absolui ab episcopo alterius diœcesis, secus si lis fuisset contestata inter partes in tribunali proprij iudicis tūc enim per ipsum debet, & per pontificem lis peragi; Sotus in 4. senten. distin. 22. quæst. 2. art. 3. col. 5. Ioan. And. in cap. graue, de præben. & in cap. pastoralis. §. præterea, de offi. ord. quicquid contrarium asserat, Caiet. in verb. absolutio excommunicationis, cap. 2.

49 Sed an † ciuis Capuanus, qui dum Neap. incurrit in excommunicationem latam ab Archiepiscopo Neapolitano propter crimen manifestum, & publicum, & postea Capuam redit, possit absolui per suum ordinarium, respondit Sylu. in verb. confessor. 1. nu. 11. quod regulariter potest absoluere, ita etiam inquit in verb. Absolutio. 1. nu. 7. Nauar. cap. 27. nu. 255. nisi Archiepiscopus eam sibi reseruauerit, vel ratione satisfactionis, vel scandali vitandi, & non ratione absolutionis, Sylu. in verb. confessor.

50 Postremo notandæ † sunt quatuor generales regulæ circa excōmunicationem maiorem. Prima. A quacunque excommunicatione absoluit Papa. Secunda sacerdos quantumcunque sit mortali crimine etiam publico affectus, potest ab excommunicatione absoluere, licet peccet, quod procedit, etiam si existeret in excommunicatione minori, cap. duobus, tit. nostro, secus tamen esset de sacerdote excōmunicato denunciato, vel notorio clerici percussore, vel hæretico. Turrecre. late. cap. 1. 23. q. 1.

51 Tertio. Episcopus † vel eius vicarius in quibuscunque casibus occultis præter causam hęretici absoluere potest, vt habetur in Conc. Trid. sess. 24. de refor. cap. liceat. Occultum hic intelligo non id, quod distinguitur contra probabile, vt est illud, quod probari non potest, & iudicio Dei relinquitur, 32. distin. cap. erubescant, facit tex. in l. duo sunt Titij. ff. de testa. tu. quia secretorum cognitor est Deus, & iudex, 11. quæst. 5. c. consuluisti, 24. q. 3. c. Deus. Quin neque id, quod aliqua tergiuersatione celari potest, licet aliqui sciant, sed illud, quod processit quidē in actu, sed nondum factum est publicum, tametsi probabile est per paucos, vel duos, aut tres, vel etiam quinque, antequam iudicialiter sit discussum. Dicitur enim secretū factum coram quinque, de pœnit. distin. 5. c. quis aliquando, §. hæc ergo secreta, glo. singul. in cap. manifesta, 2. quæst. 1. quod quidē secretum dicitur pœnæ occultum, Anton. Burg. in cap. vestra, nu. 30. de cohab. cler. vel muli. Sylu. in verbo, occultum. Igitur si mēte tantum esset retentum, ex illo nunquàm vllus incideret in excommunicationem verbi gratia, de hæresi omnino mente retenta.

Insuper neque in casibus in Bulla cęnæ

52 † Domini contentis potest episcopus absoluere, vt supra diximus in primo lib. de potest. confess. Etiam si habuerit per priuilegia, vt possit absoluere ab omnibus excōmunicationibus papalibus: nam stylus Romanæ Curiæ est, vt nunquàm intelligantur concessæ absolutiones ab excommunicationibus in Bulla cęnæ: nisi de eis expressa mentio fiat, quod si aliter fiat, esset irrita absolutio, & absoluens esset ligatus maiori excōicatione, nisi excusaret ignorantia.

53 Et quod diximus † de potestate Episcopi, idem dicendum est de capitulo sede vacante. Potest enim absoluere ab omni excommunicatione, à qua ipse episcopus poterat cap. vnico, de maiorita. & obedientia, lib. 6. Quod intellige, vt non solum procedat in cap. ecclesiæ cathedralis, sed etiam in cap. ecclesiæ inferioris vacāte sede per mortem prælati, ita tandem concludit Franc. in d. cap. vnico.

54 Quarta regula. In mortis articulo † in omnibus casibus quilibet facultatem habet absoluendi, sed cum moderamine, vt excōmunicatus prius satisfaciat quo ad rem, vel saltem præstet cautionem sufficientem, iuxta glo. pen. in clem. 1. §. verum, de hæret. & ibi Card. q. 4. & Fel. in c. pastoralis. §. præterea,

rea,

rea, de offi.ord. quamuis Imola contrarium afferat, cautio tamen debet esse sufficiens cum pignore, vel fideiussore, l. si ex mandato Titij. §. fin. ff. manda. l. 4. §. adijci. ff. de fideicom. libert. glo. in cap. 1. de dolo & contuma. lib. 6. Si eam dare potest, alioquin det saltem quam potest iuratoriam. Quinimo qui potest satisfacere ante mortem, sed non commode, idest, non nisi notabiliter vilius vendendo bona sua, si potest differri absque magno damno alieno, nõ tenetur ad aliud, quàm ad dandam cautionem sufficientem, quòd satisfaciet primo quoque tempore, Nauar. cap. 21. nu. 41. & 48. vbi inquit ita esse intelligenda omnia iura loquentia de satisfactione facienda ante absolutionem mortis articulo.

55 Et hæc conclusio, † scilicet posse impendi absolutionem in mortis articulo, procedit etiam in casibus habentibus annexam excommunicationem in Bulla cœnæ Domini, vt diximus supra in primo lib. de potest. confess. Verum si dicta absolutio in articulo mortis à iudice seculari fieret, non esset vera absolutio. Vnde si infirmus conualesceret, deberet iterum absolui, attamen si decederet posset post mortem absolui: quia hoc reputaretur euidens contritionis signũ. Abb. & Fely. in c. à nobis, lo secundo, tit. nostro, Turrecr. in c. quem pœnitet, de pœn. distinct. 1.

56 Minori † vero excommunicatione communis est opinio, quam refert Couar. in §. 12. num. 6. quòd quilibet sacerdos proprius, siue parochianus, qui iurisdictione pollet administrandi sacramenta, absoluere potest, tex. est in cap. nuper, tit. nostro, Sylu. in verb. absolutio. 1. nu. 3. Sotus in 4. senten. dist. 22. quæst. 2. art. 3. col. 2. Non autem alius, qui non est proprius sacerdos, nam quamuis
57 † simplex sacerdos absque vlla iurisdictione possit absoluere à venialibus, non tamen ex hoc sequitur, quòd possit absoluere ab excommunicatione minori: ratio est, quia excommunicatio minor est censura, quæ incurritur à iure, censura vero est actus iurisdictionis, ac perinde non potest ab eo fieri absolutio, qui iurisdictione caret, ita est communis opinio contra Nauar. in manua. cap. 27. nu. 25.

SVMMARIVM.

1 *Exempti à nullo absolui possunt etiam superiore impedito. Subditos in aliena diœcesi, & etiam non subditos, in sua delinquentes potest iudex absoluere.*

2 *Ordinarius potest subditum absoluere in aliena diœcesi, quoad forum pœnitentiæ.*

3 *Absolui potest quis ab excommunica. per procuratorem, per epistolam per salutationem Papæ: & etiam inuitus.*

4 *Inuitus quare ab excommunicatione tantum, & non à peccato absoluatur.*

5 *Beneficium inuito quo casu dari possit, contra regu. l. inuito. ff. de reg. iur.*

6 *Mortuus absolui potest ab excommunicatione, & quid prosit hæc absolutio.*

7 *Causæ falsæ expressio, vel etiam occultatio alicuius causæ in absolutione, an inualidet absolutionem.*

8 *Absolutio vnica omnes excõmunicationes, quibus tenetur penitẽs, tollit.*

Circa quæ se extendat potestas absolutionis. Cap. XVI.

1 Bsoluere nullus † potest exemptos, quamuis volentes etiam eorum superiore impedito, Abb. in c. monachi, tit. nostro. Attamen nõ subditos in alieno territorio delinquentes potest iudex illius territorij absoluere, quia sortiuntur forum ratione delicti, & multo fortius subditos, qui in alieno territorio deliquerunt. faciunt quæ habẽtur in c. A nobis 1. tit. nostro: illum etiã, qui fuit alterius diœcesis, & alibi deliquit, si postea ad aliã diœcesim puta Salamantiã se transferat, poterit quilibet iudex Salamãtinus illũ absoluere, Syl. in verb. Absolutio. 1. nu. 11. quod intelligendũ est satisfacto parti prius, c. cũ desideres ti. nostro.

2 Sed ipse † ordinarius si absens est à sua diœcesi, potest etiã absoluere in aliena suum subdi-

subditum quo ad forum pœnitentiæ. Sylu. qui supra in prin. secus verò quo ad forum fori, vbi nisi causæ cognitio non requireretur, vt per Doct. in cap. nulli, de offic. deleg.

3 Sed dubium est, vtrũ possit † absolui subditus per procuratorem: dic quod sic. vt etiã supra diximus in 1. lib. de pote. confess. per epistolam etiam potest absens absolui, glo. & Abb. in cap. Apostolicę, de cleric. excom. mini. Quin etiam per salutationem Papæ dicitur quis absolutus, si Papa ita se velle expresserit, Zabarel. in clem. si Papa, de sent. excommu. Imo etiam inuitus potest ab excommunicatione absolui, quamuis à vinculo tunc absoluatur, & non à peccato, Abb. remissiue in c. transmissam, de elect. in prin. Sotus in 4 sent. distin. 22. quæst. 2. art. 2. Abb. in cap. Ab excommunicato, de rescrip. &

4 ratio † diuersitatis, quare ab excommunicatione absoluatur, & non à peccato est, quia sicut homo voluntarie peccat, ita quoque voluntarie à peccatorum nexibus liberari debet. Quod secus dicimus in absolutione à pœnis, & censuris. quia vt inuitus pœnis Anathematis subijcitur, ita quoque inuitus ab ipsius vinculis liberari potest.

5 Et nec obstat iuris regula, † quod inuito beneficium non datur, l. inuito ff. de regul. iur. quia illud intelligitur quãdo de interesse pecuniario agitur, secus vbi de salute animæ, & corporis, quia eo casu inuito beneficium conferri potest, cap. nouit, de iudic. c. qui emendat, distin. 45. cap. ipsam pietas, 23. quæst. 3. Nec mirum, quia vt membrorum suorum nemo dominus existit, l. liber homo, ff. ad legẽ Aquiliã: ita nec animæ, cuius Deus vita est, c. resuscitatus, de pœn. distin. 1. ita elegãter limitat Cagnolus in d. l. inuito.

6 Mortuus quoque absolui † potest, modo signa contritionis ostenderit, cap. à nobis, lo secondo, tit. nostro, quæ absolutio prodest quo ad multa. Primo vt ecclesiæ constet de absolutione, Secundo, vt admittatur ecclesiasticæ sepulturæ. Tertio, vt ecclesia possit suffragia impartiri.

7 Qui etiam falsam † causam expresserit, si absoluatur, nulla est in foro Dei, cap. officij, cap. cum pro causa, tit. nostro gloss. com. recepta, in cap. ex parte, de offic. ordina. nisi iudex habeat omnino voluntatem absoluendi, etiam si dicta causa expressa fuisset falsa Abbas in cap. ex parte, num. 5. de offic. ord. Sylu. in verbo, absolutio, in fin. Verum qui in impetratione absolutionis aliquam causam tacuit, nõ censetur absolutus, Abb. in d. cap. ex parte, num. 3. cuius opinio vera est, quando causa tacita fuit æquè principalis ad excommunicandum, alioquin valeret absolutio, Abb. in cap. cum pro causa, tit. nostro.

8 Sed qui † potest excommunicatum ab omnibus excommunicationibus absoluere, vnica tantum absolutione omnes tollit, etiam si non sint omnes expressæ quando scientiam habens omnium excommunicationum indefinitè excommunicatum absoluerit, & hoc sane ex ipsius absoluentis mente præsumpta, quæ quidem mens colligi poterit, si dixerit. Absoluo te ab excommunicatione, & ab omnibus alijs, quarum non memineris, nec memoriam habes, Couar. in c. Alma. §. 11. col. 4.

SVMMARIVM.

1 *Absolutio ab anathemate, & à minori excommunicatione qualis sit.*

2 *Absolutio à maiori excommunicatione multa requirit: & primum, iuramentum standi mandatis ecclesiæ in quibus casibus sit necessarium, nu. seq.*

4 *Promissio parendi mandatis ecclesiæ quid importet, et quam vim habeat.*

5 *Excommunicatum propter iniuriam, vel damnum illatum ante absolutionem satisfacere oportet, & quid si non est soluendo, & in dubio an dãnum sit ex iniuria: & quid si certũ, & in articulo mortis, nu. seq.*

7 *Solemnitas seruanda in absolutione à maiore excommunicatione, quæ.*

8 *Absolutionis forma in maiori excommunicatione, quæ dicitur solemnis, qualis sit.*

9 *Absolutio simplex quomodo fiat.*

10 *Iurisdictionem habẽs ex delegatione, vel ex priuilegio perpetuo potest alteri absolutionem delegare.*

Absolutionis simplex ministerium, & à delegato ordinarij & à subdelegato Papæ delegari potest.

De

De forma absolutionis. Cap. XVII.

1

AB Anathemate † qui vult absoluere, illam debet seruare formã, quæ habetur in cap. cum aliquis. 11. quæst. 3. Sed qui vult à minori excommunicatione absoluere, aliud non debet exigere ab absoluendo, nisi promissionem de obediendo ecclesiæ, Sotus in 4. senten. distin. 32. quæst. 2. art. 3. col. 4. non tamen requiritur iuramentum, cap. nuper tit. nostro Sylu. in verb. absolutio 3. nu. 5. Host. in sum. tit. nostro.

2 Sed † in absolutione à maiori excommunicatione multa sunt seruanda, primum iuramentum de stando mandatis ecclesię, c. ea noscitur, cap. de cætero tit. nostro. Si tamen omittitur valet absolutio secundum communem opinionem Abba. in d. cap. de cætero: & ratio est, quia iuramentũ non est forma, sed potius admittitur, ne de cætero talia excommunicatus facere præsumat, d. cap. ea noscitur. Quinimò si excommunicatus habetur suspectus, quòd iuramẽtum forsan non seruaret, exigi non debet.

3 In † quibusdam tamẽ criminibus necessarium est illud verbi gratia in crimine hæresis, Apostasiæ à fide, homicidij sacerdotis, veneficij, & huiusmodi. Nam in ijs casibus debet exigi iuramentum amplius non incidendi in illis. In aliis autem leuioribus secundũ omnes Doctores satis est promissio obediendi mandatis ecclesiæ.

4 Per promissionem † vero intelligere nõ debemus promissionem factam Deo, aut confessario tanquàm vicario Christi, quia tunc esset votum, quod iuxta D. Thom. 22. quæst. 88. art. 8. magis obligat, quàm iuramẽtum, sed per promissionem intelligendum est firmum propositum parendi mandatis ecclesiæ.

5 Secundum si † est excommunicatus per iniuriam, aut damnum illatum, debet satisfacere læso, cap. cum pro causa tit. nostro, antequam per confessarium absoluatur, siue is, qui damno, aut iniuria est affectus sciat quis sit damni, vel iniuriæ illator, siue nesciat, Nauar. cap. 26. nu. 7. in fi. Quæ quidem satisfactio debet fieri eo modo, quo potest. Nam si non esset soluendo, præbeat quàm primum cautionem idoneam idest pignora, vel si illa dare nequeat, fideiussionem, quod si nec hanc iuret, quàm primum se saltem satisfacturum, iuxta Caie. in verb. absolutio excommunicationis. cap. 1. Nauar. cap. 26. nu. 7. in fi. per tex. in cap. venerabilibus titu. nostro, lib. 6. Quod si talem diligentiã confessarius nõ exhibeat, sciat se peccasse mortaliter, ibi Nauar. vide gl. Ioan. 22. in extr. 1. de elect. verb. minime.

6 Quod si † de iniuria, dãnove illato probabile sit dubium, an ex iniuria damnum sit illatum, nec ne, sufficit cautio idonea postea satisfaciendi, Sylu. in verb. absolutio 3. nume. 3.

Sed quid si damnum sit certum, & est in articulo mortis, tunc potest à quolibet confessario absolui à quacunque excommunicatione etiam cęnæ Domini, modo prius satisfaciat, si potest, alias præbeat cautionẽ, Nauar. cap. 27. num. 43. & idem dicendum, quando aliquis extra mortis articulum esset absoluendus, quia eadem ratio.

7 Tertium, si honeste, † & absque scandalo fieri posset, expoliari deberet, ita vt nudentur scapulæ, & dicendo miserere, verberari per singulos versus acrius, vel leuius pro delicti qualitate, & postea cum alijs orationibus solitis, videlicet, dicto psalmo pœnitentiali subiungat. Kyrieeleison. Pater noster. Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos à malo. Versus. Saluum fac seruum tuum. A Resp. Deus meus sperantes in te: Nihil proficiat inimicus in nobis, cum Responsorio. Esto ei Domine, cum Respons. Domine exaudi. Dominus vobiscum. Oremus Deus, cui proprium est misereri semper, & parcere, suscipe deprecationem nostram, vt quem, vel quam sententia excommunicationis ligat, miseratio tuæ pietatis absoluat, per Christum Dominum nostrum amen.

8 Deinde fiat † absolutio, cuius forma talis est. Authoritate omnipotentis Dei, & Beatorum Apostolorum Petri, & Pauli mihi commissa absoluo te à tali sententia, vel ab excõmunicatione, quam incurristi propter talem, & talẽ causam, & toties, quoties incurristi, & restitutio te sanctis ecclesiæ sacramentis. In nomine patris, & filij, & spiritus sancti amen.

9 Quartum faciat † mandata rationabilia maxime contra canonem illum, in quem incidit. Latissimæ hæc Host. in sum. tit. nostro. Et hæc dicitur absolutio solemnis, quę semper fieri debet, maxime quando præcipitur, vt detur absolutio in forma. Est & alia absolutio simplex, quæ fit per verbum absol-

absoluo, vel æquipollens, Sylu.in verb.Absolutio. 3. in fine. Hodie tamen esset forte necesse exprimere verbum.Absoluo. Cum videatur factum de forma absolutionis per tex.in cap.3. sess.14. de refor.in Conc.Trid.

10 Addẽdum † postremo est, quòd qui possunt absoluere ab excommunicatione virtute iurisdictionis delegatæ à Principe, aut concessæ in priuilegium perpetuum ratione dignitatis, aut officij, vel virtute alterius ordinariæ potestatis, possunt committere alijs, iuxta glos. receptam, in c.fi.de offi.iud. ord. quæ conciliat illud cum cap.fin.§. fi.de offic.delega. dicens illud procedere in illis, quibus solum simplex ministerium absolutionis sine alia iurisdictione cõceditur. Imo simplex ministerium absoluendi potest delegari etiam à delegato ordinarij, & à subdelegato Papæ, quod nota. Ita Nauar.cap. 27.nu.45.versic. 8.

SVMMARIVM.

1 *Casus Papales semper habent censurã annexam; qui sunt, vel de iure communi, vel in bulla cœnæ.*

2 *Iubileum neque priuilegium concedens absolutionem à casibus etiam à reseruatis Papæ, non extendit se ad casus Bullæ.*

3 *Bulla vnde sic dicta, quo tempore inuẽta, & à quo, & à quibus aucta: dicitur etiam processus, & an lex poßit appellari, nu.seq.*

5 *Bulla quo ad excommunicationes latas per alia iura, nil aliud efficit, nisi vt illæ sint Papæ reseruatæ.*

Excommunicationes generales hominis in multis æquipollent canoni.

6 *Bulla tribus temporibus quotannis solebat publicari, & quoties hodie, & vnde nomen, cœnæ, dictum.*

7 *Bulla, an publicanda sit quotannis sub mortali.*

8 *Confessarij, & Curati bullam habere, & legere sub mortali tenebãtur, sed hodie est concilium.*

9 *Bullæ cap. primũ vndecim genera personarum comprehendere.*

10 *Hæresis quid sit, & an expuentes in imagines, vel conculcantes sacramẽtum ex passione sint hæretici, vel an saltem suspecti & an incidant in bullam.*

11 *Adorantes Dæmonem in phiala, si absit error intellectus, non sunt hæretici.*

12 *Dubius in fide quis dicatur, & quæ requirantur, vt quis sit hæreticus remißiuè.*

13 *Hæreticorum appellatione quinam cõprehendantur, & nu.seq.*

15 *Hæreticus dicitur qui vna desponsata, alteram duxit in matrimonium.*

16 *Sortilegi, & diuinatores quo casu sub nomine hæreticorum veniant.*

17 *Hæreticorum fautores, qui dicantur, & quotuplices sint.*

Error, cui non resistitur, approbatur.

18 *Fautores hæreticorum hac in re officium relinquentes qui.*

19 *Iurisdictionem non habentes non denunciantes hæreticos in excom. synodalem non in bullam incidunt.*

20 *Dubitans, an quis sit hæreticus, an teneatur denunciare.*

21 *Hæretico quibus modis quis fauere dicatur.*

22 *Hæreticis implicitè credens, credere eis dicitur: quo in genere idiotæ facile peccant.*

23 *Receptatores hæreticorum, qui propriè dicantur, & quid sit propriè, receptare.*

24 *Hæreticum ignoranter receptans non incidit in bullam, secus si scienter, vt nu.26. & limita, vt ibi.*

25 *Hæreticum coactè receptans, & ignoranter ratione exercitij, vt caupo, excusantur.*

27 *Hæreticorum defensores dupliciter dicuntur.*

Hæreticæ doctrinæ defensor detestabilior ipsißimet hæreticis.

28 *Aduo-*

nomine contineantur.

70 Prohibita exigi intelliguntur in bulla tam à laicis, quam à clericis.

71 Officiales imponentes taleas, vel tributa ecclesiasticis quam excom. incurrant quę comprehendit fautores, & successores.

72 Tributa realia, quę pro bonis suis soluunt clerici non proijciunt in excõmunicationem exigentes.

73 Falsificantes literas apostolicas, vt incurrant in bullam, quæ requirantur.

74 Literæ apostolicæ quædam subreptitiæ, quædam obreptitiæ sunt, & falsæ quæ dicantur, & nu. seq.

76 Breuia quid; quomodo signantur, & quomodo literæ apostolicæ, & horum falsificatores sunt excommunicati per bullã, 78. amplia multis modis, vt nu. seq. & 79. fallit, num. 80. vsque ad nu. 85.

77 Supplicationes quid.

84 Literæ admissoriæ vnde ita dictæ, & eas falsificans quam pœnam incurrat.

86 Sacrilegium contra Remp. Christianam committunt deferentes arma, & c. ad infideles.

87 Equorum & armorum appellatione, quæ contineantur, & nu. seq.

89 Ferrum tam factum, quam infectum intelliguntur deferentes ad infideles incidere in bullam.

90 Ensem donans infideli causa amicitiæ, an incidant in bullam.

91 Nuntiãtes infidelibus aliquid de Christiana Republica incidunt in censuram.

92 Veneti & Genuenses, an ratione mercimonialium, excusentur ab excommunicatione.

93 Impedientes & offendentes eos, qui deferunt necessaria ad Cur. Roma. qui sint.

94 Victualium appellatione, quæ veniãt, & per Curiam Romanam quid significetur, & nu. seq.

96 Casus, quibus deferentes victualia Romam, vel prohibentes, non incidant in bullam.

97 Romipeta quis dicatur, & quare cautum sit per bullam contra eos offendentes, & nu. seq.

99 Offendentes visitantes D. Iacobum in Compostella, vel Beat. Virgi. Lauretanam non comprehenduntur in bulla, & quæ requirantur, nu. seq.

101 Personæ offendentes Cardinales, quæ a bulla comprehendantur, & num. seq. & 103.

104 Recurrentes ad Romanam Curiam, offendentes vt incurrant in bullam, quæ requirantur.

105 Appellantes a literis apostolicis, an intelligantur sub nomine impedientium rescripta apostolica, & quid de inhibentibus ne literæ exequantur, nu. seq. & quæ requirantur, numero 107. & limita, vt nume. 108. & 109.

110 Aduocãtes causas spirituales a suis iudicibus qui sint, & intelligantur incidere in bullam, & quæ dicatur causa spiritualis, & quid causa annexa spiritualibus.

111 Aduocare quid sit.

113 Tradentes, trahi facientes, & procurantes, vt trahantur ad aliud tribunal personæ ecclesiasticæ, incidunt in bullam.

Appellatione personarum ecclesiasticarum quæ veniant.

114 Casus quinque, in quibus licitum est ecclesiasticos ad forum seculare trahere, vide.

115 Statuentes contra libertatem ecclesiasticam qui sint, qui incidãt in bullam, & quæ requirantur, num. 118. 120. 121. & 122.

116 Liber-

Incipit explicatio Bullæ cęnæ Domini, 1588. Cap. XVIII.

POst explicationem excommunicationis in genere, reliquum est, vt declaremus excõmunicationes in Bulla; deinde cęteras alias papales, atque etiam episcopales. Igitur ad faciliorem eius intelligentiam prænotanda essent hæc, & primum, quot sint casus papales, secundo quid sit Bulla cęnæ, & quando incepit. Tertio, quam pœnam incurrunt temere absoluentes à casibus in Bulla reseruatis. Quarto, quis modus seruandus in absolutione à casibus reseruatis. Verum, quia de tertio, & quarto supra de potestate confessarij admonuimus, in 1. lib. Ideo videamus de primo & secundo.

1 Ad primum † igitur sciendum est casus semper habere censuram annexam, vt per Nauar. cap. 21. num. 254. qui quidem sunt in duplici differentia. Alij enim sunt de iure communi, alij vero sunt in bulla cęnæ. Casus Papales de iure communi sunt varij, vt in cap. si quis suadente, 27. quæst. 4. cap. quærenti de offic. deleg. In extrau. cum detestabile de simo. in clem. 1. de priuil. In Conc. Trid. sess. 25. cap. Beneficij, per Sylu. in verb. casus & per Nauar. cap. 27. num. 254. Casus vero Papales reseruati in bulla cęnæ sunt de quibus infra. Attamen maxima est inter hæc duo genera casuum reseruatorum differentia.

2 Vnde infertur primo quòd † quando per Iubileum conceditur facultas absoluendi à quibuscunque casibus etiam sedi Apostolicæ reseruatis, non intelligitur esse concessa facultas absoluendi à casibus in bulla contentis. Rursum infertur, quòd concesso priuilegio religionibus absoluendi à quibuscunque censuris etiam sedi Apostolicæ reseruatis, non intelligitur concessum priuilegium absoluendi à casibus in bulla contentis, vt late per Couar. in cap. Alma mater. §. 2. nu. 7. & Nauar. qui supra. Item infertur, quòd casus bullæ non intelliguntur absoluti

soluti etiam per generalem, & quancunque absolutionem solemniter faciendam in die cęnæ Domini Romæ, vt in Bulla cęnæ habetur, clausula, Declarantes, ac protestãtes, quæ est vigesima.

3 Ad secundum, Bulla † dicta est ex eo, quòd sigillo plumbeo bullatur, idest signatur, vt late per Rebuff. in praxi benefic. in 3. par. signat. fi. 132. num. 4. & seq. De qua cum doctores scholastici nihil dicant, facile colligi potest admodum antiquam ipsam non esse, sed adinuentam tempore Martini V. circa annum Domini 1420. quo tempore Bohemorum hæreses in Concilio Constantiensi fuerunt damnatæ. aucta postea per Paulum secundum, & Sixtum quartum in suis extrauagantibus. Et si dominici gregis. Auxit etiam postea Leo decimus aduersus Martinum luterum. Deinde illius meminit Paulus tertius, Iulius tertius, Paulus quartus, Pius quartus, Pius quintus, nuperrima vero est sub Sisto Quinto, qui nunc sedet, & continet casus viginti.

4 Diciturque hæc bulla † alio nomine processus, quia non est lex, nec statutum, sed hominis sententia, vnde mortuo Papa expirat per textus, in capit. à nobis, el primo, de sententia excommunicatio. Sed hoc fuit correctum per Pium quintum, qui statuit hanc bullam nunquàm intelligi expirari, donec à successore fuerit reuocata, vt in bulla habetur clausula: Volentes patres nostros.

Vel etiam dici potest hæc bulla lex, vel quia ferè omnes excommunicationes contentæ in casibus in bulla sunt latæ per alia iura, & ibi repetitæ, vt est illa, de qua in glo. in capit. quod olim, de Iudæ. in extr. prima eodem titulo, in capitulo nouit, de hæret. capitulo excommunicationi, de rapto. cum similib.

5 Et tunc † bulla nihil aliud addit, quàm reseruationem sedi Apostolicæ, cum ante bullam poterant dictæ excommunicationes absolui ab episcopo, etiam si essent papales, dummodo summus Pontifex illas sibi nõ reseruasset, vt habetur per glo. & Domin. Anton. de Butr. in d. cap. quod olim. Tum etiam, quia omnes excommunicationes in bulla cęnæ sunt generales, & excommunicationes hominis generales in pluribus æquipollent canoni, sicut explicatur in cap. à nobis, el primo, tit. nostro. Couar. in cap. Alma mater. 1. par. §. 12. nu. 4.

6 Solebat vero hæc Bulla † seu processus ter in anno legi, & publicari, scilicet in die Ascensionis Domini, in die dedicationis Basilicæ Apostolorum, & feria quinta hebdomadæ sanctæ, vt per gloss. in clem. 1. vers. solemniter, de iudic. Abb. in cap. excommunicationi, de rapto. nu. 5. Hodie tamen publicatur feria quinta hebdomadæ sanctæ. Hinc dicitur. Bulla cęnæ, quia eadem die Dominus noster vltimam cœnam fecit cũ suis discipulis.

7 Quę etiam † Bulla sub reatu peccati mortalis ab ordinarijs ciuitatum saltem semel in anno publicari debet, vt habetur in eadem Bulla circa fin. versic. Insuper vt processus ipsi. Sed licet hodie non publicetur, non propterea est peccatum mortale, quia id fit, ne veniant scandala.

8 Debent † etiam omnes confessarij, & curati illam habere pœnes se, & legere, atque diligenter examinare, & hoc sub peccato mortali, vt videre est in Bulla Pij V. & si hodie consilium sit. His sic breuiter prælibatis, aggredior Bullam, quæ in tres classes principales diuiditur. In prima continentur pertinentia ad fidem, & religionem: in secunda spectantia ad libertatem ecclesiasticam. In tertia continentur ea, quæ ad iustitiam, mutuamque fidem seruandam inter fideles pertinent.

Cap. I.

9 Incipit ergo primus articulus huius Bullæ, *Hæretici &c.* Qui quidem † continet vndecim genera personarum, contra quas lata est excommunicato. Primum genus est hæreticorum, quocunque nomine appellentur, de quibus in l. Arriani, & in auth. Gazaros, de sacr. san. eccle. l. fin. 24. quæst. 3. per Conc. Trid. Sess. 7. cap. 13. Secundum genus sunt credentes hæreticorum. Tertium fautores. Quartũ receptatores. Quintum defensores. Sextum, legentes libros prohibitos. Septimum, tenentes. Octauum, imprimentes. Nonum, defendentes. Decimum schismatici. Vndecimum sedi Apostolicæ inobedientes. In text. ibi *Hæreticos.* Hic necessarium esset explicare, quid sit hæreticus, quæ constituant aliquem hæreticũ, quis dicatur dubius in fide, quotuplex sit hæreticus. Sed quia de his supra late diximus in 2. lib. 1. præcep. Ideo ijs omissis dicemus quædam alia, & quotidiana.

10 Et primo † cum hæresis sit error intellectus hominis Christiani fidei Catholicæ con-

contrarius, ideo & si hæreticus sit is, qui crederet veritatem esse sanctorum imagines non esse adorandas, vt Caluinus dicebat, & habetur in Conc. Trid. Sess. 25. post princ. Tamen in foro animæ excusatur ab heresi, qui ex animi passione cõmoti spuunt in imagines, vel conculcant sacramentum, cum non habeant errorem in intellectu, credantque sanctissimum sacramẽtum adorandum esse, & sanctorum imagines venerandas, peccant tamen mortaliter, suntque suspecti de hæresi, & blasphemi hæreticales, sed non sunt excommunicati in Bulla cœnæ.

11 Secundo, adorantes † dæmonem in phiala ob libidinis causam, vel eidem turrificantes ad inueniendum thesaurum, si non est error in intellectu, idest, non credunt demonem esse adorandum, peccant mortaliter, attamen non sunt hæretici, nec excommunicati in Bulla, D. Anto. in 2. par. sum. tit. 12. cap. 1. in prin. Io. Tabien. in verb. excommunicatio, in quinto casu. Et nota q antiquitus prohibitum erat per Bullam cenæ tenere spiritum in phiala, hodie tamen iste casus non reperitur in præsenti Bulla.

12 Tertio, cum dubius † in fide infidelis sit cap. 1. de hæret. ideo sciendum est, quòd dubius dicitur ille, qui non plene credit, nec plenè non credit ea, quæ sunt in fide catholica determinata, sed in corde suspensus est. Quæ autem requirãtur vt dubius in fide sit hæreticus, diximus supra. c. 8.

13 Quarto sciendum † est quòd hic appellatione hæreticorum cõprehenduntur non solum hæretici manifesti, sed etiam occulti, idest, qui de sui natura possunt esse noti, verbi gratia si procederent etiam in opus, occultissime exprimendo hæresim verbo, scripto, nutu, vel signo verbis æquipollenti de sui natura probabili; licet contingeret probari non posse, quia nemo illam vidit scriptam, aut audiuit, quod secus dicendum de hæresi omnino occulta persistenti in sola cognitione, Sylu. in verb. excommunicatio. 7. num. 2.

14 Item comprehenduntur † etiam vniuersi qui de sacramentis aliter sentiunt, aut docent, quàm Ecclesia Romana, c. ad abolendam, de hæret. Sylu. in verb. hæresis. 1. nu. 1. Hinc infert Lapus, quem sequitur Fran. in c. accusatus de hæret. lib. 6. nu. 3. quòd dicitur

15 † hæreticus, qui desponsata vna per verba de præsenti, contraxit matrimonium cum alia, & contra eum tamquàm hereticũ posset inquiri, qualiter sentiat de sacramento matrimonij. Verum in foro conscientiæ si rectè de sacramẽto sentiret, sed illud fecisset ad satisfaciendum suæ libidini, in bullam non incideret.

16 Rursum, † sortilegi, & diuinatores, qui si interius cum facto exteriori, atque pertinacia aliquid credunt, quod deroget veritati fidei Christianę, tunc comprehenduntur in hoc verbo hæretici, & per consequẽns sunt excommunicati, absoluẽdi tantum à Papa. Ita Anto. in Cath. Neap. lib. 5. c. 36. Quod secus dicendum, si non haberent errorem in intellectu, sed tantum facerẽt illum actum exterioris hæresis, ita Nauar. cap. 2. nu. 22. & 27. Angel. in verb. Hæresis. §. 3. exemplum est in cap. nunc autem. 11. q. 3. & in cap. non solum, distin. 21.

Fautores eorum.

17 Fautores † dicuntur, qui subleuant hæreticos fauore, vel pecunia, vel qui procurant aliqua, per quæ liberentur, vel subministrant. 23. quæst. 4. est iniusta, ff. de furt. l. si pignore, de here. accusatus. §. sacardotes, lib. 6. vel alias. Quicunque. Et sunt in duplici differentia quidam habent iurisdictionẽ, quidam non. Qui habent iurisdictionem dicuntur fautores, si negligant, vel omittant capere, vel punire hæreticos, cap. negligere 2. quæst. 7. cap. qui potest 23. q. 3. vnde 1. Reg. dicitur quòd Rex Saul damnatus fuit, & Regno priuatus, quia contra præceptum Domini pepercit Achab Regi Amalech. Facit auth. si vero. C. de heret. facit etiam tex. in c. præterea 23. q. 8. vbi crimina, quæ quis potest corripere, & non corripit, ipse committit, & error, cui non resistitur, approbatur, c. error, dist. 83. Hinc gloss. in clem. 1. de pœnis hos vocat fautores.

18 Huiusmodi autem † sunt Inquisitores, Ministri Inquisitionis negligentes, ac omittentes capere, ac punire, & torquere hæreticos. Item ministri iustitiæ secularis, qui negant brachium seculare pro hæreticis capiendis, ac puniendis. Item Aduocati, & Actuarij omittentes procedere contra hæreticos. Item testes iuridicè examinati, & interrogati si negant, aut dissimulant, vel tacent, veritatem, siue dicunt falsum ad excusandum hæreticum scienter.

19 Qui vero † iurisdictionem non habent, & sciunt quem esse hæreticum, denunciare tenentur sub pœna peccati mortalis, imò sub

sub pœna excõicationis synodalis Neap.& Romæ. Verum si dictos hæreticos non capiunt, aut puniunt, vel denunciant, non incidunt in Bullam, quia ad eos non pertinet, sed ad illos, qui iurisdictionem habent. l. nõ est singulis. ff. de regu. iur. c. si de area 26. q. 2. Quod intellige, nisi essent astricti iure conuentionis, vt quia datur eis certum stipendium adinquirendum hæreticos, & denunciandum, vt est in Hispania, quia tunc fautores dicerentur, capit. si quis vero, c. quisquis 11. quæstio. 3.

20 Sed dubitatur † an nesciens certo aliquẽ esse hæreticum, sed suspicans teneatur denunciare? Respon. quòd non per gl. in c. vni. de scrut. in ord. fac. vbi quilibet præsumitur bonus, nisi malus probetur, quod intellige, nisi essent aliqua indicia, vel signa, quia tũc non tanquam hęreticus, sed vt suspectus posset denunciari.

21 Dicitur † etiam quis fautor, quando quis verbo fauet hæretico, vt qui modum, & viã docet fugiendi de manibus ministri, vel e carcere, aut quando instruit hæreticum ad se falso defendendum, quare attentus sit sacerdos ne talibus absolutionẽ det, nisi damnationem incurrere non metuat, vide Alb. in l. si testamentum. ff. de conditio. & demõstratio. Rursum dicitur fautor quis facto, vt qui alimoniam hæretico præstat, vel ea, per quæ liberatur, administrat, vt supra in prin. diximus.

Credentes.

22 Nota quòd credentes † non sunt, q. credunt hæreticis, eorumq; opinionib. adherent, sed qui quamuis non credant explicite hæreses, credunt tamen implicitè, credendo pertinaciter esse verũ, quod alius hæreticus credit, iuxta Palud. in quarto, sen ten. distinct. decimatertia, quæstio. 3. concl. 2. Huiusmodi autem credentes solent esse personæ idiotæ, vel rudes, aut etiam docti, qui in aliquibus negociis occupati hæreticorum errores nosse non curant, sed implicitè ea omnia credunt, quæ hæretici affirmant. Vt autem isti credentes Bullæ excommunicationem incurrant, oportet vt suas opiniones signo aliquo exprimant, alias nõ inciderent.

Receptatores.

23 Hi secundum tex. in l. fi. ff. de recep. dicũtur non solum qui frequenter, sed etiã qui semel recipiunt hæreticos, scientes eos esse tales, atque occultant, & cælant, vt ab inquisitoribus non inueniantur, aut e manibus iustitiæ euadant, l. 1. & 2. ff. de recept. l. congruit. §. 1. ff. de offi. præsi. c. excommunicamus. §. credentes, de hæret. Et est proprie receptare, abscondere hæreticũ vel in agro suo, vel in alieno loco, aut ædificio, l. 1. §. qđ autem. ff. de ser. corrup. De quibus receptatoribus multa dixit Rebuff. in eius praxi rubr. de contum. art. 67. in glo. 2. q. 7.

24 Verum hi † receptatores minime in Bullam incidunt si ignoranter domi hæreticos receptant, quod intellige, nisi superuenientes iustitiæ ministri dicerent illos domi receptatos hæreticos esse, etenim si tunc receptator illos in secretioribus domi partibus occultaret, excommunicatus esset, nisi illud fieret non ob hęreticorum, sed ob propriam defensionem, v. g. Receptauit quis hæreticum scienter, quem iustitiæ ministri persequuntur, timens ille ne ipse etiam ob hospitium capiatur, cum ob id sit talionis pœna imposita, occultat hæreticum, nam tali casu nõ incideret in bullam. Pariter nec

25 ille † qui coactè receptaret hæreticos, facit à simili quod inquit Bald. in l. in delictis. ff. de noxal. Soc. Seni. consi. 262. col. fi. Vbi inquiunt quod non venit puniendus is, qui coactè receptaret bannitum, sic nec caupo, qui publicum hospicium habet, nam is videtur impune hominibus iniquis alimenta soluta mercede, dare dummodo ignoranter, vel coacte. Barto. in l. 1. C. de colleg. illicit. lib. 11. & in l. omnes, la seconda. C. de agric. & censi. eod. lib.

26 Sed quæritur, an scienter receptans, vel occultans hæreticum, qui requisitus à ministris iustitiæ postea inuentus est, & in carcerem coniectus incidat in Bullam. Dic quòd sic, quia fecit quicquid potuit, ne hæreticus caperetur, quod tamen limita, nisi hæreticum receptaret, non vt hæreticum, sed vt amicum, proximum, aut indigentem, Caiet. in verb. excommunicatio, c. 1. in fi. Nauar. in Manua. c. 27. num. 86.

Defensores.

27 Defensores † dicuntur duobus modis. Primo quando personam errantem quis defendit aliqua potentia, vel viribus, vt tuto maneat, & non veniat ad manus iustitiæ puniendus, l. credentes. C. de hæret. capi. si iustos 27. q. 1. alij secundo sunt, qui defendunt

dunt doctrinam hæreticam, & tales hæretici damnabiliores sunt iis, qui errant, cum etiam aliis offendicula erroris præparent. Vnde magistri errorum sunt, & non tãtum hæretici, sed etiam hæresiarcæ dicendi sunt c.qui aliorum 24. q.3.

28 Comprehenduntur etiam† sub Bulla nomine defensorum aduocati, procuratores, actuarij scienter defendentes hæreticũ pertinacem. Dixi. Pertinacem, quia secus esset, si res dubia esset, vel hæreticum defenderet non pertinacem, sed corrigibilem ad finem vt emendetur, nam in foro animæ excusaretur ab excommunicatione Bullæ.

Libros eorum legentes siue tenentes.

AD incurrendam hanc excommunicationem in Bulla contentam tria ne-
29 cessario† requiruntur. Primum vt sint libri hæreticorum auctorum condemnatorum. Secundum, vt isti libri hæreticorum contineant hæresim ex professo, vel tractent de religione ex instituto, idest, vt liber hæretici habeat aliquid pro argumẽto de religione, vt in Luthero, qui composuit librum habentem argumentum de sacramento, non autem si tractarẽt de aliis argumentis cum mixtura alicuius hæresis. Tertium, vt scienter teneantur, vel legantur, aut imprimantur, siue defendantur.

30 Item aduertendum † est in indice librorum prohibitorum esse tres classes distinctas. In prima continentur nomina hæreticorum. In secunda continentur libri auctorum, siue hæreticorum, aut catholicorum, qui falsum dogma, aut hæresis suspitionem continent, vel etiam sunt cõtra bonos mores. In tertia continentur incerti authores, quorum opera prohibita sunt vel ob falsum dogma, vel quia sunt contra bonos mores. Libri autem in Indice contracti aut hæreticorum, aut catholicorum, aut incertorũ authorum sunt.

31 Præterea libri,† qui sunt hæreticorũ condemnatorum, sunt in duplici differentia: quidam enim continent hæresim ex professo, & tractant de religione ex instituto, vt opera Caluini, & Lutheri &c. & hi comprehenduntur in prima clausula Bullæ, & istos legentes, tenentes, imprimentes, defendentes sunt excommunicati in Bulla. Alij vero sunt libri certorum hæreticorum, qui hæresim non continent ex professo, nec de religione tractant ex instituto, sed intermiscentur in eis hæreses, & hi in excommunicationẽ incidunt non Bullæ, sed indicis, qui absolui possunt à quocunq; habente facultatem absoluendi ab excommunicatione.

32 Pari ratione incidunt † in excommunicationem indicis, scienter legentes annotationes hæreticorum libris catholicorũ insertas, vel legentes libros hæreticorum de religione ex professo tractantes, sed nondũ adhuc ab ecclesia damnatos, suspectos tamen de hæresi, vt Erasmi, Reterodami Desiderij. Hi enim sunt excommunicati in indice, & possunt absolui à quocunq;, qui potest ab excommunicatione.

33 Item † legentes libros hæreticorum, de quibus dic vt sup. in 2. lib. 1. præc. cir. finem Libros etiam chyromantiæ, phisonomiæ, hydromantiæ, Astronomiæ legentes olim peccabant tantum mortaliter, Hodie verò S.D.N. Sixtus V. statuit per quendam suum proprium motum, vt contra eos possit inquisitor hæreticæ prauitatis procedere, nec non contra caute custodientes eorum natiuitates manu scriptas: nam licet huiusmodi natiuitates libri non sint, tamen hic librorum appellatione veniunt, cum eadem vigeat ratio. Quod etiam probatur in Conc. Trid. sess. 4. in fin.

34 Excusantur † vero ab excommunicatione bullæ legentes libros hæreticorum per modicum tempus, vt per tres, aut quatuor lineas; tamen ante factum cauendum est, q̃a periculosum. Legere vero librum hæreticũ non solum is dicendus est, qui tenẽs librum seu scripta in manibus legit, sed etiam is, qui nihil exprimit, sed oculis percurrit, l. prima, vbi Bald. Ang. & glo. ff. de his quæ in testa. delen. Bart. in l. Qui Romæ §. duo fratres, q. 4. in fi. ff. de verb. oblig. Item, qui memoriter pronuntiat ea, quæ prius sciebat, nec nõ qui alium inducit precibus suis ad legendũ vel consilio, vel authoritate, & ipse audit.

35 Excusantur † etiam tenentes libros hæreticorum ratione modicitatis temporis. Vt si quis teneret librum hæreticum, & obtulit reuisoribus, omnemque suam moralem diligentiam adhibuit, vt reuideretur, nec fuit reuisum, & adhuc illum tenet, secus vero si præteriit multum tempus, poteratque commodè reuisorib. offerri, & non fuit oblatus.

36 Attamen † tenere dicitur siue proprio, siue alieno nomine, vel iure dominij, vel iure possessionis, & iste si comprehensus est tenere libros non solum incurrit in Bullam absoluendus solum à Papa, sed etiam si pe-

nes

nes ipsum reperirentur libri hæreticorum, posset præsumi hæreticus, & de hæresi condemnari, c. si forte, c. sane vbi Archid. 22. q. 4. facit tex. in l. maiorem. C. de fals. Hippol. late cons. 52. incip. misericordia.

Imprimentes.

37 SVnt omnes † hi, qui sunt in proxima causa impressionis, idest, Dominus, & Magister impressionis. Typographus soluens expensas impressoribus, componentes Typos. Corrigentes literas.

Schismatici.

38 SChisma est † quædam species hæresis, & est verbum Græcum, Latinè autem dicitur scissio, seu diuisio membrorum à capite scilicet Papa, vt in titu. decret. lib. 6. de Schism. & hæret. Etenim qui diuideret ecclesiam Romanam in plures ecclesias, Schismaticus est, quia vna est ecclesia, vt in extr. com. vnam sanctam, de maior. & obed. vt colligitur ex c. Schisma 24. q. 1. & c. inter hęresim & Schisma 24. q. 3.

39 Propriè tamen † Schismatici, de quibus hic, dicuntur qui recedunt ab obedietia ecclesiæ cum rebellione. Vt si quis pertinaciter diceret Ecclesiam Græcam aliam esse quàm Romanam, nec illam ab ista dependere. Et hi non tantum, sunt Schismatici, sed etiam hæretici, vt not. Panor. in rubric. de Schisma.

40 Sunt etiam † propriè Schismatici, qui recusant obedire, & subiici Papæ, in quātum Papæ. Siue ex hoc, quòd non volunt eum recognoscere, idest vt caput ecclesiæ. Si vero propter temporale commodum consequendum, vel periculum vitandum resistit quis præceptis Papæ, non est Schismaticus, & non comprehenditur in Bulla; licet possit tanquàm inobediens puniri, & excōmunicari, vide Syl. in verb. Schismaticus.

Cap. II.

Appellantes ad futurum Concilium, & fautores eorum.

41 RAtio huius prohibitionis fuit, quia † appellatio est prouocatio à minori ad maiorem iudicem, glo. in cap. non putamus de cens. lib. 6. sed quando quis appellat à Papa ad futurum concilium, facit Schisma, quia præsupponit concilium esse supra Papam, quod est falsum: Hoc etiam erat de iure ciuili dispositum, hinc est quòd à sententia præfecti prætorio non appellatur, l. 1. ff. de offic. præfe. præt. Nec etiam à Principe, vel senatu, l. 1. ff. à quib. appell. non lice.

42 Et quamuis † à Sacro Concilio ad proregem, & Regem appellatur, illa tamen non appellatio, sed reclamatio, & reuisio, atque supplicatio dr̃, cum idem sit tribunal, auth. quæ supplicatio. C. de preci. Imper. offer.

Ibi. interdicimus.

43 QVia persona † excommunicanda debet esse certa, ideo vniuersitates, collegia, capitula non excommunicātur, capi. Romana in fin. titu. nostro, lib. sexto, Hinc huic excommunicationi interdictum adiungitur.

Ibi. Romano Pontifici.

44 SEcus autem † esset, si appellaretur à sententia aliorum, non autem Papæ, quia tunc in Bulla non comprehenderetur.

Ibi. vniuersali.

45 QVid autem si † appellaretur ad Concilium Prouinciale. Dic quòd non esset excommunicatus: quia oportet esse vniuersale.

Ibi futurum.

46 HInc colligitur † appellantem ad Cōcilium vniuersale præsens non incidere in Bullam; quia tex. requirit futurum, arg. tex. in l. cum pretor. ff. de iudic. l. si maritus in fi. ff. de procur. & c. nonne ex. eod.

Ibi. appellatum fuerit.

47 QVid autem si appellatio † non subsequatur. Dic prædictos consulentes, aut auxiliantes non incurrere, Caiet. in verbo, excommunicatio, c. 23. Nauar. Manua. cap. 27. num. 58.

Cap. II.

Piratæ omnes præcipuè discurrẽtes mare nostrum à monte argentario vsque ad Terracinam, atque eos, qui in illo nauigant deprædantes, nec receptantes, & fautores eorum. De hac excommunicatione loquitur tex. in c. excommunicationi, de rapt.

48 QVæ hic † excommunicantur sunt tres principales personæ. Piratæ, cursarij, & latrunculi maritimi, & tres aliæ accessoriæ. Receptatores, fautores, & defensores. Ratio huius prohibitionis fuit, defensio iustitiæ, & ne fiant latrocinia maritima. Hodie adiungitur in Bulla à S.D.N. Sixto V. Discurrere per mare nostrum præcipuè à mõte argentario vsque ad Terracinam.

Ibi. Piratas.

49 PIrata † Græcè, prædo Latinè dicitur à nomine primi latronis, qui prius mare infestauit, à quo omnes maritimi prædones piratæ dicti fuerũt, vt hic dicitur. Hi vulgo dicuntur cursales, idest qui sine bello indifferẽter, & principaliter versantur in agẽdis prædis maritimis, Sylu. in verb. excommunicatio 7. num. 56.

Ibi. latrunculos maritimos.

50 II sunt † parui piratæ, qui etiam in exiguo nauigio committunt prædam in mari], & tales à nullo sunt absoluendi, nisi à Papa; quia præter excommunicationem à iure, in cap. excommunicationi de rapto. incidunt in Bullam cum nauigantes, & iter agentes sint quasi miserabiles personæ, Abb. in d. c. excommunicationi, & ideo ecclesia eas defendit.

51 Verum ad incurrendam hanc excommunicationem requiritur vt propriè sint piratæ, vel cursarij, idest vt indifferenter sine bello principaliter intendant spoliationi maritimæ. Quod secus dicendum de iis, qui gerentes sua negotia aliquando incidenter deprædantur, vel qui ex inimicitia contracta id faciunt, quia & si peccant mortaliter, nõ tamen incidunt in Bullam, quia quod principaliter agitur, inspicitur. l. si quis nec causam. ff. si cert. peta. Sylu. in verb. excommunicatio. 7. num. 56.

Ibi. maritimos.

52 IN mari † ergo vt incurratur in Bullam oportet vt fiat præda, secus si in fluminibus. Sed quid si quandoque in mare, quãdoque in flumine fit præda. Dic quòd quando illa fit in in mari, fit principaliter ad finem deprædandi, & in Bullam incurritur, sic etiã includuntur in illa, qui versantur in interficiendis, aut percutiendis in mari occurrentibus, quamuis vnius, aut aliquarum tantúmodo nationum hominibus id faciant, hæc cõtra Syl. & Armil. Nau. in Man. c. 27. nu. 59.

Ibi. mare nostrum.

53 VT etiam in † censuram incurratur, requiritur quòd piratæ, & cursarij, atq; latrunculi maritimi discurrãt per mare nostrum, idest, Christianorum, & præcipuè Papæ. Alias secus esset, si discurrerent per maria Barbarorum, & non solum oportet vt discurrant, sed etiam vt deprædentur, argu. tex. in c. cogitationis de pœn. dist. 1. quamuis hoc hodie sit correctum per Bullã Sixti. V. qui tantum considerauit hanc actionẽ discurrendi per mare nostrum.

Ibi. receptatores.

54 II sunt, qui † præbent domum, in qua se occultent piratæ. l. qui domum. ff. ad l. Iuli. de adult.

Ibi. auxilium scienter dantes.

55 PEr hæc verba † non comprehenduntur Christiani facti serui infidelium], remigantes in nauibus piraticis scienter auxiliũ dantes, licet peccent mortaliter, quia debẽt potius mala pœnæ pati, quàm culpę, c. ita ne 23. q. 5. Nauar. c. 27. nu. 63. in fi. & in c. ita quorundam not. 2. de iude. fallit tamen hoc dictum, in Christianis fidem negantibus, qui aliquod officium exercent regiminis in triremibus infidelium, d. c. ita quorũdam, c. ad liberanda de Iudeis.

Cap. III.

Excommunicantur per Sum. Põtifi

cem

tem surripientes bona naufragantium, quia ad ipsum spectat illorum bona protegere cũ sint personæ miserabiles. Ab. in c. excommunicationi, de rapto.

56 IN hoc capitulo † includuntur personæ, actiones, ac irrationales priuilegiorum. Personæ sunt surripientes clancularij, & fures. Actio est surripere, idest furtim rapere. Irrationes priuilegiorum sunt quòd non valeat contra hoc consuetudo, aut longi temporis præscriptio, vt in fine huius capituli habetur: & ratio est, quia talis consuetudo est iuri diuino, & naturali contraria, vnde morum corruptela dicitur, & per consequens nulla est, iuxta, Caieta. in verb. excommunicatio c. 23. & Nauar. cap. 27. num. 118. nec obstat constitutio Neap. quæ incipit. Rapinas, quæ vult, quòd in triduum possunt peti ab his, qui tenent ea, quo transacto sunt fisci, vt per glossam, & Afflictum in d. consti. Nam debet intelligi facta prius omni diligentia pro dominis inueniendis. Et eodem modo intelligenda est constitutio, pecuniam; per quam statutum est quòd quascunque res, (exceptis animalibus) si quis inuenerit Iusticiario teneatur ostendere, & ipse ad curiam assignare, & infra annum dominum posse ad eas regressum habere, quo transacto fisco applicentur. Quæ autem diligentia sit adhibenda, & multa quæ hic addi possent, vide in 7. præc. in 2. lib.

In tex. ibi. Nauibus.

57 NAuis appellatione† intelligitur quodcunque lignum maritimum, & quodcũque nauigij genus, siue magnum, siue mediocre, siue paruum.

Ibi. Naufragium passis.

58 TRia, requiruntur† ad incurrendã hanc censuran, primum vt sint bona Christianorum, non autem infidelium. Secundum, vt sint bona Christianorum naufragantium, idest, vt sint bona eiecta ex nauibus naufragium passis. Tertium, vt talia bona surripiantur, idest accipiantur animo cõtrectãdi, & sibi vsurpandi, vel quo ad vsum, vel quo ad dominium, argum. l. 1. ff. de furt. Igitur stabilienda est hæc conclusio. quod
59 † surripiens bona Christianorum naufragantium incidit in bullam. Quæ conclusio ampliatur primò ad omnes surripientes bona naufragantium in nauibus naufragium passis. Secundo ampliatur, etiam si quis surripuerit bona eiecta ex nauibus in mari, animo tamen contrectandi, teneturque ad restitutionem; quamuis illa bona perirent,
60 nisi ille surriperet, vt est farina, Sed an† hoc quoque procedat in rebus, quas cum periculo vitæ suæ inuenit, verbi gratia natando. Respon. quòd aut talia bona habebantur pro derelictis, & breui erant peritura, & tunc non incidit in bullam, nec ad restitutionem tenetur. Secus vero si non habebantur pro derelictis, nec in breui erant peritura. nam tũc si dominus iustè speraret se recuperaturũ dicta bona, scilicet, quia mare ad littus eiiceret, aut alios inueniret, qui mercede illud periculum subirent, tunc restituere tenetur soluta sui laboris mercede arbitrio boni viri, Syl. in verb. Naufragium quæstio. 2. Tertio extenditur ad surripientes naufragantium bona, siue in littore, siue in terra, nam statim, cum sciuerit dicta bona fuisse naufragantium, si non restituit cum possit, incidit, vt in fine huius capituli continetur. Quarto procedit, etiam si fuerint bona Christianorum in nauibus infidelium Quinto ampliatur etiam si fuerint bona Christianorum iam capta ab infidelibus, & in eorum nauibus reposita: quia adhuc surripiens tenetur propriis dominis restituere accepto tamen pro labore pretio, ita Fely. in c. significauit, de iudi. Couar. in reg. peccatum. §. 2. num. 7.
61 Limitatur † modo prædicta conclusio in habente probabilem ignorantiam, siue iuris, siue facti, Nauar. cap. 27. num. 61. in fine. Secundo in simplicibus, qui credũt illud accipere sibi esse licitum aliqua ratione: q a mortale peccatum non esset. Tertio, quando crederent illa bona omnino esse derelicta, vel pro derelictis habita, Sotus libro quinto, de iusti. & iu. quæstio. tertia, articu. tertio. Non tamen putatur habitum pro derelicto, quod in mari ob procellam ad nauim onere leuandam iacitur, secundum gl. & com. doct. in c. cum dilecti, de accus. Nauar. c. 17. num. 98.

Quarto coarctatur in surripiente non animo vsurpandi, sed propriis dominis restituendi.
62 Quinto † nec in surripiente bona ex incendio, vel ruina: quia Papa tantum de naufragio hic loquit, v. g. si serica, vel alia mari in pœnam combusta surriperet.

Sexto, nec in surripiente bona in ipsis nauibus, vel de ipsis nauibus non tamen naufragantium, sed extra naufragium.

63 Postremo † limitatur in surripientibus modicam quantitatem bonorum naufragantium: quia ratione modicitatis rei excusantur, nisi quantitas illa perueniret ad peccatum mortale, vt ad nummum argenteum. Vel quando essent plures conscij, & vnusquisque scienter modicum quid surriperet, vt per Sotum in 4.sent.dist.22.q.2.art.1.Coua.lib.1.var.reso.c.3.nu.12.

64 Nec etiam † ij incidunt, qui scienter bona ab aliis rapta in naufragio receperint: quamuis ij prius includebantur, vt supra diximus, in vltima ampliatione. Pius tamen V. & Greg. XIII. volunt vt solum comprehendantur rapientes.

Cap. V.

Imponentes noua pedagia, vel augētes, vel prohibita exigentes, præterquā sibi in casibus à iure, vel de speciali sedis Apostolicæ licentia permissis.

65 PEr noua † intelliguntur quoque incrementa veterum, Sylu. in verb. excommunicatio 7.§. 19.

Ibi. Pedagia.

INtelliguntur per pedagia, & gabellas ēt portoria, & alia vectigalia ex mente legislatoris, ex identitate rationis, & latitudine vulgari significationis eorum. Nec non domus panis, in qua domini terrarum, vel ciuitates faciunt poni panem, vel sal, & vendi à proposito illius officii, ita Dom. Anto. in c.super quibusdam de verb.sign.in fi.arg. eorum, quæ dicuntur per Abb.in c.ex tenore, qui fil.sint legitimi, nu.5.& 6.vbi quando lex est pœnalis, vt est excommunicatio, debet dilatari, quando per dilatationem euitantur pericula animarum, & homines retrahuntur à contractibus illicitis gabellarum, quod nota, & non tradas obliuioni.

Ibi. Præterquàm in casibus sibi à iure, &c.

66 HOdie Sixtus † V.loco verborum illorum, quæ apponi solebāt ab aliis Pōtificibus in bulla. Scilicet ad id potestatem non habentes. Substituit hæc, præterquàm in casibus sibi à iure permissis. Cæteri Pontifices considerauerunt tantum causam efficientem, idest vt imponentes gabellas sint personæ, quæ possunt, & habeant authoritatem, quia dum constat de illa, semper pro Principe præsumendum est, iux. Sotum lib. 3.de iu.& iur.q.6.art.7. in fi.& Coua. in reg. peccatum.§.5.nu.5. At Sixtus V. considerauit omnes causas. Materialem, formalem, efficientē, & finalem. causa efficiens sunt personæ ad id authoritatem habentes, de quibus loquitur tex.in d.c.super quibusdā, (Pu-
67 ta) † Papa. Cōcilium Generale, in terris Imperij Imperator. Regni, Rex. Respublicæ nō habentes superiores, vt Respublica Venetiarum, & Ianuensium. Item longissima, & immemorabilis hominum cōsuetudo. Sed aduerte quod hodie omnes Ciuitates Regni, atq; Barones possunt imponere gabellas, hoc modo, impetrando assensum regiū mediante memorali: dummodo talis assensus non impetretur subreptitiè, vel obreptitie, idest vt non exponatur falsum, vel taceatur verum, quia tunc nullus esset assensus, & id faciens teneretur omnia damna data pauperibus ex dicta gabella restituere, vt supra magis late diximus in 2.lib.titu. de gabellis.

68 Causa † materialis est materia iusta, non autem dicitur iusta, quando imponitur super id, quod necessarium est pro proprio vsu l.vniuersi. C. de vectig. Quamuis hodie contrarium habeatur in vsu, vt titu.suo diximus. Causa formalis est æqualitatis in oneribus, vt non magis grauetur pauper, quàm diues, quamuis si in alio plus grauetur diues quàm pauper, admitti posset compensatio, l.eum qui de iur.iur. Finalis vero est, vt imponatur pro bono publico, vt liberetur ciuitas, & subleuetur ab onere alieno, Felyn. in capitu. cum dilecta nu.vigesimo. de rescript.

Ibi. Exigentes.

69 EXigentes † dicuntur tam ministri exactores, quàm qui præstant exigendi authoritatem. Huiusmodi sunt publicanus conductor, siue Arrendator, hæres ipsius, famulus etiam recipiens à non sponte soluentibus, sed inuitis, Sylu.in verb.Gabella 3. nu. quinquagesimoquarto, versi. decimotertio. Excusare tamē posset ab hac censura ignorantia probabilis iuris, vel facti, Sylu.qui supra.

pra. § 3. Nauar. cap. 27. num. 128. dicitur autem inuitus, etiam qui soluit rogatus tamquàm debitum.

Ibi. Prohibita.

70 INtelliguntur ea † quæ sunt prohibita tã à laicis, quàm à clericis, vel ẽt prohibita exigi à clericis, & nõ à laicis, q. si à clericis exigerent, non incurrerent hanc censuram, sed aliam, de qua loquitur tex. in cap. quanquàm de censi. lib. 6. Nauar. capitu. vigesimoseptimo, num. 61.

71 Est † & alia excommunicatio non reseruata contra officiales imponentes taleas, vel alia onera ecclesiasticis personis, de qua loquitur tex. in capitu. non minus de immu. eccle. Quod intellige, si admoniti non desistant. Hæc comprehendit fautores, ac successores. Et sufficit vna monitio. Gubernator vero, qui vt debuit contradixit, non incurrit, quamuis officium non deserat, Nauar. capitu. 27. num. 115. Post Panor. & Anchar. & Sylu. in verb. excommunicatio. 1. casu. 5. Ioan. Tabi. casu 18. contra Ioan. Andr.

72 Hæc non † incurritur per tributa omnino realia, quæ clerici debent ob sua bona, vide Abb. in capitu. fin. de vit. & honest. cler. Sylu. in verb. vsus, Nec ad realia extraordinaria, quæ immediate spectant ad eorum bona, vel ad reficiendum iter, vel callem, qui est ante prædium, vel domum suam, sed incurritur per onera mere psonalia, & mixta, iuxta Panor. ibi receptum. Appellatione autem personarum ecclesiasticarũ veniunt etiam fratres tertij ordinis Sancti Frãcisci, vt per glo. in clem. cum ex eo, de senten. excom. Et idem de fratribus, qui dicuntur milites gaudentes, ita Barto. in l. super. §. quibusdam. ff. de iure immun. Nam licet non sint clerici, habent tamen immunitatem à collectis, secundum Petr. de Anchar. & Barto. in d. §. quibusdam.

Cap. VI.

Falsificantes literas Apostolicas, etiam in forma breuis ac supplicationum, gratiam, vel institiam concernentes, &c.

73 AD incurrendam † hanc excommunicationem tria requiruntur, mutatio veritatis. Vt fiat cum dolo. Et cum præiudicio tertij. Vnde falsarij quo ad hunc textum dicuntur, qui dolo immutauerunt veritatẽ in literis Apostolicis in præiudicium tertij, quorum si vnum deficit, non dr̃ falsum, vt incurratur in pœnas ciuiles, vel canonicas.

Ibi. Literarum Apostolicarum.

74 LIteræ † Apostolicæ vulgo dicũtur bullæ, idest literæ plumbeo sigillo signatæ, quæ à Datario, idest ecclesiæ notario cũ sigillo, & subscriptionib. solitis expendũtur. Harum quædam dicuntur subreptitiæ, quædam obreptitiæ, quædam falsæ, vt perbelle declarat Ias. in l. 2. num. 1. C. si contr. ius, vel vtil. publ. Literæ subrectitiæ dicuntur, quando exprimitur falsitas, siue tacetur veritas. Obreptitiæ vero, quãdo sub inuolucro verborum sic inuolutè supplicatur, quòd Papa non percipit veritatem, verum hi duo termini aliquando confunduntur, & vnũ pro alio ponitur, vt videre est in l. prima, C. si nupt. ex res. pet.

75 Falsæ † verò literæ dicuntur, quando verè nunquàm de cancellaria Papæ processerũt, sed aliquis priuatus illas falso fabricauit, & de his loquitur hæc bulla. Nam impetrans literas Apostolicas obreptitiè, seu subreptitiè non est excommunicatus, peccat tamen mortaliter, & impetratis carere debet, cap. super literis de rescript. quia non sunt falsæ literæ, Nauar. c. 27. num. 62. ca. ad audientiã de. rescript.

Ibi. Breuis.

76 BReuia † dicuntur rescripta sub nomine Papæ expedita, nõ tamen tam amplo stylo, sed breuibus characteribus descripta. Et hæc differũt à literis Apostolicis, qa breuia cera rubea signãtur, illæ vero nequaquàm. Hæc signãtur annulo piscatoris, ideo sic dictus, quia Beatus Petrus, qui piscator erat, hoc sigillo primus vt verisimile est, vsus fuit. Literę vero Apostolicæ, sigillo plũbeo bullãtur, de his breuibus vide plura per Rebuff. in eius praxi. in secunda par. de breui. Apost.

Ibi. Supplicationum.

77 SVpplicationes† dicuntur signaturæ, idest petitiones in scriptis Summo Pontifici vel Vicecancellario, vel eorum vices tenentibus oblatæ; quibus cum Sum. Pontifex acquiescit,

acquiescit, & subscribit, fiat, dicuntur signaturæ, Nauar. cap. 27. num. 62. His igitur sic explicatis statuimus modo conclusionem, quæ huiusmodi est.

78 Falsificantes literas † Apostolicas, breuia vel supplicationes, idest, signaturas sunt excommunicati per bullam. Ampliatur hæc conclusio ad addentes, vel minuentes scienter aliq̃ substantiã veritatis in lr̃is iã signatis cum præiudicio tertij, vel sedis Apostolicæ. Secus si corrigerent aliquam literam, vel punctum, qui non mutaret substantiam aliquam, saltem quo ad forum conscientiæ, si fit sine dolo, & sine alterius damno, vt tradit Nauar. in capitu. 27. num. 26. cap. 17. nu. 169. contra comm. & Sylu. in verb. excommunicatio 7. num. 8.

79 Secundo extenditur † ad falsificantes tãtum, non autem ad iubentes falsificari quãuis sint excommunicati per Inno. 3. in c. cũ ad falsariorum de crim. falsi.

Tertio extenditur ad radentes aliquam dictionem ex literis, supplicationib. aut breuibus iam signatis, & apponẽtes, scribentes aliquam diuersam, quamuis postea pœnitẽtia ducti non vtãtur, quia bulla loquitur de falsificantibus, non autem vtentibus. Secus
80 † vero est in eo, qui raserit aliquam additionem animo addendi nouam, & postea pœnitentia ductus iterum eandem scripsit: quia nil mutauit, nec addidit.

Quarto extenditur ad omnes fabricãtes sigillum adulterinũ Papæ siue plumbeum, siue etiam cereum, & ad artifices.

81 Limitatur vero † hæc conclusio, vt non procedat in mandantibus falsificari, nec ad fautores præstantes authoritatem huiusmodi falsificationibus, cum nulla mẽtio de eis fiat, & in materia pęnali non est admittenda huiusmodi ampliatio, quando res dubia est, sed bene incurrunt in illam. Ad falsariorum.

82 Secundo † nec includuntur falsarij literarum Datarij, vel Vicecancellarij, nec nuncij Apostolici, quia non sunt literæ Papæ, & ideo cum sint diuersa, diuersa fit illatio. l. Papinianus exuli. ff. de minor. Nauar. capit. 27. num. 6. Sic etiam neque includuntur falsificantes literas legati à latere, vel congregationis Cardinalium.

83 Tertio † nec incurrit qui falsificat literas Papæ, quæ iam euanuerunt. Nauar. capitu. 17. num. 169.

Quarto nec procedit, in mutantibus in Bulla ea, quæ prius erant in supplicationibus expressa, sed per errorem notarij, vel scribæ iam fuerant variata: nam hi neque mortaliter peccant. Exemplum. Obtinuisti dispensationis breue à Summ. Pontifice in tertio gradu consanguinitatis. Notarius scripsit in Bulla. Affinitatis. Si tu hoc mutasti, & fecisti in bulla, sicut in supplicatione dicebatur, non incidis.

84 Quinto † coarctatur in falsificantibus literas episcopi dimissorias, vel commendatitias, quia non sunt Papæ. Et dicuntur literæ dimissoriæ, quia mittuntur ab episcopis, vt promoueri possint sui subditi ad ordines sacros. Commendatitiæ, quæ cõceduntur clericis peregrinis. Attamen qua pœna sit puniendus talis literas dimissorias falsificans, vide Abb. in capitu. cum olim de rescrip. Et si per illas sit promotus ad aliquem ordinẽ, & functus fuerit eo, vide extrau. Pij, II. cum ex sacrorum.

85 Sexto, † neque incurrit censuram Bullæ is, qui vtitur literis falsis Papæ, sed bene in illam. Ad falsariorum. is vero dicitur vti eis, qui sciens esse tales, vel scire debens vtitur eis: verum absolutio est Papalis, si infra 20. dies eas non destruit, aut resignat, Caiet. in verb. excommunicatio casu 27.

Cap. VII.

Item excommunicamus deferentes equos, arma ferrum, &c.

86 Materia huius † canonis est sacrilegium contra Rempublicam Christianã, & diuiditur in quatuor partes. In prima excommunicantur deferentes, & transmittentes arma, & alia prohibita Sarracenis, Turchis, & infidelibus. In secunda nunciantes infidelibus, quæ apud nos fiunt. In tertia, dantes auxilium, consilium, & fauorem, in quarta derogant omnia priuilegia, vt possint deferri prohibita ad infideles.

Ibi. Equos.

87 Per equos † intellige etiam traditos à præfatis inimicis, debiles, claudos, aut morbosos, quamuis opera Christianorum, vel Catholicorum curatos, & feroces effectos, Nauar. capitu. vigesimoseptimo, num. 63. Et in summa quilibet equus, qui potest deseruire ad deferendas sarcinas, aliaque in bello

bello necessaria, vt mulus, asinus, &c. Nau. in c. ita quorundam de iude.

Ibi. Arma.

88 PEr arma † intellige tam bellica offensiua, quàm defensiua principaliter ad pugnam facta, vel destinatione deferentis mediate, vel immediate ad eam designata, licet per se, vel in ea forma, qua deferuntur non sint ad illam apta, sed fieri possunt, Nauar. capitu. 27. num. 63. Intentio autem, seu destinatio huiusmodi sufficit etiam virtualis, vt puta quia licet ipse tamen lucri causa illa deferat, scit tamen, vel scire debet inimicos illis ad pugnam vsuros, vt per Nauar. in capitu. ita quorundam not. 5. de Iudæis.

Ibi. Ferrum.

89 INtellige tam † factum, quàm infectum, sic de auro, Nauar. cap. 27. num. 63. Non tamen venam ferri, seu terram, ex qua ferrum conflatur, contra Sylu. nisi deferentis intentio fit, vt ex hoc inimici gerãt bellum aduersus fideles, Nauar. in cap. ita quorundam not. 5. de iudę.

90 Sed quæritur an † donans ensem, equum, hastam solum in gratiam cuiusdam beneficij accepti, vel accipiendi ab aliquo prædictorum inimicorum (vt quandoque etiam cuiusdam liberalitatis magnanimitatis, vel humanitatis ostentandæ causa inter exercituum primates, & duces fieri solet) excusentur à censura, credit Nauar. cap. 27. num. 63. quòd sic. Non quidem ex defectu verborum, sed mentis.

Ibi. nuntiantes.

91 INcidunt in censuram † nuntiantes siue de rebus Christianæ Reipublicę statum concernentibus, siue de statu vnius Regni Prouinciæ, Ciuitatis, vel terræ, modo fint in pernitiem Christianorum, alias secus, hi dicuntur exploratores, quorum pœna vltra excommunicationem, est mors naturalis.

Ibi. Non obstantibus quibuscunque priuilegijs.

92 SYlu. in verb. † excommunicatio 7. refert Genuenses, & Venetos quoad mercimonia, & victualia habere aliqualem licentiam durantem, sed modo per hanc Bullam derogatur, nisi expresse eis iterum dicta licentia concedatur.

Cap. VIII.

Impedientes necessaria ad Curiam Romanam, habetur in extr. Pij. V. cupientes.

93 SEx personæ † hic exōicantur offendētes eos, qui deferunt. Eisdem inuadētes. Prohibentes. Ad eundem finem perturbantes, vt nemo deferat victualia, licet nōdum sit præparatus ad deferendum. Defensores Et fautores talium perturbantium.

Ibi. Victuales.

94 QVæ † contineantur appellatione victualium, vide text. in l. victus, cũ seq. de verb. signif.

Ibi. Romanæ curiæ.

95 PEr Romanam † curiã hic nō intelligitur Roma, vel Romanus Populus, sed locus, vbi est sedes Apostolica, & vbi agitãtur lites. Hinc non comprehenduntur in cēsuram impedientes, inuadentes, prohibentes eos, qui deferunt victualia non ad Romanam curiam, sed ad Populum Romanũ, cum non lædatur sedes Apostolica.

96 Nec includunt † prohibentes ne deferantur victualia ad Romã, qñ ibi non esset sedes Apostolica. Itē nec ij, qui ob vtilitatem suæ Reipublicæ prohibent, ne deferantur victualia. Exemplum: in prorege Neapolitano inhibente ne deferant victualia necessaria ad Romanam curiam, & hoc non animo offendendi, sed prouidendi suis necessitatibus, ne regnum fame periret, Nauar. c. 26. nu. 64. Et eodem modo secũdum Nauar. quãdo pestis viget Romæ, siue in curia Romana, & aliquis prohibeat suis ciuibus, ne ibi fruges deferat, inde in patriam reuersurus. Pariter non procedit in patrefamilias prohibente filio suo, ne fruges Romæ deferat ob periculum latronum, vel meritricũ. Item nec quando prohibitio esset de materia leui, idest, ne deferãtur cardines, vel etiã propter modicitatem temporis, puta per horam.

Cap. IX.

Mutilantes, depredantes, detinentes Romipetas, seu peregrinos Romæ causa deuotionis venientes. De hac excõicatione loquitur tex. in cap. si quis Romipetas, 24. q. 5. in extrau. Leonis, X. Incip. Bonifacij ad perpetuã rei memoriã.

97 FActa † est hæc excõicatio in fauorem vrbis Romæ, vt liberũ sit vnicuiq; accedere cã deuotiõis ad limina Apostolorũ.

Ibi. Romipetas, & peregrinos.

98 ROmipeta † dicitur, qui Romam petit causa deuotionis, siue equestri, siue pedestri itinere, siue cum habitu, siue sine habitu peregrino. At peregrinus is dicitur, qui pedestri itinere Romam petit cum habitu peregrino causa deuotionis.

Ibi. Ad vrbem.

99 NOn † comprehenduntur interficientes visitantes D. Iacobum in Compostella, vel Beatissimam Virginem Lauretanam, vel sanctum sepulcrum ob deuotionem, quia bulla tantum loquitur de accedentibus Romam.

Ibi. Accedentes.

100 QVatuor † requiruntur ad incurrendã hanc excõicationem. Primũ vt offensus sit Romipeta, vel peregrinus, & accedat ad vrbẽ Romam, ad visitandũ limina apostolorum: secundum vt non ibi accedat cã litis, vel curiositatis, & incidẽter, postea visitet apostolorum limina. Tertium, vt offensus, vel eat ad vrbem Romã, vel ibi moretur, aut ab eadem recedat, & est ratio, q̃a priuilegiũ datũ ad eundũ, intelligitur datũ ad morãdũ, & recedendũ, c. quia diuersitatem, de conc. præb. c. statutum. §. in præferẽdo, de rescri. lib. 6. & ibi Franc. idemq; est in saluo conducto, vt plene per Rebuf. Doct. in auth. habita. C. ne fil. pro pat. Quartum requiritur, vt offendens probabiliter sciat offensum tendere Romam causa deuotionis, iux. Nauar. c. 27. nu. 66. & Caiet. in verb. excommunicatio. c. 23.

Ibi. Dantes auxilium.

INtellige secuto effectu, alias secus: verba enim cum effectu accipi debent. l. 1. §. hæc autem verba, ff. quod quisque iur.

Cap. XI.

Excõicantur. Interficientes, mutilãtes, vulnerantes, verberantes, carcerantes, hostiliter, idest animo offendẽdi, insequentes Cardinales. Hæc sunt personæ, cõtra quas profertur excõicatio.

Ibi. Cardinales.

101 ENumerant̃ † personæ, quę prohibent̃ offendi, & sunt sex, Cardinales, Patriarchæ, Archiepiscopi, ẽpi legati Apostolici, Nuntij sedis Apostolicæ. Hr̃ hæc excõicatio, in cle. 1. eo. ti. in c. fęlicis, de pęnis, lib. 6. Materia huius canonis est sacrilegium, q̃a offenditur ecclesia in mẽbris suis principalibus. i. Cardinalibus. Nau. c. 27. nu. 67. cath. Neapo. in verb. excõicatio, c. 2. & 12. Ad incurrendũ hanc censurã requirit̃, vt loca sint ipsorũ eiectorũ, aut in q̃b. ipsi munus suũ, & officiũ explere debẽt, nõ aũt alia, q̃ sunt eijcientiũ, si in illis nulla eius cura, vel officiũ demandatum est, vt puta iubẽdo, vt exeant curiam Regis, vel alium locum, qui non esset eorum diœcesum, Nauar. qui supra. Præterea incurrunt etiam lictores, alijque officiales iussa exequentes, Nauar. d. num. 67. vers. quinta declaratione.

Ibi. Eijcientes.

102 SVb hoc verbo † comprehenduntur ẽt bãnientes, cũ sit verbũ generale. Item comprehenditur etiam is, qui hortatoriam impetrat, vt episcopus de terris eijciatur, de quibus hortatorijs infra.

Ibi. Episcopos.

EPiscoporũ appellatione † veniunt etiã non consecrati, vt no. Arm. & Nau.

Ibi. Mandantes, seu rata habentes.

103 COmprehendũtur † mandantes, si tñ fuerit secutus effectus, idest verberatus episcopus, Idẽque dicendum de præstantibus

stantibus auxilium, consilium, vel fauorem: quia verba debent efficaciter intelligi. Sic etiam comprehenduntur ratum habentes, quando eius contemplatione, & nomine est factum, Sylu. in verb. excommunicatio, 7. num. 22. versi. 11.

Cap. XII.

Excōmunicantur omnes, qui ad Romanā curiam venientes, siue per se, vel alios offendunt. Habetur in extr. Pij V. si de protegendis, in extr. com. incipien. Diuina, in Conc. Trid. sess. 24. c. 11. & 23. c. 1. de reform.

104 AD incurrēdam † hanc excommmunicationē requirit vt siue per se, siue per alios, percutiant, vel occidant recurrentes ad curiam Romanam pro causis ibi tractandis. Personæ, q̄ prohibētur offendi, sunt recurrētes, aduocati, negotiorum gestores, siue procuratores eorū, siue ēt adiutores, & iudices super dictis causis, vel negotijs deputati. Itē vt dicta percussio, siue læsio fiat intuitu negotiorum, aut causarum in curia Romana, alioquin si ex ira, aut voluntate furādi, vel contracta aliunde inimicitia has iniurias inferret litigātibus, & reliquis personis, de quibus sup. hanc excōicationē nō incurreret, Caie. in verb. excommunicatio, casu 15. Armil. in verb. excommunicatio 6.

Cap. XIII.

Excommunicantur in hoc capitulo personæ priuatæ, impedientes rescripta Apostolica per iudicem laicum, item Magistratus, atq; officiales inhibentes executionem literarum Apostolicarū sine Regio assensu: itē officiales, & Magistratus, atq; iudices quicunq; prohibētes, ac statuētes, ne habeatur recursus ad sedem Apostolicam pro literis impetrandis, vel impetratas retinent.

Ibi. Excommunicamus.

105 EXcommunicantur, qui sub prætextu friuolæ appellationis appellāt à grauamine futuro literarū Apostolicarum ad iudices laicos, qđ intellige, nisi verè, iusteq; appelletur, & timeatur magnum grauamen irrefragabile. Et non ita facile haberi potest recursus ad sedem Apostolicam: tunc enim licitum est appellare, literasq; Apostolicas retinere, donec ad sedem Apostolicam recurratur, & hoc intelligitur in partibus longinquis, secus autem proximis.

Ibi. Omnes illos.

106 EXcōicantur inhibētes † literas Apostolicas iustitiā, vel gratiā cōcernentes executioni demādare sine eorū beneplacito examine, aut assensu, facit tex. id c. qm̄, de immu. eccle. late per Nau. c. 27. nu. 60. cū seq. & ratio est, quia cum sedes apostolica à nemine dependeat, non vult à nemine iudicari. Sed in regno secus est, q̄a consideratis considerandis. visisq; literis de hac re à Papa Regi Philippo missis, & è contra censeo non esse condemnandos, nec incurrere regios magistratus expedientes regium exequatur, & illud impetrantes, donec aliter à sede apostolica decisum fuerit. Caueāt autem ministri regis, ne excedant fines mādati Regis, cuius mens sanctissima est in non inferendo pręiudicium sanctę sedi Apostolicæ. Neque diu vexent negotiatores in non expediendo regium exequatur. Vult enim Rex noster, vt quàm primum statimq; literæ Papæ executioni mandentur, concesso eis regium exequatur.

Ibi. Quin etiam.

107 AD incurrendam † hāc excōmunicationē duo requirunt. Primū vt hmōi prohibitio directè, vel indirectè scienter fiat, ne recursus habeatur ad curiā Romanā. Secus autem si ex ignorantia, aut inaduertentia. Secundum, vt fiat authoritate publica, idest, magistratus, secus autem si priuata laicali, Nau. cap. 27. num. 73.

108 Limitatur † tñ hæc conclusio, vt non incurrat impediēs literas apostolicas, cū manifestè cōstiterit illas esse obreptitias. (Exēplū) pōt Papa iuri patronatus tā laicorum, quam clericorū derogere, vt per gl. in cle. 2. ver. apostolis, de præb. veruntñ non cēsetur Pontifex derogare, nisi id expresū in literis habeat, vt p Lapū alleg. 96. per clausulā, p hac vice tm̄ derogātes tali iuri patrona-
109 tus laicali. Si quis modo † supplicaret Papæ, vt ei conferat tale ius patronatus, quod erat

erat laicale, id tñ Papæ non exposuit, & obtentis literis vellet expedire Regium exequatur. Posset regius magistratus tales literas impedire; cum manifeste appareat eas esse obreptitias, cum non constet de derogatione, quæ fit per dictam clausulã, & interim Papæ hanc falsitatem notificare.

Cap. XIIII.

Excõicantur auocantes causas spirituales a iudicib. spiritualib. de hac loquitur tex. in c. qm̃, de immu. ecc. lib. 6.

110 IN hoc capitulo excõicantur † oẽs iudices, & alij auocantes causas spirituales, vel spiritualibus annexas ab officialibus ecclesiasticis ad suum tribunal, ac ẽt impediẽtes cursum causarum, vel quoquomodo laici intromittentes se in causis spiritualib. c. vt inquisitionis, de hæret. lib. 6. ibi, alias spirituales, vel spiritualibus &c. cã spiritualis dr̃ beneficiũ ecclesiasticũ, decima. & nota, ꝙ episcopus, vel nuntius apostolicus potest agere cõt: a laicos verè debentes decimas, & non dantes, quamuis in regno pp antiquissimam consuetudinem, & pp transactiones factas cũ sede Apostolica decimæ
111 non soluantur. Causa † verò annexa spiritualib. est ius patronatus. Hinc nota quòd adhærentium idem est iudicium, quod de principalibus, facit text. in l. quæ religiosis. ff. de rei vend. hinc est, quòd pax facta cum principali intelligitur facta cum adhærentibus. l. 1. §. tribus. ff. de cloac. l. arbor. §. de vestibulo. ff. com. diuid. Bar. consi. 62.

Ibi. auocant.

AVocare, est causam de vno tribunali ad aliud trahere.

Cap. XV.

112 TRahẽtes † personas ecclesiasticas ad eorũ tribunal, c. si vero, lo 1. d' sẽ. exc. c. si iudex laicus eo. tit. lib. 6. in extr. Martini ad reprimendũ. Itẽ fautores eorũ, Itẽ faciẽtes statuta contra libertatẽ ecclesiasticã, c. nouit, cap. grauem tit. nostro, c. ecclesia sanctæ Mariæ, de consti. Auth. crassa, de sacrosan. eccle. cap. eos, cap. non minus, de immu. eccle. lib. 6. cap. 1. de iniur. lib. 6. Item publicantes, vel fauentes eis.

Ibi. Quæ ex eorum prætenso officio.

113 HIc excõmunicantur † tres personæ. Trahentes. Trahi facientes, & procurantes trahi personas ecclesiasticas. Appellatione autem personarum ecclesiasticarum, quæ prohibentur trahi, veniunt quicunq; conuentus, monasteria, capitula, & collegia. Modi, qui prohibentur, multi sunt, idest, ex prætenso officio ad instantiã quorumcũq; directè, vel indirectè quouis quæsito colore. Locus siue forum, in quo prohibentur trahi, est tribunal seculare quocunque nomine nuncupatum, tam in causa ciuili, quàm criminali.

Ibi. personas ecclesiasticas.

QVæ illarum appellatione veniant vide quæ supra diximus in secun. lib. 3. præcep. notabili quinto.

Ibi. Præter iuris canonici dispositionem.

114 SEcundum iuris † canonici dispositionẽ multi sunt casus, in quib. licitũ erit trahere personas ecclesiasticas ad forũ sæculare. primus in cã feudi, in qua põt clericus per laicũ trahi ad forum seculare, cap. cæterum, de iudic. facit glo. in cap. in transmissa, & cap. verum, de foro compet. Guido Papa decis. 139. Secundus casus est in causa reconuentionis, nam clericus agens contra laicum coram iudice seculari, potest ibi reconueniri, cap. 1. & 2. de mut. petit. glos. in cap. denique, distin. 96. capitu. multi 2. quæst. 1. Boer. decis. 114. Afflic. decis. 173. Et ita extat ritus magnæ curiæ vicariæ incipiens. Itẽ quòd clericus officio. 3. Sed aduerte, quòd licet clericus posit reconueniri coram iudice laico, non tamen facta condemnatione potest cogi ad soluendum, Lapus alleg. 118. Vrsill. ad Afflic. decis. 173. Tertius casus est, quando clericus amisit priuilegium fori, quod multipliciter fit, vt in cap. cum non ab homine, de iudic. cap. nouimus, de verborum significat. vt in clerico non constituto in sacris, nec beneficiario incedente in habitu, & tonsura, nec seruiente in diuinis, vt in Conc. Triden. sess. 23. cap. nullus. Quartus casus est in materia spolij, seu manutentionis in possessorio: potest enim hoc casu persona ecclesiastica citari per edictum à iudice laico, si sua putauerit interesse, vt in cap.

cap.Regni.omnis prædatio, & latè per Afﬂi.decis. 224. & 85.& ibi Vrsil. Quintus est in censibus, & tributis, pro quibus clerici possunt coram iudice seculari conueniri: videntur enim potius conueniri res eorũ tanquàm affectæ, quàm personæ, ita Guido de Gug.in l. de his. C. de episc. & cler. allegat tex. in l. viros. C. de pala.sacra.largi. lib.11. Sunt & alij casus, licet regula in contrariũ adsit, s.quòd clericus etiam volẽs conueniri non possit coram iudice facit, c. placuit, c. nullus episcopus, 11.quæst.3.cap.qualiter,& quando, de iudic.in auth. statuimus. C. de episc.& cler.

Ibi. Nec non qui statuta.

115 HIc excommunicantur † statuentes cõtra libertatem ecclesiasticã; personæ excommunicatæ sunt facientes statuta, ordinantes, publicantes. Res prohibitæ sunt statuta, pragmaticæ, decreta,& constitutiones, siue in genere, siue in specie.

Ibi. Libertas.

116 LIbertas † ecclesiastica est exemptio personarum ecclesiasticarum, Caie. in verb.Immunitas.in fin.not.Doct.in c.eos de immu.eccl.lib.6.Hęc autem libertas potest lædi in personis proprijs, in locis, & in rebus.In personis proprijs, vt si fiat statutũ, vt nemo locet domos, vel molat bladum, vel aliquid vendat personis ecclesiasticis. aut ab eis emat, vel ne aliqua alia obsequia præstet eisdem.In locis, vt si fiat pragmatica vt milites possint hospitari in domibus clericorum.In rebus, vt si fiat statutum, vt nemo laicorum eat ad molendum in molendinis clericorum.Pręterea sciendum est eo ipso quod fit contra libertatem ecclesiasticam, quod fit contra eius immunitatẽ. Ideo tex.in c.fi. de reb. eccl. non alien.miscet ista duo libertatem,& immunitatẽ ec-

117 clesiæ. Fit autem † contra immunitatem ecclesiæ eo ipso quòd per laicum statuitur de rebus,personis,vel iuribus pertinentibus ad ecclesiam, à quibus laici sunt prohibiti, & solum prælatis ecclesiæ est concessum. v.g.si fiat statutum quod feudum,quod laicus tenet ab ecclesia, possit alienari. tex. in d.cap.fi.de reb.eccl.non alien.vel ne personæ ecclesiasticæ habeant recursum ad iudices ecclesiasticos, ita Lapus alleg. 92. His enim casibus cum talia statuta quæ sunt contra violationem libertatis respiciant vniuersalem ecclesiam, dicuntur esse contra libertatem ecclesiasticam.

118 Hinc patet † hæc esse necessaria, vt incurratur in hanc censuram. Primum vt violatio libertatis ecclesiasticæ fiat per viam statutorum, pragmaticarum, vel edictorũ, vel per consuetudinem contrariam. Vt recte inquit Caiet.in verb.excommunicatio, casu 31. Secundum vt disponat statutum cõtra priuilegia concessa ecclesiasticis personis,& de his in statuto fiat specialis mentio, alias si nulla de ecclesiasticis personis fieret mentio, non diceretur violata ecclesiastica libertas, ita colligitur ex Franco in d.c.eos.1.& 2.col.

119 Hinc patet † responsio, quod si in statuto vel interdicto non exprimuntur personæ ecclesiasticæ, sed simpliciter interdicit ne quis vendat, vel donet rem immobilem aliquibus non existentibus de iurisdictione dominorum statuentium, vel non subeuntibus onera communia, vel dominorum, & irritatur venditio, & donatio, & pœna imponitur, ꝙ tale statutum non est contra libertatem ecclesiasticam, ita vt statuentes incurrant in bullam Papalem, quæ non est seruata, vt in d.c.eos, de immu.eccl.lib.6. Et ratio est, quia tale statutum non est ex se contra libertatem ecclesiasticam, sed contrà societatem vitæ humanæ, ita Nauar. in cap.27.nu.119.& 130. Potest tamen in hoc casu episcopus cogere potestatem, vel statuentes vt declarent illud non debere extẽdi ad clericos, cum ex eo clerici efficiantur tepidiores, ita Lapus in sua alleg. 30. in septima conclusione.Bald.in auth. statuimus. C.de episc.& cler.

120 Tertium, † vt dictũ statutum, vel edictũ &c.respiciat vniuersalem ecclesiam, vnde hanc non incurrunt, qui ordinantur contra hanc, vel illam ecclesiam, nisi illa etiã pertineat ad ecclesiam vniuersalem. ita Nauar. c.27.num.119.v.g lædere vnum episcopum, est facere contra libertatem ecclesiæ, esto ꝙ non lædant oẽs episcopi.c.olim, de iniur. cle.si quis suadente, de pœnis, & ratio est, quia cũ vniuersalis ecclesia sit vnũ corpus, cuius membra sunt aliæ ecclesię singulares, de elect.c.significasti.Ideo impediendo ecclesiæ singularis libertatem vnius scilicet ecclesiæ circa id, quod competit omnibus, facit contra libertatem ecclesiæ, ita Ioan. And.in d.c.fi.de immu.eccl.lib.6.

121 Quartum est, † vt dictũ statutũ sit factũ animo

animo derogãdi libertati ecclesiasticæ. Qđ tunc dicitur, quando vt supra diximus specialis mentio fit de personis ecclesiasticis. (puta) fit statutum ne ecclesijs dentur eleemosinæ, vel decimæ, vel clerici soluant gabellas de his, quæ emunt pro suo vsu, & nõ ad negotiandum, &c. Secus vero si statuat ne in funeribus, vel in primis missis, vel nuptijs extra modum offeratur, neq; fiant immoderata conuiuia, vel sumptus cæræ, ita Caie. in d. casu 31. & ratio est, quia talia statuta concernunt propriè pompas mundanas, non autem cultum diuinum, vt inquit Panor. in c. fi. de reb. eccle. non alien.

122 Quintũ est, vt sit † ꝯsumatio actus vt ibi per Caiet. Vltimo scias, ꝙ nõ incurrũt hãc censurã, q sincero corde hmõi statuta obseruari, vel scribi faciunt, credentes illa esse salutaria, iux. Inno. in c. venerit, titu. nostro; maxime si crederent de consilio habito à viro prædito idonea scientia, & cõscientia, arg. tex. in c. 1. de constit. gl. sing. in c. capellanus de feri. Est & alia excommunicatio contra libertatem ecclesiasticã infra duos menses, c. nouerit, c. graue tit. nostro.

Cap. XVII.

Impedientes quomodolibet officiales ecclesiasticos, Archiepiscopos, aliosue prælatos, ne sua iurisdictione vtantur.

123 EXcõicantur † impediẽtes iurisdictionem ordinarij recurrentes ad secularia tribunalia ẽt ad cancellarias contra decreta, vel sñias ordinariorũ. Procurantes prohibitiones, vel ẽt mandata pœnalia cõtra scientias ordinariorũ. Concedentes, & decernẽntes talia, exequentes hmõi mandata pœnalia. Hæ sunt personę principales. Accessoriæ vero sunt consilium, auxilium, fauorem, & patrocinium præstantes. Hæc tamen non incurritur, nisi effectu secuto.

124 Hortatoria † hic non comprehendũtur, nisi ex eis deueniretur ad literas comminatorias, vt probat ibi in tex. ꝓhibitiones vel mandata etiam pœnalia. Est aũt hortatorium litera amicabilis, qua, episcopus aliqd contra laicũ impertinenter faciens, ab officialibus secularibus hortatur, vt desistat à faciendo talia. Quod si eps talibus hortatorijs obedire nollet, non debet laicus impetrare mandata pœnalia contra episcopum; quia statim incideret in bullam, sed procedat contra eum in curia Romana coram congregatione Cardinalium, & ita absque animæ interitu habebit, quod vult.

Ibi. Quomodolibet impediunt.

NOta ꝙ mens Papæ est cõtra officiales, qui authoritate laicali pręsumunt impedire ordinarij iurisdictionem. Hinc si
125 aliquis † noctu dilaceraret, vel sordibus macularet edictum publicũ affixũ in valuis ecclesiæ; vel in publico foro, vbi præciperetur aliquid sub pœna, iste nõ incidit quia non dicitur impedire iurisdictionem; cum per prius fuerat factum edictũ, & lata erat sententia, quæ aliquo modo impediri non potest: peccat vero mortaliter, & potest alijs pœnis eum episcopus afficere, atque excommunicare.

Ibi. Quo minus.

SEd qd in delictis mixtis. An in ipsis impediat iurisdictio ordinarij. Pro intelligentia notandũ est. Delictorũ alia esse me-
126 re † ecclesiastica, alia merè secularia. & alia cõia, seu mixta. Mere ecclesiastica sunt illa, quorũ cognitio iudicibus ecclesiasticis tm̃modo est reseruata; etiam si dicta delicta commissa sint per laicos. Vt est crimen hæresis, simoniæ. &c. Mere secularia sunt ea, de quibus si à laicis committantur, soli iudices seculares cognoscunt, vt est homicidium, furtum, &c. Cõmunia, seu mixta sunt ea, de quibus si à laicis cõmittantur, vterq; iudex cognoscere potest, vt est crimen vsurarum, Dec. consi. 170. nu. 3. sacrilegium, sortilegiũ, Abb. in c. 1. nu. 3. & 4. de sortil. adulteriũ, Abb. in c. intelleximus, nu. 1. de adulte. concubinatus, crimen sodomiæ, vt intelligitur ex tex. in c. clerici, de excess. præla. & late de his Iulius Clarus in sua praxi crim. §. fi. quæst. 37. nec non glo. & Doct. in cap. cum sit generale, de foro compet.

127 His sic † præmissis dico, ꝙ de iure cõi dabatur locus præuentioni, sed in Regno ꝑ ꝑ multas bullas Pontificũ, præsertim Honorij iij. & antiquissimam consuetudinem non datur locus præuentioni, sed ordinarij, qñ delictum est notoriũ, possunt procedere contra delinquentes quo ad censuras ecclesiasticas, i. priuationem sacramentorum, & correctionem paternã, cap. quanquam cap. 1. de vsur. lib. 6. cap. statutum, de maled. Iudices vero laici procedunt in puniẽdo eos, quo

quo ad pœnas corporales, & pecuniarias, & ita pro eodem delicto in eadem persona concurrunt ambo, vt inquit Fel. in cap.
128 de his, nu. 10. de accusat. Hinc † sequitur q accusatus de tali crimine mixto coram iudice ecclesiastico, & ab eo causa cognita absolutus, poterit non obstante dicta absolutione coram iudice laico de eodem crimine accusari, & puniri, vt omnium consensu receptũ esse attestatur Couar. lib. 2. var. resol. c. 10. nu. 6. & ratio est, nam iurisdictio ecclesiastica, & secularis sunt prorsus separatæ, & distinctæ, ideo absolutoria lata in vna iurisdictione non parit exceptionem rei iudicatę in alia Bal. cons. 260. lib. 3. sequitur Iul. Clar. in sua prax. crim. vbi sup. q. 57. versi. sed hic occurrit, & versi. sed quæro.
129 An aũt ordinarius † episcopus possit ab administratoribus tam ecclesiasticis, quàm laicis ecclesiarum, hospitalium, confraternitatum, montis pietatis, quàm quorũcunque locorum piorũ singulis annis rationes exigere. Resp. q sic, nisi forte in institutione, & ordinatione talis ecclesiæ, seu confraternitatis, expresse cautum esset contrarium, & nisi talia pia loca, sub regum immediata potestate sunt: quia tunc sine eorum licẽtia non possunt. Quod si ex consuetudine, priuilegio, aut constitutione aliqua loci alijsq; ad id deputatis ratio reddenda esset, tunc cum his etiam adhibebitur ordinarius, & aliter liberationes factæ dictis administratoribus minime suffragantur. Iura sunt clara in Concil. Trid. sess. 22. c. episcopi, & c. administratores: ratio est, optima mens regis, quæ concordat cum sancta sede Apostolica in materia iurisdictionali.

Cap. XVIII.

Vsurpantes redditus ecclesiasticos, vel fructus sequestrantes sine debita licentia excõicantur, vt hr̃ in auth. suscepti, ne sed. vacã. clem. religiosi, de deci. clem. cupiẽtes, de pœnit. in Conci. Trid. seß. 22. de reform. c. 2. in c. hoc consultißimo, de rebus eccl. non alie. lib. 6.

130 AD incurrendam hanc excõicationẽ tria requiruntur. Primo vt vsurpent, seu sequestrentur bona pertinentia ad personas, seu loca ecclesiastica ratione beneficiorum ecclesiasticorũ, vel monasteriorũ. Vnde latro vsurpans redditus profanos patrimoniales clerici non incidit. Secundo, vt vsurpatio, seu sequestratio fiat authoritate iudiciali, quare latrones, aut milites, qui rapiunt ea, vt quælibet alia bona, non incidunt. Tertio, vt fiat sine licentia personarũ, q̃ habent potestatem cõcedendi, vnde q a iudice laico de licentia episcopi missus est in possessionem bonorum clerici, vel eius creditor, non incidit iudex.

Cap. XIX.

131 *Imponẽtes † clericis collectas, talias sine debita licentia, de hac loquĩt text. in c. quanquàm, de censi. c. non minus, c. aduersus, de immu. eccl. in extr. Pij V. Dum ad aures. Exigentes eas etiam à volentibus, fautores eorum prædictorum, c. generali. de elect. lib. 6.*

Cap. XX.

132 *Intromittentes † se in causis criminalibus clericorum, & bannientes clericos, in extra. Vrbani V. quis sicut.* In *auth. statuimus. C. de episc. & cler. in Conc. Tri. seß. 25 de reform. c. cupiẽtes.*

Ibi. Magistratus.

133 ENumerantur † personæ, q̃ excõicantur, & sunt, videlicet magistratus laici quicunq;, iudices seculares quicunq;, notarij, scribæ, actuarij, assessores, gubernatores ciuitatum, satellites, & subexecutores.

Ibi. In causis capitalibus, seu criminalibus.

134 NOta q causa † capitalis dicitur, qñ non pertinet ad iudicem ciuilẽ, sed spectat ad criminalẽ, & qñ venit quolibet modo puniẽdus criminaliter reus. Cã vero ciuilis dr̃, qñ pro crimine agitur ad pœnam applicandam parti. Sed qñ pena venit fisco applicãda, dr̃ criminalis, ita gl. in l. 3. in principio, versi. centum. ff. de sepul. viol. & ibi Bart. Affli. in 3. par. consti. regni rubrica. 32. §. varietates, num. 9. Cagnol. in l. 2. num. 91. & 100. C. de eden. & est communis opinio.

Ibi.

Ibi. Processando.

135 Processare † est inquirere contra aliquem. Et nota ꝙ actiones hic prohibitæ sunt multæ idest quoquomodo se interponere in causis criminalibus clericorũ, illos bannire, capere, processare, sententias contra eos proferre, & illas exequi. Nota tamen quòd capere informationem pro aliquo facto, in quo sunt aliqui clerici nominati, non est processare clericos, & consequenter talem capiens informationẽ, non incidit: quia non est processare, sed capere informationem de toto facto, nec etiam censuram incurrit, qui episcopum, vel aliũ clericum secreto processaret, animo præsentandi talem processum non regijs officialibus, sed summo Pontifici. In plurimis
136 tamen casibus potest † laicus iudex clericum capere, vel processare absq; metu censuræ, quorum primus est in clerico realiter degradato, qui postea traditus est curiæ seculari, cap. nouimus, de verbo. sign. Barto. in l. 1. ff. de pœnis, qualiter autem fiat realis degradatio, habetur in Pontificali. Secundus casus est, quando clericus amisit priuilegium fori, ita Deci. num. 110. Fel. Abb. in cap. cum non ab homine, de iudi. vt quia caret beneficio ecclesiastico, aut quia clericalem habitum, & tonsuram non defert, vel de mandato episcopi non seruit alicui ecclesiæ, aut in seminario clericorum, vel in aliqua schola, aut vniuersitate, iux. cap. nullus, sess. 23. de reform. in Concil. Triden.
137 Vel † quia est effectus ioculator, vel buffo. quia hoc casu si anno, vel tertio monitus non desistat, clericale priuilegium amisit, cap. vni. de vi. & hone. cler. libro 6. quod procedit etiam in clerico in sacris constituto secundum Gemi. ibi, & Rotam decis. 349. in antiquis. Tertius casus est, quando se enormitatibus immiscuit, vt est text. secundum vnum intellectum, in cap. ex parte, de priuil. credi. & capitu. perpendimus, titu. nostro. In his tamen casibus prius sententia declaratoria iudicis competentis procedere debet, quod secus est in clerico assassino, qui si notorius est, potest per iudicem temporalem absque alia præcedente sententia puniri, capitu. 1. de homic. libro 6.
138 Quartus † casus est, quando clericus inuentus est in crimine flagranti, tunc enim potest à iudice laico capi, cap. vt famæ, tit. nostro, Doct. in cap. cum non ab homine, de iudi. dummodo sine iniuria, violentaque manuum iniectione capiatur, & absque clericalis ordinis dedecore, vt cum primũ opportunè poterit, reddat eum curiæ ecclesiasticæ, Nauar. capitu. 27. num. 83. Quintus, quando iudex laicus non iure proprio, sed de mãdato superioris cognoscit de causis criminalibus, cap. manna 11. quæst. 5. gl. in cap. decernimus, versi. præsumant, de iud. quia id facit, vt minister ecclesiæ, cap. si cle-
139 ricos titu. nostro, lib. 6. Sextus, † quando non incedit in habitu & tonsura, nam tunc iure capi poterit à iudice laico, quia talis quisque præsumitur, in quali habitu reperitur, d. cap. si clericos. cap. si iudex laicus titu. nostro in 6. Et ita hodie post promulgatam quandam constitutionem Papæ Clemẽtis. & deinde Papæ Pauli obseruatur, scilicet contra clericos, non beneficiatos, neque in sacris constitutos, quòd possint puniri per iudicem laicum, si vt laici fuerint inuenti. & ita hodie est in praxi. Et nec tenetur laicus clericum remittere, donec de clericatu constiterit coram ecclesiastico iudice, & comperto, ꝙ sit clericus, debet remitti ad eundem iudicem suum ecclesiasticum, quę quidem probatio, & cognitio, an aliquis sit ecclesiasticæ iurisdictionis, debet fieri coram iudice ecclesiastico, non autem seculari, ita Doct. com. in d. cap. si iudex laicus, & in cap. cum non ab homine. Fulgo. consi. 120. dicit esse communem, & ita in Hispania est in vsu, secundum Couar. in regno tamen contrarium seruatur per ritum magnę curiæ, incipien. item si aliquis clericus.
140 Septimus † quando clericus commisit notorium delictum coram iudice laico; potest enim hoc casu ab eo capi, sed statim superiori suo est restitendus. Nauar. cap. 15. num. 24.
141 Octauo, quando † post delictum cõmissum fuit effectus clericus, vel religiosus, nã si suscipit ordinem sacrum, vel religiosus fuerit factus, non potest puniri, vel capi à iudice laico; si vero neutrum horum interuenerit, potest capi, quia præsumitur fraus, Bart. in l. 1. ff. de pœni. vbi plene per addit. Sylu. in verb. iudex. 1. nu. 6. nisi tamen fecisset votum clericatus, vel ingrediendi religionem, priusquam delictum committeret, quia tunc nullo modo potest puniri per iudicem laicum, ita Iason in l. cum quædam puella, num. 2. vbi etiam Docto. ff. de iurisdi. om. iudic. Boer. decis. 22. nu. 1. refert hos casus Iulius Clarus in sua praxi crimi. quæstio. 36. per totum.

Cap.

Cap. XXI.

142 Occupantes † terras, vel iura sedis Apostolicæ etiam mediate, & fautores eorum. De hac loquitur, Nau. c.27.nu.71. post Caiet.

Cap. XXII.

Raptores bonorum prælati Apostolici tempore mortis, vel infirmitatis Papæ. Detentores talium rerum.

Cap. XXIII.

Præsumentes absoluere excommunicatum per bullam cœnæ in extr. & si dominici. 1. & 2. de pœnit. Non autē qui ex ignorātia obliuione, aut inaduertentia, vt diximus in 1. lib. c.13. potest. cōf. Explicit explicatio bullæ.

SVMMARIVM.

1 Absoluti propter periculum mortis ab excommunicatione, transacto periculo, quantum temporis sit eis præfixum recurrendi ad Pontificem.
2 Præsentatio corā Papa occasione excōmunicationis fieri potest per procuratorem.
3 Participantes in crimine cum excommunicatis item clerici scienter cum excommunicatis à Papa; item clericorum percussores, & detentores in carcere, eosque non defendentes; in excommunicationes Papales incidunt.
4 Effringentes vel spoliantes ecclesias, quæ requirantur, vt incidant in excommunicationem, & nu. seq.
Ecclesiæ sub nomine, quæ comprehendātur, & quomodo effringi dicātur.
6 Frangentes crucē in ecclesia, vel corpus Christi diripientes, non sunt excommunicati, sunt excōmunicandi.
7 Propositum requiritur in incendiarijs locorum sacrorū, vt incidant in excom. vbi intelligitur etiam de mandantibus, & auxilium, vel cōsilium dantibus.
8 Locorum sacrorum appellatione, quæ veniant.
9 Incendiarij vltra peccatum ad quid reneantur, & à quibus absoluātur, an & ab episcopo.
10 Denuntiationem excommunicationis contra incendiarios sufficit esse generalem.
Author incendij nulla potest excommunicatione cogi, vt seipsum manifestet.
11 Cardinalium existentium in conclaui, vel Papæ electi bona occupantes, cōsulentes, auxiliantes, & Cardinales vetitum à Papa reuelantes quam pœnam incurrant.
12 Simoniaci & mediatores licet non sint ipso iure excommunicati, non sunt tamen absoluendi, & de qua simonia intelligatur.
13 Excommunicatio contra simoniacos non recepta, quoad denuntiandum simoniacos.
14 Excommunicatio in dantes, vel accipientes aliquid ob ingressum monasterij est Papæ reseruata.
15 Recipiens beneficia ecclesiastica in cōfidentiam; subornantes, & subornati quam incurrant excommunica.
16 Officiales vel domini denegantes auxilium, vel executionem ecclesiasticis cōtra hæreticos, & eorum fautores sunt excommmunicati.
17 Excommunicationem bullæ incurrunt toties quoties hæresis occasione peccantes.
Episcopus si vnum, & aliud Inquisitor iubeat, quid agendum officiali.
18 Inquisitores omittētes procedere dolo sè contra hæreticos sunt excōmuni-

cati à Papa absoluendi, episcopi verò suspensi.

19 *Sepeliẽtes hæreticos, vel fautores: violantes post monitionem interdictum: prædicantes falsa miracula, quibus afficiantur excommu.*

20 *B. Virginem sine originali credere, vel contra, qui dicunt esse mortale, excõmunicationem Papæ reseruatam incurrunt.*

21 *Inducentes ad eligendam sepulturam voto vel iuramento: electi ad dignitatem senatoris non seruata forma: turbantes priuilegia ecclesiæ Tholetanæ: Deputati apostolici in Frãcia fideliter non procedentes qualem excommunicationem incurrant.*

Excõmunicationes Papales latæ sententiæ in corpore iuris, vel in Concilijs generalibus, de quibus latè per Syl. excommunicatione vij. Cap. XIX.

1 ABsoluti † propter mortis periculum, & eo cessante ad Papam à quo erant absoluendi, non accedentes, vel quod in absolutione promiserant non obseruantes, cap. eos tit. nostro lib. 6. Sylu. in verbo, excommunicatio 8. nu. 5. vsque 10.

Declaratio.

CIrca hanc excommunicationem nota, quòd tempus quam cito commodè poterit, in foro exteriori intelligitur, sublato impedimento, & aliquo modico tẽpore indulto, quos ibi de necessarijs valeat prouidere.

2 Quo vero ad interius forum statur conscientiæ absoluti.

Insuper hæc iniunctio se præsentandi potest fieri per procuratorem specialiter ad id deputandum, & ita curia seruat. Hæc Sylu. qui supra. Nauar. cap. 27. nu. 113. cætera vide in 1. lib. de potestate confess. c. 13.

3 Participantes † in crimine cum excommunicatis à Papa, cap. nuper, tit. nostro. De hac supra diximus c. 12. vers. secundus casus

Clerici participantes scienter, & sponte cum excommunicatis à Papa, cap. significauit. De hac supra cap. 12. tit. nostro.

Percussores clericorum, cap. si quis suadente, 17. quæst. 4. De hac latissime suo tit. in secundo libro 3. præc. Et sup. cap. 9. versic. Quarta decima.

Detinentes clericos in carcere etiam sine lesione in custodia publica, vel priuata, vel detrudentes in vincula. cap. nuper, tit. nostro. Est reseruata.

Non defendẽtes clericos ex dolo, si sunt habentes iurisdictionem contra percutientem, cap. quantæ, tit. nostro.

4 Sacrilegi † effringentes, & spoliantes ecclesias. cap. conquesti tit. nostro.

Declaratio.

EST Papæ reseruata post denunciationem. Non autem si fiat satisfactio ecclesiæ lęsæ secundum gl. fin. in d. cap. Et nota quod tex. in d. cap. conquesti, non excommunicat; sed pręsupponit excommunicatos, qui talia perpetrat. Si quidem iubet eos denunciari, & non sufficit denunciatio generalis, Nauar. c. 27. nu. 92.

5 Et duo † ad hanc incurrendam requiruntur fractio, & spolium, per ecclesiam intelligitur quo ad hoc quælibet ecclesia, hospitale, Basilica, eremitorium authoritate Papæ, aut episcopi ædificatum, cap. constitutus. de relig. domi. aut cęmeterium per illos sacratum, cap. 1. de conse. eccle. lib. 2. Nauar. cap. 17. nu. 95. & c. 25. nu. 17.

Attamen is dicitur ecclesiam effringere, qui effringit, aut effodit parietem, frangit fores, dirimit seras, & qui impellendo, aut quouis alio modo ingressum sibi parat, Syl. in verb. excommunicatio 7. casu 8. Non autem qui reserat claue, siue eam surripuerit, siue extorserit, siue non, iux. omnium communem opinionem. Caiet. in verb. excommunicatio, casu 21. De hac in 2. lib. Decal. in 7. præcep.

6 Sed † vtrum enormia facientes in ecclesiá. Frangentes crucem, diripientes corpus Christi sint excommunicati. Dic quòd nõ, sed excommunicandi. Sylu. in verb. excommunicatio 7. 19. vers. 4.

7 Incendiarij † locorum sacrorũ post denunciationem, cap. tua nos. tit. nostro.

Decla-

Declaratio.

NOta primo quòd hæc excommunicatio debet intelligi de incendiarijs ex proposito,& malo animo, & in mandantibus, seu dantibus auxilium, vel consilium, Caie.in verb.excommunicatio.casu 22.Syl. in verb.casus,vers.secundum. & in verb. Incendiarius in princ.

8 Secundo appellatione † locorum sacrorũ intelligitur ecclesia, cæmeterium & hospitale,Syl.in verb.incẽdiarius.q.1.Nauar.c.17. num.100.quamuis Abbas intelligit tantum in ecclesia consecrata. in rubr. de consecr. eccle.vel alt.

9 Tertio,† tales incendiarij ex industria vltra peccatũ mortale cum restitutionis obligatione non solum de damno incendij, sed etiam rerum perditarum causa incendij; c. pessimam 23.q.fin.arg.tex. in cap. fin. de iniur.sunt ipso iure excommunicati, c. si quis ecclesiam 13. q. 4. Et quamuis ante denunciationem absolui possint ab episcopo, nõ tamen post denunciationem, sed solum à Papa, ita Panor.in d. cap. tua. & c.conquestus.& est communis.Glossa vero in d. cap. tua in fin. inquit, quòd ibi tex.non excommunicat,sed solum inquit quòd excommunicati ab episcopo post denunciationem non sunt absoluendi,nisi à Papa,quam opinionem sequitur Caiet. & Nauar. cap. 27. nu.94. Dicentes nullum esse canonem, qui excommunicat incendiarios etiam ecclesiarum,sed id habet consuetudo, quòd sint excommunicati,quæ tolerata,& approbata à prælatis vim habet legis, vel statuti excommunicantis, Nauar.c.27.

10 Quarto † nota quod denunciatio sufficit,vt sit generalis,verbi gratia excommunicamus illos,qui tale incendium fecerunt, Sylu.in verb.excommunicatio. 7. nume.12. versicul. 7.

Quinto nota,quòd author incendij, vel alterius delicti manifesti occultus non potest pęna excommunicationis compelli ad se manifestandum, sed bene non debet absolui,nisi debita restitutione facta, cap.quidam 5.quæst.1.Nauar.cap.17.nu.100.

11 Occupantes † bona Cardinalium, vel aliorum existentium in conclaui vel electi in Papam,cap.omnis ætas.Sess.41.in Conc. Trid. & qui ad id auxilium, vel consilium præstare præsumunt.

Cardinales reuelantes aliquid damnosum vetitum in conclaui à Papa reuelari,in Conc. Later.Sess.9.

12 Simoniaci † omnes,& mediatores scientes, etiam non reuelantes non debent absolui, licet non sint ipso iure excommunicati, extr. de simo. cap. cum detestabilis,in Sess. Later.Ses.5.cap. cum tam diu.in Conc. Trid.sess.21.cap.1.& Sess.24.de reform.cap. 14.In extr.Pij V.Cum primum,qui renouat prædicta,quæ dicebantur reuocata per Cęlestinum.

Declaratio.

NOn intelligitur nisi de simonia sola reali,quæ est in ordine, aut beneficio, non autem mentali,nec conuentionali,Nauar.cap.27.nu.106. contra Caiet.

13 Sed aduerte † quod hæc excommunicatio non fuit recepta circa mandatum de denunciando simoniacos, Arch. Flo.3.par. tit.24.c.66.Syl.in verb. excommunicatio.casu 25.Caiet.post casum 81.Nauar.qui supra.

14 Simoniaci † dantes, & accipiẽtes aliquid ob ingressum monasterij extr. 1. de simon. De hac vide quæ supra diximus in 2. lib. præc.7.de simonia. versic. Quarto per modum. Est Papæ reseruata.

15 Recipientes † beneficia in confidentiam: Paulus IIII.Romanus. Pius V.Intolerabilis. Vide supra de simonia.c.6.circa fi.

Subornãtes,& subornati.idest Dantes,& accipientes,ac etiam promittentes, & promissionem recipientes ex aliquo magno, vel paruo dando, vel accipiendo, quomodocunque id fiat occulte,vel manifeste, seu quibuslibet verbis generalibus, & plenarie non expressis, siue specialibus pro iustitia obtinenda,vel gratia alicuius rei promerenda in curia Romana, & scienter illis vtentes,in extr.1.tit.nostro.Item qui huius criminis reos nõ denũciant, ibi Bonifacius VIII. in dicta extrau.

16 Hæreticos,† & eorum fautores, receptatores,& credentes,si quis dominus,aut eorum officialis ab episcopo,vel inquisitionibus requisiti non requisierunt, ceperint, custodierint, aut eorũ brachio traditos nõ statim cęperint debitè puniendos, non obstãte appellatione ipsorum, aut sine mandato, vel licentia episcopi,vel inquisitionis liberauerint,aut si de crimine hæresi quoquomodo cognouerint, aut executionem ab illis iniunctam promptè, prout ad eorum spectat officiũ,facere detrectent,vel illorũ sen-

tentiam, aut processum etiam indirectè im pedire, aut illis se opponere præsumpserint, sunt excommunicati, ac etiam omnes, qui in prædictis dederint consilium, auxilium, vel fauorem, c. vt inquisitioni, de hæret.

17 Hæc non † est reseruata, sed illi, contra quos datur, toties in eam, labuntur, quæ est in bulla cænæ, quoties se faciunt tam pestiferæ gentis fautores. Si episcopus iuberet vnum, & inquisitor contrarium, officialis debet supersedere iux. Io. And. ibi.

18 Inquisitores, † & alij ad executionem eiusdem officij ab episcopo deputati, qui odio, & amore lucri, vel commodi tempo ralis obtemptu, qui contra conscientiam omittunt procedere, vbi fuerit procedendum super hæretica prauitate, aut eodem obtemptu prauitatem ipsam, aut impedimentum præfati officij alicui imponendo præsumpserint eum vexare, sunt excommu nicati excommunicatione Papæ reseruata, clem. 1. §. verum, de hæret. Episcopus tamen non incurreret excommunicationem; sed suspensionem, vt in text. nam satis est id facere ex ignorantia, aut timore, aut ad eui tandum scandalum, gloss. ibi. Caiet. casu. 3. Nauar. 27. nu. 100.

19 Sepelientes † scienter hæreticos, & eorum credentes, defensores, aut fautores in loco sacro non debent absolui, quousque suis proprijs expensis extumulent, & foris proijciant, c. 2. de hæret. lib. 6. Hæc non est reseruata. Hanc incurrit tam laicus, quàm clericus, Nauar. cap. 27. nu. 56. & 135. vbi explicat qui sint credentes.

Violantes post specialem monitionem interdictum, & ad id inducentes, clem. grauis tit. nostro. Et de interdicto Papæ vide extra comm. & si dñici, eo. ti. Est reseruata.

Prædicantes miracula falsa, vel prophetias, vel suis superioribus detrahentes. In Conc. Later. Sess. 2. Leonis X. vide quæ dixi in 2. lib. de mendac. in 8. præcep.

20 Conceptam fuisse † Beatissimam Virginem sine originali peccato credere, vel cōtra qui dicere audent esse peccatum mortale, excommunicationem incurrunt reseruatam sum. Pontifici, extra. graue nimis, de reliq. & vener. sanct. Sed qui simplici animo id asseueraret, non incurreret, quia tex. temeritatem, & præsumptionem, & ita dolū, vel latam culpam requirit, innouata est per Conc. Trid. sess. 5. c. 1. in fi. quamuis in Conc. Basiliensi. sess. 36. fuerit declaratum fuisse, conceptam sine peccato originali, vt refert Barthol. Caranaa. in sum. eiusdem Concilij, Nauar. c. 27. nu. 107.

21 Inducentes † ad eligendam sepulturam voto, vel iuramento, clem. cupientes. §. fi. de pœnis. & nisi cum effectu induxerit ab aliquid prædictorum, videlicet vouendū, promittendum, & iurandum, siue nudè, siue fide interposita, secundum Caiet. casu 49. Archid. Flor. 3. parte, tit. 24. casu, 51. Nauar. c. 27. nu. 103.

Electi ad dignitatam senatoris vrbis, & consentientes non seruata forma, c. fundamenta, de elect. lib. 6.

Turbantes priuilegia ecclesiæ Toletanæ. In extr. saluator. & in extr. communi. Nuper certis, de præben. est reseruata.

Fabricantes, & expēdentes falsam monetā in Francia Io. 22. in extr. prodiens, de falsi.

Deputati Apostolici in beneficialibus in Francia, & non fideliter procedentes, in extrauag. Ad vniuersalis, de treu. & pace, in extr. com. & est reseruata.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum vel cessationem à diuinis qui religiosi non seruantes excommunicatione afficiantur.*

2 *Minores recipientes tertiolos in celebratione tempore interdicti sunt excommunicati.*

3 *Religiosi sine licentia trans mare proficiscentes: & mendicantes transeuntes ad ordinem non mendicantium, in reseruatā excōicationē impingūt.*

4 *Prohibitio absoluendi, & administrandi in casibus nō cōcessis quos religiosos cōprehēdat, et quibus casibus locū nō habeat, & quæ requirātur, vt incurratur excō. nu. seq. et nu. 7. et 8.*

6 *Administrari, an possint sacramenta in artic. mortis sub spe ratihabitionis.*

8 *Presbyteri parochialis nomine quis intelligatur.*

9 *Inquisitores ordinis prædicatorum cōtra minores inquirentes, vel ecōtra. Item Franciscani subornatione vtētes in electione superiorum excommunicatione se alligant.*

Quo

Quo ad regulares excommunicationes Papales. Cap. XX.

Nterdictum, vel cessationem à diuinis, quam seruat ecclesia cathedralis, vel matrix parochialis oppidi, si qui religiosi non seruauerint, excommunicati sunt, clem. 1. ti. nostro.

Declaratio.

1 HAnc incurrūt† solum omnes religiosi etiam mendicantes, si sciunt, obseruationem interdicti, vel cessationem. Non habet locum in interdicto, vel cessatione speciali, sed solum in generali tā iuris, quàm hominis quacunque authoritate, positis; etiam si sit inualida, vel nulla ratione præcedentis appellationis, vel alia iuxta glo. ibi communem approbatam, de hac loquitur, Caiet. casu 77. Nauar. cap. 27. num. 146. est reseruata.

2 Minores † recipientes tertiolos in celebratione tempore interdicti, clem. cum eo. tit. nostro, est reseruata.

3 Religiosi † sine licentia ad partes transmarinas pro maiori parte ab infidelibus occupatas se transferentes, extra, ad nostras, de regular. Est reseruata.

Mendicantes transeuntes ad ordinē non mendicantium, & eos recipientes, extra 1. de regul. excepto ordine Chartusiensium, Martini V. ambitiose, de regul. & transf. ad relig. & tam recepti, quàm recipientes ipso facto incurrunt excommunicationem reseruatam summo Pontifici, nisi cum speciali licentia sedis Apostolicæ, Nauar. cap. 27. nu. 105. Cathe. Neap. lib. 3. c. 6. versi. 19.

Regulares absoluentes, & administrantes sacramenta in casibus non concessis, clem. 1. de priuil. Est Papæ reseruata.

Declaratio.

4 EXtenditur† hæc excommunicatio ad quoscunque religiosos, modo sint religionis approbatæ, etiam ad nauticos, quāuis non sint exempti, ibi Zabar. quæst. 3. & 4. Non habet locum in religioso, qui habet curam ecclesiæ parochialis, Fely. in cap. cum quidam, nu. 2. de iureiur. Nec procedit, quando religiosus peteret licentiam administrādi sacramenta, vt in d. clem. 1. In qua licentia sufficit, vt exprimatur sacramentū, quod petitur licet non persona, cui dandum est. Nec etiam procedit, quando religiosus ministraret sacramenta religiosis, qui essent eiusdem monasterij de statu mona. ne in agro. §. sane. Secus vero si religiosis alterius monasterij, secundum Lapum, ita Zabar. in d. clem. 1. q. 7.

5 Requiritur † ad hanc incurrendam, vt fiat aliquid ex quinque ibi in clem. expressis per præsumptionem, idest, ex certa scientia, vnde excusatur saltem quo ad forum conscientiæ, si fecerit spe ratihabitionis, Caieta. in verbo, excommunicatio, casu, 64. Sotus in 4. senten. distin. 23. q. 2. art. 1. col. pe. Zabar. qui sup. q. 39.

6 Ratihabitio † vero plebani tunc secundum Sotum iam clare præsumitur, quando quis iam esset animam expiraturus: nam si copia ipsius plebani ad vngendum infirmum haberi non posset, tunc posset, & deberet quicunque alius sacerdos etiam religiosus infirmum vngere: etenim iam ratihabitio plebani clare præsumeretur.

7 Nec etiam † procedit quando religiosus administraret sacramenta alteri religioso exempto, Caiet. qui supra contra Sylu. in verb. excommunicatio 7. casu. 14. Nauar. c. 27. num. 102.

8 Per presbyterum † parochialem intelligitur rector, quamuis non presbyter, aut eius vicarius. Item intelligitur episcopus, & eius vicarius generalis. Neque ille incurrit, qui sacramenta administraret parochiano dicenti se habere facultatem à parocho, neque administrando sacramentum pœnitentiæ, aut baptismi, neque absoluendo ab excommunicatione ab homine. iux. gloss. & communem, in d. clemen. Nauar. cap. 27. num. 102.

9 Inquisitores † ordinis prædicatorum inquirentes contra minores, & econtra. Inno. 8. clem. 4. & 7. Sixtus 4.

Franciscani in electione superiorū subrogantes aliquos, & hoc scientes, & nō reuelātes, & ad id fauorē extra religionē procurātes, in extr. Pij V. Quemadmodum & sicut.

SVMMARIVM.

1 *Religiosi qui, & qua ratione prohibeantur leges, vel physicam audire, & qua requirantur, vt excommu-*

nicatione obstringantur, nu. seq. & quæ quo ad clericos, nu. 3. & qui clerici non comprehendantur, nu. 4.

5 *Docentes religiosos leges, vel physicã quibus concurrentibus, prolabantur in excommunicationem.*

6 *Religiosi an omni casu habitum dimittentes intelligantur in excommunicationem incidere.*

7 *Habitus monachalis debet ferri desuper & quare: vide multas fallentias vsque ad nu. 13.*

13 *Excommunicatio contra tenentes arma inter monasteria comprehendit monachos nigros, & fratres, sed non canonicos regulares.*

14 *Armorum appellatione, quæ veniant, & an lapides, vel baculi, nu. seq.*

16 *Monasterij septa, quid per hæc verba intelligatur.*

17 *Arma per negligentiam, ignorantiam, vel obliuionem detinens non incurrit in excommunicationem.*

18 *Regulares impedientes decimarum solutionem quibus cõcurrentibus excommunicatione ligentur.*

Mendicantes noua habitacula capientes, vel mutantes, excommu. vinculo annodantur, & nu. 21.

19 *Regulares accedentes ad Curiam secularium tria si concurrant, incidunt in excommunicationem.*

20 *Biguinæ disputantes de fide excommunicationem incurrunt, & quid significet hoc nomen.*

22 *Religiosi qui possint ex priuilegio capere nouas habitationes.*

23 *Religiosi officium Vicecomitis, vel propositura assumẽtes qui incidant, vel non, excommunicationem.*

24 *Persona priuata nouum habitum accipiens victura domi solitaria non incidit in excom. quam ij, qui instituunt nouas religiones.*

Excommunicationes quo ad regulares nulli reseruatę. Cap. XXI.

Regulares, & in dignitate constituti, vel in sacris audientes legem, vel physicam, & eorũ doctores post duos menses. cap. 2. ne cler. vel mon. lib. 6. c. super. Specula. cap. 1. eo. tit.

Declaratio.

1 ADuerte † quòd quibusdam hoc prohibetur ratione professionis, quibusdam ratione ordinis hoc est sacerdotibus, non autem in alijs ordinibus constitutis, quibusdam ratione beneficij. i. existentibus in dignitate curata, vel non curata; etiam si non
2 sint sacerdotes, religiosi vero † vt incurrãt, hoc requiritur. Vt exeant monasteria, quare non incidũt audiẽtes, vel legentes prædicta in claustro, vel in cubiculo priuatim; quia tex. disponit super exeuntes, Sylu. in verbo, excommunicatio. 9. nu. 22. vers. 6. vbi plura dicit. Nauar. c. 27. nu. 116. ver. Declaratio. 1. Nec incurrit religiosus audiens intra monasterium, vel extra in eadem Ciuitate, habitans tamen in monasterio, aut si egreditur ad audiendum aliquod exordiũ, vel prælectionem vel honoris, vel informationis cau
3 sa, Caiet. casu. 59. Quo ad clericos † vero. i. sacerdotes, vel non sacerdotes; modo sint in dignitate curata, vel non curata, requiritur, q audiant tantum, & non desistant intra duos menses, licet non egrediantur de suis terris, neq; domib. iux. cõem. Non tñ incurrunt, si docẽt legem, vel phisicam ẽt extra domũ suã, iux. Inn. & Pan. contra Sylu. in
4 verb. excõicatio. 9. casu, 6. Clerici † etiã curati. i. qui parochiales ecclesias obtinẽt, non comprehenduntur, nisi ecclesiæ illæ plebanæ habentes sub se capellas, in quibus instituuntur clerici perpetui nequeuntes ab illis absque causa rationabili amoueri, Caiet. qui supra per text. in c. 1. ne cler. vel mona.

Docentes etiam ipsos religiosos legẽ, vel physicã, præsumentes eos admittere in scholis suis scienter habitu suo mutato, sunt excommunicati. c. 2. ne cler. vel mon. lib. 6.

Declaratio.

5 QVatuor † faciunt hanc incurrere. Primum vt auditor sit religiosus. Secundum,

dum, vt audiat legem, vel phisicam. Tertiũ vt id faciat habitu relicto. Quartum, ꝙ Doctor id faciat, & arroganter teneat in scholis, Nauar. c.27. nu. 134. post Caiet. casu 61.

Religiosi dimittẽtes habitum professionis, c. vt periculosa ne cle. vel mon. lib. 6. vide quæ dixi, in 3. lib. de religiosis. cap. 5.

Declaratio.

6 NOta. Primo ꝙ † religiosi in omni loco, etiam in lecto causa infirmitatis debent vti habitu, c. sanctimonialis dist. 23. c. Vidua, 21. q. 1. Quod intellige verbũ illud, debet, esse honestatis, & non necessitatis, vt recte notat, Syl. in verb. excõicatio. 9. nu. 52. vers. 2. in fi. Nau. c. 27. nu. 131. ver. Declaratio.

7 1. Nota secundo, † ꝙ debet habitus monachalis deferri desuper, alias qui deferret habitum monachalem intus, desuper autẽ vestes clericales, esset apostata. Tum quia talis in habitu suo religionem non ostendit, vnde fingitur habitum dimisisse, vt in c. contingit, el 2. tit. nostro.

Tum etiã quia deferens vestes clericales debet clericus iudicari, quia talis quis præsumitur, in quali habitu reperitur, cap. si iudex vers. iustũ. tit. nostro. lib. 6. & in l. moueor, de serui. export. Vnde non præsumitur religiosus. 27. distin. quid irrogasti; quia tali habitu monachus non vteretur in claustro, vt not. in c. 2. ne cler. vel mon. lib. 6. Et quia habitus monachalis debet deferri desuper, vt sic publice ab alijs cognoscatur, arg. de Iudæ. c. In nonnullis. Ex quibus omnibus cõcludit Io. Andr. Talem monachum indubitanter esse apostatam. facit clem. 2. & ibi gloss. in verb. extrinseci, de vit. & honest. cleric.

8 Fallit tamen, † quando monachus occultaret habitum ex aliqua causa rationabili. Sylu. in verb. Religio. 7. q. 11. Caiet. casu 61. Nauar. & Armilla. Franc. in regula certum, nu. 5. de reg. iur. lib. 6.

9 Tertio † nota quod nec incurritur excõicatio ob dimissionẽ habitus ex causa rõnabili. Et aduerte ꝙ omne licitum est religioso, quod cum habitu cõmode fieri non potest, vt balneatio in occulto, aut piscatio, est causa rationabilis ad dimittendũ ad horã; licet non semper ad aliũ habitum sumendũ, Syl. in verb. excõicatio. 9. nu. 51. vers. 24. Francus in cap. 2. nu. 5. Ne cler. vel mon. lib. 6. qui etiam addit ꝙ si in cella dimittit habitum suum, vel dum iacet in lecto, nõ ligatur excommunicatione cap. 2. Sed tantum quando exhibet se conspectibus hominum sine habitu monachali, sed laicali, vel clericali sine iusta causa. Nam qui iusto timore, vel causa medicinæ dimitteret, non peccaret.

10 Quarto noto ꝙ nec † incurritur ob dimissionem temerariam sine causa rationabili, idest, qui iocosa leuitate ad horã vt curat, val lapidem proijciat, dimittit habitũ.

Quinto, nec ob dimissionẽ habitus mortiferam, (puta) vt fornicetur, habens relationem ad se, idest, vt habeat maiorem voluptatem, & illicitam sensualitatem, secus si relatiue ad alios, vt non cognoscatur Syl. qui supra versic. 3. & Nauar. Vel quando dimissio habitus fieret ad tantum tempus, vt iudicio boni viri intelligeretur dimisisse habitum, Sylu. Vel quando dimitteretur habitus ad vtendum alio habitu ad scelus aliquod mortiferum, sed an in hanc constitutionem incurrat monachus factus episcopus dimittendo habitum monachalem, crebro diximus.

11 Sexto nec † hac excommunicatione ligatur monachus dimittens habitũ, non reassumpturus alium, vel si reassumpturus, illud esset exigui temporis, vt qui illum relinquit infra monasterium, vel ob festum nuptiarũ, aut doctoratus amici: quia hæc raro accidunt, & iura non coaptantur in his, quæ raro, l. nam ad ea ff. de legi. de reg. iur. ea, quæ raro. de despons. impube. cap. literas. & quæ iocularie fiunt, non inducũt obligationem l. obligationum de act. & oblig.

Septimo nec qui licitè habitum assumit alterius religionis etiam laxioris, secus si illum assumeret causa euagãdi, & multo magis si causa licentiosius, aut cautius delinquendi, quia is non solum incurrit apostasiam, sed etiam excommunicationem, Sylu. in verb. Religio 4. q. 4.

12 Octauo, † nec qui ad modicum tempus illum dimittit. facit quod not. in c. præsenti de præb. lib. 6. Vbi dicitur aliquid continuè fieri, etiam si aliquod interuallum habeat, facit quod notatur per gl. & Doct. in proe. decret. & in l. 1. ff. solu. matrim. tenentes ex his, quod si testes dicunt aliquem continue possedisse, eorum dicta non vitiantur, licet probetur talem, qui dicitur semper possedisse, aliquo tempore abfuisse, & idem tenet Pet. de Anch. in c. sicut de verb. signific. lib. 6. facit quod habetur in l. 2. in fin. ff. de diuor. & de pœni. distin. 1. Diuortium, vbi non dicitur diuertisse, qui statim, seu in breui redijt.

13 Regulares † sine licentia arma intra septa monasterij retinentes, clem. ne in agro. §. quia vero, de stat. monach.

Declaratio.

NOta quòd ligantur non solum monachi nigri, sed etiam fratres, non autē canonici regulares, gloss. 3. eiusdem clem.
14 Secundo nota, † quòd armorū appellatione intelliguntur illa, quæ cōiter arma dicūtur, vt sunt ea, quæ cōiter ad inuadendum, vel defendendum arma dicuntur arg. tex. in l. si Alphenus, & l. Anniculus. ff. de verbo. signific. huiusmodi sunt primo loco gladij, lanceæ, & similes. Secundo vero loco arma defensionis dicuntur galeæ, loricæ, & thoraces: quia etiam talia arma ad defensam quādoque audaciorem faciunt hominem, ad
15 malum, arg. tex. in c. sicut, de homi. Nō † autem veniunt lapides, vel baculi, quia communiter non sunt ad vsum pugnæ; alias si lapides haberet religiosus iuxta ianuam ad vsum pugnæ, tunc armorum appellatione dicti lapides venirent secundum vnam opinionem. Veritas tamen est, q; non esset locus pœnæ, tamen tutius esset, vt ab his omnibus religiosus abstineret ita Zabar. in cle. ne in agro. §. præfatæ, num. 2. de statu mona.
16 Tertio † noto quòd per septa intelligitur clausura monasterij, quòd non licet egredi, nisi de licentia, Sylu. in verbo, excommunicatio. 9. nu. 73. Quarto noto, quòd verbum retinere notat temporis continuitatē. Hinc qui foris venit cum illis ad monasteriū non animo tenendi non incidit Caiet. casu 63. sic neque qui teneret ad vsum coquinæ. Ibi Zabarel.
17 Quinto noto, † quòd nec est locus pœnæ, si quis per negligentiam, ignorantiam iuris, vel obliuionem sine praua intentione eiusmodi arma habet in cella, Nauar. c. 27. nu. 139. Declaratio idest neque qui habet in alio monasterio.
18 Regulares † impedientes quouis modo solutionem decimarum, & non facientes de hoc conscientiam pœnitentibus clem. cupientes de pœnis.

Declaratio.

QVatuor requiruntur, vt sit religiosus, quòd habeat intentionem auertendi, quod decimæ debeant ecclesiæ, quòd audiētes sint, qui eas debent, quamuis auditores ab ea non retrahantur. Nō comprehenditur verò religiosa, vel laicus, aut clericus, Nauar. c. 27. nu. 145. & 54.

Mendicantes de nouo accipientes habitacula, vel mutantes, eadem clem. cupientes, de pœnit. de hac late. Sylu. in verbo, excommunicatio. 9. nu. 85. versi. 44.
19 Regulariter † accedentes ad curiam secularium absque licentia in damnum superiorum atque ecclesiæ.

Declaratio.

TRia † requiruntur, quòd curiam intrauerint, & causa damnificandi, Sylu. in verbo, excommunicatio, 9. num. 73. & quòd absque licentia, Nauar. c. 27. nu. 138.
20 Biguinæ † disputantes de fide alias suspectæ, & fautores in extra. 1. in cōi, de relig. domi. de hac Syl. in verb. excōicatio. 9. nu. 75. Biguinæ sunt mulieres nulli promittentes obedientiam, proprijs non renuntiantes, nec aliquam regulā approbatam profitentes. Non intelliguntur Bizochæ degentes extra conuentum separatæ in domibus suorum.
21 Mendicātes omnes † qui accipiūt nouas domus, vel loca ad habitandū vel commutāt, vel alienāt acquisita. de hac sup. nu. 432.

Declaratio.

NOn incurrunt, nisi mendicantes, & præsumentes. Neque qui relinquunt, aut mutant accepta post Conc. Lugdu. iux. Anch. & domi. in c. 1. de relig. domi. lib. 6. neque qui accipit ad finem, vt sit ibi eremita, vt in d. c. 1.
22 Minimis † est concessum à Iulio II. vt nō obstante hac prohibitione possint recipere, & ędificare ad habitandū sine alia licentia Apostolica, & cōsequenter id possunt omnes qui gaudēt eisdem priuilegiis, vt fratres minores de obseruātia, i. ministri, prouinciales, qui ēt possunt per priuilegiū Leonis X. & causa necessitatis transferre, vel mutare ecclesias tā fratrum, quàm monialiū de vno loco in aliū, & cōuertere priora loca ad humanos vsus, vt melius videbitur conducere sic vt materia ędificiorū adhibeatur ad aliā ecclesiam, Caie. casu 56. Nauar. c. 27. nu. 144.
23 Religiosi † assumentes officiū Vicecomitis, vel præpositurae alicuius secularis, vel q d simile post monitionē. c. clericis, ne cler. vel mon. Non incurrit clericus minorum ordinum Panor. ibi Nauar. c. 27. num. 117. contra Syl.

Sylin verb.excommunicatio.17.casu,7. Incurrunt prælati qui sunt gubernatores, vel præsidentes, vel vicegerentes regnorum, iuxta Caie. cap.76. Nauar. qui supra.

Non autē qui huiusmodi iurisdictionem annexam suæ dignitati, vel patrimonio habent, iuxta omnium sententiam Nauar. & Caiet. qui supra.

24 Instituentes † religiones nouas, vel assumentes. c.1.de relig. domi. in 6.

Declaratio.

NOn includitur si singularis persona sumat nouum habitum, vt per se solitarius degat in sua domo, vel alibi: modo non instituat animo viuendi in societate, iux. gl.sing. ibi commendatam, in cap.1.de relig. domi.in 6. Pap. consil.5.lib.6.

Excommunicationes latæ ab homine à quibus solus Papa absoluit. Cap. XXIIII.

AB excōicatione lata per modum sententiæ à Papa etiā si nō reseruauerit, Frāc.in c.Romana, §.caueāt, ti. nostro, in 8.

Ab excōmunicatione lata per modum sententiæ, à Papa confirmata. Fel. in c. pastoralis. §.1.de off. deleg.

Ab excommunicatione lata à delegato Papæ post annum, tex.& glo.in c. quærenti, de off. deleg.

Ab excommunicatione lata pro raptu rei sacræ cum effractione, Abb. in c. conquæsti, tit. nostro.

Ab excommunicatione lata pro incendio loci sacri Abb. in cap. tua tit. nostro.

SVMMARIVM.

1 *Ambientes Papatum qui verè sint qui incidant in excom.*

2 *Gerens se pro Papa cum nō sit electus qualē excom.incurrat, & Cardinales vetitum in consistorio reuelātes.*

3 *Nuntiantes beneficia vacātia, eadémque in confidentiam recipiētes quali excom. obstringantur: & computa integra non reddentes.*

4 *Beneficia curata recipiētibus à papa, & promissa nō seruātib. qualis incutiatur excom. & cācellarij, & pœnitētiarij nō seruantib. constit. Pij V. Christianos, qui erāt apud infideles, nō dimittētes quā impingāt in excom.*

5 *Monasteria monialium S. Francisci ingredientes, sine licentia qualem incurrant excommunicationem, amplia, vt num.6.& 7.*

8 *Mulieres ingredientes monasteria regularium, Chartusiensium, vel monachorum incidunt in hanc excom.*

9 *Regulares admittētes mulieres in monasteria incurrunt ipso facto in suspensionem à diuinis, rehabilitandi à papa, & celebrantes fiunt irregulares, num. seq.*

11 *Ingredientes septa monialium ordinis prædicatorum, & minorum excommunicantur, à papa absoluendi, & an idem in alijs.*

12 *Ingredientes monasteria perpetraturos mala, ignorantia ab excommunicatione non excusat.*

13 *Ingredientes clausuram per duos pedes, non incidunt in excom. neq; qui ex iusta ignorantia.*

14 *Moniales exeūtes clausuram, & ipsis adiuuantes incidunt in excommunicationem.*

15 *Episcopus potest ex causa monasteria transferre de loco ad locum.*

16 *Accedentes ad sepulchrum Domini sine licentia. Dispensantes in voto vltramarino, incurrunt excom.*

17 *Officiales ecclesiastici accipiētes præter comestibilia, fingētes se de familia Cardinaliū: Correctores recipiētes pro correptione in exc. incidūt.*

18 *Proponētes, & absoluēdi à reseruatis facultatem vendentes, reuocantes bannitos, saluosconductos faciētes homicidis, & thesaurarij pœnas non exigentes, excom. incurrunt.*

19 *Offendentes in vrbe, uel arma portantes, item electores, & patroni tractan-*

tractantes de subijciendo feudo ecclesiæ: imprimentes impressa Bononiæ: qualem hi excom. subeant.

20 *Duellum cõmittentes, & ipsos permittentes in terris suis, vel quoquomodo fauentes, quas pœnas incurrant.*

Excommunicationes latę sententię Papales non registratę, quę in summistis, sed melius in Catechismo Neapolitano inueniũtur. Cap. XXII.

1 Ambientes † Papatum, vel eo viuo de successore tractantes, & participes. Paulus IIII. cum secundum.

Declaratio.

Nota quod credo, vt debeat intelligi de iis, qui serio, & animo inducendi aliquod schisma intendunt facere Antipapam. Non autem de iis qui pro iocũ, & allocutionis causa agũt de successione Papæ.

2 Gerens † se pro Papa, cum non sit electus à duabus partibus Cardinalium, & consentientes. c. licet. de elect. Non est reseruata, nisi quatenus contineretur in bulla cœnæ, propter Schisma.

Cardinales patefaciẽtes aliquid vetitum in Cõsistorio à Papa reuelari vnde aliquid præiudicij, vel scandali nascitur, Leo X. sess. 9. in Conc. Later.

3 Nuntiantes, † & nuntium portantes de beneficiis vocãtib. vel ex collatione beneficiorũ aliquid expectãtes Greg. II. sollicitè.

Recipiẽtes beneficia ecclesiastica in confidentiam Paulus IIII. Romanus. Pius V. intolerabilis.

Non reddentes compota integra in camera. Paulus V. cum sicut.

4 Recipientes † oẽs exceptis epĩs beneficia curata à Papa, & nõ adimplẽtes promissa, & participãtes. Pius IIII. inter multiplices.

Cancellarij, & pœnitentiarij Romæ non seruantes constitutionem Pij IIII. in sublimi, & vniuersi.

Capientes Christianos, qui erant inter infideles, & non dimittẽtes cum bonis eorum. Pius V. licet.

5 Ingredientes † monasteria monialiũ ordinis Prædicatorum S. Fran. in casibus non concessis. Bonifacius IX. & Eugenius IIII. in priuilegiis, vnius, & alterius ordinis.

Declaratio.

Svnt excõmunicati à Papa Chat. Neap. lib. 3. c. 7. nu. 25. si ingrediuntur sine licentia præfecti ordinis, aut eius, qui ab ipso habet facultatem. Nauar. cap. 27. num. 109. qui inquit quòd est reseruata.

6 Extenditur † autem hæc excommunicatio contra quascunq; personas ecclesiasticas, siue seculares, ac regulares quorumuis ordinum, quæ prætextu licentiæ sibi datæ ab episcopis, seu superioribus propter casus necessarios iuxta Concil. Trid. pro libito, & extra necessitates vrgentes monasteria monialium ingredi præsumunt.

7 Extenditur etiam † cõtra moniales præsumẽtes admittere quascunq; personas extra casus vrgentes prætextu licentiarũ: nam si admitterent sine illo prætextu licentiarũ, non incurrerent in censuram, sed tantum in peccatum mortale, quòd nota contra medicos, chirugicos, aliosq; licentiatos, qui ingrediuntur absque necessitate, Chat. Neap. lib. 3. c. 6. num. 29. vsque 31.

8 Extenditur † tertio ad omnes, & singulas mulieres præsumentes ingredi monasteria regularium, siue chartusiensium, vel monachorum etiam mendicantium, aut canonicorum regularium. Pius V. Regularium.

9 Regulares vero † illas introducentes, vel admittentes incurrunt ipso facto suspensionem à diuinis, & priuationem officiorũ, quę tunc obtinent, & inhabilitatem in posterum ad illa, vel alia obtinenda, & ita censura Pij V. fuit in praxi recepta, & obseruata à Gregorio XIII.

10 Quare † regulares, siue guardiani contrauenientes procurent, si factum est occultum in foro conscientiæ rehabilitationem non à suis superioribus, sed à Papa, & in foro fori, si factum est publicum: quia ipsi non possunt rehabilitare inhabilitatos à Papa. Caueant etiam delinquentes ne ante absolutionem celebrent, quia efficerentur irregulares Chat. Neap. lib. 3. c. 11. nu. 139.

11 Extenditur tertio † contra ingredientes septa. i. clausuram monialium ordinis prædicatorum, & ordinis minorum, quia si ingrederentur intra septa aliorũ monasteriorũ monialiũ sine epĩ, vel superioris licentia esset episcopalis absolutio, de hac excõmunicatione

nicatione loquitur Concil. Trid. sess.25.nu. 5. Chat.Neap.lib.3.c.11.nu.92. Clausura per Gregorij XIII. declarationem hodie extenditur vsque ad portam exteriorem.

12 Extenditur quinto † ad ingredientes ad malefaciendum: quamuis ignorent excõicationem, & haberent iusta causam ignorandi. Sylu.in verb.excõmunicatio 7.nu.87.

13 Non † incurrunt transgredientes clausuram per duos pedes, vel quasi, & postea retrogrediuntur: quia modicum semper excusat à mortali. Nec ignorantes ignorantia iusta, vel quasi iusta excommunicationem esse nec qui ingrediuntur scientes, vel quasi iustam esse causam, ob quam ingrediuntur. Nauar. cap.27.nu. 109.

14 Moniales exeuntes † clausurã, Cõc.Trid. sess.25.c.5. & dantes licentiã, vel auxilium. Pius V. Decori. Extenditur hæc excõicatio etiã contra comitantes, & receptantes eas.
15 Chat.Neap. lib.3.c.12. nu.132. Et nota † ꝙ quomodo episcopus videret monasteria monialium non esse in loco tuto posset ad aliũ locum transferre: nam licet regulariter monasteria transferri nequeant 19 q.3. quæ semel, & ibi glo. tamen fallit causa vtilitatis 16.q.vlt. cap. si quis vult, vbi glo.not. Aliæ etiam causæ ponuntur, de consecra.dist. 1. tribus. videlicet cũ necessitas persecutorum inest. Item cũ difficultas locorũ fuerit. Item propter aeris intẽperiẽ. 73. dist. quorũdam.

16 Accedentes † ad sepulcrum Dñi absque licẽtia Papæ habetur in libro pœnitentiariæ, vt refert. Arch. Flor. 3.par.tit.25.cap.30.

Dispensatores in voto vltramarino, & similibus quinq;, & absoluentes à casibus in illa extra. communi. & si dominici la 1. de pęnit. & remiss. contentis. Nauar. 27.nu. 105.

17 Officiales † ecclesiastici pręter Cardinales recipientes, nisi comestibilia in parua quantitate, quæ biduo consumi potest, & pariter dantes, tenenturq; restituere pauperibus. Paulus II. munera.

Fingentes se de familia Cardinalium ad impetrandas gratis literas Apostolicas Innocen. VIII. cum sicut.

Correctores recipientes aliquid et sponte oblatũ ꝓ correptione. Pius V. in omnib. reb.

18 Proponentes † casus reseruatos, & pro pecunia dantes facultatem absoluendi. Pius V. quam plenum.

Officiales reuocantes ad vrbem bannitos, vel homicidas facientes falsos conductos receptantes.

Thesaurarij à receptatoribus pęnas non exigentes in omnib. locis Romanæ Ecclesiæ tẽporaliter subiectis Pius V. ex supernę.

19 Quiq; vindictæ † studio aliquẽ offenderint ĩ vrbe, vel ibi arma ad hoc, vel armatos cõgregauerint, & fautores. Pius V. in felicis.

Electores, & patroni suspensi, & præsentantes Pius V. quanta.

Consentientes damnosæ alienationi rei ecclesiasticæ timore, vel gratia, & talem alienationem dolo procurantes exceptis episcopis. Paulus II. cum in omnibus Clemens VII. ex commissi.

Tractantes etiam si cum Papa de subiiciendo alicui feudo ecclesia vacante. Pius V. admonet.

Impressa Bononiæ de nouo infra decennium imprimentes, & venialia habentes Gregorius XIII. dum a nobis.

20 Duellum † committentes, & eorum patrini, & illud concedentes in terris suis inter Christianos cum priuatione dominij quoad concedentes, & proscriptione bonorum, & perpetuæ infamiæ, & huiusmodi aliis pœnis: vt per Concil. Trid. sess. 25.c.19. de reform Grego. XIII. addidit anno 1582. & extendit easdem pœnas etiam contra illud committẽtes in loco, & tempore conuento quomodocũq; etiam si nulli patrini, vel socij ad id vocati fuerint, nec loci securitas habita, nec nullæ prouocatoriæ literę, vel denunciationes, chartulæ, præcesserint, & ad locorum dominos id permittentes, vel quantum in se fuerint non prohibentes. Ad mandantes, instigantes consilium, vel auxilium, aut fauorem, dantes, equos, arma, pecuniam, cõmeatum, vel alia subsidia subministrantes, ac etiam ad ea spectatores ex proposito, & socios se præbentes, etiam si pugnaturi impediti non commiserint pugnam, si per ipsos non steterit quo minus pugnarent, Nauar. cap. 27. num. 150, Hæc non est reseruata.

SVMMARIVM.

1 *Episcopi & superiores mutato habitu vagantes, vel Romam sine licentia accedentes, vel extra diœcesim pernoctantes, quam incurrant excommunicationem.*

2 *Iudices casum fingẽtes, vt ad mulieres pro testimonio accedant quę cõcurrere debeãt, vt sint excommunicati.*

Eccle-

3 *Ecclesiasticos, vel loca pia vexare præsumentes, quæ necessaria sint, vt incurrant excommunic. & nu. seq.*
5 *Eleemosynas consuetas prætermittens elargiri non incurrit in hanc excommunicationem.*
6 *Gerẽs se pro episcopo, uel vicarij nomẽ vsurpans incurrit excomm. vt hic.*
7 *Excommunicatio cõtra cogentes mulieres monachari, uel ipsis volentib. impedimenta obijcientes, quos comprehendat, & quatenus extẽdatur.*
8 *Impedientes visitationes monialium, & non obuiantes discordijs vocati ad ipsarum electiones, & non recipientes editionem Bibliæ vulgatæ qualem ingrediantur excom.*
9 *Imprimentes libros manuscriptos sine licentia quam incurrant excom. & cui reseruata.*
10 *Literis apostolicis falsificatis vtẽtes, ab altari oblationes accipiẽtes, magistri, & scholares hospitia aliorum ante finitam locationem conducentes, & Christianum interficere mãdantes ineunt excommun. vt hic.*
Assaßini qui sint, & an hodie inueniatur huiusmodi hominum genus.
Sagitarij in Christianos, quali percutiantur excommunicatione.
11 *Locantes domus vsurarijs manifestis quo casu incurrant in excommunic. & quinam de vsuris statuentes incurrant, nu. seq.*
13 *Absolutionem à censura ui vel metu impetrantes, excommunicationem ingrediuntur, & nulla est absolutio.*
Prædicantes aut disputãdo impugnantes montes pietatis, Leon. X. excom. ineunt.
14 *Matrimonium scienter contrahentes in gradu prohibito cũ religiosis excommunic. incurrunt, ut hic, à qua vide quibus casibus, & quæ personæ excusentur usque ad nu. seq.*
15 *Sponsalia hodie sine parocho uel testibus contracta, secuta copula, nulla transeunt in matrimonium.*
16 *Innitentes ordinationib. schismaticis.*
17 *Conseruatorem incitare ad procedendum, ubi non est aperta uiolentia ad iniuriam, si sint partes litigantes excommunic. latæ sententiæ incurrũt, secus qui non est pars.*
Raptores mulierum & fautores quali afficiantur excommun.
18 *Alienantes uel locãtes in plures quã in tres annos bona ecclesiarum, & ea percipientes quibus casibus incurrant excommun. quæ tamen minime ubique recepta est.*
19 *Alienationes rerum ecclesiarum procurantes excommunicationem Papæ reseruatam subeunt.*
20 *Cardinalibus clausis p electione Papę mittẽtes litteras, vel nuntiũ, vel secum loquentes incurrunt in excom.*
21 *Mortuos exenterantes excõicatione afficiuntur, quæ tamen multis casib. locum non habet, qui hic ponuntur.*

Excõicationes nulli reseruatæ in corpore iuris in consiliis generalibus. Cap. XXIII.

1 EPiscopi, & † superiores habitu mutato discurrentes.
Episcopi, & superiores Romam accedentes, & absque licentia Papæ discedentes receptatores nõ reuelantes.
Episcopi, & superiores absque licentia extra diœcesim pernoctantes, in extrau. cõmuni, qui, de treu. & pace, & si deceat.
2 Iudices † fingẽtes casum vt eant ad mulieres pro testimonio accipiendo, cap. mulieres de iudiciis lib. 6.

Declaratio.

REquiritur profectio personalis ipsius iudicis, siue iudex sit, siue alius quicũque, qui fictionem, vel fraudem facit. d. c. Qui non erit excommunicatus si ipse non fingit, neque fingens fecit iuxta cõmunem Nauar. c. 27. nu. 125. in fi. Caiet. casu 59.

Præ-

3 Præsumentes † vexare per se, vel alios aliquam personam ecclesiasticam, vel alia loca pia, eo quòd rogati, seu alias inducti pro quo rogabantur, seu inducebantur eligere noluerint, seu consanguineos eorum, c. sciant cuncti de elect. lib. 6.

Declaratio.

4 AD incurrendam † hanc excommunicationem requiritur grauamen spolij, idest quęcumq; acceptio quorũlibet bonorum mobiliũ, vel immobilium occulta, vel violenta, aut iniusta persecutio, eo ꝙ fiat quia noluit eligere eũ, ꝓ quo fuit rogat⁹, & suasus, & ꝙ ꝑsona eligẽda sit ecclesiastica.

5 Non tamen incurrit † is, qui prætermisit largiri eleemosynas consuetas ob id, quia non fuit electus in ea ecclesia, quam optauerat, quod autẽ dicitur de electione idem dicendum est de præsentatione spectãte ad personam ecclesiasticam, sed non ad laicam iuxta glo. in d. c. sciant, & idem de confirmatione, institutione, & postulatione, iuxta dominicum præceptum, Caiet. casu 34. Nauar. cap. 27. num. 122.

6 Gerens † se pro episcopo in loco vbi non est episcopus absque debita licentia, c. quoniam de offi. ordin.

Vsurpantes nomen vicarij, sed simile vacante Imperio.

7 Cogentes, † vel impedientes mulieres, quæ volunt, vel nolunt monachari Concil. Trid. sess. 25. cap. 18. de reformatione.

Declaratio.

EST episcopalis absolutio. Extenditur ad omnes, & quoscumque. Item ad consulentes, auxiliantes, & fauentes. Nec non contra omnes tam regulares, quã clericos, vel seculares, scientes aliquã nõ sponte ingredi, vel professionẽ emittere, qui quo quomodo eidẽ actui, vel præsentiam, vel consensum, vel auctoritatem interposuerint. Item contra impedientes voluntatem mulierum, quæ volebant velum accipere, vel votum emittere, hæc in Concil. Triden.

8 Impedientes † visitationes monialium, clem. attendentes in fine de sta. mona. Vide de hac materia Caiet. casu 44. Nauar. c. 27. num. 140.

Vocati ad dirigendas electiones monialium, & non obuiantes discordiis c. indemnitatibus de electio. lib. 6.

Non recipientes in totum, vel in partem edit. bibliæ vulgatæ in Concil. Trid. sess. 4. cap. 1. exceptis tertio, & quarto libris esdrę aut etiam cõstitutiones Apostolicas scienter contemnentes.

9 Imprimentes † libros, vel publicãtes manu scriptos absq; licentia Concil. Later. sess. 10. Conci. Trid. sess. 4. c. 2. & in indice librorum prohibitorũ, regula decima. Hæc excommunicatio est reseruata episcopo, nisi tales libri essent hæreticorum, quia tunc esset Papalis, Chat. Neap. lib. 5. c. 16. num. 20. versi. pro quo vide.

10 Vtentes litteris † Apostolicis falsificatis c. ad falsariorum, de fals. falsificantes autem sunt in bulla cęnæ.

Oblationes recipientes ab altaribus cap. hanc. 10. quæst. 1.

Magistri & scolares cõducentes hospitia aliorum eiusdem professionis ante finitam locationem. c. 1 loca. tantũ procedit in Bononia, Inno. & cõmunis, Naua. c. 27. nu. 114.

Mandantes interficere aliquem Christianum, etiam si non interficiant nec non receptatores, & defensores c. 1. de homic. lib. 6. non intelligitur qui mediante aliqua pecunia faciunt interficere, quamuis eiusmodi vulgo interficientes assassini appellentur nec hodie inuenitur tale hominum genus, Nauar. c. 27. nu. 135.

Sagittarij, & Balistarij in Christianos, c. 1. de sagittat.

11 Conducentes † domos manifestis vsurariis alienigenis non oriundis, c. 1. de vsur. lib. 6. per alienigenam intelligitur nõ natus in illa terra, neq; est filius orti in ea, præterea non satis est dare domũ in hospitiũ, vel habitationem, nisi cõcedat ad fęnerandum actualiter, vel virtualiter iux. communem. Caiet. casu secundo. Nauar. c. 27. num. 136.

12 Statuentes † de vsuris soluendis, obseruantes, consentientes, non delentes, clem. 1. de vsur. Requiritur quòd statuentes sint officiales, & quòd faciant aliquid ex prædictis. Qui scribit sententiam eam non incurrit, iux. gl. receptam ibi in verb. Iudex de hac Caie. casu. si. Nauar. nu. 143.

13 Impetrantes absolutionẽ à cẽsura, vi, vel metu. c. 1. de his, quæ vi, lib. 6. Et absolutio nihil valet, per tex. & glo. ibi. Nõ incurritur per solã metus iniectionẽ, nisi absolutio data fuerit, vel reuocata secũdũ Archi. ibi. Nihil refert an sentẽtia lata fuerit iusta, vel iniusta, neq; ꝙ sit lata à iure, vel ab homine. Neque an ipse excommunicatus faciat hoc

vel

vel aliud glo. etiam cõmunis ibidem. Requiritur ꝙ metus sit iustus, communis, ibid. quamuis Caieta. contrarium teneat, cum quo videtur tenendum esse quoad forum conscientiæ, cum Nauar.c.27.nu.125.

Prædicantes, aut disputando impugnantes montes pietatis, Leo X. in Conc. Later.

14 Matrimonium † scienter cõtrahentes in gradu prohibito cum religiosis, clem.1.de conf.& affin. Non incurritur si contrahitur cum Iudea, aut pagana, vel affine spirituali, aut legali, vel cum qua est impedimentum publicę honestatis, vel aliquod quodlibet licet impediens, vel dirimens. Nec si cõtrahunt licitè, 1.ex dispẽsatione Papæ. Nec qui ignoranter, ignorãtia facti probabilis non affectata. Nau.c.27.nu.141.tamen si factum scientes ius ignorabant. Et si alter solus sciebat, solus ligatur. Nec qui ignoranter contraxit, sed superueniente sciẽtia cohabitat: nisi cohabitet affectu maritali, quia tũc videtur de nouo contrahere, quamuis etiam absque affectu maritali peccent mortaliter nisi separentur. Nec qui contraxit cum ea, quam credebat consanguineam quæ in veritate non erat. Nec qui vi absoluta contraxit. Nec si fiat per verba de futuro, vt qui contraxit sponsalia tantũ, licet copula pręcesserit, aut subsequatur, nisi sequatur copula carnalis affectu maritali, Sylu.in verb. excommunicatio 9.num.76.versic.44. nam

15 tunc incurrit secundũ antiqua iura, sed † nõ post Conc. Trid. publicatum, quo iure hodie nulla sponsalia possunt transire in matrimonium per copulam, quia nullum matrimonium est validum, nisi fiat cum parocho, vel duobus, aut tribus testibus. Concil. Trid. sess. 23.c.1.de reform. matrim.

16 Innitentes † ordinationib. factis a schismaticis c.1.de schisma.c.1.eo.tit. lib.6. Procurantes vt conseruatores dati excedãt fines mandati.cap.hac constitutione de offi. deleg. lib.6.

17 Conseruatorem † incitare ad procedendum in iis quę non continent apertam violentiam ad iniuriam, & quæ requirunt altiorem indaginem, vetitum est, partibus litigantibus coram eo, sub excommunicatione latæ sententiæ, d.c.fi. Non incurrit hanc censuram, qui non est pars in iudicio. Neq; si est, & procurauit, sed iudex non processit. Neq; cum conseruator datur cum clausula, vt possit cognoscere etiam de eo, quòd requirit altiorem indaginem. Quæ de hac re noua induxit Concil. Trid. sess. 14.cap.1. de refor. vide Nauar.cap.17.num.125.

Raptores mulierum & fautores, c. 6. ad reform. sess. 24. in Conc. Trid.

18 Alienantes † vel locãtes in plures quàm in tres annos bona immobilia, vel mobilia pretiosa ecclesiarum extra casus à iure permissos. Et qui prædicta bona percipiũt, pręterquàm si res sint ab antiquo solitæ concedi in emphyteusim, & tunc cum euidenti vtilitate c.hoc consultissimo, de reb.eccl. non alien. in 6.extr.Pau.2. Ambitiose, eo.ti. hæc excommunicatio non est vbiq; vsu recepta saltem quoad omnes pœnas, & veniente casu oportet inquirere, & consulere curiam episcopalem. Nau.c.27.nu.150. vide Caiet. casu 75. Conc. Trid. sess. 25.c.2. de refor. Commissarij tamen deputati ad agnoscendum, an alienatio cędat in vtilitatem euidentem ecclesiæ qui amore, timore, pecunia authorizant, si sunt inferiores episco-

19 pis, nec † non qui eiusmodi alienationem fieri similiter procurant, incidunt in excommunicationem Papæ reseruatam, per extrau. non registratas in corpore iuris Pauli II. cum in omnibus, & clem.7.ex commissi, quæ non ponuntur à Caietano, forte ꝙ sint vsu receptæ, vt facit de multis aliis, vt inquit ipse post casum fi. Naua.c.27.nu.108. Chat. Neap. lib.3.c.13.nu.169.

20 Cardinalibus † inclusis in conclaui pro eligendo Papa mittentes litteras, vel nuntium, vel secretè cum illis loquentes. c. vbi periculum. §. nulli de elect. in 6. Non ligat illos Cardinales, qui sunt intus. Nauar. cap. 27.nu.121.post Caie.cõtra Archid. Io. And.

21 Mortuos † exenterantes c.1. de sepult. in extr.communi. cum reseruatione: nõ habet locum in defuncto in terris infidelium, vbi non est sacer locus. Neq; in iis, qui hoc faciunt viuo. Neque etiam mortuo alio fine, quàm sepeliendi in alio loco, quãuis in vindictam id faciant, ac etiam ad vescendum. Neque in his, qui id faciunt cadaueri, ne fęteat, aut in anotonomia, aut cadaueri regio, vt ab eius populis iustus honor habeatur, Syl.in verb. excommunicatio 7.casu 41. Caiet. casu 70. Nauar.c.27.nu.104.

SVMMARIVM.

1 Suspensio quotuplex sit remissiue, & ea quid sit, & quare incurratur, num. seq.

3 Suspensum ab ea re, à qua suspẽsus est abstinere

abstinere oportet, et vide hic exēpla.

4 *Suspensus ab officio, & beneficio nec quicquam agere tāquam beneficiarius, nec redditus habere debet.*

5 *Suspensus ab officio an intelligatur suspensus à beneficio, & seq. nu. 7.*

Minoribus interdictis, & maiora intelliguntur.

8 *Agere quicunque potest per censuram ecclesiasticam, potest suspendere, excommunicare, & interdicere.*

9 *Sententia suspensionis, habente hæc uerba, donec satisfecerit, an opus sit absolutionē, satisfactione secuta, an vero declaratio iudicis.*

10 *Suspensus vel à iure vel ab homine à quo sit absoluendus.*

11 *Clerici notorij concubinarij ipso iure suspensionem incurrunt, quæ & ipso iure tollitur per pœnitentiam, idem de sodomitico crimine.*

Clerici concubinarij celebrantes fiunt irregulares.

12 *Ordinati à non suo episcopo, vel ante ætatem legitimam suspenduntur, et irregularitatem incurrunt ordine vtentes.*

13 *Simoniaci suspensionem quoq; subeūt.*

Excōicationes non reseruatæ, de quibus dubitatur an sint latæ sententiæ. Cap. XXIIII.

OFficiales tertio requisiti negātes facere iustitiā; c. administratores 23, q. 7.

Laici disputantes de fide. capit. 2. §. 1. de hæret. in 6.

Extrahentes vi aliquem de ecclesia. cap. diffiniuit 17. q. 4. Anto. de Butr. & ibi Abb. in c. conquestus de foro compet. Variæ pœnarum species à iure statutæ describuntur vt est text. de offi. ordi. c. ad reprimendam, & ibi de his in glos. 2. plenius per Hosti. in summa de pœnis. §. quot sint species. Inter
1 quas est pœna † suspensionis, de cuius multiplicitate remitto me ad glo. magistralem in cle. cupientes in verb. suspensi de pœnis: sed vt aliqualem eius cognitionem habeamus videndū est quid sit suspensio, & quare incurratur, & an suspēsi possint aliqua exercere, nouissimè casus, in quibus suspēsio in-
2 curratur. Circa primū. Suspensio † est censura ecclesiastica inhabilitans ad executionem ordinum, officiorum, vel iurisdictionū ex aliquo impedimento proueniens ex institutione ecclesiæ robur habens. Circa secundum quamuis pœna potius sit quā culpa, communiter tamen propter peccatum incurritur, & suspenduntur tantum ecclesiastici, atque in scriptis præcedente monitione si ob contumaciā processerit suspensio, alias secus si in pœnam. Nau. 27. nu. 159.
3 Circa † tertium qui suspensus est a Pontificalibus non potest, quæ sunt Pontificialia exercere. Non tamen si celebrat, fieret irregularis, vt tenet Spec. in tit. de leg. §. iuxta. versi. si quis episcopus. Francus in cap. 2. de offi. deleg. lib. 6. nu. 4. Qui etiam est suspensus ab ordine tantum non potest, quæ sunt ordinis exercere, qui a iurisdictione nō potest, quæ sunt iurisdictionis, qui ab vtroque
4 † neutrum potest, qui est suspensus ab officio, & beneficio non potest agere nomine proprio tanquam beneficiatus, nec debet redditus habere, licet mediocrem sustentationē habere possit, si aliunde non habeat,
5 vnde viuat, sed an suspensus † ab officio intelligatur suspensus à beneficio? dic breuiter, ꝙ aut suspensio inducitur ab homine propter crimen, ꝙ constat fore cōmissum, & tunc extenditur ad beneficium, vt notatur in cap. latores, de cle. exc. & de cle. pug.
6 in duello. Henricus. Secus † si inducitur à canone, quia suspensus ab officio, suspensus non videtur à beneficio, nisi a iure exprimatur ita gl. in extrau. Ioan. XXII. c. vni. ver.
7 suspendere. Qui suspensus est a iure etiam propter defectum corporis, vel ab homine, debet abstinere ab officio, quamuis post contritionem, & confessionem, quousque relaxata fuerit sententia, alias suspensus a diuinis, vel officio si contrafacit celebrādo mortaliter peccat: cum minora interdicuntur, maiora intelligūtur interdicta, nō vice versa. Vt suspensus a subdiaconatu interdictus intelligitur a superioribus ordinib. non è conuerso. Quicunq; potest agere per censuram ecclesiasticam, potest suspendere, & interdicere facit tex. in c. quærenti de ver. si.
8 Et † qui potest excommunicari, potest suspendi. Quando in sententia suspensionis dicitur,

9 dicitur; Donec satisfecerit, & c. adueniente conditione non indiget alia relaxatione, sicuti si esset excommunicatus. Quod intellige quando fuisset suspensus ad certum terminum, quia tunc non indiget absolutione, sed sufficit quòd iudex declaret satisfactum esse, & hoc est quòd voluit gl. dicere in clemen.1.de deci. quòd sufficeret declaratio iudicis super satisfactione, secus verò si aliquis simpliciter suspensus esset, quia tunc absolutione indiget, ita glo. in d.
10 clem. Rursum † suspensus a iure potest ab episcopo absolui nisi canonis conditor sibi reseruauerit, vel nisi sit suspensus propter peccatum, à quo non possit episcopus absoluere. Si vero ab homine sententia suspēsionis prolata est, absolutio fiat ab eo, vel eius superiore, quæ fieri potest solo verbo,
11 Remoueo, † vel Reuoco. Circa quartum casus permulti sunt, in quibus incurritur suspensio, inter quos est concubinatus notorius clerici, quæ quidem suspensio sicut ipso iure incurritur, ita ipso iure per pœnitentiam tollitur, glo. recepta in c.si qui sunt, dist.81. At si ante pœnitentiam huiusmodi fornicarius vteretur ordine suo, fieret irregularis glo.in cap.peruenit distin. 50. Host. & Ioan.Andr.in cap.fi.de choa.cle. vel mu. Nauar. cap.27. num.154. Et quòd diximus de concubinatu idem de presbytero exercente nefandissimum crimen sodomię Na-
12 uar.cap.27. nu.249. Suspenduntur † etiam ordinati à non suo episcopo, vel ante legitimam ætatem iuxta tex.in c.non est.ext.de temp. ordi. vel ab episcopo ordinante clericos alterius diœcesis absq; literis proprij episcopi iuxta c. eos, de temp. ordi.qui sic suspensi vtentes ordine fiunt irregulares ita Io.And. in cap.1. §.scituris, de re iudic.qui vult quòd omni casu quando suspensio inducitur à canone propter crimen, sicut videtur esse in casibus prædictis, incurratur irregularitas si ingerat se diuinis. Quod autem sit propter crimen, patet quia deliquerunt contra prohibitionem canonis, vnde peccatū est mortale, c. 2. de maior.& obe. Io.And.in dicto §.scituris.Facit glo.in cap. secundo, de censi.in verb.suspensus.Suspen-
13 duntur etiā † simoniaci, sed de his, & aliis, videat lector suis in locis summistas, & pręcipuè Syluestrum, & consulat peritiores.

SVMMARIVM.

1 *Interdicere quid propriè sit, & quid interdictum ecclesiasticum.*

2 *Interdictū duplex, locale, & personale, & quid locale, et quid personale.*

3 *Interdictum siue locale siue personale, vel est generale vel est speciale, & de vtroque hic, & num. 5.*

4 *Interdicta ecclesia interdictæ sunt omnes eius capellæ, sed non clerus, qui alibi poterit celebrare.*

5 *Interdicti effectus triplex est.*

6 *Interdicti sententia ob delictū tantum vniuersitatis ferēda, et id qua rōne.*

7 *Pœnitentiæ sacramentum suscipi, diuina officia, vt hic clausis ianuis, & etiam in quatuor festis solemnibus apertis, celebrari tempore interdicti, concessum est à Bonifacio.*

8 *Clerici vel si sint ipsi interdicti, vel celebrantes in loco interdicto, peccant mortaliter, & sunt irregulares.*

9 *Irregulares qui sint, qui ad maiores ordines promoueri nequeant.*

10 *Presbyteri tempore interdicti exercentes ea, quæ non sunt ordinū, non sunt irregulares, secus si essent ordinum, vt num. 13.*

11 *Subdiaconus tempore interdicti legēs epistolā sine apparatu, non fit irregularis, secus si vt num. seq.*

14 *Deputata certo ordini quæ dicantur, & quæ presbyteratui, quæ diaconatui, subdiaconatui, & Accolito, num. seq.*

16 *Exercens ea, quæ sunt certo ordini deputata cum ipse non sit in eo ordine, pæna falsi tenetur, & fit irregularis à solo Papa absoluendus.*

17 *Laici violantes interdictū, an & quando peccent ingerentes se diuinis.*

De interdicto Ecclesiastico. Cap. XXV.

DE variis interdictis vide additionem, ad glo. in clem.1. de foro competen. Sed vt nonnullam nos interdicti speciem depingamus

depingamus prius sciendum est q interdi-
1 cere † in propria significatione est vetare, atq; prohibere, ne quid fiat: scdo, interdictũ ecclesiasticum est suspensio à diuinorũ officiorũ, sacramẽtorũq; actiua, & passiua celebratione respectu alicuius loci, vel personarum, facta ab ecclesiastica ẽt prohibens sepultura. Hæc probantur in c. nõ est nobis ext. de despõs. c. q in te, de pœnit. & remiss. c. Alma mater. c. ciuitas de sent. excom. lib.
2 6. Tertio, hoc duplex est † locale, & personale, locale dr, qñ interdicitur ciuitas ne ibi diuina officia audiant, & tunc populus preter personas illas, quæ cãm dederũt interdicto, põt extra ciuitatem, superbia illa audire. Personale aũt est qñ interdicit populus, vel aliqua eius persona; nã ẽt populus citra propriã culpam in odiũ excõicati, si sit rector, vel princeps põt interdici. c. miror. 17.
3 q. 4. At istud † interdictum, siue locale, siue personale, est duplex generale, & speciale. Generale loci est, qñ interdicitur totum regnum, vel tota ciuitas, vel totũ castrũ, & dr generale, quia nulla excipitur persona, vt colligitur in c. cũ partib. de verb. signif. Sed speciale est, qñ aliqua ecclesia, vel ecclesiæ ciuitatis, vel castri interdicuntur, & nõ om-
4 nes, & tunc † interdicta ecclesia interdicuntur oẽs eius capellæ, d. c. si ciuitas, non tamẽ clerus eiusdẽ ecclesiæ, quia posset alibi celebrare. Sed interdictũ personale generale est, qñ pp peccatum Regis interdicitur to-
5 tus populus d. c. miror. Speciale vero, † qñ aliqua persona. Quarto triplex est eius effectus. Prim⁹ quia nemo audire sacra valet, nec etiam clerici primæ tõsuræ, nisi sint per Pontificẽ priuilegiati, glo. in extr. suscepti, vers. interdicto de electio. Secũdus est, quia nec possunt suscipere sacramẽta ordinum, aut extremę vnctiones, vt not. Doct. in c. responso de senten. excom. Tertius, quia nec defuncti gaudere possunt ecclesiastica sepultura præter clericos, c. q in te. de pęnit. & remiss. qui quidem clerici possunt sepeliri cum missa, & officio funeris, Syl. in verb.
6 interdictum, 5. nu. 10. sed cum † per interdictum diuinus cultus detrimẽtum patiatur, nã ex desuetudine frequentandi officia clerus ipse remissior fit, & ignauior ad diuina celebranda, hinc non ob delictum particularis personæ, nec pro debito pecuniario, sed ob delictum vniuersitatis sententia interdicti ferenda est, c. non est vobis, extr. de spõs. in extr. prouide, de sent. excom. Quin-
7 to † tempore interdicti, Bonifacius in d. c. Alma mater, concessit vt homines non solum in articulo mortis, verum & sani quoties vellent, sacramentũ pœnitentiæ suscipere possent. Præterea vt exclusis interdictis, & excõicatis, quotidie diuina officia submissa voce, ianuis clausis, non pulsatis campanis celebrarentur. Deinde, vt in festis quatuor solẽnibus videlicet in die Natalis Domini, Paschæ, Pẽtecostes, & Assumptionis Beatæ Mariæ, pulsatis campanis, apertis ianuis, alta voce, eadem officia solemniter celebrarentur. Non tñ in eisdẽ solẽnitatib. licet Eucharistiæ sacramentũ suscipere, nisi ab iis, qui priuilegium habẽt, quibus priuilegiatis sumentib. potest populus interesse.
8 Sexto clerici † interdictũ violantes peccãt mortaliter, & sunt irregulares; qui quidẽ dupliciter sunt interdicti violatores. Primo dũ ipsi sunt interdicti, tunc. n. nullibi exercere aliqua sacrorũ ordinũ possunt. Secũdo si locus est interdictus, licet ipsi non. Nã eo casu exercendo ordines in eodem loco, violant
9 interdictum. Sed illos tantum clericos dicimus irregulares, vt ad maiores ordines præmoueri nequeant, qui sunt in sacris, vt subdiaconi, & superiores, qui exercent aliquod officiũ, quod est ordini annexum ita Panor. in c. 2. de cleri. excom. mini. & in c. fi. de excess. prælat. Hinc si † presbyteri aliqua munera exercent tempore interdicti, quæ non essent propria sacrorũ ordinũ, sed possent ẽt per laicũ exerceri, vt canere responsoriũ defunctorũ, psallere, benedicere mensam, vel dicere orationem mensæ, vel orationẽ pro nauigantib. vel itinerantibus non fierẽt irregulares: cũ hæc non sint certo or-
11 dini deputata. Sic † ẽt si subdiaconus legeret epistolã sine apparatu, non fieret irregularis: quia illam posset etiam laicus, secus si cum apparatu, Sylu. in verb. Interdictum, c. 1. q. 4. cum manipulo. Deinde nec religiosus habens primam tonsuram, vel minores ordines in ecclesia canẽdo, vel deserẽdo cer-
12 tos, & c. fieret irregularis. At si † interdictus, vel etiam suspensus intraret ecclesiã legendo, & cantando, cum aliis faciendo principale officium chori, vel quia diceret capitulum, vel orationẽ in officio, vel faceret officiũ cantoriæ in choro, tunc incurreret in irregularitatẽ, nisi id faceret ex ignorantia probabili, ita colligit ex Frãco in c. 1. §. ca-
13 ueant de sent. excom. in 6. Cõclude † igitur q qñ quis est in sacris, & exercet ea, q̃ sunt propria sacrorũ ordinũ i. deputata certo ordine, tunc efficitur irregularis. Illa aut dico

14 deputata certo ordini, quorũ faciẽdorum specialis potestas traditur in ordinatione, vt in presbytero potestas consecrandi, baptizandi, solẽniter dicẽdi collectas in choro, Syl.in v.irregularitas.§.13.ac agẽdi hebdomadarium in horis canonicis, qđ est sacerdotis. Itẽ ex Frãco in d.§.caueant. Si benediceret aquã: qa hoc pertinet ad officiũ sacerdotis iuxta Inno.in c.1.de excess. prælа. Syl.in verb.Aqua.§.4. Si solemniter benediceret populũ. Dicẽdo. Sit nomẽ Dñi benedictum. Si ferret absolutionẽ excõicato. Qđ intellige, modo absoluat vt sacerdos cũ solemnitate, de qua in c.à nobis, el 2. de
15 sent.excom. In † diaconatu potestas canẽdi solẽniter euangeliũ. In subdiaconatu potestas canendi Epistolã cum manipulo. Accolito offerẽdi vrceolos: nam si iste solemniter exerceret actum deputatũ ordini minori, ita irregularis efficeretur, ac exercens deputatum maiori, Nauar.cap.27.num.163.
16 Sed an qui † immisceret se diuinis, exercendo ea, quæ sunt certo ordini, vel officio certi ordinis deputata, & non esset in dicto ordine cõstitutus, vt si accolitus epistolam in apparatu subdiaconi diceret, talis sit irregularis. Resp.ꝙ iste ꝓpriè tenetur pęna falsi, sicut tenetur ille, qui non habẽs dignitatẽ simulat se habere, Leos.ff.ad l.Corn. de sica. & est irregularis ea irregularitate, quam incurreret ille, qui celebraret nullum habens ordinem, & est à solo Papa absoluendus, Francus in d.§.caueant in fi. sed reuertendo ad interdictum, quia diximus de pęna clericorum illud violantium, modo reliquum est, vt videamus de pœna laicorum. Laici
17 † igitur si contemptus abest, & scandalum, & locus solũ sit interdictus, non peccant se ingerendo diuinis, nisi aliquod violẽtiæ genus facerent, vt se ingererẽt, vel clericis eos expellentibus non obtemperarent. Et hæc de interdicto ab homine, Sot.in 4.sent.dist. 22.q.3.art.1. Cæterum de interdicto à iure, vide Syl.in verb. interdictum 4.

SVMMARIVM.

1 *Irregularitas quid sit.*
2 *Irregularis si ordinetur, licet characterem suscipiat, grauiter tamen peccat, & manet subinde suspensus.*
3 *Irregularitas vnde dicatur, & quibus modis contrahatur.*
4 *Casus viginti, quibus qs fit irregularis.*
5 *Irregularitas per homicidium vel mutilationem, per susceptionem ordinis in excomm. in interdicto, & suspensione contrahitur.*
6 *Irregularis quoties celebrat, peccat mortaliter.*
7 *Ignorantia crassa non excusat irregularem celebrantem.*
8 *Inferior à Papa an possit in irregularitate dispensare.*
9 *Conferens, & recipiens plures ordines in vno die fiunt irregulares, & quo casu ab episcopo, & quo à Papa sint dispensandi.*
10 *Sacramenti imprimentis characterem reiteratio inducit irregularitatẽ tã in administrante quam in recipiente, & an idem si ex igorantia, & quid si in dubio num. sequen.*
12 *Irregularis non fit qui coactè rebaptizatur. Baptizari an sufficiat partem corporis.*
13 *Irregularitas an contrahatur in confirmationis Sacramento.*
14 *Ordinatus, per apostasiam à fide fit irregularis quoad vsum, laicus quoad susceptionem, & quo casu episcopus, & quo Papa dispenset.*
15 *Apostatantes à fide hodie sunt vere hæretici.*
16 *Irregularitas per infamiam, item per ordinationem ab episcopo excõmunicato, suspenso vel interdicto, contrahitur: idem si ab epscopo, qui renuntiauit, num sequen.*
18 *Initiatus ante legitimam ætatem, vel sine dimissorijs vel cum illis, sed deprauatis subit irregularitatem & id quo ad ordines maiores, num.21.*
Episcopus super ætate ordinandorum dispensare non potest.
19 *Episcopus quibus casibus quoue in foro ab irregularitate, & suspensione absoluere possit & nu.66.idq; etiam per literas, vel alteri cõmittere. ibl.*

Aetas

homicidæ, & quid in ijs requiratur.

56 *Homicidio causa proxima dari dicitur tripliciter, & quomodo & per quos ea detur vide qui omnes sunt irregulares, & nu. seq. 58. 59. & 60.*

61 *Irregularitas tribus modis tollitur, & primo per baptismum, per religionis ingressum, & per episcopi dispensationem, nu. seq. & 63.*

63 *Episcopus dispensat super irregularitate natalium & in bigamia similitudinaria.*

64 *Eps in homicidio voluntario quo ad primam tonsuram, & vt possit homicida ministrare in minoribus dispensat, item & in omni casuali, nu. seq.*

67 *Episcopus si fuerit irregularis quid nã agat irregularis, vt absoluatur, vide & quid de parocho post commissum homicidium voluntarium, qui si non celebrat futurũ est, vt omnes cõijciãt ipsum homicidium commisisse, nu. seq. & quid de moniali excommunicata ibid.*

69 *Permittẽda in excõicationibus Papalibus sunt aliqua ob locorum distantiam, quæ alias permitti non debent.*

70 *Irregularitas tollitur per dispensationem Papæ & hæc dispensatio quomodo fiat.*

De irregularitate. Cap. XXVI.

PRæter ea, quæ supra diximus de irregularitate, in 2. lib. in 5. præc. modo videndum est quid sit irregularitas; quare sic dicitur; quot modis cõtrahatur, & tollatur.
1 Irregularitas † igitur est impedimentũ canonicum, quo quis ad ecclesiasticos ordines promoueri, & promotus ministrare nõ potest, c. ex tenore, c. quæsitum, & ibi Abb.
2 de tempo. ordin. Hinc notandum † primũ omnium, ꝙ tali pacto irregularitas dicitur impedimentum ordinum, scilicet ꝙ si irregularis ordinatur, ordinem quidem suscipit, & characterẽ, sed peccat grauiter contra ecclesiæ præceptum, quare gratiam non suscipit, manetque subinde suspensus, atque adeo quoties in ordinibus administrat, grauissimè peccat.
3 Et dicitur irregularitas, quia homines à regula excipit, quam in ordinibus suscipiẽdis ecclesia præscripsit. Hæc autem his modis contrahitur, videlicet ex delicto, ex defectu corporis, ex defectu sacramenti ordinis; atque matrimonij. Nunquàm tamen illa contrahitur, nisi in casibus à iure expressis, cap. is qui, de senten. excomu.
4 lib. 6. Casus † autem in quibus fit quis irregularis, sunt nu. 21. q. numerantur per Doct. in c. nisi de renuntia.
5 Primus † est per homicidium, & mutilationem, clem. vnic. de homic. vt diximus supra in 2. lib. præc. 5.
Secundus. Cõtrahitur per ordines susceptos in excommunicatione maiori, cap. cũ illorum, & ibi Abb. de sent. excom. Vt si excõicatus excõicatione maiori ordines susceperit, qđ idem dic de ordinibus susceptis in interdicto, & suspensione, qui si celebrat cum scit, vel scire teneatur se esse excõicatum, aut suspensum, vel interdictum est irregularis, c. is cui, de sent. excom. lib. 6. à solo Papa dispensandus Sylu. in verb. irregulari-
6 tas. col. 1. versi. 19. & semper † peccat mortaliter, quoties celebrat post incursam irregularitatem, non autem irregularitatem incurrit antequàm obtineat dispensationẽ.
7 Nau. c. 1. nu. 194. Dixi † cũ scire teneatur, q̃a ignorantia crassa non excusat, qualem ille habere dicitur, qui vocatus in iudicium ad certam diem sub excõicationis pœna, noluit comparere, & postea celebrat, nesciẽs se esse à Iudice excommunicatum, cum tñ huiusmodi contumaces soleant excommunicari iuxta Arch. in c. Apostolicæ de cleri.
8 excom. mini. Et licet † inferior Papa aliqñ possit absoluere talem ab excommunicatione, in qua erat, non tamen poterit dispẽsare secum in tali irregularitate, nisi de mãdato Papæ, siue scienter ordines susceperit excommunicatus existens, siue ignoranter facti memoriam non habens, aut ignorantia iuris existens, non credens hoc sibi esse prohibitum vt in c. cum illorum, de sent. excom. Si tamen iste efficiatur religiosus post laudabilem conuersationem in religione per aliquod tempus potest episcopus dispẽsare cum Apostolica auctoritate, vt in cap. fi. de eo, qui furt. ordi. susc. Dispensat etiam Abbas cum monachis.
9 Tertius † contrahitur irregularitas per plures

plures ordines in vno die susceptus, capitu. literas de tempo. ordin. vt qui quatuor ordines minores, & subdiaconatum vno, eodemque die susceperit, cap. cum h. extr. de eo, qui furt. ordin. susce. & multo magis, si duos simul susceperit sacros ordines, cap. fi. eo. tit. Et in ambobus casibus si ordinandi non fuerint sub anathematis sententia præmoniti, ne illos simul ordines susciperent, tunc cũ huiusmodi ordinatis in vtroq; casu si aliquam religionem intrauerint, poterit Abbas dispensare, cap. 2. de eo, qui furt. ordi. suscep. ex quo fit, ꝙ etiam si non ingrediantur poterit episcopus dispẽsare. Si vero sub tali sententia fuerint prohibiti, tunc solus Papa, quia excommunicatione maiori irretiti ordines susceperunt, qui ideo si sine dispensatione administrent, efficiuntur irregulares, Syl. in verb. irregularitas, 95.

10 Quartus: † quis irregularis per reiterationem sacramentorum imprimentiũ characterem, cap. 1. de biga. quod de baptismo manifestum est tam ex parte baptizantis, quàm rebaptizati, iux. tex. in cap. eos quos, de conse. dist. 4. & cap. 2. de Apost. de baptizante est tex. in c. eos quos, de conse. dist. 4. & de rebaptizatis cap. qui bis, ead. dist. Si vero rebaptizat quis ignoranter, & ignorantia fuerit ꝓbabilis, idest, prius adhibita debita diligentia irregularitas non inducitur iux. communem doctorum opinionem, & per Turrecr. in d. c. qui bis. Si vero fuit ignorantia facti, & postquàm sciuit habuit ratũ fit irregularis, dist. 50. capi. confirmandum, Syl. in verb. casus 91. ver. 13.

11 Si verò † rebaptizat quis, aptè rebaptizatur in dubio, idest, post debitam diligentiã, non inducitur irregularitas, quia non dicit reiteratum, quod nescitur etiam factum, c. veniens, de presb. non bapti. cap. solemnitates, de consecr. dist. 1.

12 Similiter † non est irregularis, qui coactè coactione absoluta fuit rebaptizatus, secus si conditionata, vt no. Inno. in c. eos, de cõsecr. dist. 4. An vero sufficiat partem corporis baptizari. Dic ꝙ verior est opinio, quòd baptizatus reputatur, cui quantalibet pars aquæ infunditur, siue perfundatur caput, siue cadat aqua super pedem: dũmodo puer nõ fuerit mortuus ante ablutionem, & finẽ verborũ prolatorum, glo. ord. in c. vulgares, de pœn. dist. 1. arg. de cõsec. dist. 4. c. ne quicquam, glo. ordi. de consec. distin. 4. propriè Innocen. in cap. debitum de bapti. Lapus alleg. 104. quæ incipit, corpora.

13 Sed † dubium est de confirmationis sacramento, & quamuis Turrecre. Alphõsius de Castro, & Couar. asserant illam de iure non contrahi, cum non sit expressum, iux. tex. in cap. is qui, de sent. excommu. lib. 6. tamen aliter est de consuetudine, vt in specie tenet. Syl. in verb. casus. §. 1. versi. 13.

14 Quintus, † inducitur irregularitas per apostasiam a fide: nam si erat ordinatus fit irregularis quoad vsum capitulo Iulianus, 11. quæst. 3. & si laycus, fit irregularis quoad susceptionem, cap. presbyteros, dist. 50. de quo Innocen. in cap. 1 de Apost. Verum si à fide quis defecerit, iusto aliquo timore cõpulsus, si erat sacerdos, solus Papa dispensabit, si alterius inferioris ordinis, Episcopus, Attamen si voluntariè tantum Papa, dicto cap. presbyteros.

15 Et annotandum, † ꝙ dicti apostatæ hodie sunt verè hæretici, & consequenter in illis locum habent omnia iura loquentia de hæreticis. Quod si fideles, vel clerici fiunt hæretici, post peractam pœnitentiam, & abiurationem, in ordine suscepto poterunt administrare, sed in suscipiendis, tam clerici, quàm laici fiunt irregulares, capitu. saluberrimum. 1. quæst. 7.

16 Sextus † per infamiam, capitu. infamibus cum glo. vbi Francus, de reg. iur. in 6. Abb. in c. licet heli, de simo.

Septimus inducitur irregularitas per ordinationem ab episcopo excommunicato contra tenorem concilij Constant. scilicet quia est excommunicatus nominatim, atq; denunciatus, vel per manifestam manuum iniectionem in clericum. cap. gratia, c. statuimus, quæst. 1. cap. Daibertum, & idem est, si ordinetur à suspenso, & interdicto, vel ab hæretico, vel schismatico, vt inquit Syl. in verb. irregularitas, quæstio. 7. Sotus in 4. sent. dist. 25. q. 1. art. 3.

17 Octauus, si † quis scienter ordinetur ab episcopo, qui episcopatui renunciauit non solum loco, sed etiã dignitati, tũc irregularis efficitur, c. 1. de ordin. ab episcopo, q renunciauit; secus si solum loco, & nõ dignitati renũciauerit: quod intellige si maiores ordines, ab eo susceperit, secus si minores ex licentia proprij epi, & in hac irregularitate solus Papa dispensat, Syl. qui supra q. 8.

18 Nonus † initiari sacris ordinibus ante legitimã ætatẽ à Concilio Tridentino, sess. 23. c. 8. & sess. 7. c. 10. diffinitã, vel absq; dimissorijs proprij episopi literis, vel cum illis quidẽ, sed deprauatis, aut fictis, vel abrasis, vel

extra legitima tempora, sunt ipso iure suspensi,& si susceptum ordinem exercuerint irregularitatem contrahunt, à solo Papa absoluendi, Sylu.in verb.casus, quæst. 1. ver. 23. & possūt ipso iure beneficijs priuari per extra. Pij II. quæ incipit cum ex sacrorum vsu receptam. Sotus, in 4.sent.dist.25.q. 1. ar. 3. Hinc notandum episcopum nō posse dispensare super ætate ordinandorum, prout etiam colligitur ex glo. & Docto. in clem. fina.de æta.& qualit.

19 Præterea † nec à suspensione incursa, & ab irregularitate contracta ob contrauentionem præfatæ bullæ potest eps in foro fori absoluere, neq; dispensare: quamuis sic in foro conscientię: possunt.n.hodie ab omnibus suspensionibus, & irregularitatibus ex delicto occulto prouenientibus dispensare excepta irregularitate, quæ oritur ex homicidio voluntario, vt habetur ex Conc. Tri. sess.24.c.liceat. Attamen necesse erit præfatos dispensandos prius ætatem legitimam saltem attigisse, alias beneficium dicti c. liceat minime consequi possent. Quæ autem hodie sit legitima ætas, habetur in Conc. Triden.sess.23.c. 12.

20 Sic etiam regularium † superiores possūt à præfata irregularitate sibi subditos dispēsare, modo ad legitimam peruenerint ætatem, & hoc vigore suorum priuilegiorum, & præcipuè Sixti IIII. & aliorum Romanorum Pontificum, ita habet̄ per Chat. Neap.lib.4.c.12.

21 Aeuertendum † etiam, quòd ea quæ diximus, procedunt in suscipientibus ordines maiores ante legitimā ætatem, secus si minores, quia tunc peccarent, sed non essent ipso iure suspensi, capi. vel non est, de tempo.ord. Naua.c.17.nu.27.

22 Decimus irregularis † efficitur, si q̄s in eo ordine administrat, quem non habet. c. 1. & 2. de cler.non ord.min. Panor.in c.quanto, de consue.qđ intellige, si sit administratio in ordine sacro, nā in quatuor minoribus laicum administrare non est irregularitatis causa. In maioribus autem quamuis mere laicus sit illam incurrit, vt bene cōtra quosdam ait, Syl.in verb.irregularitas, q.12.

23 Item † requirit̄ secundū oēs vt non ioco, sed serio, & solemniter administret, nam si quis serio, sed non solemniter administraret in eo ordine, quem non habet.v.g.legeret Euangelium, sed abq; dalmatica absque manipulo aut ēt cum eo vbi, est talis consuetudo secundum Arch.Flor.3.par.tit.28.c.

24 1. vt refert † Nauar.de fratrib.mendicantib. nō subdiaconis q. cātant epistolā cū dalmatica,& manipulo, nā tunc nō esset irregularis. Quinimo nec irregularitatē incurreret in foro cōsciētiæ, qn̄ nondum subdiaconus cantaret epistolā cum manipulo, ēt si talis consuetudo non esset: dummodo cantaret, nolēs id facere, vt subdiaconus: quamuis secus esset in foro fori. præsumptio.n. esset id fecisse, vt subdiaconum, & propterea petere deberet absolutionem,& Nauar.q. supra.

25 Colligitur ergo † tunc aliquem effici irregularem, quando solemniter ministraret exercendo aliquod deputatum certo ordini tanquàm in officio illo constitutus puta legendo Euangelium, vt diaconus, vel epistolam, vt subdiaconus, Sylu. in verb. irregularitas quæstio. 12. Requiritur etiam ad incurrendam irregularitatem, vt talem ordinē non habeat quoad substantiam, secus si in ordinatione dimissum esset aliquod quod certum est nō esse de substantia, quia si minist[illegible], antequàm suppleatur omissum non erit irregularis, quia nullo iure hoc exprimitur licet peccet mortaliter Sylu.qui supra versi. 5.

26 Vndecimus irregularis † efficit̄ si suspensus, excommunicatus, vel interdictus ingerat se diuinis officijs celebrando, vel administrando in aliquo ordine, saltem minore solemniter, vt diximus supra, & not.in cap. fina.de excess.præl. Quod idem intellige de prælato excommunicato impellente aliquem ad celebrandum gloss. in clemen. 2. verb. celebrari de priuilegijs. Sic etiam clericus irregularis esset celebrando in loco interdicto, non autem polluto, capit. is qui de senten. excommu. libro 6. à solo Papa dispensandus.

27 Duodecimus † Bigamia pariter inducit irregularitatē c.debitum cū glo.in verb. sacramentum, de Biga. Bigamia vero, quod est nomen Græcum, triplex dicitur vera, similitudinaria,& interpretatiua, iux.glo. in d.cap. debitum. Rota decis. 447.in nouis,& declarauit Speculator de dispens.§.iusta, nu. 6. Vera est eius, q. successiuè duxit duas vxores virgines,& consumauit matrimonium, c.1.& 3.de Biga. Et eius, qui viduam in vxorem adhuc primam acceperit,& consumauerit matrimonium, c. si quis viduam, dist. 50. Similitudinaria est, quam incurrit ordine sacro insignitus, aut voto solemni astrictus etiam virgine de facto contrahens, & consumens, capitu. sanè. de cleri. coniugatis d.

tis d.c.debitum,c.quotquot 27.q.1. Nauar.c. 27.nu.195. Interpretatiua autem contrahitur multis modis,gl.in c.1.de Biga. Nau.qui supra .Et in his omnibus solus Papa dispensat quoad suscipiendos sacros ordines,nam quoad minores etiam episcopus, Sot. in 4. sent.dist.27.q.3. artic.3.

28 Tertiusdecimus † defectus etiam, seu abscissio,imbecillitas, vel deformitas cuiuslibet membri principalis etiam occulti,veluti si essent pudēda, contingens ob culpā,inducit irregularitatem quo ad ordines susceptos,& suscipiendos,& alia officia ecclesiastica,etiam quorum vsum non impedit,siue ipse sua sponte id fecit, siue alius sua culpa, quia iussit,aut rogauit, aut quia dando operam rei illicitæ casu id contigit, vel in pœnā alicuius delicti à suis inimicis fuerit abscissum,c.si quis absciderit,cum sequenti,gl. not.in c.Eunuchus dist.55.Sylu.in verb.cor-

29 pore vitiatus.Secus † si absque culpa sua, c. ex parte.1.& 2.c.significauit de corp.vit.c.lator,dist.55.quia tunc non inducit eam , nisi quoad illum ordinem, vel officium ecclesiasticum,ad quem, vel quod factus est inhabilis,aut saltem sine notabili horrore,aut deformitate, vel scandalo exercere non valet Ab.in c.2.de cler.ægr.mini.Nau.c.27.n.200.

30 In aliis autem † ordinibus,vel officiis poterit ministrare sicut prius,sed non de nouo ordinari.Eadem omnia quoq; dicenda sunt de parte membri abscissi,quam si per indignationem,& impatientiam ipse sibi abscidit,incurrit irregularitatem , dummodo sit notoriū quòd per indignationem id fecit . secus si non est notorium, nisi notabilē deformitatem generaret.Anto.de But.in cap. Thomas,de corp.vit.Sylu.qui supra quæst.5. Nauar.c.27.à nu.198. vsque 201. & de parte membri, num.206.

31 Hinc † colligitur, quod membrum consilio medici abscissum , castratio per vim à parentibus , vel aliis,claudicatio, cui baculus non est necessarius, ita vt sine baculo altari possit assistere,Nauar.c.27. nu.119. macula oculi,quæ non priuat visu,neque notabilem deformitatem generat, non inducūt irregularitatem.capitu.cum de tua,capit.ex parte vbi Anto. Burg. de corp. vit. Sylu.qui supra quæstio. 6.

32 Quod † autem dixi de macula oculi intellige sinistri,quem stylus Romanus oculū canonis appellat,nā si quis careret visu oculi sinistri,& non posset legere canonem missæ sine indecora, & nimia faciei ad populū conuersione ,& scandalo tunc celebrando esset irregularis,alias secus,quando cū oculo dextero quantū satis est ad bene celebrādū cernit sine populi scandalo:magis enim deformitas, quàm defectus visus requiritur ad inducendam irregularitatem,Nauar.capitu.27.num.199.

33 Gibbosus † etiam,siue Curuus , vel conuexus notabiliter pariter est irregularis , vt probatur in c. Hinc etenim dist.46. Sic qui ligneo ambulat pede irregularis est ad celebrandum licet exercere posset officiū diaconi,vel subdiaconi, & in his irregularitatibus solus Papa dispensat.Anto.Burg.in c.significauit,de corp.vit.Syl.in verb.casus,q.1. ver.6.Naua.nu.200.in fi.

34 Membrū vero, † quæ pars hominis dicatur,& an truncatio digiti inducat irregularitatem , & quid de pollice , & indice vide Anto.Burg.in d.c.Thomas , & nos supra in 2.lib.5.præcep.

35 Superfluitas, † vel nimia magnitudo alicuius membri , quæ impediat ad celebrandum saltem sine notabili horrore,deformitate,vel scandalo efficit irregularem,Naua. c.27.num.200.versi.6.Quis autem defectus, aut deformitas requiratur, vt inducat irregularitatem standum est iudicio Episcopi , aut confessarij, non autem alterius prælati eius,qui est ordinandus,Nauar.in d. versi. 6. vbi etiam secutus Innoc.Card. & Ant.Sylu. atq; Angelum qui in exemplis tenet , quod prælatus eorum iudicabit.

36 Leprosi † Epileptici , seu epilenti , idest, morbo caduco laborantes, areptitij , energumeni,idest,à Dæmone obsessi,etiam si semel,amentes,lunatici,furiosi,idest,a quibus furor nunquam recedit , sunt irregulares.similiter,æquali alia infirmitate corporis oppressi,quæ notabile scandalum vsui ordinū præbet tam quo ad susceptos,quàm quo ad suscipiendos,saltem quo ad actus, in quibus dictum scandalum præbet.In quibus omnibus solus Papa dispensat . de energumenis est tex.in c.maritum,33.distinct. de leprosis est tex.in c.cum percussio.7.q.1.c. de rectoribus,de cler.ægrot.c.ex parte,de cle. ægro. Naua.d.c.27.num.202.& seq.vbi addit quod epilepsiæ morbo semel infectus nūquā amplius ordinari potest , quamuis omnino sanus appareat,c. maritum distinct.33. neque iam ordinatus celebrare potest,si sæpe decidit, c.in literis 7.q.2. aut etiam raro,modo spumas ore vomat, alias sic adiuncto socio ræ parato ad perficiendam missam incæptam,

ptam, si forte morbo corriperetur, vt colligitur, in capitu. communiter, cum duobus, sequen. distinct. 33.

37 Sed an irregularis censeatur † qui vertigines, vel sincopas patitur, censeo, quòd nõ cum hoc non reperiatur in iure expressum arg. tex. in c. is qui, de sent. excom. in 6. Paraliticus etiam quando imminet periculũ effusionis sanguinis, vel quod hostia cadat de manibus suis, iuxta tex. in c. vlt. de cle. ægro.
38 irregularis est. Præterea † hermaphroditus, si sexu fœmineo magis præstat, quàm virili non est capax characteris, si vero virili magis, quàm fœmineo, licet sit capax non debet ordinari, quia est monstrum, & Papa solus dispensat, Naua. c. 27. nu. 203. ver. 15.

39 Defectus † linguæ non inducit irregularitatem modo non impediatur organum, vel loquela. Hinc balbus, seu blesus, idest qui vitio linguæ non bene exprimere potest verba, & tardè, vel obscurè loquitur potest ad ordines promoueri Anto. Burg. in c. exposuisti, num. 9. de corp. vit. quod non ita est de elingui, idest, qui caret lingua, vel muto, qui loqui non potest, etiam si linguam habeat, Gab. de cano. mis. lect. 11.

40 Surdus † item est irregularis antequàm ordinetur, quod si talis fuerit factus surdus post ordines susceptos, potest celebrare, licet diacono respondente non audiat. Irregularis etiam est qui vinum bibere non potest, vel euomit, cum celebrantẽ oporteat sanguinem sub vini specie sumere, 2. q. 7. ca. ipsi Apostolici, & ibi glo. Syl. in verb. corp. vit. quæstio. 7.

41 Attinet † etiam ad defectum corporis illegitima natiuitas. Quare omnes qui nõ ex legitimo matrimonio nati sunt de quibus loquitur glo. in c. nisi cum pridem vers. mãseres, de renunc. siue sint naturales tantũ vt nati ex concubina domi retenta titu. C. de nat. lib. siue vulgo concepti, vt nati ex publicis meretricibus, de quibus loquitur tex. de vter. c. 23. c. innotuit, de elect. c. per venerabilem, in fi. qui filij sint legi. qui alio nomine manseres vocant, siue sint progeniti ex adulterio, siue ex sacrilego concubitu, vt habetur, in c. vt filij. & c. nimis, de fili. presbyt. & c. cõsuluit, de seru. non ordin. Hi sunt qui nati sunt ex altero parente habente, votũ castitatis solemne, de quo voto loquitur text. in c. vnico, de voto lib. 6. in quorum numero habentur filij nati ex religioso profitente in religione approbata, vel ex clerico in sacris initiato, vel ex milite Hyerosolimitano cum votum emittat castitatis, secus si votum non fuerit solemne, vel si nati fuerint ex incestu. Hi omnes ordinari nequeunt, de elect. c. innotuit, c. per venerabilem, qui filij
42 sint legitimi, & nouissimè † adest constitutio Sixti V. incipiens, cum de omnibus ecclesiasticis ordinibus edita 1587. cõtra omnes illegitimos, quæ vult, vt promoueri non possint ad ordines sacros, & neq; vt possint recipi in religionem; annullans tex. in ca. 1. de fili. presbyt. qui tex. volebat, vt filij, licet sint illegitimi, religionem profitendo poterant absque alia dispensatione ordinib. promoueri, vt habetur, in c. presbyterum, disti. 56. glo. in c. nimis, c. vt filij, de fil. presbyter.
43 & ratio erat, quia † religionis ingressus cũ effectu tollit omnem irregularitatem quoad ordines, Sylu. in verb. illegitimus, q. 6. preter illam, quæ ex homicidio voluntario, vel bigamia oritur, & talis mos seruabatur in religionibus, vt inquit Sotus in 4. distin. 24. q. 1. artic. 3. 1. concl. Verum quo ad prælationem etiam ingressus religionem si illegitimus est promoueri non potest absque Papæ dispẽsatione, Syl. & Sotus qui supra, Ho-
44 die autem † dicta constitutio Sixti V. vult vt progeniti ex sacrilego, vel incestuoso cõcubitu, non admittantur ad professionẽ, sed ne illis claudatur via Deo seruiendi possint recipi, vt famuli: alij vero illegitimè nati tãtum possunt præseferre bonam vitã, vt valeant admitti, sed cum dispensatione.

45 Et ratio, † quare potuit moueri summus Pontifex fuit multiplex, tum quia dignitas clericalis huiusmodi vilibus personis conferri non debet, capitulo inter dilectos, de excessibus prẹlatorum, regula infamibus, de reg. iur. l. neque famosis c. de dignit. lib. 10. Tum etiam detestatione criminis paterni, c. vergentis, de hæret. tum quia solent esse tales imitatores criminis paterni 6. q. 1. capi. si quis cum militibus. Et vt plurimum secundum Ricar. esse solent male morigerati eo quòd à parentibus non ita sollicitè, atq; legitimi educantur glo. in c. si is cum quo, ver. defectu, de fil. presby. lib. 6. Sylu. in verb. illegitimus in fin. Sotus in 4. dist. 25. q. 1. arti. 3. alias etiam rationes affert Præpo. in c. presbyterorum, dist. 56. Quare si ordinentur ab ordinum sunt exequutione de iure suspensi:
46 potest † tamen episcopus cum huiusmodi personis quantum ad minores ordines dispensare, sed quantum ad maiores, vel ad beneficia curata, non nisi summus Pontifex vt habetur in c. is qui, de fili. presbyt. lib. 6.

Sed

47 Sed an illegitimus dispensatus ab episcopo, vel à summo Pontifice super beneficio incerto, eo cõsecuto, cum effectu possit absque dispensatione aliud obtinere? respõdeo quòd non, quia cum dispensatio sit exorbitans strictè est intelligendum, & ita seruatur in curia. vide Franc. in c. 1. de fil. presby. lib. 6. num. 12. in fi. Pœna verò ex parte recipientium ad professionem contra non obseruantes constitutionem Sixti V. est, vt sint excommunicati, suspensi, & priuati voce actiua, & passiua. Ex parte vero receptorũ, quòd professio est nulla possuntque eiici à religione.

48 Quartusdecimus. † inducitur irregularitas propter baptismi dilationem in adultis vsque ad ægritudinem c. si quis, distin. 57. Verum adde vnum quod solet esse in praxi circa baptismi collationem, de quo etiam supra diximus scilicet quòd hodie communis inoleuit vsus per capit. 2. de baptis. quod

49 † quãdo puer fertur baptizandus in ecclesia, Parrochus interroget obstetricem si baptizauit puerum ita, vel ne? quæ si baptizasse responderit iterũ eam interrogare oportebit. Adhibita ne fuerit debita forma, & materia? quæ si vtrumque adhibuisse dixerit, necessaria non erit baptismi reiteratio, sed tantum faciet omnes alias solemnita-

50 tes, † si vero obstetrix non recordatur an debitam adhibuerit formam, & materiam, vel si adhibita debita forma, & materia baptizauerit pedem, vel manum pueri nondũ totaliter egressi ab vtero matris, & tunc in vtroque casu baptizabit illum conditionaliter, scilicet si non es baptizatus, ego te baptizo. In nomine patris, & Filij, & spiritus sancti amen. Ita D. Thom. 3. part. 2. 68. artic. 11. ad quartum. Sylu. in verb. Baptismus 4. quæstio. 1. Ioan. Fab. in verb. Baptismus 1. Sotus in 4. senten. dist. 5. q. vnica, artic. 11. versi. in quarto Argumento.

51 Quod secus esset dicendum si caput extra ventrem prodierit, in quo omnes vigẽt sensus, nam tunc baptizato ab obstetrice capite, non opus est iterum baptizari sub conditione D. Tho. & Sotus qui supra.

52 Insuper † fit irregularis religiosus egrediendo claustrum ad audiendam phisicam, si infra duos menses non reuertitur. c. fi. de cler. vel mona. cap. super specula, eo. tit. De hac diximus supra c. 23. nu. 426. Rursum per recursum ad Imperatorem sub prætextu iniustæ excommunicationis, capitu. penul. 21. quæstio. vlt.

53 Præterea † propter hæresim, atq; ob seruitutem. c. legem, 23. dist. In hac irregularitate comprehenduntur omnes serui empti, vel capti, in bello, obligati ad ratiocinia publica, vel priuata, vt habentes officium, per quod ad syndicatum conueniri possint, vt gubernatores, iudices, assessores, auditores. Item officiales, rationales, l. officiales, C. de epis. & cle. Aerarij, thesaurarij, syndici, vel obligati ad priuata ratiocinia, antequam rationem reddiderint; vt tutores, curatores, procuratores, negotiorum gestores. Nouis-

54 simè, † Sixtus V. Pontifex maximus anno 1587. per quandam extrau. quæ incipit. cum in omnibus, contra illegitimos, & criminosos, statuit vt criminosi, ignominiosi ęre alieno grauati non possint admitti ad religionem, sub pœnis in ea contentis. Criminosi verò non tantum intelliguntur, qui realiter crimina perpetrarunt verũ de crimine famoso suspecti, alias de rapina furto, &c.

55 Item damnati † ad triremes, vel in insulam deportati, aut in exilium condemnati: Hi enim ex defectu libertatis cum sint serui pœnæ sunt irregulares, quod idem de bãnitis dicendum est. Nouissimè contrahitur irregularitas per homicidium, vel mutilationem hominis viuit, vt supra diximus in 2. lib. 5. præcepti. Verum illis adde quòd vt talis irregularitas incurratur duo requirunt primo. vt sequatur mors, vel mutilatio hoïs viui. Secundo vt homicida dederit causam proximam. de primo diximus ibi c.

56 Circa secundum, dare † causam proximam homicidio secundum tex. in c. de cætero de homic. dicitur tripliciter. primo ex officio, secundo ex intentione. Tertio exactu per se ordinato. Ex officio dicitur dare causam proximam homicidio, qui ex officio reum morti condemnat, videlicet Iudices criminales, assessores, consultores, cõsiliarij, auditores, actuarij, scribæ, testes, c. si quis viduam, dist. 50. legentes mortis sententiam, carnifex, lectores, c. sententiam c. cleri cine cleri. vel mon. Quare hi omnes sunt ir-

57 regulares. Secundo † ex intẽtione, hinc omnes hi irregulares censendi sunt, qui dant causam proximam morti, vel mutilationi hoc fine, vel intentione. Vt vendens, vel cõmodans scalas scienter, vel enses, funes, sagittas, vel alia instrumenta ad sagittis configẽdum, vel laqueo suspendendum, aut iugulãdum iux. D. Anto. 3. §. tit. 28. c. 2. num. 5. Item

58 hortans † condemnatum vt admoueat caput ad stipitem, vel instruens carnificem, vt

reum dexterè necet. vt minus doloris sentiat vel faciat aliquid, ex quo acceleretur
59 mors, iux. Nauar. c. 27. nu. 217. Itē † q. autho ritatiuè reū decapitādū, aut suspendēdū comitantur, vt capitanei, satellites, pulsantes tubam, & ita intelligitur dictum Abb. in c. sententiam, ne cler. vel vo.

60 Tertio † ex actu per se ordinato ad mortem, vel membri mutilationem. Huiusmodi est accusator, vel aduocatus in causa criminali contra reum, & testes contra eundem iux. Abb. & Felyn. in c. postulasti, de homic. Quæ autem regulæ à doctoribus constituātur ad dignoscendum, quando irregularitas ab aliquo contrahatur, diximus supra in 2. lib. decal. 5. præc. Restat modo vt videamus breuiter modos, qb. irregularitas tollatur.

61 Quare † sciendum est, quod tribus modis tollitur, & primo per baptismum excepta illa bigamiæ. Vnde bigamus, ante, vel post baptismum non potest promoueri nec corrupta velari, & de hac loquitur tex. in c. Acuti. dist. 26. Similiter nec tollitur illa veniens ex defectu natalium, sed bene tollitur procedens ex peccato qualitercunque proueniat, c. si quis viduam, dist. 50. & §. ecce, distin. 51. Syl. in verb. Baptismus. 6. q. 1. Tollitur
62 secundo per religionis ingressum glo. in c. 2. de Apost. 5. per professionem, vt in c. scripturæ, de voto. & c. 1. de fili. presb. excepta illa bigamię, & ea quę oritur ex homicidio voluntario iniusto. iux. Sotum in 4. sen. dist. 20. q. 1. art. 3. Caiet. in verb. Irregularitas. Ter
63 tio † tollitur per dispensationem epi, qui quidem primo potest dispensare super irregularitate natalium ad minores ordines tātum, & ad simplicis beneficij susceptionem c. 1. & 2. de fili. presb. Naua. c. 27. nu. 202. quæ iura per nouam Sixti V. constitutioné correcta non sunt, cum illa tātum loquatur de regularib. Secundo dispensat in bigamia similitudinaria, si illa erat virgo, c. 1. vbi glo.
64 Pano. Præp. qui cler, vel vou. Et in † homicidio voluntario quoad primam tonsurā tantum, non autem quoad beneficia. Ita D. Th. in addit. tertiæ. par. q. 66. art. 4. Syl. in verbo, bigamus q. 7. potest etiam episcopus cū tali homicida dispensare, vt possit in minoribus ministrare, vt in c. ad audientiam, c. cō tinebatur de homic. Coua. in clem. si furiosus lib. 2. §. 3. de homic. & in choro psalere iux. Sotum de iu. & iu. q. 5. art. 3. lib. 10.

65 Tertio dispensat † in omnibus irregularitatibus occulte prouenientibus ex casuali homicidio arg tex. in c. liceat 24. sess. Conc. Trid. Vnde mandans aliquem verberib. cædi, si inde secutum est homicidium, poterit episcopus dispensare: modo occultum sit, d. c. liceat. Nauar. c. 27. nu. 240. circa medium.

66 Hinc ex d. c. liceat † deducuntur aliqua & primo, excommunicatum exercentem ordinem sacrum tanquam, irregularem, vt in c. 1. de sent. excom. in 6. posse ab episcopo dispensari. si id ad forum exterius adductum non fuerit. Secundum ordinatum ante legitimam ætatem, vel sine beneficio, aut patrimonio, sine literis dimissoriis, interim celebrantem tanquam, irregularitatis nota maculatum ab episcopo posse dispensari, si occultum fuerit delictum iux. extr. Pij. V. cum ex sacrorum. Et nota quòd non solum potest dispensare præsentialiter, sed etiam per literas dispēsare, vel absoluere ipse, vel alius potest etiam aliis potestatem committere. iux. Panor. in c. nouit, de offic. deleg. c. Apostolicæ, num. 7. de cle. excom. minist. nec his refragaē, quòd nemo potest in diœcesi aliena forum eligere: quia illud procedit in foro conscientiæ, secundum Sotum in 4. sent. dist. 22. q. 2. art. 1.

67 Sed quid † faciendum sit, si episcopus fuerit irregularis dic quòd potest sibi eligere confessarium, iux. tex. in c. fi. de pęn. & remi. qui dispensabit super illa irregularitate, super quam episcopus in persona aliorum dispensare poterat. Syl. in verb. confessor cle. 1. nu. 4. & nos alias diximus in 1. lib.

68 Sed quid † dicendum de parocho committente homicidium voluntarium, qui si nō celebrat, certum est creditum in se illud commisisse, & infamatum esse de hoc; an poterit celebrare. Resp. ex mente omnium quòd vbi concurrit ius positiuum scilicet dispensare super irregularitate, & ius naturale, & sic ius diuinum, vt vnusquisque suam famam, personamque tueatur, ius diuinum, seu naturale positiuo præfertur. Ex quo sequitur dicto parocho licere celebrare post debitam contritionem, & confessioné, ante dispensationem: quia lex diuina, & naturalis de defendenda sua fama, & vita præstat legi positiuæ de abstinendo à sacris ab irregularitate per dicta. Naua. in c. 7. nu. 2. & 3. & in c. sicut de consecr. dist. 1. Quod idem dicendum est de moniali occultissimè incidenti in excommunicationem Papalem, vt quia nocte forte exiuit à monasterio, contra c. Bonifacij. VIII. sess. 25. in Conc. Trid & nos late diximus in 1. lib.

69 Hæc verò † quamuis ita procedant in iure,

re, non tamen ita passim admittēda sunt in praxi, presertim in hoc Regno, quod paululum à Roma distat, & facile posſit ad sum. Pontificem recursus haberi pro dispensatione, nisi tamen vrgentibes causis concurrentibus, sed non in omni delicto, absq; vrgenti ratione notorij periculi vitæ, aut famæ. In aliis autem regionibus apprimè distantibus supradicta obseruari possunt.

70 Tandem irregularitas tollitur per dispensationem Papæ, qui omnes tollere potest, cum sint de iure positiuo, c. Item Daniel. 2. quæstio. 7. Doct. in capit. nisi cum pridem, de renuntiatio.

Dispensatio autem fit tali pacto. Authoritate N. in hac parte tibi concessa, & mihi commissa ego dispenso tecum super irregularitate, vel irregularitatib. quam vel quas contraxisti ex tali causa, & restituo te ad legitimos actus. In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti Amen, vel si res esset dubiá, si contraxisti. Hæc de irregularitate dicta breuiter sufficiant.

SVMMARIVM.

1 *Cessatio à diuinis quare introducta, & quid ea sit, & quotuplex, nu. seq.*

3 *Priuilegiū audiendi diuina officia tempore interdicti non extenditur ad tempus cessationis, neq; priuilegium cessationis generalis ad cessationem particularem.*

De cessatione à Diuinis.

Cap. XXVII.

1 Aliquando cum † obedientia non est præstita excommunicationi, nec interdicto, solet addi cessatio à diuinis, quæ prohibet celebrationem diuinorum officiorum, & administrationem sacramentorum & ianuis clausis. Tūc autem literæ Apostolicæ bene considerandæ erunt, & secūdum eas indicandum, quia ligant, quātum Pontifex concesſit, & nō amplius. Est ergo † cessatio à diuinis, qua desistitur ab officiis diuinis, vt ministerio sacramētorum. Et diuiditur in generalem, quæ imponitur vniuersitati, & in particularem, quæ imponitur loco particulari, vt ecclesiæ. Non aūt est censura, vt erat interdictum. Et qui violat cessationem à diuinis particularem non est propterea irregularis, vt qui violat interdictū:

3 & qui † priuilegium habet audiendi diuina officia tempore interdicti, non ei suffragabitur, vt tempore cessationis à diuinis, audire posſit. Nec qui priuilegiū habet audiendi tempore cessationis generalis continuo audire poterit tempore cessationis particularis. Et hæc de cessatione attigisse satis est.

Et sic sit omnipotēti Deo laus, & gloria pro perfecta, vtcunq; hæc summula confessionis in die vij. Septembris, M. D. XC. Ætatis autem meæ quadragesimo. Amen.

D. Iacobus à Capua, professus monasterij Sancti Seuerini, Ordinis D. Benedicti.

FINIS.

L V G D V N I,

Ex Officina Iuntarum.

M. D. XCII.

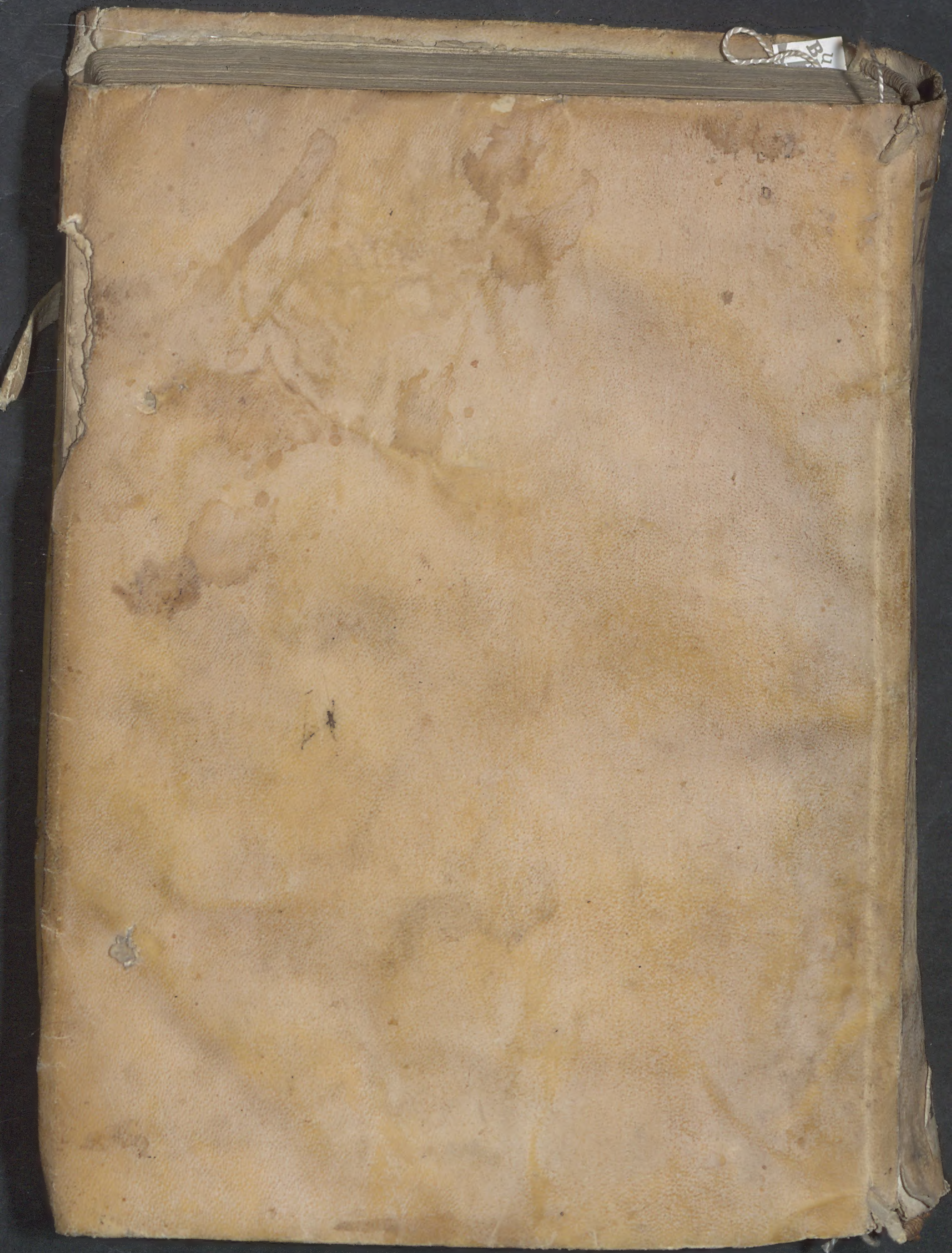

JACOBUS
De Graffijs
Casus Concie.

colorchecker CLASSIC

calibrite